Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)
Державний податковий університет (Україна)
Західноукраїнський національний університет (Україна)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка Кафедра фінансів (Україна)
Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Одеська політехніка» (Україна)
Одеський національний економічний університет (Україна)
Університет Догус (Туреччина)
Університет Нортумбріа (Англія)
Хмельницький національний університет (Україна)
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна)
Шаньдуньський університет мистецтв (Китай)
Ясський технічний університет імені Георгія Асакі (Румунія)

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної конференції

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

м. Вінниця

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)
Державний податковий університет (Україна)
Західноукраїнський національний університет (Україна)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка Кафедра фінансів (Україна)
Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Одеська політехніка» (Україна)
Одеський національний економічний університет (Україна)
Університет Догус (Туреччина)
Університет Нортумбріа (Англія)
Хмельницький національний університет (Україна)
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна)
Шаньдуньський університет мистецтв (Китай)
Ясський технічний університет імені Георгія Асакі (Румунія)

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної конференції

Вінниця
ВНТУ
2022

Ministry of Education and Science of Ukraine
Vinnytsia National Technical University
Faculty of Management and Information Security
Department of Finance and Innovation Management
State Institution “Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishny NAS of Ukraine” (Ukraine)
Zhytomyr Polytechnic State University (Ukraine)
Vasul’ Stus Donetsk National University (Ukraine)
State Tax University
Western Ukrainian National University (Ukraine)
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Department of Finance (Ukraine)
Lviv Polytechnic National University (Ukraine)
Odessa National Polytechnic University (Ukraine)
Odessa National Economic University (Ukraine)
Dogus University (Turkey)
University of Northumbria (England)
Khmelnytsky National University (Ukraine)
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)
Shandun University of Mistresses (China)
Iasi Technical University named after Georgi Osaki (Romania)

«MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL AND INNOVATION-INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE»

MATERIALS

of the

V International Scientific and Practical Conference

Vinnytsia
VNTU
2022

УДК [336+330.341.1](477)
С-89

Видається за рішенням Вченої ради Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України

Редакційна колегія: **В. В. Зянько**, доктор економічних наук, професор,
І. Ю. Єпіфанова, доктор економічних наук, професор,

Рецензенти: **В. В. Джеджула**, доктор економічних наук, професор,
В. В. Гурочкіна, доктор економічних наук, доцент

С-89 **Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні**. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції 25 лютого 2022 року : збірник наукових праць [Електронний ресурс]. – Вінниця: ВНТУ, 2022. – 881 с.
ISBN 978-966-641-912-8 (PDF)

В матеріалах конференції висвітлено доповіді вітчизняних та іноземних науковців, які розглянуто на V Міжнародної науково-практичної конференції 25 лютого 2022 року в м. Вінниця.

УДК [336+330.341.1](477)

Роботи подаються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність інформації, яка наведена в роботах, та залишає за собою право не погоджуватися з думками авторів на розглянуті питання.

ISBN 978-966-641-912-8 (PDF)

© Вінницький національний технічний університет, укладання, оформлення, 2022

UDC [336+330.341.1](477)

Published by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine

Editorial Board: **V. V. Zyanko,** Doctor of Economics, Professor,
I. Yu. Yepifanova, Doctor of Economics, Professor,

Reviewers: **V. V. Dzhedzhula**, Doctor of Economics, Professor,
V. V. Gurochkina, Doctor of Economics, Associate Professor

Modern trends in the development of financial and innovation-investment processes in Ukraine. Materials of the V International Scientific and Practical Conference February 25, 2022: a collection of scientific papers [Electronic resource]. - Vinnytsia: VNTU, 2022. – 881 p.
ISBN 978-966-641-912-8 (PDF)

The conference materials cover the reports of domestic and foreign scientists, which were considered at the IV International Scientific and Practical Conference on February 25, 2022 in Vinnytsia.

UDC [336+330.341.1](477)

The works are submitted in the author's edition. The editorial board is not responsible for the accuracy of the information, provided in the works, and reserves the right to disagree with the views of the authors on these issues.

ISBN 978-966-641-912-8 (PDF)
© Vinnytsia National Technical University, 2022

ПЕРЕЛІК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ТА ПІДПРИЄМСТВ, СПІВРОБІТНИКИ ЯКИХ БРАЛИ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Вінницький національний технічний університет
2. АТ «Укргазвидобування»
3. ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж КНТЕУ
4. Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
5. Відокремлений структурний підрозділ Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва
6. Вінницьке відділення АТ Кредобанк
7. Вінницький кооперативний інститут
8. Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ
9. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
10. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
11. ДЗ «Луганській національний університет імені Тараса Шевченка»
12. ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку» Національної академії наук України
13. ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова» Національної академії наук України
14. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»
15. ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень» НАН України
16. ДННУ «Академія фінансового управління»
17. Державне підприємство «Науково-дослідний та конструкторсько технологічний інститут трубної промисловості ім. Я.Ю. Осади»
18. Державна служба якості освіти України
19. Державний біотехнологічний університет
20. Державний податковий університет
21. Державний торговельно-економічний університет
22. Дніпровський державний технічний університет, м. Кам’янське
23. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
24. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
25. Донбаська державна машинобудівна академія
26. Донецький національний університет імені Василя Стуса
27. Житомирський державний університет імені Івана Франка
28. Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж Київського державного торговельно-економічного університету
29. Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
30. Запорізький національний університет
31. Західноукраїнський національний університет
32. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

33. Інститут економіки промисловості НАН України
34. Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
35. Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»
36. Київський національний торговельно-економічний університет
37. Київський національний університет будівництва і архітектури
38. Київський національний університет імені Тараса Шевченка
39. Київський національний університет технологій та дизайну
40. Київський університет імені Бориса Грінченка
41. Кіровоградський науково-дослідницький експертно-криміналістичний центр МВС України
42. Лозівська філія Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу
43. Луцький національний технічний університет
44. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
45. Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
46. Львівський національний університет імені Івана Франка
47. Льотна академія Національного авіаційного університету
48. Миколаївський національний аграрний університет
49. Міжнародний гуманітарний університет
50. Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. Степана Дем'янчука
51. Міжнародний університет фінансів
52. НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
53. НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
54. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
55. Національна академія статистики, обліку та аудиту
56. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
57. Національний науковий центр «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України»
58. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
59. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
60. Національний університет біоресурсів і природокористування України
61. Національний університет водного господарства та природокористування
62. Національний університет «Запорізька політехніка»
63. Національний університет «Львівська політехніка»
64. Національний університет «Одеська політехніка»
65. Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
66. Національний університет «Чернігівська політехніка»
67. Луцький національний технічний університет
68. Одеська державна академія будівництва та архітектури
69. Одеська національна академія харчових технологій

70. Одеський національний економічний університет
71. ПВНЗ «Київський університет культури»
72. ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
73. ПП «Композит»
74. Полтавський державний аграрний університет
75. Регіональна філія «Придніпровська залізниця» АТ «Українська залізниця»
76. Рубіжанський індустріально-педагогічний фаховий коледж
77. Сумський державний університет
78. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
79. Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
80. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
81. ТОВ «Альптехнологія»
82. ТОВ «Металхолдинг»
83. Українська інженерно-педагогічна академія
84. Український державний університет науки і технологій
85. Український державний університет залізничного транспорту
86. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
87. Уманський національний університет садівництва
88. Університет банківської справи
89. Університет митної справи та фінансів
90. Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
91. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
92. Харківський національний медичний університет
93. Харківський національний університет будівництва та архітектури
94. Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова
95. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
96. Харківський національний університет радіоелектроніки
97. Херсонський державний аграрно-економічний університет
98. Херсонський національний технічний університет
99. Хмельницький національний університет
100. Черкаський державний бізнес-коледж
101. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
102. Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
103. China Zhejiang Golden Egg Technology LLC Company, Китай

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Андрос С. В., Білоченко А. М. КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ 27

Батюк Л. А. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ 30

Будник Л. А., Лісецька Л. О. АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 32

Бондар Ю. А., Швиданенко Д. В. ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 35

Венславовський О. М., Коваль Н. О. ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ 38

Вівчар О. І., Гевко В. Л. КОНЦЕПТУАЛЬНІ КОНТЕКСТИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗОВНІШЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 40

Войтків С. В. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ВАНТАЖНИХ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ КАТЕГОРІЙ L7 ТА N1 В НАЦІОНАЛЬНІЙ І РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ 42

Войченко Т. О., Радченко О. А. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 45

Волкова О.Г. СТРУКТУРА ВИТРАТ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ НІМЕЧЧИНИ: АКТУАЛЬНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ 48

Волохова І. С. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ 51

Гриценко О. М., Демчик К. М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ 53

Дубовик О. Ю. СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ 57

Жибер Т. В. ПЕРСПЕКТИВИ СПІЛЬНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ 60

Зянько В. В. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ 63

Ільчук В. П., Шпомер Т. О. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ 66

Іщук Л. І., Мирулюбова Т. В.ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ 69

Канцедал Н. А., Дмитренко Я. В., Бондаренко А. В. ПДФО У КОНТЕКСТІ ДОБРОВІЛЬНОГО ДЕКЛАРУВАННЯ АКТИВІВ: ЕКОНОМІЧНІ ОЧІКУВАННЯ 72
Квак М. В. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ 75
Клименко К. В., Савостьяненко М. В. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄІБ У ФІНАНСУВАННІ РОЗБУДОВИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: СВІТОВА ПРАКТИКА 77
Коляда Т. А., Пустіва В. О. МОДЕРНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 80
Копитець Н. Г., Волошин В. М. ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА 82
Костогриз В. Г., Ляшок І. І. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 85
Криворучко Д. М., Воронін А. В. МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ 88
Крихівська Н. О., Скрипник Ю. Д. ДО ПРОБЛЕМ СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ 92
Крук О. М. МОНІТОРИНГ ТА ІНДИКАТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ 95
Крупка І. М., Гукалюк А. Ф., Пась Я. І. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 98
Крушельницький М. В. ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА РІЗНИХ РІВНЯХ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ СЕКТОРОМ 101
Макогон В. Д. ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ 104
Маліновська К. О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ 106
Маляр С. А. СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ЖИТЛОВОГО ФОНДУ 109
Мельниченко О. А., Старусєва В. В., Єрьоменко К. М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМИ НАДАННЯ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ МЕШКАНЦЯМ МІСТА СУМИ 112
Мельниченко С. Г. ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ 115
Морозова Г. С. ОЦІНКА НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ 117
Назукова Н. М. БЮДЖЕТНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 120
Нікішина О. В., Зеркіна О. О. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД І МЕХАНІЗМИ СЕЛЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМ ТОВАРНИХ РИНКІВ 123

Новосьолова О. С., Левченко О. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ 126
Патицька Х. О. ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ 129
Пілявоз Т. М. ОСНОВНІ УЧАСНИКИ РИНКУ КОРПОРАТИВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ 132
Плиса В. Й., Плиса М. В. СТРАТЕГІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 135
Прокопенко І. А., Лінник О. П. АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ 137
Радченко О. Д. ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ 139
Руденко В. В. УГОДИ ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ У ФІСКАЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 143
Рязанова Н. О. ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ 146
Савастєєва О. М. БАНКІВСЬКІ УСТАНОВИ В СИСТЕМІ ПРОЄКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ 149
Содома Р. І. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 152
Струк Н. П. БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СУТНІСТЬ І ОСНОВНІ СКЛАДОВІ 155
Тарасевич Н. В., Гараєв А. Г. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ 157
Тимчишина О. В., Коваль Н. О. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ 159
Ткачук Л. М., Мотрук Д. А. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ 161
Хомутенко А. В., Жечева О. І. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 165
Шербініна С. А., Шевченко О. М. СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЖИТЛОВОГО СЕКТОРА 167
Шиманська О. В. ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА МАКРОРІВНІ 170
Штефан Л. Б. РОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В МИТНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ 173
Akhmedova O. O., Herasymenko O. M. THE EFFECTIVENESS OF ADVERTISING METHODS IN TOURISM USED AT MODERN ENTERPRISES 176

Cherkashyna T. S. BUILDING OF LONG-RUN PHILLIPS CURVE IN THE TRANSITIVE UKRAINIAN ECONOMY 178

СЕКЦІЯ 2. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Андросова Т. В., Кулініч О. А., Толок А. В. РОЛЬ СИСТЕМИ ОСВІТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ 180
Биков Р. Ю., Голова А. В. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УПРАВЛІННІ КОМУНАЛЬНОЮ ТА ДЕРЖАВНОЮ ВЛАСНІСТЮ 183
Бірюков О. В., Приходько Б. О. ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ: ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 186
Булах І. І. УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ 188
Булгакова О. Є., Янченко Н. В. ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ 191
Вишневський О. С. СТРАТЕГУВАННЯ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ З ПОЗИЦІЙ КЛАСИЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ: ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 194
Войтків С. В. НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПАСАЖИРСЬКОГО ВАГОНОБУДУВАННЯ 197
Гарнага О. М. ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ 200
Дуднєва Ю. Е. ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ У СФЕРІ САМОДІЯЛЬНОГО МАСОВОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ 202
Завербний А. С., Макарова Ю. С. РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 205
Климчук М. М., Ємельянова О. М., Ільїна Т. А. ІМПЕРАТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ДЕВЕЛОПМЕНТУ НА ЗАСАДАХ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГООЩАДНОСТІ 207
Ковтуненко К. В., Гутарева Ю. В., Корохов В. В. СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА 210
Кондратьєва Г. В. ОРГАНІЗАЦІЯ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ 216
Котенко С. І. ВИКОРИСТАННЯ ДІАГРАМИ ІСІКАВИ В ПРОЦЕСІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ІННОВАЦІЙ 219
Кудінова І. П. ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ 223
Кузьмін О. В. ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФУДТЕХ 226

Лакомова О. Й., Шиян Д. В., Карпенко Т. А. ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЮВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ» 227
Маляревський В. М. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ 229
Маслак М. В., Кобєлєва А. В., Перерва П. Г. РОЗВИТОК МЕТОДІВ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ 232
Матвійчук Л. О. УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ 235
Мигущенко К. Р., Перерва П. Г. МЕТОДОЛОГІЯ КУЛЬТУРНИХ ІННОВАЦІЙ: СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ 238
Михальчишина Л. Г. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ 242
Нежива М. О. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КРАЇН 245
Петришин Н. Я. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРУВАННЯ 246
Підоричева І. Ю. СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ 248
Попова О. Л. ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ 252
Пошивалова О. В. СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ У КОМПАНІЯХ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 255
Розгон О. В. УЧАСТЬ БЕНЕФІЦІАРА ТА СТЕЙКГОЛДЕРА У КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ І ДОСЯГНЕННЯ КОНСЕНСУСУ ІНТЕРЕСІВ БІЗНЕСУ, ОСВІТИ, НАУКИ І ДЕРЖАВИ 257
Рущишин М. О. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ 260
Семцов В. М. ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 262
Сигида Л. О. ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНА ПРОДУКЦІЯ ЯК ПОКАЗНИК УСПІШНОСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄС) 265
Соколова О. М. ІННОВАЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА ЯК НОВА БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ 268
Трегубов О. С. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ 271
Чан Сі Цо ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ КОМПАНІЙ: УКРАЇНА І СВІТ 273

Чередніченко О. О. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ УДОСКОНАЛЕНОЇ РЕЦЕПТУРИ КОВБАСНИХ ВИРОБІВ 276
Чернявська І. М., Марченко О. О. ОЦІНКА ПОЗИЦІЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ 278
Шавлак М. А. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СФЕРІ ІННОВАЦІЙ РЕГІОНІВ 281
Шевцова Г. З., Швець Н. В., Литвинський Р. В. ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ 284
Щуров І. В. ПЕРПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ 287
Яра Т. Ю. АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ДИНАМІКУ БОРГУ 290
Akhmedova O., Herasymenko O. THE EFFECTIVENESS OF ADVERTISING METHODS IN TOURISM USED AT MODERN ENTERPRISES 293
Baranov V. FORMATION OF TECHNOLOGICAL PARKS AS THE BASIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF MODERN UKRAINE 295
Budiakova O. BIOECONOMY: INNOVATIVE DIRECTION IN THE DEVELOPMENT OF MODERN 297
Bui Yu., Bui L. INNOVATIVE INFRASTRUCTURE AND ITS IMPORTANCE IN SUPPORTING SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN THE IVANO-FRANKIVSK REGION 300
Gerasymchuk V. INCLUSIVE AND SUSTAINABLE INDUSTRIAL DEVELOPMENT AS THE BASIS FOR ECONOMIC GROWTH 302
Mykoliuk O. A., Bobrovnyk V. M. INNOVATIVE ACTIVITIES IN ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE UKRAINIAN ECONOMY 305
Shubravska O. AGRICULTURAL INNOVATIONS: MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT 308
Trofymenko O., Pavlenco T., Kursin S. SPECIFICS OF REGULATORY MECHANISMS APPLICATION FOR THE ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE FIELD OF RENEWABLE ENERGY 310

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Вернігорова Н. В. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЬКИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ПРІОРИТЕТНІ ЗМІНИ 313
Вітюк А. В., Куран О. В. ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ 316

Войтків С. В. АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ МАЛОЇ ВАНТАЖОПІДЙОМНОСТІ 319
Воронін А. В. РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНІ 322
Гаращук О. В., Куценко В. І. ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 326
Домбровська С. О. КРАУДФАНДІНГ, КРАУДЛЕНДІНГ, КРАУДІНВЕСТІНГ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ В СТАРТАПИ 328
Забчук О. І., Огінок С. В. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ 331
Завербний А. С., Семенова О. Є., Завербний С. А. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНУ ЕНЕРГЕТИКУ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРУВАННЯ 334
Казимірова В. О., Сагер Л. Ю. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ 337
Каличева Н. Є., Касюдик М. В., Лобанова Є. В. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ 340
Кашпрук Ю. А. ОБГРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЧНИХ ОРІЄНТИРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ 342
Климчук О. В. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА 346
Коваленко С. М., Білявський В. М. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ 349
Коваль Н. В., Куровський В. В. ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ У РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ 352
Кузуб М. В., Лопатчук О. П. ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ 356
Кулініч О. А., Рябінін Е. О. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ 358
Малишівський Т. В. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ 361
Мартинович Н. О. ТЕРИТОРІЇ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ : ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 364
Мельникова М. В.ПРО ІНВЕСТИЦІЇ У ВІДНОВЛЕННЯ ЗАЙНЯТИХ ПРОМИСЛОВИМИ ВІДХОДАМИ ТЕРИТОРІЙ 367
Мінєва А. В., Гордієнко Т.О. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ 369
Нестор О. Ю. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО РИЗИКУ НА ДИНАМІКУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ 372

Нечаєва І. А. ЩОДО ІМПАКТ-ІНВЕСТУВАННЯ 374
Остапенко О. А. ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ У ВИРОБНИЦТВО БІОЕТАНОЛУ ТА БІОДИЗЕЛЮ В УКРАЇНІ 377
Петренко М. І. ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 380
Поліщук В. Г., Приймак М. О. ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ 383
Пошивайло-Штрубе Л. Ю., Антоненко В. С. ГОТЕЛЬНИЙ БІЗНЕС М. КИЄВА: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 385
Рябінін Е. О., Кулініч О. А. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ 388
Сало І. А. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЛОДОЯГІДНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕФІЦИТУ ІНВЕСТИЦІЙ 391
Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 394
Prokopenko K. INVESTMENT PROCESSES IN AGRICULTURE OF UKRAINE 396
Shkolenko O., Oleksiienko B. FEATURES OF IMPLEMENTATION AND DEVELOPMENT OF STARTUP MOVEMENT IN UKRAINE 399
Udova L. O. FOREIGN EXPERIENCE OF THE STATE SUPPORT FOR SMALL AGROBUSINESS 402

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Баранова К. Г., Ілляшенко О. В. СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ 404
Бержанір І. А. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕДУМОВИ ТА НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 406
Блишин Ю. А., Глущенко Л. Д. БІЗНЕС У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ 409
Болгов В. Є., Присяжнюк Б. П. АКТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ НАПРЯМКІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ 412
Бондаренко С. М. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРИНЦИПАХ СТІЙКОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА 414
Бриль І. В., Брюховецький Я. С. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 418
Бурєннікова Н. В., Завгородній І. В., Гавриш І. В. РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СИСТЕМ 420

Войтенко Т. О., Панченко А. В. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ НА ОСНОВІ ГНУЧКОЇ МЕТОДОЛОГІЇ AGILE 423
Волкова Д. А., Джур О. Є. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЛОЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ 426
Вонберг Т. В., Смалійчук Г. В. ВПЛИВ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОФФБОРДИНГУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КОМПАНІЇ 428
Герчанівська С. В. СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 431
Гончар А. О., Мельник Т. Г. ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ ЯК СУЧАСНИЙ АСПЕКТ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ 433
Гільорме Т. В. УПРАВЛІННЯ ТЕХНОЛОГІЯМИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ 436
Гринкевич Р. І. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 438
Гринюк Н. А. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК КРИТЕРІЙ ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ 440
Джеджула В. В. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АУДИТ ЯК НАПРЯМОК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 443
Демидюк С. М., Князевич А. О. ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ 446
Дикань В. В., Фролова Н. Л. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ’ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 448
Дідковська Л. І. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗРОШУВАНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА 450
Докієнко Л. М. ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ПРИВАБЛИВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 453
Дорошук Г.А. ХАРАКТЕРИСТИКИ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА 456
Зянько В. В., Слюсар В. О. НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД 458
Кавецька А. В., Нечитайло А. Є., Кавецький В. В. ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ’Я 461
Калайтан Т. В., Гримак О. Я., Кушнір Л. П. АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНІ ТА ЄС 464
Карачина Н.П., Бондарчук А. В. ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ – ФОРМА КОРПОРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК 468
Кащук К. М. БАЗОВІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ КАМПАНІЇ У СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА 471

Кильницька Є. В., Глухова С. В. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ КОНТРАГЕНТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ 474
Кірдіна О. Г., Стешенко О. Д. УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ КРИЗИ 477
Кобець С. П. ПРОГНОЗУВАННЯ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ АДАПТИВНОЇ МОДЕЛІ ХОЛЬТА 480
Кобєлєва Т. О., Погорєлова Т. О., Перерва П. Г. ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУ САМООРГАНІЗАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА 483
Коваленко О. М., Станіславик О. В. СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА 487
Ковалик О. А. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ ТА ЙОГО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ 490
Козловський В. О., Ясько Я. А. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ДІЛОВОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА 494
Коритько Т. Ю. ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0 497
Кришталєва О. В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ 500
Кубецька О. М., Макогонюк Є. О. ЗНАЧЕННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЙОГО ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 502
Кудря Я. В. ВИКОРИСТАННЯ РЕВЕРСНОЇ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОЦІНЦІ ЕФЕКТУ СИНЕРГІЗМУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ 504
Кузуб М. В., Крикун К. С. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ 506
Кучер А. В., Кучер Л. Ю., Гончарова А. Є. СТАЛЕ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ 509
Липецька О. Р., Глущенко Л. Д. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ 512
Литовченко О., Дзерве Л. ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ ЯК ЗАГРОЗІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 515
Лінькова О. Ю. ПІДРИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ 518
Літвінчук Ю. А., Білявський В. М. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 521
Логвінова О. П. ЧИННИКИ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ 524

Мацелюх Н. П. МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 527
Мегель Х. О., Ситник Н. І. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 530
Москвічова О. С. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ 534
Ніколаєва А. М. ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА 536
Нужна О. А. МОДЕЛІ ОПТИМІЗАЦІЇ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ 539
Олійник Л. В. КРЕАТИВНИЙ БІЗНЕС В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ 541
Олійник Л. В., Довгалюк Ю. С. ПРОБЛЕМИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 543
Остапенко Т. М. УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА 545
Павлюк С. І., Мусієнко Д. В. ДІАГНОСТИКА СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 547
Полінкевич О. М. ЦІННІСНІ ПРОПОЗИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В ПОСТПАНДЕМІЧНИХ УМОВАХ 550
Причепа І. В., Горенко Р. В., Причепа В. О. СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 552
Ратинський В. В. ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ У МАРКЕТИНГУ 555
Ратушняк О. Г., Гавура К. В. УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА 557
Романов А. Д., Антонюк В. В. ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 560
Сарахман О. М. РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ БАНКОМ 562
Сидорчук А. О. ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ОЦІНКИ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ЧИСТИХ АКТИВІВ ДЛЯ УКРЗАЛІЗНИЦІ 565
Скорик М. О., Максименко І. А. ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ 568
Сметанюк О. А., Придивус А. С., Стукальська А. І. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНИХ КОМАНД НА ПІДПРИЄМСТВІ 571
Солоненко Ю. В. ВПЛИВ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО КРЕДИТУ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В КИТАЇ 574
Степасюк Л. М. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОКА 576

Сухорукова А. Л., Недбайло І. І. МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ 579
Тептя О. В., Хміль О. О. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 582
Тлучкевич Н. В. ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ 584
Торопова В. І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ 586
Торопова Д. Д. КОМПЛЕМЕНТАРНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ 589
Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В. ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ МАЙНОВОГО СТАНУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ 592
Харакозов М. П., Янченко Н. В. ЗНАЧЕННЯ ЛІДЕРА ТА ЙОГО РОЛЬ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ 595
Чаплінський Ю. Б. ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ПРОГРАМ ЛОЯЛЬНОСТІ 597
Чаркіна Т. Ю., Ващенко О. М. НЕОБХІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ 600
Шандова Н. В., Латкіна С. А. ОСОБЛИВОСТІ КЕРУВАННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 602
Штик Ю. В. ЗВІТ ПРО УПРАВЛІННЯ: АРХІТЕКТУРА, ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ, РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЕКОСИСТЕМНІ ПОСЛУГИ 605
Шурпенкова Р. К. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ 607
Юшин С. О. СИСТЕМНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: АСПЕКТ ГАРМОНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ 610
Янковська В. А., Копитько В. А. КОНТРОЛІНГ ЯК НОВА КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ 613
Яцун А. С., Глущенко Л. Д. СУЧАСНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 615
Voron′ko-Nevidnycha T., Bychenko S., Syrovatko I. SUSTAINABILITY DEVELOPMENT OF THE AGRI-FOOD ENTERPRISE AS A PREREQUISITE FOR IT GROWTH IN MODERN CONDITIONS 617
Lazarenko Y. ACHIEVING COMPETITIVE ADVANTAGE THROUGH BUSINESS SUSTAINABILITY STRATEGIES 620
Posternak Iryna M., Posternak Oleksii S., Posternak Serhii A. FINANCIAL AND ANALYTICAL SUPPORT OF THE INNOVATION STRUCTURE - THE COMPLEX OF URBAN ENERGY RECONSTRUCTION 623
Wang Le, Yepifanova I. CURRENT SITUATION AND PROBLEMS OF CHINA'S ENTERPRISES FIXED ASSETS MANAGEMENT 626

СЕКЦІЯ 5. УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Альбещенко О. С., Кушнірук В. С. УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ 628

Безсмертна О. В., Нетребський В. А. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ЛОГІСТИЧНИМ ПІДХОДОМ 630

Бержанір А. Л. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 632

Гладка Д. О. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ 635

Горященко Ю. О. ДЕКОМПОЗИЦІЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 638

Гутарева Ю. В.,Моренченко К. Г. ЦІНОВА ПОЛІТИКА В ІНТЕРНЕТІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 641

Дончак Л. Г., Шкварук Д. Г. ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЙОГО СКЛАДОВІ 646

Доценко І. О. ДІАГНОСТИКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ 649

Єпіфанова І. Ю., Мотрук Д. А. СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 652

Іванова В. В. ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ 655

Компанець К. А., Федоряк Р. М., Сидоренко Т. М. ФОРМУВАННЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ 657

Костенюк Ю. Б. ДЕКОМПОЗИЦІЯ ЦІЛЕЙ - ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА 660

Костецька І. І., Лавренюк А. Ю. РОЛЬ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 663

Красота О. Г., Красота І. І. АСПЕКТИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ 665

Кузуб М. В., Молодан О. Д. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЙОГО МІСЦЕ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ 667

Лой А. В. ЕТАПИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 670

Маркова С. В., Головань О. О. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА 673
Матвієнко В. О., Погуда Н. В. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА 676
Меркулов М. М., Міхно О. М. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ 678
Недашківський Д. П., Білявська Ю. В. БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 681
Осадча Н. В., Іванов С. В.ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВОДНЕВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ТА ЇХ ВЛИВ НА ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ 684
Остапенко Р. М. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 687
Остапенко Т. М. АУТСОРСИНГ ПЕРСОНАЛУ 690
Прийдак Т. Б., Лега О. В., Яловега О. В. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ІНДЕКСАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ 692
Продіус Ю. І. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ТОВ «ІПГ «МАЙСТЕР» В УМОВАХ ВИХОДУ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ 694
Савченко М. В., Шкурат М. Є. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СУБ'ЄКТУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ 698
Свистунова К. Р., Глізнуца М. Ю., Перерва П. Г. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АГРОТУРИЗМУ ЯК ЕКОНОМІЧНОГО ФАКТОРУ РОЗВИТКУ 702
Сторожук Т. М. ОБЛІК І ЗВІТНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА 706
Сухецька К. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНТИСИПАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УПРАВЛІННЯ В АНТИКРИЗОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 708
Товажнянська О.І., Перерва П. Г. КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА 711
Ходак А. М., Янченко Н. В. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У УПРАВЛІННІ ФЕРМЕРСЬКИМ БІЗНЕСОМ 714
Худавердієва В. А. СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА 716
Худавердієва В. А., Буківченко К. М. УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА 719
Худавердієва В. А., Куроп'ятник О. С. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В ЦІЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ 722

Худавердієва В. А., Найдьонова М. І. СТАН СИСТЕМИ І СПОСОБИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ 725
Янченко Н. В., Зоря В. Р. ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 728
Янченко Н. В., Літовка К. С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА 730
Eliseeva O. K., Repina S. O. FEATURES OF THE PAYROLL PROCESS AND DEDUCTIONS FROM IT AT «ERNST & YOUNG» COMPANY 733
Klymenchukova Nataliia, Karpenko Yevheniia, Levchenko Veronika IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT IN AN INNOVATIVELY ACTIVE ENTERPRISE AS A DIRECTION OF EFFECTIVE USE OF ITS RESOURCE AND FINANCIAL POTENTIAL 736

СЕКЦІЯ 6. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА, ФІНТЕХ ТА ІТ-ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Андронік О. Л. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 739
Балазюк О. Ю. ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН: ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ 742
Баранова В. В., Васюренко О. В., Дейнеко Ж. В. ЦИФРОВА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПОРІВНЯННЯ ДАНИХ З ВЕДЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 745
Баранова В. В., Зелений О. П. ВЕЙВЛЕТ КОГЕРЕНТНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ 748
Богуцька О. А. ІНІЦІАТИВА ЄС ЩОДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ МСП 751
Вислободська Г. П., Бричка Б. Б. ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ 754
Грабчук І. Л., Пташнік М. А. НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ 756
Гудим М. С., Янченко Н. В. ЦИФРОВІ ГРОШІ. ЧИ ПЕРЕЙДЕ ФІНАНСОВИЙ СВІТ НА ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ? 758
Дернова І. А., Боровик Т. М. ЦИФРОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 760
Єсіна О. Г., Назаренко О. В. ЦИФРОВА ЕФЕКТИВНІСТЬ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БІЗНЕСУ УКРАЇНИ 763
Захарченко В. І., Міхно О. М. МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ ПРИ ОЦІНЦІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ 766

Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. СОЦІАЛЬНІ ЕФЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ 769
Климчук М. М. КОМПЕНСАТОРНА СТРАТЕГІЯ ФІНАНСУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ТЕРМОМОДЕРНІЗАЦІЇ БУДІВЕЛЬ 772
Колоніцька М. О. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОПОДАТКУВАННЯ РИНКУ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ ТА КОНКУРЕНТНОЮ ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ 775
Кордзая Н. Р. МЕСЕНДЖЕРИ ЯК КАНАЛ ПРОДАЖІВ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ 778
Костюк Ю. В., Самойленко Ю. О. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ 781
Кулініч О. А., Шахмарданов М. К. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ ПОСЛУГ 783
Кучеренко С. Ю., Леваєва Л. Ю., Кучеренко М. А. НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВОЇ ЕКОНОМІКИ 786
Кучинський В. А., Крамський Д. Ю., Перерва П. Г. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ 790
Литовченко О., Осипа К. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 794
Лозова Т. П. РОЛЬ ДОРАДНИЦТВА У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ 797
Минич Ю. В. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ 800
Мироненко М. А. ГАЛУЗЬ ІТ-ІНДУСТРІЇ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ПОЧАТКУ 2020-Х РОКІВ 802
Назаренко С. М., Перерва П. Г. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ТЕРМІНУ «АУТСОРСИНГ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ» 804
Ніколайчук Т. О. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ ЯК ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ 807
Островська Г. Й., Островський О. Т. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ 810
Пасічник Ю. В. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ 813
Перерва П. Г., Назаренко С. М. ФОРМУВАННЯ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ АУТСОРСИНГУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 816

Пиріг С. О. ЗРОСТАННЯ РОЛІ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 819
Пісоченко Т. С., Пятачук А. С. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БУХГАЛТЕРІЇ 822
Плахотнікова Л. О. СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК: ЦИФРОВА ВАЛЮТА 824
Полторак А. С., Льоткіна Т. Є., Симоненко В. М. АНАЛІЗ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 827
Похиленко Н. М. СТВОРЕННЯ «РОЗУМНИХ СІЛ» НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВАЗАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ 830
Троцька В. М. СЛУЖБОВІ ТВОРИ: НОВІ ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ МАЙНОВИХ ПРАВ І ВИПЛАТИ АВТОРСЬКОЇ ВИНАГОРОДИ 833
Ушкальов В. В., Мартіянова М. П. ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ 836
Чередник А. О. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ 839
Чорна О. А. МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ 841
Чкан І. О., Муцараєв А. А. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ 844
Шаталова Л. С. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНОК ПРАЦІ 846
Шкодіна І. В. РОЗВИТОК ГІГ-ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОСТПАНДЕМІЧНОГО СВІТУ 849
Яворська О. Г. ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ – ТРИГЕРИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 851
Яковенко С. Л. АНАЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ВИТРАТАМИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ 854
Dumanska I. U., Matviiets O. V. THE ROLE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE INTERNATIONAL MARKETING ENVIRONMENT 856
Gernego I. O., Dyba M. I. CROWDFUNDING AS MODERN PLATFORM FOR FINTECH DEVELOPMENT 859
Khaba A., Syhyda L. DIGITALIZATION AND BUSINESS PROCESS: SCIENTIFIC BACKGROUND 862
Kushlyk O., Kochkodan V. THE VALUE OF BUSINESS ANALYTICS IN TODAY’S ECONOMIC DEVELOPMENT 865

Nakonechna O., Mykhailyk O. FINANCIAL TECHNOLOGIES IN THE UKRAINE'S BANKS: FEATURES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT 867
Nikiforova L., Tkachuk O. THE SPECIFICS OF MANAGEMENT EFFECTIVE STAFF MOTIVATION IN E-COMMERCE 871
Norik L. FOURIER SERIES IN THE MODEL OF FORECASTING THE CONSTRUCTION PRODUCTS INDEX 874
Sirenko V. O., Molchanova K. M. DIGITAL TECHNOLOGY AND SAP SYSTEM IN LOGISTICS 877
Shyian A. INFORMATION SECURITY OPTIMIZATION OF AN INNOVATIVE ENTERPRISE BASED ON ACCESS CONTROL 879

СЕКЦІЯ 1.
ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

УДК 339.924

С. В. Андрос
А. М. Білоченко

КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Анотація. *Викладаються теоретичні аспекти політики державної підтримки розвитку аграрної сфери. Проаналізовані актуальні тенденції в сільськогосподарській політиці ЄС. Представлено напрями політики розвитку аграрного сектору на основі досвіду ЄС. Запропоновано інтерпретацію різних концепцій розвитку аграрного сектору в рамках політики ЄС. Розглянуто реалізацію аграрної політики через аналіз інструментів державної підтримки з акцентом на сильні та слабкі сторони, а також різноманітність форм цієї політики.*

Ключові слова: аграрний сектор; ЄС; концепції сільського розвитку; політика державної підтримки.

AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT CONCEPTS AND THE EVOLUTION OF STATE SUPPORT POLICY: A EUROPEAN CONTEXT

Abstract: *The theoretical aspects of the policy of state support for the development of the agrarian sector are outlined. The current trends in the EU agricultural policy are analysed. The directions of the agricultural sector development policy based on the EU experience are presented. An interpretation of various concepts of the development of the agricultural sector within the framework of EU policy is proposed. The implementation of agrarian policy through the analysis of state support instruments with an emphasis on strengths and weaknesses, as well as a variety of forms of this policy, is considered.*

Keywords: agricultural sector; EU; rural development concepts; government support policy.

Розвиток аграрного сектора та сільських територій є суперечливою темою з огляду на відносини, що виникають між підприємствами, сільськогосподарськими виробниками (СВ), політичними силами, країнами. Через різні обставини державна аграрна політика в різних країнах і в Україні зокрема трансформувалася у складну проблему. По-перше, це відбувається тому, що на неї витрачається значна частина бюджету (особливо якщо порівнювати з часткою СВ в економічно активному населенні, що в різних країнах швидко скорочується). По-друге, тому, що аграрна політика не зовсім відповідає поставленим цілям: державна аграрна політика створювалася для захисту доходів, передусім, незахищених СВ, але фінансову підтримку отримують переважно потужні аграрні компанії, що найбільш забезпечені ресурсами (землею і капіталом). Проблема також полягає і в тому, що згодом з'явилися негативні ефекти впливу державної аграрної політики на довкілля та здоров'я споживачів. До цього додамо зростаючу громіздкість адміністративно-бюрократичних механізмів, що управляють аграрною політикою (квоти, обмеження виробництва, скорочення сільськогосподарських площ), які породжують високі адміністративні витрати здійснення контрольних функцій. Звідси неефективність таких механізмів і потреба в реформі, яка спроможна виправити спотворення, що виникли у цій важливій частині аграрної політики [1]. Ключовим моментом реформи, на наш погляд, є зміцнення та посилення потенціалу, в рамках аграрної політики, заходів, спрямованих на розвиток аграрного сектору та сільських територій за рахунок скорочення заходів, спрямованих на підтримку ринків та цін на сільськогосподарську продукцію. Втім, на наше переконання, цей підхід є одним із найбільш суперечливих.

Зміцнення та посилення потенціалу аграрної політики означає збільшення фінансової підтримки з наступним перерозподілом коштів державного бюджету не на користь політики цін та ринків. Йдеться, насамперед, про вибір напрямків політики, які передбачають використання виборчих та цільових інструментів, здатних зі значною ефективністю досягти бідних верств СВ, які вкрай потребують фінансової підтримки. Це дасть змогу уникнути диспропорцій та викривлень, характерних саме для політики підтримки цін. Якщо розглядати заходи фінансової підтримки та децентралізацію, то політика розвитку аграрного

сектору стає наближеною до потреб і до активної ролі місцевих органів влади, ніж політика регулювання ринків, яка в Україні керується центральними адміністративно-бюрократичними структурами. З усіх цих причин аграрна політика сільського розвитку стала актуальною темою у дебатах щодо прийняття державного бюджету, щодо ролі сільського господарства в Україні та щодо регулювання національної державної політики. Інакше кажучи, інноваційний імпульс аграрної політики втрачається через неадекватність її практичної реалізації. Нерідко проекти розвитку окремих агропідприємств повинні поєднуватися з проектами розвитку всієї території та інтегруватись у них. Цей перехід від проекту розвитку окремого агропідприємства до проекту розвитку всієї території є основною темою, що характеризує перехід від класичної структурної політики до нових політик розвитку сільської місцевості.

Проте цей перехід, який є одним із ключових нововведень у розумінні нинішніх підходів до політики, вимагає глибокого усвідомлення проблеми з боку політиків, що приймають рішення, залучення до цього процесу значної кількості учасників з боку державних інститутів та соціальних структур, у тому числі й тих, що виходять за рамки однієї галузі, а головне, активізації проектно-управлінської діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях. Потрібна потужна активізація людського та соціального капіталів, які, на нашу думку, є недостатніми факторами у всіх політиках розвитку, але які у випадку політики сталого розвитку аграрного сектора та сільських територій відіграють вагому роль.

Дефініція «сталий розвиток аграрної сфери» спершу використовувався широко в економічних та соціологічних джерелах, зокрема щодо політики допомоги слабо розвиненим країнам (до яких належить і Україна), у яких роль та питома вага сільського господарства є домінуючою як у формуванні національного доходу, так і у використанні основних ресурсів (природні ресурси, земля, праця, капітал).

В рамках міжнародних організацій зі сприяння та співробітництва (ОЕСР, ЮНЕСКО, ФАО, Світовий Банк) розвиток аграрного сектору має достатнє теоретичне обґрунтування та систему розроблених заходів державної підтримки. В рамках політики ЄС концепція сталого розвитку аграрної сфери постійно еволюціонує. Втім у політиці ЄС загальна законодавча база та єдині підходи до розробки даної концепції з'явилися лише в 1980-х роках [1,2]. З огляду зазначеного, розглянемо різні підходи до концепції розвитку аграрного сектору та сільських територій та її формування у часі, починаючи з аналізу законодавчої бази та заходів державної підтримки, які проводилися в ЄС.

Традиційно розробка політики у сфері аграрного сектору проходила під впливом комплексу соціально-політичних факторів, пов'язаних із поділом повноважень усередині ЄС, із встановленням економічної та політичної рівноваги у самих країнах-членах, з еволюцією міжнародних торгових угод. По-суті, йдеться про загальні процеси, що стосуються зміни ролі ЄС у міжнародних відносинах, і тих стратегічних цілей, які ЄС ставив у відносинах із третіми країнами. Ці процеси керують внутрішньою політикою країн, включаючи політику розвитку аграрного сектору. З іншого боку, напрями цієї політики не існують автономно. Річ у тім, що з самої появи вони були значною мірою підпорядковані і функціонально залежні від політики регулювання ринків [3]. Законодавча база та практика ЄС завжди істотно впливали на характер національної політики розвитку аграрного сектору. Розробка політики та законодавчої бази в рамках ЄС не завжди адекватно реагувала на вимоги більшої ясності та теоретичного обґрунтування концепції розвитку аграрної сфери усередині ЄС. Розробка законодавчих документів та їх реалізація, яка стосовно розвитку сільських територій виливалася у прийняття специфічних національних та регіональних програм державного втручання, чітко відображає, насамперед, політичні цілі та інтереси, які не завжди узгоджуються з найбільш просунутими теоретичними та методологічними розробками, а також процесами, що є в основі цих розробок [3].

На рівні ЄС та в окремих країнах існує кілька концепцій щодо розвитку аграрної сфери та сільських територій. По-перше, концепція, що ідентифікує сільський розвиток із загальною модернізацією сільського господарства та агропродовольчого комплексу. Ця концепція ставить в основу розвиток аграрного сектору. По-друге, концепція, яка пов'язує сільський розвиток виключно зі скороченням відмінностей між найбільш відсталими сільськими районами й іншими галузями економіки (концепція зближення). По-третє, концепція, що ідентифікує сільський розвиток з розвитком сільських районів у цілому, шляхом використання людських, фізичних, природних та ландшафтних ресурсів, що є в даному районі, та інтеграції між усіма компонентами та галузями на місцевому рівні [2]. Ця концепція використовує можливості території у широкому її розумінні.

Підкреслимо, що концепція розвитку аграрного сектору, яка застосовується нині на європейському, національному та регіональному рівнях у різних країнах ЄС, пронизана двоїстістю між галузевим та територіальним підходом, і тут вимальовується ще один концептуальний підхід, який тісно пов'язаний з розподільною функцією політики розвитку аграрної сфери. Вказаний підхід до концепції розвитку аграрної сфери має велике значення, особливо на етапі еволюції правової та програмної картини ЄС [2].

Аналіз розробки концепцій розвитку сільських територій у рамках політики ЄС дозволяє констатувати: 1) існують різні підходи до проблеми розвитку аграрного сектору, як на рівні теоретичних розробок, так і на рівні практичної реалізації державної політики, спрямованої на сталий розвиток аграрного сектору та

сільських територій; 2) різні теоретичні підходи та їх практична реалізація не підлягають періодизації повною мірою, але часто існують разом і накладаються одна на одну; 3) кожна окрема концепція розвитку аграрного сектору затверджується та реалізується на засадах складних взаємовідносин інституційних, політичних та соціальних сил, оскільки відповідає специфічним цілям та стратегіям основних дійових осіб у аграрній сфері та їхньому своєрідному уявленню про цілі аграрного розвитку. Сили, задіяні у цій сфері, численні (до них відносяться Європейська Комісія, країни-члени ЄС, регіони окремих країн, організації СВ, місцеві установи, асоціації). Дійсно, різні концепції сільського розвитку в країні, регіоні або на конкретній території формуються, консолідуються та вводяться у дію саме під впливом ролі та позицій цих сил у політичній та інституційній сферах.

Висновки. Формування концепції розвитку аграрної сфери та сільських територій має динамічний характер у тому контексті, що воно не тільки змінюється у часі відповідно до зміни теоретичних підходів, і особливо зі зміною правил взаємовідносин ключових діючих сил, але змінюється також і в просторі, адже постійно з'являються нові концепції розвитку аграрного сектору в окремо взятій країні і навіть в окремо взятому регіоні. Це частково цілком природно для самої ідеї аграрного розвитку, що легко пристосовується до потреб різних територій; але це частково залежить також від стратегії різних соціальних та інституційних структур та політичних сил, які дотримуються конкретної концепції розвитку аграрного сектору відповідно до тієї ролі, яку вони надають цьому типу державної політики.

Концепція розвитку аграрного сектору та сільських територій на наднаціональному рівні має динамічний характер. Вона змінюється у часі, змінюється у зв'язку зі зміною міжнародного клімату залежно від вимог реформи політики ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Agricultural and food trade. European Union. 2017. ULR: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/agricultural-food-trade.pdf

2. Фрумкин Б.Е. Общая сельскохозяйственная и рыболовная политика. Европейский союз: факты и комментарии. 2018. № 94, с. 41–46; № 95, с. 26–30.

3. Мікрофінансування аграрного виробництва: монографія / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Лупенко Ю.О., Андрос С.В., Тулуш Л.Д. та інші]; за ред. Ю.О. Лупенка, С.В. Андрос. К.: ННЦ «ІАЕ», 2020. 310 с.

Андрос Світлана Вікторівна, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, e-mail: andros.sv@ukr.net

Білоченко Андрій Миколайович, кандидат економічних наук, докторант, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, e-mail: abilochenko@yahoo.com

Andros Svitlana Victorivna, Doctor of Economics, Associate Professor, Department of Financial and Credit and Tax Policy, National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, e-mail: andros.sv@ukr.net

Bilochenko Andrii Mykolayovych, PhD, Doctoral Candidate National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, e-mail: abilochenko@yahoo.com

УДК 311.213

Л.А. Батюк

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *У статті досліджено вплив глобалізації конкуренції на соціально-економічний розвиток України.*
Ключові слова: глобальна конкуренція; економічний розвиток України; міжнародна торгівля; світовий ринок.

GLOBALIZATION OF COMPETITION AND ITS IMPACT ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Abstract: *In article examines the impact of globalization of competition on the socio-economic development of Ukraine.*
Keywords: global competition; economic development of Ukraine; international trade; world market.

Портер розуміє конкуренцію вузько як боротьбу за ринковий попит. На наш погляд, такий підхід може бути прийнятним у рамках маркетингового підходу, але не економічного [2, с. 72–73].

Зовнішня форма прояву глобальної конкуренції — конкуренція на ринках багатьох країн не має нічого принципово нового порівняно з тим, що мало місце до початку процесу глобалізації. Сутність глобальної конкуренції протилежна тому, що відбивається у зовнішній її формі. Світовий конкурентний процес характеризується двома різними типами конкуренції. Один із них характеризується множинністю національних ринків, на яких діють суперники. Його специфіка полягає у тому, що суперники одночасно ведуть конкурентну боротьбу на ринках багатьох країн. Один і той самий учасник конкуренції може бути лідером на одному національному ринку та аутсайдером на іншому. Налаштована кожним суперником конкурентна перевага жорстко прив'язана до національного галузевого ринку.

Зовсім іншу природу має інший тип суперництва на світових ринках. Його відмітна ознака — глобальний характер дії конкурентної переваги, що походить із глобального характеру діяльності фірми. Учасникам глобальної конкуренції, щоб отримати чи не втратити конкурентну перевагу, доводиться конкурувати на ринках усіх країн, де присутні конкуренти. У світовій конкуренції конкурентні умови на ринках однієї країни безпосередньо залежать від конкурентних ситуацій, що складаються на відповідних ринках в інших країнах. При цьому конкурентна позиція, яку займає суперник на ринку однієї з країн, істотно впливає на положення, яке він займе на ринках інших країн. Це означає, що глобальна конкуренція — це конкуренція, яка ведеться суперниками одночасно на ринках різних країн, але на тих самих умовах [3].

Глобалізація ринків – наслідок глобалізації конкуренції, а глобальна конкуренція – фактор підриву конкурентної стійкості фірм. Причиною цього є різна природа конкуренції на національному та глобальному рівнях. Глобальна конкуренція - це форма взаємодії, покликана реалізувати конкурентний принцип взаємодії капіталів у світовому масштабі: винагорода на основі єдиних критеріїв та рівна норма прибутку на рівновеликий капітал. Міжгалузева конкуренція згладжувала різницю у галузевих умовах функціонування капіталів. Глобальна конкуренція вирішує те саме завдання, але масштабніше, згладжуючи відмінності серед капіталів, що функціонують у різних країнах. Якщо міжгалузева конкуренція сприяла вирівнюванню галузевих норм прибутку у межах національних економік, то глобальна конкуренція вирішує таку ж завдання, але вже у межах світового господарства, нівелюючи особливості національної власності та територіальної прив'язки капіталів [4]. Суть справи полягає не в тому, що німецький капітал конкурує, наприклад, з японським капіталом або якимось іншим, а в тому, що капітали, що діють на глобальних ринках, є частинами цілого — світового фінансового капіталу, суперничаючи між собою як члени єдиного для них безлічі і на тих самих принципах. Результат дії міжгалузевої конкуренції - формування цін виробництва, що виступають своєрідними центрами, на основі та навколо яких формуються ринкові ціни, що забезпечують реалізацію рівного принципу винагороди всіх суперників без урахування їх галузевої спеціалізації. За аналогією з цим механізм глобальної конкуренції забезпечує формування світових цін виробництва, що виконують ту саму функцію, лише у світовому масштабі. Тому визначення глобальної конкуренції як форми суперництва між капіталами різних країн чи капіталами, що одночасно діють на ринках багатьох країн, є спрощенням. Глобальна конкуренція — це форма суперництва між капіталами, що діють на всесвітньому рівні, де їхня національна приналежність уже не має суттєвого значення. Існує цілісний конкурентний простір, що характеризується єдністю умов суперництва незалежно від просторового розташування ринків та суб'єктів конкуренції. Проявляючись у світових цінах, глобальна конкуренція перетворюється на

абсолютно анонімну та всюди присутню силу, яка встановлює вимоги до умов виробництва у вигляді належної його продуктивності та задає критерії оцінки його ж результатів. Тому глобальна конкуренція — це завжди боротьба за світове лідерство.

Сьогодні Україна, яка постачає на світовий ринок в основному продукцію незначного рівня переробки, інтегрується у світове господарство за схемою напівсировинного придатку. З точки зору країн ЄС Україна, конкурентоспроможна за бажаною для них ресурсною складовою, опиниться на периферії світового господарства, що сформує нестійкий стан, оскільки будь-яка криза в центрі світової економіки (розвинені країни) буде згладжуватися за рахунок його периферії. Крім цього, сировинна спеціалізація не забезпечить значного розширення робочих місць і закріпить технологічну залежність від розвинених країн. Поглибиться економічна та політична дезінтеграція України з усіма можливими наслідками. Населення країни зменшується, може статися злам системи соціального захисту. Конкурентним буде лише набір секторів, що включені у світове господарство.

Успішність Угоди про ЗВТ між Україною та ЄС у контексті розвитку торгівлі продукцією аграрного сектору підтверджується зростанням експорту до ЄС на 46,6% у 2019 р. порівняно з 2016 р. Такі результати дають підстави стверджувати, що українська аграрна продукція конкурентоспроможна на європейських ринках збуту та користується постійним попитом; при цьому вона відповідає стандартам якості ЄС. Основу аграрного експорту до країн-членів ЄС склали такі групи, як: 1) 10 «Зернові культури» – 37,5% від загального обсягу експорту за групами УКТ ЗЕД 01- 24 (основні країни-імпортери – Іспанія, Нідерланди, Італія); 2) 12 «Насіння і плоди олійних рослин; інше насіння, плоди та зерна; технічні або лікарські рослини; солома і фураж» – 18,0 % (Німеччина, Бельгія, Франція); 3) 15 «Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження» – 17,6 % (Нідерланди, Іспанія, Італія) [1, с. 101].

Ліберальна модель сучасної світової економіки характеризується високим рівнем проникнення технологій та фінансових інструментів. Створюючи великі можливості, на глобальному рівні вона формує і надзвичайно жорсткі обмеження.

Вітчизняна економіка як з точки зору витрат на виробництво, так і з точки зору інвестиційної привабливості має обмежені переваги. Її сировинна структура є головним фактором, що створює надзвичайну залежність від зовнішніх впливів. Від цін на сировину на світових ринках протягом останніх двадцяти років залежить стан української економіки та державних фінансів, рівень зарплат і добробут мільйонів українських громадян. Вітчизняні сировинні олігархи не зацікавлені у збільшені доходів населення та в розвитку внутрішнього ринку. У цьому випадку їх бізнес з переважно застарілими підприємствами стане менш прибутковим або навіть збитковим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Куцмус Н. М., Прокопчук О. А., Усюк Т. В. Україна в системі глобальної економіки: торговельний аспект. Економіка АПК. 2020. № 4. С. 94 — 104.

2. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран. М.: Международные отношения, 1993. 896 с.

3. Greenwood R., Hanson S. G., Shleifer F., Serensen J. A. Predictable Financial Crises // NBER Workimg Paper 27396. Cambridge, MA, June 2020. — 63 p.

4. Piketty T. Capital and Ideology. Cambridge, MA, London: Harvard University Press, Belknap Press, 2020. — 1104 p.

Батюк Лариса Андріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри глобальної економіки, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: larisa_batyuk@btu.kharkov.ua

Batiuk Larysa A. – doctor of economics, Ph.D. (Economic Sciences), Associate Professor Department of Global Economy, Vinnytsia National Technical University, Kharkiv, e-mail: larisa_batyuk@btu.kharkov.ua

УДК 351.72

Л. А. Будник
Л. О. Лісецька

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Західноукраїнський національний університет

Анотація. *В статті проведено аналіз загроз фінансовій безпеці України та визначені стратегічні напрями зміцнення фінансової безпеки України в умовах пандемії COVID-19.*

Ключові слова: фінансова безпека; загрози; пандемія COVID-19; стратегія; дефіцит бюджету; державний борг.

ANALYSIS OF FINANCIAL SECURITY THREATS IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract. *The article analyzes the threats to Ukraine's financial security and identifies strategic directions for strengthening Ukraine's financial security in the context of the COVID-19 pandemic.*

Key words: financial security; threats; the COVID-19 pandemic; strategy; budget deficit; State debt.

Фінансову безпеку, можна визначити, як «здатність фінансової системи зберігати захищеність, стабільність і стійкість своїх фінансових інтересів за негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що становлять загрозу фінансовій безпеці» [1, 137]. Проблема підтримки фінансової безпеки на належному рівні є надзвичайно актуальною.

Загалом для України характерними є ризики, які пов’язані із слабкістю фінансової системи, не достатньо ефективним її регулюванням і контролем. Крім того, пандемія COVID-19, глобалізація фінансових ринків, супроводжуються істотним підвищенням зовнішніх ризиків. В цих умовах необхідно визначити внутрішні та зовнішні загрози національній фінансовій безпеці.

У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої Указом Президента від 11.08. 2021 року № 347/2021 визначені внутрішні та зовнішні загрози фінансовій безпеці [2]. Сучасний етап характеризується різким зростанням нестабільності глобальної економіки, що спостерігалося в умовах поширення пандемії COVID-19. Саме така нестабільність, на думку експертів, робить імовірним розростання повномасштабної глобальної економічної та фінансової кризи [3, 3].

Важливим завданням, в цих умовах, є оцінка ризиків забезпечення фінансової безпеки та обґрунтування рекомендацій стосовно того, як їм протидіяти. Основними індикаторами фінансової безпеки України можна назвати: розміри дефіциту бюджету і державного боргу, та обсяг міжнародних резервів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, «обсяг дефіциту державного бюджету не повинен перевищувати 3 % прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік» [4]. Реалії в умовах пандемії COVID-19 суттєво вплинули на цей показник, що призвело до збільшення дефіциту бюджету. Графічно динаміка дефіциту Державного бюджету за 2015-2021 роки наведена на рис.1.

Проведений аналіз показав, що у 2020 р. дефіцит бюджету різко зріс і вже склав 217096,1 млн. грн (5,18% ВВП) проти 1,96% в 2019 році У 2021 році запланований розмір дефіциту бюджету на рівні 246635,5 млн. грн, або 5,5% ВВП.

Необхідність утримати розмір дефіциту державного бюджету, забезпечувати видатки соціального характеру та дотримуватися зобов’язань перед міжнародними кредиторами вимагає обмеження та скорочення насамперед видатків капітального характеру, які за своїм змістом формують стимули для економічного зростання. З метою зменшення дефіциту бюджету необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат, що зможе забезпечити зростання економіки, а значить і надходження податків до бюджету, розробити заходи щодо виведення економіки з тіні, структуризувати статті видатків.

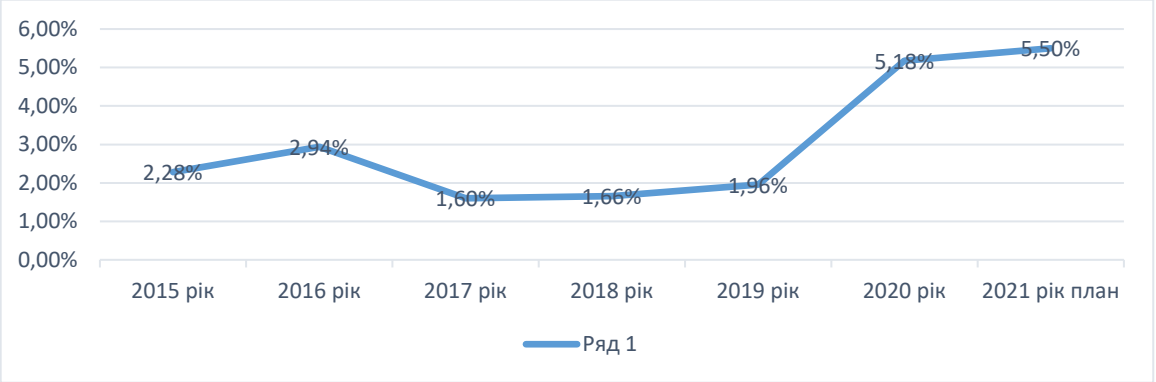

Рис.1. Динаміка дефіциту державного бюджету України за 2015-2021 роки

Джерело: розроблено авторами.

На фінансову безпеку України впливає співвідношення державного і гарантованого державою боргу та обсягу ВВП. Доцільно зазначити, що сукупний державний борг України є достатньо великим. У 2020 році він зріс на 553660 млн. грн. і становив 60,8% внутрішнього валового продукту. Ріст державного боргу і зазначене співвідношення негативно позначаються на фінансовій безпеці держави. Порівняння сукупного державного боргу і внутрішнього валового продукту за 2015-2020 роки наведено на рис.2.

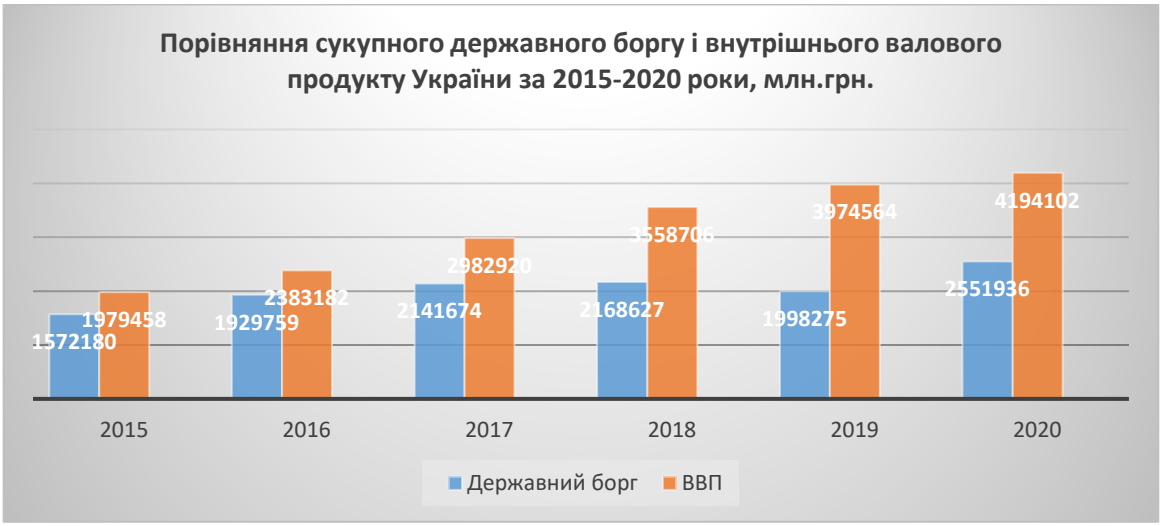

Рис.2. Порівняння сукупного державного боргу і внутрішнього валового продукту України за 2015-2020 роки, млн. грн.

Джерело: розроблено авторами.

Високий рівень боргового навантаження формує суттєві потреби у фінансуванні для обслуговування боргу, що обмежує сукупне споживання та провокує зниження темпів зростання національної економіки.

Чинником, який впливає на фінансову безпеку держави є обсяг міжнародних резервів. За 11 місяців 2021 року міжнародні резерви України зросли до суми 30548,49 млн. дол. або на 4,86% в порівнянні з попереднім роком. Темпи зростання найнижчі, починаючи з 2015 року. Однак, за оцінками експертів з 2012 року це є максимальний розмір. За оцінками НБУ поточний обсяг міжнародних валютних резервів покриває 4,4 місяці імпорту. Цей показник є достатнім для виконання Україною зобов'язань і для проведення поточних операцій Уряду і Національного банку.

В умовах пандемії COVID-19 подальші кроки держави, щодо забезпечення фінансової безпеки, мають визначатися з урахуванням стимулювання економічного зростання, впровадження кращих світових практик, формування, аналізу і виконання бюджетів, та своєчасного реагування на виклики і ризики. Основні напрями зміцнення фінансової системи України в сучасних умова згруповані на рисунку 3.

Рис. 3. Напрями зміцнення фінансової безпеки України в сучасних умовах
Джерело: розроблено авторами.

Отже, важливою умовою є своєчасне визначення загроз фінансової безпеки України. Це дасть змогу їх мінімізувати за умови вжиття практичних заходів та проведення виваженої та дієвої політики щодо забезпечення фінансової стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ситник Н.С., Стефанків Б.О. Фінансові аспекти складників економічної безпеки держави. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Випуск 1-2 (44).С.136-140.

2. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613 (дата звернення: 12.12.2021).

3. Проблеми та шляхи забезпечення макрофінансової стійкості в Україні. URL: https://niss.gov.ua/-doslidzhennya/ekonomika/problemi-ta-shlyakhi-zabezpechennya- makrofinansovoi-stiykosti-v-ukraini (дата звернення: 04.12.2021).

4. Бюджетний Кодекс України. 08.07.2010. № **2456-VI** URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 05.01.2022).

Будник Людмила Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки та правоохоронної діяльності, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, e-mail: lydabydnik@gmail.com

Лісецька Ліна Олександрівна – студентка, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, e-mail: lina1994@i.ua

Budnyk Liudmyla A. **–** PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Security and Law Enforcement, West Ukrainian National University, Ternopil, e-mail: lydabydnik@gmail.com

Lisetska Lina O. – Student, West Ukrainian National University, Ternopil, e-mail: lina1994@i.ua

УДК 336.02

Ю. А. Бондар [1]
Д. В. Швиданенко [2]

ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

[1]Льотна академія Національного авіаційного університету
[2]Кіровоградський науково-дослідницький експертно-криміналістичний центр МВС України

Анотація. *У дослідженні розглянуто фінансове регулювання як складову економічного розвитку. Розглянуто вплив на економічне зростання основних груп чинників та їх характеристику. Визначено завдання фінансового регулювання, що забезпечує економічну та соціальну стабільність шляхом створення відповідних умов для економічного зростання.*

Ключові слова: фінансове регулювання; економічний розвиток; фінансова політика; національна економіка.

FINANCIAL REGULATION AS A COMPONENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract. *The study considers financial regulation as a component of economic development. The impact on economic growth of the main groups of factors and their characteristics are considered. The tasks of financial regulation that ensure economic and social stability by creating appropriate conditions for economic growth have been identified.*

Key words: financial regulation; economic development; financial policy; national economy.

Фінансове регулювання економічного розвитку потребує комплексного підходу щодо визначення основних інструментів державного впливу. Фінансова політика держави повинна ґрунтуватися на формуванні ефективної фінансової системи країни, використанні дієвих методів державного регулювання, що, в свою чергу, сприяє створенню сприятливого фінансового середовища та активізує економічне зростання національної економіки.

Державне регулювання в сучасних умовах являє собою макроекономічний регулятор відтворювальних процесів, спрямований на реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку економіки держави. Фінансова політика як вагома складова економічної політики через сукупність інструментів, методів, засобів та механізмів впливає на соціально-економічний розвиток країни.

У зв’язку з посиленням регулюючої функції державних фінансів проблема фінансового регулювання економічного зростання є основоположною в процесі становлення моделі фінансового розвитку, що підтверджує її актуальність та необхідність комплексного дослідження, теоретичного обґрунтування і формування цілісного уявлення щодо розвитку фінансового механізму, який, в свою чергу, виступає стрижнем ефективної фінансової політики держави.

У науковій термінології досить часто зустрічається термін «розвиток». Він вживається як самостійно, так і у словосполученнях: економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, сталий розвиток, регіональний розвиток тощо. Під розвитком насамперед прийнято розуміти будь-яку прогресивну зміну параметрів системи. Зміна може бути кількісною, коли відбувається зростання чинників, зміна яких і визначає розвиток, та якісною - коли відбуваються не лише структурні зміни, а і перетворення, які приводять до набуття системою невластивих їй раніше характеристик.

Розуміння визначення соціально-економічного розвитку як процесу нагромадження та реалізації економічного потенціалу в контексті зміни внутрішньої структури розширює можливості економічного зростання. Проте в процесі розвитку відбувається зміна не лише структури, а й механізмів функціонування системи, а результатом розвитку може стати не розширення, а звуження можливостей економічного та соціального зростання.

Економічне зростання визначається як кількісне збільшення реального валового внутрішнього продукту країни в одному періоді порівняно з іншим, яке демонструє зростаючі можливості країни в реалізації своїх виробничих можливостей, а також виступає органічним складовим елементом економічного розвитку. Але якщо економічне зростання - виключно кількісний господарський розвиток, то економічний розвиток передбачає саме якісне економічне зростання з глибокими структурними змінами у відносинах власності, в системі суспільного поділу праці й зайнятості, в політиці доходів та соціальній сфері тощо.

Деякі науковці також визначають економічне зростання як процес зміни результатів економічної діяльності в межах національної економічної системи. На економічне зростання здійснюють вплив такі основні групи чинників (рис. 1).

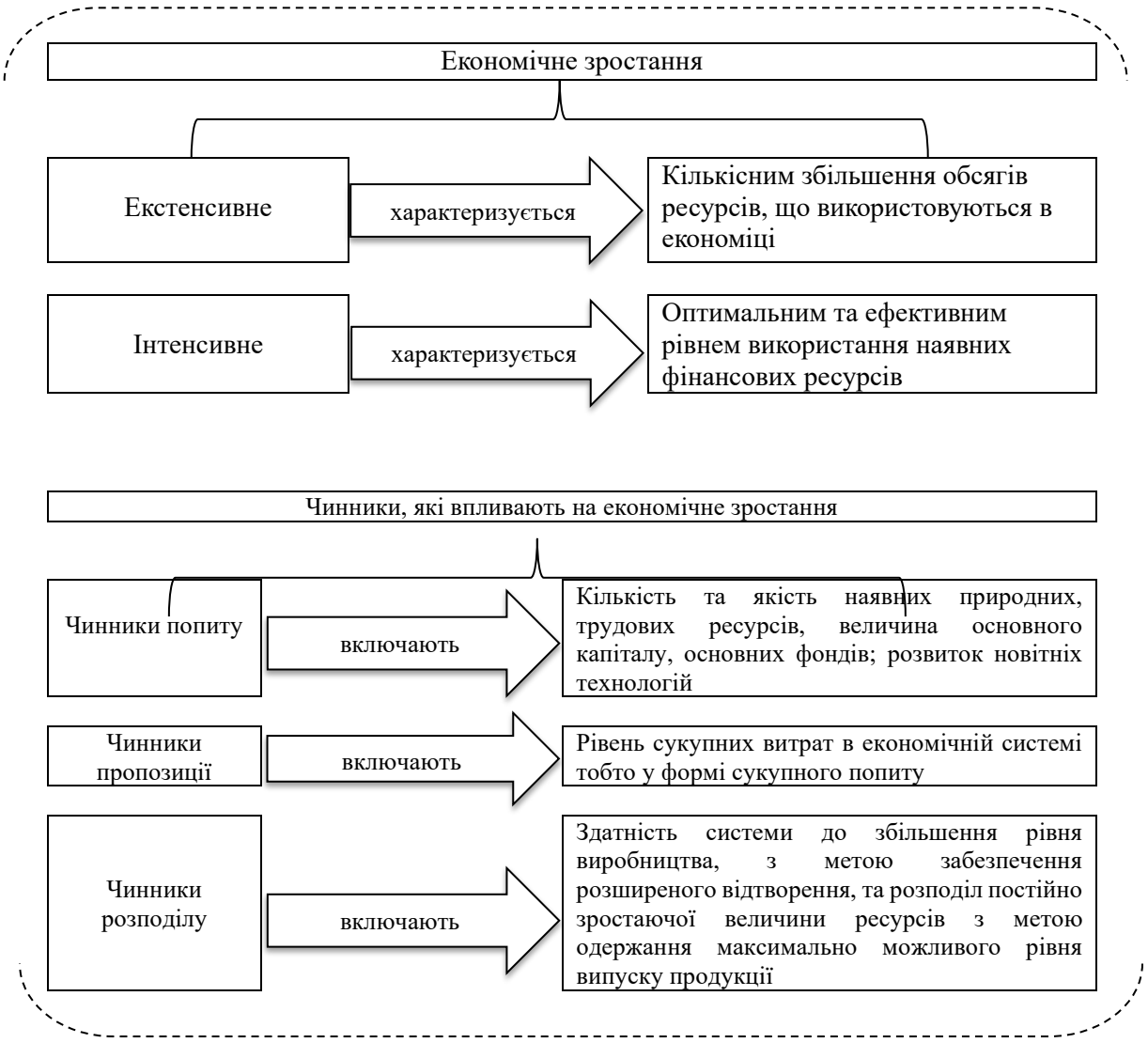

Рисунок 1 - Види економічного зростання та чинники, які впливають на нього
Джерело: узагальнено на основі [2,3]

Позитивний темп економічного зростання можна досягти через використання механізму ефективної державної політики.

Фінансове регулювання економічного розвитку варто розглядати як систему, що включає цілу низку взаємопов'язаних елементів. Варто відмітити, що збільшення кількості останніх та тяжіння системи до відкритості призводить до її ускладнення та зростання невизначеності її функціонування.

Фінансове регулювання має досліджуватись як вагома складова системи інститутів суспільства, підвищення дієвості фінансової політики країни, сприятиме посиленню результативності інституційних змін фінансової системи. Одним з найбільш важливих завдань фінансового регулювання є забезпечення економічної та соціальної стабільності шляхом створення відповідних умов для економічного зростання. Пріоритети фінансового регулювання значною мірою корелюють та впливають на формування напрямів розвитку соціально-економічних відносин у державі. В той же час фінансова політика є дієвим інструментом впливу на рівень розвитку економічної системи та покликана підтримувати фінансові стимули активної економічної діяльності [2].

Важливо відмітити, що в умовах трансформаційної економіки особливого значення набуває побудова ефективної системи фінансового регулювання в контексті взаємодії бюджетних та грошово-кредитних відносин. Динамічний економічний розвиток потребує синтезу та координації інструментів бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання, що, в свою чергу, передбачає їхнє поєднання та компенсування недоліків одного перевагами іншого з метою збереження макроекономічної стабільності.

Посилення рівня координації та функціонування відповідних інституційних засад забезпечить дієвий вплив фінансової складової на розвиток економіки країни.

Слід зазначити, що фінансове регулювання є дієвим інструментом стимулювання економічного зростання. Разом з тим, на даному етапі розвитку фінансово-економічних відносин підхід щодо посилення результативності механізму фінансового регулювання потребує подальшого розвитку теоретико-методологічних засад до визначення пріоритетів фінансової політики, до яких можна віднести забезпечення економічного зростання на засадах інституційного та інвестиційного розвитку та структурних перетворень, створення сприятливих умов для збільшення обсягів високотехнологічного виробництва, стимулювання обсягів внутрішнього попиту.

Таким чином, фінансове регулювання є важливим інструментом розвитку економіки з огляду на спрямованість розподілу та використання ресурсів фінансової системи згідно з визначеними завданнями та цілями економічного розвитку. Нові підходи до удосконалення фінансової політики як складової економічного розвитку сприятимуть підвищенню її ефективності у сфері державних та місцевих фінансів, фінансових відносин та ринку фінансових послуг. Адже, саме система фінансового регулювання має доповнювати механізм ринкового саморегулювання, постійно удосконалювати форми та методи впливу держави на фінансову систему та галузі суспільного виробництва з метою забезпечення макроекономічної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмитрів В. Фінансове регулювання інноваційного розвитку економіки України. *Світ фінансів*. 2012. № 4. С. 136-141.

2. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія. Київ : КНТЕУ, 2015. 375 с.

3. Ігнатенко Є. М. Фінансове регулювання економічного зростання. *Імперативи розвитку України в умовах глобалізації :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 лист. 2012 р. Чернігів : ЧДІЕУ, 2012. С. 79.

Бондар Юлія Анатоліївна **–** к.е.н, доцент, доцент кафедри менеджменту та економіки Льотної академії Національного авіаційного університету, Кропивницький, e-mail: cooperjulia@ukr.net

Швиданенко Діна Вікторівна **–** завідувач сектору економічних досліджень відділу ТГЕБЗД та ОД Кіровоградського науково-дослідницького експертно-криміналістичного центру МВС України, Кропивницький, e-mail: dinashv76@ukr.net

Iuliia Bondar **–** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Management and Economics' Department Flight Academy of the National Aviation University. Kropyvnytskyi, e-mail: cooperjulia@ukr.net

Dina Shvydanenko **–** Head of the Economic Research Sector, Department of Commodity, Gemological, Economic, Construction, Land Research and Evaluation Activities Kirovograd Research Forensic Science Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine Kropyvnytskyi, e-mail: dinashv76@ukr.net

УДК 341.15

О. М. Венславовський[1]
Н. О. Коваль[2]

ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

[1]ТОВ Альптехнологія, м. Вінниця
[2]Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Розглянуто теоретичні підходи щодо впливу фінансових інновацій на економічне зростання країни. Проаналізовано тенденції змін фінансової безпеки країни під впливом загальноекономічних факторів. Представлені перспективи інноваційних змін на фінансовому секторі та заходи щодо ефективного забезпечення фінансової безпеки країни.*

Ключові слова: інновації; фінансова безпека; фінансовий сектор; інноваційна діяльність; економічне зростання.

Financial innovations and their impact on economic growth

Abstract. *Theoretical approaches to the impact of financial innovations on economic growth of the country are considered. The tendencies of changes of financial security of the country under the influence of general economic factors are analyzed. Prospects for innovative changes in the financial sector and measures to effectively ensure the country's financial security are presented.*

Keywords: innovation; financial security; financial sector; innovation; economic growth.

В сучасних умовах функціонування фінансового та економічного секторів країни основним пріоритетом повинен бути фактор фінансового забезпечення економічного зростання, а також вирішення проблем дефіциту фінансових ресурсів. Не менш важливим є напрями дослідження мотиваційних проявів суб'єкта господарювання в напрямку інноваційної діяльності та створення інституційних форм фінансового забезпечення економічного зростання в розумінні інноваційної економіки та фінансових інновацій.

Одним із найважливіших завдань фінансової політики в Україні є примноження фінансових ресурсів на основі таких базових аспектів формування валового внутрішнього продукту (ВВП), як заробітні плати, прибуток, розміри податків. Воно існує для того, аби усунути диспропорції між капіталом, працею та державою. До основних принципів фінансової політики відносять: збалансованість, спрямованість на прискорення економічного зростання, розширення фінансових ресурсів країни.

Стратегія фінансових інновацій передбачає реалізацію реформ в усіх складових фінансового сектору: на банківському ринку, в секторі небанківських фінансових установ, на ринках капіталу. За певних умов економіка України зможе впевнено зростати та сприяти підвищенню добробуту українців через ефективне накопичення та пере розподілення фінансових ресурсів в економіці[1].

Поняття «фінансове забезпечення» означає сукупність заходів щодо забезпечення економічного зростання фінансовими ресурсами через способи, форми та методи фінансування, до того ж воно не взаємодіє самостійно від фінансування. Також важливим фактором дослідження є кількісна оцінка розмірів фінансового забезпечення економічного зростання, вона полягає у витратах на економічне зростання та у визначенні ВВП.

Нині фінансове забезпечення економічного зростання потребує неабиякого докладного розбору основних складових, які найбільше впливають та знаходяться в контексті фінансів. Згодом без обґрунтування змісту основ матеріального фактору фінансів, дослідити суть фінансового забезпечення буде не можливо. Аби ефективно вирішити поставлені питання, необхідно запустити активний процес розвитку фінансової системи країни. Фінансовій системі дають визначення історично сформованої та закріпленої діючим законодавством сукупності відносин ринків та інститутів у фінансовій сфері, які у свою чергу забезпечать мобілізацію та використання ресурсів, дозволяючи задовольнити відповідні потреби людства. Як відомо українська фінансова система організована за бюджетним типом, на противагу ринкового типу США, Канади та банківського типу Японії та Німеччини. Фінансова система України проєктує розподіл найбільших фінансових ресурсів у централізованому порядку через систему

небюджетних та бюджетних фондів[2].

Існує три напрями ефективної фінансової системи, які слугують удосконаленням економічних показників: стимулювання припливу капітальних вкладень дозволяє ефективно забезпечити довгострокове економічне зростання; для стабільної економічної діяльності необхідні відповідні фінансові внески; покращення рівня якості життя населення країни.

Інвестиції виступають необхідною умовою економічного та соціального розвитку кожної країни. Оскільки процеси глобалізації впливають на структуру, об'єкти, сфери інвестування, то логічно обумовлена потреба дослідження інвестицій з точки зору інвестиційної безпеки. Дослідження проблем інвестиційної безпеки необхідно проводити з визначенням ключових категорій та факторів, які прямо чи опосередковано впливають і піддаються впливу внаслідок інвестування та залучення інвестицій. Зростання й прискорення руху капіталів на внутрішньому та зовнішньому ринках, кризи, мінливість умов як для реального сектору економіки, так і фінансової сфери, обґрунтовує актуальність наукових досліджень щодо безпеки інвестиційної діяльності[3].

Інноваційний розвиток є вирішальною передумовою забезпечення економічного зростання підприємств та економіки країни загалом. Сьогодні в Україні обмеженість фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств, у тому числі й оновлення їх технологій та матеріально-технічної бази, є однією з основних проблем впровадження інновацій. Нові фінансові інновації насамперед повинні бути спрямовані на модернізацію самого формату транзакцій. Подальший розвиток сервісу рівноправних транзакцій дозволить банкам також миттєво переводити гроші між рахунками. Національний банк як лідер реформи фінансового сектору підтримує впровадження інновацій для України і активно працює у цьому напрямі, зосередивши свою активність у роботі над низкою проектів, здатних стимулювати розвиток інноваційних фінансових послуг в Україні. Безпосередньо мова йде йдеться про старт фундаментального оновлення системи законодавчого регулювання українського ринку платежів та переказу коштів, що включатиме імплементацію норм європейської директиви у національному законодавстві, що посилить конкуренцію на фінансовому ринку та сприятиме розвитку технологій, роботу системи віддаленої ідентифікації[4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року: рішення Правління Національного банку України від 26 грудня 2019 року №1010-рш. URL: https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy

2.Асоціація фінансових інституцій: Офіційний сайт. URL:https://afi.org.ua/articles/strategiya.

3.Ситник Н. С., Субицька Д. Я. Бюджетна безпека України: загрози та напрями її зміцнення. Причорноморські економічні студії. 2018. Випуск 34. С. 167–171.

4.Kochuma I., Rudenko M. Determinants of social policy in the formation of the human development institutional environment: management aspect. Financial space. 2020. № 4 (40). P. 9-22.

Венславовський Олександр Миколайович – директор ТОВ Альптехнологія, Вінниця, e-mail: atereshenko96@gmail.com

Коваль Наталія Олегівна – к.е.н. доцент кафедри Фінансів та інноваційного менеджменту Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nokoval@gmail.com

Alexander Venslavovsky – Director of Alptechnology Ltd. Vinnytsia, e-mail:atereshenko96@gmail.com

Koval Natalia – Ph.D. Associate Professor of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nokoval@gmail.com

УДК 351: 339.5

О. І. Вівчар
В. Л. Гевко

КОНЦЕПТУАЛЬНІ КОНТЕКСТИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗОВНІШЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Західноукраїнський національний університет

Анотація. *У статті досліджено особливості концептуальних аспектів фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності країни та структуровано суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності держави. А також обґрунтовано основні види зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення інтеграційних процесів.*

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; фінансовий механізм; інтеграційні процеси; система зовнішньоекономічних відносин; види зовнішньоекономічної діяльності.

CONCEPTUAL CONTEXTS OF FINANCIAL MECHANISM THE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN CONDITIONS OF INTEGRATION PROCESSES

Abstract: *The article examines the features of conceptual aspects the financial mechanism of foreign economic activity the country and structures the subjects of foreign economic activity of the state. The main types of foreign economic activity in the context of ensuring integration processes are also substantiated.*

Key words: foreign economic activity; financial mechanism, integration processes; system of foreign economic relations; types of foreign economic activity.

Фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності використовується для провадження у цій сфері фінансової політики держави та суб'єктів господарювання. Він являє собою сукупність способів організації фінансових відносин, що застосовуються в цілях досягнення сприятливих умов розвитку як у сфері зовнішньоекономічної діяльності, так і в економіці країни в цілому.

Дослідження сучасної проблематики фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності висвітлюють такі провідні вітчизняні науковці: Л. Стрельбицька, М. Стрельбицький, М. Зубок, О. Вівчар, П. Диннік, Л. Попович, В. Кузнєцов, Н. Реверчук, О. Орлюк, Т. Кузенко, Ю. В. Бондарчук, Г. Козаченко, В. Пономарєв, О. Ляпошинський, В. Духов та ін.

На основі проведених теоретичних досліджень встановлено, що фінансовий механізм включає види, форми, методи фінансових відносин та способи їх кількісного визначення. Кількісні параметри та способи їх визначення є найбільш рухомими частинами фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності, тому частіше за все змінюються ставки податків, способи розподілення прибутку та ін.

Аналіз деструктивних тенденцій в економіці вказує на те, що чітко працюючий, ефективний фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності дуже важливий як для держави в цілому, так і для суб'єктів підприємницької діяльності, бо він формує обличчя держави у зовнішньоекономічних стосунках з іншими країнами та надає можливість максимально ефективно використати наявні ресурси та потенціал [3, с.56]. Для більш глибокого розуміння фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності треба визначити, що собою являє зовнішньоекономічна діяльність та хто її має право здійснювати на території України [4, с.68].

В умовах посилених інтеграційних процесів, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні є: фізичні особи, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України; юридичні особи зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місце знаходження на території України, в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності; об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб які не є юридичними особами за законами України, але які мають постійне місце знаходження на території України і яким за законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності які не є юридичними особами за законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місце

знаходження на території України; спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місце знаходження на території України.

Як свідчать результати досліджень, до основних видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать: експорт, імпорт товарів, капіталів, робочої сили; надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, що не заборонені законами України [1; 2]; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках передбачених законами України; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських кредитних та страхових установ за межами України; створення зазначених установ іноземними суб'єктами господарської діяльності на території України у випадках передбачених законами України; спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України так і за її межами [5, с.115].

Таким чином можна констатувати, що важливою частиною системи зовнішньоекономічних відносин є її відрегульований і чітко функціонуючий фінансовий механізм. Під таким механізмом треба розуміти систему фінансових відносин, яка спираючись на світовий досвід забезпечить реалізацію інтересів нашої держави у зовнішньоекономічних стосунках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вівчар О. І. Специфіка управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу в умовах турбулентності економічних процесів. Галицький економічний вісник. 2015. № 2 (49). С. 106–111.

2. Вівчар О. І. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти: монографія. Тернопіль, ФОП Паляниця В. А., 2018. 515 с.

3. Оспіщев В. І. Фінанси: навчальний посібник. К.:Знання, 2010. 415 с.

4. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. К.:Знання, 2011. 435 с.

5. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2012. 240 с.

Вівчар Оксана Іванівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри безпеки та правоохоронної діяльності, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, e-mail: o.vivchar84@gmail.com

Гевко Володимир Леонідович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри безпеки та правоохоронної діяльності, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, e-mail: gevko.v@gmail.com

Vivchar Oksana I. – Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Security and Law Enforcement, West Ukrainian National University, Ternopil, e-mail: o.vivchar84@gmail.com

Gevko Volodymyr L. – Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Security and Law Enforcement, Western Ukrainian National University Ternopil, e-mail: gevko.v@gmail.com

УДК 330.341.1

С. В. Войтків

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ВАНТАЖНИХ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ КАТЕГОРІЙ L7 ТА N1 В НАЦІОНАЛЬНІЙ І РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Науково-технічний центр «Автополіпром»

Анотація. *Проаналізований сучасний стан розвитку підприємств з виробництва електромобілів малої вантажопідйомності в Україні та у країнах Західної Європи. Показана важливість цієї сфери автомобілебудування як складового елементу механізму функціонування і подальшого розвитку національної економіки та зроблений висновок щодо актуальності формування державних і регіональних програм зі створення та організації виробництва таких транспортних засобів.*

Ключові слова: національна економіка; автомобілебудування; електромобіль малої вантажопідйомності; регіональний розвиток; державна програма.

DEVELOPMENT OF MANUFACTURING ENTERPRISES FREIGHT ELECTRIC VEHICLES OF CATEGORIES L7 AND N1 IN THE NATIONAL AND REGIONAL ECONOMY OF UKRAINE

Abstract. *The current state of development of enterprises for the production of low-capacity electric vehicles in Ukraine and in Western Europe is analyzed. The importance of this sphere of automobile industry as an integral element of the mechanism of functioning and further development of the national economy is shown and the conclusion on the urgency of formation of state and regional programs on creation and organization of production of such vehiclesis made.*

Key words: national economy; automotive industry; small load capacity electric vehicle; regional development; state program.

Розвиток підприємств автомобілебудівної галузі являється надзвичайно важливим напрямком для формування національної та регіональної економіки будь-якої держави. Нині практично не можливо знайти країну з високо розвинутою економікою без бодай одного підприємства з виробництва конкурентоспроможних колісних транспортних засобів (КТЗ), будь-то легкові чи вантажні автомобілі, автобуси, тролейбуси або електробуси. І це цілком зрозуміло, адже розвиток цієїгалузі не можливий без аналогічного розвитку підприємств багатьох інших галузей – металургійних, машинобудівних, з виробництва композиційних і гумовотехнічних та інших матеріалів тощо.

Сфера виробництва електромобілів малої вантажопідйомності (МВ), тобто вантажних електромобілів категорій L7 та N1, повна допустима маса яких не перевищує 3500 кг, набуває все більшого розвитку у багатьох країнах світу. Така тенденція пов’язана з бурхливим розвитком та застосуванням на протязі останнього десятиліття КТЗ, обладнаних виключно електричним тяговим приводом, перш за все – легкових автомобілів та електробусів. Поштовхом до активних дій у цьому напрямку стала "Паризька угода в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату", прийнята представниками майже 200 держав світу 12 грудня 2015 року. У подальшому, більшістю європейських та багатьма іншими країнами (Китай, США) були прийняті програми переходу у 2025- 2030 роках на експлуатацію у містах тільки електричних КТЗ. Саме тому, отримали відповідний імпульс і активно працюють над створенням таких КТЗ і підприємства з виробництва вантажних автомобілів. Що стосується електромобілів МВ, то вони доволі широко застосовуються у різних країнах уже майже три десятки років. Їх створенням і серійним виробництвом займаються як уже добре відомі підприємства – "Alke Electric Vehicles" (Італія, рік утворення – 1992), "Global Electric Motorcars" (GEM, США, 1992 р.), "Goupil Industrie s.a." (Франція, 1996 р.), "Canadian Electric Vehicles (CEV, Канада, 1996 р.)", "COMARTH Engineering SL" (Іспанія, 1999 р.) та багато інших, так і фірми, створені нещодавно, зокрема "Pilotcar Otomotiv San. and Tic. A.S." (Турція, 2011 р.), "Inzile AB" (Швеція, 2012 р), "ELGO Ltd." (Крим, 2013 р.), "Addax Motors" (Бельгія, 2015 р), "Garia Utility" (Данія,2015 р.), "EVUM Motors GmbH" (Німеччина, 2017 р.).

Загалом, проектуванням та виробництвом електромобілів МВ займається понад п’ятдесят тільки європейських та американських підприємств (рис. 1).

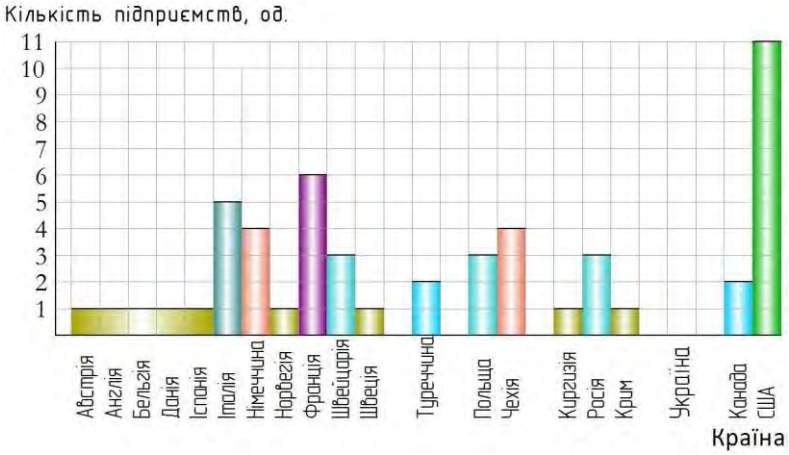

Рис. 1. Підприємства країн світу з виробництва електромобілів малої вантажопідйомності

Варто зауважити, що значна частина підприємств була створена або зайнялась проектуванням та виробництвом електромобілів МВ у період з 2015 року по 2021 рік (табл. 1), зокрема, чотири у країнах колишнього СРСР та п’ять у країнах колишньої Ради економічної взаємодопомоги, яка діялау 1949-1991 роках.

Таблиця 1

Підприємства сфери виробництва електромобілів малої вантажопідйомності, утворені у період 2015-2021 років

Рік створення підприємства	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Всього
Кількість підприємств	4	3	4	5	-	-	1	17

В Україні підприємств з виробництва електромобілів МВ наразі не має. Щоправда, у квітні 20212 року у Львові було створене підприємство "Електронмаш" – дочірня структура концернуЕлектрон", орієнтоване на проектування та виробництво автомобілів МВ. До моменту припинення діяльності у вересні 2015 року воно виготовляло комунальні автомобілі категорій N1 і N2, автомобілі швидкої медичної допомоги та автомобілі спеціального призначення. Проте, деякі зрушення в напрямку створення вітчизняних конструкцій електромобілів МВ все ж наявні. Принаймні, фахівці двох компаній – "Coolon Motors" (до перейменування "Murmuration Technology"), м. Кривий Ріг та Науково-технічного центру "Автополіпром", м. Львів – ведуть дослідно-конструкторські роботи по таких електромобілях [1]. На протязі останнього десятиліття неодноразово з’являлась інформація про організацію складального виробництва електромобілів МВ та про будівництво відповідних заводів. Проте, ці проекти наразі так і не реалізовані. І в цьому вбачається позитивний аспект, адже шлях організації складального виробництва електромобілів аж ніяк не забезпечить відповідного розвитку вітчизняного електромобілебудування. Такий висновок уже неодноразово підтвердили вітчизняні підприємства корпорацій "УкрАВТО" (Запорізький автомобілебудівний завод), "Богдан" (ДП "Автоскладальний завод № 1", м. Луцьк, "Автоскладальний завод № 2", м. Черкаси), "Еталон" (ПрАТ "Бориспільський автозавод"), які так і не просунулися у напрямку бодай незначної локалізації виробництва складових частин автомобілів.

Автомобілебудівна галузь для національної економіки будь-якої держави має надзвичайно важливе значення. Автомобілебудування, як ніяка інша галузь промисловості, являється своєрідним "буксиром" для багатьох інших галузей промисловості та стимулятором їх активного розвитку. Адже без сучасних матеріалів і нових технологічних процесів та відповідного виробничого обладнання практично не можливе створення і виробництво конкурентоспроможної продукції. Крім того, на підприємствах, пов'язаних з автомобілебудуванням, у розвинутих країнах світу працюють 0,33-0,90 % усього населення, за винятком Китаю, для якого цей показник, обумовлений величезною чисельністю його населення, становить 0,12 % (табл. 2). А доходи до державних бюджетів складають від 9,7 млрд. євро (Канада) до 64,3-66,5 млрд. євро (США, Японія) [2].

Таблиця 2

Оцінка працюючих в автомобілебудівній галузі розвинутих країн світу

Країна	Німеччина	Франція	Італія	Корея	Японія	США	Бразилія	Китай	Україна
Кількість населенняв країні, млн. чол.	83,2	67,4	60,5	51,8	125,8	350,0	51,8	1402,0	44,1
- працюючих в галузі автомобілебудування:									
- млн. чол.	0,75	0,31	0,20	0,25	0,73	0,95	0,29	1,61	≈0,01
- %	0,90	0,46	0,33	0,48	0,58	0,76	0,56	0,12	≈0,02

Стосовно України, зрозуміло, що з огляду на мізерну кількість працюючих на тих підприємствах, які ще існують, доходи до держбюджету незначні, тим паче що у 2021 році усіма підприємствами, яких, хоча й нараховується вісім, було виготовлено аж 6734 автомобілі різних типів. А за часів Радянського Союзу чотири автомобільні заводи виготовляли понад 200 тисяч автомобілів. Для порівняння, автомобілебудівні підприємства республік колишнього СРСР виготовили за минулий рік незрівнянно більше продукції: Білорусія – 27967 од., Казахстан – 62859 од., Узбекистан – 153798 од., Росія – 1 млн. 163044 од. [3].

Одним з найбільш реальних напрямків змінити ситуацію в галузі автомобілебудування на краще являється розвиток виробництва електромобілів МВ, особливо за наступних умов:

- в Україні все ще наявні діючі підприємства, здатні освоїти виготовлення сучасних комплектувальних виробів електричного тягового приводу – тягових електродвигунів, контролерів, перетворювачів напруги, зарядних пристроїв тощо;
- все ще існує вітчизняна конструкторська школа з проектування КТЗ, хоча її провідним фахівцям, більшістю уже похилого віку, майже нікому передавати набутий досвід.

Проте, без кардинальної зміни відношення центральних та регіональних органів влади до галузі вітчизняного автомобілебудування, власне, до повноцінного виробництва КТЗ усіх типів та їх складових частин, а не лише великовузлового їх складання, українська автомобільна промисловість приречена на остаточне знищення. Провідні іноземні автомобілевиробники ніколи, за умов все жорсткішої конкурентної боротьби, не стануть зацікавленими у розвитку українського автомобілебудування. А відтак, і не варто чекати іноземних інвестицій у цю галузь. Найбільше, чого можна сподіватись, це інвестування у створення невеликих підприємств з виробництва другорядних комплектувальних виробів, та й то лише за рахунок низького рівня оплати праці.

Для розвитку автомобілебудування в Україні дійсно необхідні значні інвестиції та впровадження прогресивних технологій, як це пропонується у роботі [4] та багатьох інших, але інвестиції ці повинні бути внутрішніми, зокрема державними, надавані центральними та регіональними органами влади. Та для цього необхідно, передусім, повністю змінити підхід до формування державної стратегії розвитку автомобілебудування України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Войтків С. В. Аналіз і вибір напрямків організації виробництва електромобілів малої вантажопідйомності в Україні. *"Сучасні технології та перспективи розвитку автомобільного транспорту"* : Матеріали XIV міжнар. науково-практ. конф., м. Вінниця, 25-27 жовтня 2021 р.С. 54–56.

2. Краузе О. І., Радинський С. В. Перспективи розвитку автопрому. *Глобальні та національні проблеми економіки.* Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. 2016. Вип. 13. С. 292-297.

3. Global Production Provisional Data All Vehicles. International Organization of Motor Vehicle Manufacturers. URL: https://www.oica.net/category/production-statistics/2021-statistics/.(дата звернення: 10.01.2022).

4. Краузе О. І. Еволюція розвитку вітчизняного автопрому. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2016. Вип. 4 (04). С. 149-154.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

УДК 336.148

Т. О. Войченко
О. А. Радченко

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Національний авіаційний університет

Анотація. *У статті досліджено формування механізму митного контролю у системі економічної безпеки держави, впровадження якого сприятиме попередженню та блокуванню зовнішніх та внутрішніх загроз національній економіці*

Ключові слова: митний контроль; економічний механізм; фінансова безпека; економічна безпека

IMPROVEMENT OF THE CUSTOMS CONTROL MECHANISM IN THE FINANCIAL SECURITY SYSTEM OF UKRAINE

Abstract: *The article examines the formation of the mechanism of customs control in the system of economic security of the state, the implementation of which will help prevent and block external and internal threats to the national economy*

Keywords: customs control; economic mechanism; financial security; economic security

В сучасних умовах впливу світових фінансових систем на національні економіки роль держави трансформується. Це обумовлює посилення уваги до забезпечення прийнятого рівня фінансової безпеки, яку можна сприймати як головну умову здатності уряду країни реалізувати самостійну фінансову політику держави відповідно до національних інтересів. Фінансова безпека держави є складною багаторівневою динамічною системою, що обумовлено наявністю значної кількості її підсистем та об’єктів, якій властива здатність спрямування її до визначеного стану, незважаючи на негативний вплив зовнішніх та внутрішніх загроз. Це вимагає формування ефективних механізмів попередження та усунення вище зазначених загроз її стійкому стану, в якості чого можна розглядати механізм державного фінансового контролю. Предметна сфера даного дослідження зосереджена на одному з основних видів такого механізму – митному контролі, який є складним поєднанням взаємопов’язаних складових – бюджетного (фіскального) та валютного контролю. Обґрунтованість включення саме означених видів контролю до предметної галузі дослідження митного контролю у системі фінансової безпеки обумовлена:

1) специфічністю об’єктного складу (валютні цінності, податки, митні платежі є об’єктами митного контролю);

2) важливістю стягнення податкових і митних платежів до державного бюджету при здійсненні митних операцій суб’єктами господарювання, що є запорукою зміцнення бюджетного потенціалу держави.

Таким чином, комплексний характер митного контролю дозволяє запропонувати структуру його механізму в системі забезпечення фінансової безпеки держави.

У дослідженні державних або місцевих фінансів механізм контролю вживається у множині «контрольні механізми», що спричиняє думку про ототожнення контрольних механізмів з його методами, засобами або інструментами. Однак механічне поєднання методів не відображає внутрішнього змісту механізму, який виконує важливі системні функції у межах означеної системи. В основу нового механізму державного фінансового контролю варто покласти процесний підхід у поєднанні з впровадженням сучасних інформаційних технологій. Процесний підхід означає формування механізму контролю не щодо діючих органів управління та контролю, а щодо окремих процесів реалізації контрольних дій. Така теза є обґрунтованою, оскільки інформатизація економіки сприятиме впровадженню більш досконалих інструментів, форм, засобів контролю, що призведе в кінцевому підсумку до розвитку контрольного механізму в цілому.

У контексті забезпечення фінансової безпеки держави уточнимо, що механізм митного контролю у системі фінансової безпеки – це процес впливу суб’єкта митного контролю на об’єкт за допомогою методів, які використовуються в межах здійснюваної митної політики для дотримання визначеного

рівня фінансової безпеки держави за наявності сформованого нормативно-правового, кадрового, інформаційного та організаційного забезпечення. Це означає, що розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки в країні повинна будуватися через впровадження відповідного механізму усунення та блокування зовнішніх та внутрішніх загроз національній економіці (механізму митного контролю). Це виявляється у здійсненні контролю за експортно-імпортними операціями, спрямованими на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника, за розробкою заходів протидії неконтрольованому відпливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів [1, с. 148].

Центральними елементами контрольного механізму є суб'єкти та об'єкти митного контролю. До суб'єктів можна зарахувати органи державної влади, що мають відповідні контрольні владні повноваження, діяльність яких спрямована на прийняття управлінських рішень щодо реалізації митної політики в державі. Це, в першу чергу, Державна митна служба (до недавнього часу – Державна фіскальна служба, яка реалізовувала контрольні функції у сфері митної справи), Державна податкова служба, регіональні митниці, митні пости.

Функціонування контрольного механізму реалізується при застосуванні спеціальних методів митного контролю, які відображають вплив суб'єктів контролю на об'єкти. У теорії контролю його методи часто пов'язують з видовою класифікацією останнього за часом його здійснення, що надає можливість класифікувати методи попереднього, поточного та наступного контролю.

Попередній контроль співвідноситься з превентивною функцією фінансового контролю та здійснюється на етапі планування означеної митної операції (враховуючи специфіку митного контролю, можна говорити про впровадження системи управління ризиками, що реалізує вибірковість митних операцій). Поточний митний контроль на практиці реалізується за допомогою методу поточного митного аудиту. Як показує практика, більшість контролюючих органів, які є складовими елементами контрольного митного механізму, свою діяльність здійснюють саме у формі поточного контролю. Поточний митний аудит містить: перевірку митної вартості товарів, визначення країни його походження; перевірку тарифної класифікації; правильності нарахування митних платежів; ідентифікацію ризикових контрагентів та перевірку інших документів і відомостей при митному оформленні товарів і транспортних засобів. Це призводить до створення часових незручностей при транспортуванні товарів; скорочення пропускної спроможності митних постів, технічних складностей при митному оформленні, що в цілому негативно відображається на обсягах експортно-імпортних операцій.

В контрольно-ревізійній практиці третій вид фінансового контролю – наступний контроль – здійснюється контролюючим суб'єктом після факту проведення господарської (митної) операції. В контексті механізму митного контролю можна говорити про так званий пост-аудит, який вважають одним з головних критеріїв оцінки митної безпеки країни, елементом системи оцінки ризиків. Митний аудит передбачений Кіотською Конвенцією, яка визначає, що пост-аудит є важливою формою сучасного митного контролю та сприяє розвитку торгівлі. Його роль полягає у створенні сприятливих умов для учасників митних операцій, оскільки він дозволяє забезпечити системне управління цілим ланцюгом постачання [2]. В такому контексті пост-аудит визначають єдиним дієвим комплексом контрольно-перевірочних заходів. Додатково його вважають передумовою спрощення міжнародної торгівлі, оскільки він дозволяє спростити митні процедури, зменшити час на митне оформлення. Водночас повноцінну документальну перевірку митних операцій доцільно здійснювати саме на етапі наступного митного контролю. Механізм митного контролю у системі фінансової безпеки призначений протидіяти негативному впливу зовнішніх та внутрішніх загроз або мінімізувати такий вплив.

Кадрове забезпечення сформованого механізму – це діяльність, спрямована на забезпечення суб'єктів забезпечення фінансової безпеки органів державної влади, що мають відповідну компетенцію, персоналом з необхідним рівнем кваліфікації, навичок, професійних якостей, спроможних вирішувати поставлені завдання.

Організаційне забезпечення новоствореного механізму митного контролю можна тлумачити з двох позицій: 1) як взаємопов'язана сукупність структурних підрозділів Державної митної служби, митниць, митних постів, інших учасників митного контролю; 2) як функція управління окремих суб'єктів митного контролю щодо досягнення цілей фінансової безпеки держави. Логічне поєднання наведених позицій дозволяє визначити організаційне забезпечення механізму митного контролю як єдність та взаємодію його системоутворюючих суб'єктів та здійснюючих ними контрольних процесів.

Результатом функціонування механізму є виявлені відхилення, які виражаються обсягом зловживань при митному оформленні товарів та інших об'єктів, у фактах порушення митного законодавства, в тому числі порушення митного режиму, незаконне застосування пільг при здійсненні митних операцій тощо. Одним з елементів механізму митного контролю є блок оцінки, що призначений для аналізу результатів здійсненого контролю та оцінювання дотримання нормативних індикаторів системи фінансової безпеки. При недотриманні рівня зазначених показників фінансової безпеки приймається управлінське рішення, спрямоване на підвищення рівня ефективності механізму для подальшого зменшення або усунення виявлених відхилень. У теорії контролю цей етап називається етапом реалізації результатів контролю, що спрямований на: 1) реалізацію впливу на порушників митного законодавства шляхом застосування штрафних санкцій, застосування заходів адміністративного впливу, позбавлення ліцензій тощо; 2) формування напрямів покращення окремих елементів функціонування механізму митного контролю (удосконалення нормативно-правового, організаційного, кадрового, інформаційного забезпечення, підвищення ефективності функціонування контролюючих суб'єктів, удосконалення методів митного контролю тощо) [3].

Таким чином, зростання обсягу та розширення напрямів виявлених порушень у сфері митного законодавства негативно впливає на рівень фінансової безпеки держави, що актуалізує питання пошуку механізму їх недопущення або зменшення у майбутньому. Уточнено, що під механізмом митного контролю варто розуміти процес впливу суб'єкта митного контролю на об'єкт за допомогою методів, які використовуються в межах здійснюваної митної політики для дотримання визначеного рівня фінансової безпеки держави за наявності сформованого нормативно-правового, кадрового, інформаційного та організаційного забезпечення. Це обумовило формування структури вище зазначеного механізму в системі фінансової безпеки держави, що містить суб'єктно-об'єктну складову механізму, які взаємодіють шляхом використання контрольних методів, блок оцінки результатів контролю з позиції дотримання встановлених індикаторів фінансової безпеки, управлінське рішення за результатами проведеного митного контролю, яке спрямоване для реалізації впливу на порушників митного законодавства шляхом застосування штрафних санкцій, застосування заходів адміністративного впливу, позбавлення ліцензій тощо; формування напрямів покращення окремих елементів функціонування механізму митного контролю. Розробка майбутньої стратегії забезпечення фінансової безпеки в країні повинна будуватися через впровадження відповідного механізму усунення та блокування зовнішніх та внутрішніх загроз національній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Митний кодекс Співтовариства: Регламент (ЄС) № 450/2008 Європейського парламенту та Ради : від 23 квітня 2008 року URL: http://kompmp.rada.gov.ua/

2.Новосад І. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави. *Світ фінансів.* 2015. №2. С.145-153.

3. Костишин Ю.С. Науково-методичний підхід до оцінювання ефективності митного контролю в системі фінансової безпеки. *Економіка, управління та адміністрування.* 2020. № 4 (94). С. 88-98.

Войченко Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій, Національний авіаційний університет, Київ, e-mail: larino101266@gmail.com

Радченко Олена Андріївна**,** доцент кафедри маркетингу, Національний авіаційний університет, Київ, e-mail: mirnau@i.ua

Voichenko Tetyana O. - candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business Technologies, National Aviation University, Kyiv, e-mail: larino101266@gmail.com

Radchenko Olena A. - Associate Professor of Marketing, National Aviation University, Kyiv, e-mail: mirnau@i.ua

УДК 336.221.4(477)

О.Г. Волкова

СТРУКТУРА ВИТРАТ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ НІМЕЧЧИНИ: АКТУАЛЬНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Одеський національний економічний університет

Анотація. *У тезах представлено порівняльну структуру витрат публічних фінансів Німеччини та України за функціональної класифікацією. Оцінено вплив низки факторів на структуру фінансування охорони здоров'я, соціальної сфери. Проаналізовано розподіл бюджетного фінансування за рівнями влади Німеччини та визначено зміни у бюджетному розподілі коштів внаслідок впливу пандемії COVID-19.*

Ключові слова: публічні фінанси, державні витрати; бюджетні видатки, соціальні видатки, освіта, охорона здоров'я

GERMAN PUBLIC FINANCE EXPENDITURE STRUCTURE: CURRENT EXPERIENCE FOR UKRAINE

Abstract. *The abstracts present a comparative structure of public finance expenditures in Germany and Ukraine by functional classification. The influence of a number of factors on the structure of financing of health care and social sphere is estimated. The distribution of budget funding by German government level is analyzed and changes in the budget allocation due to the impact of the COVID-19 pandemic are identified.*

Keywords: public finances, public expenditures; budget expenditures, social expenditures, education, health care.

Пандемія COVID-19 черговий раз висвітила необхідність втручання держави в економічні процеси будь-якої країни світу незалежно від рівня її економічного розвитку. Світова спільнота визнала особливо необхідним регулюючого впливу держави в таких сферах як охорона здоров'я, соціальний захист, освіта, а також економічна підтримка найбільш постраждалим галузям економіки.

Для України, як держави з формуючим ринком, є актуальним дослідження досвіду державної політики розвинених країн, до яких, безперечно, відноситься Німеччина. Так, регулююча функція держави в економічних процесах цієї країни проявляється у структурі державних витрат (табл.1).

Таблиця 1

Функціональна структура державних витрат Німеччині та України у 2019 році

Показник	Питома вага у ВВП,%	Питома вага у витратах,%	Питома вага у ВВП,%	Питома вага у витратах,%
	Німеччина		Україна	
ВСЬОГО, у тому числі:	45,2	100	34,5	100
Соціальний захист	19,7	43,7	8,2	22,6
Охорона здоров'я	7,4	16,3	3,7	10,2
Суспільні послуги	5,7	12,5	5,0	13,8
освіта	4,3	9,6	6,1	16,6
Економічна діяльність	3,3	7,4	5,1	13,9
Громадський порядок та безпека	1,6	3,6	3,7	10,3
оборона	1,1	2,4	2,8	7,7
Відпочинок, культура, релігія	1	2,3	0,8	2,2
Захист навколишнього середовища	0,6	1,3	0,2	0,7
Житлово-комунальне господарство	0,4	1	0,8	2,3

*Джерело: складено за даними [1]

Слід зазначити, що на структуру державних витрат Німеччини впливають такі фактори як скорочення населення (у тому числі працездатного) та його стрімке старіння, імміграція та урбанізація [2]. Так, дослідження статистичних показників сектору державного управління Німеччини свідчить, що:

- у структурі витрат на соціальний захист найбільші витрати припадають на пенсійне забезпечення: 9,7% ВВП та 48,7% усіх соціальних витрат, на другому місці- амбулаторні послуги з

2.2% ВВП та 30,2% усіх витрат на охорону здоров'я;

- у структурі витрат на охорону здоров'я найбільші витрат припадають на послуги лікарень: 2,8% ВВП та 38,3%, на другому місці- амбулаторні послуги з 2.2% ВВП та 30,2% усіх витрат на охорону здоров'я;
- у структурі витрат на освіту найбільш питома вага припадає на середню освіту : 4,3% ВВП та 35,8% у структурі витрат на освіту.
- у структурі економічних витрат за галузями економіки найбільш питома вага припадає на транспортну галузь : 1,7% ВВП та 47,4% у структурі економічних витрат/
- у структурі витрат витрати на операції з державним боргом складають 0,9% ВВП та 1,9%у загальній структурі державних витрат [1].

Безперечно, внаслідок пандемічної кризи COVID-19 тягар на публічні фінанси посилився,що призвело до зростання дефіциту сектору державного управління Німеччини до 4,7% ВВП , який за розміром країна мала у 1995 року внаслідок свого об'єднання 1991 року [3]. Зростання державних витрат на фоні скорочення державних доходів зумовило порушення Німеччиною у 2020 році принципу «чорний нуль» (schwarze Null), за яким державні витрати мають фінансуватися за рахунок державних доходів, а не нових державних запозичень. Відповідно до планів уряду Німеччини, стратегія «чорний нуль» має бути відновлена у 2023 році [4].

Реалізація державних програм відновлення економіки Німеччина внаслідок пандемії COVID-19 вплинула й на зміни у структурі витрат публічного сектору країни за рівнями влади на користь збільшення видатків на федеральному рівні з 22,4% у 2019 році до 26,7% у 2 кв. 2020року (табл..2).

Таблиця 2

Структура публічних витрат за рівнями влади Німеччини у період 2019-2021рр.

Рівень влади	2019р.		2020р.		2 кв. 202021р.	
	Млн..євро	%	Млн..євро	%	Млн..євро	%
Федеральний уряд	397003	22,4	511713	25,0	284377	26,7
Землі	417203	23,6	487220	23,9	245388	23,0
Муніципалітети	276726	15,6	293177	14,4	141393	13,3
Сектор соціального страхування	679929	38,4	748580	36,7	394081	37,0
Всього	1770861	100	2040690	100	1065239	100

*Джерело: складено за даними [1]

Скорочення частки витрат місцевих фінансів у загальних витратах публічних фінансів Німеччини у період поширення пандемії COVID-19 є загальним трендом європейських країн та пов'язано з тим, що «більше видатків на соціальну допомогу домогосподарствам та фінансову допомогу бізнесу здійснювалося через центральні бюджети країн ЄС» [5]

У сьогоденні, внаслідок пандемічної кризи, відбувається переоцінка цілей державної політики з фокусуванням на створенні більш стійких регіонів, забезпеченні функціонування інфраструктури (цифровізація, доступ до якісних суспільних послуг, громадський транспорт, можливості дистанційного працевлаштування та інш.). Зазначене потребує збільшення інвестицій на державному та місцевому рівнях у сферу охорони здоров'я, екологію, цифрові технології, науку тощо) [5].

Встановлені тенденції у державних видатках Німеччини є актуальними для України та їх доцільно враховувати при розробці та затверджені державних програм розвитку публічного сектору економіки, включаючи розбудову територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Євростат. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/GOV_10A_EXP__custom_578959/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=5c8d4e9f-dfcf-4da6-89c8-b5c33adde5a0

2. Огляд ринку Німеччини: аналітичні матеріали Державної установи «Офіс з просування експорту України. URL: https://investment.zoda.gov.ua/frontend/web/userfiles/view/files/Analytics_Germany_Light%20industry.pdf

3. В ФРГ - самый крупный бюджетный дефицит по итогам полугодия с 1995 года. URL: https://www.dw.com/ru/v-frg-samyj-krupnyj-deficit-po-itogam-polugodija-s-1995-goda/a-58964579
4. Шольц: До конца года жители ФРГ получат 30 млн доз вакцины от COVID-19. URL: https://www.facenews.ua/news/2021/517799/
5. Волкова О.Г. Вплив кризи COVID-19 на місцеві фінанси у фіскальному вимірі: світовий досвід: II Міжнародний податковий конгресі, 26 листопада 2021 року Міністерство фінансів України Університет державної фіскальної служби України (Державний податковий університет) 26.11.2021р. URL: https://congress.tax/wp-content/uploads/2021/12/2021_II_International_Tax_Congress_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

Волкова Оксана Георгіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: oksanaaliansv@gmail.com

Volkova Oksana G. – PhD in Economics, docent, docent of the Department of Finance, Odessa National Economic University, Odessa, e-mail: oksanaaliansv@gmail.com

УДК 336.1:352

І. С. Волохова

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ

Одеський національний економічний університет

Анотація: Досліджуються проблеми фінансування оплати праці працівників, що працюють в бюджетних установ на прикладі установ охорони здоров'я та закладів освіти.
Ключові слова: заробітна плата; бюджетна сфера; фінансування; оплата праці.

PROBLEMS OF FINANCING THE SALARIES OF PUBLIC SECTOR EMPLOYEES

Abstract: The problems of financing the salaries of employees working in public institutions are studied on the example of health care institutions and educational institutions.
Keywords: salary; budget sphere; financing; pay.

Реальна заробітна плата працівників бюджетної сфери має бути достойною. У своєму новорічному привітанні Президент України звітував про підвищення заробітної плати лікарів удвічі та пообіцяв, що влада працюватиме над збільшенням оплати праці освітян.

Реальність показує іншу картину. Працівники медичних закладів почали скаржитися, що керівники примусово намагаються перевести їх на неповну ставку, при цьому залишаючи працювати повний робочий день. Тому Міністерство охорони здоров'я ініціюватиме проведення Державною аудиторською службою України перевірки кожної медичної установи, яка у своїх звітах показує неспроможність виплатити нову базову заробітну плату. Крім того, керівництво Міністерства стверджує, що держава готова дофінансувати лікарні, які неспроможні виплачувати медпрацівникам підвищену заробітну плату за окремим пакетом НСЗУ.

Щодо освітян, Міністерством освіти і науки спільно із Міністерством фінансів розглядаються можливі варіанти забезпечення оплати їхньої праці у розмірі не менше 15 тисяч грн. на місяць з 1 вересня 2022 року.

Державним бюджетом України на 2022 рік передбачено зростання, порівняно із 2021 роком, заробітних плат вчителів, як і інших працівників бюджетної сфери, на 8,4 % у зв'язку із збільшенням розміру посадового окладу працівника 1 тарифного розряду за Єдиною тарифною сіткою. Так, підвищення посадових окладів працівників відбулося вже з 1 грудня 2021 року при розмірі посадового окладу працівника 1 тарифного розряду - 2893 грн. Подальше підвищення заплановано Державним бюджетом України з 1 жовтня 2022 року на 3,1 %.

Реально державна влада не забезпечуює всі заклади освіти необхідним обсягом бюджетних ресурсів. Особливо страждають заклади вищої освіти. Їхні науково-педагогічні працівники, окрім посадового окладу, надбавки за вислугу років та престижність праці, мають отримувати доплати за науковий ступінь та вчене звання.

Відповідно до положень пункту 2 статті 59 Закон України «Про вищу освіту» щодо гарантій науково-педагогічним, науковим, педагогічним та іншим працівникам закладів вищої освіти встановлено, що науково-педагогічним, науковим і педагогічним працівникам закладів вищої освіти встановлюються доплати за науковий ступінь доктора філософії та доктора наук у розмірах відповідно 15 та 25 % посадового окладу, а також за вчене звання доцента і старшого дослідника - 25 % посадового окладу, професора - 33 % посадового окладу [1].

Заклад вищої освіти може встановити більший розмір доплат за рахунок власних надходжень.

Отже, розміри доплат за науковий ступінь та вчене звання науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти чітко встановлені у фіксованому розмірі законодавством, гарантуються державою та не можуть бути скорочені рішенням керівника закладу вищої освіти.

Проте вже є випадки, коли керівництво вищого навчального закладу скорочує ці доплати, хибно трактуючи положення підпункту 3, пункту 4 наказу Міністерства освіти і науки України від

26.09.2005 № 557, за яким працівник, який має вчене звання професора, отримує граничний розмір доплати в розмірі 33% посадового окладу, а якщо доцента, старшого наукового співробітника, старшого дослідника доплата встановлюється у граничному розмірі 25% посадового окладу (ставки заробітної плати). Якщо працівник має науковий ступінь доктора наук – доплата встановлюється у граничному розмірі 25% посадового окладу (ставки заробітної плати), а якщо кандидата наук чи доктора філософії – у граничному розмірі 15% посадового окладу (ставки заробітної плати) [2].

«Граничний обсяг» доплат керівники вищих навчальних закладів невірно розуміють не як гарантію для працівників, а як максимально можливий їхній розмір, що можна скорочувати.

Пунктом 3 статті 59 Закон України «Про вищу освіту» дійсно надано право керівнику закладу вищої освіти визначати порядок, встановлювати розміри доплат, надбавок, премій, матеріальної допомоги та заохочення педагогічних, науково-педагогічних, наукових та інших працівників закладів вищої освіти, але відповідно до законодавства, статуту та колективного договору.

Отже, приймаючи до уваги п. 2 статті 59 Закон України «Про вищу освіту», який містить імперативну норму щодо розміру доплат за науковий ступень та вчене звання – 15%, 25%, 33% відповідно, розмір цих доплат може бути змінений керівником закладу вищої освіти лише у бік збільшення, якщо це передбачено статутом, колективним договором.

Почастішали і випадки масової відправки працівників вишів і у відпустки за свій рахунок.

Підсумовуючи зазначимо, що державна влада в особі працівників профільних міністерств та департаментів, а також керівники закладів бюджетної сфери умовах необхідної оптимізації бюджетних витрат та прагнучи до збереження трудового колективу в умовах недостатнього бюджетного фінансування (або скорочення бюджетного фінансування) мають запроваджувати антикризові економічні заходи виключно відповідно до вимог діючого законодавства, без порушень державних норм та гарантій їхніх працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014р. № 1556-VII.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.09.2005р. № 557 «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ».

Волохова Ірина Семенівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, м.Одеса, e-mail: volokhovais@ukr.net

Volokhova Iryna Semenivna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Odessa National University of Economics, Odessa, e-mail: volokhovais@ukr.net

УДК 368:336

О.М. Гриценко
К. М. Демчик

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Київського національного торговельно-економічного університету»

Анотація. *У статті досліджено сучасний стан страхового ринку, його тенденції розвитку та запропоновано заходи, покликані сприяти забезпеченню сталого розвитку страхового ринку, як невід'ємної частини фінансової системи України.*

Ключові слова: страховий ринок; фінансова система; страхові компанії; страхування; страхова діяльність партнерські умови; конкурентні умови; фінансова стійкість.

CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE AND DIRECTIONS FOR ITS IMPROVEMENT

Abstract. *The article examines the current state of the insurance market, its development trends and proposes measures to promote sustainable development of the insurance market as an integral part of the financial system of Ukraine.*

Keywords: insurance market; financial system; insurance companies; insurance; insurance activities partnership conditions; competitive conditions; financial stability.

На сучасному етапі страховий ринок є невід'ємною частиною фінансової системи України. Страхування є важливим методом допомоги та захисту підприємств від існуючих і потенційних ризиків, а також вирішення проблем допустимих негативних факторів, які можуть негативно вплинути на діяльність таких суб'єктів. Функціонування страхового ринку ґрунтується на партнерських та конкурентних умовах у фінансовій системі України. Конкуренція між різними фінансовими установами йде за вільні кошти людей і підприємств. При цьому ефективне функціонування страхового ринку може забезпечити фінансову стійкість і перспективи розвитку учасників економічного процесу.

У порівняні з європейськими країнами, де страхуванням охоплено понад 95% страхового поля, в Україні страхові послуги користуються значно меншим попитом (до 12% охопленого страхового поля), що зумовлено як занадто низькою довірою економічних суб'єктів України до страховиків, так і низьким рівнем обізнаності громадян щодо страхування.

Ринок страхових послуг займає друге місце за рівнем капіталізації серед інших фінансових ринків України. Загальна кількість страхових компаній станом 30.06.2021 року становила 210, у тому числі страхові компанії «life» – 20 компаній, страхові компанії «non-life» – 190 компаній [1]. Варто зазначити, що упродовж останніх років (2018-2021 рр.) існує стабільна тенденція до зменшення кількості страхових компаній (СК), як тих, що займаються страхуванням життя (СК – "life"), так і тих, що здійснюють інші види страхування (СК – "non-life"). Дана тенденція прослідковується й у 2021 році. У 2020 році частка компаній, що займаються загальним страхуванням становить приблизно 90,2% ринку, частка СК-life – 9,8%, у свою чергу в 2021 році СК-non-life та СК-life відповідно становлять 90,5% та 9,5%.

Розглянемо, як змінювались ключові показники страхової діяльності в динаміці на протязі 2018-2020 років. Головними макроекономічними індикаторами стану страхового ринку є показники: проникнення страхування (відношення валової страхової премії до ВВП) та щільність страхування. Величина рівня проникнення страхування дає оцінку впливу страхування на соціально-економічний розвиток країни. Аналізуючи дані, можна зробити висновок, що частка страхових премій по відношенню до ВВП у 2018 р. та 2020 р. становила 1,2%, що на 0,3% менше порівняно з 2019 р. Загалом значення показника рівня проникнення страхування в Україні є незначним. Таке низьке значення говорить про незначний вплив страхового сектору на соціальний та економічний розвиток України. Так, наприклад, у Фінляндії, Великобританії, Франції, Швейцарії рівень проникнення страхування є

найвищим і знаходиться на рівні близько 9-11% ВВП. У Швеції, Німеччині, Австрії, Іспанії рівень проникнення страхування становить 4-7% ВВП. У Чехії, Польщі, Угорщині, Болгарії найнижчий показник проникнення страхування, що не перевищує 3% [2].

Паралельно з аналізом рівня проникнення страхування варто вивчити і показник щільності страхування в Україні, що також свідчить про рівень фінансової безпеки страхового ринку. Такий показник відображає ступінь поширеності страхових послуг і розраховується як кількість страхових премій на 1 особу. Щільність страхування також знаходиться на невисокому рівні. Страхові експерти вважають нормальною ситуацією на страховому ринку, якщо показник щільності страхування становить 140 дол. США і більше. В Україні показник щільності страхування становить менше ніж 140 дол. США, це свідчить про те, що страхування належним чином не використовується як механізм фінансування ризиків та інструмент страхового захисту держави. На території Європейського Союзу в розрахунку на одну особу на страхування витрачається 2025 євро на рік, основною складовою цієї суми є страхові премії зі страхування життя. Отже, український страховий ринок відстає по щільності страхування навіть порівняно з країнами де одні з найнижчих показників щільності у світі: Румунія (97 євро на особу), Латвія (112 євро), Болгарія (138 євро) [3].

У фінансовій системі України страховому ринку відведена досить важлива роль, перш за все це обумовлено значенням різних фінансових інститутів у фінансуванні страхового захисту так і їх значенням як об’єктів розміщення інвестиційних ресурсів страховиків і обслуговування інвестиційної, страхової та інших видів діяльності. Незважаючи на певну позитивну тенденцію зростання вітчизняного страхового ринку, існує ще безліч проблем які стоять на заваді його розвитку.

По-перше недовіра населення до страхових компаній. Ця проблема виникає через декілька факторів, одним з яких є низький рівень якості страхових послуг. Більшість страховиків недобросовісно виконують свої обов’язки, переслідуючи мету якнайбільше заробити на страхувальниках, ухиляючись або ж взагалі не виплачуючи страхового відшкодування. Через таких страховиків і виникають сумніви у страхувальників щодо їхньої чесності та відповідальності перед клієнтами[4, с.103]. Отож, на нашу думку, для забезпечення прозорої діяльності страхових компаній потрібно стандартизувати діяльність страховиків на основі принципів Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю, рекомендаційних вимог Solvency II, що діють, на даний момент, на території Європейського Союзу, та положень Міжнародних стандартів фінансової звітності, підвищити вимоги до платоспроможності страхових компаній на основі оцінки ризиків та якості активів, сформулювати вимоги до страхових посередників, розробити дієві схеми партнерства держави з приватним сектором у сфері охорони здоров’я, страхування сільськогосподарських ризиків[5, с. 47; 6, с. 17].

По-друге, для українського страхового ринку притаманний достатньо низький рівень платоспроможного попиту на страхові продукти. Ця проблема зумовлена низьким рівнем доходів населення, більшу частину доходів домогосподарства витрачають на задоволення першочергових потреб і грошей для заощаджень майже не залишається. Безпосередньо вагомий вплив на цю проблему чинить інфляція та економіко-політична ситуація в країні. Ми вважаємо, що для збільшення попиту на страхові продукти та підвищення платоспроможності страхувальників потрібно страховикам розробляти мікрострахові продукти, для яких характерна простота здійснення виплат, нижча вартість поліса та висока оперативність. Як приклад, такі страхові продукти вже розробляються у Німеччині страховою компанією із назвою «Allianz», яка розробила один із найперших інноваційних проектів з мікрострахуванням.

По-третє, однією із найважливіших проблем, яка стоїть на заваді розвитку страхового ринку, є проблема популяризації страхових продуктів серед населення. Важливу позицію у продажі страхових продуктів страховиків займають страхові посередники (агенти та брокери). Саме вони займаються пошуком нових клієнтів для страховиків та консультують їх про наявні страхові продукти. Проте діяльність страхових посередників не регламентована законом України. Тому раціонально було би запровадити чітку регламентацію діяльності страхових посередників. На нашу думку було би доцільно розвивати інноваційні канали продажу та розробки нових індивідуальних страхових продуктів. Світовий досвід доводить, що у таких високорозвинених країнах, як Китай, США, Японія такі страхові продукти вже існують, крім того вони розробляються відповідно до інтересів клієнтів, беручи до уваги їх рівень доходів. Також, ми вважаємо, що доцільно ввести нові види обов’язкового страхування (наприклад, страхування відповідальності за забруднення навколишнього середовища, страхування відповідальності місць масового скупчення людей, страхування житла фізичних осіб від стихійних лих

тощо[5, с. 208]. А розвиток особистого страхування сприяв би активізації довгострокового страхування життя, що являється важливим інвестиційним джерелом, а також впровадження закордонного досвіду добровільного пенсійного та медичного страхування[7, с. 271].

По-четверте, проблемою для розвитку страхового ринку України є низький рівень страхової та фінансової грамотності населення, що створює ряд проблем у розумінні й виконанні договорів страхування, та загалом значенні розвиненого страхового ринку. Одне із найбільших значень у розвитку страхового ринку відіграє поінформованість населення не тільки про нові та існуючі страхові продукти, а й про необхідність самого страхування як методу убезпечення свого здоров'я, бізнесу та життя від можливих загроз. При цьому, звертаючись до статистики, на страховому ринку України простежується тенденція, що найбільше користувачів страхових послуг є люди середнього віку, тому найкращим рішенням буде якомога більше розширювати діапазон страхувальників і популяризувати його серед молоді та пенсіонерів. Перш за все цього вимагають сучасні тенденції XXI століття. Великої популярності та важливості набуває питання вивчення фінансової грамотності, як окремого предмета у закладах середньої освіти. Популяризація страхових продуктів допоможе збільшити кількість клієнтів, а розробка доступних страхових продуктів орієнтованих на конкретну соціально-вікову категорію населення допоможе зробити страхові продукти більш зрозумілими і доступними, при цьому слід робити акцент на поширенні добровільних видів страхування, що дасть поштовх до стрімкого розвитку страхового ринку [4, с. 102].

По-п'яте, звертаючи увагу на дослідження страхового ринку, Україна належить до країн з низьким рівнем фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Для посилення конкурентних позицій необхідно збільшувати якість та розмір активів, нарощувати страхові резерви та провести комплексну програму оцінки ризиків для розробки удосконалених страхових продуктів. Як приклад, рівень страхового покриття в Україні занизький і складає лише 5-10 %, тоді як у країнах Західної Європи – понад 95%.

По-шосте, однією із найважливіших проблем залишається підвищення якості освіти працівників та перепідготовки профільних фахівців. Для підвищення кваліфікації майбутніх працівників необхідною складовою є закріплювання теоретичних знань, практичними діями та завданнями. При розробці страхових продуктів доцільно було би розвивати вміння планування та прогнозування змін на страховому ринку, сприяти збалансованості страхового портфеля та активно реагувати на них запровадженням нових інноваційних продуктів та технологій[7, с. 270].

Отож, сучасний страховий ринок України недостатньо ефективно виконує свою роль у функціонуванні фінансової системи. За оцінками експертів, частка страхових платежів за особистим страхуванням в Україні становить 4-5%, тоді як у США та Західній Європі цей вид страхових послуг займає близько 60%, У Великобританії – 70%, Японії – 80%, а у світі в середньому – 58,3%. Також, беручи до уваги статистику по загальному обсязі страхових послуг на фінансовому ринку України в останньому десятиріччі за зібраними преміями склав 0,06% світового обсягу і був менший у 400 разів у порівнянні із США, у 60 разів – із Німеччиною, у 50 разів із Францією. Іншим важливим фінансовим показником, який характеризує стан розвитку страхового ринку є рівень проникнення страхування (співвідношення обсягу страхових премій до валового внутрішнього продукту). Тому чим більша частка страхових премій у ВВП свідчить про більший перерозподіл ВВП через страхування, тобто більший рівень розвитку страхового ринку. Допустиме значення даного показника знаходиться в межах від 8 до 12%. У 2020 році в Україні рівень проникнення страхування становив 1,2%, порівнюючи фактичне значення даного показника із нормою, розуміємо, що низький рівень проникнення страхування свідчить про те, що рівень розвитку страхового ринку знаходиться в незадовільному стані. Згідно із Комплексною програмою розвитку фінансового сектора України заплановано поступове підвищення даного показника і на закінчення 2024 року даний індикатор повинен становити не нижче 2% [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рейтинг страхових компаній 2021. URL.: https://mind.ua/publications/20228044-rejting-strahovih-kompanij-2021

2. «State Statistics Commi & ttee of Ukraine». URL: http://gov.ua/734.html (дата звернення: 17.11.2021).

3. Pakhnenko O. M., Semenog A. Yu., Milyutina M. O. «Insurance market of Ukraine and EU countries: comparative analysis», Economy and society : electronic professional publication, 2017. vol. 12. pp. 612—

617.
4. Панчук Д.В. Проблеми майнового страхування в Україні. Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків: збірник студентських наукових праць. Тернопіль, ТНЕУ: 2018. С. 100-104.
5. Канєва Т.В. Проблеми та напрями розвитку страхування майна в Україні. Гроші, фінанси і кредит. 2017. Випуск 5(61). С. 202-209.
6. Базилевич В. Д. Страхова справа : монографія. Київ: Знання, 2006. 351 с.
7. Шлапак Н.С. Проблеми розвитку страхового бізнесу у сучасних умовах. Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property 2017. Issue 15. 2017. С. 268-272.
8. Національний банк України. URL.: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article (дата звернення: 17.11.2021).

Гриценко Ольга Миколаївна **–** кандидат економічних наук, голова циклової комісії фінансів, обліку і оподаткування, ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж КНТЕУ, Хмельницький, e-mail: gritsenko.gom@gmail.com

Демчик Крістіна Мирославівна **–** здобувач освіти за ОПС «фаховий молодший бакалавр», спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж КНТЕУ, Хмельницький, e-mail: dk533989@gmail.com

Gritsenko Olga Mykolayivna – Candidate of Economic Sciences, Chairman of the Cycle Commission of Finance, Accounting and Taxation, Khmelnytsky Trade and Economic Professional College KNTEU of KNTEU, Khmelnytsky, e-mail: gritsenko.gom@gmail.com

Demchyk Kristina Myroslavivna **–** student of OPS "Professional Junior Bachelor", specialty 072 Finance, Banking and Insurance VSP Khmelnytsky Trade and Economic Professional College of KNTEU, Khmelnytsky, e-mail: dk533989@gmail.com

УДК 336.22:338.24.021.8

О. Ю. Дубовик

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ

Одеський національний економічний університет

Анотація: *Досліджено податкове навантаження на економіку України. Визначено можливі напрями реформування оподаткування доходів фізичних осіб через об'єднання єдиного соціального внеску, податку на доходи фізичних осіб та військового збору в єдиний податок; встановлення граничної податкової ставки на наддоходи; зменшення тіньового сектору економіки; розширення бази оподаткування; введення «сімейного оподаткування». Визначено ефективність проведення податкової амністії капіталів в Україні.*

Ключові слова:*Податкове навантаження; доходи фізичних осіб; фізична особа-підприємець; платники податків; сімейне оподаткування.*

SOCIAL COMPONENT OF TAX REFORM

Abstract:*The tax burden on the economy of Ukraine is studied. Possible directions of reforming the taxation of personal income through the unification of the single social contribution, personal income tax and military tax into a single tax have been identified; setting a marginal tax rate on income; reduction of the shadow sector of the economy; expanding the tax base; introduction of "family taxation". The effectiveness of the tax amnesty for capital in Ukraine has been determined.*

Keywords:*Tax burden; income of individuals; individual entrepreneur; taxpayers; family taxation.*

В Україні наразі активно працюють над вдосконаленням податкової системи, і особливо це торкнулося оподаткування доходів фізичних осіб. Соціальний аспект податкової реформи сьогодні проявляється у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Система оподаткування є одним із найважливіших факторів, що впливають на активізацію трудової діяльності індивідів. Задля привабливості соціального клімату в країні використовують певні податкові важелі, одним з яких є податкове навантаження. Податкове навантаження, з одного боку, впливає на мотивацію суб'єктів господарювання до ведення бізнесу і виконання податкових зобов'язань, а з іншого – створює умови для зацікавлення легалізації ринку праці.

Податкове навантаження на економіку України за підсумками 9 місяців 2021 р. склало 27,7 % ВВП, що відповідає середньому європейському рівню. А рівень податкового навантаження на працю становить 41,5 % (єдиний соціальний внесок - 22 %, податок на доходи фізичних осіб – 18 %, військовий збір – 1,5 %). І цей рівень сприймається платниками податків як обтяжливий. До того ж з чистого доходу людина сплачує всі податки бізнесу, які закладені в ціну товару, що вона купує або споживає.

Таким чином, податкове навантаження на фонд оплати праці (для тих, хто легально працює і показує всі свої доходи) нині є дуже високим і його треба зменшувати. Сьогодні урядом пропонується концепція об'єднання єдиного соціального внеску, податку на доходи фізичних осіб та військового збору в єдиний податок із зменшенням ефективної ставки із нинішніх 37 % до 30 %, а у перспективі – до 25 %. Таке зниження має призвести до незначного зменшення надходжень до бюджету, але чиста зарплата працівників збільшиться і будуть створені умови для виходу доходів фізичних осіб з тіні.

Статистика свідчить, що сьогодні кожен п'ятий працюючий українець не оформлений офіційно і не платить податки зі своїх доходів. З 25 мільйонів людей працездатного віку понад 3 мільйони повністю чи частково працюють в тіні [1]. За підрахунками, українські роботодавці щороку недоплачують 150 млрд. грн. податків із зарплат своїх працівників. Неоформлена зайнятість зменшує надходження до бюджету, і, відповідно, податкове навантаження на фонд оплати праці для тих, хто працює легально, нині є досить високим.

Задля реалізації принципу соціальної справедливості в оподаткуванні доходів громадян деякі науковці вважають за доцільне встановлення граничної податкової ставки з прибуткового податку. Вона має застосовуватися до доходів, які перевищують доходи, отримані особою в попередній податковий період, щодо людей, які багато заробляють (наприклад, топменеджери великих компаній). У країнах Євросоюзу такі ставки коливаються від 29 % у Болгарії до 76 % у Швеції і в середньому

становлять 56 % (рис. 1) [2].

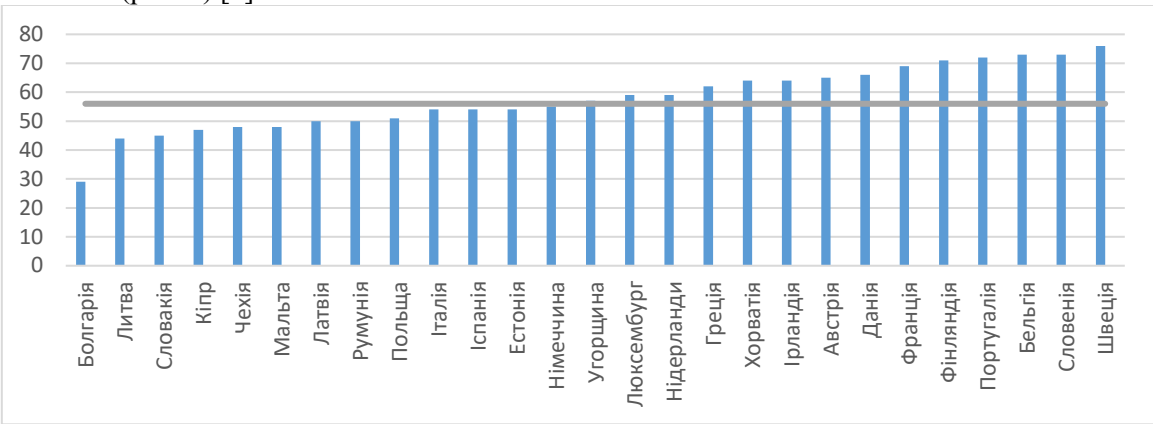

Рис. 1. Граничні податкові ставки на доходи фізичних осіб у країнах Євросоюзу

У нашій країні 76,8 % населення одержує середньодушовий еквівалентний загальний дохід менше 7 тис. грн. на місяць, і тільки 3,4 % - більше 12 тис. грн. [3]. При такій диференціації доходів громадян встановлення граничної податкової ставки не дасть суттєвого притоку грошових коштів у бюджет.

Залучення додаткових коштів з оподаткування доходів фізичних осіб має відбуватися через розширення бази оподаткування. В Україні дуже поширена практика, коли найманий працівник оформлений як фізична особа-підприємець (ФОП). Таким чином великий та середній бізнес маскує своїх працівників під малий бізнес, мінімізуючи витрати на сплату податків. Однак на сьогодні співпраця з фізособами-підприємцями є цілком законним способом оптимізації податків.

Урядом планується закласти в реформу оплати праці наступні новації:

- обмеження можливості працевлаштування у компанії «зарплатних ФОПів»;
- можливість без оформлення ФОП платити 5 % податку на доходи фізичних осіб за 20 видами діяльності: таксі, здача житла в оренду, робота фотографом, нянею, домашньою прислугою, надання послуг психоаналітиків тощо.
- введення «сімейного оподаткування».

Остання пропозиція - це не новий спеціальний податковий режим, заснований на іноземному досвіді спільного обліку доходів сім'ї, як це відбувається у таких розвинених країнах як Франція, Люксембург, Німеччина, США. Ні, це введення елементів «сімейного оподаткування» в діючу систему оподаткування доходів фізичних осіб через надання домогосподарствам (сім'ям) статусу повноцінних суб'єктів підприємництва і залучення їх до економічної активності [4]. У перспективі - збільшення доходів домогосподарств (домоекономік) в Україні, а значить і збільшення надходження податків у бюджет.

Всі ці потенційні зміни податкового законодавства сприятимуть розширенню кола платників податків-фізичних осіб. Через надходження додаткових коштів ми зможемо збільшити доходи бюджету, зміцнити дотаційний Пенсійний фонд України, бо існуюча «солідарна» система зазнає серйозної кризи. Рік від року кількість пенсіонерів збільшується, а працюючих – зменшується. Тому залучення додаткових доходів до оподаткування – вкрай важлива задача.

На такий результат націлена і податкова амністія капіталів, яка набирає обертів в Україні вже майже півроку. На початок 2022 року українці задекларували 1,2 млрд. грн., з яких бюджет отримав у вигляді податків 72,2 млн. грн. [5].

На сьогодні проекти основних системних змін до податкового законодавства внесені. Їх реалізація – запорука економічного розвитку країни і покращення добробуту її населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Радіо свобода (28.07.2021). Солонина Є. Неофіційна зайнятість: чому кожен п'ятий українець працює в «тіні». URL: https://www.radiosvoboda.org/a/zaynyatist-podatky-tin-zarpkaty-biznes/31382127.html.

2. Лук'янчук С. Чи високі в Україні податки? Порівняння податкових ставок у розвинених країнах

світу. URL: https://texty.org.ua/articles/103913/chy-vysoki-v-ukrayini-podatky-porivnyannya-podatkovyh-stavok-u-rozvynenyh-krayinah-svitu/

3. Державна служба статистика України. Звітність за 2020 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

4. Верховна Рада України: офіційний веб-портал (2022). Проект Закону України «Про домогосподарство (домоекономіку)» від 21.01.2022 р. № 6539.

5. Економічна правда (01.02.2022). 5 місяців податкової амністії: скільки задекларували українці. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/1/

Дубовик Ольга Юхимівна **–** канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, oed0305@ukr.net

Olga Dubovyk **–** PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Odessa National Economic University (Odessa), oed0305@ukr.net

УДК 336.14

Т. В. Жибер

ПЕРСПЕКТИВИ СПІЛЬНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація. *Статтю присвячено перспективам розвитку спільного бюджетування в Україні. Сформульовані особливості такого бюджетування згідно із світовим досвідом та досвідом громадського бюджету міста Києва. Запропоновано розвивати інші форми спільного бюджетування, окрім громадських бюджетів.*

Ключові слова: публічне бюджетування; спільне бюджетування; громадський бюджет; бюджетні призначення; публічні фінанси.

Prospects for participatory budgeting in Ukraine

Abstract. *The article devoted to participatory budgeting in Ukraine prospects. The features of such budgeting were formulated due the world experience and the dynamic of citizen's budget in Kyiv. It is proposed to develop other forms of participatory budgeting, in addition to citizen's budgets.*

Keywords: public budgeting; participatory budgeting; public budget; budget allocations; public finance.

Одним із найефективніших інструментів державного управління є залучення громадськості до взаємодії з місцевою владою. Включеність, публічний компроміс та участь населення у процесі прийняття рішень для ефективного бюджетування – важливі для сучасного демократичного устрою. Місцеве самоврядування, своєю чергою, є стимулом розвитку територій та забезпечення бюджетної стійкості. Особливо, якщо центральна влада гірше справляється з формуванням самосвідомості та відповідальності громадян. Підвищення рівня довіри до звичайного громадянина і розвиток інформаційних технологій визначили вплив на державне управління та публічні фінанси «знизу-вгору». Деякі з методів сьогодні складно назвати новими. Далі розглянемо можливості та ризики застосування в Україні такого методу як спільне бюджетування[1] (*participatory budgeting – англ.*) із допомогою інтегрованої аналітичної системи «Відкритого бюджету»[2], в тому числі на рівні місцевого самоврядування.

Маючи змогу користуватися відкритою інформацією про бюджет, громадяни створюють попит впливу на рішення у бюджетуванні. Найбільш доцільним цей вплив є за безпосередньої взаємодії громадськості з органами місцевого самоврядування з питань місцевого бюджету на кожному етапі бюджетного процесу. Чинне законодавство передбачає низку нормативно-правових актів та процедур, що забезпечують прозорість формування місцевих політик та бюджетів. Проте значного підвищення рівня різносторонньої громадської активності у бюджетуванні місцевого самоврядування не спостерігалося. Якоюсь мірою початок посиленого реформування співпав із світовою пандемією, та, відповідно, заборонами, які виключали спільні зібрання.

Фактично розвиток демократичної держави передбачає участь кожного громадянина у бюджетних процесах на місцевому рівні, оскільки вони так чи інакше впливають на життя всієї громади. Звісно, ініціатива щодо участі громадськості має виходити від органів місцевого самоврядування. Тому Міністерством фінансів України, використовуючи успішний зарубіжний досвід, розроблено Методичні рекомендації для місцевих органів влади, реалізація яких забезпечить участь громадськості у плануванні місцевих бюджетів». Формами такої взаємодії в Україні передбачені з 2020 року:

1) стратегічне планування за участю членів місцевої громади;
2) залучення громадян до розробки програм та системи показників ефективності в рамках програмно-цільового підходу до бюджетування;
3) громадські слухання з бюджетних питань;
4) дослідження задоволеності громадян та опитування громадської думки;
5) створення громадських консультаційних та наглядових комітетів;
6) залучення громадськості до самозабезпечення державними службами;
7) загальні збори жителів територіальної громади;
8) незалежний аналіз бюджету [3].

Однак, у публікації Відділу з питань розвитку державного управління ООН "Залучення населення та бюджетування на користь малозабезпечених" [4] йдеться про, з одного боку, підвищення зацікавленості громадян у витрачанні їхніх податків, збільшення громадської обізнаності, ймовірну прозорість отримання результатів у бюджетуванні. Але, з іншого боку, з часом більше ініціативи проявляється на соціальні проєкти, а не проєкти інноваційного розвитку. При цьому частина високо кваліфікованих громадян швидко втрачає інтерес до спільного бюджетування, якщо тільки не прямує до політичної кар'єри. Є ряд перепон для використання спільного бюджетування з часом:

- для фінансування з бюджетів дійсно інноваційних проєктів слід спочатку внести зміни до законодавства, оскільки бюджетування здійснюється лише за чинним законодавством – але громадяни не мають права законодавчої ініціативи;
- перетворення спільного бюджетування на механізм постійної допомоги «бідним» із бюджету, тобто, перетворення інвестицій у соціальні пільги, до яких стосуються і облаштування навчальних та спортивних кабінетів у школах, надання послуг ЖКГ, забезпечення дозвілля молоді – оскільки такі видатки є звичайними «поточними соціальними» видатками для громади;
- явний інтерес населення до негайних короткострокових вигод та складнощі з довгостроковим плануванням заходів, які змушують економити у короткостроковій перспективі;
- нерегулярний характер участі громадян у спільному бюджетуванні: після задоволення потреб їхній інтерес знижується;
- озвучені громадянами проблеми при спільному бюджетуванні можуть включати чинники загальносвітової кризи, безробіття, пандемії, курсу національної валюти, які не можна прибрати на місцевому рівні.

Одним із відкритих інструментів спільного бюджетування в Україні є застосування громадського бюджету. На прикладі громадського бюджету столиці, який застосовується з 2017 року згідно із Положенням про Громадський бюджет міста Києва, перевіримо перелічені вище тенденції у спільному бюджетуванні, скориставшись відкритими даними щодо громадського бюджету [5]. На рис. 1 показане переважання проектів-переможців соціального спрямування.

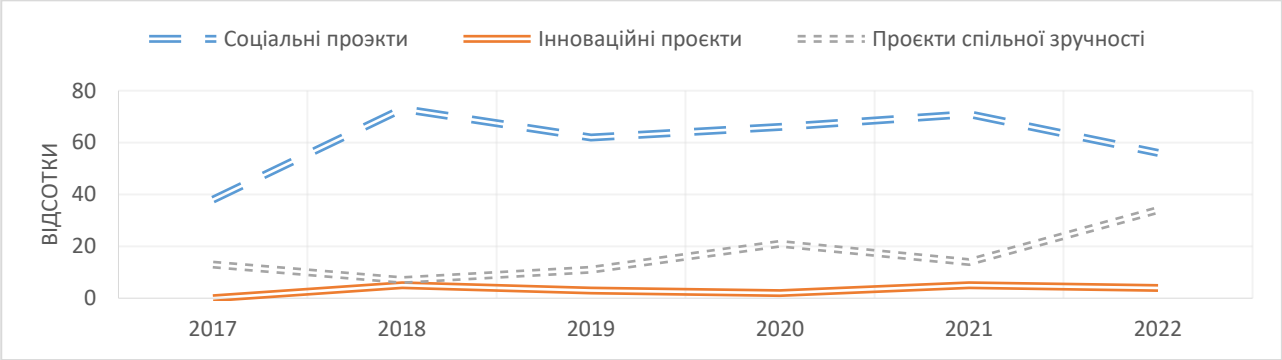

Рис. 1. Затверджені проєкти до виконання у громадському бюджеті м. Києва

До проєктів соціального спрямування згруповані за тематикою соціального захисту, освіти, охорони здоров'я. Ці проєкти пропонують покращити умови у бюджетних установах – школах, медичних закладах. Тобто покращити умови надання публічних послуг, які мають загальні стандарти в Україні і повинні надаватися на належному рівні з допомогою звичайних бюджетних запитів відповідних розпорядників коштів. До проєктів спільної зручності згруповані проєкти із екологічним спрямуванням, послугами у сфері ЖКГ, у останні роки збільшилося значення облаштування доріг тощо. Інноваційними вважаємо проєкти у сфері ІТ та міжгалузеві проєкти, їхня частка не перевищувала 6% від загальної кількості.

Рівень планованого використання виділених коштів з бюджету міста на громадський бюджет склав у частках: 0,99 за 2017 рік, 1,49 у 2018 році, 0,99 у 2019 році, 1,01 у 2020 році, 0,99 у 2021 році та 0,99 на 2022 рік. Переважна більшість соціальних проєктів у 2018 році та ймовірна фіскальна ситуація майже на 50% збільшила попередню суму, яку планувалося витратити на громадський бюджет. За 5 років обсяг громадського бюджету міста Києва зріс у 4 рази – з 50 млн. до 200 млн. грн.

Вважаємо первинною причиною переважання проєктів соціального спрямування кваліфікацію пересічного громадянина, яка дозволяє сформулювати проблему та проєкт на рівні надання соціальної

послуги – обладнання класу, ремонту кабінету. Такі проєкти також зрозумілі для тих, хто голосує. Додатково за проєктом ремонту шкільного простору досить легко набрати увагу та голоси зацікавлених жителів густонаселених мікрорайонів. З цих же причин – кваліфікації, зрозумілості та зацікавленості – подається і перемагає менше проєктів із обладнання публічного простору для більших груп населення (не лише школярів чи студентів, наприклад). І проєктами технічного спрямування, як от ІТ, складніше зацікавити більшість громади.

На основі даних про використання за останні 5 років громадський бюджет міста не можна вважати повноцінним інструментом розвитку місцевої громади, лише «ситуаційним стимулятором» для підвищення зацікавленості окремих громадян у місцевому бюджетуванні. Ризиками для застосування системи відкритого бюджету та спільного бюджетування в Україні залишається неможливість повноцінної участі більшості населення старшого віку, дуже незаможних, дуже заклопотаних громадян, які не мають вільного доступу до Інтернету та часу у підготовці проєктів. Такі громадяни гіпотетично можуть скористатися послугами з консультацій у офісах громадського бюджету у районах Києва, але локдауни в столиці зменшували цю можливість. Тому найбільш активними авторами проєктів лишаються приблизно порівну чоловіків та жінок віком від 30 до 50 років.

У підсумку, громадське бюджетування є проміжним інструментом для розвитку справжнього спільного бюджетування з визначенням найболючіших потреб населення регіону, «школою відповідального громадянина», і може бути особливо ефективним у невеликих громадах з приблизно рівним за соціальним станом та освітнім рівнем населенням. У довгостроковій перспективі і на рівні великих міст воно малоефективне через сильний вплив суб'єктивних спрямувань окремих учасників з громадян у прийнятті рішень. Вважаємо недоцільним збільшувати обсяг громадського бюджету та поширювати практику громадського бюджету і на державний бюджет України. Потрібно стимулювати громадян користуватися іншими інструментами спільного бюджетування (як, наприклад, незалежний аналіз бюджету) і більш ґрунтовно переструктуровувати в цілому призначення бюджетів місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жибер Т. В. Возможности и риски применения технологий открытого бюджета и совместного бюджетирования. Развитие финансово-кредитной системы Республики Казахстан в условиях новой глобальной реальности: тр. Междунар. науч.-практ. конф. М-во образования и науки Республики Казахстан, Евраз. нац. ун-т им. Л. Н. Гумилева / редкол. Б. С. Сапарова [и др.]. Астана, 2016. Ч. 2. С. 440–443.
2. Інформаційно-аналітична система "Прозорий бюджет". URL: https://edata.gov.ua/ (дата звернення 31.01.2022 р.)
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні : Наказ Міністерства фінансів України від 03.03.2020 № 94 URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0094201-20#top (дата звернення 31.01.2022 р.)
4. Citizen participation and pro-poor budgeting. Division of Public Administration and Development Management. United Nations. NY: United Nations, 2005. URL:http://www.unicef.org/socialpolicy/files/Citizen_Participation_and_Pro-Poor_Budgeting.pdf (дата звернення 31.01.2022 р.)
5. Громадський бюджет міста Києва. Аналітика. URL: https://gb.kyivcity.gov.ua/statistics/1. (дата звернення 31.01.2022 р.)

Жибер Тетяна Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: tzhyber@kneu.edu.ua

Zhyber Tetiana V. – candidate in economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Finance, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: tzhyber@kneu.edu.ua

УДК 336.74

В. В. Зянько

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Досліджено вплив валютного ринку на економічний розвиток країн. Виявлено основні проблеми на шляху лібералізації вітчизняного валютного ринку. Обґрунтовано першочергові заходи валютної лібералізації та ринкової трансформації валютної системи України у напрямі поступового наближення вітчизняної фінансової сфери до стандартів країн ЄС.*

Ключові слова: валютний ринок, фінансовий ринок, валютна лібералізація, валютне регулювання, валютні обмеження.

TRENDS AND PROBLEMS IN THE DEVELOPMENT OF THE FOREIGN EXCHANGE MARKET OF UKRAINE

Abstract.*The influence of the currency market on the economic development of countries has been studied. The main problems encountered in liberalizing the domestic currency market have been identified. Priority measures for monetary liberalization and market transformation of the Ukrainian currency system are justified in the direction of gradual approximation of the domestic financial sphere to the standards of the EU countries.*

Keywords: currency market, financial market, currency liberalization, currency regulation, currency restrictions.

Економічні відносини суб’єктів фінансового ринку відображають дії та прагнення окремих учасників, що мають протилежні інтереси та мотиви, їм притаманні певні ознаки неорганізованості, тому вони є досить складними і багатогранними. Найважливішою ланкою фінансового ринку є валютний ринок, який являє собою специфічну сферу економічних відносин, що виникають з приводу мобілізації, розподілу та перерозподілу вільних грошових ресурсів на національному, а якщо мова йде про світовий фінансовий ринок, то також міжнаціональному рівні.

За сучасних умов у зв’язку з посиленням коливань світового фінансового ринку загалом і курсів валют зокрема, девальвацією національних та резервних валют, загостренням економічних і геополітичних розбіжностей між країнами, а також через нестабільність цінних паперів валютний ринок справляє значний вплив на економічних розвиток країн.

Економічна суть процесів, що відбуваються на валютному ринку визначається діями його суб’єктів, які з точки зору теорії корисності можуть бути раціональними або нераціональними. Фінансовий сектор, і, перш за все, валютний ринок, є найбільш чутливим до змін у становищі та поведінці учасників валютного ринку через їх значний вплив на наповнення каналів пропозиції грошей у національній та іноземній валюті, які своїми діями можуть створювати або дефіцит певної валюти, або її надлишок. Поведінка суб'єктів валютного ринку є відображенням їх індивідуально-психологічних особливостей, активності, емоційності, потреб та внутрішніх мотивів окремих учасників, де кожен прогне задовольнити особисті інтереси. Тому в цілому поведінку суб’єктів валютного ринку можна охарактеризувати як спонтанну, яка зумовлює порушення стабільності та спричинює виникнення різних дисбалансів і кризових явищ.

Завдяки зовнішньому і внутрішньому впливу на суб'єктів валютного ринку із урахуванням соціально-психологічних факторів та умов, за яких здійснюється їх діяльність, досягається його регулювання монетарними засобами. Одним із основних завдань застосування монетарних заходів для регулювання валютного ринку є забезпечення стабільного економічного розвитку. Це досягається шляхом належного управління валютним курсом, забезпечення стабільності якого створює умови для нормального функціонування грошового ринку і, відповідно, має позитивний ефект на економічний розвиток загалом.

Ринкова трансформація економіки України передбачає поступову лібералізацію внутрішнього

валютного ринку. А це означає впровадження принципів ринкового валютного регулювання основними з яких є прозорість валютних відносин, свобода дій при здійсненні валютних операцій, надання можливості хеджування валютного ризику. Основними критеріями, за якими можна оцінювати ступінь лібералізації валютного ринку є агресивність здійснюваних центральним банком валютних інтервенцій та жорсткість запроваджених валютних обмежень.

Із розвитком в Україні фінансового ринку, підвищенням його спроможності до саморегулювання, валютної лібералізації тощо, Національний банк України, на нашу думку, має надати перевагу стратегії валютного регулювання, яка зменшить використання валютних інтервенцій та надасть пріоритет коригуванню облікової ставки як основного інструменту монетарної політики, що ґрунтується на принципах дотримання режимів інфляційного таргетування і плаваючого курсоутворення, створення рівних умов для всіх учасників ринку. Тобто в майбутньому валютні інтервенції Національного банку України мають бути конструктивними, мінімально достатніми, які б не спотворювали фундаментальної тенденції обмінного курсу. Валютні інтервенції можуть бути виправданими лише в тому випадку, якщо валютний ринок має обмежену здатність до самостійного балансування, яка якраз і виникає скоріше за все тому, що існують певні валютні обмеження. З послабленням або скасуванням валютних обмежень, збільшенням глибини та ліквідності валютного ринку, зниженням доларизації національної економіки роль валютних інтервенцій як інструменту грошово-кредитної політики має поступово знижуватися. Адже відповідно до Закону України «Про валюту та валютні операції» [1] валютні обмеження встановлюються для забезпечення стабільності фінансової системи та платіжного балансу в Україні. Отже немає необхідності у валютних обмеженнях в умовах, коли фінансовий ринок здатний самостійно справлятися з проблемами, які можуть його розбалансувати та спричинити настання різних кризових явищ.

Суб'єкти валютного ринку зазвичай діють раціонально, хоча раціональність вибору обмежена інтелектом і когнітивними здібностями. Людина може прийняти раціональне рішення лише за обставин, які дозволяють їй робити вільний вибір. У період валютних обмежень суб’єкти валютного ринку не можуть зробити вільний вибір, тому їх поведінка характеризується реактивністю, коли вибір значною мірою визначається зовнішніми умовами. Лібералізація валютного ринку створює передумови для поширення рефлексивної поведінки, при якій рішення приймаються на основі особистого досвіду, з огляду на власні перспективи та розуміння невизначеності перспектив ринкових відносин. При цьому рівень рефлексії буде зростати в поєднанні з глибиною валютної лібералізації, кінцевою метою якої є розширення фінансових ринків і вільний рух капіталу у частині: потоків прямих інвестицій; надання кредитів на комерційні операції та послуги; надання портфельних інвестицій та фінансових позик.

Стратегія лібералізації валютного ринку в Україні передбачає три етапи: нульовий – лібералізацію операцій за поточними рахунками та прямими іноземними інвестиціями, перший – лібералізацію портфельних інвестицій та кредитування підприємств, другий – лібералізацію фінансових операцій домогосподарств [2, с. 10-12]. Нині НБУ реалізовує нульовий етап лібералізації валютно-курсової політики, запроваджуючи на практиці певні заходи щодо скасування низки існуючих валютних обмежень. Так, з початку 2019 року було скасовано такі основні валютні обмеження, як примусовий продаж валютної виручки, резервування національної валюти для купівлі іноземної валюти, репатріація дивідендів, заборона купівлі валюти за рахунок кредитних коштів та взаємозаліку валютних зобов’язань, відмінена максимальна сума купівлі фізичними особами іноземної валюти в межах 150 000 грн на день, відмінено повернення коштів від продажу облігацій та нелістингових цінних паперів. Для подальшого розвитку вітчизняного валютного ринку на ринкових засадах необхідно сприяти укладанню форвардних контрактів та валютних свопів, скасувати вимоги купівлі іноземної валюти лише під зобов'язання, а також ліквідувати обмеження щодо розрахунків за валютними ОВДП у валюті. Лібералізація валютного регулювання має супроводжуватися удосконаленням механізму торгівлі цінними паперами, залученням іноземних інвестицій у пріоритетні для національної економіки галузі, техніко-технологічним розвитком на інноваційній основі реального економічного сектора [3 с. 142].

Зворотною стороною валютної лібералізації є загроза фінансовій безпеці держави через потенційне домінування іноземного капіталу у банківській системі та загалом на фінансовому ринку. Для зниження цих ризиків необхідно забезпечити інституційний розвиток вітчизняного фінансового ринку впроваджуючи міжнародні стандарти хеджування валютних та кредитних ризиків; удосконалювати систему корпоративного управління банками та іншими емітентами цінних паперів;

забезпечувати прозорість фінансової та інтегрованої звітності; створити на валютному та фондовому ринках України ефективну систему маркет-мейкерів [4, с. 77-78].

Сьогодні світ вступає в новий етап трансформації світової валютної системи, на якому потрібно вирішити цілий комплекс проблем, пов'язаних із створенням умов для подальшого розвитку міжнародної торгівлі. Через збереження існуючої галузевої спеціалізації країн можна припустити, що зміни відбуватимуться поступово. Підтвердженням таких повільних еволюційних змін є те, що у світовій валютній системі, незважаючи на кризові явища економіки США, лідируючу позицію продовжує утримувати американська валюта. Хоча й помітнішим стало прагнення країн, для яких основною зовнішньоекономічною діяльністю яких є міжнародна торгівля, до тіснішої валютної інтеграції, створення нових валютних зон, намагання прив'язати національну валюту до криптовалюти тощо.

Україна може отримати позитивні ефекти від транспортного механізму за умови проведення комплексних структурних реформ, що сприятимуть зростанню державного та місцевих бюджетів, удосконаленню податкового законодавства, забезпечать ефективну взаємодію реального та фінансового економічних секторів [5, с. 18].

Зазначені заходи щодо валютної лібералізації та ринкової трансформації вітчизняної валютної системи є пріоритетними та необхідними, оскільки сприятимуть макроекономічній стабільності, створенню сприятливих умов для зростання і розвитку міжнародної торгівлі та поступовому наближенню української економіки та, зокрема, фінансової сфери до стандартів країн ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/247319?find=1&text=%D0%BE%D0%B1%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD#w1_1.
2. Чурій О. Концепція нового валютного регулювання. 2016. 13 с. URL: https://ukrfinforum.com/images/presentations/UFF_ Presentation_OChuriy_2Panel.pdf.
3. Кузнєцова А.Я., Місяць Н.О. Переваги та недоліки лібералізації валютного регулювання в Україні. Світ фінансів. 2017. Вип. 3. С. 136—146.
4. Редзюк Є.В. Валютна лібералізація на фондовому ринку України: виклики та можливості. Наукові праці НДФІ. 2018. Вип. 2. С. 75—78.
5. Захарченко Н.В., Маслій Н.Д., Жаданова Ю.О. Вплив змін упровадження валютної лібералізації на розвиток та стабілізацію реального сектору економіки України. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. Вип. 2. С. 13—19.

Віталій Володимирович Зянько **–** доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fk.zank@gmail.com

Zianko Vitalii V. **–** doctor of economics, Professor, Head of the Department of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: fk.zank@gmail.com

УДК 368:33.012(477)

В. П. Ільчук
Т. О. Шпомер

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

Національний університет «Чернігівська політехніка»

Анотація. *У статті охарактеризовано загальну ситуацію на страховому ринку, виявлено основні причини зниження активності страхових компаній та встановлено, що досконала маркетингова політика здатна вивести ринок страхових послуг на належний рівень розвитку.*

Ключові слова: страховий ринок; страховий захист; страховий продукт; маркетингова політика.

STATE AND PROSPECTS OF INSURANCE MARKET DEVELOPMENT

Abstract. *The article describes the general situation in the insurance market, identifies the main reasons for the decline in the activity of insurance companies and found that a perfect marketing policy can bring the insurance market to the appropriate level of development.*

Key words: insurance market; insurance protection; insurance product; marketing policy.

Світовий досвід показує, що розвинена система страхових послуг позитивно впливає на розвиток бізнесу, нарощування економічного потенціалу, вирішення соціальних проблем, підвищення економічної безпеки суб’єктів господарювання всіх форм власності.

Багато в чому ефективність надання страхових послуг залежить від адаптації страхових компаній до динамічних змін ринкового середовища, відстеження попиту споживачів на страхові послуги в умовах посилення факторів невизначеності і ризику в усіх сферах суспільного життя, досконалості державного регулювання функціонування і розвитку страхового ринку і т. ін.

На сьогодні за умов існування сотень видів страхування у розвинених країнах світу, Україна досить скромно себе позиціонує на ринку страхових послуг, зосередившись на традиційних видах страхування, таких як майнове, від нещасних випадків, життя, медичне, транспортних засобів та вантажів і т. ін., які вважаються найпоширенішими і найперспективнішими порівняно з іншими видами страхування. Що стосується таких видів страхування як відповідальності товаровиробника за якість продукції, професійної відповідальності, за екологічне забруднення, кредитних і фінансових ризиків і т. ін., то до цього часу вони не набули належного розвитку в Україні.

На сьогодні безпекова ситуація в Україні та світі характеризується посиленням впливу негативних факторів як природного, так і техногенного походження. Людство у своїй багатовіковій історії має багатий досвід у протистоянні стихійним явищам природи, а також в мінімізації негативного впливу діяльності виробничих підприємств, де приділяється значна увага техніці безпеки та безпечній експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів і т. ін., але розвиток виробництва, інтенсифікація виробничих процесів, впровадження нових технологій, застосування різних хімічних препаратів та сировини, енергетичних ресурсів і т. ін. призводять до виникнення ряду нових ризиків.

Сучасна безпекова ситуація погіршилась в результаті епідемії коронавірусу та негативним впливом інших інфекційних захворювань, аваріями транспортних засобів, зростанням злочинності і т. ін. Тобто на сьогодні страховий захист фізичних і юридичних осіб у зв’язку зі збільшенням кількості ризиків різного походження набуває особливого значення і вимагає нових підходів до організації страхової діяльності як в Україні, так і в світі. На порядку денному постало важливе питання пошуку шляхів мінімізації їх негативного впливу на життя людей та стабільну діяльність суб’єктів господарювання, шляхом розробки дієвих заходів, спрямованих як на попередження виникненню ризиків, так і відшкодування пов’язаних з ними втрат.

Основними причинами згортання активності страхових компаній можна вказати:

- відсутність виваженої маркетингової політики страхових компаній;
- низька професійна підготовка страхових агентів;
- низький рівень доходів широких верств населення;
- низька якість страхових послуг;
- недосконала нормативно-законодавча база страхування;

- недосконала тарифна політика страхових компаній;

- відсутність довіри до страхових компаній щодо виконання ними своїх зобов'язань перед клієнтами.

Зниження активності страхових компаній в першу чергу пояснюється характером та ступенем довіри у взаємовідносинах основних учасників страхового ринку в системі «страховик-посередник-клієнт».

Важливе значення має також повнота і якість інформаційного супроводу у взаємодії зазначених суб'єктів. Слід враховувати психологічні аспекти при взаємодії з клієнтами, їх настрій і лояльність до страховика, кон'юнктуру, яка склалась на страховому ринку, що вимагає проведення ретельних маркетингових досліджень попиту і пропозиції на страхові послуги різних верств населення.

Відсутність на сьогодні належного рівня маркетингових досліджень страхового ринку з боку страхових компаній, розроблених маркетингових стратегій виходу на ринок страхових послуг призводить до зниження попиту на страхові продукти, що негативно впливає як на самі страхові компанії, так і на фінансову систему країни загалом.

Слід мати на увазі, що саме маркетингові інструменти просування страхового продукту на ринок страхових послуг, дають можливість запропонувати клієнтам саме ті страхові послуги, які мають з їх боку платоспроможний попит і забезпечують перспективу розширення ринку.

Саме маркетингові дослідження ринку страхових послуг дозволяють виявити потребу клієнтів у певних страхових послугах і запропонувати їм той страховий продукт, який користується попитом. Маркетинг у страхуванні має бути основою стратегічної політики страхової компанії, де просування страхового продукту повинне займати провідні позиції в процесі надання страхових послуг.

Просування страхового продукту має бути за умов задіяння комплексу маркетингових комунікацій, де основна увага має бути зосереджена на рекламі у засобах масової інформації та розробці заходів, що стимулюють попит на страхові послуги.

У рекламних повідомленнях має бути інформація про якісні показники страхового продукту, де акцентується увага на безвідмовному виконанні своїх зобов'язань страхової компанії, відповідності умов страхування реальним потребам клієнта, зручності придбання страхового продукту і т. ін.

Основне завдання реклами – спонукати потенційного клієнта прийняти рішення про придбання страхового продукту. Звідси реклама має бути спрямована на почуття, викликаючи позитивні емоції і бажання придбати страховий продукт.

Слід зазначити, що світовий досвід просування страхового продукту, який базується на формуванні у потенційного споживача позитивних емоцій і почуттів, які діють на рівні підсвідомості, мають найкращий результат.

Виходячи з того, що на сьогодні маркетингова діяльність страхових компаній України характеризується низькою активністю, відсутня виважена маркетингова політика, немає чітко спланованих маркетингових заходів щодо просування страхового продукту, не можна очікувати позитивної тенденції розвитку страхового ринку.

Для виправлення ситуації на ринку страхових послуг, необхідно кардинально переглянути страховикам своє ставлення до маркетингу страхових продуктів. Саме досконала маркетингова діяльність страхових компаній, яка базується на сучасних маркетингових інструментах і технологіях просування страхового продукту здатна суттєво активізувати ринок страхових послуг.

Слід реанімувати у структурах управління страхових компаній маркетингові підрозділи, укомплектувати їх кваліфікованими спеціалістами у сфері маркетингу, відповідним обладнанням та методичним забезпеченням, що має вивести діяльність страхових компаній на належний рівень надання страхових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білик І.І., Косар Н.С., Кузьо Н.Є. Маркетинг відносин у діяльності компаній на страховому ринку України. *Ефективна економіка*. 2019. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2019/41.pdf

2. Мілошевич Н.В., Пашкова А.В. Сучасні реалії та тенденції розвитку страхових компаній в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 38. С. 360-366. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/38_2019_ukr/58.pdf

3. Онопрієнко І.М., Волкова Є. Маркетинг як інструмент активізації страхових послуг. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2019. № 6 (23). С. 173-179. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/23_2019/27.pdf

Ільчук Валерій Петрович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, e-mail: ivp5@ukr.net

Шпомер Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, e-mail: tanya_shpomer@ukr.net

Ilchuk Valerii P., Doctor of Economics, Professor, Professor Department of Finance, Banking and Insurance, National University «Chernihiv Polytechnic», Chernihiv, e-mail: ivp5@ukr.net

Shpomer Tetiana O., PhD in Economics, Senior Lecturer Department of Finance, Banking and Insurance, National University «Chernihiv Polytechnic», Chernihiv, e-mail: tanya_shpomer@ukr.net

УДК 336.2:332.142.6

Л. І. Іщук
Т. В. Мирулюбова

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Луцький національний технічний університет

Анотація. *У статті досліджено економічну сутність екологічного податку, аргументовано, що важливим інструментом протидії негативним змінам довкілля виступають екологічні податки*
Ключові слова: екологічний податок; раціонального природокористування

ECOLOGICAL TAXATION AS AN INSTRUMENT TO STIMULATE RATIONAL ENVIRONMENTAL MANAGEMENT

Abstract. *The article examines the economic essence of the environmental tax, argues that an important tool to combat negative environmental changes are environmental taxes*
Keywords: environmental tax; rational environmental management

Протягом останніх років, у зв'язку з погіршенням екологічного стану, все більшої актуальності набувають питання природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Для мінімізації потенційних загроз, спричинених навантаженням на екосистему, необхідним є формування дієвих механізмів, які б стимулювали суб'єктів господарювання до раціонального використання природних ресурсів та зниження рівня забруднення природного середовища. Як показує світовий досвід, одним з найефективніших інструментів, який слугує стимулом в даній галузі є екологічне оподаткування.

В процесі екологізації економіки важливе значення відіграє реалізація концепції екологічного оподаткування, оскільки безвідходне виробництво та раціональне використання природних ресурсів сприятимуть значному скороченню рівня забруднення навколишнього середовища.

Екологічне оподаткування являє собою систему стягнення податків та зборів, які спрямовані на забруднювачів та речовини, що забруднюють навколишнє середовище. Його метою є стимулювання масштабного впровадження інноваційних технологій, підтримка програм, що реалізовуються в межах екологічної політики, заохочення модернізації усіх можливих сфер, що б мало позитивний вплив на збереження довкілля.

«Екологічне оподаткування – один із найважливіших стимулів раціонального природокористування. Основна ідея введення екологічних податків полягає у встановленні прямої залежності між розміром податкових відрахувань та ступенем негативного впливу на навколишнє природне середовище та природні ресурси у результаті діяльності суб'єктів господарювання» [2].

Ідею екологічного оподаткування запровадив економіст А. К. Пігу в 1920 році. Метою цього був вплив на поведінку причетних до забруднення довкілля шляхом податків, а також стимулювання природоохоронної діяльності шляхом певних дотацій. Необхідність їх застосування підтверджується і Програмою дій з охорони навколишнього середовища, запровадженою Європейським Союзом, що реалізовує принцип «забруднювач платить».

В наш час, попри велику кількість різних джерел стимулювання, важливим інструментом, котрий сприяє протидії негативних змін у навколишньому середовищі залишається екологічне оподаткування. Його визначальною рисою, у співставленні з іншими фінансовими інструментами стимулювання, є те, що досягти прогресу можна, завдавши економіці мінімальних затрат.

Найважливішою складовою частиною системи екологічного оподаткування в Україні є екологічний податок. Оскільки, під час проведення господарської діяльності виникає багато негативних факторів, які мають свій вплив на довкілля, необхідним є певне відшкодування, яке проявляється у сплаті даного податку. Це один з інструментів впливу, застосування якого має на меті заохочення господарюючих суб'єктів до скорочення забруднення та раціонального

природокористування, так як повністю виключити небезпечний вплив на навколишнє середовище неможливо.

Відповідно до Податкового кодексу України «екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року» [1].

Сума платежів, що стягуються в межах сплати екологічного податку формується за рахунок різних надходжень, передбачених Податковим кодексом України, зокрема:

1) надходження від викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
2) надходження від скидів забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти;
3) надходження за розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);
4) надходження від утворення радіоактивних відходів (враховуючи вже нагромаджені);
5) надходження від тимчасового зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії термін [1].

Внаслідок запровадження екологічних податків та платежів, вдається встановити прямий зв'язок між ефективністю природокористування та ефективністю виробничої діяльності суб'єктів господарювання, а також допомагає сформувати досить надійне джерело, яке забезпечує утворення природоохоронних фондів коштів як регіонів, так і держави в цілому. Проте, для того, щоб відчути позитивний ефект від проведення даних заходів, необхідно досягти матеріальної зацікавленість населення у забезпеченні екологізації виробництва.

За рахунок сплати екологічного податку, у забруднювачів повинно формуватися свідоме ставлення до природних ресурсів, прагнення зменшувати обсяги викидів забруднюючих речовин, що сприятиме вирішенню ряду екологічних питань. Таким чином, досвід багатьох розвинених країн показує, що сувора податкова система має досить позитивний вплив на природокористування і є фактором, вплив якого більш суттєвий у порівнянні з різними обмеженнями у вигляді жорстких норм та стандартів.

Досить важливим є наявність цільового призначення екологічного податку, оскільки, отримані за рахунок цього кошти, спрямовуються до державного та місцевого бюджету і повинні використовуватись на фінансування вирішення екологічних проблем, відшкодування завданих довкіллю збитків, а також на інші природоохоронні заходи.

Також вагома роль екологічних податків, як інструментів стимулювання раціонального природокористування, полягає у їх економічному заохоченні підприємств до активного запровадження інвестиційно-інноваційної діяльності, яка сприятиме охороні довкілля та збереженню природних ресурсів від небезпечного впливу їх господарської діяльності. Кожен суб'єкт господарювання зацікавлений у тому, щоб зменшити власні витрати на екологічні платежі. Для досягнення даного результату необхідно інвестувати кошти та запроваджувати на підприємстві ресурсозберігаючі, безвідходні технології. При запровадженні використання нових технологій, виникає ще один позитивний та заохочувальний для суб'єкта господарювання фактор – можливість застосування пільгового чи часткового оподаткування або повного звільнення від сплати податків, якщо дані технології мінімізують небезпечний вплив на довкілля.

Рівень екологічного оподаткування повинен бути оптимальним, адже це слугує додатковим стимулом для зменшення забруднення довкілля. Тобто, необхідно, щоб ставка оподаткування була встановлена на такому рівні, при якому економічним суб'єктам вигідніше використовувати нові технології для зниження шкідливого впливу, ніж сплачувати екологічний податок. Проте, ставки не можуть бути і надто високими, оскільки в результаті цього може траплятися ухилення від їх сплати або, навіть припинення економічної діяльності окремими суб'єктами.

Отже, екологічне оподаткування є одним з найефективніших стимулів раціонального природокористування, який має на меті заохочення до впровадження екологічно чистих технологій виробництва для мінімізації небезпечного впливу на довкілля. Проте, в даному питанні важливу роль відіграє рівень екологічної свідомості. Тому важливо вдосконалювати систему екологічного оподаткування, для забезпечення належного виконання її стимулюючої функції. Для досягнення бажаного ефекту, варто переймати досвід країн, які на власному прикладі довели дієвість екологічного

оподаткування. Вдосконалення даної системи може сприяти раціональному використанню природних ресурсів та стати основою для формування стійкого джерела фінансування природоохоронної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (Дата звернення: 20.12.2021).

2. Варламова І.С. Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку національної економіки. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки».* 2015. Вип. 8. URL: http://global-national.in.ua/archive/8-2015/170.pdf

3. Поліщук В. Регулювання механізмів екологізації економіки за допомогою реалізації екологічного оподаткування. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 1. С.111-118.

4. Сарахман О.М. Особливості екологічного оподаткування в Україні: проблема обліку та аудиту на сучасному етапі. *Банківська система: стійкість та перспективи розвитку.* 2018. С. 271-276.

5. Сучек С. Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2018. №3. С. 85-93.

6. Цимбалюк А.В., Цимбалюк С.Я. Податково-правові та економіко-екологічні важелі управління екологізацією виробництва в Україні. *Економіка та держава. Науково-практичний журнал.* 2021. №5. С.48-53.

Іщук Леся Іванівна – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: mi-agent@ukr.net

Мирулюбова Тетяна Василівна **–** здобувач вищої освіти, Луцький національний технічний університет, Луцьк

Ishchuk Lesia I., Candidate of Economic Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: mi-agent@ukr.net

Myrulyubova Tetiana V., Higher Education Applicant, Lutsk National Technical University, Lutsk

336.025 : 336.225.611 : 657

Н. А. Канцедал
А. В. Бондаренко
Я. В. Дмитренко

ПДФО У КОНТЕКСТІ ДОБРОВІЛЬНОГО ДЕКЛАРУВАННЯ АКТИВІВ: ЕКОНОМІЧНІ ОЧІКУВАННЯ

Полтавський державний аграрний університет

Анотація. *Досліджено перспективи фіскального ефекту від впровадження податкової амністії в Україні. Систематизовано законодавчі умови проведення податкової амністії, а також мотиваційні фактори, що впливають на рішення платників податку про застосування права на легалізацію активів. Запропоновано застосування комплексних рішень, які б позитивно впливали на поведінку платників податків та сприяли наповненню державного бюджету*

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб; тіньова економіка; податкова амністія; добровільне декларування; легалізація активів; одноразовий збір

PERSONAL INCOME TAX IN THE CONTEXT OF VOLUNTARY ASSETS DECLARATION: ECONOMIC EXPECTATIONS

Abstract. The purpose of the article is explored the prospects of the fiscal effect of the introduction of tax amnesty in Ukraine. The legal conditions for tax amnesty as well as motivational factors influencing taxpayers' decisions to apply the right to legalize assets have been systematized. The complex solutions that would positively affect the behavior of taxpayers and contribute to the filling of the state budget have been proposed.

Key words: personal income tax; shadow economy; tax amnesty; voluntary declaration; legalization of assets; one-time tax

З прийняттям Закону України від 15.06.2021 р. № 1539-IX [1] в Україні було започатковано впровадження так званої, змішаної форми податкової амністії, згідно якої держава «прощає» громадянам попередню несплату податків та надає можливість легалізувати активи, походження яких не потребує пояснень.

Для цього фізичним особам пропонується в період 1 вересня 2021 – 1 вересня 2022 року один раз подати до податкової служби спеціальну декларацію та сплатити збір за попередньо не сплачені податки за пільговим відсотком (5% для активів, зареєстрованих в Україні, 9 % для закордонних активів, 2,5 % для облігацій внутрішньої державної позики).

Якщо у вказаний термін фізична особа не подає спеціальну декларацію, вважається, що така людина повністю сплатила всі податки та збори за минулі періоди, а її активи не перевищують законодавчо визначені ліміти (квартира площею до 120 кв. м; будинок до 240 кв. м; нежитлові приміщення до 60 кв. м; земельні ділянки з площею, що не перевищує норми безоплатної передачі за Земельним кодексом; один транспортний засіб та інші активи, вартість яких є меншою за 400 000 грн).

Як відомо, будь-яка податкова реформа має на меті певні економічні очікування щодо наповнення державного бюджету й стабілізації економіки. Проте з цього приводу у публічному просторі немає жодних прогнозів фіскального ефекту, виражених економічними показниками. Міністр фінансів Сергій Марченко охарактеризував цей процес як такий, що «важко оцінити», оскільки це «радше психологічна історія, ніж фінансова» [2]. Зважаючи на низький відсоток оподаткування, що застосовується при одноразовому декларуванні активів, міністр зауважує, що це «не фіскальна історія, а вікно можливостей» [2].

Вважаємо, що такий підхід потребує переосмислення з боку Міністерства фінансів України як державної інституційної одиниці, що формує прогнозні показники соціального та економічного розвитку країни. Зважаючи на песимістичний сценарій розвитку світової економіки, будь які фіскальні очікування, що матимуть позитивний вплив на економіку держави повинні виражатися відповідними економічними величинами, що у свою чергу, має стати індикатором підсилення психологічного ефекту від впровадження реформ та підвищення довіри громадян до влади.

Враховуючи той факт, що податки є основним джерелом національного доходу, за допомогою фіскальних інструментів та економічно обґрунтованих рішень уряд може побудувати ефективну інфраструктуру для розвитку економіки, що підтверджується у працях зарубіжних дослідників, зокрема, Індонезії [3], рівень процвітання якої за світовими рейтингами є близьким до України.

На думку експертів у галузі права, від податкової амністії не варто очікувати великих надходжень до бюджету. Це обумовлено тим, що найбагатші люди не зможуть нею скористатися зважаючи на законодавчі обмеження. Також закон не поширюється на публічних осіб, щодо яких ведуться розслідування з приводу того, що задекларовані доходи не відповідають рівню їхнього життя. По-друге, амністія звільняє від відповідальності за порушення у сфері податків та валютного законодавства.

Тобто, такі явища як шахрайство, контрабанда та вірусний маркетинг (продаж контрафактної продукції), злочинність у сфері державної та приватної власності, внаслідок яких фізичні особи отримали неправомірний зиск – залишатимуться в тіньовому секторі економіки, боротьба з яким в Україні не має позитивних зрушень, оскільки фіктивний бізнес є нечутливим до політики легалізації [4].

Тож, найбільш вірогідною цільовою аудиторією податкової амністії є особи, які отримували та продовжують отримувати заробітну плату у конвертах. Зважаючи на довід зарубіжних країн, що вдавалися на неодноразові повторення податкової амністії, очевидними є очікування певної частки таких громадян імовірності наступних амністій. Логічним поясненням такого рішення є страх бути викритим і втратити актуальну «сіру» роботу (попри державні гарантії щодо звільнення від переслідувань) та елементарний розрахунок власної економічної вигоди: скористатися пільговим тарифом під час наступної амністії, аніж працювати «по білому» сплачуючи окрім 18% ПДФО, ще 1,5% військового збору та 22% ЄСВ.

Важливим юридичним моментом, що впливає на психологію платника податків є розбіжні законодавчі підходи щодо встановлення джерела походження активів. У випадку із готівкою, як і з рухомим та нерухомим майном Закон № 1539-IX [1] гарантує захист громадян від розслідувань. Проте, легалізація готівки вимагає її розміщення на спеціальному рахунку в банку й дотримання законодавчих вимог фінансового моніторингу, що вимагає від власника пояснити походження грошей. Не однозначною також є процедура виведення коштів із спецрахунку, оскільки законодавчо не прописані гарантії захищеності таких активів, у разі, якщо до особи виникнуть питання з боку уповноважених органів.

Водночас, відмова від подання одноразової декларації дає безумовне право будь-якому громадянину вважатися добропорядним, що створює несправедливу ситуацію щодо тих, хто ухилявся від сплати податків, і тих, хто їх сумлінно сплачував. Тобто, власне Закон № 1539-IX нівелює принцип конституційної рівності всіх громадян перед законом і визнає слабкість певних державних інституцій, не спроможних забезпечити дотримання вимог податкового законодавства.

За умов відсутності прогнозних показників щодо фіскального ефекту податкової амністії наразі можемо орієнтуватися на її проміжні результати. Так, упродовж чотирьох місяців з початку кампанії, українці задекларували 1,11 мільярда гривень, внаслідок чого станом на кінець 2021 року до бюджету надійшло 67,4 млн грн [5].

Зростаюча динаміка надходжень до бюджету станом на кінець 2021 року може свідчити про усвідомлення громадянами позитивних аспектів податкової амністії, що потребувало певного часу та відповідних кваліфікованих роз'яснень. Однак, якщо взяти в розрахунок середньомісячний показник надходження до бюджету на рівні 17 млн грн, то загальна сума фіскальних надходжень податкової амністії становитиме близько 200 млн грн. З них близько 130 млн грн припадає на 2022 рік, що по відношенню до очікуваної величини доходів державного бюджету становить 0,01 %, до показника дефіциту бюджету – 0,06 %.

На цьому тлі не слід забувати про зростаючу динаміку процвітання тіньового сектору економіки, що за приблизними експертними оцінками спричиняє щорічні втрати бюджету близько 15-25 млрд грн [4], а це більш суттєві відносні величини з точки зору наповнення бюджету та покриття його дефіциту (в середньому 1,5 % та 17% відповідно).

Звідси можна зробити висновок, що навіть найоптимістичніші очікування від первинної реалізації податкової амністії в Україні не дадуть достатнього ефекту для покращення економічної ситуації в країні. Це потребує напрацювання комплексних рішень, які б позитивно впливали на поведінку платників податків та сприяли суттєвому поповненню державного бюджету, а саме:

1) узгодження законодавчих положень, зокрема щодо державних гарантій захисту інформації декларантів; застосування процедури фінансового моніторингу; ймовірності подвійного оподаткування певних активів (наприклад, заощаджень, що перевищують визначені законом ліміти, але з яких вже було сплачено податки);

2) посилення відповідальності державних інституцій щодо реалізації комплексних рішень, які б сприяли мінімізації тіньового сектору економіки (діджиталізація обліку та інформатизація господарських процесів як між суб'єктами господарювання, так і між суб'єктами господарювання та державою);

3) посилення ролі Міністерства фінансів України щодо використання авторитетними особами у публічному просторі економічно обґрунтованих показників для доведення позитивного ефекту від запланованих податкових реформ, державної політики у сфері фінансів, у тому числі й стосовно стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету. Закон України від 15.06.2021 р. № 1539-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text (дата звернення: 20.01.2022).

2. Податкова амністія, непрямі методи, законодавчі новації: інтерв'ю з Сергієм Марченко. Вісник Офіційно про податки. 26.08.2021. URL: http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100026513-podatkova-amnistiya-nepryami-metodi-zakonodavchi-novatsiyi-intervyu-z-sergiyem-marchenko

3. Nur Sayidah & fAminullah Assagaf (2019). Tax Amnesty From The Perspective of a Tax Official. Cogent Business & Management. 6 (1). P. 1-12. DOI: 10.1080/23311975.2019.1659909. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311975.2019.1659909

4. Канцедал Н. А., Канцедал Ю. А. **Парадокси боротьби з фіктивними операціями в економіці України та способи їх подолання у кризовий період**. *Ефективна економіка.* 2021. № 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.10.74 URL: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/11192

5. Вереньова Д. Податкова амністія: скільки надійшло до бюджету на кінець 2021 року. *Економіка 24.* 30.12.2021. URL: https://economy.24tv.ua/podatkova-amnistiya-skilki-nadiyshlo-novini-ekonomiki-ukrayini_n1831894

***Канцедал Наталія Анатоліївна**, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: nataliia.kantsedal@pdaa.edu.ua*

***Дмитренко Ярослава Вікторівна,** здобувач вищої освіти СВО «Магістр» за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», Полтавський державний аграрний університет*

***Бондаренко Аліна Володимирівна**, здобувач вищої освіти СВО «Магістр» за освітньо-професійною програмою «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», Полтавський державний аграрний університет*

***Kantsedal Nataliya A.,** PhD in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Accounting and Economic Control, Poltava State Agrarian University, e-mail: nataliia.kantsedal@pdaa.edu.ua*

***Bondarenko Alina V.,** Higher education applicant, Master's Educational program on specialty 071 «Accounting and Taxation», Poltava State Agrarian University*

***Dmytrenko Yaroslava V.,** Higher education applicant, Master's Educational program on specialty 071 «Accounting and Taxation», Poltava State Agrarian University*

УДК 332.142.4(477)

М. В. Квак

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Львівський національний університет імені Івана Франка

***Анотація**. Досліджено проблеми управління фінансами територіального розвитку в сучасних умовах. Запропоновано заходи, спрямовані на усунення цих проблем та підвищення ефективності управління фінансами територіального розвитку.*

Ключові слова: управління фінансами, територіальний розвиток, фінансовий потенціал, національне багатство.

PROBLEMS OF FINANCIAL MANAGEMENT OF TERRITORIES DEVELOPMENT

***Abstract.** The problems of territories development finance management in modern conditions are investigated. Measures aimed at eliminating these problems and improving the efficiency of territorial development finance management are proposed.*

Keywords: financial management, territorial development, financial potential, national wealth.

Ефективному стратегічному розвитку територій сприяє оптимізація системи управління в контексті виявлення можливих резервів розширення ресурсної бази крізь призму забезпечення їх фінансової незалежності. Адже фінансовий потенціал території є резервним потенціалом її зростання в перспективі, хоча в деяких випадках може зменшувати обсяг національного багатства через відплив капіталу за кордон, здійснення платежів за допомогою фіктивних операцій з цінними паперами тощо. Водночас розгортання світової валютно-фінансової кризи, підкріпленої розбалансуванням системи світової безпеки створює необхідність пристосування до нових умов невизначеності та потреби формування фінансової подушки безпеки щодо забезпечення перспектив розвитку територій.

В сучасних умовах посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів, необхідності забезпечення довгострокового динамізму та якості економічного розвитку, дотримання вимог національної економічної безпеки, посилюються ризики втрати і внаслідок цього докорінної зміни структури фінансового національного багатства України.

Вказані обставини визначають особливу актуальність думки професора С. М. Злупка про небезпеку формування в межах держави територіальних утворень, сприяння їх економічній самостійності “у країнах із несформованою національною економікою та несконсолідованою суспільністю”[1, с. 12], адже це може підірвати економічний суверенітет та національну безпеку держави.

Водночас нові випробування щодо поширення коронавірусної інфекції, застосування карантинних обмежень сприяли поглибленню цифровізації економіки територій, реформуванню інфраструктурних секторів, що дозволило піднести їх технічний рівень, якість обслуговування населення, залучити додаткові фінансові ресурси та створити прозоріші умови для перебігу інноваційно-інвестиційних процесів.

В сучасних умовах низький рівень внутрішніх і зовнішніх інвестицій у розвиток територій, фінансова криза, незадовільний стан торговельного балансу країни, забруднення навколишнього природного середовища, зовнішній борг України – це ті чинники, які свідчать про недофінансування економіки територіальних громад, тому потрібно приділяти значну увагу структурі іноземного капіталу, що надходить у країну та збільшувати частку прямих іноземних інвестицій, що є показником тривалого зацікавлення зовнішніх інвесторів у територіальному розвитку.

Зараз, як ніколи, потрібно відновити коротко-, середньо- та довгострокове прогнозування та стратегічне планування фінансових відносин, адже держава повинна ефективно виконувати свої функції, а також визначати пріоритетні напрямки, за якими розробляти державні та територіальні цільові програми розвитку; відновити стійкість гривні та зменшити інфляцію; здійснювати державну підтримку впровадження фінансових інструментів розвитку високотехнологічного експорту і т.д.

Механізми подолання кризового деструктивного впливу мають бути індивідуалізовані для кожної

території держави. За даними департаменту фінансів ЛОДА розмір індексу податкоспроможності у 2022 р. для Львівської області становить 1,028, що свідчить про її самодостатність та відсутність потреби у наданні базової та реверсної дотацій від держави. Треба зазначити, що Львівщина за цим показником посіла сьоме місце в загальноукраїнському рейтингу після Дніпропетровської, Київської, Полтавської, Запорізької, Миколаївської та Харківської областей [2].

Отже, на нашу думку, глобальною довгостроковою перспективою кожної території є підвищення її самодостатності, яка може бути забезпечена лише шляхом розширеного відтворення усіх параметрів системи національного багатства, зокрема фінансового. Тому потрібно створити умови для фінансово-економічного розвитку усіх територій держави на засадах ефективної інноваційно-інвестиційної моделі, розбудовувати внутрішні фінансові ринки територій, стабілізувати курс національної валюти, зміцнювати конкурентоспроможність територій через побудову міцного партнерства з іншими державами, покращувати рівень життя населення територіальних громад, долати інформаційний вакуум шляхом переведення даних в цифровий вигляд для здійснення більш ефективної комунікації та інформаційно-просвітницької діяльності громад, проводити раціональну фінансово-економічну політику держави та досягти зменшення зовнішнього боргу, удосконалення вітчизняного законодавства, і прогнозування можливих ризиків екзогенного та ендогенного характеру на параметри системи фінансової безпеки територій, що призведе до системного результату їх оптимізації та створення дієвих управлінських механізмів інтелектуального і фінансового забезпечення реалізації пріоритетів збалансованого інноваційного територіального розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Злупко С. Основи регіонології : навчально-методичний посібник. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2011. 234 с.
2. Індекс податкоспроможності місцевих бюджетів Львівщини – один з найвищих в Україні. Дані департаменту фінансів ЛОДА. URL : https://loda.gov.ua/news?id=61514.

Квак Марія Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки України, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: mariya.kvak@lnu.edu.ua

Kvak Mariia Vitaliivna, Candidate of Sciences (Economics), Associate professor, Associate Professor of the Economic Department of Ukraine, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: mariya.kvak@lnu.edu.ua

УДК 336.1 : 339.7+351.86

К.В. Клименко
М.В. Савостьяненко

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄІБ У ФІНАНСУВАННІ РОЗБУДОВИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: СВІТОВА ПРАКТИКА

ДННУ «Академія фінансового управління»

Анотація. *У статті автори визначають проблемні аспекти застосування програм підтримки формування та розвитку критичної інфраструктури Європейським інвестиційним банком в контексті трансформаційних процесів з урахуванням сучасних реалій та міжнародного співробітництва на основі дослідження зарубіжної практики. У дослідженні проаналізовано структуру фінансування проектів розвитку інфраструктури, які реалізуються в світі за рахунок запозичень, що залучаються від ЄІБ, та пріоритетні напрями спрямування коштів даним МФО.*

Ключові слова: критична інфраструктура; захист критичної інфраструктури; міжнародні фінансові організації; ЄІБ.

RESOURCING OF THE EIB IN FINANCING THE DEVELOPMENT OF CRITICAL INFRASTRUCTURE: WORLD PRACTICE

Abstract: *In the article the authors identify problematic aspects of the application of programs to support the formation and development of critical infrastructure by EIB in the context of transformation processes taking into account modern realities and international cooperation based on foreign practice. The study analyzes the structure of financing infrastructure development projects that are implemented in the world through borrowings from EIB, and the priority areas of directing funds directed by some IFIs.*

Key words: critical infrastructure; critical infrastructure protection; international financial organizations; EIB.

Сьогодні одним із важливих завдань для України є вирішення проблемних питань щодо реалізації реформи системи забезпечення національної безпеки. Це пов’язано з динамікою соціальних, економічних, політичних і навіть технологічних процесів, що відбуваються у світі.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) є міжнародним банком розвитку ЄС і понад 50 років фінансує інвестиції поза Євросоюзом, найбільшу увагу приділяючи розвитку приватного сектору в країнах, що розвиваються. Банк є одним з найбільших у світі багатосторонніх банків розвитку і діє у 160 країнах. ЄІБ тісно співпрацює з державним та приватним секторами, а також багатьма фінансовими установами-партнерами для посилення впливу своїх інвестиції та забезпечення реалізації пріоритетів ЄС на місцях.

За останні десять років фінансування ЄІБ за межами Європейського Союзу склало 78 млрд. Євро, в тому числі 26,6 млрд. Євро для Африки. Тільки в 2020 році ЄІБ забезпечив 9,3 млрд. Євро фінансування в країнах, що розвиваються, та країнах, що розвиваються за межами Європейського Союзу, що дорівнює приблизно 13% їх інвестиційної діяльності. Близько 71% фінансування ЄІБ реалізується в Африці на південь від Сахари в рамках підтримки найменш розвинених країни. Цей показник зріс з 53% у 2019 році. З 2016 по 2020 рік 36% позик ЄІБ у країнах, що розвиваються, були спрямовані на кліматичні дії. [1].

27 офісів ЄІБ, розташованих в Африці, Латинській Америці та Азії, допомагають Банку виконувати свою місію за межами Європи. Більшість проектів, які підтримує ЄІБ, співфінансуються з іншими фінансовими установами розвитку, такими як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), німецький банк розвитку KfW, Агенція Франсуа де Девелопмент, Азіатський банк розвитку, Африканський банк розвитку та Міжамериканський банк розвитку.

Одним з ключових чинників економічного зростання є наявність надійної та високоефективної інфраструктури, забезпечення стійкості її критичних об’єктів та створення робочих місць. Це також має вирішальне значення для забезпечення конкурентоспроможності Європи. Як банк ЄС, ЄІБ визначив своїм головним пріоритетом інвестування в чистіший транспорт, цифрові мережі, енергоефективність та сталий розвиток міст.

Кредитування ЄІБ в міських районах також включає розвиток соціальної інфраструктури,

доступного житла та ключових громадських будівель. Фінансуючи комплексні проекти відновлення, Банк прагне зробити квартали та міста більш інклюзивними у тому, як вони надають громадянам послуги, одночасно інвестуючи в культурну спадщину.

З початку своєї діяльності в 1958 р. ЄІБ надавав довгострокове фінансування на підтримку розвитку інфраструктури. Сьогодні ЄІБ відіграє важливу роль у формуванні низьковуглецевого майбутнього в Європі та за її межами. Намагаючись підтримати зелену та конкурентоспроможну економіку, Банк підтримує проекти, що включають: енергоефективність, розумну, доступну та стійку мобільність, сталий розвиток міст, управління водопостачанням та стічними водами [2].

Кліматичні дії є ключовою сферою інвестицій для ЄІБ у країнах, що розвиваються. Багато регіонів стикаються з такими проблемами, як підвищення рівня моря, прибережна ерозія, пожежі та шторми. Європейський інвестиційний банк, як фінансовий агент Європейського Союзу, є ефективним інструментом реалізації європейської зовнішньої інвестиційної політики. Проекти ЄІБ також підтримують Цілі сталого розвитку ООН. Позики ЄІБ становлять близько 30% офіційної допомоги інституцій ЄС у розвитку. Цей внесок значною мірою впливає на існування мільйонів людей у всьому світі.[3].

Фінансування стійкої стратегічної інфраструктури.

У транспортній інфраструктурі ЄІБ зосереджується на проектах, що пропонують альтернативи транспорту з низьким рівнем вуглецю, що забезпечують збільшення пропускної спроможності, скорочують час поїздок та покращують зв'язок як для людей, так і для товарів.

Підтримка ЄІБ енергетичної інфраструктури зосереджена у двох основних напрямках: збільшення кількості відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності. Це сприяє зменшенню споживання енергії та диверсифікації енергетичних ресурсів, а також забезпечує споживачам енергії більше можливостей для вибору постачальників.

Зміцнення соціальної інфраструктури, зокрема охорони здоров'я, житла та освіти, має важливе значення для поліпшення життя людей та розвитку добре освіченої та кваліфікованої робочої сили, яка може створювати та використовувати можливості зростання.

Ось чому Банк також інвестує в ці сектори. Міська інфраструктура, така як місцевий транспорт, водопостачання, стічні води та управління твердими побутовими відходами, є необхідною для розвитку розумних міст. Сучасна інфраструктура телекомунікацій та Інтернету сприяє економічному розвитку та покращенню стандартів освіти, особливо у сільській місцевості, тим самим посилюючи конкурентоспроможність та працевлаштування. [3].

Серед найамбітніших проектів ЄІБ в зазначених сферах:

- *Покращення інфраструктури охорони здоров'я в Грузії. ЄІБ інвестував 100 млн. євро на модернізацію ключової інфраструктури охорони здоров'я в Грузії, професійне навчання нового медичного персоналу та фінансування закупівлі необхідного медичного обладнання для системи охорони здоров'я та вакцин у країні під час пандемії COVID-19.*

Позика ЄІБ, гарантована Європейським Союзом, дозволить уряду Грузії модернізувати сім найбільших лікарень по всій країні: Центральну республіканську лікарню, Дитячу інфекційну лікарню, Лісі, лікарню Рухі, Батумську республіканську лікарню, Тбіліську університетську клініку та Тбіліський центр СНІДу та інфекційні хвороби.

- *Опріснювальний завод в Ізраїлі. ЄІБ підтримує будівництво та експлуатацію установки для опріснення морської води з використанням технології зворотного осмосу в м. Сорек, Ізраїль. З потужністю 200 мільйонів м³ на рік «Сорек II» стане однією з найбільших установок опріснення у світі. Проект знаменує собою важливий етап у галузі опріснення води завдяки передовим технологіям для покращення споживання енергії та викидів вуглецю. Фінансуванням такого проекту в Ізраїлі, ЄІБ підтримує високопріоритетну інфраструктуру водопостачання в одному найбільш напружених регіонів у військово-політичному плані. Це дасть змогу задовольнити зростаючий внутрішній попит, одночасно збільшивши регіональні трансферти води.*

- *Проект Santé Maroc – це амбітна програма реконструкції, реабілітації та обладнання лікарні, яка охоплює 16 лікарень, як невід'ємна частина ініціативи Міністерства охорони здоров'я Марокко щодо реформування лікарень. ЄІБ профінансував 70 млн євро із загального бюджету у 141 млн євро. Програма покращить якість будівель та обладнання, а отже, покращить якість медичного обслуговування в Марокко.*

- *Сонячна енергія та захист від повені в Буркіна-Фасо. ЄІБ надав пакет фінансової та технічної підтримки на суму 38,5 млн. Євро для трансформації виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії в Буркіна-Фасо та кращого захисту столиці від майбутніх повеней. Ця підтримка чистої енергетики та адаптації до клімату покращить доступ до енергії в країні та допоможе вирішити виклики громадському здоров'ю та економічні ризики, спричинені екстремальною погодою.*

Підтримка ЄІБ допоможе розширити потужність сонячної електростанції Sonabel з 37 МВт до 50 МВт.

- *Водопостачання та зрошення в сільській Камбоджі. ЄІБ інвестує 80 мільйонів євро в Проект поліпшення зрошуваного сільського господарства (IAIP) для модернізації інфраструктури водопостачання та зрошувальних систем у кількох провінціях Камбоджі. Приблизно 200 000 людей у п'яти провінціях з 51 000 га орної землі отримають підтримку ЄІБ. ЄІБ співпрацюватиме з Азіатським банком розвитку, Королівським урядом Камбоджі та Європейським Союзом з метою зменшення бідності в сільській місцевості та сприяння стійкій сільськогосподарській практиці та продовольчій безпеці. IAIP покращить ефективність зрошувальних систем, збільшуючи стійкість камбоджійського сільського господарства до кліматичних змін.*
- *Постачання питної води та поводження з відходами в Сенегалі. ЄІБ допомагає Республіці Сенегал покращити постачання питної води та комплексне управління твердими відходами. Ця інвестиція є частиною внеску ЄІБ у команду Європи та допоможе країні впоратись зі своєю швидкою урбанізацією та високим тиском населення в розпал пандемії COVID-19.*
- *BCS Group - Пропускна здатність Інтернету та хмарні послуги. Позика ЄІБ на 15 мільйонів євро для пропускної спроможності Інтернету та хмарних служб. Група ЄІБ фінансує розгортання волоконно-оптичних мереж в Замбії, Уганді та прикордонних містах Демократичної Республіки Конго. Завдяки даній позиці ці регіони, які в даний час мають обмежений широкосмуговий доступ, отримають швидкий та надійний Інтернет. [3].*
- *ЄІБ інвестує 640 млн. євро в проекти в Україні для покращення стійкості інфраструктури, громадського транспорту та дорожнього сполучення. У грудні 2020 року Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та уряд України підписали три позики на загальну суму 640 млн. Євро для сприяння сталому зростанню України та процвітанню її населення. Операції відповідають пріоритетам Уряду України та Європейського Союзу щодо підтримки довгострокового соціального та економічного розвитку Східної України та інтеграції регіонів, що постраждали від конфлікту, а також розвитку стійкого міського транспорту та модернізації транспортної інфраструктури в країні.*

Як бачимо, у нинішніх умовах доцільно й далі докладати зусиль у напрямі підвищення результативності спільних програм в сфері захисту критичної інфраструктури у співпраці з міжнародними партнерами. Насамперед ідеться про розробку і запровадження вітчизняних норм і правил та їх гармонізацію з європейськими (з урахуванням обраного вектору розвитку) задля ефективнішого уникнення ризиків і управління ними, моніторингу процесів підготовки, реалізації й оцінки результативності таких програм. Посилення захисту критичної інфраструктури в контексті міжнародного співробітництва з МФО має стати однією зі складових фундаменту, який забезпечить розбудову в Україні стійкої й прозорої економічної системи та державного управління в цілому, що сприятиме подоланню викликів і загроз, які постали перед нашою країною, її довгостроковому економічному зростанню, економічній безпеці, а також уможливить її інтеграцію в європейський економічний простір. Такий комплексний підхід до посилення захисту критичної інфраструктури дасть потужний імпульс для досягнення високого рівня розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. European Investment Bank around the World. URL: https://www.eib.org/attachments/general/eib_around_the_world_en.pdf
2. Infrastructure and the EIB. URL: https://www.eib.org/en/about/priorities/infrastructure/index.htm
3. EIB support for development OVERVIEW 2021. URL: https://www.eib.org/attachments/thematic/eib_support_for_development_overview_2021_en.pdf

Клименко Катерина Володимирівна **–** кандидат економічних наук, завідувач відділу бюджетної системи НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, klymenko_kateryna@ukr.net

Савостьяненко Максим Володимирович **–** старший науковий співробітник відділу бюджетної системи НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління», Київ, savomax@ukr.net

Kateryna Klymenko **–** Ph.D., head of the Department of the Budget System State Educational Scientific Institution «Academy of Financial Management», Kyiv, Ukraine, klymenko_kateryna@ukr.net

Maksym Savostianenko **–** senior research fellow of the Department of the Budget System State Educational Scientific Institution «Academy of Financial Management» Kyiv, savomax@ukr.net

УДК 336.027

Т.А. Коляда
В.О. Пустіва

МОДЕРНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Державний податковий університет

Анотація. *Розкрито сутність та структуру фінансової системи, визначено основні напрями удосконалення фінансової системи України задля забезпечення сталого економічного розвитку.*
Ключові слова: фінансова система; фінансові ресурси; економічний розвиток

MODERNIZATION OF THE FINANCIAL SYSTEM AS A FACTOR OF ENSURING ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract. *The essence and structure of the financial system are revealed, the main directions of improvement of the financial system of Ukraine for ensuring sustainable economic development are determined.*
Keywords: financial system; financial resources; economical development

Посилення ролі фінансової політики у стимулюванні економічного зростання країни та визначення основних напрямів її реалізації на даному етапі розвитку набуває особливої значущості. З метою реалізації соціально-економічних пріоритетів розвитку країни важливим є підвищення якісного рівня функціонування фінансової системи. Слід зазначити, що фінансова система є об’єктивним елементом господарського механізму країни й органічною складовою економічної системи.

Економічну сутність фінансової системи можна представити як складову соціально-економічного розвитку, яка полягає у використанні та реалізації сукупності відповідних економічних заходів, механізмів фінансово-економічного регулювання у взаємозв'язку з стратегічними пріоритетами розбудови країни з метою забезпечення суспільних потреб, збалансованого, довгострокового розвитку національної економіки [1].

На даному етапі розвитку, в Україні фінансова система має внутрішню структуру, певні особливості притаманні лише їй. Вона складається із внутрішньої будови та організаційної структури. Внутрішня будова складається зі сфер та ланок, і представлена такими складовими: державні фінанси, фінанси суб’єктів господарювання, міжнародні фінанси та фінансовий ринок (забезпечувальна сфера). До складу організаційної структури входять органи управління в сфері бюджету, контрольно-регулюючі, фінансові інститути та цільові фонди.

Поділ фінансової системи на окремі ланки – явище об'єктивне, зумовлене потребами економічного розвитку. Структура фінансової системи – динамічна і не може розглядатися в статичному вигляді. У процесі економічного розвитку вона може доповнюватися або деякі її ланки можуть відмирати.

На сьогодні можна виділити такі важливі риси фінансових систем:

– кожна ланка фінансових систем має властиві їй методи мобілізації коштів для створення фондів фінансових ресурсів та власні напрямки й методи їх використання;

– кожна ланка фінансової системи є відносно самостійною, має власну специфічну сферу застосування;

– між ланками фінансової системи існує тісний взаємозв'язок і взаємна обумовленість, кожна ланка може успішно функціонувати лише за досконалості й ефективності системи загалом;

– фінансова система держави досягає найбільшої ефективності лише тоді, коли налагоджена та законодавчо закріплена діяльність кожної її ланки;

– залежно від факторів, які впливають на організацію фінансів, насамперед на формування й використання фондів фінансових ресурсів, кожна ланка фінансових систем може поділятися на менші підрозділи.

Механізм управління фінансовою системою є засобом реалізації фінансово-бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, соціальної складових економічної політики держави. Регулювання співвідношень фінансової системи має бути спрямоване на досягнення макроекономічної збалансованості, стимулювання економічного зростання за рахунок використання інтенсивних факторів розвитку, підтримку високого рівня зайнятості, забезпечення стабільного рівня цін,

підвищення реальних доходів населення, посилення соціальної справедливості, зменшення диференціації розмірів одержуваних доходів населення.

Об'єктивним атрибутом фінансової системи є фінансові ресурси, вони становлять 80 і більше відсотків від обсягу ВВП країни. Ці кошти перебувають у постійному русі, вони обслуговують процес створення, розподілу й використання матеріальних та духовних цінностей у суспільстві, забезпечуючи необхідні темпи розвитку й пропорції щодо рівня зростання добробуту кожного громадянина.

Провідна роль у фінансовій системі держави належить підсистемі фінансів підприємницьких структур. У підприємницьких структурах зосереджені значні фонди фінансових ресурсів, проте в розрізі окремих підприємств кошти розміщені нерівномірно, тому можливості їх розширення й розвитку неоднакові [2].

Фінансова система повинна бути гнучкою, динамічною, саморегульованою. Держава повинна знайти оптимальний підхід до реструктуризації, керувати розвитком і забезпечувати стабільність всієї системи [3]. Нині ситуація ускладнюється різким зростанням цін на товари і послуги, видачею заборгованості населенню, що стало причиною чергової інфляції.

Удосконалення фінансової системи України має ґрунтуватися на забезпеченні фінансової безпеки, зміцненні фінансової самодостатності її інститутів, фінансовій інтеграції України у світове співтовариство через активізацію її участі в діяльності міжнародних фінансових організацій на рівних з іншими країнами правах.

Удосконалення фінансової системи України можливе через здійснення комплексу таких заходів:

- чіткий розподіл фінансових ресурсів між центральними та регіональними органами влади як на стадії їх формування, так і у процесі їх використання;
- розширення функцій, прав і можливостей регіонів з підвищенням їх відповідальності за результати діяльності;
- перегляд витратної частини бюджету (зокрема, відмова від фінансування більшої частини виробничого сектора, особливо за тими напрямками, де є зацікавленість приватного капіталу);
- перегляд політики надання субсидій у напрямку їх скорочення, за винятком пріоритетних галузей (наприклад, сільського господарства);
- формування необхідних централізованих резервів для їх використання замість залучення емісійних кредитів;
- чітка організація діяльності державного казначейства з метою контролю за надходженням коштів та їх цільовим використанням.

Не менш важливою умовою покращення стану фінансової системи України у контексті глобалізаційних процесів є досягнення стійкості національної грошової одиниці, що стає можливим при позитивному сальдо між доходами та витратами країни на зовнішньому ринку [4].

Таким чином, в умовах посилення євроінтеграційних процесів важливим завданням є реформування вітчизняної фінансової системи з метою забезпечення макроекономічної стабільності та стимулювання економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравець В. І. Основні напрями фінансової політики в умовах економічних перетворень. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 55–60

2. Євенко Т.І. Вплив фінансової системи на темпи й пропорції розвитку економіки. *Економіка, фінанси, та управління: аспекти інноваційного розвитку.* 2021. №2.С .75-79

3. Шлапак О. В. Державні фінанси України в сучасних умовах: проблеми стабілізації та антикризового управління. *Фінанси України*. 2014. № 4. С.7–31.

4. Slatvinska M., Belinska Y., Vodolazska O., Nakonechna H., Ruzhytskyi I., Koliada T. The model of the impact of changes in the national currency on key macroeconomic indicators in the face of uncertainty. International Journal of Management (IJM). Volume 11, Issue 5, May 2020, pp. 908-919.

Коляда Тетяна Анатоліївна – к.е.н., с.н.с., доцент, в.о завідувача кафедри публічних фінансів, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: t.a.koliada@gmail.com

Пустіва Вікторія Олегівна – здобувачка (другого) магістерського рівня вищої освіти, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: vika_mamaliga@ukr.net

Koliada Tetiana A., candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor, Acting Head of the Department of Public Finance, State Tax University, Irpin, e-mail: t.a.koliada@gmail.com

Pustiva Viktoria O., applicant for the (second) master's degree in higher education, State Tax University, Irpin, e-mail: vika_mamaliga@ukr.net

УДК 338.43:637.5

Н. Г. Копитець[1]
В. М. Волошин[2]

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

[1] Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
[2] Національний науковий центр «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України»

Анотація. *У статті досліджено сучасний стан державної фінансової підтримки галузі тваринництва та обґрунтовано її вплив на функціонування та розвиток ринку м'яса*
Ключові слова: державна фінансова підтримка; галузі тваринництва; ринок м'яса

STATE FINANCIAL SUPPORT FOR THE LIVESTOCK INDUSTRY

Abstract: *The article examines the current state of state financial support for the livestock industry. Its influence on the functioning and development of the meat market was substantiated*
Key words: state support; livestock industry; meat market

Стратегічним завданням держави є формування конкурентоспроможного виробництва продукції тваринництва, оскільки від цього залежить як рівень продовольчого забезпечення населення, так і рівень економічної та продовольчої безпеки країни. Ринок м'яса є важливою складовою продовольчого ринку країни. Проте, для більшості сільськогосподарських підприємств виробництво м'яса всіх видів є збитковим. Ринок не став їм економічною базою для відтворювального процесу. Ринок м'яса функціонує в досить непростих економічних умовах. Виробники м'яса нарощують обсяги виробництва при занепаді окремих галузей тваринництва (скотарства і свинарства). У тваринництві України відбуваються трансформаційні процеси, що зумовлюють зміни в структурі ринку м'яса [1].

Варто навести приклад галузі птахівництва, яка за сприяння держави та значних обсягів фінансової підтримки наростила обсяги виробництва м'яса птиці з 2000 р. по 2019 р. у 7,2 рази. Швидка окупність вкладання капіталу при виробництві м'яса птиці зумовила зростання інвестицій у цю галузь, будівництво сучасних великих птахофабрик та створення потужних вертикально-інтегрованих компаній. Зокрема, МХП – найбільший виробник курятини в Україні. За оцінками самої компанії, вона займає 55 % вітчизняного ринку курятини. У 2017-2019 рр. МХП отримав майже 2,4 млрд. грн. державної фінансової підтримки. За роками розподіл був таким: 2017 р. – 1,4 млр. грн., 2018 р. – майже 970 млн. грн., 2019 р. – 29,4 млн. грн.

Виробництво свинини до 2020 р. дещо стабілізувалося. Однак, значної шкоди йому завдає африканська чума свиней та значне здорожчання восени 2020 р. зернових та комбікормів.

Вирощування великої рогатої худоби залишається не прибутковим бізнесом. В Україні і надалі продовжується тенденція вирізання великої рогатої худоби, а основними виробниками молока та яловичини залишаються господарства населення. 66,1 % загального поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі 75,5% корів, зосереджено в господарствах населення. Основними виробниками продукції скотарства стали господарства населення, які забезпечують понад 70 % обсягів виробництва продукції [2]. Реорганізація та руйнація великих діючих молочних та м'ясних комплексів та переорієнтація виробництва в господарства населення не забезпечили нарощування обсягів та ефективності виробництва продукції скотарства. Внутрішнє виробництво не забезпечує раціональні норми споживання молока, яловичини і телятини з розрахунку на 1 особу в рік.

Сучасний стан галузі вказує про катастрофічні кризові явища. Необхідно констатувати, що в нинішніх умовах скотарство втратило свою привабливість, як для бізнес структур, так і господарств населення. Варто вести мову, в першу чергу, про відродження галузі. Насамперед необхідно призупинити невпинну тенденцію скорочення поголів'я великої рогатої худоби у всіх категоріях господарств. Проблемними питаннями функціонування галузі скотарства в Україні є скорочення поголів'я великої рогатої худоби, зниження її продуктивності, погіршення показників виробництва продукції та його ефективності, незадовільний рівень кормової бази, селекційно-племінної роботи та

технологічного забезпечення, недостатня державна підтримка [3].

Подальше функціонування галузі та її ефективність напряму залежать від політики уряду та мотиваційного механізму. Одним із напрямів підвищення ефективності галузі, як свідчить попередній досвід та зарубіжна практика є концентрація виробництва, в т.ч. на основі кооперації виробників. Крім того, для розвитку галузі необхідно покращити кормову та племінну базу, забезпечити модернізацію вкрай застарілої матеріально-технічної бази, підвищити інвестиційну та інноваційну активність.

В сучасних умовах узгодження інтересів економічних суб'єктів аграрного сектору досягається за допомогою їх стимулювання і мотивації, які здійснюються з використанням державних форм регулювання. Державна фінансова підтримка аграрного сектору економіки є однією з форм державного регулювання, а також основним механізмом реалізації державної політики в аграрній сфері, яка супроводжується створенням сприятливих економічних, організаційно-правових та інших умов розвитку аграрного виробництва, що забезпечується фінансовими і матеріальними ресурсами.

У 2020 р. фактична сума державної підтримки агропромислового сектору України була в розмірі 4 млрд. грн., що на 32,2 % менше показника 2019 р.

У 2021 р. для підтримки сільськогосподарських товаровиробників у державному бюджеті було закладено 4665,0 млн. грн. Основними програмами державної підтримки АПК у 2021 р. були кредитування, тваринництво, сільськогосподарська техніка, садівництво, фермерство, зрошення, посуха. На державну підтримку розвитку тваринництва було спрямовано 1609,6 млн. грн., з яких 630 млн. грн. для підтримки скотарства та виробництва молочної продукції. А саме:

- виплачено 100,0 млн. грн. 229 суб'єктам господарювання за приріст поголів'я корів власного відтворення кількістю 10,0 тис. голів;
- спрямовано 347,5 млн. грн. для здешевлення придбання 11,9 тис. голів племінних телиць, нетелів, корів та 404,0 тис. доз репродуктивного матеріалу великої рогатої худоби;
- перераховано 25 суб'єктам господарювання близько 180 млн. грн. для відшкодування вартості будівництва та реконструкції 43 об'єктів для утримання великої рогатої худоби та 1 сироварні.

В рамках підтримки розвитку фермерських господарств було сплачено 57,6 млн. грн. дотації за утримання корів такими господарствами.

Враховуючи вектор на середньострокове планування, підтримка більшості напрямів, що діяли у 2021 р. буде продовжена, тобто:

1) якщо суб'єкт господарювання збільшив поголів'я корів за рахунок власного відтворення, то він матиме змогу отримати дотацію в розмірі до 30000 гривень за одну наявну прирощену голову корови;

2) у разі купівлі для подальшого відтворення племінних тварин або репродуктивного матеріалу відшкодовуватиметься до 80 % їх вартості, але не більш як 50400 гривень за одну голову та 480 гривень за одну дозу репродуктивного матеріалу;

3) після завершення будівництва або реконструкції об'єкта для утримання великої рогатої худоби або ж переробки молочної продукції та введення його в експлуатацію виплачуватиметься відшкодування до 50 % його вартості (сільськогосподарським кооперативам в розмірі до 70 % вартості);

4) у разі утримання корів фермерським господарством йому виплачуватиметься дотація у розмірі 5000 гривень за голову [4].

Отже, метою державної підтримки є сприяння підвищенню економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, розвитку ринків аграрної продукції, створення робочих місць на селі, дотримання стандартів екологічного виробництва та представлення національних виробників на світових ринках.

Вважаємо, що подолати кризові явища в галузі тваринництва вцілому, та скотарства, зокрема, без державної підтримки та залучення значних інвестиційних ресурсів практично неможливо. Галузь тваринництва та ринок м'яса вимагають істотної фінансової підтримки з боку держави, в тому числі за рахунок зниження кредитних ставок, своєчасних виплат дотацій, врегулювання зовнішньої торгівлі продуктами м'ясного тваринництва, і в кінцевому підсумку, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного м'яса як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Важливими питаннями все ще залишаються спрощення процедур їх отримання та фактично освоєні обсяги фінансування зазначених програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Lupenko Yu.O., Kopytets N.Hr., Voloshyn V.M. Structural changes in the meat market. BIO Web Conferences. 2021. Volume 36. 08006.

2. Kopytets N.Hr., Voloshyn V.M. The role of households in beef production in Ukraine. Bulletin of the Transilvania University of Braşov. Series II: Forestry, Wood Industry, Agricultural Food Engineering. 2021. Vol. 14(63). No. 2. Pp. 119-128.

3. Kopytets N.Hr., Voloshyn V.M. Organizational and economic aspects of the functioning of the field of cattle breeding in Ukraine. E3S Web of Conferences. 2021. Volume 282. 07015.

4. Міністерство аграрної політики та продовольства України. https://minagro.gov.ua/

Копитець Наталія Григорівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, nataliia_kopitets@ukr.net

Волошин Володимир Миколайович – кандидат сільськогосподарських наук, завідувач відділу первинного та елітного насінництва, Національний науковий центр «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України», смт. Чабани

Kopytets Nataliia Hr. – PhD in Economics, senior research fellow, leading researcher National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv, nataliia_kopitets@ukr.net

Voloshyn Volodymyr M. – candidate of agricultural sciences, head of the department of primary and elite seed production, National Science Center "Institute of Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine", Chabany

УДК 330.3

В.Г. Костогриз
І.І. Ляшок

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація. *У статті досліджено розвиток фінансово-економічної спроможності регіонів під впливом реформування місцевого самоврядування на прикладі Черкаського регіону.*

Ключові слова: фінансово-економічна спроможність, розвиток регіону, реформа місцевого самоврядування.

FINANCIAL AND ECONOMIC CAPACITY OF THE REGION IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract: *The article examines the development of financial and economic capacity of the region under the influence of local government reform on the example of Cherkasy region.*

Keywords: financial and economic capacity, development of the region, reform of local self-government.

Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку України, у значній мірі спричинені низьким рівнем та нерівномірним розприділенням економічної спроможності регіонів країни, низьким рівнем ресурсів розвитку регіонів, суттєвою диференціацією та недостатністю рівня життя населення в регіонах країни. Рівень фінансової забезпеченості регіонів і надалі залишається одним із головних аспектів у питаннях визначення їхньої спроможності в контексті сталого розвитку.

Питанню фінансово-економічної спроможності регіонів присвяченні праці значної кількості сучасних науковці. На думку Г. Михайлів фінансову спроможність регіону необхідно розглядати як здатність регіону протистояти дестабілізаторам соціально-економічного розвитку на основі забезпечення достатнього обсягу фінансових ресурсів, їх оптимального розподілу та ефективного використання за умови дотримання такої структури джерел фінансування, яка забезпечуватиме стабільний розвиток у коротко- та довгостроковій перспективі. [1] В наукових працях А. Пелехатий, фінансова спроможність адміністративно-територіального утворення – це його здатність забезпечувати надходження достатнього обсягу фінансових ресурсів та формування ефективної структури їх джерел, а також їх якісний розподіл та ефективне використання для подолання дестабілізаторів та досягнення стабільності соціально-економічного розвитку утворення у короткостроковій та довгостроковій перспективі.[2]

Ми погоджуємось з думкою науковців, що фінансові ресурси регіонів є сукупністю нагромаджень і доходів місцевих бюджетів і територіальних позабюджетних цільових фондів, коштів населення і коштів суб'єктів господарювання, ресурсів фінансово-кредитних установ, а також залучених фінансових ресурсів зі сторони, які використовуються на економічні та соціальні цілі розвитку.

У 2014 році, після затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування, в Україні розпочалися трансформаційні зміни, наслідком яких стало затвердження нового адміністративно-територіального устрою районного рівня та рівня територіальних громад. Реформу децентралізації в Україні було розпочато значною мірою з огляду на незадовільну спроможність переважної більшості органів місцевого самоврядування з-поміж близько 11 тис. місцевих рад, які існували до 2014 р., здійснювати власні та делеговані повноваження на належному рівні. [3] Децентралізація, розподіл регіону на територіальні громади та можливість утворення нових об'єднаних територіальних утворень безперечно плинуло на перерозподіл фінансових ресурсів в регіонах. Адже основний напрямок політики реформування був спрямований на передавання повноважень і фінансових ресурсів на базовий рівень адміністративно-територіального устрою а саме: рівень міст, селищ і сіл та їх об'єднань – територіальних громад. Результати проведених досліджень зазначають [4], що малий часовий

проміжок проведення активної фази децентралізації не дозволяє виділити конкретні напрями впливу фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів. Проте, результати децентралізації проявляються одразу в покращенні соціально-економічного становища громад як наслідок фінансової та секторальної децентралізації, зокрема, відбувається:

– збільшення кількості дохідних джерел та надходжень від них;

– зростання рівня доступності послуг;

– збільшення кількість проєктів, що реалізуються за кошти Державного фонду регіонального розвитку;

– спостерігається загальне видиме покращення соціально-економічного становища громад, що проявляється, зокрема, в оновленні місцевої інфраструктури, побудові об'єктів соціального призначення тощо. [3]

З метою дослідження динаміки доходів бюджетів регіонів в сучасний період реформувань в таблиці 1 представлено динаміку виконання доходів бюджетів усіх рівнів за період 2019-2021рр. на прикладі Черкаського регіону.

Таблиця 1

Виконання доходів бюджетів усіх рівнів Черкаської області за період 2019-2021рр., тис грн.

	Фактично надійшло коштів, тис. грн		
Показник	2021 р.	2020 р.	2019 р.
Зведений бюджет області	**19 869 164,3**	**15 270 357,1**	**13 902 232,3**
Доходи державного бюджету	**9 918 296,7**	**6 834 566,5**	**5 979 091,1**
у тому числі:			
доходи, що адмініструються податковою службою	7 577 982,4	6 481 757	5 658 221,1
доходи, що адмініструються іншими міністерствами	2 340 314,3	352 809,5	320 870,0
Власні доходи місцевих бюджетів	**9 950 867,6**	**8 435 790,6**	**7 923 141,2**
з них:			
доходи загального фонду місцевих бюджетів	*9 290 361,8*	*7 853 890,8*	*7 404 976,9*
у тому числі:			
податок на доходи фізичних осіб	5 821 814,2	4 835 190,6	4 530 160,3
акцизний податок	533 639,8	478 219,5	404 953,7
плата за землю	998 010,8	902 949,0	910 300,9
єдиний податок	1 360 977,8	1 177 571,0	1 125 572,6
всі інші платежі	575,919	459 960,7	433 989,4
доходи спеціального фонду місцевих бюджетів	*660 505,9*	*581 899,8*	*518 164,3*
у тому числі власні надходження бюджет них установ	513 695,4	452 382,1	406 799,6

Джерело: [5]

Відповідно до таблиці 1 за період 2019-2021рр. обсяги власних доходів місцевих доходів збільшено на 25% або на 2 млрд 27,7 млн грн. переважним чином за рахунок позитивної динаміки періоду 2020-2021 рр. Зокрема, за 2021 рік до місцевих бюджетів Черкащини надійшло 9 млрд 951 млн грн власних доходів, що на 18% або 1 млрд 515 млн грн. більше, ніж за 2020 рік. У розрізі основних податків до місцевих бюджетів області надійшло: 5 822 млн грн податку на доходи фізичних осіб, що на 20,4%, або на 987 млн грн більше проти надходжень минулого року; 1361 млн грн єдиного податку, із приростом 15,6 %, або на 183 млн грн більше; 998 млн грн плати за землю, із приростом 10,5%, або на 95 млн грн. більше; 534 млн грн акцизного податку, із приростом 11,6%, або на 55 млн грн більше. Доходи спеціального фонду на кінець 2021 становили 660,5 млн. грн, що на 13,5% або 78,6 млн. грн більше попереднього року. Вказана тенденція може бути засвідченням позитивного впливу адміністративного реформування регіонів в контексті сталого розвитку.

У той же час фінансова децентралізація формує низку проблем, для подолання яких необхідно здійснити певні додаткові кроки, зокрема:

– досягнути підвищення ефективності місцевих податків та зборів;

– внести певні зміни в адміністрування цих податків (перерозподіл отриманих коштів між органами їх отримання та використання – державою та органами місцевого самоврядування);

– уточнити умови створення та використання коштів спеціальних фондів;

– вирішити проблеми контролю повноти, своєчасності та достовірності отриманих фінансових податкових надходжень. [3]

Таким чином, рівень фінансової забезпеченості регіонів є одним із головних аспектів у питаннях визначення їхньої спроможності в контексті сталого розвитку. Сучасні аспекти розвиту регіонів відбувається під впливом трансформаційних змін, що передбачені концепцією реформування місцевого самоврядування запропонованого урядом держави. Дослідження динаміки доходів бюджетів регіонів на прикладі доходів бюджетів Черкащини засвідчують про позитивну динаміку впливу адміністративних реформувань. Проте активна фаза реформування регіонів в України лише розпочалась і для більш якісного дослідження необхідно враховувати більший часовий період. Це стане предметом наших наступних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайлів Г. Фінансова спроможність соціально-економічного розвитку регіональних суспільних систем. *Економічний аналіз.* 2010. Випуск 7. С. 97-99. URL: https://econa.at.ua/Vypusk_7/myhayliv.pdf (дата звернення 10.02.2022)
2. Пелехатий А. О. Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації: проблеми та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка.* 2016. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5260 (дата звернення 10.02.2022)
3. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / Шевченко О.В. та ін.; за ред. Я.А. Жаліла. Київ. 2020. 153с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf (дата звернення 11.02.2022)
4. Юрченко К. Г. Вплив фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів: аналіт. записка. Київ. 2016. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-12/fin_decent-80fc9.pdf (дата звернення 11.02.2022)
5. Основні показники виконання бюджету Черкаської області на 01.01.22 URL: https://drive.google.com/drive/folders/1lPrCc4ezT5e37chU1u21TyC6Y9h8O3QW (дата звернення 11.02.2022)

Костогриз Вікторія Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства, обліку та аудиту, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, e-mail: kostogryzvg@gmail.com

Ляшок Ірина Іванівна, студентка 4 курсу ННІ економіки і права, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

Kostohryz Victoria V. - PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics, Accounting and Auditing Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University, Cherkasy, e-mail: kostogryzvg@gmail.com

Lyashok Iryna I. - 4th year student of the Institute of Economics and Law, Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University, Cherkasy

УДК 336.7

Криворучко Д. М.
Воронін А. В.

Механізм запобігання банкрутства підприємства в Україні

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У статті досліджений рівень банкрутства в України та запропоновано механізми щодо уникнення банкрутства*
Ключові слова: банкрутство; кредитори; ліквідовані підприємства; бізнес-план

Bankruptcy prevention mechanism in Ukraine

Abstract. *The article examines the level of bankruptcy in Ukraine and proposes mechanisms to avoid bankruptcy*
Keywords: bankruptcy; creditors; liquidated enterprises; business plan

Актуальність. Банкрутство підприємств, завжди була і буде актуальною темою тому, що це складова любого бізнесу, яка не завжди проявляється. Кожне підприємство є прибутком та фінансовим забезпеченням країни, яке функціонує подальший розвиток держави, тому вигідні та сприятливі умови неможливі без механізмів запобігання банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження механізмів запобігання банкрутства підприємства засвідчують публікації провідних зарубіжних та вітчизняних економістів: О. Сова, В. Швець, М. Іншин, А. Шмиголь, А. Чикосова, С. Колотуха, С. Бланк, А. Акмаєв, С. Бреус, які розробили теоретичні та практичні заходи, щодо запобігання банкрутства [1].

Мета. Метою дослідження - проаналізувати ліквідність підприємств та запропонувати механізм, щодо запобігання банкрутства.

Основна частина. Банкрутство — це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному Кодексом України з процедур банкрутства, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури [2].

Банкрутство має тенденцію циклічності, то знижується, то зростає, все залежить від макроекономічного середовища країни, яке завжди впливає, в першу чергу, на розвиток бізнесу тому розглянемо механізм, щодо запобігання банкрутства підприємств.

Аналізуючи механізм запобігання банкрутства підприємства (рис. 1) визначено, що банкрутство підприємств залежить від різних чинників, які впливають та розвивають банкрутство, що звісно негативно відображається на бізнес-кліматі та на економічному розвитку.

При оцінці фінансового стану підприємства необхідно використовувати такі дані як: баланс, звіт про фінансові результати, про рух грошових коштів, про власний капітал, дані статистичної звітності та оперативні дані. За аналізом даних можливо визначити як і стан підприємства, його розвиток, так і перспективи на майбутнє

Отож, необхідно завжди знати та контролювати фінансовий стан свого підприємства, тому науковці виділяють методи та моделі оцінки ймовірності банкрутства:

- комплексна оцінка, допомагає визначити ефективність функціонування підприємства, його місце в економічному середовищі та конкурентоспроможність. Метод проводять на основі якісних та кількісних показників, які відображають різні аспекти діяльності бізнесу.
- коефіцієнтний метод, допомагає розкрити всі можливості підприємства та врахує зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на фінансовий розвиток підприємства.
- інтегральний метод, даний метод спрощує роботу в розрахунках за допомогою змін інтегральних показників в динаміці, тобто відбувається на основі загальних показників.

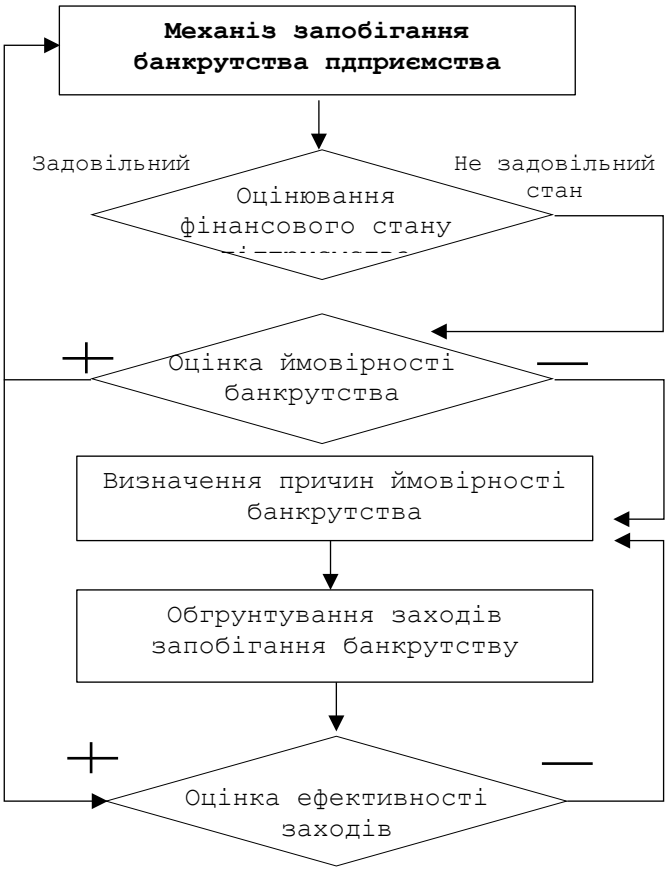

Рис. 1 – Механізм запобігання банкрутства

Існують такі моделі, як: Е. Альтмана, Р. Ліса, Р. Таффлера, Г. Спрінгейта, О. Терещенка, В. Матвійчук, які прогнозують банкрутство підприємств за фінансовими показниками [3].

Тому, бажано застосовувати всі методики, а не деякий для отримання детальної інформації підприємства та вчасного усунення слабких місць діяльності і максимізувати прибутки.

На дані різновиди оцінки стану підприємства впливають багато факторів, які поділяються на зовнішні фактори та внутрішні. На зовнішні фактори ніяк не можна впливати або змінювати, ті фактори не залежать від підприємця і його діяльності, а от внутрішні – це чисто атмосфера вашої діяльності в якій панує ваше господарство і все під вашим контролем, тому необхідно завжди дбати про свою діяльність, усувати недоліки та удосконалювати сильні сторони, тому найпростіше визначити внутрішні фактори, які легко спостерігати за фінансовими звітами та його розвитку. Тож, проаналізуємо дані ліквідності підприємства в Україні з 2015-2020р., які постраждали від зовнішніх та внутрішніх факторів.

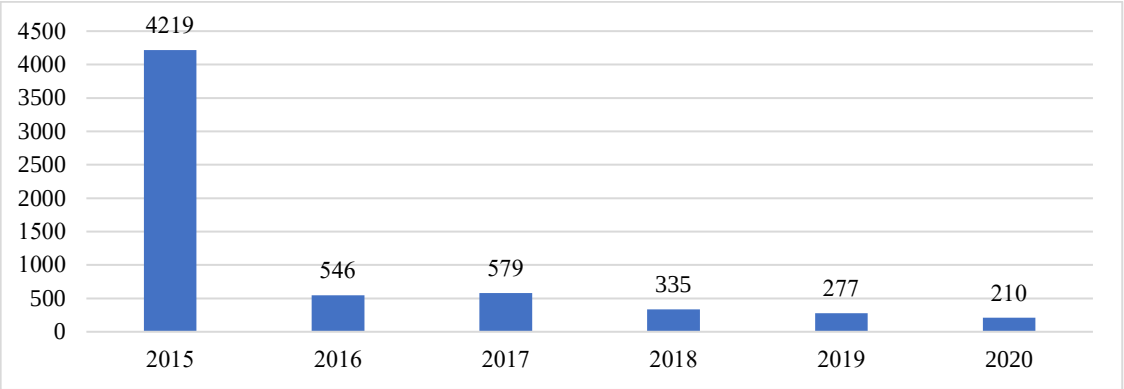

Рис.2 - Кількість ліквідованих підприємств в Україні з 2015-2020рр. [4]

З рисунку 2 можна визначити, що великою кількістю ліквідованих підприємств, відзначився саме 2015р., спричинений спадом ВВП в країні, криза, та звісно ж військовим становище, яке спричинило

масове закриття різних закладів на сході країни. Від 2015-2020рр. відбувся різкий спад кількості ліквідованих підприємств на 4009 од., дана ситуація відбулась через епідемію COVID-19 тому, що судові процеси ліквідації переносяться або відбуваються в спрощених формах, які не призводять до закриття підприємств. Тому задля запобігання збільшення кількості ліквідації підприємств, необхідно сформулювати задачі, які створюються на певних пунктах:

– Грошові потоки. Необхідно тримати кошти в балансі для подальшого існування вашої компанії. Для цього потрібно правильно планувати та моніторити свої фінанси. Тому важливо мати мінімальні суму готівки, щоб у заразі загрози банкрутства залишатися на плаву та відстежувати свої запаси, дебіторської та кредиторської заборгованості;

– Борг. Необхідно провести підсумки усіх заборгованостей свого підприємства та проаналізувати їх, таким чином ви визначите пріоритетності погашення боргів та розпочнете з важливих аспектів. Краще оплачувати перші борги з високими відсотками та вчасно тому, що це життєздатність вашого бізнесу;

– Фінанси. Розпишіть та проаналізуйте свої прибутки та витрати, визначіть на яких сферах ви можете з економити або без яких можете обійтися, до тих пір поки не погасите свої заборгованості. Також необхідно перевіряти свої фінансові звітності та дані, які ви вказуєте;

– Кредитори. Кредитори зацікавлені у ваших грошових сплатах, ніж у вашому банкрутстві, тому не бійтеся зв'язуватися та консультуватися на рахунок змін умов оплати або їх термінів без додаткових витрат. Справи з кредиторами мають бути прозорими та правдивими, приховування реальних цифр вашої компанії, можуть погіршити ваше становище підприємства та майбутню роботу з кредиторами;

– Фахівці фінансів та права. У перших негативних ознаках розвитку підприємства, звертайтеся за допомогою до спеціалістів фінансової та юридичної сфери, вони зможуть спрогнозувати існування вашого бізнесу та врятувати його, якщо це буде можливим;

– Бізнес-план. Багато компаній допускають помилку, коли не мають розписаного бізнес-плану. В бізнес-плані повинні бути описані стратегії та тактики, які пов'язані з фінансовими операціями, купівлею, продажами, витратами та методами визначення ефективності. Без цього ви не зможете надалі розвивати та контролювати свій бізнес.

– Податкова реформа. На жаль, в Україні законодавство має багато не точностей та провалів, тому завжди можливо знайти метод вирішення проблеми банкрутства. Також податкова реформа надає підприємствам використовувати додаткові кошти від податкових заощаджень для погашення боргу та здійснення інвестицій [5].

Бізнес весь час потребуй пильності та детальності свого розвитку тому не можна нехтувати, як на перший погляд, дрібницями, але це не так. Банкрутство звісно не завжди є негативною стороною, банкрутство корегує та витісняє слабо конкуруючих підприємств, які займають місця гідних бізнесів, тому це нормальний процес, що хтось вибуває, а хтось прибуває. Застосувавши заходи, щодо уникнення банкрутства, можливо покращити становище підприємства та розвинути нове.

Отже, банкрутство – це позитив та негатив водночас, що для держави та самого підприємця. На ринку залишаться сильніші та витриваліші. Вмійте мислити та не вдаватися одразу в кредити тому, що ви не знаєте на стільки зміниться економічне середовище країни завтра, передбачайте можливі ризики та дотримуйтеся механізмів уникнення банкрутства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліотека ім. К. А. Тімірязєва. сайт URL: https://www.library.vn.ua/ (останнє звернення 07.01.22р.).

2. Міністерство юстицій. *Банкрутство підприємства і його наслідки*. сайт URL: https://just.odessa.gov.ua/?view=viewnews&page_id=1648 (останнє звернення 07.01.22р.).

3. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університет. сайт URL:http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal (останнє звернення 07.01.22р.).

4. Державна служба статистики України. сайт URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (останнє звернення 07.01.22р.).

5. A Colorado Law Firm. *Key Measures to Prevent Bankruptcy*. сайт URL: https://www.ksnpc.com/blog/key-measures-to-prevent-bankruptcy/ (останнє звернення 07.01.22р.).

Криворучко Дарія Миколаївна, студентка економічного факультету, Донецький Національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: kryvoruchko.d@donnu.edu.ua

Воронін Анатолій Валерійович**,** кандидат економічних наук доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький Національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: a.voronin@donnu.edu.ua

Kryvoruchko Daria Mykolayivna - student of the Faculty of Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: kryvoruchko.d@donnu.edu.ua

Voronin Anatoly Valerievich **-** Associate Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University, Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: a.voronin@donnu.edu.ua

УДК 368.574

Н.О. Крихівська
Ю.Д. Скрипник

ДО ПРОБЛЕМ СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація. *У статті представлено сутність екологічного страхування, визначено види обов'язкового страхування екологічних ризиків та виокремлено основні проблеми, що гальмують розвиток екологічного страхування*

Ключові слова: екологічне страхування; екологічний ризик; охорона навколишнього середовища

TO THE PROBLEMS OF INSURANCE OF ENVIRONMENTAL RISKS

Abstract*. The article presents the essence of environmental insurance, identifies the types of compulsory insurance of environmental risks and highlights the main problems that hinder the development of environmental insurance*

Keywords: ecological insurance; ecological risk; environmental protection

Стрімке зростання техногенного навантаження на земельні, водні, біотичні та мінеральносировинні ресурси України посилює ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій, що характеризуються масштабним негативним впливом на здоров'я населення та навколишнє природнє середовище. Водночас постійне збільшення масштабів збитків, завданих довкіллю та людині, визначає гостру потребу запровадження ефективних механізмів фінансового забезпечення відшкодування шкоди завданої фізичним та юридичним особам внаслідок техногенних та природних явищ. Одним із методів фінансування екологічних ризиків є розробка та впровадження екологічного страхування, одного із векторів забезпечення екологічної безпеки України.

В проєктах законів [1; 2] екологічне страхування трактується як страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну державі, життю, здоров'ю та майну фізичних осіб, юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

На сучасному етапі розвитку екосистеми України, екологічне страхування проявляється лише у обов'язковій формі, що визначено законодавчо [3]. Серед обов'язкових видів екологічного страхування відповідно до статті 7 Закону України «Про страхування» [3] визначають: страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту; страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру; страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів; страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою; страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів; страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів; страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю та (або) здоров'ю і майну третіх осіб під час виконання робіт з гуманітарного розмінування.

Однак, зазначені види екологічного страхування не здатні забезпечити повноцінне фінансування наслідків завданих екологічними ризиками, зважаючи на їх масштабність, руйнівний вплив та динамічний характер. Зауважимо, що згідно Наказу МОЗ від 13 березня 2007 року N 116 «Про затвердження методичних рекомендацій «Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об'єктів довкілля з використанням цитогенетичних методів» [4], екологічний ризик визначають як вірогідність навмисних або випадкових, поступових та катастрофічних антропогенних змін існуючих природних об'єктів, факторів та екологічних ресурсів. У державному стандарті «Безпека промислових підприємств. Терміни і визначення» [5] екологічний ризик трактується як ймовірність настання негативних наслідків від сукупності шкідливих впливів на навколишнє середовище, які спричиняють незворотну деградацію екосистеми.

Варто вказати на дії законодавця щодо розширення об'єкту екологічного страхування в проєктах законів [1; 2], які передбачають обов'язкове укладення договорів екологічного страхування суб'єктами підвищеного рівня ризику. Для інших суб'єктів укладення договорів страхування екологічних ризиків є добровільним. Однак, перешкодою при впровадженні зазначених законодавчих норм є незначна кількість страхових компаній здатних прийняти екологічні ризики на страхування. Відтак, необхідністю є формування Екологічного страхового пулу, що зможе забезпечити відшкодування збитків при настанні страхових випадків учасниками пулу (страховими компаніями) на принципах солідарної відповідальності [6].

Отже, серед основних проблем, що гальмують розвиток екологічного страхування, варто виокремити:

- Відсутність чітко визначеної термінології в межах питань екологічного страхування;
- Недостатній рівень нормативно-правового забезпечення страхування екологічних ризиків;
- Низький розвиток страхового ринку;
- Відсутність стимулів щодо укладення договорів добровільного страхування екологічних ризиків.

Крім зазначених проблем, зауважимо, що перешкодою розвитку страхування екологічних ризиків є відсутність інформування населення та суб'єктів господарювання щодо дієвості страхування як інструменту фінансування екологічних ризиків. Адже екологічне страхування здатне забезпечити формування додаткових джерел фінансування природоохоронних заходів і часткову компенсацію збитків при аварійному забрудненні навколишнього природного середовища, не використовуючи для цих потреб бюджетні кошти, а застосовуючи ринковий механізм залучення комерційних ресурсів для охорони навколишнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про екологічне страхування: проект Закону України від 09.09.2021 № 6018 (Одержаний ВР України). URL: https://ips.ligazakon.net/document/JI05924A

2. Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку: проект Закону України від 28.09.2021 № 6018-2 (Статус: Одержаний ВР України). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ji06101a?an=45&ed=2021_09_28

3. Про страхування: закон України від 18.11.2021. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр

4. Наказу МОЗ «Про затвердження методичних рекомендацій «Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об'єктів довкілля з використанням цитогенетичних методів» від 13 березня 2007 року N 116. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0116282-07#Text

5. Державний стандарт України «Безпека промислових підприємств. Терміни і визначення». URL: http://www.ksv.biz.ua/GOST/DSTY_ALL/DSTU1/dstu_2156-93.pdf

6. Марич Х. М. Екологічне страхування як інструмент управління екологічним ризиком. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 119–121.

Крихівська Наталія Олегівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: kryhivska@gmail.com

Скрипник Юлія Дмитрівна, студент, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: yulia.skripnik1311@gmail.com

Krykhivska Nataliia O. - PhD in Economics, Associate Professor of Finance Department, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, e-mail: kryhivska@gmail.com

Skrypnyk Yuliia D. - student, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, e-mail: yulia.skripnik1311@gmail.com

УДК 332.1

О. М. Крук[1]

МОНІТОРИНГ ТА ІНДИКАТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

[1]Донбаська державна машинобудівна академія

Анотація. *У статті розглянуто сутність та необхідність моніторинг економічної безпеки регіону. Відокремлено завдання та функції індикативного планування у рамках забезпечення економічної безпеки регіону та його сталого соціально-економічного розвитку.*

Ключові слова: моніторинг; індикативне планування; економічна безпека; регіон.

MONITORING AND INDICATIVE PLANNING OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE REGION

Abstract. *The article considers the essence and necessity of monitoring the economic security of the region. The tasks and functions of indicative planning within the framework of ensuring the economic security of the region and its sustainable socio-economic development are separated.*

Keywords: monitoring; indicative planning; economic security; region.

Для діагностики та прогнозування економічної безпеки регіонів необхідна розробка методології та спеціалізованого інструментарію з використанням сучасних економіко-математичних методів, а також інформаційних технологій. Тому розробка єдиної методології та інструментів моніторингу економічної безпеки регіонів є ключовим і необхідним питанням, яке має особливо значення.

Моніторинг економічної безпеки регіону – це спеціально організована та регулярна система необхідної статистичної звітності, збору та аналізу статистичної інформації, додаткової інформації та аналітичних досліджень (перепису та анкетування населення), а також діагностики тенденцій розвитку та інтенсивності загострення ситуацій та специфічних проблем регіону.

Основною метою моніторингу економічної безпеки регіону є завчасне виявлення розвитку ендогенних та екзогенних процесів і явищ, які можуть негативно вплинути на соціально-економічну безпеку регіону.

Основним завданням моніторингу економічної безпеки регіону є надання регіональним та територіальним органам влади повної, своєчасної та достовірної аналітичної інформації про негативні процеси та їх подальший розвиток, які можуть призвести до загроз економічній безпеці у внутрішній та зовнішній сфері.

Система моніторингу економічної безпеки регіону повинна відповідати наступним фундаментальним вимогам:

– статистичні дані є основою моніторингу;

– моніторинг здійснюється систематично, характеризуючи політичні, економічні, правові, соціальні та інші аспекти ситуації (виявлення проблем чи загроз), спостереження якої відбувається у їх взаємозв'язку;

– моніторинг є повноцінними та структурно-логічним.

Індикативне планування є важливим інструментом управління економічною безпекою регіону. В сучасних умовах економічна нерівність розвитку економічних суб’єктів стає самостійним чинником, що стримує регіональний соціально-економічний розвиток [1]. Регіонам необхідно розвивати та вдосконалювати системи прогнозування, стратегічного та індикативного планування і управління для створення умов забезпечення їх стійкого економічного зростання на основі сучасних технологій та інноваційного розвитку, при цьому прагнути до зменшення розриву диференціації між регіонами за рівнем соціально-економічного розвитку. Таким чином, впровадження в практику регіонального управління системи індикативного планування соціально-економічного розвитку регіону сприятиме реалізації завдань із забезпечення економічної безпеки регіону.

Існує кілька форм і типів індикативного планування, якими керуються при забезпеченні регіонального розвитку. Загалом його можна визначити як механізм координації інтересів і дій

державних і недержавних суб'єктів в управлінні економікою, що поєднує державне регулювання з ринковим та неринковим саморегулюванням і включає розробку системи показників соціально-економічного розвитку. Іншими словами, індикативне планування – це процедури координації економічних процесів, що надають рівні права учасникам господарсько-фінансової діяльності. Індикативне планування на відміну від директивного створює рівноправну співпрацю суб'єктів господарювання, їх безпосередню участь в управлінні економікою з пріоритетом інтересів держави.

Основними функціями індикативного планування є інформування, орієнтування та стимулювання суб'єктів господарювання на досягнення оптимуму сукупності власних інтересів, інтересів регіону, окремих громадян та держави в цілому.

На регіональному рівні в рамках індикативного планування мають бути заплановані такі завдання:

– удосконалення системи стратегічного планування шляхом використання механізму індикативного планування на регіональному рівні;

– покращення інвестиційного клімату;

– створення регуляторних та фіскальних умов для стимулювання суб'єктів економіки;

– контроль державних закупівель;

– підвищення раціональності та ефективності використання регіональних бюджетних коштів;

– використання та вдосконалення механізмів проектної діяльності на підґрунті регіональних індикативних планів;

– розширення сфери використання ризик-орієнтованого підходу в діяльності регіональних органів влади;

– оптимізація трудової міграції відповідно до потреб регіональної економіки, сприяння використанню суб'єктами господарювання регіону інноваційних технологій (особливо цифрових), адже ефективність розвитку підприємств і регіонів багато в чому залежить від рівня цифровізації, яка зачіпає всі сфери їх діяльності [2];

– боротьба з корупцією, тіньовою економікою та злочинністю;

– забезпечення безпечного рівня технологічної та інформаційної незалежності регіональної економіки від зовнішніх загроз;

– створення умов для сталого розвитку малого та середнього бізнесу у сфері цифрової економіки та високотехнологічного виробництва, особливо тих, які мають високий потенціал зростання та трансформації;

– планування реалізації низки заходів щодо підвищення продуктивності праці як на окремих підприємствах, так і в регіональній соціально-економічній системі в цілому;

– створення та розвиток різноманітних форм пільгової підтримки цифрового та високотехнологічного підприємництва;

– створення умов для підвищення ефективності співпраці регіональних систем освіти, науки і виробництва, сільського господарства, транспорту, енергетики тощо.

Основними елементами системи економічної безпеки регіону є:

– регіональні економіки як структурні елементи загального економічного простору держави, мезорівень національної економіки, що відображають бюджетну структуру держави та певні принципи адміністративно-територіального поділу, розташування, роль та специфічні інтереси регіонів;

– специфічні виклики та загрози на регіональному управлінському та адміністративному рівні;

– єдина індикативна система регіональної економічної безпеки;

– порогові значення показників-індикаторів економічної безпеки регіону;

– організаційно-інституційна структура нагляду та моніторингу;

– правова визначеність регіональних систем економічної безпеки.

Кожен регіон країни є повноцінною соціально-економічним системою, з одного боку, і частиною загальної державної системи з іншого. Тому доцільно підтримувати баланс між регіональними та загальнонаціональними інтересами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Buleev Ivan P., Bryukhovetskaya Natalya Ye., Korytko Tetyana Yu., Piletska S. T., Kruk Olena N. Formation of a Regional Development Strategy According to the Level of Investment Activity of Enterprises. *Montenegrin Journal of Economics*. 2019. Vol. 15. No. 3. P. 113-124. doi. 10.14254/1800-5845/2019.15-3.8.

2. Крук О. М., Коритько Т.Ю. Тенденції розвитку територіально-економічних систем в умовах

цифровізації. *Європейський вектор модернізації економіки в умовах сталого розвитку промислового регіону*: монографія / під заг. ред. д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. К.: Інтерсервіс, 2021. 378 с. (С. 105-113). ISBN 978-966-999-209-3.

Крук Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва, Донбаська державна машинобудівна академія, Краматорськ, e-mail: lk21061496@gmail.com

Kruk Olena M. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Entrepreneurship, Donbas state machine-building academy, Kramatorsk, e-mail: lk21061496@gmail.com

УДК 336.71:339.7

І. М. Крупка
А. Ф. Гукалюк
Я. І. Пась

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. *У тезах висвітлено результати проведеного досліджено впливу глобалізаційних процесів на розвиток банківського бізнесу. Зокрема проаналізовано їх вплив на процеси конвергенції та модифікації діяльності банків і виявлено основні тенденції у розвитку банківського бізнесу в умовах глобалізації.*

Ключові слова: банківський бізнес; глобалізація; процеси конвергенції та модифікації діяльності банків; фінансова інтеграція.

DEVELOPMENT OF BANKING BUSINESS IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION PROCESSES

Abstract: *The abstracts highlight the results of the research of the impact of globalization processes on the banking business development. In particular, its influence on the processes of convergence and modification of banks' activities is analyzed and the main tendencies in the development of banking business in the conditions of globalization are revealed.*

Keywords: banking business; globalization; processes of convergence and modification of banks' activities; financial integration.

Розвиток банківської діяльності знаходиться в центрі постійної уваги вітчизняних та іноземних науковців і практиків, що зумовлено як зростанням її ролі в сучасних умовах господарювання, так і появою нових фінансових інструментів, впровадженням новітніх досягнень науки й техніки у фінансову сферу, що здешевило міжнародні фінансові трансакції і разом з лібералізацією транскордонного переміщення капіталу посилило процеси глобалізації. Зазначимо, що глобалізаційні процеси охоплюють не лише економічну діяльність, а й загалом усі сфери суспільного життя [1, с. 213] - політику, екологію, безпеку тощо. З огляду на це, можемо стверджувати, що розвиток транснаціонального банківського бізнесу та й інших видів фінансової діяльності, привів до формування єдиного світового фінансового простору, елементи якого взаємопов'язані між собою фінансовими трансакціями, а його основою, на наш погляд, є власне банківський сектор. Так, з останньої третини минулого сторіччя, фінансові ринки, передусім розвинених країн, стали функціонувати не як локальні структури, а як спільноти, об'єднані загальними організаційно-правовими умовами, зв'язками й закономірностями розвитку, що дає змогу стверджувати про поступальне формування світового фінансового простору.

Справді, глобалізація та поширення цифрових технологій сприяли інтеграції національних фінансових просторів в єдиний глобальний фінансовий простір, а зростання конкуренції між фінансовими інститутами (банками, страховими компаніями тощо) у світовому масштабі привело до їх конвергенції, а також до модифікації національних фінансових ринків, що спричинило нездатність світової фінансової архітектури попереджати виникнення криз й зумовило необхідність в перегляді та оновленні стандартів банківського нагляду [2, с. 225]. Адже, банківському бізнесу притаманний високий рівень ризиковості, що вимагає постійного моніторингу та контролю щодо забезпечення стійкості його функціонування.

Вважаємо, що світовий фінансовий простір доречно розглядати як інтегровану за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та уніфікованих стандартів мережу фінансових інституцій (національних фінансових просторів), що забезпечує швидке та вільне переміщення й перерозподіл капіталу (грошових коштів) в різних формах (від тих економічних суб'єктів, які мають надлишок до тих, які потребують додаткового фінансування) на основі єдиних правил та механізмів для всіх економічних суб'єктів у світовому масштабі, що дає змогу забезпечити ефективний рух грошового капіталу між галузями, регіонами і країнами [3, с. 80].

Наголосимо, що з глобалізацією та інтеграцією національних фінансових ринків розпочалася нова економічна ера – "національні економіки країн вже не можуть бути осторонь від масивних стрімких й іноді дестабілізуючих глобальних фінансових потоків. Природно, щоб дати відповідь новим викликам, потрібна нова фінансова архітектура і реформа як на національному, так і на глобальному рівнях… Нова фінансова архітектура – це кодекси поведінки, новий глобальний регулятор і міжнародний меморандум порозуміння, що чітко визначає відповідальність за попередження і врегулювання криз" [4].

Отже, економічна глобалізація у XX ст. сприяла формуванню єдиного світового фінансового простору на засадах поглиблення взаємозв'язків національних фінансових просторів, і розпочався цей процес власне з інтеграції національних фінансових ринків. У результаті сформувався міжнародний фінансовий ринок – система ринкових відносин, що забезпечує торгівлю тимчасово вільними грошовими коштами як товаром між заощадниками і позичальниками з різних країн, а за структурою – це переважно сукупність кредитно-фінансових організацій (передусім банків), які є посередниками між первинними заощадниками і позичальниками. Міжнародний фінансовий ринок надає його учасникам більше можливостей, порівняно з національними фінансовими ринками, за рахунок різниці в: регулюючих нормах, доступному переліку фінансових інструментів, обсязі фінансування, оподаткуванні фінансових операцій тощо.

Сьогодні за умов глобалізації банківський бізнес зосереджується в країнах і регіонах, де створено преференції і пільгові режими регулювання фінансової діяльності нерезидентів для стимулювання залучення їхнього капіталу. Фінансові посередники проводять операції з іноземними юридичними та фізичними особами на спеціалізованих територіях, використовуючи особливі (зовнішні) рахунки, відокремлені від рахунків резидентів внутрішнього фінансового ринку й тих рахунків, що надають власникам податкові знижки, звільнення від валютного контролю та інші пільги. Раніше для виникнення міжнародного фінансового центру були необхідні такі передумови, як стабільна грошова одиниця та розвинена національна банківська система або велика фондова біржа. Проте останніми десятиріччями найчастіше для цього достатньо, щоб країна мала фінансове законодавство, що надає право відкривати на своїй території іноземні банківські відділення та філії, пільгове оподаткування доходів, спрощену процедуру для проведення банківських і біржових операцій. Тепер поряд з такими традиційними глобальними фінансовими центрами, як Нью-Йорк, Лондон, Токіо, Париж, Цюріх, на міжнародних фінансових ринках важливу роль відіграють Сінгапур, Гонконг, Бахрейн, Кіпр, Панама й ін. Попри появу нових осередків міжнародного фінансування традиційні центри залишаються поза серйозною конкуренцією, оскільки мають тісні зв'язки з іншими ринками через дочірні компанії та філії місцевих фінансових посередників. Зокрема, США фактично є світовим центром фінансової активності, а тому значною мірою визначають динаміку й структуру міжнародного переміщення грошового капіталу.

На наш погляд, вплив процесів глобалізації на розвиток банківського бізнесу можна охарактеризувати так:

1. Зростання кількості транснаціональних банків та впровадження інноваційних банківських продуктів і послуг практично одночасно майже на всіх національних фінансових ринках.
2. Уніфікація процедур та правил ведення банківського бізнесу.
3. Посилення ролі міжнародних фінансових інституцій, транснаціональних та іноземних банків.
4. Збільшення частки міжнародних банківських операцій у загальносвітовому обсязі таких операцій, що приводить до вирівнювання процентних ставок, зважених на валютні та інші ризики.
5. Підвищення рівня фінансіалізації як національних, так і світової економіки загалом.
6. Гармонізація правил і процедур банківського нагляду.
7. Загострення конкурентної боротьби на фінансовому ринку та розроблення нових стратегій ведення банківського бізнесу (нові маркетингові стратегії просування банківських послуг; впровадження інновацій та цифровізація банківської діяльності; поширення обміну найефективнішими управлінськими навиками, фінансовими технологіями тощо).
8. Активізація процесів злиття та поглинання у банківському секторі як на національному, так і на міжнародному рівні.
9. Пришвидшення руху фінансових потоків за рахунок розвитку систем електронних транзакцій, що полегшує як надходження, так і виведення капіталу й за певних умов дає підстави очікувати загрози фінансовій стабільності та безпеці країни.

Узагальнюючи викладене вище, можемо стверджувати, що глобалізація є об'єктивним процесом, якого, в сучасних умовах зростання рівня відкритості національних економік, практично неможливо уникнути банківським системам країн. Цей процес формує як можливості і переваги для банківського бізнесу, так і певні ризики й загрози. Для швидкого та адекватного реагування на наслідки глобалізаційних процесів країнам необхідно адаптуватися до нових умов функціонування світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ткаленко Л., Тіпанов В. Банківська діяльність в умовах фінансової глобалізації. Економічний аналіз. 2021. № 1. С. 211-217. URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1862/6565656974.
2. Шуба О.А. Світова фінансова архітектура: основні напрямки реформування. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2011. № 943. С. 223-230.
3. Крупка І.М. Теоретико-методологічні засади та особливості функціонування фінансового ринку України: Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 823 с.
4. Brown G. A New Global Financial Architecture. The Wall Street Journal Europe. https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704240504574585894254931438.

Крупка Ігор Михайлович **–** доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, email: ihor.krupka@lnu.edu.ua.

Гукалюк Андрій Федорович **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, email: andrii.gukaliuk@lnu.edu.ua.

Пась Ярина Іванівна **–** здобувач, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, email: yaruna86@ukr.net.

Krupka Ihor Mykhailovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Analytical and International Economics, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, email: ihor.krupka@lnu.edu.ua.

Hukaliuk Andrii Fedorovych **–** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, email: andrii.gukaliuk@lnu.edu.ua.

Pas Yaryna Ivanivna – applicant, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, email: yaruna86@ukr.net.

УДК 631.151

М. В. Крушельницький

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА РІЗНИХ РІВНЯХ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ СЕКТОРОМ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Анотація. *Розглянуто соціально-економічний розвиток підприємств аграрного сектора. Узагальнено вплив соціальної активності цих підприємств на рівень життя населення. Досліджено проблеми впровадження соціально відповідального бізнесу в Україні.*

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, аграрний сектор, стратегія розвитку, соціальна активність

On the issue of socio-economic development at different levels of management of the agricultural sector

Abstract. *Socio-economic development of agricultural enterprises is considered. The influence of social activity of these enterprises on the living standard of the population is generalized. Problems of introduction of socially responsible business in Ukraine are investigated.*

Keywords: socio-economic development, agricultural sector, development strategy, social activity

Сучасні соціально-економічні перетворення в аграрному секторі економіки нашої держави викликали необхідність пошуку суб'єктами господарювання дієвих інструментів підвищення конкурентоспроможності підприємств для забезпечення їх розвитку. Одним із таких інструментів виступає соціальна активність, що передбачає реалізацію програм розвитку соціальної інфраструктури, створення системи соціального забезпечення працівників та збереження навколишнього середовища. Поняття соціально активних сільськогосподарських підприємств для України є відносно новим, а його формування пов'язане з низкою питань, що потребують подальшого вивчення. Більшість керівників аграрних підприємств України не розуміють значення соціальної активності і тому не бажають витрачати на це свої сили та кошти, інші розуміють, але в силу свого менталітету заперечують необхідність своєї причетності.

Сільське господарство нашої держави є важливою складовою національної економіки та формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та, у визначених межах, – економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

Аграрний сектор України стабільно забезпечує населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством. Подальше входження до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації, лібералізації торгівлі вимагають адаптації до нових та постійно змінних умов, а відповідно – подальшого удосконалення аграрної політики. Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що, з одного боку, може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, може дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки [1].

Стратегія розвитку аграрного сектора економіки України спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектора економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатоукладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств (селоутворюючих господарств), власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою [2].

Аграрний сектор історично займає провідне місце в економіці України. Аграрне виробництво

розосереджене на територіях, де проживає 31,3% населення країни, саме тому воно впливає не тільки на добробут селян, але є визначальним для багатьох інших галузей насамперед як джерело сировини. Збереження історично сформованого, звичного способу життя людини, забезпечення повної зайнятості, стан соціальної сфери на селі, облаштованість самої території, беззаперечно, визначають стратегію соціально-економічного розвитку сільських територій [3, с. 53–58].

Основним видом соціальних заходів, які здійснюються в сільськогосподарських підприємствах, є моральне стимулювання, значимість якого в останній час зростає. Менеджери провідних підприємств стверджують, що у мотивації поряд з матеріальною винагородою на одному рівні стоять психологічні та соціальні фактори. Дошки пошани, привселюдне вручення грамот стали не менш цінними за премії. Зростання ролі моральних мотиваційних чинників зумовлено тим, що суспільство у соціальному розвитку дійшло до рівня, коли переважна більшість населення подолала ступені первинних потреб (за пірамідою потреб А. Маслоу). Актуальним постає четвертий рівень – потреба у повазі та визнанні інших людей. До того ж психологія і менталітет сільських мешканців побудовані так, що ця потреба є для них значимою не менше, ніж потреби нижчих рівнів [1].

Друга причина підвищення актуальності моральних факторів полягає у слабкому рівні матеріальної мотивації в сільському господарстві. Низький рівень заробітної плати й премій у галузі створюють необхідність підтримання соціального елементу – людської гідності хоча б за допомогою моральних мотиваційних заходів.

Наступною складовою соціальних заходів є фінансування діяльності соціальної сфери. Представники сільськогосподарських підприємств на сьогодні відмовляються від соціальної роботи або проводять її у мінімальних обсягах. Це зумовлено тим, що, по-перше, більшість підприємств стурбовані питаннями виживання, а не пошуками стратегій розвитку; по-друге, малому і середньому бізнесу складніше здійснювати системну політику соціального інвестування, ніж крупному. Практики скаржаться на відсутність податкових пільг при проведенні соціальної роботи та адміністративний тиск. Іноді доходить до того, що підприємці анонімно надають спонсорську допомогу, побоюючись проблем з податковою інспекцією та іншими контролюючими інстанціями.

Утримання соціальної сфери не може бути обов’язком розташованих у сільській місцевості сільськогосподарських підприємств. Виважена державна політика, спрямована на створення сприятливих умов розвитку підприємництва у соціальній сфері сільських територій, забезпечить різносторонньо вигідний для багатьох суб’єктів економічний результат.

Такий різновид прояву соціальної активності, як соціальна відповідальність господарюючих суб’єктів, на підприємствах України зустрічається частіше, незважаючи на це, обов'язки за впровадження системи соціальної відповідальності бізнесу сьогодні в основному покладаються на державу, суспільство та підприємства, існують причини, які стають на заваді її розвитку . Основними з них є: порушення принципу максимізації прибутку в короткотерміновій перспективі; необхідність створення та утримання окремих структурних підрозділів по соціальній відповідальності бізнесу; нездатність або неможливість визначити економічний ефект від соціальних програм; трудомісткість складання соціальних звітів.

В Україні до таких перешкод додаються: низький рівень соціальної відповідальності держави; відсутність відповідної підтримки з боку держави у вигляді податкових пільг, різноманітних фінансових заохочень та роз'яснювальної роботи; нерозвиненість інститутів громадян, які в змозі значно впливати на лінію поведінки підприємств; недостатній досвід та кваліфікація працівників бізнесових установ у вирішенні соціальних проблем; відсутність відповідного законодавства та стандартів соціальної звітності, адаптованих до українських умов, менталітету, рівня розвитку виробництва; політична нестабільність та невпевненість бізнесменів у завтрашньому дні [2].

Отже, на сучасному етапі розвитку сільськогосподарських підприємств все більшого значення набуває соціальна активність, що передбачає забезпечення споживачів високоякісним, екологічно чистим продовольством, впровадження у виробництво сучасних досягнень науки і практики, використання ресурсозберігаючих технологій, а також сприяє зростанню добробуту працівників підприємств та збереженню навколишнього середовища.

СПИМОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лункіна Т. І. Соціально-економічний розвиток аграрного сектора України / Т. І. Лункіна, Т. О. Плужник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2015. - Вип. 11(5). - С. 82-85. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2015_11(5)__23.

2. Значення соціальної відповідальності в діяльності українських підприємств / За заг. ред. Н.О. Бурдіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4035/1/Бурдіна.

3. Козлов С. Власть и бизнес социальные проблемы намерены решать сообща / С. Козлов // Вечерний Николаев. – 2006. – № 114. – С. 2.

4. Стратегія розвитку аграрного сектору на період до 2020 р. : проект // Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/node/7644.

5. Царик І. М. Регулятивні інструменти посилення соціальної відповідальності бізнесу в системі національної економіки : [монографія] / І.М. Царик. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – С. 152.

Крушельницький Микола Володимирович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Krushelnytsky Mykola Volodymyrovych – Candidate of Economic Sciences, Senior Research Fellow, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv.

УДК 336.5

В. Д. Макогон

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація. *У статті обґрунтовані напрями державної політики щодо зміцнення людського капіталу, підвищення якісного рівня фінансового регулювання його розвитку. Визначено, що система державного фінансового регулювання є вагомим інструментом суспільного розвитку, вагомим стримуючим чинником зміцнення людського капіталу як основи суспільного розвитку є значний рівень невизначеності економічних процесів, складності інтернального та екстернального середовища розвитку країн, яка зростає в умовах пандемії та посилення процесів глобалізації.*

Ключові слова. фінансове регулювання; інтелектуалізація економіки; інновації; освіта; охорона здоров'я.

STATE FINANCIAL REGULATION OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT

Abstract. *The article substantiates the directions of state policy on strengthening human capital, improving the quality of financial regulation of its development. It is determined that the system of public financial regulation is an important tool of social development, a significant deterrent to strengthening human capital as the basis of social development is a significant level of uncertainty of economic processes, complexity of internal and external development environment.*

Keywords. financial regulation; intellectualization of the economy; innovations; education; health care.

На даний час, стратегічним завданням фінансово-економічної політики країн є забезпечення реалізації цілей сталого розвитку. Поточна криза COVID-19 підкреслила взаємозв'язок соціальної та економічної сфери, визначаючи важливість створення умов для розвитку людського капіталу. Успішність реалізації даного завдання безпосередньо залежить від якісного рівня системи фінансового регулювання його розвитку з урахуванням динамічності суспільних процесів. Вагомими напрямами є підвищення рівня добробуту громадян, зменшення асиметрій та диспропорцій розвитку людського капіталу, що потребує розробки обґрунтованого підходу до вироблення концептуальних засад системи державного фінансового регулювання розвитку людського капіталу з урахуванням складності інтернального та екстернального середовища розвитку країн.

Якісний рівень державного фінансового регулювання розвитку людського капіталу є фундаментальною основою диверсифікації суспільного розвитку. Глобалізація зумовлює посилення зовнішніх факторів на розвиток людського капіталу як в країнах з розвинутою так і перехідною економікою. Відповідно актуалізуються питання удосконалення системи державного фінансового регулювання розвитку людського капіталу, обґрунтування державного фінансового інструментарію для його підтримки. Дієва система фінансового регулювання розвитку людського капіталу є одним з найвагоміших чинників забезпечення суспільної рівноваги та макроекономічної стабільності. Ефективний фінансовий інструментарій підтримки розвитку людського капіталу передбачає забезпечення взаємоузгодженості діяльності органів державного управління різних рівнів. Зазначене актуалізує питання розробки нових підходів щодо формування людського капіталу як основи суспільного розвитку, обґрунтування напрямів підвищення якісного рівня системи фінансового регулювання його розвитку.

Посилення глобалізаційних процесів зумовлює приділення вагомої уваги питанням розвитку людського капіталу, взаємоузгодженості економічних та соціальних аспектів людського буття на основі здійснення ефективних інвестицій в людський розвиток. Людський капітал визначається як: «знання, навички, компетенції та якості людського розвитку які набуваються за допомогою навчання у закладах різних рівнів системи освіти» [1]; «знання, навички та здоров'я, які люди акумулюють протягом свого життя, що дозволяє їм реалізувати свій потенціал в процесі розвитку суспільства»[2]. Згідно програми розвитку організації об'єднаних націй: «Розвиток людини є процесом розширення

спектру вибору. Найбільш важливі елементи вибору - жити довгим і здоровим життям, здобути освіту і мати гідний рівень життя. Додаткові елементи вибору включають в себе політичну свободу, гарантовані права людини і самоповагу»[3].

Переважна більшість країн з значним рівнем розвитку людського капіталу входить до Європейського союзу. При цьому доцільно відмітити, що в останні роки тем відповідних показників зменшуються. Спостерігаються процеси депопуляції, які зумовлені стійким зниженням рівня народжуваності. Крім того, в умовах прискореного старіння населення посилюються ризики зниження рівня конкурентоспроможності економіки через скорочення кількості молодих кваліфікованих працівників - основних носіїв новітніх технологій. Скорочення кількості працездатного населення актуалізує необхідність більш ефективного використання накопиченого людського капіталу.

На даному етапі одним з найвагоміших чинників впливу на розвиток людського капіталу виявився фактор розповсюдження пандемії COVID-19, яка зумовила: зростання рівня безробіття; падіння платоспроможного попиту населення; банкрутство підприємств середнього та малого бізнесу; прискорення інфляційних процесів; посилення неплатоспроможності реального сектору економіки; зниження кредитної активності комерційних банків у реальному секторі; зростання рівня дефіциту державного бюджету. У відповідь на пандемію відбулись суттєві зміни у соціально-економічному розвитку як країн з перехідною так і розвинутою економікою. Запроваджено: надзвичайний стан в окремих адміністративно-територіальних одиницях та країнах в цілому; санітарно-епідеміологічні заходи; встановлено обмеження щодо пересування в межах країни, виїзду з неї та в'їзду; обмеження трудової діяльності; нові дистанційні форми отримання освіти та праці. В умовах розповсюдження пандемії COVID-19 різко скоротився об`єм виробництва, що зумовлено суттєвим зниженням рівня внутрішнього попиту, ділової активності в сфері послуг. Найсуттєвіші економічні втрати спостерігаються в країнах які значно залежать від туризму. Посилення пандемії COVID-19 також активізувало питання щодо удосконалення інструментарію системи державного фінансового регулювання розвитку людського капіталу з урахуванням обмеженості державних фінансових ресурсів та необхідності їх оптимізації в умовах зменшення темпів економічного зростання. В переважній більшості каїн відмічається посилення диверсифікації джерел фінансування програм розвитку людського капіталу, зокрема у сфері освіти та охорони здоров'я. Вагома увага у країнах з трансформаційною економікою приділяється створенню умов для розвитку накопичувального рівня пенсійного забезпечення. Фінансування програм розвитку людського капіталу переважно здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів соціального страхування, відповідно змінюється структура їх видаткової частини.

Система державного фінансового регулювання у сфері формування людського капіталу повинна сприяти розвитку не окремих його компонентів, а бути спрямованою на збалансований розвиток всіх складових. Сфера освіти, охорони здоров'я повинні швидше модернізуватися у відповідь на запити часу і виходити з прагнення виявити здібності кожної людини, при цьому неухильно підвищуючи якісний рівень показників у відповідних сферах. З цією метою вагомими напрямами системи державного фінансового регулювання розвитку людського капіталу є формування середовища, яке стимулюватиме інвестиції всіх зацікавлених сторін в розвиток людського капіталу, тобто створення фінансових стимулів для інвестицій в освіту, охорону здоров'я як для фізичних осіб так і суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Official site of the World Bank. Retrieved from https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine
2. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку [Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytku]. Retrieved from http://www.oecd.org/
3. United Nations Development Programme. Retrieved from https://www.undp.org/

Макогон Валентина Дмитрівна – доктор економічних наук, с.н.с., професор кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: makvknteu@gmail.com

Makogon Valentyna Dmytrivna – Doctor of Economics, Senior Research Fellow, Professor of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, e-mail: makvknteu@gmail.com

УДК: 336.732

К.О. Маліновська

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж Київського державного торговельно-економічного університету»

Анотація. *У статті досліджено особливості функціонування кредитних спілок в Україні та їх роль на ринку фінансових послуг.*

Ключові слова: *кредитні спілки; банківські установи; фінансові послуги; фінансові ресурси; кредитування.*

THE MODERN STATE AND BASIC PROBLEMS OF FUNCTIONING OF CREDIT UNIONS ARE IN UKRAINE

Abstract: *In the article the features of functioning of credit unions in Ukraine and their role are investigational at the market of financial services.*

Keywords: *credit unions; bank institutions; financial services; financial resources; crediting.*

Кредитна спілка як суб'єкт інфраструктури фінансового ринку відіграє важливу роль у врегулюванні негайних потреб населення у грошових коштах. Цим самим вони мають не лише економічне значення, але й соціальне. Легкий доступ населення до кредитних коштів є найбільш привабливою стороною діяльності кредитної спілки, на відміну від банківських установ. Тому їх діяльність на фінансовому ринку є досить активною, але потребує деякого врегулювання з метою захисту інтересів її членів.

Проблемам механізму функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг піднімається багатьма вченими і практикуючими фахівцями. Однак недостатньо висвітленими, залишаються питання реформування сучасного механізму діяльності кредитних спілок України в контексті захисту інтересів споживачів послуг кредитних спілок та дослідження причин скорочення показників їх діяльності на фінансовому ринку.

Кредитні спілки мають кооперативну природу. Вони є фінансовими кооперативами, які, будучи одночасно громадськими організаціями та фінансовими установами, відіграють важливе значення для населення на ринку фінансових послуг багатьох країн світу.

Переваги кредитних спілок полягають у легкому доступі населення до кредитного ресурсу, більш привабливих відсоткових ставках, індивідуальний підхід до кожного члена спілки, які одночасно є споживачами фінансових послуг і співвласниками, які за спрощеною схемою можуть отримати кредит навіть у незначних розмірах. Також до переваг можна віднести можливість відбору членів спілки, які і є їх клієнтами, тому при видачі кредиту можна спростити етап перевірки кредитоспроможності позичальника.

Основним недоліком функціонування кредитних спілок є те, що дані кредитні установи працюють тільки зі своїми пайовиками та мають дещо обмежені ресурси. Разом з тим, члени кредитної спілки несуть певний ризик втрати цих ресурсів, бо кредитні спілки не є учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Діяльність кредитних спілок пов'язана з двома основними видами фінансових послуг: кредитування та залучення вкладів (депозитів). Середня відсоткова ставка за кредитами становить 47,7%, що більше ніж у два рази середньої ставки за депозитами. Майже половина кредитних спілок надають своїм членам кредити за ставкою в межах від 30% до 50%. Обмеженість ресурсів кредитних спілок зумовлюють певні труднощі щодо видачі кредитів своїм членам. Така ситуація негативно відображається на конкурентоспроможності кредитних спілок порівняно з банками та іншими організаціями з мікрокредитування. Недосконале законодавство, відсутність належного регулювання та нагляду за діяльністю кредитних спілок призвели до накопичення системних проблем, які стримують розвиток у сфері небанківських фінансових послуг [4].

Як свідчать дані звітності НБУ ринок кредитних спілок за останні 10 років поступово скорочується. Кредитні спілки через досить специфічну бізнес-модель важко адаптуються до змін. Обмежені ресурси не стимулюють до їх капіталізації. Додаткові ризики вкладників вимагають від них приймати рішення не на користь кредитних спілок. Криза фінансового сектору останніх років, яка була поглиблена карантинними обмеженнями, показала суттєве зниження фінансової активності членів кредитних спілок. Таку ситуацію також ускладнило відсутність можливостей дистанційного надання послуг та відсутність електронних продуктів.

У таблиці 1 представлена інформація щодо чисельності функціонуючих кредитних спілок та суми їх активів.

Таблиця 1.

Показники функціонування кредитних спілок в Україні за 2010 – 2020 рр.

Рік	Кількість кредитних спілок, од	+, - до попереднього року	У % до попереднього року	Сума активів, млн. грн	+, - до попереднього року	У % до попереднього року
2010	659	х	х	3 432,2	х	х
2011	613	-46	93,0	2 386,5	-1 045,7	69,5
2012	617	+4	100,6	2 656,9	270,4	111,3
2013	624	+7	101,1	2 598,8	-58,1	97,8
2014	589	-35	94,4	2 338,7	-260,1	90,0
2015	588	-1	99,8	2 064,3	-274,4	88,3
2016	462	-126	78,5	2 032,5	31,8	98,4
2017	378	-84	81,8	2 169,8	137,3	106,7
2018	358	-20	94,7	2 218,4	48,6	102,2
2019	337	-21	94,1	2 502,5	284,1	112,8
2020	327	-10	97,0	2 564,0	61,5	102,4

Джерело: [5]

Як свідчать дані таблиці, починаючи з 2014 року спостерігається стійка тенденція до скорочення кількості кредитних спілок. У 2020 році у порівнянні із 2010 роком їх чисельність скоротилася на 332 одиниці, або на 50,4%. Тобто за цей період кількість кредитних спілок скоротилася вдвічі, а сума активів зменшилася на 868,2 млн. грн. або на 25,3%. В цілому активи кредитних спілок не збільшуються через постійне зменшення їх кількості.

Незважаючи на негативну динаміку розвитку діяльності кредитних спілок вони мають певну перевагу на ринку фінансових послуг у порівнянні із банківськими установами. Неприбутковий статус та збіг інтересів кредитора і позичальника дають можливість кредитним спілкам проводити гнучкішу відсоткову політику. Взагалі у кредитної спілки спочатку більше можливостей для проведення більш гнучкої і привабливої відсоткової політики, ніж у банків. Згідно нормативних актів НБУ банки вимушені формувати певні обов'язкові резерви. З одного боку, це підвищує ліквідність і платоспроможність банків, але з іншої – веде до значного подорожчання їх ресурсів.

Водночас кредитним спілкам дуже важко конкурувати з банками на ринку, їх основними споживачами є невеликі підприємці та населення. Конкуренція комерційних банків з кредитними спілками загалом існує на ринку споживчого кредитування. В розвинених країнах перелік послуг кредитних спілок не обмежується позиками членам. До інших послуг відносять випуск кредитних карток, консультаційні послуги тощо. Переваги останніх полягають у простоті отримання готівки, більш привабливих відсоткових ставках, максимальній наближеності їх до безпосередніх позичальників, які за спрощеною схемою можуть отримати кредит навіть у незначних розмірах, а також у можливості підходити до відбору членів, що і є їх клієнтами, тому при видачі кредиту можна спростити етап перевірки кредитоспроможності позичальника. Недоліком можна назвати те, що дані кредитні установи працюють тільки зі своїми пайовиками та мають відносно обмежені ресурси.

Визнаючи роль кредитних спілок у розвитку фінансового сектору Національний банк впроваджує певні заходи із створення умов для розвитку ринку кредитних спілок, підвищення рівня його надійності, прозорості та платоспроможності. Зокрема, удосконалює правове поле для діяльності кредитних спілок, ми запроваджуємо нову модель регулювання та нагляду, яка передбачатиме розширення можливостей для кредитних спілок надавати нові види послуг, удосконалені вимоги до ліцензування і корпоративного управління, ризик-орієнтований пруденційний нагляд і нагляд за

ринковою поведінкою, комплексний аналіз платоспроможності, систему завчасного попередження ризиків, виведення кредитних спілок з ринку.

Оскільки кредитні спілки здійснюють залучення коштів від своїх членів, то вони належать до високо ризикових фінансових установ. Тому Національний банк переглядає нормативно-правові акти, якими регламентується діяльність кредитних спілок, щоб забезпечити належне регулювання та дієвий нагляд.

Таким чином, кредитні спілки як складова інфраструктури фінансового ринку займає певні місце у діяльності фінансового сектору, але рівень капіталізації цих установ досить низький. Про це свідчать показники суттєвого скорочення кількості функціонуючих кредитних спілок на фінансовому ринку, скорочення розміру їх активів, зниження попиту на фінансові послуги. Але, як показує світовий досвід, кредитні спілки є невід'ємною складовою фінансового сектору і можуть мати велику перспективу на ринку фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранова В. Г. Практичні питання взаємодії кредитних спілок та страхових компаній України. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2016. -№ 1. - С. 192-196.
2. Мохняк В. С. Теоретичні та законодавчо-нормативні засади організації контролю діяльності кредитних спілок в Україні. Бізнес Інформ. 2019. № 3. С. 343-349.
3. Калівошко О. М. Оцінка діяльності кредитних спілок в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23(1). С. 96- 103.
4. Огляд небанківського фінансового сектору https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2020-12.pdf?v=4
5. Підсумки діяльності кредитних спілок за І півріччя 2020 року та наглядові дії за результатами аналізу звітності поданої до Національного банку https://bank.gov.ua/

Маліновська Катерина Олександрівна – кандидат економічних наук, викладач циклової комісії економічних дисциплін, Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж Київського державного торговельно-економічного університету, Житомир, e-mail: katemalin73@gmail.com

Malinovska Kateryna O. – candidate of economic sciences, teacher of cyclic commission of economic objects, Separated Structural Subdivision "Zhytomyr Professional College of Trade and Economics of State University of Trade and Economics", Zhytomyr, e-mail: katemalin73@gmail.com

УДК 332.8

С. А. Маляр

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ЖИТЛОВОГО ФОНДУ

Київський університет імені Бориса Грінченка

Анотація: *Узагальнено підходи до визначення сутності житлового фонду. Систематизовано класифікаційні ознаки житлового фонду.*

Ключові слова: житловий фонд, житло, житловий будинок, квартира

THE NATURE AND STRUCTURE OF THE HOUSING FUND

Abstract: *The approaches to defining the essence of housing stock are generalized. The classification features of the housing stock are systematized.*

Keywords: housing stock, housing, house, apartment.

Житлову сферу визначають як багаторівневу міжгалузеву систему, яка включає сферу виробництва і частинну сфери послуг, які пов'язані з проектуванням, будівництвом, капітальним ремонтом і реконструкцією житлового фонду, його технічним обслуговуванням, а також іншими послугами, які надаються населенню з метою забезпечення комфортних умов проживання у житловому фонді будь-яких форм власності [1-2].

Розглянемо підходи до визначення сутності житлового фонду в літературі, результати якого узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Систематизація підходів до визначення сутності житлового фонду

(за даними [3-7])

Джерело	Житловий фонд – це
Житловий кодекс Української РСР [3]	жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях, що знаходяться на території Української РСР
Державна служба статистики України [4], Сербіна Н. О. [5]	сукупність житлових приміщень, уключаючи житлові будинки, спеціалізовані будинки (гуртожитки, притулки, будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю – дорослих і дітей, дитячі будинки, інтернати при школах і школи-інтернати), квартири, службові житлові приміщення, інші житлові приміщення в будівлях, придатних для проживання
Проект Житлового Кодексу [6]	сукупність житла на території України, та її адміністративно-територіальних одиниць
Податковий кодекс України [7]	житловий будинок, прибудова до житлового будинку, квартира, котедж, кімнати у багатосімейних квартирах

На жаль, в Україні відсутній затверджений житловий кодекс, тому використовується Житловий кодекс Української РСР із змінами та доповненнями, який визначає житловий фонд як жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях, що знаходяться на території Української РСР [3]. Згідно з методологічним роз’ясненням Державної служби статистики України житловим фондом є сукупність житлових приміщень, уключаючи житлові будинки, спеціалізовані будинки (гуртожитки, притулки, будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю – дорослих і дітей, дитячі будинки, інтернати при школах і школи-інтернати), квартири, службові житлові приміщення, інші житлові приміщення в будівлях, придатних для проживання [4].

При цьому в складі житлового фонду не враховуються дачі, літні садові будиночки, спортивні та туристичні бази, мотелі, кемпінги, санаторії, будинки відпочинку, пансіонати, будинки для приїжджих, готелі, залізничні вагони й інші будівлі та приміщення, призначені для сезонного і тимчасового проживання, незалежно від часу проживання в них громадян [4]. Аналогічної думки дотримується й

Сербіна Н. О. [5].

Згідно з проектом Житлового Кодексу житловим фондом є сукупність житла на території України, та її адміністративно-територіальних одиниць [6].

До житлового фонду при цьому не передбачено включати нежилі приміщення в житлових будинках, призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру.

Відповідно до Податкового кодексу України до житлового фонду відноситься житловий будинок, прибудова до житлового будинку, квартира, котедж, кімнати у багатосімейних квартирах [7].

Згідно з Житловим кодексом Української РСР до складу житлового фонду відносять [3]:

– жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать державі (державний житловий фонд);

– жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать колгоспам та іншим кооперативним організаціям, їх об'єднанням, профспілковим та іншим громадським організаціям (громадський житловий фонд);

– жилі будинки, що належать житлово-будівельним кооперативам (фонд житлово-будівельних кооперативів);

– жилі будинки (частини будинків), квартири, що належать громадянам на праві приватної власності (приватний житловий фонд);

– квартири в багатоквартирних жилих будинках, садибні (одноквартирні) жилі будинки, а також жилі приміщення в інших будівлях усіх форм власності, що надаються громадянам, які відповідно до закону потребують соціального захисту (житловий фонд соціального призначення).

Залежно від типу житловий фонд можна поділити на [9]:

- будинки дореволюційної забудови – будинки, які мають 2—4 поверхи. Такі будинки зазвичай знаходяться в історичному центрі міст. Будинки дореволюційної забудови або реконструйовані, або перебувають в аварійному стані й підпадають під знесення;

- «сталінки» –вид будинків, які будувались з 1948-го по 1956 рік. Такі будинки оздоблені стандартним ліпним декором, характеризуються високими стелями, просторними кімнатами. Будинки «сталінки» на сьогодні перебувають в задовільному технічному стані за виключенням таких місць, як покрівля і балкони;

- «хрущівки» – вид будинків, які можна віднести до першого етапу індустріальної забудови та будувались з початку до кінця 1960-х рр. У той період активно здійснювалось будівництво мікрорайонів з 5-ти та 9-ти поверхових серійних панельних будинків. Житлові приміщення в таких будинках були досить компактними, будувались як тимчасове житло і призначені були переважно для ночівлі робітників, тому усі кімнати, санвузли, кухня характеризуються незручністю й малими розмірами. Будівництво мікрорайонів із компактними квартирами дозволяло суттєво зменшувати собівартість будівництва, суттєво зросло житло, введене в експлуатацію. Такі будинки є гіршими за «сталінки» як за розмірами, так і тому, що «хрущівки» мають низькі теплозахисні якості. У критичному стані в таких будівлях знаходяться внутрішньобудинкові інженерні мережі й покрівлі (метал, азбестоцементні листи);

- будинки типових серій – вид будинків, які будувались з 1970-х років по 1990-ті роки на основі затвердженого «Єдиного каталогу будівельних деталей». Цей каталог був базою для розроблення типових проектів 9-ти,16-ти поверхових будинків, які, на відміну від попередніх видів будинків, були обладнані ліфтами, сміттєпроводами та системами протипожежної автоматики і димовидалення;

- сучасні будинки – вид будинків, збудованих починаючи з 1990-го року і по теперішній час. Будівництво сучасних будинків передбачає використання сучасних технологій, застосування складного теплотехнічного обладнання, оснащення квартир обліком споживання енергоресурсів тощо.

За видами житловий фонд можна поділити на житлові будинки, спеціальні будинки (гуртожитки, притулки, будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів − дорослих і дітей, дитячі будинки, інтернати при школах і школиінтернати), квартири, службові приміщення, інші житлові приміщення в будівлях, придатних для проживання.

За критерієм однорідності правового режиму житла житловий фонд поділяють на [10]:

1) приватний житловий фонд, який включає в себе житлові будинки, приватизовані квартири (будинки), що знаходяться на праві приватної власності й призначені для задоволення житлових потреб власників і членів їхніх сімей. Законодавство дозволяє приналежне їм житло здавати в оренду чи найму іншим особам;

2) державний житловий фонд, який включає в себе житловий фонд, що належить державним

підприємствам, установам і організаціям на праві повного господарського відання або оперативного управління;

3) комунальний житловий фонд – це фонд, що належить на праві власності територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах.

За споживчими якостями житловий фонд поділяють на такі класи: економ клас (житло низьких споживчих якостей), бізнес клас, комфорт клас та елітний клас (житло підвищеної комфортності) [11].

Таким чином, узагальнення існуючих підходів показало, що під житловим фондом розуміють сукупність житла (житловий будинок, прибудова до житлового будинку, квартира, котедж, кімнати у багатосімейних квартирах) на території України, та її адміністративно-територіальних одиниць

Систематизовано класифікаційні ознаки житлового фонду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чеберяк Ю. П. Житловий фонд як об'єкт державного управління в умовах ринкових перетворень. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 21. С. 136-141.

2. Олійник Н. Концептуальні засади державної житлової політики. Вісник Національної академії державного управління. 2013. №11. С. 96— 104.

3. Житловий кодекс Української РСР: Редакція від 01.08.2021, підстава - 1665-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text.

4. Державна служба статистики України. Методологія. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zf/zf_u/zf_met.html.

5. Міністерство розвитку громад та територій України. Проект житлового фонду. URL: https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskistyu/proekt-zhytlovogo-kodeksu-ukrayiny/.

6. Сербіна Н. О. Житловий фонд як предмет умисного знищення або пошкодження об’єктів житлово-комунального господарства. Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 27-28 лют. 2015 р.). Запоріжжя : Істина, 2015. С. 91–94.

7. Податковий кодекс України. Документ 2755-VI. Редакція від 01.01.2022. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

8. Сухонос М. К., Молодченко Т. Г., Прасол В. М. Аналіз технічного стану житлового фонду україни та пропозиції щодо його оцінки. Економічний вісник Донбасу. 2014. № 1 (35). С. 51-55.

9. Пантелеєв П. О. Типізація, класифікація та техніко-економічні характеристики багатоквартирних будинків. Економіка та держава. 2014. № 5. С. 88-92.

10.Про приватизацію державного житлового фонду [закон України] від 19.06.1992 р. № 2482-XII URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про приватизацію державного житлового фонду.

11.Господарський кодекс України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/

Маляр Станіслав Анатолійович **–** аспірант кафедри фінансів та економіки, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна, e-mail: *st.malyar@gmail.com*.

Maliar Stanislav A. **–** postgraduate student of the Department of Finance and Economics, Boris Grinchenko Kyiv University, Ukraine, Kyiv e-mail: st.malyar@gmail.com.

УДК 351:364.122.8

О.А. Мельниченко[1]
В.В. Старусєва[1]
К.М. Єрьоменко[2]

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМИ НАДАННЯ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ МЕШКАНЦЯМ МІСТА СУМИ

[1] Харківський національний медичний університет
[2] Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Анотація. *Охарактеризовано суспільне значення житлових субсидій як засобу реалізації державної соціальної політики. Розроблено концептуальні засади Програми надання житлових субсидій мешканцям міста Суми.*

Ключові слова: житлові субсидії; програма; концептуальні засади; Суми.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE HOUSING SUBSIDY PROVISION PROGRAMME FOR SUMY RESIDENTS

Abstract: *The social significance of housing subsidies as a means of implementing state social policy is described. The conceptual principles of the Housing subsidy provision programme for Sumy residents have been developed.*

Keywords: housing subsidies; programme; conceptual principles; Sumy.

Далеко не всі (передусім, малозабезпечені верстви населення) спроможні самотужки реалізувати конституційне право на достатній життєвий рівень, а тим більше мати гідне житло (до того ж, не обов'язково – у їх власності), що є однією з важливих потреб людини й відображенням його добробуту. Проте нині «держава не приймає на себе обов'язок безкоштовного забезпечення усіх громадян житлом та/або поліпшення їхніх житлових умов» [5], а лише «створює умови, для взаємовигідної «співпраці» надавачів і споживачів житлово-комунальних послуг» [2], що, окрім іншого, забезпечується завдяки наданню житлових субсидій – «безповоротної адресної державної соціальної допомоги нужденним домогосподарствам, які не можуть самотужки платити за житлово-комунальні послуги [1]. Потреба у житлових субсидіях зростає прямо пропорційно, з одного боку, до підвищення тарифів на означені послуги, а з іншого – до зменшення реальних доходів населення. Без надання відповідної соціальної допомоги, не лише погіршиться якість життя значної частини населення, а й погіршаться фінансові можливості підприємств сфери ЖКГ, оскільки через низькі доходи неспинно зростає розмір заборгованості по сплаті за житлово-комунальні послуги. Аби не допустити подальшого зубожіння населення та банкрутства підприємств сфери ЖКГ, необхідно упорядкувати процес надання житлових субсидій. І якщо на національному рівні цей процес достатньою мірою унормовано, то на місцевому (принаймні в місті Суми) чинними програми соціального спрямування [3; 4], які є лише дотичними до надання житлових субсидій. У зв'язку з цим цілком виправданим є розробка концептуальних засад Програми надання житлових субсидій мешканцям міста Суми. Означене, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Узагальнення публікацій провідних науковців і рекомендацій практиків, а також власних напрацювань за даною проблематикою є вихідною базою для формування концептуальних засад Програми надання житлових субсидій мешканцям міста Суми (далі – Програма):

І. *Загальна характеристика Програми*. Програма надання житлових субсидій мешканцям міста Суми розроблена на виконання чинного законодавства та спрямована на реалізацію положень Конституції України, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, рішень Сумської міської ради та виконавчого комітету Сумської міської ради.

Програму підготовлено відповідно до чинної нормативно-правової бази України:

1. Закони України: Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні; Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (1991 р.); Про

статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту (1993 р.); Про донорство крові та її компонентів (1995 р.); Про місцеве самоврядування в Україні (1997 р.); Про жертви нацистських переслідувань (2000 р.); Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні (2003 р.);

2. Постанови Кабінету Міністрів України: Порядок обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї (домогосподарства) для усіх видів державної соціальної допомоги (2020 р.); Деякі питання призначення житлових субсидій (2021 р.); Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива (2021 р.).

II. *Визначення проблем, на розв'язання яких спрямована Програма*. Житлові субсидії були започатковані ще у 1995 р. для допомоги малозабезпеченим родинам в оплаті житлово-комунальних послуг, і донині саме ця програма залишається головним механізмом соціального захисту населення в умовах підвищення цін на житлово-комунальні послуги, що наслідком слабоконтрольованої державою поведінки підприємств-монополістів – надавачів житлово-комунальних послуг.

III. *Мета та завдання Програми*.

Метою Програми є соціальна підтримка найбільш вразливих верств населення, що передбачає надання їм грошових виплат для компенсації витрат на оплату житлово-комунальних послуг.

Завданнями Програми є:

– покращання якості життя малозабезпечених верств населення завдяки полегшенню доступу до житлово-комунальних послуг й оптимізації бюджету таких домогосподарств;

– збереження умов для сталого функціонування підприємств ЖКГ завдяки мінімізації ризиків виникнення заборгованості населення за спожиті житлово-комунальні послуги.

IV. *Порядок реалізації Програми*:

1. Конкретизація переліку послуг, на які надається житлова субсидія.

2. Для призначення субсидії громадянин, особа якого посвідчується паспортом або іншим документом, подає структурному підрозділу з питань соціального захисту населення за місцем реєстрації (орендарі, внутрішньо переміщені особи – за фактичним місцем проживання) подає законодавчо визначений перелік документів за встановленою процедурою.

3. Умови призначення житлової субсидії (можуть змінюватись унаслідок зміни політичних, соціально-економічних чи інших умов).

4. Особи, які можуть претендувати на отримання житлової субсидії. Випадки, коли субсидія не призначається (обмеження згідно з вимогами чинного законодавства).

5. Порядок розрахунку розміру житлової субсидії. Розмір обов'язкового відсотка платежу за житлово-комунальні послуги визначається для кожного домогосподарства індивідуально за єдиною формулою й залежить виключно від розміру середньомісячного сукупного доходу домогосподарства на одну особу. Після цього розраховується розмір обов'язкової частини платежу: обов'язковий відсоток платежу множиться на середньомісячний сукупний дохід домогосподарства. Різниця між розміром плати за житлово-комунальні послуги в межах соціальних нормативів споживання й розміром обов'язкового відсотка платежу і є розміром призначеної житлової субсидії. Громадяни, яким надається житлова субсидія, зобов'язані щомісяця сплачувати вартість фактично спожитих житлово-комунальних послуг, в незалежності від розміру нарахованої йому субсидії. Період, за який враховуються доходи при розрахунку розміру житлової субсидії.

6. Інформацію щодо призначення субсидій розміщують в Єдиному державному реєстрі отримувачів житлових субсидій, який знаходиться у відкритому доступі на сайті Мінсоцполітики (https://subsidii.ioc.gov.ua) в розділі «Житлові субсидії», пункт «Дізнатися розмір призначеної субсидії онлайн».

7. Громадянин, якому призначено житлову субсидію, зобов'язаний протягом 30 календарних днів повідомити про зміни параметрів, що впливають на призначення житлових субсидій.

V. *Фінансування Програми*. Річний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації Програми – ₴ 13 млн. Означена сума має бути скоригована залежно від зміни чисельності осіб, хто має право на житлову субсидію, а також умов її виплати.

VI. *Результативні показники виконання завдань Програми*: частка осіб, які подали відповідні заявки та стали отримувачами житлової субсидії; динаміка кількості призначених житлових субсидій; динаміка сум призначених житлових субсидій; динаміка відмов у призначені житлових субсидій; структура отримувачів житлових субсидій залежно від відсотку доходу домогосподарств на оплату

житлово-комунальних послуг; динаміка сум для відшкодування окремим верствам населення витрат на оплату житлово-комунальних послуг; приріст обсягу коштів на житлові субсидії, які надані додатково до встановлених чинним законодавством; динаміка сум заборгованості населення за спожиті житлово-комунальні послуги.

VII. *Очікувані результати виконання завдань Програми*: збільшення реальних доходів малозабезпечених верств населення як запорука полегшенню доступу до житлово-комунальних послуг; оптимізація витрат місцевого бюджету за статтею «житлові субсидії»; скорочення сум заборгованості населення за спожиті житлово-комунальні послуги.

Зрештою слід зазначити, що розроблені концептуальні засади Програми надання житлових субсидій мешканцям міста Суми, має за мету забезпечення соціальної підтримки найбільш вразливих верств населення, що передбачає надання їм грошових виплат для компенсації витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державної соціальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бізонич Д.В. Удосконалення механізму надання житлових субсидій в сучасній Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 2. С. 70–76.

2. Головчак Г.В., Юрченко О.Б. Обліково-аналітичне забезпечення тарифної політики на ринку житлово-комунальних послуг України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38. С. 119–126.

3. Про затвердження міської програми «Місто Суми – територія добра та милосердя» на 2019–2021 роки». Рішення Сумської міської ради від 28.11.2018 р. № 4148-МР. URL: smr.gov.ua/uk/miska-vlada/vikonavchi-organi/strukturni-pidrozdili-sumskoji-miskoji-radi (дата звернення: 11.11.2021)

4. Про затвердження програми Сумської міської об'єднаної територіальної громади «Соціальна підтримка захисників України та членів їх сімей» на 2020–2022 роки» від 27.11.2019 р. № 5996-МР. URL: smr.gov.ua/uk/miska-vlada/vikonavchi-organi/strukturni-pidrozdili-sumskoji-miskoji-radi (дата звернення: 11.11.2021)

5. Фасій Б.В. Субсидіарне застосування норм цивільного законодавства до житлових відносин: постановка проблеми. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 8. С. 68–74.

Мельниченко Олександр Анатолійович – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я; Харківський національний медичний університет; Харків; e-mail: mel_doc@ukr.net

Старусєва Вікторія Вадимівна – к.мед.н., доцент кафедри гігієни та екології № 1; Харківський національний медичний університет; Харків; e-mail: nikastaruseva@gmail.com

Єрьоменко Катерина Максимівна – студентка; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна; Харків; e-mail: katushaeremenko@gmail.com

Melnychenko Oleksandr – Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor; Full Professor of Public Health and Healthcare Management Department; Kharkiv National Medical University, Kharkiv; e-mail: mel_doc@ukr.net

Starusyeva Viktoriya – PhD in Medical Sciences, Associate Professor of Department of Hygiene and Ecology № 1; Kharkiv National Medical University, Kharkiv; e-mail: nikastaruseva@gmail.com;

Yeryomenko Kateryna – Student; V.N. Karazin Kharkiv National University; Kharkiv; e-mail: katushaeremenko@gmail.com

УДК 311:339.5.053

С. Г. Мельниченко

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Анотація. *У тезах досліджено головні показники експортної та імпортної діяльності України. Виявлено, що в умовах сьогодення роль України у світовому торговому просторі залишається незначною. Україна була й залишається так званим «сировинним придатком» для багатьох держав світу, при цьому вона не в змозі вийти на високотехнологічні світові ринки зі своїми товарами*

Ключові слова: експорт; імпорт; зовнішня торгівля; сальдо торговельного балансу.

RESEARCH OF DYNAMICS OF FOREIGN TRADE INDICATORS OF UKRAINE

Abstract. *The main indicators of export and import activity of Ukraine are investigated in the article. It was found that in today's conditions the role of Ukraine in the world trade space remains insignificant. Ukraine has been and remains a so-called "raw material appendage" for many countries around the world, and it is unable to enter high-tech world markets with its goods.*

Keywords: export; imports; foreign trade; trade balance.

Під зовнішньою торгівлею розуміють специфічний сектор економіки певної країни, головними учасниками якого є будь-які підприємницькі структури, які безпосередньо пов’язані з реалізацією певних товарів чи послуг на зарубіжних ринках і частини зарубіжного товару на національному ринку [1-2].

Україна відіграє чималу роль на міжнародному економічному ринку – вона є водночас як експортером так і імпортером багатьох товарів та послуг [рис. 1].

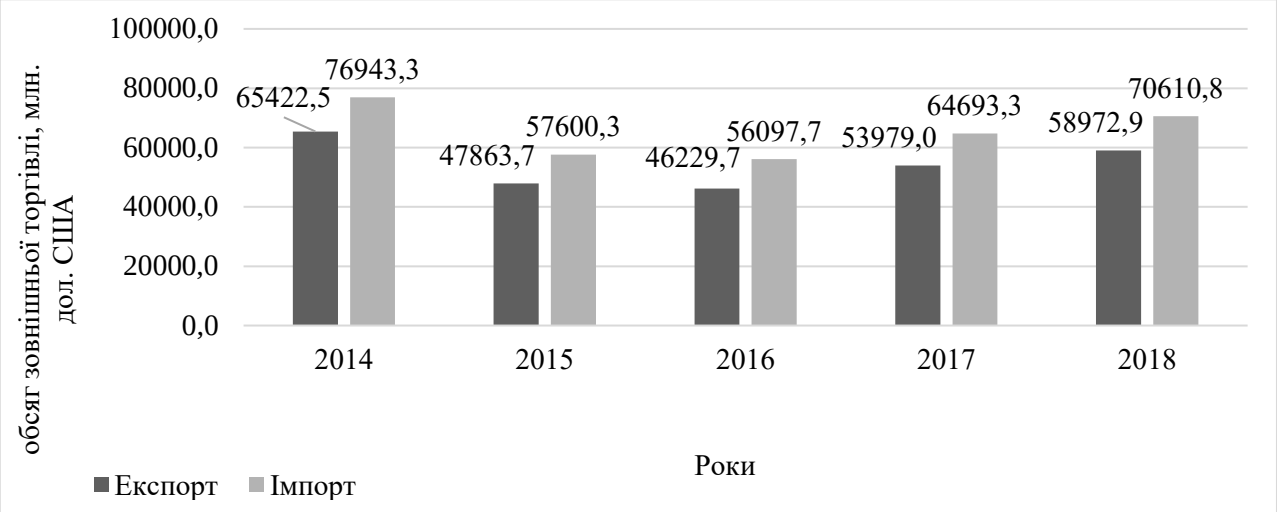

Рис. 1. Динаміка показників зовнішньої торгівлі України
Складено автором за [3 - 4]

З рис. 1 видно, що зовнішня торгівля України, впродовж 2014 – 2018 рр. має негативні тенденції – імпорт переважає над експортом. Так, у період з 2014 до 2018 рр. обсяг експорту знизився на 6449,6 млн. дол. США, а імпорт – знизився на 6362,5 млн. дол. США.

У процесі дослідження, за статистичними даними була розрахована динаміка сальдо

торговельного балансу України, яка показала, що нашій державі властиве негативне сальдо торгового балансу. Так, у 2014 році сальдо торгового балансу України склало -11529,8 млн. дол. США, а в 2018 році ситуація ще більше погіршилася -11637,9 млн. дол. США [табл. 1].

Негативні тенденції у зовнішньоекономічній діяльності України пов'язані з: спадом українського виробництва у 2014 – 2016 рр.; трикратною девальвацією гривні; військовий конфлікт на території держави, її економічна та політична нестабільність.

Таблиця 1

Динаміка показників зовнішньої торгівлі України (Складено автором за [3-4]**)**

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо торговельного балансу
2014	65422,5	76943,3	-11520,8
2015	47863,7	57600,3	-9736,6
2016	46229,7	56097,7	-9868,0
2017	53979	64693,3	-10714,3
2018	58972,9	70610,8	-11637,9

За географічною структурою зовнішньої торгівлі України, основниим торговими партнерами України впродовж 2014 – 2018 рр. були: країни СНД, Європа, Країни Європейського Союзу, Азія, Африка, Америка, а також незначна частка припала на Австралію і Океанію.

Таким чином, з аналізу статистичних даних, можна дійти висновку, що в умовах сьогодення роль України у світовому торговому просторі залишається незначною. Україна була й залишається так званим «сировинним придатком» для багатьох держав світу, при цьому вона не в змозі вийти на високотехнологічні світові ринки зі своїми товарами [5 - 6].

Для зменшення впливу світової кризи на економіку України та її зовнішню торгівлю потрібні політична воля, узгодженість дій влади, бізнесу та суспільства в цілому. Процес формування зовнішньоторговельного балансу України, зіставлення експортного потенціалу національної економіки та потреб в імпортних надходженнях потребують пильної уваги, постійного дослідження чинників і шляхів найменш болісного виходу із кризи та забезпечення наступного ефективного зростання.

Незважаючи на значне зменшення обсягів експорту та імпорту, за останні роки склалися в цілому позитивні «стартові умови» для формування нової географічної і товарної структури зовнішньої торгівлі України, яка б відповідала стратегічним цілям нашої країни та сьогоднішнім реаліям. Реалізація цих потенційних можливостей буде залежати, перш за все, від внутрішніх процесів, що відбуватимуться в нашій державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кісельов А. П. Основи бізнесу. Київ: Вища школа, 1997. 191 с.
2. Вишинська Т. Л., Генералов О. В., Севрук І. М. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні. Економічні науки, 2015. № 3 (38). С. 41 – 45.
3. Державний комітет статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 26.10.2021).
4. Жук І. М. Статистичний щорічник України за 2014 рік. Державна служба статистики України, 2015. С. 585.
5. Вернер І. Є. Статистичний щорічник України за 2018 рік. Державна служба статистики України, 2019. С. 481.
6. Мазаракі А. А., Мельник Т. М. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 470 с.

Мельниченко Софія Геннадіївна, здобувачка ступеня доктора філософії першого року навчання, асистентка кафедри водних біоресурсів та аквакультури, Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон, sofiya.melnichenko.98@gmail.com.

Sofiia Melnychenko, the first year study postgraduate student for the Ph.D degree, assistant of the department of aquatic bioresources and aquaculture, Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson, sofiya.melnichenko.98@gmail.com.

УДК 336.146

Г.С. Морозова

ОЦІНКА НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *Узагальнено наявні теоретичні підходи до визначення сутності понять «державний бюджет» та «доходи державного бюджету» згідно з діючою нормативно-законодавчою базою. Досліджено особливості формування дохідної частини бюджету за рахунок податкових та неподаткових надходжень та інших доходів за останні три роки. Проаналізовано структуру формування дохідної частини бюджету за основними статтями.*

Ключові слова: бюджет, доходи, податкові надходження, неподаткові надходження, офіційні трансферти

EVALUATION OF THE FILLING OF THE INCOME PART OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE

Abstract. *The existing theoretical approaches to defining the essence of the concepts of "state budget" and "state budget revenues" in accordance with the current regulatory framework are summarized. The peculiarities of the formation of the revenue part of the budget at the expense of tax and non-tax revenues and other revenues for the last three years are studied. The structure of formation of the revenue part of the budget by main articles is analyzed.*

Keywords: budget, revenues, tax revenues, non-tax revenues, official transfers

Державний бюджет України є однією з провідних ланок фінансової системи суспільства. Його значення лежить в основі реалізації державою своїх функцій – підтримання конституційного ладу правопорядку судочинства забезпечення соціальної стабільності, охорони здоров'я, освіти, тощо. Мобілізуючи кошти в державному бюджеті, держава підтримує належний соціальний клімат; стимулює розвиток економіки країни; впливає на національні, демографічні, екологічні та регіональні процеси. Добробут населення та їх фінансова стабільність напряму залежить від фінансової політики держави. Тому в сучасних економічних умовах проблеми формування достатнього обсягу доходів державного бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливого значення і актуальності.

Дослідженням проблематики бюджетної політики України в системі доходів державного бюджету займались багато вітчизняних науковців: С.І. Юрій, Й.М. Бескид, О.Д. Василик, К.В. Павлюк, Р.Й. Бачо, О.М. Мотузка, М.В. Тарасюк, О.С. Сироветник, Т.А. Далєвська та інші [1-6]. Проте не зважаючи на значний внесок в розвиток теорії і практики зазначених напрямів дослідження, особливо актуальною і недостатньо дослідженою залишається проблема наповнення державного бюджету та ефективності використання фінансових ресурсів держави.

Державний бюджет виступає невід`ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики.

Згідно Бюджетного кодексу України, під державним бюджетом слід розглядати план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади протягом бюджетного періоду [7].

Дослідження проблем наповнення дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення.

Дослідження сутності формування доходів бюджету є достатньо актуальним питанням сучасності, адже підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що перерозподіляється через бюджетну систему, залежить від розуміння сутності зазначеної економічної категорії.

За економічною сутністю бюджетні доходи, з одного боку, є результатом розподілу вартості валового внутрішнього продукту між різними учасниками відтворювального процесу, з іншого – об'єктом подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості. Так, через доходи

Державного бюджету України перерозподіляється суттєва частина ВВП. Формою прояву категорії «доходи державного бюджету» є сукупність видів бюджетних платежів юридичних та фізичних осіб, а їхнім матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються до бюджету.

У Бюджетному кодексі України визначено, що доходи бюджету це: «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [7].

Вітчизняні науковці розглядають категорію «доходи бюджету», з одного боку, як систему економічних відносин, з іншого – як кошти, що формують централізований фонд фінансових ресурсів держави. Отже, характеризуючи категорію «доходи державного бюджету», відзначимо їх як основну складову державних фінансів, що має похідний характер. На основі аналізу існуючих у наукових працях підходів, доходи державного бюджету доцільно визначити як частину бюджетних ресурсів держави, що надходить до основного загальнодержавного фонду, сформованого для фінансування суспільно необхідних видатків з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки, підвищення матеріального добробуту і культурного рівня населення, забезпечення обороноздатності країни, утримання державних органів управління та вирішення завдань суспільного розвитку.

Аналіз наповнення дохідної частини Державного бюджету України перш за все потрібен для детальної оцінки основних джерел надходження, динаміки їх змін, визначення факторів впливу, що призвели до відхилень по кожної статті доходів бюджету.

Найбільшу частку у структурі доходів Державного бюджету України впродовж 2018-2021 рр. займають податкові надходження. Дана група доходів посідає провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки, вони є найбільш адекватним і об'єктивним відображенням стану національної економіки. Використання податків як фінансових важелів ґрунтується на запровадженні різноманітних інструментів регулювання економічних пропорцій, забезпечення необхідного рівня соціальних гарантій тощо. Для будь-якої держави з ринковою економікою податки є своєрідним важелем регулювання та попередження негативних тенденцій в економіці. Податки є своєрідним механізмом, що забезпечує взаємозв'язок між загальнодержавними інтересами та інтересами окремих суб'єктів господарювання. Саме податки визначають характер взаємовідносин між підприємствами усіх форм власності з державним та місцевим бюджетами, з банківськими установами, державними органами виконавчої влади тощо.

Слід також зазначити, що впродовж досліджуваного періоду спостерігається тенденція їх зростання. Так, у 2021 р. порівняно з 2020 р. вони збільшились на суму 131386,4 млн. грн. (або на 15,4 %).

Розглядаючи окремо кожну статтю доходів бюджету, можна побачити тенденцію збільшення таких податкових надходжень, як податок на доходи фізичних осіб (на 4304,3 млн. грн. (на 3,7 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), податок на прибуток підприємств (на 37161,3 млн. грн. (на 34,2 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), внутрішні податки на товари та послуги (на 86883,5 млн. грн. (на 16,1 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), ПДВ з вітчизняних товарів (на 13823,1 млн. грн. (на 10,9 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), ПДВ з імпортних товарів (на 64288,3 млн. грн. (на 23,5 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів (на 14818,7 млн. грн. (на 25,6 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (на 3808,3 млн. грн. (на 12,5 %) у 2021 р. порівняно з 2020р.).

Слід зауважити, що у 2019-2020 рр. суми надходжень податку на прибуток підприємства були меншими, якщо порівнювати з сумами надходжень від фізичних осіб. Тобто спостерігалось зменшення виробництва за останні три роки і це вплинуло на надходження до бюджету.

Від продажу підакцизних товарів, вироблених в Україні (алкоголь, цигарки, нафтопродукти) у 2020 році зібрано більше ніж у 2019 та 2018 рр., але у 2021р. сума зменшилась на 6046,7 млн. грн. (на 7,5 %) у порівнянні з 2020р.

У структурі доходів друге місце серед надходжень займають неподаткові надходження. Структура неподаткових надходжень – це доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ та інші неподаткові надходження. Найбільшу частку у структурі неподаткових надходжень займають власні надходження бюджетних установ. Так, у 2021 р. в порівнянні з 2020 р. сума таких надходжень збільшилась на 11867,0 млн. грн. (на 17,2 %).

Впродовж 2018-2020 рр. спостерігається тенденція зменшення надходження до бюджету від

наданих адміністративних послуг, судового збору та доходів від некомерційної господарської діяльності. Проте у 2021 р. ця сума збільшилась на 2037,8 млн. грн. (на 20,9 %).

Цільові фонди, за розміром частки надходжень в бюджет, посідають четверте місце. У 2019 р. вони зросли на 1583,3 млн. грн. в порівнянні з 2018 роком та сягнули високого показника, але у 2020 році значення зменшилось до рівня 2018 року, а в 2021 р. збільшилось на 19,2 млн. грн. (на 10,3 %).

Таким чином, кожна група доходів відіграє значну роль у системі Державного бюджету України. На основі проведеного аналізу доходів державного бюджету спостерігається тенденція до зростання надходжень, що, в свою чергу, має позитивно відобразитися на економіці країни. Однак, державний бюджет регулярно відчуває дефіцит коштів. Податкові надходження до скарбниці не відзначаються стабільністю. У суспільстві спостерігається дуже великий рівень диференціації за доходами населення. Податки не стимулюють розвиток економіки, а радше заганяють її в тінь. А відтак, зараз, у дуже складний і непередбачуваний час, існує багато суперечок з приводу формування та використання коштів державного бюджету України. Існує безліч важливих проблем, які потребують негайного вирішення на законодавчому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Юрій С.І. Бюджетна система України / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. – К.: НІОС, 2011. – 400 с.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України : [підручник] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
3. Бачо Р.Й. Стан формування дохідної частини бюджету України в сучасних кризових умовах / Й. Иллар, Є.Й. Бачо // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – 6 с.
4. Мотузка О.М. Статистичний аналіз доходів державного бюджету України. Статистика та економіка, аналіз, 2015. № 1. С. 23–27.
5. Тарасюк М.В., Сироветник О.С. Доходи державного бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2018, № 21(2). С. 93–97.
6. Далєвська Т.А. Фінансово-бюджетне та стратегічне планування регіонального розвитку на засадах смартспеціалізації. Світ фінансів. Вип. 1(58). 2019. С. 43–53.
7. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.

Морозова Ганна Сергіївна **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: g.morozova@btu.kharkov.ua

Morozova Anna S. **–** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Finance, Banking and Insurance, State Biotechnology University, Kharkiv, e-mail: g.morozova@btu.kharkov.ua

УДК 336.5

Н. М. Назукова

БЮДЖЕТНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація. *У статті представлено аналітичну оцінку ефективності використання освітньої субвенції для фінансування закладів загальної середньої освіти в Україні. Встановлено, що рівень фінансування загальної середньої освіти в Україні нижче відповідного показника сусідніх держав ЄС та ОЕСР, що негативно позначається на якості знань учнів. Запропоновано шляхи підвищення ефективності використання освітньої субвенції, зокрема запровадження змін до низки нормативно-правових актів.*

Ключові слова: освітня субвенція; формула розподілу освітньої субвенції; фінансування освіти.

BUDGET TOOLS FOR QUALITY GENERAL SECONDARY EDUCATION IN UKRAINE

Abstract. *The article presents an analytical assessment of the effectiveness of the educational subvention in financing general secondary education institutions in Ukraine. It has been established that the level of funding for general secondary education in Ukraine is lower than the corresponding indicator of neighboring EU and OECD countries, which negatively affects the quality of students' knowledge. Ways to improve the efficiency of educational subvention are proposed, in particular, the introduction of changes in a number of legal acts.*

Keywords: educational subvention; educational subvention distribution formula; education financing.

Результати тестів PISA свідчать, що якість загальної середньої освіти в Україні суттєво нижча за європейський рівень і рівень країн ОЕСР [1]. З-поміж факторів, які негативно впливають на рівень знань українських учнів – недостатнє ресурсне забезпечення, зокрема сучасною освітньою інфраструктурою та навчальними посібниками, а також невисокий рівень оплати праці педагогів [2]. Незважаючи на те, що рівень видатків на освіту у відсотковому вираженні до ВВП в Україні відповідає рівню розвинених країн, якщо оперувати показником видатків на освіту у розрахунку на одного учня, то рівень фінансування освіти в Україні виявляється значно меншим, ніж у більшості європейських країн (табл. 1). Так, в середньому по 22-х країнах ЄС, які входять до ОЕСР видатки на заклади загальної середньої освіти у розрахунку на 1 учня становлять 10 661 дол. США по ПКС, по країнах ОЕСР в середньому ці видатки складають 10 577 дол. США, тоді як в Україні – 3286 дол. США.

Таблиця 1

Середні видатки на 1 учня загальної середньої освіти, дол. США по паритету купівельної спроможності (ПКС)

№ з/п	Країна	Сума видатків	№ з/п	Країна	Сума видатків	№ з/п	Країна	Сума видатків
1.	Норвегія	15 480	5.	Німеччина	10 849	9.	Латвія	6 940
2.	Австрія	15 276	6.	Чехія	9 126	10.	Литва	6 432
3.	Бельгія	14 849	7.	Польща	8 170	11.	Угорщина	6 283
4.	Данія	12 086	8	Словаччина	7 052	12.	Україна	3 286

Джерело: дані Мінфіну (https://www.mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education) та OECD stats (https://stats.oecd.org/#).

Примітки: дані для України за 2020 рік, тоді як для інших країн – за останньою наявною інформацією, в основному за 2018 рік. Перерахунок суми видатків на одного учня загальної середньої освіти по ПКС здійснено на основі даних МВФ, які оновлюються двічі на рік у квітневому і жовтневому випуску World Economic Outlook (Implied PPP conversion rate).

Фінансування закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) в Україні здійснюється з місцевих бюджетів. Найбільшу частку видатків на ЗЗСО місцеві бюджети покривають за рахунок освітньої субвенції, яка надається з державного бюджету і спрямовується на оплату праці з нарахуваннями

педагогічних працівників (ст. 103 БКУ).

За даними Мінфіну, на початок 2021 р. на рахунках місцевих бюджетів було акумульовано 5,3 млрд. грн. коштів невикористаної освітньої субвенції, яка, згідно статті 103^2 Бюджетного кодексу, може використовуватися на оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти (оснащення навчальних кабінетів, придбання автобусів, ремонт приміщень). В умовах пандемії COVID-19, згідно із ст. 25 Закону України «Про державний бюджет України на 2021 рік» залишки освітньої субвенції також можуть бути використані на забезпечення безпечного навчального процесу у ЗЗСО. Незважаючи на достатньо широкий перелік напрямів використання коштів освітньої субвенції, а також на об'єктивну необхідність збільшення капітальних інвестицій в освіту, залишки освітньої субвенції на рахунках місцевих бюджетів не зменшились, а навпаки зросли на кінець 2021р. до 7 млрд. грн. (табл. 2).

Таблиця 2

Суми невикористаної освітньої субвенції за місяцями 2021 року, млн грн.

Період	01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10
Залишки невикористаної субвенції	5322,7	6978,7	6185,4	5995,4	5750,0	6938,1	6826,9	7650,2	7609,1	7081,1
Видатки за рахунок залишків освітньої субвенції,	-	12,5	97,5	273,3	459,1	708,2	991,8	1286,3	1844,5	2321,0

Джерело: дані Мінфіну (https://www.mof.gov.ua).

Накопичення значних обсягів невикористаної освітньої субвенції може свідчити про економію на оплаті праці вчителів відділами освіти територіальних громад з метою спрямування зекономлених коштів на інфраструктурне оновлення. Таким чином порушується принцип цільового використання освітньої субвенції. З метою стимулювати місцеві органи управління до оперативного використання залишків освітньої субвенції для покращення якості освіти уряд може встановити граничний термін для їх використання – до кінця 2022 р. Рекомендований МОН перелік напрямів використання залишків освітньої субвенції: 1) на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників, у тому числі, на встановлення надбавок, доплат та винагород педагогічним працівника у максимальному розмірі; 2) на будь-які напрями, що стосуються оновлення матеріально-технічної бази закладів та установ освіти, включаючи їх реконструкцію, поточний та капітальний ремонт, придбання обладнання для їдалень (харчоблоків) та сучасних меблів, здійснення заходів, пов'язаних із забезпеченням пожежної безпеки, оснащення закладів освіти персональними комп'ютерами й мультимедійним обладнанням, засобами навчання та обладнанням для навчальних кабінетів, STEM-лабораторіями, оснащення інклюзивно-ресурсних центрів тощо (на засадах співфінансування); 3) на закупівлю засобів індивідуального захисту. Першим кроком у напрямку ефективного використання накопичених залишків освітньої субвенції має стати ґрунтовний аналіз поточного стану матеріально-технічної бази закладів освіти, проведений їх засновниками. Вирішення проблеми накопичених залишків освітньої субвенції дозволить підвищити ефективність державного фінансування освіти за такими напрямами: інфраструктурним, оплати праці, забезпечення рівності в освіті.

Акумулювання залишків освітньої субвенції свідчить про недоліки у її розрахунку і розподіленні між місцевими бюджетами. Розрахункова наповнюваність класів, що впливає на обсяги виділених в межах освітньої субвенції коштів, залежить від територіального устрою. Враховуючи можливі зміни, які відбуватимуться у складі територіальних громад, відповідні коефіцієнти приведення розрахункової наповнюваності класів мають корегуватися не один раз на три роки, а щороку. Законодавче врегулювання означеного питання передбачає внесення змін до Постанови КМУ «Про внесення змін до формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами» від 20.12.2021 № 1364 (останній абзац п. 4 викласти у редакції: «Перегляд значень коефіцієнтів приведення здійснюється щороку»). Уточнення до формули розподілу освітньої субвенції дозволить узгодити обсяги отримуваної ОТГ коштів у вигляді освітньої субвенції із реальними потребами в оплаті праці педагогічних працівників у громадах. Це дозволить більш точно визначати необхідний обсяг бюджетних коштів на оплату праці педагогів та, відповідно, ефективніше розподілити бюджетні кошти

для фінансування інших програм, у тому числі цільових, які спрямовані на покращення інфраструктурної, зокрема матеріально-технічної, складової загальної середньої освіти.

Для стимулювання зростання рівня знань учнів у формулі розподілу освітньої субвенції доцільно врахувати складність освітніх програм, реалізацію компетентнісних підходів у навчанні та інших новацій, які підвищують якість освіти, з присвоєнням вищих коефіцієнтів фінансування тим закладам, де реалізуються новації.

Напрацювання алгоритмів і дієвих практичних механізмів ефективного розподілу і використання освітньої субвенції передбачає своєчасну і повну інформованість МОН і органів управління територіальних громад щодо щомісячної кількості учнів, які здобувають загальну середню освіту в конкретному закладі освіти. На основі щомісячних даних розпорядник освітньої субвенції (МОН) розподіляє та доводить до одержувачів належні їм обсяги бюджетних асигнувань. Згідно даних Державної казначейської служби України, освітня субвенція з державного бюджету перераховується на рахунки обласних бюджетів двічі на місяць: на початку та в середині. Водночас, інформація щодо кількості учнів подається школами несвоєчасно, що призводить до затримки у розподілі коштів освітньої субвенції з місцевих бюджетів. До причин несвоєчасної передачі інформації щодо фактичної наповнюваності класів належать: відсутність штатних працівників, які займаються передачею даних; недостатня кваліфікованість управлінського персоналу ЗЗСО; недостатня інформатизація сектору ЗСО. Для вирішення цієї проблеми доцільно запровадити посади юриста та бухгалтера/економіста у ЗЗСО. Законодавче врегулювання цього питання передбачає внесення змін до Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти, затверджених Наказом МОН від 04.10.2021 р. №1055. Фінансування витрат на оплату праці таких працівників доцільно здійснювати за рахунок освітньої субвенції, що дозволить мінімізувати ризики адміністративного тиску на ЗЗСО з боку органів місцевого самоврядування. Зазначені зміни також сприятимуть пришвидшенню процесів фінансової автономізації закладів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Український центр оцінювання якості освіти (2019). Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 [Национальный отчет по результатам исследования качества образования. PISA-2018]. Київ: УЦОЯО.
2. Новиков Валерий Николаевич, Макарова Елена Владимировна. ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ: ОЦЕНКА КАЧЕСТВА И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПО МАТЕРИАЛАМ PISA-2018 // Вопросы образования. 2020. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/obrazovanie-v-ukraine-otsenka-kachestva-i-perspektivy-razvitiya-po-materialam-pisa-2018

Назукова Наталія Миколаївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу державних фінансів ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Київ, e-mail: trotsn@ukr.net

Nazukova Nataliia M. – PhD in economics, senior researcher at the Public finance dep-t of the Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: trotsn@ukr.net

УДК 338.242

О. В. Нікішина[1]
О. О. Зеркіна[2]

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД І МЕХАНІЗМИ СЕЛЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМ ТОВАРНИХ РИНКІВ

[1]ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»
[2]Міжнародний гуманітарний університет

Анотація. У статті розроблено методологічний підхід до селективного регулювання розвитку систем суміжних товарних ринків, обґрунтовано специфікацію механізмів у залежності від об'єкту регулювання – сектори «зростання» і «розриви» товарно-фінансових потоків.

Ключові слова: селективне регулювання, механізми, розвиток, системи товарних ринків.

Methodological approach and mechanisms of selective regulation development of commodity market systems

Abstract. The article develops a methodological approach to the selective regulation of the development of systems of related commodity markets, substantiates the specification of mechanisms depending on the object of regulation – sectors of «growth» and «gaps» in commodity and financial flows.

Key words: selective regulation, mechanisms, development, commodity market systems.

В умовах сучасних диспропорцій розвитку національних товарних ринків, зокрема, між виробництвом і споживанням, міжсекторним розподілом доданої вартості, сировинним характером вітчизняного експорту та імпорту переробних товарів тощо, постає необхідність у впровадженні механізмів, заходів та інструментів селективного регулювання систем товарних ринків, що дозволяють ефективно використовувати ресурсний потенціал економіки в умовах нестабільності.

Термін «селективність» (англ. select – вибирати) трактується як здатність здійснювати відбір, вибірковість; властивість одного об'єкту підбирати властивості іншого об'єкту відповідно до свої потреб і якостей для подальшого сумісного використання і розподілу ресурсів як першого, так і другого об'єкту. Поява селективності в системі державного управління обумовлена «вадами» ринку, тобто його неспроможністю в певних секторах економіки та товарних ринків забезпечити ефективний розподіл ресурсів. Необхідність селективного управління підвищується в періоди економічного спаду та нестабільності, що характеризуються обмеженістю державних фінансових ресурсів та мінливістю ринкового середовища. Селективність дозволяє усувати з плином часу диспропорції відтворювальних процесів у вибіркових секторах товарних ринків. Селективність реалізується в межах цілеспрямованого формування суб'єктами управління відносних пропорцій у системах суміжних товарних ринків і системі національної економіки. Під впливом держави відносні пропорції складаються по-іншому, ніж під впливом стихійних ринкових сил або найсильніших суб'єктів господарювання, наділених ринковою владою, оскільки ці пропорції конструюються у площині реалізації економічних інтересів держави та суспільства [1].

Селективність обумовлена також пріоритетами державної економічної політики. Серед «ключових орієнтирів» економічної політики, визначених Національною економічною стратегією на період до 2030 р. від 03.03.2021 р. № 179, чільне місце займає вільна і чесна конкуренція, рівний доступ для бізнесу, інституційна спроможність держави; до «червоних ліній» (заборонених напрямів руху) віднесено, зокрема, монополізацію конкурентних ринків, відступ від реформування недорозвинутих ринків [2]. Слід зазначити, що даною стратегією одним із пріоритетних напрямів визначено забезпечення конкурентоспроможності секторів економіки на міжнародному ринку, стимулювання експорту обробної продукції з високою доданою вартістю, впровадження збалансованої імпортної політики, що відповідає цільовим орієнтирам селективного регулювання розвитку національних товарних ринків.

Головна ідея *авторської концепції селективного регулювання розвитку систем суміжних*

товарних ринків полягає в тому, що поетапне впровадження механізмів і заходів селективного регулювання (у т.ч. інструментів державного маркетингу), цілеспрямовано зорієнтованих, з одного боку, на стимулювання продукування доданої вартості товарів у ресурсоутворювальних (передусім, переробних) секторах вертикально суміжних товарних ринків, з іншого, на зменшення (нівелювання) «розривів» товарно-фінансових потоків між суміжними секторами і ринками, дозволить забезпечити сталий відтворювальний розвиток товарних ринків і національної економіки загалом.

Структурна схема методологічного підходу до селективного регулювання розвитку систем товарних ринків, запропонованого автором, наведена на рис. 1.

<table>
<tr><td colspan="4">Концептуальний базис:
теорії відтворення ресурсів, змішаного регулювання, концепції сталого розвитку, циркулярної економіки</td></tr>
<tr><td colspan="4">Мета селективного регулювання розвитку систем товарних ринків:</td></tr>
<tr><td colspan="2">1. Забезпечення ефективності функціонування систем вертикально суміжних товарних ринків.
2. Забезпечення економічної безпеки держави в умовах нестабільності (економічна складова)</td><td colspan="2">3. Забезпечення зайнятості населення.
4. Сталий екологоорієнтований розвиток секторів суміжних ринків
(соціально-екологічна складова)</td></tr>
<tr><td colspan="4">Завдання селективного регулювання розвитку систем товарних ринків:</td></tr>
<tr><td colspan="2">Економічні: 1. Нівелювання (зменшення) міжсекторних і міжринкових «розривів» товарно-фінансових потоків
2. Подолання структурних і фінансових диспропорцій відтворювальних процесів у системі суміжних ринків
3. Стимулювання експорту вітчизняних товарів із високою доданою вартістю
4. Селективне імпортозаміщення на стратегічних товарних ринках
5. Забезпечення доступу малих і середніх товаровиробників до ринкової інфраструктури</td><td colspan="2">Соціально-екологічні: 1. Створення нових робочих місць, безпечних умов праці, гідна зарплата
2. Раціональне задоволення споживчого попиту, оптимізація співвідношення ціна / якість товару
3. Стимулювання ринкових суб’єктів до впровадження екологобезпечених технологій і виробництв на інноваційній основі
4. Повторне використання відходів у секторах</td></tr>
<tr><td colspan="4">Групи принципів селективного регулювання розвитку систем товарних ринків</td></tr>
<tr><td>1. Суб’єктів регулювання:
– системність;
– адекватність;
– гнучкість;
– раціональність співвідношення різних методів регулювання;
– екологічність.</td><td>2. Суб’єктів ринку:
– легітимність;
– соціальна відповідальність;
– динамічність</td><td>3. Взаємодії суб’єктів регулювання і господарювання:
– збалансованість економічних інтересів;
– справедливість;
– прозорість і передбачуваність</td><td>4. Впливу суб’єкту регулювання на розвиток товарних ринків:
– цілеспрямованість;
– пропорційність;
– ефективність;
– науковість</td></tr>
<tr><td colspan="4">Концепція селективного регулювання розвитку систем товарних ринків: цілеспрямований вплив на «розриви» товарно-фінансових потоків з метою їх зменшення, на «точки зростання» у системі суміжних ринків шляхом стимулювання продукування доданої вартості товарів у переробних секторах ринків</td></tr>
<tr><td colspan="4">Методичний базис</td></tr>
<tr><td colspan="4">Методичні положення комплексної оцінки функціонування й регулювання розвитку вертикально суміжних товарних ринків: оцінка відтворювального циклу (товарних і фінансових потоків, міжсекторних взаємозв’язків) та соціально-екологічних показників розвитку релевантних ринків, аналіз міжсекторних і міжринкових товарних і фінансових балансів, ідентифікація «розривів» товарно-фінансових потоків, ресурсоутворювальних секторів у системі суміжних товарних ринків</td></tr>
<tr><td colspan="4">Пріоритети державної політики в ринковому вимірі, стратегічні орієнтири сталого відтворювального розвитку систем суміжних товарних ринків в умовах нестабільності</td></tr>
<tr><td colspan="4">Механізми та інструменти селективного регулювання розвитку систем товарних ринків</td></tr>
<tr><td colspan="2">1. Селективне регулювання «розривів» товарно-фінансових потоків: організаційні, фінансові, інформаційні, інституціональні механізми</td><td colspan="2">2. Селективне регулювання «точок зростання»: комплексні механізми: організаційно-фінансові, інституціонально-економічні, інструменти державного маркетингу</td></tr>
<tr><td colspan="4">Очікувані ефекти: відтворювальний (зростання ринкової доданої вартості), логістичний (скорочення логістичних витрат товароруху в ринковій системі), соціальний (створення нових робочих місць, збільшення заробітної плати), податковий (зростання податкових надходжень і соціальних виплат від ринкових субєктів)</td></tr>
</table>

Рис. 1. Структурно-логічна схема методологічного підходу до селективного регулювання розвитку систем вертикально суміжних товарних ринків [авторська розробка]

Відмінними рисами авторського підходу до селективного регулювання розвитку товарних ринків

є цілеспрямованість впливу на «точки» зростання або «розриви» товарно-фінансових потоків; системність і взаємопов'язаність регуляторних заходів, що забезпечує вирішення не одиничних, а комплексних проблем, утворюючи позитивний системний ефект; стимулювання активізації діяльності суб'єктів переробних секторів, які продукують найбільшу частку доданої вартості та податкових надходжень у системі суміжних ринків; використання інструментів державного маркетингового управління.

Авторська концепція синтезує в єдину методологічну площину два напрями селективного впливу на відтворювальні процеси товарних ринків: сектори «зростання» (як правило, переробні) та «розриви» товарно-фінансових потоків, як міжсекторні, так і міжринкові. Селективне регулювання розвитку секторів «зростання» здійснює глибинний формуючий вплив на систему вертикально суміжних ринків, орієнтоване в перспективі на зміну пропорцій відтворення та перехід системи до нової якості, забезпечення її сталого відтворювального розвитку. Селективне регулювання «розривів» товарно-фінансових потоків, чинить стабілізуючий вплив на ринкову систему, відновлюючи безперервність відтворювального циклу. Загалом чим вищим є ступінь структурної та кількісно-якісної розбалансованості товарно-фінансових потоків у системах суміжних ринків, тим більшим є потенціал селективного регулювання [1].

Концептуальний базис методології селективного регулювання розвитку систем вертикально суміжних товарних ринків включає головну мету і завдання у двоєдності їх економічної та соціально-екологічної складових, чотири групи актуалізованих принципів регулювання, а саме: (1) суб'єктів регулювання; (2) суб'єктів ринку; (3) взаємодії суб'єктів регулювання та ринків; (4) впливу суб'єкта регулювання на розвиток товарних ринків. Методичний базис поєднує методичні положення щодо комплексної оцінки функціонування й регулювання розвитку вертикально суміжних товарних ринків, ринкові стратегії сталого відтворювального розвитку та регуляторні механізми (див. рис. 1).

Пропоновані механізми розділені за напрямами селективного впливу: (1) регулювання «розривів» товарно-фінансових потоків запропоновано здійснювати з використанням організаційних, фінансових та інституціональних механізмів; (2) регулювання «точок зростання» – за допомогою комплексних механізмів: організаційно-фінансових, інституціонально-економічних, а також інструментів державного маркетингу (див. рис. 1). Державний маркетинг має адаптивний характер, враховує зміни внутрішнього і зовнішнього середовища товарних ринків і пристосовує до них процеси реалізації селективної політики, що має важливе значення в сучасних умовах нестабільності.

Головними напрямами впровадження інструментів державного маркетингу є підтримка національних експортерів товарів із високою доданою вартістю, розвиток конкуренції і забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках. Впровадження регуляторних механізмів орієнтовано на досягнення відтворювального, логістичного, соціального та податкового ефектів у системах товарних ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нікішина О. В. Концептуальний підхід до селективного регулювання відтворювальних процесів у системі суміжних ринків зерна та продуктів його переробки. Food Industry Economics. 2016. 8 (2). С. 9-20. URL: https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/125

2. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: затверджена Постановою КМУ від 3 березня 2021р. № 179. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179

Нікішина Оксана Володимирівна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка відділом ринкових механізмів та структур, Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, e-mail: ksenkych@gmail.com

Зеркіна Оксана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і міжнародних економічних відносин, Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, e-mail: oksana_27@i.ua

Nikishyna Oksana V. − Doctor of Economics, Senior Researcher, Head of Department of market mechanisms and structures, Institute of market and economic & ecological research of National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa, e-mail: ksenkych@gmail.com

Zerkina Oksana O. − PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economics and international economic relations, International University for the Humanities, Odessa, e-mail: oksana_27@i.ua

УДК 336.7

О.С. Новосьолова[1]
О.Ю. Левченко[2]

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

[1, 2] Херсонський національний технічний університет

Анотація. *У статті досліджено теоретико-організаційні засади діяльності банків на ринку цінних паперів, з'ясовано сутність і необхідність такої діяльності, виокремлено форми участі та види діяльності банків на ринку цінних паперів. Проведено оцінку операцій банків з цінними паперами.*

Ключові слова: ринок цінних паперів, акція, облігація, деривативи, банк, облігація внутрішньої державної позики, управління портфелем цінних паперів.

PECULIARITIES OF ACTIVITY OF UKRAINIAN BANKS IN THE SECURITIES MARKET

Abstract: *In article* it is examined the theoretical and organizational principles of banks in the securities market, clarified the nature and necessity of such activities, identified forms of participation and activities of banks in the securities market. An assessment of banks' operations with securities was conducted.

Keywords: securities market, stock, bond, derivative, bank, domestic government bond, securities portfolio management.

Ринок цінних паперів є рушійною силою у розвитку економіки країни, оскільки сприяє нагромадженню капіталу та дозволяє визначити найбільш привабливі та вигідні об'єкти для інвестування, крім того він позитивно впливає на функціонування ринку послуг (інвестиційного консультування, управління портфелями цінних паперів, розрахунково-клірингових операцій тощо). Аналізуючи роль і місце банківської системи на фінансовому ринку, виокремлюємо дві основні взаємопов'язані функції: забезпечення економіки необхідною кількістю засобів платежу за рахунок ефекту мультиплікатора і трансформації заощаджень в інвестиції [1, с. 45]. На сучасному етапі небанківський фінансовий сектор України відзначається досить слабким рівнем розвитку та не здатний забезпечити економіку країни довгостроковими ресурсами через операції на фондовому ринку, тому функцію фінансового посередника в інвестиційних процесах в Україні переважно виконує банківська система. Можна виділили три умовні напрями діяльності банку на фондовому ринку: як емітента, як інвестора і як професійного його учасника. Основним же напрямом діяльності вітчизняних банків на ринку цінних паперів є формування інвестиційного портфеля.

Розглянемо обсяги емісії акцій банками України (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги випуску акцій банківськими установами в Україні в 2018-2020 роках*

Показники	Роки			Темп приросту 2020/2018 роки, %
	2018	2019	2020	
Річний обсяг емісії акцій на вітчизняному ринку, млрд. грн.	22,3	63,5	33,0	+48,0
у тому числі				
обсяг емісії акцій банківськими установами	17,2	15,1	20,8	+20,9
Частка емісії акцій банків у загальному обсязі випуску акцій, %	77,1	23,8	63,0	-

*Складено автором за даними джерела [2].

Протягом 2020 року Національною комісією з цінних паперів та фондових ринків України

зареєстровано 71 випуск акцій на суму 33,0 млрд. грн. Порівняно з аналогічним періодом 2019 року обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 30,5 млрд. грн.

У 2018 році обсяг випуску акцій сягнув свого мінімуму за останні п'ять років і становив 22,3 млрд. грн. Основними емітентами акцій у 2018-2020 роках були банки, що здійснювали емісії з метою докапіталізації. Банки входять у ТОП-10 емітентів, які зареєстрували найбільші випуски акцій. Обсяг емісії акцій цих емітентів становив 79,9% від загального обсягу випусків акцій, зареєстрованих 2020 року НКЦПФР.

Криза у вітчизняній банківській системі, що мала місце у 2014-2015 роках та була поглиблена у тому числі і девальвацією гривні, засвідчила існування дефіциту ресурсної бази у банківській системі, і в першу чергу недостатність обсягів її статутного капіталу, та необхідність її нарощення. Одним з джерел такого нарощення є додаткова емісія акцій. Аналіз інформації, наведеної у таблиці 5 показує, що протягом 2020 року серед емітентів, що увійшли у ТОП-10 та зареєстрували випуски акцій, левова частка належить банківським установам.

Результатом інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів є формування портфеля фондових інвестицій. Законодавство України не містить обмежень щодо банківських інвестицій за видами цінних паперів. Банки можуть здійснювати інвестиції в акції, державні та приватні облігації, похідні цінні папери, векселі. На відміну від фінансування інвестицій в основний капітал, інвестиції в цінні папери у більшості банків носять короткостроковий характер і полягають в утриманні придбаних ліквідних цінних паперів до перепродажу на ринку за більш високою ціною, або в утриманні боргових цінних паперів до терміну їх погашення емітентом.

Склад портфеля цінних паперів, утримуваного вітчизняними банками, за секторами економіки в 2018-2020 роках представлений в таблиці 2.

Таблиця 2

Цінні папери, крім акцій, утримувані банківськими установами, за секторами економіки у 2018-2020 роках (залишок на кінець періоду)*

Роки	Усього, млрд. грн.	Інші фінансові корпорації		Сектор загального державного управління		Нефінансові корпорації		Інші сектори	
		млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %
2018	418,4	2,2	0,5	411,6	98,4	4,6	1,1	-	-
2019	375,7	2,9	0,8	368,1	98,0	4,8	1,2	-	-
2020	612,4	4,0	0,7	603,9	98,6	4,4	0,7	-	-

*Складено автором за даними джерела [2].

Отже, вітчизняні банки інвестують переважно у цінні папери, емітовані сектором загального державного управління (далі – СЗДУ), купуючи ОВДП та облігації місцевих позик. Так, питома вага даного сектору у вкладеннях банків становила у середньому 98%. Значні інвестиції у ОВДП можна пояснити високою надійністю даного виду фінансового інструменту та високими відсотковими доходами, під які Уряд України розміщував ОВДП за останні роки. У II-III кварталах 2019 року середня ставка по ОВДП сягала 15-18% річних, що є одним із найвищих значень у світі.

Сформована тенденція розвитку інвестування в діяльності вітчизняних банків викликана, на нашу думку, двома причинами: по-перше, зменшенням попиту на кредити з боку українського суспільства в умовах системної банківської кризи, що зумовило появу не задіяних в кредитному процесі ресурсів, а по-друге, появою на вітчизняному фондовому ринку одночасно надійних і достатньо доходних фінансових інструментів у формі ОВДП, що значною мірою посилило інтерес банків до таких вкладень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Банковский менеджмент : учебник / под ред. Ю. Ю. Русанова. Москва : Магистр, НИЦ ИНФРА-М, 2017. 518 с.

2. Показники банківської системи України. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516 (дата звернення: 11.02.2022).

Новосьолова Олена Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Херсонський національний технічний університет, Херсон, e-mail: novoselova27@gmail.com

Novosolova Olena S. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Finance, Accounting and Taxation, Kherson National Technical University, Kherson, e-mail: novoselova27@gmail.com

Левченко Олеся Юріївна, студентка спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Херсонський національний технічний університет, Херсон, e-mail: novoselova27@gmail.com

Levchenko Olesya Y., student of specialty 072 «Finance, Banking and Insurance», Kherson National Technical University, Kherson, e-mail: novoselova27@gmail.com

УДК 33.332.332.1

Х. О. Патицька

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

Анотація. *Проаналізовано процеси формування фінансових ресурсів територіальних громад України в умовах пандемії COVID-19. Виявлено тенденції впливу пандемії на фінансові індикатори територіальних громад у розрізі обраних груп. Ідентифіковано проблеми, які негативно впливають на зміцнення фінансової спроможності громад.*

Ключові слова: доходи місцевого бюджету; пандемія; територіальні громади; органи місцевого самоврядування.

Trends in the formation of budget revenues of territorial communities of Ukraine in the conditions of spreading pandemic

Abstract. *The processes of formation of financial resources of territorial communities of Ukraine in the conditions of a pandemic are analyzed. The tendencies of pandemic infl uen ce on fi nancial indicators of territorial communities in the context of selected groups are revealed. Problems that negatively affect the strengthening of financial capacity of communities are identified.*

Keywords: budget revenues; pandemic; territorial communities; local government agencies.

Фінанси новоутворених територіальних громад України на початку 2020 року опинились у новій системі ризиків, обумовлених поширенням пандемії, що не могло не відобразитися на процесах формування і виконання місцевих бюджетів, прозорості та підзвітності функціонування і фінансовій спроможності загалом. З метою дослідження розвитку територіальних громад в умовах мінливості економіки та кризи, спричиненої пандемією Covid-19, проведено аналіз впливу фінансових детермінант на соціально-економічний розвиток 42 територіальних громад в Україні у період 2019-2020 рр. в розрізі міст обласного значення, міських, селищних та сільських ТГ, що дозволило зробити такі узагальнення.

Якщо аналізувати доходи місцевих бюджетів ТГ на одну особу за обраний період, то спостерігалось їх зниження у 2020 р. порівняно з попереднім роком у середньому на 4,2 в.п., з 9778,9 грн до 9317,1 грн. Причиною зниження доходів бюджетів ТГ є суттєве зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів з державного бюджету. При чому, якщо по міських, селищних та сільських ТГ обсяг трансфертів у 2020 р. становив 87,3%, то до бюджетів великих міст надійшло лише 54,9% обсягу трансфертних надходжень попереднього року.

Що ж стосується податкових надходжень до бюджетів ТГ, то в 2020 році спостерігалось незначне зростання (порівняно з 2019 р.) у розрізі усіх основних видів податків (ПДФО – на 4,2 в.п., акцизного податку – 7,9 в.п., єдиного податку – 4,9 в.п.), за винятком плати за землю (надходження від цього виду скоротились на 3,4 в.п.) (табл. 1).

Однією з можливих причин зниження надходження плати за землю у 2020 р. порівняно з попереднім роком є прийняття законів «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню короновірусної хвороби (COVID-19)» [1] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв’язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [2], якими передбачено, що у період з 1 до 31 березня 2020 р. цей податок не нараховувався та не сплачувався. Це зумовило, відповідно до розрахунків Міністерства фінансів України [3], недонадходження до місцевих бюджетів в обсязі 2,7 млрд. грн. Зауважимо, що окрім плати за землю, прийняті акти стосувалися умов стягнення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (у період з 1 до 31 березня об’єкти нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, не були

об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та єдиного податку (збільшено граничний обсяг доходу в контексті сплати єдиного податку та надано право органам місцевого самоврядування зменшувати уже прийняті ставки податку).

Таблиця 1

Динаміка власних доходів ТГ на одну особу у 2019-2020 рр.

ТГ	**Власні доходи**	Податкові надхо-дження	ПДФО	Акциз	Акциз на пальне	Акциз з роздрібної торгівлі	Місцеві податки і збори	Єдиний податок	Плата за землю	Податок на нерухоме майно
2019										
МОЗ	**8146,7**	*7124,7*	4432,7	504,4	216,5	287,9	2169,4	1280,9	666,1	206,2
Міські ТГ	**4911,8**	*4487,4*	2582,4	511,5	399,5	112,0	1373,9	653,9	638,3	74,6
Селищні ТГ	**4610,8**	*4262,2*	2337,6	213,6	149,2	64,3	1557,0	559,1	835,7	130,3
Сільські ТГ	**4639,9**	*4272,8*	2839,8	236,6	192,9	43,8	1118,8	647,0	420,3	45,8
Середнє по ТГ	**5577,3**	**5036,8**	**3048,1**	**366,5**	**239,5**	**127,0**	**1554,8**	**785,2**	**640,1**	**114,2**
2020										
МОЗ	**8445,0**	*7642,8*	4779,6	587,1	240,3	346,8	2264,3	1393,9	628,1	213,7
Міські ТГ	**5164,9**	*4726,0*	2746,2	526,7	405,0	121,7	1431,2	702,1	636,1	85,8
Селищні ТГ	**4956,5**	*4505,5*	2535,4	245,6	171,1	74,6	1632,4	613,6	846,0	150,1
Сільські ТГ	**4851,6**	*4471,6*	2985,1	264,6	218,3	46,3	1163,8	673,2	430,3	98,6
Середнє по ТГ	**5854,5**	**5336,5**	**3261,6**	**406,0**	**258,7**	**147,3**	**1622,9**	**845,7**	**635,1**	**137,0**
2020 (з урахуванням індексу інфляції)										
МОЗ	**8223,0**	*7441,9*	4653,9	571,7	234,0	337,7	2204,8	1357,2	611,5	208,1
Міські ТГ	**5029,1**	*4601,8*	2674,0	512,9	394,3	118,5	1393,6	683,7	619,4	83,6
Селищні ТГ	**4826,2**	*4387,1*	2468,7	239,2	166,6	72,6	1589,5	597,4	823,8	146,1
Сільські ТГ	**4724,0**	*4354,0*	2906,6	257,6	212,6	45,0	1133,2	655,5	419,0	96,0
Середнє по ТГ	**5700,6**	**5196,2**	**3175,8**	**395,3**	**251,9**	**143,5**	**1580,3**	**823,4**	**618,4**	**133,4**

Джерело: складено на основі даних Державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget. URL: https://openbudget.gov.ua.

Загалом внаслідок прийняття цих законів недонадходження до місцевих бюджетів склали 4,1 млрд. грн [3]. При цьому, зважаючи на те, що держава «підтримала» мале і середнє підприємництво шляхом надання певних «поступок» щодо сплати місцевих податків і зборів (таким чином, переклавши увесь тягар «підтримки» на ТГ), механізму компенсації втрат місцевих бюджетів від прийнятих рішень не було передбачено, що свідчить про загрозу зниження рівня фінансової спроможності усіх ТГ (для прикладу, у 2020 р. в розрізі 42 ТГ частка плати за землю в складі власних доходів бюджету становила у середньому 12,0%, а єдиного податку – 14,3%) та суттєвого падіння показника по громадах з високою часткою цих податків у власних доходах (в Україні є багато ТГ, місцеві бюджети яких наповнюються більше ніж на ½ завдяки надходженням від справляння місцевих податків).

Аналізуючи структуру доходів місцевих бюджетів ТГ доречно звернути увагу на особливості надходжень від ПДФО та єдиного податку як ключових бюджетоформуючих складових. Справа в тому, що аналіз динаміки помісячних надходжень ПДФО та єдиного податку до місцевих бюджетів України у 2019-2020 рр. засвідчив, що, попри стрімке зростання кількості зареєстрованих безробітних в Україні у квітні 2020 р. (у 4 рази при порівнянні з цим показником березня), зниження надходжень податків як реакції ринку праці на карантинні обмеження не відбулося. Дисонанс у відсутності причинно-наслідкового зв'язку між зростанням безробіття та надходженнями податків із доходів населення пов'язаний із закономірностями розвитку ринку праці в Україні (високим рівнем безробіття (9%); високим рівнем неформальної зайнятості (30-50%); низьким рівнем заощаджень та залежністю від грошових переказів трудових мігрантів (10% від ВВП); високою часткою низькокваліфікованих працівників у загальній чисельності зайнятих (19,1%)) [4], що і зумовили його реакцією на кризу. На нашу думку, відсутність стрімкого зниження надходжень ПДФО та єдиного податку до місцевих бюджетів у відповідь на економічні потрясіння обумовлена:

- високою часткою у складі ПДФО податку з доходів фізичних осіб, зайнятих у бюджетній сфері (у школах, лікарнях, закладах культури, державних установах тощо), в умовах кризи такі особи не потрапили до групи ризику, здебільшого продовжували працювати та отримувати заробітну плату, часто лише змінюючи умови праці (набула поширення дистанційна зайнятість);
- як зауважують експерти ООН [4], найбільш негативний вплив в Україні ковідкриза мала на осіб, зайнятих у неформальній сфері (за даними соціологічних опитувань у тіньовому секторі перебуває 4-5 млн працівників, за підрахунками Державної служби статистики – 3,4 млн осіб [5]), які не сплачують до бюджету податків, а відтак втрата роботи та доходу такими особами не впливає на показники надходження податків; утім, хотілося б зазначити, що саме працівники неформального сектору стали «жертвами» кризи, адже, окрім того, що багато з них втратили джерело отримання доходів (втрата роботи, втрата доходу у вигляді грошових переказів з-за кордону через повернення заробітчан, неможливість виїхати за кордон на сезонну роботу), ті, які залишалися на робочих місцях, були піддані високому ризику зараження Covid-19, що пов'язано з часто незадовільними умовами зайнятості та проживання;
- в умовах ковідкризи понад 3 млн осіб в Україні перебували у стані прихованого безробіття [5] – у процесі адаптації ринку праці до умов кризи з метою збереження більшості працівників і економії коштів, роботодавці застосовували такі механізми: неоплачувані або частково оплачувані відпустки (частка зайнятих, які одночасно беруть відпустку за власний рахунок у І кварталі 2020 р. зросла утричі і становила 0,6% [6]) та неповну зайнятість (якщо у березні 2020 р. неповний робочий день працювали лише 7% зайнятих, то у квітні цей показник зріс до 20%); застосування цих механізмів ніяк не впливає на надходження податків до бюджету, оскільки ПДФО при переведенні особи на неповну зайнятість сплачується у повному обсязі;
- щодо єдиного податку, то зважаючи на високий рівень неформальної зайнятості у сфері малого підприємництва та існуючі поведінкові закономірності управління власним бізнесом (зокрема, такі когнітивні упередження як помилка втоплених витрат, ефект наділення та ефект закріплення, які пояснюють, чому людина надає високої цінності тим об'єктам, якими володіє, управляє чи тривалий час користується), можна припустити, що в умовах кризи такі суб'єкти, намагаючись зберегти власну справу та скоротити витрати, звільняли передовсім працівників, які не були офіційно працевлаштовані, що і не вплинуло на обсяги акумульованого до місцевих бюджетів єдиного податку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Закон України № 533-IX від 17.03.2020 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text (дата доступу: березень 2021 р.).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). Закон України № 540-IX від 30.03.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text (дата доступу: березень 2021 р.).
3. Про розгляд звернення. Лист Міністерства фінансів України до Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» № 5-235 від 20.03.2020 р. URL:https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-12041/lyst_minfinu_shchodo_propozyciy_amu_vid_20.03.2020.pdf (дата доступу: березень 2021 р.).
4. COVID-19 in Ukraine: Impact on Households and Businesses. Analytical Report, October 2020. UnWomen. UNDP. FAO. Pp. 106. URL: file:///G:/COVID19%2520in%2520Ukraine_Impact%2520on%2520Households%2520and%2520Businesses.pdf (дата доступу: березень 2021 р.).
5. Рой В., Жабінець О. Видимі та латентні наслідки Covid-19 для регулювання соціально-трудових відносин в сфері МСБ України. SMES. Київ, 2020. URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Vidimi-ta-latentni-naslidki-COVID-19-.pdf (дата доступу: березень 2021 р.).
6. Сахно Г., Заха Д., Репко М. Адаптація ринку праці України під час пандемії Covid-19: аналіз та рекомендації. Центр економічної стратегії. Berlin Economics. Берлін/Київ, 2021. URL: file:///D:/BOSS/Downloads/UA_GET_UKR_PS_01_2021_UA.pdf (дата доступу: березень 2021 р.).

Патицька Христина Олегівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, e-mail: pelechata@meta.ua.

Patytska Khrystyna, PhD (Econ.), Senior Researcher of the Department of Regional Economic Policy Institute of Regional Research named aft er M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine, Lviv, e-mail: pelechata@meta.ua.

УДК 336.763

Т. М. Пілявоз

ОСНОВНІ УЧАСНИКИ РИНКУ КОРПОРАТИВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

[1]Вінницький національний технічний університет

Анотація. *У статті розглянуті основні учасники ринку корпоративних цінних паперів в Україні, наведена їх характеристика та визначений характер взаємодії між ними.*

Ключові слова: цінні папери; корпорація; ринок корпоративних цінних паперів; фондовий ринок; емітент; інвестор.

MAIN PARTICIPANTS OF THE CORPORATE SECURITIES MARKET IN UKRAINE

Abstract: *In article the main participants of the corporate securities market in Ukraine, their characteristics and the nature of the interaction between them are considered.*

Keywords: securities; corporation; corporate securities market; stock market; issuer; investor.

Нормальне функціонування економіки будь-якої країни в ринкових умовах неможливе без розвиненого і стабільного фондового ринку. Для стабілізації фінансового становища України в зв'язку з постійною потребою в додаткових фінансових ресурсах необхідно забезпечити розширене залучення і перерозподіл капіталу за допомогою цінних паперів. Завдяки цим фінансовим інструментам відбувається переливання вільних коштів між різними галузями економіки на користь перспективних виробництв і видів діяльності.

Значне місце на фондовому ринку займає ринок корпоративних цінних паперів, який останнім часом набуває все більшого значення для економіки України через обмеженість фінансових ресурсів вітчизняних підприємств.

Основною причиною існування ринку корпоративних цінних паперів є потреба бізнес-структур для залучення додаткових фінансових ресурсів. Функціонування сучасної економічної системи значною мірою залежить від господарської діяльності фінансових і нефінансових корпорацій та інших організаційних форм бізнесу. Здійснюючи свою діяльність, корпорації впливають на економіку, суспільство, політику, науку і технології тощо, значно стимулюючи розвиток інноваційної економіки, покращуючи задоволення споживчого попиту [1]. Саме тому корпоративне фінансування є одним із ключових факторів ефективного розвитку економічної системи країни.

Сьогодні корпорації залучають майже стільки ж ресурсів через корпоративні цінні папери, скільки і при використанні банківських позик, як засіб фінансування корпоративного сектору. Варто також зазначити, що в більшості розвинених країн випуск корпоративних цінних паперів є привабливішим для бізнесу, ніж банківські кредити.

Основними гравцями на ринку корпоративних цінних паперів є емітенти, інвестори, професійні посередники та держава (рис. 1). Ці гравці нерівноцінні, в основному емітенти та інвестори: одним потрібно залучати кошти (емітенти), а інші мають тимчасово вільні кошти, які можна інвестувати в цінні папери (інвестори).

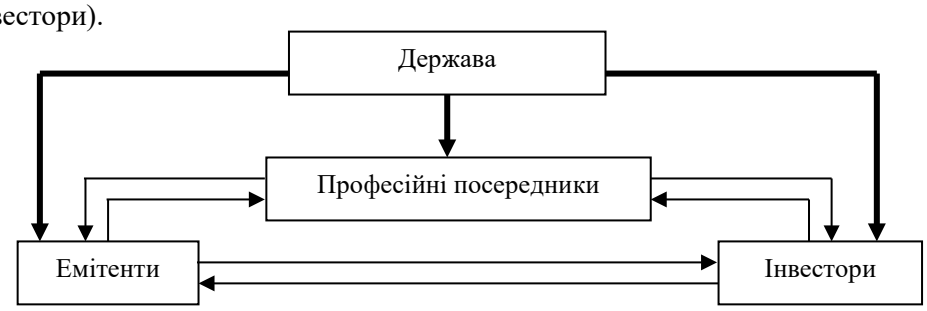

Рис. 1. Схема взаємодії основних учасників ринку корпоративних цінних паперів

Особливістю професійних учасників ринку цінних паперів є те, що вони здійснюють посередницьку, обслуговуючу функцію, для них діяльність на ринку цінних паперів є основним або ключовим видом діяльності. Особливість держави як учасника ринку корпоративних цінних паперів полягає в тому, що вона, як правило, не бере безпосередньої участі у відносинах купівлі-продажу цінних паперів, а лише здійснює наглядові функції.

Держава відіграє особливу роль у випуску та обігу компаніями боргових цінних паперів, регулюванні цих відносин за допомогою законодавства та інших нормативно-правових актів, ліцензування та контролю учасників фондового ринку, випуску державних боргових цінних паперів. При випуску боргових цінних паперів національні інтереси можуть бути узгоджені або протиставлені корпоративним, оскільки держава представляє інтереси суспільства, а не окремих фізичних або юридичних осіб.

Емітентами корпоративних цінних паперів є приватні та колективні підприємства з відповідною організаційною формою: для акцій – лише акціонерні товариства, для облігацій – підприємства будь-якої організаційно-правової форми, метою яких є залучення коштів для поповнення оборотних коштів (короткострокові цінні папери) або для фінансування довгострокових інвестиційних проектів, таких як плани модернізації підприємства (довгострокові цінні папери).

Інвестором на ринку корпоративних цінних паперів є фізична або юридична особа, яка купує цінні папери від свого імені та за власний рахунок для отримання доходу або збільшення вартості цінних паперів або набуття прав, наданих власникам цінних паперів відповідно до чинного законодавства [2; 3]. Законодавством можуть бути встановлені певні обмеження на купівлю цінних паперів. Наприклад, власниками облігацій можуть бути українські юридичні та фізичні особи, резиденти та нерезиденти, але ДКЦПФР може визначати конкретні обставини купівлі облігацій українськими нерезидентами. Також фізичні особи купують облігації за власні кошти.

Основними інвесторами в цінні папери компанії є домогосподарства та інституційні інвестори. Досвід розвинутих країн свідчить, що домогосподарства є основними постачальниками фінансових ресурсів на ринку корпоративних цінних паперів, а пенсійні фонди та інституційні системи взаємного інвестування – основними механізмами залучення цих коштів [4].

Серед інвесторів-юридичних осіб особливе місце посідають інституційні інвестори (інститути спільного інвестування, страхові компанії та пенсійні фонди).

Інститут спільного інвестування – це корпоративний або пайовий інвестиційний фонд, який здійснює діяльність, пов'язану з об'єднанням (залученням) коштів своїх інвесторів з метою отримання прибутку від інвестування в цінні папери, корпоративні права та нерухомість інших емітентів [5].

Відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» недержавний пенсійний фонд – це юридична особа зі статусом неприбуткової організації, яка функціонує та здійснює свою діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду [6].

З точки зору ринку цінних паперів, приватні пенсійні фонди діють подібно до інститутів спільного інвестування – об’єднують кошти для отримання прибутку від інвестування в цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість, акумулюють цей прибуток на персоніфікованих пенсійних рахунках своїх учасників, з подальшою виплатою отриманих грошових коштів цим учасникам за умови настання підстави для отримання пенсії.

Страхові компанії здійснюють страхування, тобто встановлення цивільно-правових відносин для захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок коштів грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення грошей цих фондів. Саме при розміщенні коштів цих фондів на ринку цінних паперів страхові компанії виступають інвесторами [7].

Характер економічної взаємодії учасників ринку корпоративних цінних паперів визначається їх цілями, завданнями та інтересами. Зокрема, в інтересах емітента якомога довше залучити (у випадку боргових цінних паперів) або зберегти контроль над компанією (у випадку з пайовими цінними паперами) за найнижчою відсотковою ставкою. Зокрема, інтерес емітента полягає у залученні якомога більшої суми на якомога більший строк під найменший відсоток (якщо йдеться про боргові цінні папери) або збереження контролю над компанією (якщо йдеться про пайові цінні папери). Інтерес

інвестора полягає у отримання максимального доходу за мінімального рівня ризику або право участі в управління компанією. Інтерес професійних посередників, як правило, полягає в отриманні якомога більшої суми винагороди, але у випадку випуску боргових цінних паперів професійні учасники можуть також бути конкурентами емітентів. Інтерес держави полягає у забезпеченні стабільності та правового впорядкування ринку, регламентації взаємовідносин між усіма його учасниками.

Отже, у сучасних умовах важливим завданням є створення реального корпоративного сектору як природної фази ринкових відносин відповідно до сучасних вимог і світових тенденцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. В 2-х томах. Киев : Ника-Центр, Эльга, 2007. 1324 с.
2. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» №3480-IV від 23.02.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15.
3. Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» від 30.10.1996 №448/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр .
4. Кужелєв М. О., Стабіас С. М. Пріоритети розвитку ринку корпоративних цінних паперів в Україні: монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2020. 176 с.
5. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 № 5080-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17.
6. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15.
7. Шарова С. В. Проблеми ринку корпоративних цінних паперів як ефективного інструменту залучення фінансових ресурсів. *Економічний вісник Запорізького національного технічного університету*. 2017. № 2. С. 46-52.

Пілявоз Тетяна Миколаївна – к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

Piliavoz Tetiana **–** Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship and Financial Activity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

УДК 368

В. Й. Плиса
М. В. Плиса

СТРАТЕГІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. *Розглянуто проблеми формування і реалізації стратегії модернізації ринку страхування в Україні. Запропоновано створити інституційну систему для вироблення стратегії модернізації, сумісну з наявними культурними, політичними й інституційними обмеженнями, систему інтерактивного управління зростанням національного ринку страхування .*

Ключові слова: ринок страхування, стратегія, модернізація.

INSURANCE MARKET MODERNIZATION STRATEGY IN UKRAINE

Abstract. *The problems of formation and implementation of the strategy of modernization of the insurance market in Ukraine are considered. It is proposed to create an institutional system for developing a modernization strategy, compatible with existing cultural, political and institutional constraints, a system of interactive management of the growth of the national insurance market.*

Key words: insurance market, strategy, modernization.

Сьогодні особливої актуальності набули проблеми модернізації всіх складових національного ринку страхування, „вирішення яких забезпечить створення механізмів пристосування, виживання та гнучкості реакції на зміни зовнішніх факторів, факторів нестабільності і невизначеності” [1, с.4], притаманних сучасним умовам.

Незважаючи на значну кількість слушних пропозицій та узагальнень щодо різних аспектів вдосконалення концепції розвитку національного ринку страхування, поки що немає системних комплексних досліджень проблем формування стратегії модернізації ринку страхування в Україні, які поставили б цей процес на міцний теоретичний ґрунт і сформулювали методологічні засади розробки державної стратегії розвитку ринку страхування в Україні.

Опрацювання рефлексії щодо наукової термінології з позицій соціально-економічного розвитку дало підстави визначити модернізацію як творчо-перетворюючу функцію розвитку, що характеризує орієнтацію суспільства та його структур на удосконалення, прогрес, розробку та реалізацію нових цілей, пріоритетів, стратегій.

Прихильники „інституційної модернізації системи соціального страхування” вважають, що втручання некваліфікованої і корумпованої бюрократії може тільки нашкодити цій системі. На їхню думку необхідно проводити інституційні реформи, направлені на поліпшення державного регулювання, придушення корупції, усунення адміністративних бар'єрів, вдосконалення людського капіталу тощо.

Прихильники „проектного підходу” відзначають, що в умовах низької ефективності національної економіки зусилля з модернізації інституту страхування низько результативні.

Основна перепона при запровадженні стратегії модернізації – висока невизначеність майбутнього. Теорією реформ сформульовані рекомендації по проведенню інституційних перетворень, які слід було б прийняти до уваги при розробці і зіставленні стратегій модернізації ринку страхування в Україні (разом з прогнозом екзогенних параметрів і результатами моделювання вітчизняної системи соціального страхування). Як правило, на ринку страхування, що розвивається, є тільки одна перевага перед розвиненими ринками страхування – „перевага відсталості”: можливість запозичення вже створених ними інститутів, методів управління і технологій комерційного страхування. Звичайно, не варто відмовлятися і від інновацій по окремих напрямах. Але інновації – дороге задоволення, запозичувати набагато дешевше. Ринок страхування, що технологічно відстав, у принципі може використовувати свою «перевагу» у всіх галузях страхування, здійснивши тим самим широкомасштабну модернізацію. При цьому інституційні підсистеми, відповідальні за власне інноваційний розвиток, на перших етапах повинні відігравати меншу роль. Таким чином, саме завдання запозичення і слід покласти в основу наздоганяючої стратегії. Досвід країн „економічного дива” підтверджує цей висновок.

Широкомасштабне запозичення вимагає ретельної координації зусиль різних економічних агентів, високорозвинутої науки і спеціальних інститутів. Інститути запозичення – важлива частина системи інтерактивного управління зростанням, „інтерактивна модернізація”.

Передчасна орієнтація на „інноваційний розвиток ринку страхування” викликає асоціації з політикою „великого стрибка” і може привести до неефективного використання, розбазарювання ресурсів. У завданні запозичення мета визначена набагато чіткіше в порівнянні з інноваційним

розвитком. Це є важливим аргументом на користь концентрації інформації і координації діяльності. Ефективна стратегія повинна бути гнучкою і передбачати своєчасну зміну як цілей стимулювання, так і засобів їх досягнення. Зауважимо, що запозичення „найпередовішої" страхової політики нерідко пригнічує зростання. Таким чином, необхідно вчасно міняти страхову політику, уникаючи як невиправданої інерції, так і „забігу вперед".

Політика стимулювання швидкого зростання системи соціального страхування при поступовому поліпшенні інститутів може призвести до успішної модернізації внаслідок того, що причинний зв'язок між зростанням й інститутами – двосторонній. Не тільки покращення інститутів сприяє зростанню, але й швидке зростання полегшує вдосконалення інститутів. Один з можливих механізмів, що породжує другий ефект, – зменшення відносної ефективності поведінки, що відхиляється. Інший чинник – збільшення чисельності суб'єктів, зацікавлених в покращенні інститутів.

Рекомендації, вироблені теорією реформ, справджуються і для інституційних траєкторій, що передбачені стратегіями модернізації. У стислому вигляді найважливіші з цих рекомендацій містяться в понятті „перспективні траєкторії". Інституційна траєкторія називається перспективною, якщо вона узгоджена з ресурсними, технологічними й інституційними обмеженнями та передбачає вбудовані механізми, стимулюючі заплановані зміни інститутів і що запобігають виникненню дисфункцій та інституційних пасток. Зокрема, перспективна траєкторія повинна: враховувати можливості ухвалення політичних рішень про реформи і відмови від них; враховувати статичну і динамічну компліментарність інститутів, передбачаючи раціональну послідовність інституційних змін; забезпечувати ослаблення ресурсних, технологічних і інституційних обмежень руху уздовж траєкторії; включати ефективні заходи по забороні перерозподільної активності; формувати інституційні очікування, стимулюючі рух уздовж траєкторії; передбачати принаймні часткову компенсацію втрат основним групам економічних агентів, які могли б програти унаслідок інституційних змін, здійснюваних державою; поєднуватися з державною політикою стимулювання економічного зростання.

Численні приклади показують, що виконання цих вимог забезпечує високі шанси на успіх реформи, а їх порушення, навпаки, веде до надмірно високих витрат, дисфункцій та інституційних пасток. Щоб зменшити ризики, пов'язані з невизначеністю майбутнього, держави прагнуть обирати страхову політику, інваріантну по відношенню до прогнозів, залишаючи можливість ухвалення конкретних рішень. Звідси розпливчатість формулювань, характерна для планів розвинених країн, пошук „критичних технологій", а також залучення широкого кола експертів й інтерактивні методології розробки стратегії розвитку ринку страхування, яка „повинна забезпечити належний баланс між економічними та соціальними міркуваннями" [2, с.19].

У цьому відношенні наздоганяючі національні ринки страхування володіють перевагою: їм відомі напрями розвитку технологій та інститутів, з великою вірогідністю сприяючі підвищенню ефективності ринку страхування. Ця інформація могла б бути успішно використана національним ринком страхування, коли б не необхідність внутрі- і міжсекторної координації. Перша обумовлена екстернальним ефектом освоєння нових технологій, друга – екстернальними ефектами, що виникають при плануванні довгострокових операцій.

Щоб досягти бажаних цілей, треба створити інституційну систему для вироблення стратегії модернізації, сумісну з наявними культурними, політичними й інституційними обмеженнями, систему інтерактивного управління зростанням ринку страхування. Його функціонування повинне спиратися на такі коаліції інтересів, які в нинішній ситуації мають шанси стати коаліціями дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Плиса В. Й. Страхування : підручник, 2-ге вид, випр. й доп. К.: Каравела, 2019. 512 с.
2. Barbier J.-C. Changes in political discourse from the Lisbon Strategy to Europe 2020: tracing the fate of 'social policy'. / Jean-Claude Barbier. *European Trade Union Institute. Working Paper 2011.01. – 24 p.*
3. Плиса В.Й. Стратегія посткризової модернізації страхового ринку України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*, 2014, № 2. 2014. С. 134-143.

Плиса Володимир Йосипович – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: V_plysa@ukr.net

Плиса Максим Володимирович – здобувач освітнього рівня бакалавр, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: maksym.plysa@lnu.edu.ua

Plysa Volodymyr Yosypovych – Candidate of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of L'viv, L'viv, e-mail: V_plysa@ukr.net

Plysa Maksym Volodymyrovych – Bachelor of Education, Ivan Franko National University of L'viv, L'viv, e-mail: maksym.plysa@lnu.edu.ua

УДК 657

І. А. Прокопенко
О. П. Лінник

АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ

Державний податковий університет

Анотація. *Досліджено аспекти управління податковими ризиками в Україні, виявлено недоліки та запропоновано заходи вдосконалення для забезпечення ефективності адміністрування податків та зборів в Україні.*

Ключові слова: податковий ризик; система управління; адміністрування податків та зборів.

Abstract: *Aspects of tax risk management in Ukraine are studied, shortcomings are identified and improvement measures are proposed to ensure the efficiency of tax and fee administration in Ukraine.*

Key words: tax risk, management system, tax administration.

Податкові ризики в умовах сьогодення потребують ефективного управління. Постійні зміни та доповнення податкового законодавства негативно впливають на виконання платниками податків податкових зобов'язань і тим самим до збільшення частки тіньової економіки. Тому, актуальним питанням є підвищення ефективності адміністрування податків та забезпечення виявлення та попередження податкових ризиків і недопущення проявів ухилення від сплати податків та мінімізації податкових платежів.

Система адміністрування податків в Україні показує, що механізм управління податковими ризиками є не досить ефективним. Він потребує вдосконалення процесів виявлення, оцінювання й усунення ризиків. Дослідженню системи управління податковими ризиками та її вдосконалення присвячена велика кількість наукових робіт таких вітчизняних вчених як: С.С. Брехов [1], А. Шевчук [2], І.В. Точиліна [3], П.К Бечко, Б.С., Гузар, В.П. Бечко, О.С. Наталич [4] та багато інших.

Управління податковими ризиками можна визначити як процес виявлення та усунення податкових ризиків, нейтралізація можливих негативних наслідків, а також попередження можливості їх виникнення.

Податкові ризики найчастіше трактують як недотримання платниками податків та зборів вимог чинного податкового законодавства. Такі дії призводять до ненадходження в бюджет податків та зборів. Варто зауважити, що окремі ризики можуть бути швидко усунені на законодавчому рівні, а інші буде ефективніше опрацювати на тактичному рівні. Окремі ризики можуть вирішуватись на оперативному рівні (наприклад реєстрації податкових накладних).

На переконання фахівців «управління податковими ризиками вимагає структурованого підходу, який передбачає одночасну роботу з ризиками на трьох рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному, та у двох площинах – інституційні ризики (ризики, пов'язані зі спроможністю податкових органів здійснювати свої функції та досягати своїх цілей) та ризики недотримання податкового законодавства» [1].

Ефективне управління ризиками у сфері оподаткування вимагає визначення таких напрямків та стратегічних підходів податкової політики, які будуть орієнтовані на досягнення кінцевої мети, а саме підвищення ефективності адміністрування податків та забезпечення виконання платниками податкових зобов'язань. Тому базисом упровадження даних напрямків роботи є розробка стратегії, що стосується формування механізму довгострокових цілей управління та вибір найефективніших шляхів їхнього досягнення.

В контексті «оптимізації управління податковими ризиками важливим є створення Бюро фінансових розслідувань, яке має внести прозорість у систему податкового процесу, а також підвищити ефективність податкового контролю. Окрім цього, важливим елементом є оптимізація роботи української митниці через повне впровадження проєкту електронної митниці в системі розвитку концепції електронного врядування» [2].

Досвід зарубіжних держав показує, що важливою умовою для ефективного управління ризиками має бути ведення їх обліку та обов'язковий внутрішній і зовнішній нагляд з метою припинення небажаних подій. Таким чином буде формуватись єдина центральна система ризиків, які містять загрозу виконання податкових зобов'язань.

При виявленні «інституційних ризиків податкові органи розробляють план забезпечення безперервної роботи податкового відомства. Це можуть бути форс-мажорні обставин, що загрожують знищенню ресурсів та матеріальних цінностей, які належать податковому відомству, зокрема і кадри, ІТ обладнання, будівлі, записи і документи. Такий план по іншому ще називають планом забезпечення безперервної роботи, або планом забезпечення після-аварійного відновлення» [3].

В цілому управління податковими ризиками можна охарактеризувати як процес, який включає:

- визначення та оцінку ризиків;
- роботу з вибором конкретних методів впливу на ризики, порівнюючи ефективність заходів та прийняття рішень;
- оцінку результатів роботи із ризиками та якість управління.

Науковці вважають, що у «системі опрацювання податкових ризиків варто передбачити їх пріоритетність, обов'язковість та спосіб вжиття контрольних заходів залежно від податкової поведінки платників, економічної доцільності та ймовірності встановлення порушення. Перш за все потрібно опрацьовувати ризики, встановлені на основі індикаторів, які вказують на наявність правопорушень» [1].

В той же час управління податковими ризиками є дієвим методом податкового регулювання. Світова «практика свідчить, що управління податковими ризиками є найбільш характерним як для фіскальних органів, так і для платників податків. Слід відмітити, що в кожній окремо взятій країні існують різні нормативні і ділові умови, які зводяться до того, що ефективна система управління податковими ризиками життєво важлива як для фіскальних органів, так і для платників податків» [4].

Для того щоб усунути джерела виникнення податкових ризиків та удосконалити систему управління ними і підвищити ефективність адміністрування податків та зборів, необхідно:

- орієнтуючись на досвід зарубіжних держав в частині розробки цілеспрямованої стратегії формування механізму управління податковими ризиками;
- переглянути напрями діяльності податкових департаментів для забезпечення ефективного процесу збору даних щодо можливих ризиків та втрат;
- здійснювати реформування податкової системи відповідно до обраних теоретичних засад у сфері ризикології, а також забезпечити належне виконання принципів, що регулюють відносини у сфері оподаткування;
- забезпечити ефективність внутрішнього контролю;
- визначити фіскальне спрямування податкової системи на економічний розвиток, забезпечуючи максимальне наповнення податками та зборами бюджету за допомогою усуненню втрат від можливих податкових ризиків.

Отже, ефективне управління податковими ризиками допомагає злагоджено функціонувати усьому механізму адміністрування податків та зборів. Усунення ризиків, які пов'язані з недотриманням платниками податків вимог чинного податкового законодавства дасть змогу забезпечити виконання ними податкових зобов'язань та підвищити ефективність роботи податкових органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Брехов С.С. Концептуалізація системи управління податковими ризиками: стратегічні цілі та напрями реформування Державної податкової служби України. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2019. № 2 – 3 (70 – 71). С. 106 – 117.

2. Шевчук А. Проблеми управління податковими ризиками в умовах пандемії COVID-2019. *Світ фінансів*. 2021. № 1 (66). С. 188 – 200.

3. Точиліна І. В. Рівень розвитку системи управління податковими ризиками в Україні. *Ефективна економіка.* 2018. №7. С. 1 – 8.URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/52.pdf

4. Бечко П.К., Гузар Б.С., Бечко В.П., Наталич О.С. Податкові ризики в умовах реалізації податкової політики зі стимулювання інноваційної діяльності в Україні. *Ефективна економіка.* 2021. №3. С. 1 – 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/86.pdf

Прокопенко Ірина Адольфівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фіскального адміністрування, заступник завідувача кафедри з міжнародних зв'язків та грантів, Державний податковий університет, Ірпінь.

Лінник Оксана Петрівна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: linnyk.oksana@ukr.net.

Prokopenko Iryna A. Candidate of Economic Sciences,Associate Professor of the Department of Fiscal Administration, Deputy Head of the Department of International Relations and Grants, State Tax University, Irpin, e-mail: adolfovna59@gmail.com

Linnyk Oksana P. – applicant of higher education of the second (master's) level, State Tax University, Irpin, e-mail: linnyk.oksana@ukr.net.

УДК 336.76:332.025:338.43

О. Д. Радченко

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"

Анотація: *Досліджено фінансову складову підтримки агросектору України через узагальнення концепції та стратегії аграрного розвитку у взаємозв'язку з напрями та структурою програм бюджетного фінансування і запропоновано підходи до підвищення ефективності процесів державного регулювання.*

Ключові слова: державне регулювання, бюджетне фінансування, агросектор, сталий розвиток

FINANCIAL COMPONENT OF STATE REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR

Abstract: *The article examines the state of the financial component of state support to the agricultural sector of Ukraine through measures of budget financing programs and offers approaches to increase the efficiency of program formation and use of funds in accordance with socio-economic development strategies of Ukraine*

Keywords: state regulation, budget financing, agricultural sector, sustainable development

Державна фінансова підтримка сталого розвитку сільського господарства та сільських територій визначається нормами Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року № 1877-IV, у якому визначено основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, забезпечення продовольчої безпеки населення. Вона поділяється на види: податкові пільги (застосування спрощеного режиму оподаткування); державне фінансове регулювання (нормативне, цінове, ринкове, митне); бюджетна підтримка (виплати з бюджету у вигляді субсидій та дотацій); кредитування; страхування, інші види фінансової підтримки. За деякими позиціями ці види державної підтримки взаємодоповнюються та обслуговують пріоритетний напрям аграрної економіки множиною заходів. Дослідження особливостей фінансової складової державної підтримки агросектору здійснюють вчені: М. Дем'яненко [1], Ю. Лупенко [5], Л. Тулуш [5; 6] (ННЦ ІАЕ); Н. Коваль, Я. Іщенко [4] та ін.

Визначення пріоритетів у бюджетній, кредитній, страховій, податковій та інших фінансових сферах обслуговування аграрного сектору здійснюється також національними програмами – Стратегічними напрямами розвитку сільського господарства України на період до 2020 року (Стратегія-2020) [5]; Концепцією Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року (Концепція-2022) [2] та Національною економічною стратегією до 2030 року (Стратегія-2030) [3]. Узагальнення фінансової складової документів приведено у табл. 1.

Заходи фінансової складової державного регулювання у приведених стратегіях і концепції мають спільні риси, які розвиваються у часі. Так, заходи Стратегії-2020 передбачали вирішення проблем насамперед відходу від формування бюджетних видатків за принципами планової економіки та наближення їх до вимог законодавства СОТ. Концепція-2022 базується на досвіді реформування об'єктів і структури фінансування. Стратегія-2030 передбачає розробку Стратегічного курсу розвитку сектору за ключовими цілями, кожна з яких має свою цілісну структуру, аналіз позитивних та негативних сторін, а також індикатори стану аграрної економіки по досягненню заявлених цілей.

Станом на період адаптації та прийняття вимог СОТ щодо фінансової підтримки товаровиробників основні напрями та пріоритети державної підтримки носили характер заходів у відповідності до прийнятих зобов'язань та полягали у тому, щоб забезпечити підтримку [1, с. 12-15]: *основної діяльності* сільськогосподарських підприємств (виробництво продукції рослинництва і тваринництва, що забезпечують продовольчу безпеку країни); *інвестиційної діяльності* (відтворення ресурсного потенціалу до рівня, що забезпечує конкурентоспроможність; створення сучасної виробничої *інфраструктури* (меліоративних систем, підприємств з переробки та зберігання сільськогосподарської

продукції, систем зв'язку, інтеграційних формувань за участю промислового, банківського капіталу, інституційних та індивідуальних інвесторів, нових виробництв на основі місцевих ресурсів і сировини); *інноваційного розвитку* галузі (селекції у рослинництві та тваринництві, впровадження сучасних технологій, підготовка кадрів для села, виробництво нових видів продукції та розширення їх асортименту, розвиток освіти й аграрної науки); *розвитку територій та аграрного ринку* (розвиток соціальної інфраструктури, створення умов для молоді на селі, будівництво транспортних комунікацій, розвиток інфраструктури аграрного ринку) тощо, що знайшло відображення у Стретегії-2020 та Концепції-2022.

Таблиця 1

Узагальнення фінансової складової державного регулювання у стратегії аграрного розвитку

Стратегія-2020	Концепція-2022	Стратегія-2030
передбачається: збільшення видатків Державного бюджету України на соціально-економічний розвиток сільських територій (не менше 1 % ВВП); здійснення прямих бюджетних виплат товаровиробникам у порядку взятим зобов'язанням перед СОТ; використання низки фінансових важелів: забезпечення довгострокової підтримки розвитку тваринницької продукції; встановлення дотацій за приріст поголів'я корів; забезпечення підтримки виробників молока; часткова компенсація вартості придбання високопродуктивного поголів'я тварин, технічних засобів, новітнього обладнання; надання субсидій за продукцію малим і середнім суб'єктам; надання пріоритетності державної підтримки малим та середнім підприємствам; запровадження підтримки несільськогосподарських видів діяльності; посилення регулювальних властивостей оподаткування; запровадження раціональної системи земельних рентних платежів	передбачається: розроблення заходів з удосконалення системи оподаткування, запровадження нових інструментів державної підтримки на принципах публічності і прозорості, підвищення ефективності діяльності державних агентів на ринку аграрної продукції; застосуванню стимулів, включаючи субсидії, для збереження і сталого використання біорізноманіття; удосконалення системи кредитного забезпечення, розвитку підтримки страхування аграрних ризиків; забезпечення підтримки фермерських господарств, малих і середніх виробників та створених ними кооперативів; сприяння створенню нових потужностей з виробництва та переробки продукції та модернізації існуючих; запровадження фінансових інструментів (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти); забезпечення виробників сучасними селекційними, племінними ресурсами та зростання потенціалу їх експорту; поліпшення інвестиційного клімату, сприяння залученню інвестицій	передбачається: Стратегічний курс розвитку сектору за цілями: забезпечення стимулюючої та дорадчої аграрної політики (розвитку кластерів, ринку землі, малого та приватного підприємництва, органічне виробництво, детінізація, захист довкілля, сільські території); забезпечення гравців ринку якісною інфраструктурою (створення кредитної лінії для аграрних кооперативів; вироблення механізму для кредитування під заставу землі; зміцнення фінансової стійкості виробників; забезпечення розвитку аграрної освіти і науки; забезпечення розвитку інфраструктури зрошення); створення умов для забезпечення доступними матеріально-технічними ресурсами; збалансування виробництва високо- та низькомаржинальних продуктів для збільшення прибутковості; сприяння розвитку ринку для функціонування переробки; оптимізація системи збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках

Джерело: Складено за даними нормативних документів [2; 3; 5].

Зв'язок визначених стратегічних цілей фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору з напрямами та структурою чинних бюджетних програм фінансування проаналізуємо за даними табл. 2.

Таблиця 2

Структура фінансування видатків по Мінагрополітики України у 2021 році, тис. грн

Найменування видатків	План	Факт	Структура
РАЗОМ по Мінагрополітики	6 924 770,4	6 789 858,9	100,0
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників, з них:	4 665 000,0	4 664 975,3	68,71
Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки	991 354,8	991 354,7	14,60
Фінансова підтримка шляхом здешевлення кредитів, в тому числі:	1 202 555,8	1 202 555,8	17,71
- погашення бюджетної кредиторської заборгованості	2 555,8	2 555,8	0,04
Надання фермерським господарствам підтримки застрахованих осіб	628,3	628,2	0,01
Відшкодування витрат від пошкодження посівів	107 910,5	107 910,5	1,59
Державна підтримка з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь	50 000,0	50 000,0	0,74
Державна підтримка виробників картоплі	53 215,0	53 214,6	0,78
Державна підтримка на меліоровані землі	16 746,0	16 745,9	0,25
Державна підтримка розвитку тваринництва, з них:	1 609 573,0	1 609 572,9	23,71
- часткове відшкодування вартості племінних тварин,	527 497,5	527 497,5	7,77
- спеціальна бюджетна дотація за утримання козематок, вівцематок	50 000,0	50 000,0	0,74
- спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів	100 000,0	100 000,0	1,47
- спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї	240 000,0	240 000,0	3,53
- часткове відшкодування вартості будівництва ферм	491 049,5	491 049,5	7,23
- компенсація будівництва ферм за рахунок банківських кредитів	17 360,0	17 359,9	0,26
Відшкодування будівництва підприємств із зберігання зерна	183 666,0	183 666,0	2,71
Фінансова підтримка розвитку садівництва	512 228,0	512 228,0	7,54
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств з них:	120 788,6	120 764,6	1,78
- спеціальна бюджетна дотація за утримання корів	57 635,0	57 635,0	0,85
- фінансова підтримка новостворених фермерських господарств	2 778,6	2 773,7	0,04
- бюджетна субсидія на 1 га оброблюваних угідь новоствореним	60 000,0	60 000,0	0,88

Джерело: Складено за даними Мінагрополітики України. URL: https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnogo-byudzhetu/stan-finansuvannya-apk-u-2021-roci

Оцінка відповідності наявних програм і структури свідчить, що переважну кількість заявлених стратегічних напрямів реалізовано через систему бюджетного фінансування. Фінансова підтримка агровиробників за переліченими напрямами у структурі видатків Мінагрополітики займає майже 70%, ще 24% припадає на підтримку тваринництва, 8% – на підтримку садівництва. На інші заходи передбачаються незначні обсяги фінансування, але сам факт їх наявності у бюджетних програмах має позитивний ефект. Законом Про державний бюджет на 2022 рік визначено напрями: підтримка тваринництва, фермерських господарств, органічної продукції, компенсація сільськогосподарської техніки, агрострахування, протидія засухам, розвиток зрощення, підтримка картоплярства, садівництва.

Сучасні підходи до підвищення ефективності процесів державного регулювання в частині фінансового забезпечення через заходи бюджетного фінансування лежать в площині розвитку вище перелічених заходів, але також їх розширення до цілей Стратегічного курсу Стратегії-2030: удосконалення чинної нормативно-правової бази для проведення стимулюючої та дорадчої аграрної політики; забезпечення гравців ринку якісною інфраструктурою (земля, зрошувальні системи, фінанси, освіта та наука, транспорт, потужності зберігання); створення умов для виробників щодо можливості забезпечення доступними матеріально-технічними ресурсами; збалансування виробництва високо- та низькомаржинальних продуктів для збільшення прибутковості сектору; сприяння розвитку та повноцінному забезпеченню ринку для функціонування переробки; оптимізація збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках; забезпечення виробництва та експорту безпечної та здорової сільськогосподарської та харчової продукції. Зазначено також, що необхідно запроваджувати системність, прогнозованість, обґрунтованість та ефективність у формуванні та реалізації державної політики у сфері сільського господарства та розвитку села, забезпечити довіру та взаємодію держави, бізнесу та суспільства, посилити інституційну спроможність системи державного управління, покращити принципи та засоби моніторингу і оцінювання державної політики.

Це передбачає розроблення структурно-логічної моделі підвищення ефективності залучення та використання державних фінансових ресурсів на потреби галузі, які також вказано у Стратегії-2030, а саме: дотримання системності, належного обґрунтування та індикативних принципів у формуванні державної політики у сфері сільського господарства та розвитку села; підвищення рівня ефективності державних програм субсидування агропромислового сектору через забезпечення прозорості, адресності, доступності та ефективності підтримки, раціональне використання державних видатків на розвиток сільського господарства; розширення доступу до фінансів сільськогосподарських виробників через підвищення фінансової стійкості та доступу до фінансових ресурсів і послуг; діючих умов та інструментів залучення позикового капіталу, врахування особливостей малих та мікросуб'єктів господарювання, особливостей оборотності капіталу та соціального значення окремих підсекторів.

Фінансова підтримка агросектору полягає також в можливостях реалізації потенціалу новітніх технологій та впровадження інновацій, відповідності темпів оновлення технічного обладнання темпам розвитку виробництва, належних інструментів підвищення конкурентоспроможності, структурної перебудови та економічної стійкості малих виробників сільськогосподарської продукції, включаючи фізичних осіб та сімейні фермерські господарства. Необхідна ефективна система реєстрацій, дозволів та необтяжливе державне регулювання; підвищення інституційної спроможності, досконалої системи державного управління, кадрової політики та сучасного матеріально-технічного забезпечення для ефективного виконання функцій держави; оновлення сервісу надання послуг (сучасні ІТ-системи та технології, платформи та інтерфейси взаємодії між державою та бізнесом), досконалий механізм державного контролю.

Висновки. Дослідження фінансової складової державної підтримки агросектору дало змогу визначити, що підходи підвищення ефективності формування програм та використання коштів лежать у сфері їх відповідності соціально-економічним стратегіям розвитку України, які визначені нормативно-правовими документами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дем'яненко М.Я. Національна система державної підтримки аграрного сектору в умовах членства України в СОТ. *Облік і фінанси АПК*. 2008. №3. С. 11-15.

2. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015р. № 1437-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text

3. Національна економічна стратегія до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 3.03.2021 р. № 179. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text

4. Радченко О.Д., Коваль Н.І., Іщенко Я.П., Стан та розвиток державної фінансової підтримки аграрного сектору України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2. С. 108-124.

5. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2012. 182 с.

6. Тулуш Л.Д., Радченко О.Д. Концептуалізація стратегії державної підтримки агросектору України у світлі євроінтеграції. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні.* Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 12 березня 2021 року : збірник наукових праць [Електронний ресурс]. Вінниця: ВНТУ, 2021. С. 167-160.

Радченко Оксана Дмитрівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, провідний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", Київ, email: oxanarad@ukr.net

Radchenko Oksana D. - Ph.D. in Economics, Associate Professor, Leading researcher department of financial credit and tax policy, National Science Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, email: oxanarad@ukr.net

УДК 622.33: 336.02

В. В. Руденко[1]

УГОДИ ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ У ФІСКАЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

[1] ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Анотація. *Дослідження присвячене проблемам реалізації угод про розподіл продукції в Україні як альтернативного джерела регулювання інвестиційних процесів*

Ключові слова: угода про розподіл продукції, фіскальний механізм, інвестиційні процеси

AGREEMENTS ON PRODUCT DISTRIBUTION IN THE FISCAL MECHANISM FOR REGULATING INVESTMENT PROCESSES

Abstract. *The study is devoted to the problems of implementation agreements on product distribution in Ukraine as an alternative source of regulation of investment processes.*

Key words: product sharing agreement, fiscal mechanism, investment processes

Регулювання інвестиційної діяльності завдяки фіскальному механізму є найбільш дієвим за умов ефективності його податкової складової та достатності видаткової. Проте у випадку нестачі фінансових ресурсів і фіскалізації бюджету вплив фіску на інвестиції знижується. Держава змушена шукати альтернативні джерела активізації інвестиційних процесів, серед яких особливе значення займають угоди про розподіл продукції, що є однією із форм державно-приватного партнерства.

Відповідно до вітчизняного законодавства угодою про розподіл продукції є угодою, за якої одна сторона − держава доручає іншій стороні − інвестору на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов’язаних з угодою робіт, а інвестор зобов’язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції [1]. В Україні мета здійснення угод про розподіл продукції у межах державно-приватного партнерства полягає у забезпеченні збільшення видобутку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення (насамперед традиційних і нетрадиційних вуглеводнів) та гарантуванні зниження імпортозалежності держави. Необхідність укладання угод про розподіл продукції насамперед із великими міжнародними компаніями пояснюється відсутністю в українських виробників необхідних інвестицій й технологій видобування корисних копалин, зокрема вуглеводнів.

Незважаючи на те, що Закон України «Про розподіл продукції» було прийнято у 1999 р., першу таку угоду було укладено лише у 2007 р. із компанією «Vanco International Ltd» – дочірньої компанії «Vanco Energy Company» (Делавар, США) на видобуток вуглеводнів у межах Прикерченської ділянки надр континентального шельфу Чорного моря. Згодом компанія «Vanco International Ltd» переуступила права та обов’язки за угоди про реалізацію продукції компанії «Vanco Prykerchenska», створеній у 2007 р. та зареєстрованій на Британських Віргінських островах за участі представників українського бізнесу. Внаслідок таких дій Україна позбавила компанію «Vanco Prykerchenska» ліцензії на розробку шельфу. Надалі відбувалися міжнародні суди, результатом яких стала мирова угода держави з даною компанією, підписана у 2012 р. Однак анексія Російської Федерації Криму у 2014 р. фактично припинила реалізацію даної угоди про розподіл продукції.

У 2012 р. переможцями конкурсу на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Скіфська, стали компанія «Exxon Mobil Corporation & Production Ukraine B.V.» (Нідерланди) – дочірньої компанії «Exxon Mobil Corporation» (США), компанія «Shell Exploration & Production Services (LX) B.V.» (Нідерланди) – дочірньої компанії «Royal Dutch Shell plc» (Великобританія), та компанія «OMV Petrom S.A.» (Румунія). Однак підписання даної угоди не відбулося через збройні дії на Сході України.

У 2013 р. було укладено угоду про розподіл вуглеводнів, які мали видобуватися у межах ділянки Юзівська, між Україною та компанією «Shell Exploration & Production Services (RF) B.V.»

(Велика Британія, Нідерланди) та ТОВ «Надра Юзівська». У зв'язку з початком ведення бойових дій на Донбасі, компанія «Shell Exploration & Production Services (RF) B.V.» не змогла повноцінно вести розвідку Юзівського родовища. У 2016 р. компанія «Yuzgaz B.V.» (Нідерланди) стала переможцем конкурсу із залучення інвестора для реалізації угоди про розподіл продукції з видобутку вуглеводнів в межах Юзівської ділянки. У 2018 р. Україна схвалив передачу 90% прав і обов'язків ТОВ «Надра Юзівська» по даній угоді на користь компанії «Yuzgaz» з інвестором-оператором проекту в особі компанії «Nafta a.s» (Словаччина), яка у 2019 р. відмовилася від участі в угоді. У 2021 р. Україна визначила Державну службу геології та надр уповноваженим органом з питань реалізації угоди про розподіл вуглеводнів.

Також у 2013 р. була підписана угода про розподіл вуглеводнів, які підлягали видобутку у межах ділянки Олеська, між Україною та компанією «Chevron Ukraine B.V.» (США) та ТОВ «Надра Олеська». Проте, через збройний конфлікт України та Російської Федерації у 2015 р. компанія «Chevron Ukraine B.V.» припинила свою діяльність на території України, відповідно угода про розподіл продукції була розірвана.

У 2013 р. була підписана ще одна угода про розподіл продукції, що мали видобуватися у межах площ Абіха і Кавказька, ділянки Маячна та структури Субботіна шельфу Чорного моря, між Державою Україна та компаніями «Eni Ukraine Shallow Waters BV» (Італія), «EDF Ukraine Shallow Waters SAS» (Франція), ТОВ «Води України» та ПАТ «Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз». Зрозуміло, що анексія Криму Російською Федерацією фактично призупинила дію зазначеної угоди.

У 2019 р. було проведено конкурси на укладення угод про розподіл продукції, переможцями яких стали [2]:

− ТОВ «ВЕЛЛ КО» − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Угнівська;

− компанія «Oil&Gas overseas trading B.V.» (Нідерланди) та ТОВ «Нафтогазексплуатація» − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Зінківська;

− компанія «Ukrainian Energy L L.C.» − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Варвинська;

− ТОВ «Гео Альянс Партнерство» та компанії «Geo Alliance Partnership B.V.» − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Софіївська;

− АТ «Укргазвидобування» − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Бузівська;

− ПрАТ «Видобувна компанія «Укрнафтобуріння» − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Русанівська;

− АТ «Укргазвидобування» − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Берестянська;

− АТ «Укргазвидобування» та компанії «Vermilion Ukraine Exploration B.V.» (Канада) − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Балаклійська;

− АТ «Укргазвидобування» та компанії «Vermilion Ukraine Exploration B.V.» (Канада) − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Іванівська;

− компанії «Oil&Gas overseas trading B.V.» та ТОВ «Нафтогазексплуатація» − щодо угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Зінківська;

− ТОВ «Гео Альянс Партнерство» та компанії «Geo Alliance Partnership B.V.» − щодо угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Софіївська;

− АТ «Укргазвидобування» − щодо угод про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянок Бузівська та Берестянська;

− АТ «Укргазвидобування» та компанії «Vermilion Ukraine Exploration B.V.» (Канада) − щодо угод про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянок Балаклійська та Іванівська;

− компанії «Ukrainian Energy L.L.C.» − щодо угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Варвинська;

− ТОВ «ВЕЛЛ КО» — щодо угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Угнівська.

У 2020 р. знову було проведено конкурси на укладення угод про розподіл продукції, до числа переможців яких належать [3]:

− компанія «EP UKRAINE B.V.» (Нідерланди) − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Грунівська;

− компанія «EP UKRAINE B.V.» (Нідерланди) − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Охтирська;

− компанія «York Energy (UK) Holdings Limited» (Велика Британія) − на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Ічнянська.

Незважаючи на наявність переможців конкурсів на укладення угод про розподіл продукції, практично половина даних угод до цих пір не укладена. Компанія «Vermilion Ukraine Exploration B.V.» взагалі відмовилася від підписання угод про розподіл вуглеводнів, які підлягали видобутку у межах ділянки Балаклійська та Іванівська, тому їх було підписано з АТ «Укргазвидобування». Крім того, ескалація конфлікту між Україною та Російською Федерацією ставить під сумнів реалізацію решти угод про розподіл продукції.

Зазначимо, що не лише політична ситуація в Україні створює проблеми для реалізації угод про розподіл, адже існують і інші проблемні аспекти їх здійснення [4, с.65-68; 5, с. 43]:

1) залучення державою дорожчого й технологічно складнішого ресурсу, розроблюваного іноземними компаніями, водночас дестимулювання видобутку дешевшого та простішого у видобуванні ресурсу власними компаніями;

2) недостатня поінформованість суспільства щодо цілей та планів реалізації проектів угод про реалізацію продукції насторожує суспільство та зумовлює високий рівень неприйняття дій інвесторів з боку місцевих громад;

3) можливості прихованого заниження показників ефективності інвестора в період утвердження економічного механізму угоди про розподіл продукції.

Таким чином, в умовах дефіциту фінансових ресурсів бюджету угоди про розподіл продукції можуть стати драйвером інвестиційного розвитку України. Наголосимо, що вітчизняне законодавство дозволяє укладати угоди про розподіл продукції, що відповідатимуть кращим міжнародним практикам та будуть вигідним як для інвесторів, так і для держави. Проте складні політико-економічні умови розвитку нашої держави наразі не дозволяють реалізовувати потенціал даної форми державно-приватного партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14.09.1999 р. №1039-XIV. Дата оновлення: 15.01.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#top (дата звернення: 20.02.2022).

2. Про визначення переможців конкурсів на укладення угод про розподіл вуглеводнів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 р. №507-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2019-%D1%80#Text (дата звернення: 20.02.2022).

3. Про визначення переможців конкурсів на укладення угод про розподіл вуглеводнів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.04.2020 р. №484-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/484-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 20.02.2022).

4. Суходоля О. М. Угоди про розподіл продукції як інструмент трансформації енергетики України. *Стратегічні пріоритети*. 2013. №3 (28). С. 59-69.

5. Чукаєва І. К. Угода про розподіл продукції: українські реалії та закордонний досвід. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2019. №4 (24). С. 40-43.

Руденко Вікторія Василівна, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, email: vitarudenko@ukr.net

Rudenko Viktoriia V. – PhD (Economics), docent, doctoral student of the Department of Finance named after Viktor Fedosov of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: vitarudenko@ukr.net

УДК 336.71

Н. О. Рязанова

ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

ДЗ «Луганській національний університет імені Тараса Шевченка»

Анотація: *Уточнено визначення поняття «проектне фінансування», визначено роль проектного фінансування в управлінні інвестиційною діяльністю організації, представлено схему залучення фінансування для інвестиційного проекту шляхом розміщення проектних облігацій, визначено основні переваги забезпечених активами облігацій, обґрунтовано комплексний підхід до аналізу інвестиційних проектів, представлено рекомендації щодо розвитку системи фінансування інвестиційних проектів.*

Ключові слова: фінансування; інвестиційний проект; проектне фінансування; проектні облігації; банківський сектор

FINANCING INVESTMENT PROJECTS IN THE BANKING SECTOR

Abstract: *the definition of "project financing" is clarified, the role of project financing in the management of investment activities of the organization is defined, the scheme of attracting financing for investment project by placing project bonds is presented, the main advantages of bond assets are determined. financing of investment projects.*

Keywords: financing; investment project; project financing; project bonds; banking sector

Реалізація інвестиційних проектів на засадах проектного фінансування для економіки України є у певному сенсі фінансовою інновацією. Про це свідчать дискусії щодо економічного змісту та функцій проектного фінансування, а також різні підходи до визначення самого поняття. У зарубіжній літературі також немає єдиної точки зору трактування поняття проектного фінансування [1-3].

На основі аналізу та систематизації різних думок поняття проектного фінансування доцільно уточнити [1-5], що проектне фінансування — це форма фінансування, при якій повернення коштів, що інвестуються, забезпечується економічною та технічною життєздатністю окремо взятого проекту, від реалізації якого очікується достатній приплив коштів для обслуговування та виплати боргу.

Роль проектного фінансування в управлінні інвестиційною діяльністю організації полягає в тому, що використання даного інструменту фінансування має низку істотних переваг у порівнянні з іншими формами залучення позикових коштів:

- можливість залучення інвестицій в обсязі, що істотно перевищує активи здобувача інвестицій;
- можливість реалізації проектів, на початковій стадії;
- зниження та розподіл проектних ризиків між учасниками проекту;
- можливість мінімізації країнових ризиків за рахунок створення проектного товариства в країні походження капіталу, а керуючої компанії (як 100% дочірньої компанії проектного товариства) в країні його реалізації.

Важливим аспектом, пов'язаним з економічною доцільністю фінансування інвестиційних проектів, є значні резерви за цими позиками, що робить часто невигідною саму угоду з кредитування на засадах проектного фінансування. Проблема формування підвищених резервів із інвестиційних позик давно активно обговорюється фахівцями. Проте без істотного коригування нормативної документації її вирішення неможливе.

Великий інтерес становить фінансування інвестиційних проектів шляхом розміщення проектних облігацій (рис.1).

Для реалізації проекту доцільно створити проектну компанію, якій фінансовий спонсор проекту передає початкові активи проекту. Проектна компанія та емітент укладають договір позики, у забезпечення яким надаються всі активи проекту. Емітент випускає облігації, забезпечені правами за договором позики з проектною компанією, та перераховує проектній компанії суму позики за рахунок виручки, отриманої від продажу облігацій. За рахунок одержаних грошей проектна компанія виконує проект.

Виплата доходу та погашення облігацій проводиться за рахунок рефінансування облігаційної

позики або за рахунок виручки за проектом. Зокрема, після завершення будівництва об'єкта та введення його в експлуатацію облігаційну позику можна рефінансувати за рахунок випуску нових облігацій, забезпечених заставою об'єкта та грошовим потоком, що генерується від проекту (цінні папери, забезпечені активами).

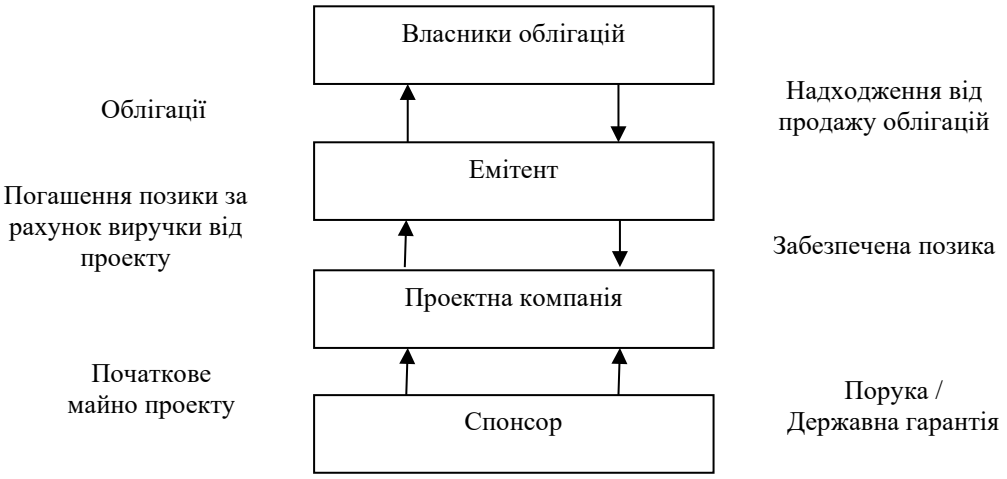

Рис. 1. Фінансування інвестиційного проекту шляхом розміщення проектних облігацій
(складено автором з використанням [6])

Основними перевагами забезпечених активами облігацій є:

- обмеження відповідальності ініціатора проекту;
- можливість зниження вартості фінансування за рахунок доступу до широких категорій інвесторів на ринку капіталу;
- рефінансування облігаційної позики на стадії будівництва;
- можливість у майбутньому використовувати облігації для отримання ломбардного кредиту, залучення фінансування за рахунок операцій репо або як інструмент вкладення капіталу;
- переважне задоволення вимог інвесторів у разі банкрутства або ліквідації проектної компанії;
- контроль над проектом, що фінансується, через забезпечення, яке надається до всіх активів проекту;
- більш гнучке управління інвестиційним ризиком у порівнянні з інструментами кредитного ринку за рахунок більшої кількості учасників ринку капіталу та більшої ліквідності облігацій у порівнянні з кредитами.

Практика аналізу інвестиційних проектів показує, що рішення кредитора - банку, інвестора з фінансування проекту, вимагає комплексного підходу до оцінки проекту, аналізу ризиків, обліку великої кількості виробничо-технічних, економічних, соціальних, територіальних та галузевих факторів.

Формування комплексного підходу до аналізу інвестиційних проектів складається з двох етапів.

Перший етап: попередній аналіз привабливості інвестиційного проекту, який включає аналіз загальних та приватних можливостей проекту та попереднє техніко-економічне дослідження проекту.

Другий етап: комплексний аналіз привабливості інвестиційного проекту, що включає проведення повномасштабного техніко-економічного обґрунтування проекту.

Однією з основних переваг проектного фінансування як банківської послуги є можливість для банків одержати великий прибуток у порівнянні із звичайним кредитуванням, а також отримати політичні дивіденди, преференції держави, покращити власний імідж на фінансовому ринку. Надання послуги проектного фінансування додатково підвищує рентабельність банківського бізнесу за рахунок продажу супутніх банківських продуктів, таких як документарні операції, паспорти угод, валютні операції, розрахунково-касове обслуговування. Фінансування інвестиційних проектів з терміном реалізації 5 - 7 років дозволяє банку при грамотному складанні та підписанні проектної та кредитної документації отримати прогнозований дохід від угоди та обслуговування клієнта на середній або

довгостроковий період.

Для банківської послуги проектного фінансування було розроблено принципи та підходи аналізу та реалізації угод [1-3]. Відповідність аналізованих проектів даним критеріям дозволяє вважати ризики аналізованої угоди досліджуваного банку прийнятними. При структуруванні угоди частина принципів, безумовно, може бути не виконана, однак для прийнятності проектних ризиків для банку фінансування таких проектів можливе у разі підключення до структури угоди таких інструментів, як право регресу на поточний бізнес-ініціаторів проекту або додаткове ліквідне забезпечення.

З метою вдосконалення теоретичних засад та розробки практичних положень для розвитку системи фінансування інвестиційних проектів у банківському секторі доцільно [4;6]:

1. Змінити підхід до формування інвестиційних позик резерву.
2. Застосувати альтернативні підходи до оцінки фінансового становища позичальника, що ґрунтуються на комплексному аналізі фінансових показників ініціатора проекту за умови, що позичальник - компанія, яка створена під проект і не має поточного бізнесу.
3. При аналізі фінансового стану позичальника відштовхуватися від оцінки фінансової моделі проекту та його стійкості, співвідношенні власних та позикових коштів, що інвестуються у проект.
4. Передбачити у внутрішньому регламенті банку можливість у рамках проектного фінансування рефінансувати власні кошти клієнтів, кредити банків, інвесторів проекту до рівня, встановленого рішенням Кредитного комітету банку.
5. Впровадити на практиці фондування та фінансування інвестиційних проектів, що базується на залученні іноземного довгострокового фінансування.
6. Застосовувати проведення фінансово-економічного аналізу інвестиційного проекту, що дозволяє здійснювати аналіз складних капіталомістких проектів.

Досягнення мети економічної ефективності та повернення інвестування в проект можливі при побудові комплексного підходу до аналізу проектних ризиків, чітко сформульованих принципів надання та просування ринку цієї послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Wood P. (2007) Project finance, securitisations, subordinated debt. 2 ed. London: Sweet & Maxwell, 262 p.
2. Tinsley R. (2014) Advanced Project Financing, Structuring Risks. 2 ed. Euromoney Institutional Investor. 436 p.
3. Davis H.A. (2003) Project finance: Practical Case Studies. 2 ed. Published by Euromoney Books. Nestor House. Playhouse Yard. London, United Kingdom. 237 p.
4. Грицюк Ю.І., Жабич М.Р. Управління ризиками реалізації програмних проектів. Науковий вісник НЛТУ України. 2018. Т. 28. № 1. С. 150–162.
5. Паранюк Я. Моделювання процедур оцінки процедур ефективності інноваційних проектів в умовах ризику та невизначеності. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. № 1. С. 106–113.
6. Торосов И.Э. Проектное финансирование как инструмент финансового менеджмента организации / Торосов И.Э. // Бухучет в строительных организациях. - 2010. - №3. - С. 52 – 57.

Рязанова Наталія Олексіївна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, обліку та банківської справи, професор, Державний Заклад «Луганській національний університет імені Тараса Шевченка», Старобільськ, e-mail: natalirozez1975@gmail.com

Riazanova Natalia **–** Doctor of Economic Sciences, Associated Professor, Chief of department of finance, accounting and banking, professor, State Establishment “Luhansk Taras Shevchenko National University”, Starobilsk, e-mail: natalirozez1975@gmail.com

УДК 336.774

Савастєєва О.М.

БАНКІВСЬКІ УСТАНОВИ В СИСТЕМІ ПРОЄКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Анотація. *В статті досліджений механізм впровадження в життя інвестиційних проєктів за допомогою здійснення проєктного фінансування. Визначені функції і роль установ комерційних банків в даному процесі, виокремлені перспективи розвитку проєктного фінансування в межах національного ринку банківських послуг.*

Ключові слова: проєктне фінансування; інвестиційний проєкт; банківська установа; кредитування.

BANKING INSTITUTIONS IN THE PROJECT FINANCING SYSTEM

Abstract. *The article examines the mechanism of implementation of investment projects through the implementation of project financing. The functions and role of commercial banking institutions in this process are determined, the prospects for the development of project financing within the national market of banking services are highlighted.*

Key words: project financing; investment project; banking institution; lending.

Активний розвиток світогосподарьких зв’язків та, відповідно, світових фінансових ринків, початок функціонування міжнародних інституцій, які формують інфраструктуру системи проєктного фінансування, в межах національного ринку банківських послуг, і одночасне збільшення загального рівня капіталізації вітчизняної банківської системи спричинили появу і подальший розвиток проєктного фінансування як новітньої послуги банківських установ.

Фахівці відзначають, що впродовж останніх років проєктне фінансування набуває характерних рис перспективного вектору фінансової діяльності, особливо актуальна роль якого полягає в капіталомістких галузях економіки. Розширення меж використання проєктного фінансування у вітчизняному масштабі є надзвичайно актуальним питанням в сучасних умовах, враховуючи той факт, що фундаментом ефективної успішної інноваційної діяльності виступає вірно обраний спосіб фінансування. Головними постачальниками інвестиційних фінансових ресурсів задля забезпечення інноваційної діяльності виступають установи комерційних банків, тому їх роль в системі проєктного фінансування є визначально.

Теоретико – методологічні та практичні питання розвитку проєктного фінансування опинилися у фокусі уваги таких вітчизняних науковців, як С. В. Науменкова, О.А.Лактіонова, Н. Ю. Гусакова, А. А. Пересада, Т. В. Майорова та інших, а також зарубіжних вчених Бланка І. А., Бейлі Д. В., Бочарова В. В., Брігхема Ю., Кодуелла Д. С.

Так, узагальнено виділяються дві точки зору на трактування дефініції «проєктне фінансування»:

1) під проєктним фінансуванням розуміють цільове кредитування позичальника для реалізації інвестиційного проєкту «без регресу» або «з обмеженим регресом» кредитора на позичальника. Забезпечення кредитних зобов’язань у такому випадку складають виключно або в основному доходи від проєкту, а також активи, що належать інвестиційному проєкту;

2) під проектним фінансуванням розуміють спосіб мобілізації з різних джерел фінансування інвестиційних ресурсів або комплексне використання різних методів фінансування конкретного інвестиційного проекту та оптимального розподілу пов’язаних із реалізацією проэкту фінансових ризиків [1].

Отже, проєктне фінансування виступає цілісною системою фінансування великих інвестиційних проєктів, в межах якої сам проєкт виступає засобом забезпечення боргових зобов'язань. У загальносвітовому масштабі найбільш затребуване проєктне фінансування в таких галузях, як енергетика, розробка та видобуток корисних копалин, транспортна інфраструктурі, телекомунікації тощо, тобто в надзвичайно великих інвестиційних проєктах, які водночас характеризуються високим рівнем технологічного, економічного та політичного ризику.

За словами Унинець-Ходаківської В.П. відмінність проєктного фінансування від корпоративного фінансування полягає у тому, що:

- проектне фінансування використовуються, якщо проєкт має тривалий життєвий цикл, а відтак такі проекти за змістом є великомасштабними і капіталомісткими;

- угоди, які укладаються в рамках проєкту, відрізняються домінуванням позикових коштів в структурі капіталу;

- створюється нова юридична особа, яка йменується проєктною компанією та існує тільки на період життєвого циклу проєкту;

- за угодою проєктній компанії передаються активи проекту, якими вона управляє, тобто мова йде про фіктивність капіталів створеної юридичної особи [2].

Наступну особливість проектного фінансування визначає специфіка укладання договорів між проектною компанією та іншими учасниками забезпечення проектної діяльності. «Пучок контрактів», що укладається, створює певну «договірну мережу», яка побудована на взаємодії різних суб'єктів господарювання, що залучаються для реалізації проекту проектною компанією, відповідно до конкретних реалізаційних етапів. Кожен контракт, у свою чергу, може включати пов'язані контракти, а кожен учасник може виконувати різні функції. Наприклад, підрядник може бути одночасно розробником, а розробник - оператором проекту. Банки можуть бути спонсорами і кредиторами одночасно. Але головний інтерес спонсорів фокусується на тому, щоб проект генерував заплановані грошові потоки. Визначені особливості проектного фінансування відображають його значення та роль у перерозподілі фінансових ресурсів, оскільки з одного боку через перерозподіл здійснюється вплив на економічне зростання, а останнє, у свою чергу, стимулює залучення реальних інвестицій. З іншого боку, реалізація великомасштабних проектів, які забезпечуються через проектне фінансування, впливає на піднесення економіки [2].

В системі здійснення ефективної інноваційної політики ключовим елементом виступає фінансове забезпечення інноваційної діяльності, враховуючи те, що саме належний обсяг фінансових ресурсів забезпечує ефективну реалізацію інноваційного процесу.

Функціями банківських установ в системі проєктного фінансування виступають:

− мобілізаційна – вибір найбільш ефективних джерел і способів мобілізації інвестиційних ресурсів, залучення коштів на внутрішньому й зовнішньому ринках;

− експертна – вибір і експертиза інвестиційних проєктів, розробка методик і критеріїв оцінки їх з позиції інвестиційної привабливості, а також вибір банків учасників;

− стимулююча – розробка й здійснення комплексу заходів щодо реалізації ефективних схем консолідованого кредитування, у яких банк виступає в ролі головного реалізатора або кредитора;

− платіжна – організація проходження фінансових ресурсів, установлення кореспондентських відносин, розрахунково-касове обслуговування клієнтів, здійснення міжнародних розрахунків;

− контрольна – контроль над ефективним і цільовим використанням притягнутих ресурсів, а також контроль над окупністю проєктів і своєчасним погашенням зобов'язань із боку позичальників [1].

В межах національного ринку банківських продуктів послуги проєктного фінансування надає Укрексімбанк [3]. Проектне фінансування від Укрексімбанку націлене на реалізацію не тільки проєктів щодо модернізації або реконструкції діючого виробництва продукції (надання послуг), розширення вже існуючого бізнесу, а й здійснення нових бізнес-проєктів, які допомагають успішно рухати компанію вперед, досягати нових горизонтів розвитку бізнесу. При цьому бізнес-план позичальника має підтверджувати кредитоспроможність підприємства та окупність інвестиційного проєкту, а чистий грошовий потік позичальника має бути достатнім для щомісячного обслуговування поточних зобов'язань за кредитом протягом всього строку кредитування.

Але ж говорити про повномасштабну участь вітчизняних банківських установ в системі проєктного фінансування поки досить рано. Активність комерційних банків в галузі проєктного фінансування України дотепер залишається невисокою внаслідок існування низки факторів, які перешкоджають його повноцінному застосуванню. Серед чинників такого стану необхідно, насамперед, виокремити зовнішні фактори: досить низькі темпи ринкових трансформацій; незадовільні темпи розвитку реального сектора економіки; слабкий і непрозорий фінансовий стан великої кількості суб'єктів господарювання; нерозвинена інституційна інфраструктура фондового ринку; недосконалість законодавства в частині захисту прав кредиторів тощо.

В непростих умовах сучасного стану українського банківського сектору можна прогнозувати, що банки будуть застосовувати механізм проєктного фінансування тільки великих проєктів у галузі сільського господарства та промисловості і будуть віддавати перевагу національній валюті саме тому, що фінансування довготермінових технологічних проєктів в валюті інших країн пов'язане із значними операційними та валютними ризиками для вітчизняних установ комерційних банків. Водночас слід зазначити, що залучення банківських установ до системи проєктного фінансування в посткризові часі в Україні буде активно збільшуватися, особливо враховуючи існування низки проблем щодо залучення фінансових ресурсів для реалізації інновацій на умовах традиційного банківського кредитування. На відміну від нього, проєктне фінансування має численні переваги у

вигляді ретельної диференціації умов реалізації інвестиційних проєктів та індивідуального підходу, також поєднання великого різноманіття фінансових інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лактіонова О.А. Проектне фінансування : навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. Вінниця, 2018. 216 с.
2. Унинець-Ходаківська В.П. Проектне фінансування: особливості та проблематика розвитку. The 1st International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects" (August 18-20, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. pp. 521-527
3. Укрексімбанк: офіційний сайт. URL: https://www.eximb.com/ (дата звернення 19.02.2022).

Савастєєва Оксана Миколаївна, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, Одеса, e-mail: Savasteeva777@gmail.com

Savastieieva Oksana M. – doctor of economics, associate professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, I.I. Mechnikov Odessa National University, Odessa, e-mail: Savasteeva777@gmail.com

УДК 327.075

Р. І. Содома[1]

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

[1] Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Анотація. *У цій статті розглядаються науково-прикладні аспекти фінансової децентралізації, аналізуючи досвід країн Європи. Зосереджено увагу на структурі доходів бюджетів в країнах Європи та запропоновано заходи щодо імплементації міжнародного досвіду децентралізації в Україні.*

Ключові слова: фінансова децентралізація; фінансові ресурси; податкові надходження; ресурсний потенціал.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF FINANCIAL DECENTRALIZATION

Abstract: *This article examines the scientific and applied aspects of financial decentralization, analyzing the experience of European countries. The focus is on the structure of revenues of European budgets and proposed measures for the implementation of international experience of decentralization in Ukraine.*

Keywords: financial decentralization; financial resources; tax revenues; resource potential.

Важливим є досвід європейських країн щодо досконалого бюджетного процесу і високої фінансової дисципліни при існуванні комплексу проблем в процесі децентралізації, які необхідно завчасно врахувати та усунути [2, с. 70]. Успішна імплементація децентралізаційних процесів для створення ефективної моделі управління в системі децентралізованої влади, повинна базуватися на адекватних соціальних стандартах, незалежності, ефективності, доступності і прозорості судової системи. Кількість одиниць місцевого самоврядування у країнах Європи показано на рис.1.

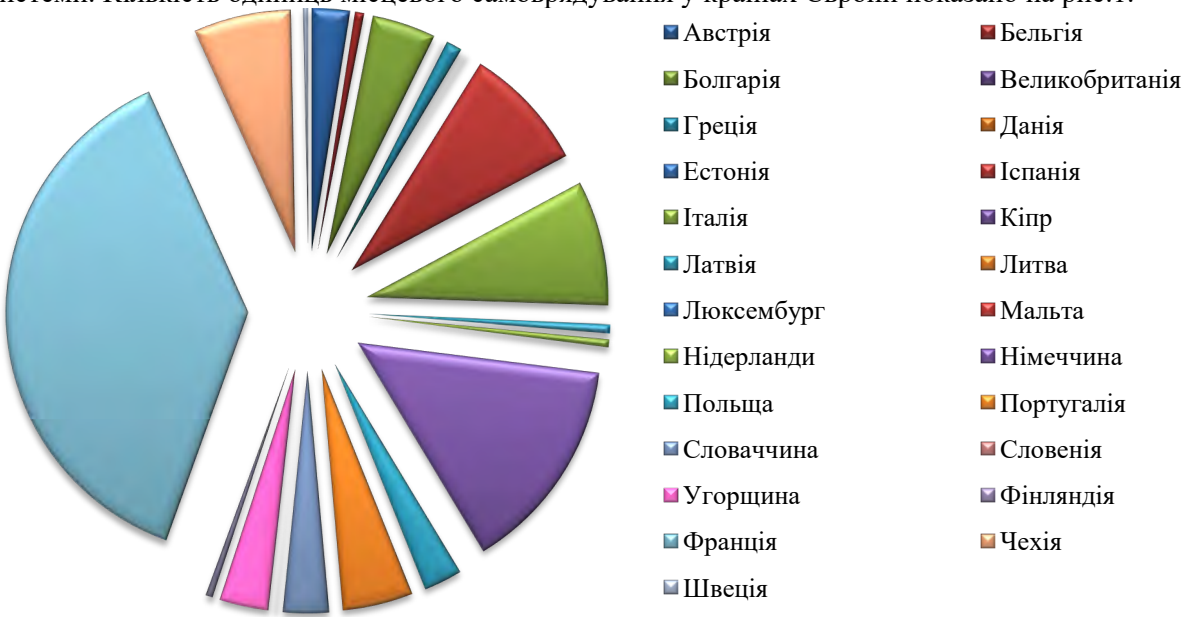

Рис. 1. Одиниці місцевого самоврядування, 2020 р.

Найбільша кількість одиниць місцевого самоврядування серед аналізованих країн є у Франції, середні показники у Німеччина, Італії, Іспанії, а найменше у Греції. Зокрема, в таких країнах як Данія, Литва та Швеція кількість органів місцевого самоврядування зменшилася на 80%, у Великобританії – на 77%.

Окремим етапом реформи децентралізації, окрім формування спроможних адміністративно-територіальних утворень, є ефективний розподіл завдань і компетенцій публічної влади та закріплення

за органами місцевого самоврядування відповідних повноважень. При цьому, повноваження органів місцевого самоврядування надаються на основі принципу субсидіарності, з максимальним наближенням надання суспільних послуг до населення, а сам орган, який приймає рішення про її надання, - до проблеми, яку він покликаний вирішити. Загалом, більшість країн здійснює розподіл повноважень на різних рівнях на основі принципу загальної компетенції.

Зважаючи на особливості побудови бюджетної системи країн , науковці виділяють три моделі розподілу доходів бюджетів різних рівнів, а саме [1, с. 140]:

- розподіл податкових надходжень та інших доходів між різними рівнями бюджетної системи країни – модель, частково характерна для США;
- розщеплення доходів від оподаткування через закріплення за бюджетами різних рівнів конкретно визначених часток податкових надходжень в межах єдиної податкової ставки – модель, частково характерна для Німеччини;
- встановлення на рівні адміністративно-територіальних утворень надбавок до загальнодержавних податків – модель, характерна для Швеції. Структура доходів місцевих бюджетів в країнах Європи у 2020 році, зображено на рисунку 2.

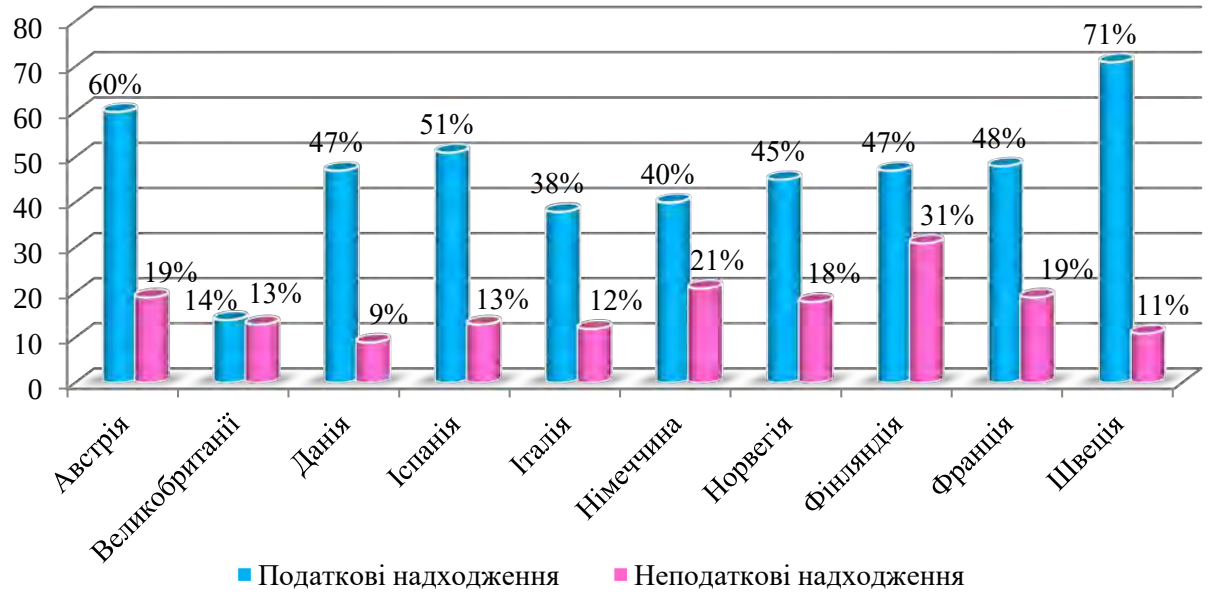

Рис. 2. Структура податкових та неподаткових надходжень в окремих країнах Європи, 2020 р.

На рисунку 2 простежується найбільший відсоток податкових надходжень у Швеції -71% та Австрії – 60%, а найнижчий у Великобританії – 14%, якщо характеризувати неподаткові надходження то найвищий відсоток – Фінляндія (31%), а найнижчі показники у Швеції (11%) та Данії (9%).

У Франції за рахунок місцевих податків та зборів дохідна частина місцевих бюджетів поповнюється на 65%, у Німеччині – на 47%, у Великобританії – на 36%. При цьому, в європейських країнах розгалужена система місцевих податків та зборів: у Бельгії їх простежуються більше 100, в Італії – 70, а у Франції – 50 [3, с. 104].

Досвід Європейських країн, щодо децентралізації, дає можливість зазначити, що це багатоаспектний процес, який має низку проявів та полягає у передачі частини функцій, повноважень та фінансів від центральної влади на місцевий рівень. Тенденція до широкого впровадження децентралізації спостерігається в адміністративній, політичній, бюджетно-фінансовій, соціальній сферах, сприяє розвитку людського потенціалу, відповідальності влади, покращанню якості надання державних і громадських послуг, вирішенню економічних, правових та політичних проблем. Також необхідно звернути увагу на такий критерій, як сфера фінансування і, спираючись на досвід інших країн, враховуючи особливості нашої країни, продовжити реформування місцевого фінансування для досягнення стабільності та самодостатності локальних органів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пігуль Н. Г. Боярко І. М., Люта О.В. (2020) Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів. Вісник ХНУ. Економічні науки. 2020 №5 (192) т. 2. С. 138-142
2. Разуваєва Д. В. (2014) Вітчизняний та зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів. Управління розвитком. 2014. №10(173)., С. 69-71.
3. Sodoma R., Dubynetska P., Kupchak M., Lesyk L., Podzizei O., Zhuk M. (2021) Financial decentralization of territorial communities in the context of the implementation of international experience. Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol 6, No 41 (2021), p.100-111.

Содома Руслана Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, e-mail: sodomaruslana@gmail.com

Sodoma Ruslana I. – Ph. D. in Economics, Associate Professor, of the Department of Law and Management in the field of civil protection, Lviv State University of Life Safety, Lviv, e-mail: sodomaruslana@gmail.com

УДК 336.14:352

Н. П. Струк

БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СУТНІСТЬ І ОСНОВНІ СКЛАДОВІ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація. *Досліджено особливості трактування бюджетного механізму забезпечення добробуту населення територіальної громади, виокремлено основні його складові. Запропоновано доповнити розглянуту структуру складових бюджетного механізму інвестиційною складовою.*

Ключові слова: бюджетний механізм; добробут; територіальна громада; бюджетне забезпечення; бюджетна політика.

BUDGETARY MECHANISM FOR ENSURING THE WELFARE OF THE POPULATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES: THE ESSENCE AND CORE COMPONENTS

Abstract. *The peculiarities of the interpretation of the budgetary mechanism for ensuring the welfare of the population of the territorial community are studied, its core components are singled out. It is proposed to supplement the considered structure of the components of the budgetary mechanism with an investment component.*

Keywords: budgetary mechanism; welfare; territorial community; budget support; budget policy.

В умовах проведення реформи децентралізації в Україні актуальними і своєчасними постали дослідження особливостей організації життєдіяльності та добробуту створених територіальних громад. Сьогодні територіальна громада зацікавлена у підвищенні ефективного управління фінансовими ресурсами для забезпечення покращення добробуту її населення. В цьому контексті посилюється значення і роль фінансового забезпечення функціонування громад. При цьому на рівні територіальних громад особлива увага приділяється не тільки формуванню власних фінансових ресурсів, але і залучених. Логічно, що, за таких умов, посилюється роль бюджетного механізму забезпечення добробуту жителів територіальних громад, функціонування якого має бути направлене на забезпечення високого рівня життя населення територіальних громад (незалежно від місця проживання), на територіальну згуртованість, на повноцінне формування і використання їх можливостей.

Поняття добробуту населення територіальної громади є динамічним і комплексним поняттям, яке поєднує соціальні, економічні, екологічні, культурні, освітні умови та умови безпеки, які визначені територіальними громадами. Для розуміння сутності поняття бюджетний механізм забезпечення добробуту населення територіальної громади доцільно уточнити: особливості визначення категорії «бюджетний механізм» та підходи до трактування елементів бюджетних механізмів з позиції забезпечення добробуту населення територіальної громади.

Дослідження сутності поняття бюджетний механізм дозволило нам виокремити найбільш точні його визначення, які наведені науковцями: бюджетний механізм – це складна й динамічна економічна категорія, яка, з одного боку, виступає як сукупність форм, методів і заходів організації бюджетних відносин у державі, а з іншого боку, матеріальним утіленням фінансових відносин та їх практичного застосування для досягнення відповідних цілей і завдань, визначених бюджетною політикою держави [1]; комплекс злагоджених дій, покликаних перетворювати відносини між суб’єктами бюджетного процесу (і не тільки) у фінансові ресурси [2].

На нашу думку, обґрунтованими є декілька основних елементів, узагальнених науковцями, що визначають сутність поняття «бюджетний механізм»:

– наявність форм, методів, інструментів, важелів та їхня взаємодія;

– взаємодія елементів бюджетного механізму відбувається на підставі певного забезпечення: нормативно-правового, організаційного та інформаційного;

– призначення бюджетного механізму – формування, розподіл, ефективне використання фінансових ресурсів [3].

На практиці, сприйняття бюджетних механізмів переважно зводиться до формалізації певних форм, методів, інструментів та важелів, що суттєво звужує його сутність.

У вузькому розумінні поняття бюджетного механізму забезпечення добробуту населення територіальної громади формується на основі теоретичного тлумачення бюджетних механізмів та полягає у сукупності бюджетних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом та ефективним використанням фінансових ресурсів для забезпечення добробуту населення територіальної громади.

У широкому розумінні, у роботі науковиці Гринчишин І., бюджетні механізми забезпечення добробуту територіальних громад розглядаються як сукупність відносин різних рівнів публічного управління, пов'язаних із: формуванням фінансових ресурсів через власні (бюджетне самозабезпечення) та інтервенційні інструменти: дотування, субсидування, запозичення, спільне фінансування; розподілом їх у відповідності до стратегічних пріоритетів функціонування територіальної громади та ефективним використанням в частині досягнення якісних параметрів добробуту територіальної громади. При цьому авторка доводить доцільність виокремлення змістовної, стратегічно-програмної, функціональної та інституційної складових бюджетних механізмів у поєднанні з об'єктом дослідження – забезпечення добробуту територіальних громад [4]. На нашу думку, така структуризація складових бюджетного механізму забезпечення добробуту населення територіальних громад є логічною і обґрунтованою. При цьому, варто було б доповнити таке структурування виділенням інвестиційної складової, оскільки реалії свідчать, що в умовах фінансової децентралізації велика частина бюджетних ресурсів, що формують територіальні громади мають характер інвестиційного спрямування.

Отже, бюджетний механізм забезпечення добробуту населення територіальних громад є важливою складовою бюджетної політики України в цілому і важливим засобом реалізації бюджетної політики органами місцевого самоврядування на місцевому рівні. Єдина ціль реалізації бюджетної політики на цих рінях - формування, розподіл та ефективне використання бюджетних ресурсів для забезпечення високого рівня добробуту населення територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кохан І. В. Бюджетний механізм як суспільно-економічна категорія. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2011. Вип. 7(2). С. 402–406.
2. Прядко В. В., Сокровольська Н. Я. Гносеологічні аспекти функціонування бюджетного механізму. *Економічний аналіз XXI.* 2014. № 11–12. С. 53-56.
3. Гринчишин І. М., Білик О. І. Інформаційне забезпечення процесу трансформації ресурсів недержавних пенсійних фондів в інвестиції регіону. *Актуальні проблеми економіки.* 2013. № 11.С. 158–177.
4. Гринчишин І. Бюджетні механізми забезпечення добробуту територіальних громад в умовах соціально-економічної диференціації: дис. … д.е.н.: 08.00.05. 08.00.08, Львів, 2021. 488 с.

Струк Наталія Петрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: struknp@gmail.com

Struk Nataliia P. **–** PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Public Management and Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, e-mail: struknp@gmail.com

УДК 338.43

Н.В.Тарасевич
А.Г.Гараєв

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Одеський національний економічний університет

Анотація. *У статті досліджено особливості системи державної підтримки аграрної сектору економіки України та запропоновано напрями трансформації підтримки вітчизняних сільськогосподарських виробників з ціллю забезпеченню сталого розвитку аграрної сфери.*

Ключові слова: аграрна сфера; сільськогосподарські виробники; державна підтримка; форми підтримки.

STATE SUPPORT OF THE AGRARIAN ECONOMY IN UKRAINE

Abstract: *The article examines the features of the system of state support for the agricultural sector of Ukraine's economy and suggests ways to transform the support of domestic agricultural producers in order to ensure sustainable development of the agricultural sector..*

Keywords: agricultural sector; agricultural producers; governmental support; forms of support.

Подальша глобалізація економіки та поглиблення євроінтеграції зумовлюють нові вимоги до розвитку економічних процесів в Україні. Як особливо важливе для України постало питання державної підтримки сільського господарства. Досвід європейських країн підтверджує, що розвиток фермерства має соціальний характер. Основними питаннями, які вирішуються в рамках Спільної аграрної політики Європейського Союзу, є забезпечення продовольчої безпеки, створення робочих місць та збереження ландшафту. В Україні ж у розвитку сільського господарства, зокрема середніх і малих товаровиробників, як стратегічних підприємницьких структур аграрного сектору економіки, переважає бізнесове спрямування, тоді як соціальній та екологічній складовим не приділяється достатньої уваги. Відсутність системних підходів державної політики до вказаних питань посилює різницю між рівнем конкурентоспроможності вітчизняних і зарубіжних товаровиробників. Тому державна підтримка сільськогосподарських підприємств України являє собою об’єктивну необхідність підвищення їх конкурентоспроможності. Метою державної підтримки є сприяння створенню та розвитку ринків аграрної продукції, підвищення економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, створення робочих місць на селі, дотримання стандартів екологічного виробництва та протекцію національного виробника на світових ринках

Вихід сільського господарства на траєкторію сталого економічного зростання залежить від реалізації комплексу заходів, що передбачають максимальне використання та прискорене освоєння сучасних технологій, перехід галузі на еволюційну модель розвитку. Це зумовлює необхідність створення соціально-економічних, організаційних і нормативно-правових умов, що забезпечують ефективне відтворення, розвиток та використання науково-технічного потенціалу, належну організацію сучасної системи трансферу технологій, виробництва і реалізації нових видів конкурентоспроможної наукоємної продукції [1].

На сучасному етапі державна підтримка сільського господарства відбувається за такими напрямами: фермерські господарства; галузі тваринництва, садівництва і виноградарства, закупівля техніки вітчизняного виробництва. Згадані напрями реалізуються через відповідні програми Міністерства аграрної політики та продовольства України .

Для вказаних напрямів підтримки використовуються прямі, непрямі та опосередковані форми підтримки. Прямі форми реалізуються через надання кредитів, субсидій та компенсацій частини витрат на страхування врожаю. Непрямі – через проведення інтервенції сільськогосподарської продукції, встановлення внутрішніх закупівельних цін та митних тарифів з метою підтримки вітчизняних товаровиробників. Опосередковані – реструктуризація і списання заборгованості зі сплати податків та зборів, встановлення спеціальних режимів оподаткування, державне стимулювання науково-дослідної діяльності.

Державна підтримка являє собою комплекс заходів, що направлені на розвиток, збільшення обсягів та підтримку на внутрішньому та зовнішньому ринках виробників сільськогосподарської продукції. Відтак, остання реалізується за допомогою адміністративних та економічних методів. Адміністративні методи включають в себе антимонопольне регулювання, контроль за дотриманням норм і стандартів екологічної безпеки, раціональне використання земельних ресурсів. Економічні методи – пільгове оподаткування та кредитування, субсидіювання сільськогосподарської продукції, нормування витрат на виробництво [2].

Державна підтримка, яка є складовою аграрної політики, здійснюється через такі державні інституції: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України і Державну фіскальну службу України.

Кожна інституція виконує важливу функцію у питаннях забезпечення та розподілу державної підтримки, зокрема:

- Верховною Радою України затверджено та прийнято нормативну-правову базу, яка регулює відносини між суб'єктами господарювання в сільському господартві та державою;
- Відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» Кабінет Міністрів України здійснює підтримку через Аграрний фонд;
- Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України провадить державну підтримку через Програми підтримки розвитку підприємництва у сільському господарстві;
- Державна фіскальна служба України через систему оподаткування здійснює адміністрування податків і зборів [3].

Збалансований розвиток аграрного сектору економіки на перспективу повинен передбачати вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Найперспективнішими формами виробництва України при цьому є розвиток малих і середніх суб'єктів господарювання. Для їх ефективного функціонування, підвищення конкурентоспроможності державна підтримка стала об'єктивною необхідністю.

Звідси можна стверджувати, що основними адресатами державних програм підтримки мають стати малі і середні сільськогосподарські товаровиробники, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання, які є селозберігаючими суб'єктами в сільській місцевості. Адже в такому випадку існує особиста зацікавленість фермера або членів кооперативу у подальшому розвитку як власного бізнесу, так і території, де вони мешкають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лупенко Ю.О. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи. URL: http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/25873.pdf. (дата звернення: 10.02.2022).

2. Іванова В.С. Державна підтримка виробників сільськогосподарської продукції: правові реалії та перспективи. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/20.11.20/ActualLawIssues20_79.pdf. (дата звернення: 12.02.2022).

3. Охота Ю.В. Ефективність розвитку та організаційно-економічне стимулювання підприємницької діяльності в АПК URL: https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specradi-n/dusert_OxotaU.pdf. (дата звернення: 13.02.2022).

Тарасевич Наталія Вадимівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: nvt4364@gmail.com.

Tarasevych Nataliia V. – PhD, Associate Professor of the Department of Banking, Odessa National Economic University, Odessa, e-mail: nvt4364@gmail.com.

Гараєв Анар Гуммет-огли, студент 4 курсу факультету міжнародної економіки, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: nvt4364@gmail.com.

Garayev Anar G. - 4th year student of the Faculty of International Economics, Odessa National Economic University, Odessa, e-

УДК 121.11

О. В. Тимчишина[1]
Н. О. Коваль[2]

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

[1]Відділення АТ Кредобанк м. Вінниця
[2]Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Розглянуто теоретичні підходи щодо впливу інноваційних технологій на ринок банківських послуг. Проаналізовано тенденції змін сучасних банківських продуктів. Визначено яким чином фінансові інновації впливають та визначають позицію банку в конкурентній боротьбі. Надано рекомендації щодо перспектив розвитку інновацій в контексті розвитку ринку банківських послуг.*

Ключові слова: інновації; банківські послуги; банкінг; інтернет-банкінг; банківський сектор; інтерактивність.

Innovative technologies and their impact on the banking services market

Abstract. *Theoretical approaches to the impact of innovative technologies on the banking services market are considered. Trends in changes in modern banking products are analyzed. It is determined how financial innovations affect and determine the bank's position in competition. Recommendations on the prospects for the development of innovation in the context of the development of the banking services market are given.*

Keywords: innovation; banking services; banking; internet banking; banking sector; interactivity.

Важливим фактором на сучасному етапі розвитку банківських послуг є інформаційні технології, які стали рушійною силою докорінних структурних змін у банківській сфері, оскільки дають змогу буквально долати простір і час, відкривають банкам цілодобовий вихід на будь-які географічно віддалені фінансові ринки, а клієнтам – безперешкодний доступ до банківських сервісів, не залежно від часу та місця розташування.

Фінансові інновації нерозривно пов'язані з використанням інформаційних технологій. У той же час впровадження нових фінансових продуктів сприяє створенню нових фінансових технологій, тому що вони розробляються сьогодні виключно за допомогою сучасних ІТ-технологій. Отже, фінансова інновація включає як нові технології фінансових операцій, так і нові фінансові продукти. Під фінансовими інноваціями маються на увазі розробка і використання нових або вдосконалених фінансових інструментів, технологій, інститутів і ринків, головною метою застосування яких є ефективний перерозподіл фінансових ресурсів, прибутковості, ліквідності активів, мінімізація ризиків. Такий доступ отримав назву дистанційного банківського обслуговування, а це – технологія, за якої здійснення банківських операцій не потребує фізичної присутності особи у відділенні банку, що передбачає проведення платежів чи інших дій із коштами клієнтів на основі його дистанційних розпоряджень, які передаються через різні канали доступу до банківського серверу за допомогою певних технічних засобів, включаючи телефон, Інтернет, а також портативні пристрої [1, с. 129].

Нові технології є однією з головних рушійних сил у розвитку сучасного масового банкінгу. Якісний інтернет і мобільний банкінг та зв'язок, можливість бути «кишеньковим» банком у будь-який момент часу, сьогодні — важливі аргументи для співпраці. Якісні канали продажів і сервіси теж мають велике значення в жорсткій конкуренції. Тому основним напрямом перемоги у конкурентній боротьбі за клієнта є технологічні інновації у ряді послу які надають банки, під якими варто розуміти створення інновацій і вдосконалення вже існуючих банківських послуг, а також використання сучасних інформаційних технологій і технологічного нового обладнання з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності банку на ринку банківських послуг [5, с. 125].

Якщо говорити, про вже існуючі банківські послуги, то сьогодні це – один із основних напрямів інноваційного розвитку вітчизняних банків. Йдеться, про такі нові форми надання класичних банківських послуг, як банківські карти, які є повністю самостійним напрямом нововведень.

Інноваційні рішення, які запроваджені сьогодні провідними міжнародними платіжними системами, засновані на чіпових технологіях, які мають багаторівневу систему захисту й дають змогу здійснювати потрібні платіжні операції у безконтактний спосіб. Фактично всі банки власникам карт надають можливість перевірити стан своїх рахунків, здійснити грошові перекази, одержати електронні рахунки по оплаті, подати заявки на отримання кредиту [4, с. 135].

Наступний, не менш важливий вектор банківських інновацій пов'язаний із новітніми методами та маркетинговими стратегіями просування банківських послуг до споживача, оскільки глобалізація й інформаційні технології, змушують комерційні банки конкурувати із великою кількістю небанківських фінансових установ. У цьому контексті широке використання online-технологій створює сприятливі умови для забезпечення прозорості ринкових відносин, дає змогу клієнтам без особливих витрат енергії і власного часу обирати вигідні для себе пропозиції банківських послуг, які істотно звужує можливості цінового диктату внаслідок монополізації цілих секторів фінансового ринку, як це мало місце раніше [2, с. 50].

Сучасний розвиток банківського сектору нерозривно пов'язаний з упровадженням та вдосконаленням систем віддаленого банкінгу. Якщо раніше для того, щоб займати лідируючі позиції на ринку банку потрібно було розширювати мережу своїх відділень, то сьогодні він має нарощувати кількість та якість послуг системи електронного банкінгу.

Інтернет-банкінг являє собою технологію віддаленого банківського обслуговування «home banking» («віддалений», або «домашній» банкінг), що дозволяє клієнту, не відвідуючи банківський офіс, здійснювати різного роду операції та одержувати такі банківські послуги: надання банківської інформації загального користування, зокрема, щодо умов вкладів і видання позик, курсів валют тощо; купівля та продаж валюти; відкриття депозитів, тощо[3, с. 45].

Таким чином, інноваційні зміни які відбулися в організаційних структурах банків фактично обумовлюють появу принципово нових підходів до побудови моделі роботи банківських установ на ринку і порядку дистанційного обслуговування клієнтів. Зокрема, йдеться про такі підходи, як: екстериторіальність і безперервність роботи банківської системи, що надає клієнту можливості управляти грошовими коштами, незалежно від місця його перебування і часу доби.

Отже, реалізація цих підходів відображає цілісну стратегію змін в організаційній структурі банку з метою забезпечення її максимальної відповідності новим умовам банківської діяльності на інноваційних засадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Федишин М.П., Старкіна М.О. Розвиток банківських інформаційних систем. *Науковий погляд: економіка та управління*, 2020. №2 (68). С. 200-203.
2. Баглай Р.О. Загрози безпеки хмарних технологій для банків. *Системи обробки інформації*. 2018. Вип.1(152). С.127-130.
3. Котуранова Т.В., Вартоха Я.С., Александрова М.О. Інтернет-банкінг в Україні – інноваційний розвиток банківської сфери. *Економічний простір.* 2019. №146. С. 43-56.
4. Чайковський Я.І., Ковальчук Я.Ю. Банківські інновації: перспективи та електронних банківських послуг. *Світ фінансів.* 2018. Вип.4. С.121-130.
5. Як обрати кращий Інтернет-банкінг. URL: https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/zabudte-dorogu-v-bank/ (дата звернення: 12.01.2022).

Тимчишина Олена Василівна – директор відділення АТ Кредобанк, м. Вінниця, e-mail:ovtymchyshyna@kredobank.com.ua

Коваль Наталія Олегівна – к.е.н. доцент кафедри Фінансів та інноваційного менеджменту Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nokoval@gmail.com

Timchishina Elena.- Director of the Kredobank JSC branch, Vinnytsia, e-mail:ovtymchyshyna@kredobank.com.ua

Koval Natalia. - Ph.D. Associate Professor of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nokoval@gmail.com

УДК 316.4

Л. М. Ткачук
Д. А. Мотрук

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *В статті розглянуто різні аспекти фіскальної політики України в сучасних умовах. Визначено сутність фіскальної політики в Україні, а також здійснено розгляд окремих особливостей і функцій фіскальної політики та на чому саме вони базуються. Виокремлено основні проблеми у фіскальній політиці України.*

Ключові слова: фіскальна політика України**;** умови; функції.

Abstract. *The article considers various aspects of Ukraine's fiscal policy in modern conditions. The essence of fiscal policy in Ukraine is determined, as well as the features and functions of fiscal policy are considered and what they are based on. The main problems in the fiscal policy of Ukraine are highlighted.*

Key words: fiscal policy of Ukraine; conditions; functions.

Актуальність дослідження. Досвід країн з ринковою економікою показав, що жорстка податкова політика призводить до провалу. Причина: погане адміністрування податків або відсутність контролю за бюджетними витратами. Для країн зі стійким бюджетним дефіцитом макроекономічна стабільність є серйозною проблемою. Для розробки відповідної податкової системи необхідно точно визначити розмір бюджетного дефіциту. Це можна зробити, підрахувавши державні витрати та всі надходження від скарбниці.

Актуальними є також їхні питання, зокрема вплив дефіциту на внутрішній попит, зовнішні баланси та сукупну пропозицію, оцінка позабюджетних фондів та квазіфіскальне функціонування фінансових та нефінансових установ через рівень монетарної експансії. Бюджети податкової політики та дефіцит фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження особливостей фіскальної політики в сучасних умовах України є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Лютий І., Панчішин С., Ховард К., Вініченко І., Озеран А., Гончаренко О. та ін.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження всіх аспектів фіскальної політики України в сучасних умовах, формування пропозицій щодо вдосконалення механізму фіскальної політики України, розкриття основних проблем та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується низьким рівнем використання наукових знань і дуже повільною макроекономічною стабільністю. Незважаючи на те, що Україна входить до восьми країн світу з необхідним технологічним потенціалом для виробництва та виробництва найсучасніших моделей літаків, вона також входить до десятки країн світу з виробництва суднобудування, а її вітчизняна продукція машинобудування входить до числа перших. найкращий.

У реальній економіці макроконтроль включає як монетарну політику, так і фіскальну політику. Однак при прогнозуванні загального впливу макроекономічного регулювання на сільське господарство, особливо на формування собівартості його виробництва, не потрібно враховувати три основні характеристики галузі.

По-перше, якщо ціни на несільськогосподарську продукцію зростають повільно і можуть навіть залишатися спокійними в короткостроковій перспективі, то на більшість видів сільськогосподарської продукції ціни дуже мінливі і нестабільні протягом усіх недоліків і періодів року.

По-друге, на відміну від інших галузей, сільське господарство потребує більших початкових інвестицій, щоб розпочати виробництво, необхідно придбати землю, техніку, обладнання, ділянку та оборотні кошти. Як наслідок, витрати на виробництво, як правило, вищі за виручку. Це пояснюється особливостями сільського господарства, яке не може існувати без кредиту. У свою чергу, це ще більше збільшує собівартість продукції, оскільки потрібно сплачувати відсотки за кредитом.

По-третє, у сільському господарстві, порівняно з іншими галузями економіки, важко регулювати

обсяги ресурсів і витрати виробництва для максимізації прибутку. Це пояснюється тим, що попит на сільськогосподарську продукцію непостійний і може бути відомий лише після розподілу ресурсів у виробництві. Цим також зумовлені існуючі складності у сфері сільськогосподарського маркетингу [1].

Фіскальна політика - це державний захід, призначений для підтримки повної зайнятості та створення неінформованого ВВП шляхом зміни підходу податкової системи до державних витрат та формування всього державного бюджету [3].

Фіскальна політика - комплекс національних заходів у сферах оподаткування та державних витрат [4].

Основними функціями фіскальної політики України є:

- вплив на економічні умови;
- перерозподіл національного доходу;
- акумулювання необхідних ресурсів для фінансування національних проектів.

Основні джерела доходів:

- податки;
- доходи держави від виробництва та інших форм діяльності;
- кошти, що виплачуються згідно з чинним законодавством, належать державі;
- позики у формі облігацій [1].

Заходи для макроекономічної стабілізації. Ефективна податкова політика є основним фактором, який визначає макроекономічні результати. На це впливає розмір економіки державного сектору. Уряди оподатковують купівельну спроможність, позики, прибутки та заробітну плату.

Деякі країни з ринковою економікою, наприклад Мексика, 1986-1987 рр. Бюджетні кошториси складалися з урахуванням стрімких темпів інфляції. Ці відсотки використовуються для погашення великих боргів.

Попит на кредити в державному секторі визначається операційним балансом. У свою чергу, він визначається шляхом віднімання його в національній валюті із загального балансу рівня інфляції, що виникне у внутрішньому державному боргу. Національною валютою України є гривня. Для визначення податкової політики використовується поняття базового балансу. Це економічний баланс мінус сплачені відсотки.

Фінансування дефіциту може бути забезпечено шляхом отримання кредитів від комерційних банків і небанківських установ та за кордоном. Надмірне використання кредитів з будь-якого джерела може призвести до макроекономічного провалу [5].

Монетизація дефіциту. Кредитування Урядом Національного банку впливає на грошову базу та грошову масу. Це стосується і комерційних банків, якщо вони на той момент не змушені припинити кредитування інших юридичних осіб. Оскільки уряд збільшує кредитування Національного банку, пропозиція грошей призводить до високої інфляції та погіршення платоспроможності. Надмірне дефіцитне фінансування небанківськими установами негативно впливає на структуру попиту та економічний потенціал. Це явище обмежує доступ і фінансування приватних інвестицій.

Позики інших осіб та Міжнародного валютного фонду. Вони призводять до накопичення боргів, які необхідно безперервно і вчасно погашати шляхом сплати відсотків. Це велика небезпека застрягти в економічній неволі на довгі роки. Деякі африканські країни, які здобули політичну незалежність, впали в довгострокову боргову прірву в результаті накопичення боргів.

Накопичення українського боргу. Затримка платежів за борги або за закуплені товари та енергоносії в Росії та Туркменистані рахується особливо невдалим фінансуванням бюджету. Такі затримки рівноцінні іншим державним позикам. Вони створюють небезпеку для фінансової системи і розвалюють бюджетну структуру [2].

Розумний дефіцит бюджету. Якщо державні ресурси використовуються ефективно, можна контролювати використання цих ресурсів і отримувати від них дохід для покриття витрат і погашення будь-яких боргів. Дефіцит легше зменшити, якщо внутрішні приватні заощадження країни є високими, а ринки капіталу добре розвинені. В Україні це зовсім не так.

Податкова політика є потужною, якщо вона може забезпечити рівень державного дефіциту, призначений для зниження інфляції, заохочення приватних інвестицій та підтримки довіри за кордоном [4].

Структура оподаткування. Податкові заходи вимагають швидкого зростання доходів, що необхідно для стабілізації економіки. Податки мають бути гнучкими, більш-менш стабільними, принаймні протягом певного періоду часу. У країнах з низьким рівнем доходів, зокрема в Україні,

структура оподаткування окреслена таким чином: переважна більшість податків надходить від виробництва вітчизняних товарів та зовнішньої торгівлі.

У 1995р. вони разом склали 75% всіх фіскальних надходжень. На імпорт припало 40% цієї суми. Внутрішні прибуткові податки є другорядними. Вони складають біля 26% фіскальних надходжень. У більшій мірі ці податки стосуються державних підприємств. Обкладання громадян прибутковим податком призводить до певних труднощів [1].

У країнах з розвиненим ринком із значними доходами оподаткування зовнішньоекономічних операцій відіграє другорядну роль.

До проблем оподаткування належать:

- високі імпортні мита з нефіксованими ставками, які забезпечують захист місцевої промисловості і сприяють неефективному заміщенню імпорту внутрішнім виробництвом;
- податки на експорт і надто високі обмінні курси гальмують виробництво і експорт;
- невисокі номінальні ставки з одного боку і пільги в оподаткуванні з другого негативно впливають на рівень і характер інвестицій, виробництва та розподіл.

Державні підприємства банкрутують. Без істотного доходу. Концепція української архітектури полягає в тому, що зростання податків має йти пліч-о-пліч з економічним зростанням [2].

У податковій системі мають бути передбачені обмеження на податки та ставки податків, що зменшить кількість податкових інспекторів та вартість їхньої заробітної плати. Комерційні банки повинні постійно сплачувати та контролювати податки при виплаті депозитів.

Широка і справедлива база оподаткування, з якої повне вилучення пільг дає змогу підвищувати податки за відносно низькими ставками. Пільги можуть підвищити податкові ставки, мати негативний вплив та збільшити витрати на розподіл податків. За прострочення оподаткування капіталу передбачені величезні штрафи, а от щодо доходів і заробітної плати – ні.

Податково нейтральний. Податки фінансують діяльність уряду з мінімальними витратами та перебоями у виробництві. Податкова нейтральність є бажаною, щоб не було відмінностей у стимулах і не було перешкод для виробництва, споживання та торгівлі конкретними товарами. Податком має охоплюватися все населення, а також пенсіонери на житло, громадський транспорт, членство в раді та військові пільги.

Впровадження стабільної фіскальної політики. Маніпулювання видатками та доходами з державного бюджету може відбуватися не лише шляхом дискреційних заходів фіскальної політики, а саме через тимчасові рішення державних органів щодо державних закупівель та ставок податків. Це можна зробити автоматично без їхнього втручання, оскільки податкові надходження до бюджету безпосередньо залежать від рівня NPV навіть за стабільних податкових ставок. Такий вид фіскальної політики називається «вбудована стабільна фіскальна політика» [5].

Отже, для повної стабілізації ЧНП дія вмонтованих стабілізаторів повинна доповнюватися заходами дискреційної фіскальної політики.

Зміни у фіскальній політиці мають прямий, негайний вплив на сільськогосподарських товаровиробників та інших галузей економіки, а також населення, яке є основним споживачем сільськогосподарської продукції. Фіскальне регулювання, у свою чергу, поділяється на експансіоністське та обмежувальне, тобто передбачає скорочення грошової маси або державних витрат.

Розширення означає збільшення державних витрат або послаблення податкового тиску. Сукупний попит на макроекономічному рівні зростає через зростання державних витрат, що в свою чергу призводить до зростання цін і доходів. Результатом збільшення сукупного попиту є збільшення відсотка як похідного від збільшення попиту на кредити. Підвищення процентних ставок спричиняє надходження інвестицій у країну та збільшення попиту на її валюту, зменшуючи експортний потенціал країни, що також зменшує сукупний попит.

Експансіоністська фіскальна політика — стимулює підвищення внутрішніх та експортних цін на сільськогосподарську продукцію, підвищення цін на продукцію, а також більш високі реальні процентні ставки та витрати на сільське господарство [3].

Обмежувальна фіскальна політика - це скорочення державних витрат і посилення податкового тиску. Така політика сприяє зниженню ВВП, що, у свою чергу, призводить до зниження інфляції та процентних ставок. Водночас зниження процентних ставок призводить до знецінення національної валюти, що, у свою чергу, стимулює експорт.

Особливістю обмежувальної фіскальної політики є те, що вона пригнічує зростання цін у різних галузях економіки, але в той же час ціни на сільськогосподарську продукцію зростають швидше, ніж на промислову. В основному це пов'язано з розширенням експорту сільськогосподарської продукції. Крім того, рівень виробничих витрат у цій галузі почав знижуватися. Тому доходи сільськогосподарських товаровиробників зросли в умовах обмежувальної фіскальної політики [1].

Висновки. Отже, в результаті досліджено різні аспекти фіскальної політики України в сучасних умовах. Можна сказати, що фіскальна політика та стратегія економічного регулювання України спрямовані на зниження фінансової напруги та підвищення ролі державного сектору в економічному зростанні. Необхідно підкреслити, що податковий механізм в Україні потребує певних коригувань та змін. Якщо в цій ситуації ви намагаєтеся збалансувати бюджет за допомогою фіскальних заходів, вам потрібно підвищити податки або зменшити державні витрати. Звичайно, ці заходи зможуть збалансувати річний бюджет, але за характером свого економічного впливу вони є стримуючим фактором, тобто призводять до більшого падіння виробництва.

Тому, з одного боку, фіскальна політика є ефективним інструментом стабілізації економіки, ліквідації безробіття, стримування інфляції, а з іншого — може призвести до дефіциту бюджету, державного боргу та інфляції. Тому вважається, що сфери, які розглядає державна економіка, та її функції мають бути суворо регламентовані при розрахунку співвідношення до середнього соціального рівня життя суспільства. Є також великі надії, що уряд проводитиме розумну політику податкової реформи, яка піде на користь країні в цілому.

Література

1. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки: Монографія. К.: Атака, 2016. 302 с.

2. Панчішин С. І. Макроекономіка: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2019. 252 с.

3. Ховард К. Экономическая теория : Учебник для вузов. М.: Банки и биржи. ЮНИТИ, 2017.

4. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.

5. Озеран А. В. Аналіз корисності інформації фінансової звітності для прийняття управлінських рішень. *Молодий вчений*. 2018. № 2(2). С. 200-204.

6. Вініченко І. І., Гончаренко О. В., Дацій Н. В., Корецько С. О. Макроекономіка: Навч. посібник. К: Центр навч. літератури, 2016. 176 с.

Ткачук Людмила Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Мотрук Денис Анатолійович - студент групи МФК-18б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: den2001fcsd@gmail.com

Liudmyla M. Tkachuk - Candidate of economic sciences, Associate Professor of Finance and innovation management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Motruk Denis A. - student, Faculty of Management and Information Security, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: den2001fcsd@gmail.com

УДК 343.352

А. В. Хомутенко
О. І. Жечева

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Одеський національний економічний університет

Анотація: у роботі досліджено роль фінансового контролю як засобу запобігання корупції, проблеми та методи їх вирішення.
Ключові слова: фінансовий контроль; корупція; опитування; антикорупційна діяльність; Національне агентство з питань запобігання корупції.

Abstract: The role of financial control as a means of preventing corruption, problems and methods of their solution are investigated in the work.
Keywords: financial control; corruption; polls; anti-corruption activities; National Agency for the Prevention of Corruption.

Корупція в Україні все ще залишається актуальною проблемою, яка створює загрозу соціальній справедливості, перешкоджає економічному розвитку та розбудові правової держави. Підтвердженням цього є складений міжнародною неурядовою організацією Transparency International у 2020 році щорічний рейтинг сприйняття корупції, у якому Україна посіла 117 місце серед 180 країн світу [1]. На запобігання корупції, усунення передумов для її виникнення та виявлення спрямований фінансовий контроль, який здійснюється як уповноваженими органами державної влади, так і громадськими організаціями.

За результатами опитування, проведеного в Україні в 2020 році серед трьох цільових аудиторій (населення, бізнес та експерти), Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) дійшло до висновку, що корупція є другою за значущістю суспільною проблемою після війни. При цьому висока вартість та низька якість медичних послуг, висока вартість життя та низькі зарплати, а також несправедливість в системі правосуддя відповідно посіли третє, четверте та п’яте місця. Найкорумпованішою інституцією, на думку населення, бізнесу та експертів є митниця. Крім того, у звіті уповноваженого органу зазначено, що, за оцінкою населення, в 2020 році корумпованість більшості вітчизняних інститутів зросла, виключення становив лише інститут президентства в Україні [2].

Щодо рівня обізнаності населення в звіті НАЗК відмічається, що інтерес до державних органів, уповноважених протидіяти та боротися з корупцією, суттєво знизився. Слід зазначити, що серед антикорупційних органів найнижче населення оцінило ефективність роботи антикорупційного суду. Найвищу оцінку представники бізнесу поставили Спеціальній антикорупційній прокуратурі (САП) та Національному антикорупційному бюро України (НАБУ). Натомість експерти, на противагу населенню та бізнесу, найвище оцінили боротьбу з корупцією, яку в межах своєї діяльності здійснює Вищий антикорупційний суд (ВАКС) [2].

Відмітимо, що антикорупційні органи регламентовано в Законі України «Про запобігання корупції». Нормативно-правовий акт також встановлює основні засоби антикорупційної діяльності, ключовим із яких є фінансовий контроль. Такий контроль визначено як систему заходів, спрямованих на запобігання корупції, що, здебільшого, зводяться до порядку заповнення та подання декларацій, які зобов’язані подавати, зокрема «посадові особи юридичних осіб публічного права …», а також «представників громадських об’єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації …» [3, ст. 3.2]. Важливо зазначити те, що декларувати свій майновий стан повинен не тільки суб’єкти декларування, а й члени їх сім’ї. Нормативно встановлено, що декларація заповнюється на офіційному веб-сайті НАЗК, а уповноважений центральний орган виконавчої влади, в свою чергу, перевіряє достовірність зазначених відомостей та притягає до відповідальності осіб за несвоєчасне подання декларацій без поважних причин або умисне подання недостовірних відомостей до декларацій відповідно до положень ст. 176-2 Кодексу про адміністративні правопорушення України [4].

До наявних у сфері антикорупційної діяльності проблем віднесено те, що заходи юридичної відповідальності не поширюються на окремі правила, заборони та обмеження, встановлені антикорупційним законодавством. У результаті це значно знижує показники превентивного та забезпечувального потенціалу, що має негативний вплив на діяльність НАЗК, а також судів, прокуратури та Національної поліції [5]. Саме тому з метою вдосконалення нормативно-правових засад антикорупційної діяльності в Україні в листопаді 2020 року Верховна Рада України ухвалила за основу проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки».

Важливим інструментом упередження корупції є матеріальне заохочення для осіб, що повідомляють про факти таких неправомірних дій. Так, відповідно до Закону про запобігання корупції матеріальна винагорода за виявлення корупціонерів встановлена в розмірі 10% від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину після ухвалення обвинувального вироку суду. Водночас, населення погано поінформоване про існування такої норми.

Підсумовуючи усе вищезазначене, відмітимо, що корупція є однією з головних проблем нашої країни, а фінансовий контроль є одним із найдієвіших засобів боротьби з корупцією, переважно як запобіжний захід. Для того, щоб вступити на «без корупційний шлях», на нашу думку, в першу чергу, потрібно вдосконалити законодавчу базу в сфері фінансового контролю та посилити відповідальність за вчинені порушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Індекс сприйняття корупції – 2020 / Transparency International. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/
2. Дослідження НАЗК «Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність». URL: https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-koruptsiyi/
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/paran738#n738.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 р. № 8074-10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10
5. Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2020–2024 роки: Проект Закону України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/199198.html

Хомутенко Алла Віталіївна, доктор економічних наук, професор, викладач кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: 24.06.alla@gmail.com

Жечева Олеся Іванівна, здобувач вищої освіти (бакалавр), Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: olesyazh.15@gmail.com

Khomutenko Alla Vitaliyivna, Doctor of Economics, Professor, Lecturer, Department of Finance, Odessa National University of Economics, Odessa, e-mail: 24.06.alla@gmail.com

Zhecheva Olesya Ivanivna, graduate (bachelor), Odessa National University of Economics, Odessa, e-mail: olesyazh.15@gmail.com

УДК 332.834

С. А. Щербініна
О. М. Шевченко

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЖИТЛОВОГО СЕКТОРА

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Анотація. *У статті д*осліджено провідний світовий досвід використання фінансових інструментів. Виявлено, що фінансові механізми й інструменти забезпечення енергоефективності житлового сектора в країнах ЄС працюють за рахунок грантів, пільгового кредитування, податкових пільг, ЕСКО, європейських структурних фондів. Обґрунтовано, що вирішальна роль у вирішенні питань енергоефективності у європейських країнах належить державі

Ключові слова: енергоефективність, енергозбереження, житловий сектор, фінансові інструменти, проект,

WORLD EXPERIENCE OF FINANCIAL SUPPORT OF ENERGY EFFICIENCY OF THE HOUSING SECTOR

Abstract: *In article the world's leading experience in the use of financial instruments has been studied. It was found that financial mechanisms and tools to ensure energy efficiency of the housing sector in the EU work through grants, soft loans, tax benefits, ESCOs, European structural funds. It is substantiated that the decisive role in solving energy efficiency issues in European countries is the state.*

Keywords: energy efficiency, energy saving, housing sector, financial instruments, project.

Забезпечення енергоефективності житлового сектора України є важливими елементами побудови ефективної економіки та досягнення цілей сталого розвитку. Дані процеси потребують значного фінансування, яке залучається за допомогою сучасних фінансових мезанізмів.

Сьогодні в Європі доступні різноманітні приватні та державні фінансові механізми забезпечення енергоефективності житлового сектора у формі безповоротного фінансування, боргового фінансування, часткового фінансування або комбінації цих варіантів [1].

Гранти в основному слугують прямими інвестиційними субсидіями, котрі можуть частково чи повністю покрити витрати на реконструкцію, включаючи придбання матеріалів / обладнання, консультації, сертифікацію та монтаж. У всіх країнах–членах ЄС гранти пропонують для проєктів з обсягом інвестицій від декількох тисяч до понад 1 млн євро залежно від характеристик проєкту.

Незважаючи на те, що гранти, як правило, мають низьку оцінку за критеріями безперервності та стійкості фінансування, вони являють собою найбільш поширений механізм, який країни ЄС нині використовують для стимулювання підвищення енергоефективності в будівлях. Проте, незважаючи на високий попит, гранти не можуть забезпечити реальне широкомасштабне підвищення енергоефективності житлового сектора.

Боргове фінансування у формі кредитів може бути більш стійким засобом збільшення інвестицій в енергоефективність, тому що вони можуть забезпечити ліквідність і прямий доступ до капіталу. Різні міжнародні фінансові інститути та уряди ЄС почали експериментувати з кредитними схемами, пропонуючи привабливі умови клієнтам для реалізації енергоефективних проєктів. Пільгові позики здійснюються через державно-приватні партнерства, де уряд надає фінансову підтримку банку, який зі свого боку пропонує позику з пільговою процентною ставкою для своїх клієнтів.

Низькі процентні ставки – спільна риса більшості національних кредитних схем ЄС, орієнтованих на інвестиції в енергоефективність. Наприклад, позики з нульовою процентною ставкою доступні у Бельгії, Хорватії та Франції. Зазвичай вони орієнтовані на домогосподарства з низьким рівнем доходу. Поєднання позик та грантів для того, щоб частково компенсувати витрати на проєкт, також є поширеною практикою.

Револьверний фонд енергоефективності – це вид фонду, призначений для збільшення обсягу

інвестицій в енергоефективність із застосуванням револьверного механізму. Частина зекономлених коштів, отриманих від підтримуваних інвестицій, використовується для часткового поповнення револьверного фонду, що дозволяє реінвестувати кошти в майбутні проєкти аналогічної вартості. Це являє собою багатообіцяючий механізм підтримки, оскільки він діє як постійний механізм фінансування, що сприяє збільшенню обсягу інвестицій у підвищення енергоефективності з плином часу, забезпечуючи при цьому економію витрат і гарантуючи наявність капіталу для подальших проєктів [1].

Договір енергоефективності (EPC) – це форма «креативного фінансування», яка дозволяє фінансувати проєкти з підвищення енергоефективності за рахунок скорочення витрат. Відповідно до домовленості про EPC, зовнішня організація (ESCO) реалізовує проєкт забезпечення енергоефективності чи проєкт відновлюваної енергії та використовує потік доходів від економії витрат або виробленої відновлюваної енергії для погашення витрат на проєкт. По суті, ESCO не отримає свою оплату, якщо проєкт не забезпечить економію енергії, як очікувалося [2].

Програми чистої енергії, оцінені майном (PACE) – це інноваційний засіб фінансування санації енергетичних об'єктів за допомогою застосування спеціальних облігацій, що пропонуються муніципальними органами влади інвесторам. Кошти, отримані від цих облігацій, уряди використовують для надання грошей на санацію житлових чи комерційних будівель. Кредити погашаються протягом установленого терміну, як правило, на 15 або 20 років за допомогою оцінок майна, які забезпечуються самим майном та сплачуються як доповнення до рахунків з податку на майно [3].

Програми PACE реалізуються головним чином у Сполучених Штатах. Концепція PACE адаптується до Європи проєктом EUROPACE. Як і в PACE, інноваційний характер механізму EUROPACE полягає в тому, що фінансування пов'язане з податками, сплаченими за нерухомість. Механізм EUROPACE також створює функцію «One-Stop-Shop» шляхом залучення до процесу декількох зацікавлених сторін: органів місцевого самоврядування, інвесторів, установників обладнання та власників будинків [4].

Фінансування за рахунками (OBF) – це механізм, який знижує бар'єри на шляху первісних витрат, пов'язуючи погашення інвестицій в енергоефективність з рахунками за комунальні послуги і, таким чином, дозволяючи споживачам окупати частину чи всі витрати на інвестиції в енергоефективність із плином часу. Кошти можуть надходити від комунальних підприємств, держави або третіх осіб. Економія за рахунок інвестицій в енергоефективність за цим механізмом може бути вищою, ніж витрати на інвестування, при цьому загальний рахунок за комунальні послуги після ремонту не повинен перевищувати рахунки за передремонтні роботи. Цей механізм спонукає мешканців будинків та власників інвестувати в заходи з енергоефективності, що відповідно зменшить споживання енергії й комунальні послуги [5].

Кредити чи відрахування з прибуткового податку – це найбільш поширений вид податкових пільг у ЄС. Податкові схеми, спрямовані на енергетичну санацію будівель, на сьогодні є кращими в Бельгії, Данії, Нідерландах, Франції, Італії та Греції. Такі схеми часто розробляються з урахуванням специфіки технологій, що означає, що вони покликані стимулювати інвестиції в конкретні технології / заходи, а не встановлювати загальні критерії енергоефективності.

Зобов'язання з енергоефективності (EEO) – це ринковий інструмент, прийнятий урядами з метою стимулювання інвестицій в енергоефективність за допомогою зобов'язань, покладених на енергетичні компанії. Згідно зі схемою зобов'язань з енергоефективності, енергозбутові компанії або компанії з роздрібного продажу енергії зобов'язані досягти певного рівня енергозбереження в заздалегідь визначений час. Наприклад, Директива з енергоефективності вимагає від держав-членів установити зобов'язання з енергоефективності, зобов'язуючи енергетичні компанії досягати щорічної економії енергії в розмірі 1,5% від річного обсягу продажів кінцевим споживачам. Перевага зобов'язань з енергоефективності полягає в тому, що вони стимулюють розвиток нових бізнес-моделей, таких як ЕСКО. У той час як енергетичні компанії можуть вибирати енергозбереження в різних секторах економіки, таких як промисловість, побутові та комерційні споживачі, вони також можуть бути націлені на виконання зобов'язань з енергоефективності за допомогою спеціальних заходів у будівлях [2].

Політика введення тарифів (FIT) спрямована на зниження вартості відновлюваної енергії шляхом впровадження зелених технологій. За механізмами FIT уряди купують «зелену» енергію за встановленими тарифами вище ринкової ціни. Успіх чи невдача політики FIT зі свого боку критично залежать від того, як

визначаються та коригуються ці тарифи через деякий час [6].

Основним інструментом державної підтримки санації будівель в Австрії, Хорватії, Ірландії, на Кіпрі, в Естонії, Латвії, Греції та Польщі є гранти і субсидії. Для викупу процентних ставок або пропозицій вигідних умов кредитування більш ніж в половині країн ЄС використовуються державні кошти. Деякі із цих кредитних схем підтримуються державними гарантіями (наприклад, у Болгарії, Естонії, Франції, Італії та Румунії), а інші задумані як револьверні фонди (наприклад, у Болгарії, Естонії, Нідерландах і Великобританії). Податкові пільги для придбання та/або установки енергоефективного обладнання доступні у формі відрахувань і кредитів з податку на прибуток (наприклад, у Бельгії, Данії, Італії, Великобританії, Фінляндії, Франції та Швеції) чи рідше у формі схем зниження ПДВ (наприклад, у Бельгії, Нідерландах і Франції).

Отже, єдиної моделі державної підтримки заходів з термомодернізації житлових будинків у ЄС не існує, хоча політика щодо зменшення споживання енергії є загальною для ЄС та є обов'язковою для всіх її членів. Фінансові механізми й інструменти забезпечення енергоефективності житлового сектора в країнах ЄС працюють за рахунок грантів, пільгового кредитування, податкових пільг, ЕСКО, європейських структурних фондів. Одержувачами фінансової допомоги можуть бути різні цільові групи. Щонайбільша частка – до 70% – це домогосподарства, кондомініуми (в Україні – ОСББ) та житлові асоціації.

Таким чином, у європейських країнах, де є значний прогрес у вирішенні питань енергоефективності, вирішальна роль належить державі. Фундаментальні проєкти у галузі енергозбереження житлового фонду фінансуються більшою мірою за рахунок бюджетних коштів і різних спеціалізованих фондів. Безумовно, сформовано нормативно-правове забезпечення, що регулює відносини у цій сфері, навіть на стадії проєктування застосування вимог щодо енергоефективності є обов'язковим; розроблені технології будівництва «пасивних» і «активних» будинків. Одним із ключових моментів широкого впровадження енергозберігаючих технологій в економіці європейських країн є високі тарифи на комунальні послуги, що дає відчутний економічний ефект для споживачів від найменшої економії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Economidou M., Todeschi V., Bertoldi P. Accelerating energy renovation investments in buildings – Financial & fiscal instruments across the EU, EUR 29890 EN, *Publications Office of the European Union: Luxembourg*, 2019, ISBN 978-92-76-12195-4, doi:10.2760/086805, JRC117816. URL: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC117816 (дата звернення: 12.01.2022).
2. JOINT RESEARCH CENTRE. European Energy Efficiency Platform (E3P) URL: https://e3p.jrc.ec.europa.eu/ (дата звернення: 12.01.2022).
3. Office of ENEGY EFFICIENCY & RENEWABLE ENERGY URL: https://www.energy.gov/ (дата звернення: 12.01.2022).
4. STUNNING. One-Stop-Shop with home-based financing URL: https://renovation-hub.eu/ (дата звернення: 13.01.2022).
5. Southeast Energy Efficiency Alliance. On-bill finance URL: https://www.seealliance.org/ (дата звернення: 13.01.2022).
6. Saed Alizamir, Francis de Véricourt, Peng Sun Efficient Feed-In-Tariff Policies for Renewable Energy Technologies. *Operations Research*. 2016. №64(1) P. 52–66.

Шербініна Світлана Адамівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економічної теорії та економічної кібернетики, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, e-mail: scherbininasveta@gmail.com

Шевченко Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та економічної кібернетики, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, e-mail: omshevko@gmail.com

Shcherbinina Svitlana A. – PhD in Economics, Senior lecturer of the Department of economic theory and economic cybernetics, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, e-mail: scherbininasveta@gmail.com

Shevchenko Olena M. – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of economic theory and economic cybernetics, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, e-mail: omshevko@gmail.com

УДК 330

О. В. Шиманська

ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА МАКРОРІВНІ

ВСП Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУС

Анотація. *Розглянуто механізм формування й реалізації фінансової політики в аграрній сфері економіки в умовах якісних перетворень перехідного періоду. Обґрунтовано необхідність зміни способу реалізації фундаментальних засад фінансового механізму у практичній діяльності.*

Ключові слова: фінансова політика; аграрна сфера; кредитування, оподаткування.

SUBSTANTIATION OF THE FUNDAMENTAL FUNDAMENTALS OF THE MECHANISM OF FINANCIAL POLICY AT THE MACRO LEVEL

Abstract. *The mechanism of forming and realization of financial policy is considered in the agrarian sphere of economy in the conditions of high-quality transformations of transitional period. The necessity of the method of realization of fundamental financial principles mechanism is offered for practical activity.*

Keywords: financial policy; agrarian sphere; crediting, taxation.

Механізм формування й реалізації фінансової політики в аграрній сфері економіки України потребує глибокого осмислення та подальшої модернізації з урахуванням потреб інтеграційних процесів. Йдеться не лише про необхідність змінювати способи реалізації фундаментальних засад цього механізму у практичній діяльності, але й про потребу теоретичних узагальнень з даної проблематики відповідно до викликів та запитів сьогодення.

В економіці діють такі механізми: господарський, фінансовий, кредитний, валютний, ціновий, ринковий, грошовий, організаційний, координаційний, бюджетний, мотиваційний, страховий тощо. Сьогодні в економічній літературі існують два основних підходи або напрямки до розуміння цього поняття. За першим напрямком, механізм – це організація, налагодження роботи економіки і фінансів [1]. Отже, механізм є важливою складовою виробничого і фінансового менеджменту. Інший, другий підхід – це розуміння механізму як засобу зовнішнього впливу держави і підприємств на економіку та суспільство.

Можна стверджувати, що саме цей підхід заслуговує на пильну увагу, оскільки: по-перше, економіка не може успішно розвиватися без втручання держави; по-друге, управління господарством не можливе без відповідного механізму; по-третє, без адекватного механізму не можна вивести національну економіку "на траєкторію сталого розвитку".

В наукових публікаціях розглядають різні види механізмів, однак, базовим поняттям є господарський механізм. Стрижневе місце в структурі господарського механізму займає фінансовий механізм [2], тому, що він є: по-перше, основою індикативного планування; по-друге, базою ціноутворення; по-третє, підставою для змін у фінансовому праві.

Будь-які зміни у фінансовому механізмі автоматично повинні бути відображені у всіх підсистемах господарського механізму. Фінансовий механізм, таким чином, є органічною частиною механізму господарського, тому, його дослідження, удосконалення і т.п. вимагає системного підходу. Наприклад, не можна вдосконалювати окремі елементи фінансового механізму без урахування механізму ціноутворення.

Зміна організаційної структури господарського механізму неминуче зумовлює кількісні і якісні зміни у фінансовому механізмі. На макрорівні фінансовий механізм є складовою частиною єдиної фінансової системи. Отже, фінансова система охоплює: сферу фінансів на макро- і мікрорівні (об’єкт фінансової системи); сукупність фінансових органів та інститутів (суб’єкт фінансової системи); фінансовий механізм (засіб взаємодії суб’єкта й об’єкта фінансової системи). Фінансовий механізм стимулює весь процес відтворення: виробництво, розподіл, обмін і споживання. Він покликаний забезпечити найсприятливіші умови дії об’єктивних економічних законів. Усі елементи фінансового механізму повинні бути конкретними, дієвими, погодженими в єдиній системі. Фінансовий механізм не можна тлумачити тільки з позиції об’єктивних чинників, оскільки є суттєва відмінність у складі,

змісті і характері механізму дії економічних законів і механізму їхнього використання.

Без сумніву, фінанси, як об'єктивна економічна категорія, належать до механізму дії економічних законів. Фінансовий же механізм створюють суб'єкти фінансової системи для реалізації фінансової політики. Відповідно, при розробці фінансової політики необхідно враховувати дію об'єктивних економічних законів і закономірностей. За останні 30 років. в економічній літературі з'явилося багато визначень фінансового механізму.

Фінансовий механізм – це сукупність форм, методів і важелів планового управління фінансовими відносинами, пов'язаними з плануванням фінансів, утворенням, розподілом і використанням грошових доходів, нагромадженням фондів, із системою фінансування видатків. Сукупність фінансових важелів з притаманними їм особливими методами практичного застосування утворює фінансовий механізм впливу на суспільне виробництво. Фінансовий механізм – це сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів. Фінансовий механізм - це сукупність методів та форм, інструментів і важелів впливу на економічний і соціальний розвиток суспільства в процесі здійснення розподільних і перерозподільних фінансових відносин. Фінансовий механізм – це система фінансових важелів впливу на організацію, планування і стимулювання використання фінансових ресурсів.

Фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансовими відносинами підприємства через фінансові важелі за допомогою фінансових методів. Є чотири головні групи фінансових відносин підприємств матеріального виробництва: фінансові відносини підприємств з державою (платежі в державний бюджет і фінансування із держбюджету), фінансові відносини підприємств з керівними організаціями, фінансові відносини підприємств один з одним (оплата й отримання штрафів, пені і неустойки), фінансові відносини на підприємстві (утворення і використання грошових фондів цільового призначення). Система цих фінансових відносин утворює фінансовий механізм підприємства. "Державне регулювання створює певне середовище господарювання, в якому окремо взяте підприємство почуває себе краще або гірше залежно від його здатності адаптуватися до змін, що відбуваються". "Фінансовий механізм – це складова частина господарського механізму, сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин. Фінансовий механізм включає передусім ціни, податки, мита, пільги, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківський кредитний і депозитний процент, облікову ставку, тарифи"[3].

Фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і фондів грошових засобів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати виробництва. "Фінансовий механізм – це сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення" [3]. "Фінансовий механізм – це система дії фінансових важелів, яка виражається в організації, плануванні і стимулюванні фінансових ресурсів" [4]. Фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансами підприємства в цілях досягнення максимального прибутку. "Фінансовий механізм – це сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави, які функціонують у процесі формування, розподілу й використання цільових централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів для задоволення потреб суспільства" [5]. "Фінансовий механізм – комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених норм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку і соціальних потреб громадян" [2]. Усі наведені визначення фінансового механізму по-різному його тлумачать. Найбільшим недоліком вітчизняних і зарубіжних дослідників у визначенні поняття фінансового механізму є відсутність його тісного взаємозв'язку з фінансовою політикою та брак окремих або й цілих груп елементів.

Отже, фінансовий механізм – це система визначених фінансовою політикою фінансових методів і фінансових важелів, які використовують у своїй діяльності держава та підприємства за відповідного правового, нормативного та інформаційного їх забезпечення [6]. Потреба в повноцінному використанні багатофункціональної природи сільського господарства і села в інтересах усього суспільства спонукатиме до необхідності: в процесі реалізації аграрної політики спрямовувати дедалі більшу частину державної підтримки аграрного сектора на розвиток конкурентоспроможного малого і середнього підприємництва в сільському господарстві, нарощування людського капіталу аграрного сектора, диверсифікацію доходів виробників сільськогосподарської продукції, підтримку екологічних заходів і природоохоронної діяльності; засобами регуляторної політики формувати сприятливі умови для створення і функціонування малих підприємств у сільській місцевості у поза аграрних видах

діяльності; в процесі вдосконалення міжбюджетних відносин забезпечити наповнюваність місцевих бюджетів податковими надходженнями, достатніми для повноцінного виконання на сільських територіях основних функцій самоврядування; у межах регіональної політики забезпечувати випереджувальний розвиток сільської інженерної і соціальної інфраструктури; на всіх рівнях організації суспільства цілеспрямовано формувати сприятливе інституційне середовище сільського розвитку, в тому числі створювати умови для того, щоб сільські жителі активніше використовували право голосу при розв'язанні проблем своїх громад і прийнятті загальнодержавних рішень.

Механізм формування й реалізації фінансової політики повинен бути дієвим та ефективним. Судити про це можна лише на підставі оцінки ефективності всього господарського механізму. Узагальнюючим показником ефективності механізму фінансової політики на макрорівні є темпи зростання валового внутрішнього продукту і національного доходу – основне джерело зростання добробуту суспільства. Механізм фінансової політики не можна тлумачити тільки з позиції об'єктивних чинників, оскільки є суттєва відмінність у складі, змісті і характері механізму дії економічних законів і механізму їхнього використання.

На основі вище викладеного можна сформувати висновок, що фінанси, як об'єктивна економічна категорія, належать до механізму дії економічних законів. Фінансовий же механізм створюють суб'єкти фінансової системи для реалізації фінансової політики. Відповідно, при розробці фінансової політики необхідно враховувати дію об'єктивних економічних законів і закономірностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Льовочкін С.В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання / Льовочкін С.В. // Фінанси України. - 2000. - № 12. – С. 25-33.

2.Економічна енциклопедія. У трьох томах. Том 3. – Київ: Академія, Тернопіль: Академія народного господарства. – 2002. – 952 с.

3.Василик О.Д. Теорія фінансів / Василик О.Д. - К.: НІОС, 2001. – 416 с.

4.Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом / Балабанов И.Т. - М.: Финансы и статистика, 1994. – 384 с.

5.Государственные финансы: [учебное пособие] / Под ред В.М. Федосова, С.Я. Огородника и В.Н. Суторминой. – К.: Лыбидь, 1991. – 276 с.

6.Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): [монографія] / Ковалюк О.М. - Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. – 396 с.

7.Гудзь О.Є. Формування адаптивного механізму фінансової безпеки агроформувань: методологічний вимір / Гудзь О.Є. // Вісник Харк. Нац. Техн. Ун-ту сільського господарства: Економічні науки. Вип. 90. – Харків: ХНТУСГ, 2009 р. – 316 с. – с. 32-45.

8.Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / [Дем'яненко М.Я., Алексійчук В.М., Борщ А.Г. та ін.]; За ред М.Я. Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2002 – 645 с.

9.Ринкова трансформація економіки АПК: [кол. монографія у 4 ч.]; За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнєва. – Ч.3: Фінансово-кредитна система. – К.: ІАЕ, 2002. – 477 с.

10.Пашковский В.С. Кредитно-расчётный механизм в системе управления отраслью / Пашковский В.С. - М.: Финансы, 1980. – 144 с.

Шиманська Олена Володимирівна **–** викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист ВСП Уманського фахового коледжу технологій та бізнесу УНУС, Умань, e-mail: s.olena.v12@gmail.com

Shymanska Olena Volodymyrivna – lecturer of higher qualification category, teacher-methodist, Separate structural division Uman college of technology and business of Uman National University of Horticulture, Uman, s.olena.v12@gmail.com

УДК 336.225

Л. Б. Штефан

РОЛЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В МИТНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету

Анотація. *У статті розглянуто законодавчі засади становлення митної політики загалом та митних платежів зокрема, здійснено аналіз динаміки надходження митних платежів за останні п'ять років. Для більш детального розгляду було проведено аналіз ефективності адміністрування митних платежів в Україні. Від самого початку існування мита та акцизу, а потім і податку на додану вартість поставало питання необхідності їх введення. Громадяни завжди скаржилися та намагались провозити контрабандні товари або купувати їх за нижчою ціною, ніж у вітчизняного товаровиробника. Натомість митні платежі є невід'ємною частиною розвитку будь-якої держави та формування правильної митної політики, яка буде зберігати баланс між зовнішнім та внутрішнім ринком.*

Ключові слова: митна політика; митні платежі; мито; акцизний податок; податок на додану вартість; захист вітчизняного товаровиробника.

THE ROLE OF CUSTOMS PAYMENTS IN THE CUSTOMS POLICY OF UKRAINE

Abstract: *The article considers the legislative principles of customs policy in general and customs payments in particular, analyzes the dynamics of customs payments over the past five years. For a more detailed review, an analysis of the effectiveness of customs administration in Ukraine was conducted. From the very beginning of the existence of duties and excises, and then the value added tax, the question arose of the need to introduce them. Citizens have always complained and tried to smuggle goods or buy them at a lower price than domestic producers. Instead, customs duties are an integral part of the development of any state and the formation of a proper customs policy that will maintain a balance between external and internal markets.*

Keywords: customs policy; customs payments; toll; excise tax; VAT; protection of domestic producers.

Митні платежі сьогодні є одними з впливовіших податкових платежів, вони суттєво впливають на процеси експорту та імпорту товарів. Завдяки митним платежам держава може обмежити вивезення або ввезення товарів, захистити національних товаровиробників від недобросовісної конкуренції іноземних виробників. Проте підписання Україною Угоди з ЄС неповною мірою дає змогу вітчизняним виробникам виходити на зовнішній ринок, оскільки на більшість українських товарів установлені квоти та обмеження, тому важливим є визначення ролі митних платежів в Україні для коригування митної політики України.

Митна політика є важливою частиною економічної структури країни, оскільки вона керує поставками товарів як на територію країни, так і за її межі. Для достатнього розуміння сутності цієї політики законодавством установлено визначення, яке повною мірою описує мету, цілі та завдання митної політики. Визначення митної політики (згідно МКУ) досить чітко показує основні напрями, на які націлена митна політика в ході своєї реалізації. Якщо узагальнити ці напрями, то можна сказати, що державна митна політика спрямована на розвиток та захист, а також забезпечення конкурентоспроможності внутрішнього ринку, тобто вітчизняного виробництва.

Для досягнення відповідних цілей законодавством передбачені певні інструменти, що об'єднані в систему митної справи. Саме митна справа є сукупністю правил, які регулюють установлення, реалізацію та контроль механізму і його інструментів у процесі реалізації митної політики. Статтею 7 МКУ визначено, що митна справа – це встановлені порядок та умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного й нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, протидія контрабанді та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики [1].

Як видно з наведеного поняття, під час реалізації митної політики використовуються механізми тарифного та нетарифного регулювання, що включають інструменти у вигляді митних платежів. Також прописано, що митна справа є відповідальною за правильність нарахування та сплати таких платежів. До митних платежів входять три загальнодержавні податки. Перші два, тобто податок на додану вартість та акцизний податок, які регулюються Податковим кодексом, тоді як лише мито – Митним кодексом. Проте мито має розгалужену структуру, на відміну від попередніх двох податків. Крім того, ПДВ та акциз посідають вагоме місце в системі внутрішніх податків, тому для простоти структурування їх регулювання окремо в Митному кодексі було прописано лише мито. Таким чином, під час митного оформлення слід застосовувати норми податкового та митного законодавства.

Так, митним законодавством установлено перелік операцій, що обов'язково підлягають митному оподаткуванню. Відповідно до ст. 289 МКУ, до них належать такі: ввезення товарів на митну територію України; незаконне переміщення товарів, що перебувають на території вільної митної зони або на митному складі; вивезення товарів з митної території України під час оформлення товарів відповідно до митного режиму експорту; під час вивезення товарів за межі митної території України без оформлення митної декларації та під час незаконного вивезення товарів за межі митної території України; під час невиконання умов, установлених щодо товарів, які вивозилися за межі митної території України зі звільненням від оподаткування вивізним митом; після завершення митного оформлення товарів та їх випуску, якщо внаслідок перевірки митної декларації чи за результатами документальної перевірки митний орган самостійно накладає на платника податків додаткові податкові зобов'язання. Таким чином, усі такі випадки повинні оподатковуватись митними платежами.

Митні платежі виконують певні функції, які умовно можна розділити на три основні: фіскальні, контрольні та регулюючі, які містять також і допоміжні функції: управління ризиками, юридичний супровід, консультаційно-інформаційні, адміністрування заборгованості. Таким чином, функції митних платежів мають досить широкий спектр, отже, є вагомим фактором впливу на систему митного оформлення. Незважаючи на те, що фіскальна функція посідає перше місце, сьогодні її не можна назвати головною. Сучасні держави, в тому числі Україна, намагаються відійти від старого розуміння нагромадження грошових коштів як основного напряму митних платежів. Основними можна вважати регулюючу та контрольну функції, оскільки першочерговим завданням платежів було і є не стільки збирання коштів, скільки формування стабільності зовнішнього та внутрішнього ринків і збереження їхнього балансу. Крім того, державі необхідно забезпечувати захист вітчизняного виробника від імпортної конкуренції.

Коли українці купують контрабандний товар за нижчу ціну, вони запускають незворотній механізм зниження попиту, який також приведе до згортання виробництва. Також це вплине на обсяг робочих місць у країні. Після того як імпортна контрабанда витіснить із внутрішнього ринку вітчизняний продукт, вони збільшать свою ціну, але альтернативних українських варіантів за нижчу ціну вже не буде [2]. Таким чином, установлення належних митних платежів та контроль за їх сплатою є важливими складовими частинами захисту внутрішнього ринку.

Найбільш наочним прикладом необхідності митних платежів є динаміка надходження таких платежів до державного бюджету. Л. Прокіпчук [3] розглядав формування митних платежів в умовах розвитку митної політики. Він запропонував систему розрахунків для визначення ефективності адміністрування митних платежів, яка включає два показники: питома вага митних платежів у доходах державного бюджету та темп приросту митних платежів. Проаналізувавши за останні п'ять років як доходи бюджету так і митні платежі, то ми можемо зробити висновок, що доходи бюджету зростали, тоді як сума митних платежів за цей період коливалась. Причому збільшення доходів державного бюджету можна характеризувати інфляційними процесами, тоді як не можна використовувати цю ж причину до зміни суми надходжень митних платежів. Навіть навпаки, розглянувши індекси адміністрування, можемо побачити тенденцію зменшення кількості митних платежів у державному бюджеті.

Розглянемо, скільки відсотків митні платежі займають у структурі ВВП (табл. 1).

Якщо розглянути табл. 1, то бачимо, що митні платежі займають вагому частину ВВП, особливо ПДВ. Проте у 2020 р. частка митних платежів була найнижчою за останні 5 років. Причинами цього було: зменшення кількості зовнішньоекономічних операцій, внаслідок пандемії; проведення більшої кількості пільгових операцій; звільнення від оподаткування певних видів імпортованих товарів, пов'язаних із добуванням екологічної енергії; зменшення рівня митного оподаткування.

Крім того, це може бути результатом проведення загалом неефективної зовнішньоекономічної політики держави та митної політики зокрема, вибором неефективного інструментарію її реалізації, економічно необґрунтованим наданням пільг тощо [6].

Таблиця 1

Митні платежі у структурі ВВП

Показники	2017	2018	2019	2020	2021
Реальний ВВП, млн. грн	2445587	3083409	3675728	3818456	3933010*
Митні платежі загалом	322064	376516	379256	368939	505911
ПДВ, млн. грн	250530	295377	289760	274113	380714
Акцизний податок, млн. грн	47674	54062	59410	64366	87020
Мито (ввізне та вивізне), млн. грн	23860	27077	30086	30460	38177
Частка митних платежів у ВВП, %	13,2	12,2	10,3	9,7	12,9
Частка ПДВ у ВВП, %	10,2	9,6	7,9	7,2	9,7

** Попередні оцінки НБУ зростання реального ВВП за підсумками 2021 року в 3%*
Джерело: [4; 5]

В той же час у 2021 р. спостерігалися процеси пожвавлення економіки, що позитивно впливало на податкові надходження. Завдяки цьому у 2021 р. поступово збільшуються обсяги експорту та імпорту, відповідно, зростають надходження від митних платежів. Отримані кошти мають спрямовуватись на підтримку стратегічних галузей економіки задля їх стабільного розвитку та виробництва конкурентоспроможної продукції.

Таким чином, ми з'ясували, що реалізація сучасної митної політики не може відбуватись без митних платежів. Вони є невід'ємною частиною захисту вітчизняного виробника від іноземних компаній, підтримання балансу між зовнішнім та внутрішнім ринком. Однак для підтримання їх необхідності потрібно вдосконалити перш за все митне законодавство, у тому числі щодо адміністрування митних платежів, щоб сучасні правила не давали громадянам та митним органам можливостей користуватись прогалинами в законі. Важливим у цьому питанні має стати розроблення та прийняття Стратегії податкової та митної політики держави, яка буде регламентувати основні напрями розвитку оподаткування, окреслювати важливі галузі економіки та забезпечувати стимулювання експорту й обмеження імпорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI в редакції від 21 липня 2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text (дата звернення: 09.02.2022).
2. Кукуруза Г., Ніколаєнко С., Лесик М. Аналіз обся- гів контрабанди в Україні: масштаби, прямі/непрямі втрати бюджету та економіки. URL: https://apitu.org.ua/node/119 (дата звернення: 04.02.2022).
3. Прокіпчук Л. Адміністрування митних платежів в умовах реформування митної політики держави : дис. Тернопіль, 2021 URL: http://dspace.wunu.-edu.ua/bitstream/316497-/41781/1/aref-prokipchyk-na-sait.pdf (дата звернення: 07.02.2022).
4. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні – 2021. URL: https://index.min-fin.com.ua/ua/economy/ gdp (дата звернення: 15.02.2022).
5. Доходи держбюджету України. URL: https://index.min-fin.com.uaua/finance/budget/gov/ income/2021 (дата звернення: 09.02.2022).
6. Дубовик О., Мартинюк І. Фіскальна ефективність митних платежів в Україні. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/ (дата звернення: 06.02.2022).

Штефан Людмила Борисівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету, Вінниця, e-mail: l.shtefan@wunu.edu.ua

UDC 338.48

Olena Akhmedova
Olha Herasymenko

THE EFFECTIVENESS OF ADVERTISING METHODS IN TOURISM USED AT MODERN ENTERPRISES

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Abstract: *Various means of advertising and promotion at modern tourism enterprises have been examined in the paper; specific methods of advertising have been analyzed, as well as advantages and disadvantages of different promotional activities.*

Key words: advertising methods; advertising integration; corporate identity; modern advertising promotion

Nowadays, advertising is one of the most important means that helps promoting businesses in the market. It takes a long way from the moment of its creation to its implementation (until the potential consumer of services learns from sources about advertising of this or that enterprise). Modern methods of advertising development deserve special attention, as marketers are taking desperate steps to convey information in the right sense. Time does not stand still, so it is difficult to surprise consumers with new material. It must comply with modern standards and modern format.

In previous years, advertising as a product for promotion in the market has always been relevant, but at different times the methods of promotion were various. It all depended on the aspects that marketers tried to support. This was the submission of information through radio, television, leaflets, newspapers or magazines. Advertising was placed in the source that consumers used the most to attract maximum attention to the product or enterprise. If we consider the tourist product at different enterprises, they are characterized by advertising in newspapers, magazines on tourism, posters, the Internet and social networks. Reviews of potential customers of travel companies also play an important role in this type of advertising, as most future customers learn about the product from acquaintances and friends who have already tried it on themselves. A large number of agencies are recommended by their clients in their friends.

There are studies of Ukrainian and foreign scientists who have considered the topic of advertising in tourism enterprises in their publications [1]. Since then, Professor I.M. Shkola [2, p.159], in his book, noted that there are many types of advertising that have their value. It is up to the travel company which one to choose.

Restrictions in the choice of advertising can occur only when planning the advertising budget and orientation. There is no set formula for determining an advertising budget. The indicators that determine it can be the percentage of last year's sales and the percentage of potential sales. These indicators must be taken into account, because the role of advertising is to increase demand for enterprise products. It will spend as much money as is absolutely necessary to achieve its planned sales figures. The best way to set an advertising budget is to identify the desired goal and the means of placement that help achieve that goal. [2, p.159]

In order to launch advertising integrations to be successful, the company should seek the help of professionals. Special advertising agencies will be able to make the product on a professional level, for a limited time, but for a fee. Here, you need to remember what quality the company wants to see the finished product. In addition, high-quality completed advertising is a large amount of work that must be done before its implementation for the product to be successful. At the beginning of creation for the formed work the advertising plan in which all consecutive steps of creation of a product will be specified is required. Employees can provide their ideas, and can rely entirely on the work of advertising agencies.

In his publication, Frank Jefkins [3, p.23] identifies the main types of advertising, including: consumer, commercial, retail, financial and targeted. In general, the author assures that to get a successful product at the end of the work, the company must have its own corporate identity. This way, prospective consumers will remember advertising better if it is similar in style to the company itself that advertises its services or product.

Corporate identity - the uniformity of physical indicators - enhances the impact of advertising, promotes memory, making it more effective. Using the same color scheme, the same logo, the same font settings, plus

repeating it all on packaging, on vehicles, in shop windows, etc. - all this makes corporate identity an important contribution to advertising. Therefore, they make the mistake of changing the main features of corporate identity without good reason and careful consideration. [3, p. 171]

Like other products, advertising has its advantages and disadvantages. If the finished product has any defects (incomplete appearance, incorrect content or design, advertising style, unexpected message to the consumer), it will be difficult to sell such advertising, but the responsibility for this product will be borne by the advertiser. When the benefits of ready-made advertising are maximum, a successfully formed product at a high level is expected. Disadvantages in advertising can arise from the very beginning. For example, this is an incorrectly formed advertising goal. What exactly should advertising bring to the consumer? The advertiser must in advance count on a certain reaction a consumer on the prepared product. It often happens when expectations from the product do not coincide with the real end result. In this case, it is better to rework and complete the advertising at the stage of its development. If, after viewing the advertisement, consumers have questions about the finished product or the consumer did not want to buy the product - the advertisement is of poor quality. We can say that such advertising will be "lost" among thousands of other similar products and will not benefit either marketers or consumers.

The main thing about the benefits of advertising should be understood. Advertising provides the consumer with a ready-made idea and information about the product, if after viewing there are questions, you should give preference to another product. In most cases, consumers are left with positive opinions about advertising. Because, the task of advertising is to show and tell about the best aspects of the product. Advertising is designed for a special effect on the product. It helps as many people as possible learn about the company, as a result of which, with effective advertising, companies can and develop new types of products. With a lot of competition in the market, advertising can also come to the rescue. It should make sense that the product of an individual company is the best among others. Then the consumer will want to turn when choosing a tourist product only to the best of the best professionals in their field.

Today, effective advertising is, first of all, the one with the correctly chosen placement. The greatest attention should be drawn to social networks or the websites of travel companies on the Internet. Why do consumers like this type of advertising? Nowadays, smartphones and other devices are all used to ordering or booking online. This is a much more convenient way, as you can book a tour from anywhere. All you need is the Internet and a telephone. To choose a really better agency, consumers use the feedback of people who have already tried the product. Extensive advertising is also observed on social networks. With which you can't only read, but also see real photos or videos in addition to the reviews. Learn about the latest travel companies, news, promotions and interesting facts about travel.

We can conclude that behind all this is a big and painstaking work which takes a long period from the development of advertising to its valuation by consumers. It is impossible to dispute the relevance of advertising, because for any product promotion in the market through the means of placement is a responsible step that should not be missed. The help of professional advertising agencies will greatly speed up the work for successful results. Travel companies take this opportunity and advertise their offers not only on the Internet, but also through time-tested travel portals, magazines and newspapers. For advertising not to lose its effectiveness, professionals take various steps to reach as large a segment of consumers as possible. There is no doubt that a high quality polished product will always find its audience.

REFERENCES

1. Стрижак Е.О., Ахмедова Е.О. Особенности проведения рекламной кампании в туристической сфере // Туризм и гостеприимство. – Беларусь, Пинск: Полесский государственный университет. – 2018. - № 2. – С. 31-40.

2. І. М. Школа та ін. Менеджмент туристичної індустрії // Навчальний посібник. – Україна, Чернівці: Чернівецький торговельно-економічний інститут. – 2003. – С. 413.

3. Jefkins F., Daniel Ya. Advertising // Textbook for universities. – England, Edinburgh: Pearson Education Limited, 2000. P. 361.

Akhmedova Olena O. – PhD in Public Administration, Associate professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: yelena.akhmedova@hneu.net

Herasymenko Olha M. – student of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: theolyag@gmail.com

UDC 336.748.12:336.142.12

Tetiana Cherkashyna

BUILDING OF LONG-RUN PHILLIPS CURVE IN THE TRANSITIVE UKRAINIAN ECONOMY

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Abstract: *It has been built long-run Phillips curve in transitive Ukrainian economy in 2013-2020 that showed it acted only in severe years (2014-2015) but when Ukrainian economy experienced stagflation processes both indicators considerably increased (2013, 2016, 2020). In the article it has been also recommended the possible measures that could be taken to reach long-run macroeconomic equilibrium: increase in interest rate for credits in foreign currencies and decrease in interest rate for credits in national currency; increase in money supply by carrying out of exchange interventions from National bank of Ukraine and development of export-oriented industries of the national economy; regulation of exchange rate by setting of impossible deviation of nominal exchange rate from real exchange rate by only 1%.*

Key words: *inflation, unemployment, Phillips curve, economic recession, monetary expansion, inflation targeting, transitive economy.*

Inflation and unemployment are key macroeconomic problems that upset general economic equilibrium and lead to the structural imbalance at the national level. In particular, increase in prices, or inflation, always induces decline in real incomes of individuals that, in turn, decreases their motivation to labor and generates labor shortage. On the other hand, increase in unemployed leads to dropping in effective aggregate demand and gradually generate long economic recession. It shows that investigation of the relationship between inflation and unemployment is an actual scientific issue. Most of modern economists hold a point of view concerning negative quantitative relationship between unemployment dynamic and wage changes. In macroeconomics, it is known as Phillips curve showing quantitative relationship between inflation and unemployment.

The aim of this writing is to determine the features of long-run Phillips curve in the transitive economies, in particular in Ukrainian economy, and, on its basis, to recommend the possible measures that could be taken to reach long-run macroeconomic equilibrium fighting simultaneously inflation and unemployment.

As we know, in the short run Phillips curve shows negative relationship between inflation and unemployment: when inflation rate increases, then unemployment rate decreases, and when inflation rate decreases, then unemployment rate increases. But in the long run Phillips curve is described as vertical line that means inflation rate constantly increases but unemployment unemployment rate is stable. Nevertheless long-run Phillips curve has many difficulties in different types of economic systems (developed, developing and post-socialist economies). For example, building of long-run Phillips curve in Ukrainian economy in 2013-2020 allow us to establish that long-run Phillips curve in the transitive Ukrainian economy acted only in severe years (2014-2015) when it observed strong negative relationship between inflation and unemployment (Table 1, Graph 1).

Table 1

Dynamic of inflation and unemployment in Ukraine [3]

Indicator	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Inflation rate, %	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	9,8	4,1	5
Unemployment rate, %	7,7	9,7	9,5	9,7	9,9	9,1	8,6	9,9
Poverty index	8,2	34,6	52,8	22,1	23,6	18,9	12,7	14,9

But Ukrainian economy also experienced stagflation processes when both indicators considerably increased (2013, 2016, 2020). Moreover, actual inflation rate was higher than actual unemployment rate (by 15,2% in 2014, by 33,8% in 2015, by 2,7% in 2016, by 3,8% in 2017, by 0,7% in 2018, by 4,9% in 2020) [3]. For this reason, it is necessarily to propose strong recommendations on how to fight inflation in Ukrainian economy. On the author's view, it must include the following measures.

Graph 1. **Long-run Phillips curve in Ukrainian economy**

The first measure should be increase in interest rate for credits in foreign currencies (euro, US dollar, pound sterling, swiss franc, yen, yuan, zloty, etc.) and decrease in interest rate for credits in national currency (hryvnia) because now interest rate in hryvnia varies from 12% to 14% that is sometimes higher than average profitability of Ukrainian enterprises. As a result, it is almost impossible for small and medium enterprises to attract additional financial resources in order to increase in output and renew technological base. On our view, change in interest rate will provide significant decline in dollarization level of the national economy and increase in tenacity of banking system to external shocks and global imbalances [1, p. 34-41].

The second measure should be increase in money supply (so called "monetary expansion") by carrying out of exchange interventions from National bank of Ukraine and development of export-oriented industries of the national economy. To meet this goal, National bank of Ukraine must increase the size of exchange interventions on the financial market that, in turn, will lead to emergence of excess reserves in the commercial banks and other financial institutions. Constant increase in excess reserves in the national banking system will provide increase in money supply, increase in size of lending of small and medium enterprises as well as inflow both national and foreign investment in the country. From the other hand, it will decrease the risks of default and allow to eliminate negative impact of external factors that upset equilibrium on the internal goods market. In such conditions National bank of Ukraine should continue to buy government securities and other debentures from the commercial banks because it helps to replinishing their excess reserves. Accelerated monetary expansion, low level of inflation and unemployment will lead to the filling of national banking system of Ukraine of non-inflation resources and increase in its monetization level. In the future, it will positively impact not only on key macroeconomic indicators (gross domestic product (GDP), consumption, saving, investment, balance of payments, public debt) but also on the expectations of main macroeconomic subjects (households, enterprises, government, rest of the world) about their access to credit resources [2, p. 12-13].

The third measure should be regulation of exchange rate by setting of impossible deviation of nominal exchange rate from real exchange rate by only 1%. On the authors view, it will help to decrease the level of the fallowness of Ukrainian economy from external financial institutions, in particular International Monetary Fund (IMF), and increase the level of confidence of citizens to national commercial banks. In the end, National bank of Ukraine will use all possibilities of low exchange rate and implement the measures of inflation targeting that is one of the most effective direction of the policy of strengthen of national currency.

Totally, all the above measures will help to provide significant decline in dollarization level of the national economy, increase the tenacity of banking system to external shocks and global imbalances as well as fight inflation in Ukraine.

REFERENCES

1. Юрчишин В. Посилення значимості монетарної політики в країнах Центральної і Східної Європи у посткризовий період і рекомендації для України: кол. монограф. К.: Заповіт, 2019. 148 с.

2. Bayar Y., Diaconu L. Emerging Markets: European Transition Economies. Labor History. 2019. Issue 61(505). P. 12-19.

3. The official site of the State Statistics Committee of Ukraine. Access mode : www.ukr.stat.gov.ua.

Cherkashyna Tetiana S. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economic Theory and Economic Policy, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, e-mail: t.cherkashina@hotmail.com

УДК 37:339.137.2

Т. В. Андросова
О.А. Кулініч
А.В. Толок

РОЛЬ СИСТЕМИ ОСВІТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *Обґрунтовано зростання ролі освіти, як чинника виробництва, що формує інтелектуальну основу економіки знань. Доведено, що ефективність сучасного матеріального виробництва та науково-технічний прогрес перебувають у прямій залежності від загального рівня розвитку знань. Проаналізовано та визначено чинники успіху конкурентоспроможності високорозвинених країн та України. Доведено використання освітнього потенціалу як ключового чинника у конкурентній боротьбі на міжнародному ринку.*

Ключові слова: система освіти; конкурентоспроможність; виробництво; науково-технічний прогрес; інтелектуальний потенціал

THE ROLE OF THE EDUCATIONAL SYSTEM IN ENSURING THE COUNTRY'S COMPETITIVENESS

Abstract: *The growing role of education as a factor of production that forms the intellectual basis of the knowledge economy is substantiated. It is proved that the efficiency of modern material production and scientific and technological progress are directly dependent on the general level of knowledge development. The factors of success of the competitiveness of highly developed countries and Ukraine are analyzed and determined. The use of educational potential as a key factor in competition in the international market is proved.*

Keywords: education system; competitiveness; production; scientific and technological progress; intellectual potential

В сучасних умовах в найбільш розвинених країнах головним фактором економічного зростання стає виробництво, поширення та використання знань, які відіграють все більш істотну роль у процесах збільшення багатства, навіть більшу, ніж фізичний капітал, малокваліфікована праця, природні ресурси та фінансовий капітал. Простежується тісна кореляція між обсягами інвестицій у систему знань (освіта, наука, НДДКР, підвищення кваліфікації, інформаційні мережі, програмні продукти) та темпами економічного зростання. Формується нова економіка, заснована на знаннях, що проявляється як інформаційна, мережна та інноваційна. Інформаційна – оскільки знання накопичуються, зберігаються, передаються та використовуються як інформація; мережна, оскільки економіка все більше переноситься до Інтернету; інноваційна, оскільки будь-яка компанія, яка запровадила інновацію першою, в умовах конкуренції лише на певний період може стати монополістом та отримувати додатковий прибуток, який вона змушена спрямовувати на подальший інноваційний розвиток.

Особлива роль знань, як чинника виробництва, зумовлює зростання ролі освіти. Протягом останніх 30 - 40 років всі провідні країни світу намагаються максимально розвивати та модернізувати систему освіти, яка формує інтелектуальну основу економіки знань [1]. Незважаючи на те, що знання, як правило, є міжнародним суспільним благом, для якого не існує національних кордонів, в сучасних умовах конкурентні переваги країн в економічній галузі все більше пов'язуються з конкуренцією у сфері науки і техніки і, як наслідок, конкуренцією у галузі підготовки кваліфікованих кадрів.

Відновлення та ефективне використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, широкомасштабні інвестиції не тільки у традиційні галузі, а й у сучасні електронні, нано- та біотехнології, науку та освіту, незважаючи на кризу, є найбільш актуальними завданнями на сучасному розвитку нашої держави. Поява та стрімкий розвиток високих технологій, зростання рівня технічної оснащеності виробництв, забезпечення високих темпів розвитку науки і техніки, зумовлені необхідністю досягнення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва та сфери послуг, потребують наявності кваліфікованих

спеціалістів та відповідної системи їхньої підготовки [2, с. 111-121].

Таким чином, ефективність сучасного матеріального виробництва та науково-технічний прогрес перебувають у прямій залежності від загального рівня розвитку знань та кваліфікації працівників.

У зв'язку з цим, виступаючи основною ланкою процесу відтворення сукупної робочої сили, система освіти відіграє дедалі більшу роль у соціальному, економічному та науково-технічному розвитку країни. Система надання освітніх послуг стає ключовим фактором формування та підвищення економічного потенціалу країни [3].

Непрямим підтвердженням визнання суспільством ролі освіти може бути випереджаюче на початку 60-х років XX ст. розширення сфери освітніх послуг у розвинених країнах порівняно з іншими галузями економіки, зокрема щодо наукових досліджень та розробок. У 70-х роках витрати на освіту перевищували витрати на науку в США у 2,6-3 рази; у Японії, Франції та Великобританії – у 3-3,5 рази. Це співвідношення зберігається і досі, незважаючи на форсовані темпи розвитку НДДКР у цих країнах. Відомі західні мислителі, такі як Д. Белл, П. Друкер та ін., звернули увагу на формування нового типу суспільства («суспільство знань», «інформаційне суспільство» «постіндустріальне суспільство»), основною рисою якого є перетворення знань та інформації у стратегічний ресурс. Інформаційно-інтелектуальні технології, знання, докорінно змінюють становище людини в суспільстві. Освітні характеристики людських ресурсів, сформовані в процесі навчання, все більшою мірою визначають параметри соціально-економічного розвитку. Так, за оцінками зарубіжних експертів, збільшення людського капіталу на один відсоток призводить до прискорення темпів зростання ВВП в розрахунку на одну людину на 1–3%, а збільшення навчання робочої сили на один рік може призвести до додаткового зростання ВВП на 3%. У більшості країн світу на професії з переважанням інтелектуальної праці припадає приріст зайнятості. Наприклад, у США цей показник складає 85%, Німеччині – 89%, Японії – 90%, Великій Британії – 95%. Інтелектуалізація праці та відповідно зростаюча роль висококваліфікованої робочої сили в соціально-економічному, суспільному розвитку цих країн обумовила випереджаючий ріст вкладень у людину (в освіту, здоров'я, умови життя) порівняно з вкладеннями в уречевлені елементи виробництва [4].

Отже, в умовах інформаційного суспільства та становлення економіки знань головними чинниками успіху країн стають розвинена інфраструктура інформації та розповсюдження знань, динамічний розвиток інновацій і підприємництва, освіти й науки.

Сучасні науковці виокремлюють освіту і професійну підготовку як складову інноваційної системи поряд з такими підсистемами, як генерація знань, виробництво продукції та послуг, інноваційна інфраструктура. Інвестиції в освіту, кількість і якість людських ресурсів, розширення доступу компаній до венчурного капіталу, розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій, чисельність зайнятих у галузях знання, одержання нових знань і технологій, їх ефективне використання великою мірою визначають місце країни у світовому співтоваристві, її конкурентні позиції, рівень життя народу. У зв’язку з цим система освіти стає найважливішим фактором формування і підвищення економічного потенціалу країни.

Сьогодні в промислово розвинутих країнах 80–95% приросту ВВП припадає на частку нових знань, втілених у техніці й технологіях. Україна характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності – 73 місце серед 131 за індексом глобальної конкурентоспроможності [5].

Підвищення ролі освіти в економічному розвитку країни та забезпеченні її конкурентоспроможності дозволяє розглядати освітній потенціал як ключовий чинник конкурентної боротьби:

- по-перше, він є головним активом людини як носія робочої сили, визначає її конкурентоспроможність на ринку праці;
- по-друге, є основним нематеріальним активом організації, відіграє роль важеля ринкових переваг, збільшує її шанси до успіху через підвищення здатності робочої сили до якісної, кваліфікованої та продуктивної праці, інноваційної та винахідницько-раціоналізаторської діяльності;
- по-третє, є складовою національної інноваційної системи, визначає міжнародну конкурентоспроможність держави. Розвиток людського капіталу та покращення якісного складу трудових ресурсів є пріоритетним напрямом держави в забезпеченні конкурентних переваг національної економіки [6].

Сфера освіти в Україні є порівняно благополучною, як за якістю послуг, так і за забезпеченістю ресурсами. Рівень забезпечення української системи освіти матеріальними та людськими ресурсами цілком прийнятний. Проте недостатня за світовими мірками тривалість повного циклу освіти дещо знецінює дипломи, отримані в Україні, та ставить під сумнів нашу конкурентну перевагу у великій частці робочої сили з вищою освітою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кулініч О. А., Зарецька Л. М. Місце і роль освіти в інституційному забезпеченні громадянського суспільства. Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції. 2015. С. 381-383.

2. Національна економіка: опорний конспект лекцій / Укладачі: Зарецька Л. М., Кулініч О.А. – Харків: ХДУХТ, 2021. 132с.

3. Кулініч О. А., Федоренко Н.М. Індекс інклюзивного розвитку – альтернативна система оцінювання економічного розвитку країн. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі:

проблеми, перспективи, ефективність: міжнар. наук.-практ. конф. ХДУХТ. Ч. 2. 2020. С. 87-89
4. Кулініч О. А. Бенчмаркінг України за якістю соціальної сфери. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2009. С. 48-59.
5. Кулініч О. А., Зарецька Л. М. Державне регулювання сфери вищої освіти. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2015. Вип. 2. С. 168-179.
6. Ушакова Н.Г., Кулініч О.А., Помінова І.І., Федоренко Н.М Актуальні тренди вищої освіти: монографія. - Харків: MONOGRAF, 2019. 124 с.

Андросова Тетяна Василівна **–** кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків

Кулініч Оксана Андріївна **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Толок Альона Вікторівна – бакалавр факультету економічних відносин та фінансів, Державний біотехнологічний університет, Харків

Androsova Tetiana **–** PhD in Economics, Professor, Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv

Kulinich Oksana **–** PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Tolok Alona **–** Bachelor of the Faculty of Economic Relations and Finance, State Biotechnological University, Kharkiv

УДК 352

Р.Ю. Биков
А.В. Голова

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УПРАВЛІННІ КОМУНАЛЬНОЮ ТА ДЕРЖАВНОЮ ВЛАСНІСТЮ

Херсонський національний технічний університет

Анотація. *В статті розкриті інноваційні підходи щодо забезпечення прозорості в управлінні комунальною та державною власністю на рівні центральних органів виконавчої влади.*

Ключові слова: інноваційні процеси, комунальна та державна власність, управління, центральний орган виконавчої влади, Фонд державного майна України.

Innovative processes in the management of communal and state property

Abstract. *The article reveals innovative approaches to ensuring transparency in the management of communal and state property at the level of central executive bodies.*

Keywords: innovation processes, communal and state property, management, central executive body, State Property Fund of Ukraine

У сучасних умовах сьогодення розробка шляхів інноваційного зростання набуває великого значення для створення ефективних інструментів розвитку територій. Для якісного соціально-економічного зростання територій, інновації є необхідними, пріоритетними чинниками їхньої конкурентоспроможності.

Тому, однією з переважних місій уряду є регулювання інноваційного розвитку територій шляхом становлення адекватної нормативно-правової бази, регулювання її безумовного виконання, формування у регіонах об’єктів інноваційної інфраструктури та підготовка професіоналів у сфері регіонального інноваційного розвитку [1].

Під «розвитком міста» розуміється такий режим його функціонування, який гарантує позитивну динаміку критеріїв рівня та якості життя населення, яке проживає на певній території. Закордонний досвід та аналіз внутрішніх можливостей в Україні дає підстави стверджувати, що лише постійний системний управлінський вплив з боку державних та місцевих органів влади на ситуацію в містах дозволяє забезпечувати стабільний, збалансований, соціально орієнтований розвиток міст.

Відповідно до чинного українського законодавства інноваційна діяльність регулюється такими нормативно-правовими актами як: Конституція України, Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та інші нормативно-правові акти.

Центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об’єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами держави щодо об’єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності є Фонд державного майна України (далі – ФДМУ) [2]. Місією ФДМУ є зростання інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності економіки України.

До основних завдань Фонду відносять:

— приватизацію державного або комунального майна;

— управління корпоративними правами держави,

— оренду державного майна;

— оцінки майна, майнових прав і професійної оціночної діяльності.

Зосередимо увагу на завданні приватизації та оренди державного майна.

Приватизація державного або комунального майна – платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб.

Основне завдання приватизації – прискорення економічного зростання, залучення зарубіжних та внутрішніх інвестицій, зниження частки державної чи комунальної власності у структурі економіки України шляхом продажу об'єктів приватизації ефективному приватному власнику. Основною метою Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» є спрощення процедури приватизації, підвищення її прозорості та ефективності. Задля прозорості та відкритості інформації щодо об'єктів приватизації створено спеціальний веб-сайт на порталі Фонду державного майна України.

Щодо оренди державного майна, то – це передача майна, що перебуває на балансі органів державної влади, державних організацій, установ та державних підприємств, у тимчасове платне користування іншим юридичним або фізичним особам [3].

Основною метою оренди є прискорення економічного зростання, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, посилення фінансової спроможності підприємств державної або комунальної власності. (ч. 4 ст. 2 Закону України «Про оренду державного та комунального майна») [4].

Оренда здійснюється на основі таких принципів:

- законності;
- відкритості та прозорості;
- рівності та змагальності;
- державного регулювання та контролю;
- врахування особливостей об'єктів державної та комунальної форм власності;
- захисту економічної конкуренції;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій;
- повного, своєчасного, достовірного інформування про об'єкти оренди та порядок передачі їх в оренду;
- забезпечення конкурентних умов оренди та інших видів договорів.

Для забезпечення прозорості оренди державного майна на порталі Фонду також створено сайт. На цьому сайті можна знайти інформацію про орендні реєстри, мапу об'єктів оренди, судові спори, аукціони та ін.

Так, у 2020-2021 рр. було проведено 3,7 тис. приватизаційних онлайн-аукціонів, на яких зростання вартості активів становило 107% проти 21% у 2019 р. Протягом 2020-2021 рр. відбулося майже 4 тис. успішних орендних аукціонів. Від початку 2021 р. станом на сьогодні Фонд забезпечив надходження до Державного бюджету від оренди державного майна на суму в понад 1,45 млрд грн. За два роки команда ФДМУ реалізувала основну мету реформи оренди публічних активів – запровадження справжніх ринкових механізмів при передачі в оренду об'єктів державної нерухомості.

В 2020 р. ФДМУ розпочав реформу оціночної діяльності, основними компонентами якої є ліквідація майданчиків, які виконували функцію посередників при внесенні звітів про оцінку до Єдиної бази звітів про оцінку, запровадження безкоштовного сервісу автоматичного визначення оціночної вартості нерухомого майна, ліквідація практики фракційної оцінки, а також впровадження міжнародних стандартів оціночної діяльності в Україні.

Як зазначає Дмитро Сенниченко – Голова Фонду державного майна України: «Завдяки ліквідації майданчиків-посередників громадяни України зекономили понад 1,7 млрд грн. Також, з моменту запуску наприкінці червня цього року Сервісу автоматичної оцінки нерухомості, громадяни зекономили 50 млн грн».

Голова Фонду державного майна також розповів про важливі реформи в сфері корпоративного управління державними активами, які дозволили суттєво збільшити розмір сплачених дивідендів на користь держави та зменшити збитки.

Також, у своєму звіті Дмитро Сенниченко наголосив, що у 2021 р. компанії в управлінні ФДМУ сплатили до бюджету 800 млн грн дивідендів, що майже втричі більше, ніж у попередньому році. Зросли податкові надходження – за результатами 2020 р. компанії сплатили 8,4 млрд грн, що майже на 1 млрд грн більше податків, ніж в 2019 р. Дмитром Сенниченком було акцентовано увагу на розробленому Фондом державного майна разом з депутатами Верховної Ради комплексного законопроєкту щодо сприяння залученню інвестицій [5].

Таким чином, аналізуючи перспективи розвитку інноваційної діяльності, можна зробити висновок, що при подальшому вдосконаленні системи вони матимуть соціально-економічні та

адміністративно-правові наслідки. Ця тематика потребує подальшого дослідження та ґрунтовного опрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дегтярьова І. О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування. Державне управління: теорія та практика : електрон. наук. фах. вид. 2010. № 1. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2010_1/index.htm

2. Про Фонд державного майна України: Закон України від 9 грудня 2011 року № 4107-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text

3. Про оренду. URL: https://orenda.gov.ua/pro-orendu/

4. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 3 жовтня 2019 року № 157-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-IX#Text

5. Дмитро Сенниченко: За ці 2 роки команда Фонду держмайна зробила те, що не вдавалося десятки років до цього. URL: https://www.spfu.gov.ua/ua/news/8350.html?fbclid=IwAR0ytdW3eXWcfi1iaT1s7ieTY-B9stNbpYB_QrBls890DToqrgvrNeV9hBI

Биков Роман Юрійович **–** кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету (за сумісництвом), e-mail: r.bykov.morgan@gmail.com

Голова Анастасія В'ячеславівна – студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» Херсонського національного технічного університету, e-mail: nastya2001977@gmail.com

Bykov Roman Yurievich **–** Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration and Local Self-Government, Kherson National Technical University (part-time), e-mail: r.bykov.morgan@gmail.com

Golova Anastasia Vyacheslavovna – student of the first (bachelor's) level of higher education, specialty 281 «Public Administration», Kherson National Technical University, e-mail: nastya2001977@gmail.com

УДК 338.49

О.В. Бірюков
Б.О. Приходько

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ: ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Анотація. *Зазначено, що в останні роки уряд активно сприяє розвитку інноваційної інфраструктури. Найбільша увага приділяється державному стимулюванню створення індустріальних парків, що визначає перспективи їх розвитку. Наведена характеристика сучасного стану діяльності індустріальних парків та зазначена необхідність змін існуючих процедур їх реєстрації та формалізації критеріїв у відповідності до яких парки можуть отримати державну підтримку.*

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, законодавство, індустріальні парки, державне стимулювання.

INDUSTRIAL PARKS: CHARACTERISTICS OF THE STATE AND PERSPECTIVES

Abstract: *It is noted that in recent years the government has been actively promoting the development of innovation infrastructure. Most attention is paid to state incentives for the creation of industrial parks, which determines the prospects for their development. The characteristic of the current state of activity of industrial parks is given and the necessity of changes of the existing procedures of their registration and formalization of criteria according to which parks can receive the state support is specified.*

Keywords: innovation infrastructure; legislation; industrial parks; government incentives**.**

Одним із способів активізації інноваційних процесів в державі та підвищення їх впливу на конкурентоспроможність національної економіки є розвиток інноваційної інфраструктури. Останнім часом в цьому напрямку в Україні спостерігаються окремі зрушення на рівні зміни законодавства. Так у 2021 році прийнято ряд змін до законів, щодо активізації діяльності та розвитку наукових парків [1]. Це дозволить частково вирішити проблеми пов’язані з бюрократичними процедурами при створенні наукових парків, наддасть право закладам вищої освіти та науковим установам бути засновниками одразу декількох суб’єктів інноваційної інфраструктури, визначить чіткий механізм виконання інноваційних проєктів та розширить їх джерела фінансування. В 2019 році до Верховної Ради відправлено проект закону який спрямовано на вдосконалення діяльності технологічних парків, а в 2021 році МОН України надав для громадського обговорення проєкт Закону України «Про інноваційні парки» [2]. Але найбільш суттєві зміни, які стосуються заходів щодо державного стимулювання створення та функціонування індустріальних парків, було внесено і відповідний закон [3]. Ним передбачається: надання повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами (позиками) на облаштування та/або здійснення господарської діяльності у межах індустріальних парків; надання коштів на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків та/або забезпечення будівництва об’єктів суміжної інфраструктури (автомобільних шляхів, ліній зв’язку, засобів тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій тощо), необхідних для створення та функціонування індустріальних парків; здійснення компенсації витрат на підключення та приєднання до інженерно-транспортних мереж; надання податкового та митного стимулювання відповідно до законодавства. Також передбачена інституційна підтримка для інвесторів та ініціаторів індустріальних парків.

Згідно положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» передбачена субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на стимулювання розвитку індустріальних парків в обсязі 400 мільйонів гривень. А взагалі, протягом найближчих трьох років держава обіцяє допомогти облаштувати інфраструктуру для 25 індустріальних парків [4]. Такі дії безумовно привернули увагу органів місцевої влади, місцевого самоврядування, а також юридичних та фізичних осіб, які можуть виступати ініціаторами створення індустріальних парків. Вже наприкінці 2021 року спостерігався ріст поданих до Мінекономрозвитку (Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України) пакетів документів щодо офіційної реєстрації парків (на державне стимулювання можуть розраховувати лише індустріальні парки включені до відповідного державного

реєстру). На початок 2022 року в означеному реєстрі були дані про 53 індустріальні парки (а фактично зареєстровано 52, бо 1 був виключений з реєстру). На той же час в Україні діє 17 незареєстрованих індустріальних парків. З прогнозами Мінекономрозвитку до 2027 року кількість індустріальних парків може збільшитися вдвічі. Проте кількість не говорить за якість.

Навіть з тих парків, що включені до реєстру більш менш активно працює не більше п'ятнадцяти, це видно із динаміки освоєння земельних ділянок, динаміки залучення нових учасників, економічних показників діяльності. Також цікавий той факт, що лише 37% із офіційно зареєстрованих парків мають власні сайти (для порівняння серед незареєстрованих цій показник – 71%). Про яку успішну діяльність та залучення інвестицій може в такому випадку йти мова?

З 52 парків включених до реєстру 40 мають розмір земельних ділянок від 10 до 50 га, що складає більше 42% від загальної площі парків. При цьому 43 одиниці парків, які за площею земельних ділянок складають близько 79% від загальної площі 52 парків, мають тип земельної ділянки – гринфільд, тобто потребують значних інвестицій в розбудову інфраструктури. Виходячи з наведених даних уряду потрібно провести «ревізію» діяльності вже зареєстрованих індустріальних парків та розробити нові, критерії та процедури для реєстрації нових парків, бо як показує практика попасти до державного реєстру індустріальних парків досить просто, а налагодити ефективну роботу– ні. Виникає питання – чи так повинно бути?

Також відкритим залишається питання на підставі яких критеріїв та процедур буде визначатися перелік із 25 парків, що отримують суттєву державну підтримку?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про наукові парки : Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 51. С. 757. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text

2. МОН пропонує до громадського обговорення проєкт Закону України «Про інноваційні парки». URL: https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-innovacijni-parki

3. Про індустріальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 22. С. 212. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text

4. У найближчі три роки держава допоможе облаштувати інфраструктуру для 25 індустріальних парків, – Прем'єр-міністр. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/u-najblizhchi-tri-roki-derzhava-dopomozhe-oblashtuvati-infrastrukturu-dlya-25-industrialnih-parkiv-premyer-ministr

Бірюков Олег Володимирович – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Сєвєродонецьк, e-mail: biriukov@snu.edu.ua

Приходько Богдан Олександрович – студент третього курсу факультету економіки і управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Сєвєродонецьк, e-mail: ek-19d-10@snu.edu.ua

Biriukov Oleg V. – Ph.D. in Technology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, e-mail: biriukov@snu.edu.ua

Prykhodko Bohdan O. – third-year student of the faculty of Economics and Management of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, e-mail: ek-19d-10@snu.edu.ua

УДК 338.246

І. І. Булах

УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

ВСП Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУС

Анотація *У статті розглянуто проблему стимулювання інноваційної діяльності підприємства; досліджено науково-методичні підходи до оцінювання рівня ризикостійкості підприємства, розглянуто питання удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку; продемонстровано визначення ефективності впливу технологічних нововведень на показники витрат ресурсів виробництва засобами економіко-математичного моделювання взаємодії виробничого та інноваційного процесів.*

Ключові слова: інноваційна активність; моделювання; ризикостійкість підприємства; ефективність діяльності.

IMPROVING THE EVALUATION OF INNOVATIVE PROJECTS

Abstract. *The article considers the problem of stimulating the innovative activity of the enterprise; the scientific and methodical approaches to an estimation of a level of risk stability of the enterprise are investigated, questions of perfection of the organizational and economic mechanism of innovative development are considered; the determination of the efficiency of the influence of technological innovations on the indicators of production resources consumption by means of economic-mathematical modeling of the interaction of production and innovation processes is demonstrated.*

Keywords: innovative activity; modeling; risk resistance of the enterprise; efficiency of activity.

Забезпечення економічного зростання в Україні зумовлює високу актуальність проблеми досягнення його сталості та темпів. Досвід економічно розвинутих країн переконливо свідчить, що в сучасних умовах зазначені економічні параметри вирішальним чином залежать від масштабів та якісного рівня інвестиційної діяльності, структурно-технологічних змін на основі інновацій, так як саме рівень розвитку і динамізм інвестиційно-інноваційних процесів формують в сучасних умовах стратегічну основу сталого економічного зростання.

Інвестиційна підтримка інноваційного розвитку підприємств залежить від специфічних особливостей інвестицій, таких, як тривалий період окупності при реалізації інновацій, підвищений ризик реалізації, нерівномірність надходження доходів від здійснення інвестицій. Урахування цих особливостей і зміна умов функціонування підприємств визначають важливість подальшого вдосконалювання принципів, форм, методів і джерел інвестиційної підтримки інноваційної діяльності підприємств, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Сутність інноваційного розвитку підприємства полягає в забезпеченні постійного нарощування інноваційного потенціалу, який впливає на зниження ресурсомісткості продукції, підвищення прибутковості та конкурентоспроможності підприємства.

Для забезпечення інноваційного розвитку підприємства необхідна наявність та достатність інноваційного потенціалу, що характеризується сукупністю інтелектуальних, матеріальних, фінансових, кадрових, інфраструктурних ресурсів. Критерієм розвитку і ефективності використання інноваційного потенціалу виступає інноваційна активність підприємства. Інноваційна активність визначається через інтенсивність здійснення підприємством заходів з розробки і впровадження нових технологій, продуктів, методів або їх удосконалення при впровадженні в свою господарську діяльність, в результаті чого спостерігається покращення результуючих показників діяльності [1].

На сьогодні немає єдиного сформованого підходу до розуміння поняття «інноваційний проект», його основних елементів, а також стадій життєвого циклу. Це загострює проблему розуміння сутності інноваційних проектів, які пов’язані зі здійсненням інноваційної діяльності підприємств. Аналіз наукової літератури та вивчення практичної діяльності підприємств, які реалізують інноваційні проекти, дає змогу стверджувати, що поняття «інноваційний проект» доцільно розглядати в таких аспектах [1, 2]: форма цільового управління інноваційною діяльністю; комплект документів. Як форма цільового управління інноваційною діяльністю інноваційний проект являє собою складну систему

взаємообумовлених і взаємопов'язаних за ресурсами, термінами і виконавцями заходів, спрямованих на досягнення конкретних завдань у пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки. Це сукупність виконуваних у визначеній послідовності наукових, технологічних, виробничих, організаційних, фінансових і комерційних заходів, що приводять до інновацій [2].

Оцінка будь-якого інноваційного проекту передбачає розв'язання двох взаємозалежних і взаємодоповнюючих методичних завдань: оцінку ефективності інноваційного проекту на стадії вирішення про його фінансування й оцінку ефективності інноваційного проекту за результатами його реалізації. Це необхідно для забезпечення зворотного зв'язку в процесі такої оцінки і перевірки коректності методів, обраних для її здійснення. Характерною рисою інноваційної діяльності є те, що інвестиції в наукові розробки будуть ефективними не тільки для окремого підприємства що їх здійснює, але й для суспільства в цілому, а також завдяки інтенсифікації інформаційної діяльності, ефект від інвестування в інновації можна розглядати й у міжнародному масштабі. Оцінка ефективності інвестицій в інновації випливає з інтересів не тільки бізнесу, але й держави. Особливо це слід ураховувати в тому випадку, якщо реалізацію інноваційного проекту передбачається значною мірою здійснювати за рахунок державних джерел фінансування [3].

На практиці оцінка інноваційних проектів суб'єктів господарювання проводиться на основі критеріїв, що враховують основні фактори впливу на їх ефективність [4]:

1. Науково-технічні критерії - враховують перспективи впровадження науково-технічних рішень; патентну чистоту продукції і патентоспроможність технічних рішень, що використовуються; перспективність застосування очікуваних результатів у майбутніх розробках.

2. Виробничі критерії - враховують забезпеченість виробництва матеріально-технічними та трудовими ресурсами та необхідним устаткуванням; технологічність нововведень; забезпеченість виробництва кваліфікованим персоналом; екологічні вимоги.

3. Ринкові критерії - передбачають відповідність проекту потребам ринку; комерційний успіх від провадження проекту; рівень реклами для просування запропонованого продукту на ринок; конкурентоспроможність продукції за ціною та якістю, захищеністю від старіння тощо.

4. Економічні критерії - містять дані про необхідні обсяги фінансування для реалізації проекту; передбачуваний річний прибуток; термін окупності проекту; частку власних коштів підприємства у повній вартості проекту.

5. Соціальні та екологічні критерії - визначають вплив реалізації проекту па рівень зайнятості населення; вилив виробничих процесів, задіяних у реалізації проекту, на навколишнє природне середовище тощо.

При експертній оцінці інноваційного проекту в першу чергу необхідно враховувати його вагомість з позиції загальнодержавного, регіонального, галузевого рівнів управління чи суб'єкта господарювання. Для здійснення економічної оцінки ефективності інвестицій в інновації оцінку інвестицій в інновації рекомендується проводити на основі розрахунку різних показників. Найбільш розповсюдженими методами оцінки ефективності інвестицій в інновації є динамічні методи, що включають метод чистої приведеної вартості, внутрішньої норми окупності, терміну окупності, рентабельності інвестицій.

Дослідимо методи та моделі управління ризиками інноваційної діяльності за способом мінімізації ризику та моментом здійснення управлінських заходів (методи трансформації і фінансування ризику). Процес оцінювання рівня ризикостійкості підприємства ґрунтується на оцінюванні внутрішнього ресурсного потенціалу підприємства та його вразливості до внутрішніх і зовнішніх загроз. Даний підхід дозволяє враховувати дві групи параметрів, що впливають на ризикостійкість:

1) інноваційний потенціал (виражається показниками забезпеченості підприємства основними видами ресурсів), та ризики (вразливість до внутрішніх змін та загроз зовнішнього середовища);

2) можливість формування різних наборів факторів внутрішнього і зовнішнього середовища для різних видів ресурсів, що підвищує точність проведення оцінювання.

Активізація методів організаційно-економічного механізму і механізмів управління інноваційним розвитком, створення відповідних інфраструктурних об'єктів, організація конструктивних взаємодій в рамках різноманітних науково-дослідних інтеграцій потребує використання єдиного віртуально-комунікаційного простору.

Інноваційна діяльність підприємства є додатковим джерелом ризиків, спричинених необхідністю здійснювати значні капіталовкладення на початкових етапах реалізації інноваційного проекту та

поступовим одержанням віддачі від інновацій. У процесі вартісно-орієнтованого управління інноваційною діяльністю підприємств необхідно використовувати рівень ризикостійкості підприємства, що дає можливість одержати узагальнювальну оцінку здатності підприємства функціонувати в обраному напрямку в умовах можливого виникнення економічних ризиків, забезпечує більшу інформативність з урахуванням дискретної динаміки змін економічної ситуації на підприємстві та системний підхід при управлінні ризиками інноваційної діяльності підприємств.

Для неперервного інноваційного розвитку важливим є комплексний підхід до побудови структури управління інноваційним розвитком за допомогою інноваційного центру як суб'єктно-господарської підсистеми, що створює сприятливі умови для оптимізації управління інноваційною діяльністю, робить підприємство більш адаптивним до умов економічної нестабільності.

Специфіка здійснення інноваційної діяльності визначає особливості оцінки інвестицій в інновації. Так, завданням початкових етапів інноваційного процесу є прагнення виробити якомога більше нових ідей. Метою наступних етапів є прагнення скоротити цю кількість, не втративши при цьому жодної розробки, з комерційно привабливих для підприємства. При цьому, коли нова ідея ще не перетворилася в остаточно оформлений інноваційний проект, варто провести попередню оцінку розглянутого нововведення. Це необхідно для того, щоб забезпечити відсів непридатних для виробництва та комерційної реалізації ідей, витрачаючи при цьому мінімум коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фіщенко, О.М. Особливості оцінювання інноваційних ризиків. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. №4. Т.2. С. 52-57.

2. Рачинська Г. В., Лісовська Л. С. Визначення та оцінювання інноваційної привабливості підприємств. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми економіки та управління. 2008. № 628. С. 272– 276.

3. Гришко В. Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. Схід. 2010. № 7 (107). С. 18-21.

4. Дзвоник В.В. Обґрунтування методичного підходу до оцінювання інноваційного розвитку будівельних підприємств. Міжнародний науковий журнал «інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2021. № 4 (48). С. 55-60. URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/1623058533740.pdf#page=56 (дата звернення: 25.11.2021).

Булах Ірина Іванівна**,** викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист Відокремленого структурного підрозділу Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу Уманського національного університету садівництва, Умань, e-mail:Bulah_Ira@meta.ua

Bulah Irina Ivanovna teacher of the highest qualification category, teacher-methodologist of the Separate structural subdivision Uman Vocational College of Technology and Business of Uman National University of Horticulture, Uman, e-mail:Bulah_Ira@meta.ua

УДК 351

О. Є. Булгакова
Н. В. Янченко

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Харківський національний университет будівництва та архітектури

Анотація. *У статті висвітлюється модель економіки замкнутого циклу, яка виступає альтернативою нинішній моделі масового короткострокового споживання ресурсів. Розглянуто її роль у досягненні цілей сталого розвитку та основні проблеми та можливості її інтеграції в Україні. Основні проблеми поводження з відходами в Україні також було досліджено, у тому числі недосконале законодавство, недостатнє інвестування, державна політика та освіта щодо циркулярної економіки, формальний підхід до реалізації програм та стратегій. Промисловий розвиток є одним із ключових факторів досягнення процвітання та добробуту. Перехід до економіки замкнутого циклу передбачає не тільки коригування виробничо-збутових ланцюжків для зниження впливу екосистеми, а й системний зрушення у бік довгострокової стійкості на всіх рівнях механізму управління для створення нових економічних можливостей та забезпечення екологічних і соціальних вигод.*

Ключові слова: циркулярна (замкнута) економіка; відходи; переробка; охорона навколишнього середовища; досвід ЄС.

PROBLEMS OF INTEGRATION OF THE CIRCULAR ECONOMY IN UKRAINE

Abstract. *The article highlights the model of the circular economy, which is an alternative to the current model of mass short-term consumption of resources. Its role in achieving sustainable development goals, the main problems and opportunities for its integration into Ukraine are considered. The main problems of waste management in Ukraine are also being studied, including imperfect legislation, insufficient investment, public policy and education in relation to the circular economy, and a formal approach to the implementation of programs and strategies. Industrial development is one of the key factors in achieving prosperity and well-being. Moving towards a circular economy involves not only adjusting value chains to reduce impacts on ecosystems but also a systemic shift towards long-term sustainability at all levels of the management mechanism to create new economic opportunities and ensure environmental and social benefits.*

Key words: circular economy; waste; recycling; environment protection; EU experience.

Концепція циркулярної чи замкнутої економіки нині широко розглядається як одне з важливих рішень для сталого розвитку у світі. Фонд Еллен Макартур (EMF), який працює над прискоренням переходу до економіки замкнутого циклу, описує її наступним чином: «Виходячи за рамки нинішньої видобувної промислової моделі «брати-робити-витрачати», економіка замкнутого циклу спрямована на перевизначення зростання, фокусуючись на позитивних інтересах суспільства. Це тягне за собою поступове відокремлення економічної діяльності від споживання обмежених ресурсів та виведення відходів із системи». Тобто, вона передбачає, що відходи одного ланцюга виробництва стають сировиною для іншого, і таким чином зменшується негативний вплив на довкілля.

З 2015 року ЄС впроваджує різні стратегії і плани дій, які спрямовані на поступовий перехід від лінійної моделі економіки до економіки замкненого циклу. Після публікації Європейського зеленого курсу та його Плану дій з економіки замкнутого циклу, ця економічна система привернула увагу і в Україні. Водночас, більшість українських виробничих систем застаріли і далекі від відповідності стандартам економіки замкнутого циклу. Порівняно з багатьма країнами ЄС, практика сортування та переробки в Україні розвинена значно гірше (більше 90 відсотків відходів відправляється на звалища, а переробляється лише близько 3 відсотків). Саме тому дослідження європейського досвіду у сфері циркулярної економіки і запровадження найкращих практик ЄС в Україні є вкрай актуальними.

Варто відзначити користь переходу до циркулярної моделі економіки, яка у найближчі десятиліття стане необхідним заходом. В Україні, зокрема, це пов'язано із трьома основними причинами. Перша причина – обмежені ресурси. Якщо ресурси планети будуть використовуватися на тому ж рівні, що й сьогодні, до кінця найближчого десятиліття сформується значний дефіцит, який спричинить серйозну

кризу. Крім того, через високий попит на ресурси збільшується їхня вартість, що, у свою чергу, збільшує рівень витрат підприємств і, отже, ціну товару. Таким чином, використовуючи круговий тип виробництва, підприємства знижують тиск попиту на первинну сировину та захищають себе від коливань та ударів на товарному ринку, оскільки забезпечують себе необхідними ресурсами.

Друга причина пов'язана із законодавчими змінами та новими підходами до управління. Законодавча реформа активно проводиться як на локальному, так і глобальному рівнях, стимулюючи перехід підприємств на новітні виробничі підходи, зокрема циркулярні. Сьогодні розробляються інноваційні підходи до управління, сенс яких у ставленні до відходів не як до проблеми, а як до можливості.

Третя причина пов'язана із перспективами оптимізації виробництва. Оскільки круговий підхід до виробництва вимагає використання інноваційних методів та інструментів, необхідно змінити та модернізувати виробничі процеси. Це дозволить оптимізувати виробництво за рахунок автоматизації та скорочення часу простою.

Як показують дослідження ефективності нових методів, що використовуються у країнах ЄС, вони мають позитивний вплив на скорочення викидів, створення робочих місць та торговельний баланс. Таким чином, компанії, що працюють за циркулярною моделлю в Європі, мають ряд переваг на мікро- та макрорівнях. При цьому головною вигодою є зниження залежності компаній від товарних ринків і як наслідок зниження чутливості до коливань цін, оскільки підприємства зможуть самі забезпечити себе необхідною сировиною. Крім того, у підприємств з'явиться можливість впливати на собівартість продукції за рахунок зниження вартості сировини (саме така тенденція зміни цін на сировину в останні роки).

Результатом цього стане збільшення обсягу продажу та продуктивності; зниження податкового навантаження внаслідок підвищення податкових ставок для підприємств, що не використовують ресурсо- та енергоефективні методи, а також ефективніше використання оборотних засобів для підвищення ефективності операцій.

При впровадженні принципів економіки замкнутого циклу основними проблемами українського бізнесу є:

- великі обсяги необхідних інвестицій;
- складність виміру ефективності реорганізації бізнес-процесів;
- низький рівень еко-культури.

Тому дослідниками було запропоновано розробити критерії процесу прийняття рішень у сфері соціальної відповідальності, які включають: скорочення, повторне використання, переробка, відповідальність, глобальна соціальна корпоративна відповідальність.

Бізнес-модель на основі відходів передбачає створення та реорганізацію існуючих підприємств з переробки та використання відходів у якості сировини. Необхідно вказати напрямки, які держава має стимулювати через фонди, держзакупівлі, капітальні вкладення в охорону навколишнього середовища, сприяння отриманню грантових коштів для спільної реалізації з ЄС інвестиційних бізнес-проектів тощо. Також слід зазначити, що першим кроком на підтримку еко-трендів є реалізація комплексної програми поводження з відходами, яка передбачає широкий спектр заходів, які реалізують компанії. Така програма передбачає сортування відходів, переробку та повторне використання у виробництві, спільне використання та утилізацію відходів, не придатних для подальшої переробки.

Відповідно до Зеленої угоди, ми повинні надавати пріоритет таким цілям, як побудова більш конкурентоспроможної Європи у співпраці з економічними суб'єктами, споживачами, громадянами та організаціями громадянського суспільства; побудова більш чистої та кліматично нейтральної Європи у співпраці з економічними суб'єктами, споживачами, громадянами та організаціями громадянського суспільства; побудова справедливого та процвітаючого суспільства.

Таким чином, аналізуючи позитивний досвід країн ЄС у сфері циркулярної економіки, Україна повинна здійснити конкретні зміни, які сприятимуть швидшому переходу від її лінійної економіки до економіки замкненого циклу. Основними з них є такі: потрібно більше орієнтуватися на екологічні види виробництва; необхідно пришвидшити перехід України від традиційної моделі державних закупівель до концепції "зелених" або сталих закупівель; використовуючи досвід країн ЄС, потрібно розробити ефективну законодавчу інормативно-правову базу функціонування циркулярної економіки; потрібно переходити до нових більш ефективних бізнес-моделей (еко-дизайну, ремонту, повторного використання, відновлення і обміну продукції та максимального запобігання утворенню відходів) і стимулювати розвиток

екологічно-чистих ("зелених") технологій; доцільно розробити цільові програми фінансування проектів у сфері циркулярної економіки; треба сприяти кращій поінформованості споживачів щодо концепції "циркулярної" економіки, екологічного "сліду" товарів і послуг, а також сталого споживання; необхідно змінити спосіб виробництва і споживання товарів з короткотермінового до довготермінового, а також заохочувати галузі економіки, підприємства і споживачів до максимальної переробки відходів. В цілому, політика України у сфері циркулярної економіки має формуватися і реалізовуватися комплекно з урахуванням глобальних трендів, фокусуючись на локальних проблемах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шпак Н.О., Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Руда М. В., Влодзимеж Ср. Implementation of a Circular Economy in Ukraine: The Context of European Integration. *Resources.* 2020. Т. 9, № *8.* С. 96. DOI: https://doi.org/10.3390/resources9080096

2. Браувайлер Г.-К., Школа В.Ю., Маркова О.О. Економіко-правовий механізм управління у сфері поводження з відходами в Україні. *Маркет инг і менедж мент інновацій.* 2017. № 2. С. 359-368. URL: https://ins.vntu.edu.ua/public/docs/literature_ins.pdf. (дата звернення: 04.02.2022).

3. Дейнеко Л.В., Дейнеко О.Т., Ципліцька О.О. Opportunities and barriers of the Ukrainian industry transition to the circular economy. *Environmental Economics.* 2019. 5 груд. (№10). С. 79-92. DOI: http://dx.doi.org/10.21511/ee.10(1).2019.06

4. Руда М.В., Яремчук Т.С., Бортнікова М.Г. Циркулярна економіка в Україні: адаптація європейського досвіду. *Менедж мент т а підприємницт во в Україні: ет апи ст ановлення і проблеми розвит ку.* 2021. Т. 3, № 1. С. 212 – 222. DOI: https://doi.org/10.23939/smeu2021.01.212

Булгакова Олександра Євгенівна – студентка кафедри інноваційних технологій дизайну архітектурного середовища, архітектурного факультету, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна, e-mail: bualja01@gmail.com

Янченко Наталія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна, e-mail: yanchenko300076@gmail.com

Bulhakova Oleksandra Y. **–** student of the Department of Innovative Technologies of Architectural Environment Design, Faculty of Architecture, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, Ukraine, e-mail: bualja01@gmail.com

Yanchenko Nataliia V. **–** PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economics and Business, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, Ukraine, e-mail: yanchenko300076@gmail.com

УДК 332.146:330.82

О. С. Вишневський

СТРАТЕГУВАННЯ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ З ПОЗИЦІЙ КЛАСИЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ: ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація. *У статті досліджено особливості стратегування смарт-спеціалізації розвитку регіонів з позицій класичної економічної теорії. Продемонстровано, що безумовне підпорядкування економічного розвитку спрямованості на смарт-спеціалізацію містить низку ризиків з позицій сучасних підходів до забезпечення економічного розвитку. Запропоновано перелік проблемних питань, а також визначено напрями подальших досліджень з метою їх вирішення.*

Ключові слова: смарт-спеціалізація; стратегування; класична економічна теорії; регіони; Україна.

STRATEGIZING SMART SPECIALIZATION OF REGIONAL DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF CLASSICAL ECONOMIC THEORY: PROBLEMS IN MODERN CONDITIONS

Abstract: The article investigates the features of strategizing smart specialization of regional development from the perspective of classical economic theory. It has been shown that the unconditional subordination of economic development to the focus on smart specialization contains a number of risks from the standpoint of modern approaches to economic development. The list of problematic issues is offered, and also the directions of the further researches for the purpose of their solution are defined.

Keywords: smart specialization; strategizing; classical economic theory; regions; Ukraine.

Методологічні підходи до формування смарт-спеціалізації певних територій були розроблені в ЄС вже досить давно (їх ще використовували під час реалізації стратегії «Європа-2020»). Так, «Керівництво із дослідницьких та інноваційних стратегій розумної спеціалізації» (Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3) [1] було видано у 2012 році. За цей час практика розробки стратегій смарт-спеціалізації поширилась не лише серед країн-членів ЄС, а також серед інших країн, включаючи Україну, де Постановою Кабінету Міністрів України № 932 від 11 листопаду 2015 року «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» визначено, що регіональні стратегії розвитку мають розроблятися на принципах смарт-спеціалізації.

Тому не випадково наукова спільнота приділяє питанням смарт-спеціалізації увагу. Варто зазначити, що проблема, пов’язана із забезпеченням смарт-спеціалізації досліджується не лише в Україні [2-6], а також в інших пострадянських країнах, наприклад, у Казахстані [7].

Вказані вище дослідження акцентують увагу на прикладних аспектах смарт-спеціалізації на регіональному рівні та галузевому аспекті [2-4], методологічних засадах [5; 7] та ролі підприємництва [6]. Але основи смарт спеціалізації з позицій економічної теорії залишаються поза значною увагою наукової спільноти. Тому наявний в об’єктивній реальності феномен смарт-спеціалізації потребує більш детального осмислення та вивчення з позицій економічної теорії.

Логіка впровадження концепції смарт-спеціалізації походить від класичних праць А. Сміта та Д. Рікардо. Фактично економіко-теоретичним базисом смарт-спеціалізації є теорія порівняльних переваг з урахуванням інноваційно-технологічного контексту, тобто забезпечення порівняльних переваг через використання інновацій, які уособлюються у смарт-спеціалізації. Важливо зазначити, що ця модель передбачає домінування принципу «Laissez-faire», коли державне регулювання економіки є мінімальним, а умови для вільної конкуренції максимально сприятливі.

Але як свідчить економічна історія та цілий корпус економічних досліджень від Ф. Ліста у XIX ст. до Е. Райнерта у XXI ст. [8] такий підхід не завжди є оптимальним для малих, відкритих економік з орієнтацію на експорт сировини та товарів з низькою доданою вартістю, до кола яких належить й Україна.

Також потребує уваги поточний контекст, коли чергова фаза поглиблення глобалізації поступово завершується, та спостерігаються посилання економічного протекціонізму та регіоналізації (локалізації) виробництва.

Окремо треба зауважити, що методика розрахунку коефіцієнта локалізації, на базі якого визначаються кластери для смарт-спеціалізації, є недосконалою. Фактично виходячи з її результатів [3, с.133] передбачається випуск тих самих продуктів лише із застосуванням інноваційних технологій. Але в цьому підході виникає ризик, що інновації будуть «імпортуватися», а в умовах глобальної конкуренції в кращому випадку глобальні ринки збуту будуть лише частково збережені, бо задоволення постійно зростаючих потреб в першу чергу задовольняється новими продуктами. В якості прикладу можна навести спеціалізацію у аграрному секторі, коли підвищення інноваційності галузі та продуктивності праці робиться за рахунок імпорту інноваційної техніки, насіння, програмного забезпечення тощо, а на експорт спрямовується продукція з низьким ступенем переробки.

З цих позицій виникає низка важливих питань:

- Чи здатна смарт-спеціалізації забезпечити конвергенцію регіонального розвитку в межах України?
- Чи здатна смарт-спеціалізації забезпечити прискорений розвиток регіонів України?
- Чи не призводить смарт-спеціалізації до закріплення економічного відставання України та її регіонів від економічно розвинених країн у довгостроковій перспективі?
- Як удосконалити процес смарт-спеціалізації промислових регіонів в умовах торгової лібералізації України з країнами-партнерами?

Крім цих питань треба звернути увагу на те, що всеохоплююче впровадження стратегій смарт-спеціалізації жодним чином не сприяє вирішенню поточних недоліків самого процесу стратегування [9], які стосуються його дизайну та операційної ефективності. Тобто в об'єктивних умовах низької ефективності процесу стратегічного управління в Україні на державному та регіональному рівні будь-яка прийнята стратегія (в тому числі й смарт-спеціалізації) з великою ймовірністю залишиться не реалізованою.

Пошук відповідей на ці запитання потребує фундаментальних досліджень, провідними напрямами серед яких можна визначити наступні:

- переосмислення теоретичних основ і проведення аналізу практичних результатів запровадження смарт-спеціалізації з позицій узгодження національних та регіональних інтересів;
- оцінка перспектив застосування смарт-спеціалізації в довгостроковій перспективі з позицій підвищення конкурентоспроможності регіонів і держави;
- формування єдиної платформи стратегування [10] для підвищення якості процесу стратегування на національному та регіональному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Foray D. et. al. (2012). Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3). European commission. https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4
2. Амоша О.І., Шевцова Г.З., Швець Н.В. Передумови смарт-спеціалізації Донецько-Придніпровського макрорегіону на основі розвитку хімічного виробництва. Економіка промисловості. 2019. № 3 (87). С. 5-33.
3. Шевченко А. В. Стратегічні пріоритети впровадження смарт-спеціалізації у промисловості України. Бізнес Інформ. 2019. №10. С. 130–135. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-10-130-135
4. Чикаренко І.А., Маматова Т.В., Чикаренко О.О. Стратегія регіонального розвитку на основі смарт-спеціалізації: методологічні засади. Аспекти публічного управління. 2020. Т. 8. № 1. С. 30-42.
5. Швець Н.В., Шевцова Г.З. Розвиток підприємництва та його роль у реалізації підходу смарт-спеціалізації в Україні. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 2 (60). С. 53-66.
6. Галгаш Р. А. Природно-ресурсний потенціал і можливості мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів і смарт-спеціалізації Луганської області. Бізнес Інформ. 2019. №7. С. 79–85.

https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-79-85.
7. Вечкинзова Е.А. Обзор теоретико-методологических подходов к формированию региональной смарт-специализации в Казахстане. Актуальные проблемы современности. 2018. № 1 (19). С. 111-115.
8. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными. М.: Высшая школа экономики, 2011. 384 с.
9. Вишневський О.С. Проблеми стратегічного управління соціально-економічним розвитком України з урахуванням процесів децентралізації. Вісник економічної науки України. 2016. № 1(30). С. 14-22.
10.Вишневський О.С. Національна цифрова платформа стратегування: користувачі, блоки, архітектура. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2(60). С. 216-224.

Вишневський Олександр Сергійович – доктор економічних наук, провідний науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики і розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, e-mail: vishnevskiy_O@nas.gov.ua, https://orcid.org/0000-0002-2375-6033.

Vyshnevskyi Oleksandr S. **–** Doctor of Economics, Lead Researcher of the Department of Regulatory Policy and Entrepreneurial Development, Institute of the Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: vishnevskiy_O@nas.gov.ua, https://orcid.org/0000-0002-2375-6033.

УДК 658.589

С. В. Войтків

НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПАСАЖИРСЬКОГО ВАГОНОБУДУВАННЯ

Науково-технічний центр "Автополіпром"

Анотація. *На основі аналізу основних проблем пасажирського залізничного транспорту України запропоновані напрямки інноваційного розвитку сфери пасажирського вагонобудування. Розглянуті, зокрема, інноваційні конструктивні рішення для створення перспективних і конкурентоспроможних моделей пасажирських спальних плацкартних і купейних вагонів для організації їх виробництва на вітчизняних підприємствах. Запропоновані інноваційні рішення забезпечать суттєве підвищення комфортабельності пасажирських перевезень і сприятимуть збільшенню їх експорту.*

Ключові слова: пасажирське вагонобудування; інноваційний розвиток; спальні вагони; купейний вагон; плацкартний вагон; комфортабельність пасажирських вагонів.

DIRECTIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF DOMESTIC FOR THE PRODUCTION OF PASSENGER WAGONS

Abstract. *On the basis of the analysis of the main problems of passenger railway transport of Ukraine the directions of innovative development of the sphere of passenger car-building are offered. In particular, innovative design solutions for the creation of promising and competitive models of passenger sleeping cars and compartment cars for the organization of their production at domestic enterprises are considered. The proposed innovative solutions will significantly increase the comfort of passenger traffic and increase their exports.*

Key words: production of passenger wagons; innovative development; sleeping wagon; compartment wagon; reserved wagon; comfort of passenger wagon.

Залізничний пасажирський транспорт в системі регіональних перевезень пасажирів займає чільне місце. Проте, на нинішній час переважна частина рухомого складу пасажирських вагонів, зокрема, спальних плацкартних і купейних вагонів, експлуатується уже понад п’ять десятків років і не відповідає сучасним вимогам до комфортабельності пасажирських перевезень. Аналізу проблем вітчизняного залізничного пасажирського транспорту присвячено багато наукових досліджень. Загальні проблеми, пов’язані з забезпеченням конкурентоспроможності вітчизняних пасажирських вагонів та PEST-аналіз діяльності вагонобудівних підприємства України, наведений у роботах [1-3] та інших. Проте, їх висновки та узагальнені рекомендації носять, здебільшого декларативний характер і стосуються, в основному, загальних питань функціонування залізничного транспорту. Так, у роботі [1], як позитивний приклад, наводиться створення та освоєння виробництва ПАТ "Крюківський вагонобудівний завод" сімейства нових пасажирських вагонів. Але ж це вагони, особливо плацкартні та купейні, застарілої конструкції, комфортабельність яких не відповідає сучасним вимогам. Про необхідність концентрації зусиль в інноваційному напрямку, який передбачає розширення використання і впровадження у виробництво вітчизняних науково-технологічних розробок йдеться у [2]. А у роботі [3] зазначено, що особливо актуальним завданням, у зв’язку з необхідністю інтегрування залізничної галузі України в європейську та світову транспортну мережу, являється модернізація рухомого складу з метою відповідності міжнародним стандартам для забезпечення його експлуатації на міжнародних магістралях. Концептуальні підходи до інноваційного розвитку вітчизняного залізничного транспорту наведені у [4]. Та, знову ж таки, у цій роботі окреслені тільки загальні напрямки можливої концепції. У дослідженні [5] зроблено висновок, що з метою підвищення конкуренції пасажирських перевезень з боку інших видів транспорту вагонобудівним підприємствам необхідно здійснювати удосконалення конструкцій вагонів у напрямках збільшення швидкості руху та підвищення комфортабельності за прийнятної ціни рухомого складу.

Проте, реальне вирішення наведених вище та ще багатьох інших проблем залізничної галузі та сфери виробництва пасажирських вагонів, не можливе без створення перспективних конструкцій, зокрема, плацкартних та купейних спальних вагонів на основі застосування, у першу чергу, інноваційних конструктивних (конструкційних) рішень. Лише такий підхід до створення конструкцій

пасажирських вагонів здатний забезпечити належний рівень їх конкурентоспроможності.

Напрямки пошуку інноваційних рішень при створенні нових перспективних та конкурентоспроможних пасажирських вагонів повинні, найперше, стосуватися (рис.1):

- конструкцій вагонів загалом і планувань їх пасажирських приміщень, особливо спальних плацкартних та купейних вагонів, у яких пасажири знаходяться на протязі тривалого часу;
- технологічних процесів дрібносерійного та близького до одиничного виробництва перспективних моделей вагонів, зокрема, технологічності їх конструкцій;
- зменшення обсягів фінансування проектів створення та освоєння виробництва нових моделей пасажирських вагонів і зниження собівартості їх виробництва та ринкової ціни, особливо на внутрішньому ринку.

Рис. 1. Основні напрямки інвестиційного розвитку пасажирського вагонобудування

Застосування нових компонувальних схем та планувань пасажирських спальних вагонів збільшеної до 3,4 м ширини та, при можливості, і довжини кузовів вагонів, сприятиме суттєвому підвищенню їх комфортабельності за рахунок:

- збільшення кількості туалетних приміщень, додатково обладнаних пеленальними столиками або душовими стояками;
- обладнання купейних вагонів високого рівня комфортабельності окремими душовими приміщеннями;
- розділу пасажирського приміщення вагонів на дві відокремлені частини, що суттєво зменшує рівень внутрішнього шуму, спричиненого пасажирами, особливо у спальних плацкартних вагонах;
- створення вагонів з одномісними купе, обладнаними відкидним столиком з умивальником та ящиком для сміття, шафою для верхнього одягу та навіть додатковим пасажирським сидінням без зменшення загальної пасажировмістимості;
- створення спальних купейних вагонів особливо високої комфортабельності з пасажирськими одно- або двомісними купе, обладнаними індивідуальними або суміжними на два купе туалетними приміщеннями з душовими боксами [6];
- суттєво розповсюджених спальних плацкартних вагонів з рівноцінними спальними нижніми та верхніми полицями, незалежно від їх розміщення [7].

Значне зменшення інвестиційних коштів, здебільшого, власних коштів підприємств-виробників вагонів, необхідних для розвитку вітчизняного вагонобудування, можливе за рахунок створення модельних рядів пасажирських спальних та сидячих вагонів на основі широкого застосування:

- принципів модульного проектування та максимальної уніфікації їх конструкцій, особливо спорідненого або й, навіть, різного призначення;

- проектування блоків-модулів таких складових частин вагонів як туалетні приміщення, душові кабіни, службові купе та купе для відпочинку провідників, комплектувальні вироби систем електричного опалення та кондиціювання повітря тощо.

Тим паче, що такий підхід до створення нових та конкурентоспроможних пасажирських вагонів забезпечить зменшення капіталовкладень необхідних:

- для проведення дослідно-конструкторських робіт по проектуванню та виготовленню, випробуваннях і сертифікації нових моделей вагонів;

- для здійснення технологічної підготовки виробництва, проектування та виготовлення необхідного оснащення і придбання відповідного обладнання (за рахунок зменшення його номенклатури).

Більше того, застосування нових компонувальних схем забезпечує створення перспективних спальних плацкартних вагонів на порядок вищого рівня комфортабельності за рахунок створення рівноцінних спальних місць, розміщених як у поперечному так і у поздовжньому напрямках у кожному відокремленому відсіку, а також завдяки розділенню пасажирського приміщення на дві відокремлені частини.

Безперечно, усі проектовані перспективні пасажирські вагони повинні бути обладнані електричними котлами для забезпечення пасажирів гарячою водою, мікрохвильовими пічками або іншими пристроями для підігріву їди, системами інтернет-зв'язку, розетками для заряджання гаджетів тощо. А спальні купейні вагони високого та особливо-високого рівня комфортабельності повинні мати індивідуальні відеоплеєри з навушниками для перегляду телевізійних програм або відеофільмів з персональних носіїв.

Пошук та застосування інноваційних конструкторських та технологічних рішень по запропонованих напрямках забезпечить створення нових модельних рядів перспективних та конкурентоспроможних пасажирських вагонів, зокрема, спальних плацкартних та купейних, різних рівнів комфортабельності у відповідності до сучасних міжнародних вимог. А організація виробництва таких пасажирських вагонів сприятиме розвитку не тільки сфери пасажирського вагонобудування і суттєвому зростанню конкурентоспроможності його продукції на європейському та світовому ринках, але й сфер багатьох сумісних галузей промисловості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузуб А. В. Конкурентоспроможність вітчизняних вагонобудівних підприємств під час завоювання нових ринків збуту у сучасних умовах. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2018. Вип. 1 (12). С. 176-181.

2. Потапенко О. О., Фомін О. В. Аналіз сучасного стану залізничної галузі України та напрямків її реформування. *Наукові вісті Далівського університету.* 2020. № 19. 4 с. https://doi.org/10.33216/2222-3428-2020-19-10.

3. Кузуб А. В. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних вагонобудівних підприємств в умовах державного регулювання. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Вип. 26-2. С. 10-15.

4. Копитко О. В. Концептуальні підходи до інноваційного розвитку залізничного транспорту України. *Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал.* 2014. №2 (34). С. 70-74.

5. Хоменко М. М., Дорожкіна Г. М., Хоменко Л. М. Менеджмент виробництва пасажирських вагонів за раціоналізації систем забезпечення. *Економіка і організація управління*. 2020. № 3 (39). С. 9-20. https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.3.1.

6. Войтків С.В. Аналіз компонувальних схем спальних вагонів. *Наука та прогрес транспорту.* Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. Дніпро, 2020. № 3 (87). С. 147-162.

7. Войтків С.В. Компонувальні схеми перспективних спальних плацкартних вагонів підвищеної комфортабельності. *Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту* : матеріали 81 Міжнародної наук.-практ. конф., м. Дніпро. 22-23 квіт. 2021 р. С. 35-36.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

УДК 332

О. М. Гарнага

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Національний університет водного господарства та природокористування

Анотація. *У статті розглядаються аспекти формування інноваційної стратегії розвитку землекористування. Висвітлено роль інновацій та інноваційної політики у сфері землекористування.*

Ключові слова: інноваційна стратегія, аграрне виробництво, потенціал, управління, землекористування.

FORMATION OF INNOVATIVE STRATEGY FOR LAND USE DEVELOPMENT

Abstract. *The article considers aspects of formation of innovative strategy of land use development. The role of innovations and innovation policy in the field of land use is highlighted.*

Keywords: innovation strategy, agricultural production, capacity, management, land use.

Проблематика оптимального узгодження процесів використання і охорони земельних ресурсів потребує системної орієнтації досліджень у контексті формування стратегії соціального та економічного розвитку держави, яка повинна бути зорієнтована на ефективне використання аграрного потенціалу та досягнення високих стандартів життя. Становлення конкурентоспроможної економіки підіймає питання інноваційного розвитку землекористування, який повинен забезпечувати ефективне використання наявного земельного фонду країни.

Зазначимо, що передумовами формування інноваційної стратегії розвитку землекористування є глибокі зміни самої суті землекористування в країні: започатковано нову систему земельних відносин на основі приватної власності на землю, зросла кількість землекористувачів та землевласників, формується інфраструктура ринку землі й іпотечного кредитування, змінилися умови праці, виникла потреба переходу від звичної статичної до динамічної конкуренції, а відповідно й виникла потреба у використанні нестандартних рішень, які, у свою чергу, вимагають високого рівня не стільки традиційного інтелекту, скільки творчості, креативності землевласників та землекористувачів [1, с. 163].

Успішна інноваційна політика у сфері землекористування дасть можливість створити позитивний імідж сільськогосподарського виробництва, підвищити конкурентоспроможність, ефективно використовувати наявні ресурси, збільшувати прибуток.

Під поняттям "інноваційна стратегія" розуміють комплекс нововведень, які змінюють традиційні, колишні форми мислення й діяльності. У сучасному розумінні інноваційний розвиток трактується як парадигма економічного, соціально-політичного, інформаційного розвитку, передумова інтеграції до постіндустріального, інформаційного суспільства.

Інноваційну стратегію функціонування землекористування слід розглядати як опорну для всього кола питань і проблем, які мають розв'язувати товаровиробники. Ефективна інноваційна стратегія розвитку повинна передбачати оцінювання всіх форм інноваційної діяльності, що мають прояв у нововведеннях різного типу. Проте на практиці дотриматися цього положення досить складно, оскільки інноваційний процес має охоплювати всі сторони господарської діяльності та входити до всіх видів соціально-економічної діяльності.

Інноваційна стратегія землекористування визначається такими найвагомішими складниками, як розміщення і структура земельних ресурсів, ринковими позиціями та загальногосподарською структурою виробництва (контрольована частка ринку, доступ до джерел фінансування й сировини, стан конкурентоспроможності). На початковому етапі розбудови інноваційної стратегії визначається термін формування стратегії, оскільки інновації потребують тривалого періоду часу, що, звичайно, позначається на всьому процесі життєдіяльності. При цьому не слід забувати, що взаємозалежність інноваційної та інвестиційної стратегій настільки є щільною й глибокою, що ці процеси, направлені на єдину мету, стають одним цілим.

Як показує досвід європейських країн, інноваційна стратегія розвитку землекористування повинна

зосереджувати свої зусилля на таких напрямах [2, с. 33]:

1) формування сучасної техніко-технологічної бази, упровадження енерго- та ресурсозбереження, комплексної автоматизації виробництва та управління;

2) формування фахівців високого класу, зокрема, шляхом підвищення їх кваліфікації і творчої активності, а також інноваційне оновлення всіх сфер діяльності, напрямів організації виробництва та праці, методів та систем управління;

3) посилення спрямованості діючої системи мотивації праці на підтримку інноваційної діяльності й інноваційного клімату у галузі;

4) об'єктивне та достовірне оцінювання інноваційного рівня землекористування у аграрному виробництві — визначення системи показників та критеріїв розвитку, ефективності розробок і впровадження у виробництво, реалізації науково-технічної політики.

Розробка інноваційної стратегії розвитку землекористування дозволить створити умови для відбору оптимальних варіантів інноваційних рішень, їх впровадження та підвищення економічної ефективності, конкурентної переваги, стабільності розвитку землекористування.

Інноваційна стратегія розвитку землекористування є складовою частиною загальної стратегії і містить в собі комплекс інноваційних заходів, які мають на меті визначення найважливіших та пріоритетних напрямків вибору ефективного розвитку сільськогосподарського землекористування.

Формулювання стратегії повинно розглядатися як один із значущих компонентів системи інноваційного розвитку і передбачати визначення особливостей процесу сільськогосподарського землекористування. Враховуючи, що стратегія - це спосіб досягнення результату, сформульованого у вигляді мети, можна зазначити, що формулювання стратегії є процесом, у ході якого керівники встановлюють місію, формують систему цілей, обирають стратегії, а також визначають усі складові (елементи) процесу стратегічного управління [3].

При формуванні інноваційної стратегії розвитку землекористування, слід враховувати засоби та методи діяльності суб'єкта господарювання, які використовуються для досягнення поставлених цілей та повинні бути орієнтовані на збереження земельних ресурсів, відтворення родючості ґрунтів, забезпечувати динамічний та гармонійний розвиток економіки в цілому.

Важливе значення у формуванні інноваційної стратегії розвитку землекористуванням належить державній підтримці [4]. Роль держави в регулюванні земельних відносин зводиться до наступних функцій: розпорядження єдиним державним земельним фондом; визначення основних положень землевпорядкування і землекористування; розробка перспективних планів раціонального використання земельних ресурсів України для забезпечення потреб аграрного виробництва та інших галузей економіки; підвищення родючості ґрунтів, а також визначення основних положень охорони ґрунтів від ерозії, засолення та інших процесів. Важливе значення має державний контроль за використанням земель, встановлення єдиної системи і порядку ведення земельного кадастру, порядку складання щорічного земельного балансу.

Отже, інноваційна стратегія повинна визначатися пріоритетами розвитку та фінансовими можливостями суб'єктів аграрного господарювання. Важливе значення має державна підтримка впровадження інновацій. У відповідності до вказаних чинників, визначаються складові, етапи, критерії та показники здійснення інноваційної стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Песчанська І.М. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку землекористування // Наукові праці. Економічні науки. 2005. Т. 64, Вип. 51. С. 162-165.

2. Гринчук Ю.С. Формування інноваційних стратегій управління використанням земельно-ресурсного потенціалу аграрного виробництва // Економіка та держава. 2013. № 7. С. 31-33.

3. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Гейця. К.: Фенікс, 2003. 1007 с.

4. Лазарєва О.В. Методологічні підходи формування механізму інноваційного управління сільськогосподарським землекористуванням // Економіка. Управління. Інновації. 2014. № 2 (12). С. 295-303.

Гарнага Олександр Миколайович, кандидат економічних наук, доцент, доцент, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: o.m.gharnagha@nuwm.edu.ua

Harnaha Oleksandr M. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, e-mail: o.m.gharnagha@nuwm.edu.ua

Ю. Е. Дуднєва

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ У СФЕРІ САМОДІЯЛЬНОГО МАСОВОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків

Анотація. *В статті обґрунтовано перспективи розробки та реалізації інноваційних проєктів самодіяльного масового спорту та фізичної культури в Україні. Розглянуто якісні характеристики категорії «спорт» та його місця у суспільному житті. На підставі аналізу соціальних та економічних тенденцій доведено доцільність розвитку проєктів популяризації самодіяльного масового спорту в Україні.*

Ключові слова: проєкт; спорт; самодіяльний масовий спорт; фізична культура; ефективність.

PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF PROJECTS IN THE FIELD OF AMATEUR MASS SPORT IN UKRAINE

Abstract. *The article substantiates the prospects for the development and implementation of innovative projects of amateur mass sports and physical culture in Ukraine. Qualitative characteristics of the category "sport" and its place in public life are considered. On the basis of the analysis of social and economic tendencies the expediency of development of projects of popularization of amateur mass sports in Ukraine is proved.*

Keywords: project; sport; amateur mass sports; physical culture; efficiency.

Сучасний етап розвитку суспільства центральне місце відводить людині, її потребам, можливостям саморозвитку та самовдосконалення, серед яких центральне місце замає стан фізичного та психічного здоров'я. Закономірним наслідком цих процесів є актуалізації проблематики розвитку фізичного виховання та масового спорту.

У сучасному світі спортивні досягнення розглядаються як один з показників розвитку країни. Давно визначено, що за своїм змістом спорт є різновидом активної діяльності людини. Забезпечуючи зовнішню досконалість людини, впливаючи на формування моральних та духовних якостей особистості, заняття спортом вимагають окрім значних фізичних зусиль, також моральних, інтелектуальних та творчих проявів. Спортивні змагання відбувається у таких ситуаціях, які можна назвати штучно створеними, при цьому важливим є факт необхідності дотримання визначених правил. В процесі спортивних змагань оцінюються певні дії учасників, їх якості та здібності. Світова практика визначає фізичне виховання і спорт пріоритетними сферами, які отримують різноманітну державною підтримкою задля популяризації здорового способу життя, фізичної активності, розвитку масового та олімпійського спорту.

Аналіз літератури з проблематики самодіяльного масового та професійного спорту, соціокультурних основ олімпійського руху дозволяє сформулювати наступні якісні характеристики такої категорії як «спорт»:

– спорт можна розглядати як продукт культури через той значний вплив, який має культурне та соціальне середовище на спортивний рух. В ході історичного розвитку культури, фізична культура перетворилася на самостійну область суспільно-необхідної діяльності. Кожна епоха накладає свій відбиток на особливості спорту (релігійність спортивних заходів в Древній Греції, лицарські бої у середні віка, поєднання із філософією у східних культурах). Це твердження є справедливим і для сучасного суспільства. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» констатує, що фізична культура є «складовою загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових і інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування особистості», підкреслюючи, що «держава всебічно сприяє розвитку самодіяльного масового спорту, основу якого становлять різноманітні фізкультурно-спортивні секції, заохочує і стимулює діяльність підприємств, установ, організацій та громадян, що сприяє його розвитку» [1];

– спорт є могутнім чинником розвитку суспільства. Він впливає на різні аспекти функціонування сучасного мультикультурного світу, сприяє створенню єдиного культурного простору, є дієвим драйвером у розвитку економіки. Спорт допомагає встановлювати контакти між народами різних країн, є могутнім комунікаційним чинником;

– спорт – усвідомлення цінності інновацій. У спорті ціннісна орієнтація постіндустріальної цивілізації орієнтована на постійне оновлення. Сучасний спорт можливий як постійне покращення спортивних результатів та підвищення видовищності спортивних змагань, так само як у науці це постійне оновлення знань, в економіці – виробництво нових товарів та послуг, у повсякденному житті – оновлення задоволень;

– спорт є сферою реалізації естетичних цінностей. Одна із загальних культурних цінностей спорту полягає в тому, що він пропонує великі можливості для естетичного впливу на людей, для розвитку здатності сприймати, відчувати та створювати красу;

– також спорт це сфера самореалізації та самоствердження особистості. Спортсмен є зразком боротьби зі своїми слабостями, із зовнішніми перешкодами, з тимчасовими невдачами;

– спорт – ідеал справедливості. У спорті, а також у гуманній ігровій моделі конкурентних реальних життєвих ситуацій створюються передумови для реалізації гуманістичного принципу справедливості та рівності можливостей. Спорт є своєрідним символом співробітництва та взаєморозуміння у світі, символічним містком для припинення конфронтації та конфліктів;

– сучасний спорт являє собою систему знань. Досягнення високих спортивних результатів, подальший успішний розвиток інфраструктури спорту неможливі без наукового знання, міждисциплінарної взаємодії спортивних та інших наук.

Міжнародний олімпійський комітет заявив в Олімпійській хартії, що «заняття спортом – одне із прав людини. Кожен повинен мати можливість займатися спортом, не піддаючись дискримінації, на кшталт Олімпійського руху, що має на увазі порозуміння в дусі дружби, солідарності та чесної гри» [2].

Спортивно-оздоровча сфера є важливою складовою національної економіки. Проблематика економічної ефективності цієї галузі, різні аспекти її розвитку та регулювання, державна підтримка, приватні інвестиції та спонсорства привертають увагу політиків, економістів, підприємців.

Актуальність реалізації різноманітних проєктів у сфері самодіяльного масового спорту в Україні визначається наступними сучасними процесами і тенденціями [3, 4, 5]:

– зниження чисельності населення України, зменшення тривалості життя та демографічна криза. За даними Державної служби статистики чисельність населення на 01 січня 2021 року склала 41 588,4 тис. осіб, кожен рік населення зменшується приблизно на 270-280 тис. осіб;

– екологічні проблеми, наслідки Чорнобильської катастрофи, забруднення навколишнього середовища негативно впливають на здоров’я людей;

– загальне зниження рухової активності у дітей та підлітків, пасивний спосіб життя за комп’ютерами та гаджетами, перманентне зниження потреби у фізичній активності дорослого населення через відсутність звички займатись спортом та дефіциту можливостей. Можемо стверджувати, що у свідомості українців це немає стійкого розуміння щодо занять фізичною культурою як важливішого елементу у процесі виховання, соціалізації і культурного розвитку;

– збільшення вільного часу, як в межах всього життєвого циклу, так і в річних, тижневих і денних межах. Зараз громадяни України мають в середньому 100, як мінімум 80 вихідних днів в рік. Заняття фізкультурою протягом 2-2,5 годин тільки у вихідні дні дозволить довести рухову активність до оптимального рівня;

– загальне зростання освітнього рівня громадян України. З цим пов’язана можливість більш раціонального способу життя і розвитку власної особистості.

Харківський регіон є одним з найбільш розвинених з точки зору розвитку самодіяльного масового спорту, однак важливою проблемою є дефіцит, а іноді відсутність власної інфраструктурної бази, нестача коштів на підтримання матеріально-технічної бази.

Сприяти розвитку інфраструктури спорту має залучення коштів спонсорів та інвесторів, виділення коштів у бюджетах громад, участь у Президентській програмі «Велике будівництво» та загальнонаціональній програмі «Здорова Україна».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Редакція від 16.07.2019. [Електронний ресурс] – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12.

2. Олімпійська Хартія [Електронний ресурс] – URL: https://cafepulsar.ru/uk/svod-osnovopolagayushchih-principov-olimpizma-olimpiiskaya-hartiya-v-ponyatie/.

3. Леонов Я. В. Використання маркетингових технологій в спортивній індустрії. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8680.

4. Разумовський С. О. Маркетинг фізичної культури як елемент соціальної сфери суспільства (соціально-філософський аналіз). *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 2. С. 199-203.

5. Танклевська Н. С., Вибранський В. В. Основи маркетингу в спортивній сфері. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. Випуск 6 (140). С. 20-25.

Дуднєва Юлія Ернстівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту, Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків, ***j_dudneva@ukr.net***

Dudnieva Iuliia Er., Ph.D in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Economics and Management Department, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv

УДК 004.8:330.101.541:330.131.7: 330.46:37.03:65.012.12

А.С. Завербний
Ю.С. Макарова

РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. *У статті досліджено основні негативні наслідки та ризики використання штучного інтелекту для розвитку національної економіки, які можуть суттєво вплинути на повсякденне життя.*

Ключові слова: штучний інтелект; автоматизація; наслідки інновацій; інноваційні процеси.

Risks of using artificial intelligence for the development of the national economy

Abstract. *The article examines the main negative consequences and risks of using artificial intelligence for the development of the national economy, which can significantly affect everyday life.*

Key words: artificial intelligence; automation; consequences of innovations; innovation processes.

У березні минулого року на технічній конференції South by Southwest в Остіні, штат Техас, засновник Tesla і SpaceX Ілон Маск випустив дружнє попередження: «Зверніть увагу на мої слова, ШІ набагато небезпечніший, ніж ядерна бомба» [1].

Штучний інтелект може покращити життя людей та економічну конкурентоспроможність, але це також створює нові ризики.

На конференції було розглянуто наслідки використання ШІ для політики та досліджень у 4 сферах, які можуть суттєво вплинути на повсякденне життя — кібербезпеку, автоматизовані транспортні засоби, кримінальне правосуддя та фінансові послуги. Також було підкреслено, що ШІ матиме далекосяжні наслідки для суспільства, навіть якщо можливості штучного інтелекту сьогодні перестануть розвиватися. Розглянуто перспективи ШІ в найближчому майбутньому та визначено сфери, де можуть знадобитися зміни в політиці та дослідженнях, які вказані на рис. 1.

Рис. 1. Наслідки штучного інтелекту для політики та досліджень [2]

Перший крок у підготовці до негативного впливу штучного інтелекту — розглянути деякі з цих негативних впливів.

Втрата певних робочих місць. Хоча багато робочих місць буде створено штучним інтелектом, і багато людей прогнозують чисте збільшення робочих місць або принаймні очікують, що буде створено

таку ж кількість робочих місць, сьогодні люди будуть виконувати роботу, яку зроблять машини. Це вимагатиме змін у програмах навчання та освіти, щоб підготувати майбутню робочу силу, а також допомогти нинішнім працівникам перейти на нові посади, які використовуватимуть їхні унікальні людські здібності.

Зміна людського досвіду. ШІ бере на себе дрібні завдання і дозволяє людям значно скоротити кількість часу, який їм потрібно проводити на роботі - додатковою свободою не кожен може успішно скористатися. Економічні вигоди від підвищення ефективності є досить чіткими у звітах про прибутки та збитки підприємств, але загальні вигоди для суспільства та людського стану є дещо непрозорими.

Глобальні правила. Технологія ШІ, яка вимагає нових законів і правил, повинна бути визначена різними урядами, щоб забезпечити безпечну та ефективну глобальну взаємодію. Дії та рішення щодо штучного інтелекту в одній країні можуть дуже легко вплинути на інші. Наприклад, коли Європа прийняла жорсткий регуляторний підхід для забезпечення згоди та прозорості, тоді як США і особливо Китай дозволяють своїм компаніям застосовувати ШІ набагато ліберальніше [3].

Прискорений злом. Штучний інтелект збільшує швидкість того, що може бути досягнуто, і в багатьох випадках він перевищує наші можливості. Завдяки автоматизації такі підлі дії як доставка вірусів до програмного забезпечення значно полегшиться.

ШІ Тероризм. Також може виникнути нова форма тероризму з підтримкою штучного інтелекту, з якою потрібно боротися: від поширення автономних дронів до дистанційних атак або доставки хвороб через нанороботів.

Сліпа залежність від ШІ. Це може статися, коли підприємства припускають, що вони можуть сліпо покладатися на модель ШІ. Штучний інтелект може бути фантастичним у сортуванні або автоматизації процесів до 80-85% роботи, яка зазвичай займає у 10 разів більше часу для людей, але це все одно залишає 15-20% роботи, яка вимагає суб’єктивного нагляду. Такий підхід дозволить уникнути необ'єктивних результатів.

Взаємодія людини. Немає жодної тіні сумніву, що машини набагато кращі, коли мова йде про ефективну роботу, але вони не можуть зробити людський зв’язок застарілим. Машини не можуть налагодити зв’язок з людьми, що є важливою ознакою, коли справа доходить до управління командою.

Незвичайне мислення. Хоча багато компаній починають впроваджувати штучний інтелект у міру можливостей, через численні переваги, які має технологія, є і негативні сторони її впровадження. Одним з найбільших недоліків є відсутність людського внеску та процесів мислення. ШІ може чудово підходити для виконання простих завдань, але коли справа доходить до більш складних завдань, потреба в людській інтерпретації стає все більш очевидною. Штучний інтелект не завжди може пояснити постійні зміни та адаптацію, як це можуть зробити люди, оскільки немає процесу мислення та досвіду [4].

У висновку можна сказати, що для того, щоб визначити найкращий спосіб підготовки до майбутнього з ще більшою кількістю додатків штучного інтелекту, буде потрібно час і глибокі людські міркування, щоб гарантувати, що, незважаючи на можливість негативного впливу його подальшого впровадження, він максимально мінімізований. Тому важливо, щоб компанії в майбутньому гарантували, що завдання, які вони прагнуть виконати за допомогою ШІ, швидше доповнюють роботу їхнього персоналу, а не замінюють її.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Оцінка технології: Штучний інтелект: нові можливості, проблеми та наслідки (2018). URL: https://www.gao.gov/products/gao-18-142sp

2. Девід Роу (2020). Погляд на недоліки штучного інтелекту. URL: https://www.reworked.co/information-management/a-look-at-the-downsides-of-artificial-intelligence/

3. Бернард Марр (2021). Які негативні наслідки штучного інтелекту (ШІ)? URL: https://bernardmarr.com/what-are-the-negative-impacts-of-artificial-intelligence-ai/

4. Майк Томас (2021). 7 Небезпечні ризики штучного інтелекту. URL: https://builtin.com/artificial-intelligence/risks-of-artificial-intelligence

Завербний Андрій Степанович **–** доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Макарова Юлія Сергіївна **–** студентка, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: makarova_j_171929@ukr.net

Zaverbnyj Andrij S. – doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Makarova Yuliia S. – student, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: makarova_j_171929@ukr.net

УДК 378:621.311.1:658

М. М. Климчук
О. М. Ємельянова
Т. А. Ільїна

ІМПЕРАТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ДЕВЕЛОПМЕНТУ НА ЗАСАДАХ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГООЩАДНОСТІ

Київський національний університет будівництва і архітектури

Анотація. *Запропоновано теоретичні засади інтердисциплінарної концепції енергоощадного девелопменту будівельного комплексу, де визначено параметричні характеристики та функціональні ознаки, що є основою для розробки стратегічного механізму її реалізації на всіх рівнях економічної системи з метою зниження енергозалежності нашої держави. Результати дослідження можуть бути впроваджені на всіх рівнях економічної системи, оскільки проблематика підвищення рівня енергоефективності є актуальною. Розроблена інтердисциплінарна концепція енергоощадного девелопменту будівельного комплексу враховує специфіку розвитку ринку будівельного сектору та світові тенденції, що відображені в новітніх концепціях: «Environmental Economics», «Green Lease», «Urban economy», «Surveying», «Passive House».*

Ключові слова: девелопмент, управління, енергоефективність, інвестиції, концепція.

IMPERATIVES FOR IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE APPROACHES TO DEVELOPMENT ON THE BASIS OF ENERGY EFFICIENCY AND ENERGY SAVINGS

Abstract: *The theoretical foundations of interdisciplinary concept of development of building energy saving sector, where defined parametric performance and functional characteristics that are the basis for developing a strategic mechanism for its implementation at all levels of the economic system in order to reduce energy dependence of our country.The results of the study can be implemented at all levels of the economic system, as the issue of improving energy efficiency is relevant. The developed interdisciplinary concept of energy-saving development of the construction complex takes into account the specifics of the development of the construction sector market and global trends, which are reflected in the latest concepts: «Environmental Economics», «Green Lease», «Urban economy», «Surveying», «Passive House».*

Keywords: development, management, energy efficiency, investments, concept.

Трансформація парадигми енергозбереження будівельного комплексу в сучасних формаціях постіндустріального розвитку суспільства як пріоритет актуалізують розробку інтердисциплінарної концепції енергоощадного девелопменту на основі симбіозу сучасних концептів: «Environmental economics», «Passive house», «Green Lease», «Urban economy» та «Surveying», що обумовлено дефіцитом енергоресурсів. Реалізація інтердисциплінарної концепції енергоощадного девелопменту надасть можливість зменшити енергомісткість виробництва будівельної продукції, вирішити екологічні та ресурсні проблеми, підвищити рівень конкурентоспроможності, прибутковості, енергоефективності, енергонезалежності, енергобезпеки будівельного підприємства [2-4].

Представлена проблематика, як пріоритет визначає дослідження синкретизму новітніх концептів: «Environmental economics», «Passive house», «Green Lease», «Urban economy» та «Surveying» в контексті розроблення інтердисциплінарної концепції енергоощадного девелопменту як детермінанти зниження рівня енергозалежності реального сектору економіки, зменшення негативного впливу на оточуюче середовище, розвитку соціальної сфери.

Наукові дискусії щодо формування концептуальних положень реалізації заходів енергозбереження в будівництві ще не набули фундаментальних та комплексних розробок, що обумовлює доцільність подальших досліджень в ракурсі їх систематизації та узагальнення [1].

У контексті формування високотехнологічного замкненого циклу виробництва будівельного устаткування та будівельних матеріалів енергоощадний девелопмент є детермінантою трансформації основних бізнес-процесів, диверсифікації ризиків, виробничо-комерційної діяльності. Тобто, відбувається поступовий перехід девелопменту від зведення об'єктів комерційної нерухомості до створення базису для розвитку учасників будівельного сектору ринку. Світові тренди будівельної

галузі - це важливий орієнтир для розвитку вітчизняних компаній. Енергоощадний девелопмент сприятиме виходу вітчизняних будівельних компаній на новий технологічно-конкурентний рівень, що надасть можливість залучити значні іноземні інвестиції в реалізацію проєктів [5-6].

Враховуючі сучасні тренди енергозбереження в будівельному комплексі, вважаємо за доцільне інкорпорувати поняття «енергоощадний девелопментом» та визначити його як систему реалізації комплексу заходів економічного, організаційного, технічного, технологічного, правового, екологічного та соціального характеру, спрямованих на зниження рівня витрат енергоресурсів будівлею на основі впровадження енергоефективних технологій та управлінських практик, а також поліпшення організаційно-управлінської сфери, оптимізації бізнес-процесів.

В рамках представленої проблематики пропонуємо розробляти основні положення інтердисциплінарної концепції енергоощадного девелопменту в будівельному комплексі на основі синкретизму концептів «Surveying», «Urban economy», «Green Lease», «Passive House» та «Enviromental economics», що надасть змогу сформувати дієвий інструментарій реалізації енергоефективних заходів в будівельному комплексі.

Одним з трендів світової економіки в сфері управління комерційною нерухомістю є активне поширення в науці і практиці концепції «Surveying». Потреба в ефективному регулюванні розвитку ринку нерухомості як ключового сектора національної економіки будь-якої країни зумовила виникнення самостійної професійної сфери діяльності у вигляді сервеїнга. Вивчення міжнародного досвіду показує, що застосування професійного підходу до управління нерухомістю надає можливість значно підвищити рівень його ефективності в інтересах усіх стейкхолдерів (власників, орендарів, держави та суспільства) [10]. Концепцію «Surveying» можна інтерпретувати як сукупність юридичних, технічних, економічних і управлінських експертиз нерухомості, проведення яких забезпечує отримання максимального ефекту від її використання [10].

«Green Lease» - це загальний термін, який відноситься до стратегії підприємства, що формалізує обов'язки між орендарями та орендодавцями щодо заходів енергозбереження в будівлі. «Green Lease» є одним з інструментів, які можуть бути використані для підвищення рівня енергоефективності комерційної нерухомості та забезпечує реалізацію зобов'язань між орендодавцем та орендарем будівлі в контексті мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище [7; 11].

Сьогодні у низці країн створені рейтингові системи, що оцінюють будівельні об'єкти за критеріями екологічності: раціонального використання електроенергії, якості внутрішнього мікроклімату та будівельних матеріалів, оптимального вибору земельної ділянки.

У світовій практиці застосовуються різні національні рейтингові системи: американська LEED (the Leadership in Energy and Environmental Design – Керівництво в енергетиці і прийнятному з погляду екології проектуванні), англійська BREEAM BRE Environmental Assessment Method – метод оцінки екологічної ефективності будівель, розроблений в 1990 р. британською організацією BRE Global) і німецька DGNB (розроблена німецьким Радою зі сталого розвитку – DGNB). Німецька система (DGNB), як підкреслюють фахівці, є орієнтиром для розвитку американської (LEED) і англійської (BREEAM) [11].

Наступний новітній концепт «Passive House», впровадження якого обумовлено значним енергоспоживанням за повний цикл експлуатації будинків, що складає в Україні в середньому понад 300 кВт·год/м² на рік опалюваної площі. При цьому в житлових будинках створюється емісія близько 35 % всіх парникових газів [3]. Вищезазначене потребує вирішення питання охорони навколишнього середовища та актуалізує вивчення проблематики впровадження енергофективного й пасивного будівництва для сталого розвитку національної економіки. Зведення пасивних будинків є одним з векторів розв'язання проблеми оптимізації структурності споживання енергії, що призведе до використання відновлювальних джерел енергії та сучасних техніко-економічних рішень у контексті енергозбереження у будівництві [8].

Urban economy представляє нову парадигму, яка є альтернативою традиційному експлуатаційного підходу до міського господарства та енергетики, оскільки основним її концептуальним базисом є реалізація ефективної стратегії розвитку муніципалітетів з урахуванням їх потенціалу в різних сферах. Також дана концепція орієнтує на трансформацію міського простору, який має гармонійно поєднувати традиційні архітектурні форми з просторовим плануванням, наближеними до природного ландшафту. Концептуальні положення Urban economy можуть використовуватись для розвитку нових міських агломерацій [11].

Аналіз представлених досліджень [9] на сайті американської національної лабораторії

відновлювальної енергетики щодо використання інструментарію Buildings Industry Transportation Electricity Scenarios (BITES) в будівництві надав змогу запропонувати впровадити BITES при енергоощадному девелопменті будівель. Оскільки, Buildings Industry Transportation Electricity Scenarios - це інструмент, що базується на сценаріях аналізу зміни попиту та пропозиції енергоресурсів реального сектору економіки, а також оцінювання обсягів *викидів* діоксиду *вуглецю виробництвами.* BITES надає можливість перевірити та вивчити варіанти енергоефективних технологій, які можуть призвести до значного скорочення обсягів *викидів* діоксиду *вуглецю* та зменшення залежності від нафти, газу. Тобто, Buildings Industry Transportation Electricity Scenarios - це інтерактивна система, яка надає можливість користувачам досліджувати зміни у споживанні енергоресурсів та *викидів* діоксиду *вуглецю*.

Деталізовано потенційні переваги від впровадження та реалізації інтердисциплінарної концепції енергоощадного девелопменту будівельного комплексу в ракурсі структурних компонент: економічної, екологічної та соціальної. Запропоновано теоретичні засади інтердисциплінарної концепції енергоощадного девелопменту будівельного комплексу за параметричними характеристиками та функціональними ознаками, що є основою для розробки стратегічного механізму її реалізації на всіх рівнях економічної системи з метою зниження енергозалежності нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Джеджула В. В. Енергозбереження промислових підприємств: методологія формування, механізм управління : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2014. 346 с.
2. Ємельянова О.М. Інноваційна платформа парадигми енергоощадного девелопменту: сучасні тренди та імперативи реалізації в Україні /О.М. Ємельянова, М. М. Климчук, Т.А. Ільїна, С.А. Климчук //Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий журнал. – Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. - Вип.17. – Т. 1. – С. 122-133.
3. Климчук М. М. Методологія управління енергозбереженням підприємств на засадах інвайроментальної економіки. Галицький економічний вісник: науковий журнал. С. 55-59 – № 4.- 2016.
4. Ільїна Т.А. Науково-прикладні засади управління ризиками на підприємствах: постулати, тренди, модифікація / М.М. Климчук, Т.А. Ільїна, В. В. Шовківська //«Erbe der europäischen Wissenschaft»: колек. монографія– К2020.– С. 143-158.
5. Климчук М.М. Інтегративно-конвергенціальна методологія реалізації енергоощадного девелопменту в Україні / М. М. Климчук, Ю. Л. Порфірєв // Формування ринкових відносин в Україні. – 2019. – № 1. – С. 92–99.
6. Климчук М.М. Архітектоніка системи енергоощадного девелопменту на платформі будівельного енергокластеру / М. М. Климчук, В. В. Шовківська // Економічний форум: науковий журнал. – № 1. – 2019. – С. 58-64.
7. Климчук М.М. Науково-прикладні засади управління енергозбереженням на будівельних підприємствах : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.04 / Климчук М. М. - Київ : КНУБА, 2020. - 38 с.
8. Куліков П. М., Климчук М. М. Управління енергозбереженням на будівельних підприємствах: теорія, методологія, практика : Монографія. Івано-Франківськ, 2017. – 365 с.
9. Buildings Industry Transportation Electricity Scenarios (BITES) Tool – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bites.nrel.gov/index.php (дата звернення 17.02.2022).
10. Guzhva I., Klymchuk M., Klochko A, Ivanov E. Digitalization, Energy Saving and Innovation in Public and Private Sectors.: Monograph. – Ivano-Frankivsk city, Foliant publishing house, 2021 – 201 pages.
11. Klymchuk M. Cognitive Technologies as a Determinant of the Economic Transformation Process and Energy Efficiency of the Economy: Monograph / V. Tkachenko, M. Klymchuk. –Kyiv, 2021. – 201 p.

Климчук Марина Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри організації та управління будівництвом, Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Ємельянова Олена Миколаївна – доцент, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри Організації та управління будівництвом Київський національний університет будівництва і архітектури, mkelena1@ukr.net

Ільїна Тетяна Анатоліївна **–** кандидат економічних наук, начальник відділу стратегічного управління, Київський національний університет будівництва і архітектури (просп. Повітрофлотський, 31, Київ, 03680, Україна) **E-mail:** Vsu-knuba@gmail.com

УДК 65.014.1

К.В. Ковтуненко,
Ю.В. Гутарева,
В. В. Корохов

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Державний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *У даній статті розглянуто феномен регулювання інноваційної діяльності підприємств, проаналізовано роль держави в організації інноваційної діяльності підприємств, висвітлено основні напрями вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України.*

Ключові слова: економіка, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інноваційна діяльність підприємства, державне регулювання інноваційної діяльності.

SYSTEM OF REGULATION OF INNOVATIVE ACTIVITY IN THE FIELD OF ENTREPRENEURSHIP

Abstract: *In the given article the phenomenon of regulation of innovative activity of enterprises is considered, the role of the state in the organization of innovative activity of enterprises is analyzed. The authors cover the basic directions of improvement of the mechanism of state regulation of innovative development of Ukraine's economy.*

Key words: economy, innovative development, innovative activity, innovative activity of the enterprise, state regulation of innovative activity.

Зазначимо, що на сучасному етапі розвитку України та економічної ситуації в країні, усвідомлення важливості та пріоритетності вивчення та аналізу інноваційної діяльності підприємств стало поштовхом до активної модернізації цих самих підприємств. Таким чином, зауважимо, що на даний момент інноваційна діяльність стала чи не найважливішим чинником ефективного функціонування та розвитку українських підприємств.

Доліджения інноваційної діяльності підприємств знаходиться у центрі уваги як українських, так і зарубіжних дослідників [Висоцька 2005; Тычинский 2006; Денисенко 2007; Близнюк 2008; Кузнєцова 2009; Поліщук 2010; Тарасова 2012; Ковтуненко 2013; Гордієнко 2014; Коваленко 2015]. Проте, не дивлячись на величезну кількість робіт, присвячених цій темі, існує нагальна необхідність наукового обґрунтування принципів та систем регулювання інноваційної діяльності в сфері підприємництва в Україні.

Основною метою статті є розгляд та аналіз інноваційної діяльності в Україні, а саме інноваційної діяльності на підприємствах. Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність. Предметом дослідження є система регулювання інноваційної діяльності в сфері підприємництва.

Перш за все, зазначимо, що *інноваційна діяльність* є складовою сучасної державної стратегії розвитку країни. Науково-технічний прогрес потребує впровадження інновацій на підприємстві, які дадуть можливість відповідати не тільки вітчизняним, але й зарубіжним умовам вимогам. Таким чином, «на сучасному етапі формування демократичного суспільства найважливішим аспектом в регулюванні інноваційних процесів та невід'ємною складовою інноваційної системи є створення цілісного поля для повноцінної, масштабної та результативної інноваційної діяльності» [14, с. 802].

Перш за все, необхідно дати визначення основному поняттю статті. *Інноваційна діяльність* – 1. це «спільна діяльність безлічі учасників ринку в єдиному інноваційному процесі з метою створення і реалізації інновації»; 2. «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [12].

Згідно з Т. В. Полозовою, *інноваційна діяльність підприємства* – це «діяльність, що націлена на розробку, використання та комерціалізацію науково-техніко-технологічних результатів (інновацій)

інноваційного процесу для виробництва продукції, розширення номенклатури (асортименту), впровадження новітньої технології (організація управління чи удосконалення тощо) та реалізації конкурентоспроможного товару (робіт, услуг) з метою отримання економічної ефективності» [11, с. 109].

Більшість науковців вважають, що інноваційну діяльність (процес) потрібно розглядати у вигляді двох моделей: «*лінійна* (вказано акцент на науку) і *системно-інтегрована* (вказано акцент на науку і кон'юнктуру ринку)». В останній можуть бути відсутні фундаментальні і прикладні дослідження та дослідно-конструктивні розробки. Перевагу надають системно-інтегрованій моделі, оскільки вона передбачає зменшення інноваційного ладу від зародження ідеї до впровадження інновації на ринку, забезпечення ресурсної ефективності [1, с. 81].

Зазначимо, що залежно від ролі участі в інноваційному процесі, *учасників інноваційної діяльності* можна підрозділити на:

- «суб'єкти *інноваційної діяльності*;
- суб'єкти, що *забезпечують* інноваційну діяльність;
- суб'єкти, що *регулюють* інноваційну діяльність» [1, с. 83].

Суб'єктами, що *регулюють* інноваційну діяльність є: органи *державної влади* та органи *місцевого самоврядування*. «Вони встановлюють загальні напрями інноваційної діяльності, стверджують інноваційні проекти і програми, виробляють основні принципи розвитку інноваційної діяльності в сфері науки і наукового обслуговування, стверджують форми державної звітності, засновують і реєструють організації, що реалізують інноваційні проекти і т.п.» [10, с. 65].

Суб'єктами, які *забезпечують* інноваційну діяльність, є «*юридичні* та *фізичні* особи, які надають фінансові, інформаційні, маркетингові, патентноліцензійні, лізингові та інші послуги суб'єктам інноваційної діяльності». *Органи* та *організації*, створювані для цілей сприяння розвитку підприємств у науковотехнічній та впроваджувальній сферах, координації інноваційної діяльності, її підтримки та фінансування можуть створюватися як постійно діючі, так і для виконання тимчасових функцій. Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які безпосередньо беруть участь у процесі створення інновацій [10, с. 62].

Необхідно звернути увагу на те, що частина 2 статті 326 Господарського кодексу України встановлює, що *формами інвестування* інноваційної діяльності є:

- *«державне* (комунальне) інвестування, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів та інших коштів відповідно до закону;
- *комерційне* інвестування, що здійснюється суб'єктами господарювання за рахунок власних або позичкових коштів з метою розвитку бази підприємництва;
- *соціальне* інвестування, що здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер;
- *іноземне* інвестування, що здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами;
- *спільне* інвестування, що здійснюється суб'єктами України разом з іноземними юридичними особами чи іноземцями» [4].

Таким чином, зауважимо, що *інноваційний розвиток* передбачає постійну розробку, освоєння і виведення на ринок різних нововведень. Інноваційний процес потребує єдності технічних, організаційних та соціальних нововведень, формування нових моделей використання наявних ресурсів. З цього можна зробити висновок, що підприємство, яке обирає інноваційний шлях розвитку, повинно мати певний потенціал, достатній для його реалізації і який враховує особливості галузі та може оцінюватися певними критеріями:

- «енергійне, гнучке керівництво, здатне йти на ризик;
- прогресивна організаційна структура управління, зорієнтована на роботу в динамічних глобалізаційних умовах;
- висока репутація підприємства у клієнтів і ділових партнерів;

- наявність інформації про тенденції змін потреб і попиту на транспортні послуги у споживачів, уміння виявляти й прогнозувати приховані (майбутні) потреби і попит;
- добре знання можливостей і потенціалу конкурентів у галузі;
- наявність досвіду розробки інновацій та їх просування на ринку;
- доступ до останніх досягнень науки і техніки як на транспорті, так й в суміжних галузях;
- кадровий потенціал (науковий, інженерний і робітничий);
- висока якість і культура обслуговування;
- резерви потужностей;
- фінансові ресурси для реалізації інноваційного розвитку;
- спроможність взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища» [5, с.104-105].

Теоретичною основою регулювання інноваційної діяльності є *система державного регулювання* інноваційних процесів. Проте, слід зазначити, що «засади регулювання інноваційної діяльності лежать в основі не лише державного управління економічними процесами, а й в основі управління інноваційними процесами підприємства в цілому» [5, с.103].

Під *державним регулюванням інноваційної діяльності* розуміють «цілеспрямований вплив органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери» [15, с. 391].

Мета державного регулювання інноваційної діяльності на кожному історичному етапі розвитку економіки «залежить від багатьох обставин і насамперед від ступеня загального регулювання економіки» [6, с. 300].

Основним *завдання* державних органів є «визначення мети інноваційної політики, основних принципів її здійснення, а також механізму реалізації» [8, с. 92].

Відповідно, *інноваційна політика* має бути спрямована на «визначення пріоритетів і концептуальних засад інноваційного розвитку країни, формування нормативно-правової бази щодо відносин між державними інституціями та інноваційно-активними суб’єктами підприємницької діяльності, використання прямих і опосередкованих методів регулювання інноваційної діяльності з метою її активізації, формування і розвитку відповідної інфраструктури, створення сприятливого економічного клімату для здійснення інноваційних процесів» [6, с. 305].

Класичний набір *цілей* державного регулювання економіки в розвинутих країн передбачає вісім фундаментальних складових: «економічне зростання, повна зайнятість, економічна ефективність, стабільний рівень цін, економічна свобода підприємництва і вибір виду діяльності, справедливий розподіл доходів, прибутків, економічна забезпеченість та збалансованість зовнішньоекономічних відносин» [3, с. 39].

Узагальнюючи вище наведені трактування, вважаємо, що *інноваційна політика держави* – це система управління інноваційною діяльністю, в основі якої закладено сукупність принципів, методів та форм діяльності держави, спрямованих на створення належних умов для розвитку інноваційних процесів в економіці, стимулювання впровадження результатів інноваційної діяльності в науково-технічній та виробничій сферах [7, с. 237].

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих і регіональних інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ щодо кредитування інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури;
- державної реєстрації інноваційних проектів [16, с. 13].

Варто зауважити, що в основному, використовують три найбільш вживаних стимули (важелі) реалізації *сприятливої державної політики в інноваційній сфері*, а саме:

- фінансова підтримка з державного та місцевого бюджетів, спрямована на створення та розвиток інноваційної інфраструктури, а також на підтримку реалізації пріоритетів інноваційного розвитку держави та її регіонів;
- сприятлива кредитна, податкова та митна політика відносно учасників інноваційних процесів – суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів, інформаційно-аналітичне забезпечення та передача інформації громадськості та учасникам ринку, а також міжнародне співробітництво в інноваційній сфері [13, с. 133].

Отже, *роль держави* в регулюванні інноваційних процесів є визначальною і значно впливає на ділову активність підприємств. Перспективними напрямами регулювання інноваційного розвитку підприємств в Україні повинні бути:

- удосконалення основ інноваційної політики у всіх галузях, зокрема в промисловості;
- стимулювання впровадження інновацій у виробничі процеси підприємств, що дасть змогу підвищити їх інноваційну активність і сприятиме ефективному поєднанню інтелектуального та виробничого капіталів та інтенсифікацію науково-інноваційних відносин у виробничій сфері;
- розвиток механізмів фінансової підтримки впровадження інновацій (зокрема технологічних) промисловими підприємствами у виробничу діяльність;
- збалансування розвитку секторів науки та зміцнення зв’язків між ними, що дозволить активізувати наукову і науково-технічну діяльність у напрямку створення науково-технічних результатів;
- підвищення якості міжнародного трансферу технологій у промисловість, що дозволить збільшити рівень технологічної готовності промислових підприємств;
- сприяння комерціалізації науково-дослідних розробок, зокрема розробити механізми розподілу прибутку між окремим дослідником, інститутом і посередниками, що сприяють комерціалізації;
- розвиток організаційних та правових форм інноваційної діяльності, зокрема технологічних парків [9, с. 17].

Таким чином, основними напрямами *вдосконалення* механізму *державного регулювання* інноваційного розвитку економіки України є:

- підтримка створення інноваційно-орієнтованих об'єднань на базі провідних освітніх закладів, наукових і фінансових установ, підприємств і формуванням на цій основі стійких інноваційних кластерів;
- сприяння залученню іноземних інвестицій у високотехнологічний сектор економіки для забезпечення фінансування створення та впровадження інновацій у реальний сектор економіки;
- запровадження механізму страхування ризиків, пов'язаних з реалізацією інноваційних проектів, який позитивно впливатиме на інвестування цих проектів;
- підтримка підприємств промисловості та інших галузей, які здійснюють свою діяльність у високотехнологічній сфері у проведенні зарубіжних презентацій, виставок, круглих столів з метою просування їх продукції на міжнародні ринки;
- здійснення моніторингу попиту на високотехнологічну продукцію, надання інформаційно-консультативної, правової допомоги і пошук потенційних партнерів для укладання договорів щодо їх реалізації;
- запровадження механізму пільгового кредитування підприємств, які виробляють інноваційну продукцію;
- створення цілісної національної інноваційної системи, яка має включати спеціалізовані технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори, інжинірингові центри, венчурні компанії, інноваційні кластери тощо;

- удосконалення механізму правового захисту інтелектуальної власності та страхування інноваційної діяльності як основи інноваційного розвитку економіки України;
- сприяння формуванню та активна участь держави на ринку інновацій (інформація в державних виданнях, виставки, біржі, ярмарки, купівля-продаж ліцензій тощо);
- розробка форм гармонійного поєднання національних інтересів у науково-інноваційному розвитку з міжнародною диференціацією, спеціалізацією і сегментацією ринків наукоємких технологій та інновацій [2, с. 7].

Отже, інноваційна діяльність підприємств потребує збільшення державної участі як фінансового, так і організаційного характеру. Регулювання інноваційної діяльності підприємств повинно бути виведено на більш сучасний рівень, спираючись на досвід зарубіжних країн. Крім того, є нагальна необхідність розробити та впровадити комплексну систему регулювання інноваційної діяльності підприємств, яка буде базуватися на постійному пошуці та використанні нових способів реалізації потенціалу підприємств. На нашу думку, сучасні механізми регулювання інноваційної діяльності підприємств посприяють розвитку економіку на державному рівні у цілому.

Наразі розглянуто теоретичні основи досліджуваного питання, проте ми вважаємо доцільним проведення практичної частини дослідження, а саме розробки методів успішного регулювання інноваційних процесів на українських підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Братчук Л. М. Теоретичне обґрунтування сутності інноваційної діяльності в системі бухгалтерського обліку. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, 2016. С. 81-86.
2. Вітренко-Хрустальова Т. М. Напрямки вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України. *Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку*, 2013. С. 1-8.
3. Волков О. І. Інноваційний розвиток промисловості України. К.: КНТ, 2006. 648 с.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV (редакція від 07 березня 2018 р.). Відомості Верховної Ради України, 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Гречан А.П. Особливості формування інноваційної стратегії транспортних підприємств. *Вісник Національного транспортного університету. Серія "Економічні науки". Науково-технічний збірник*. К.: НТУ, 2015. С. 100-106.
6. Йохна М. П., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності: *Навчальний посібник*. К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 400 с.
7. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки: *Навч. посібник*. Львів: «Новий Світ 2000», 2006. 432 с.
8. Лапко О. О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. К.: ІЕП НАНУ, 1999. 254 с.
9. Лиськова Л. М. Інноваційна діяльність вітчизняних підприємств у період структурної кризи як метод забезпечення їх конкурентоспроможності. *Європейські перспективи*, 2015. С. 13-19.
10. Микитюк П. П. Інноваційний розвиток підприємства. *Навчальний посібник*. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
11. Полозова Т. В. Інноваційна діяльність підприємства та економічна сутність інноваційного процесу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, 2015. С. 108-113.
12. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV (редакція від 05 грудня 2012 р.). *Відомості Верховної Ради України*, 2002. Ст. 266.
13. Стояновський А. Р. Державна підтримка розвитку інноваційної інфраструктури в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2016. С. 131-136.

14.Терещенко В. Л. Стан та забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2016. С. 800-806.

15.Федулова Л.І. Інноваційна економіка: Підручник. К.: Либідь, 2006. 480 с.

16.Чулаєвська М .Є. Інноваційна діяльність в Україні як фактор забезпечення економічного розвитку та стабільності. К. : ДФСУ, 2003. 38 с.

Ковтуненко Ксенія Валеріївна, доктор економічніх наук, професор, завідувач кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: k.v.kovtunenko@mzeid.in

Гутарева Юлія Василівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: j.v.gutareva@mzeid.in

Корохов Володимир Володимирович, студент 4-го курсу кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: volodymyr.korokhov@mzeid.in

Kovtunenko Kseniia V. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: k.v.kovtunenko@mzeid.in

Hutareva Yuliia V. – associate professor, docent of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: j.v.gutareva@mzeid.in

Korohov Volodumur V. 4th year student of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: volodymyr.korokhov@mzeid.in

УДК 330.341

Г.В. Кондратьєва[1]

ОРГАНІЗАЦІЯ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

[1]Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Анотація. *У статті досліджено нинішній стан організації просторового планування територій України на місцевому, регіональному та державному рівні відповідно до затверджених цілей сталого розвитку в умовах глобалізації світової економіки.*

Ключові слова: сталий розвиток територій, територіальна громада, стратегія сталого розвитку, соціально-економічний розвиток, цілі сталого розвитку; конкурентоспроможність регіону.

ORGANIZATION OF SUSTAINABLE SPATIAL PLANNING OF THE TERRITORIES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Abstract: *In article examines the current state of the organization of spatial planning of Ukraine at the local, regional and state levels in accordance with the approved goals of sustainable development in the context of globalization of the world economy.*

Keywords: sustainable development of territories, territorial community, sustainable development strategy, socio-economic development, Sustainable Development Goals, competitiveness of the region.

«…сталий розвиток, це такий розвиток, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, …це економічна стабільність у гармонії із соціальним благополуччям та екологічною безпекою».

САМІТ В РІО-ДЕ-ЖАНЕЙРО, 1992

Процес глобалізації світової економіки вводить нові закономірності і змінює рівні відповідальності за організацію просторового розвитку територій. Світова економіка призводить до посилення ролі та відповідальності місцевих громад в економічному розвитку локальних територій на місцевому, регіональному, державному та міжнародному рівні. Українське суспільство впевнено усвідомлює, що соціально-економічний розвиток країни залежить від можливості, обізнаності, бажання та зацікавленості громад займатися місцевим розвитком. У зв'язку із завершенням процесів децентралізації, впровадження нового адміністративного поділу, практична реалізація принципу повсюдності місцевого самоврядування покладає на лідерів громад відповідальність за сталий соціально-економічний розвиток.

Територіальні громади перетворились із об'єкта управління на суб'єкт управління, тому самостійно мають забезпечувати конкурентоспроможність територій та інвестиційну діяльність враховуючи розвиток трьох взаємно підсилюючих пріоритетів:

• розумний розвиток (що базується на знаннях та інноваціях: неформальна освіта, розумна громада розумне місто, розумний будинок т.п.);

• сталий розвиток (що забезпечує більш ефективне використання ресурсів та конкурентоспроможність відповідно до 17 цілей сталого розвитку далі – ЦСР) [1];

• всеохоплюючий розвиток, (що веде до зростання рівня зайнятості економічно активного населення, соціальної та територіальної цілісності).

Всі вищезазначені пріоритетні напрямки є невід'ємною складовою моделі сталого розвитку територій, тобто це процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації економічної, соціальної та екологічної складової з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [2].

Термін «сталий розвиток» офіційно був прийнятий на Всесвітній конференції ООН навколишнього середовища і розвитку, що проходила у Ріо-де-Жанейро [3]. Це стало результатом багаторічної наукової, аналітичної та політичної роботи.

Отже, як регіон, так і громада, які раніше були лише об'єктами державної регіональної політики та реципієнтами централізовано перерозподілених ресурсів розвитку, наразі набувають власної суб'єктності. І ця суб'єктність може бути важливою складовою як генератор синергетичного ефекту для просторового, регіонального та загальнонаціонального розвитку, так і гальмом такого розвитку через дезорганізуючий вплив на взаємодію основних акторів на регіональному та загальнонаціональному рівнях розвитку. На жаль, таке

гальмування у процесі перенесення на громади функцій цілепокладання їхнього власного розвитку не є для України унікальним явищем [4].

Брак управлінської компетентності та системності серед керівників нерідко призводить до «замикання» громад у вузьких рамках вирішення назрілих проблем власного розвитку. Не секрет, що саме від керівника та його управлінської компетентності залежить успішний розвиток територій і регіонів. Управління як мистецтво пов'язана зі здатністю керівника вирішувати управлінські завдання неповторно, оригінально, талановито, з найменшими втратами сил і засобів, високою результативністю, що значною мірою зумовлено особистими якостями і характеристиками керівника, рівнем його професійної підготовки як управлінця.

Серед актуальних проблем новостворених територіальних громад слід зазначити:

- надмірна приземленість вибору внутрішніх пріоритетів розвитку: потенційний ресурс розвитку витрачається на залагодження потреб благоустрою територій, соціальних об'єктів, як максимум – дорожньої інфраструктури;
- формальність стратегування – через брак стратегічної культури та стратегічного мислення. Створення стратегічних планів суто з метою отримання централізованого фінансування під певні проєкти – прямий шлях до втрати можливого системного ефекту від цих проєктів;
- неефективність рішень з ухилом у бік територіальної автаркії – через брак довіри між територіальними спільнотами, інерційність вузького територіального мислення, відсутність інформаційного обміну, невміння застосовувати синергетичні підходи, зокрема міжмуніципальної співпраці;
- обмеженість практичної спроможності громад – як через об'єктивну затримку секторальної децентралізації та надмірну централізованість багатьох суттєвих процесів (яка може формуватися і адміністративними регуляціями, і монополізацією приватним бізнесом), так і через невміння чи й небажання скористатися доступними (у т.ч. альтернативними) засобами розширення спроможності громад у секторальних вимірах;
- відкрита чи прихована внутрішня конфліктність громад (політична складова) – через надмірний пресинг бізнесу, адаптацію громад до впливу потужних олігархічних інтересів, формування власного «місцевого олігархату», внутрішню нерівномірність розвитку тощо;
- відсутність розробленої системно-покрокової інструкції щодо організації сталого просторового розвитку територій;
- небажання представників місцевої влади підтримувати або продовжити вдало реалізовані проєкти, або ініціативи попередньої влади.

Досвід засвідчує, що «стандартно» спроможні громади переважним чином схильні продовжувати розвиток у рамках традиційних моделей, оптимізуючи, часто вельми успішно, використання наявних ресурсів. Вони мають досить слабку мотивацію до диверсифікації джерел існування та інновацій в управлінні, схильні бути пасивними реципієнтами політик, сформованих на вищих рівнях врядування. Їм притаманні поширення патерналізму та від ресурсне стратегування та планування розвитку, за якого стратегія розглядається як організаційний план спрямування наявних ресурсів громади, що не передбачає структурних змін.

Громади, які мають проблеми з досягненням спроможності, набагато більше схильні народжувати нові ідеї та моделі розвитку. Вони позбавлені патерналістських очікувань та схиляються до того, що влада насамперед повинна «не заважати» розвиткові громади. В таких умовах значно ймовірніше застосування ресурсоутворювальних стратегій, завданням яких є генерування ресурсів, які мають бути спрямовані на досягнення стратегічних цілей. Водночас сильніший і ризик зациклення таких громад на вирішенні внутрішніх проблем, тому вони не менше потребують збалансованих політик регіонального розвитку, проте значно вимогливі до їх змісту.

Перехід громад на модель сталого розвитку значною мірою залежить від наявного потенціалу розширеного відтворення ресурсної бази соціально-економічного піднесення на новій інституціональній і технологічній основі. Досвід передових країн та наслідки структурної і системної перебудови більшості сегментів національного господарства свідчать, що реальні зрушення в напрямі формування передумов сталого розвитку як держави в цілому, так і окремих регіонів можливі лише за умови нарощення не лише виробничого, а й природно-ресурсного, демографічного, науково-технічного, рекреаційного, інформаційного та соціально-культурного потенціалу. Тобто, мова йде про всі складові соціально-економічного потенціалу, а також людський фактор та інституціональні зміни в системі економічних відносин при виборі пріоритетів переходу національного та регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку [5].

Нова світоглядна парадигма, на якій ґрунтується організація сталого просторового планування територій, є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Ця модель орієнтована на досягнення оптимального балансу між трьома складовими розвитку – економічною, соціальною та екологічною. ЦСР базуються на політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних і культурних цінностях, властивих українському суспільстві.

Наразі ситуація у сфері публічного управління сталим розвитком в Україні характеризується: відсутністю координації публічної політики у сфері сталого розвитку на всіх рівнях; неузгодженістю регіональних і місцевих

стратегій розвитку із національними ЦСР; неможливістю здійснювати вимірювання поточного стану, оцінювання проблеми для стратегічного планування сталого розвитку регіонів та громад, а також прогресу досягнення ЦСР на регіональному та локальному рівнях на основі узгоджених підходів визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку регіонів та громад.

Зазначені проблеми посилюються відсутністю в Україні ефективних механізмів визначення стратегічних пріоритетів та системи стратегічного планування, що охоплює всі рівні й узгоджує як процеси та програми на національному, субнаціональному та локальному рівнях, так і їх ресурсне забезпечення. Значна кількість програм, розроблених на всіх рівнях, зумовлює розпорошеність бюджетних ресурсів, а самі ці програми системно недофінансовуються та не виконуються, що перетворює їх на формальні. Запровадження процесу формування нормативно-правових засад щодо досягнення ЦСР в Україні розпочалось і прийняттям Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, яким передбачено необхідність забезпечення дотримання ЦСР до 2030 року та визначення їх «орієнтирами для розроблення проєктів прогнозних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України», а також упровадження дієвої системи моніторингу реалізації ЦСР [2]. Слід зауважити, що цей Указ Президента в імплементаційній частині передбачає залучення урядових органів влади та наукових спільнот, проте в документі не йдеться про включення в цей процес регіонального рівня, громад та підприємств і організацій [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS:
URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html;
2. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Документ 722/2019, чинний, поточна редакція — Прийняття від 30.09.2019 : URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html;
3. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку: URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455
4. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування/Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко/Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с;
5. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп./Д 11 [Шевченко О.В., Романова В.В., Жаліло Я.А. та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук Я.А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2020. – 153 с. ISBN 978-966-554-344-2;
6. Романюк С. А. Регіональний розвиток і децентралізація: теоретичні та практичні аспекти. Регіональна економіка. 2014. №3. С. 10–18 ; Романюк С. А. Основні напрями трансформації регіональної політики Європейського Союзу. Экономика и управление. 2013. № 2. С. 76–82. С. 80.

Кондратьєва Ганна Вікторівна, аспірант кафедри менеджменту та логістики, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, e-mail: khv1804@gmail.com

Kondratieva Hanna Viktoriwna – postgraduate student at the Department of Management and Logistics, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, e-mail: khv1804@gmail.com.

УДК 330.1(334)

С. І. Котенко

ВИКОРИСТАННЯ ДІАГРАМИ ІСІКАВИ В ПРОЦЕСІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ІННОВАЦІЙ

Сумський державний університет

Анотація. *У статті проведено аналіз складових процесу комерціалізації наукових інновацій, показані шляхи та джерела їх фінансування на різних стадіях інноваційного процесу. Досліджено вплив конкурентного середовища а також шляхи збільшення прибутковості наукових інновацій за рахунок використання діаграми Ісікави в процесі оцінки факторів впливу.*

Ключові слова: інновації, наукова інноваційна діяльність, комерціалізація інновацій, діаграма Ісікави, конкурентні переваги.

USE OF ISHIKAWA DIAGRAM IN THE PROCESS OF COMMERCIALIZATION OF SCIENTIFIC INNOVATIONS

Abstract: *The article analyzes the components of the process of commercialization of scientific innovations, shows the ways and sources of their funding at different stages of the innovation process. The influence of the competitive environment as well as the ways to increase the profitability of scientific innovations through the use of the Ishikawa diagram in the process of assessing the factors of influence.*

Keywords: innovations, scientific innovation activity, commercialization of innovations, Ishikawa diagram, competitive advantages.

Розглядаючи процес комерціалізації наукових інновацій, необхідно представляти його як багатоетапний процес послідовної реалізації наукової ідеї на новий продукт чи послугу. Етапами інноваційного процесу будуть фундаментальні та прикладні дослідження, дослідно-конструкторські роботи, маркетингові дослідження, виробництво та збут.

Для аналізу процесу комерціалізації наукових інновацій необхідно визначитися з точками початку та закінчення кожного етапу цього процесу, зі змістом робіт на кожному етапі, критеріями оцінки якості виконання цих робіт та допустимого рівня ризику для кожного етапу. Тільки після проведення такого аналізу можна переходити до планування процесу загалом [1].

Процес комерціалізації наукових інновацій можна досліджувати як послідовне здійснення науково-дослідної, науково-технічної, інноваційної, виробничої діяльності та маркетингу, як стадії життєвого циклу інновації від наукової ідеї до збуту готового продукту або як етапи фінансування та інвестування розробки та розповсюдження нового продукту [1].

Комерціалізацію інновацій необхідно розглядати як інвестиційний процес, націлений отримання високого прибутку від реалізації інноваційного продукту. Інноваційна діяльність завжди пов'язана з великими ризиками, що супроводжують високоприбуткові проекти. Неможливість заздалегідь спрогнозувати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, пов'язаних із процесом комерціалізації, припускає отримання значних збитків замість запланованого комерційного, соціального чи екологічного ефекту [2]. Як джерела інвестицій процесу комерціалізації наукових інновацій можуть виступати:

– державні та міжнародні фонди та програми, гранти, цільові програми;

- венчурні фонди;

- промислові компанії.

Попередній розрахунок необхідних інвестицій будується на зборі та систематизації значного обсягу даних про всі можливі витрати на різних етапах інноваційного проекту. Тому вибір схеми фінансування проекту виробляється лише після отримання результатів попереднього розрахунку обсягу необхідних фінансових вливань [2].

Специфіка фінансування ризикових інвестиційних проектів наукового спрямування полягає у послідовному виділенні коштів на кожній стадії проекту. Необхідний обсяг фінансування кожного наступного етапу інноваційного процесу збільшується у рази.

Таким чином, розбивка проекту на етапи дає змогу точніше дозувати інвестиції у часі, зменшити

втрати від ризиків, укладених у кожному етапі інвестиційного проекту.

На першому етапі інноваційного процесу ведуться пошукові дослідження, які мають на меті знайти вирішення важливих науково-технічних проблем. Фінансування науково-дослідних робіт здійснюється в основному з державного бюджету за завданнями з державних програм та на безповоротній основі. Рідше пошукові науково-дослідні роботи виконуються на замовлення та фінансування підприємств. На цьому етапі проводять попередні дослідження, оцінка комерційної привабливості інноваційного продукту, обсяг потенційного ринку збуту нового продукту. У ході досліджень створюються прототипи інноваційного продукту, на яких надалі виявлятимуть сильні та слабкі сторони майбутнього продукту [3].

Наступний етап інноваційного процесу – прикладні науково-дослідні роботи (НДР). На другому етапі завершуються роботи зі створення прототипу, досліджуються його властивості. Складається бізнес-план, який стане основою у переговорах з потенційними інвесторами у майбутньому. Нова порція фінансування потрібна для ведення дослідно-конструкторських робіт та підготовки виробництва до випуску інноваційного продукту/послуги [2, 3].

Вибір джерела інвестицій для кожного етапу процесу комерціалізації наукових інновацій диктується обсягом необхідних інвестицій, рівнем ризику при проведенні робіт на даному етапі, а найголовніше, стратегією комерціалізації інновації щодо права власності на результати робіт на даному етапі. Обсяг банківського кредитування цілком може забезпечити фінансування чергового етапу, але рівень ризику впливає на відсоткову ставку. Банки прагнуть звести свої ризики до нуля та гарантовано отримати прибуток від вкладених коштів, тому для отримання кредиту може знадобитися заставне забезпечення або порука фізичних чи юридичних осіб, яким банк довіряє. Зазвичай банки не цікавляться участю в бізнесі та не пов'язують фінансування з можливістю участі в управлінні бізнесом. Венчурні інвестори готові фінансувати ризикові проекти, які у разі успіху принесуть значний прибуток, але зазвичай вимагають участі в управлінні проектом [4].

На третьому етапі ведуться дослідно-конструкторські роботи, виконується технологічна та організаційна підготовка виробництва. Випуск дослідного зразка продукту із заданими споживчими властивостями є індикатором успішності проекту. Для початку наступного етапу інноваційного процесу потрібні великі інвестиції, але ризик значно нижчий, ніж попередніх етапах.

На четвертому етапі здійснюється запуск у виробництво та виведення на ринок наукового інноваційного продукту. Ця стадія науково-інноваційного процесу характеризується високим ризиком зниження обсягів реалізації нового продукту внаслідок ринкової конкуренції. Конкуренти різними способами прагнуть зайняти місце у новій ринковій ніші [4]. Добросовісні конкуренти діють у межах закону, набуваючи ліцензію використання інноваційної технології чи продукту. Але знаходяться й ті, хто використовують інноваційну технологію або виробляють інноваційний продукт, не купуючи ліцензії, в обхід вимог закону, організують виробництво дешевих підробок під маркою організації-розробника. Найнебезпечніші конкуренти виводять ринку інноваційний продукт із дещо зміненими споживчими чи технологічними характеристиками, внесеними для обходу законних обмежень. Таким чином, недобросовісні конкуренти отримують конкурентну перевагу, знаходячи прогалини в патентному законодавстві, витісняючи своєю продукцією дорожчий оригінальний продукт [5].

Саме на заключному етапі слід використовувати діаграму Ісікави для формування конкурентних переваг нового науково-інноваційного продукту та зменшення впливу факторів, які, так чи інакше, вносять корективи в програму збуту [4]. Причинно-наслідкова діаграма названа на честь одного з найбільших японських теоретиків менеджменту, професора інженерного факультету Токійського Університету Каору Ісікава (Ishikawa Kaoru), який запропонував її як доповнення до існуючих методик логічного аналізу та покращення якості виробничих процесів [6]. К. Ісікава присвятив вивченню методів статистичного контролю, аналізу проблем та виробленню оптимальних рішень щодо збільшення якості на підприємствах японської промисловості якості більшу частину свого життя. Тому дані про точну дату появи однойменної діаграми є суперечливими. За однією з версій, К. Ісікава, перебуваючи з перевіркою контролю якості на одному із заводів у 1953 р., підсумовував думку простих робітників та інженерів на аркуші паперу і провів олівцем між ними лінії зв'язків. Отримана діаграма викликала схвалення серед робітників і стала широко використовуватися як аналітичний метод у багатьох компаніях Японії. До 1960 р. діаграма Ісікави була включена в державний термінологічний промисловий стандарт у галузі контролю якості як діаграма причин і результатів, що наочно демонструє відношення між показником якості та факторами, що на нього впливають. Будучи засобом графічного впорядкування факторів, що впливають на об'єкт аналізу,

діаграма Ісікави при остаточному варіанті побудови має певну схожість зі схематичним зображенням скелета риб, через що часто в літературі, особливо іноземної, називається «скелет риби» або «риб'я кістка» (англ. Fishbone Diagram) [6]. Діаграма Ісікави є аналітичним методом роботи з потенційними чи реальними проблемами, що потребують вирішення.

В рамках процесу комерціалізації наукових інновацій діаграма Ісікави на етапі виходу на конкурентні ринку може мати наступний вигляд (рис.1):

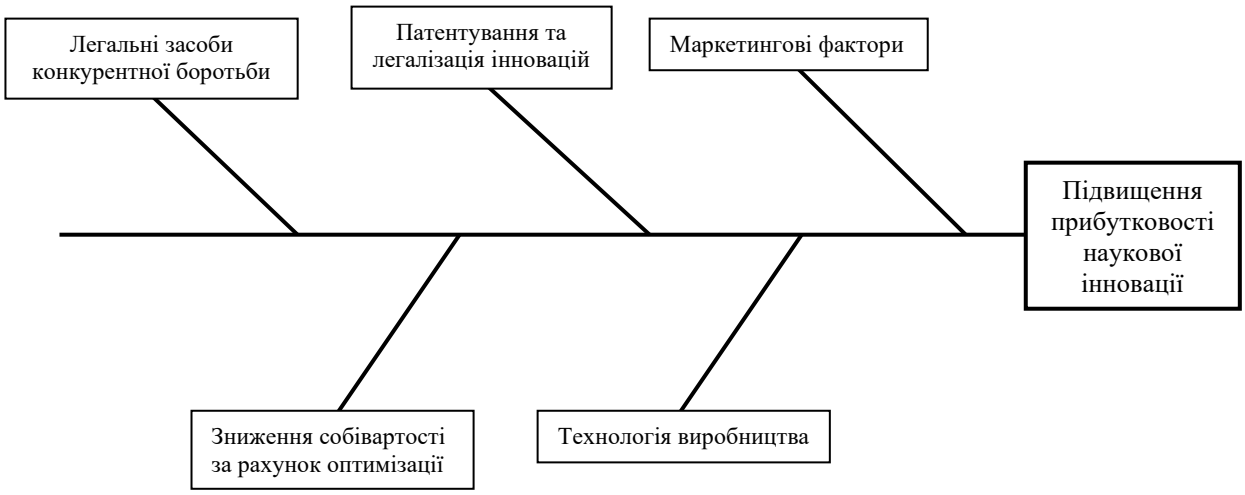

Рис. 1 Діаграма Ісікави для підвищення прибутковості наукових інновацій (створено автором на основі [4-6])

Уявлення процесу комерціалізації інновацій як послідовності етапів перетворення наукової ідеї на інноваційний продукт, доведений до споживача, дає можливість поетапно аналізувати результати процесу, оцінювати обсяги необхідного фінансування, вибирати спосіб комерціалізації та схеми фінансування. Підхід до процесу комерціалізації інновацій як до інвестиційного проекту дозволяє враховувати фінансові ризики та вживати заходів щодо мінімізації фінансових втрат. Використання діаграми Ісікави в процесі комерціалізації та підвищення прибутковості наукових інновацій дає можливість більш точно оцінювати фактори впливу та шукати «вузькі місця» для ліквідації останніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Косцик Р.С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення / Р.С. Косцик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Видавництво Львівської політехніки, 2012. - Вип. № 727. – С. 320-329.

2. Кліпова О. І. Комерціалізація креативних іде як один із важелів формування конкурентних переваг підприємства / О. І. Кліпова // Європейські перспективи. - 2014. - № 8. - С. 44-47.

3. Груздова Т. В. Проблеми комерціалізації результатів науково-технічної діяльності та їх вплив на інноваційний розвиток промислових підприємств / Т. В. Груздова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2013. - № 3(2). - С. 59-62.

4. Яшкіна О.І. Маркетингові дослідження інновацій [електронний ресурс]: навч. посіб. / О.І. Яшкіна – О.: ОНПУ, 2018. – 102 с.

5. Котенко С. І. Проблеми оцінки конкурентоспроможності підприємств як індикатора стратегічного розвитку / С. І. Котенко, Г. О. Швіндіна // Проблеми економіки. - 2018. - № 3. - С. 104-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_3_15.

6. Ishikawa K. What is Total Quality Conrol The Japanese Way. Englewood Cliffs. - N 1 Prentice-Hall Inc. - 1985. - Vol. 6, 5, № 13. - p. 44-45.

Котенко Станіслав Ігорович, асистент кафедри управління імені Олега Балацького, Сумський

державний університет, Суми, e-mail: s.kotenko@management.sumdu.edu.ua

Kotenko Stanislav Ihorovych, Assistant of the Oleg Balatsky Department of Management, Sumy State University, Sumy, e-mail: s.kotenko@management.sumdu.edu.ua

Робота виконана за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної теми «Когнітивна модель комерціалізації інновацій в умовах Індустрії 4.0: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації» (№ ДР 0122U000780)

УДК 338.314

І. П. Кудінова

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *У роботі узагальнено сутність та роль інновацій в туристичній галузі. Виділено інноваційні напрямки туристичної індустрії у та тренди, які є актуальними на сьогоднішній день, особливо в період пандемії Covid-19. Надано характеристику кожному трендовому напряму туризму. Зроблений акцент на розкритті потекнціалу внутрішнього туризму та виокремлено проблеми, які стримують розвиток внутрішнього туризму в Україні.*

Ключові слова: інновація, туристичний продукт, тренд, туризм, туристична індустрія.

INNOVATIVE DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE TOURIST INDUSTRY

Abstract. *The essence and role of innovations in the tourism industry are generalized in the work. Innovative directions of the tourism industry and trends that are relevant today are highlighted, especially during the Covid-19 pandemic. The characteristic of each trend direction of tourism is given. Emphasis is placed on the disclosure of the potential of domestic tourism and highlights the problems that hinder the development of domestic tourism in Ukraine.*

Keywords: innovation, tourist product, trend, tourism, tourist industry.

Україна, завдяки вигідній географічній позиції, різноманітності природних ландшафтів і кліматичних умов, культурному різноманіттю в межах однієї держави, завдяки своєму величезному інтересу з боку туристів, має все необхідне для комплексного та гармонійного інноваційного розвитку туристичної галузі. Інновації в сфері туризму можуть лягти в основу сталого зростання не лише туристичної галузі, а й економіки країни в цілому, що призведе до поліпшення рівня життя українців.

Метою роботи є дослідження та характеристика основних інноваційних напрямів туристичної індустрії.

Інновації в туристичній галузі, мають у своїй основі реалізацію досягнень науково-технічного прогресу. Інновації в туризмі – всебічне організаційне та управлінське нововведення, яке складається в цілеспрямованих змінах, що вироблені на різних рівнях індустрії туризму. До них відноситься: правове забезпечення туристичних проектів, організація нових видів туристської діяльності, створення повністю нових туристичних продуктів і товарів для подорожей, інформаційне забезпечення туристичного попиту, що включає в себе сучасні технології.

Застосування інновацій у туристичній індустрії спрямоване також на формування нового туристичного продукту, надання унікальних туристичних послуг, застосування нових маркетингових підходів, використовуючи новітні техніки та IT-технології, що підвищить конкурентоспроможність туристичного продукту на національному та міжнародному ринках, призведе до появи нових видів туризму [1, с. 65-69].

До інновацій в туристичній індустрії відносять насамперед ті нововведення, які супроводжуються:

– відновленням та розвитком духовних і фізичних сил туристів;
– якісно новими змінами туристичного продукту;
– підвищенням ефективності функціонування інфраструктури туризму;
– збільшенням результативності управління, стійким функціонуванням і розвитком туристичної сфери країни;
– підвищенням ефективності процесів формування, позиціонування та споживання туристичних послуг;
– прогресивними змінами факторів виробництва;
– посиленням іміджу і конкурентоздатності туристичних підприємств [2, с. 44].

Зазначимо, що 2020 і 2021 роки кардинально змінили звичний спосіб життя громадян та відпочинку і саме завдячуючи цьому зявилися нові тренди в туристичній індустрії. Обмеження підштовхнули людей до подорожей такими місцями, які за інших обставин, туристи, можливо, ніколи б і не відвідали їх.

З огляду на те, що у 2021 році ще не всі країни анонсували відкриття кордонів для туристів і гарантували сприятливу епідеміологічну ситуацію, набагато більшу популярність набирає внутрішній туризм, який представлений різноманітними напрямками. Туристи вибирають як морський відпочинок, так і гірськолижні або екскурсійні тури. Зазначимо, що на розвиток внутрішнього туризму має вплив не тільки те, що в Україні красива природа, а й безліч історичних пам'яток, замків. Їх можна відвідати, прогулятися старовинними залами та захисними вежами.

Південна частина України вабить мандрівників морями, нескінченними пляжами, дайвінгом і морськими пригодами. Західна Україна має абсолютно відмінний ландшафт і архітектурний стиль, тому потік туристів сюди стікається цілий рік. Взимку це, звичайно ж, гірськолижний напрямок, а в теплу пору року люди їдуть на Західну Україну за гарними видами, активним відпочинком, прогулянками на квадроциклах та конях, збиранням, походами й прогулянками старими міськими вулицями, які так схожі на Європу. Особливо туризм на Західній Україні відрізняє високий рівень сервісу. Попри те, що в інтер'єрі й обстановці люди намагаються зберегти місцевий колорит, обслуговування відповідає європейському.

Незважаючи на карантинні заходи, що постійно змінюються, внутрішній туризм в Україні зараз досить активний. На думку представників Державного агентства розвитку туризму, він активізувався ще минулого року — незважаючи на істотну конкуренцію, яку складають єгипетські та турецькі представники готельного та туристичного бізнесу.

Актуальним трендом внутрішнього туризму залишається саме відпочинок на природі. У людей, особливо після ізоляційних заходів по Covid-19 підвищився інтерес до заміських готелів і дозвілля на свіжому повітрі. Зазначимо, що українці їдуть як у далекі тури, так і у місцеві: для відпочинку вибирають найближчі до місця проживання заміські туристичні комплекси або бази відпочинку, які є в кожній області Україні.

Друга тенденція — зростання популярності глемпінгів (термін утворений від словосполучення «гламурний кемпінг» — нове слово в туристичному бізнесі, яке встигло стати світовим трендом). Це малі архітектурні споруди, зручні тим, що конструкція дозволяє швидко розгортати їх у будь-якому мальовничому куточку, національному парку, де заборонено будувати стаціонарні бази та готелі. Глемпінги поєднують в собі принади наметового відпочинку на лоні природи з сервісними зручностями та комфортом стаціонарного готелю. Подібне задоволення — далеко не дешеве, і розраховане на туристів із доходом «вище середнього».

Третій вид внутрішнього туризму, що стає активним із наближенням теплої пори року і активного цвітіння рослин — фототуризм. Як і глемпінги, цей різновид активного відпочинку сьогодні набирає популярність по всьому світу. В Україні він активізувався та розвивається, зокрема, завдяки вітчизняним користувачам соціальних мереж Instagram, Facebook.

Перерахуємо фактори, які, на нашу думку, перешкоджають розвитку внутрішнього туризму:

- відсутність системної взаємодії, партнерства між суб’єктами туристичної індустрії;
- невідповідність якості та ціни послуг;
- неналежний рівень транспортної доступності та безпечності дестинацій;
- поганий інвестиційний клімат.

Розглянемо інноваційні напрями туризму, нові тренди та тенденції в туристичній індустрії України, які на сьогодні є актуальними і формують інноваційний туристичний продукт:

- кілька локацій за одну подорож. Мається на увазі, що це буде не тривала поїздка. За вихідні або кілька днів туристи прагнуть відвідати кілька сусідніх країн або не затримуватися довго в одному місті та поїздити по країні в пошуках цікавих місць;
- овертуризм. Ринок туризму дуже перенасичений. І все більше мандрівників прагнуть відвідати не найвідоміші туристичні місця, а ті, про які мало хто знає. Потрапити на місцеві пляжі, прогулятися затишними двориками, а не фотографуватися на тлі головних визначних пам'яток;
- повільний туризм. Встигнути за вихідні пробігтися й мигцем подивитися на максимальну кількість знаменитих туристичних точок - це вже не популярно. Тепер важливіше відчути свою подорож та набратися незабутніх вражень;
- медичний туризм, пов'язаний із турботою про здоров'я, як профілактичною, так і відновлювальною. Також набирає сили концепція під назвою bleisure – англійський неологізм, утворений від слів «business» та «leisure». Напрямок передбачає поєднання роботи та відпустки, де єдина умова – це, по суті, наявність швидкого та стабільного інтернету. Для тих людей, хто працює віддалено це найкращий варіант;
- місцевий досвід. Часто сучасні туристи бажають зануритися в атмосферу місцевого життя. Неспішно снідати, пити каву на веранді, вибирати продукти на ринку, читати газету в кафе. Також популярним є відвідування різних фестивалів, не тільки великих музичних, а й культурних, етнічних;
- еко-подорожі. Тенденція турботи про екологію простежується не тільки в туризмі, а й у всіх сферах споживання. Люди відмовляються від авіаперельотів на користь подорожей наземним транспортом, обирають електромобілі для перевезень або користуються каршерінгом. Популярність

набирають готелі та апартаменти з перероблених матеріалів, або розташовані серед дикої природи, можливість харчуватися органічними продуктами та не залишати після себе сміття, що не переробляється;

- збільшення тривалості подорожей. При цьому через обмеження, пов'язані з пандемією, мандрівники змушені шукати нові варіанти туристичних поїздок, враховуючи поточні обмеження. Це призвело до збільшення тривалості подорожей: якщо у 2019 році середня тривалість внутрішньої поїздки становила 4 дні, а міжнародної – 9 днів, то у 2021 році понад 52% мандрівників у всьому світі віддали перевагу тривалішому перебуванню [3];
- підвищення інтересу до природних локацій. Перевага надається подорожам до менш людних, незнайомих місць, природних об'єктів, національних парків, сільських поселень, заповідних територій;
- підтримка локальних виробників. У світовій туристичній практиці з'явилось нове поняття – Philantourism, що являє собою варіант волонтерського туризму: мандрівники свідомо обирають місце для наступного відпочинку з метою підтримки місцевих громад, витрачаючи гроші не просто на відпочинок, а задля підтримки локальної економіки, заходів, проєктів;
- авторські тури. Ще один тренд перехід від класичного пакетного туризму до індивідуалізованого авторського. Це підтверджують і цифри: за 2021 рік кількість пошукових запитів авторських турів збільшилася на 20% [3];
- віртуальнеі подорожі. Завдяки фото- та відеотурам відправитися в будь-яку точку на карті можна прямо з дому. Сервіси віртуальних подорожей дозволяють зробити це безкоштовно, а деякі з них імітують спілкування з супутниками та відтворюють звуки. Наприклад, подивитися на одні з найкращих картин світу можна за допомогою проекту Art Project від Google. А спостерігати за життям людей із різних куточків планети можна на сайті earthcam.com. І все ж таки зрозуміло, що враження від віртуальної реальності, як правило, тривають недовго і незрівнянні з реальною відпусткою.

Характеризуючи портрет потенційного мандрівника 2022 року, можна зазначити, що він юний і усміхнений, тобто молодь найшвидше адаптувалася до змін, пов'язаних з пандемією. Саме молодь демонструє готовність подорожувати попри обмеження та бронює обрані місця для відпочинку в основному онлайн. Соціальні медіа та цифровий маркетинг стали невіддільним інструментом сучасної реклами і, скоріш за все, залишаться такими в довгостроковій перспективі.

Зазначимо, що згідно з дослідженням, проведеним Всесвітньою радою з подорожей та туризму, приблизно половина мандрівників по всьому світу планує подорожувати всередині своєї країни протягом 2022 року і з впевненістю можемо зазначити, що така тенденція буде актуальною і в довгостроковій перспективі і мандрівники будуть відкривати власні країни під іншими ракурсами.

Перспективи подальших досліджень щодо формування та розробки інноваційних напрямів розвитку туристичної індустрії потребують комплексного підходу маркетингових, промоційних, комунікаційних та управлінських заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка.* 2015. No 7(172). С. 65-69.

2. Використання інноваційних технологій в галузі туризму: Монографія / Зайцева В. М. та ін. Запоріжжя : Дике Поле, 2015. 143 с.

3. Відновлення мандрів. Яким видався 2021 рік для туризму в Україні та світі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://travel.rbc.ua/ukr/show/vosstanovlenie-stranstviy-kotorym-vydalsya-1640687852.html

4. Всесвітня рада з подорожей та туризму.[Електронний ресурс]. Режим доступу:. https://forbes.ua/tags/vsesvitnya-rada-z-podorozhey-i-turizmu-wttc

5. Кудінова І.П. Інноваційний туристичний продукт як фактор розбудови туристичної індустрії // *Біоекономіка і аграрний бізнес*. Вип. 12, № 2. – К., 2020 – С. 36-42.

Кудінова Ірина Петрівна, кандидат економічних наук**,** доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, e-mail: ikudinova@nubip.edu.ua

Kudinova Iryna, PhD, Docent, Department hotel and restaurant business and tourism, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: ikudinova@nubip.edu.ua

УДК 330.341.1(641.1)

О. В. Кузьмін[1]

ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФУДТЕХ

[1]Національний університет харчових технологій

Анотація. *У статті досліджено та проаналізовано основні сучасні інноваційні тренди та інвестиційні аспекти розвитку сфери фудтеху, а також запропоновано новітній інструментарій для підвищення ефективності бізнес-процесів. Запропоновано положення з організації стратегічного маркетингу та впровадження сучасних практик підвищення інноваційного потенціалу підприємств в умовах перманентної економічної турбулентності*

Ключові слова: інноваційна діяльність; інноваційний процес; інноваційні тренди; конкурентоспроможність; фудтех

INNOVATIVE TRENDS OF FOODTECH MARKET DEVELOPMENT

Abstract: *The article investigates and analyzes the main modern innovation trends and investment aspects of food technology development; and also offered the latest tools to increase the efficiency of business processes. Provisions on the organization of strategic marketing and implementation of modern practices of increasing the innovative potential of enterprises in conditions of permanent economic turbulence are proposed*

Keywords: innovation activity; innovation process; innovative trends; competitiveness; foodtech

Інновації стимулюють стійке зростання, генерують фінансові показники підприємств та підвищують конкурентоспроможність суб'єктів господарської діяльності [1, 2]. У 2021 році серед провідних секторів венчурного капіталу [3] також був фудтех, глобальні фінансові інвестиції в який лише у секторі стартапів досяг історичного максимуму – 11 млрд. євро, що у 2,2 рази більше порівняно з 2020 роком [1]. В Європі інвестиції в інновації харчових технологій зростали найшвидше – у 3,2 рази у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, склавши 3 млрд. євро; у США новації затребували в абсолютних показниках ще більше (3,9 млрд. євро), проте зросли лише у 2,3 рази порівняно з минулим роком; азіатські харчові технології в успішні стартапи склали 3,2 млрд. євро, і відповідно зросли у 1,5 рази [2]. Багатьма дослідницькими та маркетинговими агентствами відзначається зниження лояльності споживачів до улюблених брендів, що обумовило увагу покупців до нових напоїв та інновацій щодо їх асортименту. Щорічно на ринку з'являється більше 800 нових продуктів на рослинній основі, оскільки виробники прагнуть диверсифікуватися за допомогою нових рецептур та інгредієнтів. Таким чином, стратегічний маркетинг розвитку фудтеху окрім інновацій у сфері IT-технологій та інформаційних систем має відповідати сучасним запитам клієнтів і відповідати високому рівню якості продукту, і в такий спосіб стати ще більш зручним та доступними для споживання через цифрові системи роздрібної торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Record investment for global foodtech. URL: https://newsletter.dealroom.co/foodtech-q3-results-record-vc-investment?_ga=2.4 86 27681.671497948.1642354830-665401945.1642354830 (дата звернення: 25.01.2022).
2. The State of European Food Tech 2021. URL: https://foodtech.vc/the-state-of-european-food-tech-2021.pdf (дата звернення: 23.01.2022).
3. Wijngaarde Y. Global venture capital is crushing all records in 2021. URL: https://dealroom.co/blog/global-venture-capital-is-crushing-records-in-h1-2021 (дата звернення: 23.01.2022).

Кузьмін Олег Володимирович, доктор технічних наук, доцент, професор кафедри технології ресторанної і аюрведичної продукції, Національний університет харчових технологій, Київ, e-mail: kuzmin_ovl@ukr.net

Kuzmin Oleg – Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Technology of Restaurant and Ayurvedic Products, National University of Food Technologies, Kyiv, e-mail: kuzmin_ovl@ukr.net

УДК 330.341

О.Й. Лакомова[1]
Д.В. Шиян
Т.А. Карпенко

Особливості позиціювання продукції ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

[1]*Криворізький державний педагогічний університет*

Анотація. *В статті розглянуто діяльність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» і становище на зовнішніх ринках. Визначено його потужності, основні складові моніторингу ринкового потенціалу підприємства, особливості позиціювання продукції за якістю продукції, за іміджом, за ціною, за формуванням цільової аудиторії тощо.*

Ключові слова: технологія виробництва, оптимізація потужностей, моніторинг ринкового потенціалу, позиціювання продукції, стратегічне позиціонування.

Abstract. The article considers the activities of PJSC "ArcelorMittal Kryvyi Rih" and the situation in foreign markets. Its capacities, the main components of monitoring the market potential of the enterprise, the features of product positioning by product quality, image, price, formation of the target audience, etc. are determined.

Key words: production technology, capacity optimization, market potential monitoring, product positioning, strategic positioning.

Позиціювання продукції ПАТ «АрселорМіттал» за своїми етапами не має сильно відрізнятися від позиціювання продукції інших виробників, хоча мають бути відмінності, зумовлені тим, що її придбання базується на превалюванні раціональної мотивації. В такому випадку позиціювання продукції стає максимально прозорим і в той же час мінімально гнучким.

Діяльність підприємства охоплює весь виробничий ланцюжок від видобутку залізної руди та виробництва коксу до виготовлення готової металопродукції. «АрселорМіттал Кривий Ріг» спеціалізується на виробництві широкого сортаменту довгомірного прокату, зокрема, арматури й катанки, сортового прокату, кутів, смуг та заготовки. Виробничі потужності комбінату, що має повний виробничий цикл, розраховані на щорічний випуск понад 6 млн. т сталі, більше 5 млн. т прокату й понад 5,5 млн. т чавуну. «АрселорМіттал Кривий Ріг» є найбільшим експортером, 85% готової продукції експортується [1].

Для оптимізації використання своїх потужностей і закріплення становища на зовнішніх ринках слід чітко визначати і здійснювати постійний моніторинг ринкового потенціалу, ємкості кожного ринкового сегмента, потенціалу і прогнозу продажу, фактичну частку ринку, специфіку споживчої поведінки на кожному сегменті ринку, стратегічні і поточні цілі, фактори конкурентоспроможності і ключові фактори успіху, основних конкурентів, їх стратегії, розподіл часток ринків, конкурентну позицію, сильні і слабкі сторони по відношенню до конкурентів, потенційні загрози та можливості.

Виходячи з цього і зважаючи на особливості функціонування ринку, чинниками прийняття рішення про купівлю виступають, насамперед, технологія виробництва, якість, ціна та імідж виробника. На основі перелічених чинників повинно здійснюватися позиціювання продукції.

Так, позиціювання за технологією має передбачати застосування передової технології на основі впровадження інновацій і розширення інвестицій, що дає змогу досягти конкурентних переваг за витратами, надати продукції властивостей, відсутніх у конкурентів.

Оскільки продукція комбінату відноситься до категорії так званої стандартизованої, рішення про купівлю приймається споживачами на основі ціни. Отже, цінове позиціювання має відбуватися шляхом зниження ціни за рахунок економії на масштабах та оптимізації доставки продукції до споживача.

Позиціювання за якістю є дуже ефективним у випадку, коли пропонується споживачам більш висока якість продукції за ціною, аналогічною цінам конкурентів, що дозволить наростити частку

ринку, збільшити величину прибутку, а це, в свою чергу, за рахунок масштабу вплине на обсяг витрат і дозволить знизити ціну.

Специфіка ринку металопродукції, особливо зовнішнього, на якому функціонує комбінат, де надзвичайно складно утримувати конкурентні позиції за технологіями, якістю стандартизованої продукції і цінами, слід задіяти також імідж підприємства як основу для позиціювання. Звичайно, позиціювання за іміджом здійснюють, в основному, підприємства, що функціонують на ринку послуг (консалтингових, юридичних, фінансових, транспортних тощо). Але можна це використати і в умовах комбінату «АрселорМіттал», підкреслюючи сильні сторони своєї діяльності: надійність і гарантії виконання договірних зобов'язань, строки присутності на ринках, відсутність рекламацій з боку споживачів тощо[2].

Таким чином, мета позиціювання комбінату «АрселорМіттал» полягає у формуванні цільової аудиторії (реальних та потенційних споживачів) на основі комплексного підходу, що формує у свідомості споживачів імідж комбінату як здатного забезпечити виконання найвибагливіших вимог стосовно широкого сортаменту за технологією виробництва, якістю та ціною. Обрана стратегія позиціювання створить суттєві конкурентні переваги і допоможе стабілізувати положення на зовнішньому ринку.

По мірі закріплення та розширення своєї присутності на ринку підприємство повинно убезпечувати себе від розфокусування позиціювання шляхом, наприклад, зростання кількості заяв про властивості металопродукції, тим самим змінюючи позиціювання. Тобто, неприйнятними є послідовне позиціювання продукції протягом певного часу спочатку за якістю, потім за функціональністю використання, а ще через деякий час за невисокою ціною – все це має використовуватись комплексно.

Підтримання фокусування позиціювання вимагатиме постійних зусиль. Підприємство має слідкувати за невпинною розробкою та впровадженням інновацій для підтримки декларованої якості своєї продукції, утримання конкурентних позицій, підтримки сформованого іміджу [3].

Таким чином, продукція підприємства потребує чіткої стратегії позиціонування, щоб її передбачуване місце на ринку могло з достатньою виразністю відобразитися у свідомості споживача. Стратегія вимагає координації всіх чинників для застосування і підтримки обраної позиції, оптимізації спрямування грошових коштів на розвиток торговельних марок і позиціонування самого підприємства. Крім того, реалізація стратегії позиціонування повинна здійснюватися в стислі, заздалегідь визначені строки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». URL: https://ukraine.arcelormittal.com/index.php?id=300
2. Голубков Е.П. Сегментация и позиционированне. *Маркетинг в России и за рубежом.* 2018. № 6. С. 23 -25.
3. Мазуров Н.А. Построение карты восприятия как эффективный инструмент выбора рыночной позиции продукта. *Маркетинг в России и за рубежом*. 2019. № 4. С.27 - 31.

Лакомова Олена Йосипівна, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та методики її навчання, Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, e-mail: lakomova.k.r@gmail.com

Шиян Дарья Валеріївна, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та економіки, Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг.

Карпенко Тетяна Анатоліївна, кандидат географічних наук, старший викладач кафедри географії та методики її навчання, Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг.

Lakomova Olena Y. - PhD, Docent, Associate Professor of Geography and Methods of Teaching, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, e-mail: lakomova.k.r@gmail.com

Shiyan Daria V. - PhD, Docent, Associate Professor of Tourism and Economics, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih.

Karpenko Tatiana A. - PhD, Senior lecturer of Geography and Methods of Teaching, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih.

УДК 352

В. М. Маляревський[1]

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

[1]Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація. *У статті досліджено напрями імплементації європейського досвіду у вітчизняну систему публічного управління, так як в Україні постала необхідність переходу від мало дієвої системи управління, до ефективної, сучасної системи управління, яка відповідатиме світовому та європейському рівню. Відповідно постала необхідністю розкриття методами дослідження, аналізу та порівняння перспектив імплементації європейського досвіду у практику сучасного публічного управління.*

Ключові слова: європейський досвід; публічне управління; впровадження; напрями; зарубіжний досвід.

IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN EXPERIENCE OF PUBLIC GOVERNANCE DEVELOPMENT IN THE CONTENT OF THE INNOVATIVE GOVERNANCE PARADIGM IN UKRAINE

Abstract. *The article examines the areas of implementation of European experience in the domestic public administration system, as in Ukraine there is a need to move from an inefficient management system to an effective, modern management system that will meet global and European levels. Accordingly, there is a need to reveal the methods of research, analysis and comparison of prospects for the implementation of European experience in the practice of modern public administration.*

Key words: european experience; public administration; implementation; directions; foreign experience**.**

Система державного управління, що функціонує сьогодні перебуває в процесі реформування, однак залишається ряд невирішених завдань та проблемних питань, які потребують негайного вирішення або усунення.

Питанню імплементації досвіду європейських країн у вітчизняну систему публічного управління присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців, що досліджують публічне управління, зокрема В. Баштанника [1], Н. Гнидюка [2], М. Закірова [3], М. Лижихи [4], Н. Горчарук, Н. Липовської та ін.

Сучасна правова, соціальна держава потребує таких засобів та механізмів організації державноуправлінської діяльності, які відповідають національним традиціям публічного управління, отримують суспільне визначення, регулюються сталими правовими нормами та розвиваються у контексті загальноцивілізаційного процесу гуманізації політико-правових принципів публічного управління, звернення до світових та, зокрема, європейських традицій ефективного управління [5].

М. Лахижа сформував важливий висновок про необхідність синтезу наявних методологій дослідження публічного управління на основі політичного реалізму та розгляду процесу в динаміці. У наукових розробках автор наводить спільні риси і особливості посткомуністичної трансформаційної та модернізації публічної адміністрації у країнах Центральної та Східної Європи. Особливу увагу науковець приділив необхідності удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням принципів європейського адміністративного простору [5].

Варто навести також приклад думки Н. Гнидюк, яка вказує на особливу категорію принципів Європейського адміністративного простору та систематизує їх. Вона виділяє певні категорій принципів: верховенства права, пропорційності своєчасності функціонування адміністрації, професіоналізму, професійної доброчесності, відкритості і прозорості, відповідальності і ефективності і досягнення певної мети [2, с.16-17].

З позиції сучасного інституціонального підходу важливо підтримати позицію І. Гірняка щодо ролі принципів європейського права у процесі формування європейського адміністративного простору. Однак коли ідеться про європейський досвід трансформації публічного управління, варто вказати на суттєві розбіжності у поняттях «європейський досвід» та «досвід європейської країни», тобто як члена Європейського Союзу [1]. Варто вказати, що кожна європейська країна напрацювала власну концепцію

функціонування системи публічного управління на основі принципів регіоналізації та децентралізації, але важливо визначити, які правові форми регіоналізації та децентралізації застосовуються на практиці, як вони себе виправдали. Існують нині у Західній Європі системи публічного управління склалися внаслідок розвитку національної держави, демократизації, розвитку суспільних та інших потреб сучасного демократичного суспільства. Слід вказати на феномен європейських цінностей (верховенства права, демократія, права людини), що визначають формат існування будь-якої європейської держави.

Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі публічного управління в Україні є трансформація наявної моделі публічної влади, запровадження принципів децентралізації та субсидіарності, імплементація позитивного зарубіжного досвіду реформування державного управління.

В умовах сучасних трансформаційних процесів державне управління, державноуправлінська діяльність, державноуправлінські відносини набувають нових характерних ознак, посилюється суб'єктність державного управління, удосконалюються засади, механізми та напрями управління [4].

Відкрита система публічного управління створюється саме з метою забезпечення функціонування механізму реалізації суспільних потреб, й відповідно для конкретної стратегічної мети розробляються, приймаються та реалізуються певні публічно-управлінські рішення. У форматі впровадження зарубіжного досвіду існує ситуація перенесення вже уставлених на рівні певної країни регламентів, правил і процедур щодо регулювання суспільних відносин у певній сфері. Виникає певна управлінська дихотомія щодо підходів до ефективності і доцільності впровадження зарубіжного досвіду. Адже запровадження реформ у певній складовій системі публічного управління завжди обґрунтовується зарубіжним досвідом, проте особливості зарубіжних методик реалізації реформ досить часто ігноруються. На жаль, у процесі аналізу наявного зарубіжного досвіду не беруться до уваги ти правової сім'ї, форми держави(форма державного устрою, форма державного правління, форма державного режиму), історичні традиції. У процесі обґрунтування доцільності імплементації зарубіжного досвіду мінімізується також і значний вітчизняний історичний досвід функціонування органів публічної влади.

Публічне управління – це еволюційний етап в історії розвитку державного управління, яке існує декілька століть, у світі існують держави, які досягли успіху на цьому шляху трансформації, тому варто досліджувати досвід європейських країн для імплементації в Україні.

Публічне управління - це нова ідеологія управління , що базується на демократичних засадах і наявності громадянського суспільства.

Україна, у зв'язку з наявністю свободи слова, має великий потенціал оприлюднення будь якої інформації, що стосується прийняття управлінських рішень на державному рівні, у тому числі, це оприлюднення може працювати на випередження і, в кінцевому результаті – до зміни управлінської дії під впливом думок громадянського суспільства.

В поняття осучасненого смислового наповнення поняття «Публічне управління», на нашу думку, слід вкладати прозорість та відкритість алгоритмів прийняття управлінських рішення , що підкріплені доступом до інтелідженс- технологій з розміщенням достовірної первинної інформації, на основі якої приймається рішення.

Цифровізація в Україні, що забезпечує прозорість – це реальний крок наближення до Публічного управління в його первинній стадії і ефективності його системи в майбутньому.

Відповідно до напрямів реформування державного управління мова йде про перетворення закритої системи державного управління на відкриту – складну адміністративну систему, у якій відбувається постійний процес гармонізації принципів, інструментів, форм та методів територіального врядування з посиленням механізмів делегування повноважень, побудови багаторівневих, інтегрованих структур державного управління. Реформування державноуправлінської діяльності є проявом сучасного демократичного характеру суспільного управління та впровадження науково обґрунтованих управлінських моделей і технологій конституювання наддержавного управління, сприяє інноваційній спрямованості управління в межах національної держави на формування раціональних систем публічного управління.

Впровадження досвіду країн-членів ЄС в організацію демократичного державного управління та процес законодавчого реформування необхідно здійснювати з урахуванням національних особливостей державотворення та поступового входження України до єдиного європейського правового простору в контексті пріоритетного напряму державної політики- інтеграції до ЄС. Роботи це потрібно шляхом адаптації законодавчої бази України до норм ЄС.

Впровадження кращого європейського досвіду у практичну площину публічного управління в країні варто поширювати на всю систему публічного управління. Частина законодавства уже адаптована відповідно до європейських принципів, але дорожна карта впровадження реформ відповідно євроінтеграційного курсу України потребує перегляду. Це стосується не лише реформування публічного управління, а також інших галузей, які достатньо тісно переплітаються з державним управлінням та потребують реформ (наприклад, адміністративна реформа).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баштанник В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів: монографія. Д: ДРІДУ НАДУ, 2010, 390 с.

2. Гнидюк Н., Новак-Фар А., Гонцяж А., Родюк І., Механізм координації європейської політики: практика країн-членів та країн- претендентів / ред. Н. Гнидюк. Київ: Міленіум, 2003. 384 с.

3. Закіров М. Реформа децентралізації: надії, перестороги і виклики. Резонанс. 2015. №67. С.4-10.

5. Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації в Україні в умовах євроінтеграції; теоретичні та практичні аспекти: автореф. дис... докт. наук з держ. управ. 25.00.01. Ін-т законодавства ВРУ Київ, 2010. 36 с. (24)

6. Напрями та завдання дослідження трансформаційних процесів в системі державного управління в Україні. Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2012. С. 29-38

Маляревський Віктор Миколайович – аспірант кафедри регіоналістики та туризму, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: nadezda_pisarenko@ukr.net

Malyarevsky Victor M. **-** The postgraduate student Department of regional studies and tourism, Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman, Kyiv, e-mail: nadezda_pisarenko@ukr.net

УДК 338.2

М. В. Маслак
А. В. Кобєлєва
П. Г. Перерва

РОЗВИТОК МЕТОДІВ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЙ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Розроблено схему ринкової комерціалізації інтелектуальних технологій, яка дозволяє виявити та обґрунтувати основних ринкових суб'єктів цього процесу. В якості ринкових суб'єктів процесу комерціалізації інтелектуальних технологій визначено державу, промислові підприємства – розробники та споживачі технологій, конкретні особистості або творчі колективи науковців, представники джерел фінансування інтелектуально-інноваційної діяльності.*

Ключові слова: інтелектуальна власність, комерціалізація, інноваційні технології, ринок, підприємства

RESEARCH OF ECONOMIC CONTENT OF THE TERM "OUTSOURCING OF DIGITAL SERVICES"

Abstract. *A scheme of market commercialization of intelligent technologies has been developed, which allows to identify and substantiate the main market actors in this process. The state subjects of the process of commercialization of intellectual technologies are the state, industrial enterprises - developers and consumers of technologies, specific individuals or creative teams of scientists, representatives of sources of funding for intellectual and innovative activities.*

Key words: intellectual property, commercialization, innovative technologies, market, enterprises

Перетворення нововведення на товар можливе лише тому випадку, коли інновації виступають як товар над ринком і є можливості її реалізації. У разі, коли інновації не набувають товарної форми (нова техніка і технологія створюється для використання у виробничому циклі компанії), комерціалізація є лише потенційною властивістю інновації та може бути реалізована у перспективі. Комерціалізація інтелектуально-інноваційних технологій (ІІТ) може бути утруднена у зв'язку з недостатньою ефективністю нової техніки та технології в існуючих економічних умовах.

Інноваційна стратегія - функціональна стратегія, що ув'язує цілі фірми, шляхи їх досягнення інструменти створення конкурентної переваги за рахунок (на основі) пошуку, розробки, впровадження та комерціалізації ІІТ. Ключовим завданням інноваційної стратегії фірми має стати розробка моделі пошуку, адаптації та впровадження нововведень, що створюють стійкий потік інновацій, які забезпечують отримання конкурентних переваг та досягнення стратегічних цілей фірми. В інноваційній стратегії повинні бути сформульовані підходи до створення та розвитку наступних її компонентів: джерел інноваційних ідей; інструментів накопичення інформації та управління знаннями; принципи побудови механізмів оцінки нововведень; концепцій організації досліджень та розробок; інтелектуального потенціалу організації.

Формування та розвиток в нашій країні інноваційної економіки та забезпечення їй сталих показників необхідної конкурентоспроможності на національному та світовому ринках немає сенсу без розвитку ринкових процесів у галузі управління ІІТ, основою яких є об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), їх створення, комерціалізація та використання. В той же час в українській економіці використовується в практиці виробничо-комерційної діяльності всього близько 10 % інноваційних розробок, в той час як у США значення цього показника значно більше 50 %, а на підприємствах Японії близько 90 %. Частка нашої країни у світовому обсязі торгівлі наукомісткою продукцією цивільного призначення в останній час не більше 0,1 %, що в 100 разів менше за аналогічний показник в розвинених країнах світу [1, с. 30].

На рис. 1 наведено схему ринкової комерціалізації ІІТ та взаємодії основних суб'єктів, які приймають безпосередню участь в цьому процесі. Аналіз схеми ринкової комерціалізації ІІТ дозволяє виявити та обґрунтувати основних ринкових суб'єктів цього процесу. Їх базовий перелік сформовано в роботі [2, с.415], та використано для відповідного аналізу в роботі [3, с.73], який потребує свого розвитку та більш детального обґрунтування.

По-перше, в якості одного з основних суб'єктів ринкової комерціалізації ІІТ виступає держава, яка забезпечує правову охорону та правовий захист виключних прав ІІТ та регулює загальні правові та

господарські відносини між ринковими суб'єктами. В свою чергу, інші суб'єкти мають в основному матеріальні (грошові) відносини з державою, так як на кожному етапі процесу комерціалізації необхідно здійснювати законодавчі платежі та відрахування в національний, регіональний та місцевий бюджети. Уникнути матеріальних (грошових) відносин з державою неможливо, так як вони чітко зафіксовані в податковому законодавстві.

По-друге, це підприємства та організації, виробничо-комерційна діяльність яких має чітке інтелектуально-інноваційне спрямування, в результаті якої і з'являються ІІТ. В багатьох випадках отримані цими підприємствами результати не становлять потребу для їх подальшої діяльності і для забезпечення рентабельності своєї роботи вони вступають в ринкові відносини з тими виробниками, які потребують ці результати діяльності. Для цього ці підприємства пропонують свої ІІТ на ринку ОІВ. Характер цих відносин і показано на рис.1. В тих випадках, коли отримані підприємствами та організаціями інтелектуально-інноваційного спрямування результати використовуються у власних бізнес-процесах, то етап «Ринок ОІВ» схеми на рис.1 для них немає сенсу і зразу здійснюється перехід на етап «Ринок інноваційних товарів та послуг».

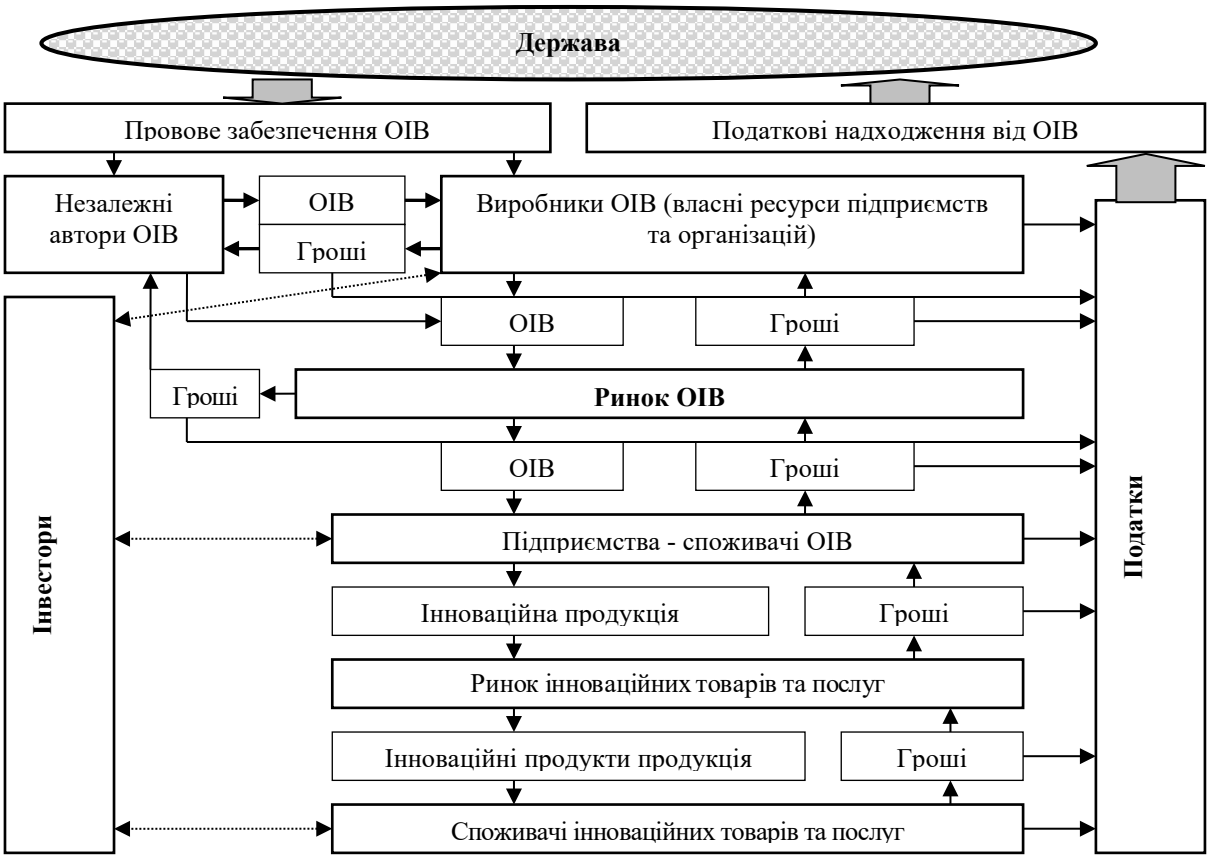

Рис. 1. Схема ринкової комерціалізації інноваційно-інтелектуальних технологій

По-третє, це безпосередньо автори (конкретні особистості або творчі колективи науковців) результатів інтелектуально-інноваційної діяльності (ОІВ). Слід вказати, що авторство, як правило, належить особистостям, а правовласниками вони не завжди можуть бути. Наприклад, коли ОІВ створено в порядку виконання службового завдання і в робочих час, то правовласником інтелектуального результату буде підприємство, на якому працює цей автор. Не виключаються з розгляду і випадки, коли окремі творчі особистості самостійно працюються над вирішенням якихось наукових виробничих проблем і, у випадку їх позитивного вирішення, мають або самостійно вийти на ринок ОІВ зі своїми напрацюваннями, або ввійти в господарські відносини з підприємствами, основним або супутнім видом діяльності є розробка або використання ІІТ. Ці варіанти дій самостійних авторів-розробників ОІВ також показано на рис.1.

По-четверте, це підприємства-споживачі ІІТ, основним видом виробничо-комерційної діяльності є випуск і представлення на ринок інноваційної продукції, при виробництві якої використано ті чи інші

ОІВ. Результати своєї діяльності ці підприємства представлять на ринок інноваційних товарів та послуг, де вони і знаходять свого кінцевого споживача.

По-п'яте, це представники джерел фінансування ІІТ, в результаті чого і з'являються ОІВ та їх

втілення у інноваційну продукцію. До цієї групи слід віднести власні кошти підприємств, інвестори, різного роду фонди підтримки інноваційної діяльності. В багатьох випадках суттєву підтримку інтелектуально-інноваційним процесам надають державний, регіональний та місцевий бюджети.

В роботах [2; 3] вказується на можливості використання в якості суб'єктів ринкової комерціалізації ІІТ виробників контрафактної продукції. Не заперечуючи проти цієї групи в цілому (її наявність в кожній країні в більшій чи меншій мірі безперечно має місце), в свій аналіз ми цю групу не включаємо. Хоча виключні права на ОІВ при виробництві контрафактної продукції можуть належати цим виробникам на законній підставі, все ж таки ці підприємства займаються незаконною діяльністю, які відноситься до господарських злочинів.

Інновації є у нашому житті і вони необхідні для розвитку різних сфер діяльності. Як правило, інновації спрощують наше життя, виводять виробництво на новий рівень. Тому більшість розвинених країн вкладають величезні гроші у розвиток інновацій, створюються умови для молодих учених. Але важливим аспектом у розвитку інновацій є їхня комерціалізація. Проекти мають приносити прибуток, окупатися. У більшості країн не більше 10% проектів втілюється у життя. На шляху комерціалізації існує багато труднощів, наприклад, запатентувати свою інновацію. Цей процес може тривати до року. Потім необхідно вирішувати: втілити проект у життя самостійно, продати ліцензію чи продати всі права. Але якщо проект проходить через усі труднощі та успішно втілюється на практиці, то він може окупитись десятки разів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андронова О.Ф., Череп А.В. Трансфер технологій в реалізації інноваційної діяльності. К. : Кондор, 2007. 356 с.
2. Лукичева Л.И. Управление интеллектуальным капиталом. М.: Омега-Л, 2007. 552 с.
3. Горбачев Н.Н., Мальченко Н.С., Якимахо А.П. Рынок интеллектуальной собственности в экономике знаний. *Открытое образование*. 2010. №2. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/rynok-intellektualnoy-sobstvennosti-v-ekonomike-znaniy

Маслак Марія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: mariya.maslak2016@gmail.com.

Кобєлєва Анна Валеріївна – аспірант кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: ann.foto.file@gmail.com.

Перерва Петро Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Maslak Maria Vladimirovna – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: mariya.maslak2016@gmail.com.

Kobielieva Anna Valeriyivna – graduate student of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: ann.foto.file@gmail.com.

Pererva Petro Gryhorovych – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

УДК 336.72

Л.О. Матвійчук[1]

Управління інвестиційною діяльністю страхових компаній

[1]Хмельницький національний університет

Анотація. *У статті досліджено особливості управління інвестиційною діяльністю страхових компаній, проаналізовано законодавчі норми регулювання інвестиційної діяльності страховиків, визначено проблеми, що стримують розвиток інвестиційної діяльності та запропоновано заходи, покликані сприяти удосконаленню управління інвестиційною діяльністю страховиків.*

Ключові слова: інвестиційна діяльність, управління, страхові компанії, страхові резерви.

Management of investment activity of insurance companies

Abstract: *In article examines the peculiarities of investment management of insurance companies, analyzes the legal norms governing the investment activities of insurers, identifies issues that hinder the development of investment activities and proposes measures to improve the management of investment activities of insurers.*

Keywords: investment activities, management, insurance companies, insurance reserves.

На сучасному етапі становлення вітчизняної економіки, розбудови її інфраструктури, створення дієвих механізмів господарювання для усіх суб'єктів ринку постає необхідність розвитку страхового бізнесу не тільки як механізму захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків, а й як потужного інвестора. Фінансові ресурси, які акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії за обсягами інвестиційних вкладень перевищують загальновизнаних інституціональних інвесторів - банки й інвестиційні фонди. Страхові компанії відіграють важливу роль у формуванні конкуренції на фінансовому ринку, зміцненні корпоративного управління, підтримці регулятивних змін.

Інвестиційні можливості страхових компаній обумовлені економічною природою страхування. Особливість діяльності страхових компаній полягає в тому, що вони мають змогу протягом певного періоду розпоряджатися коштами, отриманими від страхувальників. Тобто, механізм страхування дозволяє страховим організаціям збирати й накопичувати внески страхувальників у вигляді страхових премій, а страхові виплати здійснювати лише при фактичному настанні страхового випадку. При цьому дуже важливе значення має строк, коли будуть потрібні кошти для погашення зобов’язань страхової компанії. Так, наприклад, по договорам страхування життя відкладений період виплат може становити десятки років, а по ризикових видах страхування терміни дії договорів значно коротші. Тобто, існує часовий проміжок, протягом якого в розпорядженні страховиків тимчасово знаходяться кошти страхувальників і для одержання додаткового доходу страховик може їх використовувати для інвестування в певні об’єкти [1, с. 759].

Інвестиційна діяльність страхових компаній, джерелом якої є тимчасово вільні залучені кошти, досить жорстко регулюється державою. Це пояснюється не тільки природою інвестованих коштів страхових організації, а й відсутністю у фактичних власників цих грошових коштів (страхувальників), об'єктивної можливості контролювати наскільки ефективно страховик розпоряджається наданими йому коштами.

Оскільки основним джерелом інвестицій страхової компанії є страхові резерви, держава встановлює певні обмеження на форми і умови розміщення цих коштів. При цьому спостерігається постійне зростання фінансового потенціалу страховиків, що зумовлює необхідність державного регулювання їх інвестиційної діяльності. Форми і методи цього регулювання, як правило, відображують національні особливості страхового та інвестиційного ринку.

Відповідно до Закону України «Про страхування» кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та мають бути представлені активами таких категорій: грошові кошти на поточному рахунку; банківські вклади (депозити), депозитні сертифікати банків; валютні вкладення згідно з валютою страхування; нерухоме майно; акції, облігації; цінні папери, що емітуються державою; права вимоги до перестраховиків;

інвестиції в економіку України за напрямами, визначеними Кабінетом Міністрів України; банківські метали; кредити страхувальникам - фізичним особам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми (у цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування); готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України [2].

Новий Закон України «Про страхування» від 18.11. 2021 р. № 1909-IXU вносить наступні вимоги до інвестиційної діяльності страховика, які діятимуть із 1 січня 2024 року, а саме страховик зобов'язаний формувати активи з дотриманням принципу розсудливості, тобто:

1) страховик зобов'язаний інвестувати лише в активи, ризики яких він може коректно визначати, відслідковувати, оцінювати, управляти ними та подавати звіти про них;

2) кошти повинні бути інвестовані таким чином, щоб забезпечити належний рівень безпеки, якості, диверсифікованості, належну ліквідність та прибутковість активів.

Відповідно до нового Закону регулятор має право встановлювати вимоги до активів страховика, зокрема до активів на покриття технічних резервів, обмеження на концентрацію активів та обмеження на активи, що мають відношення до пов'язаних із страховиком осіб [3].

Управлінням інвестиційною діяльністю страхової компанії являє собою систему принципів, прийомів, методів та управлінських функцій, на основі яких визначаються організаційні форми й механізми впливу на процеси інвестування, розроблення обґрунтованої інвестиційної політики з метою забезпечення фінансової стійкості, підвищення конкурентоспроможності, а також збалансування інтересів власників та страхувальників.

Управління інвестиційною діяльністю страховика спрямовується на вирішення таких основних завдань:

– визначення основних напрямів інвестиційної діяльності відповідно до стратегій розвитку, а також з врахування законодавчо дозволених напрямів інвестування страхових резервів;

– дослідження інвестиційного клімату та кон'юнктури вітчизняного та міжнародного інвестиційних ринків;

– оцінка інвестиційної привабливості об'єкта інвестування;

– оцінка ефективності реалізації інвестиційних проектів;

– формування інвестиційного портфеля враховуючи принципи безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості;

– контроль інвестиційної діяльності в цілому і кожного проекту зокрема.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки можна виокремити ряд факторів, які стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній, а саме: політична та економічна нестабільність; відсутність надійних інвестиційних інструментів і державних гарантій під інвестиційні проекти; недосконалість податкового законодавства; неузгодженість регуляторної політики у сфері страхування; відсутність реальних фінансових механізмів для довгострокового розміщення страхових резервів; низький рівень страхової культури населення, тощо.

Таким чином, інвестиційна діяльність страхових компаній відіграє важливу роль в забезпеченні рівноваги попиту та пропозиції на фінансовому ринку та є ефективним інструментом розвитку національної економіки через фінансування об'єктів як фінансової, так і виробничої сфер національного господарства. Також для забезпечення ефективної інвестиційної діяльності страховиків необхідно: побудувати раціональну системи оподаткування страхової галузі; запровадити механізми надання фіскальних преференцій тим страховикам, які здійснюють інвестування стратегічних галузей економіки; стимулювання розвитку ринку страхування життя як довгострокового джерела інвестиційних ресурсів страховика; підвищення рівня страхової культури населення; стимулювання розвитку вітчизняного фондового ринку, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мілошевич Н.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С. 758–763.

2. Про страхування: Закон України від 7.03. 1996 р. № 85/96-ВР URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show

3. Про страхування: Закон України від 18.11. 2021 р. № 1909-IXU RL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n877

Матвійчук Леся Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький національний університет, Хмельницький, e-mail: matvijchuk.lesya@gmail.com

Matviichuk Lesia O. – Associate professor, PhD in Economics Finance, Banking and Insurance Department, Khmelnitskyi National University, Khmelnitskyi, e-mail: matvijchuk.lesya@gmail.com

УДК 304.2:141.201

К. Р. Мигущенко[1],
П. Г. Перерва[2]

МЕТОДОЛОГІЯ КУЛЬТУРНИХ ІННОВАЦІЙ: СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ

[1]Команда «Золотий Запас» Харківської гімназії №46 імені М.В.Ломоносова
[2]Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Досліджено методологічні засади інновацій в культуру. Обґрунтовано теоретичну сутність, рівні та функції терміну «культурні інновації». З позицій комплексного підходу виявлено соціальні та економічні цінності культурних інновацій.*

Ключові слова: інновації, культура, рівні, функції, соціальні і економічні цінності

METHODOLOGY OF CULTURAL INNOVATION: SOCIAL AND ECONOMIC VALUES

Abstract. *Methodological bases of innovations in culture are investigated. The theoretical essence, levels and functions of the term "cultural innovations" are substantiated. From the standpoint of an integrated approach, the social and economic values of cultural innovations are identified.*

Key words*:* innovations, culture, levels, functions, social and economic values

Останнім часом увага вчених в різних сферах діяльності привернена до проблеми інновацій, інноваційного розвитку та їх впливу на соціальні і економічні сфери життєдіяльності суспільства. В умовах світової фінансової кризи, яка формує вкрай негативні наслідки для окремих працівників, підприємств та цілих країн, в інноваціях стали бачити один з важливих засобів їх подолання. Поняття «інновація» (лат. відновлювати, оновлювати, змінювати) означає об'єкти, інститути, норми, цінності, що з'явилися в економіці, соціумі та культурі даного суспільства, в результаті їх винаходу або запозичення з інших культур та сфер діяльності [1-11].

Термін «інновація» у науковий обіг першими запровадили антропологи та етнографи. Ще XIX столітті у цих науках поняття «інновація» використовувалося як антонім поняття «традиція». Мова йде про те, що теорія еволюціонізму, що панувала на той час, давала одностороннє, обмежене пояснення культурним новоутворенням, культурним змінам. Еволюціонізм зображував процес розвитку виключно як внутрішній і впорядкований ріст і комулятивне ускладнення первісної культури, у якій зовнішні чинники грають лише вторинну роль. У цей час склався протилежний еволюціонізму напрям – дифузіонізм [1, 9]. Його представники в етнології, культурології, археології, навпаки, вважали, що основою соціального розвитку є процеси запозичення та поширення культури. Таким чином дифузіонізм складався на початку XX століття як реакція на крайності еволюціонізму. Дифузіонізм зробив контрольною проблему нововведень (інновацій) у культурі як наслідок зовнішніх впливів і каналів дифузії, якими ці елементи передаються у цю культуру .

Сутність соціально-культурної інновації, на наш погляд, полягає у трансформації вже існуючих систем, у виникненні нових культурних і соціальних феноменів, які мають досить велике значення під час кризово-порогового зміни суспільства. Соціально-культурні інновації орієнтовані на вдосконалення процесів виховання, внаслідок чого цілеспрямовано та педагогічно програмовано досягаються якісно нові зміни у системі цінностей, смислів, моделей культурної самореалізації людей [1, 4].

Специфіка соціально-культурної інновації полягає в тому, що вона являє собою процес продукування нововведень у культурі, що передбачає, в першу чергу амортизацію системних змін у житті суспільства (зниження ймовірності ризиків, протидія нестабільності, створення умов для сталого розвитку та ін.). Цей процес охоплює зміни у технологічній системі соціально-культурної діяльності, насамперед на рівні діяльності закладів культури та освіти, що створюють умови для підвищення соціальної консолідації, оптимізації процесів культурного життя, формування креативних особистостей, здатних у довготривалій перспективі до розробки та здійснення інновацій. Це дає можливість виявлення інноваційного потенціалу системи соціально-культурної діяльності.

Виходячи з цих положень, слід визначати соціально-культурну інноватику як галузь наукового знання про закономірності виникнення та розвитку інновацій, соціально-культурної діяльності в установах культури та освіти за збереження в інноваційній системі динамічної єдності елементів

старого, сучасного та нового. При цьому об'єктом культурної інноватики пропонується вважати процеси виникнення, розвитку та освоєння інновацій у сфері культури, що забезпечує формування якісно нових умов організації та підвищення ефективності соціально-культурної діяльності.

Предметом соціально-культурної інноватики являється інноваційний розвиток соціально-культурної галузі, тобто. сукупність педагогічних умов, ресурсів, засобів і закономірностей, пов'язаних з розробкою, освоєнням і введенням організаційно-педагогічних нововведень у соціально-культурну діяльність установ культури та освіти [1]. У структурі соціально-культурної інноватики пропонується виділити три рівні, що мають специфічний компонентний склад:

а) *методологічний рівень*, який поєднує в собі основні складові методології: соціальні цілі; філософсько-культурологічні ідеї, що визначають суть інновацій як механізму соціокультурної динаміки; педагогічні ідеї, що визначають ціннісно-цільову основу інновацій у соціально-культурній сфері; методи та засоби їх реалізації;

б) *інструментально-теоретичний рівень*, який об'єднує положення загальної інноватики про закономірності розробки, впровадження та поширення інновацій; положення теорії соціально-культурної діяльності про особливості застосування педагогічних категорій та принципів у соціально-культурній інноватиці; про розробку та впровадження інновацій у соціально-культурній сфері; про наукові засади технології здійснення інноваційної діяльності у соціально-культурній сфері; понятійно-категоріальний апарат, у якому відображається специфіка предметної галузі соціально-культурної інноватики;

в) *технологічний рівень*, який визначає у соціально-культурній інноватиці наявність таких складових: методи наукового дослідження як інструмент наукового пошуку, наукового вирішення завдань соціально-культурної інноватики; методи проектування та впровадження, поширення та прогнозування результатів інновацій у соціально-культурній сфері; принципи та методи, що реалізуються в процесі інноваційної діяльності у соціально-культурній сфері; принципи та методи інтерпретації результатів культурно-виховної діяльності та наслідків впровадження інновацій; показники та критерії оцінки ефективності якості результатів інноваційної діяльності суб'єктів змін у соціально-культурній сфері.

За результатами проведених досліджень визначаємо чотири основні функції культурної інноватики [1,8]:

а) *пояснювальна* – передбачає проведення опису та пояснення природи змін соціокультурних фактів, явищ, процесів, закономірностей та умов їх здійснення (результатом дослідження є закономірності інноваційного процесу, його принципи, моделі тощо);

б) *прикладна* (функція впровадження та використання) – передбачає розробку та впровадження нововведень у соціально-культурну сферу з урахуванням фундаментальної розробки технологій інноваційної діяльності, (описи процесу, які розраховані на отримання заданого результату соціально-культурної діяльності);

в) *прогностична* – передбачає обґрунтування передбачення розвитку соціально-культурної діяльності та рекомендацій щодо подальшого її вдосконалення;

г) *пошуково-творча* - передбачає оновлення та відкриття нового стану об'єкта, дослідження якого проводиться, принципово нового способу вирішення наявних проблем теорії та практики соціально-культурної діяльності.

Технології розвитку соціально-культурних інновацій стосовно організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку кадрів для соціально-культурної сфери, визначаються завданнями формування культурного середовища творчого вишу та інноваційного потенціалу особистості, розробками інноваційних соціально-культурних проектів. Комплексний і цілеспрямований соціальне вплив є на складові інноваційного потенціалу особистості забезпечується поєднанням різних технік та технологій, у тому числі таких як індивідуальне навчання інноваційному самоменеджменту, оволодіння системами творчої діяльності, навчання художньої творчості («майстер-учень», майстерня школа тощо); режисура педагогічної діяльності; індивідуальне та колективне соціально-культурне проектування [1, 3, 6].

Результати проведеного нами дослідження свідчать про те, що культурні інновації мають як соціальні так і культурні цінності. Соціальна цінність — це значимість явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності або невідповідності потребам суспільства, соціальних груп чи особистості. Часто культурні зміни є і соціальними. Практично усі важливі зміни мають як культурний, так і соціальний аспекти (термін “соціокультурні зміни”).

Інновації в культуру виникають як результат розробки нових ідей членами даної соціокультурної формації (вченими, мислителями, діячами мистецтва), так і внаслідок запозичення культурних досягнень інших людських спільнот. Більш вузько, культурні інновації – це інновації безпосередньо в культуру, задачами яких є: стимулювання розвитку секторів культури та креативних індустрій через впровадження інновацій та інтеграції нового досвіду, зокрема, шляхом впровадження нових в Україні, але апробованих у світовій практиці підходів; збільшення кількості споживачів культурного продукту, залучення до споживання культурного продукту нових аудиторій; популяризація українського культурного продукту як в Україні, так і поза її межами.

Досвід показує, що інновація швидше сприймається, якщо може бути легко продемонстровано її корисність. Наприклад, багато винаходів були настільки неефективні на перших стадіях їх застосування, що їх широке використання затрималося дуже великі терміни (електрика, автомобілі).

Економічні цінності - це загальноприйняті уявлення відносно цілей, яких повинна прагнути людина в економічній діяльності. Вони функціонують у формі ідеалу, основоположних принципів мислення і є ідеальними критеріями оцінки економічних подій, явищ і процесів. Наприклад, містоутворювальний музей – це реально. Йдеться про розвиток креативних індустрій, які можна монетизувати в туристичній індустрії. Наприклад, Нью-Йорк, який платить кіновиробникам близько кількох мільйонів доларів за те, що у фільмі показують його краєвиди. Звідси і виник всесвітній міф про найкраще місто на світі. Так творці отримують гроші на проекти, а місто – потік туристів. Звісно, нам далеко до таких масштабів, але принцип підтримки митців, які у своїх творах показують рідне місто або регіон, дозволить розвинути внутрішній і зовнішній туризм. В цьому напрямку Український культурний фонд в 2021 році почав реалізувати програму «Культурні столиці України».

Інвестиції в культуру та туристичну галузь – це інвестиції в малий та середній бізнес. Щоб розуміти порядок цифр, у Шотландії є 450 музеїв різних тематик і масштабів. Щороку їх відвідує 25 мільйонів осіб, що створює оборот у 79 мільйонів фунтів і 3500 робочих місць у туристичній сфері. І це лише музеї, які в нас традиційно «утримуються», а не заробляють. У Харкові з 2019 року почали проходити «Культурні пікніки» – фестиваль освіти в розвазі від місцевих закладів культури, мистецтв, дозвілля та креативних індустрій. Це дуже вдала культурна інновація, яка спрямована на зближення професіоналів та майстрів зі своєю цільовою аудиторією. Вона має більш соціальну цінність.

Тому відповідь на риторичне питання "Культурні інновації – це соціальна чи економічна категорія?" досить непроста. Без економіки немає культури, а без культури немає економіки. А це свідчить про те, що культурні інновації мають дві сторони з точки зору цінностей для споживача.

В завершення звернемо увагу і на інший зміст терміну «культурні інновації», які розглядаються як інновації, які є соціально значимі, без наявних признаків можливої шкоди суспільству (наприклад, інновації в зброю, в наркотики, в порно індустрію, в ігровий бізнес, куріння, алкоголь і т.п.). Тобто, це інновації, які обов'язково мають соціальний ефект (крім економічного). Як висновок, наголосимо, що культурні інновації слід розглядати з двох сторін: як інновації в культурній сфері - тоді вони мають в більшій мірі соціальні цінності; як інновації, завдяки яким досягається економічний ефект (прибуток) у будь-якій сфері - тоді вони мають і соціальні і економічну цінність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Малянов Е. А. *Социально-культурная инноватика*: *методология*, *теория* и *практика*: Пермь, 2017. 312с.
2. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
3. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
4. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.
5. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999. 242с.
6. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
7. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial]. Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019. 689 p.
8. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998.- 267с.
9. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.
10. Kobielieva, T., Pererva, P., Tkachova, N., Tkachov, M., Diachenko, T. (2021) Management of relations with enterprise stakeholders on the basis of value approach. *Problems and Perspectives in Management,* 19(1), pp. 24-38.

11. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobielieva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2 (10), ч. 2. С. 144-149.

Мигущенко Катерина Русланівна – член команди «Золотий Запас» Харківської гімназії №46 імені М.В.Ломоносова, e-mail: miguschenko@kpi.kharkov.ua

Перерва Петро Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Myhushchenko Kateryna Ruslanivna – a member of the Golden Stock team of the Lomonosov Kharkiv Gymnasium №46, e-mail: miguschenko@kpi.kharkov.ua

Pererva Petro Hryhorovych – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

УДК 338.4

Л. Г. Михальчишина[1]

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

[1] Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *У статті розглядається механізм формування інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону. Визначено напрямки вдосконалення організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком сільського господарства.*

Ключові слова: інноваційна діяльність; організаційно-економічний механізм; сільське господарство.

IMPROVEMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE REGION

Abstract: *In article considers the mechanism of formation of innovative potential of agricultural enterprises of the region. The directions of improvement of the organizational and economic mechanism of management of innovative development of agriculture are defined.*

Keywords: innovation activity; organizational and economic mechanism; agriculture.

В умовах посилення зовнішньоекономічного та зовнішньополітичного тиску на Україну вирішення стратегічних завдань вітчизняного сільського господарства забезпечення продовольчої безпеки, стійкості розвитку країни та її регіонів за рахунок підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва значно зростає. Водночас однією з першочергових стає проблема технічного переозброєння, технологічного та організаційно-економічного оновлення сільськогосподарського виробництва на основі підвищення інноваційної активності суб'єктів господарювання галузі виробництва конкурентоспроможної та затребуваної на ринку сільськогосподарської продукції. Без розробки та реалізації науково-обґрунтованих рекомендацій, що враховують інтереси всіх учасників інноваційного процесу в сільському господарстві, використання сучасних методів та спеціальних механізмів, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності в аграрному секторі, вирішення цієї проблеми стає неможливим.

Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком сільського господарства регіону може бути представлений як спосіб забезпечення цілеспрямованої реалізації процесу інноваційної діяльності сільського господарства, що включає сукупність принципів, форм, методів та інструментів взаємодії та підтримки його учасників для узгодження інтересів та досягнення цілей.

Аналіз розвитку економіки країни і її регіонів показав, що основні напрямки економічної політики в сільському господарстві повинні бути орієнтовані на виконання таких перспективних цілей:

– досягнення рівня і якості життя населення, які відповідають стандартам економічно розвинених держав, у тому числі, в сфері здобуття освіти, охорони здоров'я, чистоти довкілля, забезпечення економічних прав і свобод громадян;

– забезпечення стійких темпів економічного зростання та науково-технічного прогресу, підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників на внутрішньому і зарубіжному ринках, відновлення становища України як однієї з провідних науково-промислових держав, ефективна інтеграція її економіки в світові господарські зв'язки;

– забезпечення сприятливих економічних умов для зміцнення суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності, міжнародного авторитету України, захист законних прав та інтересів її громадян і організацій за кордоном;

– розвиток людського потенціалу, ослаблення соціальної поляризації і запобігання дезінтеграції суспільства, надмірного посилення соціальної диференціації, переходу протиріч інтересів соціальних

груп в антагоністичну форму.

Реалізація цих цілей повинна здійснюватися на основі інструментів економічної політики держави, до яких відносяться:

– податки (включаючи всі обов'язкові платежі), через які сьогодні відбувається вилучення половини доходів, що формуються в економіці;

— бюджетна система (включаючи позабюджетні державні фонди), що визначає половину витрат ВВП і у величезній мірі впливає на обсяг і структуру сукупного попиту, що визначає динаміку виробництва та інвестицій;

– структурна і науково-технічна політика, що забезпечує подолання вузьких місць і створення умов для економічного зростання, підтримка конкурентоспроможності національної економіки;

– торгова політика, яка визначає умови конкуренції на внутрішньому ринку;

– кредитна політика, багато в чому визначає макроекономічну ситуацію, інвестиційну активність і фінансування народного господарства;

– управління державною власністю, що надає значний безпосередній вплив на економічну ситуацію і здатне забезпечити здійснення змістовних цілей економічної політики;

– господарське законодавство, що визначає правила ведення економічної діяльності, що регулює відносини підприємств і організацій;

– антимонопольне законодавство і політика з підтримки ринкової конкуренції, що визначають умови функціонування товарних і фінансових ринків;

– кримінальне та адміністративне законодавство, що визначає відповідальність громадян за дотримання своїх зобов'язань, виконання встановлених норм економічної діяльності, що забезпечує охорону прав власності [1, с. 49-50].

Управління інноваційним розвитком сільського господарства необхідно здійснювати на основі певних (універсальних) принципів (ієрархічності, цілеспрямованості, адаптації та рефлекторності, комплексності, багатокритеріальності), дотримання яких дозволить вирішити конкретні завдання у досягненні поставленої мети. При цьому специфічними принципами, властивими лише сільському господарству, виступають принцип забезпечення та підвищення продовольчої безпеки, принцип галузевої спеціалізації (визначення пріоритетів), принцип екологічності.

На інноваційний розвиток сільського господарства впливають різні фактори, вияв та вивчення яких визначить перешкоди, що стримують цей процес. Зовнішніми факторами є нерозвинений інституційний механізм створення та впровадження інновацій, висока вартість нововведень, значні економічні ризики інновацій, недостатність заходів фінансової та інформаційної підтримки з боку держави. Внутрішніми факторами є нестача власних фінансових ресурсів, низький рівень інноваційного потенціалу сільськогосподарських товаровиробників та попиту на результати науково-технічної діяльності, недостатня комунікативність у процесі інноваційної діяльності.

Для розвитку інноваційного потенціалу необхідно здійснення організаційних заходів, а саме: забезпечення правових засад створення аграрного ринку інноваційної продукції; розвиток інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного ринку інноваційної продукції; маркетингове забезпечення інноваційної діяльності; підвищення кваліфікації та підготовка кадрів-створювачів інновацій в аграрній сфері; та здійснення економічних заходів, серед яких: удосконалення цінової політики в аграрній сфері; сприяння іноземним та вітчизняним інвестиціям в перспективні інноваційні аграрні проекти; впровадження механізму кредитного забезпечення; удосконалення податкової політики; удосконалення механізму економічних відносин в аграрній сфері; удосконалення патентування; страхування інноваційних ризиків тощо. Розвитку інноваційного потенціалу буде сприяти формування ефективної системи інноваційного забезпечення діяльності аграрних підприємств регіону, що включає в себе інноваційні структури в їх взаємозв'язку та спрямована на ефективне використання інновацій в сфері сільського господарства [2, с. 163].

Інновації здатні стимулювати процеси диверсифікації сільської економіки, сприяти зростанню зайнятості населення, включаючи розвиток індивідуальної підприємницької діяльності, малого й середнього бізнесу в несільськогосподарській діяльності. Сприяння інноваційно-інвестиційній діяльності в аграрному секторі має забезпечуватись за рахунок розвитку кооперативного руху, розбудови системи дорадчих служб, а також через поширення механізмів державно-приватного партнерства, венчурного фінансування та лізингу [3, с. 47]. Пропонується розвивати державно-приватне партнерство, сутність якого полягає в управлінні інноваційним розвитком сільського господарства за допомогою взаємоузгодженої політики та координації спільних дій щодо реалізації

інноваційних проектів, галузевих програм, відповідно до стратегічного розвитку сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Халатур С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку сільського господарства. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12. С. 46-50.

2. Боліла С. Ю., Осадчук І. В. Удосконалення системи забезпечення інноваційного розвитку аграрних формувань: регіональний аспект. Інтелект XXI. 2018. № 1. С. 160-164.

3. Кальний С. В. Інновації в аграрному секторі України як фактор розвитку сільських територій. .Формування ринкових відносин в Україні. 2016. № 12. С. 41-48.

Михальчишина Лариса Гаврилівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, e-mail: Mykhalchyshyna.L.G@ukr.net.

Mykhalchyshyna Larysa H. – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Global Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: Mykhalchyshyna.L.G@ukr.net

УДК 338.12.017

М.О. Нежива

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КРАЇН

Державний торговельно-економічний університет

Анотація. *У статті досліджено питання глобалізації, її вплив на можливості перезавантаження. Описано тенденції формування майбутньої глобалізації та їх наслідки. Визначено ключові моменти впливу глобалізації на бізнес.*

Ключові слова: глобалізація; країна; можливості; переможці та переможені.

GLOBALIZATION: NEW OPPORTUNITIES FOR COUNTRIES

Abstract. *The article examines the issue of globalization, its impact on the possibility of rebooting. Trends in the formation of future globalization and their consequences are described. The key points of the impact of globalization on business are identified.*

Keywords: globalization; country; opportunities; winners and losers.

Зростання міжнародної торгівлі та прямих іноземних інвестицій сповільнилося з 2010-х років через зміну глобального попиту, зростання вартості робочої сили, технологічного прогресу та інших факторів, таких як політика протекціонізму та зміна споживчої вартості. Світова економіка вступає в нову фазу глобалізації, оскільки зусилля бізнесу щодо перебудови ланцюгів поставок, цифровізації та підвищення стійкості змінюють глобальний ландшафт виробництва, торгівлі та інвестицій. Майбутня глобалізація стане більш орієнтованою на людей і менш географічно сконцентрованою, оскільки все більше країн приєднаються до глобальних ланцюгів створення вартості. Проте геополітичні ризики та протекціонізм продовжують становити загрозу для глобальної торгівлі та інвестицій.

Переможцями нової глобалізації, ймовірно, є країни з великими внутрішніми ринками, електронною комерцією, освітніми послугами, високотехнологічними компаніями та місцевими брендами. Тим часом малі та відкриті економіки можуть зазнати додаткових втрат. Споживачі можуть зіткнутися з підвищенням цін на продукцію через переміщення виробництва виробників. Розрив у доходах між споживачами в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, також може зрости, створюючи більш фрагментований глобальний споживчий ринок. Щоб пом’якшити ризики та забезпечити кращий доступ до поставок і ринків, компаніям потрібно буде прискорити цифрову трансформацію, зосередитися на людях і планеті та диверсифікувати свої кінцеві ринки та постачання сировини, робочої сили та виробництва через ланцюги створення вартості.

Оскільки глобалізація змінюється, у глобальному потоці товарів, капіталу, даних і людей з’являться нові напрямки. Це станеться разом із змінами глобальної економічної влади, що призведе до змін не лише в глобальних ланцюгах поставок і руху капіталу, а й до глобальної міграції. Невизначеність зростає, підвищення стійкості в ланцюгах поставок, ринках і операціях зараз займає перше місце в порядку денному бізнесу. Щоб бути попереду майбутніх змін, компанії повинні розуміти фактори, які формують новий глобальний бізнес-ландшафт. Визначення тенденцій, що розвиваються, і вивчення того, як вони трансформують глобальне виробництво, торгівлю, фінанси та переміщення людей, допоможуть підприємствам зменшити ризики та забезпечити кращий доступ до поставок і ринків у всьому світі.

Таким чином, ключові моменти для бізнесу: розвиток стійкості та спритності (невизначеність зростає, компаніям слід диверсифікувати свої кінцеві ринки, канали збуту та постачання сировини, робочої сили та виробництва), прискорення цифрової трансформації (використання цифрових технологій у виробництві та каналах дистрибуції, щоб знизити витрати, скоротити ланцюжки поставок та охопити більше споживачів, у тому числі закордонних; виробники в країнах з розвиненою економікою можуть покращити автоматизацію, щоб підвищити продуктивність і вирішити проблему нестачі робочої сили), орієнтація на людей і планету (перехід на «зелений стиль» у ланцюгах поставок є важливим для бізнесу, щоб забезпечити майбутнє зростання та успіх; компанії повинні будуть поставити людей у центр своєї діяльності та інвестувати в людський капітал, допомагаючи співробітникам розвивати навички для роботи майбутнього).

Нежива Марія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: marijka@ukr.net.

Nezhyva Mariia O. – PhD in Economics Associate Professor of Department of Financial Analysis and Audit, State University of Trade and Economics, Kyiv, e-mail: marijka@ukr.net.

УДК 316.422:316.4.063.3:330.341.211.1:332.135:608

Н. Я. Петришин

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРУВАННЯ

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. *У статті досліджено нинішній стан, проблеми та перспективи інформаційного забезпечення інноваційного розвитку України за умов євроінтегрування. Виокремлено основні завдання щодо вдосконалення, розвитку системи науково-технічної інформації України. Запропоновано перспективні напрямки розвитку інноваційної сфери України.*

Ключові слова: інвестування, інформаційне забезпечення, інноваційний розвиток, євроінтегрування.

Modern problems of innovative development of Ukraine in the conditions of European integration

Abstract: *The article examines the current state, problems, and prospects of information support for the innovative development of Ukraine in terms of European integration. The information on the main tasks for the improvement and development of the scientific and technical system of Ukraine is highlighted. Promising directions of development of the innovation sphere of Ukraine are offered.*

Keywords: investment, information support, innovative development, European integration.

Сьогоденні виклики еволюційного євроінтегрування економіки України, за умов високо динамічного світового технологічного прогресу, активного розвитку інноваційної сфери у поєднанні із суттєвим відставанням України у процесі модернізування виробничо-господарських потужностей, що особливо загострюється економічною, політичною кризами, негативними впливами наслідків пандемії, ескалації військових дій Росії, захопленням останньою територій тощо вимагають формування та розвиток ефективної системи державного управління, зокрема і інноваційною сферою, як однією із надперспективних для подальшого активного розвитку. Важливим елементом даного процесу виступає

Першочерговим завданням системи організування інформаційного забезпечення будь-якої інноваційної діяльності виступає формування інформаційних ресурсів. Їх склад повинен бути чітко орієнтованим на процес встановлення інформаційних зв’язків між всіма учасниками інноваційної сфери країни, задля забезпечення безперервного взаємозв’язку між запитами та пропозиціями інноваційної продукції (послуг) вітчизняного виробництва. Інформаційне забезпечення повинно орієнтуватися на формування і розвиток високо ефективних засобів доступу до масиву інформаційних ресурсів, на систему оптимального управління ними (починаючи від етапу «зародження» ідеї аж до комерціалізування її результатів). Тому інформаційні ресурси на національному (регіональному) рівні, рівні підприємств і організацій мають розглядатися як стратегічні ресурси. Сучасний стан інформаційного забезпечення в Україні інноваційної діяльності показує практично автономне, незалежне формування спеціалізованих інформаційних систем, ресурсів. Практично відсутні інформаційні зв’язки між окремими системами. А «відомчий» підхід при створенні, використанні інформаційних ресурсів в країні суттєво звужує можливості аналізування, прогнозування, моніторингу, та й управління вцілому їх ефективним розвитком. Становлення і розвиток сучасної інформаційної інфраструктури є найважливішим завданням для країни. Однією із ключових її складових виступає саме інформаційна інфраструктура інноваційної діяльності (сукупність підприємств (організацій, установ, їх об’єднань), ресурсів, коштів та ін., що формує єдину цілісність, що спрямована на забезпечення ефективного процесу інформаційного обслуговування інноваційної діяльності країни [1, 2, 3]. Основними ж завданнями вдосконалення, подальшого розвитку системи науково-технічної інформації повинні виступати [1, 4]: формування єдиного інформаційного простору України із включенням його до європейського, світового; збирання, акумулювання, оброблення інформаційних ресурсів, що створені в Україні, забезпечення доступу до їх переліку вітчизняних,

зарубіжних користувачів; акумулювання знань, відомостей про технології, інноваційну продукцію (послуги), організаційні інновації тощо; розвиток та задоволення потреб у інформаційно-аналітичній продукції (послугах) органів держвлади, місцевого самоврядування, юридичних/фізичних осіб у сфері інноваційної діяльності; удосконалення нормативно-правового, методичного забезпечення системи науково-технічної інформації тощо. Важливим стратегічним завданням виступає формування і активний розвиток взаємодії державного з приватним секторами інформаційної сфери України [5, 6]. Задля ефективного розвитку інноваційної сфери та її інформаційного забезпечення доцільним є реалізування наступних заходів: розроблення, реалізування механізму надання пільг вітчизняним підприємствам, які активно запроваджують, реалізують інноваційну продукцію (послуги); надання інноваційно активним вітчизняним підприємствам середньострокових кредитів зі зниженням кредитних ставок; формування сприятливого клімату для інноваційного розвитку; розширення фінансового забезпечення інноваційної діяльності; оптимальне розподілення обмежених фінансових (інвестиційних) ресурсів задля концентрування на важливих напрямках науково-технічного прогресу; розроблення послідовної інвестиційно-інноваційної політики України за допомогою формування правової бази інвестиційної, інноваційної діяльності, їх інформаційного забезпчення у відповідності із європейськими нормами та стандартами тощо [6, с. 131]. До перспективних напрямків розвитку інноваційної сфери України доцільно віднести дослідження і координування процесів формування і реалізування інноваційних проєктів вітчизняними підприємствами, подальше вдосконалення структури та наповненості державної інноваційної політики нашої країни, пошук дієвих механізмів стимулювання забезпеченості фінансовими ресурсами (пільги (в оподаткуванні, в наданні кредитів та ін.), дотування інноваційної сфери тощо) інноваційної діяльності.

Не дивлячись, що в нашій країні вже досить давно було проголошено інноваційне спрямування розвитку економіки, однак результати поки що не є задовільними. Адже важливою складовою інноваційної стратегії, тактики виступає дієве інформатизування. Воно в свою чергу має передбачати формування цілісного та відкритого інформаційного середовища, яке повинно інтегруватися до європейської та світової мереж. Це сприятиме ефективному обслуговуванню всіх учасників інноваційних процесів в Україні. Зазначене інформаційне середовище має бути покликаним задовольняти вимоги не лишень органів державної влади України, місцевого самоврядування, але передусім інтереси становлення та ефективного розвитку відкритого інформаційного суспільства, європейського інтегрування тощо. Інформаційне середовище за умов інтегрування сприятиме об'єднанню інформаційних ресурсів (їх інформаційно-аналітичних складових, елементів) вирішенню завдань різних рівнів складності, забезпечуватиме ефективну підтримку управлінських рішень, підвищуватиме рівень конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та економіки країни в цілому тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Березняк Н.В., Кваша Т.К. Дослідження теоретичних і практичних основ інформаційно-аналітичного забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності. Наукова доповідь. К.: УкрІНТЕІ, 2017. 72 с.

2. Березняк Н.В. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності. Наука, технології, інновації. 2018, № 1. С. 37-42.

3. Геєць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. Економіка України, 2014. № 12. С.4-19.

4. Денисенко М.П., Голубєва Т.С., Колос І.В. Інформаційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2009. № 647. С. 43–49.

5. Квак С.А. Економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Львів, 2020. 289 с.

6. Леховіцер В.О. Методичні основи оцінки впливу факторів на інноваційний розвиток машинобудування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 25. Частина 1. 2017. С. 156-158.

Петришин Наталія Ярославівна **–** кандидат економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

Petryshyn Natalija Ya. – CSc (Econ.), Assoc. prof., Acting head of the department of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

УДК 332.14:339.5:330.8

І. Ю. Підоричева

СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація. *У статті розглянуто концепцію смартспеціалізації через призму ключових положень теорії вільної торгівлі, до яких досі відносять теорію порівняльних переваг Д. Рікардо. Розкрито обмеження рікардової теорії для промислово незміцнілих країн і простежено в історичній ретроспективі діаметрально протилежну їй стратегію розвитку економічно потужних країн в досягненні ними конкурентних переваг у промисловості. З урахуванням цього окреслено ключові орієнтири розроблення стратегій смартспеціалізації в Україні з метою недопущення консервації сировинного характеру національної економіки та закріплення за нею другорядного положення у світі.*

Ключові слова: смартспеціалізація; стратегії смартспеціалізації; теорія вільної торгівлі; порівняльні переваги; промисловість; Європейський Союз; Україна.

SMART SPECIALIZATION AND THE EFFECT OF FREE TRADE: ISSUES OF THEORY

Abstract. *The article considers the concept of smart specialization through the prism of the key provisions of the theory of free trade, which still include the theory of comparative advantage D. Ricardo. The limitations of Ricardo's theory for industrially weak countries are revealed, and the development of the opposed to it strategy of economically powerful countries in achieving their competitive advantages in the industry is traced in historical retrospect. Given the above, the key guidelines for the development of smart specialization strategies in Ukraine to prevent the preservation of the raw materials of the national economy and to consolidate its secondary position in the world are outlined.*

Keywords: smart specialization; smart specialization strategies; free trade theory; comparative advantages; industry; European Union; Ukraine.

Незважаючи на те, що концепція смартспеціалізації швидко завоювала популярність, отримавши поширення по всьому Європейському Союзу (ЄС) і далеко за його межами, теоретична розробленість її основних положень є недостатньою, що відбивається на практиці. Автори концепції від самого початку не бачили в цьому проблеми і натхненно вказували на те, що історія успіху смартспеціалізації є «прекрасним прикладом того як «політика випереджає теорію» ("policy running ahead of theory") [1, с. 1]. Проте, по закінченні семирічного періоду впровадження стратегій смартспеціалізації в Політику Згуртованості на 2014-2020 роки у межах стратегії ЄС «Європа 2020», є підстави говорити, що далеко не всім регіонам ЄС вдалося успішно їх реалізувати. Нерівність в регіональному та місцевому розвитку зберігається, зростає невдоволеність населення політикою ЄС, особливо в менш економічно розвинутих країнах і регіонах [2].

Чому ж так відбувається? Чому в одних країнах і регіонах ЄС підхід смартспеціалізації виявився результативним, а в інших – ні, що на це впливає? Які уроки з досвіду ЄС можуть винести інші країни, зокрема Україна?

Відповіді на ці питання можна знайти в економічній теорії, чому і буде присвячена дана стаття.

Найперше слід зазначити, що концепція смартспеціалізації поєднує в собі погляди різних економічних шкіл, в чому, безперечно, полягають її сильні сторони. Інше питання – які це погляди та школи і як вони можуть бути застосовані у країнах і регіонах з різним рівнем розвитку економіки та промислового виробництва, багатих і бідних, великих і малих.

У цьому дослідженні ми не ставимо за мету розкрити нюанси усіх цих шкіл, а зосередимося на ключових положеннях теорії вільної торгівлі, до яких досі відносять теорію порівняльних переваг Д. Рікардо. На наше переконання, відповіді на вищезазначені питання потрібно шукати саме тут.

Отже, концепція смартспеціалізації відштовхується від положень класичної школи економіки, яка спростовує будь-які спроби держави втручатися в роботу вільного ринку, а точніше – від теорії розподілення праці А. Сміта й теорії порівняльних переваг Д. Рікардо. Зокрема остання стоїть на позиціях захисту вільної торгівлі, стверджуючи, що будь-яка країна – і потужна, і менш розвинена –

може вигідно спеціалізуватися на тих галузях, у яких вона має найбільшу перевагу у порівняльних витратах над іншими країнами. Або, якщо такої переваги вона не має, тоді їй слід зосередитися на продукції, у виробництві якої її торговельний партнер має найменшу вартісну перевагу.

Начебто усе виглядає логічно, якби не одна обставина: рікардова теорія не враховує фактор технологій [3]. Відповідно до її положень, технологічна база країни представляється чимось фіксованим і незмінним, на що не можна вплинути, отож урядам не має сенсу опікуватися цими питаннями, а краще зосередитися на національних порівняльних перевагах. Така логіка не спрацьовує, якщо країна прагне оволодіти новими технологіями для виробництва більш складної, дорогої продукції, що забезпечить розвиток її економіки. Для оволодіння новими технологіями потрібен час, а тому технологічно відсталі країни потребують періоду захисту своєї промисловості від зарубіжних конкурентів на термін, необхідний для такого освоєння. Обираючи цей шлях, країна зазнає збитків, оскільки відмовляється від можливості ввозити зарубіжну продукцію вищої якості за нижчою ціною, ніж виробляється нею самою. Але платити таку ціну все ж таки потрібно для розвитку власних передових технологій та формування конкурентоспроможного промислового сектору. З огляду на зазначене, можна говорити, що рікардова теорія влаштує ті країни, які погоджуються з розстановкою технологічних і промислових сил у світі, але не ті, які прагнуть її змінити. І навряд чи сьогодні знайдеться хоча б одна бідна країна, яка готова змиритися з відставанням, сировинним характером своєї економіки та другорядним положенням у світі.

Свого часу на це не пішли ні США, ні Японія, ні Франція, ні будь-яка інша розвинена сьогодні країна світу.

Першим в історії, хто висунув аргумент на користь незміцнілих виробництв та використання протекціоністських засобів, був міністр фінансів США Александер Гамільтон. У 1791 р. у своєму звіті до Конгресу [4] він заявив, що уряд США має підтримувати та розвивати національні галузі мануфактур, які поки що знаходяться в «зародковому стані», захищаючи їх від зарубіжних конкурентів, аж поки вони не зміцніють. Як урядові заходи захисту американських мануфактур він запропонував використовувати тарифи і субсидії, а також наголошував на необхідності інвестування в інфраструктуру (особливо відмічав важливість доріг і каналів для внутрішнього судноплавства), спонукання людей до здійснення відкриттів і винаходів за допомогою премій та усебічної підтримки.

Цей курс США запровадили у 1816 р. і вже на початку 1830-х рр. мали найвищий середній промисловий тариф у світі, який протримався майже ціле століття (!) – до початку Другої світової війни [5, с. 34]. Це дозволило країні побудувати сильний виробничий сектор. Для порівняння, Франція на той час була цілком імпортозалежною та відсталою у багатьох галузях. За словами Жана Монне, «виявилося, що у 1938 р. французький робочий виробляв у три рази менше, ніж американський … Один наш селянин кормив п’ятьох споживачів, а американський – п’ятнадцять. В цьому не було нічого дивовижного, оскільки у Франції на однин трактор припадало двісті сільськогосподарських працівників, а в Сполучених Штатах – сорок три» [6, с. 286]. Глибока дезорганізація економічного механізму і без того технологічно відсталої Франції, яка зазнала колосальної шкоди після двох світових війн, прагнення ні в якому разі не допустити розв’язання нової війни спонукали Ж. Монне розробити план з модернізації та переоснащення країни.

Він будувався на трьох китах: по-перше, підняти національне виробництво на вищий технологічний рівень; по-друге, підвищити обсяг виробництва та знизити вартість продукції для забезпечення її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках; по-третє, здійснювати реконструкцію та відновлення країни потрібно терміново, згуртовуючи націю навколо єдиної мети – модернізації Франції. Будь-яке потакання інтересам окремих груп, які зацікавлені в збереженні, а не відновленні виробничого потенціалу країни, на переконання Ж. Монне, зупинило би прогрес і підвищення рівня життя та перетворило би Францію на другорядну державу [6, с. 291]. Об’єднавши зусилля з іншими країнами (Західною Німеччиною, Бельгією, Нідерландами, Люксембургом та Італією), Франції вдалося досягти багатьох запланованих структурно-технологічних змін.

Повертаючись до А. Гамільтона, зазначимо, що його ідеї щодо необхідності підтримки та розвитку виробничих галузей, захисту їх від зарубіжних конкурентів були розвинуті німецьким економістом Фрідріхом Лістом, якого, до речі, помилково вважають їх автором. Спочатку він підтримував ідею вільної торгівлі між різними країнами і лише після того, як познайомився з аргументами А. Гамільтона, змінив свою думку на протилежну. Ф. Ліст визнав, що вільна торгівля йде на користь країнам з однаковим рівнем розвитку, але шкодить відсталим країнам, якщо вони торгують з економічно потужнішими державами. Тому, як зазначає норвезький економіст Е. Райнерт, Ф. Ліст

застерігав слабкі, особливо малі, країни передчасно відкривати свої ринки для зарубіжних промислових товарів. Він наполягав на тому, що вільну торгівлю потрібно вводити повільно, поступово, інакше бідні країни ризикують ще більше збідніти. Спочатку їм потрібно здійснити індустріалізацію, розвинути конкурентоспроможний промисловий сектор, а вже потім вони можуть вигідно відкритися для глобальної вільної торгівлі [7, с. 87-88, 192].

Е. Райнерт нагадує нам, що усі багаті сьогодні країни використовували одну і ту ж саму стратегію – вони відмовлялися від сировинної орієнтації на користь переробної промисловості та обов'язково проходили через період, коли емуляція – бажання та прагнення зрівнятися або перевершити – була їх головним пріоритетом. Він влучно зауважує, що після 1957 р., коли Радянський Союз запустив перший супутник і стало зрозуміло, що він випереджає США у космічній гонці, росіяни могли б, озброївшись рікардовою теорією, аргументовано стверджувати, що американці мають порівняльну перевагу в сільському господарстві, а не в космічних технологіях. Слідуючи такій логіці, США мали б виробляти продукти харчування, а Радянський Союз – космічні технології. Проте, США обрали не рікардову теорію, а протилежну їй стратегію емуляції, створили у 1958 р. НАСА, аби наздогнати і перевершити Радянський Союз у сфері космічних технологій [7, с. 25, 46-47]. На даний час у справі вибору стратегії розвитку, що може бути наочнішим для слаборозвинених країн третього світу?

Беручи до уваги зазначене, слід констатувати, що Україна опинилася в складному становищі. Угода про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі як складова Угоди про асоціацію з ЄС часто сприймається як джерело економічного зростання та соціального добробуту країни, що радше є спрощеними емоційними судженнями та бажаннями, ніж має зв'язок з реальною дійсністю. Адже при цьому не враховується рентний, сировинний характер української економіки, її слабкість і вразливість, неспроможність виробляти в необхідних обсягах конкурентоспроможні на європейському та світовому ринку товари та послуги. За теорію А. Гамільтона і Ф. Ліста, відкривши внутрішній ринок для європейської продукції, Україна шкодить собі, бо не спроможна на рівних конкурувати з потужними європейськими виробниками. Технологічні й виробничі умови, що склалися в країнах-членах ЄС, принаймні у більшості з них, та в Україні – непорівнянні. Розвинуті країни-члени ЄС перебувають у процесі переходу до нового, шостого технологічного укладу – Індустрії 4.0, у той час як в Україні досі домінують виробництва третього і четвертого технологічних укладів, а інновації не є серед пріоритетів ані промисловців, ані держави. Ці відмінності мають бути враховані при розробленні стратегій смартспеціалізації в Україні, які не повинні заганяти нашу країну в глухий сировинний кут з огляду на наші «порівняльні переваги» володіння сировиною, натомість вони мають надавати можливості для науково-технологічного поступу, реіндустріалізації економіки на основі ефективного опанування досягнень Індустрії 4.0 та розвитку принципово нових видів діяльності, які наступними десятиліттями формуватимуть ринки з найвищими рівнями прибутковості, на кшталт точної медицини і геноміки, робототехніки і кіберзахисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Foray D., David P.A., Hall B. H. Smart specialisation: from academic idea to political instrument, the surprising career of a concept and the difficulties involved in its implementation. MTEI-Working_Paper-2011-001. Lausanne: Ecole polytechnique federale de Lausanne, 2011. 16 p.

2. Dijkstra L., Poelman, H., Ridriguez-Pose A. The geography of EU discontent. *Regional Studies*. 2019. Vol. 54. No. 6. P. 737-753. https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1654603

3. Ha-Joon Chang. Bad Samaritans: The Myth of Free Trade and the Secret History of Capitalism. London: Bloomsbury Press, 2007. 254 p.

4. Alexander Hamilton's Final Version of the Report on the Subject of Manufactures [5 December 1791]. Founders Online. *National Archives*. URL: https://founders.archives.gov/documents/Hamilton/01-10-02-0001-0007.

5. Ha-Joon Chang. Economics: The User's Guide. London: Penguin books, 2014. 304 p.

6. Монне Ж. Реальность и политика. Мемуары. Москва: Московская школа политических исследований, 2000. 664 с.

7. Райнерт Э. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / пер. с англ. Н. Автономовой. Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2016. 384 с.

Підоричева Ірина Юріївна – доктор економічних наук, завідувачка сектору проблем інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, e-mail: pidoricheva@nas.gov.ua

Pidorycheva Iryna Yu. – Dr. Sci. (Econ.), Head of the Sector for Problems of the Innovation and Investment Development in Industry, Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: pidoricheva@nas.gov.ua

УДК 338.432

О. Л. Попова

ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація. *Узагальнено законодавчо-правове забезпечення декарбонізації економіки в Україні з 2020 р. Наведено рейтинг заходів декарбонізації у сільському господарстві за вагомістю – обсягом скорочення викидів парникових газів, якого можна досягти за впровадження цих заходів. Виявлено ігнорування важливого за потенціалом скорочення викидів заходу – налагодження належного поводження з органічними добривами. Задекларовані у правовому полі позитивні зміни у землекористуванні та способах господарювання сприятимуть декарбонізації сільського господарства.*

Ключові слова: скорочення викидів парникових газів, декарбонізація сільського господарства, поводження з органічними добривами, органічне сільське господарство, зміна клімату.

INTRODUCTION OF DECARBONIZATION OF AGRICULTURE IN UKRAINE

Abstract: *The legislative and legal support for the decarbonisation of the economy in Ukraine since 2020 is summarized. Ignoring the potential for reducing potential emissions of the measure - establishing proper management of organic fertilizers - was revealed. The positive changes in land use and management declared in the legal field will contribute to the decarbonization of agriculture.*

Keywords: reduction of greenhouse gas emissions, decarbonization of agriculture, management of organic fertilizers, organic agriculture, climate change.

Стратегією ЄС «Від ферми до виделки» у рамках Європейського зеленого курсу (ЄЗК) від 2019 р. передбачено декілька стратегічних цілей – декарбонізація, часткова дехімізація і загалом посилення сталості сільського господарства. Одна з базових цілей – декарбонізація / скорочення викидів парникових газів (ПГ) (на 55% усього по ЄС у 2030 р. порівняно з 1990 р.) і досягнення кліматичної нейтральності європейського континенту до 2050 р. Цей цільовий орієнтир стосується України як країни-партнера ЄС, зокрема й національного сільського господарства, тому становить інтерес вияснити, як зрушилися відповідні процеси у країні з 2020 року.

У контексті декарбонізації прийнято і введено у дію з 01.01.2021 р. Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» і лише впроваджується моніторинг і звітування про викиди ПГ, у тому числі у сільському господарстві. Уряд схвалив Оновлений національний визначений внесок України до Паризької Угоди (НВВ2) 30 липня 2021 р., у якому закладена ціль до 2030 р. скоротити викиди парникових газів (до рівня 35% порівняно з 1990 р.). Положення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 № 1363, більшою мірою спрямовані саме на адаптацію і у переліку стратегічних цілей записано посилення адаптаційної спроможності та стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату. При окресленні етапів реалізації Стратегії записано важливі положення щодо впровадження фінансово-економічного механізму стимулювання екологічно та кліматично орієнтованих структурних перетворень в економіці, інтеграції кліматичних питань у формування секторальних політик, стратегій, а серед очікуваних результатів – зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, сприяння збільшенню обсягів інвестицій у проекти декарбонізації. Тобто, у законодавчо-правому полі України чітко заявлений вектор на декарбонізацію, що відповідає засадам ЄЗК і є продовженням євроінтеграційного спрямування. Але потрібна організаційно-економічна робота у цьому напрямі для послідовного досягнення визначених цілей.

У зазначених вище документах серед заходів декарбонізації, що прямо стосуються сільськогосподарського сектору, записано лише збільшення частки органічного сільського господарства та ресурсозберігаючих практик сільського господарства, застосування практик ощадливого обробітку земель із збереженням та підвищенням органічної речовини ґрунту. Це вкрай

обмежене коло кліматичних завдань і можливостей цього сектора у реалізації декарбонізації, тому потрібна відповідна деталізація.

Сільське господарство складне для вимірювання викидів парникових газів, зважаючи на різноманітні джерела їх викидів (переважно метану і закису азоту). У рослинництві найбільше ПГ викидається внаслідок природного перероблення пожнивних решток, через застосування мінеральних і органічних добрив, використання дизельного пального технічними засобами. У тваринництві метан емітується переважно травними системами сільгосптварин, від їх відходів (гною) тощо. За розрахунками фахівців, на викиди від сільськогосподарських процесів приходиться переважна частина, а від спалювання палива – значно менша частка загального обсягу викидів від сільського господарства.

Перелік / рейтинг заходів щодо скорочення викидів ПГ від сільського господарства за їх вагомістю (від найвагомішого; за обсягом середнього скорочення викидів CO_2-екв., якого можна досягти за впровадження заходів) і пропонованою першочерговістю їх реалізації у контексті сучасної кліматичної політики виглядає так:

- поводження з органічними добривами, біогаз у скотарстві та свинарстві;
- нульовий обробіток ґрунту;
- спалювання пожнивних решток, соломи;
- перехід з екстенсивного на інтенсивне сільське господарство;
- раціон худоби;
- сівозміна;
- органічне землеробство;
- запобігання ерозії ґрунту, а також зміни у землекористуванні, які стосуються сільського господарства – лісонасадження, відновлення водно-болотних угідь [1].

У документах щодо Оновленого національного визначеного внеску України (НВВ2) передбачається досягти найбільшого скорочення викидів ПГ за рахунок таких заходів (подано за спаданням обсягу скорочення викидів ПГ) [2]:

- сприяння використанню технологій мінімального обробітку ґрунту (на площі 5 млн га, за оціненого потенціалу 17 млн га, зважаючи на певні обмеження застосування цих технологій щодо сільгоспкультур і територій);
- сприяння веденню органічного рослинництва (на площі 2 млн га);
- зниження викидів парникових газів від тваринництва, а саме завдяки режиму годівлі сільськогосподарських тварин (специфічні раціони і добавки), що призведе до скорочення викидів ПГ;
- використання азотних добрив з повільним або контрольованим вивільненням поживних речовин, використання інформаційних технологій у рослинництві.

Слід звернути увагу, що у наведеному переліку заходів у НВВ2 України не передбачено реалізації такого важливого заходу з попередження зміни клімату, як поводження з органічними добривами, хоча експерти визначили його як найвагоміший за потенціалом скорочення викидів ПГ у сільському господарстві. Налагодження належного поводження з органічними добривами важливе і для дотримання в Україні норм Директиви 91/676/ЄЕС стосовно охорони вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел (так званої, Нітратної Директиви), бо вона записана до впровадження в Угоді про асоціацію ЄС–Україна. До речі, нещодавно Наказом Мінагрополітики від 24.11.2021 р. № 382 затверджено Правила щодо забезпечення родючості ґрунтів і застосування окремих агрохімікатів [3] (цей документ розроблений і обговорювався за назвою – Кодекс належної сільськогосподарської практики). Дія цих Правил поширюється на сільгоспвиробників, які займаються діяльністю в уразливих до накопичення нітратів зонах.

Щодо ще одного важливого заходу у контексті забруднення повітря і декарбонізації – спалювання пожнивних решток, соломи, то Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об’єктів рослинного світу» посилено відповідальність за адміністративні правопорушення, передбачено накладання штрафів на громадян і посадових осіб, а також кримінальну відповідальність (позбавлення волі).

Пропоновані заходи з попередження зміни клімату в НВВ2 за об’єднаним напрямом – сільське господарство, землекористування, лісове господарство – передбачають найбільший обсяг скорочення викидів ПГ у CO_2-екв. за програмою лісорозведення із забезпеченням лісистості на рівні 17% у 2030 р. Слід зазначити, що зараз показник лісистості в Україні становить 15,9%, тоді як частка лісів у

земельному фонді світу сягає 29,4%, у ЄС – близько 33%. Зважаючи на високу сільськогосподарську освоєність території України (69%), високу розораність угідь (на рівні 80%) і велике значення полезахисних насаджень для охорони сільгоспугідь, формування урожаю, поглинання вуглецю, то лісові насадження доцільно розміщувати і на сільськогосподарських землях. Це вимагає опрацювання механізму виділення земель, у тому числі деградованих і малопродуктивних, для цілей лісорозведення. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70 схвалено Концепцію Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, якою декларується зменшити сільськогосподарську освоєність та розораність території, зберегти захисні лісові насадження і вжити заходів для їх відновлення [4]. А постановою Кабінету Міністрів від 19 січня 2022 р. № 35 затверджено Порядок консервації земель, що передбачає залуження, заліснення або ренатуралізацію деградованих, малопродуктивних, техногенно забруднених земель. При цьому акцентуємо увагу, що лісові насадження, розташовані на сільськогосподарських землях, мають навіть більше значення для поглинання ПГ, ніж суто ліси. Дослідники зазначають, що 1 га захисних та протиерозійних лісів на сільськогосподарських землях поглинає близько 7 т парникових газів на рік, що у 7 разів більше, ніж 1 га лісів на землях лісового фонду (у середньому близько 1 т на рік) [5].

Прогнозні оцінки експертів засвідчують, що викиди ПГ від сільського господарства України до 2050 р. зростатимуть, при цьому навіть за низьковуглецевого сценарію (повномасштабної реалізації заходів і політик зі скорочення викидів ПГ, здійснення інвестицій у відповідні технології), причому більшою мірою за рахунок рослинництва і дещо від тваринництва. Покращуватимуть ситуацію позитивні зміни у землекористуванні, які сприятимуть скороченню викидів ПГ.

Таким чином, у сільському господарстві можна істотно скоротити викиди ПГ завдяки належному зберіганню і використанню органічних добрив, спеціальним методам обробітку ґрунту і зниження ерозії, зменшенню використання добрив і засобів захисту рослин, дотриманню сівозмін і удосконаленню раціонів годівлі сільгосптварин. Однак у вітчизняному сільському господарстві наразі потрібно провести діагностику викидів ПГ у кожному технологічному процесі, у агропродовольчих ланцюжках, оскільки поки що нема такої бази даних. Інноваційний орієнтир на вуглецево-нейтральне сільське господарство вимагає, окрім розвитку національного потенціалу щодо обліку викидів парникових газів, стратегій моніторингу, економічних інструментів, ще розроблення відповідних стандартів і схем сертифікації. З допомогою кліматично сприятливих практик господарювання сільгоспвиробники можуть стати постачальниками послуг з поглинання (видалення, секвестрації) вуглецю з атмосфери і депонування у ґрунті. Йдеться про розвиток карбонового землеробства (регенеративного), що становить предмет подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Прогнози викидів ПГ в Україні: шляхи до 2050 року. Підготовлено для Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. Thomson Reuters Point Carbon. Створення потенціалу для низьковуглецевого зростання в Україні | ПРООН в Україні (undp.org).: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/operations/projects/closed-projects/

2. Політики та заходи з попередження зміни клімату (до Звіту 4) (для обговорення). – URL: https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/22122020/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8.pdf

3. Наказ Мінагрополітики від 24.11.2021 р. № 382 "Про затвердження Правил щодо забезпечення родючості ґрунтів і застосування окремих агрохімікатів" 21.01.2022 р. – URL: http://document.vobu.ua/doc/9510

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель» від 19 січня 2022 р. № 70. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text

5. Битва за климат: карбоновое земледелие как ставка России: экспертный доклад / под ред. А Ю. Иванова, Н.Д. Дурманова (рук-ли авт. кол.). – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2021. – 120 с.

Попова Ольга Леонтіївна – доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м.Київ, e-mail: olgpomail@gmail.com

Popova Olha L.– doctor of economics, Professor, Chief Researcher, State Institution "Institute for economics and forecasting National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, e-mail: olgpomail@gmail.com

УДК 330.341.1

О.В. Пошивалова[1]

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ У КОМПАНІЯХ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

[1]Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Анотація. *У статті здійснено дослідження впливу інновацій на сталий розвиток на прикладі компаній Польщі. Використана модель логістичної регресії.*

Ключові слова: інновація, емпірична модель, інтелектуальна власність, грант

STATISTICAL EVALUATION OF INNOVATION IN COMPANIES IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract: *The article analyzes the impact of innovations for sustainable development on the example of Poland companies. Used model of logistic regression.*

Keywords: innovation; empirical model; intellectual property; grant.

Інновація та знання є найбільший актив компаній, оскільки вони можуть підвищити продуктивність і конкурентоспроможність. У зв'язку зі зростанням значення знань та інновацій, компанії в усьому світі докладають величезних зусиль, щоб бути інноваційними. Фірми вдалися до здійснення інноваційної діяльності як засобу залишатися інноваційним. Коли фірми не здатні здійснювати власну інноваційну діяльність, вони відкриваються та співпрацюють з іншими партнерами з ринкового середовища. Також можуть співпрацювати зі спеціалізованими установами знань – університети та інші громадські дослідницькі організації. Інновації на рівні компанії можна класифікувати як технологічні, так і нетехнологічні [1]. Технологічні інновації в основному визначаються як нові продукти та процеси у внутрішньому середовищі компанії. Нетехнологічні інновації сукупно складаються з маркетингових та організаційних інновацій. Інновації, як технологічні, так і нетехнологічні, вимагають пошуку нових знань та ідей як ключової складової для успіху та існування. Джерелом цих нових ідей і знань є переважно дослідження та розробки. Компанії повинні захищати нові знання від конкурентів з метою забезпечення конкурентоздатності при використанні прав інтелектуальної власності [2].

Дані для емпіричного аналізу з метою розкриття детермінант технологічних інновацій були отримані з опитування підприємств (ES), проведеного Польщі в період з грудня 2018 року по березень 2020 року. ES спільно проводять Група Світового банку (WBG), Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD) та Європейський інвестиційний банк (EIB). Основною метою є потреба дослідити якість бізнес-середовища, в якому функціонують компанії [3]. Опитування є вичерпним і містить дані про інновації компанії, бізнес-середовище, методи управління, джерела фінансування діяльності фірм, перешкоди для поточної діяльності компаній.

В даний час ES виконується в більш ніж 190 000 фірмах по всьому світу [4]. Для збору даних було використано метод стратифікованої випадкової вибірки, а остаточну вибірку для даних за 2020 рік склали 200 компаній з трьох секторів: виробництво 112 (56,2%), роздрібні послуги 27 (13,4%) та інші послуги 61 (30,5%). Ці дані широко використовувалися для аналізу на рівні фірми, включаючи аналіз інновацій.

Для методології, обраної для емпіричного оцінювання, використана модель логістичної регресії. Цій моделі віддали перевагу через бінарну природу незалежної змінної, отже, інновації продуктів і процесів. Ця методика дозволила визначити важливі детермінанти, що впливають на технологічні інновації, і допомогла визначити характер взаємозв'язку між цими вибраними факторами та технологічними інноваціями. Також використовано середні граничні ефекти для кількісної оцінки ефектів змін залежної змінної, які будуть спричинені одиницею зміни будь-якого з предикторів.

Більше половини компаній повідомили про розробку інноваційних продуктів (52%), тоді як менше половини (49%) повідомили про розробку інноваційних процесів. Близько 66% компаній повідомили, що мають міжнародні визнані ЄС сертифікат якості. Що стосується методів управління для вирішення проблем, то більше 50% компаній, повідомлених керівництву, вжили заходів для пошуку рішень і

переконалися, що ці проблеми не повторюються. Результати показують, що 22% компаній повторно перенесено на використання технології, ліцензованої від іноземної компанії (за винятком офісного програмного забезпечення). Більше 52% компаній повідомили, що займаються дослідженнями та розробками. Лише 23% цих компаній повідомили, що придбали зовнішні знання.

Що стосується прав інтелектуальної власності, лише 18% компаній повідомили, що мають патенти, торгові марки, авторські права тощо. 30% компаній повідомляють, що проводять зовнішні дослідження та розробки. Майже половина компаній повідомляють, що ставка податку була дуже серйозною перешкодою для їх діяльності. Контракти на закупівлю були низькими серед компаній із вибірки: лише 19% повідомили, що мають ці контракти. Фінансування діяльності компаній здебільшого здійснювалося банками, це становило 21%, а небанківськими фінансовими установами – 94%. Близько 21% компаній повідомляють, що отримали державні гранти.

Перша гіпотеза спрямована на встановлення того, чи може наявність міжнародних сертифікатів якості покращити інновації процесів, ніж інновації продуктів. Виявлено, що існує позитивний і статистично значущий зв'язок між міжнародними сертифікатами якості та ймовірністю підвищення інноваційних процесів (β=0,621; $p < 0,013$). Коефіцієнт ставки податку є позитивним і статистично значущим (β=0,113; $p < 0,016$), що підтверджує другу гіпотезу про те, що ставки податку можуть позитивно впливати на інновації продуктів. Але, виявлено, що ставка податку має негативний, але статистично значущий вплив на процесні інновації (β=-0,118; $p < 0,005$). Щодо третьої гіпотези знайдено докази, що підтверджують результати – іноземні технологічні ліцензії більш імовірно підвищать інноваційні процеси, як видно з високого коефіцієнта (β=0,971; $p < 0,005$). Результати також показують, що практика управління не є статистично значущим фактором, що стимулює інноваційний продукт (β=0,079; $p > 0,621$).

Результати емпіричних моделей також показують, що зовнішні знання, ймовірно, впливають на інновації продуктів більше, ніж інновації процесу (β=0,697; $p < 0,008$). Проведення досліджень і розробок та пов'язаних з ними діяльності також, ймовірно, сприятиме розвитку інноваційних продуктів (β=0,421; $p > 0,059$). Результати також показують, що права інтелектуальної власності (патентів, торгових марок, авторських прав) мають позитивний вплив на інноваційні процеси, ніж інновації продуктів (β=0,480; $p < 0,050$). Державні гранти не продемонстрували позитивного впливу на технологічні інновації у досліджуваних компаніях. Для інновацій продукту спостерігалося негативне, але статистично значуще співвідношення (β=-0,161; $p < 0,010$). Досвід вищого керівництва також був статистично значущим фактором інновацій продукту (β=0,020; $p < 0,042$). Нарешті, результати показують, що членство в бізнес-організації, торговельній асоціації, гільдії, торгово-промисловій палаті чи іншій групі підтримки бізнесу, швидше за все, позитивно вплине на інновації продуктів, ніж на інновації процесу (β=0,594; $p < 0,006$).

Результати досліджень показують, що державна підтримка чи гранти є неефективними та контрпродуктивними для досягнення мети просування інновацій. Проте фінансування, як від банківських, так і від небанківських установ, як було доведено, має значення як для процесів, так і для інновацій продуктів. По-перше, розробники політики повинні переглянути інструменти урядових грантів на предмет потенційних проблем, які роблять їх непрактичними, якщо можливо, необхідно збільшити обсяг фінансування, щоб мати можливість покривати затратні дослідження та розробки. По-друге, результати показують, що запозичення від небанківських фінансових установ незначно підвищують інновації продуктів. Цей результат вимагає регулювання фінансового ринку, що посилить діяльність небанківських та банківських фінансових установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пошивалова О. В. Формування моделі оцінювання мотивації персоналу підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 9. С. 5–9.
2. Gilorme T., Shachanina Y. Corporate Social Reporting as a Dominant of Information Support for Enterprise Management. *Economics and Society*. 2016. № 5. pp. 672–677.
3. World Bank. East Asia and Pacific in the Time of Covid-19. URL: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33477
4. European Commission. European Economic Forecast: Spring 2020. Technical report, European Commission, Brussels, Belgium. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/economic-and-financial-affairs-publications_en

Пошивалова Олена Володимирівна – кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, e-mail: elenaposhivalova1956@gmail.com

Poshyvalova Olena V. – Candidate of Physico-Mathematical Sciences, assistant professor, assistant professor of Department of Statistics, Accounting and Economic Informatics, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro.

УДК 330.3

О. В. Розгон

УЧАСТЬ БЕНЕФІЦІАРА ТА СТЕЙКГОЛДЕРА У КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ І ДОСЯГНЕННЯ КОНСЕНСУСУ ІНТЕРЕСІВ БІЗНЕСУ, ОСВІТИ, НАУКИ І ДЕРЖАВИ

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

Анотація. *У науковій праці досліджено нинішній стан інноваційної сфери України та запропоновано заходи щодо стимулювання комерціалізації інноваційної діяльності за участю стейкголдерів та бенефіціарів. Сучасні ринкові умови потребують реалізації дієвих механізмів соціально-економічних перетворень, тому вирішального значення набуває саме активізація інноваційних процесів. Необхідність стимулювання комерціалізації інноваційної діяльності та пошуку шляхів перетворення наукового потенціалу в ресурс для забезпечення конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання стає першочерговим завданням в умовах розбудови національної інноваційної системи України.*

Ключові слова: бенефіціари; стейкголдери; наука; бізнес; інноваційна діяльність; інноваційний розвиток; інноваційний процес; комерціалізація результатів інноваційної діяльності.

PARTICIPATION OF BENEFICIARY AND STAKEHOLDER IN COMMERCIALIZATION OF PROCESSES AND ACHIEVEMENT OF CONSENSUS OF INTERESTS IN BUSINESS, EDUCATION, SCIENCE AND STATE

Abstract: *The scientific work examines the current state of the innovation sphere of Ukraine and proposes measures to stimulate the commercialization of innovation with the participation of stakeholders and beneficiaries. Modern market conditions require the implementation of effective mechanisms of socio-economic transformation, so it is crucial to intensify innovation processes.The need to stimulate the commercialization of innovation and find ways to transform scientific potential into a resource to ensure competitiveness and sustainable economic growth is becoming a priority in the development of Ukraine's national innovation system.*

Keywords: beneficiaries; stakeholders; science; business; innovation; innovation development; innovation process; commercialization of the results of innovation.

В умовах глобальних викликів особливо актуалізується проблематика взаємодії учасників інноваційного процесу. Особливу роль у провадженні інноваційної діяльності грають стейкголдери та бенефіціари.

Так, мале і середнє підприємництво (МСП), здійснюючи свою інноваційну діяльність, реалізують свої стартап-проєкти або діють як стартап-компанії, мають певні переваги перед великими підприємствами у провадженні інноваційної діяльності, серед яких варто виділити наявність безпосередніх контактів зі стейкголдерами та бенефіціарами [1, с.55].

Припускаємо, що в разі реалізації великих інноваційних проєктів бенефіціарами можуть бути суб’єкти великого підприємництва, а у випадку невеликих інноваційних проєктів — суб’єкти мікропідприємництва та середнього підприємництва. Зауважимо, що бенефіціар (від фр. benefice — прибуток, користь) — це особа, яка отримує прибуток від власних активів, тобто отримує вигоду. Зазначимо, що у законодавстві України відсутнє визначення терміна «бенефіціар». Серед численних вигодонабувачів у бізнесі прийнято виділяти кінцевого бенефіціара (ст. 64-1 ГК України, ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX).

Сучасні ринкові ризики і стрімкі процеси інтернаціоналізації та глобалізації створюють такі умови, за яких суб’єкти господарської діяльності змушені взаємодіяти з широким колом зацікавлених сторін — стейкголдерами, одним із ключових з яких є держава, і приймати рішення, які б максимально враховували їхні інтереси [2].

Стейкголдерами компанії є всі особи або групи осіб, які є об’єктами або суб’єктами діяльності та

політики компанії як на місцевому, так і глобальному рівнях. Стейкголдером вважається будь-яка особа або група осіб, що впливає на діяльність організації або відчуває на собі вплив цієї діяльності, а також будь-яка особа або група осіб, які можуть допомогти в розробці пропозицій щодо підвищення комерційної та суспільної ефективності підприємства [3, с.152].

Зазвичай виділяють зовнішніх та внутрішніх стейкголдерів, зокрема, у сфері інноваційної діяльності, до зовнішніх відносять МОН України (у тому числі Директорат науки та інновацій), Мінекономіки України, Міністерство цифрової трансформації України як центральні органи виконавчої влади, які покликані формувати та реалізувати державну політику у сфері інноваційної діяльності, національні та міжнародні громадські організації, соціальні мережі тощо, до внутрішніх доречно віднести ІТ-компанії, ЗВО, які здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність і проводять міждисциплінарні дослідження тощо.

Через партнерство державних і бізнесових структур досягається розвиток виробничої, соціальної та інноваційної інфраструктури. А за активної участі бізнесу відбувається підвищення ефективності використання державної власності та бюджетних коштів, а також стимулювання приватного сектору до розвитку підприємницької активності у сферах, які мають найбільший потенціал економічного зростання. Від ефективності відносин держави та бізнесу залежить ступінь відповідності корпоративних соціальних інвестицій як запитам самого бізнесу, так і інтересам розвитку країни [2].

Як наочний успішний приклад наводимо, що Європейський союз надає підтримку європейським МСП у різних формах, таких як кредитні гарантії, компенсації витрат на виплату відсотків за позиками, інвестиції в акціонерний капітал. Фінансові важелі підтримки МСП закладено в бюджеті ЄС, причому їх точний обсяг установити доволі важко, оскільки комплементарне фінансування бенефіціари можуть отримувати не лише за спеціально призначеними програмами (мікрокредитування, інвестування і кредитного гарантування Європейського інвестиційного банку та Європейського інвестиційного фонду, CIP (2007–2013 рр.), COSME (2014-2020 рр.)), але й за рамковими програмами розвитку науки і технологій (Сьома рамкова програма (2007–2013 рр.), Горизонт-2020 (2014–2020 рр.)), інструментами підтримки регіональної конвергенції Європейського фонду регіонального розвитку; соціальними ініціативами Європейського соціального фонду [4]. Наразі почалася Програма «Horizon Europe», яка діятиме протягом 2021–2027 р.р.

Підприємства для реалізації проєктів мають можливість залучати партнерів, інвесторів. Очікуваним наслідком при трансфері технологій є дохід від реалізації нового продукту на ринку. Але щоб реалізувати цей новий продукт, його ще потрібно створити, провести наукові дослідження тощо. Зазвичай у процесі трансферу технологій завжди недостатніми є обсяги фінансування.

Зокрема, необхідно отримати фінансування для: придбання наукового обладнання та матеріалів центрами колективного користування науковим обладнанням для проведення наукових досліджень; виконання та реалізації закладами вищої освіти, суб'єктами малого і середнього підприємництва та науковими установами наукових, науково-технічних робіт і наукових, науково-технічних проєктів; надання підтримки суб'єктам господарювання, спрямованої на відшкодування витрат на проведення техніко-економічного обґрунтування науково-технічних проєктів у сфері наукових (науково-технічних робіт) і витрат на підтримку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання за результатами конкурсного відбору науково-технічних проєктів суб'єктів господарювання, що потребують проведення техніко-економічного обґрунтування.

У постанові КМУ «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15.02. 2002 р. № 153 теж згадується термін «бенефіціар». Ця постанова визначає процедуру залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, в тому числі державної реєстрації, моніторингу проєктів (програм), акредитації виконавців (юридичних осіб-нерезидентів), реєстрації представництва донорської установи в Україні.

Але необхідно зазначити, що при залученні міжнародної технічної допомоги забезпечується формування стратегічної програми як документа, яким на підставі результатів аналізу проблем соціально-економічного розвитку України визначаються пріоритетні напрями техніко-економічного співробітництва (економічні, фінансові, соціальні, правові, технічні та екологічні) між партнером із розвитку та Україною.

Актуальним на сьогодні є обґрунтування механізмів розвитку міжнародного науково-технічного, техніко-економічного співробітництва з іноземними державами та напрямів адаптації їх досвіду у практику трансферу технологій України. Основними глобалізаційними чинниками, що зумовлюють зазначену тенденцію є глобальна інтернаціоналізація науки і техніки, становлення глобального

науково-технічного простору та співробітництво компаній у інноваційній сфері, що супроводжується перехресним ліцензуванням. Розвиток міжнародного ринку технологій і поглиблення глобалізаційних процесів у сфері науки та технологій супроводжується тенденціями до уніфікації законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності у регіональному і всесвітньому масштабі [5].

Розвиток інформаційного суспільства і становлення у його межах інформаційної економіки активізує інтерес бізнесу до результатів прикладних наукових досліджень. Тому доречним є формування таких моделей комерціалізації, які б передбачали активне залучення всіх елементів спіралі Quadruple Helix — суб'єктів секторів вищої освіти, підприємництва, держави та суспільства (як споживача якісних освітніх послуг і вторинного бенефіціара). Більше того, ефективна модель комерціалізації результатів наукових досліджень має охоплювати процеси, що реалізуються на глобальному, національному та локальному рівнях. Саме за таких передумов можливе досягнення високої результативності комерціалізаційних процесів і досягнення консенсусу інтересів бізнесу, освіти, науки і держави [6].

Таким чином, завдяки участі бенефіціарів та стейкхолдерів можливе досягнення високої результативності комерціалізаційних процесів і досягнення консенсусу інтересів бізнесу, освіти, науки і держави тому, що без належної підтримки не буде отримуватися той результат, який очікується при здійсненні науково-технічних розробок, виконанні фундаментальних і прикладних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Григорук П. М., Пайонк О. П., Савчук О. П., Хрущ В. О. Характеристики процесів формування та реалізації інноваційного потенціалу малих та середніх підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 54–62.
2. Захаркін О. О. Стейкхолдерський підхід до державно-приватного партнерства в управлінні інноваційною діяльністю підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 5. С. 85–89. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/5_2017_ukr/18.pdf.
3. Аммарі А. О. Класифікація стейкхолдерів на основі взаємних очікувань. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8. С. 150–155.
4. Глєбова А. І. Європейський досвід підтримки інноваційного малого і середнього підприємництва. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. груд. (Вип. 2). С. 47–53. URL: http://global-national.in.ua/archive/2-2014/10.pdf.
5. Козаченко Р. П. Міжнародний трансфер технологій в забезпеченні конкурентного розвитку країн: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Київ, 2016. 245 с. С. 27. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.02/2016/diss__Kozachenko.pdf.
6. Холявко Н. І. Модель комерціалізації результатів наукових досліджень закладами вищої освіти України / Н. І. Холявко, Т. Л. Шестаковська. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економіка, управління та адміністрування*. 2018. № 3. С. 56–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2018_3_12.

Розгон Ольга Володимирівна **–** кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, м. Харків. *e-mail: rozghon.o@ndipzir.org.ua*

Rozghon Olha — PhD, Associate Professor, Leading Researcher, Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development, National Academy of Law Sciences of Ukraine

УДК 330.341

Рущишин М.О.[1]

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

[1]Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. *У доповіді розкрито основні теоретичні аспекти інноваційної діяльності як основи розвитку підприємства. Систематизовано й узагальнено наукові погляди на зміст і економічну суть інновацій та інноваційної діяльності. Розглянуто основні способи та методи активізації інноваційної діяльності підприємств.*

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; інноваційний розвиток; нововведення.

INNOVATIVE ACTIVITY AS THE BASIS OF ENTERPRISE DEVELOPMENT

Abstract. *The basic theoretical aspects of innovative activities in view of company development fundamentals are revealed in this article. The scientific views on the content and economic essence of innovation and innovative activities were systematized and generalized. The basic techniques and methods that enhance enterprise innovative activities are considered.*

Keywords: innovations; innovative *activity; innovative development; innovation.*

У сучасних умовах господарювання інновації виступають одним із ключових факторів, що визначають перспективи соціального та економічного розвитку підприємств. В Україні проблема ефективного економічного розвитку на основі інноваційних розробок є надзвичайно актуальною, оскільки активізація інноваційної діяльності могла б стати рушійною силою забезпечення розвитку підприємств через удосконалення існуючих виробничих процесів, підвищення ефективності всіх аспектів господарської діяльності, виявлення нових перспективних форм і напрямів ведення бізнесу. Значення активізації інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку ринкових відносин надзвичай важливе, оскільки сучасний економічний розвиток відбувається переважно на інноваційній основі.

Відповідно до об’єктивних вимог ринку інноваційна діяльність повинна базуватися на чітко окресленій політиці, досконалій методиці запровадження нововведень та оцінюванні їх результативності. Саме тому оновлення в ринковому середовищі є нормою, а не винятком із правил, а інновації для підприємства повинні стати не лише неперервним, а й ефективно керованим процесом [1, с. 296].

Досліджуючи теоретичні основи інноваційної діяльності, необхідно насамперед, приділити увагу терміну «інновація», оскільки саме інновації виступають головною складовою процесу інноваційного розвитку підприємства. Інновації є головним засобом забезпечення економічного зростання, конкурентоспроможності та фінансової стабільності будь-якого підприємства. Незважаючи на різні підходи до трактування терміну «інновація», усі визначення об’єднує позиція, згідно з якою інновації пов’язані з якісними змінами, спрямованими на створення нового товару, технології, процесу. Водночас багатьом визначенням бракує посилання на те, що нові якісні або вдосконалені продукти праці стають інноваціями лише за умови їх споживання, практичного застосування, які приносять позитивний ефект. Розроблення, освоєння, підготовка, контроль та обґрунтування інновацій відбувається в процесі інноваційної діяльності.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» трактується поняття «інноваційна діяльність» як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [2].

Важливою особливістю інноваційної діяльності є виявлення інноваційних ідей та реальності потенціалу. На цій основі інновацій можна охарактеризувати як сукупність заходів, спрямованих на практичне застосування наукових, науково-технічних результатів наявного інтелектуального потенціалу для створення нових продуктів, процесів, методів виробництва, організаційних структур і систем управління. Для ефективного ведення бізнесу та розвитку вітчизняних підприємств необхідно заохочувати інновації. Поштовхом для цього є інтеграція в сучасне середовище для розвитку інноваційного ринку. Підвищення інтенсивності такої діяльності передбачає інтеграцію з сучасними

умовами ефективного розвитку інноваційних ринків та підтримання високого рівня конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках за рахунок постійного впровадження технічних інновацій та технологій, які дають змогу в майбутньому формувати інноваційні стратегії розвитку компанії [3].

Основними способами та засобами стимулювання інноваційної діяльності підприємства є:

- удосконалення системи інвентаризації – інноваційно-інвестиційні проекти шляхом покращення показників кредитної лінії;
- покращення інформації та маркетингу шляхом створення інформаційно-аналітичного відділу в рамках маркетингових служб з чіткою структурою та обов'язками експертів;
- запровадження організаційної структури управління продуктом відповідно до підприємства;
- удосконалення систему стимулювання інновацій через впровадження стимулів для підвищення структурної ефективності колективної та індивідуальної мотивації;
- розширення визначення інноваційної стратегії, ділової поведінки підприємств та адаптації до мережевої інформаційної системи шляхом включення до бізнес-плану сектору підприємства для визначення інформаційної системи підприємства та системи стимулювання інновацій.

Спроможність підприємства до інноваційного розвитку обумовлюється інноваційним потенціалом підприємства, тобто його здатністю реалізовувати інновації у межах обраного стратегічного напрямку розвитку. Можливість здійснювати інноваційну діяльність визначається потенційною здатністю підприємства до інноваційного розвитку та сукупністю умов, що сприяють чи, навпаки, перешкоджають реалізації інновацій.

Основними причинами низького сприйняття інноваційних процесів можна назвати [4, с. 7]:

- низький технічний рівень виробничих фондів підприємства;
- нестача інженерно-технічних та робочих кадрів високої кваліфікації, здатних приймати та використовувати нововведення;
- протидія з боку працівників підприємства до нововведень;
- небажання керівників приймати рішення, пов'язані з додатковим ризиком та відповідальністю;
- нестача інвестицій в розвиток інноваційної інфраструктури.

Підприємства які впроваджують інновації постійно знаходяться в зоні підвищеного ризику. Зростання прибутку, зменшення витрат, розширення ринків збуту стимулюють підприємства впроваджувати конкурентоспроможні інновації.

Отже, інноваційна діяльність нині перетворилася на один із найважливіших чинників ефективного функціонування та розвитку підприємств в умовах ринкової економіки. Інноваційну діяльність необхідно постійно розвивати відповідно до об’єктивних вимог ринку, впроваджувати згідно чітко окресленої політики нововведень. Здатність до інновацій є потужним фактором конкурентоспроможності та розвитку підприємств. Таким чином, в сучасній ринковій економіці саме інноваційна діяльність є визначальним фактором, який забезпечує умови для стабільного і довгострокового економічного розвитку підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Фецович Т. Аналіз формування інноваційної стратегії розвитку підприємства. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. Тернопіль, 2010. № 14-15. – С. 296-303.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. № 36. *Відомості Верховної Ради України.* 2002. – 266 с.
3. Купко О. Інноваційна діяльність як основа розвитку підприємств. *Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. Харків, 2020. Випуск №1.– С. 27-30.
4. Джеджула В, Єпіфанова І., Цвик О. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Економічна наука, Інвестиції: практика та досвід.* Київ, 2017. №4. – С. 1-8.

Рущишин Марія Олегівна – аспірантка кафедри фінансів грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: marichka-r@i.ua

Rushchyshyn Mariia Olehivna – postgraduate student of the department of finance of money circulation and credit, Ivan Franko national university of Lviv, Lviv**,** e-mail: marichka-r@i.ua

УДК 330.341

В. М. Семцов

ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Визначено основні інституційні проблеми та домінанти у національній економіці України. Запропоновано методологічну модель інституційної модернізації в контексті розвитку національної економіки, де не лише показано роль інституційного середовища в інноваційних економічних процесах, а й обґрунтована гостра необхідність корегування системи сучасних базальних соціально-економічних інститутів у зв'язку із необхідністю пошуку комунікативних зв'язків між економічними агентами.*

Ключові слова: ефективність, модернізація, інститут, національна економіка, управління, регулювання, соціум.

INSTITUTIONAL MODERNIZATION AS AN INNOVATIVE FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Abstract. *The main institutional problems and dominants in the economy of Ukraine are identified. A methodological model of institutional modernization in the context of national economic development is proposed, which not only shows the role of the institutional environment in innovative economic processes, but also the need to find communicative links between economic agents.*

Key words: efficiency, modernization, institute, national economy, management, regulation, society

Перш за все, принципово важливо відзначити, що на сьогодні національна економіка України потребує не "реформування", яке, як правило, передбачає використання стандартизованих алгоритмів управління, а вимагає системної "модернізації", тобто кардинального оновлення відповідно до сучасних вимог ринкової економіки. Отож, ключова відмінність між цими категоріями полягає у тому, що "реформування" являють собою перетворення за умови не знищення основ існуючої структури, тоді як "модернізація" не передбачає чіткого узгодження із функціонуючою системою. Відсутність такого диктату створює умови та можливості щодо застосування додаткових налаштувань у розвитку ринкових відносин. Отже, враховуючи сучасний стан національної економіки та недоліки процесів реформування, вважаємо, що нині мова має йти виключно стосовно проведення "модернізації національної економіки".

З іншої сторони, хотіли б наголосити на принциповій змістовній відмінності між термінами "реформа" та "модернізація". Адже, будь-яка реформа, на відміну від модернізації, передбачає повернення та / або відновлення до якоїсь вже відомої для соціуму форми, тоді як суть модернізації, найчастіше за все, полягає у створенні нових конфігурацій та / або функціональностей. Звідси висновок – ринкові реформи в Україні у 90 - х рр. XX ст. мали б передбачати повернення до вже відомої форми ринкової економіки. Однак, слід відзначити, що в українському соціумі на той час не було "історичної пам'яті" про ринкову економіку, що, такою ж мірою, стосується і механізмів розвитку єдиної системи взаємопов'язаних сфер та галузей. Саме тому більшість змін, які впроваджувалися вітчизняною владою у вигляді реформ, як правило, не принесли бажаного результату. Український соціум, ініціюючи та прогнозуючи ринкові зміни, за аналог мав лише іноземні приклади, тоді як на практиці стикнулися, по суті, із невідомими ефектами.

Необхідність модернізації національної економіки опосередковано підтверджується потужними імпульсами наукової активності стосовно необхідності вирішення проблеми розробки ефективних стратегій розвитку ринку. Невизначеність стосовно моделі та / або вектору розвитку національної економіки викликає природнє занепокоєння у соціумі. Дійсно, сучасні процеси стосовно соціально-економічного покращення в нашій державі відбуваються повільно, їхня результативність не є очевидною для можливих реципієнтів, а ефективність взагалі залишається предметом дискусій.

Безперечно, що за таких умов потребують корекції та/або зміни форми і методів державного регулювання. Вважаємо, що без запровадження модернізації стратегії розвитку досягнути успіху у розвитку національної економіки неможливо.

Хотілося б зачепити і таке принципове питання, як інноваційно-інвестиційна діяльність. Потрібно відзначити, що в останній час вчені економісти приділяють і цій проблемі підвищену увагу [1; 2]. Таким чином, дискусії стосовно проблемних аспектів впровадження різноманітних інноваційно-інвестиційних моделей в національну економіку гостро постають у науковій літературі, прикладом чого можуть слугувати й інші роботи [3]. Саме тому, на нашу думку, необхідно проводити політику "економічного вичавлювання інвестицій", в основі якої повинно бути примушення інвесторів-нерезидентів, котрі виявили бажання здійснювати господарську діяльність, реєструватися на території України (так, як це, до речі, відбувається з комерційними банками, страховими компаніями та ін.). В іншому випадку, ми будемо постійно зіштовхуватися з соціально-економічною мімікрією як формою своєрідного самозахисту та/або нападу на інтереси держави.

На нашу думку, основним фактором, що породжує недовіру соціуму до влади, є непослідовність та суперечливість державного регулювання економіки в рамках традиційної концепції реформ. Зарадити цьому можна лише шляхом інституційної модернізації. Практика свідчить, що проводити будь-які заходи в умовах недовіри є складним завданням. Адже питання довіри є одним із ключових в системі соціально-економічних відносин. Вважаємо, що саме проблема інституційних модернізацій повинна зайняти одне із центральних місць, оскільки вона, по суті, є "вузьким місцем" у вітчизняній економіці.

Досвід переконав нас у тому, що головна увага під час розгортання ринкових реформ приділялася у першу чергу виробничим факторам та перерозподілу додаткової вартості на користь, до речі, дуже обмеженої за чисельністю, групи агентів, тоді як соціально-інституційні проблеми виступали, по суті, додатковим, хоча і неминучим тягарем (компонентою), якому – в силу низки різноаспектних обставин – не приділялася належна увага.

Слід розуміти, що, визначаючи цілі та проводячи заходи інституційної модернізації національної економіки, владі потрібно виходити із реальних можливостей та стану економіки і враховувати те, що певні інститути або ж їх невдале композиціювання (тобто конкретне інституційне середовище) здатні гальмувати нововведення. Звідси корекція та контроль розвитку інститутів повинні бути впроваджені в такий спосіб, щоб узгоджувати інтереси якщо не усього соціуму, то хоча б вигоди основних учасників економічних відносин, які є явними та/або потенціальними реципієнтами.

Постановка питання про те, що саме інституційна модернізація в національній економіці може бути, по суті, інструментом щодо забезпечення переходу від екстенсивного розвитку ринкових відносин до інтенсивних форм, в цілому не викликає заперечень. Проте безперечно вимагає роз’яснень та конкретизації.

І тут, перш за все на нашу думку, потрібно розібратися в існуючих підходах стосовно розвитку ринкових відносин. Так, наприклад, екстенсивний розвиток ринкових відносин – це горизонтальна еволюція ринку; такий підхід властивий початковому етапу змін. Нині ж є серйозна потреба саме в інтенсивному розвитку ринкових відносин, тобто розвивати їх якісні характеристики.

Очевидно, що історичний та логічний аналіз змін дозволяє нам ідентифікувати основні фази екстенсивного та інтенсивного розвитку ринку, а також визначити їх ключові інституційні домінанти (головні ознаки) [4]. Переконані, що побудова реальної ринкової економіки Україна йде достатньо суперечливо, через нетрі антагоністичних інституційних протистоянь, що обумовлені дією змін інституційного середовища. Якщо говорити конкретно за національну економіку України, то на практиці багато слабких місць стосовно інституційних перетворень виникли внаслідок невідповідності між можливостями та задачами. В результаті проходження фаз інституційних змін, соціально-економічні відносини між агентами ринку стали більш конфліктними.

Реформування досить часто створює ефект "інституційного рикошету", під яким слід розуміти часткове несприйняття нового стану інститутів у соціумі за існуючих соціально-економічних умов. Слід усвідомлювати, що нові за функціональним станом інститути, будучи логічно більш складними об’єктами, вимагають адаптації стосовно існуючого інституційного середовища. А це, в свою чергу, вимагає ідентифікувати умовні схеми адресування соціально-економічної інформації для налаштування параметрів поведінки агентів ринку.

В результаті дії часу попередні фази інституційних змін втратили свою інформаційну цінність, а тому не можуть бути ефективно використані в сучасному управлінні економікою. Разом з тим, саме

формування домінант та ідентифікація основних інституційних проблем цих фаз дозволяє на основі ретроспективного аналізу дослідити "історію інституційних змін". Як результат, це дозволить відмовитися від інститутів, що перешкоджають ринковому розвитку з одночасним залишенням у дії ефективних норм (мова йде у першу чергу про "хрестоматійні інститути" – власності, демократії тощо). Переконані, що саме фаза інтенсивного розвитку інституційних змін у формі модернізації здатна виступити важливим інструментом ринкового управління та вирішити значною мірою існуючі проблеми соціально-економічного змісту. При цьому, слід чітко усвідомлювати, що ринкову економіку не можливо розглядати в якості пасивного елемента, оскільки процес зміни системи потребує постійного корегування інформаційних потоків. Активне корегування (тобто цільові державні програми, відповідно орієнтовані) під час інституційної модернізації допустиме лише стосовно допоміжних інститутів (під такими розуміємо норми, що доповнюють детермінантні).

Таким чином, загальна авторська позиція передбачає необхідність пошуку та зміни базових сучасних інститутів, які найтіснішим чином пов'язані з соціально-економічним розвитком національної економіки. Цілком очевидно, що перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні методичних основ інституційного аналізу функціонування національної економіки, а також створенні прогнозних моделей стосовно обґрунтування необхідності проведення інституційної модернізації.

З огляду на зазначене вище, хотіли б підкреслити, що перехід від ідеології реформ до ідеології інституційної модернізації національної економіки представляє собою чи не саму важливу інноваційну компоненту змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Миллер Джереми. Правила инвестирования Уоррена Баффетта. Москва: Альпина Паблишер, 2018. 374 с.

2. Майорова І. М. Інвестиційно-інноваційний потенціал промислового підприємства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30(69). № 2. С. 139-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30(69)_2_28.

3. Грэхем Бенджамин. Разумный инвестор: полное руководство по стоимостному инвестированию: Москва: Альпина Паблишер, 2020. 568 с.

4. Семцов В. М. Інституціоналізація організаційно-поведінкових змін у діяльності підприємств аграрної сфери України: концепт неспостережуваних економічних процесів: монографія. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2018. 480 с.

Семцов Володимир Михайлович – д.е.н., професор кафедри менеджменту, маркетингу та економіки Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: Semtsov_vm@ukr.net

Semtsov Vladimir M. – Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: Semtsov_vm@ukr.net

УДК 339.5.053

Л.О. Сигида

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНА ПРОДУКЦІЯ ЯК ПОКАЗНИК УСПІШНОСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄС)

Сумський державний університет

Анотація. *У статті досліджено динаміку виробництва та реалізації високотехнологічної продукції країнами Європейського Союзу у розрізі дев'яти категорій у 2020 році порівняно з 2010. Також досліджено структуру експорту високотехнологічної продукції до шести основних торгових партнерів у 2020 та 2010 роках.*

Ключові слова: інноваційна активність; конкурентоспроможність; високотехнологічна продукція; динаміка.

HIGH-TECH PRODUCTS AS AN INDICATOR OF INNOVATION COMMERCIALIZATION SUCCESS (ON THE EXAMPLE OF EU COUNTRIES)[1]

Abstract: *The article examines the dynamics of production and sales of high-tech products in the European Union in nine categories in 2020 compared to 2010. Also, the research analysis the structure of exports of high-tech products from the EU to six major trading partners in 2020 and 2010.*

Keywords: innovative activity; competitiveness; high-tech products; dynamics..

Виклики сьогодення стимулюють як окремі підприємства, так і країни на постійній основі вдосконалюватися та шукати нові конкурентні переваги. Інноваційна діяльність стає драйвером нарощування конкурентоспроможності. Однак важливо контролювати успішність інноваційної діяльності. Як один із показників успішності інноваційної активності доцільно розглядати комерціалізацію результатів інноваційної діяльності як процесу переходу інновації від ідеї до готового товару, послуги чи процесу, впровадження якого сприяє позитивним змінам як в економічній, так і соціальній сферах країни.

Опрацювання робіт провідних вітчизняних та зарубіжних науковців [1-7] дозволило встановити, що поняття «комерціалізація» є комплексним і включає елементи, які можна згрупувати за трьома складовими: 1) процес – перетворення, переміщення технології, виділення коштів, трансформація науково-технічної продукції, передача знань та технологій, ринковий процес та використання результатів НДР, створення умов для нових розробок; 2) переваги – отримання прибутку, отримання комерційного ефекту/вигоди; 3) результат – надання доступності товару чи послузі, представлення нового товару, впровадження новітніх розробок.

Враховуючи дослідження [8] можна зазначити, що результати комерціалізації можна представити як експорт високотехнологічної продукції, патенти та патентні заявки, наукові публікації. Детальніше зосередимося на показнику «високотехнологічної продукції», адже саме він може розглядатися як індикатор економічної ефективності інновацій та успішності процесу їх комерціалізації.

Якщо розглядати в розрізі країн Європейського Союзу, то у 2020 році високотехнологічна продукція становила 20% загального імпорту ЄС і 18% загального експорту. Обсяг реалізації виробленої високотехнологічної продукції країнами ЄС у 2010 році становив 235 мільярдів євро, до 2020 році він зріс до 311 мільярдів євро. Всередньому відбувалося щорічне зростання на 2,9 % [9].

Зміна обсягів реалізації у розрізі категорій високотехнологічної продукції у 2020 році порівняно з 2010 роком представлена на рис. 1.

[1] Робота виконана за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної теми «Когнітивна модель комерціалізації інновацій в умовах Індустрії 4.0: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації» (№ ДР 0122U000780)

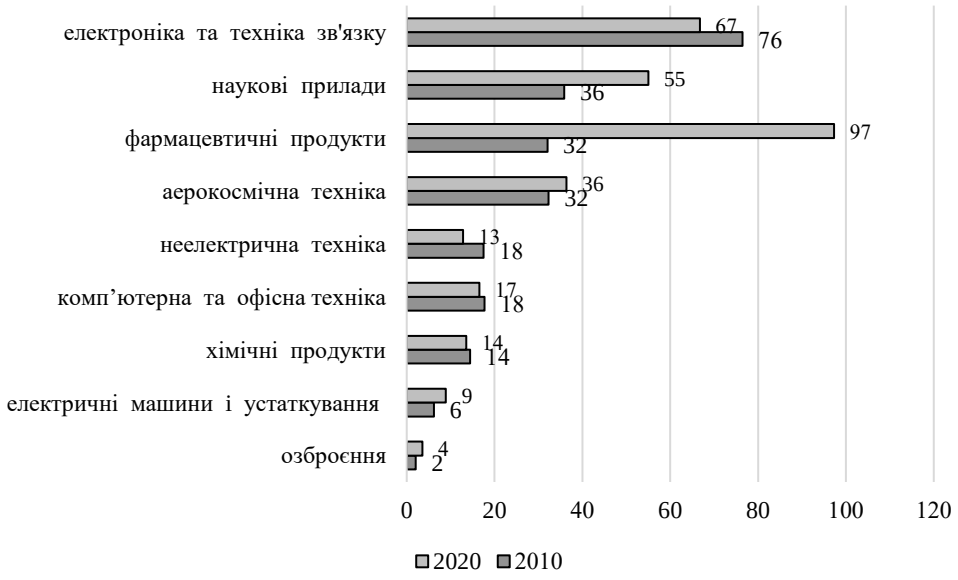

Рис. 1. Зміна обсягів реалізації високотехнологічної продукції за категоріями (2020 р. порівняно з 2010 р.), млрд євро (побудовано автором на основі [9])

Таким чином, в обох роках лідируючі позиції займають такі категорії як електроніка та техніка зв'язку, фармацевтичні продукти, аерокосмічна техніка та наукові прилади. Однак, якщо у 2010 році основна частка припадала на електроніку та техніку зв'язку, то у 2020 році ця категорія зайняла другу позицію, поступившись фармацевтичній продукції. Темп приросту фармацевтичної продукції у 2020 р. порівняно з 2010 р. склав 203%. Приріст реалізації фармацевтичної продукції можна пояснити пандемією Covid-19 та підвищеним попитом на лікарські засоби. Приріст обсягів виробництва також відбувся за такими категоріями як озброєння (100%), наукові інструменти (53%), електричні машини (50%) та аерокосмічної техніки. (12,5%). При цьому обсяги виробництва комп'ютерної та офісної техніки (-5%), неелектричної техніки (-28%), електроніки та техніки зв'язку (-11,8%) знизилися, а для категорії хімічні продукти залишилися незмінними.

Окремо розглянемо динаміку експорту високотехнологічної продукції країнами ЄС до шести основних торгових партнерів у 2020 році порівняно з 2010 роком (рис. 2).

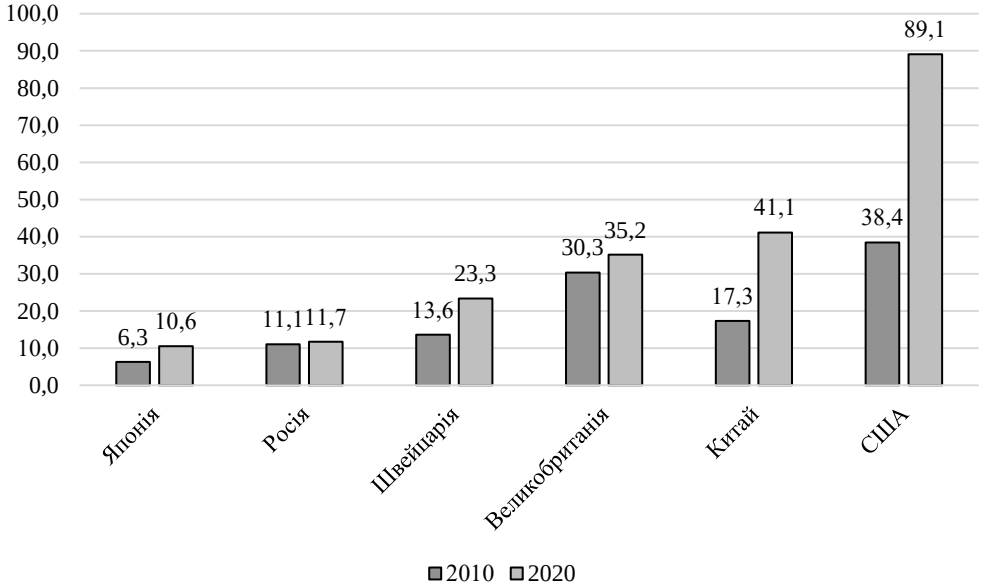

Рис. 2. Зміна обсягів експорту високотехнологічної продукції до шести провідних торгових країн-партнерів у 2010 та 2020 роках, млрд євро (побудовано автором на основі [9])

Загалом, у період з 2010 по 2020 рік експорт високотехнологічної продукції країнами ЄС збільшився з 216 мільярдів євро до 341 мільярда євро, що еквівалентно середньорічним темпам зростання 4,7 %.

Згідно з рис. 2, найбільші обсяги високотехнологічної продукції з країн Європейського Союзу експортуються до США (17,8% та 26,1% від загального експорту в 2010 та 2020 рр. відповідно). У 2020 році 43,8% високотехнологічного експорту до США складала фармацевтична продукція, ще 13,6% припадало на наукові прилади. Незважаючи на те, що на другому місці за обсягами експорту є Великобританія, її частка у 2020 році знизилася до 10,3% порівняно з 14,0% у 2010 р. При цьому 10,5% становив експорт електроніки та техніки зв'язку. Третім за величиною партнером є Китай, експорт до якого зріз з 8,0% у 2010 році до 12,1% у 2020 році. 15,9% цього високотехнологічного експорту становили також електроніка та техніка зв'язку. Незначний приріст в обсягах експорту спостерігався зі Швейцарією та Японією. Однак експорт до Росії знизився на 1,7%.

Таким чином, наведені дані показують, що країни Європейського Союзу активно займаються комерціалізацією власних інноваційних напрацювань, перетворюючи їх у високотехнологічну продукцію, яку активно експортують до інших країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпенко А.В., Кононенко Ю.С. Стратегічне значення комерціалізації для інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка і організація управління.* 2017. № 1 (25). С. 190-201.
2. Бутко М.П., Попело О.В. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2015. № 1. С. 7-20.
3. Ляшенко О.М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності. *Інноваційна економіка.* 2010. №5. С. 8-13.
4. Lipkova L., Braga D. Measuring commercialization success of innovations in the EU. *Marketing and Management of Innovations.* 2016, № 4. PP. 15-30.
5. Siegel R.A., Hansén S.O., Pellas L.H. Accelerating the commercialization of technology: commercialization through co-operation. *Industrial Management & Data Systems.* 1995. Vol. 95. No. 1. P. 18-26.
6. James F. Jordan. Innovation, Commercialization, and the Successful Startup (Working Paper) / James F. Jordan. 2014. 254 p.
7. U.S. Congress, Office of Technology Assessment, Innovation and Commercialization of Emerging Technology, OTA-BP-ITC-165 (Washington, DC: U.S. Government Printing Office, September 1995). 102 p.
8. Cavdar, S.C., & Aydin, A.D. (2015). An Empirical Analysis about Technological Development and Innovation Indicators. P*rocedia – Social and Behavioral Sciences,* 195, PP. 1486-1495.
9. Production and international trade in high-tech products. Eurostat. September 2021 and April 2021. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Production_and_international_trade_in_high-tech_products#EU_exports_of_trade_in_high-tech_products

Сигида Любов Олексіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Сумський державний університет, м. Суми. e-mail: l.syhyda@biem.sumdu.edu.ua.

Liubov Syhyda **–** PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Sumy State University, Sumy, e-mail: l.syhyda@biem.sumdu.edu.ua.

УДК 330.341

О.М. Соколова

ІННОВАЦІЙНА ЕКОСИСТЕМА ЯК НОВА БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Державний податковий університет

Анотація. *У статті висвітлено інноваційний профіль України за індикатором Глобальний індекс інновацій. Аналіз здійснено за двома субіндексами: індексом інноваційних ресурсів та індексом інноваційних результатів. Розкрито роль національної інноваційної екосистеми в контексті підвищення інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки в умовах цифровізації.*

Ключові слова: інноваційний розвиток; інноваційна екосистема; цифровізація; конкурентоспроможність; національна економіка.

INNOVATIVE ECOSYSTEM AS A NEW BUSINESS MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY

Abstract: *In article highlights the innovation profile of Ukraine according to the Global Innovation Index. The analysis was performed on two sub-indices: the index of innovation resources and the index of innovation results. The role of the national innovation ecosystem in the context of increasing the innovation and competitiveness of the national economy in the context of digitalization is revealed.*

Keywords: innovative development; innovation ecosystem; digitization; competitiveness; national economy.

Цифровізація усіх сфер життєдіяльності суспільства є невід'ємним сучасним трендом соціально-економічного розвитку. Процеси активного впровадження цифрових технологій зароджують нові передумови для сталого економічного розвитку країн, оскільки – це нові фактори забезпечення лідерства та конкурентоспроможності на світовому глобальному ринку. Досвід країн з економікою, що розвиваються, доводить, що нарощування заощаджень та інвестицій не є достатньою умовою для забезпечення стійкого економічного зростання. Саме проникнення цифрових технологій у всі сфери суспільного життя спричиняє якісні характеристики економічного зростання.

Важливу роль у зміцненні національної конкурентоспроможності займає рівень і динаміка розвитку процесів цифровізації. Цифрова економіка сприяє значному зростанню ефективності різних видів виробництв та технологій. Цифрові технології є сучасним ресурсом досягнення національних цілей інноваційного розвитку та визначають траєкторію становлення національних інноваційних екосистем.

У світовій практиці для оцінки інноваційного потенціалу, технологічної та інноваційної конкурентоспроможності країни широко використовується рейтинговий підхід. Найбільш авторитетними є Глобальний індекс інновацій, Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg, Глобальний індекс конкурентоспроможності, Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло. На наш погляд, найбільш комплексну та інформативну оцінку інноваційної розвитку країни здійснюють у співпраці бізнес-школа INSEAD та Всесвітня організація інтелектуальної власності у процесі формування інтегрального показника глобального інноваційного індексу.

Глобальний індекс інновацій (GII) – це щорічний рейтинг країн за їх спроможністю та успіхом в інноваціях. Індекс обчислюється шляхом отримання середнього арифметичного балів за двома субіндексами - індексом інноваційних ресурсів та індексом інноваційних результатів, які складаються з п'яти та двох елементів відповідно. Кожен із цих елементів описує атрибут інновації та містить до п'яти показників, а їх оцінка розраховується за методом середньозваженого.

Рис. 1 ілюструє динаміку інноваційного профілю України протягом 2010–2020 рр. за елементами субіндексів глобального індексу інновацій [1].

Перші п'ять показників інноваційного профілю складають так звані ресурси інновацій. Перший показник стан інституційного середовища в Україні мав найвищі бали та мав тенденцію до зростання (з 37,1 до 55,6) завдяки стабілізації політичної ситуації та підвищення ефективності державного управління (на 13 б.), удосконалення регуляторного середовища (на 27,9 б.) та бізнес-

середовища (на 14,3 б.). Динаміка другого показника (людський капітал та наука) залишалася майже незмінною, що пояснюється покращенням якості початкової та середньої освіти (на 23,4 б.) на фоні зниження рівня та якості науково-дослідної діяльності (на 29,3 б). Стан інфраструктури в Україні покращився на 4,5 б., що зумовлено стрімким розвитком ІКТ (+27,3 б.) та погіршенням загальної інфраструктури (-6,0 б.), екологічної стійкості (-7,8 б.). Показник внутрішній ринок став більш розвиненим (+7 б.) завдяки покращенню здатності впроваджувати та тестувати інновації на внутрішньому ринку (+12,9 б.), однак зменшилась доступність кредитів (-4,8 б.) та інвестицій (-6,3 б.) через зниження можливості захисту інтересів міноритарних інвесторів та зменшення кількості венчурних угод. Останнім індикатором у даній групі є розвиток бізнесу щодо здійснення інноваційної діяльності, який зменшився на 9,2 б. Така ситуація спричинена погіршенням інноваційних зв'язків на 15,7 б. (через зниження відсотку НДДКР, що фінансуються з-за кордону, кількості угод про спільні підприємства та стратегічні альянси) та рівня поглинання знань суб'єктами господарювання на 19,9 б. (через зниження обсягу платежів за інтелектуальну власність, імпорту ІКТ-послуг та чистого припливу прямих іноземних інвестицій) [1].

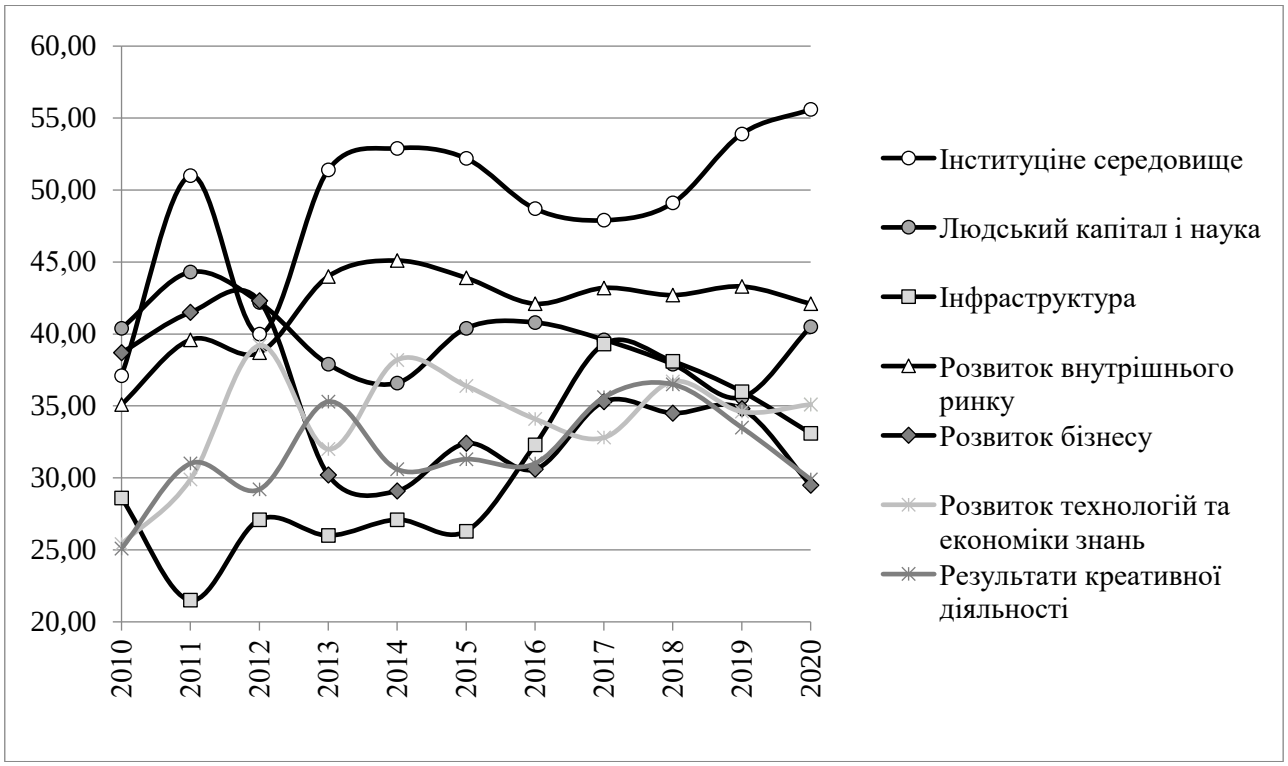

Рис. 1. Інноваційний профіль України за 2010–2020 рр.

Останні два показники формують субіндекс «Результати інновацій». За досліджуваний період в Україні спостерігався розвиток технологій та економіки знань (+9,7 б.), що відбулося завдяки інтенсифікації процесу створення знань (+17,1 б.) та дифузії знань (+21,7 б.). Попри це знизився вплив знань на економіку (-9,7 б.) через зниження продуктивності праці, витрат на програмне забезпечення, щільності входження на ринок нових підприємств, а також частки високотехнологічного промислового виробництва. Результати креативної діяльності покращилися на 4,8 б. за рахунок нарощування нематеріальних активів (+31,1 б.). Попри це відзначалося зменшення обсягу креативних товарів та послуг (-31,9 б.) та онлайн креативності (-2,7 б.).

Загалом в Україні спостерігалася тенденція як до зростання субіндексу «Ресурси інновацій» (у 2020 р. на 4,1 б. у порівнянні з 2010 р.), так і субіндексу «Результати інновацій» (у 2020 р. на 7,3 б. у порівнянні з 2010 р.). Відзначимо, що Україна має кращі результати за інноваційними результатами, ніж з інноваційними ресурсами. При цьому у середньому перший показник випереджав другий на 6,2 б. Зважаючи на те, що глобальний інноваційний індекс є середнім арифметичним зазначених показників, він також мав тенденцію до зростання - з 30,6 б. у 2010 р. до 36,3 б. у 2020 р.

Відповідно Україна покращила світовий рейтинг в Глобальному інноваційному індексі. Якщо у 2019 р. Україна посіла 47 місце серед 132 країн, то у 2020 р. – 45 місце, тобто піднялась на 2 позиції

вгору. Україна посідає 3 місце серед 34 країн з нижчим середнім рівнем доходу (lower-middle income) [1].

В Україні основні принципи, пріоритети та напрями інноваційної політики української держави викладено у «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року». Мета Стратегії – розбудова національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки, що передбачає створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність [2].

Розглядаючи національну інноваційну екосистему як форму суспільного розвитку, якою можна управляти, необхідно брати до уваги не тільки специфіку та сутнісні характеристики власне інноваційного процесу, а й соціальний механізм його здійснення. Зокрема, інноваційний процес зазвичай асоціюється з постійним прагненням використовувати нові та унікальні знання. Важлива частина знань та навичок, необхідних для інновацій, перебуває у окремих осіб та використовується ними. Проте складність багатьох сучасних інноваційних процесів потребує об'єднання та інтеграції безлічі напрямків цих знань. Як зауважив Ван де Вен: «Хоча винахід чи концепція інноваційних ідей може бути індивідуальною, але активність, новаторство (винахід і реалізація нових ідей) – це колективне досягнення» [3, 594].

Формування мережевих структур (інноваційні кластери, мережі інноваційних підприємств тощо) вкрай важливі у розбудові національної інноваційної екосистеми в умовах цифрової економіки. Як виробничі агломерації кластери є, по-перше, певними трансгалузевими структурами, де утворюються групи пов'язаних секторів, по-друге, динамічними локальними структурами, де циркулюють і переплітаються ресурсні потоки. Таким чином, Поширення мережевих структур сприяє об'єднанню ресурсів для забезпечення економічного зростання та призводить до появи синергетичного ефекту, перевагами якого зможе скористатися кожен із учасників інноваційного процесу. Мережева економіка супроводжує зародження та розвиток інноваційних екосистем, що утворюються за рахунок впровадження нових технологій, процесів та продуктів.

Основою формування екосистеми інноваційного підприємництва є «відкритість», тобто, забезпечення співпраці між її суб'єктами не тільки в середині відповідних видів просторової конфігурації, а й між ними. Усунення бар'єрів між учасниками інноваційної екосистеми є обов'язковою умовою з метою залучення додаткових ресурсів та досягнення високої ефективності. Інституційна та інфраструктурна прозорість інноваційного середовища забезпечують життєздатність екосистеми.

Отже, бурхливий процес цифровізації, що поширюється у світі та розбудова національної інноваційної екосистеми надає Україні реальні можливості для техніко-технологічної модернізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Global Innovation Index: 2010-2020. Офіційний сайт. URL: https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/GII-2010-2020-Report.pdf
2. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Офіційний сайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text
3. Van de Ven, A. H. 1986. Central problems in the management of innovation. Management Science, 32. P. 590-607.

Соколова Ольга Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: olges@ukr.net

Sokolova Olga M. - PhD, Associate Professor, Department of Economics, Entrepreneurship and Economics Security State Tax University, Irpin, e-mail: olges@ukr.net

УДК 346.2:[616-036.21:578.834](477)(06)

О.С. Трегубов

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *Актуальність теми визначається важливістю інноваційного розвитку для суб'єктів господарювання в умовах бурхливих змін зовнішнього середовища. В статті виявлено передумови та зміст трансформації парадигми інноваційного розвитку підприємницької діяльності внаслідок поширення COVID-19. Визначено та систематизовано внесок інших авторів у теорію інновацій та трансформацію парадигми інноваційного розвитку підприємницької діяльності.*

Ключові слова: підприємницька діяльність; інноваційний розвиток; пандемія

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN A PANDEMIC CONDITION

Abstract: *The relevance of the topic is determined by the importance of innovative development for businesses in the face of rapid changes in the environment. The article reveals the preconditions and content of the transformation of the paradigm of innovative business development due to the spread of COVID-19. The contribution of other authors to the theory of innovations and transformation of the paradigm of innovative development of entrepreneurial activity is determined and systematized.*

Keywords: entrepreneurial activity; innovative development; pandemic

В даний час у світовій економіці виникає потреба у формуванні теоретико-методологічної бази інноваційних змін бізнес-процесів в економічних системах, особливо на рівні підприємства. При такому інтенсивному розвитку впровадження інновацій та досягнення реальних змін за короткий проміжок часу стає домінуючою тенденцією. Зважаючи на розвиток глобалізації, необхідно враховувати особливості рівня управління, спеціалізації підприємств, умов їх функціонування на цільових ринках, стратегічних пріоритетів розвитку, ресурсних можливостей. Загалом в економічній теорії впровадження інновацій в умовах динамічних змін навколишнього середовища сприяє кращому розвитку підприємств у найкоротші терміни.

Парадигма інноваційного розвитку підприємницької діяльності в умовах пандемії істотно змінилася. Поштовхом до цього стали аномальні трансформаційні зміни на більшості світових ринків, які вимагали системного розгляду їх учасників. Значні зрушення в глобальних ланцюгах поставок відбувалися і раніше, але вони носили еволюційний характер, тоді як зміни через поширення COVID-19 у всьому світі призвели до майже революційних змін. Слід зазначити, що ці зміни найбільш суттєво вплинули на підприємства сфери послуг. Ці ринки стали більш вразливими до несподіваних форс-мажорних обставин, пов'язаних із пандемією COVID-19. На деяких ринках транспортно-логістичних послуг зміни призвели до найбільших змін [1]. Значно постраждав ринок авіаційних вантажних перевезень. В умовах інноваційних змін світової економіки трансформується роль окремих її учасників, і авіаперевізники не є винятком.

Варто зазначити, що в даний час переважна більшість традиційних авіаперевізників виконує лише функції транспортування вантажів з аеропорту в аеропорт, не виконуючи жодних додаткових функцій, що цілком виправдано. Зазвичай при структуруванні ринку авіаперевезень традиційні авіакомпанії та лоукостери виділяють як два полюси розвитку, що не зовсім вірно. Крім того, така градація здійснюється за принципом формування маршрутної мережі, що також не зовсім коректно. Як справедливо зазначають Кук і Гудвін (2008), хоча структура маршруту є важливим стратегічним вибором, вона є лише одним із елементів бізнес-моделі авіакомпанії, і тому існує потреба у всебічному аналізі бізнес-моделей авіаперевізників як частини стратегічного управління їхньою діяльністю. Кількісна оцінка глобальної повітряної мережі – надзвичайно складне і нетривіальне завдання. Якісний аналіз, кластеризація та сценарне моделювання глобальної повітряно-транспортної системи дозволяє: визначити її вразливі елементи за різних умов експлуатації [2], визначити периферійність до 95% вузлів авіатранспортної мережі [3], сформувати імітаційну модель для вивчення реконструкції повітряної

мережі з використанням парадигми багатошарової структури [4], щоб зрозуміти ефективність перспективних повітряних мереж.

Значна частка спільного обслуговування вантажопотоків із залученням пасажирських літаків була характерною для ринку повітряних перевезень. За останні півтора роки відбулося різке відокремлення цих потоків, що було вимушеним кроком. Найбільше постраждали авіаперевізники, які були орієнтовані на задоволення потреб вантажної клієнтури саме за рахунок перевантажувальних можливостей пасажирських літаків. З іншого боку, дефіцит транспортних потужностей призвів до значного підвищення тарифів, що вигідно для авіаперевізників і дозволило відкривати нові суто вантажні рейси. Трансформаційні процеси на цих ринках тривають, незважаючи на те, що світ зміг частково адаптуватися до викликів, викликаних поширенням COVID-19. Інноваційний розвиток підприємств на авіаційних ринках значно сповільнився, оскільки авіаперевізники, особливо в першу хвилю пандемії COVID-19, були змушені активізувати критичну підтримку основних видів діяльності. Проте слід зазначити, що ті авіакомпанії, які спочатку мали високий рівень фінансової стабільності та забезпечували підтримання власних вантажопотоків на суто вантажних літаках, навіть виграли від цієї ситуації, враховуючи дефіцит потужностей та достатнє підвищення загальних ринкових тарифів. Це один із парадоксів розвитку авіаційних ринків.

Інші транспортні та логістичні ринки значно менше постраждали від поширення COVID-19 через розділення вантажних і пасажирських потоків у більшості видів транспорту. Однак на цих ринках також сповільнився інноваційний розвиток підприємств, що слід визнати як тимчасову тенденцію, і це не стосується провідних компаній, які все ще намагаються виграти конкуренцію, використовуючи інноваційні переваги.

Таким чином, виявлено необхідність формування теоретико-методологічних основ інноваційних змін бізнес-процесів в економічних системах, особливо на рівні підприємства. Систематизація інноваційних теорій і концепцій дозволяє стверджувати, що сучасні методологічні принципи вказують на те, що твердження про проривні винаходи, які пропонують переважно незалежні винахідники, є актуальними, а їх впровадження має більше перспектив в середовищі малого та середнього бізнесу. Глобалізаційні зміни мають значний вплив на інновації та винаходи, які формують основу для диференціації, а вибір визначається конкурентним середовищем окремих ринків. Як доповнення до реактивних інновацій при розробці вдосконаленого набору додатків та інструментів інноваційних груп підприємств можна додати підвищення прибутковості та збільшення оборотності, а як інструменти для цієї групи - механізми взаємодії в мікро-, мезо- та макросередовищі. Слід зазначити, що трансформація парадигми інноваційного розвитку підприємницької діяльності в умовах пандемії базується на останніх дослідженнях теорії інновацій та загальних засад трансформації підходів до підприємницького інноваційного розвитку, а також зміни для підприємств різних секторів економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Innovation, development and COVID-19: Challenges, opportunities and ways forward. URL: https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/innovation-development-and-covid-19-challenges-opportunities-and-ways-forward-0c976158/

2. Verma, T., N. Araújo, A. M. and Herrmann, H. J. Revealing the structure of the world airline network. Scientific Reports. 2014. №4.

3. Guimerà, R., Mossa, S., Turtschi, A. and Amaral, L. N. The worldwide air transportation network: Anomalous centrality, community structure and cities' global roles. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2005. №102. p. 7794–7799.

4. Cardillo, A., Zanin, M., Gómez-Gardeñes, J., Romance, M., del Amo, A. J. G. and Boccaletti, S. Modeling the multi-layer nature of the european air transport network: Resilience and passengers re-scheduling under random failures. European Physical Journal. 2013. №215. p. 23–33.

Трегубов Олександр Сергійович **–** кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри підприємництва, корпоративної і просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: a.trigubov@donnu.edu.ua

Tregubov Oleksandr S. **–** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: a.trigubov@donnu.edu.ua

УДК 338

Сі Цо Чан

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ КОМПАНІЙ: УКРАЇНА І СВІТ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
China Zhejiang Golden Egg Technology LLC Company

Анотація. *Розглядаються причини уповільнення темпів вирівнювання рівнів доходу в Україні та в розвинених країнах. Основна увага приділена країновим характеристикам, які перешкоджають інноваційному розвитку України: слабкості економічних і політичних інститутів, повільним темпам структурних реформ, обмеженому зростанню продуктивності та підвищенню якості людського капіталу. Розкривається вплив інноваційної активності окремих компаній на продуктивність всієї економіки. Запропоновані конкретні заходи, які можуть бути вжиті для підвищення продуктивності та інноваційного розвитку країни.*

Ключові слова: бізнес-середовище, інновації, компанії, країни, політика, продуктивність, технології.

WAYS TO INCREASE THE INNOVATION OF COMPANIES: UKRAINE AND THE WORLD

Abstract. *The reasons for the slowdown in the leveling of income levels in Ukraine and in developed countries are considered. The main attention is paid to the country characteristics that hinder the innovative development of Ukraine: the weakness of economic and political institutions, the slow pace of structural reforms, limited productivity growth and the improvement of the quality of human capital. The influence of the innovative activity of individual companies on the productivity of the entire economy is revealed. Concrete measures are proposed that can be taken to increase the productivity and innovative development of the country.*

Keywords: business environment, innovation, companies, countries, politics, performance, technology.

Підвищення продуктивності економіки країни є результатом численних змін в окремих компаніях. Коли на ринку з'являються нові компанії з новаторськими ідеями, а підприємства з низькими показниками продуктивності припиняють свою діяльність, дефіцитні ресурси використовуються більш ефективно. Продуктивність також підвищується зі збільшенням частки ринку, займаної потужними компаніями і з динамічним зростанням продуктивності.

Утім поліпшення показників продуктивності в масштабах всієї економіки відбувається, як правило, внаслідок підвищення продуктивності в компаніях. Підвищення таке є наслідком нарощення інноваційного потенціалу компаній, що виражається у впровадженні нових продуктів, нових виробничих процесів або застосування організаційних нововведень чи нових методів маркетингу. В Україні більша частина інновацій відбувається у вигляді впровадження в компанію вже існуючих технологій. Це є прямим наслідком того, що резерв для досягнення міжнародного технологічного рівня ще малий. Одні нові товари та процеси розробляються у результаті проведення компаніями власних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), інші взагалі вимагають жодних зусиль у частині НДДКР. Багато компаній в Україні часто купують, ніж роблять знання власними силами: вони передають НДДКР на зовнішній підряд іншим підприємствам або ж купують чи орендують патенти, ліцензії і технологічний ноу-хау. Набір стратегій, що застосовуються для набуття зовнішніх знань, варіює від країни до країни. Компанії у розвинутих країнах, здебільше, витрачають більше коштів у самостійні НДДКР, ніж купівлю зовнішніх знань [1]. Один із шляхів зростання продуктивності в компаніях розвинутих країн полягає у впровадженні нових продуктів та процесів або нових методів маркетингу. Віддача від усіх цих видів інновацій помітна, навіть якщо вони не є інноваціями міжнародного рівня, а впроваджувані продукти та процеси є просто новими для таких компаній. По суті, віддача від впровадження нових продуктів особливо велика в низько технологічних галузях обробної промисловості, де компанії виявляють меншу схильність до інновацій. Для деяких компаній інновації можуть бути не під силу. Але, покращивши методи управління своєю діяльністю, багато хто все ж таки може підвищити свою продуктивність [2].

В Україні, де якість управління в цілому низька, удосконалення методів управління дає гарний результат, тоді як віддача від інноваційних процесів виявляється значно меншою. Отже, для отримання віддачі від нових процесів у вигляді істотного підвищення продуктивності необхідно поліпшити методи управління. З іншого боку, в розвинутих країнах, де методи управління краще, запровадження нових

процесів дозволяє отримати більші вигоди, ніж додаткові покращення в галузі управління. Успіх інновацій у компаніях залежить від наявності сприятливого бізнес-середовища. Несприятливе бізнес-середовище може бути причиною збільшення витрат на розробку нових продуктів та значно більшої невизначеності щодо віддачі від інновацій, що знижує стимули компаній до здійснення інноваційної діяльності. Компанії, які виявляють інноваційну активність, запроваджуючи нові продукти, більш чутливі до якості бізнес-середовища, ніж неінноваційні компанії. Відмінності у сприйнятті бізнес-середовища інноваційними та неінноваційними компаніями є значними, коли компаніям пропонується оцінити значення корупції, кваліфікації працівників та регулювання у митній та торговій сферах. Вони великі в Україні, у той час як у країнах Балтії та Центральній Європі вони менш виражені [3]. У розвинутих країнах загальні умови є більш зручними для інновацій. Обсяг інновацій у компаніях вищий у країнах, де ключові економічні інститути ефективніші (виражається це, наприклад, у суворому дотриманні законів та низькому рівні корупції), у країнах, які більш відкриті для торгівлі та інвестицій, і в країнах, перевага яких полягає у наявності висококваліфікованої робочої сили. Сприяє інноваційній активності компаній також більш широкий доступ до фінансування та високоякісної інформації поряд з інфраструктурою для ІКТ.

В Україні інноваційні стартапи незначні. На відміну від, наприклад, Ізраїлю, інноваційна діяльність нових малих компаній також менше націлена на розширення міжнародних технологічних обріїв, ніж подібна діяльність великих компаній. Крім того, багато стартапів з успішними НДДКР енергійно перебираються до інших країн (наприклад, США), утворюючи так званий «інноваційний витік» [1]. Уряд України приділяє виняткову увагу заохоченню інвестицій. Однак, на противагу іншим країнам, Україна відрізняється за своєю «здатністю» ефективно використовувати та створювати знання. Така її «здатність» залежить від якості інститутів, макроекономічної стабільності та функціонування різних ринків (фінансових, товарних, праці). На ній позначаються також особливі умови, що визначають можливості України щодо доступу до вже існуючих технологій, ефективного їх впровадження та створення нових технологій. Нині Україна в цілому показує хороші результати в частині доступу до технологій, але значно відстає від розвинених економік, коли мова заходить про креативний потенціал і здатність до освоєння. Але, незважаючи на певні відмінності між країнами у рівнях розвитку та у стратегіях компаній щодо придбання знань (за допомогою власних наукових дослідів або за рахунок купівлі ліцензій, патентів і ноу-хау), політика в галузі інновацій в Україні, як правило, слідує трендам, що встановилися в країнах міжнародного технологічного рівня, і зосереджена на створенні технологій. Однак такий універсальний підхід не завжди може вписуватися у специфіку України.

З урахуванням того, що Україна ще не досягла світового технологічного рівня, політика, що проводиться нею, повинна бути націлена у першу чергу на розвиток потенціалу в частині освоєння інновацій. Такий розвиток може бути досягнутий за рахунок удосконалення методів управління та проведення політики зниження кредитних обмежень, підвищення якості професійної підготовки. З огляду на те, що де-факто системи інновацій мають імітувати головні засади та загальну структуру інноваційної політики розвинених країн, інструменти та ключові напрямки інноваційної політики України повинні визначатися з урахуванням її менталітету. У міру наближення України до міжнародного технологічного рівня має прогресувати й інноваційна політика. У рамках такої політики доцільно робити акцент на наданні допомоги Україні у справі підвищення її спромоги виробляти знання – за рахунок надання спеціалістів та спеціалізованого фінансування, посилення конкуренції та сприяння входу компаній на ринок та виходу з нього. Для забезпечення ефективної вертикальної інноваційної політики, що передбачає підтримку конкретних секторів, потрібні суворі стандарти управління, і така політика може не відповідати умовам, що існують в Україні. У разі її проведення варто максимально використовувати приватний сектор, який забезпечує незалежну експертизу комерційної життєздатності проектів, відібраних для застосування преференційного режиму.

Відмітимо, що просте копіювання інститутів розвинених країн – захід доцільний, але складність полягає у визначенні того, як пристосовувати інститути та політику з урахуванням менталітету України. Щоб вказаний процес був вдалий, на наш погляд, до нього варто залучити приватний сектор. При цьому щоб обійти шахрайські процедури з боку суб'єктів з особливими інтересами, цей процес повинен бути прозорим і автономно керованим. Після того, як уряд досягне помітних результатів у вирішенні інституційних проблем і може наростити потенціал на місцевому рівні, тоді можна почати і більш ризикову діяльність. До неї відноситься елімінація кадрового та технологічного дефіциту в конкретних галузях та пошук оптимальних способів зміцнення кадрового потенціалу в конкретних секторах за допомогою прогресивних комплексних технологій.

Вважаємо, що для так званого розумного інноваційного підходу Україні потрібний базовий

імплементаційний ресурс та належна якість людського капіталу, так як саме кадри здатні виробляти додатковий синергетичний ефект. Трансформації всередині України можуть, врешті-решт, сприяти реформі інститутів та підвищенню доходу у масштабі всієї країни. Подібно трансформації в компаніях можуть разом змінити всю економіку. Незалежно від рівня економічного розвитку будь-якої країни та її успіхів на певному етапі окремі компанії можуть робити помітні інноваційні зрушення.

Незважаючи на складність бізнес-середовища, слабкість економічних інститутів, у всіх країнах є компанії з високим рівнем продуктивності – навіть за мірками розвинених країн. На наше переконання, головні труднощі для України полягають у наявності значної кількості підприємств із найгіршими показниками продуктивності. Менеджери таких підприємств можуть приймати рішення, які істотно вплинуть на продуктивність їхніх підприємств. Уряди можуть полегшити їм виконання таких рішень і збільшити інтелектуальний резерв, з якого ті зможуть задовольняти свої кадрові потреби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Hájek, P., Stejskal, J. (2018). R&D Cooperation and Knowledge Spillover Effects for Sustainable Business Innovation in the Chemical Industry. Sustainability, Vol. 10, Issue 4, p. 1064. https://doi.org/10.3390/su10041064.

2. Ates A., Garengo P., Cocca P., Bititci U. (2013). The development of SME managerial practice for effective performance management. Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 20, Issue 1, pp. 28-54. https://doi.org/10.1108/14626001311298402.

3. Arend R.J. (2014). Entrepreneurship and dynamic capabilities: how firm age and size affect the 'capability enhancement–SME performance' relationship. Small Business Economics, Vol. 42, Issue 1, pp. 33-57. DOI: http://dx.doi.org/10.1007/s11187-012-9461-9.

Чан Сі Цо, аспірант кафедри економіки підприємства, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Київ, China Zhejiang Golden Egg Technology LLC Company, E-mail: changshichao8888@126.com

Chang Shichao, Postgraduate Student of the Department of Enterprise Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodimirska street, 60, Kiev, 01033; China Zhejiang Golden Egg Technology LLC Company, Director of the Ukrainian Branch Golden Egg Technology, E-mail: changshichao8888@126.com

УДК 637.523.05

О. О. Чередніченко

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ УДОСКОНАЛЕНОЇ РЕЦЕПТУРИ КОВБАСНИХ ВИРОБІВ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *В статті розглянуті практичні аспекти ефективності виробничої діяльності м'ясопереробного підприємства та обґрунтована економічна доцільність виробництва ковбасних виробів удосконаленої рецептури з використанням нетрадиційної сировини.*

Ключові слова: інноваційні процеси; удосконалені технології; економічна ефективність; рентабельність.

EFFICIENCY OF USING THE IMPROVED SAUSAGE OF SAUSAGE PRODUCTS

Abstract. *The article considers the practical aspects of the efficiency of production activities of the meat processing enterprise and substantiates the economic feasibility of production of sausages of advanced recipe using unconventional raw materials.*

Keywords: innovation processes; advanced technologies; economic efficiency; profitability.

Активізація інноваційних процесів є важливим фактором сучасного розвитку виробничого сектору економіки. Вітчизняні підприємства все частіше запроваджують нові технології та удосконалюють технологічні процеси для зниження собівартості виробленої продукції. Це повинна бути якісна продукція, яка необхідна споживачам [1].

Інноваційна політика підприємства ТОВ «Савин продукт» направлена на розроблення, створення і впровадження в виробництво ковбасних виробів, використовуючи нові або вдосконалені технології.

Тенденція щодо здорового харчування набуває все більшої популярності [2]. На сьогоднішній день це актуально як для споживачів, так і для виробників, яких цікавить якість і зменшення витрат. Одним із способів вирішення проблеми є вдосконалення рецептур із використанням нетрадиційної сировини.

Проведені дослідження витрат на виробництво ковбасних виробів виявили, що запропоновані зміни рецептури позитивно впливають на собівартість сировини за рахунок заміни дорогих інгредієнтів на дешевші. В якості контрольного використовувався зразок традиційної рецептури підприємства. Технологи підприємства, досліджуючи харчову, біологічну цінність та показники безпеки, відмічають підвищення якості готових продуктів.

Аналіз собівартості виробництва продукції ТОВ «Савин Продукт» проведено за даними, представленими в таблиці 1.

Таблиця 1

Витрати на виробництво 100 кг продукції

Статті витрат	Королівська сосиска	
	Контроль	Дослід
Сировина	11421,67	11353,7
Матеріали	3407,6	3407,6
Паливо та енергія	280,96	280,96
Заробітна плата	38,57	38,57
Відрахування на соціальні заходи	8,49	8,49
Всього	15157,29	15089,32

У структурі собівартості продукції найбільшу частку займає сировина. В результаті змін у рецептурі ці витрати дещо зменшились. Інші витрати не змінюються, оскільки технологія виробництва не мінялась.

Зменшення рівня собівартості надає можливість збільшити прибуток від реалізації, що є важливим фактором для діяльності підприємства. Отже, можна зробити висновок про економічну доцільність застосування запропонованих змін рецептур продукції.

Важливим чинником ефективності виробництва є рівень рентабельності. В таблиці 2 проведений

розрахунок економічної ефективності виробництва «Королівських сосисок».

Таблиця 2

Ефективність виробництва сосисок на підприємстві

Показник	«Королівська»	
	Контроль	Дослід
Собівартість 100 кг, грн	15157,29	15089,32
Ціна реалізації 100 кг, грн	48000	48000
Прибуток на 100 кг, грн	32842,71	32910,68
Рівень рентабельності, %	216,68	218,11

Загалом виробництво сосисок на м'ясопереробному підприємстві є рентабельним. Зменшення собівартості позитивно впливає в дослідних зразках на збільшення рентабельності «Сосисок Королівських». На кожні 100 кг продукції передбачається отримання 32,9 тис. грн прибутку, що більше на 7 тис. грн, ніж для виробів, виготовлених за традиційною технологією підприємства.

Отже, підприємству необхідно постійно контролювати витрати на виробництво, впроваджувати інноваційні технології та покращувати якість продукції, заохочувати інвесторів та розширювати співробітництво із кваліфікованими спеціалістами харчової галузі.

Оскільки важливою умовою ринкових відносин є конкуренція, то цінова конкурентоспроможність продукції та підприємства значно впливає на збереження та посилення позиції на ринку. Вдосконалення технологій виробництва ковбасних виробів надає таку можливість ТОВ «Савин продукт», розширює асортимент продукції та зменшує витрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чередніченко О.О., Дедякіна А., Федонюк О. Економічна доцільність впровадження нової технології для виробництва м’ясних консервів. Perspectives of world science and education. Abstracts of the 9th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2020. Pp. 1019-1023. - Режим доступу: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/05/PERSPECTIVES-OF-WORLD-SCIENCE-AND-EDUCATION_20-22.05.2020.pdf

2. Чередніченко О.О., Малишко Ю. Обґрунтування та доцільність вдосконалення технології тривалого зберігання м’ясних продуктів. SCIENTIFIC BASES OF SOLVING OF THE MODERN TASKS. Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference. Frankfurt am Main, Germany 2020. Pp. 376-379. URL: https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2020/05/XIX-Conference-01-02-Frankfurt-am-Main-Germany-book.pdf

Чередніченко Олена Олександрівна **–** к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, e-mail: ya1971@ukr.net

Cherednichenko Olena – candidate of technical sciences, Associate Professor, Associate Professor of Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: ya1971@ukr.net

УДК 330.341:316.4

І. М. Чернявська
О. О. Марченко

ОЦІНКА ПОЗИЦІЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

Анотація. *Проведено аналіз показників, які характеризують інноваційну діяльність, що дає змогу виявити основні бар'єри для розвитку інновацій в Україні. Розглянуто розвиток інноваційної інфраструктури як складової інноваційної системи. Визначено пріоритетні напрямки щодо розвитку інноваційної інфраструктури з використанням механізмів функціонування технологічних та наукових парків, інноваційних центрів та центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів як елементів високотехнологічної інноваційної економіки.*

Ключові слова: *інноваційна діяльність, інноваційна інфраструктура*

EVALUATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES POSITIONS AND PRIORITIES FOR INNOVATIVE INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT

Abstract*. The indicators that characterize innovation activity have been analyzed, identifying the main barriers to innovation development in Ukraine. The development of innovation infrastructure as a component of the innovation system has been considered. Priority areas for developing innovation infrastructure using mechanisms for the functioning of technology and science parks, innovation centers and technology transfer centers, business incubators, and innovation structures of other types as elements of the high-tech innovation economy have been identified.*

Key words: *innovation activity; innovative infrastructure*

Технополіси, технологічні та наукові парки, інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційні структури інших типів відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності інноваційної діяльності. Інструменти та механізми регулювання інноваційної діяльності, формування інноваційної системи є складовими державної інноваційної політики. У Концепції розвитку національної інноваційної системи, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 № 680-р, визначено, що технополіси, технологічні та наукові парки, інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційні структури інших типів є складовими підсистеми інноваційної інфраструктури національної інноваційної системи [1].

Згідно вищезгаданої Концепції, однією з причин зниження рівню технологічного та інноваційного потенціалу національної економіки є нерозвинута інноваційна інфраструктура. Там же визначено основні завдання щодо розвитку національної інноваційної системи та шляхи їх вирішення у напрямі розвитку інноваційної інфраструктури, зокрема: забезпечення розвитку системи фінансово-кредитної підтримки реалізації конкурентоспроможних науково-технічних та інноваційних програм і проєктів; забезпечення розвитку виробничо-технологічної інноваційної інфраструктури; створення умов для трансферу технологій.

Слід звернути особливу увагу на те, що Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р, серед основних бар'єрів для розвитку інновацій в Україні визначає недосконалість інституцій, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища та слабко розвинуту інфраструктуру, у тому числі інноваційну, оскільки залишаються на низькому рівні показники валового нагромадження капіталу у відсотках до валового внутрішнього продукту, показники екологічної стійкості, доступності використання інформаційних та комунікаційних технологій у поєднанні з організаційними змінами та застосуванням нових навичок у державному управлінні для впровадження державних послуг та демократичних процесів [2].

За даними Держстату, у 2020 році порівняно з 2019 роком поліпшилася переважна кількість показників, що характеризують інноваційну діяльність. Проте, фіксується й певна негативна динаміка [3]:

– кількість інноваційно-активних промислових підприємств збільшилась з 782 до 808, також їх кількість зросла на 1,0 відсотки до загальної кількості промислових підприємств;

– кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації збільшилась з 687 до 717, причому кількість тих, підприємств, що впроваджували нові технологічні процеси зросла з 478 до 532; кількість тих, які впроваджували нову або значно вдосконалену продукцію збільшилась з 336 до 584, водночас, кількість тих, які впроваджували нові види машин, устаткування, приладів, апаратів зменшилась з 137 до 121;

– кількість впроваджених у 2020 році інноваційних видів продукції збільшилася на 89,3 відсотків порівняно з 2019 роком, у тому числі інноваційної продукції, що є нової для ринку – на 65,3 відсотки;

– частка експорту товарів, вироблених підприємствами високо- та середньотехнологічного секторів промисловості в загальному обсязі експорту товарів зменшилась 0,3 відсотки, причому частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньотехнологічного секторів промисловості, у загальній кількості зайнятих працівників у промисловості також знизилась на 0,1 відсоток;

– частка обсягу реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції збільшилася до 1,9 відсотки;

– обсяг фінансування інноваційної діяльності в 2020 році склав 14406,9 млн. гривень, або до 0,41 відсотка валового внутрішнього продукту. Основним джерелом залишаються власні кошти підприємств – 85,3 відсотка загального обсягу фінансування інновацій.

Виправленню ситуації, що склалася, може сприяти перехід до елементів високотехнологічної інноваційної економіки, а державна політика має створювати сприятливі умови для розвитку високотехнологічного виробництва інтелектуальних продуктів, з можливістю їх комерціалізації на внутрішньому та іноземному ринках. Також державна інноваційна політика має створювати сприятливі умови для розвитку науки і технологій на підставах організації партнерських альянсів держави та бізнесу; створювати умови щодо зростання рівня інноваційної активності підприємницького середовища; створювати ефективну інноваційну інфраструктуру; сприяти розвитку територій з високою концентрацією інноваційного потенціалу.

Проте, починаючи з 2002 року було зупинено дію, а потім вилучено із Закону України «Про інноваційну діяльність» положення щодо підтримки інноваційної діяльності. Податковий кодекс України, прийнятий у 2010 році, також не містить положень щодо державної підтримки елементів інноваційної інфраструктури або суб’єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність. З метою активізації інноваційної діяльності постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447 було затверджено Державну цільову економічну програму «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки. В результаті, вона не фінансувалася з державного бюджету, внаслідок чого заходи, передбачені Програмою, не було виконано. Також, заходи, передбачені планом реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 575, не були реалізовані внаслідок недофінансування, відсутності системного підходу та неврахування необхідності залучення широкого кола заінтересованих сторін, а саме бізнесу, громадянського суспільства, наукової спільноти [2].

Реалізація вищезазначеної Стратегії дасть змогу до 2030 року утворити національну інноваційну екосистему й забезпечити розвиток та ефективну взаємодію елементів національної інноваційної екосистеми, яка зможе стати рушієм прискореного економічного зростання, сприятиме впровадженню нових технологічних рішень. Базовим роком для оцінки ефективності її реалізації встановлено 2017 рік. Величини показників базового, поточного років та індикативні показники реалізації Стратегії узагальнено в таблиці 1.

Проведені нами дослідження переконливо показали, що технополіси, технологічні та наукові парки, інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційні структури відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності інноваційної діяльності країни. Аналіз статистичних даних свідчить про негативну динаміку показників, що характеризують інноваційну діяльність.

Таблиця 1

Показники, що характеризують інноваційну діяльність підприємств

Показники, що характеризують інноваційну діяльність підприємств	2017 рік	2019 рік	2020 рік	Прогноз до 2030 року
Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у валовому внутрішньому продукті, відсотків	0,45	0,43	0,41	3,0
Частка інноваційних підприємств у загальній кількості підприємств, відсотків	16,2	15,8	16,8	не менше 30
Частка експорту товарів, вироблених підприємствами високо- та середньотехнологічного секторів промисловості в загальному обсязі експорту товарів, відсотків	15,4	15,5	15,1	30
Частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньотехнологічного секторів промисловості, у загальній кількості зайнятих працівників у промисловості, відсотків	21,3	18,1	18,0	29
Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, відсотків	0,7	1,3	1,9	10

Джерело: узагальнено автором на основі [2; 3]

В Україні сьогодні необхідно вдосконалювати інституції, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища, розвивати інфраструктуру, використовувати механізми функціонування технополісів як елементів високотехнологічної інноваційної економіки. Зважаючи на викладене вище та перспективи розвитку інноваційної інфраструктури, даний напрямок розвитку сфери інноваційної діяльності слід розглядати як пріоритетний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція розвитку національної інноваційної системи: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80 (дата звернення: 20.12.2021).

2. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: затв. Розпорядженням КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80 (дата звернення: 20.12.2021).

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 02.12.2021).

Чернявська Ірина Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій та адміністрування, Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське, Україна, e-mail: eov-eco@ukr.net

Марченко Олександр Олександрович, аспірант кафедри менеджменту організацій і адміністрування Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське, Україна

Chernyavs'ka Iryna M., PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor at Department of Management of Organization and Administration, Dniprovsky State Technical University, Kamianske, e-mail: eov-eco@ukr.net

Marchenko Olexander O., Postgraduate student at Department of Management of Organizations and Administration, Dniprovsky State Technical University, Kamianske

УДК 353:332.145

М. А. Шавлак

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СФЕРІ ІННОВАЦІЙ РЕГІОНІВ

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

Анотація. *Виявлено недоліки в організаційно-інституційній структурі інноваційного розвитку регіонів. Досліджено діюче нормативно-правове забезпечення інноваційного розвитку регіонів України на засадах державно-приватного партнерства. Проаналізовано систему нормативно-правового забезпечення формування механізму державно-приватного партнерства в Україні. Розглянуто основний профільний закон у сфері розвитку державно-приватного партнерства, визначено його проблемні аспекти, що потребують змін.*

Ключові слова: державно-приватне партнерство; інноваційний розвиток регіонів; нормативно-правове забезпечення

REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF FORMATION OF THE MECHANISM OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE FIELD OF INNOVATIONS OF REGIONS

Abstract. *Deficiencies in the organizational and institutional structure of innovative development of regions are identified. The current regulatory and legal support of innovative development of the regions of Ukraine based on public-private partnership is investigated. The system of normative-legal support of formation of the mechanism of public-private partnership in Ukraine is analyzed. The basic main law in the field of public-private partnership development is considered, its problematic aspects that need to be changed are identified.*

Key words: public-private partnership; innovative development of regions; regulatory and legal support

У сучасних умовах державно-приватне партнерство (ДПП) є одним із основних механізмів реалізації масштабних проектів модернізації економіки регіонів України. Активізація використання такої форми співпраці владних та бізнесових структур є інноваційним інструментом розвитку територіальних громад та регіонів в цілому. Однак сьогодні, не зважаючи на значний інтерес до співробітництва у формі ДПП з боку приватних партнерів, через складну, багаторівневу та забюрократизовану нормативно-правову базу регулювання ДПП у поєднанні з високими корупційними ризиками реальні проекти такого роду, спрямовані на інноваційний розвиток регіонів, в Україні практично відсутні.

Важливий внесок у дослідження проблем нормативно-правового забезпечення розвитку ДПП зробили такі науковці як О. Вінник, Ю. Драчук, І. Дубовик, І.Косач, О. Сімсон та ін. Водночас, віддаючи належне досягненням дослідників в опрацюванні особливостей правого регулювання ДПП в цілому, варто зазначити, що залишаються недостатньо висвітленими проблеми нормативно-правового забезпечення ДПП як інструмента забезпечення інноваційного розвитку регіонів

Метою дослідження є аналіз нормативно-правового забезпечення формування механізму державно-приватного партнерства в сфері інновацій регіонів.

В умовах істотних змін соціально-економічної парадигми регіонального розвитку та реформування адміністративно-територіального устрою України обов’язковою умовою життєздатності, посилення ролі та спроможності територіальних громад є їх інноваційний розвиток, що передбачає формування відповідного інституційного забезпечення. Однак сьогодні через недосконалість інституційного забезпечення можливості ефективного використання потенціалу інноваційного розвитку територіальних громад значно обмежуються. Нормативно-правові акти загальнодержавного рівня фокусують увагу більше на функціонуванні регіонів, а не територіальних громадах як окремих суб’єктах [1, с.118].

Проблеми забезпечення інноваційного розвитку регіонів України починаються ще на найвищих рівнях влади. Справа в тому, що право розпоряджатись коштами державного фінансового забезпечення розвитку громад в Україні має шість державних органів, серед яких Міністерство розвитку громад та територій , Міністерство фінансів, Міністерство освіти і науки, Міністерство соціальної політики та

Державне агентство автомобільних доріг України. Згідно із затвердженою КМУ постановою №197 від 30.04.2014р. Міністерство розвитку громад та територій є головним органом системи центральних органів виконавчої влади, на якого покладено функції формування та реалізації державної політики регіонального розвитку. Однак фактичний стан речей свідчить про те, що згідно з законами України про державний бюджет за останні 5 років головними розпорядниками державних ресурсів для розвитку регіонів визначались також і інші органи державної влади, а Міністерство розвитку громад та територій навіть не брало участі у погодженні проектів та заходів (за винятком субвенцій на ремонт існуючих та створення нових спортивних комплексів у школах). Таким чином в Україні відсутній єдиний центр координації з питань реалізації регіональної політики, що заважає ефективному інноваційному розвитку регіонів [2].

Аналіз інституційно-організаційної структури забезпечення інноваційного розвитку регіонів України підтвердив, що єдина інституція, стратегічною функцією якої був би регіональний інноваційний розвиток, на сьогодні відсутня: не встановлений чітко визначений перелік ключових компетенцій обласних рад, державних адміністрацій та представницьких органів місцевого самоврядування з питань розвитку інновацій в регіоні, їх повноваження та функції дублюються, перешкоджаючи ефективній співпраці та координації. Інституційне забезпечення інноваційного розвитку регіонів України є недосконалим, безсистемним, бюрократичним та фрагментарним. Через це виникає правова невизначеність, функціонування суб'єктів господарювання дестабілізується і, як наслідок, інноваційного зростання в регіонах не відбувається [3, с.187].

Законам розвитку регіонів на основі інновацій для ефективної дії не вистачає підтримки необхідних нормативних документів та методичних рекомендацій стосовно розробки стратегій інноваційного розвитку регіонів, програм і проектів їх реалізації. Це означає, що незважаючи на значну кількість документів, нормативно-правове забезпечення інноваційного розвитку регіонів характеризується недосконалістю, яка, з одного боку, є обумовленою управлінською діяльністю загальнодержавних та регіональних інституцій, а з іншого – має закономірний негативний вплив на їх систему [3, с.190].

Детальний аналіз законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, якими регулюються методичні, організаційні та управлінські аспекти державно-приватного партнерства, показав, що їх дієвість у регулюванні механізму реалізації партнерських відносин між державними органами влади та суб'єктами підприємницької діяльності досить низькою, що не сприяє активізації співробітництва держави та бізнесу в напрямку забезпечення інноваційного розвитку регіонів. Механізм реалізації державно-приватного партнерства є багаторівневим, заплутаним та в цілому практично недієздатним. Про це свідчить перевантаження владними повноваженнями та контрольними функціями, занадто складна та забюрократизована процедура прийняття рішення про здійснення державно-приватного партнерства , довготривалий розтягнутий у часі конкурс з визначення приватного партнера, невизначеність на законодавчому рівні строків укладання угоди ДПП [1, 4, 5].

Після введення в дію Постанови КМУ №815 від 16.11.2016 року, яка передбачала внесення змін до Порядку проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення ДПП потенційні приватні партнери очікували спрощення процедури проведення конкурсу, однак ускладнень виявилось більше, ніж спрощень. Порядок проведення такого конкурсу, що був затверджений Постановою КМУ №384 від 11.04.2011 року передбачав розгляд і затвердження органом управління протоколу комісії щодо визначення переможця конкурсу протягом однієї доби, що свідчило про суто формальний характер цієї процедури. Постановою КМУ №815 подовжено цей строк від одного дня до одного місяця. Однак таке подовження також є невиправданим і призводить до фактичної затримки проведення етапу визначення приватного партнера, затягування процесу укладання договору про ДПП. Необґрунтованість встановлення нового строку (1 місяць) пов'язана з тим, що конкурсні пропозиції, що надаються учасниками, мають чіткі строки дії, які зазвичай обмежуються кількома місяцями. До того ж, за результатами проведених переговорів переможець конкурсу може прийняти рішення про відмову від укладання угоди. Такі потенційні ризики вказують на доцільність скорочення строків на затвердження проколу комісії щодо визначення переможця конкурсу [5, 6].

Нова редакція Порядку проведення конкурсу визначення приватного партнера виключила положення щодо розміщення на веб-сайті Мінекономіки як органу управління інформації стосовно укладеного договору державно-приватного партнерства. Це є системним недоліком у реалізації державної політики із розвитку державно-приватного партнерства, адже сьогодні для України характерною є відсутність єдиного реєстру проектів ДПП з вільним доступом до нього в онлайн-

режимі. Виключення цих норм вказує на те, що обсяги проактивно розкритої інформації стосовно проектів ДПП звужуються, а це суперечить принципам проведення державної політики із забезпечення відкритості української економіки [5, 6].

Потенційний приватний партнер має пройти значну кількість процедур погодження, при тому що рішення стосовно надання фінансової підтримки з боку держави будуть прийматись тільки після підписання договору про ДПП. В таким умовах відсутності державних гарантій виконання зобов'язань з питань фінансової підтримки застосування існуючого механізму реалізації державно-приватного партнерства для інноваційного розвитку регіонів України є неефективним. Крім того, варто зазначити, що чинне українське законодавство практично позбавляє державного партнера можливості виконувати свої довгострокові зобов'язання фінансового характеру в рамках договору ДПП через принцип середньострокового трирічного бюджетного планування та коригування бюджетних програм, в той час як договори ДПП є довгостроковими (5-50 років) та передбачають виконання зобов'язань протягом всього строку дії угоди. Ця проблема залишається вже довгий час невирішеною. Проект ЗУ «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо забезпечення можливості взяття довгострокових зобов'язань у рамках державно-приватного партнерства)» був відкликаний та відправлений на доопрацювання 2016 року, проте питання взяття державним партнером на себе довгострокових зобов'язань за угодами ДПП досі є відкритим [5, 7].

Отже, в українських реаліях досі не завершено формування нормативно-правової бази формування механізму державно-приватного. Про суперечливість і неефективність нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку регіоні України свідчить і відсутність взаємоузгодженості між програмними документами, основними законодавчими та іншими нормативними державними актами з питань підтримки інновацій, що блокує інноваційні ініціативи підприємств регіонів. В таких умовах результати інноваційної діяльності не можуть відповідати потребам економіки і не стимулюють інноваційний розвиток регіонів України. Проаналізувавши основні законодавчі акти стратегічного характеру, можна стверджувати, що сьогодні в Україні не сформовано чіткої політики розвитку державно-приватного партнерства в цілому і в сфері інноваційного розвитку регіонів зокрема, незважаючи на вже існуючу законознавчу базу щодо формування інвестиційної та інноваційної політики, заходів підвищення конкурентоспроможності та розвитку регіонів, активізації підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безбах Н. В. Правові особливості здійснення державно-приватного партнерства в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 18. С. 117–120.

2. Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.04.2014р. № 197. Дата оновлення: 11.02.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2014-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.02.2022)

3. Єрмакова О.А. Сучасні виклики для інноваційного розвитку регіонів України. *Приазовський економічний вісник.* 2020. №1 (18) С.186-190.

4. Палажченко К.С. Нормативно-правова характеристика державно-приватного партнерства у сфері надання освітніх послуг. *Інвестиції: практика та досвід.* 2021. № 19. С. 149–164

5. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення: 19.02.2022)

6. Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2011 р. № 384. Дата оновлення: 01.09.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2014-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.02.2022)

7. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення можливості взяття довгострокових зобов'язань у рамках державно-приватного партнерства: Проект Закону від 04.05.2016 р. №4565. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4565&skl=9 (дата звернення: 19.02.2022)

Шавлак Марина Андріївна **-** здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, м. Харків, e-mail: shavlakmaryna@gmail.com

Shavlak Maryna A. – seeker of higher education of PhD degree, Research Center for Industrial Problems of Development of the National Academy of Science of Ukraine, Kharkiv, e-mail: shavlakmaryna@gmail.com

УДК 332.142:332.146

Г. З. Шевцова
Н. В. Швець
Р. В. Литвинський

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація. *Представлено результати аналізу пріоритетів у стратегіях смартспеціалізації країн Центральної та Східної Європи, що передбачають зростання на основі цифрових інновацій. Виявлено загальні тенденції та відмінності у підходах до пріоритизації інноваційного розвитку.*

Ключові слова: смартспеціалізація; смартпріоритет; цифровізація; розвиток; інновації

Digital innovations in the context of smart specialization

Abstract. *The results of the analysis of priorities in the smart specialisation strategies of Central and Eastern European countries, which are aimed at growth based on digital innovations, are presented. General trends and differences in approaches to prioritisation of innovative development are highlighted.*

Keywords: smart specialisation; smart priority; digitisation; development; innovation

Прискорений перехід на інноваційний шлях розвитку є необхідною передумовою досягнення конкурентоспроможності національних/регіональних економік. Згідно із сучасною парадигмою регіональної політики, зазначене завдання вирішується, зокрема, через активізацію ендогенного інноваційного і підприємницького потенціалу. Реалізація такого підходу на практиці відбувається з використанням європейської методології смартстратегування (Strategy for Smart Specialisation – S3). Її головна особливість полягає у консолідації на місцевому рівні ресурсних можливостей і зусиль бізнесу, науки, влади, громадськості у процесі підприємницького відкриття (Entrepreneurial Discovery Process) та визначенні обмеженої кількості напрямів інноваційного зростання для подальшої інституційної й інвестиційної підтримки.

Смартспеціалізація стала невід'ємною частиною європейської Політики згуртованості протягом 2014-2020 рр. і продовжує грати свою важливу роль у новому плановому періоді на 2021-2027 рр. Вивчення накопиченого країнами ЄС досвіду є актуальним науково-практичним завданням з точки зору необхідності виявлення певних відмінностей і закономірностей у підходах до вибору пріоритетів інноваційного розвитку залежно від регіонального контексту.

Україна з 2018 р. офіційно розпочала імплементацію підходу смартспеціалізації. Українські регіони знаходяться на етапі формування регіональних стратегій смартспеціалізації, демонструючи різний ступінь та результативність імплементації. Для них, як і для європейських регіонів, важливо правильно та вчасно використати всі наявні місцеві можливості для забезпечення швидшого регіонального зростання. Такі можливості можуть бути зосереджені в конкретних сферах, де є значний і не повною мірою розкритий потенціал для економічного розвитку.

Одною з таких сфер, що забезпечує динамічні позитивні трансформації в економіці, є цифрові інновації. Україна тут має значні перспективи, що підтверджується її інноваційними результатами за окремими складниками Глобального індексу інновацій 2021 (Global Innovation Index 2021 – GII 2021) [1]. Зокрема, за індикатором «Експорт послуг ІКТ» (ICT services exports), у нас впевнена 9 позиція у рейтингу зі 132 країн. Експерти GII 2021 виділяють даний факт у сильні сторони української економіки.

Ураховуючи зазначене, мета дослідження полягала в аналізі підходів європейських країн/регіонів до визначення смартпріоритетів, що ґрунтуються на цифровізації, задля виявлення загальних тенденцій, особливостей пріоритизації та напрацювання рекомендацій українським регіонам.

Об'єктом дослідження були обрані довколишні референтні Україні країни Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). За визначенням OECD їх групу утворюють Албанія (не член ЄС), Болгарія, Хорватія, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія та три країни Балтії: Естонія, Латвія та Литва [2]. Основною інформаційною базою стала європейська S3 Platform, на якій розміщено дані щодо стратегій смартспеціалізації країн і регіонів.

Зазначені країни характеризуються за декількома важливими для даного дослідження параметрами (див. таблицю).

Таблиця 1

Характеристика країн ЦСЄ за даними 2021 р.

Країна	Профіль країни в EIS	Ранг країни за DESI	Кількість пріоритетів за ціллю «D – Цифрова трансформація»	
			національних	регіональних
Албанія	-	-	1	-
Болгарія	Інноватор-початківець	26	1	-
Естонія	Сильний інноватор	7	4	-
Латвія	Інноватор-початківець	17	1	-
Литва	Помірний інноватор	14	4	-
Польща	Інноватор-початківець	24	-	22
Румунія	Інноватор-початківець	27	1	22
Словаччина	Інноватор-початківець	22	1	-
Словенія	Помірний інноватор	13	3	-
Угорщина	Інноватор-початківець	23	5	-
Хорватія	Інноватор-початківець	19	1	-
Чехія	Помірний інноватор	18	1	1

Джерело: складено авторами за даними [3-5]

Згідно з оцінкою Європейського інноваційного табло 2021 р. (European innovation scoreboard – EIS), переважна кількість країн ЦСЄ за рівнем інноваційної активності належать до групи «Інноватор-початківець» (Emerging Innovator) з низькою інноваційною ефективністю. Прогрес країн у цифровізації відображає Індекс цифрової економіки та суспільства (Digital Economy and Society Index – DESI). Зіставлення наведених у таблиці оціночних характеристик дозволяє зробити висновок, що інноваційно більш активні країни демонструють кращі результати за DESI. Попри це кожна з країн ЦСЄ в рамках стратегій смартспеціалізації вибрала пріоритети, націлені на цифрову трансформацію. Розходження у рівнях пріоритизації (національний або регіональний) пояснюється прийнятою у ЄС Номенклатурою територіальних одиниць для цілей статистики (Nomenclature of Territorial Units for Statistics – NUTS).

Ціль політики S3 «D – Цифрова трансформація» є однією з одинадцяти, що були визначені флагманською ініціативою «Інноваційний союз» і програмою «Горизонт 2020», як відповідь на актуальні суспільні виклики. У свою чергу ціль D включає дев'ятнадцять предметних сфер створення цифрових інновацій (див. рис.).

Рис. 1. Вибір країнами/регіонами ЦСЄ предметних сфер створення цифрових інновацій

Джерело: побудовано авторами за даними [5]

Аналіз пріоритетів країн ЦСЄ показав, що найбільш популярними є три сфери: D.22 – Чисте навколишнє середовище, ефективні енергетичні мережі і низькоенергетичні обчислення; D.25 – Електронна комерція та МСП онлайн; D.27 – е-Здоров'я.

Слід зазначити, що окремі регіони Польщі та Румунії у стратегіях смартспеціалізації передбачили охоплення всього набору предметних сфер цілі D. Такий підхід свідчить про їх слабку готовність зосереджуватись на створенні конкретних видів цифрових інновацій, водночас не відкидаючи таку можливість у подальшому. Даний висновок також підтверджують назви регіональних пріоритетів, що мають узагальнений характер: «ІТ та телекомунікації» – регіон Lódzkie, «ІКТ» – Slaskie (Польща). Для порівняння: Естонія, що є сильним інноватором, зокрема у сфері цифрових інновацій, планує рухатися у таких напрямах: «ІКТ: електронне урядування і наука про дані», «ІКТ: промисловість 4.0, робототехніка та вбудовані системи» та ін. [5].

У більшості розглянутих національних/регіональних пріоритетів ціль «D – Цифрова трансформація» доповнюється або комбінується з іншими цілями європейської політики S3. Частіше спостерігаються зв'язки з цілями «J – Сталі інновації» та «E – KETs» (Key Enabling Technologies – ключові перспективні технології), що пояснюється їхнім взаємообумовленим горизонтальним впливом на економіку і системним значенням для забезпечення її інноваційності.

Аналіз заявлених країнами ЦСЄ смартпріоритетів у розрізі задіяних видів економічної діяльності виявив як цілком зрозумілі тенденції, так і ті, що не мають пояснень. Наприклад, закономірною є участь у створені майбутніх цифрових інновацій сектору інформаційно-комунікаційних технологій, який представлений певними видами діяльності. Водночас в окремих смартпріоритетах не зафіксована передбачувана залученість сектору ІКТ, попри вибрану ціль цифрової трансформації.

Отже, результати дослідження підходів країн/регіонів ЦСЄ до визначення смартпріоритетів свідчать про значну роль, що відводиться цифровим інноваціям у вирішенні завдання забезпечення економічного зростання. Українським регіонам необхідно ретельно проаналізувати наявний регіональний потенціал розвитку сектору ІКТ з метою його максимального залучення в процес формування національних/регіональних конкурентних переваг на засадах смартспеціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. WIPO. The Global Innovation Index 2021. Ukraine. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/ua.pdf.
2. OECD. Glossary of statistical terms. URL: https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=303.
3. European innovation scoreboard 2021. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 95 p. doi:10.2873/725879.
4. The Digital Economy and Society Index (DESI). European Commission. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi.
5. Eye@RIS3: Innovation Priorities in Europe. Smart Specialisation Platform. URL: https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/map.

Шевцова Ганна Зіївна – доктор економічних наук, доцент, головний науковий співробітник відділу регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ

Швець Наталія Вячеславівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант відділу регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail: shvetsnnn@ukr.net

Литвинський Роман Вадимович – аспірант відділу регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ

Shevtsova Hanna Z. **–** Doctor of Economics, Associate Professor, Principal Researcher of the Department of Regulatory Policy and Entrepreneurial Development, Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Shvets Nataliia V. **–** PhD in Economics, Associate Professor, Postdoctoral researcher of the Department of Regulatory Policy and Entrepreneurial Development, Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: shvetsnnn@ukr.net

Lytvynskyi Roman V. **–** postgraduate student of the Department of Regulatory Policy and Entrepreneurial Development, Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

УДК 330.341

І.В. Щуров[1]

ПЕРПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ

[1]Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Анотація. *Досліджено перспективи сталого розвитку енергетичної системи України. Визначено особливості формування енергетичної системи та її вплив на енергетичну безпеку України. Розкрито механізм забезпечення енергетичного переходу країни в умовах євроінтеграції.*

Ключові слова: *енергетична система; енергетична безпека; енергетичний перехід; механізм.*

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ENERGY SYSTEM AND ENSURING ENERGY SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF ENERGY TRANSITION

Abstract: *The article examines the prospects for sustainable development of the energy system of Ukraine. The peculiarities of the formation of the energy system and its impact on the energy security of Ukraine are determined. The mechanism of ensuring the country's energy transition in the conditions of European integration is revealed.*

Keywords: *energy system, energy security, energy transition, mechanism.*

Сучасну енергетичну систему національної економіки доцільно розглядати як складну міжгалузеву структуру, що утворює територіальний базис сталого розвитку економіки, кінцевою метою функціонування якої є надійне забезпечення всього господарського комплексу і потреб населення у паливі та електроенергії. Вплив енергетичної системи на сталість розвитку країни визначається низкою факторів (виробничих, екологічних, економічних, техніко-технологічних, інноваційно-інвестиційних, соціально-економічних тощо), а також особливостями їх прояву в територіальному розрізі. Отже, техніко-технологічні, економічні, екологічні, соціально-економічні й інші ознаки функціонування організацій та підприємств з видобутку паливно-енергетичних ресурсів, їхнього перетворення, транспортування, розподілу й споживання (як первинних паливно-енергетичних ресурсів, так і перетворених видів енергоносіїв) визначають специфіку функціонування енергетичної системи країни й формування паливно-енергетичного балансу, можливості сталого енергетичного розвитку та рівня енергетичної безпеки у цілому.

Особливості функціонування національної енергетичної системи визначаються не лише наявністю енергетичних ресурсів і їх доступністю для видобутку, їхнього перетворення, транспортування, розподілу та споживання, а й сукупністю відповідних вимог світового рівня щодо безпеки її функціонування з урахуванням нових викликів глобального характеру. До таких викликів слід віднести зміну клімату, дефіцит викопного палива з урахуванням ускладнення умов його видобування в цілому у світі та Україні зокрема, а також визнані світовою спільнотою орієнтири сталого розвитку, що об’єднують всіх учасників енергетичної системи та визначає сутність механізмів його забезпечення.

Стрижнем Концепції сталого розвитку, що була прийнята на конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., та її головного документу – Порядку денного на XXI століття – є розуміння такого сталого розвитку, за якого забезпечується задоволення потреб населення нині й не ставиться під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, включаючи потреби у безпечному і здоровому довкіллі [1]. Методологічною основою цієї концепції можна вважати вчення В. Вернадського про ноосферу, що стало відповідною платформою сталого еколого-соціально-економічного розвитку. Саме це й визначило вектори трансформації розвитку країн світу з посиленням економічної, природоохоронної та соціальної складових протягом останніх тридцяти років.

Узагальнене бачення концепції сталого розвитку в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро на всесвітньому саміті ООН за участі понад 180-ти країн світу, їх урядів, міжнародних організацій і провідних учених дало змогу визначити спільні цілі такого розвитку, що мають бути реалізовані на міжнародному, національному, регіональному та локальному рівнях [1]. За цей час відбулося 12 великих міжнародних

конференцій за участі урядів багатьох країн світу, що дозволило досягти глобального консенсусу щодо пріоритетів нового порядку денного світового розвитку на перспективу, а також конкретизувати їх у 2015 р. [2].

Одна із 17-ти Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року пов'язана із забезпеченням сталого енергетичного розвитку країни шляхом поліпшення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх споживачів [3]. Отже, на сьогодні безумовними пріоритетами сталого розвитку енергетичної системи України залишаються економічні, природоохоронні (екологічні) й соціальні. Сутність економічної складової національної енергетичної системи полягає у забезпеченні оптимального використання обмежених ресурсів та застосуванні природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій у видобуванні, транспортуванні, переробленні та використанні енергетичних ресурсів.

Сутність екологічної складової національної енергетичної системи полягає у забезпеченні таких умов її функціонування, за яких зберігається цілісність біологічних і фізичних природних систем, здатність таких систем самооновлюватися й адаптуватися до різноманітних змін. Особливого значення набувають: вплив енергетичної системи на здатність територіальних екосистем до самозбереження в певному статичному стані: ефективність механізмів попередження чи недопущення деградації екосистем під впливом динамічних змін; втрати біологічного різноманіття; забезпечення стабільності всієї біосфери; нівелювання впливу на клімат тощо.

У сучасних умовах значно посилюється роль суб'єктності у забезпеченні сталого розвитку енергетичної системи та її складових (галузей, підприємств, організацій, установ тощо). Тому особливу роль у забезпеченні сталого розвитку енергетичної системи відіграють такі фактори, як якість корпоративного управління, кадрового забезпечення підприємств, організацій, установ. Соціальна складова енергетичної системи має бути орієнтована перш за все на інноваційний розвиток задіяного кадрового потенціалу та його реалізацію. Це певною мірою впливає на формування нової системи цінностей і забезпечує збереження стабільності суспільних та культурних систем, зменшення кількості конфліктів у суспільстві.

Взаємодія соціальної й економічної складових енергетичної системи вимагає досягнення справедливості при розподілі матеріальних благ між людьми та надання цілеспрямованої допомоги бідним прошаркам суспільства. Взаємозв'язок природоохоронної й економічної складових енергетичної системи потребує вартісного оцінювання техногенних впливів на довкілля. Усе це разом дає змогу усвідомити, що належні умови функціонування енергетичної системи створюють передумови формування національного багатства (як макроекономічної категорії), сукупного доходу, який би забезпечував принаймні збереження (не зменшення) сукупного капіталу (фізичного, природного або людського) з урахуванням у його структурі енергетичної складової. Зокрема, взаємний зв'язок соціальної та екологічної складових зумовлює необхідність збереження однакових прав сьогоднішніх і майбутніх поколінь на використання природних ресурсів. Таким чином, системне узгодження сталого розвитку й збалансування складових енергетичної системи України – завдання величезної складності, що має забезпечити енергетичну безпеку країни та її енергетичну сталість.

В умовах поглиблення співпраці України з ЄС в енергетичному секторі амбітні завдання щодо реалізації положень його сталого розвитку в практичній площині потребують обґрунтування, розроблення й реалізації більш досконалого механізму забезпечення енергетичного переходу країни.

Важливим напрямом енергетичного переходу країни є декарбонізація економіки на основі збалансованого розвитку відновлюваної енергетики (вітрової, сонячної та гідроенергетики). Перехід на безвугільне майбутнє (шляхом декарбонізації) потребує розв'язання складного завдання – досягнення балансу між застарілими системами забезпечення енергетичних потреб України й новими інноваційними технологіями, а також переходу до збалансованої моделі розвитку енергетичної системи, де має бути досягнутий баланс між завданнями реалізації цілей сталого розвитку, станом навколишнього середовища та економікою бізнесу.

Отже, перспективною моделлю української енергетичної системи є створення «carbon free» екосистеми в Україні, формування її безвугільного майбутнього й поступове зміщення традиційної теплової генерації. Україна має водневі потужності та потенціал водневої енергетики. Наявний потенціал виробництва «зеленого» водню й діюча газотранспортна інфраструктура, об'єднана з ЄС, разом забезпечують Україні пріоритетність розвитку партнерських відносин з ЄС щодо водневої енергетики. Водень розглядається як засіб зберігання та транспортування енергії, а його застосування у промисловості й транспорті є надзвичайно перспективним. Певний потенціал розвитку в Україні має

також біоенергетика.

Енергетичний перехід країни будується на основі дотриманні Цілей сталого розвитку, Європейського зеленого курсу (European Green Deal – EGD), Паризької угоди, поглибленні інтеграції національної енергетичної системи України з енергосистемою ЄС у найближчій перспективі. Ключовими напрямами європейського зеленого курсу є чиста енергія, кліматична дія, будівництво та реновація, стійка промисловість, стійка мобільність, зменшення забруднення довкілля, біорізноманіття, стійка політика в інших сферах економічної діяльності. EGD є глобальним процесом, що включає міжнародну торгівлю та забезпечення міжнародних ланцюгів поставок «зелених» товарів [4, 5].

Отже, в основі енергетичного переходу України має бути обґрунтоване розуміння особливостей функціонування енергетичної системи, наявності, доступності та можливостей видобування і використання конкретних обсягів енергії, вироблених кожним видом генерації, їх збалансованого використання, можливості залучення необхідного обсягу інвестицій та забезпечення економічного ефекту. Надзвичайно важливим питанням перспективного розвитку національної енергетичної системи та таким, що потребує системного розв'язання, є розбудова інтелектуальних мереж і стимулювання розвитку високоманеврової генерації, а також установлення систем накопичення електроенергії. Необхідність розбудови інтелектуальних мереж пов'язана з поетапною реалізацією сталого енергетичного переходу та виникненням нових завдань щодо забезпечення надійності й доступності енергетичного переходу.

Таким чином, перспективи подальшого розвитку енергетичної системи та забезпечення енергетичної безпеки України в умовах енергетичного переходу з урахуванням її наявного потенціалу потребують упровадження нових механізмів реалізації енергетичної стратегії України на коротко-, середньо- й довгострокову перспективу [6], що має враховувати кращі європейські практики. Не менш важливим завданням є адаптація діючих механізмів реалізації енергетичної стратегії України до діючого європейського законодавства та удосконалення національного законодавства в енергетичній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. 2-ге вид. К.: Інтелсфера, 2000. 360 с.

2. Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року: резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25.09.2015 р. № 70/1. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU15167

3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text

4. Петрашко І. Мета досягти кліматичної нейтральності у 2050 році є цілком реальною для України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/igor-petrashko-meta-dosyagti-klimatichnoyi-nejtralnosti-u-2050-roci-ye-cilkomrealnoyu-dlya-ukrayini

5. Європейський зелений курс. URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimatyevropejska-zelena-ugoda

6. Стратегія енергетичної безпеки України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 907-р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text

Щуров Ігор В'ячеславович, кандидат технічних наук, докторант, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, e-mail: vodianytskanm@dtek.com

Shchurov Igor V., PhD in Technical Sciences, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, e-mail: vodianytskanm@dtek.com

УДК 338.24

Т. Ю. Яра[1]

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ДИНАМІКУ БОРГУ

[1] ДННУ «Академія фінансового управління

Анотація. *У статті представлено особливості моделей DIG і DIGNAR, які оцінюють вплив державних інвестиційних планів на економічне зростання та динаміку боргу.*

Ключові слова: моделювання, державні інвестиції, економічне зростання, борг.

ANALYSIS OF MODELS FOR ASSESSING THE IMPACT OF PUBLIC INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH AND DEBT DYNAMICS

Abstract**:** *The features of models of DIG and DIGNAR are presented in the article, that estimate influence of state investment plans on the economy growing and dynamics of debt.*

Keywords: modeling, public investment, economic growth, debt.

Досвід багатьох країн, яким доводилось вирішувати питання відновлення економічного зростання, свідчить про те, що важливим елементом у системі заходів економічної політики є використання в її складі обґрунтованого інструментарію прогнозування інвестиційної активності, яке спиралося б на об'єктивні ресурсні можливості економіки [1]. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки методологічного інструментарію моделювання впливу державних інвестицій на економічне зростання та державний борг, що дозволить визначати стратегічні орієнтири економічного зростання, та служитиме підґрунтям для прийняття рішень щодо заходів економічної політики.

Міжнародним валютним фондом (МВФ) було розроблено дві моделі, що аналізують вплив державних інвестиційних планів на економічне зростання та динаміку боргу: DIG −модель боргу, інвестицій та зростання − динамічна макроекономічна модель, що охоплює більшість основних механізмів та питань політики, пов'язаних із зростанням та динамікою боргу [2]; DIGNAR −модель боргу, інвестицій, зростання та природних ресурсів, є розширенням моделі DIG, яке охоплює особливості країн з багатими природними ресурсами та управління доходами від природних ресурсів [3].

Структуру, яку спільно використовують моделі DIG і DIGNAR, можна представити за допомогою трьох взаємопов'язаних блоків: приватного попиту, приватної пропозиції та урядової політики (рис. 1).

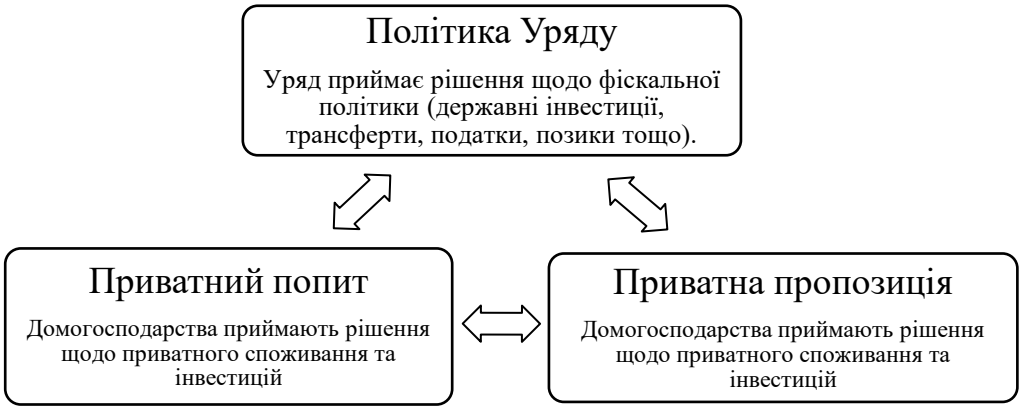

Рис. 1. Спільна структура DIG і DIGNAR моделей

Блок політики описує поведінку уряду. Він включає в себе функції бюджетних обмежень і реакцій на політику, які визначають, яким чином уряд визначає частину своїх доходів і видатків у відповідь на їх динаміку. Шлях державних інвестицій визначається екзогенно. На скільки інвестиції в державний капітал збільшують запас державного капіталу залежить від ефективності цих інвестицій. Моделі не містять рішень монетарної політики. Передбачається, що уряд має доступ до трьох видів кредитів за які він сплачує відсотки −пільгові зовнішні позики, такі як допомога, зовнішні комерційні позики, і внутрішні позики. Процентна ставка, яку сплачує уряд на зовнішній борг збільшується з відношенням державного зовнішнього боргу до ВВП. Це відображає традиційну думку про те, що зі зростанням зовнішньої заборгованості зростає і ризик дефолту. Уряд також збирає податки та здійснює перекази споживачам. У DIGNAR уряд також отримує доходи від роялті і має доступ до фонду природних ресурсів.

Блок приватного попиту описує поведінку домогосподарств. Вони регулюють рівень споживання, максимізуючи очікувані дисконтовані потоки користі, яку вони отримують від споживання товарів та послуг, оскільки вони підпадають під бюджетні обмеження. Усі домогосподарства сплачують податки зі свого доходу та споживання і отримувати трансферти від уряду. Є два типи споживачів: «заощаджувачі» та «незаощаджуючі». Так, заощаджувачі мають доступ до боргу та активів, таких як фінансові активи і фізичний капітал. Тому вони також вирішують, скільки інвестувати. Це дозволяє їм плавно споживати з , тобто, якщо в будь-який момент їхній дохід нижчий за бажане споживання, вони можуть запозичувати або вилучати зі своїх активів та споживати більше, ніж їх дохід. Незаощаджуючі не мають доступу до активів або боргу, і тому змушені споживати свій поточний дохід у кожному періоді.

Приватний блок постачання описує поведінку господарств, які працюють на абсолютно конкурентних ринках з гнучкими цінами. Господарства об'єднані в два сектори: в одному секторі виробляють товари, що продаються, а в іншому секторі виробляють товар, не для продажів. Для виробництва господарства використовують приватний капітал, робочу силу та державний капітал, як інфраструктуру.

У DIGNAR також є сектор природних ресурсів. Припускається, що виробництво та ціни екзогенні та схильні до несподіваних надходжень. Наприклад, велике зростання цін. Проте ці несподівані випадки можуть викликати наслідки голландської хвороби. Вони означають підвищення реального обмінного курсу та втрату виробництва в секторі торгівлі. Ця динаміка може спричинити стійке падіння сектора торгівлі і є проблематичним, тому що сектор вважається двигуном зростання.

Розроблена структура DIG/DIGNAR охоплює три ключові елементи, необхідні для аналізу політики: зв’язок між інвестиціями та зростанням, фіскальне коригування та реакцію приватного сектора. Розуміння цих елементів дозволить інтерпретувати різні сценарії, які кількісно визначають макроекономічні ефекти від сплеску державних інвестицій, у тому числі їх вплив на економічне зростання та динаміку боргу (рис. 2).

Зв'язок державних інвестицій та зростання відноситься до механізму, за допомогою якого збільшення державних інвестицій збільшує державний капітал; більший державний капітал створює більший випуск і, отже, швидше зростання. Неефективність державних інвестицій означає, що лише частина державних інвестицій зазвичай перетворюється на ефективний державний капітал. Крім того, рівень, до якого державний капітал генерує вищі темпи зростання, залежить від продуктивності існуючої інфраструктури, яка залежить від її прибутковості.

Фіскальні обмеження державного бюджету відіграють центральну роль у динаміці боргу. Уряд використовує чисті запозичення для фінансування фіскальних розривів, які виникають, коли видатки та заощадження фонду добробуту перевищують доходи. Функції фіскальної реакції визначають, як податки та інші видатки реагують на стабілізацію рівня боргу з часом, і вони можуть вводити обмеження на підвищення податків або скорочення витрат урядом.

У довгостроковій перспективі, коли уряд інвестує більше, а рівень прибутку на державний капітал і ефективність високі, приватний попит має зрости, однак приватний попит може тимчасово знижуватися. Іншими словами, державні інвестиції, як правило, підвищують приватний попит у довгостроковій перспективі за хороших структурних умов, але можуть витіснити його у короткостроковому періоді.

Аналіз зосереджується на вивченні реакції макроекономічних показників після зміни початкових умов, що є результатом, наприклад, збільшення державних інвестицій. Натомість довгостроковий аналіз абстрагується від цих шляхів і порівнює кінцеві значення макропоказників з їх початковими

значеннями. На довгострокові результати для макропоказників можуть впливати структурні умови економіки (наприклад, гранична ефективність державних інвестицій).

Рис. 2. **Ключові елементи структури DIG/DIGNAR моделей**

Зазначені моделі було застосовано МВФ у більш ніж 65 країнах світу. Моделі дозволяють проаналізувати динаміку боргу за допомогою аналізу сценаріїв, включаючи сценарії, що демонструють надмірне збільшення державних інвестицій та недостатні фіскальні коригування, які можуть призвести до вибухової динаміки боргу. Сценарний аналіз фокусується на макроекономічних наслідках впровадження різних типів фіскальних політик.

Впровадження моделей DIG і DIGNAR у різних країнах світу дозволяє зробити такі висновки: 1. В умовах сплеску державних інвестицій підвищення ефективності та/або підвищення доходності державних проектів стимулює зростання та зменшує ризики, пов’язані з вибуховою динамікою боргу. 2. Розважливе та поступове збільшення інвестицій є кращим, ніж агресивне завантаження на початку, з точки зору ефектів витіснення приватного сектору, обмежень поглинаючої здатності та уникнення вибухової динаміки боргу. 3. Мобілізація внутрішніх доходів допомагає створити фіскальний простір для збільшення інвестицій, ефективно стримуючи сплески державного боргу. 4. Допомога згладжує фіскальні коригування, пов'язані зі збільшенням державних інвестицій, і може знизити ризики підвищення боргу. 5. Зовнішні заощадження пом'якшують наслідки голландської хвороби та служать фіскальними буферами для підтримки державних інвестиційних планів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Прогнозування нагромадження основного капіталу / І. В. Богдан. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2011. – 200 с.

2. Public Investment, Growth, and Debt Sustainability: Putting Together the Pieces [Електронний ресурс] / [E. E. Buffie, A. Berg, C. Pattillo та ін.] // IMF Working Paper. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://courses.edx.org/assets/courseware/v1/696230089c0a0d27d02e9321ae29eff8/assetv1:IMFx+DIGx+1T2022+type@asset+block/wp12144.pdf.

3. Debt Sustainability, Public Investment, and Natural Resources in Developing Countries: the DIGNAR Model [Електронний ресурс] / [M. Giovanni, S. S. Yang, Z. Luis-Felipe та ін.] // IMF Working Paper. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://courses.edx.org/assets/courseware/v1/7973d138c3acab9eb53c3b44bbfceea4/asset-v1:IMFx+DIGx+1T2022+type@asset+block/wp1450_2.pdf.

Яра Тетяна Юріївна **–** старший науковий співробітник відділу фінансової глобалізації та управління державним боргом, ДННУ «Академія фінансового управління», Київ, e-mail: Tetiana.yara@gmail.com

Tetiana Yara **–** Senior Research Fellow, Department of financial globalization and public debt management,, Academy of Financial Management, Kyiv, e-mail: Tetiana.yara@gmail.com

UDC 338.48

Olena Akhmedova
Olha Herasymenko

THE EFFECTIVENESS OF ADVERTISING METHODS INTOURISM USED AT MODERN ENTERPRISES

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Abstract: *Various means of advertising and promotion at modern tourism enterprises have been examined in the paper; specific methods of advertising have been analyzed, as well as advantages and disadvantages of different promotionalactivities.*

Key words: *advertising methods; advertising integration; corporate identity; modern advertising promotion*

Nowadays, advertising is one of the most important means that helps promoting businesses in the market. It takes a long way from the moment of its creation to its implementation (until the potential consumer of serviceslearns from sources about advertising of this or that enterprise). Modern methods of advertising development deserve special attention, as marketers are taking desperate steps to convey information in the right sense. Time does not stand still, so it is difficult to surprise consumers with new material. It must comply with modern standardsand modern format.

In previous years, advertising as a product for promotion in the market has always been relevant, but at different times the methods of promotion were various. It all depended on the aspects that marketers tried to support. This was the submission of information through radio, television, leaflets, newspapers or magazines. Advertising was placed in the source that consumers used the most to attract maximum attention to the product orenterprise. If we consider the tourist product at different enterprises, they are characterized by advertising in newspapers, magazines on tourism, posters, the Internet and social networks. Reviews of potential customers of travel companies also play an important role in this type of advertising, as most future customers learn about the product from acquaintances and friends who have already tried it on themselves. A large number of agencies are recommended by their clients in their friends.

There are studies of Ukrainian and foreign scientists who have considered the topic of advertising in tourism enterprises in their publications [1]. Since then, Professor I.M. Shkola [2, p.159], in his book, noted that there are many types of advertising that have their value. It is up to the travel company which one to choose.

Restrictions in the choice of advertising can occur only when planning the advertising budget and orientation. There is no set formula for determining an advertising budget. The indicators that determine it can bethe percentage of last year's sales and the percentage of potential sales. These indicators must be taken into account,because the role of advertising is to increase demand for enterprise products. It will spend as much money as is absolutely necessary to achieve its planned sales figures. The best way to set an advertising budget is to identify the desired goal and the means of placement that help achieve that goal. [2, p.159]

In order to launch advertising integrations to be successful, the company should seek the help of professionals. Special advertising agencies will be able to make the product on a professional level, for a limited time, but for a fee. Here, you need to remember what quality the company wants to see the finished product. In addition, high-quality completed advertising is a large amount of work that must be done before its implementation

for the product to be successful. At the beginning of creation for the formed work the advertising plan in which allconsecutive steps of creation of a product will be specified is required. Employees can provide their ideas, and canrely entirely on the work of advertising agencies.

In his publication, Frank Jefkins [3, p.23] identifies the main types of advertising, including: consumer, commercial, retail, financial and targeted. In general, the author assures that to get a successful product at the endof the work, the company must have its own corporate identity. This way, prospective consumers will remember advertising better if it is similar in style to the company itself that advertises its services or product.

Corporate identity - the uniformity of physical indicators - enhances the impact of advertising, promotes memory, making it more effective. Using the same color scheme, the same logo, the same font settings, plus repeating it all on packaging, on vehicles, in shop windows, etc. - all this makes corporate identity an

important contribution to advertising. Therefore, they make the mistake of changing the main features of corporate identity without good reason and careful consideration. [3, p. 171]

Like other products, advertising has its advantages and disadvantages. If the finished product has any defects (incomplete appearance, incorrect content or design, advertising style, unexpected message to the consumer), it will be difficult to sell such advertising, but the responsibility for this product will be borne by the advertiser. When the benefits of ready-made advertising are maximum, a successfully formed product at a high level is expected. Disadvantages in advertising can arise from the very beginning. For example, this is an incorrectly formed advertising goal. What exactly should advertising bring to the consumer? The advertiser mustin advance count on a certain reaction a consumer on the prepared product. It often happens when expectations from the product do not coincide with the real end result. In this case, it is better to rework and complete the advertising at the stage of its development. If, after viewing the advertisement, consumers have questions about the finished product or the consumer did not want to buy the product - the advertisement is of poor quality. We can say that such advertising will be "lost" among thousands of other similar products and will not benefit either marketers or consumers.

The main thing about the benefits of advertising should be understood. Advertising provides the consumer with a ready-made idea and information about the product, if after viewing there are questions, you should give preference to another product. In most cases, consumers are left with positive opinions about advertising. Because,the task of advertising is to show and tell about the best aspects of the product. Advertising is designed for a specialeffect on the product. It helps as many people as possible learn about the company, as a result of which, with effective advertising, companies can and develop new types of products. With a lot of competition in the market,advertising can also come to the rescue. It should make sense that the product of an individual company is the bestamong others. Then the consumer will want to turn when choosing a tourist product only to the best of the best professionals in their field.

Today, effective advertising is, first of all, the one with the correctly chosen placement. The greatest attention should be drawn to social networks or the websites of travel companies on the Internet. Why do consumers like this type of advertising? Nowadays, smartphones and other devices are all used to ordering or booking online. This is a much more convenient way, as you can book a tour from anywhere. All you need is theInternet and a telephone. To choose a really better agency, consumers use the feedback of people who have alreadytried the product. Extensive advertising is also observed on social networks. With which you can’t only read, but also see real photos or videos in addition to the reviews. Learn about the latest travel companies, news, promotionsand interesting facts about travel.

We can conclude that behind all this is a big and painstaking work which takes a long period from the development of advertising to its valuation by consumers. It is impossible to dispute the relevance of advertising,because for any product promotion in the market through the means of placement is a responsible step that shouldnot be missed. The help of professional advertising agencies will greatly speed up the work for successful results.Travel companies take this opportunity and advertise their offers not only on the Internet, but also through time- tested travel portals, magazines and newspapers. For advertising not to lose its effectiveness, professionals take various steps to reach as large a segment of consumers as possible. There is no doubt that a high quality polishedproduct will always find its audience.

REFERENCES

1. Стрижак Е.О., Ахмедова Е.О. Особенности проведения рекламной кампании в туристической сфере // Туризм и гостеприимство. – Беларусь, Пинск: Полесский государственный университет. – 2018. - № 2. – С. 31-40.

2. І. М. Школа та ін. Менеджмент туристичної індустрії // Навчальний посібник. – Україна, Чернівці: Чернівецький торговельно-економічний інститут. – 2003. – С. 413.

3. Jefkins F., Daniel Ya. Advertising // Textbook for universities. – England, Edinburgh: Pearson Education Limited, 2000. P. 361.

Akhmedova Olena O. – PhD in Public Administration, Associate professor, Simon Kuznets Kharkiv NationalUniversity of Economics, Kharkiv, e-mail: yelena.akhmedova@hneu.net

Herasymenko Olha M. **–** student of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail:theolyag@gmail.com

UDC 330.341.1

Vitalii Baranov

FORMATION OF TECHNOLOGICAL PARKS AS THE BASIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF MODERN UKRAINE

Flight Academy of National Aviation University

Abstract: *The current state of creation of technology parks of modern Ukraine is studied and measures are proposed to promote the innovative development of the national economy.*

Keywords: innovation activity, innovation process, innovation system, competitiveness, technology park.

The main goal of technology parks is the systematic organization of knowledge-intensive production through maximum assistance in the creation and implementation of new technologies and stimulate the development of the potential of relevant professionals. Technology parks, as territorial-industrial research complexes, are specific areas of economic activity, which combines the scientific potential of universities, research structures, industrial enterprises and innovation infrastructure entities at different levels.

Recently, worldwide technology parks that combine scientific and industrial components and represent the most effective organizational and economic form of innovation structure. High efficiency of implementation and use of various innovation mechanisms at the micro and macro levels is a major factor in the rapid growth of the national economy on an innovation basis.

In our country, the term "technology park" appeared in 1996. At the same time, it was decided to establish three such structures, and in 1999 the relevant law was adopted by the Verkhovna Rada, which defines and regulates their activities. Among the first three such institutions were the EA Paton Institute of Electric Welding in Kyiv, the Institute of Single Crystals in Kharkiv, and the Semiconductor Technologies and Materials, Optoelectronics and Sensor Engineering in Kyiv. The creation of the first national technology parks took place on a powerful research and production base of the National Academy of Sciences. It was planned that the main direction of their activity is the development and implementation of knowledge-intensive products for various industries: health care, biotechnology, electronics development, radiation instrumentation, nuclear technology and more. The main task of organizing the work of technology parks - creating an environment for the creation and release of a complete high-tech product [1].

The main idea of the 1999 law was that technology parks be exempt from VAT and income tax. The main condition for receiving benefits was the amount of "saved" on taxes for scientific and technical activities. At the same time, the 1999 law did not mention technology parks, but certain economic entities. It was planned that the funds would not just be transferred to the budget, but would be accumulated in special accounts of technology parks. Special funds could be used only under the articles listed in the law. Such a mechanism would help to create a reliable source of funding and refinancing for innovation parks for innovation and investment projects aimed at the introduction of new technologies.

In Ukraine, 16 technology parks have been officially registered, the list of which is enshrined in law and published on the relevant website of the Ministry of Education. The largest domestic technoparks: Kyiv Polytechnic, Institute of Electric Welding, Institute of Single Crystals. Other structures are called technology parks, although they are not in fact. The information vacuum around official technology parks is quite logical. The much-needed government support is virtually non-existent, along with tax breaks. The only thing that works - residents of technology parks are sometimes subsidized to import imported equipment and materials to Ukraine, which have no relevant domestic counterparts, which fundamentally does not change the situation with the development of technology parks - foreign investment in this sector is virtually absent. The current legislation on the operation of technology parks is not very perfect, everything is done to complicate the development of these innovative structures: from the fact that the registration of each new technology park requires changes in the law and the complex procedure of expertise [2].

However, private investors and companies still see some prospects, considering the creation of innovation parks and clusters a very effective direction of development. The launch took place in April 2017 in Kyiv on the territory of the former motorcycle factory, where the UNIT.City innovation park was created. This innovative structure was created thanks to the initiative and with full funding from UFuture Investment

Group. The Technopark has become a specialized center that combines the UNIT.Factory programming school, startup offices, R&D centers of international companies and innovation departments of Ukrainian enterprises. To date, several buildings and coworking centers have been opened, and the territory of the technopark, which has already become one of the main state locations for various business and educational events, has been landscaped. LvivTech.City has been launched in Lviv, and UNIT.City Kharkov has been launched in Kharkiv, within which offices are being leased. The principles of their organization are identical to UNIT.City [3].

Other formats are gradually being introduced. Yes, Lviv IT Cluster is engaged in the infrastructure project IT Park (or IT District). The guidelines of this structure are slightly different and more aimed at solving a certain problem: in the western regions of Ukraine there are more than 20,000 IT specialists and there are offices of large IT companies at the same time with no specialized space for comfortable work. Several office centers are being built, which according to the project should accommodate up to 10,000 people, while work is underway on IT Village - a suburban cottage complex.

Another regional project is being implemented in Ivano-Frankivsk, which is gradually being expanded to 2 hectares of the former Promprylad plant. The purpose of Promprylad.Renovation is to attract the offices of IT companies, startups, R & D centers and offices of global companies. According to the project plans, it should be completed in 4-6 years, but today only one sixth of the required area has been restored and put in order.

In 2019 in Ukraine we talked about another format - eco-technology park. The essence of the project is to create a large data center near the power plant to use the energy that is technically difficult or impossible to transfer to the main network. The prefix "eco" provides for the construction of farms near where the heat will be disposed of in greenhouses. Ecotechnopark plans to implement the TECHIIA holding, for which negotiations are currently underway with the government to agree on documents and the project, while negotiations with investors and partners are underway [4].

REFERENCES

1. Zakon Ukrayini «Pro specialnij rezhim innovacijnoyi diyalnosti tehnologichnih parkiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3333-15

2. Mazur O.A., Shovkalyuk V.S. Tehnologichni parki. Svitovij ta ukrayinskij dosvid: monografiya. K.: ProkBiznes, 2009. 70 s.

3. Seminozhenko V. Tehnologichni parki Ukrayini: dosvid innovacijnoyi ekonomiki. Krayeznavstvo. Geografiya. Turizm. 2015. № 7. C. 8-11.

4. Shishkin O. Mify i realii ukrainskih tehnoparkov. URL: http://www.technoparkisc.com/index_ru.php?page=press&id=2

Baranov Vitalii V. – candidate of sciences (Economics), associate professor, associate professor of the Department of Management and Economics, Flight Academy of National Aviation University, Kropyvnytskyi, e-mail: vaiss@ukr.net

UDC 330.322:332.12

Olena Budiakova

BIOECONOMY: INNOVATIVE DIRECTION IN THE DEVELOPMENT OF MODERN

Kyiv National University of Technologies and Design

Abstract: *the issues of the economics of biotechnological development, referred to for brevity as bioeconomic issues, have become significantly updated in recent years. There is not only a quantitative, but also a qualitative growth of scientific works on this issue. Of particular interest are the works in this area in the framework of relationships with the section of scientific knowledge - the economics of environmental management. The issues under consideration are interesting as part of the analysis of implementations in the educational sphere of higher education, the real sector of the economy (industry), as well as in the financial sector.*

Keywords: economics; bioeconomy; biotechnology; development steel; ecology; society.

Today, biotechnology is one of the most dynamically developing and investment-attractive sectors of the world economy. According to leading industry experts, by 2030 biotechnology will provide 2.7% of GDP in developed countries. For developing countries, the contribution of biotechnology will be even greater. By 2030, biotechnology will provide 80% of medicines, 35% of the chemical industry and 50% of agricultural production. By 2050, the global bioenergy market will amount to $150 billion. 30% of the total world energy demand will come from renewable sources. The biomass market to meet the demand will amount to $150 billion by 2050. According to experts, the global biotechnology market in 2025 will reach $2 trillion. The size of the European bioeconomy is currently around 2.200 billion euros, which corresponds to 17% of EU GDP. The bioeconomy in Europe employs 21.5 million people.

Man is dependent on nature, since he can live only by using its riches. However, the understanding that they must be used sparingly came only when people felt the negative consequences of an irresponsible attitude towards nature. Today, natural and environmental problems are extremely dangerous and global in scope. Without a doubt, they have a direct and strong impact on the economy, which is directly based on the use of natural resources. But natural resources (together with labor) form the basis of the country's national wealth. These problems, together with population growth, as well as a number of other factors, have created the need to find new ways to save resources and develop the economy. One of them is bioeconomics.

It would not be a mistake to say that the predatory, wasteful nature of man's relationship to nature is immanent in the traditional principle of using its resources. Bioeconomics, on the other hand, takes a completely different approach. This concept is relatively new, but at the same time very relevant. It combines three such sciences as economics, biotechnology and ecology. Simply put, the bioeconomy is an economy based on the use of biotechnologies in order to increase the efficiency of the use of natural resources and reduce the harmful effects on the environment. Today it is the most high-tech part of the economy. In many countries, it has become widespread and developed, however, in Ukraine it is only in its infancy, although Ukraine has great opportunities to succeed in this.

Finland is leading the industry in both research and application. Advanced biotechnologies can play a significant role in improving the quality of life and human health, ensuring the economic and social growth of states (especially in developing countries).

By the beginning of 2018, more than 50 countries already had state concepts related to the formation of the bioeconomy – on the development of biotechnologies and the use of biomass; specifically, bioeconomic strategies (with an appropriate name and goals) have been adopted, for example, by the OECD and the EU, as well as by the USA, Germany, Finland and a number of other countries. This upward trend has continued in the last few years [1; 2]. It should be noted that back in 2010 there was no specific bioeconomic strategy in the world [3], and today more and more countries are striving to adopt comprehensive strategies in the field of bioeconomy [1]. The economic indicators of the bioeconomy in the world are highly dependent on the measurement methodology, but in general they also look impressive. Thus, about 300,000 people work in the field of bioeconomy in the United States, and its volume is more than $48 billion per year [4]. In China, the bioindustry market was expected to reach $1.2–1.5 trillion by 2020 [5]. According to officially approved data, the share of the bioeconomy in the EU countries in 2015 already accounted for 4.2% of annual GDP, more

than 18 million jobs (8.2% of the total) and 2 trillion euros of turnover per year [6].

The EU is a leader in the development of the bioeconomy in the world. The very implementation of this concept was largely due to the countries of the European Union, when they in the mid-2000s. both at the pan-European and at the national level, they began to prepare appropriate programs.

The first pan-European strategy, Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe, was adopted in 2012 and updated in 2018.

Considering the bioeconomy in the European Union, the following key characteristics can be identified.

First, the bioeconomy is an important part of the image of the economy of the future EU. One of the priorities of the current European strategy is to strengthen the sectors of the bioeconomy, including attracting additional investment and creating markets. Also, this strategy involves the deployment of technological and economic solutions based on biotechnologies and nature-like technologies. To create a new type of economy, the European Union provides significant financial support to projects in this area. For example, the Horizon 2020 (2014-2020) and Horizon Europe (2021-2027) programs provide €3.85 billion and €10 billion respectively for projects related to the bioeconomy. It is also planned to create an investment platform of 100 million euros to support biorefining, making such projects more financially sustainable.

The investment platform should play an important role in the early stages of production or in situations where market mechanisms do not provide sufficient incentives for the transition to biotechnology. It is expected that up to a million new jobs will be created in the European Union thanks to the bioeconomy by 2020 [7].

Secondly, the bioeconomy is considered in the EU as an effective tool for solving environmental problems, as it makes it possible to reduce the negative impact on the environment and make more efficient use of available resources. It is important that the implementation of the bioeconomy policy leads to significant synergies with other environmental policies. For example, the bioeconomy is in line with the low-carbon development paradigm of minimizing climate impact in line with the goals of the Paris Climate Agreement.

Also, the development of the bioeconomy has a synergistic effect with efforts to achieve the UN Sustainable Development Goals. For example, bioeconomy offers a solution to the problem of water pollution, the development of responsible consumption, and the sustainability of cities. Examples of bioeconomy technologies include the use of bio-substitutes for plastics or the recycling of food waste to produce biogas. The latter measure should reduce food waste in European landfills by 50% by 2030 compared to 2018, as well as create 75 billion euros a year of added value annually in the 50 largest cities in Europe, while reducing greenhouse gas emissions by 30 million tons CO2-eq [8].

Considering the environmental aspects of the bioeconomy, it should also be noted that the EU strategy in this area updated in 2018 is called "A sustainable bioeconomy for Europe: Strengthening the connection between economy, society and the environment). At the same time, the strategy closely integrates the objectives of the circular economy, and the official slogan of bioeconomy in Europe is “Bioeconomy: the European way to use our natural resources” (Bioeconomy: the European way to use our natural resources) [8].

Thirdly, the bioeconomy for the EU is an important element of the contribution to ensuring energy security and self-sufficiency in resources, including agricultural ones. For example, an article by Kalt et al. [9] shows that Austria can fully provide its own economy with clean energy by increasing the collection of biomass and its utilization, as well as reducing energy consumption by 40%. The use of biotechnology is also estimated to be a key component of the renewable energy system. At the same time, according to the plan, it should account for 20% of the generation of all European energy in 2020, and 32% in 2030 [7].

Fourthly, the bioeconomy in the EU is a tool for European integration and the fulfillment of common European tasks by each member country. One of the main mechanisms for the development of bioeconomy is rule-making at the pan-European level. The bodies of the European Union are actively working on the formation of legislation and the development of recommendations in the field of bioeconomy. These recommendations are further implemented at the national level. In turn, many EU countries form their own concepts and approaches related to bioeconomics and biologization of the economy. Examples are Finland, where a forest-based bioeconomy is implemented, or Germany, where official documents use the terms “biologization of the economy” and “biological transformation of industry”. Also at the level of regional strategies, the concept of “bioregion” (Lodz Decalration of Bioregions) appeared. Finally, the EU adopted a strategy aimed at the development of biocommunities, including biovillages, biocities, and bioregions [1].

It should be noted that the process of developing the bioeconomy in the EU faces its own difficulties. First of all, the very process of its formation did not take place immediately – it took 10 years to start implementing the first programs aimed at implementing the European biotechnology strategy. Moreover, 30 years elapsed

between the launch of the first biotechnology programs and the adaptation of the bioeconomy strategy. Such long lags were associated with the inertia of management practices and the imperfection of the sectoral policies involved in the development of policy documents [10]. In addition, the success of the implementation of European legislation by individual countries is uneven. It depends, in particular, on the quality of public administration and the readiness of governments to introduce elements of the bioeconomy. Countries such as Finland and Germany are better at adapting bioeconomy principles than, for example, Hungary or Lithuania. It can be assumed that it is the institutional efficiency of the state that determines the success of the development of the bioeconomy.

In general, the role of the bioeconomy in the EU is expected to increase. It will contribute to the achievement of social, environmental and economic goals through the creation of new products and technologies with high added value. It should also help increase competition in the energy generation and raw materials extraction market (due to the emergence of medium and small enterprises processing biomass), as well as increase the diversity of economic activities. The development of the bioeconomy is inextricably linked with the use of new technologies and advanced management practices, which should lead to an increase in the competitiveness of both individual companies and entire sectors of the European economy [2].

Thus, this century will be the century of the development of a new innovative direction - bioeconomy based on biotechnologies and their wide application in the economy, which will help in solving the problems of limited resources. However, in order to eliminate existing problems, the main thing is not to create new ones. And this is where state control and regulation play a key role.

REFERENCES

1. Bioeconomy Policy (Part III). *Update Report of National Strategies around the World; Office of the Bioeconomy Council*: Berlin, Germany, 2018.

2. Кирюшин П. А., Яковлева Е. Ю., Астапкович М., Солодова М. А. Биоэкономика: опыт Евросоюза и возможности для России. *ВМУ. Серия 6. Экономика*. 2019. № 4. С. 60-77.

3. Aguilar A., Wohlgemuth R., Twardowski T. Preface to the special issue bioeconomy. *New Biotechnology*. 2018. Vol. 40. P. 1-4.

4. Federal activities report on the bioeconomy. *The Biomass Research and Development (BR&D)* Board: offi cial website. URL: https://www. biomassboard.gov/pdfs/farb_2_18_16.pdf (assessed: 15.01.2022).

5. Wang R., Cao Q., Zhao Q., Li Y. Bioindustry in China: An overview and perspective. *New biotechnology*. 2018. Vol. 40. P. 46-51.

6. Ronzon T., M'Barek R. Socioeconomic Indicators to Monitor the EU's Bioeconomy in Transition. *Sustainability*. 2018. Vol. 10. No. 6. P. 1-22.

7. A sustainable bioeconomy for Europe: strengthening the connection between economy, society and the environment. *Updated Bioeconomy Strategy*. L.: Publications Offi ce of the European Union, 2018.

8. Bioeconomy: the European way to use our natural resources. *Action plan*. L.: Publications Offi ce of the European Union, 2018.

9. Kalt G., Baumann M., Lauk C. et al. Transformation scenarios towards a low-carbon bioeconomy in Austria. *Energy Strategy Reviews*. 2016. Vol. 13-14. P. 125-133.

10. Patermann C., Aguilar A. The origins of the bioeconomy in the European Union. *New biotechnology*. 2018. Vol. 40. P. 20-24.

Olena Budiakova, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor Department of Smart Economics of Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, Ukraine, e-mail: bud1971@ukr.net

УДК 338

Yuliia Bui[1],
Lilia Bui[2]

INNOVATIVE INFRASTRUCTURE AND ITS IMPORTANCE IN SUPPORTING SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN THE IVANO-FRANKIVSK REGION

[1]Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
[2]Kyiv National University of Trade and Economics

Abstract. *The availability of innovation infrastructure is one of the basic directions for the successful development of small and medium-sized businesses in the region. The analysis of innovation infrastructure in the Ivano-Frankivsk region shows a small decline in small businesses and suggests that there is enough innovation infrastructure in the region, but their support for SMEs is not always applied.*

Keywords: innovation; innovation infrastructure; small business; medium business; development

The productivity of the business environment depends not only on the indirect business participants but also on the development of interrelations between enterprises, employees, and customers, which are connected by numerous intermediate lances formed due to the institutional infrastructure of support for small and medium-sized businesses helping these subjects to realize their business interests [1, p. 212]. One of the main components of SME support in the regions of our country is the presence of innovation infrastructure facilities for the support of small and medium-sized enterprises. Analyzing the availability of innovation infrastructure objects in the Ivano-Frankivsk region (fig.1) and comparing the data with other regions, it is worth noting that in the Ivano-Frankivsk region during the period 2016-2019 the number of such innovation infrastructure facilities as business incubators remained at the same level.

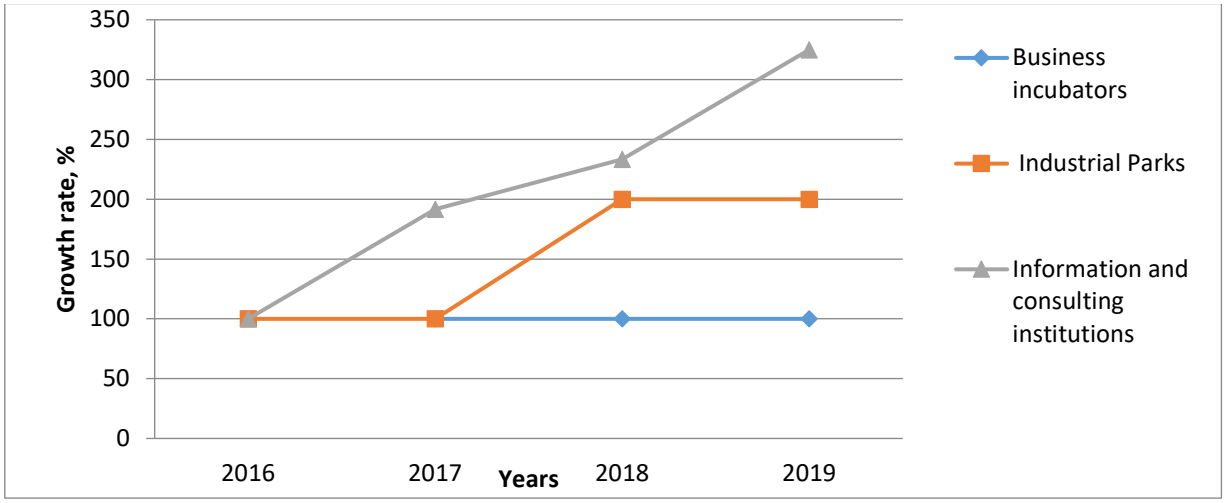

Fig. 1. Dynamics of innovation infrastructure development in Ivano-Frankivsk region

However, despite the significant number of open business incubators, the activity of only some of them is active and helps small and medium-sized businesses at the stage of their organization and formation, through the introduction of advances in science and technology in manufacturing. As for such objects as technology parks and information and advisory institutions, it should be noted that the rate of development of technology parks in Ivano-Frankivsk and the rest of the region is significantly lower than the rate of development of business incubators for a similar period. As for information and advisory institutions, the number of them and the dynamics of the rate of development is significantly ahead of the innovation infrastructure facilities we have analyzed. Investment and innovation funds account for the largest part among all the objects of support for small and medium-sized enterprises in the region, but during 2018-2019 these objects were not recorded in the region. Regarding the volumes of small and medium-sized enterprises in the Ivano-Frankivsk region, it

should be noted that the volumes of small business development prevail in the structure which in 2016-2019 was within 96 - 95% in all regions of our state and the Ivano-Frankivsk region in particular (fig.2, fig.3). The structure of development of medium enterprises varies from 3% to 5% in the Ivano-Frankivsk region. The dynamics of the development of small enterprises showed a slight decrease in their number during the 2018-2019 years, but the number of medium enterprises in the region tended to increase in 2018 compared to the base 2016.

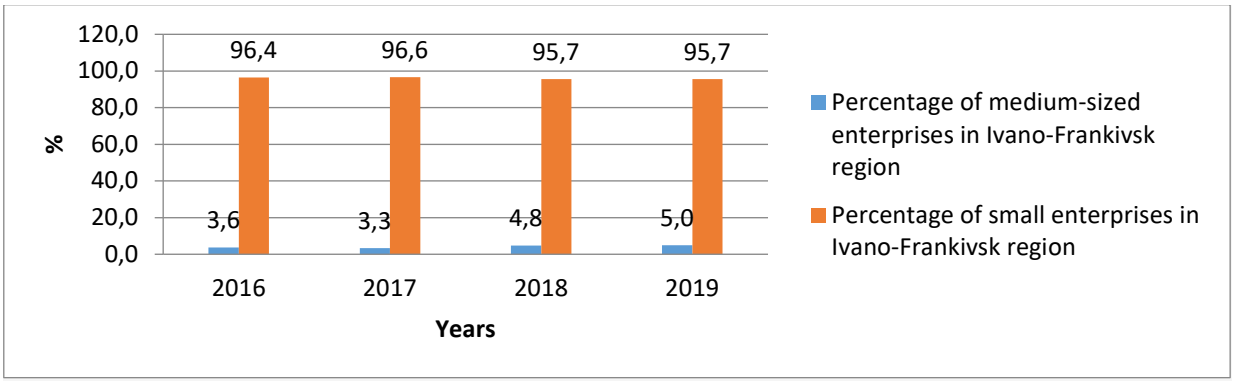

Fig. 2 — Structure of small and medium enterprises in Ivano-Frankivsk region

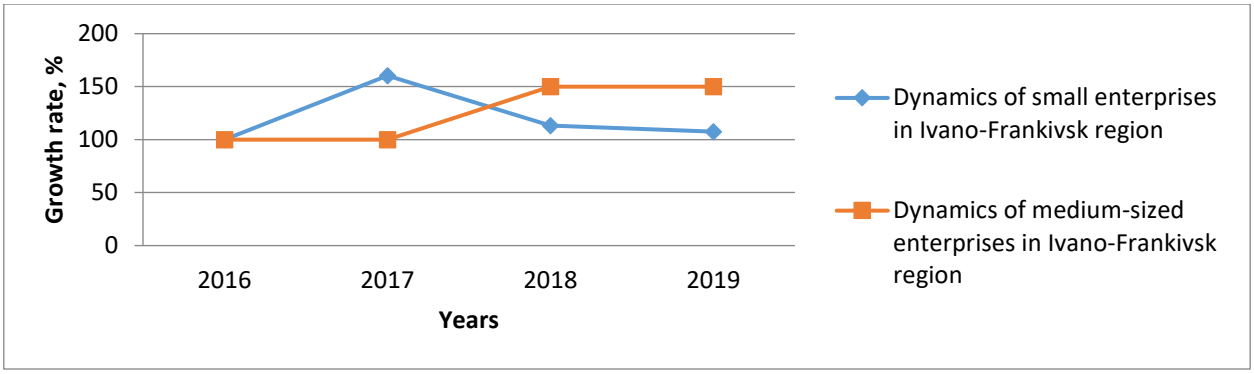

Fig. 3. Dynamics development of small and medium enterprises in Ivano-Frankivsk region

According to the analysis, the Ivano-Frankivsk region has sufficiently developed an innovation infrastructure for the support of small and medium businesses. The insignificant decline of small businesses is due to the unrecognized external conditions as a result of the Covid-19 pandemic. Despite the presence of a sufficient number of objects of innovative infrastructure in the region, their support of SMEs is not always applied. The creation of favorable conditions for SME development in the regions of Ukraine primarily depends on the state regulation and regulatory policy at the local level, since at the present stage of development small and medium business is interdependent on the complexity of the exogenous and endogenous environment, In particular, the dynamism of globalization processes, deepening of the international division of labor, increasing openness of economies, increasing role of innovative technologies, development of human capital and ensuring equal access to information.

REFERENCES

1. Rachynska G. V. System of infrastructural support of small and medium enterprises / G. V. Rachynska, L. S. Lisovska // Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". - 2012. - № 725: Problems of economics and management. - P. 211–216

Bui Yuliia V. – graduate student of the department Applied economics Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, e-mail: julia03091980@gmail.com

Bui Lilia V. – student of the Faculty of Trade and Marketing specialty entrepreneurship, trade and exchange activities Kyiv National University of Trade and Economics, e-mail: lilia.buj@gmail.com

UDC 351.824

Vasyl H. Gerasymchuk[1]

INCLUSIVE AND SUSTAINABLE INDUSTRIAL DEVELOPMENT AS THE BASIS FOR ECONOMIC GROWTH

[1] National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Abstract. *The article analyzes the problems of developing and fulfilling targets and tasks for creating sustainable infrastructure, promoting inclusive and sustainable industrialization and innovation in accordance with the provisions of the National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine". Attention is drawn to the fact that the country continues to strengthen its position in the foreign market as a raw materials appendage of the more developed countries of the world. It is argued that the most important problem in the implementation of the state industrial policy is the lack of proper responsibility for the decisions made.*

Key words: competitiveness; comprehensive and sustainable industrial development; export; innovation; national economy

On September 25, 2015, the UN General Assembly adopted the Post-2015 Development Resolution "Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development" [1]. The final document of the summit with the participation of the leaders of 193 UN member countries contains 17 global goals and 169 corresponding tasks. The formulated goals and objectives are complex and indivisible. Their implementation is aimed at ensuring a balance between the three most important components of sustainable development: economic, social and environmental. Our research interest is in organizing Goal 9: Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and innovation. Particular attention to Sustainable Development Goal 9 (SDG) is explained by the fact that industrialization acts as a locomotive, the basis for sustainable development and inclusive growth of each state, including, of course, Ukraine. The development of industry provides an increase in productivity, an increase in added value, the creation of new jobs, and an increase in income. The revitalization of industrial enterprises is accompanied by the development and implementation of scientific and technological achievements and innovations, an influx of investments, and an increase in the quality of training in the field of vocational and general education. These and other measures have a direct impact on increasing the level of competitiveness of the national economy.

How are the SDGs implemented in Ukraine? We will analyze the answer to the question posed on the example of the development and implementation of targets and tasks, as well as indicators for monitoring their implementation in accordance with the provisions of the National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine" [2]. The preamble of the report emphasizes that this document was prepared by the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine and approved by the High-Level Interdepartmental Working Group to organize the process of implementing the formulated Goals. It should be noted that the level of representation in this group is quite high: 17 senior officials of various ministries and departments at the level of deputy ministers. Scientific support for the development of the report was carried out under the guidance of Academician-Secretary of the Department of Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine E. Libanova.

Let us draw the attention of an inquisitive reader to the fact that more than 800 leading experts in the relevant thematic areas were involved in the procedure for developing national targets for the SDGs. Such an approach was supposed to ensure the objectivity of the formulation of goals and objectives, as well as the reality of their achievement. Achievement of 17 SDGs should be provided by 86 national targets, which are supported by 145 legal acts. National tasks are detailed in 1052 tasks of the second level. They, in turn, are refined by 3465 tasks of the third level. Achievement of Goal 9 should be ensured by the implementation of 7 tasks and 15 indicators. After making any decision, it is time to sum up the results of the implementation of the planned activities, check the level of their quality, as well as the responsibility of the performers for the assigned work. In this regard, we will use the data of the Monitoring Report "Sustainable Development Goals Ukraine 2020". The report was prepared by the State Statistics Service of Ukraine (Gosstat) with the support of UNICEF in Ukraine [3].

In the Monitoring Report "Sustainable Development Goals Ukraine 2020" (SDG-2020), the state of achievement of the SDGs is reflected by their ranking according to the integral assessment of progress:

negative dynamics and low probability of achievement; weak positive dynamics, which requires significant acceleration; positive dynamics, which requires certain acceleration; achieved, or has a high probability of being achieved. The first group of goals – "almost unattainable" includes 5 of the 17 SDGs: industry, innovation and infrastructure (9); reducing inequality (10); climate change mitigation (13); conservation of marine resources (14); peace, justice, and strong institutions (16).

As an example, let's analyze the fulfillment of the three tasks of Goal 9, namely: 9.4 "To promote the accelerated development of high- and medium-tech sectors of the processing emerging industry, formed on the basis of the use of chains "education – science – production" and a cluster approach in the relevant areas"; 9.5 "Create financial and institutional systems (innovation infrastructure) that will ensure the development of scientific research and scientific and technical (experimental) developments"; 9.7 "Ensure an increase in the participation of young people in scientific research".

Indicator 9.4.3 "The share of employees employed in enterprises that belong to high- and medium-tech sectors of the processing industry (in particular, in the production of pharmaceutical products and preparations; chemical products; mechanical engineering; computers, electronic and optical products; air and spacecraft, related equipment in in accordance with KVED), in the total number of employed workers in industry, %" provides for the following results, by years: 2015: 21; 2020: 26; 2025: 28; 2030: 29. Indicator 9.5.1 "The share of expenditures for the implementation of scientific and scientific-technical work in GDP, %" is expected to receive the following results, respectively: 0.62; 1.50; 2.00; 3.00. Indicator 9.5.2 "The share of sold innovative products in the volume of industrial, %" provides for obtaining the following results, respectively: 1.4; 5.0; 10.0; 15.0 [2, p. 70-75].

In table 1 shows the dynamics of the implementation of the Sustainable Development Goals No. 8, No. 9 in 2015-2019. It is clearly negative. The share of exports of high-tech goods in the total volume of exports of industrial products is decreasing. The indicator of the share of workers employed in the production of science-intensive products in the total number of employed workers in industry remains practically low. There is a decrease in the share of costs for the implementation of scientific and scientific-technical work in GDP. Of particular concern is the decrease in the proportion of researchers under the age of 40 in the total number of scientists. Thus, industrialization continues to act in Ukraine not as a locomotive, the basis for sustainable development and inclusive growth of the country, but as its brake.

Table 1

Dynamics of the implementation of the Sustainable Development Goals 8, 9, 2015-2019

SDG target	2015	2016	2017	2018	2019
8.1.3. The share of exports of goods with the use of high and medium-level technologies in production in the total exports of goods,%	19,2	17,3	16,8	17,0	16,4
8.6.1. Number of employees employed by medium and small businesses, million people	6,5	6,5	6,6	7,0	7,4
9.4.3. The share of employees employed in enterprises that belong to high- and medium-tech sectors of the processing industry in the total number of employees in the industry, %	21,2	21,1	21,5	21,6	21,5
9.5.1. Share of expenditures on scientific and scientific-technical work in GDP, %	0,55	0,48	0,45	0,47	0,43
9.5.2. Share of sold innovative products in the volume of industrial products, %	1,4	-	0,7	0,8	1,3
9.7.1. The share of researchers under the age of 40 in the total number of researchers	36,7	37,1	35,6	33,5	32,0

Source: compiled by the author based on [3]

The level and dynamics of the development of the country's industrial complex is determined by the classical supply-demand relationship. A sufficiently objective characteristic of this dependence is the commodity structure of foreign trade. At the end of 2021, we can confidently say that the country continues to strengthen its position in the foreign market as a raw materials appendage of the more developed countries of the world. According to the State Customs Service, the structure of Ukraine's exports in 2021 was as follows, %: ferrous metals (20.45%), grains (18.10%), ores, slogs and ash (10.45%), fats and vegetable oil (10.43%), electrical machines (4.53%), seeds and fruits (3.58%), wood and wood products (2.0%), animal feed (2.55%),

ferrous metal products (1.86%), furniture, bedding (1.54%), other goods (21.13%). Ferrous metals occupy the largest part in the structure of exports ($14 billion) [4].

In this regard, we recall that metallurgical plants were built mainly in 1896-1899, as well as during the first five-year plan (1932-1934). The share of domestic engineering products in the total volume of world trade is at the level of 0.05-0.1%. The volume of deliveries of engineering products to the EU markets in total exports is at the level of 14.4%. At the same time, almost half of this volume is accounted for by cable sets for the automotive industry in Europe. Moreover, wires are mainly exported by subsidiaries of automakers from the EU. It is known that the trade and economic part of the Association Agreement between Ukraine and the EU did not lead to an industrial visa-free regime. Trade and technical barriers continue to exist on the way for Ukrainian producers to enter the EU markets. Among the protective measures: anti-dumping, countervailing and special duties, additional requirements for certification, accreditation procedures, etc. The lost market of industrial products of the CIS countries has not yet been replaced by the market of the EU countries. This is one of the factors of degradation of the industrial potential of Ukraine.

This phenomenon can be confirmed by the 58th place in the ranking of countries in the Bloomberg Innovation Index - 2021. This index ranks 60 innovative countries in the world according to seven criteria, namely: research and development (R&D) spending; value-added production (VAP); productivity (P); share of high technologies (HT); the effectiveness of higher education (EEE); researcher concentration (CR); patent activity (PA). Back in the early 90s of the last century, Ukraine was included in the group of 30 most industrialized economies. Now it lags far behind many countries, including its closest neighbors – Romania, Hungary, Slovakia, the Czech Republic, Poland and Russia (Table 2).

Table 2

Ukraine compared to some other countries in the Bloomberg Innovation Index 2021

Place	The country	Points	R&D	VAP	P	HT	HEE	CR	PA
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	Germany	86,45	7	6	20	3	23	12	14
23	Poland	73,38	33	19	34	19	28	33	30
24	Russia	72,84	37	32	41	20	21	24	25
26	Czech Rep.	71,55	19	4	24	45	32	19	26
27	Hungary	70,73	23	14	32	24	53	28	48
32	Romania	66,72	57	22	30	22	20	50	40
44	Slovakia	58,23	43	11	35	53	51	36	52
58	Ukraine	47,54	59	57	55	39	57	52	36

Source: compiled by the author based on [5]

Numerous declarations about the need for Ukraine's transition to an innovation-investment model of strategic development remain in the form of unfulfilled nationwide target programs for industrial development (1996, 2003, 2008 and 2013). One of the main reasons is, in our opinion, the lack of responsibility for the decisions made. "Everyone gives advice easily, but few take responsibility for it" (Tacitus Publius K.)

REFERENCES

1. United Nations (2017). Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017, Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: https://undocs.org/A/RES/71/313.

2. Natsional′na dopovid′ "Tsili staloho rozvytku: Ukrayina". Ministerstvo ekonomiky Ukrayiny. URL: https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=938d9df1-5e8d-48cc-a007be5bc60123b8&tag=Tsili StalogoRozvitku

3. Tsili staloho rozvytku. Ukrayina, 2020. Monitorynhovyy zvit. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/11481/file/SDG%20Ukraine%20Monitoring%20Report%202020%20ukr.pdf

4. Holovn′ov S. Syrovynna ekonomika. Shcho kupuvala i prodavala Ukrayina v 2021 rotsi. URL: https://biz.censor.net/r3310713

5. 2021 Bloomberg Innovation Index. URL: https://theworldonly.org/rejting-innovatsionnyh-ekonomik-2021/

Gerasymchuk Vasyl H. – doctor of economics, Professor, Professor Department of International Economy, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, e-mail: gerasymchuk.vh@gmail.com, gerasymchuk.vh@i.ua

UDC 330.601

Oksana Mykoliuk
Valentyna Bobrovnyk

INNOVATIVE ACTIVITIES IN ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE UKRAINIAN ECONOMY

Khmelnytskyi National University

Abstract. *The role of innovation in improving the competitiveness of the national economy has been studied. The conditions for achieving a high level of competitiveness by countries are outlined. The impact of innovation on the competitiveness of the country's economy is substantiated.*

Key words: *competitiveness, innovation, innovative development.*

In the macroeconomic policy of various regions of the world, the question of the competitiveness of the national economy in the field of borrowing comes to the fore. It is important to note that the main forces can take into account competitiveness, as it affects whether an economic entity operates independently of the national or international level at which it operates. One of the most important economic issues for Ukraine and, probably, the most important today is the direction of industrial policy, that is, the issue of bringing the national economy to the level of world competitiveness. It is important to note that in the context of globalization and increased competition, innovation is the foundation of competitiveness, as it enables countries to take advantage of the competitive advantage of innovation to take their place in the world of trade. Unfortunately, so far innovations as one of the main directions of increasing Ukraine's competitiveness have not received systemic development.

Thus, strategic tasks require increasing the competitiveness of the domestic economy on an innovative basis, which should create advantages for domestic producers in the fight against economic rivals in domestic and international markets and help Ukraine to take a worthy place along with developed world countries.

World experience shows that important conditions for achieving a higher level of competitiveness of the country are [1-3]:

– promoting the creation and acquisition of new knowledge as the main basis for effective competition;
– development of internal competition that promotes innovation activity;
– creation of competitive advantages through the use of innovations, new technologies, knowledge and information;
– ability to implement innovations, improve and modernize them; understanding that competitive advantages can be maintained only through continuous introduction of new and improvement of existing innovations.

The effective implementation of innovations allows us to create decisive strategic advantages in the most competitive industries. Leaders achieve competitive advantage through innovation – through the use of both new technologies and methods of work, but after achieving the benefits of retention, they become possible only through constant improvements, that is, continuous innovations. Thus, at the present stage of world economic development, the main sign of competitiveness is its innovation, that is, the system's ability to continuously develop, update and change activities on the basis of the assimilation of innovations. Innovation also means the use of existing scientific, technical, informational and intellectual potential in order to further develop, improve performance and quality of life.

It is innovation that determines the competitive advantages in the market struggle, the implementation of which allows to actively participate in the formation of the world economic system through the achievement of innovative competitiveness at the national level. At the same time, the inability to innovate poses a significant risk of being an outsider, because it leads to limited opportunities for development and use of existing potential.

Innovative development gives the right to develop the right of the world's regions to ensure the protection of their own technologies and technologies and actively form the core of the short technological structure - information technology, biotechnology, nanotechnology, space technology, and competitive industry on internal, as well as international markets [4-6].

The main reasons for the emergence and spread of innovation are the following:

– competition (the desire to gain competitive advantage in the market and maximize profits); growing consumer demand;
– growth of technical potential;
– search for solutions to problems that arise in the business of the firm;
– the need not to lag behind in economic development, not to lose the market, to imitate other organizations that implement new technology;
– desire to improve their results in specific activities;
– support and prestige;
– realization of knowledge and increase of prestige;
– an intuitive idea that innovation can improve performance.

It is innovation that determines the competitive advantages in the market struggle, the implementation of which allows to actively participate in the formation of the world economic system through the achievement of innovative competitiveness at the national level [1].

It should also be noted that in world markets, national economies are characterized by, as a rule, sectoral international specialization, which is why a necessary component of the competitiveness of the national economy is the competitiveness of the industry. The loss of competitive positions by industries threatens the country's ability to maintain socio-economic optimality and stable economic growth.

In addition, it should be borne in mind that the efficiency of the totality of enterprises in the industry shapes its competitiveness as a component of the competitiveness of the national economy. Therefore, it is quite natural that increasing the competitiveness of domestic producers has been declared the most important priority of Ukraine's policy. At the same time, the production of competitive products, which affects the creation of long-term competitive advantages, is directly related to the company's ability to maintain high rates of renewal and improvement of production through innovation, while non-innovative enterprises lose their competitiveness.

One of the important and necessary components of the competitiveness of the national economy is to achieve competitiveness in its regions. In modern conditions, more and more attention is paid to the formation of the most favorable organizational and legal, socio-economic, political and other conditions to create opportunities for fuller realization of competitive advantages by regions. At the same time, among the conditions that directly affect the formation of the region's competitiveness, it should be noted the policy of local authorities in regulating regional business activities; infrastructure development; scientific and technical potential and the use of innovations in business [7; 8].

Regulation of innovation is carried out through the tax system, depreciation policy, financial assistance in the form of grants, subsidies, subventions for the development of individual regions, industries, industries: credit policy; through state norms and standards; antitrust measures; regulation of areas and objects of innovation investment; regulation of financial investments.

Thus, innovation processes affect the development of the economy, and a high level of developed economy contributes to the rapid and efficient implementation of innovative processes in production. The positive impact of innovation processes should be manifested in ensuring the company's production of competitive products, growth of capital efficiency, reducing the capital intensity of products; increasing labor productivity, improving product quality, increasing the profitability of production and profitability of the enterprise. If the positive effect of the introduction of innovations is not manifested, it makes no sense to recommend such innovations for implementation in production. It is innovation that aims to create new or improve existing products, services or technologies can be considered as the main issue of increasing the competitiveness of both individual enterprises and the economy as a whole.

Note that today there is no country where economic competition for leadership in world markets is not associated with innovation.

Thus, the basis of the new strategic course, its defining priority for our country should be the development and implementation of a program aimed at developing an innovative model of economic growth, establishing Ukraine as a high-tech state to be implemented through a new strategy of industrial innovation policy. It is necessary to change the priorities of Ukraine's industrial policy and, above all, to reorient the industrial complex to the predominant development of high-tech industries. The innovative way of development will allow not only to accelerate the economic development of the state, but also to achieve the necessary level of product competitiveness in order to compete freely in world markets for goods and services. In addition, today it is important, studying and using the experience of countries with developed market economies, to develop

their own scientific and practical recommendations for the organization of innovation management both in the individual organization and in the economy as a whole.

REFERENCES

1. Захарова, О. В., & Барбанова, І. С. (2019). Нормативне підґрунтя активізації інноваційного розвитку регіонів України. *Економіка і організація управління, 1,* 53-63.
2. Драчук, Ю. З., Копішинська, К. О., Колешня, Я. О., Кологривов, Я. І., & Кузнєцова, К. О. (2018). Забезпечення інноваційного розвитку промисловості України.
3. Максименко Я. А. Інноваційна діяльність в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / Я. А. Максименко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки / гол. ред. О. В. Олійник. – Харків : ХНАУ, 2018. – № 1. – С. 231-238.
4. Шкільняк, М., Мельник, А., Микитюк, П., Дудкіна, О., & Овсянюк-Бердадіна, О. (2019). Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, (2), 163-174.
5. Яковлєв А.І. Аналіз стану інноваційної діяльності в Україні та шляхи його поліпшення / А.І. Яковлєв // Наука та наукознавство. – 2018. – № 2. – С. 29-44
6. Храпкіна, В. В., Солоха, Д. В., Бєлякова, О. В., Гевко, В. Л., Павловська, А. С., Мильніченко, С. М., ... & Гасанов, М. (2018). *Концепти інноваційного розвитку підприємництва: монографія*. Національний Університет «Києво-Могилянська Академія».
7. Ponikarova, A. S., Zotov, M. A., & Kadeeva, E. N. (2020). Balanced management of innovative risks in the process of innovative development. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* (Vol. 709, No. 3, p. 033091). IOP Publishing.
8. Terziev, V., & Klimuk, V. (2020, December). Impact of pandemic and post-pandemic factors on innovative development of industry. In *19th RSEP International Economics, Finance & Business Conference–Virtual/Online* (pp. 1-2).

Mykoliuk Oksana Anatoliivna – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Management, Administration and Hotel and Restaurant Business, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, e-mail: oksanamik81@gmail.com

Bobrovnyk Valentyna Myroslavivna – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting, Auditing and Taxation, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, e-mail: bobrovnikvalia74@gmail.com

UDC 338.432(477) : 330.341.1

Olena Shubravska

AGRICULTURAL INNOVATIONS: MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine

Abstract: *The importance of innovations for ensuring ecological, economic and climatic sustainability of the agricultural sector is substantiated. The main directions of modern innovation activity in the agrosphere are determined. Restrictions on the introduction of breakthrough innovations in agricultural production in Ukraine are outlined. Ways to ensure the development of the domestic agri-food sector on an innovative basis are proposed.*

Key words: agrarian innovation activity; sustainability ensuring; breakthrough innovations.

Agriculture all over the world is facing serious challenges, primarily due to climate change and rising demand for food. To meet such demand, agricultural production, as well as the areas of processing and marketing of agri-food products, must constantly develop, adapt to modern changes in the global environment and improve. Agricultural production is in dire need of support in the form of knowledge, information and management services. All this is connected with the introduction of innovative solutions in the agricultural sector. In modern conditions, the innovation factor becomes crucial in the process of ensuring the progressive development of both socio-economic systems as a whole and their individual sectors, including and agricultural. At present, characterized by growing global food demand, rising prices, sharp climate fluctuations that provoke crop volatility and unpredictability in the global agricultural market, the innovative component of agri-food development is increasingly given attention as one of the key factors stabilizing rural production.

In this regard, the search for new technologies that can increase the efficiency of agricultural management under natural resources constraints, including degradation of arable land and depletion of fresh water sources. It is obvious that the implementation of full-scale targeted research requires a lot of financial resources, which significantly narrows the list of states that can ensure such work, obtain adequate results and their further implementation. Therefore, the problem of availability of modern agricultural technologies for both poorer countries and small agricultural producers must also be solved.

Lack of funds for most farmers and underdeveloped national agro-innovation systems are cited by international experts as among the main causes of crises and structural distortions in the national agricultural sectors of developing countries, as well as the global food crisis and current and future food market uncertainty. The need to expand funding for agricultural research is largely due to the need for the industry to adapt to climate change and mitigate its effects. In particular, this applies to research on the breeding and use of seeds of drought-resistant varieties of agricultural plants, drought forecasting, assessment of their impact and early warning systems.

In addition, it is considered necessary to maintain the course of sustainable development ("recovery") of agricultural sectors in developing countries, including by intensifying agricultural production, increasing its productivity through the use of scientific approaches and local experience in the interests of protection, conservation and restoration of natural resources, limiting the use of pollutants, in particular, expensive input factors of production, especially agrochemicals. Ensuring the implementation of such a strategy is through increased investment in agriculture in such priority areas as: development of agricultural infrastructure; R&D in crop and livestock production, including the creation of environmentally friendly technologies; a system of measures to promote best practices and technologies, the use of information and communications technologies, as well as monitoring and planning of agricultural production.

The information needs of farmers are increasing as they must take more complex decisions on land use, crop selection, choice of markets and other areas that impact the livelihoods of their families and communities. [1]. As investment in agricultural technology increases dramatically around the world in response to the threats noted above, the industry must quickly commercialize new technologies that will help farmers respond to and build resilience. At the same time, investments in agricultural technologies are currently growing rapidly, but do not necessarily turn into practical innovations [2].

All this, as well as the generalization of research on innovation in agriculture and related fields confirms

that the most advanced is the development of environmentally friendly systems of agriculture and agro-economy in general, which already allow to significantly increase production efficiency based on biotechnology and the quality of the products, while maintaining the natural resource potential. Along with this direction, the foundation of the innovative breakthrough is formed by energy-saving technologies and related bioenergy, which are the key to reducing human dependence on non-renewable energy sources. Under the influence of these processes there are significant transformations of the world agrosphere, which, in turn, bring changes in the domestic agri-food development.

Thus, agrobiotechnologies (genetic modification, marker selection, selection of agricultural crops for the production of second-generation biofuels, creation of biopesticides, biofertilizers, enzymes), as well as the development of ecologically oriented systems of agriculture and agro-management are recognized as the main directions of modern innovation in the global agrosphere.

Most scientists attribute modern innovations in the field of agri-food supply mainly to the rapid growth of biotechnology. Terms such as bioenergy, bio agriculture, organic cropping, etc. are becoming more and more common in the scientific community. What they have in common is that each of the activities they characterize is based on the use of biological (renewable) resources, and innovative biotechnologies are used to increase the efficiency of production processes. The purpose of creating and using bioproducts and bioprocesses is to change traditional production by introducing alternatives to chemical raw materials and chemical technologies.

The accelerated development of agrobiotechnologies and agro-economy is an objective world trend, which, although not so strong, can be found in the field of domestic agricultural production. At the same time, the main volumes of investments in the agrarian sector of Ukraine are steadily directed to the most profitable and export-oriented component of production, namely - in the cultivation of cereals and oilseeds. At the same time, investments in intangible assets (rights to commercial designations, industrial property objects, copyrights, patents, etc., ie in own innovative developments) are insignificant - 1.9% of all investments [3]. This indicates a lack of potential for an innovative breakthrough in the sector in the near future.

Given the state of affairs in the field of innovation of the domestic agricultural sector, it can be stated that there is no systemic basis for its development, which provides for the existence and mutual coherence of priorities, as well as a combination of innovation and structural change. Some achievements are local in nature and are mainly related to breeding activities. The natural result of all this is the consolidation of the status of an outsider in the field of agrobiotechnology development for the country and its agricultural subdivision.

To ensure the development of the agri-food sector on an innovative basis, it is necessary to form a multilevel system of information, logistics and financial support, access to which should be open to agricultural research units, producers and consumers of certain products for each group, and develop principles and mechanisms of interaction and determine the degree of responsibility for their observance by all participants in such a system, including the state.

REFERENCES

1. A statement by FAO Director-General Qu Dongyu at the Winter Conference 2021 21 January 2021. https://www.fao.org/director-general/speeches/detail/en/c/1370690/

2. Heard J. Farmers need practical innovation, not moonshots, to stave off global food crisis. https://www.weforum.org/agenda/2021/09/agriculture-farming-innovation-technology/

3. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/

Shubravska Olena Vasylivna **–** doctor of economics, Professor, Head of the Department of Forms and methods of management in the agri-food complex, Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail:shubravska@gmail.com

УДК 338.2:620.9

Olena Trofymenko[1]
Tetiana Pavlenco[2]
Serhii Kursin[3]

SPECIFICS OF REGULATORY MECHANISMS APPLICATION FOR THE ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE FIELD OF RENEWABLE ENERGY

[1] National Technical University of Ukraine Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, International University of Finance
[2] National Technical University of Ukraine Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
[3] State Enterprise "UKRMETRTESTSTANDARD"

Abstract: *The article examines the economic incentives for entrepreneurship development in the field of renewable energy in the world and Ukraine.*

Key words: renewable energy; entrepreneurship stimulation; innovations, regulatory mechanisms.

The adoption of the Paris Climate Agreement has set the agenda for preserving the environment and developing a carbon-free economy and energy for the third decade of the 21st century, which aims to reduce greenhouse gas emissions and combat global warming. Most countries around the world are developing and implementing the concept of energy transition - the transition from traditional fossil energy resources to renewable energy sources, the introduction of energy-efficient technologies, which indicates the innovative development of the energy sector. Thus, the innovative development of the energy sector will ensure the development of the socio-economic sphere in the Sixth Technological Paradigm, the Post-Industrial Age, the Knowledge Economy, the Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0). As well as compliance with the provisions of sustainable development, resource savings, energy efficiency, environmental protection for future generations. That is why the development of renewable energy (Sustainable Development Goal 7) is one of the 17 Global Sustainable Development Goals by 2030, approved at the UN summit in 2015. To increase energy capacity based on the renewable energy sources in Ukraine, it is important to create a supportive environment for entrepreneurship development in this area, which determines the relevance of this study.

The new EU Renewable Energy Directive (REDII) [1] was approved on 3 December 2018. The EU's main target for the share of renewable energy is 32% of final energy consumption by 2030. This target has not been shared among the Member States, but the share of renewable energy in the Member States should be at least the same as in 2020. That is why today it is important to analyse the successful experience of other countries in the application of innovations in the energy sector and implement innovations in the energy sector of Ukraine, based on the effective use of the existing potential of alternative energy sources and external opportunities.

Today, various mechanisms for financial incentives for renewable and alternative energy development were launched and implemented [2-7]. In particular, such mechanisms are being implemented in EU member states:

1. Mechanisms with the use of benefits ("green" tariffs and surcharges), which are based on pricing tools. The mechanism is that the government fixes the price and the amount of electricity is already determined by the market. The green tariff is often set for a long period and then gradually reduced, as well as differentiated for different technologies and installed capacities. Germany, France, Austria, Denmark are examples of effective implementation of such mechanisms.

2. Regulatory mechanisms with the use of quotas, green certificates, implemented on a quantitative basis. The mechanisms are that the amount of electricity is fixed by the government and the price is set by the market.

– Within the framework of quotas, the regulator sets the minimum share of "clean" electricity in the overall structure of electricity, and the regulator determines the obligation to use "clean" electricity by

setting quotas. Quota mechanisms are often combined with the use of "green" certificates. Examples of countries implementing these mechanisms are Belgium, Poland, Italy, Sweden, and Romania.

– Within the framework of the implementation of mechanisms with the use of "green" certificates, the obligated party under the quota issues a certificate for the amount of electricity produced. In the case of production of more "green" energy than provided for in the quota, the producer may sell these volumes on the certificate to another entity that has not yet fulfilled its obligations under the quota.

3. Tariff auctions ("green" auctions) are a mechanism in which potential producers of "green" electricity offer tariffs at which they are willing to sell energy from newly built facilities. In 2015, the International Renewable Energy Agency (IRENA) [8] introduced recommendations for the launch of auctions in the field of renewable energy, the main stages for the implementation of the mechanism are:

– formation of the lot request (setting the volume and type of energy generation or the appropriate generation structure for the auction)

– definition of qualification requirements (establishment of the minimum level of requirements for potential participants in the auction)

– the procedure of the winner selection (establishing the procedure of collecting applications and the criteria according to which the winner will be selected).

World experience shows that with the help of "green" tariffs it is possible to develop related branches - such as industry and mechanical engineering. In particular, in Germany and Denmark, the development of wind turbines ensures the development of mechanical engineering. China has used similar mechanisms. This indicates that the development of renewable energy technologies is a priority. As an alternative to the "green" tariff, there may be contracts for difference, corporate PPAs as additional tools to auctions.

The study identifies the main areas of economic incentives in leading countries, which should be used in Ukraine for the development of entrepreneurship in the field of renewable energy. Economic incentives for the development of renewable energy will achieve global environmental goals and should be provided by political factors. Renewable energy development in Ukraine should be a priority in the short and long term, given the current energy crisis, the rapid rise in coal prices ($ 220 per tonne in October 2021), and natural gas (over $ 2,000 per 1,000 m3 in October 2021), Ukraine's high energy dependence on energy imports. The key elements of most of the world's policy planning documents in the field of energy are energy transition, innovation, decarbonisation, circular economy, digitalization, which proves the importance of renewable energy. These key elements and the basic principles of renewable energy entrepreneurship stimulating should be taken into account and on this basis, it is recommended to develop a new comprehensive strategy for the functioning of the RES sector until 2030. In Ukraine, it is important to start the implementing process of the new Renewable Energy Directive (Directive (EU) 2018/2001) and the financing mechanism for RES within the framework of Implementing Regulation (EU) 2020/1294 of the European Commission. It is advisable to initiate participation as a host country within the functioning of the new EU mechanism of the financing RES. Namely, within the framework of the 17 Sustainable Development Goals, in support of the Sustainable Development Goal 7, intensify the search for EU partner countries to provide a new funding mechanism - Ukraine is the host country for investment in RES projects, and the EU Member State contributing to the development of RES projects in Ukraine will receive a "statistical transfer" to achieve the Sustainable Development Goals.

REFERENCES

1. Renewable Energy – Recast to 2030 (RED II)
URL: https://ec.europa.eu/jrc/en/jec/renewable-energy-recast-2030-red-ii.
2. Mekhanizmy stymulyuvannya rozvytku vidnovlyuval'nykh dzherel enerhetyky (formuvannya «zelenykh» taryfiv ta vykorystannya «zelenykh» auktsioniv. (n.d.). Retrieved from: http://euinfocenter.rada.gov.ua /uploads/documents/29501.pdf.
3. Heletukha, H., Zhelyezna, T., & Drozdova, O. (n.d.). Analiz mekhanizmiv stymulyuvannya rozvytku «zelenoyi» elektroenerhetyky v Yevropeys'komu Soyuzi. Retrieved from: http://biomass.kiev.ua/images/library/articles/analysis-ofsubsidy-systems.pdf.
4. Al'ternatyvna enerhetyka: mizhnarodnyy dosvid, problemy ta perspektyvy. (n.d). Retrieved from: https://bit.ly/2zNCcKW.

5. Trofymenko, O. O., Hushlyak, V. V. (2017). Komparatyvnyy analiz rozvytku startapiv v Ukrayini ta okremykh krayinakh. Pidpryyemnytstvo ta innovatsiyi, 4, 34-40.
6. Trofymenko, O. (2013). Riznovydy derzhavnoho ta nadderzhavnoho rehulyuvannya sfery vidnovlyuvanoyi enerhetyky. Economic analysis, 12 (1), 292-298.
7. Ilyash, O. I., Kleptsova, Yu. B., Cherhava, K. Yu. (2009). Investytsiyno-innovatsiyna aktyvnist' malykh pidpryyemstv. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny, 19.3, 139–142.
8. IRENA. Renewable energy statistics. (2019). Retrieved from: https://www.irena.org/statistics

Trofymenko Olena O. - Doctor of Economics, Associate Professor, Head of the Department of Economics and Entrepreneurship, International University of Finance; Associate Professor of Economic Cybernetics, National Technical University of Ukraine Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, e-mail: o.o.trofymenko@gmail.com

Pavlenco Tetiana V. - PhD of Economics, Associate Professor, Associate Professor of Economic Cybernetics, National Technical University of Ukraine Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, e-mail: pavlenkotv2604@gmail.com

Kursin Serhii M. - Ph.D., Head of laboratory State Enterprise "UKRMETRTESTSTANDARD"; e-mail: kursin@gmail.com

СЕКЦІЯ 3
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

УДК 330. 322

Н. В. Вернігорова

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЬКИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ПРІОРИТЕТНІ ЗМІНИ

Державна Установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

Анотація. *У статті проведено аналіз сучасного стану фінансового забезпечення зелених насаджень загального користування по регіонам України, та зазначено основні проблеми фінансування у даній сфері. Запропоновано вдосконалити організаційний устрій міських парків у зв'язку з COVID-19, що потребує розширення фінансових можливостей парків.*

Ключові слова: *фінансування парків; організація парків; утримання зелених насаджень.*

ANALYSIS OF FINANCIAL SUPPORT OF CITY PARKS IN UKRAINE AND THEIR PRIORITY CHANGES

Abstract. *The article analyzes the current state of financial support of public green spaces in the regions of Ukraine, and identifies the main problems of funding in this area. It is proposed to improve the organizational structure of city parks in connection with COVID-19, which requires expanding the financial capacity of parks.*

Key words: *financing of parks; organization of parks; maintenance of green plantings.*

Прихід пандемії COVID-19 в останні роки змінив функціонування багатьох сфер. Нових змін і вимог зазнала також сфера міських парків. Про зміни у відношенні до міського природного середовища зазначають експерти паркової індустрії з Великобританії, Швейцарії та інших країн [1]. Відзначається підвищення інтересу до міських парків серед жителів, та відповідно постає питання до підвищення доступності парків та безпечного перебування на їх території. Підкреслюється важливість локальних скверів, та підвищення відповідальності місцевих органів влади у сфері благоустрою парків. Водночас, експерти зазначили перспективи підвищення фінансування парків у найближчому майбутньому, як стратегічно важливих об'єктів для здоров'я людей. Що стосується України, актуальним є розглянути нинішній стан фінансового забезпечення паркової сфери. Аналіз фінансового забезпечення парків проведемо за даними про зелені насадження загального користування, які взято зі звітності про стан зеленого господарства впродовж 2014 – 2019 рр., Міністерства розвитку громад та територій України. До насаджень загального користування відносяться: парки культури та відпочинку, парки міські, районні, сади житлових районів при житлових будинках, сквери, набережні та бульвари, гідропарки, лугопарки, лісопарки, та інші об'єкти благоустрою. З більш детальним аналізом організаційно-економічного забезпечення можна ознайомитись у статті автора [2]. Облік витрат на утримання зелених насаджень загального призначення представлено у таблиці 1:

Таблиця 1

Облік витрат на утримання зелених насаджень загального призначення у 2019 році по областям

Адміністративно-територіальний поділ	Витрати на утримання зелених насаджень загального користування, тис.грн.					
	всього	у тому числі:				
		матеріальні витрати, (%)	витрати на оплату праці, (%)	відрахування на соціальні заходи, (%)	амортизація, (%)	інші операційні витрати, (%)
1	2	3	4	5	6	7
Вінницька	32431,378	35%	42%	8%	3%	11%
Волинська	5744,6	28%	47%	10%	1%	14%

Продовження таблиці 1

Дніпропетровська	129771,37	14%	27%	8%	3%	48%
Донецька	157782,524	16%	52%	11%	1%	19%
Житомирська	21974,8	27%	51%	13%	3%	6%
Закарпатська	28888,4	55%	26%	17%	1%	1%
Запорізька	92410,55	22%	53%	11%	4%	9%
Івано-Франківська	26559	25%	53%	11%	2%	9%
Київська	14530,32	18%	46%	21%	8%	8%
Кіровоградська	34939,4	37%	45%	9%	2%	7%
Луганська	8445,1	39%	38%	8%	2%	13%
Львівська	52141,5	16%	42%	12%	4%	26%
Миколаївська	32321,95	23%	51%	17%	1%	7%
Одеська	74965,8	9%	74%	15%	0%	2%
Полтавська	25564	20%	50%	11%	3%	15%
Рівненська	30077,68	17%	58%	12%	7%	7%
Сумська	28843,2	49%	14%	12%	17%	8%
Тернопільська	7521,922	33%	52%	5%	3%	6%
Харківська	223701,63	26%	36%	8%	8%	22%
Херсонська	26100	41%	46%	7%	0%	5%
Хмельницька	37101,74	19%	57%	13%	7%	4%
Черкаська	23866,5	54%	32%	7%	0%	7%
Чернівецька	9948,4	30%	55%	14%	0%	0%
Чернігівська	22786,1	26%	39%	7%	3%	25%
м.Київ	0	0	0	0	0	0
Всього по Україні	1148417,864	24%	44%	10%	4%	18%

Джерело: складено автором на основі: [3, 4, 5, 6, 7, 8]

Як бачимо з таблиці 1, станом на 2019 рік більшість видатків на утримання зелених насаджень, окрім Дніпропетровської, Закарпатської, Луганської, Сумської та Черкаської областей, ідуть на оплату праці. На другому місці ідуть матеріальні витрати – інфраструктурне забезпечення та заходи щодо підтримки зелених зон. Лише у Київській та Одеській областях, видатки на матеріальне забезпечення стоять на третьому місці – після соціальних заходів. Причому в Одеській області ситуація з розподілом фінансового забезпечення виглядає найгірше. Витрати на оплату праці складають 74% від загального фінансування утримання зелених насаджень, далі ідуть відрахування на соціальні заходи – 15%, і матеріальне забезпечення складає лише 9% [2].

Аналіз фінансового стану зеленого господарства в Україні, показав недостатнє фінансування даної сфери, та потребує перегляду фінансових видатків з перспективою впровадження актуальних змін. У статті журналу Parks & Recreation «Тенденції 2021 року» проведено аналіз впливу пандемії COVID-19 на тенденції у парках та зонах відпочинку [9]. Згідно аналізу, фінансування парків необхідно проводити з перспективою впровадження наступних тенденцій:

1. Розвиток парків як елементів суспільного простору;
2. Поєднання парків зеленими коридорами (бульвари, річки) в екологічний каркас міста, та створення цілісної природної мережі;
3. Пріоритет до створення малих парків в кожному районі міста [10];
4. Смарт-технології у парках. Використання геоінформаційних систем, сенсорних мереж та інших технологій для оцінки параметрів середовища парку менеджерами, та отримання потрібної інформації відвідувачами.
5. Приурочення парків до природних водних об’єктів. Водні екосистеми здатні значно збагатити біологічне різноманіття парку, покращити його рекреаційні та мікрокліматичні функції.
6. Створення парків на покинутих промислових територіях міст – заводах, фабриках, залізничних станціях та ін. [11].

7. Зонування територій парків та розгалуження потоку відвідувачів.

Загалом можна сказати, що розвиток міських парків залежить від усвідомлення цінності їх природного капіталу, та потребує комплексного підходу. Тому з метою комплексного розвитку природних ресурсів міських парків варто ознайомитись з тематикою капіталізації природно-ресурсного потенціалу у роботах Буркинський Б.В. [12], та Шевченко Г. М. і Петрушенко М. М. [13].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Руководители парков со всего мира рассказали о том, как коронавирус изменил индустрию. URL: https://teleprogramma.pro/hb/health/1359758-rukovoditeli-parkov-so-vsego-mira-rasskazali-o-tom-kak-koronavirus-izmenil-u3511/

2. Вернігорова Н. В. Аналіз організаційно-економічного забезпечення міських парків в Україні. *Науковий вісник МДУ. Серія «Економіка»*, том 8, №2, 2021, с. 90 – 100.

3. Звітність "Зелене господарство" за 2014 рік. Міністерство розвитку громад та територій України: офіційний веб-сайт URL: https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sferi-zelenogo-gospodarstva-za-2014-rik/ (дата звернення: 02.04.2021)

4. Звітність "Зелене господарство" за 2015 рік. Міністерство розвитку громад та територій України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.minregion.gov.ua/press/news/stan-sferi-zelenogo-gospodarstva-za-2015-rik/ (дата звернення: 02.04.2021)

5. Звітність "Зелене господарство" за 2016 рік. Міністерство розвитку громад та територій України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sferi-zelenogo-gospodarstva-za-2016-rik/ (дата звернення: 02.04.2021)

6. Звітність "Зелене господарство" за 2017 рік. Міністерство розвитку громад та територій України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sferi-zelenogo-gospodarstva-za-2017-rik/ (дата звернення: 02.04.2021)

7. Звітність "Зелене господарство" за 2018 рік. Міністерство розвитку громад та територій України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sferi-zelenogo-gospodarstva-za-2018-rik/ (дата звернення: 02.04.2021)

8. Звітність "Зелене господарство" за 2019 рік. Міністерство розвитку громад та територій України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-zelenogo-gospodarstva-za-2019/ (дата звернення: 02.04.2021)

9. Richard J. Dolesh. Top trends in Parks and Recreation in 2021. Parks & Recreation. January 2021. P. 34 – 39.

10. Parks & Recreation. NRPA National Recreation and Park Association. URL: https://www.nrpa.org/parks-recreation-magazine/2019/november/nrpa-park-metrics-replaces-outdated-nrpa-areas-and-facilities-standards/

11. Главное место в городе. Какими должны быть городские парки? 34 TRAVEL. https://34travel.me/post/urban-parks

12. Буркинський Б. В., Горячук В. Ф. Капіталізація економіки регіонів України: монографія. Одеса: ШПРЕЕД НАНУ, 2014. 274 с.

13. Шевченко Г.М., Петрушенко М.М. Ринковий природно-рекреаційний потенціал території. *Екологічний менеджмент у загальній системі управління:* зб. тез доп. Восьмої щорічної Всеукраїнської наукової конференції, м. Суми, 22-23 квітня 2008 року. Суми, 2008. С.164-167.

Вернігорова Наталія Валеріївна – аспірантка третього року навчання, інженер І-ї категорії, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, e-mail: natalivern93@gmail.com

Vernihorova Nataliia V. – postgraduate student of the third year of study, engineer of the 1st, State Organization “Institute of market and Economic&ecological researches of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Odessa, e-mail: natalivern93@gmail.com

УДК 330.322

А. В. Вітюк
О. В. Куран

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню особливостей машинобудівної галузі, стан, особливостей та перспектив інвестиційної діяльності у галузі. Виявлено структуру капіталовкладень в економіці України та встановлено недостатність інвестування машинобудівної галузі. Досліджено динаміку реалізації машинобудівної продукції та перспективи розвитку машинобудівних підприємств.*
Ключові слова: інвестиційна діяльність; машинобудування; галузь; капіталовкладення

FEATURES OF INVESTMENT ACTIVITY OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

Abstract. *The paper is devoted to the study of the features of the engineering industry, the state, features and prospects of investment activities in the industry. The structure of investments in the economy of Ukraine is revealed and the insufficiency of investments in the engineering industry is established. The dynamics of realization of engineering products and prospects of development of engineering enterprises are investigated.*
Key words: investment activity; engineering; branch; investment

Машинобудівний комплекс — це сукупність галузей промисловості, що виробляють машини й устаткування для всіх ланок народного господарства. Забезпечуючи машинами інші галузі господарства, машинобудування сприяє науково-технічному прогресу, полегшує працю робітників, поліпшує її умови. Машинобудування — провідна галузь промисловості України. У майбутньому вона набуде значення "галузі-організатора", що зможе вдосконалювати економіку країни в довгостроковій перспективі. У сучасному житті не існує жодної галузі, у якій не використовувалася б продукція машинобудування. Отже, можна стверджувати, що ця галузь промисловості у нашій країні є обов’язковою складовою кожного достатньо значного промислового комплексу. Машинобудування — надзвичайно складна галузь в Україні. Вона поділяється на кілька десятків галузей і виробництв. Підприємства машинобудування об'єднуються в одне ціле на основі спільності технології, сировини, а також призначення готової продукції.

Машинобудівний комплекс спирається на потужні міжгалузеві й внутрішньогалузеві зв’язки. Останні утворюються безпосередньо між галузями машинобудування. Міжгалузеві зв’язки машинобудування виникають тому, що і виробництво, і споживання його продукції тісно пов’язане з діяльністю багатьох інших галузей промисловості і всього господарства [1].

На сьогоднішній день розвиток галузі машинобудування вимагає вкладення значних коштів для технічного переоснащення та реконструкції. Спеціалізації деяких підприємств в сучасному світі вже втратили актуальність, оскільки виробляють непотрібну суспільству, застарілу продукцію, тому вимагають переоснащення та оновлення спеціалізації підприємств. Новими напрямами діяльності можуть бути створення приватних невеликих і середніх заводів, що випускатимуть прилади, продукцію загальномашинобудівного призначення, товари народного споживання. Необхідно також використовувати досвід і кошти великих машинобудівних компаній світу для створення спільних підприємств, адже це дозволить ефективніше використати можливості окремих регіонів [2]. Варто зазначити, що такі галузі як військово-промисловий комплекс, ракето-, літако- та суднобудування мають шанс стати високоефективними та конкурентоспроможними підприємствами за умови адекватної управлінської політики. Також перспективи можна вбачати і в агропромисловому машинобудуванні.

Під час здійснення заходів задля поліпшення інвестиційної привабливості машинобудівних підприємств, насамперед, слід взяти до уваги капітальні інвестиції, адже саме вони мають можливість повноцінно оновити, модернізувати та реконструювати виробничу базу. Наявність капіталовкладень

зможе забезпечити формування стійкого матеріального фундаменту технічного прогресу. Згідно з вищевказаною інформацією, машинобудівний комплекс спирається на потужні міжгалузеві й внутрішньогалузеві зв'язки і, відповідно, має значний вплив на розвиток української промисловості та економіки в цілому. Саме це і є вагомим аргументом для того, щоб галузь машинобудування повинна отримувати значний прихід капітальних інвестицій. Станом на сьогодні в Україні спостерігається неоднозначна ситуація щодо частки капітальних інвестицій у машинобудування в загальному обсязі капітальних інвестицій за видами промислової діяльності (рис. 1).

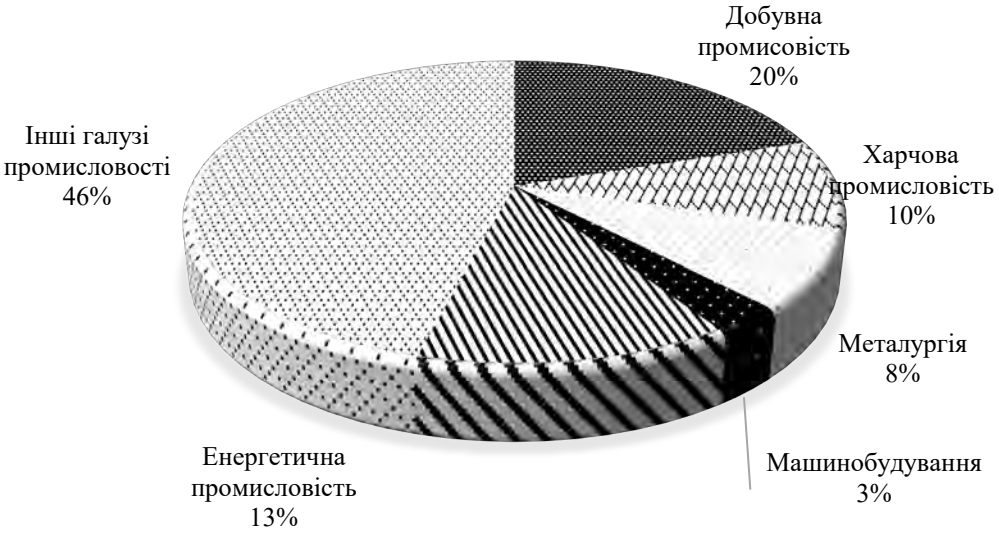

Рисунок 1– Розподіл капіталовкладень у промисловість України в 2020-му році (сформовано за даними [3])

З рисунку 1 зрозуміло, що спрямування капітальних інвестицій в машинобудівний комплекс України становить лише 3 % від загального обсягу капіталовкладень у промисловість. Такий низький відсоток фінансування галузі, зважаючи на її значимість для української промисловості, є неприпустимим, оскільки свідчить про поступову деіндустріалізацію української економіки.

Загальний стан економічного життя в країні має безпосередній вплив на інвестиційну діяльність машинобудівної галузі України. Проте падіння обсягів капіталовкладень у машинобудування починає знижуватись раніше, ніж обсяг інвестицій у промисловість загалом. Спад у машинобудівній галузі обумовлений погіршенням інвестиційного клімату, недосконалістю законодавчої бази, нерозвиненістю фондового ринку та фінансово-кредитної системи, потужним податковим тиском тощо [4]. Відповідно перед вітчизняними машинобудівними підприємствами постає низка перешкод для капітального інвестування на державному рівні, з якими потрібно боротись.

Яскравим прикладом таких негативних наслідків є вкрай низькі показники зростання абсолютної вартості реалізованої машинобудівної продукції (товарів, послуг), зокрема у Вінницькій області (табл. 1) З табл. 1. можна спостерігати загальну динаміку зростання промислового виробництва та реалізації продукції за 2018-2020 рр. У 2018 р. у промисловості було реалізовано продукції (товарів, послуг) на загальну суму 83144158,1 тис. грн, у 2019 р. – 89046388,3 тис. грн, у 2020 р. – 94087638,5. Водночас можна спостерігати зростання частки реалізованих товарів та послуг машинобудівних підприємств у загальній виручці від реалізації продукції промислових підприємств. У 2018 р. був прихід на суму 3092141,4 тис. грн, що становить 3,7%, у 2019 р. – 3613452,1 тис. грн, питомою вагою у 4,1%, у 2020 р. – 4392791,3 тис. грн або 4,7%.

Таким чином, можна свідчити про те, що частка обсягів реалізованої продукції машинобудування зростає як у абсолютній формі, так і у відносній, що є позитивною тенденцією, яка вказує на те, що значення галузі машинобудування у Вінницькій області поступово зростає за умови неврахування факторів інфляції. Щодо динаміки серед підгалузей машинобудування варто сказати те, що вона коливається з року в рік на незначні десяті відсотка, хоча в загальному спостерігається абсолютне зростання.

Таблиця 1

Обсяги реалізованої машинобудівної продукції (товарів, послуг) у Вінницькій області, у діючих цінах відповідного року (складено на основі [5])

Галузь діяльності	2018		2019		2020	
	тис. грн	У % до підсумку	тис. грн	У % до підсумку	тис. грн	У % до підсумку
Промисловість	83144158,1	100	89046388,3	100	94087638,5	100
Машинобудування	3092141,4	3,7	3613452,1	4,1	4392791,3	4,7
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	345309,6	0,4	355338,4	0,4	298401,0	0,3
Виробництво електричного устаткування	957013,6	1,2	1315670,8	1,5	1451170,7	1,5
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	1038699,1	1,2	1207205,2	1,4	1202795,9	1,3
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	751119,1	0,9	735237,7	0,8	1440423,7	1,5
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	878342,6	1,1	876360,3	1,0	1149430,1	1,2

Відтак можна зробити висновок, що машинобудування Вінницької області розвивається повільними темпами, прискорення яких можна забезпечити правильними управлінськими діями втому числі шляхом залучення додаткових інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голиков А.П., Дейнека О.Г., Казакова Н.А. Розміщення продуктових сил і регіоналістика: навчальний посібник. Харків: 2002. 320 с.

2. Мороз О. В., Карачина Н. П., Вітюк А.В. Розвиток процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування Вінниця : ВНТУ, 2019. 184 с.

3. Економічна статистика. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: http://ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 27.01.2022).

4. Маслак О. І. Особливості інвестиційного забезпечення машинобудівних підприємств Полтавської області. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*, 2016. Вип. 6(2). С. 7-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkdpu_2016_6(2)__3 (дата звернення: 27.01.2022).

5. Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Вінницькій області. URL: https://www.vn.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 27.01.2022).

Вітюк Анна Валеріївна – канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, anna_vitiuk@ukr.net

Куран Оксана Володимирівна – студентка кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, kuranksenia@gmail.com

Anna V. Vitiuk – Associate Professor, PhD, Associate Professor of Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, anna_vitiuk@ukr.net

Oksana V. Kuran – student of Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, kuranksenia@gmail.com

УДК 330.322.2

С. В. Войтків

АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ МАЛОЇ ВАНТАЖОПІДЙОМНОСТІ

Науково-технічний центр «Автополіпром»

Анотація. *Проаналізований досвід інвестиційної діяльності Польщі у напрямку створення конкурентоспроможних конструкцій електромобілів малої вантажопідйомності. Розглянуті проблеми та окреслені можливі джерела інвестицій у створення та розвиток вітчизняних підприємств у сфері виробництва вантажних електромобілів категорій L7 та N1 з повною допустимою масою до 3500 кг та їх комплектувальних виробів.*

Ключові слова: інвестиційний розвиток; сфера електромобілебудування; джерела інвестицій; електромобіль малої вантажопідйомності.

ASPECTS OF INVESTMENT DEVELOPMENT IN THE FIELD OF PRODUCTION OF LOW LOAD CAPACITY ELECTRIC VEHICLES

Abstract. *The experience of Poland's investment activity in the direction of creating competitive designs of low-capacity electric vehicles is analyzed. Problems are considered and possible sources of investments in creation and development of domestic enterprises in the field of production of electric trucks L7 and N1 with a total permissible weight of up to 3500 kg and their components are outlined.*

Key words: investment development; sphere of electric car building; sources of investment; electric car with a small capacity.

"Паризька угода в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату", прийнята 12 грудня 2015 року представниками майже 200 держав світу, призвела до потужної активізації розвитку колісних транспортних засобів (КТЗ), обладнаних лише електричним тяговим приводом з автономними джерелами електроенергії у вигляді тягових акумуляторних батарей (АКБ), суперконденсаторів (СК) або паливних елементів (ПЕ). Не оминула ця тенденція і сферу виробництва електромобілів малої вантажопідйомності (МВ) категорій L7 і N1 з повною масою до 3500 кг. На протязі подальших років, майже щороку, з'являлись нові підприємства зі створення та виробництва електромобілів МВ різного функціонального призначення. Нові підприємства створювались як у країнах колишнього СРСР, зокрема у Киргизії, колишньої Ради економічної взаємодопомоги – у Польщі, Чехії, так і у високо розвинутих європейських, американських та інших країнах.

Характерною особливістю розвитку сфери виробництва вантажних електромобілів категорії N1 у цих країнах являється активна участь у цьому процесі державних органів влади. Наприклад, у найближчого європейського сусіда – у Польщі – створенням і виробництвом електромобілів МВ з 2009 року займається польська компанія "MELEX Sp. z o. o.". У її виробничій програмі понад два десятки моделей електромобілів категорій L7 та N1 вантажопідйомністю 120-620 кг. У 2017-2021 роках фахівці компанії працювали над створенням нового конкурентоспроможного електромобіля категорії N1 вантажопідйомністю до 2000 кг. Ця модель, яка отримала індекс N50 і була презентована у вересні 2021 року під час святкування 50-річчя компанії "MELEX Sp. z o. o.", розроблялась у рамках проекту "Електричний модульний транспортний засіб "N.Truck" потужністю 3,5 т для використання у міських та промислових районах" ""Оперативної програми інтелектуального розвитку, Захід 1.2 "Секторні програми досліджень та розробок"" ("INNOMOTO"), що співфінансується Європейським фондом розвитку "Regionnego". Вартість дослідно-конструкторських робіт по проекту майже 737 тис. дол. США, з яких майже 512 тис. дол. США – інвестиції фонду "Regionnego". Крім компанії "MELEX Sp. z o. o." над створенням конструкцій електромобілів МВ працюють ще дві польські фірми – "URSUS SA", яка презентувала перший прототип моделі "Elvi" вантажопідйомністю 1500 кг у 2017 році, та "ELIMEN GROUP SA", прототип електромобіля якої моделі "Elimen E-VN1" вантажопідйомністю до 800 кг вперше був показаний у 2018 році. З 2013 року електромобілі МВ різного призначення виготовляє ще одна польська компанія "P.W Bartesko".

Проте, навіть за такої активності польських підприємств уряд ініціював проведення конкурсного проекту "e-Van – універсальний електротранспорт категорії N1" [1], який реалізується Національним центром досліджень і розробок у рамках Європейських фондів – Операційної програми "Інтелектуальний розвиток". Метою проекту було визначено стимулювання розвитку польської автомобільної промисловості шляхом підтримки розвитку та впровадження на ринок технологій альтернативних джерел енергії в універсальних вантажних електромобілях категорії N1, обладнаних як тяговими АКБ (BEV), так і водневими ПЕ (FCEV). Загальний обсяг інвестиційних коштів, виділених на реалізацію проекту, становив 52 млн. злотих, тобто, близько 13 млн. дол. США. Максимальні кошти для одного учасника, який розроблятиме інноваційні технології в електричному КТЗ типу BEV, становлять 5,1 млн. дол. США, а який працюватиме над проектом електромобіля типу FCEV – 5,6 млн. дол. США. Їх перші прототипи повинні бути готові в І-му кварталі 2023 року, а серійні електромобілі – у IV-му кварталі 2023 року.

Реалізація проекту передбачає чотири етапи (рис. 1). На І-му етапі кожен з учасників конкурсу отримав 32,5 тис. дол. США для розроблення ескізних концепцій електромобілів МВ. На другому етапі чотири підприємства, які перемогли у початковому етапі, отримали майже по 750 тис. дол. США для розроблення конструкцій прототипів електромобілів за запропонованими концепціями. На ІІІ-му етапі уже тільки два переможці серед проектів обох типів – BEV і FCEV – отримають, відповідно, 3,5 та 4,0 млн. дол. США. І для заключного – IV-го етапу – виділено ще понад 808 тис. дол. США.

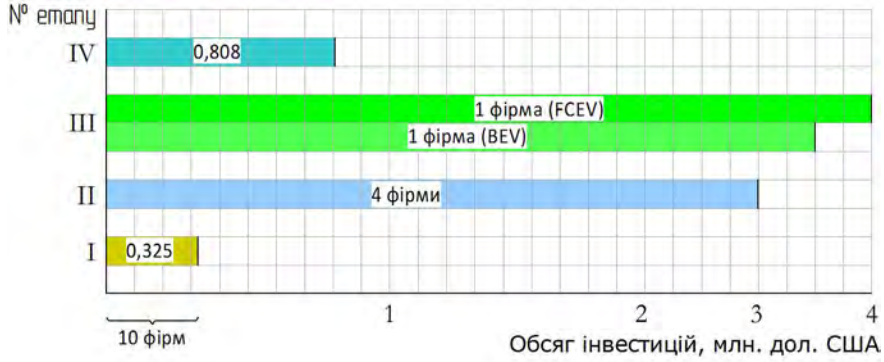

Рис. 1. Інвестиції у проект створення електромобілів малої вантажопідйомності у Польщі

В Україні про такий рівень державних інвестицій не тільки у сферу виробництва електромобілів МВ, а й взагалі у галузь автомобілебудування, можна лише мріяти. Адже центральні та регіональні державні органи влади повністю відсторонилися від процесів розвитку багатьох стратегічно важливих галузей промисловості. Тому, розвиток сфери виробництва електромобілів МВ, на нинішній час, відбувається за рахунок інвестиційних коштів тих підприємств, які займаються створенням їх прототипів. Але цих коштів занадто мало для організації серійного виробництва таких КТЗ. З іншого боку, видається доцільним інвестування таких проектів, адже для заряджання тягових АКБ вантажних електромобілів категорій L7 та N1 цілком достатньо мережі 220 В на тих підприємствах, якими вони будуть використовуватися. Таким чином, майже відпадає потреба, особливо на першому етапі, у мережі зарядних станцій, до того ж тягові АКБ заряджатимуться, здебільшого, у нічний час, тому не створюватимуть особливих проблем для міської електромережі, про які йдеться у роботі [2].

Якщо органи влади не зацікавлені в інвестуванні розвитку вкрай важливих галузей промисловості для зростання економічного потенціалу держави, то могли би, принаймні, сприяти цьому процесу іншими засобами, наприклад, звільненням від податків та митних зборів тих підприємств, які реально займаються проектуванням і виробництвом електромобілів МВ та їх основних складових частин. Прикро, але у багатьох наукових працях, наприклад у [3], йдеться чомусь про скасування мита і ПДВ на ввіз електромобілів з-за кордону і лише про зменшення податкового тиску на вітчизняних виробників таких КТЗ. Наразі, з поточного року, деякі пільги отримали фірми-імпортери легкових електромобілів.

На даний час дуже популярним став термін "зелені" інвестиції, а огляду та аналізу цього, доволі не однозначного, поняття присвячені спеціальні дослідження, зокрема [4, 5]. І хоча у роботі [4] йдеться про один з можливих напрямків інвестування – розроблення та впровадження "чистих" технологій, у ній не має навіть жодного натяку про розвиток повноцінного вітчизняного електромобілебудування. А у роботі [5] передбачається, що очікувані обмеження щодо "екологічності» товарів та послуг, які

розміщуються на ринку ЄС, можуть створити нові ніші для українських виробників за рахунок витіснення імпорту до ЄС з інших країн у сферах сільського господарства, енергетики, фінансів та охорони праці. Більше того, пріоритетними сферами промисловості названі електроніка, інформаційно-комунікаційні технології, виробництво меблів, сталі, цементу та хімічних речовин. Але ж "зелені" інвестиції мають безпосереднє відношення і до сфери електромобілебудування. Складається враження, що навіть фахівцям економічних наук розвиток галузей машинобудування, зокрема автомобілебудування та її складової частини – сфери електромобілебудування, видається, у ліпшому випадку, другорядним завданням вітчизняної промисловості та відповідних державних органів.

Проте, сфера виробництва електромобілів МВ являється однією з уже не багатьох, у якій, при відповідному державному сприянні, Україна цілком здатна у найстисліші терміни, максимум за 3-5 років, організувати серійне виробництво конкурентоспроможних моделей таких КТЗ та їх основних складових частин. Власне, саме ця, ще існуюча, можливість створення і виробництва базових комплектувальних виробів для вантажних електромобілів категорій L7 та N1 являється запорукою успішного розвитку цієї сфери електромобілебудування (табл. 1).

Таблиця 1

Складові частини електромобілів малої вантажопідйомності, виробництво яких можливе на вітчизняних підприємствах

Механічні	Електричні
рами різних типів, керовані та тягові мости, диски і шини коліс, кабіни та панелі їх зовнішнього облицювання і внутрішнього оздоблення, сидіння, скло віконне – гартоване і типу "триплекс", кузови і робочі механізми різного функціонального призначення тощо	тягові електродвигуни номінальною потужністю 4,0-20 кВт, інвертори, перетворювачі напруги, силові контролери, зарядні пристрої, електричні повітряні опалювачі, механізми склоочисників, ліхтарі системи зовнішнього та внутрішнього освітлення тощо

Звісно, що для виробництва наведених у табл. 1 складових частин і комплектувальних виробів, необхідних для створення перспективних та конкурентоспроможних вітчизняних моделей електромобілів МВ категорій L7 і N1, однозначно не обійтись без налагодження виробництва профільних та листових сталевих і композитних матеріалів, гумовотехнічних та електротехнічних виробів тощо, що, безумовно, сприятиме підйому вітчизняної економіки на вищий щабель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. e-Van – uniwersalny pojazd dostawczy o napędzie elektrycznym kat. N1. *Narodowe Centrum Badań i Rozwoju*. URL: https://www.gov.pl/web/ncbr/e-van--uniwersalny-pojazd-dostawczy-o-napedzie-elektrycznym-kat-n1. (дата звернення: 10.01.2022).

2. Гірін В. С., Гірін І.В. Сучасний стан електромобільного транспорту та його перспективи в Україні. *Гірничий вісник.* 2017. Вип. 102. С. 21-25.

3. Шевчук Я. В., Лалакулич М. Ю., Шевчук О. І. Перспективи експлуатації та конкурента спроможність електромобілів в Україні. *Науковий вісник херсонського державного університету. Серія економічні науки*. 2016. Вип. 21. Частина 2. С. 43-46.

4. "Зелені" інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Центр Разумкова. Київ: Видавництво "Заповіт". 2019. 316 с.

5. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. *ГО «Ресурсно-аналітичний центр "Суспільство і довкілля", ГО "Інститут економічних досліджень та політичних консультацій" і ГО "ДІКСІ ГРУП".* 2020. 74 с.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

УДК 336.761

А. В. Воронін

РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНІ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У статті визначено сучасний стан ринку цінних паперів України. Визначено недоліки, які потребують змін. Детальний аналіз проблем дозволив визначити шляхи покращення інформаційного забезпечення учасників ринку цінних паперів України.*

Ключові слова: *ринок цінних паперів; капіталізація; законодавче регулювання; комісія з цінних паперів та фондового ринку; цінні папери.*

DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN STOCK MARKET

Abstract: *The article identifies the current state of the securities market of Ukraine. Deficiencies that need to be changed have been identified. A detailed analysis of the problems allowed to identify ways to improve the information support of participants in the securities market of Ukraine.*

Keywords: *Securities Market; capitalization; legislative regulation; securities and stock market commission; securities..*

Український фондовий ринок є одним з наймолодших фондових ринків світу, проте він швидко розвивається. На сьогоднішній день ринок цінних паперів України – це сегмент фінансового ринку, що склався, включаючи всі елементи інфраструктури, властиві ринкам цінних паперів розвинених країн. З законодавчої точки зору, ринок цінних паперів України відстає від багатьох своїх конкурентів. Важливим моментом у залученні інвесторів, у тому числі і іноземних, є створення позитивного іміджу як країни в цілому, так і фондового ринку зокрема.

Основна функція ринку цінних паперів – це забезпечення реального сектору економіки та стимулювання виробництва за рахунок перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів, та структурну перебудову економіки в наслідок трансформації відносин власності. Вплив стану розвитку фондового ринку країни справляє значний влив на структуру капіталу підприємств і, як наслідок, на їх фінансову архітектуру.

Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку ринку цінних паперів України присвячено багато наукових праць українських економістів: О. Мозговий, А. Яковенко, В. Кузнєцова, О. Мельник та інші. Проте й досі вирішення проблем на шляху формування ефективно діючого ринку цsнних паперыв є актуальним.

Найбільш важливим при визначенні правових засад здійснення державного регулювання ринку цінних паперів став Указ Президента України, яким 12 червня 1995 року утворено Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів» в Україні визначено її завдання, функції, повноваження, права, відповідальність та відносини з іншими державними органами з питань регулювання та контролю на ринку цінних паперів.

Ринок цінних паперів України характеризується доволі високою активністю біржового сегменту. Україна одна з небагатьох, на території якої здійснює свою діяльність значна кількість фондових бірж. Проте, більша частина операторів організованої торгівлі не є гарантами високої якості послуг, а навпаки, призводить до децентралізації попиту та пропозиції на цінні папери, провокує процес маніпуляцій з цінами на ринку, призводить до встановлення різних принципів та правил укладення і виконання біржових контрактів. Наявність такої кількості торгових майданчиків ускладнює контроль над проведенням операцій з цінними паперами та сприяє розповсюдженню процесу маніпуляцій з їх вартістю [1]. Обсяг торгів на організаторах торгівлі протягом 2016–2021 років представлено на рис. 1.

Аналізуючи рисунок 1 можна зробити висновок, що найбільшими операторами торгів є біржі Перспектива та ПФТС. Досить велика кількість цінних паперів у лістингу біржі значить для інвестора можливість широкого вибору якісних інструментів для інвестування. Українська біржа ПФТС є

лідером в Україні по кількості інструментів у лістингу. Однак слід зазначити той факт, що в Україні не всі цінні папери, що включені в лістинг організатора торгів, є високоліквідними.

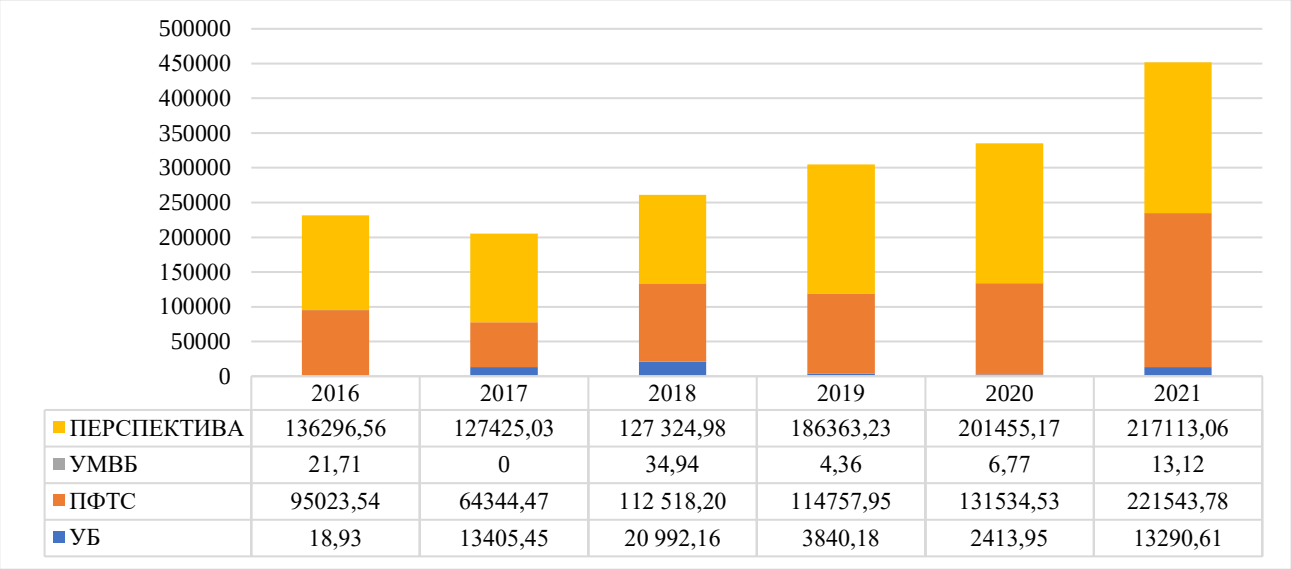

Рисунок 1 - Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу у 2016-2021 рр., млн грн

** Побудовано автором на основі даних [2]*

На сучасному етапі розвитку ринку цінних паперів України використовується широкий спектр фінансових інструментів таких як акції, державні і муніципальні облігації внутрішньої позики, облігації підприємницьких структур, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, державні й компенсаційні сертифікати, житлові чеки, інвестиційні сертифікати, облігації зовнішньої позики. Зміну структури обсягу торгів на ринку цінних паперів з розподілом за фінансовими інструментами представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу з розподілом за видом фінансового інструменту у 2016-20212 рр., млн грн

Вид цінних паперів	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Акція	2 179,96	5 051,56	1 215,95	337,8	594,13	591,08
Акція іноземного емітента	0	0	0	25,68	6,95	104,16
Акція КІФ	0	0	0	0	3,72	0,14
Інвестиційний сертифікат	395,3	51,83	272,01	331,81	50,85	15,74
Облігація внутрішніх державних позик	211 257,15	189555	246 474,66	295249	328654	443757
Облігація внутрішніх місцевих позик	0	0	0	5,41	3856,51	1916,04
Облігація зовнішніх державних позик	0	0	0	0	1155,28	2784,66
Облігація іноземного емітента	0	0	0	0	71,36	109,44
Облігація іноземної держави	0	0	0	44,16	4,09	228,06
Облігація підприємства	9 433,74	6120,09	10 267,00	8761,87	927,56	2395,05
Деривативи	1119,94	5018,99	2 641,15	209,54	83,19	59,32
Фінансовий інструмент іноземного емітента	0	0	0	209,54	0	0,01
Державний дериватив	11 376,81	0	0	0	3,2	0
Загальний підсумок	236 953,29	205803	260 870,78	304966	335410	451961

** Побудовано автором на основі даних [2]*

Виходячи з даних таблиці, бачимо, що торгівля облігаціями внутрішніх державних позик на ринку цінних паперів щорічно зростає. Торгівля акціями у 2018-2021 рр. значно спала, порівнюючи попередніми роками..

Домінування на ринку цінних паперів облігацій внутрішніх державних позик можна пояснити гарантованою прибутковістю та меншим ступенем ризику у порівнянні з іншими інструментами. Також на українському ринку цінних паперів були проблеми з ліквідністю, які усугубилися у 2017 році, коли НБУ дав можливість українцям відкривати рахунки за кордоном із двома умовами: це ліміт (200 тисяч євро на рік) та сплата податків в Україні. Таке послаблення дало можливість інституційним інвесторам інвестувати закордоном.

Відсутність розвиненої мережі інституційних інвесторів також негативно позначається на розвитку ринку цінних паперів. Недержавні пенсійні фонди, інвестиційні фонди, страхові компанії традиційно є найактивнішими учасниками фондових ринків розвинутих країн. В Україні ці інститути поки ще перебувають на початковому етапі свого розвитку і не мають значних ресурсів для інвестування в цінні папери.

Окрему увагу при дослідженні проблем розвитку фондового ринку України необхідно приділити причинам низького рівня участі населення в діяльності фондового ринку. Серед таких причин слід акцентувати увагу на наступні:

- недовіра населення до ринку цінних паперів, що обумовлюється негативним досвідом у минулому, нестабільністю політичної ситуації, недовірою до держави;
- низька інформованість населення про можливості ринку цінних паперів;
- брак коштів для вкладання внаслідок низького рівня доходів населення;
- низький рівень прибутковості вкладень у цінні папери із точки зору населення;
- низька інформованість населення про ризики і заходи їх уникнення тощо

На сьогодні загальновідомим є факт невиконання фондовим ринком України своїх функцій, тобто фондовий ринок не сприяє залученню інвестицій і перерозподілу капіталу.

Основними напрямами вирішення проблем ринку цінних паперів можуть бути наступні:

– врегулювання питань корпоративного управління в акціонерних товариствах, в першу чергу, необхідно забезпечити захист прав інвесторів;

– для організації ефективної діяльності ринку цінних паперів України, забезпечення ефективної діяльності Комісії з цінних паперів та фондового ринку за рахунок впровадження необхідних законодавчих норм та розширення повноважень та приведення їх до міжнародних стандартів;

– важливим шляхом вдосконалення інформаційного забезпечення учасників фондового ринку України є також створення агенції з розкриття інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алєйнікова Н.М. Функціонування фондового ринку України в умовах економічної нестабільності фінансового середовища. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова*. 2016. Т. 21. Вип. 4(46). С.144-149

2. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України [Електронний ресурс] // Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. 2021. URL: http://www.ssmsc.gov.ua/fund/analytics

3. Третякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. (2020). Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економіка та держава*. № 5. С. 103–107

4. Tanklevska, N., Povod, T., Ostapenko, A., Borovik, L. Crowdfunding Development Trends: Foreign Experience and Ukrainian Realities in the Digital Economy. *Conference Paper. Lecture Notes in Networks and Systems*, 2021, 194. LNNS, p. 897-908.

Воронін Антон Валерійович, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: a.voronin@donnu.edu.ua

Voronin Anton, PhD of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: a.voronin @donnu.edu.ua

УДК 796:005

УДК 338.1:338.46

О.В. Гаращук[1]
В.І. Куценко[2]

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

[1]Державна служба якості освіти України
[2]Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

Анотація. *Розкривається сутність економічного потенціалу соціальної сфери, його структура та чинники, що впливають на процеси формування та фінансування. Підкреслюється важливість обґрунтування шляхів покращення кадрового забезпечення у функціонуванні сфери послуг, зростанні добробуту населення.*
Ключові слова: соціальна сфера, кадри, економічний потенціал, інновації, інвестиційна діяльність.

ECONOMIC POTENTIAL OF THE SOCIAL SPHERE: FINANCIAL SECURITY

Abstract. *The essence of the economic potential of the social sphere, its structure and factors influencing the processes of formation and financing are revealed. The importance of substantiating ways to improve staffing in the functioning of the service sector, increasing the welfare of the population is emphasized.*
Key words: social sphere, personnel, economic potential, innovations, investment activity.

Економічний потенціал соціальної сфери – це спроможність зазначеної ланки національної економіки виконувати покладені на неї державою функції щодо задоволення потреб населення у відповідних товарах і послугах. Вказане безпосередньо залежить від кількісних і якісних характеристик та ефективності організаційних механізмів використання накопичених матеріальних, трудових і фінансових ресурсів соціальної сфери, у тому числі галузевої і технологічної структури основних засобів, темпів і розмірів оновлення обсягу та структури бюджетних і позабюджетних видатків, а також рівня кваліфікації та засобів мотивації праці зайнятих.

Економічний потенціал соціальної сфери тісно пов’язаний із загальним економічним становищем країни, рівнем доходів і ступенем розшарування населення [1]. Відповідно, в цій сфері, в її економічному потенціалі накопичилось широке коло гострих проблем, серед яких – нерівномірність доступу до фінансових ресурсів, що зумовлює багато ризиків, у тому числі стосовно доступу населення до послуг соціальної сфери. Основними механізмами нейтралізації зазначених ризиків є реструктуризація економіки відповідно до вимог технічного прогресу та збільшення видатків зведеного бюджету на розвиток соціальної сфери. При цьому важливо забезпечити інтеграцію соціальної сфери в інвестиційний процес, зокрема включення витрат на програмне забезпечення комп’ютерної техніки до складу капітальних вкладень у господарство. Адже витрати на машини та обладнання за цією статтею інвестицій, як непрямі умови їх ефективності, становлять вагому частку капітальних витрат. Важливо також зазначити, що серед показників фінансового забезпечення важливим є не лише вартість основних засобів, але і їх активної частини, зокрема частка у загальному обсязі.

Поряд із цим, останнім часом, як відомо, відбувається тенденція передачі багатьох функцій і зобов’язань з державного на регіональний рівень. В результаті виникли великі диспропорції не лише в соціально-культурному, але і в соціально-економічному розвитку регіонів. А це зумовлює ситуацію, коли регіони не в змозі у повному обсязі виконувати зобов’язання держави, коли порушується принцип рівної доступності до споживання соціальних благ і відповідних послуг громадянами навіть на рівні мінімальних гарантій. У цих умовах важливо забезпечити законодавче врегулювання міжбюджетних відносин, привести у відповідність дохідну базу і витратні повноваження місцевих бюджетів. Інвестиції взагалі й іноземні, зокрема є одним із джерел фінансування розвитку не лише економіки, але й соціальної сфери. Щоправда, при цьому існують значні територіальні відмінності. Так, досить низькими інвестиціями в соціальну сферу характеризуються Житомирський і Тернопільський регіони, що позначається на модернізації соціальної сфери, використанні в її діяльності при обслуговуванні

населення сучасних інформаційних технологій, глобальних комп'ютерних мереж.

Проте в цілому в соціальній сфері, перш за все в галузях, які забезпечують підготовку кадрів, нині активно використовується Інтернет, сучасні інформаційно-комунікаційні технології підприємств, для яких здійснюється підготовка кадрів. На цих підприємствах, як правило, підготовка кадрів забезпечується шляхом як індивідуального, так і курсового навчання. Використання при цьому новітніх досягнень у сфері комунікацій у певній мірі знижує гостроту фінансової проблеми, у тому числі за рахунок того, що, приміром, використання Інтернет-комунікації дозволяє фахівцям обмінюватись досвідом, іншою інформацією. Але висока ефективність досягається передусім тоді, коли освітні програми враховують динамізм процесів у суспільстві та інноваційний характер економіки, що зумовлює необхідність набуття громадянами знань на майбутнє. Однак, як свідчить статистика, лише незначна частина роботодавців на своїх підприємствах здійснює навчання і перенавчання кадрів. А тому для покращення ситуації в цьому контексті необхідно забезпечити більш тісну співпрацю між закладами освіти і роботодавцями. Такий підхід дозволить здійснювати підготовку кадрів, затребуваних ринком праці та забезпечувати підготовку кадрів належної якості, що їх потребує сучасне виробництво, підприємства, на яких упроваджуються сучасні технології, складне обладнання, а також виконуються пошукові й проектні розробки [2].

Забезпечення означеного підходу, як свідчать результати наших досліджень, потребує визначення кадрової потреби підприємств України на поточний період і на перспективу з відповідною професійною освітою; розширення участі підприємств в організації практичного навчання з надання необхідної матеріально-технічної бази; участі провідних фахівців відповідних підприємств у реалізації навчального процесу. Також необхідним є розширення участі підприємств у тому числі щодо фінансування системи підготовки і перепідготовки кадрів та у створенні в закладах освіти сучасної навчальної бази для формування фахівців, готових сприймати зміни, успішного використовуючи нові технології та швидко пристосовуючись до зовнішнього середовища. Треба відмітити, що таке навчання передбачає досягнення гармонійного поєднання теорії і практики.

Таким чином, щодо забезпечення подальшого розвитку соціальної сфери в умовах недостатнього бюджетного фінансування важливо більш активно використовувати ресурси підприємств, для яких здійснюється підготовка кадрів і надаються відповідні послуги, а малий і середній бізнес повинен узяти активну участь у підготовці не просто кваліфікованих працівників, а саме таких, які могли б працювати на інноваційному підприємстві. Водночас необхідно активніше використовувати систему самонавчання, постійно підвищувати інвестиційну привабливість усіх галузей соціальної сфери та забезпечувати розвиток діяльності закладів соціальної сфери стосовно дотримання вимог соціалізації та розвитку особистості [3]. Все це створює передумови для того щоб зекономити бюджетні ресурси при одночасному покращенні економічного розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Удовиченко В.П., Гаращук О.В., Куценко В.І. Соціальна складова сталої інноваційної економіки та технологічного суспільства. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2021. – 304 с.

2. Всемирный банк советует Латвии финансировать вузы по заслугам. *PRESS*. 9.07.2014. URL: https://press.lv/post/vsemirnyj-bank-sovetuet-latvii-finansirovat-vuzy-po-zaslugam

3. Вернидуб Р. Інвестиційний рівень управління якістю освіти. *Вісник інституту розвитку дитини*: Зб. наук. праць. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2012. Вип. 21. С. 14-19.

Гаращук Олена Василівна – доктор економічних наук, професор, начальник відділу комунікацій та міжнародного співробітництва Державної служби якості освіти України, Київ, e-mail: mon7@ukr.net

Куценко Віра Іванівна – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу природно-техногенної та екологічної безпеки Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», e-mail: kutsenkovira@gmail.com

Garashchuk Olena V. – doctor of economics, Professor, Department head of Communications and International Cooperation State service of education quality of Ukraine, e-mail: mon7@ukr.net

Kutsenko Vira I. – doctor of economics, Professor, Honored Scientist of Ukraine Chief Researcher of Department of Natural-Technogenic and Environmental Safety Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine" , e-mail: kutsenkovira@gmail.com

УДК 330.322

С.О. Домбровська

КРАУДФАНДІНГ, КРАУДЛЕНДІНГ, КРАУДІНВЕСТІНГ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ В СТАРТАПИ

Одеський національний економічний університет

Анотація. *Розглянуто особливості краудфандінгу, краудлендінгу та краудінвестінгу як альтернативних інструментів для залучення капіталу в стартап-проєкти. Наведено переваги та недоліки використання даних способів фінансування проєктів.*

Ключові слова: краудфандінг; краудлендінг; краудінвестінг; краудсорсінг

Crowdfunding, crowdlending, crowdinvesting as an alternative to raising capital in startups

Abstract .*Features of crowdfunding, crowdlending and crowdinvesting as alternative tools for raising capital in startup projects are considered. The advantages and disadvantages of using these methods of project financing are presented.*

Keywords: crowdfunding; crowdlending; crowdinvesting; crowdsourcing

Сучасні умови розвитку України характеризуються гострою нестачею інвестиційних ресурсів, що обумовлено обмеженим доступом до джерел фінансування для багатьох представників малого та середнього бізнесу. Занадто яскраво така проблема простежується у процесі реалізації інноваційної підприємницької діяльності, наприклад, стартап-проєктів. Постає необхідність використання альтернативних інноваційних джерел фінансування діяльності, адже традиційні інструменти вже не в змозі задовільнити у повному обсязі усі потреби підприємства. Одним з таких альтернативних ресурсів виступає краудфандінг (англ. crowdfunding, crowd – «натовп», funding – «фінансування»), який становить собою колективне співробітництво людей (так званих «донорів»), які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси, як правило, через мережу Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій («реципієнтів»). Збір коштів може здійснюватися з різною метою. Наприклад, якщо є геніальна ідея для стартапу, проте немає коштів, щоб втілити її в життя. Або необхідно організувати громадський проєкт, але неможливо його реалізувати через відсутність грошей. Вирішити ці проблеми можливо саме за допомогою краудфандінгу, який ще допоможе і перевірити, наскільки ідея стартапу затребувана в суспільстві і скільки є однодумців.

Досвід численних волонтерських та благодійних проєктів доводить, що багато людей готові поділитися грошима з тими, хто їх потребує. Проте зібрати кошти на той чи інший проєкт досить непросто. Для початку необхідно переконати людей, що проєкт справді важливий. Є одна обов'язкова умова – чим зрозуміліше пояснена мета, тим більше людей в неї повірить. Тому краще збирати кошти під конкретну справу, наприклад: люди охочіше здадуть гроші на допомогу певному притулку для безпритульних, аніж у глобальну програму боротьби з безпритульністю, розраховану на сорок років.

У рамках благодійної моделі «пожертвування», зазвичай, є добровільними актами, зробленими з урахуванням альтруїзму і без будь-яких зобов'язань для одержувача. Класичний приклад – це збирання коштів на лікування або на підтримку благодійної організації. Ця модель у чистому вигляді зустрічається не так часто. Як правило, спонсорування без винагороди передбачено у всіх проєктах для малих пожертвувань.

Акумулювати кошти можна на спеціальних онлайн-платформах, наприклад, Спільнокошт або Na-Starte. В Україні є чимало прикладів успішних краудфандінгових кампаній. За допомогою платформи Na-Starte зібрано 3 700 000 гривень на зйомки фільму «Одеський підкидьок». Завдяки платформі Спільнокошт Громадське радіо зібрало кошти для розширення мережі, а освітня платформа EdEra випустила відеопосібник для вчителів «Протидія цькування у школі на підставі інакшості». Платформа Komubook допомогла видати українською мовою кілька десятків книг сучасної світової класики (зокрема Філіпа Діка, Трумена Капоте та Хантера Томпсона).

Основними перевагами краудфандінгу можна видітили

- зменшення фінансових посередників;
- істотне збільшення аудиторії інвесторів;

- проведення маркетингу та оформлення попередніх замовлень;
- відстеження рівня попиту;
- організація зворотнього зв'язку із споживачем на початку виробництва;
- можливість отримати фінансування та залишити управління компанією у своїх руках;
- повернення коштів, якщо проєкт не реалізувався або перенаправлення в новий проєкт.

Попри переваги, існують і певні недоліки краудфандінгу:

- висока міра невизначеності для компанії та інвесторів;
- високі вимоги щодо рівня маркетингової та інформаційної підготовки підприємства;
- компанія розкриває перед конкурентами свій інноваційний продукт до виходу на ринок;
- можливість не виконання проєкту, який було профінансовано;
- можливість розміщення проєкту та збір коштів шахраями.

В Америці та Європі ця сфера вже давно регулюється законодавством. Натомість, в Україні належного правового регулювання немає, але це не означає, що немає оподаткування отриманих доходів. При запуску проєкту на платформу ініціаторам необхідно обов'язково враховувати майбутні податки. Фактично, гроші, які отримані від краудфандінгу - це непоганий дохід, і його необхідно декларувати. Форма оподаткування залежить від країни, де знаходиться платформа. Як правило, це податок на доходи фізичних осіб (якщо автор проєкту - фізична особа) та податок на прибуток у разі, якщо кампанію запустило підприємство.

Самостійне врегулювання краудфандінгу в Україні відсутнє. Незважаючи на це, краудфандінг повноцінно функціонує та розвивається. На практиці проєкти зазвичай розміщують на спеціально створеній платформі, власному веб-сайті або Facebook сторінці автора проєкту. Загалом відсутність чіткого врегулювання краудфандінгу в Україні потрібно розглядати з двох сторін. Позитивним моментом є відсутність вимог щодо форми діяльності, в якій автор проєкту має здійснювати свою діяльність, відсутність максимальної суми, яку бекер можуть вносити, але, з іншого боку, наявність чіткого закону, який би врегулював діяльність краудфандінг, дало б поштовх для бізнесу і дозволило б збирати кошти для бізнес-проєктів за спрощеною процедурою [1, с. 135].

Збір коштів шляхом краудфандінгу – це плідна праця, що включає якісну презентацію проєкту, розкрутку за допомогою реклами, поширення інформації серед друзів та знайомих тощо. Проєкт має бути якісно продуманий у всіх напрямках. Крім того, краудфандінг – це завжди і зустрічні вкладення. Тому при визначенні суми, яку необхідно отримати, слід врахувати відсоток (комісію), який належить платформі, поточні витрати та податки. І, звичайно, не останню роль відіграє вибір самої платформи, а обирати можна як серед вітчизняних, так і закордонних майданчиків. Проте українські платформи більше орієнтовані на соціальні та культурні проєкти.

Ідея ж краудлендінгу проста: отримати позику на розвиток бізнесу, але не від банку, а від групи приватних осіб. Якщо у користувача хороша кредитна історія та ідея, яка запалює серця, є змога дуже швидко отримати гроші на таких платформах. Це найшвидший спосіб краудфандінгу, де схвалення можна отримати за один день і навіть швидше. Тут також можна отримати позику загалом на розвиток бізнесу, а не на конкретний продукт чи проєкт. Проте ставки досить високі. Крім того, отримувач кредиту виступає приватна особа, а не компанія, тому проблеми з виплатами зіпсують особисту кредитну історію.

Funding Circle – найбільший британський краудлендінговий сайт, сфокусований на малому бізнесі. На платформі вже видано $7 млрд. загалом 51 000 стартапам. Найбільш часто там отримують кредити за досить низькими ставками, близько 4,99%. Проте збитки цієї платформи зростають через невиплати та невдалі угоди. Спочатку ця мережа замислювалася як платформа інвестицій між приватними особами, але зараз до неї все більше залучаються галузеві інвестори, готові прийняти на себе великі ризики. Таким чином, краудлендінг – це вже інвестування-кредитування. Через фінансовий майданчик кредитується підприємець. При такому вигляді інвестування прибуток може сягати 30% річних.

Можна виділити два види краудлендінгу:

- p2p - кредитування («peer to peer»-«рівний рівному»), фізична особа кредитує фізичну особу;
- p2b - кредитування («peer to business»), фізична особа кредитує компанію (юридичну особу).

Краудлендінг дуже зручний для бізнесу. Адже підприємець отримує гроші без застави і з процентною ставкою нижчою від банківської.

Одним із найпопулярніших майданчиків для краудлендінгу за кордоном є Lendingclub.com.

Краудінвестінг - це кредитування малих підприємств. Якщо у компанії, якій потрібні інвестиції, є акції, вона кожного інвестора робить своїм акціонером. Якщо ж компанія не має акцій, то інвестору

пропонують інші варіанти оформлення частки в компанії. Краудінвестінг поєднує в собі плюси і від краудлендінгу, і від венчурного інвестування. За рахунок розподілу необхідного для компанії «кредиту» між кількома донорами підвищується шанс збору кінцевої суми.

Відомим світовим майданчиком для краудінвестінгу є Crowdcube.com.

Варто сказати, що між краудлендінгом та краудінвестінгом дуже тонка грань. Відбувається дуже велика плутанина цих двох напрямів інвестування. Можливо, скоро терміни «краудлендінг» та «краудінвестінг» стануть взаємозамінними.

Краудвінестінг по-іншому називають краудфандінгом капіталу, тобто замість бонусів та заохочень інвестори отримують за свій грошовий внесок невелику частку бізнесу. По суті, це ангельське інвестування, тільки перенесене онлайн. І цей сегмент переживає справжній бум. За прогнозами Statista, на краудвінвестінгові угоди в портфелях інвесторів припадатиме $31,1 млрд. у 2022 році проти $11,2 млрд. у 2021 році [2, с. 62].

Equity crowdfunding не тільки постачає бізнесу інвесторів, але й додаткову експертизу в їхній особі, яка дозволяє йому зростати. Зазвичай у такій моделі гроші виділяються на розвиток бізнесу загалом, а не на один конкретний продукт. Крім того, грошей тут можна отримати набагато більше [3, с. 124]. Так, компанія 3D-друку Unlimited Tomorrow нещодавно отримала $1,57 млн. на подібних платформах, включаючи Indiegogo і Microventures. Втім, цей процес також не працює швидко: зазвичай краудінвестінгова кампанія займає від півроку до року. Багато стартапів також не проходять за критеріями.

На ринку існує багато платформ, які використовують гібридну модель. Наприклад, ще один популярний ресурс Indiegogo поєднує можливості краудфандінгу (бонуси) і краудлендінгу (купівля частки). У цієї платформи більше можливостей, ніж у Kickstarter, а краудлендінг займається окремий підрозділ під назвою First Democracy VC. Тут було укладено угод на суму $1,5 млрд.

Вважається, що саме з краудсорсінг-платформи розпочалася історія краудфандінгу в Інтернеті. Краудсорсінг - це платформи, які використовують ідеї будь-яких людей з натовпу для того, щоб впроваджувати інновації будь-чого: мода, бізнес, дизайн, політика. Наприклад, HeroX - це канадська платформа, яка дозволяє організаціям використовувати методи спільної роботи для вирішення повсякденних проблем, пов'язаних із трудовою практикою та управлінням виробництва продуктів та послуг. За даними Technavio, світовий ринок краудфандінгу зростатиме на 17% на рік з 2018-2022 років, галузь досягне обсягу $89,72 млрд. Оцінки World Bank збігаються: галузь досягне $95 млрд. у найближчому майбутньому.

За останнє десятиліття краудфандінг став звичним інструментом просування нових ідей ринку. За своєю сутністю, впровадження цієї моделі у свідомість людей стало основним для бурхливого зростання ринку криптовалют, де діють подібні закони. Отже, краудфандінг продовжить розвиватися на користь дедалі більше життєздатних моделей мікроінвестування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тульчинська С., Солосіч О., Голуб М. Особливості краудфандінгу як різновиду інвестування. *Сучасні проблеми економіки і підприємництво*. 2017. Вип. 19. С. 132–140.

2. Васильчук І. Крауфандінг і краудінвестінг як фінансові інновації. *Ринок цінних паперів України.* 2013. № 11–12. С. 59–67.

3. Домбровська С. Сучасні технології фінансування інноваційних проєктів. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 вересня 2020. Одеса: «Принт бистро», 2020. С. 123-126.

Домбровська Софія Олексіївна **–** канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського національного економічного університету, м. Одеса

Dombrovska Sofiia **–** PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Financial Management and Stock Market Odessa National Economic University, Odessa

СУДК: 330.322

О. І. Забчук
С. В. Огінок

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. *У статті розглянуто сучасний стан та динаміку зміни інвестиційної діяльності в економіці України. Досліджено вплив пандемії COVID-19 на показники інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату України.*

Ключові слова: інвестиції; інвестиційна привабливість; інвестиційний клімат; пандемія COVID-19.

THE IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC ON THE STATE OF INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINIAN ECONOMY

Abstract. *The article considers the current state and dynamics of changes in investment activity in the economy of Ukraine. The impact of the COVID-19 pandemic on the indicators of investment attractiveness and investment climate of Ukraine has been studied.*

Keywords: investment; investment attractiveness; investment climate; COVID-19 pandemic.

Пандемія COVID-19 стала справжнім викликом для національних економік усіх країн світу. Дестабілізуючий вплив цього явища у вигляді закриття кордонів, зменшення доходів від багатьох сфер, особливо торгівлі та розваг, авіаперевезень, зниження роздрібного товарообороту безумовно можна назвати однією з найбільших перешкод для подальшого розвитку деяких держав. Значних збитків внаслідок пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 зазнала і економіка України. Зокрема, значні зміни відбулись у сфері інвестиційної діяльності.

Вплив пандемії на стан інвестиційної діяльності в економіці України досліджували багато вчених, як зарубіжних : Marina Leiva [1], так і українських: Акімов О.О. , Акімова Л.М. , Бобровська О.Ю. , Кравченко Т.А. , Лисачок А.В. [2] та ін., проте ,через високу динаміку зміни епідеміологічної ситуації по всьому світу, ця тема досі потребує постійного аналізу.

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [3], скорочення обсягу освоєних капітальних інвестицій зазнали майже всі сфери економічної діяльності, найбільше постраждали авіаційний транспорт та мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, які потрапили до переліку обмеження діяльності в умовах карантину. Тенденцію скорочення інвестицій вдалось оминути поштовій та кур'єрській діяльності та телекомунікаціям (електрозв'язку).

З початком пандемії, у 2020 р. капітальні інвестиції в економіку України скоротилися на 38% — до 419,8 млрд грн [4].Спостерігається щоквартальне зниження обсягу надходжень капітальних інвестицій у відсотковому відношенні, порівняно з 2019 роком (Рис.1).

У січні-вересні 2021 року обсяг освоєння капітальних інвестицій становив 331 665,9 млн грн.[5].

Стосовно прямих іноземних інвестицій динаміка також невтішна. Надходження ПІІ сприяють економічному та соціальному розвитку держави, підвищують її конкурентоспроможність на світовому ринку. Саме тому їх скорочення, викликане пандемією COVID-19, стало потрясінням для економіки України. Нестабільні та небезпечні епідеміологічні умови, введення жорстких карантинних обмежень та багато інших негативних факторів спровокували значне уповільнення та скорочення діяльності багатьох секторів економіки держави, що стало наслідком значного зменшення потоку інвестицій з-за кордону.

Якщо ще у 2019 році надходження від ПІІ в економіку України становили 5860 млн дол США, то з початком пандемії COVID-19 у 2020 році спостерігається чистий відтік ПІІ 868,2 млн дол США, що є одним з найгірших показників за останні 20 років. Проте у 2021 ситуація відносно стабілізувалась, оскільки в зазначеному році приплив ПІІ становив 5128 млн дол США [6], що свідчить про поступове оговтання від «ковідної кризи 2020 року».

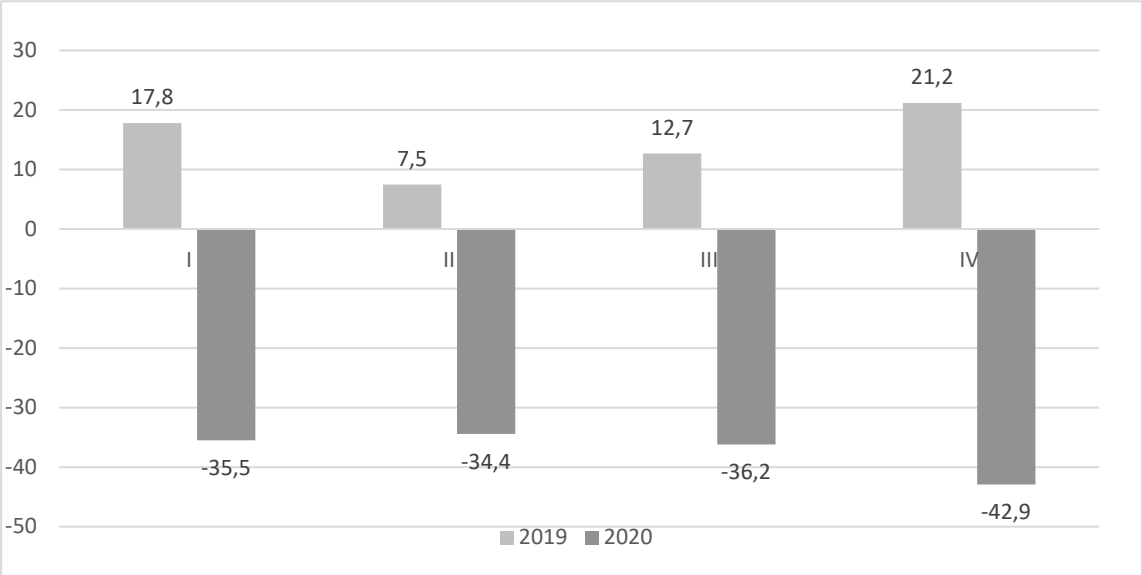

Рис 1. Капітальні інвестиції, у % до відповідного кварталу попереднього року
Джерело: побудовано на основі [3]

Станом на вересень 2021 року, найбільші надходження прямих інвестицій отримали підприємства промисловості- 41,1 % та організації, які здійснюють оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів- 15,9 %.

Основні країни- інвестори: Кіпр – 32,9 %, Нідерланди – 18,8 %, Швейцарія – 6,4 %, Велика Британія – 5,2 %, Німеччина – 4,8 %, Австрія – 3,2 %, Люксембург – 2,0 % і Франція – 2,0 % [5].

На кількість інвестиційних надходжень безпосередньо впливає інвестиційний клімат всередині країни. Вивчаючи динаміку зміни індексу інвестиційної привабливості України, представленого Європейською бізнес асоціацією [7], найнижчий показник – 2,4, можна спостерігати саме у 2 півріччі 2020 року. Це свідчить про кореляцію між негативним впливом COVID-19 та станом інвестиційного клімату в Україні (Рис.2).

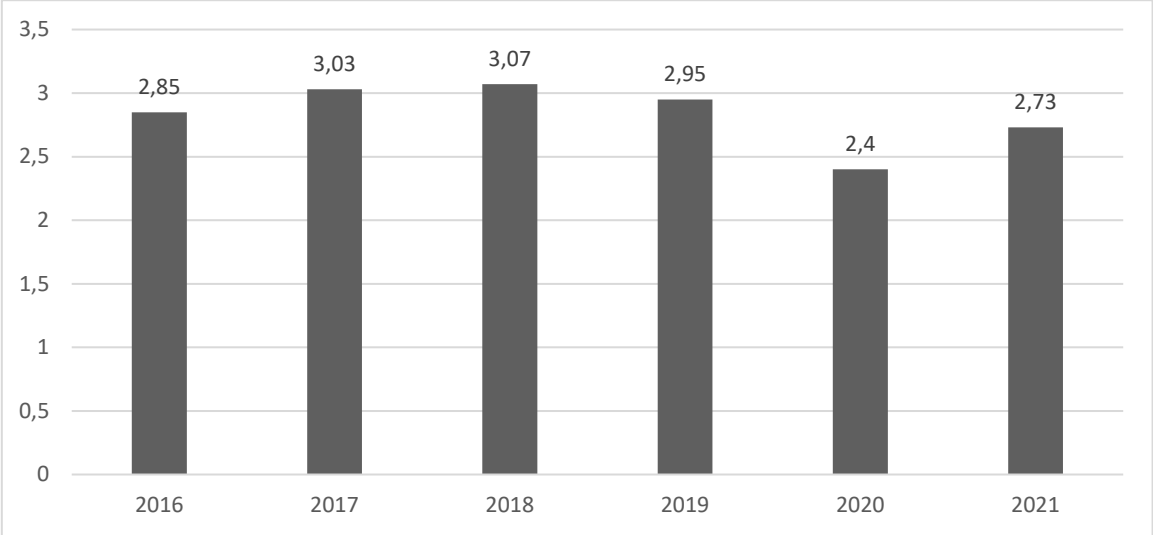

Рис.2 Динаміка індексу інвестиційної привабливості України 2016-2021
Джерело: побудовано на основі [7]

Порівняно з 2020, у 2021 році оцінки інвесторів є більш позитивними: лише 53% вважають інвестиційний клімат України несприятливим, тоді як у 2020 році цей показник становив 78 %. Та порівняно з іншими країнами, ці дані є невтішними.

Більшість інвесторів не очікують покарщення інвестклімату у 1 півріччі 2022 року, 44% вважають

інвестування нових компаній в Україну протягом найближчих 6 місців невигідним. Новим фактором, що впливає на інвестклімат, стала вакцинація. Відтак, низькі темпи вакцинації є ще однією причиною зменшення інвестиційної привабливості України [7].

Тож, можна зробити висновок, що наслідками пандемії COVID-19 у сфері інвестиційної діяльності економіки України є зменшення кількості капітальних та прямих іноземних інвестицій порівняно з доковідним періодом. Також коронавірусна хвороба стала однією з причин погіршення інвестиційного клімату всередині країни.

Варто зазначити, що на низький рівень інвестицій в сектори економіки України впливає не лише пандемія, а й низка інших важливих факторів : нестабільне геополітичне становище, слабка судова система, високий рівень корупції, розвинена тіньова економіка, складна податкова система. Саме тому для стимулювання зростання обсягів інвестицій український уряд повинен вдаватись до рішучих дій та радикальних реформ, пов'язаних з протидією корупції, зміною судової та податкової систем, захистом права власності інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Marina Leiva. The state of play: FDI in Ukraine. Investment Monitor. 16 February, 2021. URL: https://www.investmentmonitor.ai/ukraine/the-state-of-play-fdi-in-ukraine

2. Бобровська , О., Лисачок А., Кравченко Т., Акімова L., & Акімов, О. (2021). Сучасний стан інвестиційної безпеки україни в умовах covid-19 та її вплив на фінансово-економічну ситуацію держави. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, *1*(36), 233–242. URL: https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3237/3141

3. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: підсумки 2020 року та виклики і загрози постпандемічного розвитку. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=207b0ea0-8a87-48ac-b332-42732e4021b9

4. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 04.02.2022).

5. Міністерство економіки України. Інвестиційна діяльність в Україні. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=add51efa-8ecd-480f-8e12-9e338eb75b00

6. Мінфін. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/ (дата звернення: 04.02.2022)

7. Європейська Бізнес Асоціація: Індекс інвестиційної привабливості України. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/EBA-InvestIndex_2H-2021_UKR.pdf

Забчук Ольга Іванівна, студентка 2 курсу спеціальності «Міжнародні економічні відносини», факультет міжнародних відносин, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: olha.zabchuk@lnu.edu.ua

Огінок Соломія Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: solomiya.ohinok@lnu.edu.ua

Zabchuk Olha I.- 2nd year student, International Economic Relations, Faculty of International Relations, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: olha.zabchuk@lnu.edu.ua

Ohinok Solomiya V. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: solomiya.ohinok@lnu.edu.ua

УДК 330.322:620.9620.9:621.31:346.27

А.С. Завербний
О.Є. Семенова
С.А. Завербний

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ У ВІДНОВЛЮВАЛЬНУ ЕНЕРГЕТИКУ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРУВАННЯ

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. *У статті досліджено нинішній стан, проблеми, перспективи інвестування до відновлювальної енергетики України за умов євроінтегрування. Проаналізовано динаміку інвестування до відновлювальної енергетики України. Діагностовано переваги і недоліки інвестування до відновлювальної енергетики України. Запропоновано механізми для вирішення існуючих проблем інвестування даної галузі.*

Ключові слова: інвестування, енергетична сфера, відновлювальна енергетика, сонячна енергетика, вітрова енергетика, євроінтегрування.

Current problems of investing in renewable energy in Ukraine in terms of European integration

Abstract: *The article examines the current state, problems, prospects of investing in renewable energy in Ukraine in terms of European integration. The dynamics of the investment in renewable energy of Ukraine are analyzed. The advantages and disadvantages of investing in renewable energy in Ukraine diagnosed. Mechanisms for solving existing investment problems in this industry are proposed.*

Keywords: investment, energy, renewable energy, solar energy, wind energy, European integration.

Як показує аналізування статистичних даних, протягом 2020 р. у світі було інвестовано понад $501 млрд. дол. США до низьковуглецевих активів (303 млрд. дол. США до нових потужностей відновлювальної енергетики із рекордними встановленими потужностями сонячних і вітряних електростанцій (132 ГВт та 73 ГВт, відповідно) [1].

Тобто продовжується процес глобального переходу від використання корисних копалин до відновлювальної енергетики. Згідно оптимістичних прогнозів, вже у 2050 р. вітрова, сонячна енергії прогнозовано забезпечуватимуть близько 56% світового енергетичного балансу (в країнах-лідерах вони прогнозовано досягнуть 80%) [1].

Світове інвестування до «енергетичного переходу» у 2021 р. зросли аж на 27% порівняно із 2020 р. (сягнувши нового рекордного максимуму 755 млрд. дол. США) [1, 2]. Фахівцями встановлено тренд приросту глобальних інвестицій у наступних напрямах: відновлювані джерела енергії, системи зберігання енергії, електромобільність, воднева енергетика, електроопалення, атомна енергетика, стійкі матеріали [2].

Основними країнами-лідерами за обсягами інвестування до світового енергопереходу виступають Китай (266 млрд. дол. США), США (114 млрд. дол. США), країни ЄС (154 млрд. дол. США) [2].

Україна після укладання та підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом (2014 р.), ратифікування Паризької угоди про клімат (2016 р.) взяла зобов'язання приведення національної енергетичної системи до стандартів ЄС, що було відображено в Енергетичній стратегії України (до 2035 р.). За вказаною стратегією в енергетичному балансі України частка відновлюваних джерел енергії повинна становити 25% до 2035 р. [2, 3, 4].

Ухвалення змін до «Закону про «зелені» тарифи» 2015 року й «Закону про ринок електроенергії» 2017 року зміцнило довіру інвесторів до державної системи підтримки «зеленої» енергетики. Загальний обсяг прямих інвестицій до відновлюваних джерел енергії в Україні із моменту введення «зеленого» тарифу (2008 р.) сягнула 12 млрд. дол. США, (7,2 млрд. дол. США припадає на 2015-2020

рр., 3,4 млрд. дол. США інвестовано у 2019 р.) [2, 3, 4]. Це дозволио покращити інвестиційний клімат країни, зайняти 15-ту позицію світового рейтингу за обсягами інвестування до відновлюваних джерел енергії у 2019 р.

Відповідно саме відновлювальна («зелена») енергетика в Україні протягом 2015-2020 рр. була однією із небагатьох галузей, що вважалися успішною.

За приростом встановлення потужностей вітрових, сонячних електростанцій Україна у 2020 р. посіла 9 місце в світі та 20 місце за сумарними встановленими потужностями.

Одночасно піднялася також позиція України і у рейтингу привабливості інвестицій у відновлювальну енергетику (із 63-ої за 2018 р., аж до 8-ої у 2019 р.) серед країн, що розвиваються [2, 3, 4].

Близько 3,6 млрд. дол. США (третина від загального обсягу) інвестувань до відновлюваних джерел енергії здійснено стратегічними іноземними інвесторами.

Тобто відновлювальна енергетика в Україні набула статусу провідної галузі за обсягами прямого іноземного інвестування. Що є позитивним зрушенням.

Окрім безпосередніх прямих інвестицій проекти відновлюваних джерел енергії забезпечили також створення понад 30 тисяч робочих місць, модернізування застарілої енергетичної інфраструктури, збільшення обсягів надходжень до місцевих бюджетів (за рахунок сплати прибуткового податку, платежів за оренду землі тощо).

Внесок відновлюваних джерел енергії до держбюджету України у вигляді податків склав близько 3,7 млрд. дол. США.

Але вже наприкінці 2019 р. ситуація із відновлювальною енергетикою в Україні почала суттєво погіршуватися через те, що Міністерством енергетики, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України було ініційований перегляд зобов'язань держави із підтриманням даної галузі. Найгіршим результатом цього був перегляд, який мав зворотну силу, тобто відбувався так би мовити «заднім числом», що є просто неприпустимим для ринкових відносин у світі.

Міністерство енергетики України пояснило ситуацію тим, що держава більше не в змозі виконувати взяті на себе зобов'язання [1, 6] через надмірне зростання кількості реалізованих, запланованих об'єктів відновлюваних джерел енергії. Зрозуміло, що невиконання зобов'язань тягне за собою відповідальність перед іноземними інвесторами.

Державна система підтримання відновлюваних джерел енергії в Україні виявилася скомпрометованою, а значні обсяги інвестування були заморожені, інвестиційний клімат суттєво погіршився.

Для вирішення цієї проблеми український уряд та іноземні інвестори відновлювальної енергетики погодили меморандум, в якому інвестори відновлюваних джерел енергії погодилися на наступне [6]:

- «добровільне» зниження величини так званих «зелених» тарифів;
- скорочення часу на введення в експлуатування для проектів із підписаними попередніми договорами купівлі електричної енергії (абревіатура «pre-PPA»);
- відмова від міжнародного арбітражного розгляду претензій до уряду нашої країни.

Український уряд гарантував [6, 7]:

- здійснення своєчасних платежів виробникам відновлюваних джерел енергії;
- погашення існуючого боргу перед виробниками відновлюваних джерел енергії за узгодженими термінами;
- відсутність погіршення схеми підтримання відновлюваних джерел енергії до 2030 р.;
- адаптування механізмів компенсування обмеження обсягів виробництва електроенергії;
- запуск аукціонів відновлюваних джерел енергії.

Однак, поки що більшість задекларованих зобов'язань уряду так і залишаються виключно «декларативними».

При цьому альтернативні механізми для вирішення проблеми, що склалася із відновлювальною енергетикою в України (приміром, аукціони, контракти на різницю (абревіатура «CFD»), прямі корпоративні договори тощо) поки що є відсутніми та не передбачаються до реалізування в найближчому часі. Але саме вони, на думку багатьох експертів [1, 6, 7] та враховуючи світовий досвід (адже не єдина Україна стикається з цією проблемою) є здатними повернути інтерес іноземних та внутрішніх інвесторів, забезпечувати гармонійний розвиток галузі.

У більшості країн світу, включаючи й Україну, відновлювальна енергетика не вимагає прямих державних субсидій.

Але для подальшого залучення необхідних обсягів інвестування, фінансування проєктів, збереження вже залучених коштів потрібно не лишень формування і декларування, але й реальне підтримання державою ефективних ринкових механізмів, які, на жаль, в нашій країні покищо просто відсутні.

Потенційним шляхами вирішення проблем, які склалися в інвестуванні відновлювальної енергетики України (окрім зазначених нами вище) повинні бути наступні [5, 6, 7]:

- державна влада України повинна проводити чітку, послідовну політику;
- сформувати ефективний механізм правового регулювання відновлювальної енергетики (податки на викиди, преференції для виробників відновлювальної енергетики тощо),
- формулювати чітку, зважену, продуману стратегію розвитку відновлюваної енергетики країни;
- повне виконання зобов'язань перед інвесторами до відновлюваних джерел енергії, зокрема й іноземними, ведення з ними відкритого діалогу для взаємовигідного вирішення існуючих проблем,
- активний розвиток інститутів спільного та венчурного інвестування відновлюваних джерел енергії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рікшпун Н., Щербина С. «Зелена» енергетика в Україні. Як історія міжнародного успіху обернулася черговим провалом. URL: https://forbes.ua/company/zelenaya-energetika-v-ukraine-kak-istoriya-mezhdunarodnogo-uspekha-obernulas-ocherednym-provalom-26052021-1676

2. Глобальні інвестиції в енергоперехід зросли на 27% у 2021 році URL: https://interfax.com.ua/news/investments/794512.html

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

4. Закон України «Про ринок електричної енергії» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text

5. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20#Text

6. Гмирін А. Інвестиції в "зелену" генерацію України: як історія успіху перетворилася на провал URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2021/12/17/680724/

7. Кузьміна М.М. Сучасні тенденції правового регулювання відновлювальної енергетики в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 8. 2020. С. 193-196.

Завербний Андрій Степанович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Семенова Ольга Євстахіївна – асистент кафедри інформаційних технологій видавничої справи, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: olha.y.semenova@lpnu.ua

Завербний Сергій Андрійович – студент, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: serhii.zaverbnyi.knm.2019@lpnu.ua

Zaverbnyj Andrij S. – doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: serhii.zaverbnyi.knm.2019@lpnu.ua

Semenova O. Ye. – assistant of the Department of Publishing Information Technologies, Lviv Polytechnic National Uni

versity, Lviv, e-mail: olha.y.semenova@lpnu.ua

Zaverbnyj Serhij A. – student, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: serhii.zaverbnyi.knm.2019@lpnu.ua

УДК: 330.322: 330.601

В. О. Казимірова
Л. Ю. Сагер

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ[2]

Сумський державний університет

Анотація. *На сьогоднішній день, однією з найважливіших галузей економіки є інвестиційна діяльність, однією з передумов запровадження якої в Україні є покращення зв'язків з країнами-партнерами. Метою дослідження є визначити проблемні питання залучення інвестиційних ресурсів в економіку України в цілому та запровадження інновацій зокрема. Також досліджено основні проблеми інвестиційної діяльності в Україні, перспективи розвитку та проаналізовано суми інвестицій, які надійшли в українську економіку протягом останніх років. Визначено основних країн-інвесторів та які з них все ще інвестують в Україну.*

Ключові слова: інвестиційна діяльність; ресурси; економіка; економічний і політичний розвиток; фінансово-економічна діяльність.

MODERN PROBLEMS OF ATTRACTING INVESTMENTS IN INNOVATION ACTIVITIES IN UKRAINE

Abstract: *Today, one of the most important fields of the economy is investment. Improving relations with partner countries is one of the prerequisites for the introduction of investment activities in Ukraine. The purpose of the study is to identify problematic issues of attracting investment resources into the economy of Ukraine. The main problems of investment activity in Ukraine, prospects of development and the amounts of investments received to the Ukrainian economy in recent years are also studied. The main investor countries have been identified and which of them are still investing to Ukraine.*

Keywords: investment activity; resource; economy; economic and political development; financial and economic activities.

У сучасних умовах Україна постала перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційного процесу. Беззаперечно інвестиційний процес напряму залежить від інноваційного. Тому варто звернути увагу на проблеми та перспективи розвитку інновацій в Україні.

Оцінюючи загальну ситуацію в інноваційній сфері України, умовно можна сформувати три основні проблеми, які пригнічують її розвиток:

1) дефіцит фінансових ресурсів та відсутність дієвих стимулів з боку держави;
2) недосконалість законодавчого поля;
3) низький інноваційний потенціал промислових підприємств. [5].

Що стосується фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні, воно є обмеженим, а його збільшення потребує впровадження комплексу заходів щодо мобілізації наявних та потенційних фінансових ресурсів.

Основними завданнями, що сприятимуть інноваційному розвитку, є:

- структурна перебудова національної економіки;
- створення інфраструктури для інноваційної діяльності;
- цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;
- створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності;
- широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій;
- удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності;

[2] Робота виконана за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної теми «Когнітивна модель комерціалізації інновацій в умовах Індустрії 4.0: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації» (№ ДР 0122U000780)

- підвищення інноваційної культури суспільства. [6].

Загалом Україна досягла відчутних досягнень у справі залучення іноземних інвестицій.

Дослідження проблем іноземного інвестування в Україні, які проводилися науковцями, аналітиками та експертами, показали, що найбільш негативно на процес іноземного інвестування в Україні впливають суперечливість інформації про об'єкти інвестицій і процес їх оформлення, відсутність системного підходу до залучення іноземних інвестицій на рівні областей, міст та районів, нерегульованість інтересів інвесторів та національної економіки тощо.

Однак Україна в змозі подолати ці труднощі. Свідченням цього є те, що на сьогоднішній день в Україні створено розвинуте правове поле для інвестування. Законодавство України передбачає необхідні гарантії діяльності для інвесторів. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами [1].

Після подій на Майдані та початку протистояння в Криму і на Донбасі нові прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну значно знизились – від $4,5 млрд у 2013 році до $410 млн у 2014 році. Безсумнівно, що основною причиною падіння став військовий конфлікт з Росією та поглиблена ним політична і економічна криза в країні.

При цьому прямі інвестиції в Україну почали падати ще перед подіями 2014 року. Вже у 2013 році ПІІ знизились на 46,4% від $8,4 млрд у 2012 році – внаслідок скорочення попиту на український експорт, погіршення політичної ситуації та економічної невизначеності. Схоже падіння відбулось у 2009 році на тлі різкого зниження глобальних інвестиційних потоків внаслідок світової фінансової кризи. Тоді ПІІ в Україну знизились на 56%.

Проте падіння ПІІ більш ніж вдесятеро у 2014 році стало безпрецедентним як в українській історії, так і порівняно із сусідніми країнами.

У минулому році прямі іноземні інвестиції в Україну у другому кварталі становили майже $1,35 млрд. За даними НБУ, із них майже 100% інвестицій ($1,337 млрд) надійшло з країн Європейського Союзу.

Найбільше ПІІ надійшло з Нідерландів – $922,8 млн та Німеччини – $242,9 млн.

Водночас інвестори зі Швейцарії вилучили $112,7 млн інвестицій, з Кіпру – $83 млн, з Російської Федерації – $9,4 млн.

До цього Кіпр був найбільшим іноземним інвестором в Україну.

На кінець березня прямі іноземні інвестиції в економіку України склали $51,785 млрд. Кіпрські компанії зокрема інвестували в Україну $16,72 млрд.

Торік чистий відтік прямих іноземних інвестицій Україну склав $868,2 млн порівняно з їх чистим припливом у $5,86 млрд у 2019 році [2].

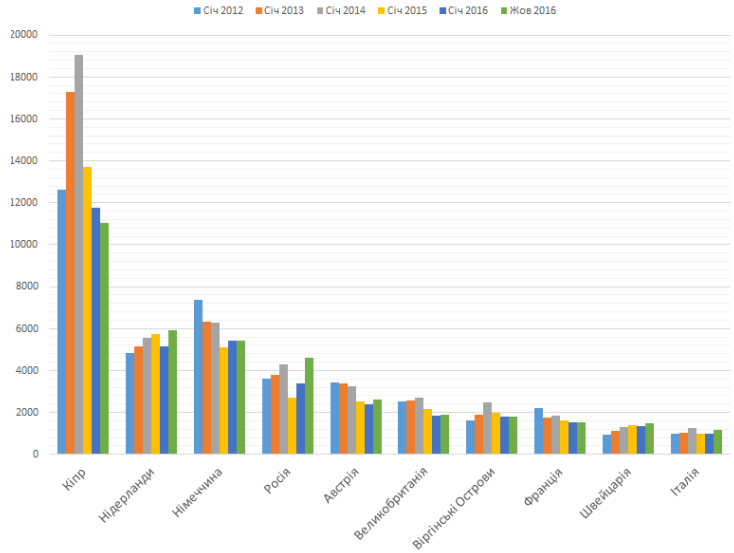

Рис.1. Динаміка залучення іноземних інвестицій в Україну

Джерело: Державна служба статистики України

Однак поряд з привабливим інвестиційним кліматом на сьогоднішній день в Україні можна виділити цілу низку проблем, що перешкоджають залученню інвестиційних ресурсів:

- відсутність сталої стратегії економічного і політичного розвитку;
- обмеженість державних підприємств, що підлягають приватизації, і в яких зацікавлені потенційні інвестори;
- незабезпеченість усім суб'єктам економічних відносин, у тому числі й іноземним інвесторам, рівних економічних прав і свобод у здійсненні фінансово-економічної діяльності;
- складність податкової системи та суттєве податкове навантаження;
- відсутність надійної інвестиційної історії [3].

Отже, підсумовуючи, основними тенденціями, що характеризують здійснення прямих іноземних інвестицій в економіку України, виступають:

1) надходження більшості інвестицій із країн ЄС;

2) інвестування коштів країнами ЄС у високорентабельні галузі економіки, які дають швидкі прибутки, а саме: в торгівельний комплекс, харчову, фармацевтичну промисловість, фінансову сферу. Тоді як інвестування в економіку переважної більшості країн, крім торгівлі, здійснюється в основному за такими напрямами як інновації, науково-дослідна робота і добувна промисловість;

3) здійснення прямих іноземних інвестицій у найбільш важливі для української економіки галузі країнами, які добре знайомі зі специфікою економічного, соціального і політичного життя нашої держави, зокрема Росією;

4) недостатній обсяг надходження іноземного капіталу в Україну у формі прямих інвестицій [4].

Україна володіє такими позитивними характеристиками інвестиційного клімату як багатий ресурсний потенціал, висококваліфікована робоча сила і вигідне географічне розташування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваль, Н. О. Проблеми та шляхи покращення інвестиційної діяльності в економіці України / Наталія Олегівна Коваль, Лідія Віталіївна Терпель // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. - Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 13. – С. 56-63. – ISSN 1993-0259.
2. Прямі іноземні інвестиції в Україні: війна і мир | VoxUkraine. *VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну*. URL: https://voxukraine.org/investments-in-ukraine-ua/ (дата звернення: 13.02.2022).
3. Фіщук Н. Ю., Причепа Г. В. Сучасний стан та тенденції прямого інвестування в економіку україни. URL: http://magazine.faaf.org.ua/suchasniy-stan-ta-tendencii-pryamogo-investuvannya-v-ekonomiku-ukraini.html (дата звернення: 13.02.2022).
4. Герзанич В. М. Основні недоліки та проблеми залучення іноземних інвестицій в україні. *Ефективна економіка*. 2014. Т. 4.
5. Yershova H. Innovation activity in Ukraine: main trends and problems. *Ekonomìka ì prognozuvannâ*. 2018. Т. 2017, № 4. С. 137–148. URL: https://doi.org/10.15407/eip2017.04.137 (дата звернення: 15.02.2022).
6. Яковенко Р. В., Чернега А. М. Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та перспективи. м. Кіровоград.

Казимірова Вероніка Олександрівна, студентка кафедри маркетингу, Сумський державний університет, м. Суми, e-mail: veronika.kazymirova@gmail.com

Сагер Людмила Юріївна, к.е.н., доц., доцент кафедри маркетингу, Сумський державний університет, м. Суми, e-mail: l.sager@kmm.sumdu.edu.ua

Kazymirova Veronika – student, Department of Marketing, Sumy State University, Sumy, e-mail: veronika.kazymirova@gmail.com

Saher Liudmyla **–** PhD, Associate Professor, Department of Marketing, Sumy State University, Sumy, e-mail: l.sager@kmm.sumdu.edu.ua

УДК 330.32:565.2

Н.Є. Каличева
М.В. Касюдик
Є.В. Лобанова

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Український державний університет залізничного транспорту

Анотація. *Дослідження присвячено вирішенню актуальної проблеми відтворення основних фондів на залізничному транспорті шляхом оцінки їх техніко-економічного стану.*
Ключові слова: відтворення; основні фонди; залізничний транспорт; виробнича потужність

Intensification of reproduction of fixed funds of railway transport

Abstract. *The study is devoted to solving the current problem of reproduction of fixed assets in railway transport by assessing their technical and economic condition.*
Keywords: reproduction; fixed assets; railways; production capacity

Задоволення потреби у перевезеннях потребує наявності рухомого складу та відповідної інфраструктури, що пов'язане з значними капітальними вкладеннями та використанням величезного виробничого апарату. У зв'язку з цим з особливо актуальними є питання вибору оптимальних інвестиційних рішень щодо розвитку основних фондів транспортної системи країни.

Основні виробничі фонди акумулюють у собі все нове, що створюється наукою і технікою, є носієм і водночас результатом науково-технічного прогресу. Стан економіки пред'являє нові вимоги до відтворення основних фондів, висуває проблеми та завдання щодо вдосконалення виробничого потенціалу галузей транспорту, у тому числі і залізничного транспорту [1].

Відтворення основних виробничих фондів (виробничих потужностей) є перевагами ринкової системи господарювання, що характеризується органічною єдністю створення умов для реалізації поставленого завдання та підходами втілення.

Головним завданням у відтворенні основних виробничих фондів сфери транспорту стає забезпечення відповідності рівня її розвитку рівню науково-технічного прогресу та досягнення на цій основі зростання ефективності використання основних виробничих фондів [1].

Для характеристики відтворювального процесу залізничного транспорту потрібна система показників, які всебічно характеризують цей процес і період часу, достатній для оновлення основних виробничих фондів [2].

Економічний оборот основних виробничих фондів та оборот їх у натурально-речовинної формі залежить від процесів створення виробничих потужностей і від їх використання. Відтворення фондів і виробничих потужностей регламентується встановленими нормативами тривалості їх створення (проєктування, будівництво) та експлуатації (термін служби основних виробничих фондів). Технічно можливі та економічно обґрунтовані чинні нормативи при їх дотриманні забезпечують найбільш повне використання виробничих потужностей, сприяють подальшому технічному прогресу економічних систем.

Проблема відшкодування охоплює дві специфічні області: локальні розрахунки, мета яких - формування заявок на конкретне обладнання для конкретних виробничих ділянок на конкретний рік та макророзрахунки галузевого масштабу (зокрема, сфера транспорту), призначені для встановлення глобальних залежностей, що характеризують досить тривалі періоди (5-10 років), протягом котрих неминучі, різкі коливання за окремими роками згладжуються. Перші проводяться прямим рахунком на основі докладних відомостей про вік, технічний стан конкретних об'єктів, а також розрахунків економічної ефективності їх заміни.

Оновлення в цілому характеризується відношенням нововведених за період основних фондів до їх обсягу на кінець цього періоду. Інтенсифікація відтворювального процесу тим успішніша, чим вищі темпи та обсяги введення в дію більш продуктивних основних фондів та вибуття фізично та морально застарілих засобів праці, що є особливо актуальним для сфери залізничного транспорту, основні фонди

якої мають значний рівень зносу [3]. Завдання проектних та господарських організацій саме і полягає у максимально можливому забезпеченні всього введення основних фондів за рахунок якісно нових у порівнянні з діючими засобами праці, створених на новій технічній основі, та у своєчасному виведенні морально та фізично застарілих фондів з тією метою, щоб у складі діючих засобів праці постійно перебувала їхня найефективніша сукупність [4].

Оцінка техніко-економічного стану основних виробничих фондів здійснюється на основі аналізу процесів їх відтворення. Нормальний інвестиційний процес забезпечує утримання основних виробничих фондів на високому технічному рівні, що сприяє досягненню високих кінцевих результатів у виробничому процесі.

Процес простого та розширеного відтворення виробничого апарату пов'язаний із введенням нових фондів. Характер цього процесу визначається, з одного боку, темпами зростання нових фондів, а з іншого - величинами коефіцієнтів оновлення і вибуття [4].

Кількісна характеристика частки введення нових основних виробничих фондів у їх обсязі визначається коефіцієнтом оновлення. З його допомогою можна вважати загальний період оновлення основних фондів. Однак цей показник характеризує процес оновлення однобічно, з боку поповнення виробничого апарату новими введеннями. А процес оновлення характеризується не тільки введенням нових основних фондів, а й ліквідацією застарілих знарядь праці. Тому необхідно з розглядом рівнів коефіцієнта оновлення враховувати і рівні коефіцієнта вибуття.

У нормальних умовах відтворення високі рівні коефіцієнтів оновлення можуть характеризувати як високий ступінь "омолоджування" основних фондів, а й коротші терміни їх служби. І, навпаки, низькі рівні коефіцієнтів оновлення характеризують нижчу потребу у "омолоджуванні" у зв'язку з тривалими термінами служби основних фондів.

Таким чином, відтворення основних фондів та виробничих потужностей - це та сфера економіки, де насамперед здійснюється впровадження у виробничий процес досягнень науково-технічного процесу, формується її матеріальна структура. Успіх цієї справи залежить не тільки від техніко-економічних параметрів, створюваних та введених у дію виробничих потужностей, основних виробничих фондів, а й від масштабів їх введення та вибуття, тривалості створення та оновлення всієї сукупності чинних основних фондів, що є одним із напрямків стратегії реформ на залізничному транспорті України [1].

У зв'язку з цим, одним з головних завдань управління у сфері транспорту стає забезпечення відповідності рівня господарського розвитку рівню науково-технічного прогресу, досягнення на цій основі зростання ефективності економіки, підвищення матеріального та культурного добробуту суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Каличева Н.Є. Забезпечення ефективного розвитку залізничного транспорту через оновлення основних фондів колійного господарства. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2011. № 33. С. 45-49

2. Корінь М. В., Абдуллаєв А. І., Польгуй Д. Г. Розроблення моделі управління інвестиційним забезпеченням проєктів розвитку інфраструктури залізничного транспорту в умовах транскордонної співпраці. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 67. С. 238−247.

3. Дикань В.Л., Калініченко Л.Л. Соціально-економічна модернізація залізничного транспорту України. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2012. № 38. С. 121–131

4. Поповиченко, І. В., Спірідонова, К. О., Загустіна, А. Є. Основні напрями підвищення ефективності використання основних фондів в сучасних умовах господарювання. *Економічний простір.* 2019. Вип. 145. С. 149-159. URL: http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/110

Каличева Наталія Євгеніївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом, Український державний університет залізничного транспорту, Харків, e-mail: kalycheva_natash@ukr.net

Касюдик Марія Володимирівна, магістр, Український державний університет залізничного транспорту, Харків.

Лобанова Євгенія Вікторівна, бакалавр, Український державний університет залізничного транспорту, Харків.

Kalycheva Natalia Y. - doctor of economics, associate professor, professor of economics and management of production and commercial business, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv, e-mail: kalycheva_natash@ukr.net

Kasyudyk Maria V. - master, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv.

Lobanova Evgeniya V. - bachelor, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv.

УДК 335.531.2

Ю. А. Кашпрук

ОБГРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЧНИХ ОРІЄНТИРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Вінницький кооперативний інститут

Анотація. *У роботі обґрунтована інвестиційна стратегія управління інноваціями, яка призначена для визначення пріоритетів розвитку підприємств споживчої кооперації.*

Ключові слова: стратегія, інновації, ринок, джерела фінансування, економічна ефективність.

GROUND OF INNOVATIVE-INVESTMENT STRATEGIC REFERENCE-POINTS ON ENTERPRISES OF CONSUMER CO-OPERATION

Annotation. *Investment strategy of management innovations is in-process reasonable, that is intended for determination of priorities of development of enterprises of consumer co-operation.*

Keywords: strategy, innovations, market, sourcings, economic efficiency.

Обґрунтування інноваційно-інвестиційної стратегії на підприємствах споживчої кооперації можливе за рахунок визначення найтиповіших причин використання інновацій, що дають конкурентну перевагу господарюючим суб'єктам [1]:

- нові технології;
- нові запити покупців;
- поява нового сегменту галузі;
- зміна вартості або наявності компонентів виробництва;
- зміна управляючих дій з боку владних структур.

За змістом інвестиційна стратегія управління інноваціями повинна охоплювати рішення в області структури і обсягів виробництва, поведінки на ринках товарів і чинників, стратегічні аспекти внутрішньофірмового управління, а також враховувати наступні стратегічні напрями розвитку інноваційної сфери господарюючого суб'єкта: товарно-ринковий; ресурсно-ринковий; технологічний; інтеграційний; фінансовий, соціальний. Тут необхідно охарактеризувати кожний з напрямів (рис. 1), а саме:

- товарно-ринковий напрям – це сукупність стратегічних рішень, що визначають номенклатуру, обсяг і якість продукції, що випускається, і способи поведінки господарюючого суб'єкта на товарному ринку;
- ресурсно-ринковий напрям є сукупністю стратегічних рішень, що визначають поведінку господарюючого суб'єкта на ринку виробничо-фінансових та інших чинників і ресурсів виробництва;
- технологічний напрям – стратегічні рішення, що визначають динаміку використання інновацій суб'єктом господарювання і вплив на неї ринкових чинників;
- інтеграційний напрям є сукупністю рішень, що визначають інтеграційні функціонально-управлінські взаємодії господарюючого суб'єкта з іншими суб'єктами ринку;
- фінансовий напрям визначає сукупність рішень, що виявляють способи залучення, накопичення і витрачання фінансових ресурсів;
- соціальний напрям представляє сукупність рішень, що визначають тип і структуру колективу працівників господарюючого суб'єкта, а також характер взаємодії з його акціонерами.

На практиці процес розробки інвестиційної стратегії управління інноваціями має на увазі виконання наступних етапів [1, 2]:

- ідентифікацію господарюючого суб'єкта в господарській, діловій, адміністративній та інших сферах в системі ринкової економіки;
- аналіз стратегічного потенціалу господарюючого суб'єкта;
- визначення відповідно до потенціалу господарюючого суб'єкта можливих зон господарювання;

- аналіз ринку інноваційної продукції в сфері, яка визначається стратегічним потенціалом господарюючого суб'єкта;
- позиціонування господарюючого суб'єкта в зоні господарювання;
- визначення комплексу стратегічних заходів,
- формування варіантів і вибір товарно-ринкового напряму;
- формування варіантів і вибір ресурсно-ринкового напряму;
- аналіз можливостей створення інтеграційної зони господарюючого суб'єкта;
- розробка фінансово-інвестиційних заходів на стратегічний період розвитку господарюючого суб'єкта.

Рис. 1. Система показників ефективності інноваційної діяльності [3]

Так, наприклад, можливі джерела фінансування інвестиційної стратегії можуть бути наступні:
- фонд накопичення, тобто нагромаджувана частина прибутку і амортизаційних відрахувань;
- коштів від додаткової емісії акцій, облігацій;
- кошти різних фондів;
- коштів суб'єктів господарювання і організацій;
- банківські кредити і позики;

- державні кредити, що виділяються в рамках різних державних інвестиційних програм;

- державні капіталовкладення, що виділяються в рамках державних інвестиційних програм і проектів.

Отже, запропонована структура інвестиційної стратегії управління інноваціями для кожного підприємства, яка розроблена на основі аналізу проведеної класифікації типів інвестиційних стратегій, інвестиційних проектів та джерел їх фінансування даних проектів має такі складові [3]:

1. *Стратегія залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів.*

1.1. Стратегія вибору структури джерел фінансових коштів.

1.1.1. Диверсифікація джерел зовнішніх фінансових коштів.

1.1.2. Відмова від залучення зовнішніх фінансових коштів.

1.2. Стратегія вибору термінів отримання кредитів і позик.

2. Стратегія повернення привернутих фінансових коштів.

3. Стратегія інвестування наявних фінансових коштів.

3.1. Фінансування розвитку власних інноваційних розробок.

3.2. Самостійна реалізація інвестиційних проектів.

3.3. Створення консорціуму для реалізації інвестиційних проектів.

Реалізація інноваційної стратегії дозволить підприємству досягти основних показників ефективності та стабільності функціонування підприємства, тобто, впровадження підприємством нововведень інноваційної стратегії може дати чотири види ефекту (рис. 1) [4].

Критеріями кінцевої оцінки тут є: час отримання фактичного економічного ефекту і ступінь невизначеності його одержання (або рівень ризику вкладення інвестицій у інновації) (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Показники ефективності впровадження інноваційного проекта на підприємстві

Найменування	Умовні позначення	Критеріальна спрямованість
	Економічні	
Фондоємність, грн.	*Фе*	*Фе → min*
Матеріалоємность, грн.	M_e	$M_e \rightarrow min$
Трудоємність, люд.-год.	m_P	*Тр → min*
Терміни будівництва, міс.	*т*	*Т → min*
Капітальні вкладення, грн.	*Кв*	*Кв → min*
	Соціальні	
Чисельність працівників, чол.	*Ч*	*Ч → min*
Продуктивність праці, грн./люд.	*ПТР*	*ПТР → max*
Забезпеченість житлом, м^2/чол.	*Ж*	*Ж → max*
	Екологічні	
Використання землі, га	*З*	*З → min*
Використання водних ресурсів, м^3	*Вд*	*Вд → min*
Використання повітряних ресурсів, м^3	*Вз*	*Вз → min*

Загальна економічна ефективність інвестицій може розраховуватися:

а) для народного господарства в цілому, великих регіонів і галузей ($Д_{НХ}$) – як відношення приросту частки виробленого національного доходу в порівняних цінах ($\Delta Д_{НХ}$) до використовуваних капітальних вкладень за всіма джерелами фінансування ($К_В$), що викликало цей приріст:

$$E_{НХ} = \frac{\Delta Д_{НХ}}{К_В} \ . \qquad (1)$$

За цим критерієм абсолютної ефективності *Кр* служить максимізація обсягів інвестицій:

$$Кр = Д_{НХ} \rightarrow max,$$

$$Кр = Кв \rightarrow min;$$

б) за окремими (*і*-ма) проектами ($E_П$), як відношення приросту прибутку (зниження собівартості) або госпрозрахункового доходу ($\Delta\pi$) до капітальних вкладень, що призвели до його приросту ($\Delta К_В$):

$$E_{П} = \frac{\Delta \pi}{\Delta K_{В}} \quad . \qquad (2)$$

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Груба Г.І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні: теорія, методологія, стратегія державної політики: Монографія. / Г.І. Груба. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2017. – 364 с.

2. Інноваційний розвиток підприємства. Навч. посіб./Пугач А.М., Демчук О.В., Крючко Л.С. – 2018. – 348 с.

3. Гуторов О.І. Управління інноваціями: навч. посіб. – Харків: «Діса плюс», 2016. – 266 с.

4. Микитюк П.П. Інноваційний розвиток підприємства. Навч. посіб. – Тернопіль: ПП «Пртнтер Інформ», 2015. – 224 с.

Кашпрук Юлія Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, проректор з заочного навчання. Вінницький кооперативний інститут, м. Вінниця, e-mail: kasprukyuliia1983@gmail.com

Kashpruc Yuliya Anatolii, candidate of economic sciences, associate professor, pro-rector from in absentia studies. Vinnytsya co-operative institute, e - mail: kasprukyuliia1983@gmail.com

УДК 338.246.025.2:620.952

О. В. Климчук[1]

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА

[1]Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У статті досліджено сучасні процеси державного управління у формуванні економіко-енергетичної безпеки енергетично залежних країн та запропоновано інноваційні підходи до конкурентоспроможного виробництва біопалива на засадах кластеризації.*

Ключові слова: державне управління; біопаливна індустрія; інноваційна діяльність; кластеризація; конкурентоспроможність; енергетична незалежність.

PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FORMATION OF COMPETITIVE PRODUCTION OF BIOFUELS

Abstract: *The article is investigated modern processes of governance in the formation of economic and energy security of energy-dependent countries and proposes innovative approaches to competitive biofuel production on a clustering basis.*

Keywords: governance; biofuel industry; innovation activity; clustering; competitiveness; energy independence.

Світовий досвід переконливо доводить, що економічна безпека енергетично залежних країн без обмеження їхнього суверенітету краще за все досягається проведенням скоординованої енергетичної політики з іншими зацікавленими державами [1]. Економічно розвинуті країни світу перейшли до якісно нового типу економічного зростання, основними складовими якого виступають: глобальний технологічний переворот; перехід від ресурсопоглинаючої моделі економічного розвитку до наукомісткої, інформаційної та відновлюваної моделі; зростання продуктивності суспільного виробництва внаслідок запровадження наукомістких, високопродуктивних технологій та підвищення добробуту населення за рахунок якості матеріальних і духовних благ. Загострення проблеми відносин країн світу в енергетичній сфері вимагає розробки нових шляхів забезпечення людства енергією, зокрема переходу на відновлювані енергетичні ресурси як єдино можливого напряму стабільного існування й подальшого сталого розвитку [2, 3].

Відтак, постійні загострення та конфлікти на державному рівні у забезпеченості викопними енергетичними носіями змушують національні економіки розвинутих країн світу постійно спрямовувати ресурси на формування конкурентоспроможності біопаливного виробництва. Розробка й впровадження різнопланових програм, які мають на меті підтримку внутрішньої та міжнародної торгівлі біопаливом, спонукають до пошуку ефективних і стабільних напрямів подолання перешкод у розвиткові біоенергетики, створення збалансованої системи управління науковими знаннями та дослідженнями щодо просування інновацій у цій галузі. Вказаний процес зумовить раціональне й ефективне використання ресурсів біопаливними підприємствами, щоб реалізовувати вироблену продукцію на національному та світовому енергетичних ринках, а також приведе до стабілізації показників зростання попиту на різні види біопалива, які мають стати необхідною складовою у загальній структурі енергоспоживання енергетично залежних країн.

Можливість системного впровадження інновацій відіграє вирішальне значення не тільки для ефективного функціонування окремих галузей, але й здійснює загальний позитивний ефект для всієї економіки країни. Інноваційний процес виступає найпотужнішим двигуном економічного зростання в умовах ринкової економіки лише в тому разі, якщо забезпечуються сприятливі умови в системі державного стимулювання. В результаті запровадження інноваційного розвитку у виробництві біопалива основний акцент має надаватися не кількості створених розробок, а тому, як ефективно вони будуть задіяні й використані у вигляді наукомісткої та високотехнологічної продукції. Традиційно основними напрямами інноваційної діяльності під час виробництва біопалива буде використання нових видів сировини, розробка й впровадження новітніх технологій і техніки, а також виявлення та розширення нових ринків збуту біологічних енергоносіїв і сировини. При цьому одним із пріоритетних

завдань уряду має бути запровадження комплексу заходів державного регулювання, що повинні забезпечити формування стійкої до енергетичних потрясінь національної економіки [4].

Виробництво й використання біопалива потрібно розглядати як поліфункціональну систему захищеності енергетичних інтересів суспільства та держави загалом. Біопаливні підприємства мають формувати власну управлінсько-виробничу стратегію у рамках єдиного технологічного ланцюжка, здійснюючи інтеграційні процеси у споріднені види (горизонтальна інтеграція), а також приєднувати інші напрями діяльності (вертикальна інтеграція). Під час проведення комплексного аналізу ефективності діяльності інтегрованих структур потрібно брати до уваги високий ступінь новизни та практичну цінність конкретного об'єднання. Фундаментом фінансової взаємодії має бути спільна інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку диверсифікованого об'єднання у вигляді кластерного утворення на середньо- та довгостроковий періоди його діяльності. За ефективного протікання процесів консолідації у вказаній стратегії неодмінним є економічне зростання, яке у моделюванні управління вимірюється у вигляді синергетичного ефекту від кооперативної взаємодії.

Як наслідок, процеси формування конкурентоспроможного виробництва біопалива мають відбуватися на принципах незалежності, самозабезпеченості, доступності та якості, поклавши за основу процеси кластеризації. Під час кластерного підходу здійснюється якісний і кількісний розподіл території на кластери із визначенням ступеня неоднорідності елементів, що входять у досліджувану систему за групою економічних, енергетичних, екологічних і поведінково-соціальних факторів. Для знаходження аргументованої відповіді на запитання: чи може конкретне територіальне утворення стати осередком сучасних знань та впровадження інновацій на основі створення кластерних формувань, необхідно на основі детального аналізу вивчити інноваційний потенціал і перспективність діяльності такого об'єднання. Цей процес характеризується надзвичайною актуальністю, оскільки дає змогу розробити стратегічні напрями розвитку національної економіки на регіональному рівні, зокрема у напрямі формування енергетичної незалежності.

У питаннях фінансування кластеризації біопаливного виробництва важлива роль має належати державі, яка зобов'язана підтримувати розвиток біоенергетичної галузі, забезпечувати захист від ризиків діяльності підприємств у перші роки становлення кластерів. Основними джерелами фінансування проєктів кластеризації економіки України визначено кошти місцевих бюджетів, кошти венчурних фондів, інвестиції підприємств і організацій, гранти міжнародних організацій, а також кошти фінансових установ та ініціаторів і учасників створення кластерів. Це дасть змогу покращити інвестиційну привабливість регіонів щодо розташування кластерів та сприятиме активізації процесу створення кластерів по всій території України. Шляхом запровадження нових моделей організації господарської діяльності відбудеться зростання реальних обсягів промислового виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції, формування сприятливих умов для розвитку підприємництва, а також прискорення розвитку інноваційного сектора економіки для залучення прямих інвестицій як вітчизняних, так і іноземних інвесторів у економіку регіонів [5].

Кластерний метод організації виробництва дає змогу реалізувати найважливіші взаємозв'язки в технологіях, навичках, інформації, маркетингу й споживчих запитах, що характерні для цілого комплексу фірм і галузей. Ці взаємозв'язки визначальним способом впливають на спрямованість та темпи впровадження інновацій, а також на конкурентоздатність виробленого біопалива. У подальшому розробляється сукупність заходів коригування, які будуть забезпечувати рівномірне протікання виробничого процесу, а також контролюватимуть встановлений ритм виробництва та підтримання ефективних зв'язків між окремими структурними підрозділами. Унаслідок дії синергетичних ефектів, здійснення синхронізації процесів транснаціоналізації та інноваційної модернізації кластеризовані біопаливні підприємства будуть отримувати комплекс глобальних конкурентних переваг, що у рамках сформованої моделі економічної ефективності матимуть найвищі показники отриманого прибутку, конкурентоспроможності, частки на ринку, власного позиціювання, мобільності та перспективності подальшого розвитку.

Сформовані біопаливні підприємства, що функціонують у межах одного кластерного утворення, характеризуються спільною стратегією розвитку. Така стратегія базується не лише на економічних засадах (інвестування, інноваційність, фінансування тощо), але й має значну залежність від організаційно-управлінських аспектів, які дають змогу оперативно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього енергетичних ринків. Відтак, у кластерній системі відбувається органічне поєднання елементів ринку та ієрархічної координації дій, коопераційних та інформаційних зв'язків, а також майнових відношень у формі дольової участі внаслідок створення відповідної виробничої інфраструктури. Враховуючи вагому перевагу позитивних сторін під час діяльності кластерних

формувань, варто створити необхідні умови для ефективного розвитку зазначеної форми організації виробництва біпалива. Це пов'язано з тим, що зростання продуктивності, інноваційність, висока гнучкість управління, колективна ефективність сприяють не просто екстенсивному нарощуванню обсягів біопалива, а й зумовлюють інтенсифікацію його виробництва. Звичайно існують і певні недоліки, проте спільними та скоординованими зусиллями учасників кластера їх можна досить швидко усунути. В моделі кластерної організації біопаливного виробництва найбільш повно враховані форми конкуренції, що змінюються, а також головні джерела конкурентних переваг перед іншими формами виробничої діяльності. На основі кластеризації владні структури отримують кращі можливості більш ефективно реагувати на нові виклики внутрішніх і зовнішніх ринкових перетворень для забезпечення соціально-економічного розвитку області та природно-економічного району. Відбувається поєднання об'єктивної оцінки діяльності самого кластера із аналізуванням зовнішніх макроекономічних показників та соціально-політичних реалій і перспективних тенденцій. Кластеринг дає змогу органам влади сформувати дієвий інструментарій ефективної співпраці із бізнесовими структурами, щоб більш глибше розуміти їхні пріоритетні принципи діяльності й специфіку розробки тактичних завдань на поточний період і перспективу.

Отже, для нарощування обсягів виробництва біопалива потрібно здійснювати підтримку на основі державного стимулювання та контролю, прийняття й виконання на практиці нормативно-правових актів, а також задіяти весь арсенал засобів використання кваліфікованої кадрової політики та важелів управління демократичної країни, орієнтованої на інноваційний розвиток економіки. Ефект від впровадження інновацій у біопаливне виробництво не потрібно розглядати як потужний стрибок уперед, здебільшого вони мають формуватися на основі малих поступових кроків, що в кінцевому результаті приведе до поетапного зростання виробництва й розширення споживання біопалива. Динамічна природа інноваційного процесу і конкуренції та зростаючий тиск глобалізації роблять інвестиції вирішальним фактором для досягнення конкурентних переваг будь-якого виробництва, зокрема й біопаливного. В сучасних умовах продуктивне використання наявних ресурсів та регіональна й внутрішньодержавна конкуренція виступають основою конкурентоспроможності, яка визначається зростанням продуктивності виробництва, енергоефективністю та інноваціями, а не низькими заробітними платами, підвищенням податків або знеціненням валютного капіталу. Інтенсивний процес залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій забезпечить стимулювання розвитку біопаливного виробництва на засадах кластеризації.

У подальшому створюються широкі можливості для здійснення прозорого й цільового планування розподілу регіональних природних ресурсів, і з урахуванням мотиваційних підходів складаються передумови для розробки стратегії розвитку місцевих територій щодо енергетичної незалежності. Базуючись на сформованому авторитеті та економічному впливі кластера, регіональна влада й бізнесові структури можуть спільними зусиллями здійснювати вибір векторів найбільш ефективної реалізації своїх галузевих ініціатив через регіональні структури, не виключаючи підготовки та прийняття нормативно-правових документів і лобіювання відповідного напряму діяльності на регіональному рівні, зокрема конкурентоспроможного виробництва біопалива.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Van de Graaf T., Colgan J. Global energy governance: a review and research agenda. *Palgrave Commun.* 2016. № 2. 15047. URL: doi:10.1057/palcomms.2015.47 (*last accessed: 10.02.2022*).

2. Климчук О.В. Управлінські аспекти формування економіко-енергетичної безпеки України на засадах розвитку біоенергетики: Монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 576 с.

3. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Sustainable Development Goals. URL: https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld (*last accessed: 10.02.2022*).

4. Климчук О. В. Економічна сутність розвитку інноваційних процесів у виробництві біопалива. *Вісник аграрної науки.* 2014. № 8. С. 62–65.

5. Климчук О. В. Методологічні засади кластеризації та інноваційності у формуванні конкурентоспроможного виробництва біопалив. *Бізнес Інформ.* 2016. № 5. С. 57–62.

Климчук Олександр Васильович **–** доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та поведінкової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, e-mail: klymchukov@ukr.net

Klymchuk Oleksandr V. **–** doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Management and Behavioral Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: klymchukov@ukr.net

УДК 005:330.322(477)

С.М.Коваленко
В.М. Білявський

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Національний авіаційний університет

Анотація. *У статті обґрунтовано потребу економіки України у фінансових інвестиціях, визначено основні проблемні питання залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку та запропоновано шляхи покращення інвестиційного клімату, що значно допоможе досягти економічного зростання країни.*

Ключові слова: інвестиції; інвестиційний клімат; інвестиційні ресурси; інвестиційна діяльність; інвестиційна привабливість; іноземні інвестиції.

MODERN PROBLEMS OF ATTRACTION FOREIGN INVESTMENT INTO THE ECONOMY OF UKRAINE

Abstract. *The article substantiates the need of the Ukrainian economy in financial investments, identifies the main issues of attracting investment resources into the national economy and suggests ways to improve the investment climate, which will significantly help achieve economic growth.*

Keywords: investment; investment climate; investment resources; investment activity; investment attractiveness; foreign investments.

Кожній країні неохідне залучення додаткових коштів від закордонних інвесторів для розвитку економіки та підвищення добробуту всього населення країни. Україна на даному етапі переживає великі зміни в економічному середовищі, а для цього потрібні значні кошти. В умовах дефіциту власних коштів, економіка України потребує допомоги від іноземних інвесторів, які є єдиним джерелом, завдяки якому можливо досягнути розвитку вітчизняних компаній, переобладнанню та модернізації виробництва, що стане рушійною силою для змін в економіці.

Структурне та якісне оформлення виробництва та створення ринкової інфраструктури відбуваються майже повністю за рахунок інвестицій. Чим масштабніші обсяги та вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес і здійснюються позитивні ринкові перетворення. З іншого боку, недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основного капіталу, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що, в свою чергу, обумовлює загострення проблеми інвестиційних ресурсів, відтак, відбувається скорочення інвестиційної активності [1, с.162].

Слід зазначити, що перебіг, характер, інтенсивність та ефективність управління інвестиційною діяльністю багато в чому залежить від інвестиційного клімату країни [2, с. 33]. Його складовими можна вважати об'єктивні можливості країни (інвестиційний потенціал) та умови діяльності інвестора (інвестиційний ризик).

Загальні принципи, порядок і умови здійснення іноземного інвестування на території України регулюється законами України «Про інвестиційну діяльність» [3], «Про захист іноземних інвестицій

а Україні» [4], «Про режим іноземного інвестування» [5], «Про зовнішньоекономічну діяльність»[6].

Україна, у деякому розумінні, є інвестиційно привабливою країною для інвестування, опираючись на наявність природно-ресурсного потенціалу; високий рівень освітченості населення і належну професійну підготовку; великий споживчий ринок, що співставний з ринком високорозвинених держав; низьку вартість робочої сили та культурну спорідненість з іншими європейськими країнами.

Однак, поряд з привабливим інвестиційним кліматом на сьогоднішній день в Україні можна виділити цілу низку проблем, що перешкоджають залученню інвестиційних ресурсів, а саме: відсутність сталої стратегії економічного і політичного розвитку; обмеженість державних

підприємств, що підлягають приватизації, і в яких зацікавлені потенційні інвестори; незабезпеченість усім суб'єктам економічних відносин, у тому числі й іноземним інвесторам, рівних економічних прав і свобод у здійсненні фінансово-економічної діяльності; складність податкової системи та суттєве податкове навантаження; відсутність надійної інвестиційної історії. Інвестори, які працюють на ринку України, зазнають традиційної бюрократичної тяганини та нестійкого регулювання. В умовах економічного спаду стали відчувати занепокоєння у зв'язку з несприятливими економічними змінами, надто складним бізнесередовищем і невпевненістю в завтрашньому дні.

Залучення інвестицій з-за кордону до національної економіки дає безліч переваг [7, с.69]:

1) виникають випадки фінансування масштабних інвестиційних проектів;

2) разом із грошовими ресурсами в економіку країни надходить багаторічний досвід країн-інвесторів;

3) інвестиції з-за кордону дають новий імпульс та стимулюють зростання внутрішніх інвестицій;

4) приплив іноземних інвестицій сприяє приєднання країни у міжнародне господарство, що забезпечує стабільний розвиток економіки;

5) зростання іноземного фінансування в інноваційні проекти дає можливість країні, яка отримує цей капітал, отримати доступ до нових технологій, передової техніки та методів функціонування виробництва;

Серед іноземних інвестицій насамперед необхідно виділити прямі іноземні інвестиції. Їхньою відмінністю є довгострокова здатність забезпечення для інвестора управлінського контролю над підприємством, але головне – виробничий характер даних інвестицій [8, с.114]. При портфельному інвестуванні створювати нові потужності необов'язково, інвестор покладається у разі управління активами інших. Найчастіше він просто набуває цінних паперів і цим набуває декларація про отримання доходу у майбутньому. Дані інвестиції здебільшого виробляються над ринком вільно обертаються цінних паперів [8, с.32].

Вихід на міжнародні ринки здійснюється у різних формах, вони можуть розглядатися як альтернативні.

Найбільшого поширення серед них набули: експорт продукції за кордон; купівля іноземних цінних паперів; інвестування в об'єкти за кордоном (нові чи існуючі); купівля патентів, торгових марок, концесій та ліцензій.

Можна точно сказати, що прямі інвестиції характеризують тривалий період часу, велика сума грошових коштів, що інвестуються, велика залежність від умов вкладення грошей за кордоном, політичні та фінансові ризики. Тільки іноземні інвестиції можуть дозволити.

Політика підвищення прозорості інформації, що зберігається інвесторами, забезпечення ефективності та дієвості адміністративних процедур та підвищення передбачуваності політичної ситуації має велике значення задля покращення інвестиційного клімату.

Для покращення інвестиційного клімату в країні пропонується низка заходів, що стосуються змін в інвестиційних процесах та застосовуваних інвестиційних технологіях [9, с. 13]:

1) необхідно забезпечити можливість інформаційного та фінансового контролю за використанням ресурсів інвестора в інтернеті, віддаленому на будь-яку відстань від місця вкладення ресурсів;

2) впровадження єдиних інформаційних стандартів механізмів забезпечення, бухгалтерської звітності, подання проєктів та програм організацій, регіонів в інформаційних системах;

3) створення інтегрованої інвестиційної інфраструктури (банківської, законодавчої, організаційної) інвестиційної служби;

4) розробка і впровадження комплексних механізмів та технологій управління інвестиційними процесами.

5) розробка, затвердження та фінансування інвестиційних проектів, що реалізуються в Україні спільно із зарубіжними країнами, а також інвестиційних проектів, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів;

6) забезпечення експертизи інвестиційних проектів;

7) захист українських організацій від поставок застарілих, матеріаломістких, енергоємних і наукомістких технологій, устаткування, конструкцій, матеріалів;

8) надання концесій українським та іноземним інвесторам за результатами тендерів (аукціонів та тендерів);

9) надання державних гарантій усім суб'єктам інвестиційної діяльності незалежно від форми

власності: рівні права під час здійснення інвестиційної діяльності; гласність в обговоренні інвестиційних проектів та право оскарження в суді будь-яких рішень, дій (бездіяльності) органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

10) стабільність прав суб'єкта інвестиційної діяльності. У випадках, коли діють закони, що встановлюють для суб'єктів інвестиційної діяльності інші правила, ніж ті, що діяли під час укладання договорів між ними, умови цих договорів залишаються чинними, за винятком випадків, коли закон визначає, що його дія поширюється на відносини, що виникли раніше.

Таким чином, пожвавлення інвестіційної діяльності і поліпшення на цій основі соціальних умов можливе тільки шляхом рішучих, комплексних і послідових ринкових реформ, які вивільнюють підприємницьку ініціативу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нікітіна А. В. Інвестиційна діяльність в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 6. С. 161-165.

2. Білявський В.М. Оптимізація процесу управління як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економіка».* 2021. Вип. 42. С. 30–38.

3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12Text

4. Про захист іноземних інвестицій на Україні : Закон України від 10.09.1991 р. № 1540а-XII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12Text

5. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80Text

6. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12Text

7. Харчук С.А. Стан інвестиційної діяльності підприємств України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та держава.* 2020. № 1. С. 66–72.

8. Білявський В.М., Білявська Ю.В. Вплив пандемії *COVID-19* на розвиток вендингового бізнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка».* 2021. № 20 (48). С. 31–37.

9. Тимошенко О.В., Лісковецька Т.П. Системна трансформація національної економіки України. *Бізнес-інформ*. 2020. № 1. С. 8–15.

Коваленко Світлана Миколаївна **–** магістрант кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національного авіаційного університету, Київ, *e-mail:* valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Білявський Валентин Миколайович **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національного авіаційного університету, Київ, *e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua*

Kovalenko Svitlana M. – master's student Department of Foreign Economic Activity Enterprise Management, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Biliavskyi Valentyn M. **–** Ph.D., Associate Professor, Department of Foreign Economic Activity Enterprise Management, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

УДК 658.589 : 334.72

Н. В. Коваль
В. В. Куровський

ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ У РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Анотація. *Акцентується увага на окремих теоретичних підходах до визначення сутності дефініцій «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний розвиток», «інноваційний розвиток регіону». Стверджується, що інноваційний розвиток регіону, як об'єктивний процес, тісно пов'язаний із розвитком науки і техніки. Встановлено, що для забезпечення результативності цього процесу виникає необхідність формування дієвої системи виважених управлінських рішень під час упровадження інновацій.*

Ключові слова: інновація; розвиток; бізнес; інноваційна діяльність.

INNOVATION ICREASING IN BUSINESS DEVELOPMENT

Abstract: *Some theoretical approaches to defining the essence of the definitions «innovation», «innovation process», «innovation development», «innovation development of the region» are considered. Research has confirmed that the innovative development of the region as an objective process is closely linked to the development of science and technology. It is established that to ensure the effectiveness of this process there is a need to form an effective system of sound management decisions during the implementation of innovations.*

Keywords: innovation; development; business; innovation activity.

В останні роки для України формуються кардинально нові перспективи економічного росту у зв'язку із здійсненням активних євроінтеграційних процесів. Вивчення проблем інноваційного розвитку, окреслення концептуальних основ і забезпечення управління зазначеним розвитком знайшло своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, цим питанням присвячено наукові праці: А. Пенті, А. Тоффлера, Дж. Гелбрейта, П. Друкера, С. Бесараб, В. Василенко [1], А. Гальчинського, М. Гуменюк, С. Ілляшенко, Т. Кваші [3], Ж. Крисько [2], П. Микитюка [2], В. Савчука, В. Соловйова, В. Шматько [1], Й. Шумпетера та ін.

Натепер підвищення активності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є однією з головних передумов стабільності та сталого розвитку економіки України. Вивчення світового та вітчизняного досвіду свідчить, що вирішення проблем інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств полягає у першу чергу в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів щодо збільшення обсягів притоку інвестицій.

Україна, орієнтована на інноваційний шлях розвитку економіки, обов'язково повинна враховувати синергетичні ефекти інновацій. У зв'язку з цим система управління повинна бути: 1) рефлексивною, тобто базуватися на здатності прогнозувати наслідки реалізації прийнятих рішень і на цієї основі коригувати управлінські дії з урахуванням ситуації, що склалася; 2) багатоваріантною і нелінійною; 3) ситуаційною, щоб порівнювати управлінські дії зі станом і тенденціями розвитку соціально-економічного середовища на момент прийняття рішень; 4) самоорганізуючою, тобто система управління повинна змінюватися, щоб відповідати вимогам оновленого суспільства [4].

З огляду на викладені твердження, стосовно пріоритетності ролі держави та галузевої науки у забезпеченні й регулюванні інноваційного розвитку, головними напрямами державної політики інноваційного розвитку на сучасному етапі мають стати:

− визначення основних шляхів інноваційного прориву на основі комплексного аналізу світових тенденцій, технологічного передбачення й ретельного аналізу наявного інноваційного потенціалу підприємств;

− забезпечення сприятливих умов для техніко-технологічної модернізації виробничої бази підприємств, підвищення інноваційної сприятливості та інвестиційної привабливості виробництва;

− прийняття концепції партнерства держави, наукового співтовариства в досягненні параметрів державних галузевих програм і проектів формування внутрішнього ринку споживання продовольства й експертного потенціалу наукоємної продукції;

− створення дієвої інфраструктури генерації наукових знань та здійснення інноваційних процесів,

спрямованих на формування ринку наукоємної продукції відповідно до попиту споживачів;

− підвищення ролі регіонів у розвитку інноваційних процесів, методів сприяння впровадження інновацій. Тому на державному рівні необхідно забезпечити формування нормативно-правової бази та інформаційно-аналітичного забезпечення ринку, ведення моніторингу та прогнозування кон'юнктури ринку, здійснення жорсткого контролю за безпекою продукції і запровадженням європейських стандартів її якості.

Нині інноваційний розвиток підприємств та їх виробничих потужностей можливий тільки на основі відповідної моделі, яка має враховувати регіональні особливості виробництва продукції та можливості інноваційного розвитку галузевих структур.

Становлення інноваційної моделі розвитку виробництва є системною проблемою і вимагає комплексного розв'язання цілої низки проблем:

– поетапного підвищення рівня фінансування регіональної виробничої науки за рахунок усіх джерел з метою сприяння перетворенню пріоритетних галузей регіону у високотехнологічні, розробки та впровадження ефективної інвестиційної політики в інноваційної сфері;

– підвищення результативності регіонально-галузевої науки та створення потужного пакета конкурентоспроможних інновацій (сучасних технічних комплексів, адаптованих до умов конкретного регіону);

– формування економічних механізмів стимулювання попиту на інноваційну продукцію, пільгове кредитування ресурсів і кредитної підтримки, пільгового оподаткування інноваційних проектів;

– підвищення рівня капіталізації інтелектуальної власності через уведення її об'єктів у господарський обіг і подальше використання одержаних результатів для фінансування науководослідних розробок;

– створення сучасної гнучкої регіональної інноваційної інфраструктури, здатної разом з відповідною загальнодержавною інфраструктурою забезпечувати швидкий перехід від фундаментальних і прикладних досліджень до практичного застосування їхніх результатів. Розробці та впровадженню дієвих механізмів інноваційного розвитку регіону повинен передувати комплексний аналіз рівня відповідності наявного ресурсного потенціалу підприємств.

Для розв'язання завдань ефективного управління інноваційним потенціалом підприємств одним із найбільш перспективних є синергетичний підхід до управління складними системами, який акцентує увагу на узгодженні взаємодії частин при утворенні структури як єдиного цілого.

Зазначимо, що якісне вдосконалення виробничого процесу на новій техніко-технологічній основі розглядається як важливий фактор розвитку виробництва. З цією метою необхідно створити відповідну систему стимулів для розвитку інновацій як необхідної складової удосконалення виробництва підприємств [4]. Це пов'язано з тим, що такі стимули певною мірою впливають на підвищення техніко-економічного рівня виробництва і можуть поєднати поточні цілі підприємств галузі зі стратегічними [1].

Основою успішного інноваційного розвитку будь-якого підприємства є наявність інноваційного потенціалу, спроможність та готовності до впровадження інноваційних проектів. На нашу думку, підхід до розгляду інноваційно-виробничого потенціалу лише як сукупності ресурсів і можливостей їхнього використання дуже обмежений. Таке уявлення не враховує цільової та сукупної характеристики цієї категорії. Використання ресурсів завжди має цілеспрямований характер і повинен бути певним чином організованим для реалізації потреб суб'єкта господарювання, галузі та економіки держави в цілому.

Цілями інноваційної діяльності можуть бути виживання підприємств і збереження ніші на ринку, підвищення конкурентоспроможності продукції, експансія, збільшення прибутку і ін. Інноваційний потенціал також має характеризувати внутрішня можливість інноваційного середовища, у якому перебувають підприємства галузі, здійснювати цілеспрямовану діяльність із залученням конкретних господарських ресурсів для виробництва інноваційного продукту. При цьому необхідно враховувати й зовнішні економічні фактори, що впливають на інноваційний потенціал. Головними з них є державна інноваційна політика, політика кредитних установ, конкурентні стратегії споживачів.

У процесі дослідження було доповнено визначення інноваційного потенціалу підприємства, який розглядається як сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що за наявності відповідних внутрішніх і зовнішніх чинників інноваційного середовища можуть бути спрямовані на реалізацію інноваційної діяльності, метою якої є підвищення ефективності й розвиток виробництва [4].

Освоєння підприємством нових технологій та інновацій потребує об'єктивної оцінки параметрів і характеристик його потенціалу, які мають важливе значення при здійсненні інвестиційної діяльності шляхом розробки і реалізації нової інноваційної стратегії розвитку.

Зазначимо, що у сучасних умовах кожному суб'єктові господарювання необхідно об'єктивно розуміти теоретико-практичні основи закономірностей процесу формування структури, джерел зростання, методів оцінки й розробки напрямів ефективного використання такого потенціалу.

Професійна обізнаність у цих проблемах дасть змогу об'єктивно оцінювати свої реальні можливості, розробляти нові напрями інноваційної діяльності, сформувати ефективну стратегію інноваційного розвитку.

Таким чином, організація впровадження інноваційних розробок має здійснюватися на основі обґрунтованої інноваційної стратегії, яка повинна відповідати критеріям доцільності інвестиційної підтримки нововведень. Кожне підприємство у структурі галузевого виробництва повинно розробляти дієвий стратегічний план свого інноваційного розвитку, спрямований на досягнення рівноваги між власним платоспроможним попитом, існуючими обсягами пропозиції з боку наукових організацій та інвестиційними можливостями.

Саме завдяки такому прогнозу підприємства повинні визначити, які технології виробництва необхідно розвивати, а від яких слід відмовитися. Впровадженню інноваційних стратегій розвитку мають передувати прогнозні розрахунки обсягів потенційних потреб в обладнанні, технологіях, технологічних елементах, провідних фахівцях.

Потім проводиться аналіз ринку наукоємної продукції, вибір потенціальних виробників і пошук фінансових та інвестиційних ресурсів для її придбання. Дуже важливе значення техніко-технологічне прогнозування має для підприємств, які вважаються виробничими і технологічним лідерами у певній галузі виробництва. В процесі техніко-технологічного прогнозування доцільно використовувати такі популярні методи, як: підготовка сценаріїв, екстраполяція трендів, метод Дельфі та ін.

Світовий досвід переконує, що форми і методи розвитку конкуренції в інвестиційно-інноваційній діяльності повинні суттєво змінюватися. Держава має активно сприяти розробці програм щодо залучення і використання інвестицій, брати участь в управлінні процесами і ризиками в інноваційній діяльності виробництва.

Вплив держави повинен спрямовуватися на максимальну підтримку власного інноваційного потенціалу, підтримку галузевих науково-дослідних організацій, а також на забезпечення реалізації науково-технічної політики, що відповідає світовому рівню. Реформування виробництва в регіонах України неможливе без проведення великомасштабних інституціональних та організаційно-економічних перетворень.

Структурні зрушення в економіці України, використання синергетичного підходу для розв'язання завдань ефективного управління інноваційним потенціалом підприємств передбачають активізацію використання їхніх ресурсновиробничих можливостей, навіть перепрофілювання, що забезпечить можливість реалізації перспектив науково-технічних програм розвитку виробництва. Це потребує залучення великого обсягу фінансових ресурсів.

Дослідженнями встановлено, що причинами низького рівня інноваційної активності підприємств України в цілому є недостатність обсягів і неефективність використання власних, залучених і позикових джерел фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності [2].

Такого роду ситуація безпосередньо пов'язана з наслідками проведених реформ, політичною нестабільністю, недостатністю обсягів державного фінансування інноваційного розвитку, недосконалістю амортизаційної політики, низьким рівнем зацікавленості фінансово-кредитних установ у підтримці інноваційних процесів, невигідними умовами банківських структур щодо кредитування інноваційної діяльності суб'єктів виробництва.

Враховуючи специфіку інноваційного розвитку підприємств, для розв'язання існуючих проблем недержавного фінансування і кредитування інноваційної діяльності, на нашу думку, необхідно широко впроваджувати змішану форму інвестиційного забезпечення інноваційних процесів. Так, на докомерційному етапі реалізації інновацій, коли приватний сектор не спроможний забезпечити достатні обсяги фінансово-кредитної підтримки або ж не має для цього відповідних стимулів, слід застосовувати механізми бюджетного стимулювання інноваційної діяльності [3].

На етапі комерційної реалізації інновацій необхідно запроваджувати механізм більш активного залучення недержавних джерел підтримки інноваційної діяльності підприємств. Вважаємо, що у даному випадку підтримка інноваційної діяльності повинна здійснюватися за рахунок засобів

недержавного фінансування, переважно залучених інвестиційних ресурсів. У кінцевому підсумку можливість швидкого залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, передусім у науково-виробничу сферу виробництва, дасть можливість багатьом підприємствам отримати ефективні можливості прискорення розвитку пріоритетних сфер виробничої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : ЦУЛ, 2003. 439 с.; С. 418-421.

2. Микитюк П. П, Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочиляс С. М. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.

3. Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Рожкова Л. В., Коваленко О. В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. К: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с.

4. Сербенівська А. Ю. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. № 5, 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1690

Коваль Нонна Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», Кам'янець-Подільський, e-mail: nonnakoval69@gmail.com, моб. телефон 0673812876.

Куровський Владислав В'ячеславович – студент 3 курсу Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» спеціальності 051 «Економіка», Кам'янець-Подільський.

Koval Nonna V. – docent Department of Economics, Entrepreneurship, Trade and Stock Exchange, Higher Educational Institution «Podillia State University», Kamianets-Podilskyi, e-mail: nonnakoval69@gmail.com

Kurovsky Vladislav V. – 3rd year student Higher Educational Institution «Podillia State University» specialty 051 «Economics», Kamianets-Podilskyi.

УДК 336.027

М. В. Кузуб
О. П. Лопатчук

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Київський національний торговельно-економічний університет

***Анотація**: у роботі досліджено розвиток фінансових інструментів, одним з таких інструментів є факторинг.*
Ключові слова: фінансові інструменти; факторинг; факторингові операції, дебіторська заборгованість.

ACCOUNTING ASPECTS OF FACTORING OPERATIONS

***Abstract:** The paper investigates the development of financial instruments, one of such tools is factoring.*
Keywords*:* financial instruments; factoring; factoring operations, receivables.

В сучасному світі спостерігається тенденція активного розвитку фінансових інструментів, за допомогою яких підприємства все більш краще управляють діяльністю та примножують свої прибутки. Одним з таких інструментів є факторинг.

Відповідно до ст.. 1077 Цивільного Кодексу України, за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [1].

Згідно Закону України «Про банки та банківську діяльність» факторинг – це придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари (послуги) із прийняттям на себе ризику невиконання вимог і прийом платежів [2].

В операціях факторингу беруть участь три сторони, а саме [3, с.443]: 1. Клієнт (первинний кредитор) – постачальник товарів, робіт, послуг, який відступає фактору право грошової вимоги до третьої особи (боржника). 2. Фактор (новий кредитор) – фінансова установа, яка безпосередньо здійснює факторингові операції, а також боржник – покупець товарів, робіт, послуг, який є дебітором для постачальника.

В той час як постачальник бере відповідальність за адміністративне управління дебіторською заборгованістю, а також який повинен здійснювати ці послуги від імені нового власника боргів – фактора, фактор може здійснювати лише фінансування і захист від ризиків неплатоспроможності, [4, с. 144].

Для належного ведення бухгалтерського обліку факторингових операцій, їх поділяють на факторинг з правом регресу та факторинг без права регресу. Під час укладання договорів факторингу з регресом, фактор набуває від компанії-замовника право на всі суми, які повинні бути отримані від боржника, але якщо повне погашення з боку боржника неможливо, підприємство-замовник зобов'язане повернути втрачений фактор. У договорі факторингу без права регресу фактор бере на себе ризик несплати боргу боржника і може самостійно його погасити у разі несплати.

Тож можна сказати, що під правом регресу визначається дебіторська заборгованість, яка передається в заставу та факторинг без права регресу – продаж даної заборгованості. У факторингу дебіторська заборгованість від реалізації товарів, робіт чи послуг — це актив, який продається за готівкові кошти.

Відповідно до п. 4 П(С) БО 13 «Фінансових інструментів» вона є заборгованістю, не призначеною для продажу і відноситься до фінансових активів підприємства. Передача права вимоги на цей актив передбачає списання його з балансу. Відповідно до п. 4 П(С)БО 13, фінансовий інструмент визначається як контракт, який одночасно призводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу в іншого [5]. Визнання фінансового інструменту передбачає, що безумовні права вимоги і зобов'язання визнаються фінансовими активами і фінансовими зобов'язаннями, якщо за умовами контракту підприємство має

право на отримання грошових коштів або бере на себе зобов'язання сплатити грошові кошти [5].

При факторингу дебіторська заборгованість, що виникла в результаті продажу товарів, робіт або послуг, є активом, який продається за грошові кошти (фінансування). Відповідно до п. 4 П(С) БО 13 «Фінансових інструментів» вона є заборгованістю, не призначеною для продажу і відноситься до фінансових активів підприємства. Передача права вимоги на цей актив передбачає списання його з балансу. Відповідно до п. 4 П(С)БО 13, фінансовий інструмент визначається як контракт, що призводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу в іншого одночасно [5]. Визнання фінансового інструменту передбачає, що безумовні права вимоги і зобов'язання визнаються фінансовими активами і фінансовими зобов'язаннями, якщо за умовами контракту підприємство має право на отримання грошових коштів або бере на себе зобов'язання сплатити грошові кошти [5]

В балансі постачальників дебіторська заборгованість переходить в грошові кошти і тим самим веде за собою зміни тільки в активі балансу. З цього можна зробити висновок, що недоцільно розглядати факторинг саме як джерело фінансування. Так як використання будь-якого джерела фінансування зумовлює зміни з одного боку в активі балансу, а з іншого боку в його пасиві. Для боржника факторинг являє собою заміну сторін у зобов'язаннях (ст. 512 ЦКУ), і жодних бухгалтерських та податкових наслідків не спричиняє [1].

З точки зору бухгалтерського обліку, зміст факторингової операції полягає в тому, що звичайні вимоги покупця на балансі постачальника змінюють свій первісний характер при укладенні договору факторингу і стають фінансовим активом для постачальника з одної сторони та зобов'язанням для фірми, що виступає фактором, з іншої сторони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435- IV. [URL: http://zakon.rada.gov.ua

2. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 р. №2121 – III. URL: http://zakon.rada.gov.ua

3. Грачева Р.Е. Энциклопедия бухгалтерского учета. – К.: Галицкие Контракты, 2004. – 832 с.

4. Внукова Н.М., Грачов В.І, Кузьминчук Н.В. Ринок фінансових послуг: Навчально - методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 276 с.

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №13 «Фінансові інструменти»: наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. N 559. URL: http://zakon.rada.gov.ua

6. Кузуб М.В. Інструменти стандартизації фінансових даних. URL: https://knute.edu.ua/file/MTc=/c902b121ed3493620cf96cfa0c166fca.pdf.

7. Кузуб М.В., Лещій Л.А. «Оцінка впливу інфляції на показники фінансової звітності», Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні виклики розвитку національних економік», присвяченої 70- річчю КНТЕУ. 19-21 жовтня 2016 р., м. Київ. URL: https://knute.edu.ua/file/NzM1OQ==/bbd395069fa67e97d7a68f2c897d9a6a.pdf.

8. Репецька О.С. Кузуб М.В. Проблеми обліку електронних грошей. Інтернет–конференції ХНУМГ ім. ОМ Бекетова, 2019. URL: https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2319.

Кузуб Михайло Віталійович **–** старший викладач кафедри обліку та оподаткування, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: *m.kuzub@knute.edu.ua*, https://orcid.org/
0000-0001-6222-4892.

Лопатчук Олександра Петрівна – здобувач вищої освіти (бакалавр)**,** Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: o_lopatchuk_ffbs_19_4_b_d@knute.edu.ua.

Kuzub Mykhailo Vitaliyovych – Senior Lecturer, Department of Accounting and Taxation, Kyiv National University of Trade and Economics,. Kyiv, e-mail: *m.kuzub@knute.edu.ua*, https://orcid.org/
0000-0001-6222-4892.

Lopatchuk Oleksandra Petrovna **–** graduate (bachelor), Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv**,**, e-mail: o_lopatchuk_ffbs_19_4_b_d@knute.edu.ua.

УДК 616-036.21:339.54

О.А. Кулініч
Е.О. Рябінін

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *Проаналізовано наслідки і протиріччя, викликані пандемією, у відносинах між країнами. На фоні економічної кризи охарактеризовано двоїстий характер деконструкції світу. Обґрунтовано прояви деглобалізації. Зазначено чинники впливу пандемії на формування зовнішньоторговельної політики України.*

Ключові слова: пандемія; економічна криза; міжнародні відносини; деглобалізація; зовнішня політика

THE INFLUENCE OF THE PANDEMIC ON THE FORMATION OF FOREIGN TRADE POLICY

Abstract: *The consequences and contradictions caused by the pandemic in the relations between the countries are analyzed. Against the background of the economic crisis, the dual nature of the deconstruction of the world is characterized. Manifestations of deglobalization are substantiated. The factors of the pandemic's influence on the formation of Ukraine's foreign trade policy are indicated.*

Keywords: pandemic; economic crisis; international relations; deglobalization; Foreign Policy

На сучасному етапі розвитку немає такої країни, на яку не вплинув би коронавірус, або не були відчутні його наслідки в економіці. Не є винятком і зовнішньополітична сфера. Пандемія ще раз показала, що світ є єдиним, а великі проблеми, з'явившись в одній державі, можуть швидко вплинути як на геополітичних сусідів, так і на всю міжнародну спільноту.

Епідемія коронавірусу не скасовує основні тенденції розвитку міжнародних відносин, але виступає їх сильним каталізатором. Одночасно загострюються суперництво великих держав та боротьба за лідерство, підвищується попит на спільну боротьбу з глобальними викликами та загрозами.

З одного боку, прискорюється деконструкція колишнього порядку, загострюються конфлікти та протиріччя, що виникли задовго до епідемії, посилюється загальний хаос. Результати боротьби з коронавірусом у різних країнах, їх поведінка під час пандемії, а також спровокована нею світова економічна криза різко прискорюють загальний перерозподіл сил у світі. З іншого боку, в силу багатьох причин (посилення ролі суверенних держав, прагнення багатьох країн до вільного вибору моделей розвитку та самостійної зовнішньої політики, продовження демократизації міжнародних відносин) відродження класичної біполярності на зразок минулого допандемійного періоду вважається малоймовірним [1].

Таким чином, з виникненням і розвитком пандемії виникла низка нагальних проблем. Це обумовлюється тим, що ніхто не може з точністю сказати, коли і де зародився Covid-19. Деякі науковці темою спекулюють і посилаються на неї, як на причину всіх економічних негараздів. Більшість таких вчених звинувачують Китай у появі вірусу. Та на противагу цій думці можна зазначити, що поки ця країна вела важку боротьбу з хворобою, інші держави, навіть на протилежному континенті, знаючи про вірус, тягли час, не бажаючи наслідувати приклад Китаю, і потрапляли у все більш складне становище. Так проблема з медичної перетворювалася на політичну, а потім відповідно й на економічну.

Яким виявився вплив пандемії на різні країни? По-перше, Covid-19 вплинув на зміцнення дружби між одними країнами й на поглиблення сварки між іншими; на розвиток одних секторів промисловості і науки, кризу – в інших; спричинив загальний розвиток міждержавних та суспільних відносин.

Пандемія ще раз оголила хронічні протиріччя всередині Європейського Союзу між європейськими цінностями та націоналізацією інтересів. Індивідуальні інтереси однієї частини Європи приглушили риторику про європейські цінності, а в інший навпаки. Виявилося, що національна ідентичність та особисті цінності, історична пам'ять не можуть бути спільними для всіх. Наприклад, деякі політики у Польщі наголошують, що свободу полякам приніс Ватикан та США, а іспанці пам'ятають, що саме Ватикан та США на сорок років продовжили термін диктатури, аби не допустити приходу до влади лівих сил. Не одноразово керівництво ЄС намагалося оголосити про появу нової спільності "європейський народ", але пандемія майже нівелювала цей задум.

Додаються нові проблеми, що руйнують спільні інтереси такі, як: поява 60 мільйонів нових безробітних у Європі внаслідок пандемії; втрата провідної ролі вугілля у європейському енергобалансі на фоні закриття шахт; впровадження дистанційної економіки, що, окрім нової технології, призводить і до поглиблення нерівності

(поляризує людей з більш кваліфікованою працею, у зв'язку з чим зростатиме і нерівність доходів.) [2]. До того ж необхідно звернути увагу на негативний вплив пандемії на культуру. У світі виникла загроза банкрутства найбільшим закладам культури, музеям та концертним залам. Пересічні громадяни зможуть дивитись вистави, слухати музику, відвідувати музеї переважно у цифровому форматі, тоді як насолоджуватися живим мистецтвом будуть більш забезпечені (така ж ситуація і в сфері охорони здоров'я).

З огляду на аналіз економічного і політичного стану в країнах Євросоюзу, доречними є пропозиції інтенсивніше розвивати співробітництво у сфері економіки, культури та освіти, а також у медицині, туризмі, тощо., поглиблюючи міжкраїнове партнерство.

По-друге, пандемія змінила відносини між країнами, в тому числі і членами ЄС. Нове дихання отримала деглобалізація, що характеризується кризою західного фінансового та економічного неолібералізму. Регіональна інтеграція витісняє глобальну. Найбільші розбіжності виявляються між країнами, що є «донором» і реципієнтом. Простежується залежність від того, якою буде допомога постраждалим від пандемії: трансфертами або кредитами під відсотки? Як щодо міжнаціональної допомоги, якщо у більшості випадків країни, що постраждали від пандемії, допомогу виділяють собі самостійно? В рамках країн ЄС розроблено новий семирічний план розвитку, націлений на примирення півночі і півдня, що розпочне діяти лише з першого червня цього року, і який не передбачає надання сторонньої допомоги, а розглядає її лише між країнами всередині ЄС.

Основні напрямки зовнішньої політики України на сучасному етапі визначаються гармонізацією стратегічних цілей зовнішньої політики країни із зовнішньополітичними цілями Європейського Союзу та НАТО. В той же час, суттєвого впливу на формування зовнішньополітичної орієнтації країни надають як ендогенні, так і екзогенні чинники. Політична та економічна внутрішньодержавна обстановка корелюється із зовнішньополітичною та зовнішньоекономічною орієнтацією країни, яка багато в чому визначається і новою кон'юнктурою міжнародних тенденцій.

Напрямок української зовнішньої політики на особливі відносини зі Сполученими Штатами за активної інтеграції країни до ЄС призводять до посилення ролі України у регіональній політиці. Інтерпретація національних інтересів має важливу подібність із зовнішньополітичною поведінкою країн Балтії та Польщі. Для них мало першорядну важливість відновлення історичної справедливості, і в цьому вони активно підтримували політику та програми регіонального співробітництва з країнами не членами ЄС і НАТО. На субрегіональному рівні подібна зовнішньополітична поведінка сприяє збільшенню ролі України щодо суміжних країн, зокрема, Молдови та Румунії. Поряд з цим ефективнішою виглядає зовнішня політика України на субрегіональному рівні. Так, до здобутків української дипломатії можна зарахувати також створення «Люблінського трикутника» (Україна, Польща, Литва), та створення заради досягнення членства в ЄС «Асоційованого тріо» (Україна, Грузія, Молдова). Крім того, в 2021 році Україна отримала і менш очікуваного союзника – Словенію. За сучасних умов необхідно також виокремити підписання і затвердження угоди про єдиний авіаційний простір із Європейським союзом. В умовах пандемії цей договір не запрацював максимально, але стратегічно можливості комунікацій між Україною та Європейським союзом полегшать доступ європейських авіакомпаній на ринок України. Це вплине і на кількість маршрутів, і на ціни, і зробить Європу набагато доступнішою для українців [3].

Глобальний характер пандемії COVID-19, що змінила світовий порядок денний, та триваюча російська агресія проти України – основні зовнішні чинники з найбільшим впливом для економіки України. У центрі Разумкова вважають, що відчутними є прорахунки урядової політики в організації протидії поширенню пандемії, переорієнтації на цілі системи охорони здоров’я, вчасному вакцинуванні населення. Карантинні заходи здійснювалися без достатнього аналізу наслідків, часто методом «спроб і помилок», що завдало збитків для більшості малого бізнесу [4].

У цілому питання цілісної стратегії державної політики, досягнення суспільної єдності, вироблення національної системи пріоритетів, зміцнення держави та її ключових інститутів залишаються без відповіді. Комплекс проблем, з якими країна зіткнулася у період пандемії не став причиною дестабілізації, однак сигнали суспільного невдоволення відчутні [4].

В цілому за минулий рік зменшення ВВП України становило 4,0 %, що навіть менше, ніж прогнозувала більшість експертів. До того ж, Україна, порівняно із багатьма країнами світу, має відносно менше погіршення показників за підсумками і 2020 року. Так, якщо порівняти результати економічної активності у 2020 році України з 27 країнами ЄС, то Україна показала менші від’ємні темпи та кращі показники динаміки ВВП, ніж, наприклад, такі країни-сусіди, як Угорщина та Словаччина, що за підсумком року мали глибше падіння, ніж Україна [5].

Причинами такого успіху є, зокрема, трансформаційний характер нашої економіки. Слабке залучання у виробничі ланцюги доданої вартості у світовій економіці, суттєва частка тіньового бізнесу та доходів, слабко розвинений туризм, досить вагома частка сільського господарства (що гарантувало продовольчу безпеку), велика частка крупного виробництва, яке не зупинялось навіть у пікові періоди, вміння українців виживати та пристосовуватися до різних складних умов.

Але існують й інші суто економічні причини помірного послаблення економіки України. Серед них впроваджені Урядом та НБУ заходи, спрямовані на пом’якшення негативних наслідків впливу пандемії COVID-19 шляхом підтримки населення та бізнесу, швидка адаптація окремих секторів економіки до роботи в умовах

соціальних обмежень, збереження стабільності у фінансовому секторі на відміну від попередніх криз, вихід, зважаючи на обмежений попит, за підсумками року на інфляцію у 5%, що відповідає інфляційному таргету НБУ. Всі ці фактори сприяли у сукупності формуванню на позитивному рівні внутрішнього споживчого попиту.

Нажаль, як і в інших країнах Європи, протидіяти падінню інвестиційного попиту було практично не можливо, незважаючи на суттєве зростання державних капітальних видатків. На тлі значної невизначеності інвестиційна пауза стала одним із основних проявів пандемії COVID-19. Загалом, за підсумком 2020 року валове нагромадження основного капіталу (ВНОК) продемонструвало найбільше з усіх компонент попиту скорочення, що склало 24,4% (проти зростання на 11,7% у 2019 році) [5].

Отже, Україна витримала іспит впливу пандемії COVID-19. І наразі, формування торговельної політики, переважно, залежить від динаміки та масштабів розповсюдження нових штамів пандемії, значною мірою зберігає превалювання факторів стриманого попиту та високого рівня невизначеності щодо найближчої перспективи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Федоренко Н.М., Гребенюк Я.О. Вплив пандемії на міжнародний бізнес та перерозподіл інвестицій. Актуальные научные исследования в современном мире: журнал iScieinc. В.1(81). Ч.3. 2022. С. 84-96

2. Кулініч О.А., Зарецька Л.М. Ризики цифровізації економіки України. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квітня 2021 р. Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х.: ХДУХТ, 2021. С. 180-182.

3. «Росію стримувати дипломатичними засобами не вийде» – Перепелиця про зовнішню політику України 2021 року URL: https://www.radiosvoboda.org/a/zovnishnya-polityka-ukrayiny-2021/31630066.html

4. УКРАЇНА 2020-2021: НЕВИПРАВДАНІ ОЧІКУВАННЯ, НЕОЧІКУВАНІ ВИКЛИКИ (аналітичні оцінки) URL: https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR-ENG.pdf

5. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: ПІДСУМКИ 2020 РОКУ ТА ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ ПОСТПАНДЕМІЧНОГО РОЗВИТКУ. КОНСЕНСУС-ПРОГНОЗ. №53. 2021. URL: file:///G:/%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B8/Concensus_Forecast_%2353_2021_ukr.pdf

Кулініч Оксана Андріївна **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Рябінін Едуард Олегович – бакалавр факультету економічних відносин та фінансів, Державний біотехнологічний університет, Харків

Kulinich Oksana **–** PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Riabinin Eduard – Bachelor of the Faculty of Economic Relations and Finance, State Biotechnological University, Kharkiv

УДК 330.322(477):330.35(043.2)

Т.В. Малишівський

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Анотація. *У статті визначається необхідність використання інноваційно-інноваційної моделі економічного зростання для України на даному етапі задля забезпечення стабільного та довгострокового соціально-економічного розвитку. Також, в даній статті аналізується ефективність залучення іноземного капіталу в економіку та здійснюється аналіз показника «інституційної спроможності громад щодо залучення інвестицій" на прикладі 62 територіальних громад Прикарпаття. На основі проведеного аналізу наводиться припущення про перспективи залучення інвестиційного капіталу в економіку України.*

Ключові слова: економічне зростання; інноваційно-інвестиційна модель; інвестиції; інвестиційна привабливість; інституційна спроможність щодо залучення інвестицій.

PROSPECTS FOR ATTRACTING INVESTMENT IN THE ECONOMY AT THE LOCAL LEVEL: INSTITUTIONAL ASPECT

Abstract. *The article identifies the need to use an innovative model of economic growth for Ukraine at this stage to ensure stable and long-term socio-economic development. Also, this article analyzes the effectiveness of attracting foreign capital into the economy and analyzes the indicator of "institutional capacity of communities to attract investment" on the example of 62 territorial communities of Prykarpattia. Based on the analysis, the assumption about the prospects of attracting investment capital into the economy of Ukraine is given.*

Key words: economic growth; innovation and investment model; investments; investment attractiveness; institutional capacity to attract investment.

Забезпечення стабільного економічного зростання є однією із ключових цілей макроекономічної політики країни. Адже, економічне зростання разом із ефективним розподілом становлять основу соціально-економічного розвитку суспільства.

Економічне зростання зазвичай вимірюються як зростання в абсолютному чи відносному вимірі показника ВВП. Оскільки ВВП за методом витрат формується із таких складових як: кінцеві споживчі витрати домогосподарств, валові інвестиції, витрати державного сектору та чистий експорт, то для забезпечення зростання загального показника ВВП необхідно впливати на зростання його складових.

В сучасних умовах, беручи до уваги той факт, що Україна - це мала відкрита сировинна економіка, що вказує на її залежність від цін на світових сировинних та товарних ринках, а також на значну залежність від експортно-імпортних операцій, ми вважаємо, що ключова складова ВВП, на яку необхідно впливати - це валові інвестиції, зокрема їх важлива складова - прямі іноземні інвестиції.

Рівень складності економіки України на сьогоднішньому етапі є надзвичайно низьким, і цей показник продовжує падіння. Так, якщо ще в середині 90-х років XX століття, частка сировини та товарів з найменшим ступенем переробки (так звана квазі сировина) в структурі експорту становила 65,21% (з яких сировина - 13,66%, товари з найменшим ступенем обробки - 51,62%), то за результатами 2018 року даний індикатор уже становив 75,35% (з яких сировина - 30,67%, товари з найменшим ступенем обробки - 44,68%). Також, водночас, відбулось значне падіння в частці експорту для групи капітальних товарів - 7,08% за підсумками 2018 року; 13,53% у 1996 році; та для групи споживчих товарів - 17,23% за підсумками 2018 року; 20,02% у 1996 р. Тобто, в структурі економіки відбувається достатньо стрімкий зсув в сторону зменшення рівня складності та зменшення кількості та довжини ланцюгів доданої вартості. В той час, для країн-сусідів України відбувається зворотній процес - зростання частки товарів із високим ступенем обробки в структурі експорту [2].

Відповідно, з метою підвищення рівня економічної складності, а також з метою забезпечення високих темпів економічного зростання, необхідно сприяти підвищенню обсягів залучення інвестицій та сприяти імплементації інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку.

Адже залучення інвестицій несе для економіки цілу низку важливих переваг, в тому числі:

– надходження сучасних технологій, техніки та обладнання;

– залучення фінансових ресурсів;

– створення нових робочих місць;
– посилення внутрішньої конкуренції;
– збільшення податкових надходжень до бюджету [1].

Загалом, динаміка залучення капітальних інвестицій в економіку за останні роки в номінальному вираженні демонструє тенденцію до зростання (за винятком 2020 року, що пов'язане із кризою, викликаною пандемією коронавірусу COVID-19). Така ж позитивна динаміка простежується і для такого показника, як динаміка залучення прямих іноземних інвестицій [4].

Проте, ефективність залучення таких інвестицій в Україні, на жаль, перебуває на достатньо низькому рівні. Зокрема, за підсумками 2019-го року притік прямих іноземних інвестицій в розрахунку на одну особу для України становив 131,41$, в той час, коли середній показник для світу становив 194,98$ [4].

Для того, щоб підвищити здатність країни абсорбувати більші обсяги капіталу, необхідно підвищувати рівень інвестиційної привабливості.

Враховуючи те, що в результаті проведення реформи децентралізації, ключовими гравцями у сфері формування та імплементації інвестиційної привабливості є саме територіальні громади, вважаємо за доцільне розглядати саме місцевий рівень інвестиційної привабливості.

Інвестиційна привабливість громади трактується нами як сукупність жорстких та м'яких факторів, що визначають здатність громади залучати інвестиції, як національні, так і з-за кордону.

Оскільки громада не може впливати на зміну більшості жорстких факторів у короткостроковій перспективі (а на окремі фактори - природні ресурси, земельні ресурси тощо - і взагалі), вважаємо за доцільне концентруватися саме на покращенні м'яких факторів, левову частку яких становлять суто інституційні складові, що перебувають під безпосереднім впливом органу місцевого самоврядування.

Саме тому, ми вважаємо, що органи місцевого самоврядування повинні докладати максимум зусиль задля підвищення рівня інвестиційної привабливості громади.

Станом на сьогодні, спостерігається ситуація, за якої інвестиційна політика на місцевому рівні не перебуває в пріоритеті тих чи інших органів місцевого самоврядування. Це підтверджується наявними даними внаслідок моніторингу відкритих даних 62 територіальних громад Прикарпаття за такою складовою інвестиційної привабливості як "інституційна спроможність громад щодо залучення інвестицій".

"Інституційна спроможність органу місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій - це інтегральний показник, який складається із трьох блоків факторів:

1) безпосередня діяльність органу місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій;
2) наявність визначених нормативно-правових, інформаційних та інших документів, що покликані здійснювати правовий та інформаційний супровід процесу інвестування;
3) наявність та постійне наповнення актуальною інформацією веб-ресурсів громади" [3].

Під час моніторингу відкритих даних громад (зазвичай - саме офіційних веб-сайтів територіальних громад), був сформований інтегральний показник, який оцінював громади за 12 параметрами на наявність/відсутність окремих складових вищенаведеного індикатора. На жаль, отримані результати виявились вкрай невтішними (Рис. 1).

Аналізуючи отримані результати, ми можемо стверджувати, що переважна більшість територіальних громад Прикарпаття - 53 (85%) розмістилися у першому квартилі - 0-3 бали, що свідчить про відсутність розміщених інвестиційних інструментів на офіційних веб-сайтах територіальних громад Прикарпаття.

У другий квартиль (інтегральний показник 4-6) потрапили 3 громади (5%) - що свідчить про наявність хоча б 1-го інвестиційного інструмента на сайті українською мовою.

У третій квартиль (інтегральний показник 7-9) потрапили 5 громад (8%), що свідчить про наявність 1 і більше інвестиційних інструментів як українською, так і іноземною мовами.

У четвертому квартилі (інтегральний показник 10-12) розмістилася тільки 1 територіальна громада (2%), що свідчить про значну зацікавленість до процесу залучення інвестицій зі сторони ОМС та наявність ряду інвестиційних інструментів на сайті як українською, так і іноземною мовами.

Враховуючи такий стан речей, перспективи залучення інвестицій в економіку України виглядають досить невтішними. З метою покращення ситуації, вважаємо за доцільне виведення обговорення даного питання на загальнодержавний рівень, зокрема із залученням урядового офісу із залучення та підтримки інвестицій - UkraineInvest.

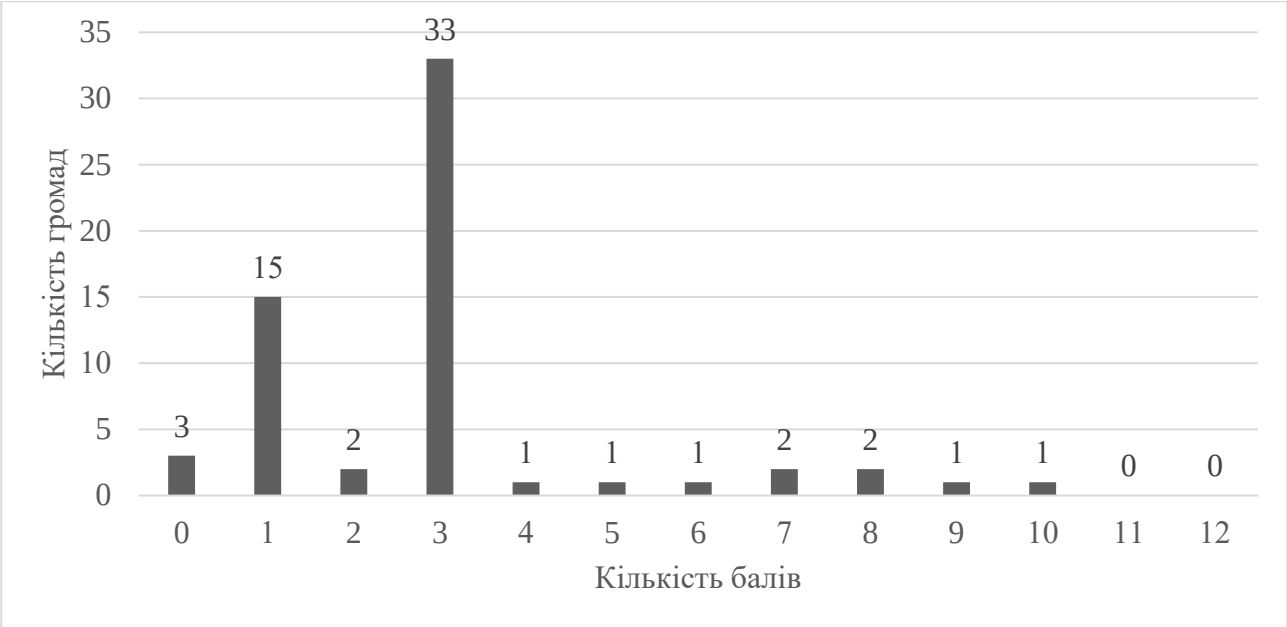

Рис. 1. Інтегральний показник "Інституційна спроможність громад щодо залучення інвестицій" для територіальних громад Прикарпаття

Публічна комунікація, визначення ключових показників ефективності у галузі залучення інвестицій та постійний моніторинг процесу зі сторони громадськості та наукової спільноти - це ті речі, які здатні позитивно вплинути на динаміку залучення інвестицій, зокрема шляхом підвищення рівня інституційної спроможності громад щодо залучення інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутко М. П., Сосновська О. П. Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток прикордонних регіонів. *Інвестиції: практика та досвід,* 2010. Вип. 12. С. 3-7.

2. Малишівський Т. В., Стефінін В. В. Залучення іноземного капіталу як чинник забезпечення економічного зростання країни. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.*, 2020. Вип. 5(145). С. 34-41.

3. Малишівський Т. В., Стефінін В. В. Інституційна спроможність органів місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій як ключова складова інвестиційної привабливості громад. *Перспективи розвитку територій: теорія і практика:* матеріали V міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, Харків, 18–19 листопада 2021 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. С. 38-42.

4. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US$). World Bank Open Data. URL: https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD

Малишівський Тарас Володимирович – аспірант за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ, e-mail: taras.malyshivskyi@pnu.edu.ua.

Malyshivsky Taras V. – Ph.D student in Public Management and Administration, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, e-mail: taras.malyshivskyi@pnu.edu.ua.

УДК 332.122:330.322

Н.О. Мартинович[1]

ТЕРИТОРІЇ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ : ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

[1]Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова» Національної академії наук України

Анотація. *В статті доведено, що території пріоритетного розвитку є інструментом активізації інвестиційної діяльності регіонів України на засадах історичної періодизації розвитку ТПР та узагальнення теоретичного базису, щодо їх трактування*

Ключові слова: території пріоритетного розвитку; інвестиції; інвестиційна діяльність; регіональний розвиток

TERRITORIES OF PRIORITY DEVELOPMENT AS A TOOL OF ACTIVATION OF INVESTMENT ACTIVITY OF REGIONS OF UKRAINE: THEORETICAL ASPECT

Abstract. *The article proves that the territories of priority development are an instrument of intensification of investment activity of the regions of Ukraine on the basis of historical periodization of TPD development and generalization of the theoretical basis for their development*

Key words: territories of priority development; investments; investment activity; regional development

В процесі реформування економічної системи України та побудови відкритого суспільства з високим рівнем соціальної орієнтованості необхідно в стислий термін знайти рішення, що дозволять принципово вплинути на стабілізацію економічної ситуації та надалі, стимулюватимуть всебічний розвиток регіонів країни, покращивши їх соціально-економічне становище. Глобалізаційні процеси вимагають підвищення ступеня інтеграції України у світовий господарський комплекс, що зокрема, передбачає масштабну технологічну та структурну розбудову та вимагає залучення інвестицій. З огляду на це, актуальності набирає питання пошуку перспективних та ефективних шляхів розбудови територій із використанням можливостей територій пріоритетного розвитку.

Огляд наукової та нормативної літератури дозволив встановити, що поняття території пріоритетного розвитку (далі ТПР) з'явилося пізніше ніж вільні економічні зони (далі) ВЕЗ. Про що, зокрема свідчать роботи С.Я. Боринець, Б.А. Бузинар, А.В. Буквича, І.В. Бураковського, Г.Б. Бурляя, В.А. Вергун, О. І. Рогача, Ю.М. Бисаги, Н.Д. Амаляна, О.І. Шниркової, А.С. Філіпенко, Т.С. Шемета, присвячені світовій економіці та міжнародним інвестиціям. Крім того, аналіз раніше проведених досліджень дозволив виокремити етапи розвитку категорій ВЕЗ і ТПР (рис. 1), що сприяє окресленню їх відмінностей, які варто враховувати при розробці нормативно-правових актів, державних і регіональних стратегій й програм регіонального розвитку задля ефективної розбудови ТПР в майбутньому. З рисунка видно, що на шляху становлення ТПР пройшли ряд етапів. Перші три пов'язані із міжнародною діяльністю та розвитком ВЕЗ в світі, що в свою чергу обумовило появу категорії ТПР на тернах України.

Розвиток та становлення ТПР в Україні характеризується наступними етапами:

1) 1998-2004 рр. активізація розвитку ТПР, яка характеризувалася створенням 72 ТПР в Донецькій, Закарпатській, Волинській, Чернігівській, Сумській, Луганській, Житомирській областях, Автономній Республіці Крим, у м. Харкові [1].

2) 2005-2010 рр. В період з 2004 до 2005 року зафіксовано становлення ТПР в Україні, яке характеризувалося максимальними результатами за такими показниками як: кількість діючих ТПР; кількість суб'єктів господарювання на ТПР; кількість проектів, що реалізуються в рамках ТПР [1]. Однак в цьому ж 2005 році, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет на 2005 рік» та Указом Президента України «Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності», було скасовано державну допомогу суб'єктам господарювання ТПР та

наданих інвесторам державних гарантій щодо незмінності правового режиму їх діяльності. В результат чого почалося уповільнення розбудови ТПР, яке призвело до скорочення загальної кількості діючих ТПР на 52%.

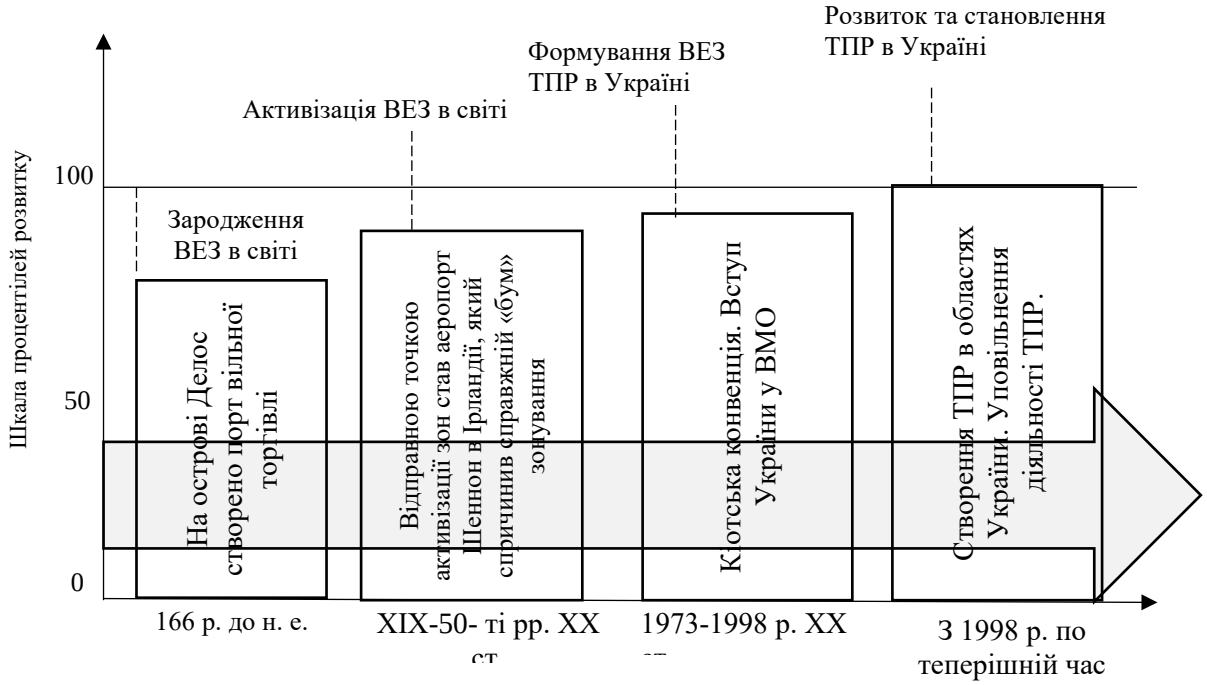

Рис. 1. Історична періодизація розвитку ТПР в світі та Україні
Джерело: складено автором

3) З 2011-го року по теперішній час. На тлі прийнятих законів починаючи з 2010 року спостерігалось уповільнення розвитку ТПР. Ті ТПР які продовжували функціонувати до 2014 року припинили існування. Лише частині суб'єктів господарювання ТПР вдалося відновити пільгові умови діяльності (зокрема, суб'єктам господарювання ТПР Донецької області – АТЗТ «Артемівський м'ясокомбінат», ТОВ «Фенікс», ЗАТ «ПК «Юнкерс», ТОВ «Європродукт») на підставі судових рішень. На підставі аналізу та узагальнення переваг і недоліків функціонування ТПР в Україні, а також щодо створення нових функціональних одиниць [2]. Протягом зазначеного періоду до Верховної Ради України подавалися законопроекти, спрямовані на вдосконалення механізму функціонування ТПР, які наразі так і залишаються проектами, а економічний інструментарій ТПР безпідставно ігнорується, не зважаючи на те що окремі функціональні одиниці ТПР не буди ліквідовані. Відтак, вважаємо запотрібним приєднатися до формування наступного етапу по активізації розбудови територій пріоритетного розвитку в Україні та запропонувати уточнення поняття ТПР (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові точки зору щодо сутності територій пріоритетного розвитку

Сутність територій пріоритетного розвитку	Автори
ТПР — це інструмент державної регіональної політики подолання депресивних виявів у регіонах, шляхом залучення інвестицій та створення нових робочих місць.	Указ Президента [2]
ТПР — це одна із чинних форм спеціальних правових режимів економічної діяльності (СПРЕД) в Україні, яка застосовується поряд зі спеціальними економічними зонами (СЕЗ), технологічними парками (ТП) та науковими парками (НП).	О.О. Єгорова [3, с. 186]
Території пріоритетного розвитку (ТПР) застосовується в Україні як інструмент стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання При цьому, частину ТПР формують окремі адміністративно територіальні одиниці, а частину – їх угрупування.	В.П. Кузьменко, Л.И. Кузнецова [4, с. 26]
ТПР — це модель забезпечення соціально-економічного зростання регіонів та подолання основних територіальних диспропорцій, які використовуються поряд з регіональними програмами, зонами підприємництва й партнерства тощо.	Ю.В. Гусєв [5, с. 61]

Продовження таблиці 1

Сутність територій пріоритетного розвитку	Автори
ТПР — це спеціальний інструмент для залучення інвестицій, створення нових підприємств, робочих міст, соціально-економічного розвитку регіонів.	П.А. Климца [6]
ТПР — це територія, на якій склалися несприятливі соціально-економічні умови та екологічні умови, незадовільний стан зайнятості населення і на якій запроваджується спеціальний режим інвестиційної діяльності для створення нових робочих місць.	Закон України [7]
ТПР — це інструмент подолання несприятливих соціальних, економічних, екологічних умов, а також територіальних диспропорцій розвитку регіонів на засадах впровадження спеціальних економіко-правових режимів.	Авторське визначення

Джерело: складено автором на задах узагальнення раніше проведених досліджень

Зі всього сказаного зробили висновок, що не дивлячись на те що одні автори розглядають ТПР як форму підвищення конкурентоспроможності, інші - як модель соціально-економічного зростання регіонів та подолання основних територіальних диспропорцій, у всіх без винятку визначеннях мова йдеться про цільовий засіб впливу (спеціальний режим) на об'єкт (бізнес, зайнятість, інвестиційна привабливість, соціально-економічний розвиток регіонів тощо), його перетворення чи створення.

Відтак території пріоритетного розвитку справедливо вважати інструментом активізації інвестиційної діяльності регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. НІСД. Території пріоритетного розвитку в Україні: проблеми та перспективи. Аналітична записка. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya /regionalniy-rozvitok/teritorii-prioritetnogo-rozvitku-v-ukraini-problemi-ta (дата звернення: 10.01.2022).
2. Про спеціальні економічні зони і спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області : Указі Президента від 18.06.1998 р. № 650/98 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650/98#Text (дата звернення : 12.01.2022).
3. Єгорова О. О. Результативність та ефективність територій пріоритетного розвитку України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.* 2014. - Вип. 6 (1). С. 181-187.
4. Кузьменко В.П., Кузнецова Л.И. Свободные экономические зоны: мифы и реальность. *Экономика предприятия.* 1999. № 2. С. 24-34.
5. Гусєв Ю. В. Поняття спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід* № 22/2015. С. 59-65.
6. Климца П.А. ИВЕЗ: Эффективность применения СЭЗ и ТПР в Украине. URL: https://biz.liga.net /all/all/novosti/ivez-effektivnost-primeneniya-sez-i-tpr-v-ukraine (дата звернення : 16.01.2022).
7. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області : Закон України від 1999, № 38 Дата оновлення: 31.03.2005. URL: https://zakon.rada. gov.ua /laws/show/970-14#Text (дата звернення : 10.01.2022).

Мартинович Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова» Національної академії наук України, Київ, e-mail: vasilchuk_80@ukr.net

Martynovych Nataly O. – PhD in economics, Associate Professor, Senior Research Fellow Department of problems of inter-regional cooperation issues, State Institution «VK Institute of Economic and Legal Research Mamutov» National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev, e-mail: vasilchuk_80@ukr.net

УДК 330.322:(711.554-168):628.4.038

М.В.Мельникова [1]

ПРО ІНВЕСТИЦІЇ У ВІДНОВЛЕННЯ ЗАЙНЯТИХ ПРОМИСЛОВИМИ ВІДХОДАМИ ТЕРИТОРІЙ

[1]Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація. *У статті розглянуто інвестиційні можливості відновлення територій, які зайнято промисловими відходами. Запропоновано формування комунікаційних стратегій для залучення потенційних інвесторів.*

Ключові слова: інвестиції; відновлення території; промислові відходи;комунікаційні стратегії.

ON INVESTMENT IN THE RECOVERY OF TERRITORIES OCCUPIED BY INDUSTRIAL WASTE

Abstract. *The article considers investment opportunities for the restoration of territories occupied by industrial waste. The formation of communication strategies to attract potential investors is proposed.*

Key words: investments; restoration of the territory; industrial waste; communication strategies.

Проблеми відновлення території зайнятих промисловими відходами займають важливе місце в дослідженнях вчених та практиків, що пов’язано з переходом до циркулярної економіки та необхідністю вирішення завдань сталого розвитку, задекларованих у таких програмних документах, як Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року (Розпорядження КМУ №820 від 08.11.2017 р.), Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки (Постанова КМУ №695 від 05.08.2020 р.), Концепція реалізації державної політики у сфері промислового забруднення (Розпорядження КМУ № 1422-р. від 27.12.2019 р.). Як зазначено в перелічених документах в Україні щорічно утворюється біля півмільярда тонн відходів, з яких лише десята частина є побутовими відходами. Що стосується переробки як промислових, так і побутових відходів, то вона складає близько дванадцятої частини від утворюваних щорічно відходів. Тому не перероблені промислові відходи складуються у відвалах, що має негативний вплив як на екологічну безпеку території, так і на комфортність умов життя населення. У даний час накопичені у відвалах промислові відходи складають близько 25 млрд. тонн і займають 260 тис. га території. Слід зазначити, що окремі промислові відходи, а саме доменні шлаки, мають невисокий клас шкідливості і звичайно використовуються при будівництві доріг та виробництві будівних матеріалів, тому проекти відновлення територій зайнятих такими відходами не потребують спеціальних технологій і можуть бути реалізовано в рамках програм міського благоустрою. Організація реалізації зазначених проектів потребує особливих підходів, включаючи адаптацію зарубіжного досвіду. Мова йде про досвід відновлення територій в старопромислових містах країн ЄС та США, зокрема в Манчестері, Ліверпулі, Ліллі, Туріні, Пітсбурзі, містах Рурської області. Саме провідна роль органів місцевого самоврядування, практика встановлення партнерських відносин із бізнесом, стимулювання галузі екологічних технологій та використання інструментів залучення інвестиційних ресурсів у містах Рурської області (Німеччина) та в Пітсбурзі (США) заслуговує найбільшої уваги та розгляду можливостей адаптації в Україні.

Як відмічають вітчизняні фахівці [1,2] для реалізації проектів відновлення територій зайнятих промисловими відходами в українських містах найбільш важливою проблемою виступає дефіцит інвестиційних ресурсів. Вирішення зазначеної проблеми багато в чому залежить від обраної органами місцевого самоврядування інвестиційної політики та використання інноваційних інструментів її реалізації [3,4]. Серед таких інструментів особливої уваги заслуговує реалізація органами місцевого самоврядування комунікаційних стратегій [5,6]. Комунікаційна стратегія спрямована на встановлення зв'язків та відносин як усередині міста, так і із зовнішнім середовищем, інформаційне забезпечення цих зв'язків, управління потоками виробничої, економічної, фінансової інформації, необхідної для ефективної реалізації інвестиційної політики міста. Для цього доцільно застосування цифрових технологій, інструментів та методів моделювання при обґрунтуванні та прийнятті рішень щодо

встановлення комунікаційних зв'язків та відносин, які сприяють результативній діяльності та стійкому міському розвитку, включаючи благоустрій та ревіталізацію територій.

Традиційні методи встановлення комунікаційних відносин на виставках та ярмарках, за допомогою рекламних кампаній на радіо, телебаченні, в пресі та в мережі ІНТЕРНЕТ переслідують переважно комерційні цілі, які можуть суперечити завданнями реалізації інвестиційної політики міста. Зважаючи на це, органами місцевого самоврядування організуються зустрічі представників ділових кіл, проводяться круглі столи, прес-конференції, семінари та симпозіуми. Оскільки рівень охоплення потенційних учасників та вибору партнерів достатньо обмежений, тому можливо використання таких нетрадиційних методів встановлення комунікаційних зв'язків та відносин, як електронні видання з відеододатками, інтерв'ю на радіо та телебаченні з потенційними інвесторами та реціпієнтами. Використання зазначених методів встановлення ділових комунікацій передбачає дотримання принципів науковості, системності, цілеспрямованості, зворотного зв'язку, об'єктивності, моніторингу впливу на партнерські групи.

Для залучення інвестицій у міський розвиток, зокрема проекти ревіталізації території, також має сенс проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії в рамках реалізації комунікаційної стратегії, сфокусованої на обраних цільових аудиторіях потенційних інвесторів. При цьому слід сконцентрувати увагу на стані бізнес-клімату, наявних міських ресурсах, підтримці підприємництва з боку органів місцевого самоврядування та створенні сприятливих умов інвестування. Це пов'язано з тим, що перш ніж ухвалити рішення про реалізацію проекту потенційні інвестори оцінюють соціо-еколого-економічні умови та чинники розвитку території. Тому органи місцевого самоврядування повинні забезпечити формування інформації, яка відповідає принципам об'єктивності та комплексності, а також враховує географічне розташування місцевості, капітало- , матеріало - та трудомісткость проекту, вид інвестицій. Оскільки інформаційні потреби потенційних інвесторів можуть відрізнятися, тому доцільно передбачити отримання індивідуального пакету інформації на засадах оперативності та прозорості за допомогою зазделегіть сформованих баз даних про проекти та реципієнтів.

Підводячи підсумок, слід підкреслити, що запропоноване використання комунікаційної стратегії органом місцевого самоврядування дозволить підвищити прозорість інвестиційного процесу, поінформованість потенційних інвесторів та їх зацікавленість у реалізації проектів відновлення територій зайнятих промисловими відходами для зміцнення екологічної безпеки та підвищення комфортності умов життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Колодійчук І.А. Формування територіально збалансованих систем управління відходами: регіональний вимір: монографія. Львів:ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», 2020. 524 с.
2. Сич О. Теоретичні підходи до ревіталізації поспромислових територій. *Галицький економічний вісник.* 2020. №4. С.68-73
3. Сірик З. Місцеве самоврядування та інвестиційні процеси:європейські процеси та вітчизняні реалії. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип.4(49). Ч.1. С.266-274
4. Голян В.А., Рудинець М.В., Рошкевич В.Ф. Інвестування проектів переробки відходів в умовах децентралізації: сучасний стан та пріоритети. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №9. С. 6 - 12.
5. Лозовська К.С. Комунікаційні стратегії як інструмент налагодження ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування і суспільства. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. №3(22). С. 203-210
6. Чукут С.А., Яценко В.О. Комунікаційні стратегії в публічному управлінні та адмініструванні: зарубіжний та український досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №12. С. 72-79.

Мельникова Марина Віталіївна, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу проблем перспективного розвитку паливно-енергетичного комплексу Інституту економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail:marvit1511@gmail.com

Melnykova Maryna V - Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Leading Researcher at Department of Problems of Perspective Development of Fuel and Energy Complex Institute of Industrial Economics NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail:marvit1511@gmail.com

УДК 330.322

А. В. Мінєва
Т.О. Гордієнко

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Анотація. *У статті розглянуто питання інвестиційної привабливості України. Виділено основні проблеми інвестиційної діяльності та запропоновано шляхи вдосконалення інвестиційної системи України.*

Ключові слова: інвестиційна діяльність; інвестиції; інвестори; інвестиційний клімат; інвестиційна привабливість.

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Abstract. *The article considers the issue of investment attractiveness of Ukraine. The main problems of investment activity are highlighted and the ways of improving the investment system of Ukraine are suggested.*

Key words: investment activity; investments; investors; investment climate; investment attractiveness.

Іноземні інвестиції є надзвичайно важливими в процесі становлення та розвитку національної економіки, і Україна не є винятком. Власних інвестиційних ресурсів в Україні значною мірою бракує. Враховуючи події останніх років в країні – такі як політичні та економічні потрясіння – інвестиційна активність в Україні знизилася. Відтік іноземного капіталу з українського ринку, а також скорочення багатьох інвестиційних проектів також стали сьогодні невтішною реальністю.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність», інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [1].

Інвестиційна діяльність забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей [1].

Однією з основних проблем залучення іноземних інвестицій в Україну є низький рівень розвитку інфраструктури міжнародного бізнес-ринку та недосконалість законодавства у сфері інвестиційної діяльності. Для стимулювання іноземної інвестиційної діяльності в цій країні необхідно розробити інвестиційну політику з більш конкретним і прозорим механізмом реалізації як на місцевому, так і на державному рівнях.

Низкою інших проблем та ризиків, які впливають на процес формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні, є: нестабільність поточної економічної ситуації та проблеми законодавства в економічній сфері; недостатність та недостовірність наданої інформації про стан об'єктів інвестування; виробничо-технічні ризики; зовнішньоекономічні ризики; невизначеність інтересів, моделей поведінки та цілей учасників інвестиційних процесів; коливання ринкової інфраструктури, валютних курсів і цін [2].

Станом на 1 січня 2017 року обсяг інвестицій, залучених з моменту початку прямих іноземних інвестицій в економіку України, становив 37325,0 млн доларів при показнику на душу населення 876,5 доларів. У 2016 році іноземні інвестори інвестували в національну економіку України $36154,5 млн прямих інвестицій. Сума збільшення капіталу за цей період становила $170,5 млн [2].

Загалом в Україні є низка проблем, які перешкоджають ефективному залученню іноземних інвестицій. Ці проблеми включають перераховані нижче фактори:

- нестабільність податкової політики: значна кількість і високий рівень оподаткування позбавляють країну конкурентних переваг у процесі залучення іноземних інвестицій;
- політична нестабільність: в умовах постійних політичних змін іноземний інвестор буде відчувати себе досить невпевнено. Більше того, він не знатиме, яку політику проводитиме нова влада;

- недосконалість законодавства, що проявляється у недостатньому правовому захисті, у тривалих процедурах реєстрації та отримання необхідних сертифікатів, у відсутності дієвого механізму правового захисту іноземних інвесторів від незаконних партнерів та боржників;
- відсутність системи оцінки інвестиційного клімату в країні та окремих її регіонах;
- митні бар'єри: непорозуміння з митними органами у визначенні способу нарахування акцизів, митних зборів і митної вартості товарів, а також кількаденні затримки доставки та високі ставки ввізного мита при іноземних приплив інвестицій в Україну. Все це робить поставки в Україну менш привабливими в очах іноземних інвесторів;
- нерозвиненість ринкової інфраструктури міжнародного бізнесу в Україні: одним із факторів, що обмежує збільшення притоку іноземного капіталу, є відсутність кваліфікованих консультантів, аудиторів та експертів;
- високий рівень інфляції в Україні;
- ненадійна банківська система: вітчизняні банки втратили довіру західних бізнесменів, а також довіру українського населення;
- відсутність ефективної системи страхування: на сьогоднішній день механізми державного страхування іноземного капіталу в Україні розвинені недостатньо [3].

Інвестиційна політика країни спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним [4].

Для ефективного розвитку української економіки необхідно залучати якомога більше іноземного капіталу, що, зокрема, дасть можливість збільшити кількість робочих місць та стимулювати збільшення обсягів виробництва. Тому для покращення інвестиційного клімату в Україні та активізації іноземних інвестиційних процесів необхідно запровадити такі практики:

- реформувати систему оподаткування: необхідно створити систему, яка б гарантувала достатні надходження до бюджетів усіх рівнів та створювала сприятливі умови для подальшої інтеграції України у світову економіку;
- стабілізувати банківську систему шляхом здійснення цілого комплексу різноманітних заходів, таких як: створення ефективної та прозорої нормативно-правової бази інвестиційної діяльності в країні; вироблення ефективної та гнучкої політики НБУ гарантувати належний контроль за діяльністю банків та мінімізувати втручання інших суб'єктів у цю діяльність;
- забезпечити покращення роботи страхових компаній;
- досягнення загальнонаціональної згоди між політичними партіями та різними соціальними групами щодо вирішення національних проблем виходу України з економічної кризи та політичної нестабільності;
- розробити спеціальну програму розвитку вільних економічних зон на території України, переважно у формі вільних митних зон експортної продукції;
- створити інституції, які б залучалися до мобілізації інвестиційних ресурсів для конкретних, ефективних інвестиційних проектів і програм у найбільш пріоритетних галузях національної економіки [3].

Також можна зазначити, що використання новітніх комп’ютерних технологій призведе до модернізації існуючих потужностей економіки та, як наслідок, збільшить потік інвестицій і зміцнить позиції українського підприємництва на світовій арені [5].

Таким чином, держава має визначити пріоритетні галузі економіки. У сучасній Україні до переліку цих галузей начебто входять галузь високих технологій, аграрний сектор, машинобудування, ІТ-галузь, енергетика та нафтогазова промисловість.

Також значних інвестицій потребує туристична галузь України, особливо необхідними є інвестиції в оновлення колективних засобів розміщення [6].

Розробка та ефективна реалізація прозорої стратегії залучення іноземних інвестицій у ці сфери сприятиме подальшому відновленню в інших сферах.

Підсумовуючи, варто відзначити, що впровадження зазначених шляхів підвищення рівня інвестиційної привабливості України призведе до припливу іноземних інвестицій і, як наслідок, сприятиме успішному розвитку національної економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991р. № 156- XII. Дата оновлення: 10.12.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text (дата звернення 27.12.2021)

2. Малько К. С. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України: чинники їх формування в сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки.* 2015. № 3. С. 100-105.

3. Грицаєнко Г., Грицаєнко М. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and resource economics*. 2017. Vol. 3. № 1. С. 80-93.

4. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 436 - IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 2. Ст. 10.

5. Кобченко А. А., Ковальова А. Ю. Інновації та ІТ-рішення – запорука успішного розвитку бізнесу в Україні. *Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф, м. Дніпро, 15-16 берез. 2013 р. Дніпро, 2013. С. 67-69.

6. Кобченко А. А. Сучасний стан розвитку підприємств туристичної галузі України. *Економічний простір.* Дніпро, 2020. Вип. 153. С. 56-60.

Мінєва Аліна Вікторівна, студент, кафедра маркетингу та міжнародного менеджменту, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, e-mail: mineva44alina@gmail.com

Гордієнко Тетяна Олександрівна, старший викладач кафедри цивільного, трудового та господарського права, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, e-mail: gt220216@gmail.com

Mineva Alina Viktorivna, student, Department of Marketing and International Management, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, e-mail: mineva44alina@gmail.com

Gordienko Tetyana Oleksandrivna, Senior Lecturer, Department of Civil, Labor and Commercial Law, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, e-mail: gt220216@gmail.com

УДК 330.322.16:330.131.7(477)

О. Ю. Нестор

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО РИЗИКУ НА ДИНАМІКУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

Анотація. *Розглянуто динаміку прямих іноземних інвестицій у світовій економіці, а також проаналізовано ключові ризики, що впливають на динаміку прямих іноземних інвестицій.*

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції; політичний ризик; конфлікти; інвестування.

IMPACT OF POLITICAL RISK ON THE DYNAMICS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN UKRAINE AND THE WORLD

Abstract. *The dynamics of foreign direct investment in the world economy is considered, as well as the political risk affecting the dynamics of foreign direct investment is analyzed.*

Keywords: foreign direct investment; political risk; conflicts; investment.

Пандемія COVID-19 відчутно вплинула на світову економіку, зокрема на динаміку прямих іноземних інвестицій (ПІІ). За даними UNCTAD Global Investment Trend Monitor [1], світові прямі іноземні інвестиції у порівнянні з 2019 роком впали у 2020 році на 42% (із 1,5 трильйонів доларів США до 859 мільярдів доларів США). Цей рівень прямих іноземних інвестицій на кінець 2020 року є нижчим на 30% за мінімальне значення після світової фінансової кризи у 2009 році та дорівнює рівню, востаннє зафіксованому у 1990-х роках. Найсуттєвіше падіння зосереджено у розвинених країнах (69%, до 229 мільярдів доларів). За відносними оцінками, падіння прямих іноземних інвестицій у країнах, що розвиваються (до яких належить і Україна), склало -12% (до 616 мільярдів доларів). Прямі іноземні інвестиції в країни з перехідною економікою скоротилися на 77% (до 13 мільярдів доларів). Враховуючи вищенаведені дані, доцільно виокремити ризики, які впливають на приплив прямих іноземних інвестицій в Україну.

За визначенням Світового банку, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це категорія транскордонних інвестицій, за яких інвестор-резидент однієї економіки демонструє тривалий інтерес і значний ступінь впливу на підприємство-резидент іншої економіки. Свідченням такого зв’язку є володіння інвестором 10% і більше права голосу на підприємстві [2].

Опитування інвесторів, проведене у 2010 році, засвідчило, що трьома найсуттєвішими обмеженнями протягом наступних 12 місяців для прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, стали б макроекономічна нестабільність, слабкі державні інституції та відсутність фінансування для інвестицій. Проте, якщо визначити горизонтом прогнозування довший термін, а саме наступних 3 роки, то такими обмеженнями стали б політичний ризик, слабкі державні інституції та макроекономічна нестабільність. Отже, за результатами опитування інвесторів можна зробити висновок, що політичний ризик найсуттєвіше впливає у довгостроковій перспективі на можливість притоку прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються [3].

Згідно з Оглядом політичних ризиків MIGA-EIU 2010, політичний ризик є найважливішим обмеженням для інвестування в країни, що розвиваються, в середньостроковій перспективі [4]. У широкому розумінні політичний ризик — це ймовірність порушення діяльності багатонаціональних компаній політичними силами або подіями, незалежно від того, чи відбуваються вони в країнах перебування чи є результатом змін у міжнародному середовищі. У країнах перебування політичний ризик значною мірою визначається невизначеністю щодо дій не лише урядів та політичних інституцій, а й груп меншин, таких як сепаратистські рухи. Страхова галузь використовує визначення політичного ризику, яке зазвичай включає обмеження конвертованості та переказу валюти, експропріацію, політичне насильство, порушення контракту урядом країни перебування та невиконання суверенних фінансових зобов'язань. Зміни в законах і правилах країни перебування, однак, не враховуються [5].

Можемо також підсумувати, що прямі іноземні інвестиції чутливі до змін у політичному, правовому та економічному кліматі країни та до можливості прогнозування таких змін, оскільки інвесторам важливо знати, що їхні права будуть захищені і вкладені кошти вдасться не лише

повернути, але й отримати прибуток.

Аналіз, проведений Multilateral Investment Guarantee Agency (World Bank Group), засвідчив негативний вплив конфліктів на інвестиції. Зокрема, встановлено, що кількість нових інвестиційних проектів зменшилася на 44% після громадянської війни, а на 34 % - за наявності пост-конфліктних ситуацій. Вплив конфліктів на інвестиції типу Greenfield за вартістю був ще більш вираженим: це призведе до зниження на 90%. Це дає змогу припустити, що конфлікти впливають на більші інвестиційні проекти сильніше, ніж на менші. Це ж дослідження показує, що насильство пов'язане з багатьма явищами, від послаблення інститутів до руйнування верховенства права та судової системи, вичерпання державних фінансів та зростання корупції. Всі ці явища можуть перешкоджати інвестиціям, оскільки вичерпання державних фінансів може збільшувати ризик невиконання суверенних гарантій, а руйнування верховенства права унеможливлює для інвесторів вирішення спірних ситуацій. Крім того, за певних обставин діяльність на території, охопленій конфліктом або політичною кризою, може загрожувати репутації інвестора [4].

Крім того, вже згадуване дослідження дозволило виявити ще два фактори, які впливають на прийняття інвесторами рішень щодо вкладення коштів у країни, де триває конфлікт, та з'ясувати їх певні особливості у розрізі секторів. Такий фактор як ризик знищення активів суттєво впливає на інвестиційні рішення - інвестиції в галузі з високою концентрацією основного капіталу (нерухомість, автомобілі та комплектуючі, а також технологічне обладнання) сильно скорочуються внаслідок конфлікту, у той час як сервісні галузі (фінансові послуги, програмне забезпечення та інформаційні технології) з меншою концентрацією основного капіталу менше страждають від скорочення інвестицій. Іншим фактором для прийняття рішень про інвестування є скорочення внутрішнього попиту внаслідок конфлікту, оскільки інвестиції у торговельну сферу сильніше знижуються. Наприклад, у сфері комерційних послуг, готельно-ресторанній та розважальній індустріях інвестиції типу greenfield значно скорочуються, тоді як у енергетиці чи виробництві споживчих товарів вони не зазнають такого різкого скорочення [4].

Окремих досліджень іноземних інвестицій у країни із «замороженими» або «тліючими» конфліктами немає. Проте ці країни відносять до країн із високим або дуже високим політичним ризиком, що має значний негативний вплив на величину інвестицій [6].

Варто також зазначити, що часто інвестори передбачають початок конфлікту, тож прямі іноземні інвестиції падають ще до його початку [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Investment trends monitor. UNCTAD. Issue 38. : сайт. 2021. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/diaeiainf2021d1_en.pdf

2. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP). Metadata Glossary. DataBank. The World Bank Group. : сайт. URL: https://databank.worldbank.org/metadataglossary/jobs/series/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS

3. World Investment and Political Risk 2010. Multilateral Investment Guarantee Agency / World Bank Group. Washington, DC: World Bank. 2011. 109 с. : сайт. URL: https://www.miga.org/sites/default/files/2018-06/WIPR10ebook.pdf

4. World Investment and Political Risk 2010. Multilateral Investment Guarantee Agency / World Bank Group. Washington, DC: World Bank. 2011. 109 с. : сайт. URL: https://www.miga.org/sites/default/files/2018-06/WIPR10ebook.pdf

5. World Investment and Political Risk 2009. Multilateral Investment Guarantee Agency / World Bank Group. Washington, DC: World Bank. 2010. 96 с. : сайт. URL: https://www.miga.org/sites/default/files/2018-06/flagship09ebook.pdf

6. Аверчук Р. Прямі іноземні інвестиції в Україні: війна і мир. VoxUkraine. 2017. : сайт. URL: https://voxukraine.org/investments-in-ukraine-ua/

7. Аверчук Р. Прямі іноземні інвестиції в Україні: війна і мир. VoxUkraine. 2017. : сайт. URL: https://voxukraine.org/investments-in-ukraine-ua/

Нестор Ольга Юріївна, кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики, Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», м. Львів, olhanestor@gmail.com

Nestor Olha Yu., PhD (Finance), Research Fellow of the Department of Regional Financial Policy, Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Lviv, olhanestor@gmail.com

УДК 330.322

І. А. Нечаєва

ЩОДО ІМПАКТ-ІНВЕСТУВАННЯ

Національний університет «Запорізька політехніка»

Анотація. *В дослідження розглянуто основні характеристики, переваги та недоліки, причини та можливості імпакт-інвестування*

Ключові слова: імпакт-інвестування, соціальний та екологічний ефект

ABOUT IMPACT INVESTING

Abstract: The study considers the main characteristics, advantages and disadvantages, causes and opportunities of impact investing

Keywords: impact investment, social and ecological effects

Загальноприйнята думка свідчить, що благодійні пожертви та державні субсидії є єдиним рішенням екологічних та соціальних проблем. Основною метою бізнесу є отримання прибутку, і ця ціль може вступити в протиріччя з такими цілями, як збереження навколишнього середовища та відповідальне споживання. Імпакт-інвестування спростовує ці твердження, пропонуючи можливості інвестувати в соціальні та екологічні рішення та отримати від них прибуток.

Імпакт-інвестування в останні роки набирає обертів, що пояснюється підвищенням обізнаності суспільства про зміни клімату та загострення таких проблем, як нерівний доступ до послуг сфери охорони здоров'я, расову та гендерну нерівність, тощо.

У 2020 р. у порівнянні з 2019 р. випуск соціальних облігацій збільшився у вісім разів, випуск облігацій стійкого розвитку зріс у три рази, кумулятивний випуск «зелених» облігацій перевищив $1 трлн [1].

Огляд сегментів ринку імпакт-інвестування наведено на рис.1.

	Приватне управління		Публічне управління		Разом
Виміряний impact	$286трлн	+	$349трлн	=	$636трлн
	+		+		+
Прогнозований impact	$308трлн	+	$1,338трлн	=	$1,646трлн
	=		=		=
Разом	$594трлн		$1,687трлн		$2,281трлн

Рис.1 Обсяги імпакт-інвестицій за сегментами та разом

Основними характеристиками імпакт-інвестування є:

- позитивний екологічний та соціальний вплив – інвестування для рішення соціальних та екологічних проблем, таких як зміна клімату, голод, бідність, епідемії, тощо;
- фінансовий зиск від капіталу – імпакт-інвестування, як бізнес-діяльність, має за мету отримання фінансового прибутку на вкладений капітал або, принаймні, його повернення;
- охоплення широкого спектру секторів та регіонів - імпакт-інвестиції охоплюють всі класи активів від грошових еквівалентів та мікрофінансування до прямих інвестицій та чистих технологій;
- регулярне вимірювання соціального та екологічного впливу – задля забезпечення прозорості та підзвітності, інформування потенційних інвесторів імпакт-інвестор регулярно оцінює та повідомляє про соціальні та екологічні результати існуючих інвестицій [2; 3].

Інвестори обирають імпакт-інвестиції з низки причин:

- прибуток на інвестиції. Можливість реінвестувати ті самі гроші в низку суспільно корисних проектів чи організацій. Навіть просте повернення основного боргу створює філантропічні важелі, недосяжні при традиційному інвестуванні;

- додаткові активи можуть бути пов'язані з благодійними цілями. Відповідно, наприклад, до законодавства США фонди зобов'язані щороку розподіляти щонайменше 5% своїх активів задля досягнення благодійних цілей. 95% активів фонду призначаються для отримання ринкового прибутку. Імпакт-інвестування дозволяє використовувати більшу частину цих благодійних грошей для соціальних чи екологічних змін;

- інвестори не працюють проти себе. Коли інвестиції відповідають благодійним цінностям, донори не опиняються у незручній ситуації володіння державною власністю в компаніях, які суперечать або навіть активно підривають їхню стратегію надання грантів.

Однак, з імпакт-інвестуванням пов'язані певні проблеми:

- інвестиції можуть нести значний ризик. Як і традиційні інвестиції, імпакт-інвестиції мають різні рівні та види ризику;

- пропозиція інвестиційних можливостей, які забезпечують масштаб, вплив та фінансову віддачу, найчастіше не відповідає попиту;

- відсутність досвіду та фрагментарнісь ринку. Багатьом фінансовим консультантам бракує досвіду в соціальних аспектах імпакт-інвестування. У той же час багатьом радникам, які займаються благодійністю, бракує досвіду у здійсненні фінансових інвестицій. Нова порода радників з досвідом поєднання філантропії та інвестицій лише з'являється. Таким чином, може бути важко створити команду з необхідними знаннями як щодо імпакт-інвестування, так і фінансової віддачі;

- складність вимірювання. Незважаючи на те, що є певні успіхи в стандартах для оцінки ефективності інвестицій, координувати галузевий стандарт вимірювання імпакт-інвестицій виявилося складно. Традиційно інвестиції та імпакт-інвестиції займають різні сфери життя, підходи та джерела капіталу, а імпакт-інвестиції та підходи до оцінки є специфічними для інвестора. Відповідно, зруйнувати ці бар'єри та інтегрувати ці підходи, може бути досить складно [4].

Окрім перелічених проблем, інвестори стикаються з нерозвинутістю інституційних структур, що задовольняють їх потреби; відсутністю єдиного тлумачення поняття «ринок імпакт-інвестицій» і його сегментів; недостатньою кількістю досліджень та обмеженістю інформації, тощо [5].

Отже, конкретними можливостями, що можуть виникнути в результаті імпакт-інвестування, є:

- залучення додаткових коштів до наявних благодійних бюджетів та ресурсів державного сектору. Джерела фінансування благодійних бюджетів та ресурси державного сектору, які вирішують соціальні та екологічні проблеми, обмежені. Оскільки імпакт-інвестування може задовольнити широкий спектр соціальних та екологічних цілей – від пом'якшення наслідків глобального потепління до надання базової медичної допомоги країнам третього світу – воно може додати значні обсяги капіталу приватного сектору до двох вищезгаданих джерел фінансування;

- забезпечення безперервності бізнесу. Виснаження ресурсів планети, може залишити бізнес без ресурсів. Імпакт-інвестування – це чудовий спосіб уникнути цього. Інвестуючи в соціальні та економічні цілі, компанії допомагають створити такі переваги, як збереження ресурсів і поліпшення здоров'я робочої сила. Хоча імпакт-інвестування може вартувати компаніям часу та грошей, його переваги можуть призвести до збільшення прибутку та забезпечення безперервності бізнесу;

- залучення клієнтів-інвесторів. Існує сильний зв'язок між імпакт-інвестуванням і віком інвесторів, особистими цінностями, соціальними та екологічними цілями інвестування. До імпакт-інвестування більш схильні молоді вікові групи, жінки, індивіди з рівнем доходів вище середнього, у той час, як старші інвестори мають застаріле уявлення про ризикованість інвестицій і розглядають імпакт-інвестиції як новий інвестиційний інструмент, а, отже, надто ризиковий [6]. Міленіали вважаються найбагатшим поколінням в історії. Імпакт-інвестування – це один з способів перетворити багатство міленіалів у можливості для бізнесу. Міленіали розглядають свої інвестиційні рішення як засоби для вираження своїх соціальних, політичних та екологічних цінностей. Міленіали вважають, що можна отримати ринковий прибуток, інвестуючи в компанії на засадах їх соціального або екологічного впливу. Тобто, міленіали – це покоління інвесторів, що прагнуть сприяти суспільному благу та впроваджувати ці принципи на практиці;

- залучення ресурсів до проектів та ініціатив організації. Імпакт-інвестування може допомогти організаціям стати самодостатніми, дозволяючи їм реалізовувати свої проекти та ініціативи без необхідності покладатися на пожертвування та державні субсидії;

- зміцнення робочих відносин між зацікавленими сторонами. Імпакт - інвестування може зміцнити робочі відносини між зацікавленими сторонами та побудувати нові. Організація, яка звертається до

імпакт-інвестування, щоб збільшити свої ресурси, може знайти однодумців-новаторів та підприємців з комерційного та некомерційного секторів, які можуть надати їм необхідні засоби, продукти та послуги. Цей результат, у свою чергу, може переконати одержувачів грантів також інвестувати в організацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Investing for impact. The Global Impact Investing Market 2020. URL: https://www.impactprinciples.org/sites/default/files/2021-08/DOWNLOAD.pdf.

2. What is Impact Investing? URL : https://www.adecesg.com/resources/faq/what-is-impact-investing/.

3. Тищенко В.В. Впровадження impact-інвестування в Україні. *Економіка і суспільство.* 2018. №16. С.513-520. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/78.pdf.

4. Impact Investing: An Introduction URL : https://www.rockpa.org/guide/impact-investing-introduction/.

5. Марухленко О. В. Impact investing як інструмент розвитку соціального потенціалу. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. № 8. С. 116-119. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2019/21.pdf.

6. Ломачинская И. А. Концептуальные подходы к назначению суттности импакт-инвестиций. *Бізнес Інформ* . 2020. №2. С. 16–22. URL : https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-16-22.

Нечаєва Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Національний університет «Запорізька політехніка», Запоріжжя, e-mail: i.nechaeva@i.ua

Nechayeva Iryna A. – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Management, Zaporizhzhia Polytchnic National University, Zaporizhzhia, e-mail: i.nechaeva@i.ua

УДК 620.92:330.322.2

О. А. Остапенко

ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ У ВИРОБНИЦТВО БІОЕТАНОЛУ ТА БІОДИЗЕЛЮ В УКРАЇНІ

АТ «Укргазвидобування»

Анотація. *У статті розкрито основні переваги використання біопалива, досліджено перспективи інвестування у виробництво біопалива в Україні, доведено вищу інвестиційну привабливість виробництва біоетанолу в порівнянні з біодизелем*

Ключові слова: біопаливо, біоетанол, біодизель, виробництво, інвестування

PROSPECTS OF INVESTMENT IN PRODUCTION OF BIOTETHANOL AND BIODIESEL IN UKRAINE

Abstract. *The article reveals the main advantages of using biofuels, explores the prospects of investing in biofuel production in Ukraine, proves the higher investment attractiveness of bioethanol production compared to biodiesel*

Keywords: biofuel, bioethanol, biodiesel, production, investment.

Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» визначає цілі, завдання та механізми виведення енергетичного комплексу на принципово новий, якісний рівень розвитку. Насамперед, стратегія спрямована на вирішення проблем енергетичної безпеки в умовах нагальної потреби забезпечення суверенітету держави [1]. Зниження енергоємності економіки, а також диверсифікація джерел і шляхів постачання енергоресурсів, нарощування вітчизняного виробництва сприятимуть підвищенню економічної, енергетичної та екологічної безпеки, що призведе до оптимізації енергетичного балансу та дозволить створити міцне підґрунтя для сталого енергетичного майбутнього країни. Одним із важливих напрямів забезпечення енергетичної стратегії є виробництво та використання в країні біопалива.

Біопаливо – тверде, рідке та газове паливо, виготовлене з біологічно відновлюваної сировини (біомаси), яке може використовуватися як паливо або компонент інших видів палива [2]. Біопаливо відноситься до поновлюваних видів енергії, його основна перевага – екологічність, а сучасні методи виробництва дозволяють отримувати такі зразки палива, які за своїми характеристиками і вартістю мають переваги по відношенню до традиційних продуктів [3, с. 8]. Залежно від сировини, що використовується для виробництва, біологічне паливо поділяють на кілька поколінь [4]:

- біопаливо I покоління – його отримують, використовуючи традиційні технології з рослинних і тваринних жирів, а також крохмалю і цукру. Такий вид біопалива достатньо дорогий, для його виробництва потрібна додаткова підтримка (субсидування) держави;
- біопаливо II покоління – для його виробництва використовується біомаса, що складається з нехарчових або залишкових частин рослин. Сучасні технології дозволяють отримати корисну сировину з біомаси, в яких міститься лігнін або цукор, з яких надалі отримують біопаливо;
- біопаливо III покоління – перспективна технологія, що дозволяє отримувати дешеве біопаливо в результаті переробки водоростей. Водорості – високопродуктивна і одночасно дешева сировина. З одного гектара водоростей можна отримати в 30 разів більше енергії, ніж з гектара сої. Проблемним є питання відведення площ, на яких буде проводитися вирощування водоростей у промислових масштабах.

Найпоширенішими видами біопалива є біодизель та біоетанол.

Біодизель (біодизельне паливо) – метилові та/або етилові етери вищих органічних кислот, отриманих з рослинних олій або тваринних жирів, що використовуються як біопаливо або біокомпонент [2]. На сьогоднішній день біодизель – єдине альтернативне джерело енергії, яке може скласти конкуренцію традиційному дизельному паливу. Перший в світі дизельний двигун, презентація якого відбулась 1893 року, працював на біодизелі – арахісовій олії.

Біоетанол – спирт етиловий зневоджений, виготовлений з біомаси або спирту етилового-сирцю для використання як біопалива. Його прийнято відносити до біопалива першого покоління. Біоетанол

– це звичайний етанол (етиловий спирт), але на відміну від харчових спиртів, він виробляється за технологією укороченої дистиляції і не містить води. Крім того, він у великих кількостях містить метанол і сивушні масла, тому повністю непридатний для вживання людиною. Основна перевага біоетанолу перед бензином як джерела енергії – його порівняно низька вартість і відсутність шкідливих викидів в атмосферу [3, с. 9].

Для виробництва біоетанолу використовують сільськогосподарські культури з високим вмістом цукру або крохмалю (наприклад, цукрова тростина, цукровий буряк та кукурудза). На сьогоднішній день біоетанол покриває більше 6% всього світового споживання моторного палива. Додавання біоетанолу в бензин підвищує вміст кисню, що дозволяє досягти більшого згоряння бензину, при цьому знизивши викид CO_2.

Аргументами на користь використання біопалива в Україні є завантаження цукропереробних заводів, створення та підтримка наявних робочих місць, покращення екології міст, зменшення залежності від імпортованих енергоносіїв. Останній аргумент є важливим, оскільки в Україну імпортується 90% спожитого дизпалива та 62% бензинів [5, с. 86]. Поштовхом до розвитку біопаливної галузі, в першу чергу, є політичні та економічні цілі, направлені на зміцнення стійкості енергетичного сектору та досягнення економічної та екологічної безпеки, шляхом пошуку альтернатив викопному паливу та імпорту [3, с. 53].

Таким чином, інвестування у виробництво біопалива є перспективним напрямом інвестиційної діяльності в Україні і результатом впровадження відповідних проєктів у біопаливній галузі стане розвиток виробництва та споживання рідкого моторного біопалива, економія нафтопродуктів, зниження залежності від імпорту нафти та нафтопродуктів, зростання економіки та конкурентоспроможності вітчизняних товарів, зниження шкідливого впливу автотранспорту на природне середовище, скорочення безробіття, зменшення фінансових та часових витрат бізнесу. В той же час, для інвестора важливо визначитися, у що саме вигідніше інвестувати: у виробництво біоетанолу чи біодизелю?

Для того, щоб визначитися, на якому саме виді біопалива (біоетанол чи біодизель) повинен зосередитися потенційний інвестор, ми пропонуємо розглянути 4 важливі критерії:

1) вплив на рівень енергонезалежності України;
2) відсоток зменшення викидів CO_2 внаслідк використання біопалива;
3) нормативні вимоги щодо обов’язкової частки вмісту рідкого біопалива (біокомпонентів);
4) потенціал ринку.

Проаналізуємо, як аналізовані види біопалива задовольняють кожен із запропонованих критеріїв.

1. За впливом на рівень енергонезалежності України проекти з виробництва біоетанолу та біодизелю мають однакову пріоритетність, оскільки обсяги продажу через АЗС бензинів автомобільних та дизпалива в країні перебувають на приблизно однаковому рівні [6; 7], причому переважний їх обсяг імпортується.

2. Відсоток зменшення викидів вуглецю (типове значення) внаслідок використання біопалива для біоетанолу дещо вищий в порівнянні з біодизелем. Так, при використанні біоетанолу зменшення викидів CO_2 коливається близько 60% в залежності від сировини для його виробництва, а для біодизелю близько 50% [8, с. 17-19; 9].

3. Нормативні вимоги щодо обов’язкової частки вмісту рідкого біопалива (біокомпонентів) в Україні планується вводити в 2022 році тільки стосовно бензинів автомобільних, в той час як стосовно дизельного пального таких вимог вводити не планується. Так, проектом Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язковості використання рідкого біопалива (біокомпонентів) у галузі транспорту № 3356-д від 05.11.2020 (даний Законопроект прийнято за основу – ухвалено в першому читанні) визначено обов’язкову частку вмісту рідкого біопалива (біокомпонентів) в обсягах бензинів автомобільних не менш як 5 відсотків (об’ємних) з 1 травня 2022 року [10].

4. Як показують численні дослідження [3, с. 5; 11, с. 19; 12; 13], обсяги ринку біоетанолу в світі в 2-5 разів переважають обсяги ринку біодизелю. Щодо України, то ситуація ще більш показова, оскільки в 2012-2021 роках офіційно біодизель в нашій країні взагалі не виготовлявся. Попри вищі темпи зростання світового ринку біодизелю в 2018-2021 роках, враховуючи заборону на дизельні двигуни в ряді країн та повну відмову від дизельних двигунів значної кількості автовиробників уже в найближчі 5 років [14-16], варто зробити висновок, що потенціал ринку біоетанолу перевищує потенціал ринку біодизелю.

Таким чином, інвестору, який розглядає проекти з інвестування у різні види біопалива, слід зробити вибір на користь вкладання ресурсів у виробництво біоетанолу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Енергетична стратегія України на період до 2035 року. 25.09.2017. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245239564&cat_id=245239555

2. Закон України «Про альтернативні види палива». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text (дата звернення: 10.01.2021)

3. Зелена книга. Регулювання виробництва рідких моторних біопалив. 2019. URL: https://saf.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/regulation-of-production-of-liquid-motor-biofuels-2019.pdf (дата звернення: 10.01.2021)

4. Біопаливо: види і джерела отримання. 14.01.2018.URL: http://eenergy.com.ua/baza-znan/biopalyvo-vydy-dzherela/ (дата звернення: 10.01.2021)

5. Трипольська Г. С. Використання біопалива громадським дорожнім транспортом як один з інструментів стимулювання попиту на біопаливо в Україні. Відновлювана енергетика. 2019. № 4. С. 85-91.

6. Річне споживання газу, вугілля та інших паливних продуктів в Україні. 24.12.2021. URL: https://minfin.com.ua/telecom/tarifs_lifecell (дата звернення: 04.01.2021)

7. Споживання енергоресурсів в Україні в січні 2020 року. 2020. URL: https://kosatka.media/uk/category/gaz/analytics/potreblenie-energoresursov-v-ukraine-v-yanvare-2020-goda (дата звернення: 04.01.2021)

8. Гелетуха Г.Г., Желєзна Т.А., Дроздова О.І. Енергетичний та екологічний аналіз технологій виробництва енергії з біомаси. Аналітична записка БАУ. №8. 25.04.2014. URL: https://uabio.org/wp-content/uploads/2020/04/position-paper-uabio-8-ua.pdf (дата звернення: 02.01.2021)

9. Тимофєєва Н. Біоетанол: майбутнє чи минуле світового транспорту? Економічна політика. Vox Ukraine. 16.10.2020. URL: https://voxukraine.org/bioetanol-majbutnye-chi-minule-svitovogo-transportu/ (дата звернення: 02.01.2021)

10. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язковості використання рідкого біопалива (біокомпонентів) у галузі транспорту № 3356-д від 05.11.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70345 (дата звернення: 10.01.2021)

11. Шпичак О. М., Боднар О. В., Пашко С. О. Виробництво біопалива в Україні у контексті оптимального вирішення енергетичної проблеми. Економіка АПК. 2019. No 3. С. 13-27.

12. Renewables 2018. Global status report. Renewable Energy Policy Network for the 21st century. France. URL: http://www.ren21.net/wp-content/uploads/2018/06/17-8652_GSR2018_FullReport_web_final_.pdf (дата звернення: 05.01.2021)

13. Рідкі біопалива: біоетанол та біодизель. Дослідження UABIO. 2018. URL: https://uabio.org/liquid-biofuels/ (дата звернення: 05.01.2021)

14. Європа відмовляється від дизеля. Чи варто Україні очікувати ще один наплив старих авто? 08.01.2019. URL: https://hmarochos.kiev.ua/2019/01/08/yevropa-vidmovlyayetsya-vid-dizelya-chi-varto-ukrayini-ochikuvati-shhe-odnin-napliv-starih-avto/ (дата звернення: 10.01.2021)

15. На нас чекає відмова від дизеля і бензину? 2018. URL: https://www.etachki.com/uk/blog/na-nas-chekaye-vidmova-vid-dizelya-i-benzinu/ (дата звернення: 10.01.2021)

16. Ценцура К. Годі торохтіти. Чому світ відмовляється від дизельних двигунів і чим це загрожує. 08.05.2019. URL: https://nv.ua/ukr/auto/news/vidmova-vid-dizelya-chomu-svit-vidmovlyayetsya-vid-dizelnih-dviguniv-2459418.html (дата звернення: 10.01.2021)

Остапенко Ольга Анатоліївна, начальник Департаменту моніторингу та планування геолого-технологічних заходів, АТ «Укргазвидобування», Київ, e-mail: olga.ostapenko@ugv.com.ua

Ostapenko Olga A. – Head of the Department of Monitoring and Planning of Geological and Technological Measures, JSC Ukrgazvydobuvannia, Kyiv, e-mail: olga.ostapenko@ugv.com.ua

УДК 330.341. 1

М. І. Петренко

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вінницький кооперативний інститут

Анотація. *У статті досліджено є проблеми державного регулювання інвестиційної діяльності та запропоновані заходи, покликані забезпечити підвищення ефективних форм і методів державного регулювання інвестиційної діяльності.*

Ключові слова: інвестиційна система, державне регулювання, державні гарантії, інвестиційний механізм.

PROBLEMS OF GOVERNMENT CONTROL OF INVESTMENT ACTIVITY ARE IN UKRAINE IN MODERN TERMS

Abstract:*. The article have problems of government control of investment activity and offer events called to provide the increase of effective forms and methods of government control of investment activity investigational.*

Keywords: investment system, to the state of adjusting, state guarantees, investment mechanism.

Інвестиції мають визначальне значення в рішенні проблем соціально-економічного розвитку країни і регіонів.

Світовий досвід наочно показує, що на даний момент сучасна економіка ніщо без взаємозв'язку з державою, органами його виконавчої і законодавчої влади. На кожному етапі формування суспільно-економічних стосунків з приводу залучення і державного регулювання інвестицій представляють інтерес передусім точки зору підвищення рівня добробуту населення, забезпечення стійкого збільшення обсягу випуску товарів і послуг даної економічної системи, стійкого стану соціальної і економічної системи, при якому забезпечується повноцінне задоволення основних потреб усіх верств населення, а також безпека суспільства [7].

Попри те, що достатня кількість часу і уваги відведена питанням інвестиційного процесу, в економічній літературі проте багато аспектів цієї проблеми продовжують залишатися не вивченими або недостатньо зрозумілими, на даний момент визначення суті поняття «інвестиції» не має повної ясності.

Інвестиції і їх динаміка служать своєрідним вимірником стану тиску національної економіки, тенденцій ринкової кон'юнктури. Економічне зростання і макроекономічна стабільність залежить саме від них.

Інвестиційна діяльність в Україні показала, що заходи, які здійснюються державою, для підвищення інвестиційної активності повною мірою недостатні, все ще зберігаються проблеми, що гальмують інтенсифікацію інвестиційних процесів. Основними перешкодами для припливу іноземного капіталу в Україну являються наступні:

- недосконалість законодавчої бази в області інвестиційного регулювання;
- присутність корумпованості і адміністративних бар'єрів в державних і муніципальних органах;
- відкладений механізм гарантування захисту прав інвесторів та інвестицій;
- неефективність податкових реформ, стимулювання інвестиційної активності суб’єктів господарювання;
- нестабільність економічної ситуації;
- відсутність чіткої стратегії інвестиційного розвитку регіону;

Первинною проблемою державного регулювання інвестиційної діяльності вважається недосконалість чинного на даний момент інвестиційного законодавства. Для цього був ухвалений спеціальний закон, що регламентує порядок розгляду справ, він носить розрізнений характер і частенько його розгляд відкладається. Його великий недолік полягає в тому, що він слідує по стопах

прийняття наявності великої кількості підзаконних актів або постанов, послань, розпоряджень і тому подібних, часто зворотних прийнятим. При усьому цьому немає чітких методів і інструментів, позначених критеріїв або яких-небудь нормативних актів, використовуваних в тій або іншій частині інвестиційного процесу.

В результаті вірогідні трейдери, а також державні органи і менеджмент утруднюються приймати певні управлінські висновки по інвестуванню коштів, оскільки результати і пов'язані з ними витрати робляться несподіваними. На інвестиційну активність також значний вплив здійснює економічна нестабільність.

Ще одна проблема в досліджуваній області — це адміністративні бар'єри. Бюрократичний апарат продовжує неухильно рости, багато документів, необхідних для ведення бізнесу, отримання дозволів, всіляких реєстрацій, не отримують належного і оперативного рішення або дуже довго затягуються за часом. Внаслідок чого вітчизняний і іноземний інвестор зазнає великі труднощі для ведення бізнесу і вкладання інвестицій. Також проблемою є дублювання функцій державного регулювання інвестиційної діяльності між різними міністерствами і відомствами як на регіональному, так і на загальному рівні. У результаті муніципальний або державний орган управління реалізує функцію інфекційного регулювання в межах своїх знань і не бере до уваги думку муніципальних або державних органів управління влади на горизонтальному рівні вищестоящими органами влади і державним управлінням. Кінець кінцем виходить, що за будову і реалізацію загальної державної інвестиційної політики досі жоден з центральних органів виконавчої влади не відповідає [1, с. 23].

Також дуже важливим чинником є відсутність конкретних гарантій, що надаються державою по відношенню до інвесторів. Велика частина гарантій, встановлених для інвестора, є декларативною і вимагає подальшого посилення і детальнішого врегулювання. Повною мірою інвестори в нашій країні не почуває себе захищеними, особливо в умовах настання економічної або фінансової кризи.

Недосконалою є в діюча податкова система. Пропонована в найближчому майбутньому податкова реформа викликають багато суперечок з приводу їх ефективності для економіки України. Діє переважає фіскальний підхід, а сектор реальної економіки найближчими роками не отримає потрібного йому податкового стимулювання. Навіть не закриваються питання стимулювання інвестиційної активності в промисловості.

Зокрема, підвищення базової ставки ПДВ до 20 % привело до певного зниження вільних оборотних коштів [2, с. 79]. Галузеве вирівнювання йде не за рахунок зниження ефективного податкового навантаження на несировинний сектор, а за рахунок жорсткого податкового тягаря на сировинні підприємства. На даний момент ряд зарубіжних компаній, що готові реалізувати інвестиційні проекти по імпортозаміщенню, зіткнулися з ситуацією, в якій діючі ставки митних зборів на сировину, комплектуючі і готову продукцію роблять виробництва в Україні недоцільними.

В якості ще однієї причини, що перешкоджає припливу інвестицій, слід виділити мінливість економічної ситуації. Останніми роками зросла волатильність основних економічних параметрів: обмінного курсу гривні, темпів інфляції, процентних ставок.

При цьому потрібно враховувати високий рівень залежності економіки України від світових ринків як в плані імпорту споживчих і інвестиційних товарів, так і товарів проміжного попиту. І як результат: ситуація невизначеності в економіці істотно ускладнює оцінку ефективності інвестицій і змушує підприємців відкладати реалізацію потенційно вигідних інвестиційних проектів. Подальшою проблемою державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні в сучасних умовах являється відсутність в переважній більшості регіонів України чіткої стратегії інноваційного розвитку регіону на середньо, так і довгостроковий період. До мінусів такої стратегії відноситься відсутність надійного комплексного механізму, науково обґрунтованого розвитку регіону на довгострокову перспективу і використання його інвестиційного потенціалу. Що, у свою чергу, заважає керівництву регіону правильно визначати напрям і пропорції розподілу бюджетних коштів, притягати зовнішні і внутрішні інвестиції.

В результаті в Україні більшість регіонів мають порівняно низьку привабливість інвестиційного клімату. Обумовлено це цілим рядом проблем, серед яких фахівці виділяють відсутність системного підходу при формуванні державної регіональної політики, недосконалість нормативно-правової бази розвитку регіонів, недостатнє використання державного стимулювання інвестиційного розвитку регіонів, відтік трудових ресурсів і капіталу у великі міста, низький рівень бюджетної дисципліни і т. д. Перешкоджає активізації інвестиційної діяльності і регіональний протекціонізм.

Таким чином, аналіз вищезгаданих проблем вимагає прийняття комплексу первинних заходів по поліпшенню державної підтримки інвестиційної політики в Україні.

Дуже важливим напрямом поліпшення інвестиційної привабливості є створення системи податкових преференцій, які повинні сприяти побудові і раціональному використанню компаніями зовнішніх джерел фінансування інвестиційної і інноваційної діяльності. При усьому цьому такі преференції і податкові пільги найімовірніше будуть індивідуальними і повинні мати обмеження за часом дії, які визначаються за результатами оцінки їх ефективності за певний проміжок часу після їх впровадження по окремих платниках податків. Ефективність у такому разі припускатиме досягнення мети, для якої були введені ці інвестиційні податкові пільги і преференції. У разі недосягнення цієї мети пільги необхідно і бажано відміняти.

Розглядаючи питання про зниження податкових ставок, доцільно буде вести знижуючий коефіцієнт 0,5 за оренду землі на певний період проектування і будови [3, с. 106]. Залучення інвесторів також сприяє повернення до "м'якої" кредитно-грошової політики шляхом зниження ключової ставки НБУ. В подальшому стимулом для інвесторів може послужити бюджетне фінансування. Наприклад, субсидії, які даватимуться за кредитними договорами і дозволять частково покрити відсотки по інвестиційних кредитах, а саме: з розрахунку 3/4 ставки рефінансування, але ніяк не більше 3/4 фактичних витрат на сплату відсотків по кредитах, також на конкурсній основі регіон може запропонувати субсидії на відшкодування якої-небудь частини витрат на сплату купонів по корпоративних облігаціях. Ще одна пільга - це надання державою даного інвестиційного податкового кредиту на особливих умовах. Надаючи усіляку допомогу в реалізації інвестиційних проектів, держава звільнить вкладників від сплати податків на майно на певний термін. Це досить вигідно для інвесторів, так вони можуть зберегти до 2-3 % податкової ставки, що накладається на майно, яка бере участь в реалізації цього проекту.

Для цих цілей проведення активної інноваційної політики в таких пріоритетних галузях реального сектора економіки України пропонуються пропозиція ввести режим розширеного інвестиційного податкового кредиту. Цей розширений інвестиційний податковий кредит надає платникові податків право на основі спільного режиму оподаткування зменшувати платежі по конкретних податках за певний період і в певних межах з подальшою сплатою в установленому порядку. Розширений інвестиційний податковий кредит надається на майбутні податки: податок на прибуток, податок на додану вартість.

Необхідно створити структуру регіональних органів управління інвестиційної діяльності (у 1993-2004 роках функціонувала система Державного інноваційного фонду України та їх регіональні відділення), яка відповідатиме сучасним економічним і фінансовим стандартам, у тому числі умовам економічної діяльності.

Таким чином, вище перелічені дії з боку центральної і регіональної влади сприятимуть прискоренню і поліпшенню процесу підвищення інвестиційної активності в Україні, результати якого повинні забезпечити рішення проблем впровадження нових технологій в які-небудь сфери діяльності, розширення інструментів фінансування і джерел інвестицій, а також створити сприятливу інвестиційну обстановку на території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобровська О. Ю. Публічне управління інвестиціями в умовах ринкових трансформацій: навч. посіб. – Дніпро: ГРАНУ, 2018. – 238 с.

2. Матющенко І. Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України): навч. посіб. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 396 с.

3. Лучів Б. Х., І.Г. Кравчук, Б.Б. Сас. Інвестування. – Тернопіль: Економічна думка, 2014. – 544 с.

Петренко Микола Ілліч **–** доктор економічних наук, професор кафедри фінансів, обліку та аналізу. Вінницький кооперативний інститут, Вінниця, e-mail: admin@vki.vin.ua

Petrenko Mykola I. – doctor of economic sciences, professor of department of finances, account and analysis. Vinnytsya cooperative institute, Vinnytsya, e-mail: admin@vki.vin.ua

УДК 336.7

В. Г. Поліщук
М. О. Приймак

ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Луцький національний технічний університет

Анотація. *У статті досліджено сучасний стан інститутів спільного інвестування в Україні та виявлено основні характеристики їх розвитку на сучасному етапі розвитку*
Ключові слова: фінансова система, фінансові інструменти, інститути спільного інвестування, компанії з управління активами

ADVANTAGES AND PROBLEMS OF JOINT INVESTMENT INSTITUTIONS AT THE CURRENT STAGE OF DEVELOPMENT

Abstract. *In article investigates the current state of joint investment institutions in Ukraine tons revealed the main characteristics of their development at the present stage of development*
Keywords: financial system; financial instruments; institutes for joint investment; assets management companies

Одним із найважливіших питань є забезпечення стабільного економічного зростання. На економічне зростання впливає багато факторів, значна частина яких належить до сфери інвестицій, тому інвестиції є важливим засобом забезпечення та виходу країн із кризи. Ефективність інвестиційного ринку визначається розвитком інституційних інвесторів. Окремі відносини у сфері взаємного інвестування регулюються законами, правовими актами, що стосуються фондового ринку та діяльності товариств, а також певними нормативними актами. Метою таких дій є забезпечення безпеки права власності або захист окремих прав осіб та фондового ринку. Інститути спільного інвестування — це спеціальні інвестиційні фонди, які інвестують у певні галузі економіки для отримання та розподілу прибутку між інвесторами. Його також можна назвати інструментом залучення інвесторів до інвестування.

Розрізняють декілька видів інститутів спільного інвестування. По-перше, класифікація проводиться залежно від порядку здійснення діяльності. Розрізняють інститути відкритого типу, інтервального типу та закритого типу. По-друге, класифікація в залежності від терміну діяльності: строковий (тобто визначається певний строк, встановлюється у регламенті), безстроковий (який створюється на невизначений строк). По-третє, в залежності від виду активів: диверсифікованого виду, спеціалізованого виду (до якого належать фонди грошового ринку, фонди акцій, фонди облігацій, індексні фонди, фонди банківських металів), кваліфікаційного виду (клас нерухомості, клас рентних активів, клас кредитних активів, клас біржових товарних активів), не диверсифікованого виду.

Станом на 16.02.2022 р. в Україні є 311 компаній з управління активами та 1749 інститутів спільного інвестування, зокрема, у м. Києві є 170 компаній з управління активами та 1154 інститутів спільного інвестування [5]. Варто додати, що ще 2018 р. в Україні було 1228 інститутів спільного інвестування, 2014 р. – 1188, а 2010 р. – 1095. Тобто ми спостерігаємо позитивну динаміку щодо росту кількості інститутів спільного інвестування. Також ми відзначаємо, що у 2018 р. було 296 компаній з управління активами, 2014 р. – 336, а у 2010 р. – 339. Тому ми можемо стверджувати, що впродовж останніх років спостерігається тенденція до зростання кількості компаній з управління активами.

На думку таких вітчизняних вчених як Петик Л.О. та Теліжин І.Л., однією з важливих проблем інститутів спільного інвестування сьогодні є загальна недосконалість фондового ринку: неорганізовані ринки зустрічаються частіше, ніж організовані; наявність множинних торгових майданчиків для торгівлі цінними паперами ускладнює контроль за цими операціями; ліквідність фондового ринку; цінні папери, що продаються на фондовій біржі, невелика, кількість інструментів фондового ринку

обмежена, учасниками ринку маніпулюють з метою завищення вартості чистих активів інвестиційних фондів тощо [3]. Для вирішення цих питань для інститутів спільного інвестування та фондового ринку в цілому необхідно вжити заходів щодо удосконалення чинного законодавства шляхом його гармонізації з європейськими стандартами. Важливим заходом є посилення контролю над емітентами, чиї цінні папери торгуються на регульованих ринках, щоб покращити якість активів. Крім того, відповідне розширення інвестиційних інструментів.

Взагалі нормативно-правова база регулювання інститутів спільного інвестування, на думку вчених Семенчі І.Є. та Резник Г.І., має бути спрямована на забезпечення прозорості даного сегменту ринку та уніфікованих вимог, які дозволятимуть інвесторам та, за необхідності, іншим учасникам ринку отримувати потрібну об'єктивну інформацію про переваги того чи іншого інвестиційного фонду або продукту. Тільки після впровадження наведених заходів доцільно підвищувати фінансову грамотність населення. Це потребує спільних зусиль держави та учасників фінансового ринку. Для досягнення даної цілі варто використовувати всі доступні канали комунікації, а саме: офіційний сайт НБУ, засоби масової інформації, друковані видання, навчання у вигляді тренінгів, семінарів, конкурсів, презентацій і т. д. Важливо також сформувати в суспільстві модель поведінки, спрямовану на заощадження та інвестування вільних коштів [4].

Венчуринг, на думку Лагун А.І., так і не став потужним рушієм диверсифікації джерел національного інвестиційного капіталу, органічної конвергенції інвестиційної й інноваційної ланок суспільного відтворення, а отже, й інноваційного поступу нашої держави у глобальних науково-технічних координатах. І це при тому, що ще у 1980-х роках за часів перебування України у складі єдиної економіки колишнього СРСР вона була глибоко інтегрована у глобальну систему науково-виробничого кооперування і міждержавного науково-технологічного трансферу. Зокрема, її частка у світовому науково-інженерному ресурсі становила майже 7%, а у союзному виробництві науково-технічної продукції й технологічних розробок – 40% [2].

Слушно зауважують Кушнір С.О. та Павленко Н.І., для того, щоб створити конкурентоспроможні інвестиційні фонди, потрібно акумулювати кошти інвестиційних компаній, банків, страхових компаній. Досить важко дрібним суб'єктам господарювання самостійно створити інновацію, вивести її на ринок і займати сталі місця на цьому ж ринку. Тому, об'єднавши від кожного чи то частинку коштів, чи саму ідею, розробку, дослідивши досить детально всі нюанси, світ може побачити щось незвичайне і не схоже на інше [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кушнір С.О., Павленко Н.І. Сутність та тенденції розвитку венчурних інвестиційних фондів в Україні. Економіка і суспільство. 2018. Випуск 16. С. 150-155.

2. Лагун А.І. Сучасні тенденції генезису венчурного підприємництва в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2021. Випуск 3 (30). С. 3-9.

3. Петик Л.О., Теліжин І.Л. Діяльність інститутів спільного інвестування в Україні: стан та перспективи. Молодий вчений. 2019. № 11 (75). С. 587-590.

4. Семенча І.Є., Резник Г.І. Діяльність інститутів спільного інвестування в Україні: сучасні проблеми та шляхи їх подолання. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2018. Випуск 28. С. 275-285.

5. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. Компанії з управління активами. URL: https://www.uaib.com.ua/companyandfunds/amc

Поліщук Вадим Григорович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: vadym.polischuk2@gmail.com

Приймак Марина Олексіївна – здобувач вищої освіти, кафедра кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: anpsslord@gmail.com

Polishchuk Vadym Grygorovych **–** PhD, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: vadym.polischuk2@gmail.com

Pryymak Maryna Oleksiyivna **–** applicant of higher education, Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: anpsslord@gmail.com

УДК 640.412:338.012]:330.322(477.411)

Л. Ю. Пошивайло-Штрубе
В. С. Антоненко

ГОТЕЛЬНИЙ БІЗНЕС М. КИЄВА: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПВНЗ «Київський університет культури»

Анотація. *У даній роботі охарактеризовано стан попиту та пропозиції на ринку готельних послуг м. Києва протягом 2000-2020 років на основі даних Державної служби статистики України та Головного управління статистики у м. Києві. У дослідженні також обговорено проблемні аспекти розвитку готельної індустрії столиці України, пов'язані зі змінами в туристичних потоках, та проаналізовано перспективи інвестиційної діяльності в даний сектор.*

Ключові слова: готельний бізнес; попит на готельні послуги; туристичні потоки; інвестування.

HOSPITALITY BUSINESS IN KYIV: CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR INVESTMENT

Abstract*. This article describes the state of supply and demand in Kyiv's hospitality industry, during the years 2000-2020, based on data from the State Statistics Service of Ukraine and of the Main Department of Statistics in Kyiv. It discusses problematic aspects of the development of the hotel business in the Ukrainian capital related to changes in tourist flow, and analyzes prospects for investment activities in this sector.*

Keywords: hotel business; demand for hotel services; tourist flow; investment.

Київ є соціально-економічним, освітньо-науковим, політичним та адміністративним центром України. Ринок готельної нерухомості Києва характеризується такими позитивними факторами: поступова інтеграція України в європейське товариство, збільшення кількості щорічних культурно-розважальних заходів, зростання туристичної привабливості України на міжнародному ринку послуг тощо [1]. В результаті, впродовж останніх кількох років на вітчизняному ринку зростає попит на готельні послуги, пов'язаний зі збільшенням туристичних потоків, як іноземних так і внутрішніх, а Київ залишається одним з найбільш перспективних міст для інвестування в готельний бізнес [9].

Згідно даних, опублікованих компанією Cushman & Wakefield в Україні, зазначається, що станом на 2016 рік забезпеченість номерним фондом у Києві була найнижчою серед столиць держав Центральної і Східної Європи – на одну тисячу жителів припадало 3,5 номери, що в два рази менше середньоєвропейського показника. Для порівняння, даний показник в Софії та Бухаресті становить 5,2 номерів на 1 000 тис. жителів, у Празі – 27,3 номерів [5]. За даними Державної служби статистики України та Головного управління статистики у м. Києві кількість колективних засобів розміщення (готелі та аналогічні засоби розміщування, спеціалізовані засоби розміщування) у столиці знизилася за останні 10 років майже на 70 одиниць, різкий спад спостерігається з 2018 року, що вказує на зменшення ринку готельно-ресторанних бізнесу в столиці України (рис. 1). Водночас, кількість готелів та аналогічних засобів розміщення (без спеціалізованих засобів розміщування) зросла з початку 2000-них років і досягла свого піку протягом 2016-2017 – 165 одиниць. До того ж, кількість спеціалізованих засобів розміщування (наприклад, бази відпочинку, туристські бази, кемпінги) зазнала спаду з 2011 року і становила 19 одиниць станом на 2017 рік; з 2018 року відмічається позитивний тренд в кількості спеціалізованих засобів на ринку готельних послуг столиці України (див. рис. 1).

Динаміка ринку готельного бізнесу та попит на його послуги головним чином визначаються економічним становищем в країні та наявними туристичними потоками. Згідно Головного управління статистики у м. Києві, з 2004 року прослідковується наступна тенденція: частка виїзних туристів значно перевищує частку в'їзних (іноземних) та внутрішніх туристів до м. Києва і зростає майже з кожним роком [3]. Отож, розробка сучасних інноваційних готельно-ресторанних та туристичних закладів, здатних задовольнити потреби як іноземних, так і вітчизняних туристів, є пріоритетною на територіальному ринку гостинності Києва.

Рис. 1. Кількість засобів розміщування (одиниць) та кількість відвідувачів даних засобів розміщування (тис. осіб) у Києві протягом 2000-2020 років.
Розроблено авторами на основі даних, взятих з [3, 4].

У 2014 р. відбулися помітні зміни в економіці України та структурі туристичних потоків до Києва, спричинені анексією Криму та початком збройного конфлікту на сході країни в результаті військово-політичною агресії з боку Росії [8]. Порівнюючи 2013 та 2014 роки, за даними Головного управління статистики у м. Києві кількість в'їзних туристів до столиці знизилася майже на 80 тис. осіб (з 97 711 до 10 658 осіб), а кількість внутрішніх туристів зменшилася на 70 тис. осіб (з 217 971 до 146 727 подорожуючих) [3]. Послідуючі роки відзначалися відновленням попиту на туристичні послуги в Києві, хоча частка виїзних туристів залишилася досить високою і досягла свого піку в 2019 році – близько 4,5 млн або 93,15% від кількість всіх туристів, обслугованих туроператорами та турагентами в м. Києві у 2019 році, в той час як внутрішні та іноземні туристи склали 5,32% та 1,53%. У зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби COVID-19 та впровадженням карантинних заходів і закриттям кордонів України, у 2020 році відбувся різкий спад попиту на всі види туристичних послуг [2, 6]. Загальні збитки туристичної індустрії в Україні оцінюються у понад 1,5 млрд дол. США [2, с. 14].

Відповідно, в 2014 та 2020 роках прослідковується значне зниження кількості відвідувачів закладів готельного господарства Києва: зменшення відвідувачів колективних засобів розміщення на близько 275 тис. осіб (з 1 164 тис. осіб до 890 тис. осіб) в 2014 році та на 660 тис. осіб (з 1 226 тис. осіб до 567 тис. осіб) у 2020 році відповідно, у порівнянні з попереднім роком (див. рис. 1). Експерти зазначають, що відновлення попиту на готельні послуги після спаду в 2020 та повернення ринку до попередніх показників може зайняти кілька років [7]. Разом з тим відмічається нещодавній інвестиційний інтерес в м. Києві до готелів, що містять номери типу "апартамент" з автономними номерами та наявністю власної кухні [7, 10]. Це пов'язують, у тому числі, зі змінами на ринку комерційної нерухомості, спричиненими COVID-19, коли офісна і торгова нерухомість стала менш прибутковою [10]. Чітка стратегія підприємства, здатність адаптації продукту готельних послуг до нових потреб споживачів (наприклад, готельні комплекси з повним інфраструктурним циклом, надання частини номерів в оренду під мікроофіси, використання роботів, програмного забезпечення та мобільних додатків тощо) та можливість виходу на нові сегменти ринку допоможуть своєчасно пристосуватися до нових викликів на територіальному ринку готельних послуг [7].

Попередньо, зниження попиту на готельні послуги спостерігалося і в 2009 році (див. рис. 1), ймовірно, пов'язане зі світовою фінансово-економічною кризою 2008-2009 року [11]. Поміж 2014 та 2019 роками кількість відвідувачів колективних засобів розміщення поступово зростала, і станом на 2019 рік досягла свого піку – близько 1 225 тис. осіб (див. рис. 1). Зважаючи на попередній досвід 2014 року, загострення воєнного конфлікту на території України наприкінці 2021 року та початку 2022 може спричинити величезні збитки в секторі готельних послуг міста Київ та негативно відобразитися на інвестиційній діяльності в готельний бізнес столиці України.

Таким чином, тенденція до збільшення попиту на колективні засоби розміщення протягом 2000-2020 та одночасне зменшення кількості колективних засобів розміщення протягом 2018-2020 років

свідчать про можливу невідповідність попиту та пропозиції на ринку готельного бізнесу м. Києва і потребу в створенні нових колективних засобів розміщення. Водночас, це свідчить і про досить низьку конкуренцію на існуючому ринку готельної індустрії Києва та перспективи розвитку готельного бізнесу столиці. Разом з тим, карантинні обмеження у зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби COVID-19 та одночасне загострення військово-політичною агресії з боку Росії в 2022 році можуть призвести до значних збитків у сфері готельного бізнесу Києва, потребуючи кількох послідуючих років для відновлення попиту на готельні послуги столиці України та повернення та повернення ринку до попередніх економічних показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОХ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бунтова Н. В. Стратегічні орієнтири розвитку готельного бізнесу в Україні. *Ефективна економіка.* 2013. № 2013. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2559 (дата звернення: 20.12.2021).

2. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. Кабінетне дослідження : аналіт. звіт. Київ: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2020. 55 с. URL: https://www.kas.de/documents/270026/8703904/Вплив+COVID-19+та+карантинних+обмежень+на +економіку+України.+Кабінетне+дослідження+ЦПД.+Липень+2020.pdf/b7398098-a602-524d-7f88-6189058f69d3?version=1.0&t=1597301028775 (дата звернення: 11.01.2022).

3. Головне управління статистики у м. Києві : веб-сайт. URL: http://www.kiev.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022).

4. Колективні засоби розміщування в Україні // Ukrstat.org - публікація документів Державної Служби Статистики України : веб-сайт. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/tyr/kol_zas_ukr/arch_kol_zas_ukr.htm (дата звернення: 16.01.2022).

5. Литвинчук Я., Кляцька А., Терзов В. Cushman & Wakefield // Дослідження: Готельний ринок Києва на карті Європи. 2017. URL: https://cushmanwakefield.com.ua/uk/doslidzenna-gotelnii-rinok-kieva-na-karti-evropi (дата звернення: 25.12.2021).

6. Непочатенко В. О. COVID-19 і туризм: аналіз ситуації та економічні шляхи виходу з кризи. *Ефективна економіка.* 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8079 (дата звернення: 10.01.2022).

7. Ніколайчук О. А. Тренди розвитку вітчизняної індустрії гостинності в умовах COVID-19. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* Сер. Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2021. № 13. С. 108-114.

8. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015, Т. 1, № 126. С. 12-23.

9. Січка І. І. Інвестиційна привабливість готельного бізнесу в Україні. *Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал.* 2019. Вип. 6 (566). С. 31-35. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/55_2019/7.pdf (дата звернення: 15.12.2021).

10. Феноменальна стійкість і гнучкий тренд. Як апарт-готелі стають захисним активом у кризу // Новини бізнесу, економіки, фінансів, ринків і компаній : веб-сайт. URL: https://biz.nv.ua/ukr/markets/podorozhi-chomu-apart-goteli-stali-populyarni-v-2020-standard-one-terminal-v-kiyevi-foto-50127159.html (дата звернення: 18.12.2021).

11. World Economic Situation and Prospects 2017 : report // United Nations. New York, 2017. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wesp2017_en.pdf (дата звернення: 25.01.2022).

Пошивайло-Штрубе Любов Юріївна, доктор природничих наук, магістрант кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу ПВНЗ «Київський університет культури», Київ, lyubov_posh@ukr.net.

Антоненко Володимир Степанович, професор, доктор географічних наук, завідувач кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу ПВНЗ «Київський університет культури», Київ, antvs@ukr.net.

Poshyvailo-Strube Liubov, Dr. rer. nat, Master's Student at the Department of Hotel, Restaurant and Tourism Business of Kyiv University of Culture Kyiv, lyubov_posh@ukr.net.

Antonenko Volodymyr, Professor, Doctor of Geographical Sciences, Head of the Department of Hotel, Restaurant and Tourism Business of Kyiv University of Culture, Kyiv, antvs@ukr.net.

УДК 616-036.21:339.54

Е.О. Рябінін
О.А. Кулініч

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *Проаналізовано наслідки і протиріччя, викликані пандемією, у відносинах між країнами. На фоні економічної кризи охарактеризовано двоїстий характер деконструкції світу. Обґрунтовано прояви деглобалізації. Зазначено чинники впливу пандемії на формування зовнішньоторговельної політики України.*
Ключові слова: пандемія; економічна криза; міжнародні відносини; деглобалізація; зовнішня політика

THE INFLUENCE OF THE PANDEMIC ON THE FORMATION OF FOREIGN TRADE POLICY

Abstract: *The consequences and contradictions caused by the pandemic in the relations between the countries are analyzed. Against the background of the economic crisis, the dual nature of the deconstruction of the world is characterized. Manifestations of deglobalization are substantiated. The factors of the pandemic's influence on the formation of Ukraine's foreign trade policy are indicated.*
Keywords: pandemic; economic crisis; international relations; deglobalization; Foreign Policy

На сучасному етапі розвитку немає такої країни, на яку не вплинув би коронавірус, або не були відчутні його наслідки в економіці. Не є винятком і зовнішньополітична сфера. Пандемія ще раз показала, що світ є єдиним, а великі проблеми, з'явившись в одній державі, можуть швидко вплинути як на геополітичних сусідів, так і на всю міжнародну спільноту.

Епідемія коронавірусу не скасовує основні тенденції розвитку міжнародних відносин, але виступає їх сильним каталізатором. Одночасно загострюються суперництво великих держав та боротьба за лідерство, підвищується попит на спільну боротьбу з глобальними викликами та загрозами.

З одного боку, прискорюється деконструкція колишнього порядку, загострюються конфлікти та протиріччя, що виникли задовго до епідемії, посилюється загальний хаос. Результати боротьби з коронавірусом у різних країнах, їх поведінка під час пандемії, а також спровокована нею світова економічна криза різко прискорюють загальний перерозподіл сил у світі. З іншого боку, в силу багатьох причин (посилення ролі суверенних держав, прагнення багатьох країн до вільного вибору моделей розвитку та самостійної зовнішньої політики, продовження демократизації міжнародних відносин) відродження класичної біполярності на зразок минулого допандемійного періоду вважається малоймовірним [1].

Таким чином, з виникненням і розвитком пандемії виникла низка нагальних проблем. Це обумовлюється тим, що ніхто не може з точністю сказати, коли і де зародився Covid-19. Деякі науковці темою спекулюють і посилаються на неї, як на причину всіх економічних негараздів. Більшість таких вчених звинувачують Китай у появі вірусу. Та на противагу цій думці можна зазначити, що поки ця країна вела важку боротьбу з хворобою, інші держави, навіть на протилежному континенті, знаючи про вірус, тягли час, не бажаючи наслідувати приклад Китаю, і потрапляли у все більш складне становище. Так проблема з медичної перетворювалася на політичну, а потім відповідно й на економічну.

Яким виявився вплив пандемії на різні країни? По-перше, Covid-19 вплинув на зміцнення дружби між одними країнами й на поглиблення сварки між іншими; на розвиток одних секторів промисловості і науки, кризу – в інших; спричинив загальний розвиток міждержавних та суспільних відносин.

Пандемія ще раз оголила хронічні протиріччя всередині Європейського Союзу між європейськими цінностями та націоналізацією інтересів. Індивідуальні інтереси однієї частини Європи приглушили риторику про європейські цінності, а в інший навпаки. Виявилося, що національна ідентичність та особисті цінності, історична пам'ять не можуть бути спільними для всіх. Наприклад, деякі політики у Польщі наголошують, що свободу полякам приніс Ватикан та США, а іспанці пам'ятають, що саме

Ватикан та США на сорок років продовжили термін диктатури, аби не допустити приходу до влади лівих сил. Не одноразово керівництво ЄС намагалося оголосити про появу нової спільності "європейський народ", але пандемія майже нівелювала цей задум.

Додаються нові проблеми, що руйнують спільні інтереси такі, як: поява 60 мільйонів нових безробітних у Європі внаслідок пандемії; втрата провідної ролі вугілля у європейському енергобалансі на фоні закриття шахт; впровадження дистанційної економіки, що, окрім нової технології, призводить і до поглиблення нерівності (поляризує людей з більш кваліфікованою працею, у зв'язку з чим зростатиме і нерівність доходів.) [2]. До того ж необхідно звернути увагу на негативний вплив пандемії на культуру. У світі виникла загроза банкрутства найбільшим закладам культури, музеям та концертним залам. Пересічні громадяни зможуть дивитись вистави, слухати музику, відвідувати музеї переважно у цифровому форматі, тоді як насолоджуватися живим мистецтвом будуть більш забезпечені (така ж ситуація і в сфері охорони здоров'я).

З огляду на аналіз економічного і політичного стану в країнах Євросоюзу, доречними є пропозиції інтенсивніше розвивати співробітництво у сфері економіки, культури та освіти, а також у медицині, туризмі, тощо., поглиблюючи міжкраїнове партнерство.

По-друге, пандемія змінила відносини між країнами, в тому числі і членами ЄС. Нове дихання отримала деглобалізація, що характеризується кризою західного фінансового та економічного неолібералізму. Регіональна інтеграція витісняє глобальну. Найбільші розбіжності виявляються між країнами, що є «донором» і реципієнтом. Простежується залежність від того, якою буде допомога постраждалим від пандемії: трансфертами або кредитами під відсотки? Як щодо міжнаціональної допомоги, якщо у більшості випадків країни, що постраждали від пандемії, допомогу виділяють собі самостійно? В рамках країн ЄС розроблено новий семирічний план розвитку, націлений на примирення півночі і півдня, що розпочне діяти лише з першого червня цього року, і який не передбачає надання сторонньої допомоги, а розглядає її лише між країнами всередині ЄС.

Основні напрямки зовнішньої політики України на сучасному етапі визначаються гармонізацією стратегічних цілей зовнішньої політики країни із зовнішньополітичними цілями Європейського Союзу та НАТО. В той же час, суттєвого впливу на формування зовнішньополітичної орієнтації країни надають як ендогенні, так і екзогенні чинники. Політична та економічна внутрішньодержавна обстановка корелюється із зовнішньополітичною та зовнішньоекономічною орієнтацією країни, яка багато в чому визначається і новою кон'юнктурою міжнародних тенденцій.

Напрямок української зовнішньої політики на особливі відносини зі Сполученими Штатами за активної інтеграції країни до ЄС призводять до посилення ролі України у регіональній політиці. Інтерпретація національних інтересів має важливу подібність із зовнішньополітичною поведінкою країн Балтії та Польщі. Для них мало першорядну важливість відновлення історичної справедливості, і в цьому вони активно підтримували політику та програми регіонального співробітництва з країнами не членами ЄС і НАТО. На субрегіональному рівні подібна зовнішньополітична поведінка сприяє збільшенню ролі України щодо суміжних країн, зокрема, Молдови та Румунії. Поряд з цим ефективнішою виглядає зовнішня політика України на субрегіональному рівні. Так, до здобутків української дипломатії можна зарахувати також створення «Люблінського трикутника» (Україна, Польща, Литва), та створення заради досягнення членства в ЄС «Асоційованого тріо» (Україна, Грузія, Молдова). Крім того, в 2021 році Україна отримала і менш очікуваного союзника – Словенію. За сучасних умов необхідно також виокремити підписання і затвердження угоди про єдиний авіаційний простір із Європейським союзом. В умовах пандемії цей договір не запрацював максимально, але стратегічно можливості комунікацій між Україною та Європейським союзом полегшать доступ європейських авіакомпаній на ринок України. Це вплине і на кількість маршрутів, і на ціни, і зробить Європу набагато доступнішою для українців [3].

Глобальний характер пандемії COVID-19, що змінила світовий порядок денний, та триваюча російська агресія проти України – основні зовнішні чинники з найбільшим впливом для економіки України. У центрі Разумкова вважають, що відчутними є прорахунки урядової політики в організації протидії поширенню пандемії, переорієнтації на цілі системи охорони здоров’я, вчасному вакцинуванні населення. Карантинні заходи здійснювалися без достатнього аналізу наслідків, часто методом «спроб і помилок», що завдало збитків для більшості малого бізнесу [4].

У цілому питання цілісної стратегії державної політики, досягнення суспільної єдності, вироблення національної системи пріоритетів, зміцнення держави та її ключових інститутів

залишаються без відповіді. Комплекс проблем, з якими країна зіткнулася у період пандемії не став причиною дестабілізації, однак сигнали суспільного невдоволення відчутні [4].

В цілому за минулий рік зменшення ВВП України становило 4,0 %, що навіть менше, ніж прогнозувала більшість експертів. До того ж, Україна, порівняно із багатьма країнами світу, має відносно менше погіршення показників за підсумками і 2020 року. Так, якщо порівняти результати економічної активності у 2020 році України з 27 країнами ЄС, то Україна показала менші від'ємні темпи та кращі показники динаміки ВВП, ніж, наприклад, такі країни-сусіди, як Угорщина та Словаччина, що за підсумком року мали глибше падіння, ніж Україна [5].

Причинами такого успіху є, зокрема, трансформаційний характер нашої економіки. Слабке залучання у виробничі ланцюги доданої вартості у світовій економіці, суттєва частка тіньового бізнесу та доходів, слабко розвинений туризм, досить вагома частка сільського господарства (що гарантувало продовольчу безпеку), велика частка крупного виробництва, яке не зупинялось навіть у пікові періоди, вміння українців виживати та пристосовуватися до різних складних умов.

Але існують й інші суто економічні причини помірного послаблення економіки України. Серед них впроваджені Урядом та НБУ заходи, спрямовані на пом'якшення негативних наслідків впливу пандемії COVID-19 шляхом підтримки населення та бізнесу, швидка адаптація окремих секторів економіки до роботи в умовах соціальних обмежень, збереження стабільності у фінансовому секторі на відміну від попередніх криз, вихід, зважаючи на обмежений попит, за підсумками року на інфляцію у 5%, що відповідає інфляційному таргету НБУ. Всі ці фактори сприяли у сукупності формуванню на позитивному рівні внутрішнього споживчого попиту.

Нажаль, як і в інших країнах Європи, протидіяти падінню інвестиційного попиту було практично не можливо, незважаючи на суттєве зростання державних капітальних видатків. На тлі значної невизначеності інвестиційна пауза стала одним із основних проявів пандемії COVID-19. Загалом, за підсумком 2020 року валове нагромадження основного капіталу (ВНОК) продемонструвало найбільше з усіх компонент попиту скорочення, що склало 24,4% (проти зростання на 11,7% у 2019 році) [5].

Отже, Україна витримала іспит впливу пандемії COVID-19. І наразі, формування торговельної політики, переважно, залежить від динаміки та масштабів розповсюдження нових штамів пандемії, значною мірою зберігає превалювання факторів стриманого попиту та високого рівня невизначеності щодо найближчої перспективи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Федоренко Н.М., Гребенюк Я.О. Вплив пандемії на міжнародний бізнес та перерозподіл інвестицій. Актуальные научные исследования в современном мире: журнал iScieinc. В.1(81). Ч.3. 2022. С. 84-96

2. Кулініч О.А., Зарецька Л.М. Ризики цифровізації економіки України. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квітня 2021 р. Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х.: ХДУХТ, 2021. С. 180-182.

3. «Росію стримувати дипломатичними засобами не вийде» – Перепелиця про зовнішню політику України 2021 року URL: https://www.radiosvoboda.org/a/zovnishnya-polityka-ukrayiny-2021/31630066.html

4. УКРАЇНА 2020-2021: НЕВИПРАВДАНІ ОЧІКУВАННЯ, НЕОЧІКУВАНІ ВИКЛИКИ (аналітичні оцінки) URL: https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR-ENG.pdf

5. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: ПІДСУМКИ 2020 РОКУ ТА ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ ПОСТПАНДЕМІЧНОГО РОЗВИТКУ. КОНСЕНСУС-ПРОГНОЗ. №53. 2021. URL: file:///G:/%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B8/Concensus_Forecast_%2353_2021_ukr.pdf

Кулініч Оксана Андріївна **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Рябінін Едуард Олегович – бакалавр факультету економічних відносин та фінансів, Державний біотехнологічний університет, Харків

Kulinich Oksana **–** PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Riabinin Eduard – Bachelor of the Faculty of Economic Relations and Finance, State Biotechnological University, Kharkiv

УДК 339.13: 634.1.076: 634.7

І. А. Сало

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЛОДОЯГІДНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕФІЦИТУ ІНВЕСТИЦІЙ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Анотація. *Розкрито довгострокові перспективи розвитку плодоягідного ринку, теперішній стан інвестиційного забезпечення садівництва та наведено напрями його подальшого розвитку.*

Ключові слова: перспектива, плоди, ягоди, ринок, інвестиційне забезпечення.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE FRUIT AND BERRY MARKET OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF INVESTMENT DEFICIT

Abstract: *The long-term prospects of development of the fruit and berry market, the current state of investment support of horticulture are revealed and the directions of its further development are given.*

Keywords: perspective, fruits, berries, market, investment support.

За умов оптимістичного сценарію, на ринку плодів та ягід в 2030 р. очікується незначне збільшення обсягів загальної пропозиції – до 4397 тис. т . Так, зважаючи на скорочення площ плодоносних насаджень в сільськогосподарських підприємствах впродовж 2015-2020 рр. в 1,3 рази до 48 тис. га, їх сталість в господарствах населення 145-148 тис. га, рівень урожайності плодів та ягід в межах 5-7 т/га та 11-12 т/га відповідно, на кінець 2030 р. очікується незначне збільшення обсягів виробництва – до 2500 тис. т. Це відбудеться за рахунок вступу молодих насаджень у товарне плодоношення та невелике підвищення урожайності порівняно з 2020 р. – до 15 т/га. Загальний попит у 2030 р. становитиме 3147 тис. т, при чому експортні поставки дещо збільшаться порівняно з попередніми роками за рахунок яблук – до 204 тис. т. З активізацією співпраці з Європейським Союзом у форматі зони вільної торгівлі, у перспективі можна очікувати розширення експортних поставок вітчизняних плодів та ягід. Адже найважливіша її складова – це зближення регуляторних систем України та країн ЄС, що веде до суттєвого зниження нетарифних бар'єрів у торгівлі. Відтак, необхідно визначитися з інтеграційною стратегією розвитку вітчизняного ринку плодів і ягід, зважаючи на те, що Україна є транзитною державою між західними та східними країнами.

Передбачається, що в перспективі-2030 Україна залишатиметься в 15-ТОР країн зі світового виробництва яблук. Їх валовий збір складе на рівні 1,4 млн т. Наразі Україна знаходиться за цим показником на дванадцятому місці у світі (1,1 млн т). Лідером зі світового виробництва яблук є Китай – 62% (42,4 млн т).

Розглянемо перспективи розвитку ринку за негативного бачення. Так, ринок плодів і ягід є одним з небагатьох, який формується переважно під впливом попиту і пропозиції. Державна фінансова підтримка галузі садівництва в Україні здійснювалася тільки шляхом розподілу коштів зі спецфонду: до 2011 р. з 1 %-го, а в подальшому з 1,5 %-го збору згідно із Законом України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства». Ефект від використання коштів спецфонду щороку зростав. На 1 грн витрачених у 2010 р. коштів отримано виручку від реалізації плодів – 5,46 грн, що в 18 разів більше, ніж у 2000 р. У 2012 р. частка валових зборів плодів у сільськогосподарських підприємствах, сформована за рахунок державної підтримки, становила 90,5 % (327 тис. т). До того ж урожайність закладених садів була вищою у 6,3 раза (7,9 т/га) проти існуючих насаджень і це в умовах, коли не всі культури вступили у товарне плодоношення, зокрема, кісточкові 2009-2012 рр. посадки та зерняткові 2010-2012 рр. Тобто можна стверджувати, що занепад галузі садівництва вдалося призупинити.

Однак згаданий закон втратив чинність з 2013 р. Кошти, що відраховувалися зі збору до спеціального фонду, почали спрямовуватися до загального. Як наслідок – наявні площі плодоягідних насаджень в Україні скоротилися від 254,9 тис. га в 2012 р. до 224,4 тис. га в 2016 р., тобто на 12 %.

Починаючи з 2017 р. і дотепер (2021 р.) урядом відновлено програму підтримки галузі садівництва. Зокрема, у 2021 р. розмір фінансової підтримки становить 450 млн грн, причому компенсація вартості

насаджень становить, як і раніше, до 80%, а решта напрямів фінансується у більшому, ніж у попередні роки розмірі – до 50% (крім придбання техніки та обладнання (зокрема іноземного) – до 30%). До того ж один сільгоспвиробник, скориставшись програмою, може розраховувати на фінансову підтримку до 60 млн грн.

У результаті вступу у товарне плодоношення молодих садів спостерігається збільшення обсягів виробництва плодів та ягід у сільськогосподарських підприємствах за останні десять років – на 22,3 % (у 2020 р. – 340,5 тис. т). Однак відтворення багаторічних насаджень поки що залишається недостатнім, оскільки площі вибуття старих насаджень практично в 2 рази більші. Найпомітніше підвищення індексів вибуття насаджень кісточкових культур відзначена в 2014-2015 рр. Це свідчить про значну перевагу площ вибуття (9,2 тис. га) порівняно з площами закладання (0,8 тис. га) – в 11,5 раза. Відповідно, найбільшою мірою необхідна підтримка виробничників у закладанні саме садів кісточкових культур. Обсяги виробництва цих плодів сільськогосподарськими підприємствами в країні у 2020 р. становили 15,2 тис. т, а це лише 0,4 кг на одну особу (при раціональній нормі споживання 16 кг у рік).

До 2030 р., у разі припинення державної фінансової підтримки галузі садівництва, суттєвого поступу вітчизняного плодоягідного ринку очікувати не варто і, як у попередні роки, основна частка у формуванні товарної пропозиції належатиме господарствам населення.

Існують певні виклики та ризики подальшого поступу плодоягідного ринку, вплив внутрішніх та зовнішніх чинників. Через недостатньо відпрацьований механізм розподілу коштів (фінансова підтримка садівництва, виноградарства та хмелярства здійснювалася за програмою 1201150 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників»), їх нестачу та невчасність виплат, змінювалися напрями їх використання, що не сприяло досягненню поставленої мети – раціонального продовольчого забезпечення населення. До того ж не було передбачено фінансування витрат із проведення науково-технічних досліджень та здійснення розробок у садівництві, а також витрат, пов'язаних зі зміцненням матеріально-технічної бази галузевих наукових закладів та їх дослідних господарств, тоді як на ці заходи законодавчо передбачено до 5 % виділених коштів згідно з п. 4 Постанови №587 [1].

На даний час ланка переробної плодоягідної продукції активно розвивається, зростають обсяги переробки та експорту продукції з доданою вартістю. Але, основні проблеми переробної ланки ринкового ланцюга залишаються невирішеними: висока вартість обладнання для зберігання плодів та ягід; низька якість переробної плодоягідної продукції; відсутність належної державної підтримки; відсутність довгострокового співробітництва для поставок на міжнародні ринки; висока вартість сертифікації продукції; складність інвестування, маркетингу для виходу на світові ринки збуту.

Істотними ризиками щодо зниження пропозиції на вітчизняному плодоягідному ринку є можливе зменшення попиту у зв'язку зі зниженням купівельної спроможності населення та здорожчання для товаровиробників таких основних складових собівартості як мінеральні добрива та пально-мастильні матеріали, що вплине на формування виробництва в перспективі.

Незначне розширення обсягів вітчизняного виробництва, об'єктивно необхідного імпорту плодів і ягід (переважно цитрусових і бананів) та збільшення платоспроможного попиту в Україні вплине на формування рівня споживання плодів і ягід. За позитивного бачення розвитку вітчизняного ринку плодів та ягід, до 2030 р. очікується незначне підвищення їх рівня споживання – 61,7 кг на особу. Однак навіть такий показник становить лише 75 % їх раціональної норми споживання. Зважаючи на тривалу тенденцію 85% виробництва плодів та ягід господарствами населення, промислові виробники все більше зацікавлені у створенні стандартних партій для збуту в Україні та на ринках країн ЄС, особливо яблук, горіха грецького та малопоширених ягід, які користуються досить високим попитом. Задоволення попиту споживачів на плодоягідні впродовж року і ефективність діяльності садівницьких підприємств істотно залежать від наявності належної бази зберігання. Адже в несезон збору врожаю, наприклад, яблука реалізуються за цінами в 1,5-2,5 раза вищими. В перспективі існує нагальна потреба розширення промислового виробництва зимових сортів яблук для згладжування сезонності пропозиції.

Дослідження ринку плодів та ягід переконують у необхідності ряду заходів, серед яких варто виділити основні [2]: перегляд та удосконалення на державному рівні механізму розподілу коштів на закладення молодих садів та ягідників і догляд за ними як за регіонами, так і між окремими товаровиробниками; передбачення напряму часткової компенсації вартості облаштування багаторічних насаджень захисними обладнаннями, зокрема, протиградовими сітками; сприяння формуванню кооперативної освіти, створення платформ для навчання та обміну досвідом виробників плодоягідної продукції, а відтак розширення виробництва експортної продукції за рахунок кооперації

та спільного використання обладнання та підтримка логістичного розвитку плодоягідного ринку; залучення галузевих наукових закладів для встановлення оптимально-необхідних, для достатнього продовольчого забезпечення населення, обсягів та напрямів фінансування; розробка цільової програми з довгостроковою спрямованістю державної підтримки галузі садівництва на базі використання інноваційних екологобезпечних технологій вирощування плодів та ягід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.2005 р. № 587 (зі змінами) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2005-%D0%BF (дата звернення 27.01.2021 р.)

2. Аналіз поточної кон'юнктури ринків плодоовочевої продукції в Україні / І.А. Сало, М.В. Клименко ; за ред. І.А. Сало. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. 101 с.

Сало Інна Анатоліївна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу ціноутворення та аграрного ринку, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, e-mail: inna_salo@ukr.net

Salo Inna A. – doctor of economic sciences, senior research fellow, head of the department of pricing and agrarian market, National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economics», Kiev, e-mail: inna_salo@ukr.net

УДК 336.02: 332.1:330.322

І. З. Сторонянська
Л. Я. Беновська

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»

Анотація. В статті виявлено регіональні особливості інвестиційного розвитку країни. З'ясовано поведінкові чинники діяльності інвестора в умовах фінансової нестабільності
Ключові слова: інвестиції, регіони, поведінка, нестабільність, інвестор, економічний розвиток

PECULIARITIES OF INVESTMENT DEVELOPMENT OF REGIONS IN THE CONDITIONS OF INSTABILITY

Abstract. The article reveals the regional features of investment development of the country. The behavioral factors of the investor's activity in the conditions of financial instability are found out
Key words: investments, regions, behavior, instability, investor, economic development

Впродовж останнього десятиліття в Україні відбувається концентрація фінансового капіталу у кількох найбільш економічно розвинутих регіонах та його відтік з економічно слабших регіонів. Це створює дуже серйозні загрози збалансованому розвитку решти регіонів та знижує можливості їх розвиту, інвестиційну привабливість тощо. Висока концентрація капітальних інвестицій у високорозвинених регіонах не завжди гарантує їм високої продуктивності інвестицій, адже темпи економічного зростання є нижчими темпів зростання капітальних інвестицій, що свідчить про низьку ефективність капіталовкладень.

Якщо у 2012 році розмах асиметрії капітальних інвестицій на одну особу (без м. Київ) становив 5,6 рази то у 2020 році цей показник зріс до 12,1 рази. А із врахуванням столиці ситуація має ознаки загрозливої: більше половини загальногоукраїнського обсягу капітальних інвестицій припадає на три регіони - м. Київ, Київську та Дніпропетровську області (у 2019 р. – 53,0 %; у 2020 р. – 50,1%). У 2020 році за рахунок таких «перекосів» лише у чотирьох регіонах капітальні інвестиції на одну особу були вищими за середньоукраїнський рівень – 10321,2 грн. (м. Київ – 55039,3 грн., Київська область – 18316,7 грн., Дніпропетровська – 18650,8 грн., Полтавська – 18342,2 грн.) [1](рис. 1).

Нестача у більшості регіонів фінансових ресурсів для оновлення основних фондів, поповнення оборотних коштів викликає ефект «замкненого кола інвестування», коли непривабливі в інвестиційному сенсі регіони не мають можливості залучати інвестиційні ресурси і залишаються економічно слаборозвиненими та, відповідно, інвестиційно непривабливими.

В період пандемії індикативні значення капітальних інвестицій були чи не найгіршими серед інших індикаторів соціально-економічного розвитку регіонів. Причини слід шукати у поведінкових чинниках, адже інвестору доводилось приймати рішення в умовах невизначеності щодо подальшого розгортання пандемії та її впливу на економіку, під впливом панічних настроїв, помилкового сприйняття дійсності. Ефект відрази до втрат змінював поведінку інвестора в період кризи в напрямку мінімізації ризику (відраза до крайніх рішень, тобто тенденція уникати екстремальних рішень), критиці результатів (максимальна об'єктивність та критичність у калькулюванні результуючого показника) [2].

Важливим для інвестора за таких умов стає врахування закономірностей людської поведінки, ірраціональної природи людини та її впливу на процес прийняття рішень. Для виявлення систематичних відхилень в моделі раціонального прийняття рішень слід, перш за все, враховувати таке:

– існує складність прогнозування майбутніх подій інвестування в умовах коронокризи через використання обмеженої, недостовірної інформації;

– інвестори необ'єктивно оцінюють очікувані результати, остаточний результат розглядають не з точки зору рівня сумарного добробуту, а з точки зору виграшів і втрат;

– інвестори можуть приймати різні інвестиційні рішення, залежно від форми постановки завдання («ефект оформлення»).

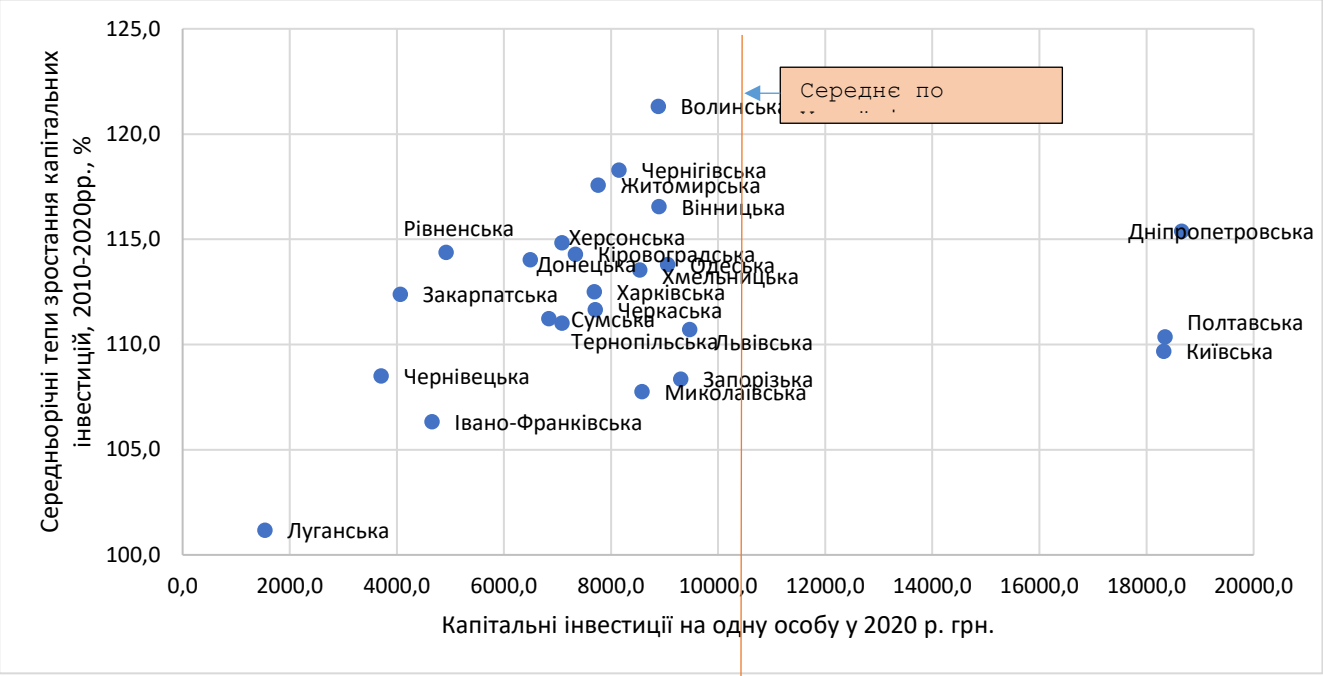

Рис. 1. Розсіювання значень обсягу капітальних інвестицій на 1 особу залежно від середньорічних темпів зростання капітальних інвестицій, 2010-2020 рр.

Джерело: розрахунки авторів за за даними http://www.ukrstat.gov.ua/

Отже, під впливом криз, економічної, політичної нестабільності в країні змінюється поведінкова модель інвестора: від стає більш поміркований («ефект визначеності», або надання переваги меншому за обсягом, проте більш гарантованому доходу). Підтвердженням цього є зростання частки короткострокових кредитів банків, обсягів банківських коштів на вимогу, короткострокових депозитів, обмеження інвестицій у ті види діяльності, які передбачають соціальні контакти, зменшення частки нових інвестиційних проектів. Водночас під впливом кризи та введення карантинних обмежень перед інвестором повстали нові можливості, а саме: відкрились нові сегменти для інвестицій, зокрема розвиток фармацевтичного бізнесу, онлайн послуг, сфери медичних послуг та інші; відбулось падіння цін на акції підприємств, які мають хороші прогнози та перспективи відновлення в посткризовий період (невисокий борг, стійка і адаптивна бізнес-модель), а отже у інвесторів виникла можливість скупити здешевілі акції. Підтвердженням цього є те, що однією з характеристик інвестиційних ризиків є альтернативність. Сучасні теорія і практика управління ризиками розглядають ризик не тільки як небажану ознаку невизначеності майбутніх подій, а й як джерело позитивних, прибуткових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Кредитно-інвестиційні чинники економічного зростання регіонів україни в умовах фінансово-економічної турбулентності/ Фінанси України. 2021. №8С.81-99 https://doi.org/10.33763/finukr2021.08.081
2. Кізима Т.О. Поведінкові фінанси, як новий напрям досліджень сучасної фінансової науки. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2013. Вип. 9(2). С. 175-179.

Сторонянська Ірина Зеновіївна, заступник директора ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України», доктор економічних наук, професор, Львів, Україна, istoron@i.ua

Беновська Лілія Ярославівна, кандидат економічних наук, старший дослідник ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України», Львів, Україна, Lbenovska11@gmail.com

Storonyanska Iryna, Deputy director "Institute of regional research named after M.I.Dolishniy the NAS of Ukraine", D.Sc. (Economics), Professor, Lviv, Ukrain, istoron@i.ua

Benovska Liliya, PhD (Economics), Senior Naukova spivrobitnik, "Institute of regional research named after M.I.Dolishniy the NAS of Ukraine", Lviv, Ukrain, Lbenovska11@gmail.com

UDC 330.322.2

Kateryna Prokopenko[1]

INVESTMENT PROCESSES IN AGRICULTURE OF UKRAINE

[1]Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

Abstract. *The article substantiates the areas of promoting the innovative solutions for bioprotection and biosafety in the agricultural sector of Ukraine as a condition for ensuring national food security and building the potential of agricultural exports.*

Keywords: *agricultural sector; novation; biotechnology; innovative activities.*

Domestic and foreign investment in agriculture has increased over the last decade, although the share of investment in the agricultural sector in total investment remains small. However, in the last two years, both domestic capital investment and its share of total investment in the economy have declined significantly. In 2019, the reduction was about 10%, and in 2020 - almost twice (54.6%) compared to the previous period. In 2020, investment activity decreased significantly compared to previous periods, but in the agricultural sector the reduction was the most significant.

The reasons for this decline were the deterioration of the financial condition of enterprises, the reduction of state support, the narrowing of investment opportunities, as well as the global economic crisis associated with the COVID-19 pandemic. In early 2020, agricultural producers lost a significant part of their income due to the deteriorating price situation on the world markets for agricultural raw materials and food.

Another reason for the decrease in investment is the postponement of some investors, especially small and medium-sized producers, of their projects due to uncertainty in the land market and the need to accumulate money to buy land pending the adoption of the law on agricultural land.

A study of a detailed breakdown of investment areas showed that the main direction of investment funds in the agricultural sector for many years is the cultivation of annual and biennial crops. In 2020, 77.9% of all capital investments in agriculture will be directed to this type of activity. This confirms the thesis that the main volume of investment is directed to the most profitable and export-oriented industry, whose products are competitive in domestic and foreign markets, as the cultivation of cereals and oilseeds. 1,6% was directed to the cultivation of perennial crops, and 17.4% to livestock. One of the factors of investment in animal husbandry was state support aimed at reimbursing the value of livestock facilities, while the main investment was directed to the development of poultry. It should be noted that in agriculture, investments in intangible assets, as in rights to commercial designations, industrial property, copyright and related rights, patents, licenses, concessions, etc., as well as in software and databases, or in other words, in own innovative developments are very insignificant and make only 1,9% of all investments [1].

By types of assets, the distribution of capital investments by agricultural producers is carried out mainly in the direction of purchasing machinery, equipment, inventory (50,2%, and in crop production – 56,2%), as well as construction of non-residential premises (16,7%, in crop production - 18,5%) and vehicles (13,1%). The share of investments in the acquisition of land in accordance with current legislation and for reclamation, drainage, irrigation and other works related to land improvement is very small and is about 0,3%. On the one hand, this is due to the lack of land sales (so the cost of land acquisition is insignificant), and on the other hand, it indicates the almost complete absence of land improvement works by enterprises.

In agriculture, there is a steady trend that the main source of investment financing is the own funds of enterprises, which account for more than 90%, bank loans and loans account for 8,5-8,7%, and state and local budgets together less than 0,5%. Thus, the level of investment depends primarily on the financial condition of the producer and his access to credit.

Access to finance remains limited, especially for small and medium-sized enterprises. Large loans, retailers and exporters are most likely to use bank credit as a mechanism for accessing finance, and most small businesses do not have access to finance and do not use available tools due to lack of collateral. Thus, the investment of small and medium-sized agricultural producers is severely limited due to less financial opportunities and lack of cheap loans. This indicates an unfair distribution of such resources.

The level of investment in the agricultural sector by region is very uneven and indicates the existing regional injustice in the distribution of investment. In absolute terms, most investments were made in the regions of central Ukraine, with the best lands and proximity to major cities (Kyiv, Vinnytsia, Poltava, Kirovohrad, Cherkasy regions). Instead, the least investment was made in agriculture in the Western (Prykarpattia, Volyn and Rivne regions) and Southern regions. The southern region is increasingly becoming an area of risky agriculture not only due to crop failure, insufficient moisture and, as a result, soil depletion, but also due to low levels of investment.

With regard to foreign investment in agriculture in Ukraine, it should be noted that it has certain features. Namely, although foreign direct investment comes from many countries around the world, the bulk of the income for many years falls on a small number of countries. This indicates a slight geographical diversification of foreign direct investment (FDI) exporting countries to Ukraine. In addition, FDI in Ukraine is formed by two groups of capital: those directly owned by foreign residents and those controlled by foreign companies of Ukrainian residents (ukrainian capital previously exported, usually to offshore jurisdiction), essentially of domestic origin.

Agribusiness giants from the EU and the US, as foreign residents, are increasing their investments in Ukraine's agriculture. Three US-based companies, the so-called ABCD, ADM, Bunge, and Cargill (excluding Dreyfus), have recently invested billions in Ukraine, including warehousing and sales of agricultural resources. In particular, Nestlé, Bunge and Cargill work in the sunflower seeds segment, Wimm-Bill-Dann (most of which is owned by PepsiCo) and Danone in the dairy segment [2].

Financial market participants also invest in Ukraine's agriculture. Three private equity funds, NCH Agribusiness Partners Fund I, NCH New Europe Property Fund II, and Sigma Bleyzer Southeast European Fund IV, have invested nearly 750 million US dollars in primary agriculture and manage approximately 550 000 hectares [2].

Examples of such investments are agricultural land transactions conducted under the direction of foreign institutions that have invested in agricultural land in Ukraine. Thus, in 2010, Morgan Stanley (USA) transferred Finch Investments (UK) to manage about 40 thousand hectares without disclosing the terms of the agreement, similarly in 2012 Finch Investments / Talis Capital (UK) transferred 22000 hectares to Kernel. In total, by 2013, about 2,1 billion US dollars had been made under the leadership of foreign companies. US investment in the share capital of Ukraine, mostly at the expense of private investment companies. These investments control about 950 thousand hectares of land in Ukraine [3].

In addition to large agribusiness TNCs, private investment funds also invest in Ukraine's agriculture. In particular, the activities of an international institution such as the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) show that it works most closely with large corporations [4].

Thus, in 2021, he provided a loan of 57 million US dollars to Kernel Group, the largest producer and exporter of sunflower oil in Ukraine and a major supplier of agricultural products from the Black Sea region to world markets.

In addition, the EBRD supports Astarta, one of Ukraine's largest vertically integrated agro-industrial holdings with an area of more than 230,000 hectares of agricultural land, by providing a two-year loan of 10 million US dollars. It should be noted that one of the motivations for such a loan was that the loan will allow the company to continue and increase prepayment to farmers, which is important to stimulate the growth of small farmers in Ukraine, but the loan was granted to large corporations.

In 2020, they also continued cooperation with the Agrofusion Group, which was granted a loan of 10 million euros. Agrofusion Group, the third largest tomato producer in Europe, exports more than 72 percent of its products to 45 countries, and the pandemic has affected its activities. EBRD financing will allow it to address issues such as delayed customer payments and higher operating costs. In 2017, the approved funding will also help the Group use its capacity built under a project between the EBRD and Agrofusion Group, in particular by financing the construction of a new tomato, greenhouse and energy efficiency plant. The group will also be able to continue working with local schools to recruit local talent and provide it with permanent employment contracts.

They also provided 7 million euros loan to the Ukrainian Grain Alliance Group, which cultivates more than 50000 hectares of land and is owned by Sweden's Claesson and Anderzen. This loan is intended to finance the expansion of the group's storage facilities in northern Ukraine and the purchase of agricultural machinery. The project is funded by a loan of 1,5 million euros from TaiwanICDF. Technical assistance in the implementation of this project is provided by the Government of Japan.

The EBRD has also been cooperating with the Nibulon Group, one of Ukraine's leading agro-industrial concerns, for many years. And in 2020, the group was granted a loan of up to 27 million US dollars to ensure sustainable trade, despite the effects of the coronavirus pandemic. Funding is aimed at meeting the need for working capital for the purchase, processing, storage, transportation and resale of agricultural products for export. Nibulon Group, one of the largest exporters of grain in Ukraine, is a long-time client of the EBRD. In 2018, the EBRD provided a 50 million US dollars loan to increase grain exports by improving logistics and related infrastructure.

In 2020-21, the EBRD has launched two Solidarity packages in response to the Covid-19 crisis and now expects to invest up to 21 billion euros in business to overcome the economic consequences of the crisis.

The Bank is the largest international financial investor in Ukraine. So far, the EBRD has committed a total of almost 15 billion euros to 466 projects in the country. However, according to a study of the bank's main investment areas, the EBRD, despite positioning itself as a lender to support small farmers, in Ukraine shows that it works most closely with large corporations.

Thus, the predominant focus on grain and oilseeds and the lack of investment in land improvement can be interpreted as a lack of equity in land use and increased restrictions on farmers' access to land of good quality. Uneven distribution of investments by region and limited access of small farmers to financial resources are evidence of unfair distribution of investments.

REFERENCES

1. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за регіонами. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Review of Agricultural Investment Policies of Ukraine. December 2015. OECD. URL: https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_ENG.pdf

3. Emerging investment trends in primary agriculture - A review of equity funds and other foreign-led investments in the CEE and CIS region, Investment Centre of the United Nations Food and Agriculture Organization. URL: http://www.fao.org/3/i3474e/i3474e.pdf

4. EBRD. URL: https://www.ebrd.com/news/2021/

Prokopenko Kateryna O., PhD, Senior Researcher, Leading Researcher of Department of forms and methods of economic management in the agro-food complex, Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: k_prokopenko@ukr.net.

UDC 338.2

Oksana Shkolenko[1]
Bohdan Oleksiienko[1]

FEATURES OF IMPLEMENTATION AND DEVELOPMENT OF STARTUP MOVEMENT IN UKRAINE

[1]National Aviation University

Abstract: *The article considers the peculiarities of the introduction and development of the startup movement in Ukraine.*

Key words: startup, innovative entrepreneurship, business incubator, innovation, investment companies.

In fact, the spread of the start-up movement is becoming an important factor in the country's innovative development and its technological renewal in the current difficult economic and political situation in Ukraine. By solving actual problems, startups develop new technologies, introduce innovations, thereby increasing the progress of society.

It is those projects that are created not by professionals, but by real innovators, the purpose of which is to realize their potential, that become relevant for the development of the Ukrainian economy. Without the activation of the start-up movement, it is impossible to solve the economic problems that are typical for our country.

Despite the noticeable positive features of bringing innovative ideas to life, many potentially successful brilliant startups do not find their embodiment in the real world. For their successful implementation, it is necessary to overcome many different obstacles.

The main problem faced by young entrepreneurs both in Ukraine and around the world is, in fact, the problem of financing. To embody any idea and bring it to the required state, the idea itself is not enough. It doesn't matter how brilliant it is, because, in any case, resources are needed to implement it.

Financing startups is a rather problematic issue in the financial market of Ukraine, since it is very difficult to raise money for the development of a new company, due to the high risk of non-return [3]. To provide financial assistance for the implementation of a startup, there are various competitions to determine the best project. Competition winners are helped to move into the market. They receive help from private venture investors - business angels or various venture funds.

In addition to direct financing, venture funds actively contribute to all necessary assessments and studies, audit projects, which also has a very positive effect on their level of viability [6]. However, Ukraine is characterized by the creation of various venture funds in order to optimize taxation, which, of course, do not contribute to the development of innovative ideas. But, unfortunately, even despite the brutal competitive selection, about 90% of all startups implemented in life turn out to be unprofitable and liquidated, even before reaching the growth stage [2].

In addition, a rather difficult situation has developed in Ukraine today. On the one hand, there is a large number of various potentially successful start-ups, the implementation of which requires the attraction of investments.

Young entrepreneurs have innovative non-standard ideas for doing business in various market segments: from agriculture to biotechnology. But, unfortunately, the implementation of these projects is very often postponed indefinitely due to difficulties in attracting investment funds.

In Ukraine, investment companies are ready to finance projects only at subsequent stages of growth, when the most risky and difficult stage of the start has already been passed; banks do not want to finance projects from scratch; in most cases, venture funds are interested only in high-tech projects.

In addition to the problems of the difficulty of finding sources of financing, the prospects for the development of the start-up movement in our country are further constrained by the influence of others that are specific to Ukraine.

One of the main problems in the development of startups in Ukraine is the lack of proper support from the state. Today, Ukrainian legislation is generally not adapted to work with start-ups, the venture investment

market and their respective development. At the legislative level, there are no initiatives for the implementation of innovative ideas. That is, the state does not at all stimulate young entrepreneurs to develop start-ups in the country. Legislation usually, instead of providing motivation, becomes a barrier to innovation. An important drawback of state regulation of the development of the innovation sphere is that it not only does not contribute to an increase in the sources of financing of innovative ideas, but it counteracts the attraction of non-budgetary funds and excludes the possibility of forming special, including departmental funds for financing various innovative projects and programs [1].

In addition, the government of the country shirks the development of investment priorities, and venture capitalists cannot independently determine which industries should be invested in first. The low level of state interest in modern innovative projects forces young Ukrainian companies to cooperate with various foreign investors who help them turn their projects into reality and become competitive.

Most of the startups implemented in Ukraine are in the segment of information and computer technologies. These are areas such as the provision of online services, e-commerce, and so on. It is the ease of organizing such a startup that becomes the main reason for their predominance in the innovation movement.

In turn, startups related to the social sphere, or the industrial sector, are quite difficult to develop, which entails a relatively low number of them. To spread and scale startups in the IT industry, it is necessary to attract minimal resources and production capacities, but they provide significant added value and are in great demand both in Ukraine and around the world [2]. However, most of them are bought by foreign corporations, namely the United States.

Ukrainian companies almost never buy start-up projects ready for scaling. Most domestic corporations very rarely use and implement innovative activities, and at the same time prefer to use internal resources, which are very limited [2]. This is one of the reasons for the low technological development of Ukrainian industry. Low innovative activity leads to a relatively low technological level of products and, accordingly, low value added.

The following main reasons for the lack of demand for startups from Ukrainian corporations can be cited:

- lack of funds;
- high risk of further expansion;
- lack of market incentive or potential;
- lack of awareness of existing projects;
- almost complete lack of state support in the field of information entrepreneurship.

Another important problem in the development of the start-up movement in Ukraine is the migration of new businesses outside the country. Young entrepreneurs consider the US or European countries to be the best environment for developing their business. To do this, they introduce their business ideas abroad.

Weak infrastructure between startups and potential investors also hinders the development of innovative ideas. The existing business incubators and various venture funds do not have enough qualified personnel to assess the prospects of a particular project, the risks and the feasibility of investing their funds.

Representatives of innovative entrepreneurship among the obstacles to the activity of start-ups point out macroeconomic instability, raiding and constant searches in IT companies. Therefore, agreements on investing in domestic start-ups are not made publicly. According to the index of economic freedom, Ukraine ranks 162, which indicates its low level (violation of the rule of law; low level of investment freedom; outdated and contradictory provisions of the Labor Code of Ukraine, as well as emigration and aging of the population; a high number of state-owned enterprises does not allow the development of private sector; high level of corruption in the country; strong tax burden)[4]. The index of economic freedom of Ukraine is the lowest in all of Europe.

Startups are rather risky projects, their implementation carries certain risks. Since startups are implemented in a purely innovative area of the market, it becomes unknown how consumers will perceive the new product, and indeed the market as a whole. The commercial success of an innovation is completely unknown in advance and difficult to predict. High-tech start-ups operate in the field of innovation, which leads to a high level of risk regarding the market acceptance of new products.

So, summing up, we can say that the main problems in the development of the start-up movement in Ukraine are the problem of finding sources of financing and the lack of favorable lending conditions, the lack of state support for innovative business, the high riskiness of projects, not even at the initial stages, the outflow of innovative business abroad, the lack of favorable investment climate, narrow specialization of start-ups, weak infrastructure between start-ups and investors, general macroeconomic instability, as well as underdeveloped economic thinking of Ukrainians. All this hinders the development of the start-up movement

and hinders the technological renewal of the state.

But, despite the large number of obstacles, the creation of a global company in Ukraine is still possible. There are venture funds and investment companies, business angels and serial innovative entrepreneurs, business incubators and accelerators ready to support interesting start-up projects. The most priority sectors of innovative development in Ukraine are healthcare, information and computer technologies, mobile technologies and telecommunications, development of biotechnologies, alternative energy and environmental protection, housing and communal services and industry. The introduction of start-up ideas in these industries will be most in demand in Ukraine and will bring more benefits to the economic and social life of people not only in our state, but throughout the world.

REFERENCES

1. Davidov M. V. (2008) Shlyakhy orhanizatsiyno-finansovoho zabezpechennya innovatsiynoho protsesu na pidpryyemstvakh Ukrayiny [Ways of organizational and financial support of the innovation process at the enterprises of Ukraine.] *Actual problems of economy.* №4(82). pp. 130–134

2. Kravchenko M. O. (2017). Analiz problematyky rozvytku startap rukhu v Ukrayini.[Analysis of the problems of startup movement development in Ukraine.] *Collection of scientific works "Modern approaches to enterprise management"* №2. pp. 177-186.

3. Kravchenko M. O. (2016). Rozvytok startap kompaniyi na osnovi spivrobitnyts′koho pidkhodu.[Development of a startup company based on a collaborative approach.] *Intellect XXI: scientific economic journal.* Issue 5. pp. 75-79

4. Kurchenko O.O. (2016). Stanovlennya ta rozvytok startapiv v Ukrayini: problemy ta shlyakhy vyrishennya [Formation and development of startups in Ukraine: problems and solutions]. *Ukrainian society.* No2(57). pp. 80-87.

5. Popko O. V. Mal′chyk M. V. (2014). Suchasna paradyhma startapiv u biznesi. [Modern paradigm of startups in business.] *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic".* №811. pp. 275-279.

Shkolenko Oksana - candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics and business technology of National Aviation University (Kyiv, Ukraine). E-mail: oksana.shkolenko@npp.nau.edu.ua

Oleksiienko Bohdan - master's of National Aviation University (Kyiv, Ukraine). E-mail: 5333283@stud.nau.edu.ua

UDC 338.432

Lyudmila Udova

FOREIGN EXPERIENCE OF THE STATE SUPPORT FOR SMALL AGROBUSINESS

State Organization "Institute for economics and forecasting National Academy of Sciences of Ukraine"

Abstract. *The article describes the areas of state support for small agricultural producers in foreign countries; a number of measures have been proposed to support domestic households.*

Keywords: small agribusiness; households; state support.

State regulation of the agricultural sector in the United States involves the use of loans, credits, subsidies, establishing a contract system with clear delivery times, volumes and prices, determining ways to sell products. Competitiveness in international markets is ensured through government influence on agricultural output, stability of pricing policies and farmers' incomes, which is the basis of US agriculture. Farming for small farmers is their way of life in rural areas [1]. And although small family farms receive small government benefits, these benefits allow them to function.

In general, American farmers can choose a product support scheme from two main programs: 1) price fall insurance (PLC), which provides compensation if crop prices fall below predetermined levels; 2) Agricultural Risk Insurance (ARC), which provides payments to farmers in the event of a decline in income below the national average [2].

Another market tool to support farming in the United States: the existence of two types of prices - target (guaranteed) and mortgage (rates). The former guarantee farmers a sufficient level of income to self-finance expanded production. Agricultural products are sold at market prices, which may be higher, lower or equal to the target, and at the end of the year the producer receives the difference between the target and the selling price, if the latter is lower. At a fixed price (mortgage), the farmer pledges the products to the Commodity Credit Corporation as collateral in the event that market prices are lower than the mortgage. Pledged products can be redeemed by the farmer within 9 months, but if not redeemed, it becomes the property of the commodity corporation, and the farmer receives monetary compensation at the mortgage price (rate) less storage costs [1].

In 2014, at the legislative level, direct budget assistance was replaced by another instrument - risk insurance. In 2014, the US Congress passed the Agriculture Act and the main focus was on crop insurance. There are several options for crop or profit insurance. In this case, the federal government may subsidize insurance premiums at rates from 38% to 80%, depending on the level of coverage and options chosen by manufacturers [2]. Such a high level of subsidies is necessary to make products affordable. Thus, the US government is introducing various types of assistance to support small farmers. During the crisis, the level of subsidies to American farmers increases markedly, and in income - decreases.

Canada's agricultural production receives government support by financing certain sectors of agriculture and farming through mark-ups at market prices to ensure the profitability of its products; surcharges on production costs in the form of credit support; interest payments on loans; loan guarantees; tax benefits to support the profitability of agricultural production; insurance support. In Canada, there is a unique state monopoly on the purchase of agricultural products; specially created state-owned companies regulate the supply of milk, cheese, eggs and poultry in the market, controlling domestic production [1].

An advance payment program is also used to support farmers: the government provides money for grain on the farm. Such a program is called AMPA (Act on programs for the sale products of agricultural). It operates in the fall, and another program is launched in the spring - SCAP (Spring Advance Payment Program). The farmer receives up to 250 thousand Canadian dollars for sowing. The first 50 thousand dollars are not taxed for the period until August 31 or until the final repayment of the loan. Interest in advance is paid at an advance amount of more than 50 thousand dollars [3].

Another Canadian know-how is to maintain an agreed level of production. These are quotas for the production of agricultural products sold domestically. Manufacturers have guaranteed sales at a price that is set by demand.

Poland's agriculture is export-oriented, so the state is constantly looking for new markets for agricultural products. The state is trying to support small agricultural enterprises, which demonstrate the gradual dynamics of production growth, especially in light of European surcharges for arable land or certain products. In Poland, several banks specialize in lending to agriculture. On long-term loans (up to 10 years) the state can compensate

half the interest rate. In Poland, preferential lending to the agricultural sector is also popular, when an entrepreneur can pay only 3%, and the rest of the amount at the bank's interest rate is returned by the state.

In pursuance of EU regulations on producer groups and associations, the Polish Law of 15 September 2000, as amended, provides that natural persons without legal status, as well as legal entities engaged in agriculture, may organize groups to adapt agricultural products produced by them, to market conditions, joint planning of its production taking into account supply and demand in the market, the concentration of supply for the organization of profitable sales.

The same trend is observed in other EU member states, where small farms predominate, whose competitiveness is impossible without associations with the active support of the state.

The Netherlands, having achieved a strong position on the world market, the main priorities in agriculture today are not so much productivity growth as sustainable development, innovation, improving animal husbandry conditions, the use of renewable energy sources and more. In the Netherlands, in order to attract young entrepreneurs to agriculture, there is a program to guarantee part of the loan that the state is ready to take on. Young people under the age of 39 and young farmers under the age of 41 can apply. The additional loan funds that the farmer will receive under the guarantee must be spent on clearly defined goals, such as optimizing production, improving product quality or housing conditions. animals. In addition, the state supports farms that have abandoned the use of chemicals and pesticides. In order to ensure the competitiveness of these eco-products, the government, for example, has signed agreements with supermarkets and the Federation of Agricultural and Greenhouse Production to expand the distribution of these products. Another goal in Dutch agriculture is to increase the use of biomass as a fuel on farms. Thus, by 2030 it is planned to replace 30% of oil products with "green energy" [2].

In Ukraine, households play an important role in the process of agricultural production. It is the resilience of individual farms to negative changes in the environment, their flexibility and adaptability, focus on meeting their own needs, makes them an integral part of the agricultural market. Their activities partly contribute to solving the social problems of the village, establishing sustainable development of rural areas and supporting the income of the rural population.

Although the share of households in the gross output of agriculture has been declining somewhat since 2010, it still remains significant. If by 2012 households provided almost half of the gross output of agriculture, in 2015 their share decreased to 38.4%, and in 2020 - to 35.4%. Moreover, if the share of households in the total gross output of crop production in 2020 amounted to 31.7%, the corresponding figure for livestock was 47.7%. Thus, despite the significant increase in agricultural production in recent years, households continue to account for a significant share of gross agricultural output, primarily in the production of the most labor-intensive agricultural products, such as vegetables (84.6% of households). %), fruits and berries - 83.2%, potatoes - 98.1%, beef (75.4%), milk (70.2%). The share of households in the production of pork (44.8%), eggs (44.9%) and honey (99%) is quite significant. Thus, the supply of fruits, berries and vegetables in the domestic market is formed mainly due to domestic production, which is concentrated mainly in households.

Households that have virtually no state support demonstrate efficient management, fill the domestic food market and help preserve Ukraine's food independence.

In developed countries, small-scale agricultural producers receive state support through the establishment of guaranteed prices for basic agricultural products in order to ensure the stability of farmers' incomes and increase the level of competitiveness of agricultural production.

Small producers are a priority sector for employment. It is time to organize the Internet in rural areas and cooperative sales channels for agricultural products with the involvement of e-commerce networks.

To support households, a number of measures need to be taken at the state and regional levels: to allocate budget loans to processing and procurement organizations for the establishment of stationary procurement (reception) points in rural areas with appropriate technical equipment; to organize the purchase of agricultural products in the regional food fund for social institutions; to create a system of financial support for households; to promote the establishment of agricultural cooperatives; to hold exhibitions-fairs of agricultural products produced by households.

REFERENCES

1. Not the only market. Farming experience of America and Canada to help Ukraine. URL: https://www.agropolit.com.

2. Global models of agricultural support. URL: https://www.ukrinform.ua.

3. Benefits and subsidies: how government support for farmers in the world works. URL: https://www.landlord.ua.

***Udova* Lyudmila O.** – PhD in Economics, senior researcher, senior researcher of the Department of the Forms and Methods of Management in the Agro-Food Complex, State Organization “Institute for economics and forecasting National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, e-mail: u_lyudmila@ukr.net.

УДК 330.341

К. Г. Баранова
О. В. Ілляшенко

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Анотація. *В роботі визначено, що з метою оцінки стану системи управління кадровою безпекою на підприємстві виникає необхідність розробки методологічного забезпечення, яке дозволить послідовно та комплексно провести відповідний аналіз та запропонувати відповідні заходи щодо відновлення стабільного стану зазначеної системи*

Ключові слова: кадри, безпека, кадрова безпека, стратегія

CREATION OF THE HUMAN RESOURCES MANAGEMENT SYSTEM AT THE ENTERPRISE

Abstract. *It is determined that in order to assess the state of the personnel security management system at the enterprise there is a need to develop methodological support that will consistently and comprehensively conduct appropriate analysis and propose appropriate measures to restore the stable state of this system*

Key words: personnel, security, personnel security, strategy

Останнім часом значна увага приділяється управлінню персоналом у реаліях вітчизняної економіки, проте і на сьогодні не сформований загальний підхід до розуміння сутності та природи такого суспільного феномену як управління персоналом. При цьому одні дослідники акцентують свою увагу на організаційній природі управління, а інші - за основу своїх суджень беруть змістовну частину, що відображає функціональну сторону управління. Більшість науковців сьогодні за основу своїх досліджень приймають системний підхід, оскільки це дає можливість сприймати управління персоналом як функціональний комплекс в умовах адаптації до мінливого організаційного середовища. Тому традиційно під управлінням персоналу науковці розуміють множину елементів, що в сукупності взаємозв'язків формують єдину систему.

Система управління кадровою безпекою на підприємстві – це система взаємозв`язаних заходів щодо створення умов для нормального функціонування, розвитку та ефективного управління персоналом підприємства за умови забезпечення стабільного стану його системи економічної безпеки.

Основна мета системи управління кадровою безпекою на підприємстві полягає у формуванні та використанні висококваліфікованого та відповідального персоналу, що дозволить мінімізувати вплив загроз на економічну безпеку підприємства.

Виходячи з цього, основним завданням системи управління кадровою безпекою на підприємстві: використання і розвитку персоналу; вибір і реалізація стилю управління персоналом; організації горизонтальної координації і кооперації; покрашення організації робочих місць і умов прані; визнання особистих досягнень у праці; вибір системи оплати й стимулювання [1].

На сучасному етапі, на жаль, автори не дають тлумачення поняття «управління персоналом з позицій економічної безпеки», а лише розглядають кадрову безпеку, як одну із функціональних складових системи економічної безпеки підприємства.

Науковці Козаченко Г., Пономарьов В., Ляшенко О. зазначають, що кадрова безпека – це процес запобігання негативним діям на безпеку підприємства за рахунок усунення ризиків та загроз, пов'язаних з інтелектуальним потенціалом та трудовими відносинами в цілому [2].

Досить ґрунтовно структуру кадрової безпеки запропонував Томаневич Л., за якої її елементами

він визначає: безпеку життєдіяльності, соціально-мотиваційну безпеку, професійну та психологічну безпеку[3].

За результатами проведеного дослідження можна сказати, що «кадрова безпека»- це такий стан управління персоналом, за якого забезпечується нейтралізація зовнішніх та внутрішніх загроз на економічну безпеку підприємства.

Система управління кадровою безпекою на підприємстві як цілісна система виконує такі функції:

- організаційну (планування потреб і джерел комплектування персоналу) ;
- соціально-економічну (забезпечення комплексу умов і факторів, спрямованих на раціональне закріплення й використання персоналу) ;
- відтворювальну (забезпечення розвитку персоналу).

До основних принципів управління кадровою безпекою слід віднести:

- Формування взаємної довіри керівників і трудового колективу;
- Орієнтація на досягнення лояльності персоналу до компанії;
- Втримання ключових працівників підприємства;
- Готовність до взаємного компромісу між керівництвом та працівниками;
- Зменшення загального рівня стресу та конфліктів у трудовому колективі;
- Прозорість та відкритість діяльності підприємства для працівників;
- Інноваційність в управлінні персоналом;
- Зменшення загроз економічній безпеці підприємства в результаті управління персоналом.

Вибір стратегії управління персоналом визначається реальними умовами роботи підприємства, з врахуванням яких можна вибирати такі стратегії [4-7]:

- стратегія узгодження прогнозів потреб персоналу з планами розвитку організації;
- стратегія забезпечення підприємства висококваліфікованим персоналом;
- стратегія економії затрат на персонал;
- стратегія додаткових вкладень не тільки в підготовку і розвиток персоналу, а й у створення умов для раціонального його використання.

Отже, з метою оцінки стану системи управління кадровою безпекою на підприємстві виникає необхідність розробки методологічного забезпечення, яке дозволить послідовно та комплексно провести відповідний аналіз та запропонувати відповідні заходи щодо відновлення стабільного стану зазначеної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Кадрова безпека суб'єктів господарської діяльності: менеджмент інсайдерами: монографія / за ред. проф. Сідака В.С., проф. Мігус І.П. Черкаси, 2012. 258 с.

2.Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С. та ін. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія : в 3 т. Т.1 / за заг. ред. Г.В. Козаченко. Луганськ, 2010. 282 с.

3.Томаневич Л. М. Кадрова безпека підприємства як об’єкт теоретичного дослідження. Збірник наукових праць Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Економічні науки : зб. наук. праць. Львів, 2009. № 1. С. 1-8.

4.Меньшикова М. О. К вопросу об управлении персоналом как системе и интегррованной подсистеме оргаизации. URL : http://scientificnotes.ru/pdf.

5.Крушельницька О. В. Управління персоналом навчальний посібник. Київ : Кондор, 2003. 296 с.

6.Полонская Л. А. Управление персоналом конспект лекций. Донецк: ДИТБ, 2001. 173 с.

7.Система управления персоналом: основные элементы и принципы формирования. URL : http://arkadacentre.ru/sistemUP.htm.

Баранова Карина Геннадіївна, магістрант, Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова, Харків, e-mail: rina.k7744@gmail.com

Ілляшенко Олена Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту, Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова, Харків, e-mail: evi.2017@ukr.net

Karina G. Baranova, student, master, Kharkiv National University of Municipal Economy named after OM Beketov, e-mail: rina.k7744@gmail.com

Ilyashenko Olena V., Candidate of Sciences, Associate Professor of the Department of Financial and Economic Security, Accounting and Auditing, OM Beketov Kharkiv National University of Municipal Economy, e-mail: evi.2017@ukr.net

УДК 33.336

І. А. Бержанір

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕДУМОВИ ТА НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація. *У статті досліджено передумови розвитку фінансової безпеки підприємств аграрної галузі, а також наведено напрями підвищення її рівня в сучасних умовах.*

Ключові слова: *фінансова безпека; фінансова криза; зобов'язання; кредитування.*

FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: PREREQUISITES AND DIRECTIONS OF SECURITY

Abstract: *The article examines the prerequisites for the development of financial security of enterprises in the agricultural sector, as well as ways to increase its level in modern conditions.*

Keywords: *financial security; financial crisis; obligation; bank lending.*

Для ефективного функціонування аграрного підприємства його керівництву та персоналу необхідно дотримуватися вимог для забезпечення та підтримки власного рівня фінансової спроможності., оскільки це сприятиме загальній його адаптації і дозволить здійснювати власну діяльність, а також сприятиме формуванню певного плану щодо забезпечення діяльності підприємства на перспективу з врахуванням необхідних фінансово-економічних змін. В сучасних умовах фінансова безпека а є основою ефективної діяльності аграрного підприємства, а тому потребує постійного оновлення та вдосконалення, адже повинна відповідати сучасним вимогам щодо забезпечення стабільності підприємства як важливий антикризовий метод управління його діяльністю.

Одним із важливих чинників економічного піднесення аграрних підприємств є забезпеченість високої результативності функціонування за наявності дієвої фінансової безпеки, змістовим наповненням якої виступає реалізація сукупності заходів щодо захисту їх фінансових інтересів від певних зовнішніх і внутрішніх загроз.

Практикою функціонування аграрних підприємств у ринковому просторі доведено, що найбільш поширеною причиною породження фінансової кризи і банкрутств є брак дієвої фінансової безпеки. Отже, від фінансової безпеки залежить дієвість фінансового забезпечення аграрних підприємств, стабільність її функціонування та рівень життя їх працівників.

Передумови та пріоритетні напрями розвитку фінансової безпеки аграрних підприємств слід визначати у двох аспектах. По-перше, в площині фінансових наслідків їх функціонування. По-друге, в площині гальмування та відвернення реальних і потенційних збурень фінансового стану аграрної сфери регіону та усієї країни загалом. Водночас, фінансова безпека аграрних підприємств повинна гармонійно сполучати і підприємницькі, і державні конструкції фінансової безпеки. У такому поєднанні кожен вищий рівень фінансової безпеки зобов'язаний забезпечувати нижчому її рівню прийнятний відповідний щабель, що є гарантією фінансового забезпечення як всієї аграрної сфери, так і кожного її суб'єкта [1].

Для гарантування фінансової безпеки всієї аграрної сфери в умовах глобалізації та фінансової кризи, передусім, слід акцентувати увагу на:

– розробці пропозицій щодо модернізації чинного законодавства стосовно адекватної розбудови конструкції фінансового регулювання з урахуванням загроз, викликів зовнішнього простору та запитів аграрної сфери;

– мінімізації впливу дисбалансів фінансового, валютного аграрного ринків на стабільне функціонування суб'єктів аграрної сфери;

– ймовірності подальшого залучення позикових коштів та розробці сукупності заходів щодо розв'язання викликів кредитування і заборгованості за кредитами з банками;

– забезпеченні належної підтримки платоспроможності і гарантування економічно-малопотужних

суб'єктів аграрної сфери за рахунок модернізації програм поступу вітчизняного виробництва;

– нарощуванні експорту та сприянні інноваційного експортного виробництва задля підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрної сфери;

– поглибленні досліджень стосовно питань фінансової безпеки аграрної сфери [2].

Провідними передумовами розвитку фінансової безпеки аграрної сфери є:

– розробка, прийняття і реалізація чіткої обґрунтованої державної концепції та стратегії забезпечення фінансової безпеки;

– використання методології стратегічного планування;

– визначення державного органу, відповідального за забезпеченість фінансової безпеки аграрної сфери;

– дієвий контроль;

– збалансованість фінансових інтересів суб'єктів аграрної сфери та держави;

– обов'язкова участь суб'єктів аграрної сфери, регіонів, держави в структурах фінансової безпеки [3].

Таким чином, забезпеченість фінансової безпеки аграрної сфери, насамперед, має відбуватися на основі розробки прийнятної концепції, стратегії та тактики, здійснення адекватної фінансової політики, наявності фінансово-кредитної інфраструктури, застосування засобів, технологій способів і методів її забезпечення.

Концепція фінансової безпеки аграрної сфери має акумулювати пріоритетні цілі та завдання забезпечення, окреслювати шляхи та методи їх досягнення, які б адекватно означували роль фінансів у сучасному економічному розвитку аграрної сфери. Її змістове наповнення повинно координувати загальнодержавні дії в аграрній сфері щодо забезпечення фінансової безпеки окремих суб`єктів, підгалузей, а також на національному та регіональному рівнях.

Водночас, стратегія забезпечення фінансової безпеки аграрної сфери має ґрунтуватися на об'єктивних змінах та закономірностях розвитку фінансових відносин в аграрній сфері, окреслювати мету і завдання забезпечення фінансової безпеки, зорієнтовувати на розробку конкретних заходів та технологію їх виконання щодо закріплення, розвитку позитивних змін і подолання негараздів у сфері фінансових відносин. При цьому, мають бути окреслені поточні і перспективні завдання даної стратегії та напрями їх реалізації.

Основними завданнями фінансової безпеки в аграрній сфері є:

– побудова надійного фінансового контролю за дотриманням основних параметрів фінансової безпеки;

– створення сприятливого інвестиційного клімату;

– створення єдиного державного інформаційного поля щодо загроз фінансової безпеки;

– поступове запровадження індикаторів – орієнтирів фінансової безпеки;

– переведення розрахунків суб'єктів аграрної сфери виключно на грошову форму та модернізація функціонування платіжної конструкції;

– сприяння нарощуванню експорту сільськогосподарської продукції;

– сприяння підвищенню зайнятості в сільській місцевості;

– активізація розбудови фінансово-кредитної інфраструктури;

– унеможливлення подальшого посилення криміналізації;

– модернізація програм фінансової підтримки суб`єктів аграрної сфери;

– гармонізація перерозподілу фінансових ресурсів між галузями [4].

Лише комплексні прийнятні дії суб'єктів аграрної сфери та держави, акцентовані на підтримку фінансової безпеки, зможуть забезпечити бажані наслідки. Використання зазначених пропозицій на практиці дасть змогу загальмувати чи унеможливити кризові дисбаланси та підвищити рівень фінансової безпеки за рахунок сталого розвитку аграрних підприємств.

Вимір практичної реалізації вимог до механізму забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств демонструє, що нині стан побудови подібного механізму фінансової безпеки кожного аграрного підприємства є суто індивідуальним. Його повнота і дієвість залежать від наявних ймовірностей сільськогосподарського підприємства і розуміння керівництвом цінності забезпечення фінансової безпеки.

Таким чином, метою механізму забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств є підтримка їх функціонування, виявлення загроз і вжиття адекватних заходів щодо їх нейтралізації, захист фінансових інтересів та розвитку аграрних підприємств. Кожному аграрному підприємству слід здійснювати побудову механізму фінансової безпеки за такими напрямами:

– вимір фінансового стану та означення специфіки фінансової безпеки;

– виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій діяльності та фінансовим інтересам підприємства;

– діагностика механізму та здійснення прийнятних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки;

– впровадження якісно нового механізму забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств;

– затвердження керівництвом нового механізму та бюджету на його побудова.

Окреслені передумови та пріоритетні напрями розвитку фінансової безпеки аграрних підприємств дають змогу враховувати специфіку кожного підприємства та сприятимуть економічному розвитку, конкурентоспроможності продукції, підтримці фінансового потенціалу, збереженню фінансової автономії і збалансованості функціонування аграрних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мішина І. Г. Показники економічної безпеки, проблеми визначення їх граничних значень. *Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр.* Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. Вип. 21. Т. 2. С. 283–291.

2. Свіщ О. О. Аналіз методів оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. URL: http:. eprints.kname.edu.ua/32211/1/62.pdf (дата звернення 11.01.2022 р.).

3. Бержанір Інна. Діагностика фінансового стану в системі управління підприємством. *Трансформація податкової та обліково-аналітичної систем в контексті сучасних кризових явищ:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці (Україна, 20 травня 2021 р.). Чернівці: Технодрук, 2021. С.49–51.

4. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства. *Економічний простір.* 2008. № 9. С. 140-148.

Бержанір Інна Анатоліївна **–** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, e-mail: berzhanir.i@udpu.edu.ua

Berzhanir Inna A. **–** PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Economic security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, e-mail: berzhanir.i@udpu.edu.ua

УДК 339.138

Ю.А. Блишин
Л.Д. Глущенко

БІЗНЕС У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *У статті розглядаються теоретичні основи та актуальність просування бізнесу в соціальних мережах. Розглянуто поняття «соціальні мережі», «просування», «Social Media Marketing» та переваги бізнесу у соціальних мережах.*

Ключові слова: просування, соціальні мережі, Social Media Marketing, бізнес.

BUSINESS IN SOCIAL NETWORKS

Abstract. *The statistic examines the theoretical foundations of the relevance of business enrichment in social framing. The understanding of "social fences", "suvannya", "Social Media Marketing" and business opportunities at social fences are seen.*

Key words: promotion, social networks, Social Media Marketing, business.

У наше життя дуже міцно увійшли Інтернет і соціальні мережі. Більшість, людей погано уявляють своє життя без спілкування у соціальних мережах. Адже мережа дозволяє не тільки знайти необхідну корисну інформацію, але й надає широкі можливості для спілкування з людьми, з якими часто не вдається поспілкуватися у реальному житті.

Спочатку соціальні мережі створювалися для того, щоб користувачі могли знаходити друзів і спілкуватися з ними онлайн. Однак зараз мережі вже переросли рамки просто середовища для спілкування і перетворюються на своєрідне онлайн представництво як фізичної особи, так і юридичної. Ігнорувати соціальні мережі для просування свого бізнесу безглуздо. Аудиторія таких ресурсів, як Facebook, Instagram і інших соціальних мереж налічує мільйони людей, тому продажі на цих майданчиках приносять відчутний результат. Ось чому просування в соціальних мережах користується величезною популярністю в усьому світі [1].

Соціальні мережі надають можливість для повноцінного пошуку та сортування інформації, зберігання файлів, обробки зображень, блогінгу, створення реклами і навіть для надсилання грошових переказів. Просування товарів та послуг у соціальних мережах сприяє охопленню максимально широкої аудиторії. Подібні майданчики підходять для продажу абсолютно будь-якого товару, послуги або інформації. Багато користувачів інтернету занаходять свої сторінки в соцмережах, користуючись одночасно кількома сервісами. За допомогою реклами в соціальних мережах компанії можна знаходити партнерів, співробітників, клієнтів, і таким чином сприяти розвитку свого бізнесу.

При плануванні будь-якої діяльності завжди ставляться цілі.

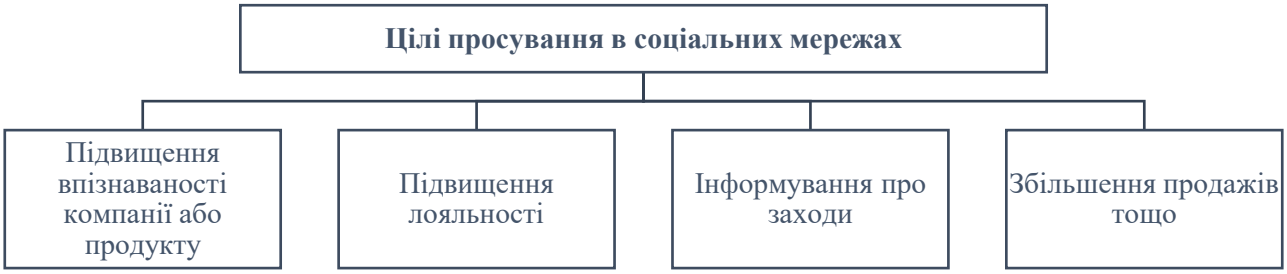

Рисунок 1 – Цілі просування в соціальних мережах

Соціальна мережа – це інтернет майданчик, сайт, який дозволяє зареєстрованим на ньому користувачам розміщувати інформацію про себе та комунікувати між собою, встановлюючи соціальні зв'язки. Контент на цьому майданчику створюється безпосередньо самими користувачами [2]. Перша у світі та найбільша соціальна мережа – це «Facebook», яка була заснована 4 лютого 2004 року в США.

Просування – це сукупність заходів, спрямованих на залучення потенціальної цільової аудиторії,

утримання вже існуючої та підтримка популярності за допомогою комунікацій з клієнтами, партнерами та спонсорами. Значення просування у соціальних мережах за останні кілька років зросло настільки сильно, що його виділили в окрему галузь маркетингу – Social Media Marketing (SMM) Відповідно до теорії SMM, розкрутка в соціальних мережах є ефективною, оскільки в основі просування лежать довірчі відношення між користувачами соціальних мереж [3].

Рисунок 2 – Інструменти SMM, які формують лояльність цільової аудиторії

Аудиторію потрібно залучати до процесу співробітництва. Ступінь залученості аудиторії вимірюється за допомогою охоплення, залучення та участі (рис. 3).

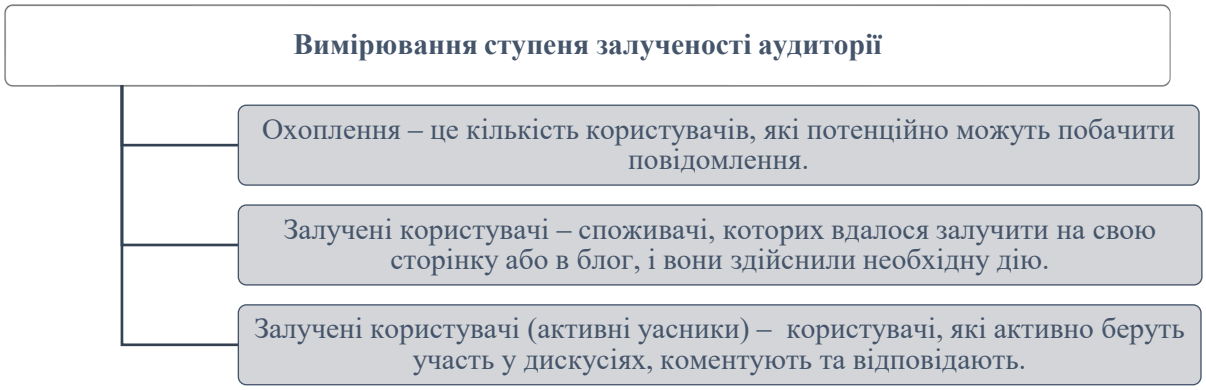

Рисунок 3 – Ступінь залученості аудиторії

Можна зробити проміжний висновок, що найбільш важливими кількісними даними при оцінці ефективності просування в соціальних мережах є (рис. 4):

Розповсюдження
- кількість додавань користувачами на свої сторінки записів із певної спільноти.

"Лайки"
- число відміток користувачами на записах, що сподобалися

Коментарі
- число коментарів до одного запису, щодня до загальної кількості записів

Кількість передплатників
- кількість візитів та переглядів співтовариства

Рисунок 4 – Кількісні дані для оцінки ефективності просування в соціальних мережах

Ефективність кожної соціальної мережі індивідуальна, тому не можна використати одні й самі показники оцінки результатів для блогу або спільноти в соціальній мережі [3].

Розглянемо переваги соціальних мереж для бізнесу:

1. Підвищення рівня довіри до компанії. Коли потенційний клієнт бачить живий профіль фірми в Facebook або Instagram, то розуміє, що фірма працює не перший день і дорожить своєю репутацією. Підвищення рівня довіри до бренду підвищує рівень продаж. Дедалі менше користувачів марнують час на дзвінки й дедалі більше залишають свої запитання, скарги та подяки онлайн. Соціальні мережі

дозволяють зробити це публічно, користувач може розраховувати на більш швидку відповідь, а також отримати додаткову інформацію від інших покупців[4].

2. Велика аудиторія користувачів. Реклама через соцмережі дозволяє щомиті привертати увагу до бренду, швидко інформувати про нові акції, події та товари в асортименті. Непотрібно чекати поки користувачі зайдуть на сайт і прочитають новини, можна оповістити всіх зацікавлених через соцмережі.

3. Завдяки таргетованій рекламі, яка надається в соціальних мережах, є можливість дуже точно визначити цільову аудиторію, яка, напевно, буде зацікавленою у пропонованому товарі чи послузі. Постійне розширення кола цільової аудиторії за рахунок збільшення кількості потенційних клієнтів, яких не можна залучити іншими різновидами інтернет-реклами.

4. Збільшення відвідуваності сайту за рахунок направлення підписників зі спільнот у соцмережах.

5. Зростання кількості постійних клієнтів. Залучити нового клієнта набагато важче, аніж продати щось старому. Соціальні мережі працюють із вже лояльною аудиторією, яка одного разу «залайкала» сторінку компанії, а, отже — вони більш готові звернутися до вас повторно.

6. Проведення інтерактивних онлайн-заходів. Конкурси, акції, розіграші в соцмережах набагато ефективніші. Про них простіше оповістити зацікавлену аудиторію. Мережі надають низку зручних інструментів для їхнього проведення (підписки, «лайки», «ре пости», «ретвіти»), а також включають соціальний елемент конкурсу. Користувачі бачать, хто ще поруч із ним бере участь, які результати й шанси в інших людей. Отже, знову ж таки — підвищується довіра до результатів різноманітних акцій.

Ведення бізнесу в соціальних мережах потребує щоденної уваги, інакше всі вкладення будуть марними. У наш час уже просто не обійтися без представництва компанії в соцмережах, адже це один із найлегших способів підвищити впізнаваність бренду, товарів та послуг серед користувачів соціальних медіа. Живий профіль фірми в соцмережах допоможе у створенні позитивного образу бізнесу, підвищенні репутації, рівня довіри, лояльності користувачів, що обов'язково збільшить і прибутки компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глущенко Л.Д. SMM просування - просування бізнесу в соціальних мережах. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні*: тези доп. IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 12 берез. 2021 р. Вінниця, 2021. URL: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/viewFile/11337/9463 (дата звернення 09.01.2022)

2. Борцов А. Відверто про SMM. URL: http://smm2.ru/начистоту про smm (дата звернення 09.01.2022)

3. Кифяк О.В., Урда В.Д. Маркетинг у соціальних медіа (SMM) як інструмент просування товарів та послуг. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. № 14 (36). URL: https://www.inter-nauka.com/issues/2017/14/3000 (дата звернення 09.01.2022)

4. Bilovodska O., Kulik D. Opinion leaders in influence marketing as innovative instrument of brand promotion and digitalization. International Marketing and Management of Innovations. 2020. Vol. 5. P. 105-112. URL:http://immi.ath.bielsko.pl/wp-content/uploads/IMMI_2020_11.pdf. (дата звернення 09.01.2022)

Блишин Юлія Андріївна – студентка МВКД-20б, факультет Менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, yuliablisin@gmail.com

Глущенко Лариса Дмитрівна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lglushenko@gmail.com

Blyshyn Yuliya Andriivna – student of MVKD-20b, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, yuliablisin@gmail.com

Hlushchenko Larysa D. – Cand. Sc. (Econ.), Assistant professor of the Chair of Economics of Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: lglushenko@gmail.com

УДК 330.341

В.Є. Болгов
Б. П. Присяжнюк

АКТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ НАПРЯМКІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У статті досліджено питання формування ефективної системи управління підприємством в умовах сучасності. Встановлено основні проблеми, шляхи можливого вдосконалення управлінської системи підприємства. Вирахування факторів впливу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Запропоновано введення сучасних засобів і методів керування в межах обраної концепції управління з метою вдосконалення та створення й ефективного функціонування сучасної управлінської системи.*

Ключові слова: підприємство; інструменти управління;система управління підприємством; управління підприємством; ефективність діяльності; аналіз

Actualization of modern directions of enterprise management

Abstract. *The article investigates the formation of an effective enterprise management system in modern conditions. The main problems, ways of possible improvement of the management system of the enterprise are established. Subtraction of factors of influence of both internal and external environment. The introduction of modern management tools and methods within the chosen management concept is proposed in order to improve and create and effectively operate a modern management system.*

Keywords: enterprise; management mechanism; management system; enterprise management; efficiency; мstrategic management

Підприємство є ключовим місцем в народно-господарському комплексі усіх країн світу. Саме тут формується дохід країни. Підприємство позиціонує себе як виробник і формує процес відтворення, беручи за основу самостійностість та самоокупність. Від успішної діяльності окремих підприємств буде залежити загальний обсяг створюваного валового національного продукту, ступінь задоволення в матеріальних і духовних потреб населення країни, а також соціальноекономічний розвиток суспільства.[1]

Одним з першочергових завдань формування ринку, постає оцінка поточних можливостей підприємства та створення ефективної системи управління. Максимальне збалансування потенційних можливостей підприємства із наявним потенціалом зовнішнього середовища є одним із першочергових завдань керівництва для досягнення запланованих задач з підвищення економічної ефективності.

Теперішні тенденції і велика конкуренція вимагають прийняття оптимальних управлінських рішень щодо принципів та механізмів планування, прогнозування, мотивування працівників, що потребує інноваціійне використання усіх ресурсів підприємства, їх оптимальну структуру, від яких залежить побудова системи управління ресурсним потенціалом підприємства. [6]

Основою ефективного процвітання підприємства є аналіз: аналіз та знаходження шляхів удосконалення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства з метою покращення його економічного та фінансового стану і, як наслідок, забезпечення стійких конкурентних переваг в ринкових умовах господарювання. Виклад основного матеріалу дослідження. Окрему проблематику створює постійна зміна економічної ситуації, швидкий приріст конкуренції між суб'єктами господарювання за споживачів, ринки готових товарів та ринки збуту. [4]

Загально прийнято, що система управління використовує такі інструменти як: опис діяльності-це дає змогу реалізації політики підприємства, у вигляді процесів; опис відповідних процедур та їх взаємодії;, розподіл завдань та відповідальності у системі управління; методику та методи здійснення процесів; аналіз наявних ресурсів, що необхідні для вдалої реалізації процесів. Розуміючи сучасні підходи до управління, діяльність підприємства моделюється як сукупність процесів, за кожен з яких відповідає певна особа. Певний кількість цих процесів, складають основу стандартної системи

управління. Кожна стандартна система управління спрямована на реалізацію політики, що формується керівництвом у певній сфері діяльності. Сукупність спеціалізованих систем управління та єдиної інформаційної системи управління утворює загальну систему управління підприємством, яка спрямована на здійснення загальної політики підприємства та знаходиться під постійним контролем, аналізом та вдосконаленням. [5]

Управління підприємством в сучасних умовах – це дієва система, що забезпечиє миттєву адаптацію підприємства до чинників бізнес-середовища з урахуванням умови, що буде можливість врахування потреб потенційних споживачів. В системі подібного типу, отримання прибутку необхідно розглядати виключно як результат ефективногї діяльності, правильнї побудови управлінської системи, а не як основну мету функціунування підприємства.

Одним із ключових завдань керівництва є аналіз, а в подальшому і вдосконалення системи планування, обліку, спостереження за основними видами діяльності підприємства. Це реалізується за допомогою введення ефективної системи контролю, масового і глибинного впровадження обчислювальної техніки, розвитку комп'ютерних мереж зв'язку, застосування інноваційного програмного забеспечення: технологій управління та інформаційних технологій. [2]

Удосконалити управлінську систему можливо через такий аспект діяльності, як управління витратами. Мається на увазі, що управління фінансами потрібно здійснювати наступним чином: виділяти основні позиції і процедури, системи управління фінансами; виявляти існуючі проблеми формування та контролювитрат; створювати та покращувати інформаційні системи; удосконалити процес документообігу під певну інформаційну систему; створення механізму мотивації контролю та зниженя витрат, а також розподіляти відповідальність за формування витрат [3]

Висновки: на шляху вдосконалення управлінської системи підприємств, виникає ряд проблем, що заважають їх впровадженню в діяльність, а саме: неможливість отримати висококваліфіковану допомогу і консультації, а також хох висока вартість; брак фінансових можливостей для втілення якісного управлінського потенціалу; складність отримання інформації щодо запровадження нових технологій у сфері управління. Тому, з метою покращення та створення ефективного функціонування сучасної системи управління підприємством слід застосовувати сучасні засоби і методики керування в межах обраної концепції управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бова Т. В. Інструменти та методи державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Економіка та держава. – 2012. – № 5. – С. 68-70 с.
2. Абдуллін Р. Нові підходи до управління підприємствами в Україні. Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 216-218 с.
3. Болгов В.Є., Ахновська І.О., Ахновський Д.В. Історичні етапи розвитку теорії управління. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Формування сучасних концепцій менеджменту організацій та адміністрування в умовах цифровізації». Запорізький національний університет, Інженерний навчально-науковий інститут. 23-24.09.2021.
4. Макаренко М.В. Формування механізму управління ефективним функціонуванням підприємства. Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 126-135 с.
5. Рогоза, М. Є. Управління промисловими підприємствами: соціально-економічні чинники та особливості організації: монографія. – Полтава:РВЦ ПУСКУ, 2005. – 281 с
6. Балабанова Л.В., Управління персоналом: підручник.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 468 с.

Болгов Владислав Євгенович- кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: v.bolgov@donnu.edu.ua

Присяжнюк Богдан Петрович – студент, 2-го курсу факультету хімії, біології і біотехнологій Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: prysiazhniuk.b@donnu.edu.ua

Bolhov Vladyslav Ph.D., Associate Professor Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: v.bolgov@donnu.edu.ua

Prysiazhniuk Bohdan – 2nd year student of the Faculty of Chemistry, Biology and Biotechnologies Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mai: prysiazhniuk.b@donnu.edu.ua

УДК 338.012

С.М. Бондаренко

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРИНЦИПАХ СТІЙКОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ **ДОСЯГНЕННЯ** СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

[1]Київський національний університет технологій та дизайну

Анотація *Система управління якістю бізнес-процесів на підприємстві на принципах стійкості, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2015, є сучасним інструментом, який дозволяє підприємствам індустрії моди забезпечувати сталий розвиток і підвищувати задоволеність та якість життя споживачів.*

Ключові слова система управління якістю бізнес-процесів на принципах стійкості, стійкий розвиток, міжнародні стандарти ISO 9001:2015, система звітності GRI, якість життя.

QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ON BUSINESS PROCESSES ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABILITY AS A TOOL FOR ACHIEVING SUSTAINABLE ENTERPRISE DEVELOPMENT

Abstract *The quality management system of business processes at the enterprise on the principles of sustainability, which meets the requirements of the international standard ISO 9001: 2015, is a modern tool that allows fashion industry enterprises to ensure sustainable development and improve customer satisfaction and quality of life.*

Keywords quality management system of business processes on the principles of sustainability, sustainable development, international standards ISO 9001: 2015, GRI reporting system, quality of life.

Успіх підприємств модної індустрії в умовах глобалізації визначається їх спроможністю приймати обґрунтовані рішення відносно виробництва та реалізації якісної та привабливої фешн-продукції з точки зору споживача. Для цього системи управління підприємствами повинні забезпечувати можливість вивчення потреб та переваг споживачів, які крім високої якості та прийнятної ціни продукції звертають увагу на відданість виробника принципам сталого розвитку, бізнес-етику виробника, належні умови праці робітників на підприємстві, де виготовляються фешн-вироби, дотримання політики захисту довкілля та ін. Актуальним питанням є дослідження того, як відповідальність, етичність, стійкість та вдумливість виробника впливають на досягнення ним сталого розвитку та купівельну поведінку сучасних споживачів продукції модної індустрії.

За стандартом ISO 9001:2015 головною метою системи управління якістю на підприємстві є максимальне задоволення запитів споживачів. У стандарті ISO 9001:2015 наведена вимога до організації довести свою здатність постійно надавати продукцію та послуги, які задовольняють вимоги замовника та застосовні законодавчі та регламентувальні вимоги [5]. Задоволення споживачів потрібне для підвищення якості їх життя. У поняття підвищення якості життя входить така важлива складова як забезпечення захисту середовища існування людського проживання.

В умовах погіршення екологічної ситуації у світі компанії модної індустрії починають демонструвати свою заклопотаність як індивідуальним, так колективним добробутом суспільства. Стратегія управління якістю, заснована на спробі задовольнити короткострокові потреби клієнтів за рахунок їх довгострокових інтересів і добробуту, з плином часу все в більшій мірі втрачає свої позиції [1]. Споживачі стають більш вимогливими, вони віддають перевагу товарам та послугам, безпечним для життя та здоров'я, спонукають до розширення споживання продуктів з позначкою «еко», прагнуть повноти інформації щодо етичності в ланцюгах постачань. Вони також здійснюють тиск на уряд, вимагаючи посилення контролю та до вжиття заходів щодо екологічного захисту споживачів. Проведене опитування показало, що в Україні на сьогоднішній день 24 % споживачів готові доплачувати за екологічні продукти і 35 % погоджуються на зміни у своєму способі життя з метою зниження навантаження на навколишнє природнє середовище. Тільки орієнтація на високу якість процесів, матеріалів, сировини, комплектуючих виробів та готової продукції дозволяє підприємствам модної індустрії у найбільшому ступені задовольняти вимоги покупців до екологічної безпеки.

Поняття «високоякісний продукт» та «екологічний продукт» споживачами у всіх країнах ототожнюються. Тому відповідальні за якість менеджери в більшій степені, ніж інші керівники, стикаються у своїй професійній діяльності з екологічними проблемами [1]. Довгостроковою стратегією підприємства модної індустрії повинна бути стратегія підвищення якості продукції, оскільки це дасть змогу споживачам одягу та взуття довго користуватися ними, а не відправляти у найближчий час на звалище, забруднюючи довкілля.

На сьогоднішній день цивілізація створила багато нових матеріалів, нових приладів, техніки, устаткування, нанотехнологій, наноматеріалів та ін. [4]. Розумний одяг (наприклад, бюстгальтер із вбудованим датчиком серцебиття; шорти із вбудованим пристроєм і датчиком, які вимірюють і фіксують біомеханіку руху та подають звукову інформацію бігуну під час бігу; лосини, які вимірюють форму тіла й допомагають купувати одяг ідеального розміру; сорочка та шорти, які мають вбудовані сенсори EMG для вимірювання частоти серцебиття, дихання, м'язової діяльності), а також невидимий одяг, який вміщує світло відбивні елементи і допомагає замаскуватися та сховатися від тепловізорів й інших сенсорів, та дитячий одяг, який росте разом з дітьми – це все сучасні еко-напрями в індустрії моди, які потребують розвитку та підтримки як з боку держави, так і всього суспільства.

На сучасних підприємствах модної індустрії дуже часто виникають етичні проблеми, коли з'являється можливість знехтувати моральними нормами задля отримання прибутку. Зробити вибір на користь етичної поведінки потрібно не лише з моральних міркувань, а й тому, що відмова від цієї позиції може призвести до дуже серйозних економічних та іміджевих втрат. Фірма, публічно звинувачена в неетичній поведінці, може понести серйозні збитки через падіння продажів і втратити довіру і хороше відношення покупців. В умовах глобалізації компанії модної індустрії почали масово переміщувати свої виробництва до країн з дешевшою робочою силою. Завдяки Інтернет споживачам стало легше дізнаватися про те, що відбувається на ринках інших країн. Суспільство все більше почало усвідомлювати відповідальність компаній за глобальні соціальні та екологічні проблеми не лише у країнах, де продається товар, але і там, де його було вироблено. Прикладом проблем у ланцюгах постачань є той факт, що замовники купляють фешн-вироби і здійснюють оплату, але не знають, що постачальники безвідповідально ведуть свою діяльність, заставляючи робітників працювати у поганих умовах, виплачуючи мізерну заробітну плату, використовують дитячу працю, наносять шкоду довкіллю. Такі факти можуть зашкодити репутації компанії та призвести до економічних втрат у вигляді припинення дії контрактів чи накладення санкцій.

Якщо раніше споживач просив високої якості продукції, то зараз він її вимагає і разом з тим вимагає, щоб турботою бізнесу був захист і поліпшення середовища існування людей, у тому числі економічними методами. Система управління якістю бізнес-процесів на принципах стійкості, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2015 є тим інструментом, який дає змогу вирішити ці завдання. Підприємства переслідуючи мету задоволення вимог споживачів, отримання прибутку, забезпечення інтересів власників бізнесу, беруть на себе ще і соціальну відповідальність. Питання корпоративної соціальної відповідальності підприємств та її місця у системі управління якістю висвітлені у працях [2,3,7]. Підприємство модної індустрії, яке стає на цей шлях, має чітко сформулювати і оголосити правила, яким вона слідуватиме у своїх відносинах із всім суспільством у цілому, та систематично надавати звіти про свої досягнення у соціальній та екологічній сфері.

Система управління якістю бізнес-процесів на принципах стійкості, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2015 – система загального управління підприємством, яка забезпечує збалансоване задоволення потреб всіх стейкхолдерів шляхом надання стійкої цінності споживачам, акціонерам, персоналу, довкіллю та всьому суспільству в цілому.

Цілями впровадження системи управління якістю бізнес-процесів на принципах стійкості, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2015 на підприємствах модної індустрії є:

- отримання сертифікату якості, виданого третьою незалежною стороною;
- забезпечення лояльності споживачів, власного персоналу, посередників та інших стейкхолдерів;
- виведення підприємства на міжнародні ринки;
- орієнтація всіх процесів на забезпечення та підвищення якості та безпечності продукції.

Переваги для підприємств модної індустрії від впровадження ефективної системи управління якістю бізнес-процесів на принципах стійкості такі:

- більш повне задоволення вимог споживачів, забезпечення їх прихильності та лояльності;
- підвищення якості та конкурентоспроможності фешн продукції;

- підвищення результативності бізнес-процесів;
- підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів;
- зменшення браку та втрат від браку. зменшення витрат на виробництво та зменшення собівартості продукції;
- формування лояльності та відданості працівників;
- охорона навколишнього природнього середовища;
- забезпечення прозорості діяльності підприємства;
- формування етичної поведінки виробника на ринку, його корпоративної соціальної відповідальності, вміння діяти як свідомий корпоративний громадянин;
- покращення координації та взаємодії структурними підрозділами та відділами підприємства.

Складовими елементами відповідального виробництва на підприємствах індустрії моди є впровадження Кодексів етики та етичної поведінки, соціальні та екологічні аудити, екомаркування та оцінка відповідності продукції, нефінансова звітність підприємств та ін.

Особливо важливе значення підприємства модної індустрії надають нефінансовим звітам компаній та формі їх подання, розуміючи їх важливість для формування високої репутації та довіри до компанії. Існує тенденція зростання кількості підприємств, які разом із фінансовою звітністю складають звіти про сталий розвиток. Система звітності у сфері сталого розвитку Global Reporting Initiative (GRI) нині є найбільш вживаною і найширше використовується підприємствами та організаціями всіх розмірів та форм власності. У 2018 році 74 % із Global Fortune 250 (G250) повідомили про застосування системи звітності GRI [6]. Серед них такі компанії модної індустрії як Nike, Adidas, Puma, Hermes та ін. Стандарти звітності у сфері стійкого розвитку GRI постійно розвиваються та оновлюються, тому для підтримки актуальності звітності необхідно стежити за змінами та адаптуватися до них.

Отже, можна зробити висновок, що підприємства модної індустрії під тиском вимог споживачів повинні ставати соціально та екологічно орієнтованими. Система управління якістю бізнес-процесів на принципах стійкості, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2015,на підприємстві модної індустрії фактично є системою для забезпечення його стійкого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аристов О.В. Управление качеством. Москва: Инфра-М. 2006. 240 с.
2. Бондаренко С.М. Ділова досконалість підприємств як фактор конкурентоспроможності національної економіки України. *Економічний простір*, 2016. № 116. С. 200-208.
3. Бондаренко С.М., Касич А.О. Використання концепції загального управління якістю (TQM) в органах місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2017. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029 (дата звернення: 19.02.22)
4. Гончаров Ю.В., Бондаренко С.М. Наноіндустрія як засіб підвищення якості життя людей та конкурентоспроможності національної економіки. *Економіст.* 2010. № 3. С. 26-30.
5. ДСТУ ISO 9001:2015 Системи управління якістю. Вимоги. (ISO 9001:2015 IDT). К.: ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 21 с.
6. Highlights: GRI at 20 Режим доступу: https://web.archive.org/web/20180212084424/https://www.globalreporting.org/gri-20/Pages/Facts-and-figures.aspx (дата звернення 19.02.2022)
7. Kasych A., Suler P., Rowland Z. (2020) Corporate Environmental Responsibility Through the Prism of Strategic Management. *Sustainability*. Vol. 12 (22). Available at: https://www.mdpi.com/2071-1050/12/22/9589. (дата звернення 19.02.22)

Бондаренко Світлана Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління та старт-інновацій, Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, e - mail: sm.bondarenko4610@ukr.net

Bondarenko Svitlana M. – PhD Candidate (Economics), Associate Professor, Assistant professor of Department of management and smart-innovation, Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, e - mail: sm.bondarenko4610@ukr.net

УДК 331.101.3:658.336

І.В. Бриль
Я.С. Брюховецький

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

Анотація. *В роботі розглянуто сучасні проблеми управління людським капіталом в умовах цифровізації Досліджено процес побудови ефективної системи управління людським капіталом на підприємстві.*
Ключові слова: Управління, людський капітал, підприємство, мотивація, цифровізація.

RESEARCH OF HUMAN CAPITAL MANAGEMENT PROBLEMS IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION DEVELOPMENT

Abstract. *The modern problems of human capital management in the conditions of digitalization are considered in the work. The process of building an effective system of human capital management at the enterprise is investigated.*
Keywords: Management, human capital, enterprise, motivation, digitalization.

Цифрові технології проникли в усі сфери економічного життя, не оминули вони і ринок праці. Впровадження цифрових технологій ринку праці мають свої позитивні і негативні наслідки. З одного боку, сприяють зростанню продуктивності праці, з іншого, – значно впливають на формування робочих місць і зайнятість населення.

Найважливішим моментом, на який необхідно звернути увагу аналізуючи ринок праці в умовах цифрової економіки, є втрата працівниками своїх робочих місць. Наслідком технічного прогресу, що відбувається, в рамках Індустрії 4.0 виступає скорочення кількості співробітників, необхідних для виконання певних робочих завдань. Результати штучного інтелекту займають робочі місця, тим самим визволяючи людський труд і лишають працівників їх роботи.

Сьогодні однією з основних проблем управління людським капіталом підприємств є проблема якісної, ефективної мотивації.

Мотивація – це складова частина системи управління людським капіталом, спрямована на спонукання внутрішніх мотивів працівників підприємства на досягнення цілей та завдань стратегії та тактики розвитку підприємства.

Розвинена система мотивації на підприємстві дозволить:

– аргументовано приймати рішення щодо необхідності здійснення інвестицій у розвиток певних працівників;

– успішно формувати ефективну кадрову політику;

– юридично обґрунтовано проводити кадрову ротацію працівників;

– планувати створення управлінських команд для виконання завдань підвищеної складності [1, с. 579].

До проблем, з якими може стикатися підприємство під час управління людським капіталом, слід віднести також наступні:

– переформулювання стратегічних цілей підприємства на мету роботи кожного співробітника;

– стимулювання співробітників для досягнення цих цілей;

– мотивація співробітників всього персоналу підприємства для підвищення загальної продуктивності його діяльності;

– навіть якщо окремі категорії робітників мають нормативи (наприклад, виробничий персонал), їх виконання не гарантує того, що в цілому підприємство стане прибутковим;

– підприємство може мати систему мотивації, але вона відірвана від економіки підприємства загалом, працівник може отримувати премію, тоді як загальний результат бізнесу не досягнуто;

– часто порушуються питання, що бізнес-процеси на підприємстві не ефективні, потрібно змінювати технологію та обладнання, але до конкретних дій обговорення не доходять, тому що немає стимулу та мотивації щось змінювати [2, с. 120].

Процес побудови ефективної системи управління персоналом підприємств має включати такі етапи:

– діагностику існуючої системи та методів управління персоналом підприємства;

– дослідження внутрішніх факторів роботи підприємства;

– аналіз зовнішніх факторів;

– розробку HR-політик та HR-стратегії;

– розробку цільових HR-процесів;

– навчання та підвищення кваліфікаційного рівня фахівців з персоналу, регламентація та впровадження процедур;

– запровадження системи моніторингу показників ефективності системи управління персоналом [3, с. 117; 4].

З огляду на вищенаведене, у процесі управління людським капіталом підприємств, необхідно:

– формувати умови розвитку і підтримки активних та відданих працівників підприємства;

– узгоджувати критерії мотивації персоналу з цілями підприємства;

– створювати умови для позаштатної кар'єри працівників.

– створювати якісну систему мотивації людських ресурсів, оскільки складовою системи управління персоналом виступає трудова мотивація, яка є запорукою ефективного функціонування підприємства, особливо в умовах цифровізації, його тривалого існування, розвитку, конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фриман И.М., Фриман Е.М. Оценка человеческого капитала как фактора повышения прибыльности и уровня конкурентоспособности промышленного предприятия. Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство. – №18. – 2018. – с. 574-579.
2. Барбарская М. Н. Сущность процесса управления персоналом государственной организации на современном этапе // Основы экономики, управления и права. – 2015. –№ 4 (16). – С. 118–122.
3. Ванг К., Александрова О. А. Управление человеческими ресурсами: теоретический аспект // Стратегия устойчивого развития регионов России. – 2017. – № 18. – С. 116–119.
4. Джамалуддинова М.Ю,, Чартаева Ш.Ш., Абдулаев А.М. Проблемы управления человеческими ресурсами государственных российских предприятий и направления их развития. Региональные проблемы преобразования экономики. – №10. – 2019. – С. 233-239.

Бриль Ірина Василівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств, Інституту економіки промисловості НАН України, м. Київ. e-mail: Bryl.irina@gmail.com

Брюховецький Ярослав Сергійович, молодший науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств, Інституту економіки промисловості НАН України, м. Київ.

Bryl Iryna Vasylivna, Candidate of Economic Sciences, Senior Research Fellow, Department of Enterprise Economics, Institute of Industrial Economics, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: Bryl.irina@gmail.com

Bryukhovetsky Yaroslav Sergeevich, Junior Research Fellow, Department of Enterprise Economics, Institute of Industrial Economics, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv.

УДК 631.1:338:51–77

Н.В. Бурєннікова
І.В. Завгородній
К.В. Гавриш

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СИСТЕМ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *У роботі запропоновано підходи до управління діяльністю підприємств як складних систем на основі моделей складових результативності у контексті парадигми «вимірювання-оцінювання-управління». Окреслено основний зміст та значення зазначеної результативності.*

Ключові слова: підприємство, результативність, управління, управлінське рішення, система.

EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF ENTERPRISES AS SYSTEMS

Abstract. *The paper proposes approaches to the management of enterprises as complex systems based on models of performance components in the context of the paradigm of "measurement-evaluation-management".The main content and significance of this effectiveness are outlined.*

Key words: enterprise, efficiency, management, administrative decision, system.

У сучасних умовах змін та переходів станів систем з одного в інший постає питання визначення результативності діяльності систем будь-яких типів та рівнів у контексті парадигми «вимірювання-оцінювання-управління» в процесі функціонування систем, у тому числі, підприємств.

Теоретичною та методологічною основою дослідження слугували роботи вітчизняних і закордонних учених у сфері теорії управління, серед яких А. Афанасьєв, В. Більський, П. Гайдуцький, Й. Завадський, В. Юрчишин та інші. Також слід вказати на наукові доробки з моделювання систем і прийняття рішень вітчизняних та зарубіжних учених, таких як В. Вітлінський, Н. Дженінгс, К. Йенсен, Л. Канторович, О. Первозванський, В. Португал, М. Хаммер, Е. Хантер та ін. Невирішеною частиною загальної проблеми серед інших залишилися підходи до управління з визначенням результативності функціонування систем на основі моделей зазначеної результативності. Метою роботи є розгляд підходів до управління діяльністю підприємств як систем на основі моделей результативності.

Сучасне промислове підприємство являє собою багатоцільову та багатофункціональну кібернетичну систему, яка поєднує в собі як елементи економічні, виробничі, технологічні та інші відділи, де працівники є суб’єктами управління, а відповідні економічні, соціальні, екологічні, технологічні, організаційні та інші процеси функціонування системи виступають об’єктами. Під функціонуванням системи (а, отже, і діяльності підприємства як системи) матимемо на увазі таке виконання системою певних функцій, котре визначається ресурсним, виробничим, матеріальним, фінансовим, соціальним, економічним, екологічним, технологічним, логістичним, інституціональним та іншими потенціалами (резервами) та яке пов’язане з відповідними ризиками, передбачає наслідки цього виконання, тому потребує управління [1] з метою прийняття управлінського рішення. Під управлінським рішенням матимемо на увазі знання, уречевлення яких у процесі управління продукує процес розвитку системи, адекватний цільовій траєкторії руху об’єктів розвитку; при цьому напрям (вектор) і темпи розвитку придаватимуть цьому рішенню наукову обґрунтованість (починаючи ще зпростішого рівня – так званого елементарного управління, котрий містить аналіз існуючого стану системи, її потреб та можливостей; прийняття управлінського рішення та забезпечення його реалізації). Як відомо, сучасні промислові підприємства як системи на мікрорівні є складними, динамічними, стохастичними, кібернетичними системами, тому управління ними являє собою складний процес і потребує врахування альтернативних варіантів щодо управлінських рішень. Функціонування системи

(діяльність підприємства) будь-якого рівня ієрархії має бути результативним, дієвим. Дієвість (of the force) процесу функціонування підприємства як системи за [1] пропонуємо розглядати на основі категорії результативності (of the efficiency) будь-якого процесу за кінцевими наслідками одночасно і з кількісного боку, у вигляді характеристики його масштабного продукту, і з якісного, з урахуванням ефективності (of the effectiveness), і відповідних їм показників як індикаторів та вимірювати за допомогою комплексу моделей Бурєннікової (Поліщук) Н. В.-Ярмоленка В. О. [1]. Показники складових результативності функціонування систем як індикаторів спрямованості векторів розвитку систем є складовими частинами механізму управління підприємствами як складними системами.

«…Однією з принципових умов теорії оптимального функціонування систем є системний підхід та системний аналіз, підґрунтям яких служать закони філософії, котрі розкривають сутність діалектичного розуміння руху та розвитку явищ, процесів тощо. Розуміння розвитку на підґрунті законів філософії служить рушійною силою теорії та практики авторського SEE-аналізу процесів функціонування складних систем будь-яких типів та ієрархічних рівнів» [2, с. 146].

«Умовою розвитку системи (наприклад, підприємства) є активізація діяльності та/або вишукування нових форм, механізмів, принципів покращення цієї діяльності (соціальної, економічної, екологічної, технологічної, виробничої, управлінської тощо)…» [3, с. 123]. «Достатньою для деякого явища (процесу) вважається така умова, наявність якої неодмінно викликає це явище (процес), а необхідною для деякого явища (процесу) приймається умова, без якої дане явище (процес) не має місця» [3, с. 125].

Ми в [4] вказували на те, що «…діяльність – це соціально значуще динамічне функціонування економічної системи певного ієрархічного рівня, обумовлене суспільними (у т. ч. ринковими) відносинами, котре викликане взаємодією людини із зовнішнім середовищем, яке відбувається в певних умовах (соціальних, екологічних, політичних, технологічних, економічних, демографічних, географічних, природних, організаційних та ін.) та спрямоване на певну мету, котрої досягає із відповідним результатом конкретними засобами». Вона містить об’єкт; суб’єкт; предмет; мету; засоби; власне діяльність та умови діяльності; результат. Саме результату (результативності) діяльності належить провідне місце у відповідному наративі; результат має підлягати оперативному, тактичному та стратегічному управлінню, зокрема SEE-управлінню» [4, с. 169].

Задача підвищення результативності діяльності полягає не в вишукуванні якої-небудь єдиної кращої системи (сукупності підприємств, показників їхньої діяльності тощо), а в удосконаленні вже обраної системи (у нашому випадку, системи показників складових результативності діяльності конкретних підприємств). За [5] удосконалювання мають бути системними, ставати парадигмою системи. Такими удосконалюваннями, на нашу думку, є своєчасне покращення показників кожної складової результативності діяльності підприємств. Реакція на зміни показників (індекси) результативності діяльності підприємств має бути раціональною; сприяти цьому має дієве управління, у тому числі, SEE-управління (див. [2, 3 та ін.]), що нами буде досліджуватись у подальшому.

Підсумовуючи зазначене вище, зазначимо, що в теорії результативності нагальною проблемою сьогодення є розуміння того, що саме й як підлягає вимірюванню, оцінюванню та регулюванню (управлінню) в процесі функціонування систем з точки зору дієвості такого функціонування. Задача підвищення результативності діяльності підприємств полягає не у вишукуванні якої-небудь єдиної кращої системи (сукупності підприємств, показників їхньої діяльності тощо), а в удосконаленні вже обраної системи (у нашому випадку, системи показників складових результативності діяльності конкретних підприємств). Удосконалювання мають бути системними, ставати парадигмою системи. Такими удосконалюваннями, на нашу думку, є своєчасне покращення показників кожної складової результативності діяльності підприємств у контексті парадигми «вимірювання-оцінювання-управління» на основі складових результативності, що може сприяти подальшому розвитку підприємств як складних систем, тому вони потребують подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурєннікова Н. В., Ярмоленко В. О. Генезис авторських підходів до розв’язання проблеми оцінювання дієвості функціонування складних систем за допомогою складових результативності. Економіка XXI сторіччя: проблеми та шляхи їхвирішення: монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. С. 359–369.

2. Бурєннікова Н. В., Ярмоленко В.О. SEE-управління на базі складових результативності як

засіб підвищення дієвості процесу функціонування складних систем: сутність, методологія. Бізнес Інформ. 2016. № 1. С. 145-152.

3. Бурєннікова Н. В., Завгородній І. В., Бурєнніков Ю. Ю. Діяльність промислових підприємств: сутність, морфологія, деякі підходи до вимірювання результатів. Бізнес Інформ. 2019. № 10. С. 122-130.

4. Бурєннікова Н. В., Ярмоленко В. О., Завгородній І. В. Аспекти теорії результативності: наративи, когерентні ефекти // Бізнес Інформ. 2020. № 7. С. 166-174.

5. Бебешко Т. Джерело: Динамика человечества. URL: http://thevirtuoso.net/page2691064.html1.

Бурєннікова Наталія Вікторівна – д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, n.burennikova@ukr.net

Завгородній Ігор Вікторович – аспірант кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, igorzavg@ukr.net

Гавриш Ігор Вікторович – аспірант кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту,Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, gavrishdpi57@gmail.com

Burennikova Natalia V. – Doctor of Econ. Sc., Professor, Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, n.burennikova@ukr.net

Zavgorodnii Igor V. – graduate student of the Department of Enterprise Economics and Production Management,Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, igorzavg@ukr.net

Havrysh Kostiantyn V. – graduate student of the Department of Enterprise Economics and Production Management,Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, gavrishdpi57@gmail.com

УДК 330.341

Т. О. Войтенко
А. В. Панченко

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ НА ОСНОВІ ГНУЧКОЇ МЕТОДОЛОГІЇ AGILE

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. *У статті досліджено перспективи розвитку цифрової економіки та її вплив на процес управління проектами. Також проаналізовано процеси підвищення ефективності процесу управління проектами на основі гнучкої методології AGILE.*

Ключові слова: управління проектами; цифрова економіка; підвищення ефективності; інноваційні методології; agile.

IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE PROJECT MANAGEMENT PROCESS BASED ON AGILE FLEXIBLE METHODOLOGY

Abstract: *The article explores the prospects for the development of the digital economy and its impact on the project management process. The processes of increasing the efficiency of the project management process on the basis of AGILE flexible methodology are also analyzed.*

Keywords: project management; digital economy; improving efficiency; innovative methodologies; agile.

Розвиток методологій проектного менеджменту у XXI столітті суттєво залежить від розвитку світової економічної системи, розвитку науки та технологій, появи нових галузей знань. Сьогодні однією з найбільш значних тенденцій розвитку економіки та суспільства загалом є цифровізація економіки.

На сьогоднішній день практично всі сфери життєдіяльності людини, чи то економіка, чи культура, знаходяться під впливом інтенсивного розвитку різних програмно-технологічних засобів, що дозволяють значною мірою знизити складність процесу використання будь-якої інформації. Цифровізація запустила процес модифікації ринку праці, зокрема появу нових гнучких форм зайнятості з допомогою можливості віддаленої роботи. Потреба контактувати особисто пропадає.

У межах Національної економічної стратегії до 2030 року визначення «цифровізації» розкривається аналогічно поняття «електронної економіки», тобто як «сукупність суспільних відносин, що складаються при використанні електронних технології, електронної інфраструктури та послуг, технології аналізу великих обсягів даних та прогнозування з метою оптимізації виробництва, розподілу, обміну, споживання та підвищення рівня соціально-економічного розвитку держав».

До переліку основних векторів розвитку економіки України потрапили проєкти, що реалізуються спільно з Міністерством цифрової трансформації. Команда Мінцифри готує проєкти Дія City та е-Резидентство, що сприятимуть збільшенню інвестиційної привабливості України, покращенню бізнес-клімату, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та цифрової економіки.

Загальний інвестиційний потенціал України оцінюється у 63 млрд доларів. Для залучення іноземних інвестицій, держава працюватиме над створенням привабливих правових та податкових умов для IT-компаній. Для цього Мінцифра створила проєкт Дія.City — цифрової бізнес-країни зі спеціальним правовим режимом для IT-індустрії. За підрахунками, запуск Дія. City може збільшити об’єм ринку IT до $11,8 млрд вже за 5 років.

Запорукою розвитку цифрової економіки визначили всебічну цифрову трансформацію країни. Серед головних цілей візії — удосконалення цифрової інфраструктури, забезпечення 95% населення доступом до високошвидкісного інтернету, створення комфортних умов для ведення бізнесу в Україні, цифровізація державних послуг, підвищення базової цифрової грамотності населення, інтеграція до цифрового простору ЄС тощо. Цифровізація усіх сфер здатна у найкоротший час «розігріти» українську економіку й забезпечити її зростання на 10–12% на рік [1].

З виділених критеріїв сформулюємо авторське визначення цифрової економіки. Цифрова економіка – це впровадження цифрових технологічних розробок у всі сфери господарсько-

економічного та соціального життя суспільства для його розвитку та підвищення його добробуту шляхом підвищення доступності та якості продукції та послуг, що дає можливість за допомогою мережі Інтернет із застосуванням інформаційно-комунікативних засобів здійснювати обмін постійно мінливою інформацією, а також комунікацію між людьми із різних географічних точок світу в режимі реального часу.

Тенденція розвитку цифрової економіки зумовлює формування нового погляду проектне управління загалом. Логічно, що якою б високоперспективною не була стратегія кампанії, велику роль все ж таки відіграє здатність суб'єктів господарювання її реалізувати, на що безпосередньо і спрямовані різні методології проектного менеджменту. А враховуючи той факт, що цифровізація веде до прискорення бізнес-процесів, то необхідно швидше реагувати на умови внутрішнього і зовнішнього середовища, що змінюються [4].

Вже на першому етапі управління проектом в умовах цифрової економіки, компанії опиняються перед умовним вибором: дотримуватися перевірених роками канонів проектного менеджменту або досягти кінцевої мети, то дотримуватися суворих розпоряджень проектного управління у них просто не вийде. Що є цілком логічним, оскільки вибір очевидно завжди падатиме на кінцевий результат, інакше сенс реалізувати такі кампанії просто зникає.

Використання методологій управління проектами для створення та впровадження інформаційних систем, реорганізації бізнесу, проведення маркетингових досліджень, програм розвитку персоналу та багатьох інших видів діяльності стало звичним для багатьох організацій.

На сьогоднішній день існують різноманітні методології управління проектом. Розглянемо найпопулярніші методології: Водоспад та Scrum.

Водоспад (каскад) – це найвідоміша традиційна методологія управління проектами. У всіх традиційних методологій лежить діаграма Ганта. Дана методика полягає у поділі проекту на кілька послідовних етапів, кожен з яких має мету та певні терміни.

Усі ці етапи мають суворий план виконання. Як тільки команда проекту закінчує один етап, вона розпочинає роботу над наступним. Перехід може бути здійснений лише у разі повної та успішної реалізації попереднього етапу. План роботи над проектом ретельно розробляється та не підлягає зміні після початку проекту [2].

Близько 30 років тому було започатковано новий напрям проектного менеджменту - гнучкі (agile) методології. Вони з'явилися у сфері IT-розробок та є альтернативою традиційним методологіям [3]. Варто сказати, що останнім часом вони набули бурхливого розвитку в різних галузях. Гнучкі методології акцентують увагу безпосередньо на комунікаціях та командній роботі, передбачають швидку реакцію на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі та інтеграційний характер ведення проекту.

Серед гнучких методологій найпопулярнішою вважається Scrum. Ця методика дозволяє виконувати зобов'язання меншими силами, за короткий термін і з низькими витратами. Процес роботи над проектом поділяється на спринти. В результаті кожного спринту повинен вийти кінцевий для користувача продукт [3]. Основна мета вдосконалення проектного управління організації на основі застосування Фреймворку Scrum полягає у скороченні кількості учасників проекту та кількості комунікацій між ними. Тим самим передбачається прискорити час виконання проекту, скоротити собівартість послуг, забезпечити більш узгоджену роботу рівнів організаційної структури, підвищити мотивацію команди, покращити порядок роботи з клієнтом [5].

Головна особливість гнучкої методології – це невизначеність. Тобто, невідомо, яким буде кінцевий продукт і скільки часу займе його створення. Тому гнучкі методології добре застосовні у проектах із великою кількістю змінних. Зазвичай таких проектів найбільше в інноваційній сфері. Крім того, сама особливість цієї сфери потребує постійних, безперервних змін та адаптації під споживача. Тому гнучке управління проектом прагне непросто до виконання замовлення, а створення корисності продукту [6].

Головним недоліком використання гнучкої методології є складність контролю за процесом управління. Перевага даної методології у можливості коригування плану, адаптації до нових умов ринку, а також малі обсяги документообігу. Перспективність розвитку Фреймворку Scrum підтверджується вибором самих підприємств. На сьогоднішній день саме він найпоширеніший у галузях, не пов'язаних із розробкою та впровадженням IT-технологій.

Висновок: Сьогодні існує безліч різних інструментів проектного менеджменту, для застосування якої потрібна чітка система обміну актуальною інформацією між усіма стейкхолдерами проекту. При цьому різні положення проектного управління не ставлять бар'єри до їх модифікації, а навпаки, схильні

до регулярної адаптації концепцій управління, враховуючи зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі проекту та коригування кінцевої мети.

Застосування гнучких методів, таких як Scrum, за своєю суттю цілком можуть бути відмінними фреймворками для проектів, що розвиваються в умовах цифрової трансформації. Адже саме цим і характеризуються гнучкі методології: готовність підлаштовуватись під нові умови.

Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що технології Agile позитивно впливають не лише на процесу в компанії, а і на працівників організації. Персонал одержує доброзичливий та відкритий для обговорень робочий процес, у якому співробітники компанії є не простими виконавцями, а водночас і відповідальними особами, і планувальниками. Це проявляється у наданні вищого ступеня свободи команді проекту, зниженні значущості наказів під час виконання завдань та розвитку горизонтальних зв'язків в організації. Самостійність прийняття рішень та високий рівень відповідальності є основними критеріями підвищення задоволеності від роботи співробітників проектної команди.

Гнучка методологія Agile забезпечує значні переваги всім стейкхолдерам проекту, суттєво покращує параметри самого проекту та може розглядатися як дієвий інструмент підвищення ефективності проектного менеджменту в організації.

Для найбільшої ефективності ці методи можна поєднувати, використовуючи, так званий, гібридний підхід. У разі під гібридним підходом розуміється поєднання певних елементів різних методів проектного менеджменту рамках управління одним проектом.

Головна відмінність проектів, що реалізуються в епоху цифрової економіки, полягає у швидкості, з якою вони мають виконуватися, оскільки від цього залежить конкурентоспроможність усієї організації. Адже цифровізація призведе до прискорення бізнес-процесів, з чого випливає необхідність швидше реагувати на умови внутрішнього і зовнішнього середовища проекту, що змінюються. Виходячи з цього, виникає потреба в коригуванні звичних підходів до проектного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цифровізація - один з головних векторів розвитку економіки у наступні 10 років URL:: https://thedigital.gov.ua/news/tsifrovizatsiya-odin-z-golovnikh-vektoriv-rozvitku-ekonomiki-u-nastupni-10-rokiv (дата звернення: 25.01.2022)

2. David Dr., Rico F. What is the ROI of agile vs. traditional methods // Tick IT International. 2008. № 10(4). P. 9-18.

3. Аньшин В.М. Управління проектами: фундаментальний курс [Електронний ресурс]: підручник/В.М. Аньшин, А.В. Альошин, К.А. Багратіоні; за ред. В.М. Аньшин, О.М. Ільїна. - М.: Вища школа економіки, 2013. - 624 с.

4. Organisation for Economic Co-operation and Development. Improving Markets for Recycled Plastics (OECD, 2018).

5. ScrumPrinciples URL: https://www.scrumalliance.org/ScrumRedesignDEVSite/media/ ScrumAllianceMedia /Files%20and%20PDFs/Why%20Scrum/Core%20Scrum%20Translations/Core-Scrum-Ukrainian.pdf (дата звернення: 25.01.2022)

6. Что происходит в мире Agile в 2021 году? URL: https://www.scrum.ua/blog/ articles/chto-proishodit-v-mire-agile-v-2021-godu (дата звернення: 25.01.2022

Войтенко Тетяна Олегівна – студент ІІ курсу магістратури кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: tetiana.voitenko.mnek.2020@lpnu.ua.

Панченко Анна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка», Львів.

Voitenko Tetiana O. **–** 2nd year Master's Student, Department of Enterprise Economics and Investment, National University "Lviv Polytechnic", Lviv, e-mail: tetiana.voitenko.mnek.2020@lpnu.ua.

Panchenko Anna V. **–** PhD in Economics, Associate Professor, Department of Enterprise Economics and Investment, National University "Lviv Polytechnic", Lviv.

УДК 338.24

Д. А. Волкова,
О. Є. Джур

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЛОЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Анотація. *У статті досліджено формування лояльності персоналу, причини плинності персоналу. Проаналізовано тенденції формування лояльності персоналу та узагальнено управлінські практики запобігання плинності кадрів*

Ключові слова: лояльність персоналу; оновлення кадрового складу; корпоративна культура; гнучкий робочий час

PRACTICAL ASPECTS OF STAFF LOYALTY FORMATION

Abstract. *The article examines the formation of staff loyalty, the reasons for staff turnover. The tendencies of formation of loyalty of the personnel are analyzed and the managerial practices of prevention of staff turnover are generalized*

Keywords: staff loyalty; staff renewal; corporate culture; flexible working hours.

Перманентне оновлення кадрового складу, спричинене посиленням глобальної конкуренції та науково-технічним прогресом, здатне створювати для бізнес-організацій певні проблеми. Надлишкова плинність кадрів збільшує фінансові, кадрові та репутаційні ризики. Саме тому зростає актуальність досліджень щодо виявлення причин надлишкової плинності кадрів, мотивування та формування лояльності персоналу.

За результатами дослідження організації «HeadHunter.ua», яка займається інтернет-рекрутингом, 45% респондентів змінюють роботу раз на 2-4 роки. Для половини опитуваних основними причинами добровільного звільнення з роботи стала низька заробітна плата та відчуття застою на робочому місці. 40% респондентів відзначили, що їх можна переманити до іншої компанії за наявності цікавої пропозиції. Третина опитаних зазначила, що готова змінити роботу у випадку, якщо їхня діяльність не приноситиме задоволення або якщо в колективі буде неприємна атмосфера [1].

Компанії «Kronos» і «Future Workplace» провели дослідження щодо кризи вигорання співробітників, і виявили, що вигорання серйозно підриває утримання робочої сили. Їхній звіт показав, що майже всі (95%) керівників відділу персоналу, яких вони опитали, повідомили, що вигорання негативно впливає на плинність кадрів. Головними факторами вигорання на сучасному робочому місці є несправедлива оплата праці, необґрунтоване робоче навантаження, надто великий обсяг понаднормової роботи, погане керування, неефективний обмін інформацією. В умовах цифровізації та цифрової трансформації – поєднання нестачі часу, робочого навантаження та цілодобова доступність працівника завдяки використанню цифрових інструментів. В умовах пандемії та віддаленої роботи – соціальна ізоляція, надмірне робоче навантаження та стирання межі між особистим та робочим простором. Нові умови праці вимагають від співробітників принципово нового ставлення до організації особистого та робочого часу, зміни їх стилю життя [2].

Додаткове дослідження зв’язку між розвитком кар’єри та скороченням співробітників, проведене консалтинговою компанією «Global Talent Monitor», виявило, що 40% співробітників, які звільняються, незадоволені відсутністю майбутнього розвитку кар’єри [3].

Окрім вищезазначених факторів, варто відмітити саме час праці, адже все більше робітників хочуть мати більш гнучкий графік роботи. Для того, щоб залучити та утримати найкращих співробітників, компанії почали включати певний рівень гнучкої роботи як частину своїх основних пропозицій для співробітників, з ініціативами, які варіюються від скороченого робочого часу до гнучкого робочого часу та віддаленої роботи.

Протягом останніх років бажання працювати віддалено стало зростаючою тенденцією серед співробітників, і є особливо популярним у технологічному та цифровому секторах, де за допомогою

ноутбуку зі стабільним Wi-Fi-з'єднанням можна виконувати більшість офісних завдань. Дослідження «Gallup» щодо впливу різних пільг показало, що 37% працівників переходять на роботу, яка дозволяла їм працювати за межами підприємства принаймні частину робочого часу [4].

Український Forbes та сайт пошуку роботи Work.ua серед найкращих роботодавців в Україні віиділили компанії «JTI Україна» (входить до міжнародної групи компаній Japan Tobacco International), Intellias (українська IT-компанія), Syngenta (швейцарська компанія, АПК), SoftServe (українська IT-компанія), Vodafone (Телекомунікаційна компанія). Серед досягнень цих компаній працівники виділяють наполовину віддалений графік (роботу з дому) навіть після закінчення пандемії, повний соцпакет, підтримка балансу між роботою та особистим життям, зручний графік роботи, безкоштовна психологічна підтримка, вебінари на тему ментального здоров'я та арттерапія, високі можливості розвитку в компанії, якісна комунікація зі своїми працівниками [5].

Таким чином, для зменшення плинності кадрів перш за все необхідно:

- наймати потрібних людей, бути впевненим, що кандидат підходить не тільки для посади, але й для корпоративної культури компанії;
- пропонувати справедливу заробітну плату, конкурентні переваги та пільги;
- культивувати та виховувати поважливу поведінку. Коли люди відносяться один до одного з повагою та вдячністю, вони відчувають себе більш комфортно на своєму робочому місці;
- визнавати та винагороджувати працівників. Керівництву необхідно демонструвати своїм співробітникам, що їх цінують, дякувати за виконану роботу. Це збільшує лояльність робітників;
- пропонувати гнучкість. Сучасні працівники прагнуть до збереження балансу між особистим життям і роботою. Гнучкі умови праці позитивно впливають на зменшення плинності кадрів. Якщо роботодавець не надає співробітникам гнучкості щодо робочого часу та місця розташування, вони можуть легко залишити минуле місце роботи заради компанії, яка це пропонує;
- постійно працювати над формуванням організаційної культури;
- створювати можливості для розвитку та зростання. Співробітники дуже цінують можливості для зростання та розвитку. Якщо ж роботодавець не інвестує у своїх працівників, велика ймовірність, що вони звільняться через відсутність перспектив;
- інформувати працівників про мету та сенс роботи. Відчуття приналежності до спільноти є дуже важливим фактором для працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «HeadHunter.ua». URL: https://grc.ua/
2. Неруш Т.Г., Неруш А.А. Проблема профессионального выгорания в контексте цифровизации и цифровой трансформации, пандемии и удаленной работы. Психология. Историко-критические обзоры и современные исследования. 2020. Т. 9. № 5А. С. 89
3. Steen C. Market Trends Report, 2021. URL: https://www.gartner.com/en/human-resources/research/all-research
4. Hickman A., Robison J. Is Working Remotely Effective? URL: https://www.gallup.com/topic/workplace.aspx
5. Офіційний сайт WORK.ua. 5 найкращих роботодавців України за 2021 рік за версією Forbes. URL: https://www.work.ua/articles/career/2813/

Волкова Дар'я Андріївна, здобувач вищої освіти, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, e-mail: volkovadaria58@gmail.com

Джур Ольга Євненівна – кандидат технічних наук, доцент кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, e-mail: dzhur@i.ua

Volkova Daria A. – student of Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, e-mail: volkovadaria58@gmail.com

Dzhur Olga Y. – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of Marketing and International Management, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, e-mail: dzhur@i.ua

УДК 331.1

Т.В. Вонберг
Г.В. Смалійчук

ВПЛИВ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОФФБОРДИНГУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КОМПАНІЇ

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Анотація. *Доведено значущість ефективного оффбордингу в компанії. Запропоновано визначення оффбордингу та виокремлено основні складові. Систематизовані основні переваги ефективного оффбордингу. Розглянуто аутплейсмент як інструмент ефективного оффбордингу.*

Ключові слова: аутплейсмент; звільнення персоналу; оффбординг; HR-бренд.

THE INFLUENCE OF AN EFFICIENT OFF-BOARDING SYSTEM ON THE COMPETITIVENESS OF THE COMPANY

Abstract. *The importance of effective offboarding in the company has been proven. The definition of offboarding was proposed and the main components were highlighted. The main advantages of effective offboarding have been systematized. Outplacement as a tool for effective offboarding was considered.*

Keywords: outplacement; dismissal of staff; offboarding; HR brand.

За часів нової соціоекономічної реальності, в умовах нових викликів, спричинених коронавірусом, процес управління персоналом набуває особливої значущості. Сьогодні існує велика кількість досліджень і публікацій, що розкривають різні аспекти означеного процесу. Багато уваги приділено питанням добору персоналу (рекрутингу), адаптації (онбордингу), оцінюванню, мотивації, навчанню персоналу тощо. Разом із тим, проблематика звільнення персоналу залишається на сьогодні недостатньо вивченою та розкритою у наукових дослідженнях. Детально аналізуючи означені вище складові управління персоналом, науковці та практики недооцінюють значущість оффбордингу, зводячи його лише до простого розірвання правових відносин відповідно до норм чинного трудового законодавства держави. Проте, звільнення, як процес, є важливою психологічною проблемою. Працівник під час звільнення втрачає дещо більше, ніж просто стабільний, щомісячний дохід: працівник позбавляється й звичного для нього робочого місця, соціальних зв'язків, що склалися між працівником і колективом компанії тощо. Саме тому звільнення психологи вважають другою за важливістю життєвою травмою після втрати близьких родичів [1]. Варто зазначити, що так зване неефективне звільнення навіть одного працівника компанії може мати негативні наслідки для всього колективу. Адже, незважаючи на те, що звільнення конкретного колеги безпосередньо не стосується тих працівників, котрі залишаються в компанії працювати і надалі, дехто зі співробітників буде почувати власну провину внаслідок звільнення колеги. Крім того, деякі можуть побоюватися, що аналогічне звільнення очікує і його в майбутньому. Означене може призвести до погіршення соціально-психологічного клімату в колективі, до виникнення проблем та конфліктів між працівниками, що негативно відображається на виробничому процесі та й конкурентоспроможності компанії в цілому. Як результат, знижується мотивація співробітників та продуктивність праці, натомість підвищується неконтрольована плинність персоналу в цілому [2, С.61]. З урахуванням того, що персонал є найціннішим активом будь-якої організації, цілком очевидно, що процес скорочення працівників потрібно здійснювати таким чином, аби негативні наслідки (насамперед соціально-психологічного характеру) були мінімальними.

Деякі дослідники ототожнюють процес оффбордингу із даунсайзингом, що є неприпустимим, оскільки означені категорії мають свої особливості. Так, у межах системи управління персоналом даунсайзинг можливо розглядати як заходи зі зменшення чисельності управлінського, промислово-виробничого та обслуговуючого персоналу шляхом оптимізації робочих місць і виробничих операцій відповідно до попиту продукції на ринку та вимог зовнішнього середовища. З огляду на вищенаведене, необхідно розглядати даунсайзинг у системі менеджменту персоналу не як скорочення та звільнення персоналу, а як оптимізацію якісного і кількісного складу персоналу підприємства шляхом здійснення

заходів з удосконалення роботи з персоналом [3].

Разом із тим, оффбординг розглядається як тривалий, багатоетапний процес, який складається з сукупності організаційно-правових, фінансових та соціально-психологічних заходів, що виникають у зв'язку з припиненням трудових відносин працівника в конкретній організації (рис.1). Також варто наголосити, що під час дослідження оффбордингу не має значення причина звільнення - ефективний оффбординг, як процес, повинен мати місце в будь-якому випадку, якщо мова йде про припинення трудових відносин з найманим працівником. Система означених заходів має стати функцією, котра унормована ефективним і сучасним механізмом її реалізації.

Рис. 1. Основні складові процесу оффбордингу

Стійкий розвиток компанії в цілому та окремих працівників зокрема, особливо в період пандемії, можливий лише за умови ефективного оффбордингу, запобігання неконтрольованої плинності персоналу та формування системи предикторів звільнення персоналу. Це дає змогу попередити непередбачуване звільнення персоналу, виявити причини такого звільнення, частково убезпечити кадровий склад підприємства від непередбачуваних звільнень, покращити результативність використання персоналу та в цілому забезпечити позитивний імідж компанії на ринку праці [4, С. 10-11].

Ефективна система оффбордингу має певні переваги, найбільш значущими з яких, на наш погляд, є наступні:

➢ *Збереження лояльності працівників.* За умови морально-психологічної підготовки працівника до процесу звільнення, надання рекомендацій для наступного працевлаштування, організації (за бажанням працівника) «прощальної вечірки» з колегами, у співробітника не виникає почуття ненависті, навіть якщо ініціатором звільнення була компанія.

➢ *Формування міцного HR-бренду та зміцнення гарної репутації.* Малоймовірно, що співробітник, якому допомогли організувати процес звільнення, дослухалися до його прохань та намагалися мінімізувати негативні наслідки звільнення, напише гнівний відгук про компанію, як про поганого роботодавця, а швидше навпаки - екс-співробітники будуть рекомендувати таку компанію друзям і знайомим [5]. Крім того, керівники, котрі намагаються підтримувати позитивні відносини із звільненими працівниками, розуміють, що останні здатні впливати на діяльність компанії й поза її межами, адже працівники компанії – це кращі амбасадори бренду.

➢ *Покращення соціально-психологічного клімату.* Ефективний оффбординг формує відчуття безпеки та спокою. Адже працівники, які залишаються працювати в компанії, також спостерігають за процесом звільнення, усвідомлюючи, що цей процес може стосуватися також і їх.

Очевидно, що зазначені вище переваги здійснюють значний вплив на конкурентоспроможність компанії.

Досліджуючи питання ефективного оффбордингу, логічним буде згадати про аутплейсмент, котрий спрямований не лише на збереження репутації компанії, але й забезпечення плавного виходу звільненого працівника з неї та його подальше працевлаштування. Сутність аутплейсменту полягає саме в тому, щоб допомогти співробітникам, які потрапили під скорочення, адаптуватися в нових для них умовах, виробити власну стратегію пошуку відповідного робочого місця і, врешті-решт, знайти нове місце працевлаштування.

Згадаємо основні напрями аутплейсменту:

– допомога у процесі формування резюме;
– допомога під час проходження співбесід;
– моніторинг вакансій на ринку праці;
– проходження курсів щодо підвищення кваліфікації або перекваліфікації працівника;
– індивідуальний або груповий коучинг;
– допомога в оптимізації профілю в соціальних мережах чи сайтах;

– пошук нового місця роботи [6].

У період глобалізації та інтеграції усіх процесів аутплейсмент персоналу набуває нового значення для українського ринку праці. Відомо, що міжнародні компанії, які приймають рішення щодо звільнення конкретного працівника водночас надають йому психологічну та матеріальну підтримку, щоб полегшити його звільнення з компанії. На жаль, в Україні даний інструмент оффбордингу наразі не є популярним, оскільки власники компаній остаточно не розуміють значущість та важливість усього процесу оффбордингу та аутплейсменту в нових реаліях та умовах, за яких бренд та імідж максимально впливають на конкурентоспроможність компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Управління персоналом: підручник / [В. М. Данюк. А. М. Колот, Г. С. Суков та ін.]; за заг. та наук. ред. к.е.н., проф. В. М. Данюка. К.: КНЕУ; Краматорськ: НКМЗ, 2013. 666 с.

2. Долга Г.В. Управління звільненням персоналу в організаціях. Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 26-28 квітня 2018 р. Ужгород, 2018. С. 59-62.

3. Обидєннова Т. С. Даунсайзинг у системі менеджменту персоналу на підприємствах. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Вип. 28(1). С. 183-187.

4. Вартанова О.В. Предиктори звільнення персоналу в системі забезпечення його стійкого розвитку. *Збірник наукових праць ЧДТУ.* 2019. Вип.54. С. 10-16. DOI 10.24025/2306-4420.0.54.2019.178547.

5. Offboarding. URL:https://peopleforce.io/uk/hr-glossary-uk/offboarding/ (дата звернення: 10.01.2022)

6. Лопатинський Ю. М., Водянка Л. Д., Шелюжак І. Г. Аутплейсмент персоналу як необхідний елемент кадрової політики. Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: В.В. Коваленко (голов. ред.). Одеса: Одеський національний економічний університет.2021.№ 1-2(278-279).С.108-114.

Вонберг Тетяна Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, e-mail: t.vonberg@ukr.net.

Смалійчук Ганна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, e-mail: anna.smaliychuk@gmail.com.

Vonberg Tetyana V., Ph.D. of Economic, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Socio-Economics and Personnel Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, e-mail: t.vonberg@ukr.net.

Smaliichuk Hanna V., Ph.D. of Economic, Associate Professor of the Department of Socio-Economics and Personnel Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, e-mail: anna.smaliychuk@gmail.com.

УДК 339.138

С. В. Герчанівська

СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»

Анотація. Виявлено особливості функціонування аграрних підприємств в умовах загострення конкурентної боротьби. Визначено необхідність стратегічного менеджменту. Запропоновано шляхи його удосконалення.

Ключові слова: *стратегічний менеджмент;стратегія; сільськогосподарське підприємство.*

STRATEGIC MANAGEMENT IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. The peculiarities of the functioning of agricultural enterprises in the conditions of intensification of competition are revealed. The need for strategic management is identified. Ways to improve it are suggested.

Keywords: strategic management, strategy, agricultural enterprise **.**

Ринкова трансформація України до світового економічного простору обумовлює необхідність опанування принципово нових для вітчизняних підприємств «правил» взаємодії із зовнішнім середовищем, що потребує, перш за все, застосування сучасних підходів, принципів, ефективних методів, інструментів в стратегічному менеджменті підприємства для забезпечення його успішного функціонування в конкурентному ринковому середовищі.

В Україні протягом останнього десятиліття, з урахуванням впливу кризи на економіку в цілому, більшість аграрних підприємств змушені були застосувати захисну очікувальну стратегію управління, спрямовану на збереження ролі та впливу підприємства на ринках збуту продукції. Раніше менеджери орієнтувалися на поточне управління, яке передбачало використання щоденних методів планування. Водночас із змінами зовнішнього середовища, глобалізаційними процесами відбулася переорієнтація оперативного управління на стратегічне. Головна відмінність між цими підходами полягає у тому, що останнє базується на довгостроковому плані досягнення поставлених цілей.

Необхідність дослідження проблем покращення якості управління підприємством, а також проведення аналізу формування стратегічного менеджменту в сільському господарстві тісно пов'язані з питаннями розвитку системи інформаційного забезпечення та прийняття рішень щодо вибору конкретної стратегічної альтернативи з метою підготовки й подальшого впровадження стратегії у діяльність підприємства. Стратегічний менеджмент спрямований на створення конкурентних переваг підприємства і утвердження ефективної стратегічної позиції, що забезпечать йому майбутню життєздатність в мінливих умовах.

Стратегічне управління здійснюється в контексті місії організації і його фундаментальна задача полягає в тому, щоб забезпечити взаємозв'язок місії з основними цілями підприємства в умовах змінного економічного середовища. Стратегічний менеджмент стосується цілей і засобів. У площині цілей він вимальовує загальні контури майбутнього підприємства; в якості засобів – показує, як ця ціль повинна досягатися. Стратегічний менеджмент виконує велику кількість завдань, які стосуються стратегічного аналізу, реалізації, розробки та контролю за виконанням стратегій підприємств.

Стратегічний менеджмент має важливе значення для довгострокового успіху сільськогосподарського підприємства. Він включає визначення бізнес-стратегії з чіткими цілями, узгодження господарської діяльності з метою підтримки цих цілей та розподіл необхідних ресурсів.

Нині основна мета стратегічного менеджменту – створення такої системи управління діяльністю підприємства, яка давала б можливість на підставі аналізу зовнішнього і внутрішнього стратегічного потенціалу формулювати місію і стратегічні цілі підприємства, розробляти, обґрунтовувати і реалізовувати корпоративну й функціональні стратегії таким чином, щоб забезпечувати ефективне досягнення високих економічних та соціальних результатів.

При формуванні стратегії аграрного підприємства потрібно враховувати особливості сільського господарства: залежність результатів діяльності від природних умов; доступність аграрних підприємств та їх господарських об'єктів стороннім особам, а тому докладання зусиль для збереження

майна, вирощеного врожаю; вплив світових цін на ресурси та продукцію; необхідність залучення сезонної робочої сили та труднощі в управлінні нею.

Практика впровадження системи стратегічного менеджменту агропідприємствами України демонструє ряд істотних проблем, серед яких: відсутність обґрунтованої стратегії розвитку підприємства на тривалу перспективу; неадекватність обраної стратегії сучасним параметрам економіки; тривале застосування стратегії розвитку підприємства без врахування змін зовнішнього бізнес-середовища; розбіжність стратегічної мети і поточних цілей діяльності; факт відсутності коригування стратегічної мети залежно від результатів поточної діяльності підприємства; негативний вплив зовнішніх факторів бізнес-середовища, незалежних від підприємства; вплив необґрунтованого моніторингу ризиків і загроз; відсутність у підприємства можливостей своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища; неефективне управління внутрішніми факторами розвитку сільськогосподарських підприємств внаслідок неадекватності стратегічної мети. Додаткові труднощі введення в діяльність сільськогосподарських підприємств стратегічного управління на макрорівні пов'язано з недосконалістю банківської, фондової і агробіржової, законодавчої, податкової систем [1]. Метою кожного суб'єкта аграрного сектору, що функціонує в умовах конкуренції, є забезпечення виживання та розвитку підприємства. Для досягнення цієї мети аграрне підприємство потребує створення конкурентних переваг та їх реалізації, що можливе лише за умови розроблення ефективних стратегій розвитку. Одним з ключових етапів стратегічного планування є розробка та реалізація стратегій. Варто зауважити, що підприємству необхідно ув'язати загальну стратегію загалом та розробити єдиний план розвитку, якому будуть слідувати усі логічні підрозділи господарської одиниці. Кожне аграрне підприємство здійснює власний стратегічний вибір, враховуючи свої можливості, загрози, слабкі та сильні сторони. Таким чином, неможливо розробити загальну стратегію для всіх господарств, представлених на ринку.

Отже, для ефективного функціонування виробничої діяльності аграрних підприємств необхідно вирішувати такі завдання: моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища, здійснення SWOT-аналізу і методу SPACE; формування бази даних по інноваціях в агропромисловій галузі для поширення нових знань і розробки інноваційних стратегій розвитку; забезпечення інтеграції виробництва; маркетингове забезпечення стратегічного розвитку підприємства; розробка стратегічних напрямів розвитку підприємств і галузі, систем регулювання ринку; застосування на підприємствах економіко-математичного моделювання. Реалізація поставлених завдань сприятиме формуванню стратегічної поведінки й успішному впровадженню стратегічного менеджменту в сільськогосподарських підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бєлко І. А. Проблеми впровадження стратегічного управління розвитком аграрних підприємств Хмельниччини. *Економіка АПК.* 2018. № 4. С. 106-111.
2. Постол А. А. Удосконалення стратегічного управління аграрних підприємств на засадах планування, маркетингу та конкурентних переваг, Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Випуск 2 (07). С. 135-139. URL : http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/7_2017/26.pdf
3. Таран-Лала О. М., Сухорук К. В. Особливості стратегічного управління підприємством. *Економіка та суспільство.* 2021. Випуск 25. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/ article/view/296/284

Герчанівська Світлана Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри обліку і аудиту, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут», Бережани, e-mail: gerchanivska_s@ukr.net

Svitlana Herchanivska, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and Audit, SS NULES of Ukraine «Berezhany Agrotechnical Institute»

УДК 339.56

А. О. Гончар
Т. Г. Мельник

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ ЯК СУЧАСНИЙ АСПЕКТ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. *Досліджено сучасні аспекти управління підприємством щодо трансфертного ціноутворення, ідентифікації операцій контрольованими, рівень податкового контролю та шляхи його вдосконалення.*

Ключові слова: *трансфертне ціноутворення; принцип «витягнутої руки»; контрольовані операції; податковий контроль.*

TRANSFER PRICING AS A MODERN ASPECT IN ENTERPRISE MANAGEMENT

Abstract: *Modern aspects of enterprise management in terms of transfer pricing, identification of controlled transactions, tax control and ways to improve it are studied.*

Keywords: *transfer pricing; arm length principle; controlled transactions; tax control.*

Невід'ємною частиною діяльності сучасних підприємств є комерційні відносини з іноземними підприємствами, що несе за собою ряд ризиків, в тому числі податкових. Своєчасна ідентифікація даних ризиків, управління ними та автоматизація, пов'язаних з цим процесів, надає можливість підприємству підвищити свою ефективність, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість.

У законодавчо-нормативних актах відсутнє визначення сутності «трансфертного ціноутворення» та «трансфертної ціни», натомість сутність цих понять розкривається через визначення принципу «витягнутої руки». В Настановах Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб від 2022 року (далі – Настанови ОЕСР) та пп.39.1.2 п. 39.1 ст. 39 ПКУ принцип «витягнутої руки» розкривається наступним чином, що визначено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння визначення принципу «витягнутої руки» за Настановами ОЕСР та ПКУ

Настанови ОЕСР	ПКУ
Якщо між двома підприємствами в їхніх комерційних або фінансових взаємовідносинах створюються або встановлюються умови, відмінні від тих, які б мали місце між двома незалежними підприємствами, тоді будь-який прибуток, який за відсутності таких умов міг би бути нарахований одному з них, але через наявність цих умов не був йому нарахований, може бути включений до прибутку цього підприємства й, відповідно, оподаткований.	Обсяг оподатковуваного прибутку (об'єкта оподаткування), отриманого платником податку, який бере участь в одній чи більше контрольованих операціях, вважається таким, що відповідає принципу «витягнутої руки», якщо умови зазначених операцій не відрізняються від умов, що застосовуються між непов'язаними особами у співставних неконтрольованих операціях.

Джерело: складено автором на основі [1, 5].

Так як визначення принципу «витягнутої руки» для ПКУ було розроблено на основі Настанов ОЕСР, значення є ідентичними.

Проаналізувавши норми, визначені Настановами ОЕСР, Керівництвом ООН з трансфертного ціноутворення для країн, що розвиваються від 2021 р. та ПКУ, сутність «трансферних цін» та «трансфертного ціноутворення» можна розкрити наступним чином:

- трансфертна ціна - ціна, що використовується для визначення вартості продукції, товарів, послуг під час господарських операцій між пов'язаними особами, а також при операціях з суб'єктами низькоподаткових юрисдикцій і компаніями неплатниками податку на прибуток (корпоративного

податку) у країні їх реєстрації (підприємства організаційно-правової форми з «особливим» податковим статусом).

- трансфертне ціноутворення – процес визначення трансфертної ціни, сукупність економічних відносин, які виникають у процесі визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт торгівлі між пов'язаними особами, суб'єктами низькоподаткових юрисдикцій і компаніями неплатниками податку на прибуток (корпоративного податку) у країні їх реєстрації, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон.

Податковий контроль за трансфертним ціноутворенням передбачений ст. 39 ПКУ для суб'єктів господарювання, що здійснюють контрольовані операції. З метою визначення контрольованої операції мають бути виконані вартісні критерії щодо річного обсягу доходу платника податку в Україні в 150 млн. грн та всього обсягу операцій з контрагентом-нерезидентом (пп.39.2.1.7 пп.39.2 ст. 39 ПКУ). Додатковими критеріями є пов'язаність осіб, місце реєстрації в низькоподаткових юрисдикціях, включених до Переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, затвердженого Постановою КМУ № 1045 від 27 грудня 2017 р. (далі – Перелік №1045), організаційно-правова форма, включена до Переліку організаційно-правових форм таких нерезидентів в розрізі держав (територій), затверджених Постановою КМУ № 480 від 4 липня 2017 р. (далі – Перелік №480), операції з комісіонерами-нерезидентами та постійними представництвами в Україні. Для ідентифікації операцій контрольованими додаткові критерії мають поєднуватися з вартісними критеріями, виключенням є операції з постійними представництвами, для яких необхідно виконання лише критерію обсягу операцій з нерезидентом (пп.39.2.1.1 пп.39.2 ст. 39 ПКУ) [1-3].

В національне законодавство імплементовано трирівневу модель звітності з трансфертного ціноутворення, що рекомендована Настановами ОЕСР у Дії 13 Плану BEPS, яка складається з:

- документації з трансфертного ціноутворення (локальний файл – за термінологією Настанов ОЕСР);
- глобальної документації з трансфертного ціноутворення (майстер – файл, при доході за рік понад 50 млн. євро та за наявності відповідного запиту контролюючого органу з вимогою надати таку документацію);
- звіту у розрізі країн міжнародної групи компаній (є об'єктом автоматичного обміну податковою та фінансовою інформацією, подається при доході групи – понад 750 млн. євро на рік).

На локальному рівні суб'єкти господарювання, що мають контрольовані операції (далі – КО), подають до 1 жовтня кожного року звіт про контрольовані операції у формі, затвердженій Міністерством фінансів України.

За результатами восьми звітних періодів з (2013-2020 рр.), платниками податків подано 19,2 тис. звітів про здійснені контрольовані операції на загальну суму 17 770 млрд. грн (рис.1). При цьому основними державами (територіями) в яких зареєстровані контрагенти-нерезиденти є: Франція (39 %) та Австрія (17 %) – для банківських операцій; Швейцарія (33 %), Нідерланди (8 %) та ОАЕ (7 %) – для інших операцій.

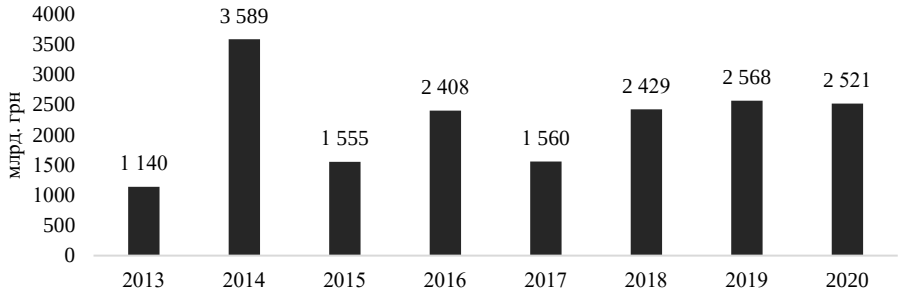

Рис. 1. Динаміка обсягу задекларованих операцій за 2013-2020 рр. у поданих звітах про контрольовані операції суб'єктів господарювання

Джерело: складено автором на основі [4].

Поряд з цим, за результатами контрольно-перевірочної роботи проведеної протягом 2015–2021 років (станом на 08.10.2021 р.) контролюючими органами, до запровадження мораторію на проведення

перевірок пов'язаного з COVID-19, встановлено 1 134 факти порушення платниками податків вимог податкового законодавства щодо своєчасності та повноти декларування КО, а також подання документації з трансфертного ціноутворення та застосовано 309 млн. грн штрафних санкцій. Крім того, відповідно до розроблених та запроваджених процедур податкового контролю, за результатами аналізу поданих платниками податків Звітів про контрольовані операції та документації з трансфертного ціноутворення було завершено 72 перевірки з питань дотримання принципу «витягнутої руки», за результатами яких було донараховано 1,1 млрд. грн податку на прибуток та 14,7 млн. грн податку на додану вартість, зменшено збитків на 5,9 млрд. грн. [4]

На сьогодні перед підприємствами постає все більше і більше вимог, пов'язаних з трансфертним ціноутворенням. Наприклад, з 2021 року платникам податку необхідно обґрунтовувати ділову мету здійснення не тільки контрольованих операцій, а й для операцій з суб'єктами господарювання, місце реєстрації або організаційно-правова форма яких віднесені до Переліку №1045 або Переліку №480.

З метою уникнення податкових ризиків щодо трансфертного ціноутворення, управління підприємства має розробити чітку систему ідентифікації контрольованих операцій; контрагентів-нерезидентів; контроль за цінами, встановленими у контрольованих операціях; функціями, ризиками та активами, що несуть сторони; подання звітності. Так як штрафи та донарахування з трансфертного ціноутворення є одними з найбільших в Україні, підприємствам слід відповідально ставитися до визначених питань та звертати увагу на операції, що не мають вартісного вираження, проте потенційно можуть також бути визнаними контрольованими. Такими, наприклад, можуть бути операції з передання функцій пов'язаними особами, що не відбулося б між непов'язаними особами у неконтрольованих операціях.

Отже, трансфертне ціноутворення стає все більш важливою ланкою в управлінні підприємством, оскільки від ефективної системи контролю на підприємстві залежить рівень податкових ризиків, що буде нестися такими підприємством, його ділова репутація та прибутковість.

СПИСОК ВИКОРИСТАННОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
2. Перелік держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, затвердженого Постановою КМУ № 1045 від 27 грудня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF#Text
3. Перелік організаційно-правових форм таких нерезидентів в розрізі держав (територій), затверджених Постановою КМУ № 480 від 4 липня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-%D0%BF#Text
4. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenn/zagalni-vidomosti/
5. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2022 URL: https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-20769717.htm

Гончар Анастасія Олександрівна, студентка 2 курсу магістратури, спеціальності «Облік і оподаткування», економічний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, e-mail: gonchar.anastasiia@gmail.com

Мельник Тетяна Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, економічний факультет, кафедра «Обліку та аудиту», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, e-mail: melniktg67@gmail.com

Honchar Anastasiia A. - Master`s degree, 2 year, Accounting and Taxation, Faculty of Economics Taras Shevchenko National University of Kyiv e-mail: gonchar.anastasiia@gmail.com

Melnyk Tetyana H. - PhD in Economics, Assistant professor, Faculty of Economics, Department of Accounting and Auditing, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, e-mail: melniktg67@gmail.com

УДК 330.341.1

Т.В. Гільорме[1]

УПРАВЛІННЯ ТЕХНОЛОГІЯМИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

[1]Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Анотація. *У статті здійснено дослідження практичних аспектів управління технологіями енергозбереження на підприємствах. Проаналізовано узагальнюючі оцінки пріоритетності при виборі альтернативи видів відновлювальної енергії на основі АНР-аналізу.*

Ключові слова: технології енергозбереження, енергоефективність, енергоменеджмент, стратегія, альтернатива

Abstract: *The article examines the practical aspects of energy saving technology management in enterprises. Generalized estimates of priority in the selection of alternative types of renewable energy based on AHP analysis are analyzed.*

Keywords: energy saving technologies; energy efficiency; energy management; strategy; alternative

Головними механізмами перспективного розвитку всіх промислових підприємств є зниження податку на прибуток підприємств та отримання пільгових кредитів на купівлю та встановлення енергоефективного обладнання, також спеціальні норми амортизації енергоефективного обладнання є стимулом впровадження цього обладнання; використання енергоаудиту, енергоменеджменту, добровільних угод.

Дослідження особливостей врахування аспектів енергозбереження в розвитку промислового підприємства у бізнес-плануванні рекомендовано вести в процесі розгляду цих видів планової роботи, наголошуючи на заходах енергозбереження, що мають відображатися у відповідних планах паралельно із заходами інноваційного характеру, що зумовить необхідність переведення економіки на енергоефективний шлях розвитку промисловості, покращить інвестиційний клімат для залучення бізнесу, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності виробництва.

Промислові підприємства мають знайти оптимальне рішення щодо стратегії інноваційного розвитку на основі енергозбереження, при якому значення цільових функцій буде прийнятним. На основі цього рішення необхідно провести аналіз отриманого результату та визначити доцільність реалізації різноманітних напрямків розвитку промислових підприємств на основі енергозбереження.

Формування стратегії розвитку на промислових підприємствах на основі енергозбереження є процесом, який дає змогу вивчати можливу поведінку постачальників енергії для вибору серед них найбільш прийнятного варіанту енергопостачання на певний період часу.

Реальна можливість вибору постачальників енергетичної продукції з урахуванням необхідності забезпечення ними відповідного рівня надійності енергопостачання у разі найменших витрат пов’язана з формуванням конкурентного ринку в енергетиці і з можливістю купівлі електричної енергії на оптовому ринку.

Стратегія розвитку промислових підприємств на основі енергозбереження, яка є за своїм характером функціональна, повинна бути спрямована, насамперед, на реалізацію загальної стратегії розвитку промислового підприємства, враховуючи водночас стан внутрішнього середовища і його можливу динаміку.

Саме тому у разі формування стратегії розвитку промислових підприємств на основі енергозбереження повинні враховуватися обмеження, що накладаються прийнятою загальною стратегією розвитку підприємства на чисельність персоналу енергетичних служб, розмір виділених їм матеріальних ресурсів та інвестицій для підтримки необхідних пропорцій у розвитку енергетичного господарства та основного виробництва.

Широка взаємозалежність окремих енергетичних установок, використання паливно-енергетичних ресурсів і застосування технологічних процесів у виробництві продукції передбачає об'єктивну необхідність оптимізації прийнятих рішень в сфері процесу формування стратегії розвитку промислових підприємств на основі енергозбереження з урахуванням того впливу, який вони будуть чинити на економічні результати діяльності підприємства і конкурентоспроможність продукції.

Відновлювальними джерелами енергії для підприємства можуть бути такі альтернативи: вітрова енергія, сонячна енергія, біопаливо, енергія вторинних енергетичних ресурсів. Узагальнюючі оцінки пріоритетності при виборі альтернативи наведені у табл. 1 [1].

Таблиця 1

Узагальнюючі оцінки пріоритетності при виборі альтернативи [1]

Види відновлювальної енергії	Числове значення оцінки пріоритетів критеріїв				Глобальні пріоритети (бізнес та споживча цінність)
	Вартість	Продуктивність на весь термін служби	Безпека	Надійність	
	0,406575	0,335	0,355	0,350025	
Сонячна енергія	0,5204	0,3227	0,7884	0,7185	0,5875
Вторинні енергетичні ресурси	0,1938	0,1237	0,3677	0,2462	0,4657
Біопаливо	0,0941	0,5388	0,1634	0,3894	0,296425
Вітрова енергія	0,818	0,3548	0,1005	0,046	0,329825

У нашому випадку максимальною, з урахуванням усіх критеріїв, є оцінка для першої альтернативи – сонячна енергія, яка має максимальне значення пріоритету. З іншої сторони розв'язок цієї задачі дає нам можливість розподілити наявні ресурси між альтернативними варіантами відповідно до їх пріоритетів. Наступною пріоритетною є альтернатива – використання біопалива, потім – використання вторинних енергетичних ресурсів і на четвертій позиції – використання вітрової енергії.

На підставі проведених розрахунків щодо реалізації стратегії промислового підприємства на основі енергозбереження, важливо відзначити окремі рекомендації щодо її впровадження: використання сонячної та вітрової енергії можна застосувати на промислових підприємствах для виробництва гарячої води, на технологічні, господарсько-побутові потреби, на виробництво електричної енергії (з впровадженням «зеленого тарифу» на виробництво електричної енергії розвиток промислового виробництва електроенергії за допомогою сонячних батерей став фінансово обґрунтованим).

Великі потужності споживання електричної енергії і значна енергоємність застарілого обладнання надасть можливості повністю перейти на автономне живлення таким видом енергії, оскільки сонячні установки та вітрогенератори є малопотужними і працюють з низьким ККД та потребують спеціальних природних умов, значних площ та великих капітальних витрат.

Отже, розробка стратегії розвитку на основі енергозбереження промислових підприємств стає необхідним інструментом в системі стратегічного управління діяльністю підприємства, спрямованою на підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів та зниження величини енергетичних витрат. Формування стратегії розвитку промислових підприємств на основі енергозбереження передбачає необхідність всебічного врахування впливу різних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на результати діяльності підприємства і підвищення конкурентоспроможності продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гільорме Т. В. Обґрунтування управлінських рішень щодо запровадження технологій енергозбереження на промислових підприємствах: теорія, методологія, практика : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2020. 300 с.

Гільорме Тетяна Вікторівна, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник, Науково-дослідний інститут енергетики, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, e-mail: gillyorme@i.ua

Hilorme Tetiana V. – Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Leading Researcher, Scientific Research Institute of Power, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, e-mail: gillyorme@i.ua

УДК 658.012.23

Р.І. Гринкевич[1]

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

[1]Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У роботі проведено аналіз діяльності українських інноваційно-активних організацій через призму нової управлінської нормальності. На основі аналізу результатів міжнародних рейтингів щодо оцінки інноваційного потенціалу України, статистичних даних щодо застосування сучасних технологій створення інноваційної цінності та теоретичних концептів нової управлінської нормальності проведене маркування критичних невідповідностей у діяльності українських інноваційно-активних організацій.*

Ключові слова*: інноваційно-активна організація; нова управлінська нормальність; співтворчість, невизначеність, складність.*

ANALYSIS OF INNOVATIVE ACTIVE ORGANIZATIONS

Abstract. *The analysis of the activity of Ukrainian innovation-active organizations through the prism of the new managerial normality is carried out in the work. Based on the analysis of the results of international ratings to assess the innovation potential of Ukraine, statistics on the use of modern technologies of innovation value and theoretical concepts of new management normality, the marking of critical inconsistencies in the activities of Ukrainian innovation organizations.*

Key words: *innovation-active organization; new managerial normality; co-creation, uncertainty, complexity.*

Практика інноваційної діяльності маркує необхідність радикальних змін взаємодії інноваційно-активної організації із зовнішнім середовищем, симбіотичні відносини з яким через коеволюцію та співтворчість здатні подовжувати траєкторію життєвого циклу суб'єкту господарювання. Однак, тяжіння до стабільного функціонування та нормативної узгодженості здійснюваних взаємодій блокує адаптивний потенціал організації, що віддзеркалюється на продукуванні нерелевантних інноваційних цінностей та замиканні на внутрішній ефективності. Домінуючі парадигми менеджменту та інноваційного розвитку зосереджені на лінійній каузальності, що обумовлює причинну взаємообумовленість та інерційність процесів організаційної діяльності. В той же час зростаюча комплексність та невизначеність зовнішніх умов підкреслює неможливість лінійних організаційних структур адекватно реагувати на нелінійність ринкових процесів. До того ж життєвий цикл інноваційно-активної організації визначається короткими часовими межами в силу тяжіння в довгостроковій перспективі до стабільного відтворення, що трансформує її вільну культуру взаємодій і мережеву структуру в усталені алгоритми та функціональну ієрархію. Проблема більшості інноваційно-активних організацій – це суміщення ефективного функціонування та адаптивного розвитку. Це актуалізує пошук інноваційних організаційних форм, що з одного боку, будуть здатні коеволюціонувати із зовнішнім середовищем, а з іншого – підтримувати організаційну ідентичність та ефективність відтворювальних процесів.

Проведений аналіз дозволяє критично розглянути ступінь усвідомленості вітчизняними суб'єктами інноваційного розвитку необхідності формування нової управлінської нормальності, як ключового чинника інтенсифікації інноваційної діяльності. Конективність, колаборації, креативність, гнучкість та задіяність — це низка факторів, які є визначальними для розвитку науки та інноваційних процесів в нових умовах, але аналіз міжнародних рейтингів доводить, що більшість з них не притаманні вітчизняній економіці. Складові рейтингу України за Інноваційним індексом Bloomberg (2018 – 2020 рр.) демонструють інтенсивну втрату позицій України, що пояснюється індиферентним ставленням до соціогуманітарних інновацій. Так зниження відбулося за наступними складовими: інтенсивність досліджень і розробок (падіння на 10 пунктів), продуктивність (падіння на 7 пунктів), виробництво з доданою вартістю (падіння на 9 пунктів), ефективність вищої освіти (падіння на 27 пунктів), патентна активність (падіння на 9 пунктів). Подальше ігнорування зазначених управлінських інновацій може залишити нашу країну на узбіччі магістральних шляхів інноваційного розвитку [3].

Застосування нової філософії створення високо індивідуалізованої пропозиції інноваційної

цінності з рельєфною семіотичною та епістемічною домінантою, в українських реаліях поки перебуває у ембріональній фазі, що ілюструється низькою кількістю підприємств високотехнологічного (62) та середньовисокотехнологічного (196) секторів, а також рівнем застосування сучасних технологій взаємодії з клієнтами [2]. Аналіз застосування на вітчизняних підприємствах машинобудівної галузі адитивних технологій виробництва, переваг платформної економіки, великих даних, також свідчить про гальмування переходу до виробництва індивідуалізованої не стандартизованої продукції, що максимізує цінність споживача.

Вітчизняні суб'єкти господарювання, що представляють машинобудівну галузь, в переважній більшості (90,6%) не розглядають споживача, як носія експертного знання та продовжують активно використовувати закриту модель інноваційної діяльності, штучно вибудовуючи кордони між внутрішнім й зовнішнім середовищем [1]. Вкоріненість уявлень, що виробництво — головна складова існування інноваційно-активної організації, заважає розумінню, що в економіці знань організація має перетворитися на генератора інноваційних рішень й медіатора інтеракцій, залишаючи виробництву лише функцію забезпечення. Але ж цьому мають передувати тотальна автоматизація та діджиталізація процесів діяльності, але на практиці лише 4,8% підприємств машинобудівної галузі провадять навчання власних співробітників застосуванню ІКТ у діяльності та лише 2,9% застосовують робототехніку [1].

Використання інноваційних ринкових транзакції, також залишається перевагою меншості, так кількість підприємств, що використовують електронну комерцію знаходиться на рівні 3,5% [1], що блокує можливість застосування пропонованих цією формою взаємодії переваг для більшості організацій. Невтішною є й аналіз структури витрат інноваційно-активних організацій, так витрати пов´язані з придбанням машин та обладнання складають 71,6%, витрати на маркетинг становлять 20,5%, в свою чергу на НДР витратили 7,6%, а на придбання нових знань мізерні 0,3% [1]. Це свідчить про відтворювальну сутність більшості організацій, які не спроможні осягнути безперспективність цього шляху розвитку. Організації, що зосередили свої зусилля виключно на функціонуванні, втрачають внутрішню здатність до адаптивних реакцій, завдяки їх швидкості й якості, які, в свою чергу, досягаються через широке використання інструментів менеджменту знань. Це обумовлено тим, що швидкість змін потребує від інноваційно-активної організації регулярної авто- та метарефлексії власних процесів діяльності та створюваних цінностей, що стає нагальною організаційною звичкою у світі динамічних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України : статистична інформація : наука, технології та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http ://www.ukrstat.gov.ua/

2. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, Рожкова Л.В., Коваленко О.В. – К.: УкрІНТЕІ, 2020. – 45 с.

3. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науково-аналітична записка [Електронний ресурс] / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, Т.К. Кваша та ін. – К.: УкрІНТЕІ, 2021. – 39 с.

Гринкевич Роман Ігорович – аспірант кафедри менеджменту та поведінкової економіки Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: r.grynkevych@donnu.edu.ua

Grinkevich Roman – postgraduate student of the Department of Management and Behavioral Economics Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: r.grynkevych@donnu.edu.ua

УДК 658.13

Н. А. Гринюк[1]

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК КРИТЕРІЙ ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

[1]Державний торговельно-економічний університет

Анотація. *Проаналізовано сутність корпоративного управління з точки зору впливу на фінансову безпеку підприємства. Досліджено вплив параметрів моделі фінансування на оптимізацію значення структури капіталу підприємства і його фінансову рентабельність.*

Ключові слова: корпоративне управління; фінансова безпека; структура капіталу; фінансова рентабельність.

Financial security as a criterion for the quality of corporate governance

Abstract. *The essence of corporate governance in terms of impact on the financial security of the enterprise is analyzed. The influence of the parameters of the financing model on the optimization of the value of the capital structure of the enterprise and its financial profitability is investigated.*

Keywords: corporative management; financial security; capital structure; financial profitability.

В найбільш узагальненому вигляді корпоративне управління є системою відносин між органами управління суб'єкта господарювання із зацікавленими особами, створеною з метою забезпечення його ефективної діяльності. Особливості організаційно-правової форми господарювання обумовлюють характерні риси формування власності і корпоративного управління підприємства, визначають процедури і механізми прийняття управлінських рішень, спрямованих на реалізацію стратегічних завдань і досягнення цільових параметрів його функціонування. З огляду на особливості функціонування, управління корпоративним підприємством відображає систему господарських (соціально-економічних) відносин між суб'єктами внутрішнього інституціонального середовища щодо участі у формуванні капіталу/майна, діяльності, управлінні, розподілу прибутків і ризиків. [1, с. 628].

Перенос акценту корпоративного управління на інтегрований підхід до прийняття комплексу фінансових рішень фокусує увагу на динамічному характері процесів в сучасній корпорації, посилюючи вплив на фінансовий аспект діяльності господарюючого суб'єкта. Основною метою реалізації концептуальних засад корпоративного управління стає забезпечення фінансової стійкості і ефективності підприємства в довгостроковій перспективі, означаючи владні повноваження приймати рішення щодо фінансування його діяльності [2, с.87].

Сучасні корпоративні підприємства здійснюють свою діяльність під впливом складного комплексу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, що, насамперед, проявляється сукупністю фінансових загроз, дія яких призводить до значних витрат і збитків, і, як наслідок, до підвищення рівня фінансової небезпеки [3, с.185]. В таких умовах одним із найважливіших завдань корпоративного управління стає забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки підприємства як передумови формування позитивних результатів його фінансово-господарської діяльності і стійкого зростання в майбутньому.

Забезпечення ефективної діяльності підприємства досягається побудовою оптимальної структури власності, що полягає в управлінні як складом власників (акціонерів, учасників), так і особливістю володіння власністю (структурою капіталу). Структура власності і корпоративне управління визначають методи узгодження інтересів різних видів власників, регулюють конфлікти інтересів між власниками і менеджментом, при цьому від структури капіталу безпосередньо залежить ризик неплатоспроможності і особливості розподілу фінансових ризиків, що є наслідком прийняття зважених рішень щодо фінансування та здійснення інвестицій. Таким чином, система корпоративного управління виступає базовою передумовою фінансової безпеки підприємства, забезпечуючи стабільну захищеність пріоритетних збалансованих фінансових інтересів, даючи змогу вчасно виявляти потенційні загрози і ризики, створюючи фундамент фінансової підтримки його успішного функціонування в перспективі.

В узагальненому вигляді фінансова безпека підприємства безпосередньо залежить від

ефективності управління процесами фінансування його діяльності. В межах загального напрямку функціонування корпорації однією з головних задач та як свідчить закордонна практика, першочерговою довгостроковою метою є необхідність збереження інвестиційної привабливості корпорації з точки зору власників її майна, що, безумовно, є цільовим завданням корпоративного управління.

Досягнення цієї мети передбачає забезпечення високого рівня доходів на вкладений капітал і, насамперед, на власні кошти. Зростання рентабельності власного капіталу безумовно пов'язано з наявністю певної частки позикових коштів в загальному обсязі майна, оскільки це підвищує віддачу власних коштів (насамперед за рахунок зменшення їх розміру, на який розподіляється прибуток). Крім того, ефективність використання власних коштів, яку відображає показник фінансової рентабельності, залежить від впливу фінансового левериджу – економічного явища, яке виникає в тому випадку, коли в структурі фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта є позикові кошти.

Теорія і практика функціонування зарубіжних підприємств підтверджують необхідність врахування взаємозалежності головних результативних показників ефективної діяльності підприємства. Як відомо, існує математичний апарат взаємозв'язку двох головних показників діяльності підприємства – економічної і фінансової рентабельності, який дозволяє визначити і проаналізувати ефективність управління структурою фінансових коштів з точки зору її впливу на найважливіші результати функціонування підприємства, що визначають рівень його фінансової безпеки.

Проведені економічні дослідження дозволили виявити тісний взаємозв'язок показника фінансової рентабельності від ціни і обсягів залучених позикових коштів, які формують структуру фінансових ресурсів корпорації. Слід зауважити, що зазначений методичний інструментарій має потенціал щодо його використання не тільки в процесі аналізу, а й при прогнозуванні майбутніх (бажаних чи орієнтовних) значень показника фінансової рентабельності як головного цільового індикатора ефективності управління фінансовою діяльністю і фінансовою безпекою підприємства зокрема та як критерію якості корпоративного управління в цілому.

В результаті дослідження встановлена аналітична залежність фінансової рентабельності від величини співвідношення позикового і власного капіталу корпорації, інших внутрішніх параметрів системи та факторів зовнішнього середовища. Оцінювання впливу усіх параметрів, що входять до моделі вибору оптимального варіанту фінансування дозволило виявити тісну, але не рівнозначну залежність зміни оптимального значення структури фінансових ресурсів при зміні різних параметрів, що впливають на її величину (реальної ставки кредитного ринку, рівня інфляції, кредитної політики банку, економічної рентабельності суб'єкта господарювання).

Проведений постоптимізаційний аналіз чутливості моделі оптимізації співвідношення позикового і власного капіталу корпорації дозволив виявити тісну, але не рівнозначну залежність зміни оптимального значення структури фінансових ресурсів при зміні різних параметрів, що впливають на її величину.

Схема проведення аналізу являє собою двохетапне дослідження:

1. Впливу окремих факторів на оптимальне значення структури фінансових ресурсів підприємства і його фінансову рентабельність. Принципом виконання аналізу було обрана послідовна зміна кожного фактору на певні значення (відповідно песимістичний, реалістичний, оптимістичний прогноз).

2. Варіації фінансової рентабельності при відхиленні від оптимального рішення.

В результаті дослідження були виявлені наступні закономірності:

1. Зростання економічної рентабельності позитивно відображається на можливих рішеннях суб'єкта господарювання стосовно залучення позикових коштів. В такій ситуації оптимальне значення структури фінансових ресурсів збільшується на величину, яка значно перевищує розмір зміни показника економічної рентабельності.

2. Дослідження впливу об`єктивних (незалежних від підприємства) умов залучення позикових ресурсів, які визначаються зовнішнім середовищем його функціонування - безризикової ставки кредитного ринку і темпу інфляції, свідчить про тісну залежність результативного показника моделі оптимізації від їх зміни. Тобто, при погіршенні умов кредитування оптимальне значення структури фінансових ресурсів підприємства зменшується в розмірах більш значних, чим зміни факторів, що аналізуються. В той же час слід відмітити, що в такій ситуації своєрідним буфером виступає одна з складових процентної ставки, а саме - премія за ризик неплатоспроможності клієнта, яка зменшується при зростанні фінансової незалежності підприємства. В зв`язку з цим значні коливання співвідношення

позикових і власних коштів обумовлюють значно менші зміни показника фінансової рентабельності.

3. Зміна ставлення банку до ризику неплатоспроможності клієнта обумовлює практично рівнозначну за розміром, але протилежну за напрямом зміну оптимального для підприємства співвідношення позикових і власних коштів і тому майже не впливає на значення показника його фінансової рентабельності.

4. Коливання ставки оподаткування прибутку, безумовно, не може чинити вплив на величину співвідношення позикових і власних фінансових ресурсів підприємства, але внаслідок існуючого механізму обов`язкових платежів господарюючих суб`єктів обумовлює протилежні коливання показника фінансової рентабельності, які втім, дещо послаблені дією інших складових моделі.

5. Отримані внаслідок коливань внутрішніх параметрів системи значення співвідношення позикових і власних коштів ілюструють оптимальність знайденого рішення. Як свідчить проведений аналіз, відхилення величини структури фінансового капіталу підприємства від розрахованого оптимального значення у всіх випадках супроводжуються зниженням показника фінансової рентабельності.

Проведений постоптимізаційний аналіз чутливості дозволяє говорити про запропоновану модель оптимізації структури капіталу підприємства не тільки як про ефективний інструментарій управління позиковими ресурсами, а й про необхідну передумову забезпечення його фінансової безпеки, яка, виступаючи узагальненим критерієм якості корпоративного управління, значно підвищує ефективність діяльності в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринюк Н.А. Корпоративні підприємства: сутність та особливості // Молодий вчений - Херсон, 2017. – № 43 (17). – С. 626-630. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3_147 (дата звернення: 19.02.2022).

2. Buckley P. J., Ghauri P. N. Globalisation, economic geography and the strategy of multinational enterprises. *Journal of International Business Studies*. 2004. Vol. 35. Issue 2. P. 81–98.

3. Dokiienko L., Hrynyuk N., Lapko O., Kramarev H. Financial security diagnostics tools for corporate enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. №3(34). P.184–194. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i34.215477.

Гринюк Наталія Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедри світової економіки, Державний торговельно-економічний університет, Київ, e-mail: nataliyahrynyuk@gmail.com

Hrynyuk Nataliya A. **–** PhD in Economic, Associate Professor, Associate Professor of the Department of World Economy, State University of Trade and Economics, Kyiv, e-mail: nataliyahrynyuk@gmail.com

УДК 631.1:338:51

В. В. Джеджула

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АУДИТ ЯК НАПРЯМОК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *У роботі розглянуто поняття енергетичного аудиту та вплив його проведення і впровадження результатів на діяльність підприємств. Запропоновано напрямки зменшення споживання енергії для підприємств.*

Ключові слова: енергоаудит, підприємство, ефективність, управління, енергозбереження.

ENERGY AUDIT AS A WAY TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF THE COMPANY

Abstract. *The work considers the concept of energy audit and the impact of its conduct and implementation of the results on the performance of enterprises. The directions of reduction of energy consumption by enterprises are suggested.*

Keywords: energy audit, enterprise, efficiency, management, energy conservation.

Значне зростання вартості природного газу і електричної енергії призвело до збільшення витрат підприємств на енергоносії. Вартість енергоносіїв безпосередньо впливає на собівартість продукції підприємства і зменшує прибуток підприємств. Підприємства змушені шукати резерви зменшення витрат і одним із шляхів зменшення енергоспоживання є проведення професійного енергетичного обстеження - енергетичного аудиту [1-6]. Існує багато визначень енергетичного аудиту. Відповідно до ДСТУ ІБО 50002:2016 [1]: «Енергетичний аудит - систематизований аналіз використання енергії та споживання енергії у межах, визначених характером та обсягом робіт з енергетичного аудиту з метою визначення, кількісного вираження та підготовки звіту про можливості підвищення рівня досягнутої/ досяжної енергоефективності». Відповідно до сучасної класифікації існує три основних типи енергетичних аудитів: 1-го, 2-го і 3го типів.

Перший тип дозволяє здійснити початкове визначення переліку заходів з енергозбереження, другий тип дозволяє здійснити техніко-економічну оцінку запропонованих заходів, визначити екологічні вигоди від провадження заходів, тому що багато підприємств сталять комплексну задачу - зниження споживання енергоресурсів і зменшення шкідливих викидів в атмосферу.

Третій тип – це найбільш ґрунтовне дослідження, дозволяє комплексно оцінити величину потенціалу енергозбереження підприємства. Кожне підприємство в цілому, або його окремі ланки, технологічні процеси мають певний потенціал енергозбереження.

Потенціал енергозбереження підприємства – це сукупність ресурсів, що можуть бути залученими у виробництві, а також і ті, що можуть не використовуватися на цей час, але наділені певними резервами у формах, що дозволяє їх економічно обґрунтоване і технічно досяжне використання.

Оптимальне енергетичне споживання цього ресурсу підприємством або його структурним підрозділом, окремою ланкою енергоспоживання можна визначити згідно з рівнянням [2]:

$$N_{opt}^{i} = N_{f}^{i} - \Pi_{i}, \tag{1}$$

де N_{opt}^{i} − оптимальне (технічно досяжне і економічно обґрунтоване) споживання *i*-го енергетичного ресурсу, кВт×год; N_{f}^{i} − фактичне споживання *i*-го енергетичного ресурсу, кВт×год;

Π_i – потенціал енергозбереження *i*-го енергетичного ресурсу для об’єкта, що досліджується, кВт×год.

Основна мета проведення енергоаудиту – надати замовнику сукупність технічно досяжних і економічно обґрунтованих заходів енергозбереження і підвищення енергоефективності які дозволять зменшити потенціал енергозбереження і залучити його у виробництво.

Одним із сучасних і рентабельних заходів енергозбереження є використання теплових насосів [2-4]. Ціна на газ для промислових підприємств станом на лютий становить від 30 до 70 грн за 1 м^3, вартість електроенергії теж залежить від багатьох факторів і в середньому знаходиться в діапазоні від 3 до 7 гривень за кВт год. Для конкретного підприємства на якому проводився енергоаудит тарифи становили: газ 32 грн 1 м^3, вартість електроенергії 3 грн за кВт год. Тоді прийнявши сезонний коефіцієнт ефективності для теплового насосу SCOP =2,8 розрахуємо вартість одиниці теплової енергії генерованої з різних джерел (рис 1).

Рис. 1. Вартість кВтхгод енергії з різних джерел, грн

За результатами енергоаудиту на промисловому підприємстві було прийнято рішення рекомендувати замовникам замінити 4 газових котла потужність по 500 кВт кожен на теплові насоси. Вартість заміни і модернізації досить значна і становить близько 33,6 млн грн. Але і річна економія ресурсів теж досить значна і згідно до розрахунків аудиторі становить 9,3 млн грн при тарифах станом на лютий 2022 року. Результати моделювання інвестиційного процесу енергозбереження зведено до таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники безперервної інвестиційної моделі впровадження заходів енергозбереження

Коефіцієнт дисконтування	r	0,08	Простий термін окупності	3,627
Щорічний бездисконтний дохід (економія), млн. грн	D	9,28	Чистий дисконтний дохід за 10 років NPV, млн. грн	29
Капітальні інвестиції, млн грн	K	33,66	Індекс дохідності дисконтний	1,85

Таким чином запропонований захід енергозбереження є досить вигідним і дозволяє відмовитися від постійно зростаючого у ціні природного газу. За нинішніх тарифів захід окупиться майже за 4 роки, а при їх зростанні – ще швидше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ ISO 50002:2016 Енергетичні аудити. Вимоги та настанова щодо їх проведення (ISO 50002:2014, IDT)

2. Джеджула В. В. Енергозбереження промислових підприємств: методологія формування, механізм управління : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2014. 347 с.

3. Геєць В.М. Розвиток та взаємодія економічної та енергетичної політики в Україні. Вісник НАН України. 2016. № 2. С. 46-53.

4. Бевз В.В. Розвиток механізму енергозбереження на підприємствах харчової промисловості. Вчені записки: зб. наук. праць. К. : КНЕУ, 2011. № 13. С. 169-173.

5. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.

6. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю. Стан та перспективи розвитку енергосервісних компаній в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2020. №3-4. С. 124-131

Джеджула В'ячеслав Васильович – д-р. екон. наук, професор, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, djedjula@vntu.edu.ua

Dzhedzhula Viacheslav - Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, city of Vinnytsia. Vinnytsia, djedjula@vntu.edu.ua

УДК 338.01.36

С. М. Демидюк
А. О. Князевич

ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

Анотація. *Досліджено економічну категорію «підприємництво», запропонована авторська дефініція. Визначено інноваційний характер підприємницької діяльності як чинника економічного зростання на мікро- та макрорівнях.*

Ключові слова: підприємництво; інноваційна діяльність; спеціалізація; кооперація виробництва.

ENTREPRENEURSHIP AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH

Abstract. *The economic category "entrepreneurship" is studied, the author's definition is offered. The innovative nature of entrepreneurial activity as a factor of economic growth at the micro and macro levels is determined.*

Keywords: entrepreneurship; innovation activity; specialization; production cooperation.

Дослідження регулювання підприємницької діяльності передбачає використання порівняльно-інституціонального підходу, при якому необхідним є врахування того факту, що не тільки підприємці, а й державні службовці (бюрократи) є обмежено раціональними та у повсякденній діяльності переслідують можливість максимізації власної вигоди, що може проявлятися у опортуністичній поведінці. Теоретичні питання регулювання підприємницької діяльності розглядали у своїх працях значна кількість всесвітньо відомих вчених. Основними економічними школами, які розробляли дану проблематику були лібералізм, кейнсіанство, марксизм, дирижизм, нова інституціональні теорія та ін.

Ключовим фактором економічного зростання є інституціональна структура і її дія на стимули не лише до винаходів і інновацій, але і до ефективнішої організації виробничого процесу, до зменшення трансакційних витрат на ринках товарів і ресурсів, до створення юридичної системи для контролю над виконанням контрактів, до визначення і захисту прав власності, і головне, до збереження усіх цих стимулів. Інститути – це системи, які люди винаходять, щоб зменшити невизначеність в стосунках один з одним. В результаті створення організацій при існуючих інститутах в суспільстві складається група інтересів, виживання якої залежить від збереження цих інститутів [1].

Неоінституціоналізм опирається на принцип «методологічного індивідуалізму», який визнає реально діючими учасниками соціального процесу не групи або організації, а індивідів. Згідно з цим принципом, колективні спільноти (наприклад, фірми або держава) не мають самостійного існування, окремого від складових їх членів, і тому повинні пояснюватися з точки зору цілеспрямованої поведінки індивідів [2].

В ринковій економіці будь-яке виробництво створюється з метою задоволення потреб споживачів на локальному, національному чи глобальному рівнях та буде функціонувати до тих пір, поки задовольнятиме ці потреби не гірше за свої конкурентів та матиме певний рівень рентабельності. Якщо ж конкретне підприємство не зможе задовольняти потреби споживачів чи буде збитковим, то воно збанкрутує та буде ліквідованим. При цьому основним завданням держави є сприяння виконання своїх функцій приватними товаровиробниками шляхом створення ефективної системи правил їх взаємодії (системи правопорядку) та забезпечення її ефективного функціонування. Крім того, для передачі інформації від споживачів до виробників (про потреби, їх якісні та кількісні характеристики) та в зворотному напрямі (реклама, формування та стимулювання пропозиції товарів, робіт та послуг) може використовуватися два механізми: механізм централізованого планування (який згідно історичного досвіду неможливо в повній мірі створити та використовувати і який в більшості випадків є неефективним через виникнення дефіциту та скорочення асортиментної лінійки вироблюваних товарів та послуг) та механізм цін (який виникає та підтримується спонтанними силами ринку і тому є набагато ефективнішим за централізоване планування).

Функція ж підприємців на думку Й. Шумпетера полягає в тому, щоб реформувати або революціонізувати виробництво, використовуючи винаходи або, в загальнішому сенсі, використовуючи нові технологічні рішення для випуску нових товарів або виробництва старих товарів новим способом, відкриваючи нові джерела сировини і матеріалів або нові ринки, реорганізуючи галузь і т. д. Робити щось нове завжди важко, і реалізація нововведення утворює самостійну економічну функцію, по-перше, оскільки усе нове лежить за межами рутинних, зрозумілих усім завдань і, по-друге, оскільки доводиться долати опір середовища, який залежно від соціальних умов може відбуватися в самих різних формах, починаючи від простої відмови фінансувати або купувати нові товари і закінчуючи фізичною розправою з людиною, яка спробує створити щось нове. Щоб діяти упевнено за межами звичних процедур і правил та долати опір, потрібні особливі здібності, які властиві лише невеликій частині населення, і саме ці здібності визначають як підприємницький тип, так і підприємницьку функцію [3].

У вітчизняних наукових колах підприємництво розглядається в різних аспектах і в багатьох випадках увага акцентується на тому, що ця діяльність зазвичай ґрунтується на приватній формі власності. Згідно Господарського кодексу України, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [4].

При формулюванні власної дефініції економічної категорії «підприємництво» використовувались напрацювання лібералізму та неоінституціоналізму, які на думку авторів на даний час є найбільш актуальними та адекватними теперішній економічній ситуації. Так, на нашу думку, підприємництво – це діяльність, яка ґрунтується на впровадженні інновацій з метою поглиблення спеціалізації та кооперації виробництва, спрямована на отримання економічного ефекту та ведеться на власний ризик і відповідальність. Тобто головною особливістю підприємництва є його інноваційність.

Підприємницька діяльність є визначальним чинником економічного зростання будь-якої країни світу. При цьому розвиток підприємництва в окремо взятій країні і в окремо взятій сфері економічної діяльності значною мірою залежить від ефективності функціонування системи правопорядку, дотримання прав приватної власності, створенні конкурентного середовища, рівноправності економічних агентів, а також наявності ефективних «правил гри» та відсутності різноманітних обмежень та перепон для впровадження інноваційної діяльності. Тобто результативність підприємницької діяльності значною мірою залежить від створеної системи її регулювання як в межах національної економіки, так і в межах окремо взятої сфери господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Норт Д.С. Парадокс Запада. М.: Из-во Моск. Ун-та, 2004. 416 с.

2. Kapelyushnikov R. The multiplicity of institutional worlds: The Nobel prize in economic sciences-2009:
Working paper (Part 1). Moscow: State University – Higher School of Economics, 2010.52 p.

3. Schumpeter's Capitalism, Socialism and Democracy. A Twenty-First Century Agenda. Edited By L. Burlamaqui, R. Kattel. 2019, 332 p.

4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 19–20, 21–22. С. 144.

Демидюк Сергій Максимович, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, e-mail: sergej080@ukr.net

Князевич Анна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, e-mail: kniazevich.a@gmail.com

Demydiuk Serhii M., PhD in Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management, Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities", Rivne, e-mail: sergej080@ukr.net

Kniazevych Anna A., Doctor of Economic Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Economics, Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities", Rivne, e-mail: kniazevich.a@gmail.com

УДК 330.3:658

В. В. Дикань
Н. Л. Фролова

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Навчально-науковий інститут «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Анотація. *Досліджено особливості впливу цифровізації на діяльність суб'єктів малого та середнього бізнесу. Доведено доцільність застосування системного підходу до забезпечення економічної безпеки суб'єктів даного сектору. Сформовано механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів малого та середнього бізнесу в умовах цифрової трансформації середовища їх функціонування.*

Ключові слова: суб'єкти малого та середнього бізнесу, цифровізація, цифрова трансформація, економічна безпека, система, механізм.

FORMATION OF A MECHANISM FOR ENSURING ECONOMIC SECURITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

Abstract. *The features of the impact of digitalization on the activities of small and medium-sized businesses are studied. The expediency of applying a systematic approach to ensuring the economic security of subjects in this sector is proved. A mechanism for ensuring the economic security of small and medium-sized businesses in the context of digital transformation of their operating environment has been formed.*

Keywords: small and medium-sized businesses, digitalization, digital transformation, economic security, system, mechanism.

Цифровізація сьогодні виступає ключовим драйвером зростання бізнесу і водночас викликом його стабільному функціонуванню. Активне використання цифрових технологій, реєстрів, баз даних та інформаційних систем для обробки, зберігання та розкриття даних, з одного боку, зумовлюють суттєві зміни умов ведення бізнесу, сприяють підвищенню ефективності виконання рутинних завдань, формуванню нових підходів до організації роботи, якісній перебудові бізнес-процесів і моделі, а з іншого – створюють нові ризики стабільному розвитку бізнес-суб'єктів.

Тому вирішення проблем забезпечення економічної безпеки в сучасних реаліях цифровізації соціально-економічних систем є важливим і актуальним завданням для національної економіки. Для нівелювання впливу цифрових загроз на діяльність суб'єктів малого та середнього бізнесу важливо сформувати ефективну систему та механізм забезпечення їх економічної безпеки.

Активізація процесів цифровізації економіки та суспільства на національному рівні здійснила різнобічний вплив на умови ведення бізнесу в країні. З одного боку, бізнес-суб'єкти виступають споживачами нових цифрових сервісів та інфраструктурних можливостей, що сприяє покращенню комунікації з партнерами, клієнтами, співробітниками, підвищенню прозорості бізнес-процесів та економічної інформації підприємств, активізації інноваційної діяльності бізнес-суб'єктів і розбудові сучасної інформаційної інфраструктури. Поряд з цим значні можливості цифровізація створює і для забезпечення економічної безпеки малого і середнього бізнесу. Проактивне реагування на різного роду ризики та загрози на сьогодні неможливі без сучасних цифрових рішень. Вельми широке поширення набули технології відеоаналітики, а також збір даних від різноманітних IoT-пристроїв. Перенесення частини інфраструктури систем безпеки в хмару забезпечує гнучкість, масштабованість і мобільність таких рішень, а популярні на ринку систем безпеки програмні продукти пропонують споживачам мобільні додатки з функціональністю. Ринок систем безпеки готовий до інтеграції з цифровою економікою в частині застосування цифрових технологій та інфраструктури.

З іншого боку, зважаючи на складність процесів цифрової трансформації і непередбачуваність результатів її реалізації слід вказати і на цифрові загрози та виклики стабільному функціонуванню суб'єктів малого та середнього бізнесу, що зумовлено обмеженістю ресурсів для передбачення,

нівелювання ризиків та подолання наслідків їх виникнення. Посилення цифрових ризиків впливає на рівень економічної безпеки малих та середніх підприємств, зумовлюючи негативний вплив на їх репутацію, довіру з боку стейкхолдерів, позиції на ринку, конкурентоспроможність, скорочуючи їх інвестиційні та інноваційні можливості. Адекватною відповіддю на посилення викликів цифрового суспільства мають стати системні зміни в управлінні економічною безпекою підприємств.

Ключовим завданням для малого та середнього бізнесу в умовах цифрової трансформації є мінімізація ризиків діяльності, що може бути реалізовано на основі розроблення та впровадження дієвого механізму забезпечення економічної безпеки. Останній має бути органічно вбудований у систему управління бізнес-суб'єктом та сприяти досягненню його основних цілей. У загальному вигляді такого роду механізм представляє собою комплекс методів та інструментів впливу на процес розроблення управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію негативного впливу загроз економічній безпеці та забезпеченню конкурентоспроможності підприємства. Метою управління економічною безпекою суб'єктів малого та середнього бізнесу слід визначити забезпечення їх сталого розвитку і конкурентоспроможності на ринку.

Щодо ключових завдань управління економічною безпекою суб'єктів малого та середнього бізнесу, то ними є: ідентифікація і оцінювання ризиків; аналіз та оцінювання сучасного стану системи забезпечення економічної безпеки; моделювання і прогнозування стану економічної безпеки; застосування методів управління ризиками бізнес-діяльності. Щодо ключових підсистем механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів малого та середнього бізнесу, то можна виділити такі: по-перше, це методична підсистема, яка включає показники та індикатори оцінювання рівня економічної безпеки, методики оцінювання ризиків та ідентифікації загроз, методи прогнозування рівня економічної безпеки; по-друге, регулятивна підсистема, яка включає спектр інструментів та методів розподілу та використання ресурсів і резервів, стимули та санкції; по-третє, забезпечуюча підсистема, що включає інформаційну, кадрову, інституційну та ресурсну системи. Досягнення мети управління економічною безпекою малого та середнього бізнесу в значній мірі залежить від методів керування ризиками, найбільш дієвими з яких на сьогодні є: страхування; аутсорсінг; хеджування; диверсифікація; антикризове управління; формування портфелю бізнес-стратегій; впровадження цифрових технологій; реорганізація; реінжиніринг бізнес-процесів тощо.

Дикань Валерія Володимирівна, д-р екон. наук, професор, професор кафедри управління та адміністрування, Навчально-науковий інститут «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Харків, e-mail: valeriya.prof2015@gmail.com.

Фролова Наталія Львівна, канд. екон. наук, старший викладач кафедри управління та адміністрування, Навчально-науковий інститут «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Харків, e-mail: fro_nata@ukr.net.

Dykan Valeria V. – Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management and Administration, Karazin Business School, VN Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, e-mail: valeriya.prof2015@gmail.com.

Frolova Nataliia L. – PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Management and Administration, Karazin Business School, VN Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, e-mail: fro_nata@ukr.net.

УДК 631.67

Л. І. Дідковська

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗРОШУВАНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація. *У роботі висвітлено сучасний стан зрошуваного землеробства, розкрито основні проблеми та перспективи розвитку гідромеліоративної галузі України.*

Ключові слова: зрошуване землеробство; урожайність; тариф на зрошувальну воду; об'єднання водокористувачів.

Current state and problems of irrigated farming development

Abstract. *The current state of irrigated agriculture is highlighted, the main problems and prospects of development of the reclamation industry of Ukraine are revealed.*

Keywords: irrigated farming; yield; tariff for irrigation water; water users association.

Впровадження зрошуваного землеробства є вирішальним фактором у забезпеченні комфортних умов для вирощування сільгоспкультур. У сучасному сільському господарстві роль іригації важко переоцінити, адже близько 19 млн га орних земель України потребують проведення зрошувальних заходів. Наразі на національному рівні розпочато відродження гідромеліоративної галузі. Так, у 2019 р. схвалено Стратегію зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року; у 2020 р. затверджено План заходів із реалізації зазначеної Стратегії; у 2021 р. Міністерство аграрної політики та продовольства України ініціювало реалізацію пілотного проєкту із відновлення меліоративних систем в Одеській, Херсонській, Миколаївській та Запорізькій областях.

У 2020 р. під зрошенням обліковувалося лише 551,4 тис. га. (в т.ч. під високоефективним краплинним зрошенням – 69,8 тис. га). Слід зазначити, що площі під зрошенням мають позитивну динаміку до зростання. Тож, протягом останніх п'яти років (2015-2020 рр.) зазначені площі під зерновими та зернобобовими збільшилися на 73,1%, під соняшником – на 50,2%, овочами відкритого ґрунту – на 19,5%, картоплею – на 18,4%. У 2020 р. серед овочевих культур найбільше зрошувалося томатів (9,9 тис. га), цибулі (4,0 тис. га) та моркви (1,9 тис. га).

У 2020 р. на политих землях підприємств було зібрано 188,5 тис. га зернових та зернобобових культур, 87,3 тис. га сої та 72,1 тис. га соняшника тощо. При цьому, урожайність сільськогосподарських культур на политих землях на 21-40% перевищувала середню врожайність у підприємствах (табл. 1.).

Водночас, згідно оцінок провідних науковців [1, С. 156] фактично досягнуті рівні врожайності на зрошенні озимої пшениці становили 8-10 т/га, кукурудзи на зерно – 13-15 т/га або щонайменше в 2,6 раза вище, ніж урожайність зазначених сільгоспкультур без поливу. Овочеві культури найкраще реагують на додаткові поливи та мають високі прибавки врожаїв. Так, у 2019 р. додатковий дохід поливного гектара з овочевими культурами становив близько 140 тис. грн [2].

Розглянемо виробництво сільгоспкультур у підприємствах на политих землях. Так, у 2020 р. валовий збір зернових та зернобобових становив 1115 тис. тонн, соняшника – 193,9 тис. тонн, сої – 259,7 тис. тонн, овочів відкритого ґрунту – 1210 тис. тонн. Протягом останніх років спостерігалась позитивна динаміка зростання показників валового виробництва для багатьох сільгоспкультур (крім сої та картоплі).

У 2020 р. на потреби зрошення використано 1452 млн м^3 водних ресурсів, що становить п'яту частину загальної кількості використаної свіжої води в Україні. На іригаційні потреби в Херсонській області було використано 898 млн м^3 води, в Одеській – 180 млн м^3, в Запорізькій – 172 млн м^3 води (табл. 2).

Як відомо, високі тарифи на подачу зрошувальної води є одним з основних обмежуючих факторів при вирішенні доцільності впровадження поливних робіт. Згідно даних науковців НААН України встановлено оптимальну вартість гідромеліоративних заходів. Так, у 2020 р. за умови вартості

зрошення (в т.ч. тарифу на транспортування, плати за спецводокористування і обслуговування іригаційних засобів) близько 4-5 грн/м3 при вирощуванні пшениці озимої, кукурудзи, сої та соняшника прибуток складатиме 12 тис. грн/га, а термін окупності інвестицій в реконструкцію та будівництво нових систем зрошення не перевищуватиме 10 років. На думку фахівців, наразі найбільш сприятливою вартістю зрошувальної води є 3-3,5 грн/м3 (за умови збільшення реальних поливних земель принаймні вдвічі), оскільки за такого рівня витрат можливо забезпечити самоокупність здійснення гідромеліоративних заходів [1, С. 153].

Таблиця 1

Урожайність сільгоспкультур у підприємствах у 2020 р.*

С.-г. культура	Середня урожайність, ц/га	Середня урожайність на политих землях, ц/га	Урожайність на политих землях у % до середньої урожайності
1	2	3	4
Зернові та зернобобові культури	46,4	59,1	127,4
Соняшник	21,4	26,9	125,7
Соя	21,3	29,7	139,4
Картопля	229,4	277,2	120,8
Овочі відкритого ґрунту	396,1	529,3	133,6

* Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України.

Таблиця 2

Використання водних ресурсів у 2020 р.

Область	Забрано води із природних водних об’єктів, млн м^3	Використано свіжої води, млн м^3	Використано на потреби зрошення	
			млн м^3	% до заг.кількості використаної води
Херсонська	1736	952	898	94,3
Запорізька	1134	1154	172	14,9
Одеська	820	310	180	58,1
Дніпропетровська	1012	765	32	4,2
Миколаївська	264	227	106	46,7
Всього по Україні	9952	7238	1452	20,1

* Джерело: сформовано на основі даних Держводагентства України.

Крім того, до проблемних чинників, що гальмують розвиток зрошуваного землеробства, належать такі: недосконалість системи управління галуззю; незадовільний стан зрошувальної інфраструктури, нестача сучасних дощувальних машин, втрати води при транспортуванні, відстороненість водокористувачів при вирішенні питань управління та формування тарифів на воду тощо. У 2022 р. очікується ухвалення урядом законопроєкту «Про організації водокористувачів (ОВК) та стимулювання гідротехнічної меліорації земель», яким передбачено здійснення ремонту, модернізації та будівництва нових зрошувальних систем коштом ОВК.

Висновки: Зрошуване землеробство є гарантом продовольчої безпеки країни. Проте, наразі гідромеліоративна галузь потребує реформування. Особливу увагу слід приділити питанням залучення інвестицій; модернізації зрошувальної інфраструктури й поліпшення експлуатації та управління іригаційними системами; формування науково обґрунтованих тарифів на зрошувальну воду; залучення водокористувачів до управління об’єктами інфраструктури зрошення та формування тарифів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ромащенко М.І., Сайдак Р.В., Матяш Т.В., Яцюк М.В. Ефективність зрошення залежно від вартості води. Меліорація і водне господарство. – 2021. - №2.- С. 150-159.

2. Кернасюк Ю.В. Адаптація до кліматичних змін: економіка технологій поливу. Економічний гектар. 2020. http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/17754-adaptatsiia-doklimatychnykh-zmin-ekonomika-tekhnolohii-polyvu.html

Дідковська Людмила Іванівна **–** кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м.Київ, e-mail: luda_d2005@ukr.net

Didkovska Liudmyla I. – candidate of economic sciences, senior research fellow, senior research fellow, State Organization "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, e-mail: luda_d2005@ukr.net

УДК: 658.15: 338.5

Л. М. Докієнко[1]

ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ПРИВАБЛИВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

[1]Міжнародний університет фінансів

Анотація. *Розглянуто фінансові драйвери забезпечення інвестиційної привабливості підприємства на основі концепції вартісно-орієнтованого управління. Визначено переваги, недоліки та перешкоди щодо їх практичного застосування.*

Ключові слова: інвестиційна привабливість підприємства; вартісно-орієнтоване управління; вартісні показники.

VALUE-BASED MANAGEMENT OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE ENTERPRISE

Abstract*: The financial drivers to ensure the investment attractiveness of the enterprise based on the concept of value-based management are considered. The advantages, disadvantages and obstacles to their practical application are identified.*

Keywords: investment attractiveness of the enterprise; value-based management; value indicators.

Інвестиційна привабливість підприємства є показником сукупної вартості підприємства та являє собою набір об'єктивних і суб'єктивних характеристик, необхідних для задоволення інтересів всіх учасників інвестиційного процесу. Інвестиційна привабливість підприємства характеризується не тільки стабільністю фінансового стану та відповідним рівнем фінансових результатів, а також конкурентоспроможністю продукції, рівнем ризикованих інвестицій і можливістю посилення інновацій, рівнем корпоративного управління та діловим іміджем тощо.

Ефективність процесу управління інвестиційною привабливістю підприємства залежить від системи його інформаційного забезпечення та використовуваних методичних підходів до її оцінки. Найбільш поширені на сьогодні підходи до оцінки інвестиційної привабливості підприємства (рейтинговий, ранговий, коефіцієнтний, експертний, інтегральний), на жаль, не дають цілісного уявлення про її рівень чи стан та не можуть претендувати на виключну універсальність і абсолютну об'єктивність. Відповідно, проблема обґрунтування вартісних фінансових драйверів управління інвестиційною привабливістю підприємства є вкрай актуальною і потребує подальшого дослідження.

Розгляду механізму вартісно-орієнтованого управління (VBM) фінансами підприємства присвячена значна кількість наукових праць останніх років [1,2,3], тоді як поєднання, взаємозв’язок та взаємовплив механізмів VBM та інвестиційної привабливості підприємства розглянуті недостатньо. На думку автора, саме вартісно-орієнтований підхід до управління інвестиційною привабливістю підприємства є найбільш ефективним з точки зору реалізації фінансової стратегії його подальшого розвитку з урахуванням інтересів стейкхолдерів [4].

Використання VBM та вартісно-орієнтовних фінансових показників на сьогодні набуває все більшого поширення в практиці підприємств та дозволяє досягти ряду переваг, у тому числі, стосовно забезпечення відповідності інтересам власників та можливостями залучення додаткових інвестиційних ресурсів. Актуалізація вартісно-орієнтованого управління інвестиційною привабливістю підприємства визначається також і зростаючою динамікою корпоратизації суб’єктів господарювання, виходом їхніх акцій на біржовий та позабіржовий фондовий ринок, активізацією обігу цінних паперів акціонерних товариств, збільшенням обсягів фінансових операцій з установами фінансового ринку тощо.

VBM спрямоване на ефективне функціонування підприємства з позиції орієнтації його діяльності на досягнення стратегічних цілей, задоволення інтересів різних груп стейкхолдерів та залучення інвестицій, які генерують приріст вартості, а це, в свою чергу, свідчить про конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість підприємства. Відповідно, вартісно-орієнтована концепція управління підприємством та його інвестиційною привабливістю є найбільш успішною, оскільки відповідає сучасним ринковим умовам функціонування, а зміна вартості як критерій ефективності діяльності враховує майже всю інформацію, пов’язану з його діяльністю. Крім того, відкритість та стабільність

функціонування є важливими характеристиками з позиції інвесторів, а створення вартості є результатом процесу інвестування в ті сфери і напрями, в яких підприємство має ринкові конкурентні переваги.

Таким чином, на думку автора, застосування методів та інструментів системи VBM є кращим способом забезпечення відповідного рівня інвестиційної привабливості підприємства, оскільки спрямовано на максимізацію акціонерної та ринкової вартості підприємства, а зростання капіталізації є метою, об'єднуючою як короткострокові цілі менеджерів різних ланок, так й довгострокові стратегії власників.

В рамках концепції VBM у сучасній практиці прийнято використовувати наступні ключові показники: EVA (економічна додана вартість), MVA (ринкова додана вартість), SVA (акціонерна додана вартість), CFROI (рентабельність інвестицій на основі грошового потоку), CVA (грошова додана вартість), TSR (сукупна акціонерна доходність) [2,5].

Максимально ефективна послідовність формування фінансових показників VBM полягає в тому, щоб побудувати їх у правильному напрямку і визначити зв'язки між ними, адже кожен з них цікавий самі по собі і забезпечує корисні результати, а в поєднанні один з одним вони створюють потужну структуру формування інвестиційної привабливості підприємства. Взаємозв’язок фінансових показників вартісно-орієнтованого управління у контексті досягнення бажаного рівня інвестиційної привабливості підприємства (**$ІП_П$**) в рамках запропонованої автором моделі буде мати наступний вигляд (рис.1).

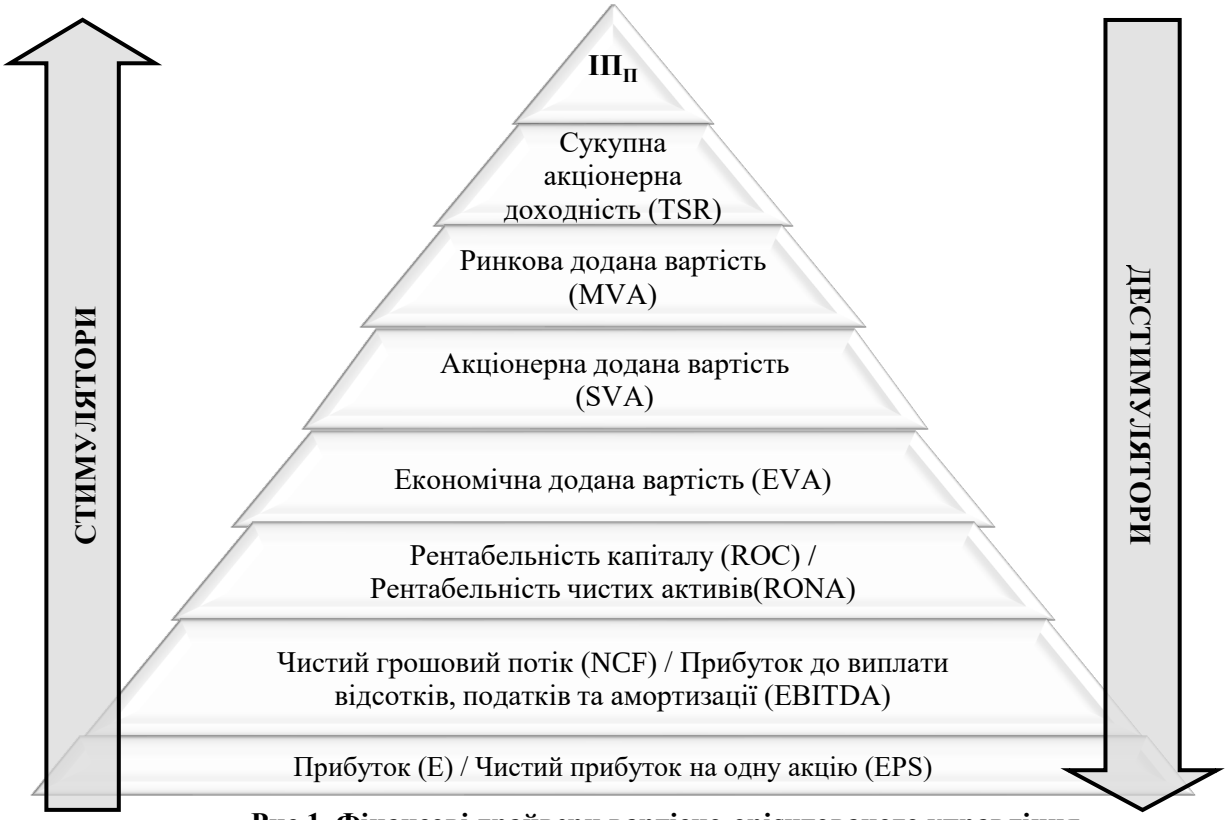

Рис.1. Фінансові драйвери вартісно-орієнтованого управління інвестиційною привабливістю підприємства

Забезпечення інвестиційної привабливості підприємства здійснюється за умови визначення усіх факторів, що впливають на її рівень та стан як зовні, тобто з боку держави, регіону та галузі, так і із середини, із боку самого підприємства. Виходячи із цього, оцінку інвестиційної привабливості підприємства на основі VBM варто проводити з урахуванням всіх стимуляторів (можливостей та перспектив росту і розвитку) та дестимуляторів (потенційних загроз, що стримують зростання вартості підприємства та його інвестиційної привабливості).

Перш ніж запроваджувати у практику управління інвестиційною привабливістю підприємства на основі VBM, варто окреслити переваги, перешкоди та недоліки такого підходу.

До основних недоліків використання концепції VBM прийнято відносити: недостатню достовірність у зв’язку з використанням прогнозних даних для визначення ключових вартісних

фінансових показників; складність переведення показників фінансового обліку у показники управлінського обліку; ризики маніпулювання даними з боку топ-менеджерів та зацікавлених осіб; суттєві витрати на процес практичного впровадження. Світовий досвід показує, що концепція VBM більш придатна для капіталомістких, виробничих галузей економіки; до використання VBM мають кращу підготовку ті компанії, які відчувають фінансові труднощі, аніж ті, які тільки створили бізнес або функціонують максимально ефективно; використання VBM є дуже складним процесом, оскільки передбачається кардинальна зміна сформованих норм корпоративної культури [6].

В українській економіці також існує ряд перешкод, які роблять дану концепцію менш ефективною: низький рівень розвитку фондового ринку; відсутність відкритості суб'єктів бізнесу; невизначеність багатьох зовнішніх умов (законодавство, упереджене ставлення державних органів з політичних причин, низький рівень захищеності інтересів підприємства через недосконалу судову владу тощо); короткий лаг прогнозованості тенденцій розвитку економіки в цілому та свого сегменту ринку; відсутність бажання з боку власників і топ-менеджерів застосовувати новітні підходи враховуючи їх високу вартість і складність; недостатня обізнаність із засадами та перевагами VBM; необхідність використання новітніх цифрових технологій, які мають досить високу вартість; необхідність переосмислення всієї діяльності підприємства та підпорядкування її процесів єдиній меті – генеруванню доданої вартості.

В той же час, управління інвестиційною привабливістю підприємства на основі VBM, на думку автора, має і суттєві переваги: забезпечується взаємозв'язок між стратегією, вартістю та інвестиційною привабливістю підприємства; враховуються інтереси всіх стейкхолдерів у довгостроковій перспективі; аналіз вартісних фінансових драйверів з врахуванням стимуляторів та дестимуляторів дозволяє визначати основні напрями акумулювання вартості, виявляти резерви її зростання та формувати пріоритетність цілей управління як вартістю, так і інвестиційною привабливістю підприємства; дозволяє використовувати вартісні фінансові драйвери як міру результативності та цільовий орієнтир для подальшого інвестування і розвитку.

Таким чином, наведений комплекс показників вартісно-орієнтованого управління інвестиційною привабливістю підприємства дозволяє здійснити оцінку рівня ефективності VBM в цілому, та інвестиційною привабливістю зокрема; дозволить ефективному власнику (інвестору, керівнику) забезпечувати якісне управління бізнесом з позиції вартісних фінансових драйверів; забезпечує точне визначення критеріїв оцінки інвестиційної привабливості підприємства за показником зростання вартості та є інструментом прийняття відповідних фінансово-інвестиційних рішень у рамках системи корпоративного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільчук В., Чут М., Штирхун Х. Механізм вартісно-орієнтованого управління фінансами промислових підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. №2 (22). С. 101–116. URL: http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/219404/219161 (дата звернення: 14.02.2022).
2. Іоргачова М. І., Ковальова О. М., Коцюрубенко Г. М. Вартісно-орієнтоване управління в системі корпоративного управління компанією. *Економіка та держава*. 2020. №5. С. 111–115. https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.5.111
3. Mella P., Pellicelli M. The origin of value based management: five interpretative models of an unavoidable evolution. *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*. 2008. Vol. 8. URL:https://www.researchgate.net/publication/270340685_The_Origin_of_Value_Based_Management_Five_Interpretative_Models_of_an_Unavoidable_Evolution (дата звернення: 14.02.2022).
4. Докієнко Л.М. Фінансовий інструментарій оцінки інвестиційної привабливості підприємства. *Економічний вісник НУТУ «КПІ». Збірник наукових праць.* 2014. №11. URL: http://economy.kpi.ua/ru/node/794. (дата звернення: 14.02.2022).
5. Пилипенко С.М. Управління розвитком підприємств на засадах вартості: проблеми і перспективи. *Економіка і суспільство.* 2017. Вип.9. С.582-587.
6. Моісеєв В.В., Домбровська С.О. Переваги та недоліки вартісно-орієнтованого підходу до управління підприємством. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. 40. С.63-67.

Докієнко Лариса Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедрою фінансів, Міжнародний університет фінансів, Київ, e-mail: dokiienko@gmail.com

Dokiienko Larysa M., PhD in Economic, Associate Professor, Head of Department of Finance, International University of Finance, Kyiv, e-mail: dokiienko@gmail.com

УДК 130.2

Г.А. Дорошук

ХАРАКТЕРИСТИКИ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *Визначено цифрову організаційну культуру. Описані чарактеристики цифрової культури підприємства.*

Ключові слова: цифрова культура; інтелектуальна культура; характеристики цифрової культури підприємства

CHARACTERISTICS OF THE DIGITAL CULTURE OF THE ENTERPRISE

Abstract. *The digital organizational culture is defined. The characteristics of enterprise digital culture is subscribed.*

Keywords: digital culture; intellectual culture; characteristics of enterprise digital culture

Процеси розвитку і успішного впровадження інновацій на вітчизняних підприємствах тісно пов'язані з трансформацією організаційної культури до культури знань, інтеллектуальної організаційної культури. Вибір вектора організаційного розвитку та фіксація результатів розвитку багато в чому залежать від зміни культури підприємства [1]. Зміна культури процес творчий, довгостроковий, який має ряд особливостей і деколи складно реалізовується.

Інтелектуальна організаційна культура містить ряд субкультур, які її формують та служать переходом від існуючої культури до культури інтелектуального типу. Так, Г.М. Захарчин інформаційну культуру трактує як систему взаємовідносин, які виникають між усіма учасниками будь-якого інформаційного процесу, побудовану на базових цінностях і етичних нормах поведінки [2, 3]. Але з нашої точки зору конвергенція інтелектуалізації та цифрофізації економіки формує цифрову організаційну культуру підприємств, під якою слід розглядати сукупність переконань, відносин, компетенцій, норм поведінки і цінностей, поділюваних персоналом, яка сприяє створенню, придбання, освоєння цифрового способу комунікацій та прийняття управлінських рішень.

Тригером для повсюдного впровадження цифрової організаційної культури стала пандемія COVID-19, вона на відміну від «аналогової» культури передбачає проактивні дії; більш клієнтоорієнтована; при прийнятті рішень більше орієнтується на дані в режимі реального часу, ніж на минулий досвід; передбачає відмову від ієрархій на користь плоских структур; швидкість прийняття рішень вище, культура більше орієнтована на ризик.

До основних характеристик цифрової організаційної культури слід відносити:

-клієнтоорієнтованість – цифрова культура передбачає прийняття стратегічних та тактичних рішень на основі відгуків та думок клієнтів (профіль клієнта; рішення на основі даних; можливості управління даними; відношення співробітників до орієнтація на клієнта клієнтоорієнтованість);

-інновації – розуміння промисловим підприємством цінності адаптивності, гнучкості, творчості при роботі зі робота зі складнощами та змінами (гнучкість робочого місця, бюджети на інновації, швидкість впровадження);

-співробітництво – створення умов для сумісної роботи та підвищення залученості (цифрові організаційні мережі, ефективність команд, кросс-функціональні групи);

-прозорість – сильна цифрова культура потребує регулярного обміну інформацією з чесним зворотнім зв’язком як в середні промислового підприємства, так і зі стейкхолдерами (інформаційний потік, інструменти комунікації);

-децентралізація – ширина повноважень та генерації ідей щодо прийняття управлінських рішень (повноваження щодо прийняття управлінських рішень, процесу узгодження, генерація ідей співробітниками).

Розраховані індекси цифрової організаційної культури для низки промислових підприємств свідчать про початок роботи по її формуванню, але рівень $I_{цок}$≈0,5 висвічує необхідність працювати над впровадженням цифрової організаційної культури, яка стає конкурентною перевагою промислових

підприємств сьогодення. Впровадження цифрової організаційної культури не відміняє методів покращення «аналогової» організаційної культури, при цьому можуть виникати проблеми з внутрішніми комунікаціями. Для успішного формування культури необхідні три фактори: лідерство; довіра і усунення бар'єрів: організаційних (рівні ієрархії, географічна віддаленість підрозділів, система мотивації, правила просування по кар'єрних сходах, традиції проведення нарад, методики вирішення проблем) і ментальних (невміння рефлексувати, «дилема навчання» професіоналів).

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Корнєєв М.В., Шматько Н.М. Мотиваційне та соціокультурне підґрунтя активізації організаційного розвитку підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7212 (дата звернення : 18.02.2022 р.)
2. Захарчин Г.М., Любомудрова Н.П., Швед Л.Р. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві. Регіональна економіка та управління. 2019. № 2 (24), ч. 1. С.96-99.
3. Захарчин Г. М., Любомудрова Н.П. Фактор культури та емоційний інтелект в управлінні персоналом. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 48, ч. 3. С. 22-26.

Ганна Анатоліївна Дорошук **–** доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, doroshuk.anna@gmail.com

Anna Anatoliyivna Doroshuk - Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of Management, Odessa Polytechnic National University, Odessa, doroshuk.anna@gmail.com

УДК 330.112

В. В. Зянько[1]
В. О. Слюсар[1]

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД

[1]Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Здійснено аналізу факторів, які слід враховувати при розподілі прибутку на підприємствах мінеральної галузі та визначено основні напрями розподілу та використання прибутку на підприємствах мінеральних вод.*

Ключові слова: галузь мінеральних вод, прибуток, розподіл прибутку**.**

DIRECTIONS FOR USE OF PROFIT AT MINERAL WATER ENTERPRISES

Abstract. *The analysis of the factors that should be taken into account when distributing profits at the enterprises of the mineral industry was carried out and the main directions for the distribution and use of profits at the enterprises of mineral waters were determined.*

Keywords: mineral water industry, profit, profit distribution.

Розподіл прибутку на підприємстві є одним з найважливіших елементів його довгострокової діяльності, тому дослідження напрямів використання прибутку є важливим і актуальним. Проте створити універсальний механізм використання прибутку достатньо важко, адже кожна галузь та кожне підприємство галузі мають свої особливості роботи, що впливає на визначення пріоритетних напрямів фінансування господарської діяльності. Не є винятком в цьому і галузь мінеральних вод.

Метою дослідження є надання рекомендацій щодо пріоритетних напрямів розподілу прибутку для забезпечення ефективного фінансування підприємств мінеральних вод.

Для початку необхідно розглянемо суть поняття «прибуток». За визначенням Адама Сміта «прибуток – це частина вартості, що залишається після вирахування ренти та заробітної плати» [1, с. 96]. Іншими словами, прибуток, це те що залишається після того, як підприємець розраховується зі всіма витратами, які були понесені під час виробництва продукції

Сучасні вчені, зокрема С. Ф. Покропивний [3], Л. І. Шваб [4] та Н. М. Бондар [5] розглядають прибуток як частину виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства. О. О. Гетьман та В.М. Шаповал вважають, що «прибуток являє собою різницю між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, робіт, послуг), між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції» [6, с. 387]. Якщо ж порівняти останні 2 визначення між собою, то стає зрозуміло, що вони дуже схожі і визначають категорію «прибуток», як частину виручки від реалізації, що залишається у підприємства після сплати всіх необхідних витрат на його господарську діяльність.

Проте постає логічне питання, як саме можна витратити цей прибуток? Загальновідомо, що тримати кошти без чіткого призначення дуже невигідно, тому що при цьому підприємство втрачає вигоду, яку можна було б отримати використовуючи наявні ресурси. Тому доцільно розглянути шляхи використання прибутку на підприємстві.

Організаційна форма підприємства спричинює певні особливості розподілу прибутку. Наприклад, якщо це акціонерне товариство, то при розподілі прибутку воно має формування фонди виплати дивідендів та резервного фонду в тих обсягах, що визначені законодавством. Розмір відрахувань до фонду виплати дивідендів залежить від передусім від таких факторів: обсягу та структури акціонерного капіталу, кон'юнктури фінансового ринку та типу дивідендної політики, яку акціонерне товариство.

Планування розподілу прибутку здійснюється в такому порядку:

1) визначення потреби у прибутку за напрямами його використання;
2) формування цільової структури розподілу прибутку;
3) визначення пріоритетності використанні прибутку за окремими напрямами діяльності підприємства;
4) збалансування потреби в прибутку за напрямами його використання залежно від можливостей

його отримання при здійсненні господарської діяльності підприємства.

Розрахунок потреби в прибутку за напрямами його використання здійснюється за окремими елементами його складових:

– фінансуванням розвитку матеріально-технічної бази підприємства (передбачає авансування основного капіталу);

– фінансуванням приросту власних оборотних коштів (передбачає авансування власного оборотного капіталу);

– фінансовим резервом (передбачає формування фонду розвитку чи фонду регулювання цін);

– погашенням довгострокових і середньострокових кредитів банків;

– погашенням інших видів кредитних зобов'язань підприємства і виплатою відсотків за ними;

– придбанням кредитних зобов'язань, акцій інших підприємств;

– фінансуванням діяльності об'єднань, асоціацій, концернів й інших господарських структур, членом яких є підприємство;

– здійсненням соціального розвитку і заохоченням трудового колективу;

– виплатою дивідендів власникам підприємства;

– сплатою податків, інших обов'язкових платежів і внесків, передбачених законодавством.

Оцінка впливу перелічених факторів дозволяє здійснювати ранжування потреб у використанні прибутку при його формуванні.

Розглянуті напрями використання прибутку є універсальними, проте фокус, який слід здійснювати, має свої особливості залежно від галузі. У мінеральної галузі в Україні працюють в основному великі заводи, які мають достатньо велику кількість працівників, обсяги виготовлення продукції та значний капітал. Для визначення пріоритетних напрямів використання ними прибутку розглянемо внутрішнє та зовнішнє середовище їхньої діяльності.

Для початку розглянемо зовнішню ситуацію, яка склалася на вітчизняному ринку підприємств-виробників мінеральних вод (табл. 1).

Таблиця 1.

Структура ринку мінеральної води України за виробниками

№	Виробник	Торговельні марки мінеральної води	Частка ринку, у %
1	IDS Group	«Моршинська», Аляска, Миргородська, «Боржомі», «Трускавецька», імпорт з Грузії мінеральної води «Боржомі	30
2	Coca-Cola Beverages	«Bon Aqua»	16
3	Оболонь	«Прозора», «Оболонська»	6
4	Росинка	«Софія Київська»	5
5	Ерлан	«Два Океани», «Біола», «Каліпсо», «Знаменівська»	4

Виходячи з наведеної інформації стає зрозумілим, що на ринку існує досить напружена конкуренція. З табл. 1 бачимо, що об’єднання виробників контролюють 30 % ринку. Така ситуація свідчить, що для успішної роботи підприємство обов’язково має враховувати цей фактор і планувати використання коштів з метою покращення конкурентоспроможності.

Серед інших факторів, які мають суттєвий вплив на роботу підприємств мінеральної галузі, треба врахувати особливості збуту продукції, який зазвичай відбувається через магазини роздрібної торгівлі. Отже від стабільності роботи таких точок збуту багато в чому залежить успішність роботи підприємства, що виробляє мінеральну воду, що обов’язково слід враховувати при визначенні напрямів розподілу прибутку на підприємстві.

ПІдприємства-виробники мінеральних вод є досить незалежними в тому плані, що їхнє виробництво базується на видобутку води та її розливі, і тому в них немає тісної співпраці з іншими компаніями в частині закупки товарів для виробництва. Така відносна незалежність у частині створення продукту дає певне місце для маневру. Для успішного функціонування підприємства достатньо мати джерело води та власні засоби виробництва.

Звичайно, що на результати діяльності підприємств мінеральної води впливає стабільність економічної та політичної ситуації в країні, на яку вони не можу здійснювати впливу, тому аотрібно вміти пристосовуватися до тих чи інших змін економічної та політичної ситуації.

Внутрішнє середовище підприємств, що займаються видобутком води, її очисткою та розливом залежить насамперед від стабільності та ефективності роботи обладнання, адже його зупинка зумовлює для підприємства найбільші економічні втрати. Таку ситуацію теж потрібно передбачати і, щоб завчасно запобігти поломкам обладнання, треба виділяти кошти на його налагодження та ремонт.

Важливим фактором, що впливає на ефективність роботи підприємства є його працівники – робітники, управлінці, адміністративний персонал. Керівництво підприємства повинне проявляти турботу про них, що відображатиметься на їх гарному ставленні до підприємства та сприятиме підвищенню ефективності праці і досягненню кращих результатів при виконанні ними поставлених завдань. Це обов'язково має бути враховано при визначенні напрямів розподілу прибутку підприємства.

Отже, при розподілі прибутку на підприємствах мінеральної галузі слід врахувати такі фактори: рівень конкуренція на ринку, залежність збуту продукції від точок роздрібної торгівлі мінеральною водою, економічну та політичну ситуацію в країні, технічний стан засобів виробництва та моральний і фізичний стан працівників компанії.

Зважаючи на зазначені фактори визначимо основними напрямами розподілу прибутку для підприємств мінеральних вод мають бути такі:

– фінансування приросту власних оборотних коштів, зокрема в частині витрат на збут. Ресурси слід спрямовувати на розширення бази точок збуту продукції підприємства, що окрім іншого сприятиме покращенню бренда, позитивно відобразиться на конкурентоспроможності підприємства і його продукції в цілому;

– враховуючи нестабільну економічну ситуацію в Україні підприємство має бути готовим до різних потрясінь і для того, щоб зберегти стабільну роботу слід частину прибутку спрямовувати на створення резервних коштів, які будуть використані для подолання кризових ситуацій;

– фінансування розвитку матеріально-технічної бази підприємства. Ці кошти будуть витрачатися, як на удосконалення засобів виробництва так і на їх підтримку в робочому стані. Крім того, у випадку модернізації технологій виробництва можна поєднати цей пункт з попереднім та провести кампанію щодо інформування потенційних покупців про переваги продукції підприємства;

– фінансування соціального розвитку і заохоченням трудового колективу. Як було зазначено, колектив на підприємствах мінеральної галузі відіграє важливу роль як у виробництві так і у збуті продукції, тому дані кошти слід витратити на створення здорової атмосфери в колективі та особистий розвиток кожного окремого спеціаліста.

Наведені елементи використання прибутку є першочерговими для підприємств галузі мінеральних вод в цілому. Звичайно, що кожне підприємство має свої особливості функціонування і може вносити корективи залежно від ситуації, але при дотримані наданих рекомендацій можна очікувати розвиток і зростання конкурентоспроможності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адам С. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ: Ексмо, 2016. 1056 с.
2. Сей Ж. Б. Трактат по політичній економії. Київ: Справа, 2009. 232 с.
3. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Підручник. [2-ге вид. перероб та доп.]. К.: КНЕУ, 2001. 352 с.
4. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навч. посібник [4-те вид.]. К.: Каравела, 2013. 584 с
5. Бондар Н.М. Економіка підприємства: Навч. посібник. К.: Видавництво А.С.К., 2014. 400 с.
6. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: Навч. посібник. К.: Центр навч. літератури, 2012. 488 с.
7. Пономаренко І. В. Аналіз ринку мінеральних вод в Україні. Інфраструктура ринку. 2018. № 25. С. 412–418.

Віталій Володимирович Зянько **–** доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fk.zank@gmail.com

Владислав Олександрович Слюсар – аспірант, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: vladslyusar@gmail.com

Zianko Vitalii V. **–** doctor of economics, Professor, Head of the Department of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: fk.zank@gmail.com

Vlad A. Slyusar - Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: vladslyusar@gmail.com

УДК 331.104

А. В. Кавецька[1]
А. Є. Нечитайло[2]
В. В. Кавецький[2]

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

[1]Вінницький національний медичний університет
[2]Вінницький національний технічний університет

Анотація. *В статті розглянуто необхідність та особливості управління людським капіталом в закладах охорони здоров'я. Висока якість медичних кадрів повинна стати умовою успішного реформування та розвитку. Відмічено, що людський капітал закладу охорони здоров'я можна досліджувати з розподілом на три основні групи: особистий, відчужуваний та колективний. Відзначено, що розглядаючи систему управління людським капіталом закладів охорони здоров'я обов'язково необхідно враховувати і особливості галузевої системи управління персоналом, як основним носієм даного виду капіталу.*

Ключові слова: людський капітал; управління персоналом; медичні кадри

ORGANIZATION OF HUMAN CAPITAL MANAGEMENT IN HEALTHCARE INSTITUTIONS

Abstract. *The article considers the need and features of human capital management in health care facilities. High quality medical staff should be a condition for successful reform and development. It is noted that the human capital of health care facilities can be studied in three main groups: personal, alienable and collective. It is noted that when considering the human capital management system of health care institutions, it is necessary to take into account the peculiarities of the sectoral personnel management system as the main carrier of this type of capital.*

Keywords: human capital; HR; medical staff

Сучасна ситуація, яка склалась в закладах охорони здоров'я, вимоги до реформування галузі, що особливо проявились під час пандемії COVID-19 та якість людського капіталу і тенденції його зміни вступають у серйозний конфлікт з об'єктивними вимогами реальності та багато в чому обумовлені відсутністю єдиних підходів до побудови системи управління людським капіталом в галузі охорони здоров'я. Наявний низький рівень заробітної плати медичних працівників, егалітарні підходи до оплати праці, низька підготовка управлінського персоналу в галузі охорони здоров'я та професійний рівень медичних працівників не дозволяють галузі належним чином сприймати стратегічні цілі розвитку в умовах сучасних викликів. Висока якість медичних кадрів повинна стати умовою успішного реформування та розвитку. Потрібні глибокі перетворення в технології управління людським капіталом галузі та фахівці із сучасними знаннями в цій сфері та ефективного їх застосування.

Суттєвої актуальності набуває вивчення особливостей управління людським капіталом, особливостей його розвитку та факторів що викликають відповідні зміни, а також удосконалення технологій управління людським капіталом, спрямованих на формування узгодженої мети працівника та організації і, одночасно, зі стратегічними цілями та пріоритетами розвитку галузі. Удосконалення технологій управління персоналом, ефективне використання процедур оцінювання, матеріального та морального заохочення, мотивація до постійного професійного зростання дозволить суттєво покращити якість роботи кожного конкретного працівника та лікувального закладу загалом. Актуальність цих проблем та їх практична значущість зумовили вибір теми дослідження.

Дослідженню людського капіталу та його впливу розвиток організації, особливо останнім часом, приділяється значна увага як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Значний внесок в розробку наукових досліджень та практичного застосування їх результатів внесли протягом XX століття праці Й. Бен-Порета, Г. Бовена, Е. Дж. Доллана, А. Добриніна, С. Дятлова, Ф. Махлупа, І. Скоблякової, Л. Туроу, Т. Шульца та інших. Суттєвий внесок у розвиток наукового знання у сфері досліджень людського капіталу зробили й українські вчені О. Бутнік-Сіверський, О Грішнова, О. Захарова, І. Каленюк, Д. Мельничук та інші. Проблему управління персоналом галузі охорони здоров'я вивчали С.

Антонов, В. Борщ, Ю. Вороненко, В. Грабовський, О. Дмитрук, О. Худошина, Я. Радиш та інші. Однак основні питання управління людським капіталом закладів охорони здоров'я в сучасний складний період реформування та перманентних глобальних викликів, потребують подальшого вивчення.

Вважатимемо, що людський капітал закладу охорони здоров'я – це запас здоров'я, знань, навичок і досвіду персоналу (в формі інтелектуальних здібностей та практичних навичок, отриманих в процесі спеціального навчання і практичної діяльності), який є джерелом створення і розповсюдження нових знань або послуг чи дозволяє підвищити ефективність функціонування закладу, приносячи даному закладу дохід у вигляді прибутку [1].

Людський капітал закладу охорони здоров'я можна досліджувати з розподілом на три основні групи: особистий, відчужуваний та колективний (рис. 1), а отже і управління даним видом капіталу необхідно здійснювати таким чином, щоб забезпечити його зростання за всіма компонентами. Необхідно створити таку систему управління та взаємодії, за якої медичні працівники добровільно та самостійно прагнуть вивчати основні проблеми закладу, підвищувати клінічну кваліфікацію, забезпечувати довірчі відносини між лікарями та пацієнтами, підтримувати високу якість клінічної практики та медичної допомоги.

Рисунок 1 – Форми людського капіталу закладу охорони здоров'я

Підготовка персоналу потребує розробки спеціальної системи, що передбачає тісну взаємодію теорії та практики в управлінні, використання методів психологічного тестування для оцінювання особистісних і професійних якостей працівника на етапі формування колективу з подальшою спеціальною професійною підготовкою або підвищенням кваліфікації.

Загальною метою управління людським капіталом закладу охорони здоров'я є формування його ефективного рівня шляхом вдосконалення роботи кожного працівника, нарощування та оптимального використання трудового та творчого потенціалу. Кадрова політика має бути зосереджена на розвитку цілісної корпоративної культури та конкурентних переваг установи [2].

Загалом від форми фінансового забезпечення залежать перспективні напрями управління людським капіталом медичного закладу. Відповідно до декларованих Міністерством охорони здоров'я пріоритетів фінансового забезпечення, визначено чотири основні категорії доходів медичного закладу: фінансування від Національної служби здоров'я України (найбільша); місцеві бюджети через регіональні програми; платні послуги; збір коштів (або гранти) [3]. Як видно, ці джерела доходів багато в чому залежать від рівня забезпеченості закладу кваліфікованим персоналом та ефективного управління ним.

Розглядаючи систему управління людським капіталом закладів охорони здоров'я обов'язково необхідно враховувати і особливості галузевої системи управління персоналом, як основним носієм даного виду капіталу. До таких характерних особливостей відносять: монополізм відомства; бюрократизм в управлінні; жорстка ієрархічна структура; професійні упередження, такі як небажання медичних працівників визнавати роль інших працівників, включаючи економістів, юристів,

менеджерів з персоналу; спеціалізація; спрямованість на споживачів; чітке підпорядкування та неухильне виконання розпоряджень керівництва та ін. [4]

Сучасна система управління людським капіталом в закладах охорони здоров'я має бути орієнтована на досягнення стратегічних цілей шляхом цілепокладання, самоорганізації та взаємодії і розглядатися як комплекс заходів, спрямованих на перетворення зовнішніх стимулів у внутрішні потреби, з використанням матеріальних і немонетарних методів і передбачаючи поступове посилення останніх. Сучасні немонетарні підходи як основне завдання визначають формування певної мотиваційної структури для персоналу, в яких особлива увага приділяється розвитку та посиленню бажаних мотивів дій та послабленню тих, що перешкоджають ефективному управлінню. Така мотивація має характер постійного розвитку та навчальної діяльності, вона вимагає значних зусиль, знань і навичок для реалізації на практиці, її застосування дозволяє значно успішніше та ефективніше керувати формуванням людського капіталу, як особистого так і колективного. Вивчення практики роботи з персоналом закладів охорони здоров'я виявляють відсутність інформування співробітників, турботи про працівників, додаткового професійного навчання, розвитку та мотивації кадрів.

Немонетарні інструменти мотивації, що є у розпорядженні керівника закладу охорони здоров'я, це наприклад, організація робочого місця (окремий кабінет, покращення ергономіки, оснащеності, забезпечення службовим транспортом, телефоном тощо); закріплення медичної сестри; вибір території та режиму роботи (амбулаторний – стаціонарний, вільний або ковзний графік); включення у кадровий резерв; можливість навчання та розвитку; участь у професійних конкурсах; забезпечення та розвиток комунікації; самореалізація; присвоєння звання за досягнення значних результатів; кар'єрне планування істотно впливають на результати праці. Запрошення співробітника як лектора або експерта може бути високою оцінкою його професійних досягнень та сприятиме зростанню як особистого так і відчужуваного і колективного людського капіталу закладу охорони здоров'я.

ВИСНОВОК

Можна стверджувати, що управління людським капіталом закладів охорони здоров'я у відповідних економічних умовах є суттєвим та пріоритетним інструментом. В тому числі вдосконалення процесу управління персоналом дозволить ефективно керувати людськими ресурсами, що наддасть економічні і соціальні результати як для особистості, так і для колективу, і для установи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кавецький В. В. Класифікація компонентів та шляхи підвищення рівня людського капіталу підприємства. *Вісник Вінницького політехнічного інституту.* 2011. № 1. 49–54.
2. Савчук, О., Чопчик, В., & Орлова, Н. (2021). Основы управления кадровыми ресурсами в учреждениях здравоохранения Украины, которые базируются на принципах государственно-частного партнерства. *Збірник наукових праць ΛΟΓΟΣ.* – URL: https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v3.30 (дата звернення 10.02.2022).
3. Кравчук І. І., Присяжнюк О. Ф., Веселовський О. Б. Удосконалення управління персоналом закладів охорони здоров'я. *Ефективна економіка.* 2020. № 2. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7626 (дата звернення: 10.02.2022).
4. Ровенська В. В., Саржевська Є. О. Управління персоналом закладів охорони здоров'я в нових умовах господарювання та перспективи розвитку в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). 162-168.

Кавецька Анастасія Вячеславівна, студентка, медичний факультет, група 13-А, Вінницький національний медичний університет, м. Вінниця, e-mail: ankavecka@gmail.com

Нечитайло Анастасія Євгеніївна, студентка, Факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Кавецький Вячеслав Валерійович, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Kavetska Anastasia V. – student, medical faculty, group 13-A, Vinnytsia National Medical University, Vinnytsia, e-mail: ankavecka@gmail.com

Nechytailo Anastasia Y. – student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Kavetskiy Vyacheslav V. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

УДК 338.48

Т. В. Калайтан
О. Я. Гримак
Л. П. Кушнір

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНІ ТА ЄС

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Анотація. *У статті досліджено потенціал готельного господарства України та країн ЄС та запропоновано напрями економічного стимулювання розвитку готельного бізнесу в Україні.*
Ключові слова: туризм, готельний сектор, місткість готелів, фіскальне стимулювання.

ANALYSIS OF THE HOTEL BUSINESS POTENTIAL IN UKRAINE AND THE EU

Abstract. *The article considers the potential of the hotel industry in Ukraine and the EU and proposes directions of economic stimulation of the hotel business in Ukraine.*
Key words: tourism, hotel sector, capacity of hotels, fiscal stimulation

У 2019 році сфера туризму забезпечила 10,4% світового ВВП. Незважаючи на кризову ситуацію, яка склалась внаслідок спалаху коронавірусу внесок туризму залишається значним (5,5% до світового ВВП у 2020р.). Готельна індустрія належить до найбільш крупного сектору сфери туризму – колективних засобів розміщування. Від її потужності залежить можливість приймати та обслуговувати туристів, а, отже, і отримувати доходи від усього спектру туристичних послуг. У багатьох країнах саме вартість наданих готелями послуг з розміщування або кількість проведених ночівель є базою оподаткування туристичним збором, і, таким чином, додатковим джерелом наповнення державного бюджету.

До початку 2020 року світова готельна індустрія була надзвичайно успішною. Готельний бізнес ЄС до спалаху коронавірусу також мав стійкий розвиток. Протягом останніх 3-х років темп зростання доходів готельного сектору ЄС складав близько 3,1%. Доходи готельного сектору ЄС у 2019 р. склали 102,33 млрд. дол. [1]. У 2019р. порівняно з 2018р. за всіма категоріями готелів ЄС спостерігалось зростання доходу на доступний номер за день (RevPAR) на 2,2%, зокрема, на 1,6% для п'яти зірок, на 3,0% для чотирьох зірок, на 3,3% для трьох зірок [2].

В Україні у 2017р. загальний обсяг послуг, наданих готелями, складав 0,28 % по відношенню до ВВП. Для порівняння, в США у 2017р. аналогічний показник склав 1,06 %. У Львівській області цей показник склав у 2017р. 0,88%, що значно вище від середнього значення по Україні та співвимірно з аналогічним показником в США [3].

У 2019р. частка місць в готелях та мотелях Україні складала 40,5% від кількості місць в усіх колективних засобах розміщування, в ЄС- 42,9%. У 2019р. в ЄС готелі та аналогічні засоби розміщування були найбільш популярними серед туристів, частка ночівель в них серед інших колективних засобів розміщування склала 64,5%, при цьому на Кіпрі, Мальті та в Болгарії готелі та аналогічні засоби розміщування складали більше 90% національного потенціалу колективних засобів розміщування [4]. В Україні за кількістю ночівель частка готельного сектору у 2019 р. склала 56,6%, у 2020р. - 56,2%.

Проведене у роботі [3] ранжування за часткою основних показників готельної індустрії у загальному обсязі показників, що характеризують потенціал всіх колективних засобів розміщування показало, що Львівська обл. займає лідерські позиції серед інших областей України (після Києва та Київської обл.). За часткою спальних місць у готельному секторі серед всіх колективних засобів розміщування у 2019р. Львівська обл. має найвищий показник – 86,7% (по Україні цей показник складає - 40,5%). При цьому за кількістю готелів та мотелів Львівська обл. займає 4 місце (81,5%), поступаючись Житомирській (89,5%), Рівненській (83,3%), Закарпатській (83,1%). Це свідчить про більшу місткість готелів Львівської області порівняно з зазначеними областями.

Загалом в областях Західної України прослідковується тенденція переважання частки місць

готелів і мотелів в загальній кількості місць колективних засобів розміщування. Слідом за Львівською обл. йдуть Закарпатська (77,9%), Івано-Франківська (75,9%), Тернопільська (69,0%), Київ та Київська обл. має 65,1%. Частка готельного сектору у загальній кількості ночівель в колективних засобах розміщування Львівщини у 2019 р. склала 95,3% (1 місце), Київської області – 94,6%. Такі результати свідчать про те, що готельний бізнес є основною частиною потенціалу колективних засобів розміщування туристів у Львівській обл.

Результати проведених розрахунків [3] показують, що готелі та мотелі у Львівській області серед інших колективних засобів розміщування займають більшу частку за кількістю закладів (81,7%), за кількістю місць (86,7%), за кількістю приїжджих, що перебували в готелях та мотелях (96,9%), та за кількістю ночівель приїжджих (95,3%) що значно відрізняється від аналогічних показників загалом по Україні (48,7%, 40,5%, 80,2%, 56,6% відповідно). Частка кількості іноземців, які перебували у готелях та мотелях, у загальній кількості іноземців, що перебували у колективних засобах розміщування Львівської області значно не відрізняється від значення по Україні (99,1% і 97,9%). Це свідчить про те, що іноземці (не залежно від області, до якої вони подорожують) віддають перевагу розміщуванню в готелях та мотелях [3].

Україна у 2019р. за кількістю готелів та аналогічних засобів розміщування (3165 готелів, фізичних та юридичних осіб) посідає 10 місце, за кількістю місць - 22 місце серед країн ЄС (табл.1). Такий великий розрив свідчить про відносно меншу місткість готелів та мотелів України порівняно з країнами ЄС. Загальна кількість готелів та аналогічних засобів розміщування в ЄС у 2019р. склала 163 193 одиниці. Безумовними лідерами в Європі за цим показником є Великобританія (39 715 готелів у 2018р.), Італія (32 730 готелів у 2019р.), Німеччина (32 182 готелів у 2019р.). При цьому 50 % від усіх спальних місць у готелях Європи припадає на Великобрітанію, Італію та Іспанію [4].

Таблиця 1

Місткість готелів та аналогічних засобів розміщування країн ЄС та України у 2019р.*

Країна	Кількість готелів та аналогічних засобів розміщування	Місце	Кількість спальних місць	Місце
Італія	32 730	1	2 260 490	1
Німеччина	32 182	2	1 889 315	3
Іспанія	19 683	3	1 954 825	2
Франція	17 960	4	1 308 956	4
Австрія	11 823	5	607 010	6
Греція	9 892	6	841 114	5
Чехія	6 236	7	328 501	9
Польща	4 229	8	368 944	7
Нідерланди	3 806	9	303 713	10
Україна	3 165	10	75 667	22
Румунія	2 857	11	225 699	13
Португалія	2 401	12	362 247	8
Угорщина	2 324	13	184 090	14
Болгарія	2 166	14	288 027	11
Швеція	2 143	15	260 436	12
Ірландія	1 992	16	158 511	16
Словакія	1 731	17	108 876	19
Словенія	1 508	18	62 723	23
Бельгія	1 505	19	137 484	18
Хорватія	1 089	20	171 005	15
Кіпр	814	21	89 200	21
Фінляндія	794	22	143 023	17
Данія	585	23	104 702	20
Литва	494	24	39 689	25
Естонія	450	25	35 909	26
Латвія	348	26	27 315	27
Люксембург	227	27	15 350	28
Мальта	224	28	46 350	24

*Складено авторами за даними Євростату та Державної служби статистики України.

Сусідня з Україною Польща має 4229 готелів та аналогічних засобів розміщування, Чехія, яка значно менше за розмірами ніж Україна, має 6236 готелів. Враховуючи, що Україна займає 2 місце в Європі за площею території, можемо зробити висновок про недостатній рівень розвитку готельного

сектору по Україні загалом.

Зростання кількість готелів та аналогічних засобів розміщування (готелі і мотелі, юридичні особи) в Україні до початку 2020 року відбувалось повільними темпами. Це пояснюється різними причинами. Серед факторів, що гальмують появу нових готелів є такі: тривала окупність, значні витрати на розвиток і операційну діяльність (велику частку в структурі яких складають витрати на імпортну продукцію), політична та фінансова ситуація в країні, а також недосконалість законодавчої бази в частині міжнародних інвестицій та розвитку туристичного бізнесу в Україні. Найбільшим стримуючим фактором є великий період окупності нового готелю. У сучасних економічних умовах він складає не менш ніж 10 років [5]. З метою скорочення терміну окупності готельєри намагаються підвищувати ціни. Ціни в українських готелях вищі за середньоєвропейські, а рівень обслуговування не відповідає міжнародним стандартам, і, навіть, переважно нижчий. Із 8700 номерів столичних готелів лише 3% відповідають міжнародним стандартам. При цьому вартість готельних послуг становить у Києві від $170 до $450 за добу, і вона постійно зростає [6].

З метою сприяння збільшенню інвестицій в будівництво нових готелів в світовій практиці застосовуються пільгові ставки амортизації. Така практика діє, наприклад, в Австралії вже понад 30 років. Для підтримки готельного сектору з боку держави у переважній більшості країн ЄС застосовується режим пільгового оподаткування ПДВ. Так, у Німеччині співвідношення ставки ПДВ «стандартна/пільгова» для готелів складає 19%/7%, в Естонії 20%/9%, в Іспанії 21%/10%, в Італії 22%/10%, у Польщі 23%/8%, у Португалії 23%/6%. Крім того в деяких країнах ЄС з метою стимулювання туристичного потоку застосовують зниження ставок ПДВ на транспортні перевезення пасажирів [7]. Досвід Європи демонструє позитивний вплив зниження ставок ПДВ для індустрії гостинності на підтримання зайнятості населення, стабільність споживчих цін, інвестицій. Наприклад, у 2009р. розмір капітальних вкладень готелів Німеччини складав близько 90 000 євро, у 2011р. (після введення у 2010р. пільгової ставки ПДВ для послуг розміщування) ця цифра зросла до 243 000 євро. Інвестиції було зроблено в основному у придбання нових машин та устаткування, а також в ремонт та модернізацію номерів [8].

Наведені дані показують, що готельний бізнес у тих країнах, де застосовується державна підтримка, зокрема, пільговий режим оподаткування, демонструє кращі експлуатаційні показники. Для української практики, враховуючи наявні протиріччя фіскального законодавства [9], доцільним є також розроблення ефективного механізму податкового стимулювання малого бізнесу, оскільки діяльність з надання послуг тимчасового розміщування здійснюється в основному суб'єктами малого підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Statista.com (2020). Hotels. URL: https://www.statista.com/outlook/267/102/hotels/#market-revenue (дата звернення: 19.01.2021).
2. HOTREC Annual Report. 2019-2020. URL: https://www.hotrec.eu/wp-content/customer-area/storage/2a9c96707e5cde647bb9f60b763b4fe2/0520-Hotrec-Annual-Report-07.pdf (дата звернення: 18.03.2021).
3. Калайтан Т.В., Гримак О.Я., Кушнір Л.П., Шурпенкова Р.К., Сарахман О.Я. Аналіз готельного господарства Львівської області. Перспективи розвитку сільських готелів. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій. Серія Економічні науки. 2021. 23(98). С.23-33.
4. Eurostat. Tourism statistics - annual results for the accommodation sector. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics_-_annual_results_for_the_accommodation_sector#Average_occupancy_rate_of_bed_places_in_hotels_was_50.C2.A0.25 (дата звернення: 17.03.2021).
5. Берещак В. Обзор рынка отелей: что происходит с гостинницами в Украине. URL: https://thepage.ua/exclusive/obzor-rynka-otelej-chto-proishodit-s-gostinicami-v-ukraine (дата звернення: 15.03.2021).
6. Молдованов М. І., Ткачук О.Л. Адаптивний розвиток діяльності готельного бізнесу *Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні* : зб. ст. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 березня 2017 р., Київ, 2017. С. 80-89.

7. PricewaterhouseCoopers LLP (PwC). The Impact of Taxes on the Competitiveness of European Tourism. URL: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/130660/The%20Impact%20of%20Taxes%20on%20the%20Competitiveness%20of%20European%20tourism.pdf (дата звернення: 20.03.2021).

8. FoodDrinkEurope. Temporarily reduced VAT rates for hospitality services. URL: https://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/publications_documents/D-1020-371-_Position_Paper_-_Temporarily_reduced_VAT_rates_for_hospitality_services.pdf (дата звернення: 15.02.2021).

9. Yaroshevych, N. B., Cherkasova, S. V., Kalaitan, T. V. Inconsistencies of small business fiscal stimulation in Ukraine. *Journal of Tax Reform*. 2019. 5(3). С.204–219.

Калайтан Тетяна Вікторівна – к.е.н., доцент, доцент кафедри історії України, економічної теорії та туризму, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького, м. Львів, e-mail: kalaitantv@gmail.com

Гримак Олег Ярославович – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та менеджменту, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького, м. Львів.

Кушнір Леся Павлівна – к.е.н., доцент, завідувач кафедри історії України, економічної теорії та туризму, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького, м. Львів.

Kalaitan Tetyana V., PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of History of Ukraine, Economic Theory and Tourism, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, e-mail: kalaitantv@gmail.com

Hrymak Oleg Ya., PhD in Economics, Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics and Management, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv.

Kushnir Lesya P., PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of History of Ukraine, Economic Theory and Tourism, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv.

УДК 339.92

Н. П. Карачина
А. В. Бондарчук

ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ – ФОРМА КОРПОРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Розглянуто мотиви виходу компаній на зовнішній ринок. Зображено стратегічні форми виходу проникнення на міжнародний ринок у міру зростання їх ризику. Визначено сутність злиття й поглинання як форми виходу на зовнішній ринок. Описано види злиття та відповідні світові приклади, а також способи здійснення злиття й поглинання. Подано найбільші світові угоди злиття й поглинання за 2021 рік.*

Ключові слова: злиття, поглинання, стратегія, зовнішній ринок

MERGERS AND ACQUISITIONS - A FORM OF CORPORATE STRATEGY FOR ENTERING THE FOREIGN MARKET

Abstract. *The motives for companies to enter the foreign market are considered. The strategic forms of entering the international market as their risk increases are shown. The essence of mergers and acquisitions as forms of entering the foreign market is determined. Types of mergers and relevant world examples are described, as well as methods of mergers and acquisitions. The world's largest mergers and acquisitions deals for 2021 have been submitted.*

Key words: mergers, acquisitions, strategy, foreign market.

У сьогоднішньому мінливому бізнес-середовищі під впливом глобалізації все більша кількість компаній прагне розвиватися завдяки виходу на зовнішні ринки. Серед основних мотивів виходу компаній на іноземний ринок є:

1. обмеженість та відносно низькі можливості розширення внутрішнього ринку;
2. рівень розвитку внутрішнього ринку, за якого вигідно розміщувати капітали за кордоном: насичення ринку товарами, посилення тиску конкурентів, зростання залежності від посередницької торгівлі, зростання зборів, що пов’язані із захистом довкілля тощо;
3. подолання залежності від внутрішнього ринку, сезонних коливань попиту та розсіювання ризиків шляхом завоювання закордонних ринків;
4. скорочення витрат виробництва за рахунок кращого використання виробничих потужностей, зменшення податкових платежів шляхом виробництва продукції за кордоном;
5. продовження життєвого циклу товару;
6. використання державних програм сприяння, які діють у своїй країні чи за кордоном;
7. підвищення ефективності збутової діяльності шляхом посилення ринкових позицій на основі створення відділень, філій, дочірніх підприємств, розширення мережі сервісних пунктів;
8. компенсація коливань валютного курсу шляхом організації паралельного виробництва і збуту у відповідних країнах;
9. подолання тарифних та нетарифних бар’єрів;
10. підвищення престижу підприємства на національному ринку як суб’єкта міжнародних економічних відносин [1, с. 147].

Відповідно до згаданих мотивів обирається стратегія проникнення або виходу на зовнішній ринок. Найпоширеніші форми таких стратегій наведено на рисунку 1.

Рішення про вибір такої форми як злиття або поглинання компанії відноситься до стратегічно довгострокових корпоративних рішень, головною метою якого є досягнення синергетичного ефекту, коли створюється нова, укрупнена та більш ефективна компанія, яка дає змогу зробити якісний ривок у розвитку, використовуючи принцип Аристотеля з в «Метафізики»: «Ціле більше, ніж сума його частин» [3, с. 428]. У міжнародній практиці термін «злиття» (merger) прийнято використовувати для позначення «об’єднання двох або кількох компаній за допомогою бухгалтерського методу покупки (purchase) або методом злиття (pooling of interests)».

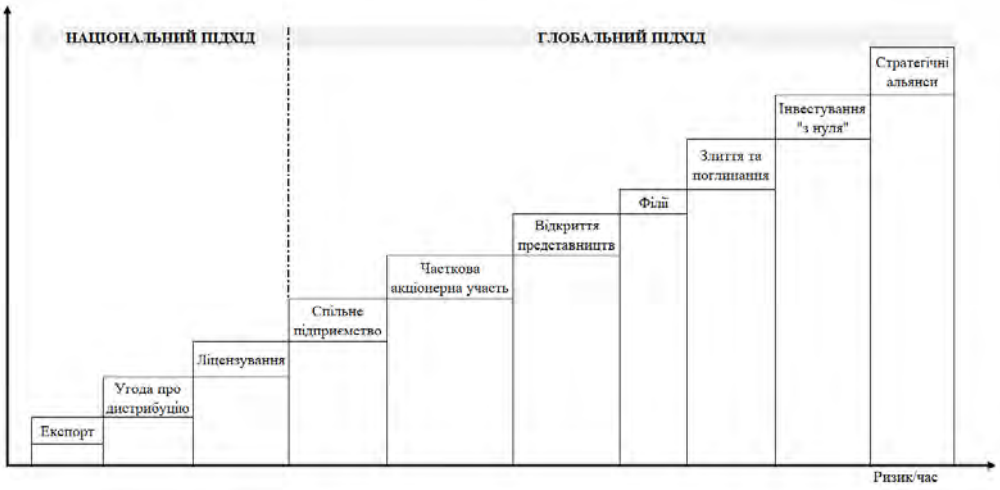

Рис.1. Стратегічні форми виходу на зовнішній ринок [2, с. 11]

Поглинання (acquisition), у свою чергу, – це «перехід контролю над корпорацією». Традиційно Mergers&Acquisitions (M&A) перекладається як «злиття й поглинання», проте іноді зустрічається переклад «злиття й приєднання» [4, с. 64].

Таким чином, злиття – це процес набуття права власності однією компанією над іншими на добровільних засадах з мінімальними змінами в складі акціонерів і мінімальною премією за поглинання, причому втрачається індивідуальність одного чи всіх учасників злиття. Поглинання – це процес набуття однією компанією власності та/або контролю над іншими компаніями шляхом реорганізації, який може відбуватись з ігноруванням інтересів інших учасників об’єднання.

Злиття можна розділити залежно від характеру інтеграції на горизонтальні, вертикальні, паралельні (родові) та конгломератні. Горизонтальне злиття – це злиття компаній, які працюють на одному ринку, пропонують однакову продукцію, тобто є галузевими конкурентами. Приклад горизонтального злиття — об'єднання в 2015 р. відомого американського виробника кетчупів HJ Heinz Company і другого за величиною в світі концерну з виробництва упакованих продуктів харчування Kraft Foods Group. Нова структура отримала назву The Kraft Heinz Company і стала третім найбільшим виробником продуктів харчування і напоїв в Північній Америці. Як визначає економіст Рассел Пітман, горизонтальні злиття й угоди шкодять конкуренції, бо усувають із ринку реальних або потенційних конкурентів [5].

Вертикальне злиття передбачає злиття компаній, які знаходяться у відносинах постачальник-споживач. Прикладом вертикального злиття може служити покупка металургійним заводом автомобілебудівного підприємства, яке забезпечує першому учаснику — стабільний збут металу, другому — стабільні його поставки, а обом — диверсифікацію бізнесу і можливість заробляти на зростанні цін на метал або на автомобілі. Вертикальне злиття здебільшого направлене на монополізацію ланцюга виробництва.

Також виділяють родові (паралельні) та конгломератні (кругові) злиття. Так, перші із цих об’єднань випускають взаємопов’язані товари. Прикладом служить злиття корпорації Sigma, яка виробляє фотоапарати, з компанією Foveon Inc — виробником тришарових матриць, які використовувалися в техніці Sigma. Конгломератні об’єднання – це об’єднання не пов’язаних між собою виробничими чи збутовими відносинами підприємств, тобто між собою ці суб’єкти не є конкурентами, не мають відносин постачальник-споживач.

Способами здійснення злиття й поглинання можуть бути: 1) створення на основі юридичної особи дочірнього або залежного товариства; 2) об’єднання юридичних осіб у формі асоціацій та інших організаційних форм; 3) придбання одним товариством активів іншого товариства; 4) купівля акцій товариства (купівля акцій з оплатою в грошовій формі або оплата акцій з оплатою акціями або іншими цінними паперами). У таблиці 1 наведено найбільші світові угоди злиття й поглинання.

Таблиця 1

Найбільші світові угоди M&A за 2021 рік (складено за [6])

Поглинаюча компанія	Компанія, що поглинається	Вартість угоди, млрд. $	Сфери
Canadian National Railway	KCS	30	Транспортування, послуги перевезення
Rogers Communication	Shaw Communication	26	Телекомунікація, послуги зв'язку
Vonovia	Deutsche Wohnen	22	Нерухомість
Microsoft	Nuance Corporation	20	Програмне забезпечення
PPD	Thermo Fisher Scientific Inc.	17,4	Фармакологія
Humana	William Grace	8	Медичне страхування
Amazon	MGM Studios	8	Медіа, кіно- та відеопродукція

Також необхідно відзначити, що злиття й поглинання можна розподіляти за критерієм правомірності дій, що застосовуються суб'єктами об'єднань. Так це може відбуватися шляхом дружнього поглинання, недружнього та протиправного, тобто без дотримання норм антимонопольного й корпоративного права. Дії, які кваліфікуються як недружнє поглинання, здійснюються без узгодження з акціонерами (учасниками товариства), особливо мажоритарними, з порушенням прав і законних інтересів учасників товариств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ліпич Л.Г., Фатенок-Ткачук А.О. Стратегії виходу підприємств на зовнішні ринки. Инновационно-инвестиционная модель развития экономики. *Экономические науки*. С. 146-151.
2. Фролова Т. О. Стратегія проникнення ТНК на зарубіжні ринки: національний та глобальний підходи.. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10/2013. С. 10-15.
3. Максименко І.Я., Худзик С.С. Ринок злиття та поглинання: основні етапи угоди та перспективи розвитку в Україні. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Інфраструктура ринку*. С. 427-431.
4. Швидка Т. Регулювання та контроль за злиттями й поглинаннями суб'єктів господарювання. *Господарське право і процес*. 2/2021. С. 63-68.
5. Угоди M&A — угоди злиття і поглинання. Ділова столиця. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/economics/pogloshchay-i-vlastvuy-chto-takoe-sdelki-sliyaniya-i-pogloshcheniya-08062021-427584 (дата звернення: 11.01.2022).
6. Kison Patel Biggest M&A Deals from 2021 and 2020. URL: https://dealroom.net/blog/notable-mergers-and-acquisitions-deals (дата звернення: 12.01.2022).

Карачина Наталія Петрівна, професор кафедри менеджменту, маркетингу та економіки Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця,

Бондарчук Аліна Віталіївна, гр. МЗД-21м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, alya.bondarchuk.2017@gmail.com

Karachyna P. Natalia, Professor of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia,

Bondarchuk V. Alina, gr. MZD-21m, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, alya.bondarchuk.2017@gmail.com

УДК 339.138:659.113

К. М. Кащук

БАЗОВІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ КАМПАНІЇ У СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Анотація. *Розкрито актуальність питань планування бюджету рекламної кампанії у маркетинговій діяльності підприємства. Проаналізовано сучасну схему організації рекламної діяльності. Розроблено концепцію планування рекламної кампанії підприємства. Визначено особливості, недоліки, а також місце і роль системи маркетингових комунікацій у діяльності підприємства. Досліджено динаміку обсягів продажу до реклами та після її здійснення.*

Ключові слова: маркетингове планування; маркетингові комунікації; реклама; управління маркетингом; інформаційна система.

BASIC ASPECTS OF MARKETING CAMPAIGN PLANNING IN THE ENTERPRISE MARKETING COMMUNICATIONS SYSTEM

Abstract. *The urgency of advertising campaign budget planning in the marketing activities of the enterprise is revealed. The modern scheme of advertising activity organization is analyzed. The concept of planning the company's advertising campaign has been developed. Features, shortcomings, as well as the place and role of the marketing communications system in the enterprise are identified. The dynamics of sales before and after advertising is studied.*

Keywords: marketing planning; marketing communications; advertising; marketing management; information system.

Не зважаючи на посилення значущості маркетингу як функції управління підприємством та поглиблення впливу комунікацій на економічні та соціальні процеси в сучасному суспільстві, на сьогоднішній день недостатньо уваги приділяється питанням управління маркетинговими комунікаціями підприємства. Знання механізмів, закономірностей та принципів функціонування маркетингових комунікаційних систем допоможе керівникам підприємств розуміти, планувати та керувати цими процесами.

Недооцінка значимості маркетингових комунікацій як функції управління підприємством та відсутність методологічного апарату їх реалізації сприяє нераціональному використанню ресурсів, що витрачаються на комунікації із зовнішнім середовищем, та, як результат, неефективному управлінню. У зв’язку з цим актуальним є формування базових основ планування рекламних кампаній товарів та послуг, що виходять на ринок у нових умовах ведення господарської діяльності підприємств, що склалися в умовах пандемії.

Метою статті є формування концептуальних засад планування рекламної кампанії у системі маркетингових комунікацій підприємства. В умовах хаосу і нестабільного зовнішнього середовища все більшу вагу в управлінні підприємством набуває така складова комплексу маркетингу, як методи просування товару, під якими розуміють сукупність маркетингових рішень.

Різні автори робіт у своїх визначеннях тлумачать маркетингові комунікації як «процес передачі звернення від виробника до споживача з метою надати йому товар чи послуги підприємства у привабливому для цільової аудиторії вигляді». Основна мета маркетингових комунікацій подається як «вплив на поведінку споживачів» [1]. Система маркетингових комунікацій підприємства направлена на інформування, переконання, нагадування споживачам про її товар, підтримання його збуту, і навіть створення позитивного іміджу підприємства.

Маркетингові комунікації необхідно розглядати як поетапний процес управління просуванням товару на передпродажному етапі, у момент продажу, при споживанні та після споживання. Для максимальної ефективності комунікаційні програми потрібно розробляти окремо для кожного сегмента та деяких клієнтів. При цьому дуже важливим є прямий і зворотний зв’язок між фірмою та клієнтами. Отже, на першому етапі комунікаційного процесу необхідно провести аудит можливих взаємодій компанії та її продукту з клієнтами [2].

Система комунікацій – це «сукупність елементів, яка безпосередньо пов'язана з цілями, функціями та організаційною структурою підприємства, напрямками інформаційних потоків, технологіями їх передачі, розробкою комунікаційних стратегій в управлінні» [3]. Комунікаційну систему необхідно розглядати як систему впливу підприємства на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що постійно змінюються. Результатом цього впливу є показники економічної та виробничої діяльності: частка ринку, імідж підприємства, перевага споживачів, мотивація тощо.

Таким чином, основне завдання функціонування системи маркетингових комунікацій визначається у вигляді зміни, модифікації чи трансформації факторів зовнішнього середовища, що створює найбільш сприятливі умови для виробничо-господарську діяльність підприємства.

Керуючий вплив комунікаційної політики на фактори зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства для створення сприятливих умов виробничо-господарської, комерційної та суспільної діяльності передбачає використання та розширення інструментальної бази. Арсенал активних методів маркетингу досить багатий, проте особливе місце серед них займають способи, прийоми та інструменти на керовані фактори внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

В основу формування маркетингових комунікацій закладено потенціал адекватного представлення характеру процесу загалом, а також його складових елементів. Це дає можливість визначити їх узгодженість і функціональну залежність, що зрештою дозволяє наблизитися до розкриття суті процесу формування прийомів ефективного управління [4].

Модель планування рекламної кампанії показує порядок етапів планування з позиції підприємства. Модель дозволяє враховувати всі ефекти рекламних комунікацій та стимулювання збуту, які отримує підприємство під час здійснення кожного етапу планування. Практичне використання моделі дає можливість підвищити ефективність прийнятих рішень при плануванні рекламної кампанії підприємства [5].

Модель відображає послідовність стадій планування рекламної кампанії з позиції підприємства. При цьому вона враховує ефекти рекламних комунікацій та стимулювання збуту під час реалізації кожної стадії. Таким чином, кожна стадія планування здійснюється виходячи з прогнозованого ефекту рекламних комунікацій та стимулювання збуту. На першій стадії планування рекламної кампанії підприємства визначаються цілі маркетингу щодо даного товару, при цьому формуються загальна мета реклами чи стимулювання збуту з погляду фірми. Основною маркетинговою метою реалізації плану є отримання прибутку підприємства, що, у свою чергу, складається з ціни продажу, витрат на одиницю товару та обсягу збуту продукції.

Використання моделі планування рекламної кампанії можливе у трьох тимчасових горизонтах: короткостроковому періоді; середньостроковому періоді (1 рік); довгостроковий період (3, 5, 10, 15 років). Таким чином, горизонти планування рекламної кампанії підприємства дозволяють активізувати головні напрямки впливу реклами на прибуток у оперативному, тактичному та стратегічному періодах. Поставлені цілі маркетингу та джерела отримання прибутку дають змогу визначити обсяг інвестицій у рекламу [5].

На другій стадії планування рекламної кампанії визначається цільова аудиторія, на яку спрямовані рекламні комунікації. З цією метою встановлюються функціональні цілі, тобто визначається ефект другої стадії запропонованої моделі планування дій цільових покупців.

На третій стадії планування встановлюються цілі комунікації, які визначаються для кожної рекламної кампанії окремо. Цілей комунікації може бути безліч: потреба у даній категорії товару, поінформованість про товар, намір купити товар, сприяння купівлі тощо. Позиціонування передбачає застосування таких ефектів комунікації, як поінформованість про товар та ставлення до товару. Тому для виділеної цільової аудиторії відповідно до її характеристик товар позиціонується з акцентом на його вигоди.

Четверта стадія спрямована на формування творчої стратегії та стратегії інтегрованих маркетингових комунікацій. Під час створення творчої стратегії висувається рекламна ідея, реалізація якої направлена на формування всіх цілей комунікації. Для досягнення мети комунікації та позиціонування пропонується застосування стратегії інтегрованих комунікацій, яка поєднує у собі рекламу, рекламні заходи та стимулювання збуту. Реалізація четвертої стадії планування передбачає досягнення ефекту обробки інформації, а саме забезпечує розуміння основної ідеї у потенційних покупців

Вищенаведені базові етапи рекламної кампанії підприємства дозволяють здійснювати її планування, зрозуміти сутність та структуру системи комунікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інновації в маркетингу та менеджменті: монографія / за ред. С.М. Ілляшенко. - Суми: ТОВ «Видавничий дім «Папірус», 2013. - 616 с.

2. Круп'як Т.П. Аналіз інформаційних потреб підприємства / Т.П. Круп'як // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 1. - С. 220-227.

3. Рижкова Г.А. Модель управління маркетинговими комунікаціями/Г.А. Рижкова // Академічний огляд. - 2005. - № 1. - С. 114-117.

4. Рижкова Г.А. Метод визначення ефективності маркетингових комунікацій на основі ієрархічної моделі ефектів/Г.А. Рижкова // Вісник Української академії банківської справи. - 2006. - № 1 (20). - С. 120-127.

5. Рижкова Г.А. Концептуальні контексти маркетингових комунікацій/Г.А. Рижкова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Д.: ДНУ, 2002. – С. 53–60.

6. Information economy report 2013 ICTs, economics of cloud technologies and developing countries // United Nations conference on trade and development UNCTAD. – New York and Geneva, 2012. – 115 p.

Кащук Катерина Миколаївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки, менеджменту, маркетингу та готельно-ресторанної справи, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, e-mail: kaschuck.katerina@gmail.com

Kashchuk Kateryna M. – PhD in Economics, Senior Lecturer at Economics, Management, Marketing and Hotel and Restaurant Business, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, e-mail: kaschuck.katerina@gmail.com

УДК 658.882.011.1

Є. В. Кильницька[1],
С. В. Глухова[2]

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ КОНТРАГЕНТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

[1] Харківський національний університет будівництва та архітектури
[2] Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Запропоновано пріоритетність структурних параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики, яка обґрунтована за допомогою методу аналізу ієрархій. Синтезуючи утворену ієрархічну модель та теоретичні надбання з проблематики управління дебіторською заборгованістю, розроблено структурно-логічну послідовність оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики.*

Ключові слова: кредитоспроможність; оцінювання; кредитна політика; дебіторська заборгованість.

Methodical approach to estimation the creditworthiness of counterpartieson enterprise of mining industries

Abstract*. Priority of structural parameters of assessment of the creditworthiness of counterparties on enterprises mining industry within the framework of conservative credit policy is substantiated, on the basis of application of the formalized apparatus of the method of hierarchy's analysis, that is an objective basis for development of complex approach to creditworthiness of counterparty. Based on the hierarchical model of structural parameters of credit assessment of counterparties of mining enterprises and theoretical assets on the issues of receivables management, the structural and logical sequence of assessment of creditworthiness counterparties of mining enterprises is developed and described in detail.*

Keywords: creditworthiness; assessment; credit policy; account receivables.

Мінливість зовнішнього середовища, яка особливо гостро постає в сучасному світовому економічному просторі інтенсифікує та прискорює коливання ринкової кон'юнктури, що відбивається на всіх сферах діяльності вітчизняних підприємств. На фоні цих змін особливо загострюється криза взаємонеплатежів. За принципом ланцюгової реакції стають нагальними проблеми масового банкрутства, які є надзвичайно актуальними для підприємства добувної промисловості. Виходячи з вищезазначеного, нагальними стають питання вдосконалення платіжної дисципліни на підприємствах добувної промисловості. Зазначене питання входить у межі комплексної кредитної політики підприємства та вирішується безпосередньо на такому її структурному етапі, як оцінювання платоспроможності контрагентів. Невирішеним залишається принципове питання низької ймовірності прогнозування кредитоспроможності, що обумовлює необхідність формування системи її оцінки, яка б мала одночасно комплексний та відповідний специфіці діяльності підприємств добувної промисловості характер.

Метою статті є розробка комплексного методичного підходу до оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики. Враховуючи те, що об'єктом дослідження виступає виключно процес оцінювання кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості як структурний елемент кредитної політики, а не вона сама, авторами пропонується застосування консервативного типу кредитної політики для підприємств добувної промисловості. Вибір саме цього типу обумовлений наступними чинниками, які діють на сучасному етапі розвитку соціально-економічного середовища: кризовий стан підприємств внаслідок зниження платоспроможності; іммобілізація оборотного капіталу; перманентна девальвація національної валюти. Відповідність консервативного типу кредитної політики зазначеним чинниками полягає у його базових положеннях [1]: спрямованні на мінімізацію кредитного ризику; суттєвому скороченні кола контрагентів з відстрочкою платежу за рахунок підвищеного ризику; мінімізації строків надання відстрочки платежу та її розміру; встановленні жорстких умов надання кредиту та підвищення його вартості; використанні жорстких процедур інкасації дебіторської заборгованості. Застосування консервативного типу кредитної

політики передбачає послідовну реалізацію двох основних етапів [2]: збір та аналіз інформації про контрагента підприємства добувної промисловості із внутрішніх джерел; збір та аналіз інформації про контрагента із зовнішніх джерел.

Зазначені процедури призначені оцінити спроможність контрагентів підприємства добувної промисловості до виконання договірних умов щодо сплати продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах відстрочки платежу. Підкреслимо, що оцінювання, як структурна складова кредитної політики відіграє ключову роль в прийнятті управлінського рішення щодо надання відстрочки платежу та принципів роботи з контрагентом. Усвідомлюючи ступінь відповідальності цих дій, просте й прямолінійне виконання передбачених етапів вважаємо недостатнім. Ґрунтуючись на тому що оцінювання є складною аналітичною процедурою, результат якої безпосередньо трансформується в управлінське рішення, необхідним є встановлення чітких параметрів, за якими має здійснюватися оцінка кредитоспроможності. Враховуючи також, що аналітичні процедури згідно базових положень консервативного типу кредитної політики не є тотожними, а знаходяться в ієрархічні послідовності, усі параметри оцінювання також повинні мати відповідний взаємозв'язок.

Отже головним завданням цього етапу дослідження є вибір найбільш інформативно-результативних параметрів оцінки. Метою проведення досліджень за цим методом була розробка системи оціночно-аналітичних процедур пошуку найбільш пріоритетних структурних параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів. Вирішення цього питання ґрунтується на формуванні критеріальної бази оцінювання як основи та принципових меж показників і чіткої інтерпретації результатів в подальшому. Виходячи з попередніх висновків дослідження, визначення базових критеріїв було здійснено із застосуванням комплексного експертного методу. Опитування проведено через онлайн-форму, у якому взяло участь 15 респондентів: 53,3% – фінансові менеджери та 46,7% – економісти підприємств добувної промисловості). Експертам було запропоновано визначити пріоритетність альтернативних варіантів параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів: аналіз тривалості господарських відносин; аналіз платіжної дисципліни; аналіз умов погашення боргу; аналіз фінансового стану. Інтегральні значення методу аналізу ієрархій засвідчують, що структурному параметру «Аналіз тривалості господарських відносин» під час оцінки кредитоспроможності віддається пріоритет, інтегральна частка якого становить 32,8%. Другорядним структурним параметром оцінки кредитоспроможності є «Аналіз платіжної дисципліни» з питомою вагою пріоритету 31,7%, третьорядним структурним параметром оцінки кредитоспроможності виступає «Аналіз умов погашення заборгованості» з питомою вагою пріоритету 27,3%. З мінімальною питомою вагою пріоритету у розмірі 8,2%, останнім структурним параметром оцінки кредитоспроможності є «Аналіз фінансового стану».

Ґрунтуючись на ієрархічній моделі структурних параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості та теоретичних надбаннях з проблематики управління дебіторською заборгованістю, розроблено структурно-логічну послідовність оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості у складі консервативного типу кредитної політики. Першим етапом оцінки кредитоспроможності відповідно до ієрархічної моделі структурних елементів є аналіз тривалості господарських відносин контрагента. На підставі збору та аналізу інформації з внутрішніх джерел, на цьому етапі, встановлюється наявність господарських відносин у ретроспективі. Якщо у минулому періоді не підтверджується факт господарських відносин, тобто не було раніше співпраці з даним контрагентом, для мінімізації ризику прострочення дебіторської заборгованості або її повного непогашення, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу.

Якщо в результаті аналізу тривалості господарських відносин виявлено факт господарських відносин, доцільним є перехід до другого структурного параметру оцінки кредитоспроможності контрагента, який передбачає оцінку платіжної дисципліни. Якщо, на підставі аналізу інформації із внутрішніх джерел, результати оцінки платіжної дисципліни свідчать про наявність факту прострочення строків погашення заборгованості, незалежно від терміну прострочення та суми дебіторської заборгованості, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу. Відмова від надання товарного кредиту, в рамках консервативного типу кредитної політики, сприятиме елімінації прострочення або непогашення дебіторської заборгованості та іммобілізації оборотного капітали

Якщо, в процесі аналізу, встановлено відсутність факту прострочення заборгованості у попередніх періодах співпраці з контрагентом, доцільним є перехід до третього структурного параметру оцінки кредитоспроможності контрагентів. Третій етап передбачає визначення умов та методів впливу на боржників, за яких відбувалося погашення дебіторської заборгованості. В результаті виявлення факту застосування юридичних та економічних методів впливу на дебіторів в попередньому періоді для

інкасації дебіторської заборгованості, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу.

В результаті відсутності факту застосування методів впливу на контрагента щодо інкасації дебіторської заборгованості або встановлення факту лише застосування психологічних методів впливу (нагадування електронною поштою, телефоні нагадування) на дебіторів в попередньому періоді, доцільним є перехід до наступного структурного параметру оцінки кредитоспроможності контрагентів.

На підставі збору інформації з зовнішніх джерел – фінансової звітності, проводиться аналіз фінансового стану, що базується на загальноприйнятих напрямах аналізу: ліквідності; фінансової стійкості; ділової активності та рентабельності. Аналіз показників фінансового стану контрагента доцільно проводити в розрізі одного року поквартально для мінімізації трудомісткості або у рамках двох років для спостереження динаміки.

У результаті аналізу, встановлюється відповідність нормативним значенням за кожним напрямом. У разі невідповідності нормативним значенням хоча би за одним з вищезазначених напрямів аналізу фінансового стану, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу. При відповідності, отриманих результатів аналізу фінансового стану, нормативним значенням, реалізація продукції відбувається на умовах відстрочки платежу відповідно до кредитної політики підприємства добувної промисловості.

В результаті дослідження розроблено комплексний методичний підхід щодо оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики. Даний підхід ґрунтується на ієрархічній моделі структурних параметрів оцінки та передбачає реалізацію таких етапів: аналіз тривалості господарських відносин; аналіз платіжної дисципліни; аналіз умов погашення заборгованості; аналіз фінансового стану. Комплексний методичний підхід щодо оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості дозволяє здійснити об'єктивну поглиблену оцінку спроможності контрагентів підприємств добувної промисловості своєчасно виконувати договірні умови щодо сплати продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах відстрочки платежу. Перевагами авторської розробки є: гнучкість системи на етапі формування критеріальної бази та структурних складових показників; чітка формалізація результатів; детальна та послідовна структуризація параметрів оцінювання; можливість формування чіткого однозначного висновку щодо кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості як за кожним з структурних елементів, так і за окремими складовими; відповідність методичного інструментарію системи оцінювання сучасним особливостям діяльності підприємств добувної промисловості в умовах нестабільності економічної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kylnytska Ye. V. Methodological approach to the credit worthiness estimation of counterparties at mining enterprises / Ye. V. Kylnytska, S. V. Gluhova, O. M. Kitchenko // Науковий вісник Національного гірничого університету. - 2021. - № 4. - С. 133–138. https://doi.org/10.33271/nvngu/20214/133 .

2. Kylnytska Ye. V. Implementation of differentiated credit policy at mining enterprises / Ye. V. Kylnytska // Науковий вісник Національного гірничого університету. - 2018. - № 2. - С. 169–177. http://doi.org/10.29202/nvngu/2018-2/17.

Кильницька Євгенія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, e-mail: dubrochka@ukr.net

Глухова Світлана Вячеславівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, e-mail: gluxova@ukr.net

Kylnytska Yevheniia V. – candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, Kharkiv National University of Civil Engineering And Architecture, Kharkiv, e-mail: dubrochka@ukr.net

Gluhova Svitlana V. – candidate of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Marketing, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, e-mail: gluxova@ukr.net.

УДК 658.589

О. Г. Кірдіна
О. Д. Стешенко

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ КРИЗИ

Український державний університет залізничного транспорту

Анотація. *Запропоновано застосування прогнозно-адаптивного підходу до управління ресурсним забезпеченням сталого розвитку залізничного транспорту, що включає систему аналітико-прогнозного забезпечення, адаптивну систему прийняття рішень і систему наскрізного контролю та моніторингу, і передбачає активне застосування цифрових технологій у процесі управління ресурсним потенціалом залізничної компанії.*

Ключові слова: *управління; фінансові ресурси; залізничний транспорт*

A MANAGEMENT RESOURCE PROVIDING OF STEADY DEVELOPMENT OF RAILWAY TRANSPORT IS IN THE CONDITIONS OF CRISIS

Abstract. *Application of the prognosis-adaptive going offers near a management the resource providing of steady development of railway transport, that includes the system of the providing, adaptive system of making decision and through checking and monitoring system, and envisages active application of digital technologies in the process of management of railway company resource potential.*

Keywords: *management; financial resources; railway transport*

Сьогочасний стан АТ «Укрзалізниця» характеризують як найскладніший за роки його існування. Зволікання з реалізацією критично важливих для залізничної галузі реформаційних заходів, неефективна система управління, невиконання планів з капітального інвестування і планів закупівель необхідних запчастин, матеріалів та обладнання, призвело до вкрай критичного стану залізничної інфраструктури та рухомого складу і зумовило поглиблення соціально-економічної кризи на залізничному транспорті.

Пропускна спроможність залізничної мережі і провізні можливості залізничного транспорту з кожним роком невпинно знижуються, що свідчить про подальше погіршення стану рухомого складу та інфраструктури залізниці.

Понад 70% вантажних вагонів і 50% локомотивів через відсутність коштів і невиконання програми закупівель простоює в очікуванні ремонту та капітального відновлення, терміни виконання яких зазвичай не дотримуються. Не менш зношеною є і залізнична інфраструктура: близько 7,0 тис. км колії потребує капітального ремонту і близько 3,0 тис. км – реконструкції. Це зумовлює ситуацію, коли компанія не має технічної змоги задовольнити вимоги вантажовласників і зриває заплановані терміни поставки вантажів. Вражаючою у 2021 р. є статистика щодо добової кількості «тимчасово залишених» поїздів. Кількість останніх, наприклад, за 11-12 серпня досягла 151 рухомого складу або 6,0 тис. вагонів. На 12 серпня виконання заявок склало 64,4 %. Затримки поїздів становили від 21 до 255 годин [1].

Критична ситуація склалася у сфері матеріально-технічного забезпечення. Так, наприклад, протягом року два рази компанія перебувала на межі зупинки руху поїздів у зв’язку з критичним запасом палива. План з постачання запчастин, матеріалів та обладнання для ремонтного виробництва АТ «Укрзалізниця» у 2020 р. виконано лише на 51 %. Як результат, залізнична компанія поступово втрачає і власну потужну виробничо-ремонтну базу.

Поряд з цим слід звернути увагу і на фінансово-кредитні ризики, які перешкоджають стабільному функціонуванню корпорації АТ «Укрзалізниця».

По-перше, це низька рентабельність діяльності залізничної компанії: 2020 р. корпорація завершила

зі збитком у розмірі 11,4 млрд грн, у 2019 р. – отримала майже 3,0 млрд грн чистого прибутку при невиконанні інвестиційного плану майже на 50%. За підсумками роботи в першому півріччі 2021 р. АТ «Укрзалізниця» отримало чистий збиток 1,4 млрд грн.

По-друге, нарощення боргових зобов'язань: станом на кінець 2020 р. обсяг основного боргу компанії склав 34,2 млрд грн, що співвідносно 45% чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг). Обсяг річних витрат на обслуговування довгострокових запозичень у 2021 р. досягне рівня 7,7 млрд грн, що в 2 рази більше, ніж у 2020 р. [2].

По-третє, неефективна інвестиційна політика та ігнорування потреб у оновленні і модернізації рухомого складу та інфраструктури.

Протягом останніх років спостерігається хронічне невиконання інвестиційних планів щодо капітального будівництва, оновлення і модернізації залізничної інфраструктури та рухомого складу. Рівень виконання плану з капітального інвестування коливається в межах 50-60%, зокрема у 2019 р. інвестиційний план АТ «Укрзалізниця» було виконано на 51%. У 2020 р. корпорацією освоєно 8,4 млрд грн інвестицій, обсяг яких, з одного боку, відповідає 67% виконанню затвердженого плану, а з іншого – не відповідає реальним потребам галузі в інвестиціях і складає близько 50% від проєкту фінансового плану, який було представлено в листопаді 2019 р. Така тенденція до коригування і поступового зменшення запланованого обсягу інвестицій, на жаль, є усталеною практикою в діяльності акціонерного товариства.

Серед інших ризиків ресурсного забезпечення, що дестабілізують роботу залізничного транспорту, слід звернути увагу на кадрові загрози, викликані зокрема низькою заробітною платою та її невідповідністю обсягам та умовам праці, і, як результат, критичною неукомплектованістю штату працівників. За останні п'ять років з компанії звільнилося 169 тис. осіб, тобто 55% кваліфікованих працівників, зокрема тих професій, що задіяні в забезпеченні перевезень, які мають значний досвід роботи в галузі і є висококомпетентними фахівцями. Середньомісячна заробітна плата працівників, у 2020 р. складала 11 600 грн. При цьому слід зазначити, що 3% працівників отримували заробітну плату нижче мінімального рівня, 12% – від 5000 до 7000 грн, 26% – від 7000 до 10000 грн, 38% – від 10000 до 15000 грн і 21% – понад 15000 грн [3]. Тобто, понад 40% працівників-представників робітничих професій отримували заробітну плату нижче середньої по галузі.

Отже, на сучасному етапі важливого значення для залізничного транспорту набуває вирішення проблеми ефективного використання ресурсів і формування належного ресурсного забезпечення його сталого розвитку. Значні перспективи для дієвого вирішення поставленого завдання надає цифровізація і передові цифрові рішення, впровадження яких у діяльність компанії сприятиме підвищенню її гнучкості та адаптивності в умовах глобальної нестабільності та поширення кризових явищ.

З огляду на зазначене доцільним є впровадження в діяльність залізничної компанії прогнозно-адаптивного підходу до управління ресурсним забезпеченням, що включає систему аналітико-прогнозного забезпечення, адаптивну систему прийняття рішень і систему наскрізного контролю та моніторингу, і передбачає активне застосування цифрових технологій у процесі управління ресурсним потенціалом.

Оскільки саме від якості аналізу ринків ресурсів та прогнозування динаміки їх розвитку і оцінювання потенціалу залізничного транспорту щодо адаптації до цих змін залежить ефективність управлінських рішень у даній сфері і, як результат, забезпечення сталого розвитку залізничної компанії в довгостроковій перспективі.

Аналіз рівня забезпеченості залізничного транспорту матеріальними, техніко-технологічними, фінансово-інвестиційними та кадровими ресурсами дозволив встановити необхідність вирішення проблеми ефективного використання ресурсів та формування належного ресурсного забезпечення сталого розвитку залізничного транспорту. Вказано на доцільність застосування прогнозно-адаптивного підходу до управління ресурсним забезпеченням залізничного транспорту, що включає систему аналітико-прогнозного забезпечення, адаптивну систему прийняття рішень і систему наскрізного контролю та моніторингу, і передбачає активне застосування цифрових технологій у процесі управління ресурсним потенціалом залізничної компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1 На сети «Укрзалізниці» без движения находится 34 грузовых поезда. *gmk.center: веб-сайт.* URL: https://gmk.center/news/na-seti-ukrzaliznici-bez-dvizheniya-nahoditsya-34-gruzovyh-poezda/ (дата звернення: 13.10.2021).

2 Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань перевірки та оцінки стану акціонерного товариства «Українська залізниця»: Постанова Верховної Ради України від 09.09.2021 р. № 1734-IX. *Законодавство України: веб-сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-20#n17 (дата звернення: 10.10.2021).

3 Інтегрований звіт АТ «Укрзалізниця» за 2020 р. *АТ «Українська залізниця»: веб-сайт*. URL: https://www.uz.gov.ua/files/file/about/investors/UZ%20Integrated%20Report%202020%20Ukr.pdf (дата звернення: 11.10.2021).

Кірдіна Олена Григорівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Українського державного університету залізничного транспорту, м. Харків

Стешенко Олена Дамирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами Українського державного університету залізничного транспорту, м. Харків, e-mail: EDStesh@ukr.net

Kirdina Olena, doctor of economics, Professor, Head of the Department of Accounting and Audit,Doctor of Economics Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkov

Steshenko Olena, PhD in Economics, Associate Professor Department of Management of State and Corporate Finances Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkov, e-mail: EDStesh@ukr.net

УДК 338.27

С. П. Кобець

ПРОГНОЗУВАННЯ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ АДАПТИВНОЇ МОДЕЛІ ХОЛЬТА

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Анотація. *У статті розкрито зміст етапів процесу прогнозування за допомогою адаптивної моделі Хольта та здійснено прогноз доходу від реалізації продукції ПП «Компанія «Надежда» за допомогою цієї моделі.*
Ключові слова: прогнозування; адаптивна модель Хольта; чистий дохід від реалізації продукції.

FORECASTING NET INCOME USING THE HOLT'S ADAPTIVE MODEL

Abstract: *In article reveals the content of stages of forecasting process using the Holt's adaptive model and forecasts the net income of PE "Kompaniia "Nadezhda".*
Keywords: forecasting; Holt's adaptive model; net income.

Враховуючи загальні тренди розвитку української економіки, сьогодні достатньо популярним є використання адаптивних методів для прогнозування економічних показників.

Нами виконано прогноз доходу від реалізації продукції ПП «Компанія «Надежда» за допомогою адаптивної моделі Хольта.

Прогнозування за допомогою адаптивної моделі Хольта передбачає виконання трьох етапів [1]:

1. Розрахунок експоненційно-згладженого ряду;
2. Визначення значення тренду;
3. Здійснення прогнозу.

1. Розрахунок експоненційно-згладженого ряду здійснюється за формулою:

$$L_t=\alpha\cdot y_t+(1-\alpha)(L_{t-1}+T_{t-1})$$

де L_t – згладжена величина на поточний період; α – коефіцієнт згладжування ряду; y – поточне значення ряду; L_{t-1} – згладжена величина за попередній період; T_{t-1} – значення тренду за попередній період.

Коефіцієнт згладжування ряду α задається вручну і знаходиться у діапазоні від 0 до 1.

Для першого періоду на початку даних експоненційно-згладжений ряд дорівнює першому значенню ряду $L_1 = Y_1$

2. Визначення значення тренда:

$$T_t = \beta(L_t - L_{t-1}) + (1-\beta)\cdot T_{t-1}$$

де T_t – значення тренда за поточний період; β – коефіцієнт згладжування тренду; L_t – експоненційно-згладжена величина за поточний період; L_{t-1} – експоненційно-згладжена величина за попередній період; T_{t-1} – значення тренда за попередній період.

Коефіцієнт згладжування тренду β задається вручну і знаходиться у діапазоні від 0 до 1.

Значення тренду для першого періоду дорівнює 0. ($T_1 = 0$).

3. Здійснення прогнозу.

Прогноз на p періодів вперед дорівнює:

$$\widehat{Y}_{t+p}=L_t+pT_t$$

де $\widehat{Y}_{t+p}$ – прогноз за методом Хольта на p період; L_t – експоненційно-згладжена величина за

останній період; p – порядковий номер періоду, на який робимо прогноз; T_t – тренд за останній період [1].

Для оцінки точності моделі Хольта та підбір оптимальних коефіцієнтів згладжування ряду та тренду нами виконано наступні дії:

1. Розраховано значення прогнозної моделі;
2. Визначено похибку моделі;
3. Розраховано показник точності прогнозу;
4. Підібрано оптимальні коефіцієнти згладжування ряду та тренду.

1. Розрахунок значення прогнозної моделі здійснювався за формулою:

Прогноз на 1 період = значення експоненційно-згладженого ряду за попередній період + значення тренда за попередній період.

2. Похибка моделі визначалася як різниця між фактичними даними й прогнозом на цей період.

3.Для визначення точності прогнозу нами визначено відхилення похибки моделі від прогнозної моделі як відношення похибки моделі у квадраті до фактичного значення у квадраті.

Точність прогнозу = одиниця мінус середнє значення відхилень похибок моделі від прогнозної моделі.

Для підбору коефіцієнтів згладжування ряду та тренду α та β, при яких прогноз буде максимально точним, нами послідовно перебрано усі значення α та β у діапазоні від 0 до 1 та знайдено таке сполучення, при якому точність прогнозу максимально наближена до 100%.

Розрахунок прогнозних значень доходу від реалізації продукції ПП «Компанія «Надежда» виконано у табличному редакторі Microsoft Excel (рис. 1).

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1				a=	0,3							
2				b=	0,4			Для оцінки точності прогнозу				
3	Роки	рівні	ЧД,Yt	Lt, експоненціально-згладжений ряд	Tt, значення тренду	p, номер періоду для прогнозу	прогноз за методом Хольта, Yt+p=Lt+p*Tt	прогноз	похибка моделі	відхилення похибки	Точність прогнозу	Ряд з моделлю прогнозу,Tt+p
4	2011	1	264974	264974	0			264974,00			97,81%	264974,00
5	2012	2	297126	274619,60	3858,24			264974,00	32152,00	0,012		297126,00
6	2013	3	275327	277532,59	3480,14			278477,84	-3150,84	0,000		275327,00
7	2014	4	212454	260445,11	-4746,91			281012,73	-68558,73	0,104		212454,00
8	2015	5	233033	248898,64	-7466,73			255698,20	-22665,20	0,009		233033,00
9	2016	6	272561	250770,64	-3731,24			241431,91	31129,09	0,013		272561,00
10	2017	7	288978	259620,98	1301,39			247039,39	41938,61	0,021		288978,00
11	2018	8	274752	265071,26	2960,95			260922,37	13829,63	0,003		274752,00
12	2019	9	303218	278587,94	7183,24			268032,20	35185,80	0,013		303218,00
13	2020	10	303905	291211,33	9359,30			285771,19	18133,81	0,004		303905,00
14	2021				2021	1	300570,63					300570,63
15	2022				2022	2	309929,93					309929,93
16	2023				2023	3	319289,23					319289,23

Рис. 1. Розрахунок прогнозних значень доходу від реалізації продукції ПП «Компанія «Надежда» за допомогою адаптивної моделі Хольта у табличному редакторі Microsoft Excel

Графічне зображення прогнозу чистого доходу від реалізації продукції ПП «Компанія «Надежда» за допомогою адаптивної моделі Хольта наведено на рисунку 2.

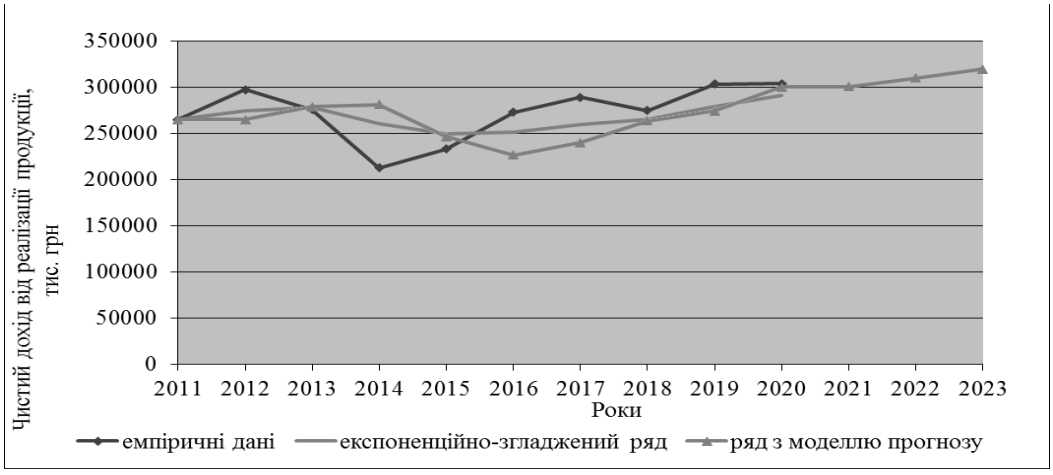

Рис. 2. Графічне зображення прогнозу чистого доходу від реалізації продукції ПП «Компанія «Надежда» за допомогою моделі Хольта

У результаті розрахунків нами отримане прогнозні значення чистого доходу від реалізації продукції ПП «Компанія «Надежда» на три періоди, а саме: 2021 рік – 300570,63 тис.грн., 2022 рік – 309929,93 тис.грн., 2023 рік – 319289,23 тис.грн.

Найменше значення похибки моделі було досягнуто при значенні коефіцієнтів α=0,3; β=0,4. Точність отриманих розрахунків складає 97,81%. Отриманий прогноз вказує на позитивну тенденцію розвитку досліджуваного показника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Скрильник І.І. Прогнозування економічних процесів: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 224 с.

Кобець Сергій Петрович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та економічної кібернетики, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, e-mail: kobetsserhii@gmail.com

Kobets Serhii P. – PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economic Theory and Economic Cybernetics of National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, e-mail: kobetsserhii@gmail.com

УДК 681.518

Т. О. Кобєлєва
Т. О. Погорєлова
П. Г. Перерва

ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУ САМООРГАНІЗАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Обґрунтована важливість самоорганізації персоналу промислового підприємства. Сформовано методи внутрішньої мотивації персоналу та самоорганізації, розроблено комплекс заходів, спрямованих на запуск процесу самоорганізації персоналу машинобудівного підприємства. Проведено апробацію пропонованих методів та сформовано інтерпретацію отриманих результатів*

Ключові слова: менеджмент, підприємства, самоорганізація; управління персоналом; внутрішня мотивація.

FORMATION OF THE PROCESS OF SELF-ORGANIZATION OF THE STAFF OF THE MACHINE-BUILDING ENTERPRISE

Abstract. *The importance of self-organization of the personnel of the industrial enterprise is substantiated. Methods of internal motivation of personnel and self-organization are formed, a set of measures aimed at starting the process of self-organization of personnel of machine-building enterprise is developed. The approbation of the offered methods is carried out and the interpretation of the received results is formed*

Key words: management, enterprises, self-organization; HR; intrinsic motivation.

Сучасні підприємства розглядають персонал не як основний канал витрат, а насамперед як активи, що впливають економічну ефективність діяльності. Компетенції та досвід співробітників є основою життєздатності сучасних підприємств. Зважаючи на поширення автоматизації виробничих процесів, потреба в низько кваліфікованому персоналі скорочується і зростає рівень вимог, що пред'являються до співробітників. Водночас компанії рухаються від ієрархічних та лінійних систем управління до горизонтальних систем [1-18]. Рядові співробітники мають більший рівень залучення до робочого процесу, можуть впливати на розвиток компанії в цілому. У умовах саме організація персоналу сприяє підвищенню якості виробленого компанією продукту, і навіть його розвитку. В рамках емпіричного дослідження на базі одного з машинобудівних підприємств м.Харкова, було проведено стратегічний аналіз діяльності організації та аналіз систем управління проектами, під час якого було виявлено, що в сучасних ринкових умовах керівництво підприємства неспроможне забезпечити рівномірне завантаження всього персоналу. Ця проблема характерна для виробничої сфери в цілому, оскільки коливання обсягів виробництва залежать від ринку та поточного попиту, і зміна його обсягів впливає на завантаження працівників. При цьому ретельне планування та аналіз ринку не може вирішити цю проблему – кадрова політика та збут надто тісно пов'язані та чутливі до найменших змін. У цих умовах актуалізується потреба у самоорганізації. За наявності заданого вектора розвитку підприємства кожен співробітник, за умови його самоорганізації, може спрямовувати всі вільні ресурси на розвиток власних компетенцій та досвіду, сприяння колегам, вирішення завдань з відмінного від оригінального профілю, перегляду минулих рішень та закриття креативних завдань. Під самоорганізацією у тих даного дослідження розуміється стан співробітника, у якому він здійснює професійну діяльність без безпосереднього зовнішнього втручання [1, 3, 7, 9, 15]. Далі ми спиратимемося на розуміння внутрішньої мотивації персоналу як комплексу прагнень і мотивів, пов'язаних не з винагородою за працю, а з самим процесом виробничої діяльності індивіда, що супроводжується орієнтацією на професійну самореалізацію, високою залученістю, ентузіазмом, усвідомленням власного внеску, впливу на створюваний продукт що у майбутньому. Сприяння формуванню подібної мотивації з боку промислового підприємства може полягати у застосуванні наступних методів [1, 9, 14, 16].

- дотримання балансу на рівні проблем, які виникають після поставлених перед співробітником завдань, дотримання умов здійсненності завдання конкретним співробітником (відповідності його здібностей та вимог задачі) та його важливості, актуальності. При дисбалансі даних параметрів виникає

демотивація співробітника - відчуття нудьги або тривоги.

- позитивне вплив особистим прикладом керівника;
- сприяння професійному розвитку працівника;
- формування у співробітників відчуття власної компетентності;
- створення умов для здійснення вільного вибору та прийняття рішень працівниками;
- постановка реалістичних цілей, сприяння зміцненню адекватної самооцінки у робітника;
- залученість працівника до колективної взаємодії, створення сприятливого організаційного клімату.

При досягненні всіх показників сталого стану з'являється здатність персоналу до самоорганізації. Виходячи з зазначених вище теоретико-методологічних положень і виявлених емпіричним шляхом проблем в управлінні персоналом на конкретному підприємстві, в ході управлінського експерименту був розроблений і впроваджений комплекс заходів для сприяння самоорганізації персоналу досліджуваного підприємства, що включає в себе [1, 4, 14, 17]:

а) проведення регулярних освітніх заходів щодо тем, цікавим для співробітників (теми виявлено під час анкетного опитування);

б) публікація в галузевих ЗМІ статей про керівника компанії з викладом його бачення майбутнього компанії, особистого прикладу самоорганізації, рекомендацій з саморозвитку та ін;

в) включення співробітників у комунікацію на всіх етапах проекту або виробництва продукту для досягнення максимального занурення співробітника в місію та ідеї проекту, або продукту та появи почуття причетності;

г) делегування завдань та прийняття рішень з позитивним підкріпленням з боку керівництва;

д) спільна постановка цілей із співробітником, виявлення його погляду на ситуацію та коригування цілей та критеріїв оцінки у відповідності з ним;

е) проведення щоквартальних зустрічей співробітника та керівників для обговорення минулого періоду, фіксації ключових етапів та планування подальшого професійного розвитку співробітника.

Застосування описаного комплексу заходів [7, 11, 18] призвело до підвищення ініціативності, активності співробітників, пом'якшенню опору інноваціям та змінам бізнес-процесів підприємства, підвищенню зацікавленості в якості та розвитку проектів та вироблених продуктів, виражене в ініціюванні зустрічей та плануванні виробничих ітерацій, укріплено відповідальність за прийняті рішення, підвищений рівень залучення співробітників до робочого процесу та самостійного контролю робочого процесу. Кількісні показники наведено в табл.1, оцінку за якісними критеріями проводила внутрішня експертна рада підприємства, що складається з генерального директора, керуючого директора, спеціаліста з кадрів та керівників підрозділів.

Таблиця 1

Тестування працівників підприємства на предмет розвитку самоорганізації

Назва параметру	$ЗП^{до}$	$ЗП^{після}$	Інтерпретація значення даного параметра
Кількість звернень персоналу за місяць щодо реорганізації (корекції) робочих процесів або корекції поточної робочої ітерації	2	8	Зростання ініціативності співробітників підприємства (позитивна зміна показника)
Кількість звернень співробітників зі скаргами на зміну бізнес-процесів компанії за 3 місяці, середнє значення	6	2	Пом'якшення реакції співробітників на ідеї впровадження інновацій та зміни бізнес процесів компанії
Середня кількість відпрацьованих вихідних співробітниками без додаткової мотивації з боку підприємства	23	54	Підвищення іміджевого (не матеріального) інтересу співробітників підприємства до процесу виробництва
Кількість зустрічей персоналу з топ-менеджментом з метою просування робіт за проектами, прискорення ходу ітерацій, наближення кінцевого результату, ініційованих рядовими співробітниками на місяць (середнє значення)	1	9	Підвищення зацікавленості співробітників у якості та розвитку проектів та вироблених ІТ-продуктів Кількість ініціатив та нагад керівникам про терміни та завдання, які потребують контролю на місяць (середнє значення)
Кількість ініціатив та нагадувань керівникам підприємства про терміни та завдання, які потребують контролю на протязі місяця (середнє значення)	13,65	37,1	Самостійний контроль персоналом робочого процесу та донесення до керівництва власних ідей щодо зменшення або повного усунення ризиків

Примітка. $ЗП^{до}$ – значення параметру до впровадження комплексу заходів; $ЗП^{після}$ - значення після 6 місяців після старту комплексу заходів.

У ході діагностики було виявлено три основні проблеми мотивації персоналу підприємства. По-перше, при виконанні плану робітники часто керувалися власними інтересами, а існуюча система управління не перешкоджала "роботі на себе", тому зазвичай вироблення перевищувало заплановані обсяги виробництва, при цьому план номенклатури робіт нерідко не виконувався. По-друге, внаслідок відсутності дієвого механізму ув'язування в єдине ціле планів підприємства, підрозділи та окремого працівника робітники отримували премію навіть у разі невиконання загального виробничого плану. По-третє, практика стимулювання, що склалася, не включала аспекти ефективності праці та довгострокової мотивації, внаслідок чого робітники були вкрай зацікавлені у виконанні показників продуктивності праці, при цьому запізнення та внутрішньозмінні нерегламентовані перерви стали нормою, а цілі підприємства асоціювалися з місячним виробничим планом.

Таким чином, розроблений комплекс заходів, заснований на концепції самоорганізації промислового персоналу та методах формування його внутрішньої мотивації, дійсно актуалізував процес самої організації персоналу підприємства, що є базою даного дослідження.

Успішна реалізація представленого підходу до мотивації та самоорганізації персоналу промислових підприємств вимагає глибоких змін у системі управління підприємством – актуалізації норм праці та оптимізації планування, розробки системи оцінки робітників тощо, але, мабуть, найважливішим завданням стає зміна ментальних моделей керівників, які мають стати активними учасниками процесів самоорганізації та саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

12. Корсун И.И., Горбунова Ю.А. Ресурс самоорганизации персонала в производственной сфере // Менеджмент и предпринимательство в парадигме устойчивого развития. Екатеринбург: УГЭУ, 2018. С.176-181.

13. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові. *Вісник НТ У «ХПІ»(екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .

14. Перерва П.Г., Глізнуца М.Ю. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.

15. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ІТ-аутсорсингу. *Маркетинг і цифрові технології.* 2021. Т.5, №3. С. 18-29.

16. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Дослідження методів визначення ефективності ІТ-аутсорсингу. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки*) : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2021. № 2. С. 73-83.

17. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobielieva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2 (10), ч. 2. С. 144-149. doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-2(10)-144-149

18. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А., Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия. *Вестник НТУ "ХПИ" : сб. науч. тр.* Харьков: НТУ "ХПИ", 2009. №36-1. С. 12-22.

19. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

20. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach. *Problems and Perspectives in Management.* 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38. doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.03

21. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

22. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи. *Вісник НТУ "ХПІ".* Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

23. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.

24. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38. doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.03

25. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві. Навч.посібник для інж.-техн.вузів.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.

26. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998.- 267с.

27. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

28. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

29. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial].Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019. 689 p.

Кобєлєва Тетяна Олександрівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: tanja.kobeleva@gmail.com

Погорєлова Тетяна Олексіївна – доцент кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: t_pogorelova@ukr.net

Перерва Петро Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Kobilieva Tetiana Oleksandrivna – Doctor of Economics, Professor кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: tanja.kobeleva@gmail.com

Pogorelova Tetyana Oleksiivna – associate professor of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: t_pogorelova@ukr.net

Pererva Petro Gryhorovych – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

УДК 65.012.2 (075)

О. М. Коваленко
О. В. Станіславик

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *У статті показано значимість планування для забезпечення економічної ефективності виробництва в сучасних умовах. Висвітлено специфічні риси процесу планування діяльності сучасного виробничого підприємства.*

Ключові слова: процес планування; сучасне виробниче підприємство; організаційно-технічний аспект планування; соціально-економічний аспект планування; ефективність праці.

SPECIFIC FEATURES OF THE MODERN MANUFACTURING ENTERPRISE PLANNING PROCESS

Abstract: *In article the importance of planning for ensuring the economic efficiency of production under modern conditions is shown. The specific features of the modern manufacturing enterprise planning process are highlighted.*

Keywords: planning process; modern manufacturing enterprise; organizational and technical aspect of planning; social and economic aspect of planning; labor efficiency.

Багаторічний досвід закордонних та українських підприємств довів, що недооцінка планування в умовах ринку, частіше за все приводить до значних економічних втрат [1].

Планування діяльності виробничого підприємства – це система управління виробництвом, яка забезпечує його динамічний і пропорційний розвиток, а також виявлення і ефективне використовування резервів виробництва. Планування діяльності означає прорахування і оцінка всіх можливих моментів і аспектів майбутнього господарювання, яке знаходить своє відображення в складанні планів [1].

Функцію планування можна вважати основою прийняття управлінських рішень, оскільки вона передбачає управлінську діяльність з формування цілей, завдань з управління виробництвом та визначення способів реалізації планів заради досягнення намічених цілей.

Процес планування має такі етапи [2]:

1) встановлення загальних цілей;
2) визначення деталізованих, конкретних цілей на плановий період;
3) визначення засобів і шляхів досягнення цілей;
4) контроль досягнення намічених цілей через співставлення планових значень показників з фактичними;
5) коригування цілей.

Планування не може не спиратися на дані за минулі періоди діяльності підприємства та здійснюється для визначення і контролювання перспективного розвитку підприємства. В зв’язку з цим надійність планів залежить від точності показників минулих періодів.

Слід відзначити, що планування на будь-якому сучасному підприємстві ґрунтується на неповній інформації, навіть незважаючи на добре налагоджену систему статистичного та бухгалтерського обліку [3]. Справа в тому, що деякі аспекти діяльності не можна оцінити: дії конкурентів, політична обстановка, економічні цикли, страйки і т.п. Індикатори кон'юнктури ринку є вихідними для розробки плану підприємства. Планування часто тим легше, чим крупніше підприємство, хоча на малих підприємствах певні виробничі фактори виявляються більш доступними для менеджменту. Зазначене надає плануванню імовірнісний характер.

Оскільки підприємство в сучасних умовах не може мати всю необхідну інформацію для розробки надійного плану, якість планових рішень суттєво визначається компетентністю та рівнем професіоналізму планових працівників. Отже, систему планування сучасного виробничого підприємства необхідно вибудовувати за умови використання всього наявного арсеналу: економіко-управлінського інструментарію, знань і досвіду працівників [4].

Планування – це алгоритмізований процес підготовки рішень на відміну від ситуативного, спонтанного прийняття управлінських рішень [2]. Імпровізація є протилежністю планування. Тут рішення приймається на основі ситуації, що виникла, досвіду планового працівника та немає чіткого алгоритму прийняття імпровізованих рішень. Планування можна вважати ефективним коли тільки однієї інтуїції недостатньо для прийняти рішення. Це, наприклад, стосується поліпшення якості рішень через вирішення складних проблемних питань, пов’язаних з великою кількістю факторів, причинно-наслідкових зв'язків, неузгодженістю експертних думок щодо сценарію розвитку подій і процесів.

Незважаючи на всі переваги планування, воно не може замінити імпровізацію. В управлінській практиці запланувати всі ситуації неможливо та недоцільно. Причиною тому може бути несумірність витрат на здійснення планування та результатів реалізації плану; відсутність достовірної, об'єктивної і достатньої інформації для вироблення плану. У цих випадках вдаються до імпровізації і таким чином реагують на ситуацію, що виникла.

Вибір між імпровізованими та запланованими рішеннями на конкретному виробничому підприємстві зумовлюється рядом факторів:

– достовірністю і повнотою інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства;
– спеціальними знаннями та особистісними якостями планових працівників;
– узгодженістю інтересів та бажань планових працівників з цілями планових рішень);
– співвідношенням можливостей відповідних менеджерів та можливостей планового працівника, які залежать від наявності у нього спеціальних засобів, що дозволяють здійснювати всі заходи, пов'язані з підготовкою та реалізацією планового рішення;
– рівнем інформованості планових працівників щодо цілей та особливостей прийняття та реалізації планових рішень;
– рівнем допустимості (планові заходи не повинні порушувати норм моралі та права);
– наявністю формалізованих інструментів планування та необхідних технічних засобів.

Процес планування можна охарактеризувати рядом специфічних рис:

– планування має організаційно-технічний і соціально-економічний характер;
– планування як складова управління носить інформаційний характер;
– планування на підприємстві є одним з найбільш значних організаційних чинників інтенсифікації виробництва.

1. Планування має організаційно-технічний і соціально-економічний характер. Організаційно-технічна аспект пов'язаний з кооперацією праці і знаходиться в залежності від рівня розвитку методів і засобів планування. Соціально-економічний аспект пов'язаний з соціально-економічними умовами суспільства. В цьому зв’язку сутність планування на виробництві необхідно оцінювати з двох сторін: організаційно-технічної і соціально-економічної. В іншому випадку не можна встановити причинно-наслідкові зв'язки, що визначають форми і методи планування, його цілі.

З організаційно-технічної точки зору країни з розвиненою ринковою економікою мають більше досвіду. Їх арсенал методів і технічних засобів значно багатший. Отже, рівень організації виробництва і управлінської діяльності на окремих підприємствах там вище, ніж в Україні. Це означає, що існує можливість використання організаційно-технічного досвіду планування. Однак, на наше переконання, в умовах, що склались, соціально-економічна сторона планової діяльності має бути першорядною в цілеполаганні і виборі відповідних засобів реалізації цілей.

2. Планування як складова управління носить інформаційний характер. Інформаційну сутність процесу планування можна уявити подивившись на стадії циклу планування. В ході виробництва перед плановими службами безперервно виникають проблеми. Тому стадією номер один в плановому циклі є виявлення проблем, що включає збір, обробку інформації, оцінку можливих наслідків планових рішень. На цій базі приймається планове рішення, потім воно реалізується. Інформація про результати за системою зворотного зв'язку надходить в службу планування, яка оцінює те, що відбулось, знов формулює проблеми, і цикл планування повторюється. Формулювання проблем, прийняття рішень та оцінка результатів чітко підпорядковані досягненню поставленої мети.

3. Сучасне планування на підприємстві є одним з найбільш значних організаційних чинників інтенсифікації виробництва. Це пов’язано з тим, що ефект спільних дій людей, що працюють в колективі, більше суми одиночних ефектів від дій кожного співробітника. Цей додатковий ефект пов'язаний з поділом праці. Його джерелом в процесах спеціалізації праці і кооперації є планомірність. Саме свідомо встановлюваний планом зв'язок породжує синергетичний ефект. Велике сучасне виробництво, що характеризується високим рівнем динамізму, великою змінюваністю типорозмірів

виробів і моделей, складністю технології процесів виготовлення висуває специфічні вимоги до внутрішньовиробничого планування, як засобу підтримки та визначення внутрішньовиробничих пропорцій.

При створенні складних зразків нової техніки внутрішньовиробниче планування дає змогу скоординувати різні дослідно-конструкторські, науково-дослідні, виробничі, технологічні, монтажні, налагоджувальні, будівельні та інші роботи, що здійснюються шляхом кооперування підприємств, науково-дослідних та конструкторських організацій різних галузей промислового виробництва. При цьому планами встановлюється не тільки загальна тривалість процесу, але і тривалість та послідовність робіт, що ним передбачена, зводячи до мінімуму витрати різних ресурсів нераціонального характеру. Отже, планування підвищує ефективність праці.

На завершення відзначимо, що формування на підприємстві системи планування вимагає витрат, але ефект, отриманий від раціональної організації виробництва буде перевищувати ці витрати. В цьому зв'язку існуючий погляд на внутрішньовиробниче планування як на сферу витрат непродуктивних – дуже суперечливий та, на наш погляд, помилковий. При такому підході виходить, що планування збільшує ефективність праці, проте саме воно нібито засноване на праці, що вважається непродуктивною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. 5-те вид. Київ: Каравела, 2012. 352 с.

2. Орлов О.А. Планирование деятельности промышленного предприятия: учебник. Изд. 2-е, перераб. и дополн. Киев: Скарбы, 2006. 416 с.

3. Жамбей Т. Теоретичні аспекти інформаційного потоку підприємства. *Український журнал «Економіст».* 2021. № 9. С. 87-89.

4. Станиславик Е.В. Особенности принятия решений в операционном менеджменте. *Економіка. Фінанси. Право. Серія «Економіка».* № 3/1'2017. С. 50-55.

Коваленко Олександр Михайлович **–** доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: o.m.kovalenko@op.edu.ua.

Станіславик Олена В'ячеславівна **–** доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, фінансів і бізнес-технологій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: elenastanislavyk@ukr.net.

УДК 330.3

О.А. Ковалик

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ ТА ЙОГО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *У роботі досліджені історичні етапи розвитку малого бізнесу, виділенні сучасні проблеми та розглянуті можливі шляхи їх подолання.*

Ключові слова: розвиток, малий бізнес, проблеми.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AND ITS CURRENT PROBLEMS

Abstract: *The historical stages of small business development are studied in the work, modern problems are singled out and possible ways of overcoming them are considered.*

Keywords: development, small business, problems.

В Україні малий бізнес знаходиться на стадії формування. Історичний розвиток малого підприємства в незалежній Україні відбувався в три основні етапи [1]:

– перший етап (1991-1994): Закон України «Про підприємництво», Програма державної підтримки підприємництва, Державний комітет України з сприяння малого підприємства;

– другий етап (1995-1997): Концепція Державної політики розвитку малого підприємництва, Програма розвитку малого підприємництва на 1997-1998 рр.;

– третій етап (з 1998): спрощена система оподаткування малого підприємництва, Закон «Про державну підтримку малого підприємництва» (від 19.12.2000 № 2063-III, втратив чинність), Закон «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» (від 21.12.2000 № 2157-III, чинний); Закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (від 12.03.2012 № 4618-VI, чинний).

На першому етапі відбувалося лише формування державної політики відносно малого підприємництва. На другому етапі політика пройшла період реформування та переосмислення існуючих реалій. На третьому етапі виникло розуміння необхідності зменшення втручання держави у діяльність малих підприємств із збереженням різних форм підтримки [1].

Малий бізнес в Україні можна здійснювати двома способами:

1) без реєстрації юридичної особи, що виражається у вигляді приватного підприємництва;

2) з реєстрацією юридичної особи, що може бути у формі як приватного підприємства, так і товариства з обмеженою відповідальністю.

До 1998 року у малого бізнесу не було ніяких пільг на ринку, лише деякі приватні підприємці мали право торгувати на ринку, сплачуючи фіксований податок, або інакше кажучи, патент та звільнялися від інших податків (за винятком ринкового збору) [2].

90-ті роки були дуже тяжкими для підприємців, так як в Україні спостерігався лише економічний спад і більшість малих підприємств мали лише збитки, при цьому рівень безробіття постійно зростав.

Лише у 1998 році був прийнятий Указ Президента № 727/98 про спрощену систему оподаткування для суб’єктів малого бізнесу, який втратив чинність у 2012 році на підставі Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» (04.11.2011, № 4014-VI) [3].

Розвиток малого бізнесу в України зустрічає багато проблем під впливом ряду негативних факторів.

Серед головних причин повільного розвитку малого бізнесу в Україні можна виділити наступні [2,4]:

– слабка законодавча база з питань підтримки малого бізнесу та підприємництва взагалі;

– невідповідність розміру податків і можливостей малих підприємств, що веде до збільшення частки тіньової економіки;

– неналагоджена система кредитної підтримки малого бізнесу;

– наявність проблем обліку та налізу статистичних звітів малих підприємств;

– відсутність налагодженої системи інформаційної підтримки та надання необхідних консультацій малим підприємствам;

– неефективна система підготовки та перепідготовки кадрів в різних сферах діяльності з їх подальшим підвищенням кваліфікації;

– інвестиційна непривабливість як для вітчизняних так і для іноземних інвесторів.

Представлені вище проблеми являються наслідками економічної кризи України, яка характеризується рядом факторів:

– економічний стан країни; монополія великих підприємств;

– неефективна податкова політика країни; правова незахищеність ведення малого бізнесу;

– відсутність єдиної інфраструктури підтримки малого бізнесу;

– недостатня державна підтримка малого бізнесу;

– нерозвинута структура підготовки професійних кадрів для різних сфер економіки.

Важливою проблемою для малого бізнесу являється монополізація ринку великими підприємствами, які своєю діяльністю витісняють конкурентів або взагалі намагаються їх поглинути. Така ситуація призводить до ускладнення процедури виходу на ринок нових підприємств, тому спостерігається ситуація, коли старі малі підприємства ліквідуються, а нові не в змозі зайняти нішу на ринку, що виникла. Що в свою чергу лише посилює монополізацію і має вирішуватися на законодавчому рівні, адже така структура може негативно впливати на ціноутворення [4].

Через важкі умови існування, малі підприємці знаходяться у постійному пошуку можливостей зниження своїх витрат і іноді вдаються навіть до не правомірних методів, таких як укривання від податків. Особливо це актуально для відрахувань у фонд заробітної плати і призводить до виникнення подвійної бухгалтерії, що, в свою чергу, стимулює розширення тіньової економіки, яка дуже негативно впливає на загальний економічний стан країни. Можна зробити висновок, що неефективна податкова система не лише уповільнює розвиток малого бізнесу, але й всієї країни.

Гострою проблемою ведення малого бізнесу в Україні являється її ризикованість, яка пов’язання не тільки з високими витратами (які не завжди навіть являються формальними), але й з корупцією, рейдерством та й взагалі звичайною бюрократією. Дана проблема важлива не лише для вітчизняних підприємців, але й для зарубіжних партнерів та інвесторів, які можуть відмовитися від співпраці та інвестицій через високі ризики втрати своїх коштів. Така ситуація являється результатом наявності недопрацьованих нормативних документів, що не завжди надають можливість захисту від протиправних посягань на діяльність і призводить до неповаги до законів, встановленню неформальних зв’язків та хабарництва. Все це має негативний вплив на розвиток малого бізнесу.

Окремо необхідно розглянути систему кредитування малих підприємств України. У різних банках України можна знайти програми кредитування малих підприємств, що направленні на їх підтримку та стимулювання [4].

На жаль не існує єдиної бази по банках України, в якій підприємець може ознайомитися з усіма пропозиціями та обрати найбільш вигідну для себе. Для отримання інформації, потрібно аналізувати сайт кожного банку окремо чи безпосередньо звертатися за інформацією у відділення. Сайти банків мають різну структуру і іноді важко знайти в них потрібну інформацію. До того ж, кожен банк використовує свою власну термінологію і не завжди одразу зрозуміло, які пропозиції більш вигідні для малого бізнесу, а які націлені на бізнес в цілому. Тому, вважається за потрібним сформувати єдину базу баків України, в якій би накопичувалась актуальна інформація про програми кредитування та підтримки як малого бізнесу так і взагалі будь-якого підприємства.

Економічна криза, в першу чергу, характеризується зниженням купівельної спроможності українців (наприклад, середній чек в роздрібних магазинах в кризовий період відчутно зменшується).

Зрозуміло, що зовсім від покупок споживачі не відмовляються, але вони переходять на більш дешеві варіанти товарів [5].

Вплив коливання курсу гривні на малий бізнес також значний: закупівельні ціни на товари з-за кордону та валютні платежі за франшизи зростають. В результаті, багато малих підприємців змушені зовсім згорнути бізнес і шукати інший напрямок бізнесу, а деякі змінюють постачальників на шкоду якості, намагаючись вийти на колишній рівень прибутку.

Нестабільна політична ситуація країни займає друге місце, на думку підприємців, серед причин занепаду малого бізнесу. Постійні зміни в законі, виникнення додаткових обмежень експорту та імпорту з деякими країнами та вплив окремих політичних діячів на певні сфери діяльності мають негативні наслідки для більшості малих підприємців, які не мають резервів для покриття великих втрат через непередбачувані ризики [6].

Пандемія особливо сильно вплинула на малий бізнес, який не пов'язаний з виробництвом і послугами, що являються першочерговими в ситуації боротьби з вірусом. У багатьох випадках оплата за послуги чи виготовлену продукцію була перенесена клієнтами на невизначений термін. На малих підприємствах виникли серйозний касові розриви. Як наслідок – надходження коштів на покриття власних позик у малого підприємства не має.

Багато сфер малого бізнесу не відносяться до постраждалих в період пандемії, тому для них не передбачаються будь-які пільги. При цьому негативні наслідки відчувають усі учасники цієї сфери: постачальники, виробники, посередники, клієнти.

Як результат, малі підприємці не можуть покрити розрахунки з заробітною платою і навіть вимушені звільняти співробітників. У найгіршому випадку малий підприємець втрачає бізнес так як має лише збитки.

Звісно деякі підприємці змогли адаптуватися для ведення бізнесу он-лайн, але така можливість присутня не у всіх сферах. Наприклад, надавати перукарські послуги он-лайн неможливо. Також існує проблема відсутності необхідного технічного обладнання для переходу на он-лайн режим, адже недостатньо просто мати технологічний інструментарій на підприємстві, він має бути також і у клієнтів. Якщо підприємство розробить додаток на мобільний телефон для спілкування зі споживачами, не всі потенційні клієнти матимуть можливість його використати. В будь-якому разі мале підприємство втрачає якийсь відсоток клієнтів, а таким чином і прибуток [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюк О.М. Розвиток малого бізнесу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2010. С. 44-48.
2. Солованюк С. М. Розвиток малого бізнесу в Україні в сучасних умовах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. № 2 (24). Т. 2. Київ, 2017. С. 130-133.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» від 04.11.2011 № 4014-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4014-17#Text.
4. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 68-73.
5. Ковтуненко К.В., Ковалик О.А. Управління дебіторською заборгованістю як інструмент зменшення фінансових ризиків на малих підприємствах. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. №1 С. 52-57.
6. Захарченко В.І., Аль-Шаргі Ф.М. Формування стратегій диверсіфікації у розвитку промислового підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2017. Т. 16, вип. 1. С. 85-95.
7. Ковалик О.А. Інфраструктура підтримки розвитку малого бізнесу у сферах економічної діяльності: дис. … кан. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Одеса, 2020. 247 с.

Ковалик Оксана Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

Kovalyk Oksana A. – candidate of economics, associate professor of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic National University, Odessa, e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

УДК 334:784

В. О. Козловський
Я.А. Ясько

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ДІЛОВОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Розглянуто теоретичні та практичні питання формування на сучасних підприємствах позитивного ділового іміджу.*

Ключові слова: підприємство, діловий імідж, принципи, функції, алгоритм формування позитивного ділового іміджу.

SOME ASPECTS OF FORMING A POSITIVE BUSINESS IMAGE OF A MODERN ENTERPRISE

Abstract. *Theoretical and practical issues of forming a positive business image in modern enterprises are considered.*

Keywords: *enterprise, business image, principles, functions, algorithm of formation of positive business image.*

В сучасних умовах господарювання, коли постійно змінюються зовнішні та внутрішні умови функціонування вітчизняних підприємств і посилюється конкуренція на всіх світових та регіональних ринках, багато підприємств стикнулися з проблемою формування позитивного ділового іміджу. Сучасні умови розвитку підприємництва, глобалізація світового економічного простору, інформатизація виробництва тощо вимагають від керівників підприємств вміння правильно позиціонувати і виокремлювати себе серед великої кількості інших підприємств-конкурентів. Стихійне ж формування ділового іміджу підприємств часто призводить до втрати ними частки чистого доходу, зменшення обсягів реалізації продукції, недовіри до цих підприємств з боку споживачів та отримання підприємствами певних збитків.

Тому, незважаючи на те, що проблемами формування позитивного ділового іміджу сучасних підприємств займається багато зарубіжних та вітчизняних вчених, постійно виникають питання, які потребують свого кваліфікованого вирішення.

Як відомо, діловий імідж підприємства, це такі характеристики підприємства, які можна почути від споживачів чи суспільства, тобто це думки людей про щось чи когось [1]. Позитивний діловий імідж підприємства може позитивно впливати на розвиток підприємства, про що свідчить практичний досвід діяльності низки підприємств.

Так, дослідження, проведені авторами протягом 2017-2020 років на ТОВ «БУД ЕНЕРГО СЕРВІС» показали, що на підприємстві спостерігається зростання чистого доходу від реалізації продукції з величини 22 млн грн до 77,8 млн грн, тобто в 3,5 рази. Зазначена тенденція характерна і для собівартості реалізованої продукції, яка зросла з величини 15,4 млн грн до 62,7 млн грн, тобто в 4 рази. Дещо іншою є тенденція зміни чистого прибутку підприємства. Якщо в 2017 році величина чистого прибутку підприємства становила 4,5 млн грн, в 2018 році –3,3 млн грн, в 2019 році – 8,2 млн грн, то в 2020 році – 6,5 млн грн. Стійку тенденцію до зростання виявили активи підприємства, оборотні і необоротні активи підприємства, власний капітал підприємства та поточні зобов’язання підприємства. Наведена вище інформація нібито свідчить про успішність роботи підприємства на ринку електромонтажних робіт.

Разом з тим, не все так добре в діяльності цього підприємства. Так, в 2017 р. величина чистого прибутку підприємства становила 4,5 млн грн, в 2018 році її величина зменшилася до 3,3 млн грн, в 2019 році величина чистого прибутку підприємства суттєво зросла рівня 8,2 млн грн, а в 2020 році її величина знову зменшилася до рівня 6,5 млн грн. Тобто можна констатувати нестабільність роботи підприємства. Аналогічні тенденції характерні і для показників рентабельності підприємства. Так, рентабельність активів підприємства в 2019 році порівняно з 2018 роком зросла з 18,75% до 31,5%, але вже 2020 році зменшилася до рівня 17,7%. Рентабельність власного капіталу підприємства в 2019 р.

порівняно з 2018 р. зросла з 31,7% до 50,9%, але вже у 2020 р. ця рентабельність зменшилася до рівня 27,6%. Все це свідчить, що підприємство ще не займає стійке положення на ринку.

Однією із причин цього є стан ділового іміджу підприємства, який потребує свого покращення. Тому нами було запропоновано алгоритм формування позитивного ділового іміджу підприємства, який наведено на рис. 1.

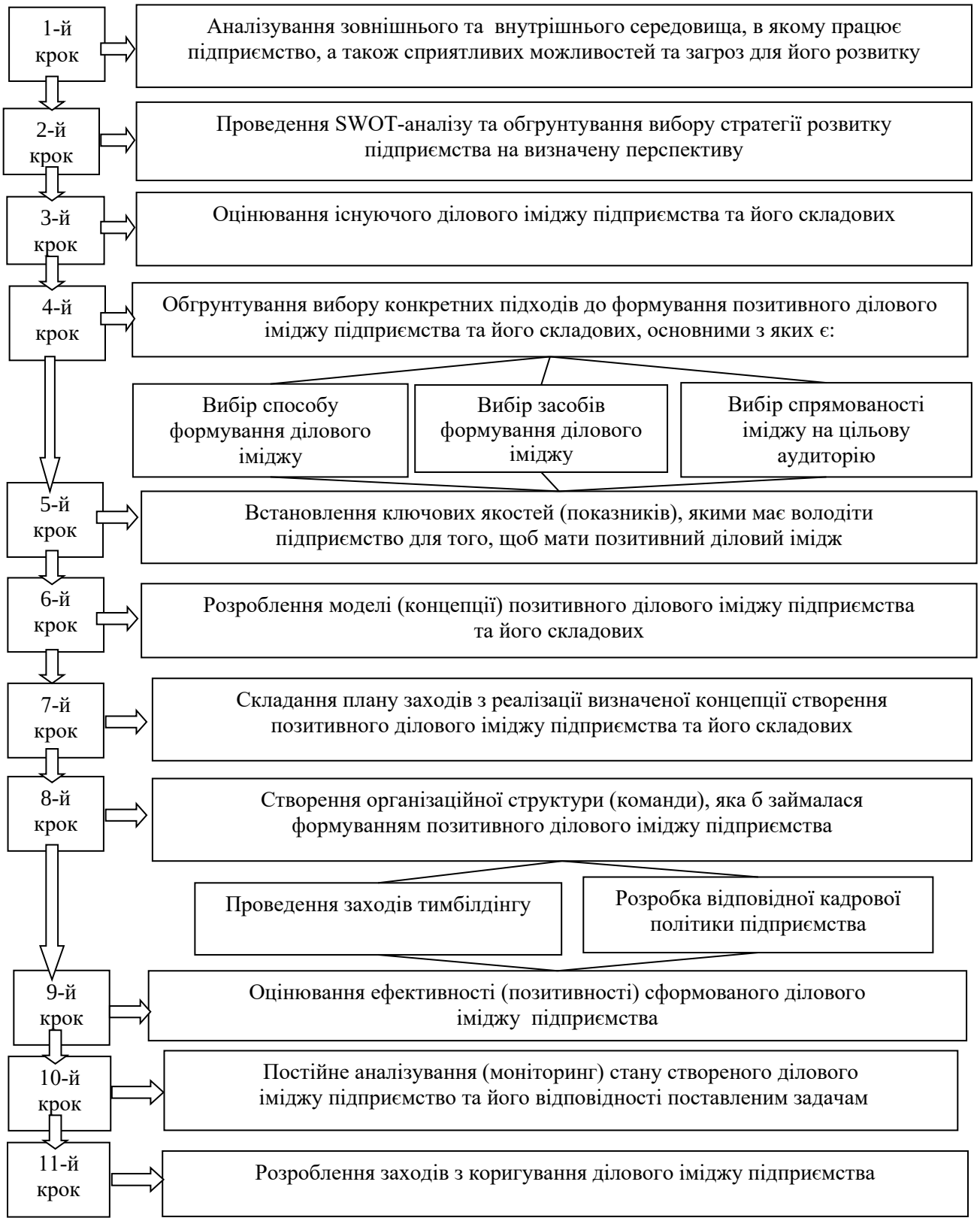

Рис. 1. Алгоритм формування позитивного ділового іміджу підприємства

Використання цього алгоритму дозволить підприємству суттєво підвищити свій діловий імідж на ринку електромонтажних робіт.

При формуванні позитивного ділового іміджу підприємства нами було досліджено і рекомендовано використовувати такі принципи побудови ділового іміджу: загальність; неформальність, стійкість; гнучкість; результативність; спадковість; цілеспрямованість; повторення; безперервного посилення впливу; «подвійного виклику»; правдивість та розмежування [2].

З поняттям «принципи» формування ділового іміджу підприємства тісно пов'язане таке поняття, як функції, що їх виконує діловий імідж підприємства. Опрацювавши низку наукових праць [3], нами пропонується використовувати систему функцій ділового іміджу підприємства, яка складається з таких основних функцій: позиціонування підприємства на ринку; самооцінювання підприємства; зовнішнє оцінювання підприємства; стимулювання споживачів продукції підприємства; адаптування підприємства до економічної ситуації, що склалася на ринку, рекламування підприємства.

Аналіз основних функцій, що їх виконує діловий імідж підприємства, показує, що всі ці функції спрямовані на досягнення 3-х основних задач: а) показати високий рівень ділової активності підприємства та його ефективну роботу зі споживачами своєї продукції; б) підтримувати в очах споживачів діловий імідж успішного підприємства; в) встановлювати стійкий і емоційний зв'язок зі споживачами продукції підприємства та суспільством.

При цьому, коли питання формування позитивного ділового іміджу підприємства не регулюється самим підприємством (тобто діловий імідж підприємства формується стихійно), немає ніякої гарантії, що цей діловий імідж підприємства буде адекватним і сприятливим для цього підприємства. Тому підприємство має постійно займатися питаннями формування сприятливого ділового іміджу, і цей процес є менш трудомістким і вартісним, ніж витрати коштів і часу на виправлення несприятливого образу підприємства, який сформувався спонтанно.

Без розробки, формування та постійної підтримки свого позитивного ділового іміджу сучасному підприємству буде важко зберегти свої конкурентні позиції на ринку. Потрібно постійно пам'ятати твердження американського підприємця Д.Огілві (1911-1999 рр.), що дуже часто для успішної реалізації продукції підприємства значно важливіше створити у свідомості споживача позитивний образ цього підприємства, аніж постійно надавати інформацію про окремі специфічні властивості цієї продукції (за [4]).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Химич І. Г. Імідж як важливий показник діяльності підприємства у сучасних умовах розвитку корпоративної культури. *Економіка та держава*. 2009. № 9. С. 59–61.

2. Рябова Т.А., Воєдило Н.Ю. Роль іміджу у забезпеченні ринкового успіху підприємства. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2020. № 12.

3. Семенчук Т.Б., Басараб Н.А. Формування іміджу підприємства. Вісник Мукачівського державного університету «Економіка і суспільство». Серія: економіка та управління підприємствами. 2016. Випуск 7, С. 473–477.

4. Ткачук О. В. Корпоративний імідж – важлива складова успіху банку. *Держава та регіони*. 2006. № 6, С. 297-299.

Козловський Володимир Олександрович – к.е.н., доцент, професор кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: v@vin.ua або Kozlovskiy.vk.vntu.edu.ua

Ясько Яна Анатоліївна – студентка 2-го курсу магістратури гр. МПОУ-20мз факультету менеджменту та інформаційної безпеки Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: yasohka14@gmail.com.

Kozlovskyi Volodymyr Oleksandrovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsya, e-mail: v@vin.ua or Kozlovskiy.vk.vntu.edu.ua

Yasko Yana Anatoliyivna –2nd year master's student gr. MPOU-20mz of the Faculty of Management and Information Security of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: yasohka14@gmail.com

УДК 338.2:65.01:658.5

Т. Ю. Коритько

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація. *У статті розглянуто сутність та фактори, які впливають на цифрову трансформацію промислових підприємств.*

Ключові слова: цифровізація, трансформація, цифрові інновації, підприємство, фактори, Інтернет речей

FACTORS OF DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN CONDITIONS INDUSTRIES 4.0

Abstract. *The article considers the essence and factors influencing the digital transformation of industrial enterprises.*

Keywords: digitalization, transformation, digital innovations, enterprise, factors, Internet of Things

Існуючий досвід щодо цифровізації діяльності промислових підприємств обмежується цифровізацією управлінських процесів з метою зростання продуктивності або операційних процесів для зростання обсягу продажу та рентабельності підприємства. Немає комплексного цілісного підходу, використання якого дозволило б підприємству забезпечити цифрову трансформацію всіх його бізнес-моделей. Щоб уникнути провалу в цифрових інноваціях у промисловості, недостатньо просто освоїти технології, необхідно «замкнути коло»: отримавши інформацію з фізичного світу (від обладнання чи підприємства), проаналізувати її та на основі цих даних коригувати параметри процесів, розклад техобслуговування обладнання, оптимізувати роботу виробництв.

Процеси цифровізації носять глобальний характер. Цифровізація окремого підприємства може дати підвищення ефективності на кілька відсотків, але більш важливо разом з цим ціфровізувати ще два елементи: взаємодія з постачальниками, а також ту частину, яка відповідає за збут продукції (організувати зворотний зв’язок зі споживачами продукції, сервісне обслуговування та ін.) [1].

До факторів, які впливають на розвиток цифрових трансформацій, можна віднести:

1. Поява великої кількості супутніх технологій (наприклад, широкосмуговий доступ до Інтернету, смартфони, Web 2.0, SEO, хмарні обчислення, розпізнавання мови, системи онлайн-платежів та криптовалюти).

Так, з появою Всесвітньої павутини та її поширенням у всьому світі призвело до розвитку електронної комерції. Світові продажі електронної комерції у 2017 році склали 2,3 трлн доларів, а доходи від роздрібної електронної торгівлі, за прогнозами, зростуть до 4,88 трлн доларів у 2021 році [2]. Широке поширення великих даних [3; 4] та поява нових цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей та робототехніка, прогнозується, що вони будуть широко використовуватися в бізнесі [5]. Хоча, можливо, не кожна з цих технологій буде такою потужною, як очікувалося, широке поширення нових цифрових технологій викликає необхідність промислових підприємств перевести свій бізнес на цифрову форму.

2. Зміна конкуренції. Конкуренція стає більш глобальною, її інтенсивність також збільшилася, оскільки великі, багаті на інформацію компанії зі США (наприклад, Amazon, Alphabet, Apple і Facebook) та Китаю (наприклад, Alibaba та JD) починають домінувати у багатьох галузях.

3. Зміна поведінки споживачів. Ринкові дані показують, що споживачі переміщують свої покупки до інтернет-магазинів, а цифрові точки дотику відіграють важливу роль для клієнта, впливаючи як на онлайн-, так і на офлайн-продажі [6]. За допомогою нових інструментів пошуку та соціальних мереж споживачі стали більш пов'язаними, поінформованими, наділеними повноваженнями та активними [7]. Цифрові технології дозволяють споживачам спільно створювати цінність, розробляючи та налаштовуючи продукти, виконуючи дії з дистрибуції останньої милі та допомагаючи іншим клієнтам [8]. Ці нові цифрові технології, ймовірно, структурно змінять поведінку споживачів [9], і, отже,

використання нових цифрових технологій може стати новою нормою. Якщо підприємства не можуть адаптуватися до цих змін, вони стають менш привабливими для клієнтів та, ймовірно, будуть замінені підприємствами, які використовують ці технології.

До зовнішніх факторів, що стримують та обмежують цифрову трансформацію підприємств промисловості, відносять:

1. Державні бар'єри:

- економічна невизначеність у країні, волатильність національної грошової одиниці;
- нормативні обмеження, відсутність стандартів із застосування цифрових технологій;
- відсутність спеціальних заходів державної підтримки використання цифрових технологій на підприємствах.

2. Конкурентні бар'єри:

- впровадження цифрових технологій потребує витрат з боку постачальників та споживачів, які дотримуються «традиційної моделі»;
- відданість споживача звичним продуктам (сервісам);
- відсутність інформації про успішний чи негативний досвід застосування цифрових технологій на інших підприємствах галузі.

3. Технологічні бар'єри:

- дефіцит цифрових рішень, які враховують специфіку підприємства;
- слабка захищеність цифрових технологій від кримінальних зазіхань;
- недостатній рівень розвитку інфраструктури (низька пропускна спроможність каналів зв'язку, відсутність доступу до мобільного інтернету, нестача центрів обробки даних тощо);
- відсутність вітчизняних аналогів програмного забезпечення для низки галузевих виробництв.

До внутрішніх факторів, які стримують та обмежують цифрову трансформацію підприємств промисловості, відносять:

1. Ресурсні бар'єри:

- висока вартість проектів із застосування цифрових технологій;
- недостатній обсяг коштів, які підприємство може виділити на проекти з використанням цифрових технологій;
- значні витрати на експлуатацію систем, які використовують цифрові технології;
- застаріле технічне оснащення виробництв промислових підприємств, що ускладнює впровадження нових технологій.

2. Людський фактор:

- недостатня поінформованість про переваги цифрових технологій, невірне розуміння сутності цифрової трансформації та її ефектів з боку керівництва підприємства та осіб, які приймають рішення;
- небажання працівників змінювати звичні форми роботи;
- недостатня кваліфікація персоналу, який використовує цифрові технології;
- недостатня кваліфікація персоналу, який впроваджує та обслуговує цифрові технології.

3. Психологічні бар'єри:

- відсутність достатнього власного досвіду або негативний досвід застосування цифрових технологій на інших підприємствах;
- можливість успішного здійснення діяльності підприємства та без застосування цифрових технологій;
- підтримка інформаційної безпеки інфраструктури, мереж та конфіденційності.

5. Організаційні бар'єри:

- необхідність інтеграції технологій у існуючий IT-ландшафт та поточну інфраструктуру підприємства;
- жорстка організаційна структура підприємств, що зумовлює складність зміни внутрішніх процесів, регламентів, документообігу, підходів до отримання та обробки інформації.

Незважаючи на певні позитивні трансформації в сфері цифровізації, існує ряд актуальних і значущих невирішених галузевих проблем:

– високі витрати на ранній стадії експлуатації інформаційних систем;

– високі трансакційні і трансформаційні витрати, які пов’язані з переходом до використання цифрових технологій усіма економічними агентами;

– диспропорції між попитом галузі на висококваліфікованих фахівців і підготовкою відповідними освітніми закладами, що формують професійні компетенції;

– відсутність уніфікованих стандартів, технологічних регламентів і відповідних нормативно-правових норм, що регулюють відносини в сфері цифрових технологій;

– недостатній рівень захисту цифрових технологій від протиправних посягань [10].

Цифровізація промислових підприємств набуває різноманітних форм прояву. Більшість промислових підприємств вже зараз мають високий рівень автоматизації виробничих процесів. Деякі з них навіть будують дата-центри, впроваджують хмарні рішення та сучасні технології зберігання та обробки даних. Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що будь-яка трансформація вимагає пильної уваги керівництва, виділення кращих ресурсів та формування позитивного іміджу підприємства. Для цифрової трансформації також потрібні певні компетенції чинних співробітників поряд із створенням нових робочих місць для фахівців, відповідальних за збір та аналіз виробничої інформації. Швидкий розвиток та ширше використання цифрових технологій у промисловості вимагають подальшої модернізації чинної нормативно-правової бази. Уточнення та коригування законодавчої основи мають важливе значення для створення необхідної довіри та правової визначеності для промисловості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1 Коритько Т.Ю. Цифрова економіка та її вплив на конкурентоспроможність підприємства. *Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі*: монографія [за ред. Ареф'євої О.В.]. К.: ФОП Маслаков, 2019. 342/

2 Statista (2019). Retail e-commerce sales worldwide from 2014 to 2021 (in billion U.S. dollars), available on <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales>

3 Dong J.Q. , Yang C.-H. Business value of bid data analytics: A systems-theoretic approach and empirical test Information and Management (2019), 10.1016/j.im.2018.11.001

4 Wedel M., Kannan P.K. Marketing analytics for data-rich environments Journal of Marketing, 80 (6) (2016), pp. 97-121

5 Iansiti M. , Lakhani K.R. Digital ubiquity: How connections, sensors, and data are revolutionizing business. Harvard Business Review, 92 (11) (2014), pp. 90-99

6 Kannan P.K. , Li H.A. Digital marketing: A framework, review and research agenda. International Journal of Research in Marketing, 34 (1) (2017), pp. 22-45

7 Verhoef P.C. , Stephen A.T. , Kannan P.K. , Luo X. , Abhishek V. , Andrews M., Zhang Y. Consumer connectivity in a complex technology-enabled, and mobile-oriented world with smart products Journal of Interactive Marketing, 40 (2017), pp. 1-8

8 S.F.M. Beckers, J. van Doorn, P.C. Verhoef Good, better, engaged? The effect of company-initiated customer engagement behavior on shareholder value Journal of the Academy of Marketing Science, 46 (3) (2018), pp. 366-383

9 D.L. Hoffman, T.P. Novak Consumer and object experience in the internet of things: An assemblage theory approach. Journal of Consumer Research, 44 (6) (2017), pp. 1178-1204

10 Korytko T., Piletska S. Innovative development of Ukraine in the conditions of digital economy. *Digital economy and digital society*: monograph. [Edited by T. Nestorenko and M.Wiezbik-Stronska]. Higher Technical School Publishing House in Katowice, 2019. 341 p. - Pp. 301-310

Коритько Тетяна Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail: taniakorytko@gmail.com

Korytko Tetyana Yu. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Research Fellow, Department of Enterprise Economics, Institute of Industrial Economics, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: taniakorytko@gmail.com

УДК 992.06

О. В. Кришталєва

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *У статті названі основні принципи діагностики організаційної культури, проаналізовані ключові підходи до її діагностики, визначені їх особливості, основні інструменти та недоліки.*

Ключові слова: організаційна культура, діагностика, принципи, підходи, формалізовані та неформалізовані методи.

MODERN APPROACHES IN THE RESEARCH OF ORGANIZATIONAL CULTURE

Abstract**:** *The article names the basic principles of diagnostics of organizational culture, analyzes the key approaches to its diagnosis, identifies their features, basic tools and shortcomings***.**

Keywords: organizational culture; diagnostics; principles; approaches; formalized and informal methods.

Одним із важливих джерел стимулювання економічного зростання підприємств у сучасних умовах є організаційна культура, яка сьогодні використовується провідними зарубіжними та вітчизняними підприємствами як інструмент досягнення високого рівня конкурнтоспроможності. В цих умовах набуває надзвичайного значення дослідження основних підходів до діагностики організаційної культури, методів її оцінки з метою подальшого вдосконалення.

Основні положення з діагностики організаційної культури висвітлені у роботах Е. Шейна [1], Г. Гофстеда [2], К. Камерона та Р. Куїнна [3], А. Овчаренко [4] і багатьох інших.

Метою дослідження є визначення основних підходів до діагностики організаційної культури підприємства.

Діагностику організаційної культури слід трактувати як різновид організаційної діагностики, яка полягає у зборі інформації про організацію з метою виявлення проблем у її функціонуванні, а також пошуку шляхів їх вирішення.

Процес діагностики організаційної культури проходить відповідно до наступних принципів (рис. 1):

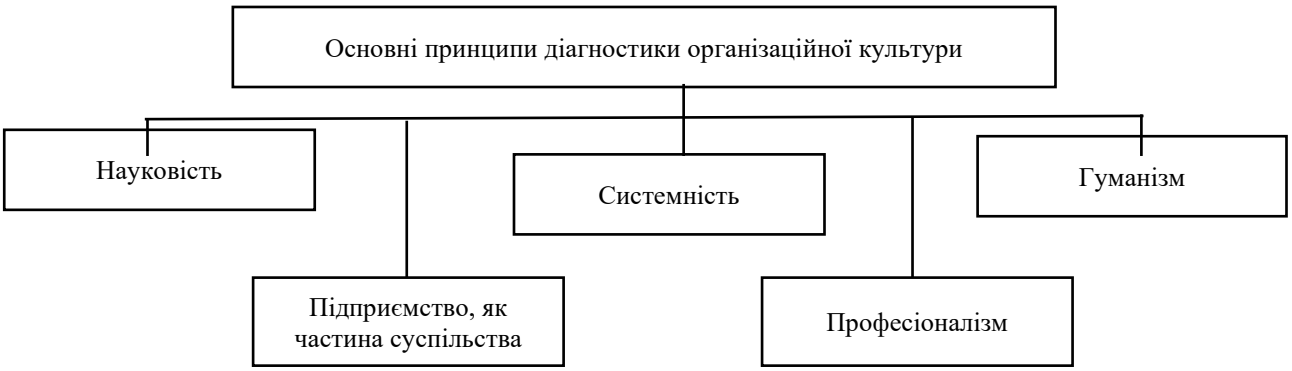

Рис. 1. Основні принципи діагностики організаційної культури [3, с. 67]

Проведений аналіз наукової літератури дає змогу виділити чотири основні групи методів діагностики організаційної культури підприємства: клінічні методи, метафізичні, формалізовані та неформалізовані методи. Розглянемо основні характеристики даних підході в табл. 1.

Отже, сучасні наукові дослідження у сфері менеджменту надають декілька основних підходів до дослідження організаційної культури підприємства та спрямовані на аналіз певних аспектів досліджуваного явища.

Таблиця 1

Основні підходи до діагностики організаційної культури підприємства [5, с. 61-62]

Підхід	Зміст	Інструменти	Недоліки
Клінічний	передбачає з метою пізнання безпосереднє занурення дослідника в культуру. Тобто дослідник фактично повинен стати одним з носіїв культури, але в той самий час повинен залишатися об'єктивним	ведення щоденника, емпіричні спостереження, хронометраж та інші.	значні часові витрати, суб'єктивність міркувань, високий рівень трудомісткості, високі вимоги до дослідника
Метафізичний	підхід базується на використанні дослідником зразків зовнішніх проявів культури: мови внутрішніх документів, стосунків, існуючих розповідей та легенд з метою виявити сліди культури та визначити її вплив та сутність.	аналіз внутрішньої документації, емпіричні спостереження	виключає дослідження фінансової звітності підприємства, що призводить до зменшення ефективності даного підходу
Формалізований	для оцінки конкретних культурних проявів дослідник використовує анкети та проводить інтерв'ю. Кількісний підхід допускає багато точок зору, кожну з яких слід враховувати при оцінці культурних атрибутів організації	анкетування, соціометрія, тести, тренінги	вузький обсяг та поверховість досліджень, ігнорування індивідуальних особливостей організації, можливість неправильної інтерпретації запитань учасниками
Неформалізований	використовується для встановлення контакту з персоналом організації та збору якісної інформації, яку практично неможливо отримати з документів чи анкет	глибинне інтерв'ю, спостереження	вимагають великих часових витрат, суб'єктивність, обмежена можливість узагальнення даних, високі вимоги до дослідника

Для комплексного вивчення організаційної культури необхідно використовувати комплексний підхід, який враховуватиме різні методики. Це підвищить достовірність дослідження та забезпечить високий рівень впевненості у результатах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шейн Э. Организационная культура и лидерство. 4-е изд. Пер. с англ. СПб.: Питер, 2013. 352 с.
2. Hofstede Insights URL: https://www.hofstede-insights.com (accessed: 15.02.2022)
3. Камерон К., Куинн Р. Диагностика и изменение организационной культуры. СПб.: Питер, 2001. 320 с.
4. Овчаренко О.А. Методика та процес діагностики корпоративної культури в умовах інтернаціоналізації бізнесу URL: http / www.confcontact.com / 2007nov /ovcharenko.html (дата звернення: 15.02.2022)
5. Жежер К.Л. Основні підходи та методики діагностики корпоративної культури сучасного підприємства. *Молодий вчений*. № 11 (26). 2015. С. 61-64.

Кришталєва Олександра Валеріївна **–** аспірант, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, e-mail: Oleksandra.Kryshtalieva@emmb.khpi.edu.ua

Kryshtalieva Oleksandra V. – PhD student, National Technical University National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, e-mail: Oleksandra.Kryshtalieva@emmb.khpi.edu.ua

УДК 657

О.М. Кубецька
Є.О. Макогонюк

ЗНАЧЕННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЙОГО ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Анотація. *Досліджено функції капіталу підприємств, зокрема такої, як захисна, функцію заснування та введення в дію підприємства та ін. Встановлено значення капіталу підприємства у забезпеченні його фінансово-економічної безпеки.*

Ключові слова: капітал; функції капіталу; власний капітал; управління; контроль.

THE IMPORTANCE OF THE CAPITAL OF THE ENTERPRISE IN ENSURING ITS FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY

Abstract: *The functions of the capital of enterprises, in particular, such as protective, the function of founding and putting into operation of the enterprise, etc. are studied. The value of the capital of the enterprise in ensuring its financial and economic security is established.*

Key words: capital; capital functions; equity; management; control.

Власний капітал підприємства – це підсумок першого розділу пасиву балансу, тобто перевищення балансової вартості активів підприємства над його зобов'язаннями. Власний капітал показує частку майна підприємства, яка фінансується за рахунок коштів власників і власних засобів підприємства. Тривалий час у вітчизняній теорії на практиці питанню фінансування діяльності господарських структур за рахунок капіталу власників приділялось надзвичайно мала увага, оскільки за адміністративно-командної економіки державні підприємства в централізованому порядку наділялися статутним капіталом, який не міг бути змінений у результаті емісії (чи анулювання) корпоративних прав. Натомість домінуюча роль відводилась таким антиринковим методам фінансування підприємств, як бюджетні дотації, субсидії, субвенції.

Сутність власного капіталу підприємства проявляється через його функції. На наш погляд, серед них можна виокремити наступні.

Насамперед, власний капітал, у частині статутного, є фінансовою основою для створення нового суб'єкта господарювання, тобто здійснює функцію заснування та введення в дію підприємства.

Як зазначалось раніше, статутний капітал є свого роду кредитним забезпеченням для кредиторів підприємства. Власному капіталу в пасиві балансу відповідають чисті активи в активній стороні балансу. Чим більший власний капітал підприємства, зокрема статутний капітал, тим більших збитків може зазнати підприємство без загрози інтересам кредиторів, отже тим вищою є його кредитоспроможність, гарантії та відповідальність.

Водночас, якщо попередня функція характеризує значення власного капіталу для кредиторів, захисна функція показує, яке значення має власний капітал для власників. Чим більший власний капітал, чим краще захищеним є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства. Якщо в результаті збиткової діяльності відбувається перманентне зменшення власного та статутного капіталу, то підприємство може опинитися на грані банкрутства.

Внесками у власний капітал, разом зі спорудами, обладнанням, цінними паперами та іншими матеріальними цінностями, можуть бути грошові матеріальні цінності, грошові кошти. Вони можуть використовуватися для фінансування та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позичках. Це, у свою чергу, підвищує ліквідність підприємства, з одного боку, та потенціал довгострокового фінансування, з іншого.

Власний капітал виступає базою для нарахування дивідендів і розподілу майна. Одержаний протягом року прибуток або розподіляється та виплачується власником корпоративних прав у вигляді дивідендів, або тезаврується (спрямовується на збільшення статутного чи резервного капіталу). Нарахування дивідендів, як правило, здійснюється за встановленою ставкою відповідно до частки

акціонера (пайовика) в статутному капіталі. Аналогічним чином відбувається розподіл майна підприємства у разі його ліквідації чи реорганізації.

Згідно із законодавством власники підприємства можуть брати участь в його управлінні. Найвищим органом акціонерного товариства чи товариства з обмеженою відповідальністю є збори учасників товариства, які призначають керівні органи та ревізійну комісію. Фактичний контроль над підприємством здійснює власник контрольного пакета його корпоративних прав. Таким чином, статутний капітал забезпечує керівництво виробничими факторами та майном підприємства, тобто виконує функцію управління та контролю.

Статутний капітал (власний капітал) підприємства створює підґрунтя для довіри до нього не тільки з боку інвесторів, а й з боку постачальників факторів виробництва і споживачів готової продукції, завдяки цьому проявляється рекламна (репрезентативна) функція. Крім того, підприємству із солідним власним капіталом набагато легше залучити кваліфікований персонал [1].

Порядок реалізації цієї функції та використання на покриття збитків різних типів резервів наведено на рис. 1.

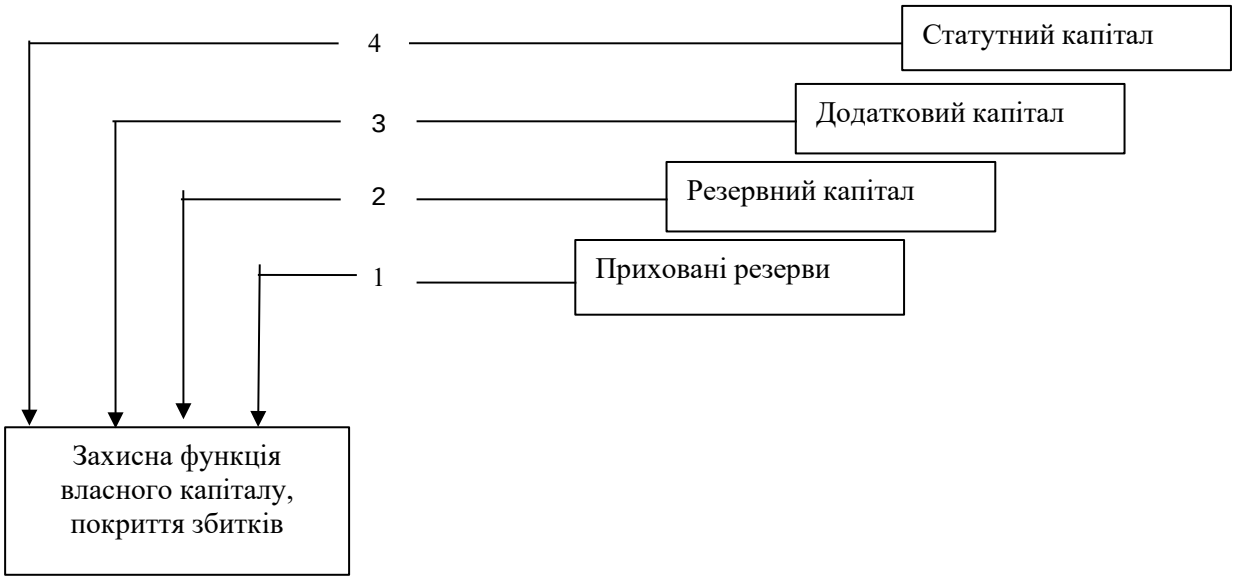

Рис. 1. Порядок реалізації захисної функції власного капіталу

Таким чином, власний капітал – це один із найважливіших і найістотніших показників для підприємства, оскільки втілює в собі такі характеристики: забезпеченість коштами для функціонування підприємства; платоспроможність підприємства; кредитоспроможність підприємства, які в сукупності, формують його рівень фінансово-економічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Каверзін О.О. Функції власного капіталу в умовах ринкової економіки. *Вісник КПІ.* 2012. № 5. С. 138–139.

2. Бобяк А.П. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік URL: pbo.ztu.edu.ua/article/download/43193/39979.10.

Кубецька Ольга Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, e-mail: ostapenko13@ukr.net

Макогонюк Єлизавета Олександрівна – здобувач вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» (магістерський рівень), група МЗ-ЕК-021, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро.

Kubetska Olga M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Analytical Economics and Management, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, e-mail: ostapenko13@ukr.net

Makogonyuk Elizaveta O. – graduate of specialty 051 "Economics" (master's level), group MZ-EK-021, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro.

УДК 658.114.45:338.012:621

Я. В. Кудря

ВИКОРИСТАННЯ РЕВЕРСНОЇ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОЦІНЦІ ЕФЕКТУ СИНЕРГІЗМУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Державна установа “Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України”

Анотація. *Автором проаналізовано та узагальнено методи визначення економічного значення синергійного ефекту розвитку промислових підприємств, переваги і недоліки їх використання. Представлено методичний підхід щодо визначення економічного значення синергійного ефекту розвитку суб’єктів господарювання на основі використання показника реверсної рентабельності операційної діяльності підприємств. Економічні значення синергійного ефекту розвитку підприємств запропоновано визначати шляхом аналізу результатів упровадження інноваційних проєктів.*

Ключові слова: ефект; інновації; операційна діяльність; оцінка; підприємство; промисловість; рентабельність; розвиток; синергізм.

The use of reverse profitability of operating activities in assessing the synergistic effect of development of industrial enterprises

Abstract. *The author analyzes and summarizes the methods of determining the economic significance of the synergistic effect of industrial development, the advantages and disadvantages of their use. The methodical approach on definition of economic value of the synergistic effect of development of a subjects of managing on the basis of use of an indicator of reverse profitability of operational activity of the enterprises is presented. It is proposed to determine the economic significance of the synergistic effect of enterprise development by analyzing the main results of the implementation of innovative projects.*

Key words: development; effect; enterprise; industry; innovations; operational activity; profitability; rating; synergism.

Синергія характеризує економічні, управлінські процеси, що є наслідками розвитку явищ і процесів. Одним з процесів є розвиток підприємств, зокрема у промисловості [1, с. 12; 2, с. 113-114]. Це, відповідно до [3], – взаємодія двох і більше факторів, сумарний ефект дії яких суттєво переважає ефект кожного окремого з них у вигляді простої їх суми.

На сьогодні більшість з відомих методів дослідження розвитку промислових підприємств на базі ефектів синергізму передбачають оперування ефектами масштабу і синергії. Виходячи з цього, автор пропонує такі підходи щодо визначення економічного значення синергійного ефекту розвитку підприємств. Перший метод базується на визначенні приростів значень коефіцієнта ефективності використання основного капіталу підприємств, а другий – оцінках та аналізі вторинної чи реверсної рентабельності операційної діяльності від реалізації інноваційних проєктів розвитку суб’єктів господарювання. На основі узагальнення результатів аналізу властивостей методів визначення рівня економічного ефекту синергізму розвитку підприємств визначається методичний підхід, що може надати найкращі значення з позиції проведення розрахунків значень показника синергійного ефекту. Водночас авторський метод визначення рівня (ступеня) економічного ефекту синергізму розвитку підприємств базується на зведених позитивних і негативних сторонах ефекту синергії.

Загалом, перший з методів визначення економічного значення синергійного ефекту розвитку підприємств передбачає урахування можливості, використання концентрації їх капіталів у процесі генезису суб’єктів господарювання. Використання ж цього методичного підходу щодо оцінювання економічного ефекту синергізму розвитку промислових підприємств за допомогою визначення, урахування приросту значень коефіцієнта ефективності експлуатації основного капіталу дозволяє ідентифікацію і систематизувати детермінанти впливу на рівень ефекту синергізму, інтенсифікацію-форсування розвитку суб’єктів господарювання на основі результатів інноваційної діяльності підприємств. При всьому такий показник є комплексним, доволі складним для оцінювання та аналізу. Відтак метод тільки частково характеризує один з проявів економічного ефекту синергізму розвитку промислових суб’єктів господарювання. Більш повне пояснення економічної суті, решти передумов формування економічного ефекту синергізму розвитку підприємств у промисловості з урахуванням

ефектів масштабу і синергії видається можливим у процесі проведення значно ґрунтовніших, детальніших та сучасніших економічних досліджень їх операційної, фінансової діяльності.

Економічні значення синергійного ефекту розвитку промислових підприємств пропонуємо визначати шляхом проведення аналізу результатів упровадження інноваційних проєктів. Вторинну рентабельність інвестицій в інноваційні проєкти цих підприємств рекомендуємо розраховувати за формулою (1):

$$\alpha = \beta - \chi, \tag{1}$$

де α – реверсна рентабельність інвестицій в інноваційний проєкт підприємства (виникає внаслідок спільної реалізації інвестиційного проєкту);

β – величина вторинної рентабельність інвестицій в інноваційний проєкт після спільної реалізації інвестиційного проєкту;

χ – реверсна рентабельність інвестицій в інноваційний проєкт до спільної реалізації інвестиційного проєкту.

Значення середньої вторинної рентабельності інвестицій в інноваційні проєкти промислових підприємств пропонуємо визначати за такою формулою:

$$\delta = \frac{\sum_{\phi=1}^{\varepsilon} \alpha}{\varepsilon}, \tag{2}$$

де δ – середня реверсна рентабельність інвестицій в інноваційний проєкт підприємства (виникає внаслідок спільної реалізації інвестиційного проєкту);

ε – кількість структурних підрозділів підприємства, що реалізують інвестиційний проєкт (одиниць);

ϕ – номер структурного підрозділу, що реалізує інвестиційний проєкт.

Рівень прибутків суб'єктів господарювання від використання синергійного ефекту розвитку промислових підприємств пропонуємо розрахувати за наступною формулою:

$$\varphi = \sum_{\phi=1}^{\varepsilon} \sum_{\eta=1}^{\gamma} \left(\frac{\iota}{\left(1 + \frac{\kappa}{100}\right)^{\eta}} \right) (\delta + 1), \tag{3}$$

де φ – рівень прибутку суб'єкта господарювання від використання синергійного ефекту розвитку підприємства, грн.; γ – час реалізації інвестиційного проєкту підприємства, років;

η – час реалізації інвестиційного проєкту, в якому підприємство отримує прибуток (місяць);

ι – прибуток структурних підрозділів внаслідок спільної реалізації інвестиційного проєкту, грн. κ – темп інфляції, %.

Таким чином, ключовими детермінантами, що впливають на рівень прибутків промислових підприємств від використання синергійного ефекту розвитку суб'єктами господарювання, є середня вторинна рентабельність інвестицій в їх інноваційні проєкти, кількість та прибуток структурних підрозділів підприємств, що реалізують інвестиційні проєкти, час їхньої реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фадєєва І. Г. Системно-синергічні засади управління розвитком нафтогазових підприємств корпоративної структури : монографія. Івано-Франківськ : ПП Кузів Б., 2012. 459 с.

2 Кудря Я. В. Розвиток корпорацій: засади, тенденції, інструментарій : монографія. URL: http://ird.gov.ua/irdo/kudryayv.php (дата звернення: 12.01.2022).

3. Синергія. *Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ (дата звернення: 12.01.2022).

Кудря Ярослав Валерійович, к.е.н., старший науковий співробітник відділу проблем реального сектора економіки регіонів, Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів, swiss.inc.com@gmail.com

Kudria Yaroslav V., PhD, Senior Researcher of Department of Problems of the Real Sector of Economy Regions of Government Institute «Institute of Regional Research n.a. M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, swiss.inc.com@gmail.com

УДК 336.027

М. В. Кузуб
К.С. Крикун

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація: у роботі досліджено облікову інформацію, яка забезпечує виконання функцій обліку та бухгалтерський облік, як метод управління підприємством.

Ключові слова: бухгалтерський облік; облікова інформація; фінансовий стан суб'єкта господарювання; управління підприємством.

ACCOUNTING AS A METHOD OF ENTERPRISE MANAGEMENT

Abstract: The paper investigates accounting information that ensures the performance of accounting functions and accounting as a method of enterprise management.

Keywords: accounting; accounting information; the financial condition of the entity; enterprise management.

Будучи складною системою, бухгалтерський облік проявляється на всіх рівнях економічних відносин: від мікроекономічного до макроекономічного. Для ефективного управління підприємством, необхідним є отримання економічної інформації. Джерелом її отримання слугує бухгалтерський облік.

Євдокимов В.В влучно зазначає, що економічна інформація відображає об'єктивні закономірності виробничих процесів. Вона характеризує процеси і явища економічного життя, несе нові завдання про виникаючі проблемні ситуації, що вимагають управління, дозволяє ухвалювати оптимальні рішення по управлінню і контролювати їх виконання. Бухгалтерська інформація як складова економічної є одним із її видів, які характеризують виробничо-господарську діяльність підприємства. Вона відрізняється великим обсягом та різноманітністю, їй притаманний масовий характер обчислень [1]. Автор також надає бухгалтерському обліку статусу інформаційного інструменту задоволення інформаційних потреб різних учасників соціально-економічних відносин, що розширює його соціальну значимість в суспільстві [1]. Визначення бухгалтерського обліку наведене в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [2]. Також в даному Законі визначено поняття «внутрішньогосподарський (управлінський) облік», під яким розуміють систему обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [2].

Облікова інформація повинна забезпечувати виконання всіх функцій обліку. На думку Л.М. Васильєвої, облік виконує такі функції, як інформаційна (забезпечує відображення фактичного стану господарської діяльності); контрольна (забезпечує контроль збереження і раціонального використання господарських активів, капіталу, зобов'язань та господарської діяльності); функція управління (забезпечує економічною інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, можливості активного впливу на хід господарських процесів); виховна (сумління і бережливе використання ресурсів господарства)[3].

Бухгалтерський облік як наука на базі сукупності специфічних прийомів і принципів формує інформацію про майно підприємства, його капітал в господарських процесах. Підсумкова бухгалтерська інформація являє собою сукупність окремих економічних показників, що використовуються в системі прийняття управлінських рішень з метою контролю та управління діяльністю промислового підприємства з урахуванням вимог економічних відносин та особливостей управління підприємством [1].

Результативність діяльності відображається у фінансово-економічних показниках, які найкраще характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання та дають розуміння про економічний

потенціал його розквіту. На сьогодні в умовах економічного розвитку суб'єктів господарювання питання фінансових результатів в бухгалтерському обліку вважається одним із основних при виконанні господарської діяльності, так як фінансовий результат є основним остаточним показником. Фінансові результати характеризують майже всі аспекти діяльності підприємства: продуктивність праці, ступінь використання основних засобів, трудових, матеріальних і грошових ресурсів, собівартість реалізованої продукції, її якість, обсяг та ціни реалізації продукції, тощо [4].

Аналізуючи досвід міжнародної практики бухгалтерського обліку можемо виділити два основні методи визначення фінансового результату діяльності підприємства: балансовий метод та метод «витрати – випуск».

Закордоном найбільшого поширення у діяльності підприємств є метод «витрати – випуск», в той час, як балансовий метод розрахунку фінансового результату є більш притаманним для діяльності підприємств малого бізнесу. У порівнянні з міжнародною практикою, в українській практиці допустимим є лише один підхід до визначення фінансового результату господарської діяльності підприємства, зміст якого описаний в Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку [5]. Для підприємств будь-якої організаційної форми, важливо отримувати позитивний фінансовий результат – прибуток. Для визначення фінансового результату діяльності підприємства за звітний період необхідно дотримуватись принципів визначення доходів і витрат, а саме: нарахування, відповідності, періодичності [5].

Виходячи з принципу періодичності, для визначення фінансового результату доходи та витрати підприємства розподіляються за звітними періодами. Звітним періодом є 1 рік, проміжними звітними періодами є квартал, місяць. Доходи підприємства класифікуються за видами діяльності, що здійснюються цим підприємством. Такий підхід дає можливість враховувати особливості кожного виду діяльності, відслідковувати зміни за видами діяльності та забезпечувати інформацією для подальшого аналізу та прийняття управлінських рішень [6].

Якщо бухгалтерський облік розглядати як функцію управління, то він активно взаємодіє з іншими функціями, такими як: планування, контроль та аналіз. Елементи методу бухгалтерського обліку (документування, інвентаризація, рахунки, подвійний запис, оцінка, калькулювання, баланс та звітність) слід розглядати в якості інструментів підготовки релевантних даних на всіх етапах прийняття управлінських рішень. Наприклад: при застосуванні певної моделі управління щодо нарощування обсягів виробництва (реалізації) продукції, товарів, робіт, послуг управлінський персонал використовує узагальнену облікову інформацію про наявні ресурси, можливість їх залучення. Проте, за підсумками оцінки результатів виконання прийнятих рішень, за умови встановлення негативних відхилень та задля контролю, може використовуватися деталізована інформація з первинних документів тощо [7].

Не можемо не зазначити, що облік як наука – дуже багатогранна. Ця наука ставить перед обліковцем управлінські цілі, для досягнення яких, йому необхідно вправно володіти сучасними ефективними методами прийняття рішень, вміти аналізувати внутрішнє та зовнішнє середовище діяльності підприємства, передбачати можливі варіанти розвитку подій, щоб розробляти, адекватно аналізувати та забезпечувати здійснення визначених стратегій.

Бухгалтерський облік служить інтересам задоволення соціальних потреб працівників підприємства, зростанню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції на внутрішньому та зарубіжному ринках, ефективному господарюванню із застосуванням нових прогресивних технологій. Він здійснюється безпосередньо на підставі документального оформлення всіх господарських процесів та сприяє контролю за раціональним використанням грошових і матеріальних ресурсів, не допускаючи непродуктивних витрат, запобігає виникненню штрафних санкцій за порушення договірної дисципліни тощо [8].

Таким чином, бухгалтерський облік є рушійною силою функціонування підприємства, що сприяє його ефективному управлінню та економічному зростанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Євдокимов В.В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку: монографія / В.В. Євдокимов. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 516 с, с. 79-80.

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text

3. Васильєва Л.М. Бухгалтерський облік як наука і практична діяльність / Л.М. Васильєва // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 4(21). – С. 252–254.

4. Мардус Н.Ю., Шкарлат А.О. Теоретичні і методичні підходи до визначення прибутку підприємства в обліку та аудиті. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/11.pdf.

5.Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Доходи». URL: http://www.minfin.gov.ua

6. Мардус Н. Ю., Вакула А.Ю. Розуміння фінансових результатів у обліку і аудиті. Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум–2018» : Міжнар. наук.-практ. конф. 5-7 грудня 2018 р. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00.

7. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навчальний посібник / О.А. Лаговська, С.Ф. Легенчук, В.І. Кузь, С.В. Кучер. – Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2017. – 416 с. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/32469/mod_resource/content/1/KNIGA.pdf

8. Гаргуша С. Бухгалтерський облік як джерело інформації для прийняття управлінських рішень. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2012.Вип. 2 (5). Т.1. С.64–68. URL: https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.1/64.pdf.

9. Кузуб М.В. Інструменти стандартизації фінансових даних. URL: https://knute.edu.ua/file/MTc=/c902b121ed3493620cf96cfa0c166fca.pdf.

10. Лещій Л.А., Кузуб М.В., «Оцінка впливу інфляції на показники фінансової звітності», Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні виклики розвитку національних економік», присвяченої 70- річчю КНТЕУ. 19-21 жовтня 2016 р., м. Київ.

Кузуб Михайло Віталійович **–** старший викладач кафедри обліку та оподаткування, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: *m.kuzub@knute.edu.ua*, https://orcid.org/0000-0001-6222-4892.

Крикун Катеріна Сергіївна – здобувач вищої освіти (бакалавр)**,** Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: k_krykun_frhtb_18_13_b_d@knute.edu.ua.

Kuzub Mykhailo Vitaliyovych – Senior Lecturer, Department of Accounting and Taxation, Kyiv National University of Trade and Economics,. Kyiv, e-mail: *m.kuzub@knute.edu.ua*, https://orcid.org/0000-0001-6222-4892.

Kyikun Katerina Sergiyvna **–** graduate (bachelor), Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv**,**, e-mail: k_krykun_frhtb_18_13_b_d@knute.edu.ua.

УДК 332.33:332.2.021.8

А. В. Кучер[1,2]
Л. Ю. Кучер[3]
А. Є. Гончарова[1]
Д. О. Калінова[3]

СТАЛЕ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ

[1]Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
[2]ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського»
[3]Державний біотехнологічний університет

Анотація. *Розкрито окремі результати бібліометричного аналізу у сфері сталого управління землями на основі бази Scopus. Зокрема, визначено динаміку публікаційної активності, ТОП-10 країн та ТОП-10 організацій світу за кількістю проіндексованих у Scopus публікацій, які містять у назві термін «sustainable land management». Визначено необхідність активізації досліджень із цього напряму в Україні.*
Ключові слова: стале управління землями, продовольча безпека, стале управління ґрунтами.

SUSTAINABLE LAND MANAGEMENT

Abstract. *Some results of bibliometric analysis in the field of sustainable land management based on Scopus are disclosed. In particular, the dynamics of publication activity, the TOP-10 countries and TOP-10 organizations in the world by the number of publications indexed in Scopus containing the term "sustainable land management" in the title was determined. The need to intensify research in this area in Ukraine is determined.*
Key words: sustainable land management, food security, sustainable soil management.

Економічні дослідження з проблеми сталого управління ґрунтами в Україні як складника сталого управління землями започатковано в працях одного зі співавторів цієї роботи [1–3]. Одним із аспектів сталого управління землями та боротьби з деградацією земель в Україні є ефективне використання «чистих» земель у процесі урбанізованого (міського, сільського, селищного) розвитку [4]. Установлено, що протягом 2000–2018 рр. швидкість споживання «чистих» земель в Україні дорівнювала 315 км^2 за рік і була однією з найнижчих порівняно з країнами ЄС, проте основним орієнтиром має стати досягнення до 2050 р. нульового рівня споживання «чистих» земель [4]. З іншого боку, виявлено істотні регіональні відмінності та резерви підвищення ресурсоощадності використання земель, що можуть бути використані для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень щодо поліпшення ощадності землекористування в регіонах України [5]. Зазначене свідчить про актуальність і важливість впровадження концепції сталого управління землями на різних ієрархічних рівнях – від локального до глобального. Це підтверджує аналіз динаміки кількості проіндексованих у Scopus публікацій, які містять у назві термін «sustainable land management» (рис. 1).

Отже, загалом станом на 01.01.2022 р. у Scopus проіндексовано 284 публікації, які містять у назві термін «sustainable land management». Аналіз динаміки публікаційної активності за базою Scopus показав тенденцію до зростання інтенсивності досліджень із сталого управління землями у світі, особливо починаючи з 2013 р. Так, перша публікація з'явилася у 1992 р.; до 2013 р. їх щорічна кількість не перевищувала 15 од.; максимум публікаційної активності характерний для 2019 р. (29 документів). Світовими лідерами за кількістю публікацій є Німеччина (52 роботи або 18,3 % від загального обсягу), США (47 робіт або 16,5 %), Ефіопія (31 робота або 10,9 %), Нідерланди (29 робіт або 10,2 %), Англія (27 робіт або 9,5 %), Кенія (22 роботи або 7,7 %), Італія (18 робіт або 6,3 %), Австралія, Китай, Швейцарія (по 16 робіт або 5,6 %) (рис. 2). Українські науковці, на жаль, дотепер не мають жодної опублікованої роботи із терміном у назві «sustainable land management», яка б була проіндексована в базі Scopus, отже, маємо істотні прогалини в дослідженні цього питання вітчизняними вченими.

Аналіз ТОП-10 організацій світу за кількістю проіндексованих у Scopus публікацій, які містять у назві термін «sustainable land management», свідчить, що представники п'яти університетів / наукових центрів опублікували відповідно 23, 14, 12, 11 та 8 робіт, тобто загалом ТОП-5 організацій опублікували 68 документів або 23,9 % від загального обсягу. Отже, Вагенінгенський університет

(Нідерланди) є світовим лідером у дослідженні проблеми сталого управлінння землями.

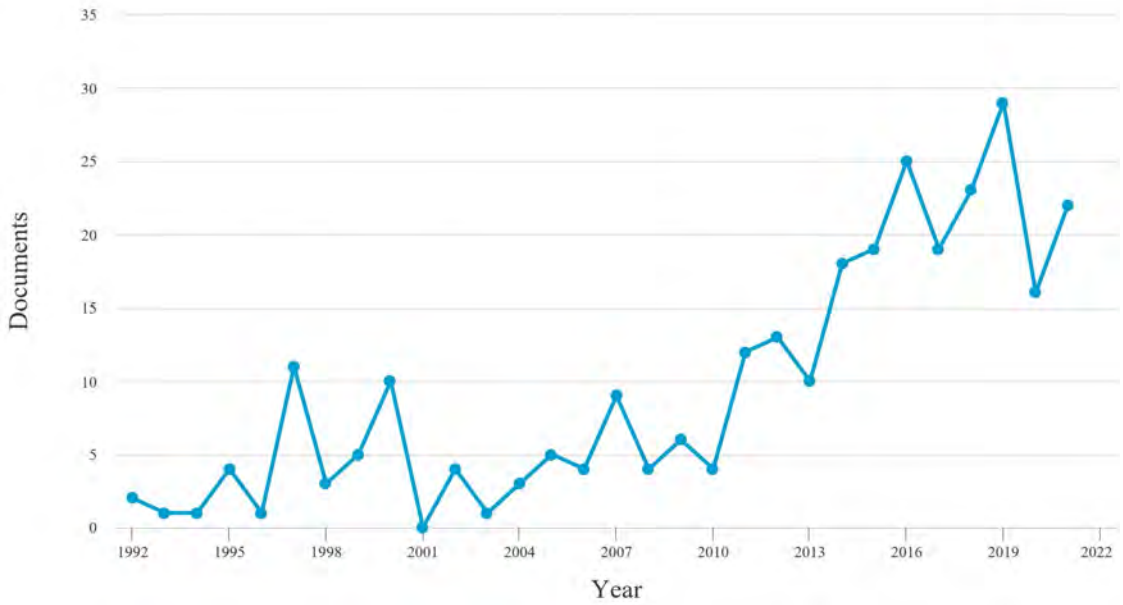

Рис. 1. Динаміка кількості проіндексованих у Scopus публікацій, які містять у назві термін «sustainable land management»

Джерело: сформовано на основі бази Scopus.

Аналіз за типом документів свідчить, що більшість (75,7 %) робіт опубліковано у формі статтей; 8,5 % – розділи книг; 6,7 % – конференційні матеріали; 4,9 % – рецензії (огляди).

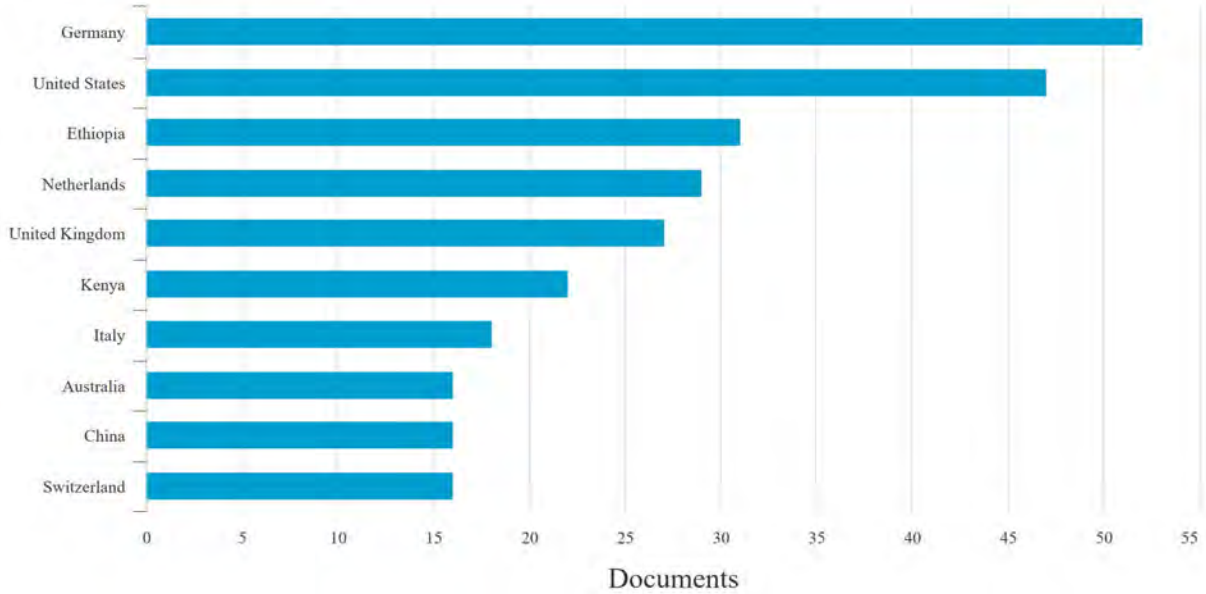

Рис. 2. ТОП-10 країн світу за кількістю проіндексованих у Scopus публікацій, які містять у назві термін «sustainable land management», 1992–2021 рр.

Джерело: сформовано на основі бази Scopus.

Отже, на основі аналізу динаміки публікаційної активності у сфері сталого управління землями, ТОП-10 країн та ТОП-10 організацій світу за кількістю проіндексованих у Scopus публікацій, які містять у назві термін «sustainable land management», вважаємо, що є об'єктивна необхідність активізації досліджень із цього напряму в Україні.

Глобальний форум з продовольства та сільського господарства (Global Forum for Food and Agriculture – GFFA 2022), що відбувся 24–28 січня 2022 р. у Берліні вперше було присвячено питанням здоров'я ґрунтів та їх впливу на продовольчу безпеку й глобальні кліматичні проблеми. Головна тема GFFA 2022 року – «Стале використання землі: продовольча безпека починається з ґрунту», яка є однією

з найважливіших проблем глобальної продовольчої ситуації та вимагає співпраці в усьому світі. Це пов'язано, зокрема, з тим, що, з одного боку, більше 90 % світового виробництва їжі залежить від ґрунту, а з іншого боку, – якість ґрунтів у світі все більше погіршується, а родючих земель стає дедалі менше. За результатами конференції 68 міністрів підписали розгорнуте заключне комюніке «Стале використання землі: продовольча безпека починається з ґрунту», що є закликом до практичних дій і входить до поточного міжнародного дискурсу щодо світової аграрної політики [6]. Україна серед підписантів зазначеного комюніке, що свідчить про взяття на себе зобов'язань вживати конкретних дій щодо сталого управління ґрунтами для гарантування національної та глобальної продовольчої безпеки, а також для підвищення рівня життя фермерів й адаптації до зміни клімату.

В основу сталого управління землями можуть бути покладені результати дослідження щодо еколого-економічного регулювання ресурсоощадності землекористування, зокрема, результати кореляційного та кластерного аналізу, регресійного моделювання та прогнозування показників ресурсоощадності землекористування на прикладі окремих регіонів України [5; 7].

Таким чином, для впровадження концепції сталого управління землями на різних ієрархічних рівнях – від локального до глобального, необхідно в перспективі активізувати дослідження із цього напряму, особливо на рівні конкретних суб'єктів господарювання, зокрема, в контексті імплементації Європейського зеленого курсу, що спрямований на скорочення викидів парникових газів, екологізацію агробізнесу, запровадження циркулярної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kucher A. Sustainable soil management in the formation of competitiveness of agricultural enterprises: monograph. Plovdiv: Academic publishing house «Talent», 2019. 444 p. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.19554.07366.
2. Kucher A. Strategic priorities of financial support for sustainable soil management in Ukraine. *Scientific Papers: Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*. 2020. Vol. 20. Is. 3. Pp. 333–341. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.19167.07843.
3. Балюк С. А., Кучер А. В. Просторові особливості ґрунтового покриву як основа сталого управління ґрунтами. *Український географічний журнал*. 2019. № 3. С. 3–14. https://doi.org/10.15407/ugz2019.03.003.
4. Будзяк О., Будзяк В., Грицак О. Ефективне використання «чистих» земель України в умовах сталого розвитку. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. Vol. 7. No. 3. Pp. 162–178. https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.10.
5. Kucher A., Hrechko A. Assessment and analysis of regional features of resource-saving land use for sustainable management. *Scientific Papers: Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*. 2021. Vol. 21. Is. 1. Pp. 431–441. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.10402.35524.
6. Берлінська конференція міністрів сільського господарства: комуніке українською мовою. URL: http://www.issar.com.ua/downloads/komyunike_zustrichi_ministriv_gffa_28-01-2022-red.pdf.
7. Кучер Л., Гончарова А., Калінова Д. Еколого-економічні засади сталого управління землекористуванням. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2021. Vol. 5. No. 1. 05. https://doi.org/10.51599/is.2021.05.01.05

Кучер Анатолій Васильович, доктор економічних наук, старший дослідник, професор кафедри екології та менеджменту довкілля, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; головний науковий співробітник, ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського», Харків.

Кучер Леся Юріївна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри глобальної економіки, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: kucher@btu.kharkov.ua

Гончарова Анна Євгеніївна, студентка магістратури навчально-наукового інституту екології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків.

Калінова Дарія Олегівна, студентка 3 курсу факультету економічних відносин та фінансів, Державний біотехнологічний університет, Харків.

Kucher Anatolii, Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher, Professor of Department of Ecology and Environmental Management, V. N. Karazin Kharkiv National University; Chief Scientific Researcher, National Scientific Center «Institute for Soil Science and Agrochemistry Research named after O. N. Sokolovsky» Kharkiv.

Kucher Lesia, Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher, Associate Professor of Department of Global Economics, State Biotechnology University, Kharkiv, e-mail: kucher@btu.kharkov.ua

Honcharova Anna, master's student of the Karazin Institute of Environmental Sciences, V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv.

Kalinova Dariia, student of the Faculty of Economic Relations and Finance, State Biotechnology University, Kharkiv.

УДК 336

О. Р. Липецька
Л. Д. Глущенко

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *В роботі розглянуто стан та перспективи розвитку фінансового лізингу. Досліджено трактування поняття лізингу. Сформовано переваги та недоліки лізингу з точки зору лізингоодержувача. Запропоновано заходи розвитку лізингу.*

Ключові слова: лізинг, фінансовий лізинг, перспективи розвитку.

PROSPECTS OF FINANCIAL LEASING DEVELOPMENT

Abstract. *The state and prospects of financial leasing development are considered in the work. The interpretation of the concept of leasing is investigated. The advantages and disadvantages of leasing from the point of view of the lessee are formed. Leasing development measures are proposed.*

Keywords: leasing, financial leasing, development prospects.

На сьогоднішній день люди чітко розуміють поняття «кредит», однак поняття «лізинг» досі залишається непізнаним. Проте, це й не дивно, адже цей унікальний фінансовий інструмент, який набув великої популярності в усьому світі і набув недарма, адже це надзвичайно зручний, гнучкий, швидкий інструмент для отримання коштів для бізнесу або для домогосподарства, в Україні порівняно новий.

Економісти ще не дійшли єдиної думки щодо економічної природи лізингу. Зміст і функції якого мають різні пояснення в теорії. Частина людей розглядає лізинг як різновид комерційного кредиту, інша частина як довгострокову оренду або одну з її форм, третя – приховану покупку, спосіб реалізації виробничих матеріалів, або право користування чужим майном, остання – управління майном від імені інших. Ці міркування можна порівняти з класичними принципами римського права, де поняття «власник» та поняття «користувач майна» мали чіткі межі.

На даний час трактувань лізингу існує достатньо багато, проте щоб чітко розуміти суть та детально проаналізувати це поняття, потрібно зануритись в праці Богданчук О. Л., Левченко О. А., Васильчишин О. Б., Внукової Н. М., Гаврилюк В. М., Грабельської О. В., Гончарової Н. В., Карінцевої О. І., Харченко М. О., Кальченко С. О., Кузнєцової А. Я., Захарченка В. І. та інших. Незважаючи на те, що наукових напрацювань, пов'язаних з лізингом, є велика кількість, що він вже здобув світове визнання, лізинг залишається справжньою загадкою для українців.

Спираючись на дослідження Васильчишин О. Б., яка позиціонує лізинг як «сукупність економіко-правових відносин, які виникають із придбанням у власність майна та передачею його в тимчасове володіння і користування на визначений термін і за визначену плату» [1], можна сформулювати визначення лізингу так: Лізинг – це вид підприємницької діяльності, що передбачає здійснення, у формі кредитного інвестування та відносин на основі фінансування, передачі майна у тимчасове користування, згідно з умовами визначення платежу між продавцем, лізингодавцем та лізингоодержувачем з визначеним терміном договору.

Наприкінці 90-х років Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Світовий банк та USAID надали технічну допомогу для розвитку ринку лізингу. Акцент було зроблено на аграрному секторі України. До 1997 року слова «лізинг» офіційно не існувало в Україні. У 1997 році було прийнято Закон «Про лізинг», а у 2003 році його було змінено на Закон «Про фінансовий лізинг». Послуги фінансового лізингу можуть надавати банки та інші небанківські установи, внесені до відповідного реєстру, який веде Нацкомфінплслуг. Станом на початок 2018 року 551 установа мала право на надання послуг з фінансового лізингу (зокрема 280 фінансових компаній, 88 банків та 183 юридичні особи, що не є фінансовими установами). За даними Українського об'єднання лізингодавців (УОЛ), 16 членів УОЛ формують близько 70% українського ринку. Станом на 1 січня 2018 року сума діючих договорів

фінансового лізингу всіх типів становила 41 122,92 млн грн (1 465,2 млн дол. США) [2].

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», який був прийнятий Верховною Радою України 04.02.2021 р., фінансовий лізинг - вид правових відносин, за якими лізингодавець зобов'язується відповідно до договору фінансового лізингу на строк та за плату, визначені таким договором, передати лізингоодержувачу у володіння та користування як об'єкт фінансового лізингу майно, що належить лізингодавцю на праві власності та набуте ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем, або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов, та які передбачають наявність хоча б однієї з ознак фінансового лізингу, встановлених цим Законом [3].

Лізинг є формою інвестування, яка завжди привертала увагу. Адже саме він спроможний активізувати процес оновлення виробництва, допомогти економіці України увійти до структури світового ринку, підштовхнути модернізацію технологічного парку наших підприємств та на максимально вигідних умовах одержати найновіше якісне устаткування. До речі Україна отримує достатньо велику частину інвестицій з-за кордону, внаслідок чого поступово збільшує імпорт потрібного обладнання та технологій. Проте наявність успіху від лізингових операцій насамперед залежить від належного розуміння лізингу та його специфічних особливостей. Французький філософ та математик Декарт казав, що тільки правильне розуміння понять зможе позбавити людей сотні помилок.

Найбільші дві галузі, які використовують фінансовий лізінг це сільське господарство та транспорт. Найбільший потенціал для розвитку лізингу мають такі сектори економіки, як ІТ-сфера, нерухомість, медичне обладнання, дорожнє будівництво, переробка відходів, альтернативна та відновлювальна енергетика[4].

Щоб оцінити лізинг конструктивно, потрібно сформувати його переваги та недоліки. З точки зору лізингоодержувача серед переваг можна виділити такі:

- можливість використання нового, якісного, дорогого обладнання без значних одноразових витрат, адже при лізингу виробниче обладнання надається безпосередньо в користування без попереднього викупу, як наслідок існує можливість налагодження виробництва при обмежених фінансових ресурсах;
- лізинг припускає 100% кредитування і, як правило, не потребує негайного початку платежів;
- лізинг також надає можливість передусім випробувати машини, а потім закупити їх, а обладнання в сезонних галузях орендувати лише на час його фактичної експлуатації;
- порядок здійснення лізингових платежів гнучкіший, ніж за кредитними угодами (лізингоодержувач може розраховувати надходження своїх доходів і разом із лізингодавцем розробити зручну схему платежів; платежі можуть бути щомісячні, щоквартальні; при визначенні суми платежів може бути врахована сезонність використання предмету лізингу і т. д.)
- лізинг доступний малому та середньому бізнесу, в той час як отримання банківських кредитів на сприятливих умовах для них проблематичне; деякі лізингові компанії не вимагають від лізингоодержувача ніяких додаткових гарантій, оскільки забезпеченням угоди є саме устаткування (при невиконанні орендарем своїх зобов'язань лізингова компанія забирає своє майно);
- лізингові ставки зазвичай нижче банківських.

Якщо говорити про недоліки, то основним є те, що лізинг – ризиковий вид діяльності. Адже завжди є можливість невизначеності майбутнього результату та імовірних збитків лізингової компанії, а як всім відомо це прямо впливає на підсумок співпраці.

Дана форма інвестування має достатньо великий потенціал, проте в нашій країні вона поки недостатньо відома. Тому щоб максимально розворушити розвиток лізінгу потрібно здійснити наступні заходи:

- насамперед знайти перспективні джерела фінансування для лізингових компаній, адже наша держава не може похизуватись внутрішніми ринками капіталу;
- в нашій державі лізингова діяльність сконцентрована тільки в декількох галузях, тобто існує нагальна потреба в освоєнні інших сегментів економіки;
- крім того потрібно звернутись до засобів масової інформації, щоб проінформувати якомога більшу кількість громадян нашої держави, що призведе до збільшення попиту;
- популяризувати лізинговий ринок нашої держави за її межами з метою зацікавлення інвесторів.

Проаналізувавши достатню кількість наукових напрацювань у сфері лізингу, в цілому можна стверджувати, що лізинг - це такий фінансовий інструмент, який одночасно і схожий, і не схожий на

кредит і є доволі перспективною формою інвестування. Лізинг є дуже важливим способом фінансування для багатьох підприємств, особливо малих та середніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильчишин О.Б. Комерційні банки та лізинговий бізнес в Україні : автореф. дис ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01. Тернопіль, 2004. С. 12.
2. Кулиняк, І. Я., Дзюрах, Ю. М. Тенденції та перспективи розвитку ринку фінансового лізингу в Україні. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць . За ред. : М. І. Звєрякова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 48–5.
3. Закон України «Про фінансовий лізінг». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text
4. Фінансовий лізинг в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. URL:https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2541156-finansovij-lizing-v-ukraini-potocnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html

Липецька Олена Романівна – студентка групи МВКД-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: len4iklypetska@ukr.net

Глущенко Лариса Дмитрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lglushenko@gmail.com

Lypetska Olena R. - Department of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: len4iklypetska@ukr.net

Glushchenko L. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: lglushenko@gmail.com

УДК 343.9

О. Литовченко
Л. Дзерве

ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ ЯК ЗАГРОЗІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Анотація. *Досліджено актуальну проблему рейдерства на вітчизняних підприємствах та запропоновано заходи, покликані сприяти підвищенню ефективності боротьби з цим явищем, яке загрожує економічній діяльності підприємств.*

Ключові слова: рейдерство; рейдерські атаки; інформаційна безпека; загроза; підприємство.

MEASURES TO COUNTER RAID AS A THREAT TO THE ACTIVITIES OF ENTERPRISES

Abstract: *Examines the current problem of raiding on domestic enterprises and proposes measures to improve the effectiveness of combating this phenomenon, which threatens the economic activity of enterprises.*

Keywords: raiding; raider attacks; informational security; threat; enterprise.

В сучасних реаліях рейдерство є суттєвою загрозою для економічної безпеки сучасного українського суспільства як на рівні підприємств, так і на рівні національної безпеки країни. Від нього потерпають як підприємства малого та середнього бізнесу, так і великі корпорації. Рейдерство погіршує інвестиційну привабливість та ускладнює ведення бізнесу в Україні. Головною стратегіє для подолання рейдерства є злагоджена боротьба проти нього з боку держави та превентивні заходи забезпечення економічної безпеки підприємств.

Проблемою рейдерства в Україні займалось багато вітчизняних вчених, а саме: Л. Венгер, Б. Андрушків, Т. Бабич, П. Берназ, З. Варналій, С. Васильчик, О. Дічек, З. Живко, К. Каліцінська, М. Колєсник, Н. Олексюк, Н. Приймак, Н. Яковенко та інші. Проте на даний час ця проблематика досі залишається актуальною, адже кожне підприємство може в будь-який момент стати об'єктом рейдерської атаки, що є реальною загрозою економіці загалом через можливість руйнації вітчизняного бізнесу, підприємництва і виробництва, посилення напруги в економічному просторі країни.

З рейдерством суб’єкти підприємницької діяльності України зіткнулися вже на початку 90-х рр. XX століття, коли на фоні політичної нестабільності, прогалин в законодавстві, наявності тіньового сектору активно відбувався процес протиправного перерозподілу прав власності. Час від часу, в період зміни влади, посилення правової, організаційної та економічної нестабільності відбувається загострення боротьби за право володіти бізнесом чи контролювати його [1].

У західній практиці рейдерство поділяють на «біле», «сіре» й «чорне». «Білі» рейдери діють винятково за законом, прагнучи до підриву економічного становища підприємства, що знаходиться у фокусі їхньої уваги. «Сірі» використовують сумнівні методи, балансуючи на межі законності. Вони цілком можуть застосувати подвійний реєстр або фальсифікувати результати виборів зборів акціонерів. «Чорні» не нехтують навіть використанням силових методів, хоча їхні головні інструменти – підкуп чиновників і підробка документів.

В Україні рейдерство постає як засіб досягнення власних інтересів несанкціонованим шляхом загарбання малих та середніх підприємств. Через нестійкість, корумпованість та свавільність державних органів, прогалини у законодавстві це ганебне явище набирає високих темпів зростання та набуває відверто кримінального характеру, що проявляється в злочинному захопленні чужої власності вкупі з корупцією в законодавстві, правоохоронних органах та використанні у власних цілях службових повноважень. Так, за останні 5 років кількість кримінальних проваджень за рейдерство виросла у 2,5 рази: з 290 справ за 2015 рік до 849 у 2020 році, й тенденція на збільшення зберігається (рис. 1). Натомість, кількість розглянутих в суді справ щодо рейдерства складає менше половини таких випадків [2].

Рис.1. Кількість кримінальних проваджень щодо рейдерських атак в Україні у 2015-2020р.р.

Тож, робота з протидії рейдерству має проводитися як на державному рівні, так й на рівні підприємств. Щодо загальнодержавного рівня, то 22.07.2019 Президент України підписав Указ №542/2019 «Про заходи щодо протидії рейдерству» [3]. Документ містить набір інструментів, що впроваджені в практику вітчизняного законодавства щодо належного захисту власників бізнесу та протидії позбавленню їх майнових прав. Але особлива роль в протидії рейдерству, власне, відводиться безпосередньо підприємствам.

На рівні підприємств захист прав на бізнес та нерухоме майно від рейдерства має включати наступні кроки: приведення корпоративних документів підприємства у відповідність до чинного законодавства та формування правової грамотності в колективі; моніторинг інформації про активи підприємства за допомогою відкритих державних реєстрів (Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно); забезпечення підприємства професійною охороною; звернення до суб'єкта, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно щодо заборони вчинення реєстраційних дій з об'єктом нерухомого майна, якщо власникові стало відомо про спроби незаконного заволодіння його майном; навчання персоналу щодо поводження під час рейдерської атаки задля організації більш ефективного захисту і усунення ефекту несподіванки; структурування корпоративного управління; злагоджена робота служби безпеки підприємства і відділу кадрів; впорядкована система зберігання документів на підприємстві; залучення професійного юриста для правової допомоги тощо.

Слід зауважити, що для отримання необхідної інформації рейдерами широко використовується промислове (підприємницьке) шпигунство. Для підприємницького шпигунства інтерес становить саме конфіденційна інформація, яка відноситься до комерційної таємниці, є цінною, оскільки приносить прибуток чи надає підприємству переваги у будь-якій сфері. Відповідно до цього, постає необхідність в превентивній роботі щодо забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві. Дуже важливо саме «на попередження» вживати заходів щодо захисту власного бізнесу від ворожого поглинання – оцінювати вразливість бізнесу, обмірковувати можливі схеми захисту. Заходи із забезпечення інформаційної безпеки, з однієї сторони, мають бути спрямовані на охорону конфіденційної інформації (запобігання несанкціонованому доступу до локальних комп'ютерних мереж, усунення «жучків» та ін.); з іншої - включати контрзаходи (пошук, обробка і використання інформації про конкурентів, партнерів, контрагентів), які підтримують розвиток підприємства і є основою для попередження небезпек та подолання загроз [4].

Ефективним способом контролю є забезпечення доступом до конфіденційної інформації лише довіреним особам та керівництву, що дозволить мінімізувати ризик витоку даних. Крім того, необхідні додаткові превентивні заходи: для забезпечення захисту від підробки документів необхідно встановити обмеження в обігу документів та печатки у середині підприємства; для забезпечення захисту від добровільного надання інформації рейдерам працівниками фірми має місце підтримання ефективної корпоративної політики, основою якої є кадрова політика підприємства, що являє собою систему сформованих правил, прав та обмежень, які орієнтують співробітників на досягнення місії та цілей підприємства згідно з його стратегією та зумовлюють спрямованість відносин працівників у колективі

та з підприємством загалом; для загального захисту документів необхідно встановити контроль над вхідною та вихідною кореспонденцією.

Мінімізації ризику сприяє концентрація капіталу або викуп часток у акціонерів, які не беруть участі в діяльності підприємства, а також постійний моніторинг змін у їхньому складі. Підприємство повинно бути готовим до контрвикупу акцій/часток і додаткової емісії. Також важливо відстежувати кредиторську заборгованість, аби попередити викуп великої її частки. В ідеалі відносини з кредиторами повинні характеризуватися високим ступенем лояльності. Тобто керівництво підприємства має бути повідомлено про спроби сторонніх осіб викупити у його кредиторів борг.

Якщо рейдерське захоплення відбулося, слід негайно звернутися до правоохоронних органів, Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації, суду, звернутися до засобів масової інформації з метою інформування громадськості про рейдерське захоплення. Також необхідно повідомити про захоплення антирейдерський штаб, куди входять представники територіального управління юстиції, прокуратури, Головного управління національної поліції в області та інших органів виконавчої влади. Таким чином, навіть коли відбулося рейдерське захоплення суб'єкта господарювання боротися і подолати наслідки неправомірних дій рейдерів можливо за умови оперативності та спільних злагоджених дій постраждалих та спеціалістів органів влади.

Наприкінці слід підкреслити, що зазвичай, рейдерські атаки краще не допускати, ніж потім усувати їх наслідки. Отже, власникам бізнесу та нерухомого майна необхідно самостійно здійснювати превентивну роботу в постійному режимі щодо протидії рейдерству. На нашу думку, такі заходи, що мають бути реалізовані на кожному підприємстві, сприятимуть більш ефективній боротьбі з рейдерством в цілому в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1.Бабіна Н. О. Рейдерство як загроза економічній безпеці підприємства / Н. О. Бабіна // Ефективна економіка. № 3. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4845 (дата звернення 01.02.2022)

2. Рейдерство в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://opendatabot.ua/open/raiders (дата звернення: 31.01.2022)

3. Про заходи щодо протидії рейдерству. Указ Президента України №542/2019 від 22.07.2019р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/542/2019#Text (дата звернення: 31.01.2022)

4. Бабіна Н.О. Сучасні технології захисту комерційної таємниці від промислового шпіонажу / Н.О.Бабіна// Вісник КНУТД. – 2010. - №5 (5). – С.13-18.

Литовченко Олена, кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний економічний університет імені О.М. Бекетова, м. Харків, E-mail: lytovchenko_elena@i.ua, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7852-4918

Дзерве Лілія, студентка, Харківський національний економічний університет імені О.М. Бекетова, м. Харків, E-mail: dzervelilia@gmail.com

Lytovchenko Olena, Ph.D.(Economics), Associate Professor, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7852-4918

Dzerve Lilia, student, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, E-mail: dzervelilia@gmail.com

УДК 658.336

О. Ю. Лінькова

ПІДРИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Підвищення продуктивності праці за рахунок поширення використання штучного інтелекту постійно звужує місця можливої зайнятості населення, що в свою чергу руйнує системи освіти та економічного забезпечення життєдіяльності. У статті досліджено значення підривних технологій для розвитку менеджменту та суспільства. У менеджменті формується перехід від принципів класичного менеджменту до управління на основі коучінгу (цінностей). Соціальними ризиками поширення підривних технологій є: порушення процесу розвитку людини через працю, ускладнення захисту свободи людини, забезпечення соціально-справедливого перерозподілу економічних благ (загострення поляризації суспільства). В роботі класифіковано напрямки вирішення менеджерських (робота з опором працівників, спрямування динаміки працівників у напрямку розвитку, формування структур орієнтованих на результат, визначення мотиваційних факторів працівників у відповідності до їх зрілості, визначення пріоритетів та завдань підлеглих, оптимізація людських ресурсів, проведення експрес-аналізу ситуації працівника) та соціальних проблем (запровадження системи розвитку людини через навчання протягом життя (сконцентрованість на родинних цінностях); реалізація програм соціального забезпечення людини (моделювання та прогнозування економічно доцільного перерозподілу ресурсів); штучне створення робочих місць або вибірковість запровадження сучасних технологій у бізнес за індивідуальною системою параметрів: соціальних (перш за все, в галузях надання послуг), економічних, екологічних; внесення додаткових законодавчих норм щодо захисту баз даних про наміри людей та їх практична реалізація).*

Ключові слова: підривні технології; безробіття; продуктивність праці; соціальний захист; цінності.

BLASTING TECHNOLOGIES

Abstract: *Increasing labor productivity through the spread of the use of artificial intelligence constantly narrows the places of possible employment, which in turn destroys the education and economic systems of life. The article examines the importance of disruptive technologies for the development of management and society. In management the transition from the principles of classical management to management on the basis of coaching (values) is formed. Social risks of the spread of subversive technologies are: disruption of human development through work, complicating the protection of human freedom, ensuring a socially just redistribution of economic benefits (exacerbation of the polarization of society). The paper classifies areas of managerial solutions (work with employee resistance, direction of employee dynamics in the direction of development, formation of result-oriented structures, determining motivational factors of employees in accordance with their maturity, determining priorities and tasks of subordinates, optimizing human resources, rapid analysis of the situation employee) and social problems (introduction of human development through lifelong learning (focus on family values); implementation of human social security programs (modeling and forecasting of economically feasible redistribution of resources); artificial job creation or selectivity of modern technologies in business by individual system parameters: social (primarily in the field of services), economic, environmental; introduction of additional legislation to protect databases of people's intentions and their practical implementation).*

Key words: subversive technologies; unemployment; productivity; the social protection; values.

Зручні, прості, а головне доступні інновації стають підривними для різних галузей господарювання (телефон-телеграф, автомобіль-віз, електрична лампочка-свічка). За останнє століття відбуваються підривні зміни, для реалізації яких заважають правила класичного менеджменту. Окрім бізнесу, підривні технології впливають на цінності людини, чим безпосередньо формують нові виклики до неї та суспільства.

Питанням управління інноваціями займаються вітчизняні та закордонні вчені [1-5]. Але прискорення соціальних викликів через поширення новітніх технологій ставить перед суспільством нові завдання. Комерціалізація результатів наукових досліджень, продаж технологій, дифузія інновацій, фінансування інновацій, вмотивованість займатися інноваційною діяльністю, розвиток інноваційної інфраструктури, як класичні питання інноваційного менеджменту не можливо вирішите без питань підвищення професійної компетенції, цінності організацій, бачення майбутнього, захисту прав та свобод людини.

Аналіз наслідків підривних технологій та можливі шляхи вирішення соціальних проблем.

Завдання роботи. Систематизувати причини загострення соціальних проблем в епоху капіталізму

штучного інтелекту та на основі проєктування роботи сталих систем людства (освіта, право) запропонувати їх вирішення.

Відкриття в галузі інновацій дозволяють зробити прогноз прискорення соціальних змін:

S-подібні криві розвитку за ресурсами витраченими на розвиток будь-якої технічної системи та їх продуктивністю (технічними показниками);

конкурентні наслідки технологічних розривів (інноваційний тип економічного зростання на основі знань). Впровадження нових технологій приводить до зростання продуктивності (за тих самих витрат капіталу та праці), та прибутку на одиницю вкладеного капіталу;

модель виробничого циклу (для виробництва нового продукту, потрібна висока кваліфікація працівників. Після стандартизації продукту, він випускається за допомогою масових технологій, де використовуються менш кваліфіковані працівники);

теорія підривних інновацій (на темп інновацій впливає капітал та технологічні зміни). Підривні інновації – це процес перерозподілу ресурсів; зміна співвідношення цінностей на ринку; зміна смаків споживачів; сфери: бізнес, освіта, охорона здоров'я, сфери особистого життя;

теорія модулярності – на початку розвитку галузі компанії необхідне створення нових продуктів, у цьому процесі компанія має не залежати від інших гравців. На стадії зрілості конкуренція переміщується в модулярність, а архітектура продукту стає відкритою.

Кристенсен Клейтон виділяє основні проблеми бізнесу за умов активного розвитку технологій:

орієнтація на найкращих клієнтів – обмежує ідеї відкриття нових підрозділів бізнесу;

сегментування ринку – втрата можливості для інновацій при сегментації по товару або клієнтам (необхідно сегментувати по задачам, які стоять перед клієнтами (вимір: функціональний, емоційний, соціальний) та їх вирішення має бути зручним, ефективним, доступним);

порівнювати майбутні витрати інноваційних вкладень вираховуючи їх з грошових потоків, потім дисконтувати чисті надходження (інвестиція вигідна для компанії, яка виходить на ринок і не вигідна для компанії, яка вже існує на ринку);

ключові компетенції містять можливості зростання компанії (часто бізнес помиляється в визначенні ключових компетенцій бізнесу) [2, с. 15].

Запуск підривних інновацій потребує суттєвої автономії підрозділів, які будуть їх впроваджувати, чітких комунікацій щодо розуміння планів дій, злагоджених процесів управління інноваційними проєктами (розподіл ресурсів: інноваційні проєкти, розвиток персоналу), різних підходів до реалізації (унікальна система параметрів, припущення, ризики, показники успіху на цільовому ринку).

Новачки на ринку отримують переваги за рахунок простоти, доступності, економічності пропозицій (підривні технології).

Актуальне завдання менеджерів успішного бізнесу: посилення та розширення основних галузей компанії (покращення та здешевлення існуючих товарів, тобто реалізація інновацій ефективності та удосконалення) та постійне створення нових напрямків розвитку (створювати нові ринки, тобто впроваджувати підривні технології). Реалізація першої частини завдання потребує дотримання принципів класичного менеджменту (цілеспрямованості, ієрархічності, динамічної рівноваги, економічності, урахування інтересів, єдиноначальності, системності, взаємозалежності: управління на основі сили), тоді як друга частина вимагає виходу за межі існуючих ідей, зв'язків та структур (коучінгового менеджменту, який передбачає, командну роботу на основі довіри та осмислений вибір пріоритетів кожним працівником (максимальна відповідальність за результат та найвищий рівень самомотивації): управління на основі цінностей). Ключовими навичками управління в стилі коучінг постають: робота з опором працівників, спрямування динаміки працівників у напрямку розвитку, формування структур орієнтованих на результат, визначення мотиваційних факторів працівників у відповідності до їх зрілості, визначення пріоритетів та завдань підлеглими, оптимізація людських ресурсів, проведення експрес-аналізу ситуації працівника.

Запровадження новітніх технологій в різних сферах господарювання значно підвищує продуктивність праці, внаслідок чого щороку зростає відсоток безробітних по всьому світу (робочі, водії, продавці, бухгалтери, вчителі, лікарі) та рівень соціальної напруги в країнах. Капіталізм штучного інтелекту з одного боку поступово але активно захоплює цілі галузі: виробництво, логістика, транспорт, харчування, медицина, освіта, а з іншого формує гігантську базу даних про наміри людей (у разі захоплення виникає реальна загроза нанесення шкоди людині). Основними напрямками вирішення зазначених проблем в країнах мають стати:

- запровадження системи розвитку людини через навчання протягом життя [5, с. 23] (сконцентрованість на родинних цінностях);
- реалізація програм соціального забезпечення людини (моделювання та прогнозування економічно доцільного перерозподілу ресурсів);
- штучне створення робочих місць або вибірковість запровадження сучасних технологій у бізнес за індивідуальною системою параметрів: соціальних (перш за все, в галузях надання послуг), економічних, екологічних;
- внесення додаткових законодавчих норм щодо захисту баз даних про наміри людей та їх практична реалізація.

Отримані результати. Проаналізовані тенденції розвитку підривних технологій у світі дозволяють виділити проблемні питання: розвиток людини через працю, захист свободи людини, соціально-справедливий перерозподіл економічних благ (загострення поляризації суспільства).

Висновки. В період діджиталізації всіх сфер господарювання незахищеною та найбільш вразливою стає людина та базові людські цінності. Стрімке підвищення продуктивності праці за рахунок поширення використання на практиці штучного інтелекту постійно звужує місця можливої зайнятості населення, що в свою чергу руйнує системи освіти та економічного забезпечення життєдіяльності. Вчасне визнання глобальних проблем людства, пов'язаних з підривними технологіями, на рівні кожної з держав світу, дозволить сформувати завдання та мінімізувати руйнівні наслідки.

Перспективи подальших досліджень. Розробка механізмів соціального перерозподілу та захисту населення. Активне запровадження підривних технологій приводить до кардинальних негативних змін у соціумі: безробіття, відсутність вмотивованості людини до розвитку, незахищеність свободи вибору. Для зменшення рівня соціальної напруги в роботі запропоновано інтегроване вирішення можливих негативних наслідків на двох рівнях: інтеграція родини та системи освіти у формуванні індивідуальної траєкторії розвитку людини протягом життя; інтеграція державних органів влади та системи права в формуванні економічного та інформаційного захисту свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кристенсен Клейтон, Скотт Энтони, Эрик Рот Что дальше? Теория инноваций как инструмент предсказания отраслевых изменений. Пер. с англ. Москва : Альпина Паблишер, 2019. 596 с
2. Ємельянов О. Ю. Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: монографія. Львів : Львівська політехніка, 2019. 280 с.
3. Скотт Энтони, Марк Джонсон, Джозеф Синфилд, Элизабет Олтман Подрывные инновации. Как выйти на новых потребителей за счет упрощения и удешевления продукта. Москва : Альпина Паблишер, 2018. 445 с.
4. Christensen Clayton M; Ojomo Efosa; Dillon Karen (2019), The Prosperity Paradox: How Innovation Can Lift Nations Out of Poverty. New York. USA : HarperBusiness.
5. Державне стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання: методологічні засади, світовий та вітчизняний досвід : монографія / за заг. ред. канд. екон. наук, доц. Л. С. Захаркіної. – Суми : Сумський державний університет, 2019. – 200 с
6. Лінькова О.Ю. Практична підготовка менеджера: основні виклики та можливості в умовах діджиталізації : Монографія. Харків: ФОП Секішова Т. Є., 2021. 134 с.

Лінькова Олена Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, e-mail: linkova.lena.yu@gmail.com

Linkova Olena Yu. – PhD of economics, Associate professor of the department of Management, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, e-mail: linkova.lena.yu@gmail.com

УДК 005.591.6

Ю. А. Літвінчук
В. М. Білявський

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Національний авіаційний університет

Анотація. *У статті розглянуто проблеми сучасного менеджменту, особливості його реалізації в інноваційних умовах розвитку. Авторами виділено основні бар'єри ефективного управління на підприємстві, проведено аналіз існуючих проблем та запропоновано механізм сталого розвитку менеджменту на сучасному етапі.*

Ключові слова. *менеджмент; сучасне управління; проблеми менеджмент;, інноваційний розвиток підприємства.*

PROBLEMS OF MODERN MANAGEMENT AND WAYS OF THEIR SOLUTION IN THE CONDITIONS OF INSTABILITY OF THE EXTERNAL ENVIRONMENT

Abstract*. This article deals with the problems of modern management, especially its implementation in terms of innovative development. The authors identified the main barriers to effective management of the enterprise, the analysis of existing problems and the mechanism of sustainability management at the present stage.*

Keywords: *management, modern management, problem management, innovative development of the enterprise.*

Світ менеджменту на сучасному етапі характеризується своєю різноманітністю і підпорядкований розмаїттю завдань і чинників.

Від менеджерів потрібна низка певних умінь і навичок, так як в умовах направлення економіки України у реальне виробництво (особливо в рамках посткризового розвитку), раціоналізації експлуатації наявних ресурсів, а також активної участі в інституціоналізації ринкових відносин в управлінні необхідно застосовувати інноваційні методи управління.

Безумовно, менеджмент є координатором функціонування підприємства, основним механізмом ефективності та результативності діяльності, але, зазвичай, в умовах інноваційного розвитку суспільства та економіки у менеджменті існує низка проблем, з якими стикаються менеджери в рамках реалізації своєї професійної діяльності [1].

У порівнянні із західним світом, досвід управління в Україні на сучасному етапі має обмежену практику менеджменту. Цей досвід базується на синтезі та інтерпретації зарубіжного досвіду з огляду на особливості українського менталітету та економічної структури загалом. І, оскільки закони економіки залежать від волі та поведінки людей, правильності прийняття управлінських рішень, то проблеми в сучасному менеджменті, є одними з головних питань на сьогоднішній день. Тому, особливо важливо не копіювати «наосліп» іноземний досвід та різні напрацювання, а ефективний синтез та вибірка найбільш вдалих та перспективних навичок з урахуванням специфіки вітчизняного менеджменту.

У сучасному світі позиція менеджера розглядається так, що якщо людина перебуває на керівній посаді будь якого управлінського рівня на будь яких: підприємствах, організаціях, установах або фірмах, то у своїй повсякденній діяльності, їй необхідні базові компетенції у сфері теорії та методології управління персоналом. Управління відіграє ключову роль в організації, тому що без цих заходів діяльності суб’єкт господарювання має доволі примарне майбутнє.

Сучасний менеджер повинен володіти не тільки фундаментальними основами менеджменту, а й уміти адаптуватися і раціонально впроваджувати управління в сучасній економіці, швидко пристосовуючись до інноваційних змін. Так, наприклад, застосування нової моделі менеджменту у діяльності відкриває нові можливості не тільки самих менеджерів, але й для роботи персоналу в цілому

(табл. 1).

Таблиця 1

Перехід до нової моделі менеджменту в умовах інноваційного розвитку

Класична модель	*Нова модель*
Управління активами	Управління можливостями
Фокус на цифри	Фокус на створення цінності
Ієрархічна, лінійна	Горизонтальна, мережева, системна
Незалежні функції	Взаємозв'язані функції
Командуй та контролюй	Делегуй повноваження
Раціоналізм і аналіз	Інтуїція і системний аналіз

Джерело: складено авторами

Тому однією з основних проблем, що стоять у процесі розвитку сучасного управління, є проблема універсального менеджера, який в умовах інноваційної та глобалізуючої економіки здатний до чіткого та раціонального управління з прийняттям на себе відповідальності за прийняті управлінські рішення [2].

При розгляді цієї проблеми, виділимо основні проблеми менеджменту на сучасному етапі, а саме:

1. *Проблема якості.* Ця проблема дуже актуальна, так як в Україні малий відсоток людей мають реальний практичний досвід у сфері менеджменту;

2. *Проблема корумпованості української економіки на всіх рівнях*. На жаль, в умовах української системи господарювання на сучасному етапі ще існують моменти «вирішення» проблем шляхом використання різних корупційних інструментів;

3. *Проблема збільшення чисельності державних чиновників за постійного скорочення апарату управління*. За цієї проблематики гостро відчувається брак професійних кадрів, особливо у частині топ-менеджменту. У цьому випадку кількість - не означає якість;

4. *Проблема сучасного українського менеджменту за умов глобалізації*. На даний момент система управління не може конкурувати із зарубіжними за цілої низки причин.

У рамках вирішення цих й інших проблем потрібен ефективний алгоритм їх реалізації. Для прийняття раціонального управлінського рішення слід пройти низку етапів щодо аналізу проблематики (рис. 1).

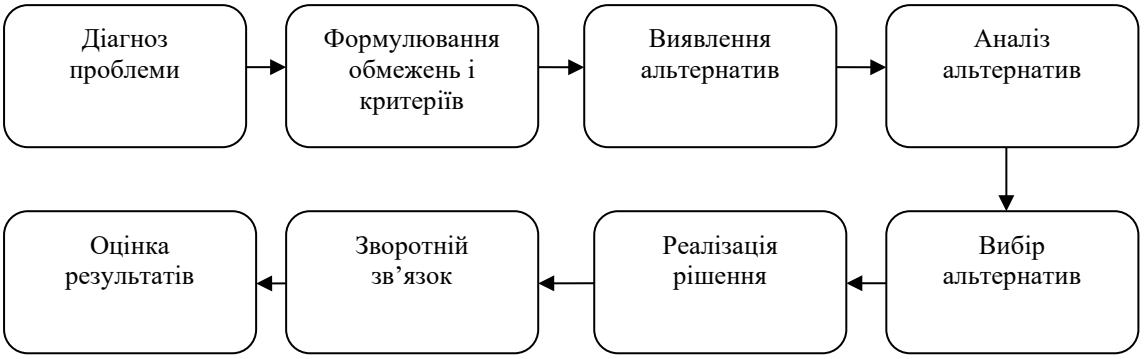

Рис. 1. Етапи прийняття раціонального рішення проблематики

Джерело: складено авторами.

Безперечно, в менеджменті існує низка численних проблем, що потребують вирішення, але в рамках цієї роботи їх комплексно осягнути доволі складно, тому розглянемо ще декілька видів проблем, з якими можуть зіштовхнутися менеджери у своїй повсякденній діяльності:

- загальні проблеми, які притаманні для всього підприємства або галузі;
- загальні проблеми, які стосуються окремого підприємства, але не знайомі для галузі;
- унікальні проблеми, з якими підприємство або галузь стикаються вперше;
- проблеми з уявною унікальністю, тобто здаються винятковими, але на практиці мають первинні ознаки загальної проблеми.

Також в даний час однією з найбільш актуальніших проблем виступає брак кваліфікованих професійних кадрів, що часто не дозволяє ефективно реалізовувати завдання, що стоять перед підприємством, і вирішувати проблеми значущого характеру.

Ефективний менеджмент персоналу на підприємстві на сьогоднішній день не можна уявити без застосування чітко побудованого механізму компетентності керівника, а також без швидкого моніторингу виникаючих проблем, що дозволяє своєчасно вирішити складності та розбіжності у процесі роботи персоналу [3]. При правильному підході щодо управління персоналом з урахуванням елементів психології менеджменту, результатом може виступити ефективне функціонування підприємства у всій комплексності кадрового потенціалу.

Одним із методів підвищення ефективності сучасного управління є впровадження та застосування організації креативного менеджменту. Так, креативне управління ставить перед собою ряд певних цілей для підвищення ефективності функціонування підприємства у вигляді: наділення людини певними знаннями, забезпечення її актуальною своєчасною, а також правдивою інформацією; мотивація людини до творчого мислення та креативності в роботі; гарантувати права співробітника на результати своєї інтелектуальної діяльності; забезпечення прав та інтересів підприємства, як економічної системи, що наділила співробітників необхідними ресурсами для здійснення креативного управління.

Усі проблеми, що виникають у процесі управління, необхідно вирішувати. Для всіх проблем, крім унікальних, необхідно застосовувати загальні рішення, наприклад, із застосуванням загальних правил і методів менеджменту. При правильному формулюванні та функціонуванні механізму вирішення проблем, певну конкретну проблему можна перемогти стандартними способами, у яких би проявах дана проблема не виникала.

Звідси випливає, що менеджмент є формою внутрішньої соціально-психологічної програми, тому необхідно аналізувати всі аспекти менталітету країни, особливо на регіональному рівні з метою реалізації ефективної діяльності підприємства, а також успішної управлінської політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білявський В.М. Оптимізація процесу управління як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економіка».* 2021. Вип. 42. С. 30–38.

2. Білявський В.М., Білявська Ю.В. Вплив пандемії *COVID-19* на розвиток вендингового бізнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка».* 2021. № 20 (48). С. 31–37.

3. Сучасні концепції менеджменту: навч. посіб. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. Центр учбової літератури, 2012. 409 с.

Літвінчук Юлія Андріївна **–** магістрант кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національного авіаційного університету, Київ, *e-mail:* valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Білявський Валентин Миколайович **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національного авіаційного університету, Київ, *e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua*

Litvinchuk Julia A. **–** master's student Department of Foreign Economic Activity Enterprise Management, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Biliavskyi Valentyn M. **–** Ph.D., Associate Professor, Department of Foreign Economic Activity Enterpr***ise*** Management, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

УДК 658.232 : 69.003

О. П. Логвінова

ЧИННИКИ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Рубіжанський індустріально-педагогічний фаховий коледж

Анотація. *У статті проаналізовано склад основних чинників ризику підприємств будівельної галузі. Врахування цих чинників створює передумови для ефективного управління ризиком і більш успішного здійснення діяльності підприємств.*

Ключові слова: ризик, чинники ризику, управління ризиком, будівельне підприємство, будівельна галузь, втрати

RISK FACTORS OF BUILDING INDUSTRY ENTERPRISES

Abstract. *In article the composition of the main risk factors of the enterprises of the building industry has been analyzed. Taking these factors into account creates preconditions for effective risk management and more successful implementation of the enterprises.*

Keywords: risk, risk factors, risk management, building company, building industry, losses

За сучасних умов соціально-економічного розвитку будівництво є провідною галуззю національної економіки. Будівництво забезпечує умови для здійснення процесу виробництва; створює значну частину основних засобів підприємств і надає певні послуги з їхнього подальшого утримання; формує значну кількість робочих місць; здійснює обмін ресурсами з іншими галузями та впливає на загальну ефективність господарської системи країни. Отже, стабільний економічний розвиток підприємств будівельної галузі дає змогу створити передумови для прискорення розвитку національної економіки.

За даними державної служби статистики України впродовж 2015-2019 рр. спостерігалося поступове зростання обсягу виробленої будівельної продукції, обсягів капітальних інвестицій та річних індексів будівельної продукції за видами будівництва у відсотках до попереднього року, що свідчить про поступове покращення стану галузі [1].

Водночас, діяльність будівельних підприємств здійснюється за умов істотної невизначеності та ризику, проявами яких є порушення термінів зведення та здачі в експлуатацію будівельних об’єктів, перевищення кошторисної вартості та зниження якості робіт. Також проявами ризику будівельних підприємств є несприятливі відхилення від очікуваних розмірів доходу, витрат, прибутку, рентабельності; втрата конкурентоспроможності, погіршення фінансового стану та ін. Тому треба аналізувати чинники ризику будівельного підприємства, що дасть змогу оцінити їхню небезпеку, обрати найбільш дієві протиризикові заходи. Це дасть змогу зробити діяльність будівельного підприємства більш успішною.

Сучасні науковці досить багато уваги приділяють класифікації ризиків у діяльності підприємств і їхніх чинників, але, на нашу думку, чинники ризику підприємств будівельної галузі потребують більш докладного дослідження. Чинники ризику підприємств будівельної галузі є дуже численними, тому для забезпечення більшої керованості вони можуть бути класифіковані за низкою ознак.

У спеціальній літературі представлено поділ ризиків і відповідних їм чинників на систематичні (які є наслідком несприятливих загальноекономічних умов) та специфічні (є результатом дії випадкових чинників, що стосуються окремих підприємств).

За місцем виникнення чинники ризику поділяють на зовнішні та внутрішні щодо підприємства. Щодо впливу чинників ризику зовнішнього середовища підприємство неспроможне здійснювати істотний вплив, але може враховувати їх у своїй діяльності. Щодо внутрішніх чинників ризику підприємства будівництва можуть застосовувати певні протиризикові заходи.

За природою виникнення розрізняють об’єктивні (пов’язані з об’єктивними обставинами) та суб’єктивні чинники ризику (пов’язані з особою підприємця).

За рівнем виникнення (межами охоплення або масштабом) чинники ризику поділяють на локальні

(мікроекономічні, ризики окремої організації, її структурних підрозділів); галузеві (пов'язані зі специфікою галузі); регіональні (що охоплюють підприємницьку діяльність на території економічного району країни); національні (макроекономічні, що охоплюють підприємництво на рівні макроекономіки); міжнародні (глобальні, що пов'язані зі змінами в кон'юнктурі світового ринку, взаємовідносинами між країнами, масштабними катастрофами та ін.).

За об'єктом виникнення розрізняють чинники ризику окремої операції, окремого напряму діяльності або підприємства в цілому.

За видом підприємницької діяльності чинники ризику поділяють на виробничі, комерційні, фінансові, інвестиційні, інноваційні, маркетингові, управлінсько-організаційні.

За основними причинами виникнення чинники ризику поділяють на економічні; політичні; технічні; екологічні; соціальні; юридичні; інформаційні; моральні.

Також виокремлюють техногенні, природні та змішані чинники ризику.

За належністю до підприємств виділяють чинники ризику інвестора; банківських установ; лізингові ризики; ризики виконавця; ризики постачальників.

За можливим отриманим результатом виділяють чисті та спекулятивні ризики.

За видом втрат розрізняють чинники ризику прямої чи опосередкованої дії.

За ступенем допустимості ризику (рівнем втрат) виділяють мінімальні, допустимі, критичні та катастрофічні ризики.

За можливістю передбачення і точністю оцінки розрізняють прогнозовані, важко прогнозовані та непрогнозовані чинники ризику [2, 3].

Щодо діяльності підприємств будівельної галузі у спеціальній літературі представлено поділ чинників ризику за фазами інвестиційної діяльності (передінвестиційна фаза, інвестиційна фаза, виробнича (операційна) фаза, експлуатаційна фаза) та за стадіями процесу створення (виробництва) будівельної продукції (стадія розроблення будівельної продукції (проектування); стадія безпосереднього виробництва (будівництво) та стадія реалізації будівельної продукції) [2, 3].

Існують і специфічні чинники ризику, зумовлені характерними особливостями будівництва.

Так, нерухомість та великогабаритність будівель і споруд як кінцевого товару будівництва зумовлюють значну тривалість виробничого циклу, великі терміни окупності інвестицій, повільність обороту капіталу. Це спричиняє складності у пошуку джерел інвестування; можливі затримки у виконанні робіт і зростання кошторисної вартості будівництва впродовж реалізації проектів через зростання вартості ресурсів, інфляційні процеси, помилки, непередбачувані ситуації під час проектування та безпосереднього будівництва об'єктів.

Залежність будівництва від сезонності та природно-кліматичних умов зумовлює нерівномірність у залученні ресурсів у часі, плинність персоналу, можливе зниження якості робіт і збільшення термінів будівництва об'єктів, можливість втрати ділової репутації.

Неоднотипність будівельного виробництва зумовлює потребу в урахуванні специфічних особливостей кожного об'єкта будівництва та зумовлює можливе зростання термінів і вартості будівництва.

Значна небезпека виконуваних будівельних робіт (висотні роботи, роботи у несприятливих природно-кліматичних умовах, роботи зі шкідливими хімічними речовинами та ін.), а також необхідність забезпечення безпечної експлуатації об'єктів будівництва потребують ретельного дотримання норм безпеки під час виконання будівельних робіт та стандартів безпеки будівельних об'єктів.

Взаємозв'язок з підприємствами інших галузей, охоплення широкого кола учасників будівництва зумовлюють можливість збоїв у постачанні необхідних ресурсів і термінів виконання робіт, недотримання встановлених термінів будівництва, фінансові втрати.

Регіональні ризики пов'язані з чинниками інвестиційної привабливості регіонів та виявляються у відмінностях у структурі капіталовкладень і значному розриві у рівнях інвестування між регіонами, що призводить до нерівномірного розвитку будівельного комплексу країни та позначається на економічних показниках конкретних підприємств будівництва [4].

Перелічені причини зумовлюють істотну залежність підприємств будівництва від державної підтримки, яка, незважаючи на істотне збільшення в останні роки, зокрема, шляхом реалізації проекту «Велике будівництво» та запуску державної програми іпотечного кредитування [5], все ж залишається недостатньою для забезпечення прискореного економічного розвитку національногосподарського комплексу. Нестача фінансування часто стає причиною «замороження» об'єктів будівництва та

неможливості дотримання проектованих показників діяльності підприємств.

Змінюваність зовнішнього середовища будівельних підприємств через природні, економічні, політичні чи ринкові чинники також призводить до погіршення економічних показників діяльності цих підприємств. Посилення конкуренції, зростання насиченості ринку будівництва спричиняють зниження ефективності вкладень у підприємства цієї галузі й потребують особливої уваги до маркетингової політики та якості обслуговування споживачів.

Важливими передумовами успішної реалізації проектів будівельних підприємств є наявність достатнього та збалансованого економічного, інвестиційного та інтелектуального потенціалу. Недостатність або незбалансованість окремих складових потенціалу будівельного підприємства зумовлює відповідні чинники ризику в його діяльності. Наприклад, значний потенціал персоналу за умов використання застарілих основних засобів і технологій або нестачі фінансування чи ін. призводить до погіршення економічних показників діяльності підприємств будівництва.

Зазначені чинники ризику тісно взаємопов'язані між собою та з іншими чинниками ризику, тому можуть взаємно підсилювати дію один одного. Неможливо скласти абсолютно повний перелік чинників ризику через їх змінюваність у часі, невизначеність, недостатність повної та достовірної інформації. Тому слід приділяти увагу основним чинниками ризику, оцінювати їхню небезпеку та приймати обґрунтовані та виважені рішення щодо доцільності реалізації проектів на підприємствах, що дозволить здійснювати управління ризиком і діяльність підприємств будівництва більш успішно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Серьогіна Н. В., Сосніцька Н. О., Вішня Я. С. Аналіз будівельної галузі України. Проблеми системного підходу в економіці. Випуск № 3 (77). – 1, 2020. – С. 78-84.
2. Верхоглядова Н. І., Турко М. О. Класифікація ризиків та факторів ризиків будівельного підприємства як необхідна умова їх аналізу та ідентифікації. Механізм регулювання економіки, № 4, 2011, С. 93-103.
3. Сєвка В. Г. Ідентифікація підприємницьких ризиків на кожному з етапів будівельного процесу / В. Г. Сєвка, Н. Б. Паліга // Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць. – 2009. – № 6. – С. 154–159.
4. Огляд інвестиційної привабливості житлової нерухомості в регіонах України 2018-2021 (7 міс). URL: https://www.uvecon.ua/ua/product-oglyad-investitsiynoyi-privablivosti-zhitlovoyi-neruhomosti.html
5. Мінекономіки: Будівельна галузь продовжує зростати - з початку року на 3,2% : веб-сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-budivelna-galuz-prodovzhuye-zrostati-z-pochatku-roku-na-32 (дата звернення: 21.11.21).

Логвінова Оксана Петрівна, кандидат економічних наук, доцент, викладач економічних дисциплін, Рубіжанський індустріально-педагогічний фаховий коледж, Рубіжне, e-mail: logvinova2017@ukr.net

Logvinova Oksana, candidate of economic sciences, associate professor, teacher of economic disciplines, Rubizhne Industrial Pedagogical Professional College, Rubizhne, e-mail: logvinova2017@ukr.net

УДК 330.341.1:36

Н. П. Мацелюх

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Державний податковий університет

Анотація. *У статті розглянуто інноваційний розвиток як складну систему і пріоритетний напрям забезпечення економічного розвитку. Обґрунтовано сутність та складові механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку на основі органічного поєднання процесів формування фінансових ресурсів та нагромадження фінансового потенціалу інноваційного розвитку.*

Ключові слова: інноваційний розвиток; фінансування; фінансовий механізм; фінансові ресурси; фінансовий потенціал інноваційного розвитку; механізм фінансового забезпечення економічного розвитку.

MECHANISM OF FINANCIAL SUPPORT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ECONOMY: THEORETICAL ASPECT

Abstract: *The article considers innovative development as a complex system and a priority area for economic development. The essence and components of the mechanism of financial support of innovative development on the basis of organic combination of processes of formation of financial resources and accumulation of financial potential of innovative development are substantiated.*

Keywords: innovative development; financing; financial mechanism; financial resources; financial potential of innovative development; mechanism for financial support of economic development.

Інноваційний розвиток є складною системою і пріоритетним напрямом забезпечення соціально-економічного розвитку України. Саме тому, у першу чергу, потрібно виходити з необхідності мати відповідне методологічне забезпечення, яке б грунтувалося на оцінці інновацій як найважливішого ресурсу економічного прогресу, сутності інноваційного розвитку як системи, теоретичних засадах фінансового забезпечення інноваційного розвитку, що безпосередньо детермінуються типом економічного розвитку, інституційними особливостями економічної системи, структурою, властивостями системи інноваційного розвитку економіки.

Інноваційний розвиток як цілісність з багатоаспектним змістом і багатосторонніми зв'язками обумовлений та випливає з сукупності функцій, притаманних інноваціям, що в найбільш загальному вигляді зводяться до наступного:

- канал втілення у життя досягнень людського інтелекту, науково-технічних результатів, сприяючи інтелектуалізації трудової діяльності, підвищенню її наукоємності (закономірність зростаючої інтелектуалізації суспільства у міру у міру руху його від щабля до щабля);
- за допомогою інновацій розширюється коло вироблених товарів і послуг, покращується їх якість, що сприяє зростанню потреб кожної людини і суспільства в цілому (закон піднесення та диференціації потреб);
- інновації дають можливість залучати у виробництво нові виробничі сили, виробляти товари і послуги з меншими витратами праці, матеріалів, енергії (закон економії праці);
- концентрація інновацій допомагає призвести структуру відтворення у відповідність з структурою потреб, що змінилися, та структурою зовнішнього середовища (закон пропорційності розвитку) [1, с.182].

Для розуміння феномену інновацій важливим є усвідомлення їх власних закономірностей, врахування яких є основою обгрунтування критеріїв для класифікації інновацій, їх функцій, що виступає методологічною основою для практично-наукового обгрунтування фінансової політики щодо інноваційного розвитку.

Сьогодні переважаючим є погляд, що фінансове знання повинно будуватися на фактах і висновках реальних процесів ринкової економіки. На користь такого підходу наводиться те, що він використовується західними вченими-фінансистами, проте насправді їх найвища заслуга, як зазначає

В. Андрущенко, в поєднанні цього підходу з вивченням суто фінансових явищ [2, с..25].

Розробка фінансової складової інноваційного розвитку економіки вимагає попереднього розгляду ряду базових понять і категорій, зокрема, “фінансування”, “фінансові ресурси інноваційного розвитку”, “фінансовий потенціал інноваційного розвитку”, “фінансування інноваційної діяльності”, “фінансовий механізм”, “механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку”, які відносяться до найбільш загальних понять фінансової науки. Існує гама визначень поняття “фінансування”, що полярно відрізняються між собою. Фінансування розглядається як: 1) фінансова категорія; 2) форма чи спосіб управління; 3) система форм і методів використання фінансових ресурсів та ін. Категорія “фінансування” - узагальнене абстрактне відображення об’єктивно існуючих фінансових відносин, їх різних проявів, сторін і рис.

В межах фінансової науки було обгрунтоване положення про принципове значення використання поряд з категорією “фінансові ресури” категорії “фінансовий потенціал”. Стосовно проблем фінансового забезпечення інноваційного розвитку в методології існує потреба чіткого розмежування понять “фінансові ресурси інноваційного розвитку” та «фінансовий потенціал інноваційного розвитку”.

Якщо фінансові ресурси інноваційного розвитку набувають першочергового значення для існуючого рівня такого розвитку, то звернення до наукової категорії “фінансовий потенціал інноваційного розвитку” продиктоване потребою адекватно відображати економічну основу фінансового забезпечення інновацій одночасно як результату сучасної економічної ситуації та як інтегрального показника виміру нових можливостей, на основі яких можна спрогнозувати перспективи подальшого інноваційного розвитку. Щодо найбільш загального змісту фінансового потенціалу - це сукупність фінансових можливостей економічної системи для інноваційного розвитку в інтересах економічного прогресу.

Відтак, методологія дослідження будь-якої проблеми включає питання аналізу основних категорій і понять. Щодо розуміння фінансового забезпечення, то слід зазначити, що воно невіддільне від використання ряду таких понять, як фінансові інструменти, важелі, методи, нормативи, ліміти, резерви тощо. В переліку теоретичних основ управління процесом фінансового забезпечення однією з вихідних і найбільш дискусійних є категорія фінансового механізму. Пов’язано це з тим, що теоретична концепція такого механізму формує основу для вибору напрямів фінансового розвитку, тобто має широку сферу практичного застосування[3, с.42].

Фінансовий механізм - це складне фінансове явище. Воно формується на високому рівні соціально-економічної організації суспільства, а його дослідження має здійснюватися в різних ракурсах і на різних рівнях. Виходячи з різноманітних аспектів фінансового механізму, його слід розглядати, насамперед, на більш високому рівні. Тут фінансовий механізм є системою фінансових відносин, які виникають на стадіях формування, розподілу перерозподілу ВВП з приводу створення, акумуляції та використання фінансових ресурсів. Об’єктом цих відносин є вироблений ВВП, суб’єктом - виробники ВВП (підприємці, робітники, службовці) і держава (за правом керуючої структури суспільства [4, с.145].

На менш високому рівні фінансовий механізм можна визначити як комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених у державі форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку та соціальних потреб громадян.

На практичному рівні, зазначає С.В. Онишко, фінансовий механізм - це складова господарського механізму, що являє собою взаємопов’язану сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин. Елементами фінансового механізму потрібно визнати фінансові відносини, фінансові важелі, фінансові методи, правове забезпечення та інформаційно-методичне забезпечення фінансового управління

[1, с. 145].

Складові фінансового механізму тісно взаємопов’язані і в комплексі становлять його сутність. Фінансовий механізм має місце кожного разу, коли йдеться про використання фінансових відносин, фінансування, фінансове забезпечення, фінансове регулювання, фінансовий вплив тощо.

Окрім основної функції фінансового механізму - фінансування тих чи інших процесів, - важливо вирішувати ряд питань якості такого фінансування. Це можна реалізувати через регулятивну функцію фінансового забезпечення. Для розуміння суті механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку важливими є наступні положення.

У контексті як загальнотеоретичної, так і практичної фінансове забезпечення є цілісним процесом. Його розуміння не може базуватися поза функціонуванням категорії фінанси. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку одночасно виступає порівняно самостійною і особливою сферою фінансових відносин, яка має свою специфіку і принципи функціонування. Його відрізняє набір форм та методів впливу, спрямованих на функціонування всіх елементів інноваційної системи.

Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку підпорядкований загальним закономірностям фінансового механізму. Одночасно він виступає порівняно самостійною і особливою сферою фінансових відносин, яка має свою специфіку і принципи функціонування. Його відрізняє набір форм та методів впливу, спрямованих на функціонування всіх елементів інноваційної системи.

Узагальнене та разом з тим досить глибоке трактування механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку полягає в його розумінні як фінансового утворення, в якому функціонує упорядкована і взаємопов'язана узгодженою спрямованістю сукупність фінансових відносин, стимулів, важелів, інструментів, форм і методів, здатна до автономного забезпечення інноваційної діяльності.

Отже, виокремлення механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку важливо розглядати як безпосереднє втілення адресного заходу стимулювання інноваційної моделі економіки. Принципово важливим є розгляд такого механізму, як складного фінансового явища, що формується на високому рівні соціально-економічної організації та є наслідком системної еволюції, об'єктивного процесу становлення фінансових відносин як складної системи; становить фундамент для формування раціональної фінансової політики, в якій стикуються всі найбільш ефективні напрями її розвитку.

З огляду на вищевикладене, важливо підняти на вищий загальнометодологічний рівень функціональну значимість механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку, як багатофакторної наукової категорії та практичного інструменту в галузі управління інноваційним розвитком. Саме з відпрацюванням концепції механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку має бути пов'язана розробка нової фінансової політики щодо інноваційного розвитку економіки, що грунтується на серйозній перебудові її методології. Відтак такий напрям наукового пошуку має першочергове значення і для подальших практичних кроків у даній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: монографія. Ірпінь: Національна академія ДПС України. 2004. 434 с.

2. Бланк И.А. Управление формированием капитала.Киев: Ника-Центр. 2000. С.42.

3. Андрущенко В.Л. Західна фінансова думка про природу державних фінансів. *Фінанси України.*1996. №9. С.25.

4 . Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навчальний посібник. Київ:КНЕУ, 1999. 164 с.

Мацелюх Наталія Петрівна, доктор економічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри економічної політики, Державний податковий університет, м. Ірпінь, e-mail: nmaceluh@ukr.net

Matseliukh Nataliia P, Doctor of Economics, Professor, Acting Head of the Department of Economic Policy, State Tax University, Irpin, e-mail: nmaceluh@ukr.net

УДК 658.6

Х.О. Мегель
Н.І. Ситник

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація. *Розглянуто поняття стратегічного управління та його особливості, визначено основні проблеми стратегічного управління у харчовій промисловості, розроблено рекомендації для менеджменту компанії щодо правильного та грамотного підходу до формування стратегічного управління в умовах невизначеності зовнішнього середовища.*

Ключові слова:стратегічне управління,харчова промисловість, нестабільність, зовнішнє середовище.

STRATEGIC MANAGEMENT OF ENTERPRISES IN THE FOOD INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF INSTABILITY OF THE EXTERNAL ENVIRONMENT

Abstract. *The concept of strategic management and its features are considered, the basic problems of strategic management in the food industry are defined, recommendations for management of the company concerning the correct and competent approach to formation of strategic management in the conditions of uncertainty of external environment.*

Keywords: strategic management, food industry, instability, external environment.

В умовах жорсткої конкуренції та невизначеності зовнішнього середовища, особливо в умовах пандемії COVID-19, важливими факторами є забезпечення довгострокових конкурентних переваг, нарощення експортного потенціалу, пристосування до змін зовнішнього середовища, в тому числі вимог ринку та політики держави. Це все можливо завдяки ефективному стратегічному управлінню на підприємстві.

У праці англійського економіста Артура Томпсона, стратегічне управління пояснюється поведінковими аспектами підприємства та трактується, як розробка специфічного управлінського плану дій, які спрямовані на досягнення коротко- та довгострокових цілей, а також передбачає впровадження заходів для отримання бажаного стану підприємства [1, с.42].

В загальному, стратегічне управління підприємством являється динамічним процесом, який ґрунтується на використанні виробничого потенціалу підприємства та спрямований на досягнення довгострокових цілей, виконання яких забезпечується за допомогою інструментів реалізації стратегій [2, с.42]. Стратегічне управління виступає складовим елементом у загальній структурі менеджменту підприємства, поруч із оперативним управлінням, на основі якого приймаються управлінські рішення спрямовані на майбутню прибутковість та конкурентоспроможність.

Перед початком роботи над розробкою стратегії, підприємства харчової промисловості повинні чітко розуміти елементи своєї господарської діяльності, до яких відносяться: місія та цілі, структура підприємства та його організаційна культура, виробнича програма, особливості ведення діяльності, стійкі конкурентні переваги.

Основною умовою при стратегічному плануванні є взаємозв’язок місії з цілями підприємства в умовах нестабільності зовнішнього середовища. В загальній площині, це допомагає визначити вектори перспективного розвитку підприємства та підвищити ефективність стратегічного планування. Стратегічне планування передбачає певний горизонт управлінських рішень та певну часову орієнтацію на перспективні зміни й використання зовнішніх можливостей, що в свою чергу допомагає при розробці прогнозу умов розвитку підприємства. Наявність такого стратегічного плану виступає основою для розробки тактичних та поточних планів.

Формування стратегій розвитку підприємства залежить від низки факторів, до яких можна віднести: галузеву приналежність, розміри та тип виробництва, рівень концентрації та кооперації, наявність локальних потенціалів підприємства, кваліфікація персоналу та наявність стратегічного мислення управлінців, а також динамічність зовнішнього середовища.

Реалізація стратегій розвитку підприємств, в тому числі у харчовій промисловості, можлива лише за умов належного фінансування. Згідно з даними Державної служби статистики України, серед традиційних джерел вагому частку займають власні кошти підприємств та організацій – 58,1% від загального обсягу інвестицій в основний капітал, кошти державного бюджету – 2,1%, кошти місцевого бюджету – 1,2%, також велику частку від загального обсягу інвестицій складають інші джерела фінансування – 38,6%. [3].

У сучасних умовах вітчизняні підприємства харчової промисловості мають проблеми у стратегічному управлінні, що зумовлено наступними причинами:

1. Персонал підприємства не пов'язує результати своєї роботи зі стратегічними цілями компанії;
2. Реалізація стратегії передається у плановий чи фінансовий відділи;
3. Після затвердження стратегії керівник підприємства розпочинає ставити нові цілі та ініціювати заходи, яких не було в стратегії;
4. До розробки стратегії впровадили систему збалансованих показників для всіх керівників і надавали премії при досягненні цих значень;
5. Продукція підприємств харчової промисловості має обмежений термін зберігання та доволі сезонний характер, що зумовлює нерівномірну завантаженість виробничих ліній та робочої сили;
6. Персонал підприємств харчової промисловості повинен мати високий рівень кваліфікації.

Вибір стратегії підприємств харчової промисловості також суттєво залежить і від зайнятого місця у галузі, яке визначається, як відсоток ринкової частки, рівнем конкурентної боротьби та мінливістю зовнішнього середовища.

Процес стратегічного управління підприємствами харчової промисловості доволі складний, і потребує розподілу на певні етапи. На першому етапі слід провести аналіз управління підприємством та визначити концепцію, яка передбачає поєднання ситуативного, інтегрального та когнітивного підходів до управління.

Другий етап передбачає діагностику зовнішнього середовища, а саме, визначення факторів прямого та непрямого впливу на підприємства, проведення аналізу галузі, побудова карти стратегічних груп конкурентів, визначення ринкового скорингу та ключових факторів успіху.

На третьому етапі проводиться оцінка внутрішнього середовища, в ході якого здійснюється фінансовий скоринг, визначаються фактори внутрішнього середовища, сильні та слабкі сторони підприємств, оцінюється кредитоспроможність, ліквідність, проводиться оцінка ділової активності, складається профіль полярностей та проводиться бенчмаркінг міжнародної конкурентоспроможності.

Четвертий етап передбачає стратегічний аналіз, який полягає у порівнянні мети та цілей підприємства, визначенні можливостей та загроз, оцінці стратегічного потенціалу та виробленні альтернативних стратегій.

На п'ятому етапі необхідно обрати оптимальні стратегії та сформувати кінцевий стратегічний вектор розвитку підприємства. Для кожного сценарію розвитку проводиться оцінка впливу на підприємство та визначається конкурентоспроможність в разі реалізації кожного зі сценаріїв. Також на даному етапі декомпонується стратегічний план на тактичні та поточні плани, проєкти та програми для кожної структурної одиниці.

На шостому етапі реалізовується процес управління, що передбачає кадрове, соціально-психологічне та інформаційно-аналітичне забезпечення, організацію фінансового-економічного механізму. Для оцінювання можна використати систему збалансованих показників, що дозволяє порівняти між собою фінансові й нефінансові показники та перевести стратегію діяльності компанії в конкретну площину [4].

На останньому етапі проводиться оцінка щодо виконання та реалізації стратегії, здійснюється регулярний контроль. Використання стратегічного контролю включає проведення моніторингу результативності, аналіз короткострокових планів та корегування стратегії розвитку у випадку зміни зовнішнього середовища, систематичний контроль над якістю сировини на вході і якістю продукції на виході, мотивації персоналу. Також можливий зворотний зв'язок, у випадку певних відхилень від

розробленого плану реалізації стратегії чи непередбачуваних змін середовища. Оскільки умови зовнішнього середовища мінливі, то стратегічний план може коригуватись.

Розв'язання проблем не завжди обмежується заміною механізму реалізації стратегії. Враховуючи мінливість середовища, у процесі розробки стратегії, варто продумати механізм управління та визначити доцільність коригування прийнятої стратегії. Інформаційною основою для цього є матриця управлінських дій за ступенем зміни нестабільності зовнішнього середовища.

Таблиця 1

Матриця управлінських дій залежно від рівня змін нестабільності зовнішнього середовища підприємства [5]

Зміна нестабільності середовища	Управлінські дії залежно від рівня змін		
	Суттєвий	Помірний	Невідчутний
Зростання нестабільності	Коригування механізму реалізації стратегії	Визначення доцільності уточнення стратегії	Стабільність механізму реалізації стратегії
Зменшення нестабільності	Коригування механізму реалізації стратегії	Можливе коригування механізму реалізації стратегії	Стабільність механізму реалізації стратегії

Для того, щоб прийняти рішення щодо механізму реалізації стратегії, необхідно визначити причини невідповідності запланованим стратегічним параметрам. Рішення залежить від якості аналізу управлінських дій і динаміки зовнішнього середовища, включає визначення аналітичних контрольних точок ефективності, зміст яких базується на варіативності оцінок відповідності стратегічних змін у компанії цілям поточної стратегії.

Стратегічне управління є важливим фактором успішного виживання в умовах складної конкуренції, але на практиці спостерігається відсутність стратегії в діяльності підприємств харчової промисловості, а саме: не досліджується вплив факторів зовнішнього середовища; не здійснюється аналіз можливостей і загроз компанії на ринку; відсутній стратегічний аналіз та оцінка рівня розвитку компаній. Стратегія підприємства повинна передбачати створення комплексної системи заходів, яка поєднує системний, ситуативний та комплексний підходи. Враховуючи зміни, що відбуваються в зовнішньому середовищі, важливою є розробка концепції стратегічного управління, яка не тільки допоможе вирішити конкретну проблему, а й підвищить ефективність господарської діяльності.

Список використаної літератури

1. Thompson A. A. Strategic Management : Concept and Cases, 4-th ed. University of Alabama, Business Publication Inc., Plano, Texas. 1987.568 p
2. Довгань Л.Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 440 с.
3. Калиніченко Ю. Стратегічний розвиток підприємства: теоретичні та практичні аспекти. *Галицький економічний вісник*. 2010. №4 (29). С.106-115. URL: http://elartu.tntu.edu.ua
4. Потриваєва Н.В. Система збалансованих показників як аналітичний засіб підвищення ефективності функціонування підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. №15. С.16-20. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5092
5. Чемерис Л.О., Артеменко Л.П. Стратегічне планування підприємств в умовах нестабільності. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2010. № 3. С. 44 – 47. URL: http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2010_7.pdf

Мегель Христина Олександрівна – студентка І курсу магістратури кафедри менеджменту підприємств, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", Київ, e-mail: christin.megel@gmail.com

Ситник Наталія Іванівна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту підприємств, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського".

Mehel Khrystyna O. – 1st year Master's Student, Department of Enterprise Management, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", e-mail: christin.megel@gmail.com

Sytnik Natalia I. – PhD (Biology), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprise Management, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute».

УДК338.314

О.С. Москвічова

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *У роботі розкриті питання логістичного підходу в управлінні підприємствами індустрії гостинності, а також особливості управління потоками та ланцюгами постачань туристичних підприємств. Визначено основні властивості індустрії гостинності, які впливають на логістичні процеси. Ефективна та орієнтована на клієнта логістика підприємств індустрії гостинності забезпечує стійку конкурентну перевагу. Використання сучасних стратегій логістики та ланцюгів постачання покращує якість та сервіс готелів, ресторанів та інших туристичних підприємств. Індустрія гостинності має низку особливостей, що ускладнюють управління ланцюгами постачань підприємств, які працюють у цій галузі.*

Ключові слова: логістичний підхід; сервісна логістика; туристичні підприємства; готелі; індустрія гостинності; логістичні потоки.

LOGISTIC PROCESSES FEATURES IN THE HOSPITALITY INDUSTRY

Abstract. *The paper reveals the issues of logistical approach in the management of enterprises of the hospitality industry, as well as the features of flow management and supply chains of tourism enterprises are revealed in the work. The main properties of the hospitality industry that affect logistics processes are identified. Efficient and customer-oriented logistics of the hospitality industry provides a sustainable competitive advantage. The use of modern logistics strategies and supply chains improves the quality and service of hotels, restaurants and other tourism enterprises. The hospitality industry has a number of features that complicate the management of supply chains of companies operating in this field.*

Keywords: logistic approach; service logistics; tourist enterprises; hotels; hospitality industry; logistics flows.

Індустрія гостинності є багаторівневою системою, що об'єднує у процесі надання послуг велику кількість складних за своєю структурою економічних потоків. Україна, незважаючи на високий туристичний потенціал, завжди займала незначне місце на світовому туристичному ринку за обсягом в'їзних та внутрішніх туристичних потоків насамперед через недостатньо налагоджені зв'язки між виробниками послуг індустрії гостинності, організаторами туристичного обслуговування та безпосередніми споживачами туристичного продукту, тобто. туристів.

У зв'язку з цим є доцільним використання логістичних принципів та прийомів у туристському обслуговування, зокрема туристів, постояльців, гостей ресторанів тощо. Такий підхід дозволяє вирішувати проблеми сталого розвитку індустрії гостинності, збереження та відновлення туристично-рекреаційних ресурсів. Логістика туристичного підприємства, що розглядається як один із механізмів забезпечення ефективного менеджменту, дозволяє організувати продуктивне управління туристичними, матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками з метою зменшення витрат на виробництво та реалізацію туристичного продукту на рівні окремого підприємства індустрії гостинності. Результатом такої діяльності є виробництво оптимальної кількості туристичних пакетів, що реалізуються у певний час та у певному місці [1].

Що ж до застосування принципів логістики у сфері індустрії гостинності, то тут є свої особливості. Насамперед це значні відмінності сфери послуг від сфери матеріального виробництва, Логістика в класичному розумінні спрямована на управління матеріальними фінансовими та інформаційними потоками, що рухаються до споживача. Логістика ж у сфері послуг передбачає управління потоками споживачів і потоками, що їх обслуговують, поряд з матеріальними та іншими потоками. Таким чином, логістика в індустрії гостинності передбачає збільшення керованих потоків і зміну їх пріоритетності як для виробника окремої туристичної послуги, так і для виробників комплексного туристичного продукту, тобто туроператів [3].

У зв'язку з цим науковцями виділяється таке поняття як сервісна логістика, метою якої є ефективне управління потоками споживачів, їх рівномірний розподіл між сервісними підприємствами, що беруть

участь у туристичному обслуговування. Крім того, сервісна логістика включає управління кадровими, матеріальними, фінансовими, інформаційними потоками, характерними для класичного розуміння логістики. Функцією сервісної логістики є доставка користувачів, а також відповідних матеріальних потоків та персоналу до місця виробництва-споживання послуги. Таким чином, найбільш яскраве відображення сервісна логістика знаходить саме в туризмі, оскільки, по-перше, саме в цій сфері для отримання послуг споживачеві необхідно переміщатися на значні відстані до місця виробництва цих послуг. По-друге, логістичні потоки, крім основної функції доставки, здійснюють зв'язок об'єкта-замовника з навколишнім середовищем, туристи як потокоутворюючі елементи самі виконують комунікаційно-зв'язуючу функцію логістики [2].

Крім того, з точки зору збереження туристично-рекреаційних ресурсів, що використовуються для обслуговування, застосування принципів сервісної логістики дозволяє раціонально розподіляти навантаження на природні та інші ресурси, що становлять матеріальну базу туризму.

Якщо економічна складова сервісної логістики однаково застосовна до всіх видів послуг, що надаються підприємствами, то соціальний та екологічний аспекти є пріоритетними саме для сфери індустрії гостинності. Саме в цій галузі природні та рекреаційні ресурси є значущим елементом та формують привабливість туристичної дестинації для потенційних споживачів цих послуг.

Слід зауважити, що ефективність застосування логістичних принципів та підходів у туризмі має свої переваги для всіх учасників обслуговуючого процесу. Враховуючи те, що логістичний підхід націлений на наскрізне управління різними потоками, то можна дійти висновку, що його застосування у сфері індустрії гостинності призведе до економічних вигод як для виробників послуг, так для споживачів цих послуг. Якщо для перших такою вигодою є раціональне використання всіх наявних ресурсів, що в свою чергу призводить до скорочення витрат на виробництво одиниці послуги, то для споживача важлива кількість, якість та ціна послуг, що йому надаються.

Ще одним важливим моментом застосування сервісної логістики у сфері індустрії гостинності є те, що вона спрямована на зниження тимчасових витрат. Неодноразово різними науковцями зазначалося, що час є особливим невідтворювальним і обмеженим економічним ресурсом. Якщо мова йде про туризм, то необхідно відзначити, що цей ресурс є не менш важливим для туриста, ніж умови розміщення або харчування. Час доставки туриста в дестинацію, час перебування в ній та можливість відвідати якомога більше об'єктів показу також характеризує якість комплексного продукту, який кожен відвідувач сприймає індивідуально. Якщо для споживання комплексної туристичної послуги споживач повинен долати значні відстані, а також перебуваючи безпосередньо в туристичному регіоні змушений або сам здійснювати пошук об'єктів показу, або своє транспортування до них, або шукати додаткову інформацію та транспортні можливості для відвідування туристичних об'єктів, що не входять у придбаний ним комплексний туристичний продукт, який свого часу викликав зацікавленість споживача, то з позиції споживача все вищеперераховане робить даний продукт не привабливим і знижує його конкурентоспроможність.

Таким чином, застосування логістичного підходу, зокрема такого його напряму як сервісна логістика, у сфері індустрії гостинності дозволить організувати ефективне управління обслуговуючими потоками, зберегти вже наявні та збільшити туристичні потоки дестинації, що особливо важливо у сучасних умовах для розвитку ринку індустрії гостинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Левицька І.В., Климчук А.О., Басюк Д.І., Тарасюк Г.М., Москвічова О.С. *Економіка туризму:* навч. посібник. Житомир: ДУ «Житомирська політехніка», 2020. 488 с.

2. Shcherbyna, V. (2020). Особливості логістичних процесів в готельно-ресторанному бізнесі. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті, (1 (70), 99-114. https://doi.org/10.31375/2226-1915-2020-1-99-114.

3. Литвинець Л. Ф., Матюшенко Р. В. Логістична система управління підприємств індустрії гостинності. Cience, research, development. Technics and technology (Наука, исследования, развитие. Техника и технология.), 2018. №4. С. 96-100.

Москвічова Олена Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, e-mail: devenezia@gmail.com

Moskvichova Olena, PhD, Docent, Department of Tourism, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: devenezia@gmail.com

УДК 336.64

А.М. Ніколаєва[1]

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

[1]Луцький національний технічний університет

Анотація. *У публікації висвітлено специфічні особливості будівельного виробництва та відповідні ризики кредитування в будівельному секторі. Запропоновано систему показників оцінки кредитоспроможності будівельного підприємства з урахуванням специфіки будівельних проєктів.*

Ключові слова: будівельні підприємства; кредитні ризики; будівельні проєкти; кредитоспроможність; експертна оцінка.

FEATURES OF CREDIT CAPACITY ASSESSMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISE

Abstract. *The publication highlights the specific features of construction production and the corresponding risks of lending in the construction sector. The system of indicators for assessing the creditworthiness of a construction company is suggested, that takes into account the specifics of construction projects.*

Keywords: construction companies; credit risks; construction projects; solvency; expert evaluation.

На різних етапах виробничого процесу чи планування свого розвитку будівельні підприємства зіштовхуються з проблемою нестачі власних коштів і необхідністю залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Самим простим і логічним способом вирішення такої проблеми є отримання банківського кредиту. Проте, на практиці, не всі підприємства будівельного комплексу активно кредитуються в банках. З одного боку, занадто високі відсоткові ставки по кредитах продовжують відлякувати потенційних позичальників, з іншого боку, фінансовий стан самого підприємства не завжди відповідає критеріям кредитоспроможності, що встановлюють для своїх клієнтів банки-кредитори. Тому, в сьогоднішніх реаліях проблема оцінки та управління кредитоспроможністю будівельних підприємств залишається актуальною як для банків-кредиторів так і для самих забудовників.

Будівельний комплекс є однією з важливих сфер національної економіки, яка дає можливість у часи економічної кризи вивести країну з кризового стану, завдяки тому, що розвиток будівництва дає поштовх для розвитку багатьом суміжним галузям. Як показують дослідження, кількість підприємств, задіяних у будівельній сфері, щорічно зростає, зокрема з 50208 од. у 2016 році до 56926 од. у 2020 р., тобто за п’ять років на 6718 підприємств. На кінець 2020 року значно виріс обсяг виконаних будівельних робіт (на 174,1 %) порівняно з 2016 роком, що було зумовлено як збільшенням обсягів робіт, так і зростанням цін на будівельні роботи, особливо на інженерні споруди [1, 2]. При цьому фінансовий стан більшості будівельних фірм є не стабільним. Як показав аналіз, діяльність значної частини будівельних підприємств вже протягом тривалого періоду залишається переважно збитковою. Частка збиткових будівельних підприємств на кінець 2020 року складала 29,4% [1, 2]. Про незадовільну платоспроможність та фінансову стійкість будівельних підприємств загалом по Україні свідчать дані, наведені у таблиці 1.

Так, коефіцієнт покриття поточних зобов’язань наявними поточними активами протягом всіх п’яти років не дотягував до 1 (при нормі вище за 1). Низьке значення коефіцієнта фінансової незалежності свідчить про суттєву залежність будівельних компаній від позикового капіталу та кредиторів, якими переважно виступають замовники будівельних об’єктів, які фінансують етапи робіт. Позитивним моментом залишається співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованістю, що перевищувало 1. Це означає, що при належних і своєчасних розрахунків дебіторів з підприємствами, будівельні організації не матимуть проблем з виконанням своїх боргових зобов’язань перед партнерами, постачальниками, бюджетом, працівниками тощо.

Для того щоб ефективно управляти своєю кредитоспроможністю, будівельне підприємство має чітко розуміти, які саме групи показників повинні оцінюватися при прийнятті рішень кредиторами щодо надання кредиту. Необхідно зважувати на те, що кредитування будівельної галузі є більш

ризиковим для комерційних банків, порівняно з іншими видами економічної діяльності, що обумовлено специфікою будівельного виробництва.

Таблиця 1 – Динаміка окремих показників фінансового стану будівельних підприємств України*

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття)	0,940	0,890	0,913	0,892	0,865
Коефіцієнт співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	1,455	1,430	1,399	1,434	1,191
Коефіцієнт фінансової незалежності від кредиторів	-0,045	-0,054	-0,015	0,023	0,03
Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-0,4	1,6	3	4,6	1,3

* Складено автором за даними офіційної статистики [1, 2].

Зокрема, для будівельного виробництва характерні: велика тривалість виробничого циклу та висока вартість об’єктів будівництва і, відповідно, необхідність залучення значної суми коштів на тривалий термін; незначна частка власних коштів будівельного підприємства, що негативно позначається на його фінансовій стійкості і підвищенні його залежності від кредиторів; залежність від фінансування з боку замовників і, відповідно, існування ризиків зниження/втрати платоспроможності замовниками, та ряд інших ризиків, які підвищують вимоги з боку кредиторів до діяльності будівельного підприємства-позичальника (табл. 2).

Таблиця 2 – Специфіка та ризики кредитування будівельних підприємств

Специфічні особливості будівельного виробництва	Ризики кредитування
1. Велика тривалість виробничого циклу.	Необхідність залучення позикового капіталу на тривалий термін, потреба у довгострокових кредитах.
2. Висока вартість об’єктів будівництва.	Потреба у значних сумах кредиту.
3. Незначна частка власних коштів.	Низький рівень фінансової незалежності та стійкості будівельної компанії, підвищення залежності від кредиторів.
4. Залежність від фінансування з боку замовників.	Ризики зниження/втрати платоспроможності з боку замовників.
5. Значні адміністративні перепони та наявність корупційної складової на ринку будівництва.	Ризики затягування початку будівництва чи здачі готових житлових об’єктів в експлуатацію і завершення усіх розрахунків із замовниками.

Про недостатню активність кредитування будівельного сектору свідчить і аналіз статистичних даних щодо кредитування різних секторів економіки. За даними статистики НБУ, на кредитування будівництва на кінець 2021 року припадало всього 3 % від всіх наданих кредитів. Для порівняння, частка кредитування оптової, роздрібної торгівлі та ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів складала 38,9 %; сільського, лісового та рибного господарства – 11 %; транспорту, складського господарства, поштової та кур’єрської діяльності – 4,3 %, операцій з нерухомим майном – 6,7 % тощо [3].

Для того щоб оцінити кредитоспроможність будівельної компанії, недостатньо лише оцінки фінансового стану, необхідно провести аналіз проєкту будівництва за кількісними і якісними показниками. Тому, на нашу думку, наявні методики оцінки кредитоспроможності підприємства, які включають в себе систему узагальнених показників фінансового стану, необхідно деталізувати з урахуванням специфіки функціонування будівельної організації та характеристики будівельних проєктів.

Отже, методика оцінки кредитоспроможності будівельного підприємства повинна включати такі п’ять блоків показників:

Блок 1 – Оцінка поточного фінансового стану позичальника. Сюди можна віднести аналіз структури капіталу; ліквідності та платоспроможності; прогнозний аналіз втрати чи відновлення

платоспроможності; аналіз показників рентабельності та ділової активності; аналіз поточної кредиторської заборгованості та бально-рейтингову оцінку кредитоспроможності будівельної організації на основі отриманих фінансових коефіцієнтів.

Блок 2 – Експертна оцінка будівельного проєкту. Для комплексної оцінки кредитоспроможності забудовника знадобиться здійснення техніко-економічного обґрунтування проєкту (у т. ч. визначення чистої приведеної вартості проєкту, внутрішньої норми дохідності, терміну окупності); аналізу екологічної безпеки проєкту; аналізу цінового класу об'єкту будівництва з урахуванням регіональної купівельної спроможності та комерційної привабливості; аналізу необхідності у венчурному фінансуванні; аналізу проєктних ризиків (подорожчання проєкту, порушення термінів, невизначеності, пов'язаної з несприятливими ситуаціями тощо).

Блок 3 – Оцінка ділової репутації будівельної компанії. Має передбачати аналіз ймовірності настання банкрутства; аналіз обсягів будівництва в динаміці за ряд років, у тому числі оцінку якості раніше зданих в експлуатацію об'єктів нерухомості даної будівельної компанії; аналіз кредитної історії позичальника.

Блок 4 – Аналіз достатності забезпечення кредиту. Передбачає вивчення та аналіз наявності поручительств та гарантій; застави пакету акцій/частки у статутному капіталі; аналіз показників по запитуваному кредиту (коефіцієнт забезпечення кредиту заставною масою, частка власних коштів у фінансуванні проєкту, співвідношення кредиту до вартості проєкту).

Блок 5 – Характеристика будівельної галузі у регіоні. Під час прийняття рішення щодо надання кредиту необхідно проаналізувати успішний галузевий досвід; позитивну динаміку розвитку галузі; ринок збуту, що включає вивчення кон'юнктури ринку житла, перспективи його зростання і рівень конкуренції основних регіональних будівельних компаній.

Наведений перелік показників не є вичерпним, він може бути розширений на розсуд кредитора з урахуванням специфіки об'єкта будівництва, що зводиться.

Таким чином, дана методика оцінки кредитоспроможності позичальника – будівельної компанії – у частині проєктного фінансування з метою будівництва житлових приміщень для банків буде чітко розкривати уявлення про кредитоспроможність позичальника, а для самого будівельного підприємства – його потенційні можливості щодо отримання необхідної суми кредиту для виробничих потреб. На нашу думку, застосування запропонованого підходу підвищить ефективність прийняття рішень щодо кредитування, знизить банківські ризики і сприятиме ефективному розвитку будівельної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 10.02.2022).
2. Діяльність суб'єктів господарювання 2020: статистичний збірник / За ред. М. Кузнєцової. К.: Державна служба статистики України, 2021. 151 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України. Статистика фінансового сектору. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms (дата звернення: 11.02.2022).

Ніколаєва Анжела Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: anzheli@ukr.net

Nikolaieva Anzhela, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: anzheli@ukr.net

УДК 330.4

О. А. Нужна[1]

МОДЕЛІ ОПТИМІЗАЦІЇ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

[1]Луцький національний технічний університет

Анотація. *У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти оптимального планування в економіці, структуру задачі оптимізації і типові задачі лінійного програмування та їх використання в різних сферах економіки.*

Ключові слова: лінійне програмування, оптимальне планування, оптимальний розв'язок.

MODELS OF OPTIMIZATION IN MANAGEMENT DECISION MAKING

Abstract. *The article examines the theoretical and practical aspects of optimal planning in economics, the structure of the optimization problem and typical problems of linear programming and their use in various sectors of the economy.*

Keywords: linear programming, optimal planning, optimal solution.

Ефективне управління підприємством передбачає прийняття виважених управлінських рішень. Тому в сучасних умовах управлінські рішення мають бути обґрунтованими і прийматись з урахуванням ситуації на ринку, яка постійно змінюється.

Наявність альтернативних варіантів рішення означає, що один (декілька) з можливих варіантів цього рішення є кращим (кращими) за інші за певним критерієм при заданих обмеженнях. Задачі оптимального планування (математичного програмування) й полягають у пошуку такого варіанту рішення і забезпечують оптимізацію певного процесу.

Сфера застосування задач оптимізації процесів дуже широка:

– прийняття рішень;
– виробництво;
– освіта;
– культура;
– бізнес;
– економіка;
– фінанси;
– мистецтво;
– сфера побуту та ін.

Найбільш поширені задачі оптимального планування в економіці:

– для виробника – оптимізувати виробничу програму підприємства, тобто визначити такий план виробництва, за якого буде досягнуто максимальний економічний ефект, коли задані обсяги наявних ресурсів виробництва і відомі нормативи їх витрат;

– для споживача – забезпечити раціональне ведення господарства, тобто визначити таку кількість товарів (послуг), яка забезпечить максимальний рівень добробуту, коли заданий рівень цін і відомий рівень доходу.

Загалом задача оптимізації має три компоненти:

– цільова функція або функція цілі (мети) – критерій оптимальності, який дає оцінку певних властивостей досліджуваного економічного об'єкта і який дослідник або максимізує (у випадку, коли ці властивості бажані для суб'єкта – прибуток, доходи, рентабельність, продуктивність та ін.), або мінімізує (у випадку, коли ці властивості небажані для суб'єкта – збиток, витрати, збитковість, втрати від браку, собівартість та ін.), або визначає певне задане значення;

– обмеження, які записуються у вигляді рівностей чи нерівностей і виражають певні залежності між змінними величинами (наприклад, обмеження на ресурси, використання яких не може перевищити наявний обсяг, або має дорівнювати певному значенню);

– граничні умови, які накладаються на значення змінних величин (наприклад, умова невід'ємності або умова належності певному числовому проміжку).

У випадку, коли залежності між змінними у моделі лінійні, маємо задачу лінійного програмування.

Вперше теорію лінійного програмування описав і застосував для дослідження проблем оптимального планування Л.В. Канторович. Зокрема, у праці «Математичні методи організації і планування виробництва» [2] було закладено основи теорії оптимального виробничого планування і лінійного програмування. У своїй праці «Економічний розрахунок найкращого використання ресурсів» вчений зазначав: « … оптимальний розрахунок – це третя компонента, яка дає можливість отримати додатковий ефект при тих самих ресурсах, але за короткий час» [1]. Надалі міжнародне визнання отримали напрацювання Л.В. Канторовича [1; 2], В.С. Немчинова [3], В.В. Новожилова [4] з питань економіко-математичного моделювання та лінійного програмування.

Типовими задачами лінійного програмування є:

– задача про розкрій;
– задача виробничого планування або задача оптимального використання ресурсів виробництва;
– задача про суміші або задача про дієту;
– задача про призначення;
– задача оптимального розміщення;
– задача про розподіл ресурсів;
– задача про перевезення;
– задача про виробництво складного обладнання.

Більш складними в розв’язанні є задачі нелінійного, цілочислового, стохастичного програмування. Однак вчені напрацювали методи розв’язання різних класів задач оптимізації, а використання сучасних інформаційних технологій значно полегшує пошук оптимального рішення.

Задачі оптимального планування використовують в різних сферах економіки: для оптимізації виробничої програми підприємства, оптимального розкрою промислових матеріалів, оптимізації вантожопотоків, для оптимізації процесу фінансування з урахуванням часового фактора, оптимального розподілу капіталовкладень між об’єктами будівництва та фінансових ресурсів між інвестиційними проектами, в сільському господарстві – для визначення мінімальної вартості кормових раціонів при заданій кількості кормів (за видами і кількістю поживних речовин) та ін.

Таким чином, застосування у діяльності підприємства вже розроблених і перевірених методів оптимізації дозволить знайти найкращий за певним критерієм і за заданих обмежень розв'язок певних економічних задач, які є актуальними на даному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Канторович Л.В. Економічний розрахунок найкращого використання ресурсів. М., 1959. 344 с.
2. Канторович Л.В. Математичні методи организації і планування виробництва / Застосування математики в економічних дослідженнях / за ред. В. С. Немчинова. М., 1959.
3. Немчинов В.С. Використання математичних методів в економічній роботі / Застосування математики в економічних дослідженнях / за ред. В. С. Немчинова. М.: Соцекгиз, 1959.
4. Новожилов В. В. Проблеми вимірювання витрат і результатів при оптимальному плануванні: навч. посібн. М., 1967. 420 с.

Нужна Оксана Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: o_nuzhna@ukr.net

Nuzhna Oksana A. – candidate of economics, Associate Professor, Associate Professor at Accounting and Audit Department, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: o_nuzhna@ukr.net

УДК: 330.338

Л.В. Олійник

КРЕАТИВНИЙ БІЗНЕС В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *В статті досліджено особливості креативного підприємницького простору в сьогоденних умовах, підкреслюючи, що саме творчий потенціал людини слугує активатором бізнесу.*

Ключові слова: креативне підприємництво; інноваційне управління; персонал; комунікація; бізнес-модель.

CREATIVE BUSINESS IN MODERN REALITIES

Abstract. *The article examines the features of the creative entrepreneurial space in today's conditions, emphasizing that it is the creative potential of man that serves as an activator of business.*

Keywords: creative entrepreneurship; innovation managemen;, staff; communication; business model.

Значущість креативного бізнесу в сучасних реаліях величезна. Креативне підприємництво стає все більш популярним, оскільки розвиток інтернет-технологій надає безліч цікавих можливостей для реалізації творчих ідей.

Фундаментальним ядром креативної економіки слугує ідея, сформована і запропонована людиною. Саме творчі можливості особистості виступають двигуном розвитку бізнесу в сучасних реаліях. Креативність мислення обумовлює появу нових цікавих думок та відкриттів, забезпечує продуктивність розв'язання складних питань зі своєчасним втіленням отриманих ефектів у життя.

Новаторська активність спрямовується на розробку, засвоєння й впровадження творчих думок, які досліджуються у рамках інноваційного менеджменту. Метою останнього є управління винахідними процесами на підприємстві. Творчі комерційні ідеї, зазвичай, виникають внаслідок цілеспрямованого їх пошуку[3]. Як вихідні дані застосовуються поточні зміни в законодавчій базі, думки споживачів та продавців з одночасним моніторингом попиту і пропозиції товарів на ринках.

Відмітимо, що креативний підхід у бізнесі дозволяє покращити якість продукту, який реалізується, налагодити виробництво нових товарів і послуг, збільшуючи прибутки.

Основною задачею культурної складової інноваційного середовища постає створення безпечного простору, в якому учасники бізнес-процесу можуть генерувати та розвивати свої ідеї без перешкод. Для удосконалення цього напряму управлінцю необхідно володіти інформацією щодо ініціативності кадрів, їх вміння розв'язувати конфлікти й працювати в команді, а також стосовно відношення працівників до ціннісних орієнтирів компанії, відбиття останніх у власному позиціюванні [4]. Одночасно, інноваційність внутрішньої культури підприємства визначається його ключовими стандартами шляхом зіставлення з моральними поглядами співробітників і задачами бізнесу, здатністю людей ефективно взаємодіяти з іншими, етикою спілкування з клієнтами та вмінням презентувати компанію у професійному колі.

[2].Звичка співвідносити цілі один одного допомагає з'ясувати внутрішні активи, що отримують та віддають працівники у команді, а також підвищити їх мотивацію.

Креативне підприємництво тісно пов'язує культуру і суспільство, технології та господарчі процеси на всіх рівнях. Його вагомі напрями – визнання творчості, прокламація необхідності знань, доступність інформації є провідним двигуном запуску соціально-економічного зростання. Поруч з цим успіх у підприємницькій діяльності в сучасних реаліях ринкової невизначеності цілком залежить від повноцінного застосування людського потенціалу. Саме тому досвідчений керівник вкрай зацікавлений у дослідженні цінностей, вмінь працівників та розвитку їх креативних здібностей. Так, компанія IPA Databank виявила зв'язок між творчістю персоналу і зростанням результатів бізнесу: ефективність підприємств, на яких заохочувалась творчість з 2003 по 2010 роки, зросла у 12 разів, суттєво збільшилися показники чистого прибутку та обсяги продажу.

Певну роль у такому дослідженні відіграє зміна поколінь, оскільки 30 % світових трудових ресурсів сьогодні – мілленіали, які до 2025 року мають скласти 75 % робочої сили. З'ясовано, що важливим трендом для них є наявність корпоративного соціального середовища, а можливість

розкриття творчого потенціалу виступає однією з головних цінностей стосовно привнесення свого вкладу в життя. Останнє обумовлює підвищення ступеня їх залученості до праці та особливу відданість компанії.

У загальному аспекті започаткування креативного бізнесу більшість історій успішних компаній починалися саме з вдалої інноваційної бізнес-моделі, а не з нового продукту. Так, наприклад, AliExpress є однією з найпотужніших комерційних платформ в інтернеті, не володіючи при цьому жодним традиційним магазином. Компанія Apple займається продажем музики, не маючи ні однієї студії звукозапису і не реалізуючи компакт-диски. Найпотужніший телекомунікаційний провайдер Viber функціонує за відсутності власної мережевої інфраструктури, а провідний відеосервіс глобальної сіті Netflix не володіє фізичними магазинами. Світовий лідер кофеєн Starbucks реалізує звичайну каву за високими цінами тощо.

Безперечно, якісний продукт відіграє суттєву роль, але не визначає успіху чи невдачі підприємства у перспективі. Сьогодні майбутнє компанії цілком залежить від запровадження тієї або іншої інноваційної моделі задля більш продуктивної монетизації технологій і можливості виділитися серед конкурентів. Дослідження авторитетних консалтингових установ IBM і BCG свідчать про те, що 14 з 25 новаторських підприємств у світі реалізують власні бізнес-проєкти, і що компанії-лідери коригують свій інноваційний план вдвічі частіше за інших.

Розглянувши найбільш популярні шаблони бізнес-моделей у креативному бізнесі, дозволяють охарактеризувати інновацію як творче відтворення та рекомбінацію наявних кліше моделей підприємництва. Так, вчені з відомого європейського університету Санкт-Галлена провели аналіз стосовно проривних бізнес-проєктів за останні 100 років та визначали, що 90 % з них є наслідком креативного транслювання й поєднання 55 базових шаблонів моделей підприємництва. Серед найбільш вживаних з них: Freemium “почни використовувати безплатно”; Long Tail “довгий хвіст”; Lock-In “бритва та лезо”; Crowdfunding “фінансування громадою”; P2P (Peer-to-Peer) “без посередників”; оренда замість купівлі; аукціон; пайова власність; підписка; самообслуговування; двосторонній ринок; айкідо (диференціація) тощо.

Варто зазначити наступні базисні принципи моделювання в креативному бізнесі: нехтування галузевою логікою (яка домінує), забуття минулого досвіду, зневажання на конкурентів, виклик традиційності, генерування множини думок та дозвіл на помилку. Метою будь-якої інноваційної моделі підприємництва є руйнування фундаментального ланкового мислення в такий спосіб, щоб покупець отримав більше корисності, а підприємство – конкурентну перевагу та зростання прибутку. Саме це і реалізували провідні світові компанії під час відтворення власних бізнес-проєктів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що креативний бізнес у сучасних реаліях функціонує в умовах висококонкурентного ринку, і тому збільшення кількості нових продуктів, створення та розвиток креативного інноваційного простору є вкрай необхідним рішенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Капліна А. І. Молодіжне підприємництво – перспективний шанс для молоді. Агросвіт. № 19-20. 2020. С. 47–50.

2. Гудима Л. О. Креативна економіка: світовий досвід та виклики для України в межах кризових перетворень. Економіка. № 5. 2020. С. 100–106.

3.Пакулина А. А., Євсєєв А. С. Інноваційна та креативна економіка як умова модернізації національного господарства України. Економіка і суспільство. 2018. № 16. С. 192–200.

4. Клочан І. В., Трегубов О. С., Гнатенко І. А., Парохненко О. С. Управління розвитком підприємництва в інноваційній економіці: моделювання ефективного використання ресурсів та мінімізація трансакційних витрат. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 17. С. 5–10.

Олійник Лариса Володимирівна **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: olelora777@gmail.com

Oliynyk Larysa **–** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: olelora777@gmail.com

УДК 334

Л. В. Олійник
Ю. С. Довгалюк

ПРОБЛЕМИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація: *У статті досліджено проблеми малого та середнього бізнесу в Україні та шляхи їх вирішення.*
Ключові слова: малий бізнес; середній бізнес; інновації; проблеми бізнесу.

SMALL AND MEDIUM BUSINESS PROBLEMS IN UKRAINE

Abstruct: *The article examines the problems of small and medium business in Ukraine and ways to solve them.*
Keywords: small and medium business; innovative business; business problems in Ukraine.

Сьогодні малий та середній бізнес – основа економіки України, малі компанії мають більший обсяг реалізації, ніж масштабні підприємства. Проаналізувавши статистичні дані можна зробити висновок, що МСП рухають економікою України - загальна сума податків від МСП більша, ніж та, яку постачає у державний бюджет великий бізнес і на них припадає 60% ВВП, лише малий бізнес створює 16% ВВП. Важливість підтримки МСП обґрунтовується тим, що саме малі та середні підприємства створюють основну кількість робочих місць і забезпечують зайнятість населення.

Першою проблемою сучасного малого та середнього підприємництва є ризиковість ведення підприємницької діяльності і труднощі з отриманням кредитів на ведення бізнесу. В Україні існує програма «Доступні кредити 5-7-9%» суть якої полягає в тому, що суб'єкт малого та середнього бізнесу має можливість отримати в банку кредит під ринкові відсотки, певну частку відсоткової ставки сплачуватиме держава, а підприємець сплатить за обслуговування позики від 5% до 9%[1]. Але проблемою стало отримання цього кредиту. За перший рік дії програми було видано лише 97 кредитів. В серпні 2021 року більшість позик пішла на антикризову підтримку бізнесу. Засновник агенції BORSCH у своєму інтерв'ю розповів, що звертався за кредитом по ці програмі до ПриватБанку і йому повідомили, наголосивши, що такої програми не існує. А в Асоціації власників малого та середнього бізнесу, де на кредит «5-7-9» подали заявки 40 суб'єктів, жоден його не отримав[3]. Банки перешкоджають отриманню даних кредитів у зв'язку з тим, що державне покриття частини витрат не змінить ризики платоспроможності позичальників. Оскільки підприємницька діяльність в кризових умовах є ускладненою та можливі ризики, пов'язані з простроченням терміну повернення кредиту та сплати відсоткової ставки, а також можливістю збанкрутування підприємств.

Другою сучасною проблемою МСП є пандемія коронавірусу. З березня 2020 бізнес в усьому світі переживає неймовірні труднощі. Найбільше страждає малий та середній бізнес, цей негативний фактор призвів до ускладнень в роботі сфери послуг та торгівлі. У зв'язку з введенням карантину по всій Україні, спостерігається тенденція стрімкого закриття закладів громадського харчування та багатьох інших сфер підприємницької діяльності. Ще до пандемії, за статистикою, в перші 3 роки закривалось 2/3 нових підприємств і згодом серед них ще стільки ж. Сьогодні на власників бізнесу впливають не лише особисті проблеми, а й глобальні, тому в результаті продовжують свою господарську діяльність одиниці.

Обмеження відвідування та роботи різних підприємств без вакцинації працівників та відвідувачів зменшують прибутки фірм, а також сприяє відстороненню працівників без збереження заробітної плати, а отже є фактичною втратою робочого місця. При цьому підприємці досі зобов'язані сплачувати відповідні податки передбачені законом. Зменшення податкового тиску і запровадження ще одних «податкових канікул» можуть стати рішенням даних проблем. Варто використати досвід провідних країн світу, що змогли стабілізувати економіку в кризовий період. Німеччина розгорнула програму економічної підтримки, на яку пішло 37% ВВП країни, а Італія 20%[4]. У цих країнах і ще у Франції скасована плата податків на певний період – усе це допомогло не лише підприємцям, а й економіці цих країн загалом.

Отже, третя низка проблем пов'язана із високими податками та новими законами, що ускладнюють господарську діяльність підприємств. Згідно чинного законодавства загальними є сплата ЄСВ та податків з усіх ФОПів. ФОПи з 2 категорії мають можливість використовувати найману працю, але як роботодавці повинні сплачувати податки за кожного найманого працівника. Тому часто підприємці реєструють своїх працівників як окремих ФОПів і сплачують податки за них, оскільки такий метод є матеріально вигіднішим для роботодавця.

Наступною проблемою, з якою зіштовхнулися підприємці у 2022 році, стало обов'язковим мати касовий апарат для всіх ФОПів з другої по четверту категорію єдиного податку – це сфера торгівлі, громадського харчування та надання послуг у разі роботи підприємства з готівкою. Купівля та обслуговування касового апарату є додатковими витратами. Проаналізувавши різні джерела, можна зробити висновок, що наявність касових апаратів не лише створює збільшення витрат підприємств, а й ускладнює їх роботу через складність ведення звітності та посиленого контролю з боку податкової інспекції.

Завдяки диджиталізації аналогом касового апарату стали програмні реєстратори розрахункових операцій (ПРРО), які є менш фінансово затратними та простішими у використанні, але проблемою є нестабільність серверів, що не справляються з навантаженням і можуть не фіскалізувати чек – тобто не виконують свою головну функцію. Варто забезпечити програмі стабільну роботу та функціонування для полегшення умов ведення бізнесу у сферах, які потребують встановлення РРО.

Отже, підсумовуючи можна зробити висновок, що малий та середній бізнес наразі переживає великі труднощі, зумовлені не лише з історично складеними проблемами, а і з пандемією, а головне з прийняттям нових законів, які посилюють тиск на МСП. Подібні рішення уряду, ускладнюють підприємницьку діяльність призводять до мітингів ФОПів, закриття великої частки МСП і як результат збільшення рівня безробіття в Україні та скорочення надходження коштів до держбюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма не досягла цілі: банки просять згорнути антикризові кредити від 5-7-9% від Зеленського. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2021/08/9/676698/ (дата звернення 13.12.2021)

2. Чому підприємці проти РРО.] URL: http://www.uekka.org.ua/novina/chomu-p%D1%96dpriyemc%D1%96-protestuyuty-proti-rro.html (дата звернення 4.02.2022)

3. Великі проблеми малого та середнього бізнесу: як держава може підтримати підприємців у посткарантинну кризу. URL: https://uacrisis.org/uk/velyki-problemy-malogo-ta-serednogo-biznesu-yak-derzhava-mozhe-pidtrymaty-pidpryyemtsiv-u-postkarantynnu-kryzu (дата звернення 5.02.2022)

4. Інформація щодо заходів, які вживаються країнами світу для протидії COVID19. URL: https://epo.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/about_covid.pdf (дата звернення 6.02.2022)

Олійник Лариса Володимирівна **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: olelora777@gmail.com

Довгалюк Юлія Сергіївна – здобувачка вищої освіти 1 курсу, економічний факультет, Донецький національний університет імені Василя Стуса, спеціальність 076 «Підприємництво. Інтернет-трейдинг. Туристичний бізнес», Вінниця, e-mail: dovhaliuk.i@donnu.edu.ua

Oliynyk Larysa **–** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: olelora777@gmail.com

Dovhaliuk Yuliia Serhiivna – 1st year student, Faculty of Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, specialty 076 "Entrepreneurship. Internet trading. Tourism Business », Vinnytsia, e-mail: dovhaliuk.i@donnu.edu.ua

УДК 658:330.142.26:005.21

Т. М. Остапенко

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Анотація. *Досліджено процес управління оборотними активами підприємств у сучасних умовах господарювання.*

Ключові слова: оборотні активи; оборотний капітал; обігові засоби; управління; ефективність.

MANAGEMENT OF CIRCULATING ASSETS OF ENTERPRISES

Abstract: The article is sanctified to research of process of management of circulating assets of enterprises in the modern terms of manage.

Key words: werewolf assets; working capital; management; efficiency.

За нинішніх реалій українських підприємств, яким властива недостатність фінресурсів та дороговизна залучення позикових коштів в бажаних об’ємах, тому вкрай необхідним є забезпечення успішного функціонування підприємства, що потребує змін у фінансовій політиці [1], в т. ч. щодо оборотних засобів зокрема. Стан багатьох українських підприємств вказує на низький рівень управлінських рішень, їх необґрунтованість. Це зумовлює потребу подальшого розвитку системи управління обіговими активами.

Управління оборотними активами завжди було складовою фінансової політики господарюючих суб’єктів різних організаційно-правових форм.

Ряд дослідників вивчають систему управління обіговими засобами як повноцінну систему врегульованих та узгоджених дій з організації оптимального складу й структури оборотних активів з узгодженістю з грошовими джерелами їх поповнення. Ряд дослідників [в управлінні вказаними засобами вбачають управління за видовим складом: за виробничими запасами; боргами дебіторів; грошима в касі та на банківських рахунках. Ряд дослідників сконцентровані на трактуванні «управління оборотними активами», в частині того, що є керованим, а хто курує [2, 3].

Про важливість управління оборотними активами наголошується в численних посібниках з фінансового менеджменту, бо управління обіговими засобами здійснює суттєвий влив на обґрунтованість управлінських дій на перспективу поточну та довгострокову.

Оборотний капітал, в залежності від дійсних умов господарювання, є змінюваною величиною, а не абсолютно сталою, що безповоротно на 100% не полишає суб’єкта господарювання. За рахунок оборотного капіталу формуються засоби обігу організації, одна частина якого фінансується за рахунок власних джерел (власний оборотний капітал). Джерелами іншій частині служать позикові кошти (як правило, короткострокові зобов'язання

В умовах постійного відчуття нестачі засобів обігу сталість виробництва не може підтримуватися належним чином, оскільки не обходиться без низького рівня забезпеченості коштами, порушень в звичному ритмі роботи підприємства, як наслідок, мізерні прибутки чи то їх неотримання (отримання непокритих доходами збитків). При нарощенні оборотного капіталу відбувається розширення виробництва, зростання обсягів продажів і прибутку.

На основі ретельного аналізу ефективності засобів обігу повинна будуватися фінансова політика керування обіговими засобами підприємств, реалізація якої повинна забезпечити компроміс між ризиком втрати ліквідності та ефективністю господарської діяльності.

Оборотний капітал і політика щодо керування ним важлива, перш за все, з позиції забезпечення безперервності і ефективності поточної діяльності організації. Керування обіговим капіталом передбачає оптимізацію його величини, структури і значень його компонентів.

В сучасних умовах розроблені наступні моделі керування оборотним капіталом: ідеальна; агресивна; консервативна; компромісна. Ми поділяємо точку зору більшості фінансистів-економістів в тому, що в сучасних умовах для керування активами обігу організацій прийнятна компромісна модель. Ефективність даної моделі полягає в можливості в окремі моменти часу мати зайві поточні активи, хоча це провокує недоотримання бажаної величини прибутку, або й зовсім збитку, але такий стан:

- дозволяє здійснювати підтримку ризику ліквідності на належному рівні;

- допомагає організації здійснювати ефективну діяльність, злагодженість роботи підприємства в цілому;

- визначає місце організації на сучасному ринку.

Управління оборотним капіталом дає можливість впливати на найважливішу характеристику бізнес-процесів організації, а саме, час, який характеризується тривалістю виробничого, операційного, комерційного, фінансового циклів і періодом обороту оборотного капіталу.

У сучасних умовах для більшості господарюючих суб'єктів неодмінним явищем їхнього економічного розвитку стала гостра нестача необхідного обсягу засобів обігу, що істотно позначається на ефективності їхнього господарювання. Разом із цим низька забезпеченість виробничих підприємств оборотними активами супроводжується низьким рівнем їх використання. При оптимізації оборотних активів головне, це забезпечити зростання вигод від здійснених управлінських процедур.

Джерела фінансування вкрай важливі для формування необхідних обсягів обігових засобів, що потребує управління цим процесом з узгодженістю бажаного обсягу за елементами активів із джерелами їх фінансування (рис. 1).

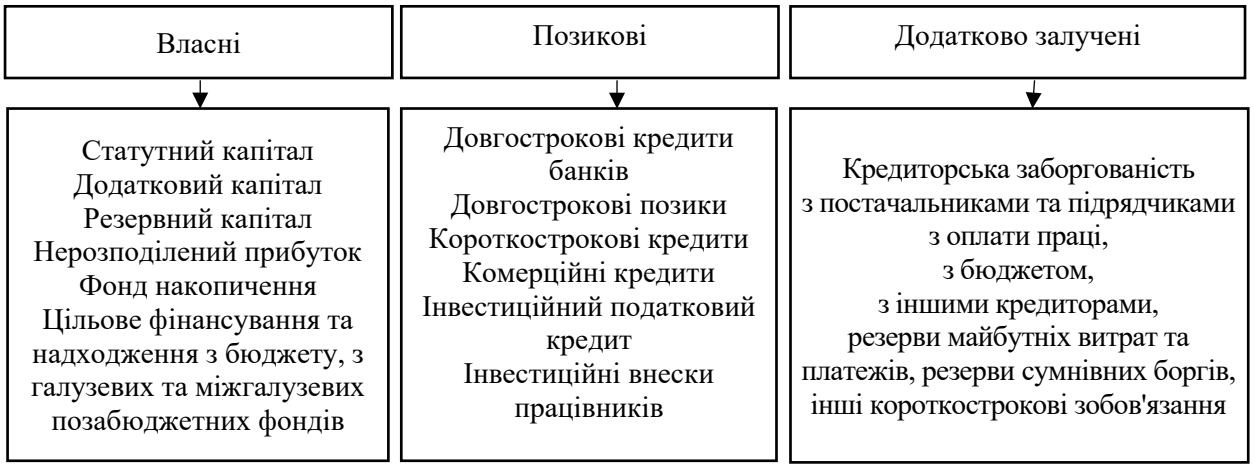

Рис. 1. Джерела формування оборотних активів [1-5]

Управління обіговими засобами націлене на досягнення наступного:

– забезпечення їх достатності з огляду забезпечення здатності погашати поточні борги;
– оптимізація обігових активів за їх видами;
– корисність щодо використання засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк І.О., Ситник Г.В. Управління фінансами підприємств: підручник. Київ : КНЕУ, 2006. 780 с.

2. Власова Н.О. Управління оборотними активами в підприємствах роздрібної торгівлі: монографія. Харків : ХДУХТ, 2014. 258 с.

3. Романченко Н. В., Кожемякіна Т. В., Пічик К. В. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ : НаУКМА, 2018. 343 с.

4. Слободянюк О. В., Ковтунова Н. С. Особливості управління оборотними активами підприємства в сучасних умовах господарювання. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2018. № 6. С. 73–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2018_6_13.

5. Шматковська Т., Демедюк Л., Ворона О. Деякі аспекти проблематики управління оборотними активами на підприємстві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2016. № 3. С. 174–184.

Остапенко Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, e-mail: ostapenko13@ukr.net

Ostapenko Tetiana M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Analytical Economics and Management, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, e-mail: ostapenko13@ukr.net

УДК 005.6:334.4

С. І. Павлюк
Д. В. Мусієнко

ДІАГНОСТИКА СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація. *У статті досліджено актуальність діючих систем управління якістю продукції на сільськогосподарських підприємствах. Акцентовано на необхідності їх впровадження, з метою отримання якісної та безпечної продукції, та як наслідок підвищення конкурентоспроможності як продукції, так і підприємства.*

Ключові слова: продукція; якість; система управління; HACCP; конкурентоспроможність.

DIAGNOSIS OF PRODUCT QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS AT AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract: *The article examines the relevance of existing product quality management systems in agricultural enterprises. Emphasis is placed on the need for their implementation in order to obtain quality and safe products and how to increase the competitiveness of both products and enterprises.*

Keywords: products; quality; management system; HACCP; competitiveness.

Жорстка конкуренція на європейському ринку призводить до необхідності переорієнтування систем якості аграрних підприємств на нові критерії відповідності продукції. Тому розробка стратегії виходу на нові ринки і гармонізація стандартів якості з європейськими нормами є одними із ключових напрямів для подальшої ефективної діяльності українського агропромислового сектору. Оскільки за сучасних умов економіка України в найбільшій мірі залежить від експорту, а майже третину цього експорту становить продукція сільського господарства, то проблеми якості та безпеки продукції агропромислового комплексу сьогодні є важливими як на мікро-, так і на макрорівні, а їх вирішення передбачає виведення підприємств вітчизняної агропромисловості на зовсім інший якісний рівень, згідно з яким працюють економічно розвинені країни Європи та світу [1].

Загальними ж причинами, що впливають на зниження якості сільгосппродукції на підприємствах, є: погана якість сировини, неправильне поводження з сировиною, зміни у формулі продукції, зміни у процесі виробництва продукції, перехресне забруднення, невідповідний рівень прибирання і чищення, невідповідне обслуговування, додавання неправильних компонентів чи недотримання пропорцій засобів захисту рослин тощо. При цьому важливо відзначити, що відхилення від норм відбуваються на всіх етапах виробничо-збутового ланцюга досліджуваних підприємств.

Виходячи із зазначених проблем, доцільним є впровадження системи управління якістю продукції, яка б відповідала сучасним вимогам виробництва та споживання продукції, що виробляється підприємствами, а також була адаптивною до сучасних європейських вимог ринку, адже саме орієнтація на європейські ринки збуту вітчизняної сільськогосподарської продукції закладена у стратегію розвитку агропромислового комплексу України на найближчу перспективу.

Запропонована система управління якістю продукції являє собою соціально-еколого-економічну систему, яка поєднує в собі злагоджену взаємодію різних видів підсистем управління якістю (продукції, технологій, людського капіталу, землі). В основі запропонованої системи лежать вимоги міжнародних стандартів серії ISO 9000, що містять основні принципи менеджменту якості, вимоги до системи менеджменту якості підприємств, а також керівництво по досягненню стійкого результату. Стандарти серії ISO 9000 власне не є стандартами якості продукту, та не гарантують високу якість продукції, але наявність такого сертифікату у підприємства свідчить про рівень його надійності, та можливість входження в ринок. Дія системи гармонізована з принципами управління якістю продукції згідно системи HACCP та підкріплена фінансовим, нормативним, технологічним і та інформаційним забезпеченням.

Усі підсистеми, що охоплюють ту чи іншу сферу управління якістю продукції, покликані вирішувати певні задачі щодо формування якості відповідно до своєї сфери впливу [2]:

1. Комплекс підсистем управління безпосередньо якістю продукції включає підсистеми: планування якості продукції, контролю якості продукції та аналізу якості продукції.

2. Комплекс підсистем управління якістю використання трудових ресурсів підприємства включає підсистему: управління якістю праці, мотивації якості праці та оцінки якості праці.

3. Комплекс підсистем управління якістю виробничо-технологічного процесу та його відповідності екологічним вимогам у агропромисловому виробництві представлений такими підсистемами: технологічного контролю виробництва, відповідності виробництва екологічним нормам, контролю якості упаковки та зберігання, контролю якості землі.

Важливим елементом ефективності дії запропонованої системи управління якістю на підприємствах є також її гармонізація з такими міжнародними системами та стандартами, наприклад системою екологічного управління відповідно до вимог ДСТУ ISO 14001. ДСТУ ISO 14001 (Системи екологічного управління) – це міжнародний стандарт, який було впроваджено до національної системи стандартизації, метою якого є надання організаціям загальної схеми діяльності для захисту довкілля та реагування на зміни стану довкілля в рівноважному поєднанні із соціально-економічними потребами. В основі системи екологічного управління лежить концепція «Plan-Do-Check-Act». Концепцію можна застосувати як для системи екологічного управління, так і для кожного з її окремих елементів.

HACCP (від. англ. Hazard Analysis and Critical Control Points) – це система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках. Ця система ідентифікує, оцінює та контролює небезпечні фактори, які є визначальними для безпечності харчових продуктів. Крім того, це інструмент, який можна застосувати до широкого кола простих та складних операцій, він не обмежується лише великими організаціями.

Концепція HACCP була розроблена в 60-х роках спільними зусиллями компанії «Pillsbury», Лабораторії збройних сил США і Національного управління з аеронавтики і космонавтики (NASA) під час роботи над Американською Космічною Програмою. Перед NASA стояло завдання розробки системи, що виключає можливість утворення токсинів у харчовій продукції і, як наслідок, уникнення харчових отруєнь. Вибіркові та навіть і тотальні випробування кінцевого продукту або напівфабрикатів не могли гарантувати безпечності продукції, проте суттєво ускладнювали технологічний процес і збільшували собівартість виробництва. Для вирішення цієї проблеми було ініційовано розробку концепції HACCP, яка і була представлена компанією «Pillsbury» у 1971 р. на Першій Американській Національній Конференції з питань безпечності харчових продуктів [3].

Упровадження системи HACCP регулюється Законами України «Про основні принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів» від 23.12.97 р. № 771/97-ВР та «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18.05.17 р. №2042-VIII.

Згідно статті 21 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів» оператори ринку розробляють, запроваджують та використовують постійно діючі процедури, які базуються на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках.

Основними принципами системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках є:

1) ідентифікація небезпечних факторів, яким необхідно запобігти або які необхідно усунути або зменшити до прийнятного рівня;

2) визначення критичних контрольних точок на етапах, на яких контроль управління є визначальним для запобігання виникненню небезпечних факторів, їх усунення або зменшення до прийнятного рівня;

3) установлення критичних меж у критичних контрольних точках, які дають змогу відрізнити прийнятність харчового продукту від неприйнятності з точки зору його безпечності;

4) проведення процедур моніторингу в критичних контрольних точках, які забезпечують отримання даних для оперативного управління небезпечними факторами;

5) запровадження коригувальних дій, які повинні проводитися, якщо результати моніторингу свідчать про те, що певна критична контрольна точка вийшла з-під контролю;

6) розроблення процедур, які повинні застосовуватися на постійній основі, з метою перевірки результативності заходів;

7) розроблення документів та ведення записів відповідно до виду діяльності та обсягів виробництва для підтвердження результативного застосування заходів [4].

HACCP – це система управління, в якій безпека харчових продуктів розглядається шляхом аналізу

та контролю біологічних, хімічних та фізичних небезпек від виробництва сировини, закупівлі, обробки, виробництва до розподілу та споживання готової продукції. Так званий «харчовий ланцюжок» повинен включати й матеріали, призначені для контактування з харчовими продуктами, харчові добавки, а також торгівлю, громадське харчування та пов'язані з ним служби. Нерозривність та взаємопов'язаність всіх етапів «ланцюжка» щодо безпечності харчових продуктів передбачає повне усвідомлення своїх дій суб'єктами господарювання.

Світовий досвід свідчить, що HACCP є ефективним інструментом управління для забезпечення безпечного харчування, крім того є передумовою для експорту, навіть при невеликих обсягах, входження на спеціалізовані ринки. Запровадження системи HACCP на підприємствах-виробниках відповідає моделі безперервного поліпшення процесів PDCA – плануй (Plan), роби (Do), перевіряй (Check), впливай (Act), застосування якої дозволяє керувати визначеною сферою на системній основі [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дудар Л.І. Система управління якістю – основа для підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції. *Наукові записки: зб. наук. праць каф. екон. аналізу*. Тернопіль: Економічна думка, 2004. Вип. 13, Ч. 1. С. 48-53.
2. Зось-Кіор М.В, Соколова Н.С. Управління якістю і конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки : монографія. Луганськ: ЛНАУ, Елтон-2. 2012. 248 с.
3. Посібник для малих та середніх підприємств м'ясопереробної галузі з підготовки та впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів на основі концепції HACCP. URL : https://smr.gov.ua/images/misto/Pipryemstvo/Harchuvannya/6._posibnyk_nassr.pdf. (дата звернення 21.12.2021).
4. Про основні принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів: Закон України від 23.12.97 р. № 771/97-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80. (дата звернення 21.12.2021).
5. Кузьома В. В., Павлюк С. І. Впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів на основі концепції HACCP. *Modern Economics*. 2019. № 14(2019). С. 115-120. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V14(2019)-19.

Павлюк Світлана Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: svetlanapavliyk@gmail.com

Мусієнко Діана Віталіївна – здобувач вищої освіти факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, e-mail: dana.grigorenko00@gmail.com

Pavliuk Svitlana I. **–** PhD (Economics), Associate Professor, Department of Hotel and Catering Industry and Business Organization, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, e-mail: svetlanapavliyk@gmail.com

Musienko Diana V. **–** Graduate of the Faculty of Management, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, e-mail: dana.grigorenko00@gmail.com

УДК 005.21

О. М. Полінкевич[1]

ЦІННІСНІ ПРОПОЗИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В ПОСТПАНДЕМІЧНИХ УМОВАХ

[1]Луцький національний технічний університет

Анотація. *У статті досліджено ціннісні пропозиції у готельно-ресторанному бізнесі та окреслено вплив на них COVID-19, визначено фактори впливу на зміну ціннісних пропозицій підприємств.*

Ключові слова: ціннісні пропозиції; інновації, фактори; пандемія; готельно-ресторанний бізнес.

VALUE OFFERS OF HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS ENTERPRISES IN POST-PANDEMIC CONDITIONS

Abstract: *The article examines the value proposals in the hotel and restaurant business and outlines the impact on them COVID-19, identified factors influencing the change in value proposals of enterprises.*

Keywords: value propositions, innovations; factors; pandemic; hotel and restaurant business.

В усьому світі креативні підприємства набувають все більшої популярності. Не винятком є готельно-ресторанний бізнес, який намагається дивувати інноваціями та ноу-хау у власній діяльності. Бізнес-модель є способом організації бізнес-ідеї, яка має структуровані блоки. Ця модель пояснює, яким чином можна отримати прибуток, які елементи цьому сприяють.

Метою роботи є аналіз ціннісних пропозицій підприємств готельно-ресторанного бізнесу в постпандемічних умовах на прикладі вибраних підприємств.

Дослідженням цієї проблематики займалися вчені: Россоха В.В., Череднікова Є.А., Полінкевич О.М., Смерічевський С.Ф., Клімова О.І., Остервальдер О., Піньє І., Бернард Г., Сміт А. [2; 3; 4; 5; 6].

Наведемо приклади бізнес-ідей в готельно-ресторанному бізнесі (табл. 1). Ціннісна пропозиція повинна давати відповідь на запитання: у чому цінність продукту для покупця? Яку проблему покупця можна розв’язати, які потреби покупців будуть задоволеними?

Таблиця 1

Приклади бізнес-ідей в готельно-ресторанному бізнесі

Назва	Рік заснування	Група	Сутність
1	2	3	4
JK Lab Architects, м. Одеса	2011	I	Місією є перетворення світу на більш комфортний, красивий і функціональний. Серед численних проєктів є морський дизайн-курорт M1 club hotel. Він є готелем із мінімалістичною архітектурою, має сучасні технології та традиційні природні матеріали. Дизайн номерів є стильним, а тераси з персональним виходом на набережну. У команді 11 людей.
Leo D’uk Design, м. Львів	2007	I	Реалізовує проєкти кав’ярень, пабів, ресторанів, спа-комплексів, офісів, телестудій, котеджів, ландшафтних об’єктів з благоустроєм території, малих архітектурних форм у міському середовищі. Основними принципами роботи є: 1) продукт має бути таким, за якого б було не соромно і мав рівень дизайну; 2) продукт є візиткою компанії та клієнта одночасно; 3) принцип раціоналізму, або раціонального мінімалізму у всьому; 3) гуманне ставлення до оточуючого світу та природи, екодизайн; 4) шанобливе ставлення до стейкхолдерів, з якими співпрацюємо; 5) розуміння психології стейкхолдерів; 6) створення простору, який сприяє креативності. У команді 4 людей.

1	2	3	4
MARTINarchitects, м. Київ	2006	I	Успішно реалізують проєкти приватних інтер'єрів, дизайн офісів, торгових приміщень, проєкти готелів та інших громадських просторів, роботи з промислового дизайну. Працюють фахівці в дизайні інтер'єрі, проєктувальники, архітектори, інженери.
Bodega 2K, м. Одеса	2020	II	Особливістю ресторану є страви домашньої бессарабської кухні та вина з ексклюзивних сортів винограду. Візія власника бізнесу сконцентрована на перспективах розвитку регіональної кухні.
Бессарабія, м. Київ	2017	II	Головним акцентом закладу є страви з морепродуктів, які щоденно доставляють з одеського ринку і зберігають на льодовій вітрині, а гості можуть обрати їх для приготування. Також у ресторані є винна кімната.

У групі I ціннісною пропозицією є: в наданні та прийнятті рішень з архітектурного планування, супроводу та реалізації, завдяки яким клієнти отримають максимальну цінність.

Основними точками диференціації є: 1) переважний сегмент портфоліо; 2) емпатія до клієнта й відкритість порад із професійного досвіду (вміння пояснювати сценарій бюджетів, допомога в ухваленні рішень); 3) бюджетна категорія; 4) доступ до візуалізації.

Група II є закладами бессарабської кухні, для яких ціннісні пропозиції є занурення відвідувача в унікальну атмосферу старої Бессарабії завдяки поєднанню традиційних домашніх одеських страв, локальних вин і тематичного інтер'єру. Основними точками диференціації є: 1) страви з місцевих продуктів; 2) сімейні рецепти страв; 3) атмосфера старого міста; 4) ексклюзивна винна карта; 5) концептуальна музика; 6) історична локація; 7) дегустації; 8) їжа to go.

Ціннісні пропозиції є елементом канви бізнес-моделі. Вони допоможуть керівникам компаній розробляти нові бізнес-моделі, змінювати їх та адаптувати до мінливих умов, а також управляти бізнес-портфелем підприємств готельно-ресторанного бізнесу. В постпандемічний період особливої актуальності набрали ціннісні пропозиції, які стосуються найповнішого задоволення потреб клієнтів. Оскільки саме в цей період клієнти найбільше схильні до ірраціональності. Їхню поведінку важко пояснити. Тому для розвитку готельно-ресторанного бізнесу підприємствам варто вибудовувати ціннісні пропозиції, які б охоплювали інтереси не лише самих компаній, але й клієнтів загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма сприяння теориторіальному співробітництву країн східного партнерства «Молдова-Україна» Common Space for Creative and Cultural Industries. https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Business_Models_for_CCI_PPV_2018_UA.pdf

2. Россоха В.В., Череднікова Є.А. Маркетингові технології проектування продукту. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.6.4

3. Остервальдер А., Пинье И., Бернард Г., Смит А. Розробляємо ціннісні пропозиції. Як створити продукти та послуги, яких хочуть клієнти / Переклад Р. Корнута. Наш формат, 2018. 324 с.

4. Смерічевський С.Ф., Клімова О.І. Business model canvas як універсальна концепція управління бізнесом компанії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 9. С. 11–14.

5. Стратегії та технології інноваційного розвитку корпорацій : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Полінкевич. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 416 с.

6. Полінкевич О.М. Принципи соціально-компетентного управління підприємством. *Економічний форум*. 2018. № 1. С. 205–209.

Полінкевич Оксана Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: Kravomp@gamil.com

Polinkevych Oksana M. – Doctor of Economics, Professor, Professor of Tourism and Hotel and Restaurant Business, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: Kravomp@gamil.com

УДК 339.1.01

І. В. Причепа
Р. В. Горенко
В. О. Причепа

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню сутності та змісту поняття комерційної діяльності. Досліджено співвідношення між поняттями комерційної діяльності та торгівлі. Проаналізовано підходи науковців до трактування поняття комерційної діяльності, уточнено його сутність та зміст з виокремленням специфічних характеристик.*

Ключові слова: *комерція; комерційна діяльність; торгівля; підприємництво; комерційне підприємництво; маркетинг; збут.*

ESSENCE AND CONTENT OF THE CONCEPT OF COMMERCIAL ACTIVITY

Abstract. *The article is devoted to the study of the essence and content of the concept of commercial activity. The relationship between the concepts of commercial activity and trade is studied. The approaches of scientists to the interpretation of the concept of commercial activity are analyzed, its essence and content are specified with the identification of specific characteristics.*

Key words: *commerce; commercial activity; trade; entrepreneurship; commercial entrepreneurship; marketing.*

Постановка проблеми. Комерційна діяльність як домінуючий фактор реалізації комерційних відносин здійснює значимий вплив на стан і тенденції розвитку економічних процесів в країні та світі, стимулюючи діяльність суб'єктів господарювання та активізуючи товарно-грошовий обмін; забезпечуючи збалансованість ринку, виробничої та суміжних сфер зокрема; сприяючи поповненню бюджетів різних рівнів, стимулюючи розвиток та зміцнення національної фінансової системи країн в цілому тощо.

Об'єктивно комерційна діяльність є досить значимим поняттям за умов ринкової економіки, водночас, будучи складним та неоднозначним за своєю сутністю та змістом, потребує поглибленого вивчення та уточнення дискусійних моментів.

Дослідженням сутності та змісту поняття комерційної діяльності активно займаються такі науковці, як Апопій В. В., Балабанова Л. В., Багрова І. В., Власюк В. Є., Германчук А. М., Гетьман О. О., Гонський М. Д., Дахно І. І., Крисько Ж., Марченко І. С., Ортинська О. Л., Осипова Л. В., Саблук О., Синяєва І. М., Череп А. В. та ін.

Водночас, не зважаючи на значну увагу науковців до вивчення поняття комерційної діяльності, і досі досить неоднозначними є підходи до розуміння його сутності та змісту. Це водночас обмежує можливості для виявлення специфіки комерційної діяльності та її структури, що доцільно враховувати при розробці ефективної системи управління нею.

Метою статті є уточнення сутності та змісту поняття комерційної діяльності з виокремленням специфічних її характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння сутності та змісту поняття комерційної діяльності в сучасній економічній науці залишається досить неоднозначним. Виникає обґрунтована необхідність визначитись із трактуванням поняття комерційної діяльності та особливостями її здійснення за сучасних умов господарювання.

Комерція як вид людської діяльності часто ототожнюється з торгівлею. Пояснюється таке розуміння сутності поняття його походженням від латинського «commercium», що безпосередньо перекладається як «торгівля». Відповідно поняття торгівлі може характеризуватись як самостійний напрямок економіки – будь-яка господарська діяльність, метою якої є отримання прибутку; або ж – як торгівельні процеси щодо купівлі-продажу товарів і послуг та отримання прибутку.

Зрозуміло, що усі товари є об'єктами купівлі-продажу на ринку, проте комерція не обмежується лише торгівельними операціями, все тісніше інтегруючись за сучасних умов з виробничою діяльністю, проникаючи в сфери надання послуг, обігу валют і цінних паперів, трансферу технологій та інтелектуальної власності, прийняття макрологістичних рішень тощо.

Варто зауважити, що в першочерговому тлумаченні поняття комерції дійсно характеризувало торгівельну діяльність як оптову та роздрібну торгівлю різними благами. Так, тлумачний словник (1861 р.) трактує поняття

комерції як «торг, торгівельні обороти, купецькі помисли» [1].

З поглибленням процесів поділу праці, спеціалізації та кооперації комерція почала набувати ознак самостійного напрямку бізнес-відносин з різними формами та видами діяльності, охоплюючи значну частину оперативно-організаційної діяльності господарюючих суб'єктів.

Варто зауважити, що порівняно з торгівлею комерція є значно ширшим поняттям, характеризуючи розширену сферу діяльності підприємств, яка зорієнтована на організацію процесів купівлі-продажу товарів та послуг. Торгівля завжди ґрунтується на засадах комерції, проте не всі види комерційної діяльності зводяться лише до торгівельних операцій.

Узагальнивши, можна вказати, що комерція є професійним видом діяльності, основним завданням якої є отримання максимального прибутку в короткі терміни.

Поняття комерційної діяльності було сформульовано в 1958 році представниками Гарвардської школи бізнесу як гармонійне поєднання отримання прибутку підприємством і задоволення вимог споживачів, визначаючи основним завданням такої діяльності – отримання прибутку задля задоволення споживчих потреб [2]. Такий підхід відображає логічний взаємозв'язок процесів купівлі-продажу товарів і послуг, орієнтуючись на купівельний попит, задля отримання бажаного прибутку.

В Україні поняття комерційної діяльності почали активно використовувати паралельно із розвитком ринкових відносин, в яких активізуються усі комерційні бізнес-процеси, а також відносини щодо обміну різних благ.

Відповідно до Господарського кодексу України комерційна діяльність ототожнюється з підприємництвом і характеризується як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [3]. Такий підхід до трактування, на нашу думку, тільки посилює неоднозначність в розуміння сутності та змісту поняття комерційної діяльності.

Так, Апопій В. В. характеризує комерційну діяльність як спосіб реалізації комерційних процесів із послідовного виконання операцій, що забезпечують організаційні, економічні, соціальні, правові аспекти товарно-грошового обміну [4].

Марченко І. С. трактує поняття комерційної діяльності як систему оперативно-організаційних заходів, спрямованих на організацію та управління процесами купівлі-продажу товарів з метою задоволення споживчого попиту та отримання прибутку [5]. Досить схожий підхід до трактування пропонують Л. В. Осипова та І. М. Синяєва, характеризуючи комерційну діяльність як сукупність процесів і операцій, спрямованих на здійснення купівлі-продажу товарів з метою задоволення купівельного попиту та отримання прибутку [6].

Дахно І. І. характеризує поняття «комерційна діяльність» як оперативно-організаційну діяльність по здійсненню операцій обміну товарно-матеріальних цінностей в цілях задоволення потреб населення і отримання прибутку [7].

Крисько Ж. трактує комерційну діяльність як «процес організації й управління комерційними процесами та операціями, пов'язаними з товарно-грошовим обміном» [8].

Череп А. В. та Ортинська О. Л. вказують, що «комерційна діяльність – ініціативна самостійна діяльність громадян та їхніх об'єднань, спрямована на отримання прибутку» [9]. Такий підхід до трактування досліджуваного поняття, на нашу думку, є досить широким, охоплюючи і інші види діяльності підприємства, які зорієнтовані на забезпечення їх прибутковості.

Група авторів на чолі з Багровою І. В. наголошують, що комерційна діяльність – це товарно-грошовий обмін, в процесі якого товари від постачальника переходять у власність торгового підприємства з орієнтацією на потреби ринкового попиту [10].

Досить нетиповим є підхід М. Д. Гонського, який вказує, що комерційною є діяльність, побудована на взаємозв'язках та взаємодовірі, у якій на основі уваги до потреб покупців розробляється товарна пропозиція і відбувається реалізація [11].

Як бачимо, переважна більшість науковців все-таки виокремлюють комерційну діяльність як окремий вид діяльності підприємств не залежно від їх галузевої приналежності.

Систематизувавши інформацію, можна констатувати, що частина науковців узагальнено характеризують комерційну діяльність як оперативно-організаційну діяльність (систему заходів, процесів) [4-6], інші акцентують увагу на тісному зв'язку з товарно-грошовим обміном [4; 8; 10].

Водночас практично усі науковців вказують на цільове спрямування заходів, процесів, операцій комерційної діяльності в напрямку досягнення ефективності показників товарно-грошового обміну, здебільшого зазначаючи саме отримання прибутку.

Така різноманітність підходів до трактування поняття комерційної діяльності тільки підтверджує багатогранність досліджуваного поняття, що не обмежується лише процесами купівлі-продажу та обміну, але й передбачає виконання певних етапів, які необхідні для задоволення з максимальною ефективністю суспільних потреб: аналізування ринку та виявлення відповідних потреб, визначення потенційних споживачів, вибір постачальників та налагодження з ними довгострокових зав'язків, організація торгового обслуговування тощо.

Враховуючи результати проведеного дослідження, вважаємо за доцільне охарактеризувати комерційну діяльність як сукупність процесів організації та управління комерційними відносинами, що забезпечують різні

етапи товарно-грошового обміну з метою задоволення суспільного попиту, а також забезпечення показників ефективності відповідних процесів та господарювання в цілому.

Висновки. Комерційна діяльність реалізується через комерційні відносини, які за умов ринкової економіки є основоположними. Саме ці відносини стимулюють виробництво, надаючи потребам динамізму, активізуючи товарно-грошовий обмін, чим пояснюється складність та багатогранність сутності та змісту поняття комерційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Куклін О.В. Комерційна діяльність організацій: Курс лекцій: Навчальний посібник. Черкаси: Кур'єр, 2005. 324 с.
2. Ансофф И. Стратегичный менеджмент. Класическое издание. СПб.: Питер, 2009. 344 с.
3. Господарський кодекс України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text.
4. Комерційна діяльність : підруч. / за ред. проф. В. В. Апопія. К. : Знання, 2008. 558 с.
5. Марченко И. С. Системный подход к управлению коммерческой деятельностью организаций. *Вестник МГТУ*. 2010. № 1, т. 13. С. 27–30.
6. Осипова Л. В., Синяева И. М. Основы коммерческой деятельности. Москва: Юнити-Дана, 2000. 623с.
7. Дахно І. І. Міжнародна торгівля: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 296 с.
8. Крисько Ж. Сутність та види комерційної діяльності підприємства. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє.* 2013. Вип. 18. С. 75–83.
9. Череп А. В., Ортинська О. Л. Основні аспекти комерційної діяльності підприємств. *Продуктивні сили і регіональна економіка*. 2008. Ч. 1. С. 198–203.
10. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств. Підручник для вузів / І. В. Багрова, Н. І. Редіна, В. Є. Власюк, О. О. Гетьман О.О. К.: Центр навч. літ-ри, 2004. 580 с.
11. Гонський М.Д. Сутність і зміст комерційної діяльності торговельного підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С.177–182.

Причепа Ірина Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця; prychepa.iryna@gmail.com.

Горенко Роман Васильович – здобувач вищої освіти, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Причепа Владислав Олегович – здобувач вищої освіти, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Prychepa Iryna V. – Ph.D. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Horenko Roman V. - student, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsia.

Prychepa Vlad O. - student, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsia.

УДК 339.138-047.44

В. В. Ратинський

ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ У МАРКЕТИНГУ

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Анотація. *У статті розглянуто такий актуальний маркетинговий інструмент вивчення великих масивів даних як аналітика прогнозування. Також описані способи та моделі застосування даного інструменту на практиці, можливості використання big data для раціоналізації використання маркетингового бюджету компанії та отримання конкурентних переваг.*

Ключові слова: *аналітика прогнозування; предикативний аналіз; прогнозування; big data.*

Using forecasting analytics in marketing

Abstract. *The article considers such a topical marketing tool for studying large data sets as forecasting analytics. Also described methods and models of application of this tool in practice, the possibility of using big data to streamline the use of the company's marketing budget and gain competitive advantage.*

Keywords*: forecasting analytics; predicative analysis; prognostication; big data.*

Аналітика прогнозування – технологія, яка спирається досвід (дані) для прогнозування майбутньої поведінки людей із прийняття оптимальних рішень. Аналітика прогнозування використовує кількісні методи прогнозування, такі як статистичні алгоритми, методи машинного навчання, методи інтелектуального аналізу даних, теорії ігор та ін. У маркетингу даний вид аналітики дозволяє грамотно розпоряджатися бюджетом на маркетингові витрати, здійснювати прогнозування дій споживачів та перспективне планування. У сучасних реаліях інформаційні технології набули повсюдного поширення. Це є причиною безперервного потоку даних, що надходять у режимі реального часу.

Прогнозування служить для з'ясування тенденцій розвитку фірми в умовах постійної зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища та пошуку раціональних маркетингових заходів щодо підтримки стійкості її економічної поведінки. Сфера застосування методів прогнозування у маркетингових системах досить широка. Вони використовуються для аналізу та розробки концепцій розвитку всіх суб'єктів маркетингової системи, наприклад для дослідження ринкової кон'юнктури, у системі прогнозування цін, нових продуктів та технологій, поведінки покупців на ринку. Найважливішим напрямом є прогнозування збуту та ринків, їх динаміки, структури, кон'юнктури, можливостей ринку відтворювати пропозицію та попит.

Завдяки розвитку інформаційних технологій відкрилися нові можливості щодо використання великих масивів даних для прогнозування поведінки людей. У маркетингу та бізнес-аналітиці цей процес називається аналітикою прогнозування. Вона допомагає ефективніше управляти фінансами, модернізувати технології, з високою точністю прогнозувати обсяг продажу товарів, передбачати бажання клієнтів та цільову аудиторію нових продуктів.

На даний момент ми живемо у світі, в якому комерційні організації знають, хто їхній клієнт і чого він хоче, і можуть надати необхідний продукт через найзручніші канали комунікації. Існує безліч успішних кейсів щодо застосування аналітики прогнозування у маркетингу як на зарубіжних підприємствах, так і на вітчизняних.

Предиктивна аналітика є однією з найбільш широко використовуваних технологій інтелектуальної автоматизації у світі. З розвитком IT, big data та передбачуваної аналітики ситуація покращилася, проте виникли нові проблеми, такі як недостовірність даних, їх неправильна інтерпретація та ін. Імовірно, у майбутньому цей відсоток матиме тенденцію зниження завдяки вдосконаленню технологій аналітики прогнозування, машинного навчання та їх повсюдного впровадження. Отже, можна назвати, що аналітика прогнозування сприяє прийняттю раціональніших маркетингових рішень. Використання big data змінило маркетинг, зробивши його наполовину наукою, наполовину творчим процесом.

Висновок. Передбачувана аналітика - це перспективний інструмент, який дозволяє забезпечити більш високу рентабельність інвестицій у маркетингові зусилля. Завдяки її впровадженню в

маркетингову діяльність компанії можна точніше визначити, покращити та звузити маркетингові цілі. Предиктивна аналітика є одним із напрямків з обробки великих даних, дозволяє компаніям приймати більш виважені та коректні рішення сьогодні для досягнення найкращих результатів завтра. Шляхом аналізу даних компанії отримують цінну інформацію та можуть вибудовувати міцні відносини зі споживачами, знаходити нові можливості, передбачати загрози, запобігати шахрайству, захищаючи доходи та репутацію. Залишається відкритим питання збереження даних, забезпечення безпеки інформаційних систем, організованих усередині компаній, і навіть адекватної інтерпретації даних, отриманих із різних джерел. Крім того, детальне вивчення потребує питання оцінки економічних наслідків запровадження передиктивної аналітики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Shah, N. D., Steyerberg, E. W., & Kent, D. M. (2018). Big data and predictive analytics: recalibrating expectations. *Jama, 320*(1), 27-28.
2. Ратинский В. Діджиталізація у системі менеджменту якості. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Якість, стандартизація та метрологічне забезпечення», Харків - 25-26 січня 2022 року., С. 70-71
3. Шкор, О. Н., & Головач, А. И. (2021). Предсказательная аналитика в маркетинге. *Big Data and Advanced Analytics*, (7-2), 141-145.

Ратинський Вадим Віталійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя, Тернопіль, e-mail: ratvadim@gmail.com

Ratynskyi Vadym – PhD of Economic, Associate Professor, Associate Professor of Accounting and Auditing, Ternopil National Technical University. I. Pulyuya, Ternopil, e-mail: ratvadim@gmail.com

УДК 338.45

О. Г. Ратушняк
К. В. Гавура

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *В тезах розглянуто поняття управління інноваційною діяльністю та сформовано визначення управління інноваційною діяльністю на виробничому підприємстві. Розроблено алгоритм управління інноваційною діяльністю на виробничому підприємстві, який передбачає генерування ідей, планування, організацію, мотивацію, контроль та оцінку результатів від інноваційної діяльності.*

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; виробниче підприємство.

MANAGEMENT OF INNOVATION ACTIVITIES OF A MANUFACTURING ENTERPRISE

Abstract. *In the abstracts the concept of innovation management is considered and the definition of innovation management at the production enterprise is formed. An algorithm for managing innovation activities at a manufacturing enterprise has been developed, which provides for the generation of ideas, planning, organization, motivation, control and evaluation of results from innovation activities.*

Keywords: innovations; innovation activity; manufacturing plant.

В період трансформації економіки та стрімкого розвитку науки і техніки інноваційній діяльності виробничих підприємств приділяється все більше уваги. Підприємства, які застосовують в своїй діяльності сучасні технології та методи управління інноваційною діяльністю, а саме відслідковують наукові досягнення в галузі як на вітчизняному так і на міжнародному ринку, використовують науковий, науково-технічний та інтелектуальний потенціал, виготовляють нову продукцію, надають нові види послуг використовуючи нову техніку, технології, інноваційні підходи до управління, формують стратегічне управління на основі інноваційного підходу здатні прогнозувати довгострокові зміни в економіці та на цій основі приймати управлінські рішення, які спрямовані на забезпечення раціонального розвитку в майбутньому, досягнення конкурентних переваг на ринку, зменшення рівня витрат та отримання високих показників ефективності. Проблема підвищення інноваційної активності промислових підприємств набуває нового значення, оскільки її вирішення дасть можливість використовувати технології нового рівня, що призведе до економічного зростання виробничого підприємства та економіки загалом [1,2].

Питаннями управління інноваційної діяльності займалось багато вітчизняних та зарубіжних вчених Єпіфанова І. Ю., Кобєлєв В. М.. Василюк К. О., Білозор Л. І., Балабанов І. Ганієва А.Р., Гриньов В.М., Кузьмін О.Є., Санто Б., Стадник В.В., Фатхутдінов Р.А., Федулова Л.І., Філиппова С.В., Шумпетер Й.А. та інші.

На думку Кобєлєва В. М.. Василюк К. О. управління інноваційною діяльністю - це особливий процес організації господарювання, оснований на постійному пошуку нових можливостей покращання технікотехнологічних факторів виробництва та пов'язаний з готовністю підприємницької структури брати на себе ризик по здійсненню нового проекту, а також виникаючу при цьому фінансову, соціальну і моральну відповідальність [1]. Герчикова П. Н. розглядає управління інноваційною діяльністю як один з напрямів стратегічного управління. Балабанов І., вважає, що управління інноваційною діяльністю вивчає сутність інновацій та їх природу і механізм управління інноваційними процесами [3]. Стадник В.В., Головчук О.В. відзначають змістову сутність управління інноваційною діяльністю на промисловому підприємстві – як комплекс цілеспрямованих впливів на процес інноваційних змін бізнес-системи підприємства, що здійснюється для приведення цієї системи до нової якості, яка забезпечує кращу здатність до створення споживчих цінностей у обраній сфері господарювання [4]. Ковальов Г. Д. [5] визначає управління інноваційною діяльністю як систему управління економічним розвитком, яка охоплює не тільки економіко-технічні проблеми, а й проблеми світогляду. Отже,

управління інноваційною діяльністю на виробничому підприємстві – це процес створення на підприємстві системи, яка направлена на пошук та реалізацію нових інноваційних рішень в управлінні, виробництві, технологічному процесі, в управлінні персоналом, в роботі зі споживачами, конкурентами тощо для досягнення цілей підприємства з мінімальними затратами.

Управління інноваційною діяльністю на підприємстві повинно відбуватись в декілька етапів, які дозволять підприємству впроваджувати інноваційні проекти та забезпечать ефективне їх виконання на усіх етапах реалізації. Усі етапи інноваційного процесу на підприємстві повинні бути логічно пов'язані, доповнювати один одний та утворювати комплексу систему з реалізації інноваційних проектів. Виходячи з основних функцій менеджменту ці етапи можна сформулювати як: ідея, планування, організація, мотивація, контроль та аналіз отриманих результатів (рис. 1).

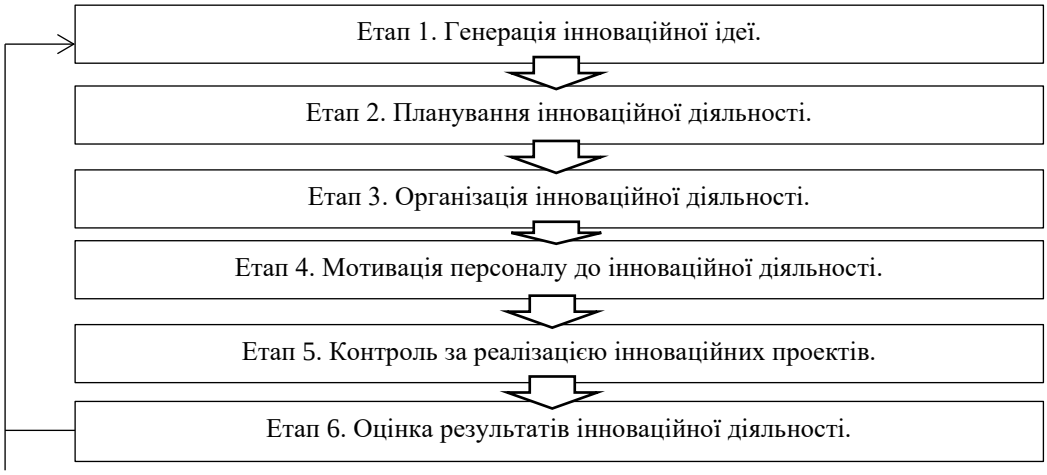

Рис. 1. Алгоритм управління інноваційною діяльністю на виробничому підприємстві
Розроблено авторами на основі [1]

На етапі генерування ідей необхідно залучати усіх креативних співробітників. Це може бути як командна робота так і робота новатора-одиника. Іноді творчий процес краще здійснюється на одинці і працівник, який постійно стикається з проблемою та обмежений в ресурсах може знайти найкраще інноваційне рішення. Для генерування інноваційних ідей часто використовують засоби масової інформації, наукові досягнення в світі, спілкування з споживачами, конкуренти тощо.

Планування інноваційної діяльності передбачає визначення довгострокових, середньострокових і короткострокових цілей інноваційного розвитку залежно від інноваційної стратегії підприємства враховуючі фінансові можливості. Здійснюється аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища, а саме оцінюється поточний стан підприємства на основі аналізу основних коефіцієнтів господарської та фінансової діяльності підприємства, виявляються та аналізуються усі можливі чинники, які можуть вплинути на виконання завдань та досягнення цілей [6]. Також на етапі планування здійснюється аналіз ринку збуту; аналіз потреб споживачів, аналіз можливостей і загроз, аналіз ризиків, які можуть виникнути при реалізації інноваційного проекту, аналіз технічних, фінансових, людських ресурсів, які необхідні для впровадження інновацій.

Організація інноваційної діяльності передбачає вибір механізму та інструментів реалізації інноваційної діяльності, визначення джерел фінансування та розподіл фінансових ресурсів, визначення термінів реалізації інноваційного проекту та встановлення поетапних завдань та термінів контролю за їх виконанням, підбір персоналу та розподіл функціональних обов'язків між задіяними працівниками в інноваційному проекті.

Мотивація передбачає матеріальні і моральне стимулювання персоналу до креативної діяльності, формування на підприємстві інноваційної культури, створення сприятливого морально-психологічного клімату, стимулювання командної роботи, мотивування персоналу до вертикального та горизонтального переміщення, проведення тренінгів для персоналу, підвищення кваліфікації, створення умов для стажування за кордоном, забезпечення реалізації концепції «навчання протягом усього життя» тощо.

Контроль за реалізацією інноваційної діяльності передбачає зіставлення отриманих результатів з прогнозованими, а саме фінансові прибутки та витрати, досягненні технічні показники, реалізовані інноваційні рішення тощо. Якщо на етапі контролю були виявлені відхилення від запланованих завдань тоді може здійснюватись коригування інноваційної діяльності для того щоб досягнути поставлених цілей. Після оцінки отриманих результатів від інноваційної діяльності генеруються нові ідеї, ставляться нові плани і усі етапи повторюються.

Реалізація алгоритму управління інноваційною діяльністю, який базуються на основних функціях

менеджменту дозволить досягати конкурентних переваг та показників ефективності від інноваційної діяльності промисловим підприємствам. Але при цьому необхідно враховувати особливості реалізації інноваційної діяльності на підприємстві та управління нею, для того щоб досягнути поставлених цілей оптимальним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобєлєв В. М., Василюк К. О. Інноваційна діяльність промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр*. 2018.№ 47 (1323). С. 67-72.
2. Круш Н. П. Сутнісні складові системи управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. *Сучасні проблеми економіки і підприємництво.* 2018. Випуск 21. С. 69-76.
3. Сурженко Н.В. Роль менеджменту в інноваційній діяльності підприємства *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2020. № 2 (42). С. 151-157.
4. Стадник В.В., Головчук О. В. Науково-методичні підходи до управління інноваційною діяльністю підприємства та його інформаційним забезпеченням. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 5. С. 177-181.
5. Ковалев Г. Д. Основы инновационного менеджмента : Учеб. для экон. спец. вузов. М.: ЮНИТИ, 1999. 208 с.
6. Польова Н. М. Формування механізму управління інноваційною діяльністю машинобудівних підприємств та фактори стратегічного розвитку інноваційної сприятливості . *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 3. С. 60–61.

Ратушняк Ольга Георгіївна – к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: ogratushnyak@gmail.com

Гавура Каріна Володимирівна – студентка групи МВКД-18б, факультету менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: karinaahawura@gmail.com

Ratushnyak Olga Georgievna – Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Economics of Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ogratushnyak@gmail.com

Gavura Karina Volodymyrivna – student of the MVKD-18b group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: karinaahawura@gmail.com

УДК 334.012.46

А. Д. Романов
В. В. Антонюк

ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

Анотація. *Досліджено систему менеджменту громадських організацій, вивчено особливості проведення маркетингових досліджень неприбуткового сектору та елементи фінансової стійкості таких структур.*

Ключові слова: менеджмент організацій; громадські організації; маркетингові дослідження, фінансовий менеджмент громадських організацій.

FEATURES OF MANAGEMENT OF PUBLIC ORGANIZATIONS

Abstract. *The management system of public organizations is studied, the peculiarities of conducting marketing research of the non-profit sector and the elements of financial stability of such structures are studied.*

Keywords: management of organizations; NGOs; marketing research, financial management of public organizations.

Громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. У демократичному світі громадські організації, благодійні фонди, кредитні спілки, партії та інші організації, що не є державними і не займаються діяльністю, спрямованою на отримання прибутку, відносяться до так званого третього сектору. Відношення до двох перших секторів (державного і прибуткового) виключається тому, що підкреслюється незалежність громадських організацій від держави і фокусується увага на їх благодійних цілях. Поняття "недержавний" не є достатнім, тому що може включати також і самостійні комерційні структури. Поняття "неприбутковий" як самостійна ознака викликає запитання, яким чином фінансується діяльність подібної організації? У цьому випадку під поняттям "неприбутковий" розуміється те, що громадські організації не мають за мету отримання прибутків від своєї діяльності [1].

Управління громадською організацією є виключно прерогативою самої організації, що самостійно обирає форму управління та визначає органи управління, структура та повноваження яких закріплюється статутами. Кожна громадська організація, починаючи з моменту її виникнення, прагне спланувати свою діяльність таким чином, щоб у найкоротший термін досягти своїх завдань, стати відомою, впливати на громадську думку.

Маркетингове дослідження - це систематичне накопичення інформації про конкретну групу людей, завдяки який з'являється можливість зрозуміти, кому що необхідно отримати і кому про що необхідно дізнатись. Маркетингові дослідження дають нам комплекс відомостей, що дозволить краще та ефективніше впливати на клієнтів організації. Мета маркетингових досліджень - надати особам, які керують організацією, відповідну базу для прийняття рішень та зменшити ймовірність ризику в діяльності організації. Маркетингове дослідження звертається за відповідями до тих людей, яким буде надаватись допомога чи до тих, хто має на них вплив, а також до соціальних умов і законів, які визначають їхню поведінку. Маркетингові дослідження в громадських організаціях складаються з п'яти етапів: 1. Визначення проблеми та мети дослідження. 2. Опрацювання плану дослідження. 3. Накопичення інформації. 4. Аналіз накопиченої інформації. 5. Представлення результатів.

Маркетингова орієнтація в діяльності неурядової організації спрямовує функціонування за схемою "ззовні до середини". Першим етапом є визначення цільового ринку та клієнта, якому адресуються продукти. Потім вивчаються потреби клієнтів, а після цього опрацьовується продукт, який ці потреби найкраще задовольняє, та найкращі (також і з точки зору клієнта) форми поширення та реклами. Підприємство, ставить собі за мету необхідний для свого виживання прибуток. Аналогічним чином, якщо некомерційна або громадська організація послідовно працює над

задоволенням потреб своїх клієнтів, вона обов'язково повинна отримати підтримку, яка їй необхідна для продовження своєї діяльності [2].

Управління фінансами може здійснюватися в будь-якій неприбутковій організації, незалежно від її розміру, складності структури чи сфери діяльності. Воно вимагає комплексного підходу, тому що не є просто відповіддю на запитання: "Звідки взяти гроші?". Базовою концепцією є те, що кожна організація повинна мати опрацьовану стратегію фінансування своєї діяльності. Ця стратегія віддзеркалює стратегічне й операційне планування. Необхідно проаналізувати різні можливості: іноземні фонди і грантові програми, джерела фінансування, пов'язані з місцевим самоврядуванням, адміністрацією та іншими державними структурами (міністерства, спеціальні фонди). Також потрібно взяти до уваги бізнес, членські внески, спеціальні акції, власну господарську діяльність тощо. Різні джерела фінансування - це можливість самостійно формувати програми діяльності, що не залежать від пріоритетів спонсора, яка періодично змінюються. Фінансова стійкість громадських організацій - це здатність оплатити поточні витрати з поточних доходів; спроможність оплатити майбутні витрати з майбутніх прибутків; здатність вкладати гроші, купувати обладнання, приміщення тощо; можливість покрити непередбачені витрати [3].

Право громадян на свободу об'єднання є невід'ємним правом людини, що гарантується Конституцією і законодавством України. Об'єднанням громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод. Таким чином, громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами якого є фізичні особи, що об'єдналися для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. Отже, можна виділити наступні характерні ознаки громадської організації як учасника цивільних правовідносин: 1) ознаки, властиві їй як юридичній особі (організаційна єдність, державна реєстрація та цивільна правосуб'єктність, проявами якої є майнова відокремленість, виступ юридичної особи у цивільних відносинах від свого імені, самостійна майнова відповідальність та здатність бути позивачем або відповідачем у суді); 2) ознаки, притаманні громадським організаціям як непідприємницьким товариствам (спеціальна правоздатність, непідприємницький характер діяльності та неприбутковість); 3) конститутивні ознаки, тобто необхідні й достатні для розкриття сутності громадської організації – мета створення і діяльності (громадські організації створюються для задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів) та членський характер громадських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чотири кроки до успіху. Посібник з менеджменту для неурядових організацій. Творчий центр «Каунтерпарт». К: «МАКАР», 2005. 248 с.
2. Громадські об'єднання в Україні: навч. посіб. / за ред. В.М. Бесчастного: ІНЖЕК, 2017. 280 с.
3. Бех В., Бех Ю., Попов С. Соціальне управління у контексті саморегуляції соціального організму країни: моногр. Запоріжжя: Просвіта, 2012. 571 с.

Романов Артур Дмитрович, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, e-mail: arturdm@ukr.net

Антонюк Владислав Вікторович, студент 2 курсу спеціальності 073 «Менеджмент», ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, e-mail: awv212@gmail.com

Romanov Artur D., PhD in Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management, Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities", Rivne, e-mail: arturdm@ukr.net

Antoniuk Vladyslav V., student, specialty 073 "Management", Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities", Rivne, e-mail: awv212@gmail.com

УДК 657.1:336.717.16

О. М. Сарахман

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

Університет банківської справи

Анотація. *Досліджується управлінський облік, як елемент системи управління інформацію на всіх рівнях для прийняття рішень у сфері здійснення поточної діяльності пов'язаної з майбутнім. Доведено, що стратегічний управлінський облік можна визначити як форму управлінського обліку, яка використовує набір інформації, пов'язаної із зовнішніми бізнесовими та нефінансовими факторами поряд із традиційною, внутрішньо створеною обліковою інформацією.*

Ключові слова: стратегічний управлінський облік, банк, інформаційна система.

THE ROLE OF STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING FOR BANK MANAGEMENT

Abstract. *Management accounting is studied as an element of the information management system at all levels for decision-making in the field of current activities related to the future. It has been proven that strategic management accounting can be defined as a form of management accounting that uses a set of information related to external business and non-financial factors along with traditional, internally generated accounting information.*

Keywords: *strategic management accounting, bank, information system.*

Сьогодні, у період «пандемічної» кризи, фінансово стійкі банки визначають стабільність економіки і відіграють значну роль не тільки на внутрішньому ринку України, але й у процесах глобалізації фінансових ринків і інтеграції економіки держави у світову господарську систему. Рівень розвитку економіки значною мірою залежить від стану банківської системи, а подальший її стан залежить від ефективності діяльності вже наявних банків і їх здатності працювати в сучасних умовах [1].

Останні тенденції на фінансовому ринку обумовлені зростанням конкуренції та збільшенням прямої капіталізації, трансферти підкреслюють необхідність впровадження стратегічно орієнтованого управлінського обліку для банківських цілей. Цей облік у свою чергу є одним із типів інформаційної системи «ранньої ідентифікації», який сигналізує про можливі загрози.

Управлінський облік забезпечує систему управління інформацію на всіх рівнях для прийняття рішень у сфері здійснення поточної діяльності та діяльності, пов'язаної з майбутнім. Система управлінського обліку в кожному банку є унікальною, оскільки враховує специфічну діяльність, дає можливість покращити підзвітність та управлінський контроль і допомагає досягнення цілей:

- стратегічний – оцінка ефективності стратегій управління;
- тактичний – якість управління ресурсами;
- оперативний – планування, контроль, прийняття рішень [2].

У більшості дослідженнях чітко зазначено, що роль стратегічного управлінського обліку у створенні адекватного інформаційного портфеля є значною, однак висновки щодо самої стратегії на основі інформації, яку генерує стратегічний управлінський облік, є дещо неоднозначними.

Таким чином, стратегічний управлінський облік можна визначити як форму управлінського обліку, яка використовує набір інформації, пов'язаної із зовнішніми бізнесовими та нефінансовими факторами поряд із традиційною, внутрішньо створеною обліковою інформацією, як вхідною інформацією [3].

Основна важливість такого аналізу відображається у кращій комунікації прийняття бізнес-рішень та стратегії. Однак логіка такої категоризації та обсяг цього визначення призвели до розбіжного тлумачення елементів стратегічного управлінського обліку. Різні визначення компонентів стратегічного управлінського обліку можна побачити з огляду літератури, опублікованої в цій галузі.

У наш час основою інформаційної системи будь-якого підприємства, і банку зокрема, є система бухгалтерського (фінансового) обліку, що виконує функцію виміру, опрацювання і передачі фінансової

інформації щодо певного суб'єкта господарювання, тобто в центрі уваги фінансової інформаційної системи є банк (підприємство).

Надійна бухгалтерська інформаційна система повинна забезпечувати наступне: збір, класифікація та обробка інформації з найменшими витратами; оперативне надання різноманітних оглядів, фінансових звітів та податкових декларацій; формування достовірної облікової інформації достатнього обсягу; запобігання крадіжок та будь-яких інших фінансових зловживань;порівняння поточних і попередніх фінансових звітів або тих, що виконані з цільовими значеннями. У цьому сенсі необхідно, щоб управлінський облік був спочатку введений в систему бухгалтерського обліку банку, а потім йому відводилася стратегічна роль.

Така інформаційна система дозволяє вимірювати результати діяльності суб'єкта господарювання і використовується керівництвом банку – для планування, контролю й оцінки діяльності за певний період; у разі прийняття рішень у нестандартних ситуаціях і виборі політики; для зовнішніх звітів акціонерам та іншим споживачам, під час прийняття інвестиційних рішень, контролю за правильністю обчислення податків тощо [4].

Належним чином сформована та організована система управлінського обліку – це дієвий та ефективний засіб для реалізації тактичних і стратегічних цілей, а також розв'язання проблем, що виникають у банківському секторі, яка повинна забезпечувати: розрахунок прибутковості і ефективності підрозділів, бізнес – напрямків, продуктів та клієнтів; розвиток об'єктивної бази для встановлення цін на продукти; розподіл доходів та витрат за центрами відповідальності; моніторинг фактичного виконання бюджету як для всього банку, так і для окремих підрозділів, з аналізом відхилень та управління ризиками; розробку тактичних і стратегічних завдань.

Банки, формуючи свої стратегії, відбирають із числа альтернатив конкретні стратегії, що відповідають вибраним ними орієнтирам управління, і конкретизують їх стосовно до своїх особливостей. Організація стратегічного управлінського обліку на основі системного підходу можлива через створення повної обліково-аналітичної системи, інтегрованої в систему управління та організаційну систему банку, у якій об'єкти стратегічного управлінського обліку охоплюють усю діяльність банківської установи.

У межах стратегічного управлінського обліку формується інформація, на підставі якої керівництво банку має змогу приймати обґрунтовані стратегічні рішення, у тому числі стосовно загальної конкурентної стратегії. У стратегічному управлінському обліку переважно використовується інформація, пов'язана із зовнішніми факторами, що впливають на діяльність банку.

Стратегічно орієнтований управлінський облік є джерелом інформації, орієнтованої на менеджмент, стурбований майбутнім, а не минулим, особливо орієнтований на стратегічні бізнес-одиниці і на найважливіші ресурси банківської діяльності – власний капітал як гарантію, людські ресурси та інвестиції. Саме усвідомлення конкурентних умов робить ключову відмінність між стратегічним і традиційним управлінським обліком.

Інформаційні можливості стратегічно управлінського обліку для потреб менеджменту банку розвиваються разом зі змінами в інформаційних технологіях. Інформаційна підтримка стратегічного управління менеджменту реалізується в контексті формування інформації (про внутрішнє та зовнішнє середовище) як структурованої сукупності обліково-аналітичних процедур, яка включає в себе певну частину інформаційної бази, методи її рекласифікації, перегрупування, узагальнення та обробки, побудованої за принципом найбільшої адаптованості до специфіки діяльності, релевантності до прийняття рішень та інноваційності. При цьому інтеграція інформації з відповідними елементами проблеми у діяльності банківської установи дозволяє виявити найбільш цінну для керівництва банку, що приймають рішення, інформацію, в тому числі й оцінити альтернативні варіанти вирішення проблеми. Це трактування повною мірою відповідає положенням системного, стратегічного та ситуаційного підходів до управління.

Дослідження в області інформаційного забезпечення управлінського обліку в бізнес-організаціях, проведені дотепер, були зосереджені переважно на визначенні вимірів і показниках ефективності, однак відсутні дослідження, спрямовані на конкретний вплив інформації стратегічного управлінського обліку на діяльність банку. Не існує універсальної концепції чи моделі інформації стратегічного характеру, яку можна було б застосувати в ефективному управлінні банком у довгостроковій перспективі та з метою пошуку адекватних рішень усіх управлінських проблем.

Система управлінського обліку формується в межах бухгалтерського обліку з урахуванням регуляторних вимог, інформації служби ризик-менеджменту та інших служб.

Інформаційна система, яка буде підтримувати стратегічну спрямованість управлінського обліку включає елементарні підсистеми для: планування та аналізу витрат банку; планування та аналізу доходів, витрат банку і прибуток; планування та аналізу банківського капіталу; визначення профілю ризику та потреби банку в капітал; моніторинг конкуренції між банками по відношенню до небанківських установ; надання конкретних аналізів прибутковості; планування та аналіз грошових потоків; моніторинг та проведення виконавчих дій [5].

Топ-менеджери банку зосереджені на прийнятті довгострокових стратегічних рішень, тому їм потрібна інформація, яка може допомогти їм прийняти рішення щодо інтеграції та придбання, а також планування нових банківських продуктів.

Менеджери банків середнього рівня, як правило, зосереджуються на середньострокових рішеннях, таких як події, які можуть вплинути на діяльність банківської установи в наступному році. Тому їм потрібна інформація для аналізу бюджету, для короткострокового прогнозування та для аналізу відхилень від запланованих показників.

Впровадження моделі стратегічного управлінського обліку в банківській справі дає можливість банкам отримувати прибуток від своїх порівняльних переваг, особливо в подальшому процесі розвитку фінансового ринку, а також на основі отриманої інформації про навколишнє середовище.

Очікується, що стратегічно орієнтований управлінський облік забезпечить потужну інформаційну підтримку, що дозволить вжити превентивних заходів з метою усунення неефективних результатів діяльності банку, оскільки саме він забезпечує ділову інформацію в мінливому середовищі.

Вітчизняні банки воліють використовувати інформаційні продукти фінансово-бухгалтерського типу в рамках глобальної системи обліку, а не типу управлінського обліку.

Це буде неминучим в умовах посилення конкуренції між банками, а також по відношенню до небанківських фінансових установ і особливо в умовах несприятливих поточних подій на банківському ринку, де необхідно сконцентрувати стратегічний інформаційний потенціал та зусилля.

Отже, на сьогоднішній день управлінський облік посідає одне з провідних місць серед факторів, що сприяють ефективній роботі банківських установ. Проте необхідно розробити нормативне забезпечення організації стратегічного управлінського обліку в банку, оскільки саме він сприятиме зменшенню банківських ризиків, а також сприятиме підвищенню прибутковості та конкурентоспроможності банку в умовах пандемії COVID-19.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Любенко А.М., Шурпенкова Р.К., Сарахман О.М. Стратегічний управлінський облік як інформаційна підтримка управління / Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: збірник тез доповідей учасників XIX Всеукраїнської наукової конференції. К.: ДП «Інформаційно–аналітичне агентство», 2021. С. 69-71.
2. Olha M. Bartosh Management accounting as the basis for effective system of banking management URL: https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1401/ref/14bomuoj.pdf.
3. Шурпенкова Р.К., Сарахман О.М., Калайтан Т.В. Стратегічний управлінський облік. // Збірник наукових праць. Вісник Університету банківської справи (м. Київ): – 2020. - № 1 (34). – с.101-109.
4. Shurpenkova, R., & Sarahman, O. Management accounting as an effective tool of management of a modern enterprise. Управлінський облік як ефективний інструмент управління сучасним підприємством. Współczesne Problemy Zarządzania. 2021. № 9(1(18). P 53–58. https://doi.org/10.52934/wpz.131.
5. Importance of Strategic Management Accounting for Bank Management URL: http://jerteh.rs/biblisha/Pdfs/7/Mng57-en/Mng57_03-en.pdf

Сарахман Оксана Миколаївна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій і оподаткування, Університет банківської справи, м. Львів, email: sarahman88@ukr.net.

Sarahman Oksana M. - candidate of Economic Sciences, Associate Professor, associate professor, department of Accounting Technologies and Taxation, University of Banking, Lviv, E-mail: sarahman88@ukr.net.

УДК 656.2:656.08:338

А. О. Сидорчук

ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ОЦІНКИ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ЧИСТИХ АКТИВІВ ДЛЯ УКРЗАЛІЗНИЦІ

Український державний університет науки і технологій

Анотація. *Виокремлено напрями формування ефективного стратегічного менеджменту в умовах розвитку глобалізаційних ринкових відносин. Запропоновано застосовувати метод оцінки ринкової вартості чистих активів для дійсної ринкової вартості корпорації «Укрзалізниця».*

Ключові слова: критерій вартості, грошовий потік, моделювання ціни, економіко-математичне моделювання, капітал

JUSTIFICATION OF THE SUITABILITY OF APPLYING THE METHOD OF ESTIMATING THE MARKET VALUE OF NET ASSETS FOR UKRZALIZNYTSA

Abstract: *In article the directions of formation of effective strategic management in the conditions of development of globalization market relations are singled out. It is proposed to apply the method of estimating the market value of net assets for the actual market value of Ukrzaliznytsia Corporation.*

Keywords: value criterion; cash flow; price modeling; economic and mathematical modeling; capital.

Глобалізаційні процеси в усіх проявах сучасної економіки вимагають від менеджерів або управлінців застосування ефективних моделей оцінки фінансово-господарських результатів діяльності суб'єкта господарювання із зосередженням уваги на реалізацію його стратегічних цілей функціонування. При цьому потрібно забезпечувати не тільки сталий розвиток підприємства, а й ув'язувати його діяльність із вимогами Стратегії сталого розвитку людства в цілому. На наш погляд, саме вартісна концепція управління здатна якнайліпше задовольнити вимоги усіх стейкхолдерів, що причетні до того чи іншого підприємства. ефективно розвиватися підприємство в довгостроковій перспективі зможе за умови максимізації капіталізації підприємства.

Серед важливих чинників ефективної фінансово-господарської діяльності підприємств можна віднести серед інших, стратегічно встановлений пріоритет на зростання акціонерної та ринкової вартості власного капіталу з більш раціональним використанням та розподілом залучених ресурсів, зростанням рентабельності, фінансової стійкості та інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання.

Концептуальні засади ефективного управління підприємством в умовах динамічного розвитку ринку капіталу, фондового ринку та поглиблення економічної трансформації економіки країн в напрямку інтеграції у світове господарство, зародилися вже наприкінці XX ст. Так, у 70-х роках економічна модель управління ефективністю суб'єкта господарювання в США, викликана індустріальною революцією, та країнах Західної Європи набула вартісно-орієнтованого спрямування, що було викликано неспроможністю традиційної фінансової моделі забезпечити ринково-орієнтовану систему методів оцінки економічної ефективності бізнесу у розрізі стратегічної діяльності корпоративного підприємства. Слід зазначити, що до поширення активної діяльності фондових бірж вартість реального капіталу співвідносилася до вартості авансованого капіталу та розглядалася окремо від вартості фінансового капіталу, а рентабельність активів зрівнювалася за рахунок рівноважної ціни, сформованої на основі міжгалузевої конкуренції. Зміна кон'юнктури ринкових відносин та інвестиційної політики суб'єктів економіки у напрямку зосередження стратегічних завдань на капіталізацію фінансових активів, зумовила співставлення економічного змісту поняття вартості компанії з вартістю капіталу, яка в свою чергу визначається безризиковою дохідністю та ставкою грошового ринку [1, с. 85-87].

Сучасне поглиблення рівня конкуренції на ринку транспортних послуг призводить до необхідності підвищення рівня конкурентоспроможності залізничного транспорту та формування ефективного стратегічного менеджменту в умовах розвитку глобалізаційних ринкових відносин. Враховуючи, що

наші дослідження спрямовані на покращення фінансово-господарського результату залізничного підприємства – акціонерного товариства «Укрзалізниця», ми розглядатимемо доцільність впровадження вартісно-орієнтованого управління саме на цьому підприємстві. На жаль, часта зміна керівництва залізниць не дозволяє колективу сформувати та дотримуватися принципів ефективної стратегії розвитку.

Задля розширення міжнародних зв'язків є необхідність імплементації основних норм європейського законодавства в українські реалії. Але відсутність державних коштів в достатньому обсязі на масштабне оновлення інфраструктури та рухомого складу Укрзалізниці, підвищення її іміджу як всередині країни, так і на світовій арені значно знижує конкурентоспроможність залізничного транспорту.

Одним із основних ресурсів залізниць є його трудовий потенціал. На нашу думку, саме на формування конкурентоспроможного трудового потенціалу підприємства, який здатний підвищити рівень ефективності ділової активності національного перевізника, сформувавши засади для покращення його фінансової стійкості та інвестиційної привабливості, потрібно звернути увагу менеджерам цього відомства. Імплементація концепції вартісно-орієнтованого менеджменту у ринково-орієнтовану мотиваційну модель АТ «Укрзалізниця» є стратегічно необхідним заходом для формування стійкого росту акціонерної вартості підприємства та посилення участі робітників у формуванні ринкової вартості залізниці. Впровадження оцінки внеску персоналу масових професій у максимізацію ринкової капіталізації Товариства спроможне підвищити матеріальну зацікавленість працівників у результатах своєї професійної діяльності, що зрівноважить потреби акціонерів у зростанні ефективності використання інвестованого капіталу та інтереси персоналу в отриманні справедливої грошової винагороди по мірі зростання економічної вартості підприємства.

Сучасні концепції менеджменту висувають як головну мету діяльності підприємства забезпечення максимізації добробуту його власників, що одержує конкретне вираження в максимізації ринкової вартості підприємства. Це положення щонайкраще реалізує фінансові інтереси власників підприємства. У цій головній меті одержують відбиття фактори часу, прибутковості й ризику, що є більше повним відображенням мотивації діяльності підприємства, чим прибуток або інші часткові цілі [1]. Тому саме критерій вартості підприємства як цілісного майнового комплексу може бути покладений в основу економіко-математичної моделі ціни його продукції.

Безумовно, підприємству доцільно встановити ціни таким чином, щоб забезпечити максимізацію ринкової вартості свого цілісного майнового комплексу. Для цілей моделювання ця вартість може визначатись на базі дохідного методичного підходу. Тобто оптимальній рівнем ціни може бути названий такий, який відповідає рішенню оптимізаційної задачі, де цільовою функцією є вартість цілісного майнового комплексу підприємства, а змінними є ціни на його продукцію. Якщо вести мову про Укрзалізницю в даному контексті, то тут потрібно знайти саме той баланс, аби задовольнити і соціальні перевезення вантажів та пасажирів, і забезпечити зростання ринкової вартості підприємства. без комплексної державної підтримки, на наш погляд, цього досягти майже неможливо, адже залізничне відомство немає достатньо коштів на свій розвиток, лише підраховуючи з року в рік значні мільярдні збитки.

Оцінка вартості підприємства є сукупністю аналітичних показників, за допомогою яких можна оцінити компанію як суб'єкт господарювання з враховуючи всі джерела її фінансування, такі як власні кошти, боргові зобов'язання та інші зовнішні джерела. Ефективне управління вартістю компанії передбачає, що всі аналітичні методи та управлінські рішення з ключових питань спрямовані на одну загальну мету – максимізацію вартості компанії, однак, щоб чимось керувати, необхідно виміряти це з урахуванням соціальної відповідальності бізнесу.

Для оцінки вартості компаній на сьогоднішній день використовується ряд спеціалізованих комплексних показників на основі концепції управління вартістю VBM (Value Based Management).

При цьому оптимальним методом оцінки вартості дочірньої компанії є метод дисконтування грошових потоків (DCF), а материнської компанії – метод оцінки ринкової вартості чистих активів (NTA) [2, 3]. Вартість компанії з методом DCF визначається величиною дисконтованих грошових потоків, які вона генеруватиме у майбутньому. Нова вартість створюється лише тоді, коли компанія отримує прибуток на інвестований нею капітал, що перевищує вартість залученого для цього капіталу. В той час як заплановані проекти Укрзалізниці розраховані на довгострокову перспективу та не несуть у собі миттєвої віддачі, а також у зв'язку з володінням значних матеріальних активів та періодичною підтримкою з боку держави, найбільш актуальний до дійсної ринкової вартості корпорації метод

оцінки ринкової вартості чистих активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Инвестиционный менеджмент: Учеб. курс / И. А. Бланк. 2-е изд., перераб. и доп. К.: Эльга: Ника-Центр, 2004. 550 с.

2. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440 (із змінами) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/ 1440-2003-%D0%BF.

3. Національний стандарт № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів», затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 № 1655 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1655-2006-%D0%BF.

Сидорчук Альона Олексіївна – аспірантка, Український державний університет науки і технологій, Дніпро, e-mail: rwinform1@ukr.net

Sydorchuk Alona O. – graduate student, Ukrainian State University of Science and Technologies, Dnipro, e-mail: rwinform1@ukr.net

УДК 330.1 (075.8)

М. О. Скорик
І. А. Максименко

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ

[1]Державний податковий університет

Анотація. *У статті досліджено види трансакційних витрат сучасного підприємства, розглянуто методи управління зниженням їх окремих видів, запропоновано не мінімізувати трансакційні витрати, а намагатися оптимізувати їх в межах норми, або знаходити певний баланс між різними видами і формами витрат, який задовольняє підприємство.*

Ключові слова: трансакційні витрати; види трансакційних витрат підприємства; методи управління трансакційними витратами; оптимізація трансакційних витрат.

TRANSACTION COSTS OF A MODERN ENTERPRISE: MANAGEMENT METHODS

Abstract. *The article examines the types of transaction costs of modern enterprises, discusses methods of managing the decline of their individual species, suggests not to minimize transaction costs, and try to "optimize them within the norm", or find a balance between different types and forms of costs that satisfies the company.*

Keywords: transaction costs; types of transaction costs of the enterprise; methods of transaction cost management; optimization of transaction costs.

Трансакційні витрати займають важливе місце в інституціональній економічній теорії - їх вивчають, про них пишуть, витрати намагаються підрахувати, виокремити. Це обумовлено вагомістю трансакційних витрат в структурі економіки, певною мірою залежністю їх рівня від інституціональної структури, впливом на розвиток економіки. Р. Коуз вважав своєю заслугою “введення до економічного аналізу трансакційних витрат”, до яких віднесені витрати на ведення переговорів, укладання контрактів, влаштування перевірок, залагодження суперечок, або іншими словами, це витрати на використання цінового механізму [1, с.33-34; 312-313].

Ключ до розуміння трансакційних витрат - небезкоштовність інформації, - зауважує Д.Норт і відносить до них витрати на вимірювання цінних атрибутів того, що обмінюється, витрати на захист прав, нагляд за дотриманням угод і забезпечення їх виконання [2, с. 40].

Т. Еггертссон наводить перелік видів діяльності, що мають відношення до обміну правами власності - пошук інформації про розподіл цін і якість товарів і трудових ресурсів, пошук потенційних покупців чи продавців, торги для виявлення справжніх позицій продавців і покупців, складання контрактів, нагляд за партнерами по контракту, забезпечення виконання контрактів, захист прав власності тощо [3, с. 28-31].

Все різноманіття різних трансакційних витрат підприємств прийнято групувати за різними їх ознаками. Найбільш часто зустрічаються наступні форми їх систематизації.

1. Внутрішні, що виникають всередині підприємства, і зовнішні, наприклад - понесені фірмою по оплаті трансакцій поза підприємством.

2. Класифікація трансакційних витрат за суб'єктами взаємодії. Будь-яка трансакція має, як мінімум, двосторонній характер. Кожен з учасників несе свої, характерні для нього трансакційні витрати (наприклад, витрати продавців і покупців, орендарів та орендодавців, наймача і працівника тощо). Витрати кожної зі сторін можуть бути як строго індивідуальними, так і дублювати одне одного.

3. Розподіл трансакційних витрат за етапами укладення контракту. Основним критерієм цієї класифікації є момент укладення контракту, і, відповідно, трансакційні витрати розмежовуються на витрати до *(ex ante)* та після *(ex post)*. *Ex ante* трансакційні витрати пов'язані із зусиллями заключити найбільш вигідний контракт, *ex post* трансакційні витрати відображають прагнення виконати і економічно реалізувати вже укладену контрактну угоду.

4. Будь-який вид трансакційних витрат можна віднести або до *«постійних»* (специфічні інвестиції,

зроблені у створення інституційних механізмів), або до *«змінних»* (витрати, які залежать від кількості або обсягу трансакцій).

5. Трансакційні витрати можуть виступати не тільки в *явній,* але також і в *прихованій* (неявній) формі.

Залежно від цілей аналізу, дослідники вдаються до будь-якої з перерахованих класифікацій, групуючи в їх рамках різні види трансакційних витрат.

На мікрорівні, крім управління трансакційними витратами за допомогою інститутів, застосовуються також методи та інструменти, які часто доповнюють один одного. Найбільш часто зустрічаються в сучасній літературі наступні.

Зниження окремих видів трансакційних витрат. Багатьма авторами пропонується цілеспрямовано знижувати конкретні види витрат:

а) економія витрат вимірювання часто досягається в результаті введення єдиних стандартів. Оцінка якостей товару може здійснюватися як продавцями, так і покупцями. Щоб уникнути нераціонального дублювання бажано, щоб вимір проводився один раз, і щоб його брав на себе той, хто здатний робити це з меншими витратами. Мета їх економії обумовлена такими формами ділової практики, як гарантійний ремонт, фірмові знаки, придбання партій товарів за зразками. Наприклад, гарантії надаються в тих випадках, коли всебічна оцінка якостей і виявлення дефектів відбуваються автоматично в процесі використання блага. Відповідальність за вимір падає на покупця. До контрактів з пайовою винагородою («ройалті») вдаються тоді, коли вимір ex ante тяжкий і для продавця, і для покупця;

б) створення, трансформація і розвиток інституціонального середовища. Інститути, що діють як на макрорівні (закони, традиції і т. д.), так і на мікрорівні (наприклад - корпоративна культура чи інститути, які формують соціальний капітал) часто виконують функцію зниження невизначеності і трансакційних витрат. Основні вимоги, що пред'являються до таких інститутів - «якість», відповідність параметрам економічної системи і несуперечливість один одному;

в) особливу увагу сучасні експерти приділяють *зниженню витрат опортуністичної поведінки.* І в приватних підприємствах, і в урядових установах пропонується створювати спеціальні складні і дорогі структури, в завдання яких входять контроль за поведінкою агентів, виявлення випадків опортунізму, накладення покарань і т. п. Для зниження витрат "ухиляння" або намагатися посилювати нагляд за діяльністю агента, або вводити таку схему стимулювання, яка мінімізувала б відхилення інтересів агента від інтересів принципала. Зниження «вимагання» пропонують забезпечувати спеціальними тривалими контрактами. У цих контрактах ретельно обумовлюються майбутні зобов'язання сторін і санкції за їх порушення.

Інший механізм зниження витрат опортуністичної поведінки - *«Змагання агентів».* При створенні такої системи агент додатково винагороджується не до досягнення заданого рівня (наприклад, вироблення), а при досягненні найвищого щодо інших агентів рівня. Конкуренція дозволяє використовувати самих агентів для взаємного контролю над діями один одного. Однак використання подібного конкурентного механізму має ряд істотних недоліків: винагорода тільки того, хто переміг стимулює вибір агентами найбільш ризикованих стратегій, відбувається «зворотний відбір агентів», в результаті якого застосовують лише найризикованіші стратегії; конкуренція серед агентів руйнує елементи довіри у відносинах між ними. Завдання, що вимагають спільних зусиль агентів, стають практично не реалізованими.

Будь-яка соціально-економічна система, яка динамічно розвивається, на певних етапах потребує зростання трансакційних витрат. Наприклад, на мікрорівні розширення фірми об'єктивно спричиняє зростання трансакційних витрат управління, моніторингу, обліку і контролю, вивчення ринків і просування продукції. В цілому для кожного господарського суб'єкта на різних етапах його розвитку існує свій відмітний рівень трансакційних витрат.

Зниження явних трансакційних витрат може привести не тільки до зниження, але і до зростання сукупних витрат. Це формує одну з фундаментальних дилем інституціонального розвитку, що складається в пошуку компромісу (не обов'язково усвідомлюваного суб'єктами) між трансакційними і виробничими витратами, який може бути сформульований у вигляді проблеми мінімізації сукупних витрат.

Розвиток поділу праці пов'язаний з підвищенням ризику несумлінної поведінки (опортунізму) і, отже, явних трансакційних витрат. Навпаки, відтворення персоналізованого обміну, зберігаючи явні трансакційні витрати на низькому рівні, обмежує поділ праці вузькими рамками однорідної і стабільної

групи людей, тим самим, обумовлюючи високі виробничі витрати і засвідчуючи про високі неявні трансакційні витрати. Наприклад, відмова від специфічних ресурсів в умовах підвищеної невизначеності, безсумнівно, призведе до зниження витрат опортуністичного поведінки, але, з іншого боку, зниження продуктивності збільшить середні виробничі витрати.

Для боротьби з витратами впливу можуть використовуватися різні засоби - приховування інформації (від співробітників приховується заробітна плата їх колег), згладжування відмінностей в оплаті праці, введення «об'єктивних» критеріїв при просуванні по службових сходинках (таких як вік або рівень освіти), встановлення жорстко формалізованих процедур прийняття рішень, створення спеціальних контрольних органів і т.п. Крім прямих витрат, подібні обмежувальні заходи нерідко виявляються пов'язані з додатковими витратами в ефективності.

Трансформація меж підприємства шляхом інтеграції (наприклад, за допомогою поглинання) або дезінтеграції (наприклад, за допомогою аутсорсингу) трансакцій. Даний підхід бере свій початок із праць Р. Коуза: фірма буде розширюватися до тих пір, поки витрати на організацію однієї додаткової трансакції всередині фірми не зрівняються з витратами на здійснення тієї ж трансакції через обмін на відкритому ринку або витратами на організацію її через інше підприємство..

Вертикальна інтеграція передбачає об'єднання підприємств, пов'язаних із здійсненням послідовних стадій виробничого процесу. О. Вільямсон відзначив, що, з одного боку, вертикальна інтеграція тягне за собою додаткові витрати трансформації меж і масштабів підприємств (витрати на злиття і поглинання підприємств), а також збільшення витрат управління, пов'язане зі збільшенням масштабу підприємства.

З огляду на викладене, доцільно не мінімізувати трансакційні витрати, а намагатися оптимізувати їх в межах норми, або знаходити певний баланс між різними видами і формами витрат, який задовольняє підприємство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Природа фірми: походження, еволюція і розвиток. Пер. з англ. Київ: АСК. 2002. 336 с.
2. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 198 с.
3. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты. Пер.с англ. 2001. 408 с.

Скорик Марина Олегівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент, доцент кафедри економічної політики, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: maryna_sk@ukr.net

Максименко Іван Андрійович, кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри економічної політики, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: ivan_maksymenko44@ukr.net

Skoryk Maryna O. - PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Economic Policy, State Tax University, e-mail: maryna_sk@ukr.net

Maksymenko Ivan A, - Ph. D. in Philosophy. Associate Professor, Associate Professor of Economic Policy, State Tax University, e-mail: ivan_maksymenko44@ukr.net

УДК 658.51

О. А. Сметанюк
А. С. Придивус
А. І. Стукальська

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНИХ КОМАНД НА ПІДПРИЄМСТВІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Розкрито актуальну необхідність дослідження креативного менеджменту підприємства з метою його подальшого розвитку. Уточнено сутність поняття категорії «креативний менеджмент». Виділено особливості створення креативних команд.*

Ключові слова: креативність; креативний менеджмент; креативна команда.

FEATURES OF FORMATION OF CREATIVE TEAMS AT THE ENTERPRISE

Abstract. *The urgent need to study the creative management of the enterprise for its further development is revealed. The essence of the concept of the category "creative management" is specified. Features of creation of creative teams are allocated.*

Key words: creativity; creative management; creative team.

Сучасне зростання складності та масштабів задач господарської діяльності підприємства актуалізує потребу в гнучких, творчих, інноваційно центрованих спеціалістах, які здатні ефективно відповідати на виклики сьогодення. Дослідники творчих процесів зазвичай розрізняють креативність від інновацій. Інновація складається з двох етапів: генерації нових ідей та впровадження цих ідей. Креативність вважається першим етапом інновацій, а тому керівник повинен створювати умови для розвитку креативності на підприємстві шляхом формування креативних команд і залучення їх до процесу прийняття рішень.

Креативність в менеджменті пов’язана, в першу чергу, з розвитком таких галузей, як управління персоналом, стратегічний менеджмент, інноваційний менеджмент, з психологією управління, організаційної культурою підприємства. Вивченню теоретичних засад креативного менеджменту присвятили увагу у своїх працях Грабовська І. [1], Підкамінний І. та Самокиш О. [2], Василенко В. О. [3], Свидрук І. І. [4], Лебединська О.С. [5] та інші. Водночас, ще й досі остаточно не сформульований понятійний апарат креативного менеджменту, а накопичений та описаний практичний досвід креативного управління й досі не розглядається як стратегічний поштовх креативного розвитку керівних кадрів.

Окремі автори розглядають креативний менеджмент як складову більш комплексного поняття – «інноваційний менеджмент» та акцентують увагу на тому, що креативний менеджмент охоплює технічні, маркетингові проблеми, пов’язані з новими видами продукції. Креативний менеджмент реалізується на передпроектній і проектній стадіях інноваційного циклу, завданням яких є формування та відбір нових ідей для їх практичної реалізації в інноваційних проектах [1]. Разом із тим, Підкамінний І. та Самокиш О. слушно зазначають, що «із залученням в механізм інноваційного менеджменту креативних методів та засобів управління утворює новий його напрям – креативний менеджмент, який з часом може вийти за межі інноваційного менеджменту» [2, с. 110]. До особливостей креативного менеджменту відноситься необхідність створення тимчасових творчих колективів для формування банку нових ідей, а інноваційний менеджмент передбачає реалізацію найбільш ефективних і нетрадиційних ідей та доведення їх до практичної реалізації. Креативний менеджмент спирається на креативістику – галузь знань про продуктивне колективне вирішення творчих завдань, а інноваційний – на інноватику – галузь, що вивчає формування нововведень та їх поширення, а також способи розробки інноваційних рішень. При цьому обидві галузі лише сьогодні знайшли своє втілення в ґрунтовному застосуванні цих знань у практичній діяльності виробничих організацій [1].

Василенко В.О. [3, с. 149] визначає креативний менеджмент як сукупність цілеспрямованих дій і вчинків керівників підприємства, спрямованих на акумулювання креативних ідей щодо розв'язання виробничо-господарських проблем, подолання їх наслідків тощо, а також сприяння творчому розвитку трудового колективу й окремих працівників.

Свидрук І. І. [4, с. 68] під креативним менеджментом пропонує розуміти особливу організаційно-управлінська діяльність, що спрямована на одержання високих економічних, соціальних, екологічних результатів шляхом активізації творчої діяльності для впровадження інновацій. Він також визначає склад методів активізації творчого потенціалу і їх найраціональнішу послідовність

На думку Лебединської О. С. [5] креативний менеджмент – це комплекс заходів, які використовуються керівниками для підвищення творчого потенціалу працівників та стимулювання генерації нових рішень. Вона підкреслює, що власне поняття «креативний менеджмент» можна розглядати з різних підходів, зокрема системного, функціонального, ситуаційного, поведінкового та адміністративного, та відмічає, що більшість науковців зазначають, що креативний менеджмент набуває найбільш прикладного значення за умови його розкриття з позиції системного і функціонального підходів.

Як зазначалось вище креативний менеджмент потребує створення тимчасових творчих колективів. На практиці креативні колективи можуть бути як утворені офіційно та формально (тобто бути частиною організаційної структури управління), так і з'являтись спонтанно та не залежно від формалізації системи управління. Слід відзначити, що зазвичай, формальні креативні колективи передбачають рівноправність їхніх учасників у генеруванні ідей, розробленні заходів, свободі поглядів та думок, при цьому статус керівника може змінюватись залежно від зміни характеру вирішуваних завдань. В той час як у межах неформальних колективів управління здійснює лідер або лідерська підгрупа, а взаємодія членів колективу забезпечується на засадах етичних та культурних норм. Проте не залежно від форми утворення креативного колективу можна підсумувати, що креативна команда – група професіоналів, які мають великий інтелектуальний та креативний потенціал і діяльність яких спрямована на вирішення конкретних виробничих завдань і створення креативного продукту.

Креативні команди на підприємствах можуть існувати у вигляді: 1) тимчасово діючих комітетів з метою розв'язання завдань нетривалого характеру; 2) постійно діючих комітетів із покладанням функцій інноваційного та антикризового характеру; 3) повноцінних відокремлених підрозділів підприємства, які виконують функції з розроблення та реалізації інноваційних проектів та організаційних змін; 4) зовнішніх агентських груп.

Основними умовами активізації кретивності персоналу є такі:

- Загальне бачення (команди розробляють більше інновацій, коли всі її члени поділяють спільні цілі. Чіткі цілі створюють зміст і мотивацію для членів команди);
- Взаємозв'язок цілей (кожен член команди може досягти своєї мети, тільки якщо інші члени команди теж досягнуть своїх цілей. Такий взаємозв'язок цілей змушує членів команди працювати так, щоб діяльність всіх була взаємовигідною.)
- Підтримка інновацій (команди видають більше інновацій, якщо керівники підтримують членів команди, коли щось не вдається, а також визнають і винагороджують за нові ідеї і їх впровадження. При цьому лідер повинен заохочувати прийняття ризиків і спокійно ставитися до невдач).
- Орієнтація на завдання (команди, орієнтовані на завдання, встановлюють високі стандарти роботи, моніторять хід виконання завдання і надають відгуки про роботу один для одного).
- Згуртована команда (згуртованість являє собою відданість команді і бажання бути її частиною. Дослідники кажуть, що для побудови сильної команди, потрібно створити психологічно комфортну обстановку, яка дасть можливість членам команди змагатися один з одним і змінювати статус-кво).
- Надійна внутрішня та зовнішня комунікація (надійна внутрішня (між членами команди) комунікація забезпечує обмін знаннями і ідеями, а також створює сприятливі умови для отримання відгуку. Зовнішня комунікація (з тими, хто не входить в команду) підживлює інновації новими для команди знаннями та інформацією) [6].

Слід відзначити, що сучасні методи формування команд мають за мету створення нових ідей, які народжуються в процесі зіткнення різних думок, світовідчуття, способу обробки і осмислення доступної інформації. Тому в процесі створення креативних команд керівникам варто враховувати такі три особливості їх побудови.

1. Те, що підвищує креативність, може вбити інноватиність і навпаки. Креативність і впровадження інновації як друга стадія останньої вимагають різних особистих навичок, командної структури і процесів.

Генерація ідей пов'язана з дивергентним /творчим мисленням і дослідженням. Стадія впровадження пов'язана з конвергентним/лінійним мисленням і експлуатацією.

2. Відмінності як перевага, яка може дорого коштувати. На практиці збільшення відмінностей у членів команди не завжди породжує зростання їх креативності і здатності генерувати інновації. У той час як культурні відмінності підвищують креативність команди, вони підвищують також конфлікт з приводу завдань, тобто того, що стосується розподілу ресурсів, процедур, стратегій та інтерпретації фактів, знижуючи, в свою чергу, згуртованість команди. Для отримання користі від культурних відмінностей всередині команди, її члени повинні вміти бачити перспективу тих, хто від них відрізняється.

3. Потрібний рівень конфлікту в потрібний час. Конфлікт вважається ключовим фактором у креативності. Вивчаючи команди, які працюють над проектами, вчені вивели криву відношення високої креативності та середнього рівня конфлікту завдань. Це ставлення існувало лише в початковій фазі командної роботи, у подальших же фазах конфлікт завдань не співвідносився з рівнем креативності команди. Завданням керівників є створення і підтримування продуктивного рівня конфлікту [6].

Таким чином, креативність підвищує рівень інноваційності вітчизняних підприємств, зумовлює посилення ключових резервів їх конкурентоспроможності на внутрішніх і світових ринках, і тому її можна вважати потужним бізнес-інструмент успішної діяльності як працівників підприємства, так і господарської діяльності підприємства в цілому. Залучення у вітчизняну практику креативного менеджменту, що ґрунтується на використанні сучасних управлінських технологій, моделей й механізмів, дозволить домогтися більшої ефективності та результативності, сформувати позитивний імідж, підвищити конкурентоспроможність, ефективніше використовувати обмежені ресурси, збільшувати прибуток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ,

1. Грабовська І.В. Креативний менеджмент в системі управління підприємством: сутність, значення та проблеми розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 5. Том 1. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/7546/1/7.pdf

2. Підкамінний І.М., Самокиш О.В. Креативний менеджмент в системі менеджменту підприємства. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/30215/1/Pidkaminnyi%20I.M._Kreatyv nyi%20menedzhment.pdf;jsessionid=24AB81F9F3DC71CFFE76BCA8978EC811

3. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент. К: Фенікс. 2005. 440 с.

4. Свидрук І.І. Креативний менеджмент : навч. посібник. К. : ЦУЛ, 2012. 224 с.

5. Лебединська О.С. Переваги та недоліки формування креативних команд на підприємстві // *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика.* 2020 р. URL: ICELWTemplate (hneu.edu.ua)

6. Креативна команда: як керувати талановитими та емоційними. URL: https://www.management.com.ua/notes/creative-team.html

Сметанюк Олена Анатоліївна - доцент, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет; elena_smetaniuk@ukr.net.

Придивус Анастасія Станіславівна - студент групи МЗД-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет.

Стукальська Аліна Ігорівна - студент групи МЗД-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет.

Smetaniuk Olena - Associate Professor, PhD, Associate Professor on Department of Management, Marketing, and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Pridyvus Anastasia - student of the Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Stukalska Alina - student of the Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

УДК 658:303(510)

Ю. В. Солоненко

ВПЛИВ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО КРЕДИТУ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В КИТАЇ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У статті досліджено вплив системи соціального кредиту на підприємницьку діяльність в Китаї та розглянуто позитивні та негативні аспекти для економіки.*

Ключові слова: *система соціальних кредитів, потенціал, конкурентоздатність.*

THE IMPACT OF THE SOCIAL CREDIT SYSTEM ON ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN CHINA

Abstract: *The article examines the impact of the social credit system on entrepreneurship in China and considers the positive and negative aspects for the economy.*

Keywords: *social credit system, potential, competitiveness.*

Система соціальних кредитів Китаю запроваджує новий інструментарій для моніторингу, рейтингу та керування поведінкою учасників ринку у більш широкому сенсі, ніж існуючі механізми кредитного рейтингу. Система соціального кредитування матиме значний вплив на поведінку окремих осіб, компаній та інших інституцій, таких як НУО. Викладене вище говорить про актуальність теми дослідження.

Тема мала відображення в працях Мірьям Мейснер, Д. Чіна, Г. Вонга, Ф. Лі та Лінь Юня.

Система соціальних кредитів Китаю розширює використання кредитних рейтингів на соціальну, екологічну та політичну сферу. Відповідно до системи соціальних кредитів Китаю, компанія отримає нижчий кредитний рейтинг, якщо вона не виплатить свої кредити вчасно, не відповідає екологічним стандартам, стандартам безпеки праці або державним інвестиційним вимогам [1] .

Можливі покарання внаслідок поганих оцінок включають: несприятливі умови для нового кредиту, занадто високі податки; заборона на випуск будь-яких облігацій або інвестування в компанії, які котируються на фондовому ринку;-зменшення шансів брати участь у проектах, що фінансуються публічно; обов'язкове державне схвалення інвестицій [2] .

Компанія з високим рейтингом може скористатися відкритим китайським ринком з різноманітними інвестиційними можливостями, низьким податковим навантаженням, найвигіднішими умовами кредитування, підтримкою з боку уряду [3] .

Система соціальних кредитів Китаю розрахована на охоплення всієї економіки. На даному етапі урядові плани зосереджуються на ключових секторах, які визначені як галузі, що мають стратегічне значення для майбутнього економічного розвитку (наприклад, автомобільна промисловість), або для стабільного надання інфраструктури та основних послуг, включаючи телекомунікації, енергетику, та харчову промисловістю. У найближчому майбутньому очікується розширення на інші галузі [4] .

Однією з ключових проблем впровадження системи соціальних кредитів є систематична інтеграція даних, зібраних приватними компаніями. Успіх проекту значною мірою залежить від готовності ділитися своїми даними та спроможністю уряду забезпечувати обмін даними. Дана система може бути привабливою у деяких випадках через можливість отримання доступу до урядових даних. З іншого боку, такі компанії, як Alibaba, JD або Baidu, можуть відмовитися поділитися своїми власними даними, оскільки це найцінніший продукт для цих компаній.

Бюрократичні процеси можуть також перешкоджати прогресу. Надійне надання даних урядами на рівні провінцій та міст, а також компаніями не є звичайним питанням. Існує ймовірність опору, коли йдеться про передачу даних. Системи моніторингу в реальному часі не захищені від шахрайства з даними: нещодавній випадок підробки даних щодо викидів компаніями показує, що в Китаї ще довгий шлях для створення надійної бази даних для системи соціальних кредитів [3].

Система соціальних кредитів не покаже повного потенційного впливу на компанії до 2020 року. Зобов'язання уряду щодо проекту є безперечною. Китай докладе всіх зусиль для реалізації базової

структури та механізмів якнайшвидше.

Система соціальних кредитів Китаю може мати дуже конкретні позитивні наслідки для китайської економіки, якщо вона буде повністю реалізована, як планувалося:

- запобігти нелегальній поведінці, допомогти зміцнити економічну довіру до компаній та сприяти створенню нової культури поведінки;
- забезпечення доступності всеосяжної інформації про компанії та їхні записи соціального кредитування для всіх на централізованих онлайн-платформах може підвищити прозорість діяльності компаній.;
- підвищити якість зібраних даних, що буде мати позитивний вплив на достовірність існуючої економічної статистики;
- система соціальних кредитів та її велика база даних створюють нові можливості для компаній, що спеціалізуються на big data;

Впровадження системи соціальних кредитів також зумовить значні негативні наслідки. Можливими прикладами є:

- значна кількість компаній, можливо, не зможуть нести витрати на дотримання урядових положень, що зумовить закриття бізнесу або обмеження інвестицій;
- під час впровадження, система соціальних кредитів Китаю, швидше за все, буде схильна до помилок, через невідповідність технологій, тому певні компанії можуть отримати погані рейтинги і навпаки, що неминуче призведе до економічного збитку;
- ризик для захисту власних даних компанії (витоки даних або крадіжки можуть легко призвести до серйозних економічних збитків шляхом передачі або продажу даних компанії конкурентам або іншим державам).

Для міжнародних зацікавлених сторін система соціальних кредитів створює значні виклики. Міжнародні компанії будуть повністю інтегровані в механізми системи соціальних кредитів. Якщо вони всебічно дотримуються державних правил, вони можуть уникнути болісних покарань, але свобода прийняття бізнес-рішень у Китаї буде значно обмежена. Наприклад, міжнародні компанії можуть, як і китайські конкуренти, бути змушені робити економічно необґрунтовані інвестиції, передбачені керівництвом Китаю щодо промислової політики.

Система соціального кредитування втілює бачення Китаю щодо створення високоефективної та в той же час адаптивної економіки під політичним керівництвом. Якщо вона буде впроваджена, як це було заплановано, система має потенціал, щоб стати найбільш глобальною, складною і чітко налаштованою моделлю для ринкового регулювання з підтримкою IT та big data. Вона б глибоко перетворила китайську економіку і надала політикам Китаю інструмент для ефективного та швидкого реагування на майбутні соціальні та екологічні проблеми, а також на нові технології та промислові розробки. Ефективність спрямування інвестицій може прискорити процеси переходу на інноваційну підприємницьку діяльність та здатність китайського суспільства швидко адаптуватися до непередбачених змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 社会信用体系建设规划纲要（2014—2020年） URL: http://www.gov.cn/zhengce/content/2014-06/27/content_8913.htm
2. 全国企业信用信息公示系统. URL: http://www.gsxt.gov.cn
3. 中国 社会 信用 体系 报告 URL: http://yuandiancredit.com/h-nd-1312-2_347.html
4. 心 中心 URL: http://www.pbccrc.org.cn

Солоненко Юлія Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: u.solonenko@donnu.edu.ua

Solonenko Yuliia V., PhD of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: u.solonenko@donnu.edu.ua

УДК 339.137.2:637.11

Л. М. Степасюк[1]

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОКА

[1]Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *Розглядаються економічні аспекти конкурентоспроможного виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах України. Розкрито гармонізацію стандартів якості та безпечності молочної продукції зі світовими та європейськими нормами.*

Ключові слова. Конкурентоспроможність; якість; молоко; стандарт; підприємство.

ECONOMIC ASPECTS OF MILK COMPETITIVENESS

Abstract. *Economic aspects of competitive milk production in agricultural enterprises of Ukraine are considered. The harmonization of standards of quality and safety of dairy products with world and European standards is revealed.*

Keywords. Competitiveness, quality, milk, standard, enterprise.

Господарська діяльність сучасних аграрних підприємств має певні особливості, основною з яких є включення їх у процес глобалізації. Приєднання до СОТ та угода про вільну торгівлю з ЄС створюють серйозні проблеми для вітчизняного сільського господарства, які виражаються в структурних змінах аграрного сектору економіки, його адаптації, підвищенні ефективності та конкурентоспроможності продукції. В цьому відношенні на особливу увагу заслуговує молочне скотарство, так як воно є одним з основних джерел доходу сільського населення.

Молочне скотарство є однією з провідних галузей аграрного сектора національної економіки України. Проте, в Україні останнім часом спостерігається тенденція зменшення виробництва молока. Даний стан є результатом ослаблення інтеграційно-економічних зв'язків між виробниками молочної сировини та її переробниками. Прагнучи забезпечити свою фінансову стабільність негативного характеру набули монопольні позиції молокопереробних підприємств, які з початком ринкових перетворень почали встановлювати необґрунтовано низькі закупівельні ціни на молочну сировину. Результатом чого стала втрата сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення належних мотивів та матеріальних стимулів до виробництва продукції молочного скотарства. Це призвело до вагомого зниження обсягів виробництва продукції молокопереробними підприємствами, і як наслідок, зменшення місткості внутрішнього продовольчого ринку та зниження рівня продовольчої безпеки держави.

Поняття конкуренції є одним з основних понять, що виражає сутність ринкових відносин. Конкуренція є дуже важливою ланкою всієї системи ринкового господарства. Вона являється рушійною силою економічного розвитку суспільства. У сучасному економічному словнику конкуренція трактується, як змагання між виробниками чи продавцями товарів, а в загальному випадку між будь-якими економічними, ринковими суб’єктами господарювання; боротьба за ринки збуту товарів чи послуг з метою отримання більш високих прибутків, або інших переваг. Дане визначення в повній мірі передає суть конкуренції як змагання. Поряд з конкуренцією існує таке поняття, як конкурентоспроможність. Проте, незважаючи на те, що дана категорія об’єктивно є визнаною, в науковій літературі не має однозначного визначення загальноприйнятого поняття конкурентоспроможності [1].

Різнобічність підходів викликана тим, що існує чітка ієрархія таких категорій: конкурентоспроможність продукції, конкурентоспроможність підприємства, конкурентоспроможність галузі, конкурентоспроможність регіону, конкурентоспроможність країни в цілому.

Вважаємо, що між усіма цими рівнями існує взаємозв'язок, так як конкурентоспроможність країни і галузі залежить, в першу чергу, від здатності конкретних товаровиробників виробляти конкурентоспроможну продукцію.

Конкурентоспроможність продукції є зовнішнім вираженням та інструментом забезпечення конкурентоспроможності виробничої системи. Адже, підвищення конкурентоспроможності продукції призводить до зростання конкурентних переваг як підприємства, так галузі, регіону, та країни в цілому. Проте, на споживчому ринку в першу чергу конкурує продукція, тому саме вона являється первинною ланкою ієрархічної системи конкурентоспроможності та реальним об'єктом конкуренції.

Конкурентоспроможність – є однією із складних економічних категорій ринкової економіки, яка характеризується різними критеріями і оцінює товари, підприємства, корпоративні структури, галузі, регіони, країни на різних рівнях національної економіки. При цьому конкурентоспроможність підприємства оцінюється на основі конкурентоспроможності продукції, яка ним виробляється. Конкурентоспроможність галузі оцінюється на основі конкурентоспроможності підприємств, які входять в неї. А конкурентоспроможність країни оцінюється на основі оцінки конкурентоспроможності галузей, які утворюють національну економіку [2].

Велике значення серед факторів конкурентоспроможності продукції має якість продукції.

Якість продукції – це комплекс властивостей та характеристик продукції, які визначають на ринку можливість задоволення потреб споживачів відповідно до її призначення. Це порівняльна характеристика, так як для однієї і тієї ж самої продукції якість може бути високою для одних цілей та низькою для інших. Вона визначається за допомогою сукупності показників, які характеризують надійність, довговічність, функціональність, зручність її використання, вигляд продукції, тощо.

Підвищення якості – є одним із способів конкурентної боротьби, ефективним механізмом завоювання та утримання конкурентних позицій на ринку. Якість продукції має безпосередній вплив на зростання інвестицій, задоволення попиту споживачів, забезпечує вихід підприємства на зовнішні ринки, формує його позитивний імідж. На якість продукції впливають розвиток науково-технічного прогресу, продуктивність праці, технічний контроль, організація виробництва та методи управління ним, ефективність впровадження досвіду зарубіжних та вітчизняних підприємств під час проектування і виготовлення високоякісних виробів, стандартизація, яка відображає відповідність продукції її функціональному призначенню.

У багатьох країнах світу, зокрема у США та в Європі виробники молочної продукції дотримуються більш суворіших стандартів на молоко, ніж в нашій державі.

Для того, щоб українська молочна продукція була конкурентоспроможною на міжнародних ринках, Україна повинна запровадити високі стандарти з безпечності та якості молочної продукції, які вже стали нормою для провідних виробників світу.

12 липня 2019 р. набрав чинності наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока та молочних продуктів», № 118 від 12.03.2019р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України 7 червня 2019 р. за № 593/33 564. Нові вимоги стосуються всіх операторів ринку молока та молочних продуктів незалежно від їх форми власності, за винятком первинного виробництва молока та молозива, що призначені для власного споживання, та приготування, обробки та зберігання в домашніх умовах [3].

Мінімально придатне молоко для переробки має відповідати таким критеріям:

- бактеріальна забрудненість – (≤100 тис./мл);
- КСК – (≤400 тис./мл);
- температура замерзання – (≤ -0,520 °С), тобто, без домішок води;
- не містить інгібіторів.

Затверджені наказом вимоги уже застосовуються до тих операторів ринку молока та молочних продуктів, які здійснюють експорт, або заявили компетентному органу про готовність до здійснення такого експорту.

Нові національні стандарти, що гармонізовані з європейськими, потребують поступового впровадження, тому наказом передбачено перехідний період:

- з 1 січня 2020 р. кількість мікроорганізмів в молоці повинна становити ≤500 тис./мл, а кількість соматичних клітин - ≤500 тис./мл.;

- з 1 січня 2021 р. кількість мікроорганізмів в молоці повинна становити - ≤300 тис./мл і КСК - ≤ 400 тис./мл.

До всіх інших операторів ринку молока та молочних продуктів з 1 січня 2022 р. будуть застосовуватися наступні вимоги:

- кількість мікроорганізмів за 30° С < 100000 колонієутворюючих одиниць/мл (далі - КУО/мл) (за змінною середньою геометричною величиною за двомісячний період за зразками, які відбирають з частотою щонайменше двічі на місяць);
- кількість соматичних клітин < 400000 тис./мл (за змінною середньою геометричною величиною за тримісячний період з частотою щонайменше за одним зразком на місяць, крім випадків, коли компетентним органом буде визначено іншу методологію з метою врахування сезонних коливань рівнів виробництва);

Точка замерзання повинна бути не вище ніж мінус 0,52° С, густина не менше ніж - 1028 грамів на літр (незбиране молоко за температури 20° С), або еквівалент (у повністю знежиреному молоці за температури 20° С) [24].

Оператори ринку мають впровадити процедури, які забезпечують, що молоко або молозиво не вводиться в обіг, якщо воно містить залишки ветеринарних препаратів або інших забруднюючих речовин (у тому числі інгібуючих), щодо вмісту яких встановлено законодавчі обмеження або у кількості, що перевищує максимально допустимі рівні.

Отже, важливими умовами забезпечення та підтвердження високої якості продукції була і залишається сертифікація та стандартизація продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Партута Т. О., Фесенко Т. В. Конкурентоспроможність молокопереробного підприємства та механізм її забезпечення. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 12. С. 91-96.
2. Ільчук М.М., Коновал І.А., Мельникова І. В. Конкурентоспроможність продукції скотарства і птахівництва України в системі євроінтеграції. Монографія. К. «Аграр Медіа Груп». 2015. 321 с.
3. До уваги: нові стандарти безпечності та якості молока. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://pyadycka-gromada.gov.ua/news/1563370261/

Степасюк Людмила Михайлівна **–** кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, e-mail: ludastepasuk@gmail.com

Stepasyuk Ludmila M. **–** PhD of Economics, **associate professor of the Department of Economics,** National University of Life And Environmental Sciences of Ukraine, e-mail: ludastepasuk@gmail.com

УДК 338.242.2

А. Л. Сухорукова
І. І. Недбайло

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: *У статті досліджено причини виникнення конкуренції на підприємствах та запропоновано шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності. Розглянуто критерії оцінювання якості управління конкурентоспроможністю підприємства.*

Ключові слова: механізм управління; глобальна конкуренція; підприємство; конкурентоспроможність; ринок.

MODERNIZATION OF THE ENTERPRISE MANAGEMENT MECHANISM IN THE CONDITIONS OF GLOBAL COMPETITION

Abstract: *The article examines the emergence of competition in enterprises and suggests ways to increase the level of competitiveness. Criteria for assessing the quality of enterprise competitiveness management are considered.*

Keywords: control mechanism; global competition; enterprise; competitiveness; market.

Сучасні ринки торгівлі характеризуються наявністю великої кількості виробників подібних товарів, що призводить до зростання рівня конкуренції. Здатність та ефективність адаптації підприємства до умов конкурентного середовища залежать від рівня його конкурентоспроможності. Явище конкурентоспроможності є головним чинником соціально-економічного розвитку, яке має вплив на суб'єктів господарювання. Так, високий рівень конкурентоспроможності підприємства є запорукою отримання більшого прибутку. Контроль рівня конкурентоспроможності підприємства є необхідним, оскільки кількість попиту на товари залежить від впливу підприємства на зовнішнє середовище. Тому управління конкурентоспроможністю підприємства є важливим чинником на внутрішніх та зовнішніх ринках.

На сьогоднішній день діяльність підприємства не може існувати без конкуренції. Від вдалої розробки маркетингової політики залежить висока конкурентоспроможність підприємства на ринку. Конкурентоспроможність або допомагає підприємству краще функціонувати, або заважає та веде до його банкротства. Найголовнішим завданням підприємства є повне вивчення обраного сегменту ринку, прорахунок виведення та становлення, залучення клієнтів, і найголовніше – дослідження рівня своєї конкурентоспроможності, чи варто взагалі починати свою діяльність.

Розглянувши конкурентоспроможність як економічну категорію, можна стверджувати, що це здатність індивідуального підприємця перевершувати свого опонента в досягненні поставлених цілей на конкурентному ринку. У процесі конкуренції підприємства намагаються знайти причини її виникнення. До основних причин виникнення конкуренції відносять [1]: наявність на ринку кількості виробників подібних товарів; свобода вибору господарської діяльності виробників; відповідність між визначенням попиту та пропозиції; наявність ринку засобів виробництва; слабкість щодо регулювання ресурсами підприємства.

Важливу роль у конкурентному середовищі відіграють дії підприємства. Сучасна парадигма управління конкурентоспроможністю підприємства повинна базуватись на таких тенденціях [2,1]: трансформації ролі споживачів; глобалізації; дезагрегуванні і фрагментуванні ринків; розширенні горизонту та багатовекторності конкуренції; поширенні процесу конвергенції; зростанні попиту на інновації та активізація їх повторного використання.

Відповідно до парадигми управління критеріями оцінювання якості конкурентоспроможності підприємств слід вважати [2]: уміння підприємства розпізнавати загрози для свого існування у динамічному конкурентному середовищі; уміння підприємства реалізувати ідеї антикризового менеджменту і бути стійким до раптових, непередбачуваних змін у ринковому середовищі; уміння виявляти нові можливості, що виникають як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі, у тому

числі формувати нові потреби на основі сформованого інноваційного типу поведінки; уміння отримувати вигоди від виявлених ринкових можливостей, у тому числі вміння переглядати та оптимізувати портфель видів діяльності.

Оцінивши якості та аналізувавши ситуацію конкурентоспроможності на ринку, необхідно зробити висновок щодо рівня конкуренції та можливостях підприємства. Якщо дане підприємство велике та потужне, а виробництво ефективніше ніж у конкурентів, то необхідно не тільки підтримувати стабільність, а й далі розвивати техніку, виробництво, оскільки конкуренти діють відповідно.

Для дослідження конкурентоспроможності підприємства визначають стратегію підприємства, частку ринку, ефективність виробництва та наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Переваги підприємства на ринку залежать від зовнішніх та внутрішніх чинників [3,1]: зовнішні – інвестування у виробництво на рівні регіону чи країни, технічний розвиток, ресурсозабезпеченість та рівень конкуренції; внутрішні – впровадження у виробництво нової техніки, підвищення рівня кваліфікації працівників, формування системи конкурентних відносин у діяльності персоналу.

Оскільки конкуренція займає місце однієї з основних проблем підприємства, то розглянемо два види конкурентних переваг [3,2]: переваги у витратах – здатність підприємства розробляти, випускати та продавати схожий товар, послугу з меншими витратами та за нижчою ціною, порівняно з конкурентами; переваги у маркетингу – здатність підприємства забезпечувати покупця більшою цінністю у формі нової якості товару, його особливих споживчих властивостей або післяпродажного обслуговування, що дає можливість встановлювати більш високі ціни.

Обґрунтовуючи вищесказане можна виділити, що основними шляхами підвищення конкурентоспроможності є виведення на ринок нових видів продукції, зниження ціни на продукцію або послуги, широке використання рекламних заходів, реалізація товару через більшу кількість торгових представників та впровадження інновацій. Керівництво промислового підприємства повинно простежувати зміни, що відбуваються в умовах господарювання і проводити різноманітні перетворення в політиці ведення виробництва та реалізації товарів.

Для високого рівня конкурентоспроможності підприємство повинно орієнтуватись на наявних та потенційних споживачів, адже вони є основою нормального функціонування фірми. Задоволення потреб клієнтів допоможе даному підприємству завойовувати обраний сегмент ринку та забезпечить його досить високий рівень конкурентоспроможності. Також управління конкурентоспроможності підприємства повинне бути спрямованим на подолання негативних чинників, котрі впливають на рівень конкурентоспроможності й застосування позитивних для його підвищення, правильне винесення управлінських рішень та їх подальше забезпечене виконання [4].

Отже, конкурентоспроможність є важливою характеристикою діяльності підприємства, але її підвищення не повинно ставати самоціллю. Варто орієнтуватися на те, щоб конкурентоспроможність пропозиції, наявних ресурсів і менеджменту підприємства були достатні для реалізації вибраної конкурентної стратегії та отримання бажаних результатів діяльності.

Таким чином, конкуренція змушує виробників впроваджувати у виробничі процеси, нові технології, щоб знизити витрати виробництва. Підприємство підвищує якість продукції і привертає увагу нових покупців, а отже збільшує власний прибуток. Для ефективного функціонувати на ринку недостатньо тільки оцінити конкурентоспроможність підприємства, необхідно бути готовим до різних ситуацій. Тому керівництво повинне сприяти конкурентоспроможності підприємства постійно вносивши зміни, вдосконалюючись та керуючи всіма процесами на підприємстві, які забезпечують свою конкурентну перевагу. Високий рівень конкурентоспроможності підприємства досягається завдяки ефективному застосуванню менеджменту на виробництві, його постійному вдосконаленню та адаптації до зовнішніх і внутрішніх умов життєдіяльності компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАННОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуль І. Г. Конкуренція і монополія в ринковій економіці: лекція з навчальної дисципліни «Економічна теорія». Львів: Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, 2018. 13 с.

2. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 569 с.

3. Дашко І. М. Шляхи підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в ринкових умовах. Ефективна економіка, 2018. С. 45-49.

4. Скиба Г.І. Конкурентоспроможність як категорія і як властивість підприємства, що функціонує

в умовах ринкової економіки. Облік і фінанси, 2012. № 1. С. 135-138.

Сухорукова Анна Леонідівна, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри менеджменту та маркетингу, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: a.l.sukhorukova83@gmail.com

Недбайло Ірина Іванівна, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв

Sukhorukova Anna Leonidivna, candidate of sciences in public administration, Associate Professor of Management and Marketing, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: a.l.sukhorukova83@gmail.com

Nedbaylo Irina Ivanivna, student of the Faculty of Accounting and Finance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv

УДК 338.48

О. В. Тептя[1]
О. О. Хміль[2]

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

[1]ВФ ТОВ «Металхолдинг»
[2]Вінницький національний технічний університет

Анотація. *У статті розглянута роль прибутку як ключового показника діяльності підприємства. Визначено, що в сучасних умовах значна частка підприємств взагалі не отримує прибутку, що призводить до їх ліквідації та банкрутства. Обгрунтовано, що прибуток є метою, результатом, стимулом і чинником економічної безпеки діяльності підприємства.*
Ключові слова: прибуток; управління прибутком; використання прибутку; рентабельність.

MODERN APPROACHES TO PROFIT MANAGEMENT ENTERPRISES

Abstract. *The article considers the role of profit as a key indicator of enterprise activity. It is determined that in modern conditions a significant proportion of enterprises do not make a profit at all, which leads to their liquidation and bankruptcy. It is substantiated that profit is the goal, result, incentive and factor of economic security of the enterprise.*
Keywords: profit; profit management; use of profits; profitability.

Розвиток ринкових відносин в Україні потребує підвищення ефективності господарювання, однак останнім часом відбулося значне погіршення ситуації, зменшення обсягів виробництва, зниження його рентабельності, скорочення інвестицій. Специфічні умови функціонування ринкової економіки в Україні, слабкість реального сектора господарства, що переважає орієнтацію бізнесу на сферу обігу, підвищений підприємницький ризик, потреби первісного нагромадження капіталу обумовлюють у якості найбільше прийнятних для економічних суб'єктів цілі надприбутковості. Це стискає тимчасові рамки управлінського циклу (у короткостроковому періоді надприбуток нормальний і типовий), так що поточні інтереси, ставляться вище перспективних, стратегічні цілі спрощуються, з'єднуючись змістовно і за часом. Більш того, висловлюється думка, що економічна політика, що генерує умови одержання надприбутку, обмежує перспективи розвитку підприємницького сектора і для відновлення української економіки необхідно в числі інших умов вирівнювання прибутковості її різноманітних секторів.

Таким чином, не кожний суб'єкт господарської діяльності має можливість самотужки вийти з фінансової кризи. Одержання ним прибутку й перспективи існування можуть ґрунтуватися на економічній мімікрії, пристосуванні до зовнішнього середовища.

Суб'єкт ринку не лише повинен мати достатній потенціал для формування стратегії, адекватної зовнішньому і внутрішньому середовищу, але й у стані використовувати свої ресурси для перебудови зовнішнього середовища, безумовного застосування його сприятливих можливостей і запобіганню прихованих загроз, орієнтації діяльності на одержання достатнього прибутку в довгостроковому періоді.

В практичній діяльності перед фінансовим менеджером постійно виникає необхідність співставлення різних аспектів діяльності підприємства і необхідних висновків з цього. Це обумовлено такими обставинами:

1) за допомогою такого аналізу контролювати фінансовий стан власного підприємства, що дозволить заздалегідь, в разі погіршення внести необхідні зміни у діяльність підприємства і уникнути банкрутства;

2) встановлення залежності між фінансовими показниками діяльності власного підприємства дає можливість порівняти їх з результатами, досягнутими виробничими конкурентами чи іншими ринковими суб’єктами;

3) для підприємницького успіху важливо не вступати у ділові відносини з сумнівними партнерами, які неспроможні своєчасно або взагалі сплатити поставлену продукцію, повернути борги, забезпечити ефективну кооперацію виробництва тощо.

З огляду на це кожному підприємству потрібно систематично проводити аналіз формування, використання і розподілу прибутку, знати величину чистого прибутку, його складові частини і основні тенденції їх зміни.

Оцінку інтенсивності та ефективності діяльності підприємства проводять в абсолютному вираженні за показником прибутку, а у відносному за показником рентабельності. Рентабельність – це відносний показник, що характеризує рівень ефективності (доходності) діяльності підприємства.

Показники рентабельності повніше, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати роботи підприємства, оскільки їх величина показує співвідношення прибутку з наявними або використаними ресурсами.

У збільшенні прибутку та високій рентабельності зацікавлені як самі підприємства, так і держава, оскільки з одного боку, це є прямим джерелом виробничого і соціального розвитку підприємства, а з другого - це є забезпечення бюджету сталими і зростаючими надходженнями.

Високий рівень рентабельності дає перевагу будь-кому підприємству в залученні інвестицій, в одержані кредитів, у виборі постачальників, що визначає його конкурентоспроможність, а також ступінь його незалежності від зміни ринкової кон'юнктури. У зв'язку з цим питання економічного аналізу рівня рентабельності з метою виявлення резервів для її підвищення має важливе значення. На кожному підприємстві необхідно систематично проводити аналіз формування використання і розподілу прибутку, знати величину чистого прибутку, його складові частини і основні тенденції їх зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисенко М.П. Стан та тенденції розвитку сучасного підприємства: монографія / За ред. д. е. н., проф. М.П. Денисенка. — К.: ДКС центр, 2019. — 464 с.

2. Денисенко М. П., Захарова Ю. І. Заходи підвищення прибутковості підприємства. Агросвіт. 2020. № 1. С. 24–28. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.1.24

Тептя Олександр Вікторович, директор ТОВ «Металхолдинг», Вінниця, e-mail: teptya@icloud.com

Хміль Оксана Олександрівна, студент групи МФКз-18бз, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: oks123@gmail.com

Teptya Oleksandr V., Director of Metalholding LLC, Vinnytsia, e-mail: teptya@icloud.com

Khmil Oksana O., student of MFKz-18bz group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: oks123@gmail.com

УДК 657

Н.В. Тлучкевич

ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Луцький національний технічний університет

Анотація. *Охарактеризовано значення управлінського обліку в системі управління підприємством. Обгрунтовано, що саме управлінський облік та звітність є основними в процесі інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень. Розглянуто поняття управлінської звітності та інших видів не фінансової звітності. Наголошено на важливості управлінської облікової політики.*

Ключові слова: управління; управлінський облік; управлінська звітність; облікова політика.

ACCOUNTING ASPECTS OF ENTERPRISE MANAGEMENT

Abstract. *The importance of management accounting in the enterprise management system is described. It is substantiated that management accounting and reporting are the main in the process of information support of management decisions. The concept of management reporting and other types of non-financial reporting is considered. The importance of management accounting policies is emphasized.*

Keywords: management; managerial accounting; management reporting; accounting policy.

Управління будь яким економічним суб’єктом потребує належного інформаційного забезпечення. Зокрема, це стосується інформації про результати господарських процесів – постачання, виробництво, збут, а також і інших об’єктів обліку та управління. Основним джерелом інформаційного забезпечення системи управління є бухгалтерський облік, як одна із функцій управління, а саме управлінський (внутрішньогосподарський) облік. При цьому, ефективність роботи економічних суб’єктів залежить і від правильного підходу як до процесу управління в цілому, так і процесу прийняття управлінських рішень.

У науковому колі значення обліку в процесі управління розглядають з фінансової та управлінської точок зору. Дослідженням теорії і практики, методики й організації управлінського обліку та звітності, інформаційного забезпечення системи управління займалися Задорожний З-М.В., Крупка Я.Д. [1], Куцик П.О. [2], Калюжна Н.Г. [3], Кучерява М.В. [4], Макаренко В.Ю. [5], Нестеренко О.О. [6], Садовська І.Б., Нагірська К.Є. [7,8] та інші.

Згідно Закону України [9] «внутрішньогосподарський (управлінський) облік – система збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством» [9].

Інформація управлінського обліку систематизується у відповідній звітності – управлінській звітності, яка використовується для прийняття управлінських рішень. При цьому, призначення управлінської звітності залежить від мети її формування, а склад і наповнення від потреб управління.

Досить часто поняття управлінської звітності трактують ширше, що залежить від обсягів охоплення даних підприємства для складання звітності і кінцевого користувача. Так, Куцик П.О. пропонує використовувати термін «внутрішньокорпоративна управлінська звітність – це система взаємопов’язаних показників, що визначають фінансові та інші (виробничі, технологічні тощо) результати діяльності корпоративного об’єднання в грошовому та натуральному вимірах, що грунтуються на відображенні поточних і передбачуваних явищ (подій) господарської діяльності корпоративного об’єднання загалом і в розрізі сегментів управлінського поділу (види діяльності; види продуктів виробництва; підприємства, що входять до його складу; центри відповідальності, для потреб управління тощо)» [2].

Разом з тим, все більше для управлінських потреб акцентують увагу на формуванні зовсім інших видів звітності – не фінансової звітності, інтегрованої звітності. Як зауважує Садовська І.Б. «управлінський облік є основним постачальником релевантної облікової і не фінансової інформації для ефективного прийняття рішень задля підтримки і збільшення вартості економічного суб’єкта» [8].

Обґрунтовує необхідність застосування показників саме не фінансової звітності Кучерява М.В. «порядок розкриття результатів оцінки якості фінансової звітності через відображення таких даних у не фінансовій звітності підприємств, зокрема у звіті про управління. Розкриття інформації про ефективність системи управління якістю на підприємстві, яка включає у тому числі результати оцінки, створить передумови для посилення відповідальності керівництва підприємства за якість фінансової звітності та сприятиме зростанню іміджевого значення не фінансової звітності для підприємства» [4].

У своїх дослідженнях Макаренко В.Ю. під інтегрованою звітністю розуміє «норму корпоративної звітності, яка описує процес, який базується на інтегрованому мисленні, в результаті якого створюється інтегрований звіт, який надає комплексну інформацію про те, як стратегія, управління, результати та перспективи організації діяльності в контексті зовнішнього середовища, використовуючи капітали, ведуть до створення вартості протягом короткострокового, середньострокового і довгострокового періоду, що дає можливість оцінити ефективність прийнятих управлінських рішень та визначити стратегічні аспекти розвитку» [5]. З цього приводу Нестеренко О.О. зауважує, що ключовим поняттям терміну «інтегровано звітність» є інтегрований звіт, значення якого полягає у наданні інформаційної підтримки в пошуку резервів сталого розвитку і вдосконаленні діяльності підприємства за означеними напрямами» [6].

Садовська І.Б. та Нагірська К.Є. вважають, що «професійні фахівці з управлінського обліку мають забезпечити менеджмент економічних суб'єктів інформацією про фактори впливу на зростання вартості бізнесу, які необхідно враховувати при плануванні, бюджетуванні, діяльності та підготовці бухгалтерської та описової документації для складанні інтегрованої звітності. Відповідно, фахівці з управлінського обліку несуть відповідальність перед стейкхолдерами та іншими зацікавленими особами за власне професійне судження, яке є основним індикатором підготовленої інформації для прийняття управлінських рішень» [8].

Отже, для належного інформаційного забезпечення системи управління слід застосовувати таку облікову систему, яка відповідає поточним та стратегічним потребам менеджменту, що забезпечить прийняття належних управлінських рішень. При цьому, ведення управлінського обліку на практиці вимагає формування належної його облікової політики, яка є своєрідним захистом не лише управлінського обліку, а й обліку в цілому при будь-яких зовнішніх перевірках. Для інформаційних потреб системи управління при формуванні індивідуальної управлінської облікової політики економічного суб'єкта слід передбачити детальне розкриття не лише методики управлінського обліку, а й інших його складових – аналізу, бюджетування і контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Задорожний З-М.В., Крупка Я.Д. та ін. Стан і перспективи розвитку бухгалтерського і управлінського обліку в умовах глобалізації : монографія. Тернопіль: ВПЦ «Університетська думка», 2020. 295 с.

2. Куцик П.О. Сучасне трактування, склад і особливості формування управлінської звітності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. Львів. 2014. № 797. С. 248-254.

3. Калюжна Н.Г. Адекватність як інтегральна характеристика якості управлінської інформації: теоретичні передумови забезпечення. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. №2. С. 108-120.

4. Кучерява М.В. Оцінка якості фінансової звітності: методичні підходи та організація: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2019. 24 с.

5. Макаренко В.Ю. Організаційно-методичне забезпечення формування інтегрованої звітності: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.09. Харків, 2019. 25 с.

6. Нестеренко О.О. Методологія та організація формування інтегрованої звітності: автореф. дис. … д-р екон. наук: 08.00.09. Харків, 2018. 40 с.

7. Садовська І.Б. Розвиток теорії, методології і практики управлінського обліку: інституціонально-інжинірингові аспекти: автореф. дис. … д-р екон. наук: 08.00.09. Київ, 2018. 39 с.

8. Садовська І.Б., Нагірська К.Є. Розвиток управлінського обліку та роль бухгалтерського судження в умовах світових інтеграційних процесів. *Бухгалтерський облік, оподаткування та контроль в умовах міжнародної економічної інтеграції*: збірник тез доповідей всеукр. наук.- практ. конф. (10 жовтня 2019 р.) / відп. ред. Є.В. Калюга. К.: НУБіП України, 2019. 343 с. С. 146-148.

9. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України» від 16.07.1999р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення 05.02.2022).

Тлучкевич Наталія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: n_tluchkevych@ukr.net.

Tluchkevych Nataliia V. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Accounting and Auditing, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: n_tluchkevych@ukr.net.

УДК 65.016:658

В. І. Торопова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Український державний університет залізничного транспорту

Анотація: *У статті встановлено, що в сучасних умовах господарювання забезпечити гідні конкурентні позиції підприємствам залізничного транспорту на ринку транспортно-логістичних послуг не можливо без активної інноваційної діяльності. Для підприємств залізничного транспорту застосування моделі відкритих інновацій ще не є запорукою успіху. Доведено, що в шерінг може стати основою для забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту в умовах трансформації світової та національної економіки і дозволить нарощувати синергетичний ефект. Існують чотири основні моделі шерінгу інноваційних ресурсів для підприємств залізничного транспорту (шерінг обладнання, шерінг персоналу, шерінг інжинірингових команд, шерінг ідей і розробок).*

Ключові слова: інновація, підприємство, залізничний транспорт, ефективність, шерінг.

ENSURING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES

Abstract: *It is established in the article that in modern economic conditions it is impossible to provide decent competitive positions to railway transport enterprises in the market of transport and logistics services without active innovation. For railway undertakings, the application of the open innovation model is not yet a guarantee of success. It is proved that sharing can be the basis for ensuring the effectiveness of innovative activities of railway transport enterprises in the transformation of the world and national economies and will increase the synergistic effect. There are four main models for sharing innovative resources for railway transport companies (equipment sharing, staff sharing, engineering team sharing, idea and development sharing).*

Key words: innovation, enterprise, railway transport, efficiency, sharing.

В сучасних умовах функціонування, що наразі характеризуються глобалізаційними процесами, тотальною цифровізацією, інформатизацією, гіперконкуретнцією, забезпечити ефективність господарювання підприємств залізничного транспорту та їх конкурентоспроможність на внутрішньому та світовому ринку транспортно-логістичних послуг можливо лише за рахунок своєчасної та якісно організованої інноваційної діяльності. А визначення нових інструментів для активізації інноваційної діяльності стане базисом для формування стратегій розвитку підприємств залізничного транспорту та буде основою для розробки їх інноваційної політики.

Інноваційна діяльність, яка є запорукою забезпечення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту, а також їх соціально-економічного розвитку, сьогодні трансформується, адже суб’єкти господарювання функціонують в умовах становлення цифрової економіки, де реальністю є штучний інтелект і нейромережі, багаторазово переважаючі калькулятивні та когнітивні здатності людини. Цифрова економіка стає базовою реальністю функціонування сучасних підприємств. Володіння технологіями обробки великих масивів даних, поширення інтернету і дешевизна пристроїв, що забезпечують доступ до нього, привели до появи соціальних мереж і віртуальних сервісів, які дозволяють знизити гостроту проблем, що до сьогодні обмежували інноваційний розвиток сучасних підприємств, перш за все, це проблема обмеженості ресурсів (за рахунок об'єднання великої кількості зацікавлених акторів в єдину мережу стало можливим її вирішення). Цифрова економіка створила підґрунтя для активізації шерінгу.

Термін «Шерінг» (англ. sharing - ділитися, спільно використовувати) прийшов до нас з англомовної літератури [1], де їм стали позначати сукупність сервісів (таких як Airbnb, Uber, YouTube, BlaBlaCar та ін.), які забезпечують індивідам отримання додаткової вигоди або компенсації своїх витрат шляхом надання іншому індивіду недовикористаного ресурсу (товару, послуги). При цьому така

вигода не є основним джерелом доходу індивіда, а ресурс передається у тимчасове користування, без права розпорядження. У сьогоденному дискурсі застосовуються також терміни економіка спільного користування, економіка коллаборативного споживання, шерінг-економіка, економіка обміну, часткова економіка, економіка взаємодопомоги, економіка взаємності, економіка довіри.

Слід зазначити, що ідея спільного користування не нова. Пул так званих «суспільних благ», відомих і детально вивчених, і являє собою прообраз сучасного шерінгу. Суспільним є те благо, утримувати яке дуже дорого одному або декільком власникам, в той же час його існування приносить суспільству позитивні ефекти: громадські бібліотеки та лазні, громадські школи, лікарні, притулки, армія. Крім того, сервіси прокату автомобілів, інструментів, спортивного інвентарю та одягу були популярні і в доцифровий період. Однак саме цифрові технології зробили шерінг однією з десяти найперспективніших сфер економіки за рахунок швидкості отримання необхідного блага, а також довіри, яка забезпечується платформами, що надають бажані блага. Тобто шерінг це не лише прокат - це сукупний синергетичний ефект, який отримує суспільство від використання активів, які простоюють, причому важливо, що мета прокату - отримання прибутку, а мета шерінгу - поділ витрат, а корисність шерінгу прямо пропорційна кількості взаємодіючих агентів. Отже вцілому, шерінг - мережа економічних суб'єктів, здатних на основі цифрових технологій виявляти, акумулювати і використовувати незадіяні в даний момент активи з метою отримання додаткової корисності.

Крім того, в умовах становлення цифрової економіки виникла та знайшла своє активне застосування концепція відкритої інновації, яка теоретично була обґрунтована Г. Чесбро та ін. [2]. У статті «Відкриті інновації: наступне десятиліття» Дж. Вестом [3] були узагальнені напрацювання А. Солтера, В. Ванавербек, Г. Чесбро, де автори підтвердили ефективність даної бізнес-моделі в поточних умовах і виявили деякі особливості розвитку цієї концепції в майбутньому.

Відкриті інновації мають на увазі використання цільових потоків знань для прискорення внутрішніх інноваційних процесів, а також для розширення ринків для більш ефективного використання інновацій. Теорія відкритих інновацій визначає процес досліджень і розробок як відкриту систему. Компанія може залучати нові ідеї і виходити на ринок з новим продуктом не тільки завдяки власним внутрішнім розробкам, але також у співпраці з іншими організаціями [3].

Підприємства залізничного, транспорту, не зважаючи на реструктуризацію залізничної галузі, функціонують в єдиному техніко-технологічному ланцюгу, а тому в їх інноваційній діяльності переважає єдиний інноваційно-технологічний цикл із застосуванням принципів спільного використання ресурсів для досягнення інноваційних цілей. Зважаючи на все вищезазначене в якості основи забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту слід використовувати шерінг інноваційної діяльності.

За таких умов загальна економічна ефективність буде визначатись цілою низкою локальних ефектів: використання узгоджених трансфертних цін на роботи та послуги між учасниками кооперації; концентрація фінансових ресурсів, що спрямовуються на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи; відпрацювання виробничих процесів і перевірка якості і дієздатності нових бізнес-моделей; оптимізація обсягів виробництва для тих продуктів, для яких дрібні і середні масштаби випуску є економічно необґрунтованими; забезпечення стійкості холдингової структури до ситуацій банкрутства в умовах ринку. Слід виділити основні моделі шерінгу інноваційних ресурсів для підприємств залізничного транспорту:

1. Шерінг обладнання (центри технологічних компетенцій). Даний напрямок активно розвивається з 2008 р. Ефективність створення подібних центрів пов'язана з великою кількістю малих і середніх промислових підприємств, які мають потребу в високоефективному виробничому і лабораторному устаткуванні, але не можуть самостійно профінансувати його придбання. Створення центрів, оснащених подібним обладнанням, або оренда машино-годин високотехнологічного обладнання у великих підприємств довели свою ефективність. Подібний підхід дозволяє підвищити коефіцієнт використання обладнання і забезпечити швидку окупність інвестицій.

2. Шерінг персоналу. Даний вид спільного використання ресурсів дозволяє ділитися висококваліфікованими кадрами або використовувати команди професіоналів як вид інвестиційного ресурсу при реалізації інвестиційно та інноваційних проектів.

3. Шерінг інжинірингових команд. Стартувавши як різновид шерінгу персоналу, даний напрямок отримав самостійний розвиток в рамках моделей аутстаффінгу - залучення необхідних кадрів для вирішення проектних завдань на тимчасовій основі з використанням послуг компанії-посередника.

4. Шерінг ідей і розробок. Дана модель найбільш близька до концепції відкритих інновацій. В

рамках шеринга ідей передбачається створення платформ, що агрегують ідеї і розробки будь-якої предметної області, а також забезпечують доступ до спільної роботи над НДДКР і комерціалізацією їх результатів.

Для підприємств залізничного транспорту, що входять в коопераційні мережі і не пов'язаних відносинами перехресного володіння капіталом, переваги полягають в стратегічній та операційній гнучкості, яка також пов'язана з більш високим рівнем виробничих та інформаційних ризиків.

В сучасних умовах господарювання забезпечити гідні конкурентні позиції на ринку транспортно-логістичних послуг не можливо без активної інноваційної діяльності. Однак, останнім часом даний вид господарювання втратив свою результативність, а тому не дозволяє отримати бажаних результатів. Дослідження показали, що для підприємств залізничного транспорту застосування моделі відкритих інновацій ще не є запорукою успіху. Шерінг, що уособлюючи собою провідний тренд споживчої поведінки в цифрову економіку, стане основою для забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту в умовах трансформації світової та національної економіки та дозволить нарощувати синергетичний ефект для всіх учасників, залучених до процесу спільної інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Botsman R., Rogers R. What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption. 2010. 304 p.
2. Chesbrough H. Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology HBS Press, 2003. 207 p.
3. West, J., Salter, A., Vanhaverbeke, W., Chesbrough H. Open innovation: The next decade. Research Policy. 2014. Vol. 43. pp. 805–811.

Торопова Владислава Ігорівна – аспірантка кафедри маркетингу, комерційної діяльності та економічної теорії, Український державний університет залізничного транспорту, Харків, e-mail: toropova777@ukr.net

Toropova Vladyslava I. – graduate student at the Department Marketing, Commercial Activity and Economic Theory, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv, e-mail: toropova777@ukr.net

УДК 338.48

Д. Д. Торопова

КОМПЛЕМЕНТАРНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Український державний університет залізничного транспорту

Анотація. *Досліджено особливості виникнення терміну комплементарності і трактування даної категорії в різних галузях знань. Розкрито підходи до розгляду вченими змісту категорії комплементарного розвитку підприємств. Доведено доцільність комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії і формування теоретико-методологічного базису його забезпечення. Розкрито зміст наукової категорії комплементарний розвиток підприємств туристичної індустрії.*

Ключові слова: *підприємства туристичної індустрії, комплементарність, комплементарний розвиток, міжсуб'єктна взаємодія, теоретичні аспекти.*

COMPLEMENTARY DEVELOPMENT OF TOURISM INDUSTRY ENTERPRISES

Abstract. *The features of the emergence of the term complementarity and interpretation of this category in various fields of knowledge are studied. Approaches to the consideration by scientists of the content of the category of complementary development of enterprises are revealed. The expediency of complementary development of tourism industry enterprises and the formation of a theoretical and methodological basis for its provision is proved. The content of the scientific category complementary development of tourism industry enterprises is revealed.*

Keywords: *tourism industry enterprises, complementarity, complementary development, intersubject interaction, theoretical aspects.*

Поняття комплементарності останнім часом починає активно використовуватися у різних галузях знань: у філософії, фізиці, хімії, генетиці, біології, психології, соціології, праві, економіці і менеджменті. Зокрема в біохімії комплементарність – взаємна відповідність в хімічній будові двох макромолекул, яка забезпечує їх взаємодію. У математиці комплементарними називаються кути, що утворюють у сумі прямий «правильний», ідеальний кут. Свого часу вчені називали комплементарними такі кольори, які в результаті взаємодії утворювали білий – «ідеальний» колір. Комплементарність в молекулярній біології – взаємна відповідність, що забезпечує зв'язок доповнюючих одна одну структур. У сучасній географічній науці дане поняття використовується при формуванні методологічних підходів до обґрунтування новітніх напрямів досліджень синкретичних єдностей, якими є, наприклад, геоекосистеми. У сучасній політології про поняття комплементарності йде мова зокрема в дослідженні К. Завершинського, який обґрунтовує необхідність методологічної комплементарності у дослідженні динаміки політичних інститутів [1]. В економіці часто цей термін пов'язують з поняттям взаємодоповнюваності товарів, яка виникає у випадку, коли володіння одним товаром спричиняє сталу потребу в іншому товарі [2]. На думку В. Колтун доцільним є застосування когнітивного потенціалу поняття комплементарності для дослідження складних відкритих динамічних систем і відповідних процесів, що відносяться до сфери публічного управління. Зокрема автор розглядає комплементарність як іманентну властивість феномену місцевого самоврядування і визначає її як атрибутивну властивість органів даного рівня до взаємодоповнення та взаємовпливів. У свою чергу В. Липов, розглядаючи вплив ринкових інститутів на формування інститутів державного устрою, використовує поняття інституціональної комплементарності, яка відображає якість інтегративної цілісності соціально-економічних систем [1].

Аналізуючи визначення комплементарності в різних сферах наукових знань В. Геєць зазначає, що комплементарність як поняття, яке, по суті, використовується в молекулярній біології, має підстави використовуватися і в суспільному та економічному житті. Оскільки єдність в економіці, яка формується за рахунок проявів комплементарності і взаємодії двох або більше економічних суб'єктів, повинна супроводжуватися паралельними крос-культурними змінами, які в свою чергу є результатом економічного розвитку та підвищення матеріального становища людей, у підсумку знаходять відчуття захищеності та здатності до самовираження [3].

Підтримують таку думку й інші вчені. Так, на думку ряду вчених, концепція комплементарності

виходить з того, що множина організацій, або послуг, або теорій, ґрунтуючись на різних системах відносин, взаємно доповнюють одна одну і можуть бути використані для побудови системи більш високого рівня [4]. Досліджуючи систему та її ключові елементи вчені виділяють два ключових підходи до розгляду явища комплементарності: лінійний підхід – за яким елементи в системі мають однаковий вплив один на одного і при їх функціонуванні виникає комплементарність; ієрархічний підхід – за яким один з елементів системи виконує провідну роль, а інші його доповнюють, що призводить до зростання ефективності їх функціонування та системи загалом [5].

Знайшло відображення в наукових працях і поняття комплементарного розвитку підприємств, що є об'єктом дослідження. Зокрема колектив вчених [6] комплементарний розвиток розглядають як узгоджений та взаємодоповнюючий розвиток окремих елементів економічної системи, ефективна взаємодія яких забезпечує формування синергетичного ефекту та сприяє подальшому розвитку економічної системи в цілому. О. Бородіна надає визначення комплементарного розвитку агросфери, що, як зазначає автор, характеризує такі зв'язок і взаємодію між аграрним та сільським розвиток, за яких на основі взаємодоповнюваності зростає ефективність аграрної галузі та якість життя сільських спільнот, забезпечується розширене відтворення виробничих і соціальних ресурсів села із застосуванням інноваційних управлінських рішень стратегічного спрямування. При цьому основними ознаками комплементарного розвитку агросфери визначено наступні: виробництво безпечного і високоякісного продовольства у достатній кількості та екологічно безпечним способом, яке супроводжується формуванням привабливого для проживання сільського середовища [3].

На сучасному етапі прискорених турбулентних змін на ринку особливої уваги потребує вивчення змісту і ключових властивостей комплементарності в аспекті забезпечення сталого інноваційного зростання бізнес-суб'єктів, зокрема підприємств туристичної індустрії. Сформувати нові можливості для реалізації міжсуб'єктної взаємодії у сфері туризму при збереженні балансу інтересів зацікавлених сторін можливо на основі забезпечення комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії. Останній слід розглядати як процес якісних трансформаційних змін у системі забезпечення діяльності підприємств туристичної індустрії та взаємодії суб'єктів даної сфери в процесі створення ними конкурентоспроможного туристичного продукту з урахуванням вимог збалансованості інтересів стейкхолдерів. Такого роду зміни можливо забезпечити на основі використання інноваційних механізмів та інструментів взаємодії підприємств туристичної індустрії, застосування яких в діяльності суб'єктів даної сфери сприятиме розширенню можливостей для реагування на різноманітні виклики внутрішнього і зовнішнього середовища та мінімізації ризику.

Для забезпечення сталого зростання підприємств туристичної індустрії доцільним є застосування комплексу комплементарних активів, що включає рекреаційний потенціал, інфраструктуру, цифрові активи, організаційний капітал, результати інтелектуальної діяльності та ін. Основою моделі комплементарного розвитку підприємств туристичної індустрії має стати: безперервне удосконалення процесів та підвищення ефективності діяльності підприємств; алгоритм вибору альтернатив виходячи з поставлених цілей та ступеня їх впливу на бізнес-процеси підприємств; комплементарна консолідація ресурсів підприємств, що залучаються до створення якісного туристичного продукту; інвестиційне забезпечення інноваційних процесів за рахунок мобілізації власних засобів та диференціації інвестиційних рішень у процесі інноваційного розвитку підприємств туристичної індустрії; своєчасний аналіз та оцінка результатів діяльності; оцінка збалансованості розвитку підприємств; діагностика ефективності реалізації проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Koltun V. Complexiti as the immunental properties of local-self-governance phenomenon. *Relevant issues of development and modernization of the modern science: the experience of countries of eastern Europe and prospects of Ukraine*: monografia. Latvia: Riga, 2018. P. 160-182.

2. Комплементарність. *slovnyk.ua: веб-сайт*. URL: https://slovnyk.ua/ (дата звернення: 15.01.2022).

3. Бородіна О. С. Комплементарний розвиток аграрної сфери України: дис. … канд. екон. наук: 08.00.03 / ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України». Київ, 2018. 211 с.

4. Колтун В. С. Комплементарність як парадигма місцевого самоврядування: методологічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 4. С. 104-108.

5. Пілевич Д. С. Сутність комплементарної інвестиційної політики держави. *Вісник Чернігівського*

державного технологічного університету. 2013. № 4 (70). С. 127-132.
6. Гончаров В. М., Мартинов А. А. Формування адаптивної системи комплементарного розвитку АПК та суміжних галузей економіки України. *Вісник економічної науки України*. 2014. № 1. С. 24-27.

Торопова Дарія Дмитрівна, аспірант кафедри маркетингу, комерційної діяльності та економічної теорії, Український державний університет залізничного транспорту, Харків, e-mail: toropova_dd@ukr.net.

Toropova Daria D. – Post-graduate Student of the Department of Marketing, Commercial Activity and Economic Theory, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv, e-mail: toropova_dd@ukr.net.

УДК 658.15

Ю. М. Тютюнник
С. В. Тютюнник

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ МАЙНОВОГО СТАНУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Полтавський державний аграрний університет

Анотація. *У статті досліджено побудову скороченого аналітичного балансу, визначено позитивні характеристики майнового стану малого підприємства за інформацією активу і пасиву.*

Ключові слова: майнових стан, скорочений аналітичний баланс, горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз.

FEATURES OF EVALUATION OF THE PROPERTY STATE OF SMALL ENTERPRISES

Abstract. *The construction of brief analytical balance is investigational in the article, positive descriptions of the property state of small enterprise are certain on information of asset and passive voice.*

Keywords: *property the state, brief analytical balance, horizontal analysis, vertical analysis.*

Важливим напрямом загального оцінювання фінансового стану малих підприємств є аналіз їх майнового стану за інформацією балансу (форма № 1-м Фінансової звітності малого підприємства). Майновий стан – це одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюється склад, розміщення, структура та динаміка активів (майна) і пасивів (власного капіталу та зобов'язань). Форма і склад статей балансу малого підприємства визначаються НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [1].

Найбільш розповсюджена методика дослідження майнового стану підприємства передбачає побудову скороченого аналітичного балансу, який утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за складом та економічним змістом статей і доповнення його розрахунковими показниками структури і динаміки майна та джерел формування капіталу [2, с. 50].

Враховуючи структурну побудову активу і пасиву форми № 1-м «Баланс», у табл. 1 і 2 наведений варіант активу і пасиву скороченого аналітичного балансу малого підприємства. Залежно від змісту інформації вихідного балансу актив і пасив скороченого аналітичного балансу можуть бути розширені за рахунок включення додаткових видів майна (джерел формування капіталу), що є важливими для функціонування конкретного підприємства. З іншого боку, може бути й скорочення кількості показників табл. 1 і 2.

Таблиця 1

Актив скороченого аналітичного балансу малого підприємства

№ з/п	Вид активів (майна)	Порядок розрахунку за даними форми № 1-м (рядки)
	Майно – всього	1300
1.	Необоротні активи	1095
1.1	Основні засоби	1010
1.2	… (можуть наводитись інші види необоротних активів)	…
2.	Оборотні активи	1195
2.1	Запаси	1100
2.1.1	Готова продукція	1103
2.2	Поточні біологічні активи	1110
2.3	Поточна дебіторська заборгованість	1125+1135+1155
2.4	Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	1160+1165
2.5	Витрати майбутніх періодів	1170
2.6	Інші оборотні активи	1190
3.	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200

Таблиця 2

Пасив скороченого аналітичного балансу малого підприємства

№ з/п	Вид пасивів (джерел формування капіталу)	Порядок розрахунку за даними форми № 1-м (рядки)
	Джерела формування капіталу – всього	1900
1.	Власний капітал	1495
1.1	Зареєстрований (пайовий) капітал	1400
1.2	… (можуть наводитись інші види власного капіталу)	…
2.	Зобов'язання і забезпечення	1595+1695+1700
2.1	Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595
2.2	Поточні зобов'язання	1695
2.2.1	Короткострокові кредити банків	1600
2.2.2	Поточна кредиторська заборгованість	1610+1615+1620+1625+1630
2.2.3	Інші поточні зобов'язання	1690
2.3	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700

Інформація скороченого аналітичного балансу досліджується з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу. Горизонтальний (часовий) аналіз передбачає розрахунок абсолютних та відносних змін величин видів активів і пасивів у динаміці. Показниками горизонтального аналізу скороченого аналітичного балансу є: величини майна (джерел формування капіталу) та їх видів станом на кінець базового і звітного періодів; абсолютні зміни видів активів (пасивів) (у тисячах гривень); відносні зміни видів активів (пасивів) (у відсотках або разах).

Вертикальний (структурний) аналіз передбачає дослідження структури активу і пасиву балансу, тобто частки окремих видів майна і джерел формування капіталу у валюті балансу та підсумку його розділів. Показниками вертикального аналізу скороченого аналітичного балансу є: частка окремих видів майна (джерел формування капіталу) у валюті балансу та підсумку його розділів станом на кінець базового і звітного періодів; зміни частки (у відсоткових пунктах).

Під час оцінювання майнового стану підприємства прийоми горизонтального і вертикального аналізу скороченого аналітичного балансу тісно поєднуються та взаємодоповнюють один одного.

Оцінювання складу, структури та динаміки майна (активів) та джерел формування капіталу (пасивів) передбачає формулювання комплексних висновків, у яких зазначаються позитивні та негативні ознаки і тенденції у майновому стані підприємства [2, с. 52].

До основних позитивних характеристик майнового стану малого підприємства з погляду інформації активу балансу належать такі.

1. Збільшення загальної вартісної оцінки активів, що свідчить про нарощування майнового потенціалу підприємства, зростання можливостей для забезпечення розширеного відтворення. Під час оцінювання динаміки майна потрібно додатково взяти до уваги:

а) за рахунок яких видів активів («позитивних» чи «негативних» статей) відбувалося зростання майна. Якщо приріст майна пов'язаний зі зростанням таких його видів, як основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові та поточні фінансові інвестиції, запаси, довгострокові та поточні біологічні активи, гроші та їх еквіваленти, то це оцінюється позитивно. Якщо ж приріст майна відбувався переважно унаслідок зростання «негативних» статей (наприклад, поточної (за видами) дебіторської заборгованості), така динаміка буде оцінюватися негативно;

б) інфляційний фактор. Якщо темп приросту майна перевищує макроекономічний показник рівня інфляції за відповідний період, то це означає зростання не тільки номінальної (балансової), а й реальної вартісної оцінки активів.

2. За інформацією розділу I активу «Необоротні активи»:

- збільшення нематеріальних активів та довгострокових фінансових інвестицій, підвищення їх частки у майні та необоротних активах, що вказує на інноваційну та фінансово-інвестиційну стратегію розвитку підприємства;

- збільшення основних засобів, підвищення їх частки у майні та необоротних активах, що є ознакою створення матеріальних передумов для розширення основної діяльності підприємства;

- зниження коефіцієнта зносу (відповідно підвищення коефіцієнта придатності) основних засобів, що свідчить про поліпшення їх функціонального стану.

3. За інформацією розділу II активу «Оборотні активи»:

- збільшення запасів і поточних біологічних активів, але це повинно супроводжуватися випереджальним зростанням результативних показників діяльності підприємства (вартості виробленої продукції, чистого доходу, фінансових результатів);

- зменшення у динаміці сум поточної дебіторської заборгованості за видами та в цілому, зниження її частки у майні та оборотних активах, що свідчить про поліпшення стану розрахункових відносин. У цьому зв'язку слід зазначити, що зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється суто негативно. Якщо підприємство розширює свою діяльність, збільшує чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), це може супроводжуватися зростанням кількості контрагентів, а значить і сум дебіторської заборгованості. Головне, щоб темп приросту дебіторської заборгованості не перевищував темпи приросту оборотних активів і майна в цілому;

- збільшення грошей та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій як високоліквідних оборотних активів, зростання їх частки у майні та оборотних активах, що свідчить про створення передумов для кращої оцінки ліквідності балансу та підвищення рівня платоспроможності підприємства. Разом із тим залишки грошових коштів мають бути оптимальними, адже гроші повинні швидко вкладатися у господарську діяльність для отримання прибутку.

До основних позитивних характеристик майнового стану малого підприємства з погляду інформації пасиву балансу слід віднести такі.

1. Збільшення величини власного капіталу, зростання його частки в джерелах формування капіталу, що вказує на підвищення рівня фінансової стійкості підприємства.

2. Відсутність сум або їх скорочення за «негативними» статтями розділу I пасиву: непокритий збиток (рядок 1420), неоплачений капітал (рядок 1425), наявність яких впливає на зменшення загальної величини власного капіталу.

3. Скорочення у динаміці сум поточної кредиторської заборгованості за видами та в цілому, зниження її частки у джерелах формування капіталу та поточних зобов'язаннях, що свідчить про поліпшення стану платіжних відносин. Якщо ж поточна кредиторська заборгованість збільшується, то темп її приросту повинен бути меншим від темпу приросту оборотних активів (особливо високоліквідних активів), що матиме позитивний вплив на рівень платоспроможності підприємства.

4. Приблизна рівновага між сумами і динамікою (темпами приросту) поточної кредиторської заборгованості та поточної дебіторської заборгованості, що є ознакою ефективних розрахунково-платіжних відносин підприємства.

Протилежні до наведених ознак і тенденцій вважатимуться негативними в оцінюванні майнового стану малого підприємства за інформацією балансу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України № 39 від 25 лютого 2000 р. / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text (дата звернення 24.01.2022).

2. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : Видавництво ПП «Астрая», 2020. 434 с.

Тютюнник Юрій Михайлович **–** кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економічної теорії та економічних досліджень, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: tiutiunnyk.yurii@ukr.net

Тютюнник Світлана Василівна **–** кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: tyutyunnik.sveta@ukr.net

Tiutiunnyk Yurii M. – candidate of economics, Associate Professor, Professor of the Department of Economic theory and economic research, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: tiutiunnyk.yurii@ukr.net

Tiutiunnyk Svitlana V. – candidate of economics, Associate Professor, Professor of the Department of Accounting and economic control, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: tyutyunnik.sveta@ukr.net

УДК 334.012

Харакозов М. П.,
Янченко Н.В.

ЗНАЧЕННЯ ЛІДЕРА ТА ЙОГО РОЛЬ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Анотація. *У статті досліджено значення лідера та його роль в управлінні організацією.*
Ключові слова: лідер; організація; управління; роль; керівництво; людина; вихід.

THE IMPORTANCE OF A LEADER AND HIS ROLE IN THE ORGANIZATION'S MANAGEMENT

Abstract. *The article examines the importance of the leader and his role in managing the organization.*
Key words: leader; organization; management; role; leadership; person; way out.

Усім нам відомо, що успіх організації залежить від рішень людини, котра знаходиться у керівній ланці та веде усіх за собою. Ми можемо називати таких людей по-різному: керівник, бос, начальник, голова, топ-менеджер і т. д., якби ми не називали цю людину, але не завжди вона є «лідером» та тією рушійною силою, котра примусила когось робити щось.

Безумовно, що керівництво являє собою вагомий компонент управління, проте, нажаль, ефективні лідери не завжди бувають ефективними керівниками. Поняття «лідер» та «керівник» на першу думку можуть здатися абсолютно однаковими, адже вони обидва являються суб'єктами управління та впливають на відносини колективу. Основною різницею цих понять є те, що «керівника» призначили на посаду для виконання певних офіційних відносин та функцій, а «лідера» обирає колектив.

Взагалі, можна сказати, що кожен лідер – це по суті герой. Ним керує енергія, котра прагне до змін. Навіть у суцільному хаосі лідер може знайти вихід із ситуації не дивлячись ні на що і ні на кого. [1,2]

Одного разу один мудрець сказав таку річ: «Мистецтво керувати людьми – це саме складне та не усім досяжне із усіх мистецтв». На сьогодні ми можемо сказати, що він був абсолютно правий, адже звання лідера потребує від людини комплексних навичок та вмінь володіти собою та ситуацією.

Ми повинні розуміти, що лідер – це не «енергетичний вампір», котрий прагне своїм підлеглим зла заради своєї особистої вигоди, а навпаки – це людина, котра надихає на дії. Один відомий дослідник в сфері організаційної культури та психолог з багатолітнім стажем Едгар Шейн говорив так: «Унікальний талант лідера полягає у здібностях створювати та керувати культурою. Це єдина роль лідера, котра є дійсно важливою».

Лідер повинен володіти сильним емоціональним інтелектом, адже він працює з людьми і є для них певним фільтром. Це буде допомагати йому краще управляти енергетикою, отримувати її, перетворювати в позитив та віддавати назад у стократному позитивному розмірі.

На мою думку, головна якість лідера – це панорамне бачення майбутнього. Тобто, коли інші панікують і не бачать виходу із ситуації – лідер, у свою чергу, чітко бачить та відчуває свою ціль та намагається до неї крокувати, навіть якщо вона вважається іншим «у тумані» або взагалі не видна. [4,5]

Як може показувати практика багатьох успішних організацій – саме завдяки вдалим та вмілим лідерам ці компанії набули свого статусу. Без людини, котра здатна повести за собою – організації не зможуть функціонувати, навіть за наявності у них самих кваліфікованих та цінних кадрів. У такій ситуації є люди, але їх нікому згуртувати та направляти до мети, що є великою проблемою та початком майбутнього краху.

Ефективність лідера – це про його здатність керувати не тільки організацією, а і її внутрішнім кліматом. Стратегія розвитку організації, як правило, може бути пов'язана із можливостями та здібностями керуючого нею лиця. Найчастіше, по-перше, це про здатність вміло керувати внутрішніми

коаліціями, по-друге, вміння створювати та укріпляти стосунки із ворогами та партнерами.

Якщо замислитись про проблеми лідерства, то вони являються майже ключовими в управлінні організацією. З одного боку, ми розглядаємо лідера, як людину з певним переліком якостей, здібностями до управління та впливу на інших. З іншого боку, лідерство – це процес принципово не силового впливу на управління та досягнення мети. Лідер включає у собі специфічний тип управлінської взаємодії, заснований на найбільш ефективних поєднаннях різних джерел влади і спрямований на спонукання людей йти до мети. [3,6]

Таким чином, якщо керівник прагне до успіху, то він повинен приділяти багато уваги розвитку лідерського потенціалу у своїх співробітниках, адже саме від цього і залежить її майбутнє. Кожному, поважаючому себе, керівнику слід пам'ятати, що самий головний його ресурс – це люди, котрі на нього працюють, та люди з котрим він працює.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Евтихов О.В.Стратегии и приёмы лидерства: теория и практика. - СПб.: Речь, 2007. - 238с.
2. Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту: Підручник /
3. Наук. ред. В.Яцура, Д.Олесневич. – Львів: БаК, 2001. – 624с.
4. Жигалов В.Т., Шимановська Л.П. Основи менеджменту і управлінської діяльності: підручник. -К,: Вища школа.- 1994.
5. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: навч. посібник. Київ: КНЕУ,1997. 248 с.

Янченко Наталія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, e-mail: yanchenko.natalia@kstuca.kharkov.ua

Харакозов Микола Павлович, студент архітектурного факультету, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, e-mail: nikolaykharakozov@gmail.com

Yanchenko Natalia Viktorivna. – *Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Economics and Business, Kharkiv National University of Construction and Architecture, Kharkiv, e-mail: yanchenko.natalia@kstuca.kharkov.ua*

Kharakozov Mykola Pavlovych. – *student of the Faculty of Architecture, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, e-mail: nikolaykharakozov@gmail.com*

УДК 339.1

Ю.Б. Чаплінський

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ПРОГРАМ ЛОЯЛЬНОСТІ

Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

Анотація. *У статті розглядаються основні підходи до формування бюджету програм лояльності на підприємствах; формуються основні цілі складання бюджету програми лояльності та визначаються фактори, що впливають на його формування.*

Ключові слова: бюджет; програма лояльності; цілі бюджетування; контрольовані фактори; неконтрольовані фактори.

APPROACHES TO BUDGETING LOYALTY PROGRAMS

Abstract. *The article considers the main approaches to the formation of the budget of loyalty programs at enterprises; the main goals of the loyalty program budget are formed and the factors influencing its formation are determined.*

Keywords: budget; loyalty program; budgeting goals; controlled factors; uncontrolled factors.

Послідовність формування бюджету програми лояльності може бути різною, проте вона визначається підходами його побудови на конкретному підприємстві серед яких прийнято виділяти такі:

1. «Знизу вверх». Суть цього підходу зводиться до того, що бюджет програми лояльності розробляється на низових ланках управління маркетингом, а потім затверджується керівництвом вищого рівня. Наприклад, бюджет розробляється у підрозділі маркетингових комунікацій, а потім послідовно затверджується керівником відділу маркетингу, заступником директора з комерційної діяльності, директором. Слід зазначити, що бюджет програми може розробляється для окремих інструментів та методів формування та управління лояльністю та повинен враховувати потенційну оптимізацію витрат. Слід зазначити бюджетування за принципом «знизу вверх» може призвести до надмірного фінансування, нераціонального витрачання коштів підприємства.
2. «Зверху вниз». Зі своєю суттю є оберненим до попереднього підходу і передбачає, що бюджет (а в більшості випадків суми витрат, які будуть доступні для реалізації програми) першочергово доносяться керівництвом (чи вищими ланками управління) до маркетологів з метою його деталізації та розроблення рекомендацій. На практиці, в такому випадку, найчастіше, бюджет маркетингу формується в цілому, а витрати на програми лояльності зазначаються окремими статтями. При такому укрупненому плануванні доцільно застосовувати лише методи внутрішнього бюджету включаючи методи з орієнтацією на конкурентів. Поряд з цим, даний підхід формування бюджету програми лояльності в цілому зменшує орієнтованість підприємства на свого споживача та інших суб’єктів ринку, що не припустимо в умовах конкурентної боротьби та робить пріоритетним використання більш ринково орієнтованих принципів.
3. Інтегровані підходи за принципом «зверху вниз – знизу вверх» або «знизу вверх – зверху вниз» передбачають, що бюджетування проводиться «круговим» способом. При використанні цих підходів максимальна увага приділяється комунікаціям між різними ланками управління маркетинговою діяльністю на підприємстві, відбувається постійний пошук оптимальних витрат на реалізацію програми лояльності. Більшість провідних підприємств намагаються застосовувати саме такі підходи, при цьому зростають повноваження відділу маркетингу та його підрозділів, які беруть активну участь у формуванні бюджету маркетингу, маркетингових комунікацій загалом та бюджетів лояльності зокрема.

Основними **цілями** бюджетування програми лояльності є:

– узгодження програм лояльності із стратегічними, тактичними та оперативними планами підприємства;

– управління та контроль на окремих етапах реалізації програми лояльності;

– забезпечення координації різних підрозділів підприємства (в разі розгалуженої структури управління маркетингом – різних підрозділів відділу маркетингу);

– деталізація окремих цілей програми лояльності та донесення їх до виконавців різноманітними центрами відповідальності;

– стимулювання ефективної роботи керівників і персоналу підприємства, що задіяні в реалізації програми лояльності;

– визначенні перспективних показників маркетингової діяльності;

– періодичному порівнянні поточних результатів діяльності з планом.

Бюджет програми лояльності розглядається у кількох аспектах:

– інструмент трансформації маркетингових планів в конкретні показники, що відображають прибутковість, чи збитковість програм лояльності;

– засіб максимізації відповідальності осіб, зайнятих у реалізації програми за напрямки використання ресурсів підприємства, задіяних у програмі лояльності;

– технологія інформаційно-аналітичної підтримки управління, призначена для підвищення економічної обґрунтованості рішень, що приймаються керівництвом.

Впровадження принципів бюджетування надає підприємству ряд суттєвих **переваг**:

– періодичне планування бюджетів дає змогу одержати більш точні показники розмірів і структури затрат на реалізацію програми лояльності, і, відповідно, більш точне планове значення розміру прибутку;

– в межах затвердженого бюджету відділу маркетингу може бути надана більша самостійність у витрачанні коштів на оплати праці працівникам відділу, що підвищує матеріальну зацікавленість працівників в успішному виконанні планових завдань;

– бюджетне планування дозволить здійснити режим економії фінансових ресурсів підприємства [1].

При розробці бюджету програми лояльності необхідно врахувати фактори, які впливають на його формування. Загалом їх поділяють на неконтрольовані та контрольовані.

Неконтрольовані фактори включають в себе рівень зростання ринкового попиту, сезонність, зміни в перевагах споживачів, зміни активності конкурентів. Вони, зазвичай, здійснюють визначальний вплив на обсяг продажу, який знаходиться поза контролем підприємства (табл. 1)

Таблиця 1

Неконтрольовані фактори, які впливають на бюджет програми лояльності [2, с.424]

Фактор	Опис	Рекомендації
Неконтрольоване зростання ринку	Зміни в темпах зростання ринку, що не фіксуються в системах бухгалтерського обліку, ймовірно, будуть відображені на обсягах збуту	Врахування та моделювання ймовірних темпів зростання ринку повинні стати частиною бюджетного процесу
Переваги щодо структури продукції, що випускається	Зміна споживчих переваг щодо певних видів продукції може мати суттєве значення, особливо у випадку істотної різниці в умовах дохідності товарів	Врахування та моделювання ймовірних змін в перевагах відносно структури продукції, що випускається повинні стати частиною бюджетного процесу

Контрольовані фактори є джерелом зміни обсягів продажу і доходу від реалізації продукції та об’єднані в п’ять основних груп (табл. 2).

Таблиця 2

Контрольовані фактори, які впливають на бюджет програми лояльності [2, с.425]

Фактор	Опис	Рекомендації
Рівень споживання ресурсів	Зміни швидкості споживання таких ресурсів, як засоби розповсюдження реклами, часто безпосередньо впливають на зміни в зростання валового доходу. Збільшення вартості медіа та інших ресурсів у часі означає, що фінансові тренди перестають адекватно відображати тенденції у рівні споживання товарів	Фактичні рівні споживання ресурсів також повинні бути відображені в бюджеті
Ефективність споживання ресурсів	Існують показники ефективності всіх елементів комплексу маркетингу і рівня споживання ресурсів. Наприклад, рівень впливу комунікації – показник ефективності використання засобів її розповсюдження.	Прогнозована ефективність (коефіцієнти) повинні бути чітко прописані в бюджетних розрахунках
Розподіл ресурсів, що споживаються	Зміни в розподілі маркетингових ресурсів по товарному ряду можуть безпосередньо впливати на зростання обсягів продажу. Реагування на зміни може збільшити частку підприємства в споживацькому наборі.	Структура розподілу ресурсів повинна бути відображена в бюджетних розрахунках.
Ціни	Зниження ціни на товар може стати джерелом зростання обсягів збуту.	Для того, щоб ефективно аналізувати вплив ціни товару необхідно встановити спеціальні системи моніторингу її зміни
Інтенсивність стимулювання	Збільшення частки продукції, що продається під час промоакцій може безпосередньо впливати на зростання обсягів продажу. Цінові промоакції не є ресурсом, а відповідно, не відображаються в системі обліку затрат	Для того, щоб аналізувати ефективність просування продукції необхідно встановити спеціальні системи моніторингу її інтенсивності.

Таким чином, основними підходами до формування бюджету програми лояльності може на конкретному підприємстві є: «знизу вверх», «зверху вниз», інтегровані підходи за принципом «зверху вниз – знизу вверх» або «знизу вверх – зверху вниз». При розробці бюджету програми лояльності необхідно врахувати поставлені цілі, переваги процесу бюджетування та фактори, які впливають на його формування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Букреєва Д. С. Бюджетування діяльності підприємств. URL: http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/152794/CD1011.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 05.01.2022)

2. Роберт Шоу, Дэвид Меррик. Прибыльный маркетинг: Окупается ли ваш маркетинг? [Пер. с англ. И. Коберник] - К.: Companion Group, 2007. – 496 с.

3. Чаплінський Ю. Б., Нікульча В. А. Групування витрат на розробку та імпліментацію програми лояльності // Вісник Чернівецького тоговельно-економічного інституту. Чернівці, 2020. Вип. IV (80). С. 151-162.

4. Чаплінський Ю. Б., Підходи до оцінки ефективності програми лояльності // Вісник Чернівецького тоговельно-економічного інституту. Чернівці, 2021. Вип. II (82). С. 54-65.

Чаплінський Юрій Богданович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, цифрової економіки та підприємництва, Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Чернівці, e-mail: Uran802007@gmail.com

Chaplinskyi Yurii B. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Marketing, Digital Economics and Entrepreneurship (Chernivtsi Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Chernivtsi, E-mail: Uran802007@gmail.com

УДК 656.072

Т. Ю. Чаркіна[1]
О. М. Ващенко[2]

НЕОБХІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

[1]Український держаний університет науки і технології
[2]АТ " Українська залізниця"
Регіональна філія "Придніпровська залізниця"

Анотація: *У статті досліджується сучасний стан залізничних пасажирських перевезень. Необхідність запровадження на Україні високошвидкісного руху та мультимодальних перевезень.*

Ключові слова: трансформація, пасажирські перевезення, мультимодальні перевезення, залізничний транспорт, високошвидкісні магістралі, спеціальний рухомий склад.

The need for transformation in the organization of rail passenger transport

Abstract :*The article examines the current state of rail passenger transport. The need to introduce night-speed traffic and multimodal transportation in Ukraine*

Keyword: transformation, passenger transportation, multimodal transportation, railway transport, high-speed transportation, special rolling stock.

Пасажирські залізничні перевезення відіграють важливу соціальну і економічну роль, до того ж це найдешевший вид транспорту та самий екологічний.

Останнім часом, особливо в період всесвітньої пандемії, на залізничному транспорті протягом 2020 р. обсяги перевезень пасажирів різко впали – на 56,3 %, або на 87,2 млн пас. порівняно з 2019 р. - переважно через дію карантинної заборони на перевезення пасажирів в усіх видах внутрішнього сполучення (приміському, міському, регіональному та дальньому).[1]

Сьогодні за вікном 2022 рік, світ дуже стрімко змінюється та розвивається. Люди у всьому світі зараз цінують свій час, комфорт та швидкість. А це означає що і вимоги до транспорту вже не ті, що були у людей кілька десятків років тому. Саме тому для впровадження високошвидкісного руху в Україні, а саме залізничної лінії зі швидкістю руху від 250 км/год і більше та сучасної інфраструктури для обслуговування InterCity та контейнерних перевезень у напрямку ЄС та транспортний маршрут для переміщення залізничних вантажів і пасажирів суходолом від промислових центрів Китаю до Європи, більш відомий у світі, як "шовковий шлях" прийшов час. А, отже це відкриває перед Україною ще більше економічних перспектив.

Але повернемося все ж таки до стану пасажирських перевезень, розвиток яких відбувається в складних умовах вирішення протиріч між: вагомим соціальним значенням даної сфери та її збитковістю внаслідок недостатньої компенсації з боку держави, необхідністю підвищення якості транспортних послуг, оновлення рухомого складу в частині пасажирських перевезень дальнього і приміського сполучень, низькою платоспроможністю населення та відсутністю достатнього обсягу інвестицій[2]. Саме тому зараз необхідно трансформувати організацію пасажирських перевезень, зокрема спрямувати свою увагу на мультимодальні перевезення та високошвидкісні перевезення.

Наприкінці 2021 року в України був прийнятий Закон "Про мультимодальні перевезення". Саме по собі визначення мультимодальних перевезень є наступним — це є перевезення пасажирів або вантажів двома або більше видами транспорту на підставі договору мультимодального перевезення, що здійснюється за документом мультимодального перевезення.[3]

Реалізація закону дасть змогу переорієнтації значної частини перевезень на використання більш екологічно чистих видів транспорту, що створить передумови для зміцнення та збереження здоров'я населення, зниження рівня забруднення атмосферного повітря, а також розвитку мережі наявних транспортних коридорів, інтеграції транспортної інфраструктури України у світову транспортну систему. При такій організації перевезень, важливим стає те, що з'являються конкурентні переваги транспорту. А найголовніше, що пасажирам буде запропоновано обрати індивідуальний маршруту з

оптимальним для нього видом транспорту.

На сьогоднішній день пасажири, що користуються послугами залізничного транспорту, забезпечені ними не в повному обсязі, які мали бути їм представлені. Насамперед, це швидкість, сучасність, комфорт, зменшення часу очікування. Відсутність високошвидкісних магістралей, спеціального рухомого складу, невідповідність верхньої будови колії високим швидкостям руху(понад 160 км/год). Швидкісні поїзди, що наразі курсують на залізниці, мають середню швидкість в діапазоні 75-90 км/год, Лише на деяких ділянках вони розганяються до 110-115 км/год, Проте, якщо оцінювати середні швидкості в звичайній експлуатації в світі, то тут рекорд належить поїздам на китайській лінії Ухань-Гуанчжоу, які розвивають середню швидкість до 313 км/год, тоді як середня швидкість високошвидкісних поїздів в Японії зараз становить 243 км/год, в Німеччині – 232 км/год, а у Франції – 277 км/год.

У світовій практиці наразі вирішення проблеми підвищення швидкостей наземних транспортних систем здійснюється за такими напрямами:

1) для високошвидкісних залізничних перевезень – це будівництво нових високошвидкісних магістралей зі швидкостями руху вище 250 км/год та реконструкція існуючих ліній для швидкостей до 250 км/год (200-250 км/год);

2) для високошвидкісних Maglev – це будівництво нових високошвидкісних магістралей.[4]

На завершення можна відзначити, що Європою був визначений 2021-й рік роком залізниць. А головне, надати старт проекту високошвидкісного залізничного сполучення в Україні. Інтеграція із залізницями країн ЄС, підвищення швидкості поїздів, прискорення доставки пасажирів, вантажів та контейнерів тощо. Для реалізації майбутнього проекту були обрані наступні напрямки: Київ-Львів-держкордон, Київ-Одеса, Київ-Харків, Київ-Дніпро-Запоріжжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1.Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]:Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Лебедюк Т. А. Особливості розвитку пасажирських перевезень на залізничному транспорті. [Електронний ресурс]:Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3653. /електронний журнал «Ефективна економіка» - Видавництво ТОВ “ДСК — центр”, 2022р. № 1

3. Закон України про мультимодальні перевезення № 1887-IX від 17.11.2021 р. [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1887-20#Text

4. Геєць М. В., Волошин О. І., Дзензерський В. О., Никифорук О. І. Розвиток економічних та науково-технічних основ транспорту п’ятого покоління. Київ-2020.-254 с. [Електронний ресурс]:

Режим доступу: http://ief.org.ua/docs/mg/324.pdf

Чаркіна Тетяна Юріївна, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та менеджменту, Українського державного університету науки та технології, Дніпро, e-mail: charkina@i.ua

Ващенко Олена Миколаївна, інженер 1 категорії з організацій та нормування праці служби локомотивного господарства “Придніпровська залізниця” АТ “ Українська залізниця”, Дніпро, e-mail: vashchenko_@ukr.net

Charkina Tetiana Yu. Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of Economics and Management, Ukrainian State University of Science and Technology, e-mail: charkina@i.ua

Vashchenko Olena M. Engineer 1 category on the organization and rationing of labor locomotive service “Ukrzaliznytsia”, Дніпро, e-mail: vashchenko_@ukr.net

УДК 331.108

Н. В. Шандова
С.А. Латкіна

ОСОБЛИВОСТІ КЕРУВАННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Херсонський національний технічний університет

Анотація. *В статті розглянуто аспекти керування залученням персоналу в діяльність малих підприємств. Визначено «залучення персоналу» як інтегральний показник, що відображає відношення працівників до праці й організації. Запропоновано напрями роботи зі створення й підтримки високого рівня залучення персоналу.*
Ключові слова. Малі підприємства; персонал; залучення персоналу; принципи залучення.

FEATURES OF PERSONNEL MANAGEMENT IN SMALL ENTERPRISES

Abstract. *The article considers aspects of personnel involvement management in the activities of small enterprises. «Staff involvement» is defined as an integral indicator that reflects the attitude of employees to work and organization. The directions of work on creation and maintenance of a high level of involvement of the personnel are offered.*
Keywords. *Small businesses; personnel; staff involvement; principles of involvement.*

Умови діяльності сучасних малих підприємств характеризуються гострою конкуренцією, украй обмеженим доступом до фінансових ресурсів, невеликою чисельністю персоналу, високою інтенсивністю праці. І керівники підприємств усе більше зацікавлені в залучених співробітниках, які швидко реагують на зміни, неформально відносяться до роботи, ефективно справляються з поставленими завданнями. Іншими словами, організації потребують залучених співробітників, які зацікавлені в її успішності. У цих умовах виживання й довгостроковий розвиток малого підприємства ще більшою мірою залежить від ефективності системи керування персоналом і зокрема від керування залученням кожного співробітника в діяльність підприємства, високого рівня залучення в діяльність організації, яким можна й потрібно управляти. У зв'язку із цим зростає актуальність керування залученням персоналу й важливість даної проблематики на малих підприємствах.

Мале підприємство має певні якісні особливості, які визначають залежність результатів функціонування від діяльності керівника: як правило, керівник і власник підприємства – одна особа; обмеженість масштабів підприємства визначає особливий особистісний характер відносин між власником і працівником, що дозволяє добиватися діючої мотивації роботи персоналу й більш високого ступеня його задоволеності працею; повна відповідальність керівника за результати господарювання внаслідок його безпосереднього включення у виробничий процес; соціальна незахищеність працівників – в основному на малих підприємствах відсутні структури, які змогли б захищати інтереси працівників; у фінансуванні малі підприємства покладаються на невеликі кредити банків, власні кошти й «неформальний» ринок капіталів (гроші друзів, родичів і т.д.). Перераховані особливості дозволяють зробити висновок про те, що залучення працівників у трудовий процес є важливою умовою розвитку малого підприємства.

Характерними особливостями в управлінні персоналом малих підприємств є те, що саме невелика чисельність персоналу малих підприємств визначає особливості як керування персоналом у цілому, так і керування залученням зокрема. Відсутність кадрових служб і перевантаженість керівників на малих підприємствах створюють утруднення в плануванні й організації заходів щодо підвищення залучення персоналу в діяльність організації. Разом з тим невелика чисельність дозволяє керівникам застосовувати індивідуальний підхід до стимулювання й мотивації персоналу до підвищення залучення; з урахуванням індивідуальних мотивів кожного працівника пропонувати найбільш підходящі для задоволення цих мотивів стимули; особисто проводити оцінку, контроль і коректування залучення персоналу в безперервному режимі. Як правило, керування залученням на сучасних малих підприємствах проводиться інтуїтивно, на підставі особистого досвіду, кваліфікації й мотивації керівника до підвищення залучення [1]. Відсутність методичного інструментарію не дозволяє багатьом

керівникам управляти залученням систематично, усвідомлено, по заздалегідь відомих алгоритмах, з регулярним контролем і коректуванням показників і рівня залучення.

Теорія залучення персоналу розглядає питання про те, як компанія може досягти своїх стратегічних цілей, створюючи умови для розвитку персоналу, у яких кожний співробітник, менеджер і керівник будуть робити все можливе для блага компанії.

У Британському дослідницькому інституті CIPD під «залученням» розуміють концентрацію працівника на завданні, задоволеність своєю роллю, а також прихильність до організації та її цілей і цінностей [2].

Компанією Aon Hewitt, яка проводила дослідження залучення персоналу, сформульоване наступне визначення залучення: «залучення – це такий емоційний і інтелектуальний стан, у якому співробітники виконують свою роботу якнайкраще, при цьому залучення вважається найвищим рівнем, коли людина радіє за свою компанію, викладається й намагається працювати якнайкраще; це можна порівняти з підприємницькою моделлю, коли співробітник сприймає бізнес компанії як свій і вважає своїм обов'язком внести свій внесок у його процвітання» [3].

На думку дослідника Й. Хеллевіга, «залучення співробітників – це підхід, що дозволяє добитися того, щоб кожний співробітник щиро опікувався про свою роботу, про компанію, у якій працює, і про її клієнтів» [4].

Учені A. Rucci, S.Kirn, R.Quinn вважають, що «залучення показує відношення співробітника до організації, її цінностей і цілей; залучений співробітник знає ситуацію в компанії й активно співробітничає з колегами для одержання кращих результатів, керуючись інтересами організації» [5].

Дослідник A. Astin відзначає, що залучений співробітник проявляє себе в трудовій поведінці:

- витрачає істотну кількість своєї енергії для трудової діяльності компанії;
- ініціативно бере участь у різних внутрішньо-організаційних справах, вступає у внутрішньо-організаційні неформальні групи, співробітничає із представниками інших підрозділів компанії;
- позитивно озивається про компанію в спілкуванні із представниками інших компаній, клієнтами, готовий порекомендувати й рекомендує її як чудового роботодавця;
- безупинно придумує й реалізує нові пропозиції по поліпшенню роботи компанії;
- відмовляється від будь-яких форм негативної трудової поведінки, які наносять прямий або непрямий збиток підприємству;
- ініціативно сприймає пропоновані в організації зміни, готовий залишитися в компанії, незважаючи на її скрутний стан» [6].

Проаналізувавши визначення поняття «залучення» [2, 4, 5, 6], можна зробити висновок, що загальним у більшості авторів є те, що вони відзначають залучення як відношення працівника до компанії, виконуваної роботи, яке мотивує його робити роботу якнайкраще.

Узагальнення наведених понять дозволяє стверджувати, що «залучення персоналу» є інтегральним показником, який може виступати в якості поняття, що відображає відношення працівників до праці й організації, а ступінь залучення, прихильності й лояльності стосовно місця роботи впливає на діяльність співробітників організацій, на їхню ініціативність і бажання поліпшувати соціально-економічні показники діяльності. Це дає підставу вважати, що залучення працівника безпосередньо впливає на його результативність і ефективність.

Враховуючи напрацювання учених, сформулюємо основні принципи залучення працівників до компанії:

1. Залучення пов'язане із вкладенням фізичного, розумового, психологічного потенціалу в різні предмети. Предмети можуть бути досить загальними (підтримка кадрової політики) і більш приватними (реалізація змін у конкретній області).

2. Ефективність праці залежить від напрямку цієї діяльності на підвищення ступеня залучення працівника в процес праці.

3. У різних працівників неоднаково проявляється ступінь залучення в роботу навіть у тих самих умовах праці, з однаковим або тим же функціоналом, разом з тим залучення працівника є плаваючим показником, який у певних границях може змінюватися. Ширина діапазону зміни залучення працівника також є певним індикатором залучення працівника.

4. Залучення персоналу може мати як кількісні, так і якісні вираження. Рівень залучення працівника можна оцінити, наприклад, кількісно (скільки співробітник, наприклад, у середньому затримується на роботі, скільки раз на місяць виходить працювати надурочно й т.п.) і якісно (як працівник вивчає всі внутрішні джерела інформації в компанії, читає інформаційне повідомлення від

свого керівника або колег з інших підрозділів і ін.).

5. Кількість вивченого позапланово матеріалу, пов'язаного з важливими аспектами діяльності компанії, прямо пропорційна якості й кількості залучення працівника.

Таким чином, формуючи залучення персоналу, керівництво підприємства повинне прагнути створити умови для задоволеності персоналу різними аспектами трудової діяльності, його лояльності до цінностей компанії, прояву трудової активності й ініціативності за рамками функціонала посадової інструкції. Забезпечення залучення персоналу має плюси, як для самого співробітника, так і компанії. Якщо працівник активно залучений до роботи, він може реалізувати свій потенціал, просунутися по кар'єрним сходам, використовувати можливості розвитку і т.д. Залучення персоналу впливає на прибуток підприємства за рахунок забезпечення якості обслуговування й задоволеності споживачів, а також високої продуктивності залученого персоналу.

Роботу зі створення й підтримки високого рівня залучення персоналу доцільно здійснювати в рамках програми підвищення лояльності й залучення співробітників, розробка якої повинна стати одним із пріоритетних напрямків керування персоналом малих підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шандова Н. В. Джерела підвищення продуктивності праці. *Проблеми системного підходу в економіці.* 2019. Вип. 2 (2). С. 32-37.

2. Mitchell A. Building a brand from within through employee engagement. *Identity.* 2005. № 5. P. 18–20.

3. 100 Best Employers versus Standard & Poor's top 500 companies, 2015. URL: http://hrc.com.ua/wpcontent/uploads/2015/08/HRC_Engagement-Survey_2015_UKR.pdf

4. Хеллевиг Й. Вовлеченность персонала. Предварительная версия. Москва: Гайд Авара, 2012. 118 с.

5. Rucci A.J., Kirn S.P., Quinn R.T. The employee-customer profit chain at SEARS. *Harvard Business Review.* 1998. Vol. 76. P. 83–97.

6. Astin A.W. Student Involvement: A Developmental Theory for Higher Education. *Journal of College Student Development.* 1999. Vol. 40 (5). P. 18–29.5.

Шандова Наталія Вікторівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, Херсонський національний технічний університет, Херсон, e-mail: natsh@i.ua

Латкіна Світлана Антонівна – аспірант кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, Херсонський національний технічний університет, Херсон, e-mail: natsh@i.ua

Shandova Natalija – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics, entrepreneurship and economic security, Kherson National Technical University, Kherson, e-mail: natsh@i.ua

Latkina Svitlana – PhD students of the Department of Economics, entrepreneurship and economic security, Kherson National Technical University, Kherson, e-mail: natsh@i.ua

УДК 657.37

Ю.В. Штик

ЗВІТ ПРО УПРАВЛІННЯ: АРХІТЕКТУРА, ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ, РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЕКОСИСТЕМНІ ПОСЛУГИ

Національний авіаційний університет

Анотація. *У статті розглянуто особливості формування Звіту про управління та його структура. Наведено пропозиції щодо розкриття у Звіті про управління інформації стосовно щодо соціальних та екологічних питань, у тому числі про екосистемні послуги.*

Ключові слова: екологічні аспекти, екосистемні послуги, звіт про управління, розкриття інформації, соціальні аспекти.

MANAGEMENT REPORT: ARCHITECTURE, TRANSPARENCY, DISCLOSURE OF ECOSYSTEM SERVICES

Abstract*. The article considers the peculiarities of the formation of the Management Report and its structure. Proposals for disclosure in the Management Report on social and environmental issues, including ecosystem services, are provided.*

Key words: environmental aspects, ecosystem services, management report, information disclosure, social aspects.

Будь-яке підприємство можна представити у вигляді сукупності процесів, ініційованих задля досягнення певних цілей. Щоб цілі досягалися, а бізнес процвітав, важливо цими процесами раціонально керувати. Це означає, що потрібно організувати та підтримувати злагоджену та ефективну роботу структурних одиниць підприємства, що вписується у рамки економічної доцільності та здатну своєчасно адаптуватися до змін ринкового середовища.

Серед складових системи управління виділяють такі взаємозалежні елементи, як управління закупівлями, виробництвом, продажами, персоналом. Планування, аналіз та контроль бізнесу в цілому та окремо взятих його сегментів, а також розробка заходів щодо підвищення його ефективності, здійснюються на основі даних із внутрішньо-фірмових процесів. Вони узагальнюються та відображаються у звітах, призначення яких – скласти уявлення про процеси підприємства та їх стан на певний момент часу. Вирізняють звітність двох видів – управлінську та бухгалтерську. Управлінська звітність або, як її ще називають, звіт про управління – це набір звітів компанії, які складаються для отримання керівництвом або власниками актуальних відомостей про стан справ компанії.

Звіт про управління – документ, що містить фінансову і нефінансову інформацію, яка характеризує стан та перспективи розвитку підприємства і розкриває основні ризики та невизначеності його діяльності [1]. Важливо зауважити, що фінансова інформація стосується перспектив та стратегічних напрямів розвитку підприємства (компанії), його операцій з фінансовими інструментами за звітний період, ризиків: операційних, цінових, кредитних, юридичних, екологічних та інших, із якими підприємство зстикається залежно від виду діяльності, галузевих особливостей. Нефінансова частина інформації пов’язана не тільки з розкриттям економічних даних підприємства, а і з питаннями природокористування, екологічної безпеки, екосистемних послуг та соціальних проблем, благодійності, тощо.

При вивченні Звіту про управління будь-якого підприємства стейкхолдери ідентифікують структура звіту. Відповідно, для кожної цільової аудиторії ця структура буде різною. Певна імпровізація при заповненні Звіту дає можливість залучення потенційних клієнтів і перетворення їх в існуючих, посилення ринкових позицій бренду підприємства (компанії) [2, 3].

Складові звіту про управління розглянуто на прикладі торговельної мережі ТОВ «Сільпо-Фуд», яка належить до компанії корпорації FOZZY GROUP. Компанія надає такі види послуг через оптово-

роздрібні мережі гіпермаркетів Сільпо: роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання; оптова торгівля напоями; оптова торгівля тютюновими виробами; роздрібна торгівля напоями в спеціалізованих магазинах; діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування [4].

Звіт про управління ТОВ «Сільпо-Фуд» містить достовірну інформацію про діяльність підприємства дає змогу потенційним інвесторам попередньо проаналізувати його рентабельність, перспективи розвитку та основні ризики. Менеджери відповідно до зазначеної інформації у звіті можуть зробити висновок, як підприємство дотримується законів. Для профспілок та громадських організацій аналіз звіту потрібен для визначення факту, наскільки підприємство захищає права співробітників, забезпечує рівноправність або ставиться до навколишнього середовища [4].

Основна увага в звіті про управління надається аналізу середовища функціонування підприємства та оцінці ризиків діяльності компанії. За напрямом «Організаційна структура та опис діяльності підприємства» наведена інформація про організаційну структуру ТОВ «Сільпо-Фуд», його стратегію та цілі, скорочені данні про товари, ринкову частку підприємства у різних сегментах. За напрямом «Результати діяльності» розкрито фінансові показники ан діяльності підприємства з урахуванням динаміки розвитку протягом 2020 року [4].

ТОВ «Сільпо-Фуд» у звіті про управління розкриває і екологічні аспекти діяльності, де наводить інформацію щодо впливу діяльності підприємства на екосистеми, розробляє заходи з охорони довкілля і враховує використання екосистемних послуг: раціональне використання води; викиди парникових газів, споживання енергії тощо. За напрямом «Соціальні аспекти та кадрова політика» наводиться інформація про: «заохочення (мотивацію) працівників; охорону праці та безпеку; заходи з боротьби з корупцією та хабарництвом тощо».

Встановлено, що показники діяльності підприємств (компаній), наведені у Звіті про управління, є кращим засобом переконання у надійності підприємства. Висвітленню потенціалу фінансових показників сприятиме контент, за допомогою якого можна так розкрити їх сутність, щоб вони були зрозумілі користувачам. Це й фінансова звітність, перспективні плани розвитку, кейси, технологічні особливості виробництва та напрями удосконалення технології, тощо. Обґрунтовано, що звіт про управління корисний для всіх зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Поєднання фінансової і нефінансової звітності дозволить підприємствам налагодити зв'язок між організаційною стратегією, фінансовими результатами та складовими сталого розвитку, зокрема соціальними та екологічним аспектами діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Король С. Нефінансова звітність підприємства. Вісник КНТЕУ. 2013. 6. С. 102–113.

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999. №996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text

3. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління. Наказ Міністерства фінансів України від 07.12.2018 р. № 982. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text

4. Офіційний сайт ТОВ «Сельпо-Фуд». URL: https://silpo.ua/reports

Штик Юлія В'ячеславівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій, Національний авіаційний університет, Київ, e-mail: juliashtyk1@ukr.net

Shtyk Yuliia – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department Economics and business technology, National aviation university, Kyiv, e-mail: juliashtyk1@ukr.net

УДК 657

Р. К. Шурпенкова

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Університет банківської справи

Анотація. *Досліджено питання місця і ролі управлінського обліку в управлінні підприємством. Акцентовано увагу на формуванні системи управління господарюючим суб'єктом у конкурентному середовищі.*
Ключові слова: стратегічне управління, підприємство, управлінський облік.

STRATEGIC ENTERPRISE MANAGEMENT AND FUNCTIONING OF THE STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING SYSTEM

Abstract. *The question of the place and role of management accounting in enterprise management is investigated. Emphasis is placed on the formation of the management system of the business entity in a competitive environment.*
Keywords: strategic management, enterprise, management accounting.

Успішне управління підприємством може здійснюватися лише за умови отримання інформації, необхідної для аналізу ситуацій, прийняття рішень і контролю за їхнім виконанням. Відсутність необхідної інформації може призвести до прийняття керівниками і менеджерами підприємства неправильних стратегічних і тактичних рішень. Все це свідчить про те, що сьогодні існує об'єктивна необхідність удосконалення інформаційного забезпечення управління підприємством. Вплив чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства зумовлює також формування особливостей оперативного управління на рівні виробництва: за видами продукції, за центрами відповідальності тощо.

У діяльності підприємств України стратегічне управління набуло особливого значення за останнє десятиліття, коли розпочались активні євроінтеграційні процеси в економіці держави. Однак досвід практичної діяльності українських підприємств засвідчує, що значна частина підприємств не формує довготермінових стратегічних планів, і це є однією з основних причин виникнення фінансових труднощів і навіть банкрутства цих підприємств. Стратегічне управління господарською діяльністю підприємств має здійснюватися на основі управління основними видами його діяльності, охоплювати основні функції та об'єкти управління. Пошук шляхів зниження витрат суб'єктів підприємництва та собівартості продукції (товарів, послуг) насамперед потрібно розглядати як важливий фактор підвищення їх прибутковості, забезпечення стабільності їхнього розвитку в ринковому середовищі. Раціональне використання економічних ресурсів, оптимізація витрат стають важливими резервами забезпечення росту ефективності господарювання.

Процес стратегічного управління підприємством досліджувало багато вітчизняних і зарубіжних вчених - економістів, зокрема: Ансофф І., Скібіцький О.М., Василенко В.О., Шершньова З.Є., Нємцов В.Д., Забродська Л.Д., Міщенко А.П., Мізюк Б.М., Пономаренко В.С.

Необхідною умовою для забезпечення результативності й ефективності функціонування суб'єктів підприємництва стає економічне обґрунтування раціонального використання стратегічного управлінського обліку. Як відомо, стратегічний управлінський облік – це інформаційна підтримка управління, що полягає в забезпеченні менеджерів підприємства всією інформацією, необхідною для управління і контролю за розвитком підприємства в інтересах його власників та інших зацікавлених партнерських груп (кредиторів, клієнтів, постачальників, персоналу, уряду і суспільства) [1].

Таким чином стратегічний облік є складовою управлінського обліку, є іншим і найвищим рівнем управлінського обліку. Власне, умовно управлінський облік можна поділити на оперативний управлінський облік і стратегічний управлінський облік.

Управлінський облік в умовах стратегічного управління підприємством має відповідати основним принципам:

• управлінський облік з метою стратегічного управління підприємством повинен не тільки підтримувати процес прийняття стратегічних та оперативних (тактичних) рішень, а й брати активну участь у створенні стратегічної політики управління підприємством;

• бухгалтери - управлінці, що беруть участь у створенні місії підприємства, стратегії, стратегічного плану, не повинні під час контролювання ходу виконання стратегії перебирати повноваження і переймати на себе фактично всі функції управління;

• управлінський облік з метою стратегічного управління підприємством має бути системою, що забезпечує інформацією (фінансовою та нефінансовою) співробітників підприємства всіх рівнів управління;

• управлінський облік з метою стратегічного управління має бути такою управлінською технологією, що здатна до саморозвитку та змінюватися залежно від зміни зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства [2].

Додержання основних вимог (принципів) створення та функціонування управлінського обліку з метою стратегічного управління підприємством дозволить (разом з іншими технологіями управління) успішно реалізовувати обрану стратегію і досягати стратегічних цілей.

Системи стратегічного управлінського обліку – це засіб, який полегшує процес прийняття рішень. Однак, упроваджуючи стратегічний управлінський облік на підприємстві, необхідно враховувати потенційне нерозуміння між обліковими працівниками і менш орієнтованими на фінансові показники менеджерами, що приймають стратегічні рішення (наприклад, топ-менеджери з маркетингу).

Система стратегічного управлінського обліку повинна бути побудована так, щоб забезпечити організацію інформацією, що задовольнятиме саме ці специфічні умови прийняття стратегічних рішень, причому самі умови можуть змінюватися в міру коректування стратегії в зв'язку зі змінами зовнішнього середовища. Можливості вибору тієї чи іншої стратегії залежать і від того, на якому етапі життєвого циклу продукт. Отже, система стратегічного управлінського обліку повинна пристосовуватися до змін у пріоритетах бізнес - стратегії в міру розвитку останньої [3].

Вказана система повинна бути засобом передавання необхідної фінансової інформації таким керівникам. Вираз «відповідна інформація відповідному менеджеру у відповідний час» особливо влучний, якщо йдеться про стратегічні рішення. Тому система стратегічного управлінського обліку має виявляти потенційні проблеми, що потребують вирішення, для яких необхідна відповідна фінансова інформація.

Якщо систему стратегічного управлінського обліку розробляють для забезпечення процесу прийняття рішень, то важливо, щоб через неї надходила інформація, необхідна особам, що відповідають за стратегічні рішення. Звідси випливає, що система обліку повинна видавати інформацію, а не «сирі» фінансові дані, що потребують додаткової обробки. Така обробка може невиправдано затримувати прийняття рішень. А якщо її здійснюють ще й некомпетентні працівники, це може призвести до неправильних висновків стосовно кінцевих стратегічних рішень і потенційно катастрофічних наслідків.

Не менш важливо, щоб система стратегічного управлінського обліку надавала інформацію в такій формі, яка буде зрозумілою і зручною для тих, хто приймає рішення. Сьогодні ще поширена практика, коли внутрішні фінансові звіти складають за формою, яку розробили бухгалтери для бухгалтерів. Інакше кажучи, часто нічого не робиться для того, щоб фінансова інформація була зручною для сприйняття, навіть в тих випадках, коли керівники не мають фінансової підготовки чи достатнього досвіду роботи з фінансовими даними. У такому разі менеджерам, які не пов'язані з фінансами, складніше прийняти оптимальне рішення на основі наданої інформації. Крім того, це можна розглядати як спосіб, що дає змогу фінансовим менеджерам укріпити і розширити свій вплив в організації, показавши свою незамінність в процесі прийняття рішень (оскільки ніхто інший не зможе зрозуміти і протрактувати таку фінансову інформацію). Тому важливими елементами під час розроблення форми повідомлення фінансової інформації є усунення ризику нерозуміння з боку керівництва, а також скорочення часу, необхідного для засвоєння інформації перед прийняттям рішення. Крім того, ці фінансові показники повинні відповідати вимогам конкретних стратегій бізнесу. Це, безумовно, потребує періодичної зміни показників, і важливою рисою доброї системи стратегічного обліку є визначення моменту, коли така зміна має відбутися. Такі зміни можуть виявитися досить корисними сигналами раннього попередження про те, що стратегії потребують коректування у відповідь на еволюцію ділового середовища.

Нездатність до швидкої та адекватної відповіді може коштувати дуже дорого, і частою причиною

цього є відсутність достатньо чітких сигналів з боку внутрішньої системи обліку. Також важливо, щоб показники стратегічного управлінського обліку не були виключно фінансовими, а останні, своєю чергою, належно інтегрувались в конкретні конкурентні стратегії. Ці спеціально підібрані фінансові показники повинні бути різними: одні використовують для оцінювання економічної ефективності компанії, інші – для оцінювання фінансових результатів роботи менеджерів.

Розроблення системи стратегічного управлінського обліку, здатної швидко реагувати на необхідність прийняття конкретних, одноразових стратегічних рішень, потребує активної участі у ній самих керівників, що приймають такі рішення. Тільки їм відомі типи ймовірних майбутніх рішень і, що ще більш важливо, ті альтернативні стратегії, які потрібно розглядати для кожного з них [4].

Оскільки фінансові менеджери зобов'язані забезпечувати потрібну інформацію за будь-яким із варіантів, розроблення системи стратегічного управлінського обліку повинно бути колективною справою. Участь в цьому процесі осіб, що приймають стратегічні рішення, передбачає відповідний рівень, на якому буде робитися вибір стратегії, і часовий діапазон її проведення. Добре розроблена система стратегічного управлінського обліку повинна бути не лише достатньо гнучкою, щоб адаптуватися до великих змін, але і давати змогу наперед виявляти можливі наслідки цих змін. Досягти цього допоможе введення аналізу чутливості в систему стратегічного планування і фінансового контролю, а також використання комп'ютерного моделювання.

Таким чином, стратегічний управлінський облік є інформаційною підтримкою управління, що полягає в забезпеченні менеджерів підприємства всією інформацією, необхідною для управління і контролю за розвитком підприємства в інтересах його власників та інших зацікавлених груп. Стратегічний управлінський облік повинен проводитися за ретельно відпрацьованою і апробованою методикою, інакше, швидше за все, він не дозволить відповісти на питання, заради яких виконується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шурпенкова Р.К., Сарахман О.М., Калайтан Т.В. Стратегічний управлінський облік. // Збірник наукових праць. Вісник Університету банківської справи (м. Київ): – 2020. - № 1 (34). – с.101-109.

2. Шайкан А. В. Стратегічне управління підприємством і бухгалтерський облік / А. В. Шайкан // Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [редкол.: А. Ф. Павленко (відп. ред.) та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2009. – Вип. 11. – С. 184–191.

3. Любенко А.М., Шурпенкова Р.К., Сарахман О.М. Стратегічний управлінський облік як інформаційна підтримка управління / Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: збірник тез доповідей учасників XIX Всеукраїнської наукової конференції. К.: ДП «Інформаційно–аналітичне агентство», 2021. С. 69-71.

4. Shurpenkova R., & Sarahman O. Management accounting as an effective tool of management of a modern enterprise. Управлінський облік як ефективний інструмент управління сучасним підприємством. Współczesne Problemy Zarządzania, 2021. №9(1(18). P. 53–58. https://doi.org/10.52934/wpz.131

Шурпенкова Руслана Казимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій і оподаткування, Університет банківської справи, м. Львів, e-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

Shurpenkova Ruslana K. **–** candidate of Economic Sciences, Associate Professor, associate professor, department of Accounting Technologies and Taxation, University of Banking, Lviv, E-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

УДК 346.14; 342.5; 65.016; 005.2; 005.33; 342

С.О. Юшин[1]

СИСТЕМНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: АСПЕКТ ГАРМОНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААНУ
https://orcid.org/0000-0002-9874-4926

Анотація. *У статті досліджені наукові та правові засади забезпечення системності управління вітчизняними підприємствами у аспекті гармонізації внутрішніх і зовнішніх факторів ефективної виробничої їх діяльності на етапі реалізації інтегрованих з вимогами інформаційного суспільства Цілей сталого розвитку.*

Ключові слова: підприємство; управління; система; гармонізація; симетризація; державне регулювання; ринкове саморегулювання; інформаційне суспільство; сталий розвиток.

System management of the enterprise: aspect harmonization of internal and external factors

Abstract. The article examines the scientific and legal principles of ensuring the systematic management of domestic enterprises in terms of harmonization of internal and external factors of efficient production at the stage of implementation of integrated with the requirements of the information society Sustainable Development Goals.

Keywords: enterprise; management; system; harmonization; symmetrization; state regulation; market self-regulation; information society; sustainability.

Юридична енциклопедія [1] визначає підприємство як *основну* організаційну ланку в галузі економіки. Це пояснює велику увагу науковців до аспектів розвитку підприємств. К.Р. Макконнелл визначає підприємство як матеріальну структуру шо виконує одну або кілька функцій з виробництва та розподілу товарів та послуг [2, с. 87]. На думку В.Г. Андрійчука, підприємство – основна організаційно відокремлена та економічно самостійна ланка ринкової економіки, що продукує товари чи надає послуги відповідно до попиту на них і наявності доступних економічних ресурсів [3, с. 25].

Цивільний кодекс України (далі – *ЦКУ*) у п. 1 ст. 191 розглядає підприємство єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності. Зрозуміло, що вказана редакція ідентифікує підприємство у якості об'єкта. Натомість, Господарський кодекс України (далі – *ГКУ*) у п. 1 ст. 62 вже ідентифікує підприємство як самостійний суб'єкт господарювання, створений … іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення … господарської діяльності. Отже, з одного боку, підприємство – об'єкт, стосовно якого певний суб'єкт може здійснювати регулюючий вплив, а з другого боку, це самостійний суб'єкт, який повинен реалізувати задоволення суспільних та особистих потреб. Певна частина фахівців висловлює думку з приводу того, що метою підприємництва є прибуток. Але ж п. 1 ст. 42 ГКУ підприємництву встановлює мету – досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Тобто прибуток для підприємця не у пріоритеті та передбачає задоволення особистих потреб тільки після задоволення потреб суспільних. При цьому слід зважити на те, що ст. 11.5 ГКУ виключає можливість надання передбачених законом пільг та переваг у здійсненні господарської діяльності тим суб'єктам господарювання, які не враховують суспільні інтереси, відображені в програмних документах економічного і соціального розвитку. Закон України (далі – ЗУ) «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» (№ 1602) у ст. 5 наголошує, що показники прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку є орієнтиром для розроблення суб'єктами підприємницької діяльності власних прогнозів, планів, бізнес-планів та інших документів. Тому, якщо підприємство не виявить здатність до узгодження власної діяльності із суспільними потребами, воно ризикує втратити певні конкурентні переваги. Тому й підприємство, що прагне до власного інноваційного розвитку, повинно формувати таку систему управління, яка чітко орієнтована на чинний Правовий господарський порядок, де передбачається оптимальне поєднання державного регулювання макроекономічних процесів та ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання (згідно з положенням п. 1 ст. 5 Господарського кодексу України).

Отже, ринкове саморегулювання є «внутрішньою» справою підприємства, до «зовнішнього» середовища якого відноситься й державне регулювання макроекономічних процесів. За визначенням Д. Хана, підприємство – це надскладна відкрита соціально-технічна система, пов'язана специфічним ставленням до її зовнішнього середовища [4, с. 14]. Відповідно, складними є відносини підприємства з державою. Р. Коуз стверджує, що «уряд у певному сенсі є надфірмою (але дуже особливого виду), бо він здатний впливати на використання факторів виробництва за допомогою адміністративних рішень» і «якщо забажає, може взагалі обійти ринок, чого фірма зробити неспроможна»; при цьому «пряме урядове регулювання не завжди дає кращі результати, ніж просте надання волю фірмі, але немає причин того, щоб воно не могло сприяти зростанню економічної ефективності» [5, с. 111-112].

Загалом, дихотомія «внутрішнє … зовнішнє» була об'єктом дослідження багатьох мислителів та вчених. Так, Аристотель вказував на ризики, що виникають у тих суб'єктів, які «придбали більше зовнішніх благ, ніж це потрібно, але бідні внутрішніми благами» [6, с. 589]. Лао-цзи підкреслював: що «якщо за допомогою внутрішнього керувати зовнішнім – сотні справ буде влаштовано» [7, с. 91].

У Г. Гегеля, «практична діяльність є … з'єднанням внутрішнього із зовнішнім», де «внутрішня доцільність – це коли наявне є своє поняття в самому собі і разом з тим є мета і засіб, що реалізується і реалізована мета в самому собі», а «зовнішня – коли наявне не має у собі самому поняття, яким воно визначено, а пов'язане з ним якимось іншим суб'єктом як зовнішня форма, відношення» [8, с. 20, 121]. «Щоб знати об'єкт, вважав Л. Вітгенштейн, я маю знати не зовнішні, а всі його внутрішні якості» [9].

І. Гете стверджував, що «у людей науки у всі часи виявлялося потяг пізнавати живі утворення як такі, схоплювати зовнішні видимі частини в їх взаємозв'язку, сприймати їх як прояви внутрішньої природи і спогляданням опановувати ціле», де «внутрішня діяльність виявлялася як жива евристика, яка, пізнавши невідоме правило, прагне знайти його у зовнішньому світі та запровадити у зовнішній світ», а знання власного «ставлення до самого себе та зовнішнього світу стає істиною» [10, с. 11, 398].

А. Маршалл орієнтував керівників підприємств на методи «вироблення способів удосконалення організації внутрішніх та зовнішніх зв'язків» [11, с. 258]. При цьому важливо врахувати зауваження У. Демінга: «система не може зрозуміти сама себе, і тому зміни мають виходити ззовні» [12, с. 84]. По суті, тези В.М. Геєця у контексті негативних наслідків екзогенізації і гальмування ефективних внутрішніх факторів розвитку, дотримання здорової національної стратегії на засадах переходу до ендогенізованої моделі: тобто орієнтованої на найефективніше … найоптимальніше в існуючих економічних умовах …використання внутрішніх ресурсів … і факторів розвитку [13, с. 505, 515-516].

Теоретики управління також всебічно розглядають аспекти дихотомії «внутрішнє-зовнішнє». П. Друкер вважав: «все, що підприємство робить у внутрішньому та зовнішньому середовищі, має систематично та безперервно вдосконалюватися» [14, с. 50]. М. Мескон та ін. визначили ключові завдання менеджерів: «вибір найкращої структури з урахуванням цілей, стратегій та ін. внутрішніх і зовнішніх чинників [15, с. 280]. За визначенням М. Портера, баланс сил частково є результатом зовнішніх факторів і контролюється частково компанією [16, с. 60]. Вищезгадане отримало системне узагальнення у праці Г. Мінцберга, де вказується, що елементи структури повинні бути підібрані таким чином, щоб виникла внутрішня злагодженість (гармонія) ситуації [17, с. 20]. Отже, критерієм системності управління стає гармонізація внутрішніх та зовнішніх факторів розвитку підприємства.

Проблема «гармонії», на думку Р. Акоффа, «має важливе значення для управління системами; говорячи «гармонійно», маємо на увазі вплив як взаємодії елементів на ціле, так і функціонування цілого і взаємодії елементів … вплив функціонування елементів і цілого на систему, в яку входить дана система та інші системи в її оточенні» [18, с. 41]. Тобто, поняття «підприємство», «система», «управління», «внутрішнє», «зовнішнє» та «гармонія» повинні розглядатися у взаємному контексті.

Статутні документи Європейського Союзу (далі – *ЄС*) передбачають гармонізацію внутрішніх та зовнішніх передумов розвитку країн-членів. Аналогічні принципи містяться в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (Ратифікована ЗУ № 1678, 2014 р.). Пошук на сайті zakon.rada.gov.ua інформації, яка стосується «гармонізації» різних видів діяльності в Україні за період державної незалежності показує наявність її у 2790 документах. З них на Закони України припадає 171 документ, на акти Верховної Ради України – 8 документів, акти Президента України – 154 документа, акти Кабінету Міністрів України – 780 актів. Аналіз зазначених актів свідчить, що з 171 Законів України лише 6 спрямовують аспекти гармонізації на внутрішні процеси, із 154 актів Президента України – 18, із 780 актів Кабінету Міністрів України – 17. Зміст цих актів вказує на їх відверто орієнтаційний характер. За таких обставин ускладнюються як процеси гармонізації внутрішніх актів із актами зовнішніми загалом, так і процеси гармонізації інтересів підприємців із загальнодержавними інтересами зокрема.

Висновки: проведений вище аналіз дозволяє зробити наступні висновки та пропозиції:

* юридична література ідентифікує підприємство як основну організаційну ланку в галузі економіки; разом з тим, законодавство України розглядає підприємство, з одного боку, як об'єкт, стосовно якого певний суб'єкт може здійснювати регулюючий вплив, а з другого боку, це самостійний суб'єкт, який повинен реалізувати задоволення суспільних та особистих потреб; отже, правова система орієнтує підприємство у першу чергу на зовнішні, а у другу – на внутрішні фактори (хоча в ідеалі ЗУ передбачають оптимальне поєднання державного регулювання макроекономічних процесів та ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання);

* по суті, основні колізії у процесі пошуку форм оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів обумовлені переважним зосередженням держави на гармонізації системи національного управління із вимогами міжнародних стандартів у стислий історичний період часу в умовах дефіциту ресурсів, що блокує інноваційну трансформацію більшості підприємств України;

* забезпечення гармонії внутрішніх і зовнішніх факторів системного управління підприємством в теоретико-методологічному плані має спиратися на контекстну єдність понять «підприємство», «система», «управління», «внутрішнє», «зовнішнє» та «гармонія». Відповідно, у правовому просторі це має відображатися у процесах інкорпорації нормативно-правових актів різного рівня. Та сучасний стан правового простору України вказує на недостатню системність процесу становлення окремих блоків законодавства, які стосуються як передумов ефективного управління розвитком підприємств, так і усієї сукупності передумов ефективного державного регулювання макроекономічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998.

2. Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с 14-го англ. изд. / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 972 с.

3. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779, [5] с.

4. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан ; Пер. с нем. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 800 с.

5. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Р. Коуз ; Пер. с англ. М.: Новое издательство, 2007. – 224 с.

6. Аристотель. Политика. / Аристотель. Соч. в 4-х т. Т. 4. Пер. с древнегреч. – М.: Мысль, 1983. – С. 375-644.

7. Дао Дэ Цзин. Книга пути и благодати / Пер. с кит. – М.: Эксмо, 2005. – 400 с.

8. Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет. В 2-х томах. Т. 2. Пер. с нем. – М.: Мысль, 1973. – 630 с.

9. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. / пер. с англ. – М.: Астрель, 2010. – 177 с.

10. Гёте И.В. Избранные сочинения по естествознанию. / Пер. с нем. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 553 с.

11. Маршалл А. Принципы экономической науки / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993. – 594 с.

12. Деминг У.Э. Новая экономика / Пер. с англ. – М.: Экономика, 2008. – 208 с.

13. Геєць, В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / – Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 863 с.

14. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. / Пер. с англ. – М.: «Вильямс», 2003. – 272 с.

15. Мескон М.Х. Основы менеджмента. 3-е издание / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2006. – 594 с.

16. Портер, Майкл, Э. Конкуренция. / Пер. с англ. – М.: "Вильямс", 2005. – 608 с.: ил.

17. Минцберг Г. Структура в кулаке: создание эффективной организации / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2004. – 512 с.: ил.

18. Акофф Р.Л. Планирование будущего корпорации / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1985. – 327 с.

Юшин Сергій Олександрович, доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник, Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”, Київ, email: saykiev@ukr.net — https://orcid.org/0000-0002-9874-4926

Yushin Sergey O. – doctor of economics, Professor, Chief Researcher, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv,, e-mail: saykiev@ukr.net — https://orcid.org/0000-0002-9874-4926

УДК 658.5

В.А. Янковська
В.А. Копитько

КОНТРОЛІНГ ЯК НОВА КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Анотація. *У статті досліджено етапи виникнення контролінгу та його необхідність на підприємстві.*
Ключові слова: контролінг; підприємство; управління.

CONTROLLING AS A NEW CONCEPT OF INFORMATION AND MANAGEMENT

Abstract. *The article examines the stages of controlling and its necessity at the enterprise.*
Key words: controlling; enterprise; management.

Термін «контролінг» все частіше з'являється у термінології сучасного фахівця фінансової сфери. Це поняття об'єднує в собі управлінський облік, планування, контроль та аналітичну роботу.

Необхідно зауважити, що навіть серед фахівців немає єдиної точки зору з цього питання. Економісти мають єдину схожу думку, що поняття «контролінг» та «контроль» це різні категорії. Про це говорить переклад англійського дієслова «to control» як «контролювати», а також «керувати», «регулювати».

Існують різні тлумачення походження терміну «контролінг»: 1. Від англійського "to control" – контролювати, керувати. 2. Від французького слова "controle", що означає реєстр або контрольний список. 3. Від латинського «contra» і «rotulus», що означає «контроль», тобто координація діяльності [1].

У сучасній літературі можна зустріти десятки різноманітних трактувань поняття "контролінг". При цьому погляди на визначення та зміст контролінгу досить різноманітні та навіть діаметрально протилежні. Подібне різноманіття свідчить про тому, що контролінг є актуальним напрямком, що інтенсивно розвивається, в галузі теорії та практики управління фінансово-господарською діяльністю підприємств.

Контролінг є сучасною системою управління, яка почала особливо динамічно розвиватися останніми роками минулого століття, хоча і з'явилася значно раніше. Дослідники, говорячи про період виникнення контролінгу, діляться в основному на дві групи: перша, які стверджують, що перші згадки з'явилися ще в XV ст., коли в Англії при королівському дворі для вирішення завдань державного управління була введена посада «countrollour», і тих, які вважають, що контролінг зародився США на початку XX ст., і головним поштовхом для його розвитку стала економічна криза 1929, яка призвела до розуміння ролі виробничого обліку та необхідності впровадження на підприємстві поряд із плануванням елементів контролінгу.

Контролінг як система у сучасному уявленні зародився в 1880 р. в компанії «Atchison, Topeka and Santa Fe Railway System». Контролінг використовувався для вирішення фінансово-економічних завдань, управління фінансовими вкладеннями та основним капіталом.

У 1930-40 рр. в США заснований інститут «Controller's Institute of America» як професійна організація контролерів, а у Німеччині виник інститут контролерів з питань освіти в галузі планування підприємства та обліку. В період 1940-1950 років контролінг отримує державне визнання. У 1946 р. "CIA" опубліковує перший «офіційний» перелік завдань контролера, що складаються з 17 пунктів, які є основою американської моделі контролінгу. Після 1950 року настає піднесення економіки Німеччини та країни Європи, що послужила стимулом для впровадження контролінгу на підприємствах. Це вимагало від керівництва невеликих кампаній вкладати значні інвестиції у розробку сучасних систем та методів ефективного керування. Наприкінці XX ст. з активним розвитком комп'ютерної техніки та технологій формується інструментарій контролінгу. З'являються програми контролінгу, такі як «ABC», «1C», «JIT», «Кайзен» та ін. [2].

Поняття «контролінг» увійшло до української термінології порівняно недавно. В Україні перша публікація з цієї теми з'явилася лише в 1997 р., але і до тепер ведеться гостра полеміка відносно суті, функціонування і ефективності контролінгу [3].

Так, заслуговують на увагу тлумачення даного терміну таких авторів, як: К. Амрайн, Ю.Аніскіна,

І.Давидовича, Н. Данілочкіної, А. Дайле, О.Кармінского, С. Петренка тощо. В процесі своїх досліджень вони дійшли висновку, що контролінг це комплексна система, яка пов'язує між собою роботу контролера та менеджера з питань фінансів, обліку, ціноутворення тощо при прийнятті оперативних та стратегічних управлінських рішень з метою досягнення підприємством визначених цілей.

Досить часто появу контролінгу розцінюють як черговий етап розвитку менеджменту, називаючи такі чинники, як необхідність менеджменту в самоконтролі та управлінні, тобто контролінг є теорією «управління управлінням».

Розвиток механізму контролінгу орієнтовано на досягнення таких основних цілей, як: збільшення продуктивності роботи підприємств; виконання ролі інтерфейсу з інформаційною системою верхнього рівня в єдиному інформаційному просторі, а також сприяння здійсненню стратегічних цілей галузі [4].

У ринковій економіці контролінг як система раціоналізації цілей набуває великого значення. До того ж створення та головні етапи вдосконалення контролінгу безпосередньо пов'язані зі змінами у зовнішньому середовищі бізнесу, а саме тоді, коли підприємствам було недостатньо обійтися старими методами управління. Контролінг протягом свого генезису був і є об'єктивно важливим для успішного й раціонального ведення бізнесу. Цільова орієнтація контролінгу тісно співіснує з успішністю бізнесу. [5].

Впровадження системи контролінгу у систему управління необхідно здійснювати на всіх етапах організації й функціонування підприємницької діяльності. Розробка стратегії буде успішною тільки при різноплановій діяльності, яка дає можливість виявити приховані потенційні резерви, «вузькі місця», які можна ліквідувати без зовнішньої допомоги. Впровадження і використання методів стратегічного контролінгу дозволить розширити можливості управління, сформувати перспективні напрямки діяльності та впевненість у завтрашньому дні. [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kupriienko, A. V. Controlling Concept Development in the Context of Formation of Accounting Provision. Modern Economics, 2018, 12, 126-132. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V12(2018)-19 (дата звернення: 09.02.2022).

2. Потылицына Е.А. Генезис понятия «контроллинг» экономика, управление и учет на предприятии URL: https://cyberleninka.ru/article/n/genezis-ponyatiya-kontrolling (дата звернення: 09.02.2022).

3. Шатохін О. Г., Є. С. Зданевич Контролінг та його функцій в системі управління конкурентоспроможністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2985 (дата звернення: 10.02.2022).

4. Шевців Л. Ю., Непевна Б. О., Шевців А. Б. Теорія і практика впровадження системи контролінгу в умовах інформаційної економіки. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2019. № 10. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-244_252.pdf (дата звернення: 10.02.2022).

5. Прокопець Л.В. Контролінг як інструмент управління підприємством. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 39-2. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/39_2_2019/5.pdf (дата звернення: 10.02.2022).

6. Стефаник І.Б. Використання контролінгу в національній системі державного фінансового контролю. *Фінанси України*. 2005. № 10. С. 142.

Янковська Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», Харків, e-mail: vika_yank2020@ukr.net

Копитько Влада Анатоліївна – студентка, Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», Харків, e-mail: vladakop01@gmail.com

Yankovska Viktoriia A. - Doctor (Candidate) of Economic Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Management, Kharkiv Institute Interregional Academy of Personnel Management, Kharkiv, e-mail: vika_yank2020@ukr.net

Kopytko Vlada A., student, Kharkiv Institute Interregional Academy of Personnel Management, Kharkiv, e-mail: vladakop01@gmail.com

УДК 658.11:334.012.64

А. С. Яцун
Л. Д. Глущенко

СУЧАСНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація
Розглянуто сучасний аспект розвитку бізнесу в Україні. Проаналізовано проблеми ведення малого бізнесу в Україні. Виокремлено переваги електронної комерції та кращі ідеї створення стартапів.
Ключові слова: *бізнес, сучасний розвиток, електронна комерція, стартап.*

Abstract
The current aspect of the development of business in Ukraine is discerned. The problems of small business in Ukraine are analyzed. Viocrementally overwhelming electronic commerce and improving ideas of starting up startups.
Keywords: *business, modern development, electronic commerce, start-up.*

Бізнес в Україні, як і у більшості країн світу, поділяється на малий, середній та великий. Малий бізнес є основною частиною загального розвитку бізнесу. Цей вид бізнесу забезпечує гнучкість та стійкість економічної системи країни, він є провідним та визначає темпи соціального та економічного розвитку держави.

У сучасних умовах економіки нашої країни розвиток різних малого підприємництва у будь який сфері господарської діяльності має багато проблем. Згідно з Національною програмою сприяння розвитку малих підприємств в Україні, основними чинниками, які перешкоджають розвитку є: відсутність послідовної державної політики у сфері підтримки малого підприємництва та збільшення адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація, системи контролю, регулювання орендних відносин), неймовірно високе податкове навантаження, обмеженість інформаційно-консультаційної підтримки, недосконала система навчання та перепідготовка кадрів.

Незважаючи на труднощі, існують переваги, які схиляють людей до підприємницької діяльності: не потрібно великого стартового капіталу; невеликі витрати на управління; швидка реакція на потреби споживача та зміни ринку; адаптивність до змін.

Розглянемо сучасні аспекти розвитку бізнесу в Україні. Сучасний світ швидко змінюється. Ще зовсім недавно більшість людей не могла уявити роботу поза офісом, зараз же всі переходять в он-лайн. На сьогоднішній день одним із найприбутковіших та найстрімкіших напрямків розвитку бізнесу є електронна комерція. Електронна комерція – це будь-які форми ділових операцій, в яких взаємодія сторін проходить через електронні технології, а не фізичним обміном товарів чи послуг. Також цей термін можна розуміти і як ведення бізнесу в Інтернеті (он-лайн).

Стрімкому розвитку електронної комерції наразі посприяла пандемія, тобто її наслідки у вигляді карантину. Багато суб’єктів бізнесу змушені були почати працювати он-лайн. Такі реалії наглядно підтвердили, що підприємцю завжди потрібно проявляти гнучкість та бути відкритими до змін.

У звіті Payoneer's Global Seller Index за 2020 року Україна продемонструвала значне зростання доходів від Інтернет-торгівлі за час пандемії. Україна зайняла шосту позицію в рейтингу, випередивши В'єтнам, Ізраїль, Індію і Японію, але поступившись Китаю, США, Гонконгу, Південної Кореї і Великобританії. Карантин і необхідність утримувати соціальну дистанцію змусили споживача змінити основний спосіб покупок, і ця тенденція триває [1].

З кожним днем український сегмент Інтернету та контенту в соціальних мережах зростає та розвивається у різних сферах, таких як реклама та медіа-, інтернет-послуги, комп’ютерна техніка і комунікації, тощо.

Серед переваг електронної комерції визначимо основні:

– Швидке отримання інформації;
– Відсутність географічних обмежень;

– Економія часу для споживача;
– Зворотній зв'язок;
– Скорочення циклу продажу;
– Зниження невиробничих витрат.

Трендом сучасної економіки в світі є стартапи. На відміну від звичайного бізнесу, який людина тільки відкриває, стартап має інноваційну основу, тобто відкривається бізнес, який раніше не існував взагалі. Стартап - це бізнес, який раніше ніколи не існував. Ідея будь-якого стартапу полягає в новизні, новому продукті, новій технології, у тому, чого раніше не було у світі.

Більшість стартапів вимагає багато інвестицій та має високу рентабельність. В сучасному світі, маючи реальну бізнес-ідею, є шанси, хоча і невеликі, знайти інвестора і реалізувати її. Проте, найуспішніші стартапи пов'язані сьогодні з IT- індустрією. До кращих ідей для стартапу в України можна віднести: торгівельний майданчик в Інтернеті, смарт-офіси та коворкінги, сервіс для контролю дистанційної роботи, сервіс доставки їжі, лідогенерація для бізнесу, платформа для віртуальних івентів, віртуальна психологічна терапія, віртуальний дизайн квартир, розробка чат-ботів, програми для йоги, медитації, фітнесу, відеоігри та кіберспорт.[2]

Отже, виявивши проблеми та розглянувши сучасні аспекти розвитку бізнесу в Україні, можна дійти до висновку, що одним з пріоритетних напрямів розвитку сучасного бізнесу є електронна комерція. Стартапи успішно розвиваються у сфері IT- індустрії, для інших традиційних сфер підприємницької діяльності вони є менш актуальними, оскільки, вже існуючі ідеї не є цікавими для інвесторів, тому знайти інвестора практично неможливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глущенко Л.Д. Сучасні аспекти та тенденції розвитку Інтернет-торгівлі. URL: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2021/paper/view/12554/10698. (дата звернення 10.01.2022).
2. Найкращі ідеї для стартапу в Україні в 2022 за версією InVenture: веб-сайт. URL: https://inventure.com.ua/analytics/articles/luchshie-idei-dlya-startapa-v-ukraine-v-2020-po-versii-inventure. (дата звернення 10.01.2022).

Яцун Аліна Сергіївна - студентка групи МВКД-20 м/с, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: yatsun2003tu@gmail.com

Глущенко Лариса Дмитрівна - канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lglushenko@gmail.com

Yatsun Alina S. - student of MVKD-20 m /s group, Faculty of Management and Information Security, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsia, email: yatsun2003tu@gmail.com

Hlushchenko Larysa D. – Cand. Sc. (Econ.), Assistant professor of the Chair of Economics of Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: lglushenko@gmail.com

УДК 330.34

T. Voron′ko-Nevidnycha,
S. Bychenko,
I. Syrovatko

Sustainability development of the agri-food enterprise as a prerequisite for it growth in modern conditions

Poltava State Agrarian University

Abstract. The problem of ensuring sustainable development has been topical for many years, not only for individual enterprises, but also for the national economy as a whole. However, due to the multidimensionality and complexity of the category, the importance of its impact on market development, many issues remain uncertain and need to be researched.

Keywords: sustainable development; management; enterprise; agro-food sector; development

As of today, there are different approaches to defining the phenomenon of sustainable development and interpretation of its features and mechanisms of providing. At first, in scientific works, definition of sustainable development was based on «competing goals», in which constant subject assumed environmental preservation and rational use of natural resources, economic growth or satisfaction of society needs.

The concept of «sustainable development» was first mentioned in the 1987 by G. Bruntland in the report on the development of industry, energy, regional and international relations. That is, we are talking about development that meets the needs of society in our time, but does not jeopardize the ability of future generations to provide their own potential needs, namely minimizing the adverse effects of natural resources depletion and environmental pollution as a result of rapid socio-economic development of mankind for the future [1].

In general, the category of «sustainable development» can be reflected as an anti-crisis, relentless, stable process, which has the goal of increasing the economic efficiency of the enterprise with a simultaneous increase in the level of responsibility to partners and customers, as well as formed measures to preserve the environment and improve the quality of life of current and future generations.

The main characteristic of sustainable development is the ability to control all processes based on the use of a systematic approach and modern information technology. Sustainable development of the enterprise is provided by combining and balancing the three components of each entity:

1. Social (anticipation of personnel management possible problems, the formation of a quality system focused on the maintenance of cultural and social stability);
2. Economic (efficiency growth of economic indicators due to rational use of natural resources and optimization of organizational business processes);
3. Environmental (focus on the integrity and preservation of physical and biological natural systems through the ecologization of production processes and ensuring appropriate policies of the organization, the introduction of corporate and social responsibility).

That is why, trying to achieve sustainable development of the agro-industrial sphere, it is necessary to consider the interrelation of the social, economic and ecological components. Accordingly, the growth of wages should be confirmed by the growth of outstripping rates of labor productivity in the sector [3].

The interrelation of the above components is conditioned by the fact that only the growth of economic indicators will not eliminate the emerging problems in the social sphere, and, moreover, will not lead to environmental sustainability. The developed concept of sustainable development offers a combined approach to the activities of companies, which achieves the parity of social, economic and environmental goals of the enterprise, their integration and interrelation, in particular, identifying the rate of economic growth and the rate of natural resources restoration.

The principles of each process are the main engine, the system rules that form the overall vision and structure of understanding the contextual basis of each concept. The key principles of sustainable development of the organization include the following provisions [2]:

- solving problems directly related to the development of both modern and subsequent generations, equal in resource needs;

- dynamism: most often, the transformation in a certain parameter of the organization's activity causes the transformation in others. Accordingly, in each period of time the enterprise is defined by a certain set of characteristics reflecting the efficiency of production and financial activity;

- possibility of economic and ecological components balance: realization of such level of development at which individuals of production sphere or other economic sphere of activity have the minimum crushing influence on the environment;

- adaptability and flexibility: each organization is an open system, which must be flexible, capable of adapting to changes in the environment to enable a sustainable competitive existence on the market in the long term. Therefore, the necessary condition of this principle is the ability to make strategic managerial decisions;

- integrity, namely: the possibility of renewal, the search for the necessary elements and transformation into the newest system while maintaining financial equilibrium. This principle is a factor reflecting the effectiveness of activity, namely how effective is the balance and proportionality of the individual components of activity: operational, financial and investment;

- purposefulness: providing such a relationship between the components that would allow to maintain the incentives for the sustainable development of the enterprise in the long term;

- the possibility of balancing the economic and social components, which consists in the maximum satisfaction of the population's demand with the resources created as a result of economic development.

It is important to note that a crucial issue in the enterprise is its development, because it is the main condition for the possibility to enter new markets or to keep its position in existing ones [4].

Implementation of sustainable development by the enterprise is possible with the help of implementation of planned actions, contributing to the problems solution and goals achievement. Such actions form the following stages:

1. Creation of sustainable development management base of the company.
2. Carrying out of the influencing environmental factors analysis.
3. Significant factors assessment and comparison of them with planned conditions of development.
4. Diagnosing and assessing the company's sustainability.
5. Formation of a proposal and making decisions on improving the sustainable development management of the enterprise.

Consequently, in today's market conditions, ensuring sustainable development is one of the main priorities, which implies the effectiveness of business activities in the agro-food sector. This is due to the fact that it is the continuity of activity that provides a number of advantages, such as increasing the level of organizational management and social responsibility, expanding market opportunities and increasing investment attractiveness, minimizing risks and reducing costs, innovativeness in production and management processes, as well as creating favorable conditions for the development of future generations through the rational distribution and use of resources for all stakeholders.

References:

1. Brutland G.H. Our common future. Report of the UN Commission on Environment and Development. 1987. M .: Progress, 1988. 50 p.

2. Vasyutkina N.V. Current issues of sustainable development of the enterprise. Trends in the development of organizational and project management; materials XXXII International. Science. practice. conf., Lviv Economy. Foundation, 2013. pp. 27-30.

3. Voronko-Nevidnycha T., Zagrebelna I., Dubovuk A., Kuruchok A. (2021). Agricultural Industry Management in Conditions of Sustainable Development: Social Aspect. Modern Economics, 29 (2021), 63-68. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-10.

4. Voronko-Nevidnycha T.V., Koval O.O., Koloda O.F. (2021). Management of enterprise development as a necessary condition for achieving the Sustainable Development Goals. Economy and society. № 25. Economy and Society, (25). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-80.

Воронько-Невіднича Тетяна Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач, доцент кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
Tetyana Voron'ko-Nevidnycha, PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Management named after I. Markina, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine
E-mail: tetiana.voronko-nevidnycha@pdaa.edu.ua

Биченко Сергій Якович, здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент», Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
Serhiy Bychenko, student of a specialty 073 «Management», Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Сироватко Ігор Олександрович, здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент», Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна
Ihor Syrovatko**,** student of a specialty 073 «Management», Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

UDC 65.016:330.34.014.2

Yuliia Lazarenko

ACHIEVING COMPETITIVE ADVANTAGE THROUGH BUSINESS SUSTAINABILITY STRATEGIES

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Abstract: *The paper aims to clarify the concept of sustainable competitiveness in the business context and define the main focus areas of strategic sustainability management at the firm level. Based on a literature review a conceptual framework for strategic sustainability management of modern companies is presented, which includes key drivers and organizational factors that should be taken into account to embed efficiently the sustainability strategies into the business practice. The proposed managerial applications can be conceptualized at the firm level as a business model which is oriented towards the achievement of competitive advantage, long-term value creation, and enhancing corporate sustainability performance.*

Key words: *sustainability; sustainability strategy; strategic sustainability management; competitive advantage; corporate responsibility; value creation.*

In today's business environment, sustainability is becoming an increasing issue for decision-makers, because it is concerned with sustainable development in terms of environmental, economic, and social dimensions. In recent decades there has been a trend towards a rapid evolution of sustainability and the concept of sustainable development. In view of this, the world's leading companies understand the significance of the strategic approach to sustainability management. However, the formulation and implementation of the appropriate sustainability strategy in order to gain a competitive advantage of sustainability initiatives may be a challenging task for organizations. According to the contemporary understanding, sustainable development is aimed at finding a balance between achieving the benefits of the operating activities and the improving of the economic, social, and environmental sustainability. That is why the principles of strategic sustainability management are becoming a critical issue that should be taken into consideration in the development and implementation of the competitive strategy. In this vein, a competitive advantage can be achieved by identifying how sustainability can meet the value creation in the industry.

Sustainability as a business approach to creating long-term value is becoming more important for all companies, across all sectors of industry. According to the information presented by International Institute for Management Development (IMD), 62% of executives consider a sustainability strategy necessary to be competitive in the modern business environment, and another 22% hold the view this trend can be pursued in the future [1]. Nowadays modern companies operate in a constantly changing business environment that features fewer resources, environmental challenges, increased social inequity, as well as more engaged stakeholders such as local communities and authorities, non-governmental and civil society organizations, as well as industrial unions, and increased focus on corporate transparency and social responsibility. Companies should be aware of these shifts which impact their business and find innovative solutions to societal along with ecological challenges while maintaining productivity, profitability, and financial performance.

Sustainability as a broad concept implies responsible economic growth to achieve current goals while protecting natural resources for future generations [2]. But it cannot be considered exclusively from an environmental perspective. This paper uses a multidimensional approach to understanding sustainability which assumes that three key focus areas should be highlighted: environmental, economic, and sociocultural dimensions.

Achieving a balance between corporate social and environmental responsibility and the identification of emerging market opportunities to increase profit margins provides the strategic tools necessary to gain a competitive advantage in the global business environment. Thus, sustainability is an important component of the corporate strategic planning process, implementation of appropriate strategic mechanisms related to sustainable development is intended to support strategic planning and may be an effective way to develop the competitive advantage through innovative leadership while increasing their profit margins [3]. From a theoretical perspective, effective integrating long-term strategic priorities related to sustainable development into business practices of companies can be used as a basis for implementing a cost-leadership strategy that

includes efficiency in every aspect of the planning procedures and operational activities [4]. With this regard, the sustainable business practices integrated into operation management strategies may yield benefits in terms of time and cost savings associated with using sustainable materials in the production process, which in turn, provide an opportunity to decrease operational costs and thus create the prerequisites for effective implementation of the cost reduction strategy that allows providing equivalent benefits to the customers, but at lower competitive prices.

Recent studies have found that when a concept of sustainable development is integrated into a company's business strategy along with corporate activities that aim at developing common sustainability awareness, it may result in benefits and competitive advantages, both in financial and non-financial dimensions, such as increased profitability, improved corporate reputation, as well as enhanced stakeholders involvement and customers' satisfaction. Numerous studies have examined the relationship between corporate social responsibility business practices and a firm's market and financial performance, with mixed empirical results, however, based on a literature review it can be concluded that most authors argue that a change of the organization activities towards raising awareness of the sustainable development goals will ultimately result in its long-term economic viability and competitive advantage [5-7]. In this vein, the adoption of sustainable development practices is related not only to the enhanced strategic competitiveness of firms and industries but also contributes to the gaining and maintenance of competitive advantage in a sustainable way.

At the firm level, in order to support sustainability initiatives which positively contribute to business outcomes, it is necessary to translate sustainability strategy into tactical action plans and develop appropriate systems, structures, organizational goals, and performance indicators. When organizations develop sustainability-oriented strategies and integrate them into their corporate strategy and business practice, they may gain sustainability outcomes such as corporate sustainability performance, competitive advantages of sustainability initiatives, and benefits of a triple bottom line. At the firm level, key factors which determine business profitability with regard to sustainable development include innovation, environmental sustainability, and managers' commitment to optimizing the use of available resources, as well as internal operations using best practices, and continuous process improvement that should be aligned with corporate strategy and organizational objectives. In the organizational context, the level of sustainable competitiveness of a company depends on numerous intra-firm factors, including sustainability vision, strategic management tools, knowledge management mechanisms, environmental strategies, etc. In that regard, strategic management for sustainability aims at identifying internal and external drivers, and factors supporting sustainable development goals and implies systematic integration of the three sustainability domains (i.e., environmental, social, and economic dimension) in the operation activities of a company in order to create long-term values and sustainability outputs such as sustainable competitive advantage and a range of performance benefits [8].

Based on the findings of the study it can be concluded that sustainability-oriented practices and corporate initiatives, as well as appropriate sustainability management systems, form a basis for the concept of sustainable competitiveness at the enterprise level. Thus, distinctive features of a sustainable competitive company include the ability to be competitive in the market, react to changes in market conditions and business requirements in a prompt, effective and flexible manner, while ensuring at the same time environmental and social responsibility to various groups of stakeholders by developing and implementing proactive sustainability strategies within the management system framework.

REFERENCES

1. Haanaes, K. Why all businesses should embrace sustainability. IMD Business School. URL: https://www.imd.org/research-knowledge/articles/why-all-businesses-should-embrace-sustainability/ (Accessed 17.02.2022).
2. Epstein, M.J. Making sustainability work: Best practices in managing and measuring corporate social, environmental and economic impacts. San Francisco, Berrett-Koehler Publishers, Inc., 2008.
3. Padgett, R.C., Moura-Leite, R.C. Innovation with High Social Benefits and Corporate Financial Performance. *Journal of Technology Management & Innovation.* 2012. Vol. 7, Iss. 4. P. 59-69.
4. Stankevičiūtė, E., Grunda, R., Bartkus, E.V. Pursuing a cost leadership strategy and business sustainability objectives: Walmart case study. *Economics and Management.* 2012. Vol. 17 (3). P. 1200-1206.
5. Escobar, L.F., Vredenburg, H. Multinational Oil Companies and the Adoption of Sustainable Development: A Resource-Based and Institutional Theory Interpretation of Adoption Heterogeneity. *Journal of Business Ethics.* 2011. Vol. 98. P. 39-65.

6. Ortiz-de-Mandojana, N., Bansal, P. The long-term benefits of organizational resilience through sustainable business practices. *Strategic Management Journal.* 2016. Vol. 37. P. 1615-1631.

7. Kleef, J.V., Roome, N. Developing capabilities and competence for sustainable business management as innovation: a research agenda. *Journal of Cleaner Production.* 2007. Vol. 15. P. 38-51.

8. Lazarenko, Y., Garafonova, O., Marhasova, V., Grigashkina, S. Gaining a Competitive Advantage through Sustainability Strategy: Managerial Applications for the Mining Sector. E3S Web of Conferences Web of Science. 2021. Vol. 278. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2021/54/e3sconf_sdemr2021_03036.pdf (Accessed 17.02.2022).

Yuliia Lazarenko – Ph.D. in Economics, Associate Professor of Management Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: yuliia.lazarenko@kneu.ua

UDC 334

Iryna Posternak[1]
Oleksii Posternak[1]
Serhii Posternak[2]

FINANCIAL AND ANALYTICAL SUPPORT OF THE INNOVATION STRUCTURE - THE COMPLEX OF URBAN ENERGY RECONSTRUCTION

[1]Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
[2]Private company "Composite", Odessa

Abstract: *As one of the promising forms of integration, various complexes appear in the urban planning structure. The tendencies of the economy of the modern information society are such that the driving force behind the innovative development of society is science. It is offered to create in the city of Odessa "the Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR", as innovative organizational structure which uses in practice the saved up scientific and technical potential for reconstruction of buildings of historical building of Odessa under standards power efficiency. The estimation of quality of operated processes "CSTC T-PPR", as modeling of function of scheduling and management is executed. The presented model of an estimation of quality of management is effective as allows to estimate dynamically result of administrative activity and on this dynamics to form detailed enough forecasts of development of operated process.*

Keywords: innovative structure; an operational administration building; the building organization; a corporate scientific and technical complex; town-planning power reconstruction; finishing labor.

A problematic urgency – in Odessa isolated building contract organizations (constantly varying), performing works at low scientific and technical level, without the general vision of a specific problem of reconstruction of historical building of a city are engaged in reconstruction of historical building of a city.

Problem statement in a general view – as one of perspective forms of integration various complexes act in town-planning structure; in the course of formation of plans of social and economic development of large cities even more often there is a situation when for increase of efficiency used financial, material and a manpower concentration of efforts, but also new progressive forms of the organisation of building manufacture – corporate, scientific and technical is necessary not simply, power efficiency [1].

Research objective – to offer the organizational structure using in practice the saved up scientific and technical potential for reconstruction of buildings of historical building of Odessa under standards power efficiency and to execute formation of streams (in the matrix form) a method of calculation of the organisation of internal painting and decorating of the Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR" – a method of continuous development of fronts works.

Tendencies of economy a modern information society are that, which the science [2, c.29] becomes motive power innovative development of a society. For hi-tech, high technology, technically difficult goods and services the competitive potential is very important, as the enterprise, not capable to create the competitive goods in the future and services, it can appear in general the bankrupt. In the present it in the market can have competitive goods, but it a fruit of last works [3, s.21-22]. The concept covers «a town-planning heritage» both separate buildings, and large quarters, zones of the historical centers and a city as a whole. «The city is the integral of human activity materialized in architecture...». Such capacious definition to a difficult city organism was given by architect A.K. Byrov [4, c.103]. A new city – the instant phenomenon. Time having arisen, it becomes a historical category in the course of the development and is object of modern consideration. Value of a historical architecturally-town-planning heritage is defined by following positions [4, c.105]: architectural and town-planning achievements of last epoch are one of the major components of a historical and cultural heritage; history and culture monuments, the historical architecturally-spatial environment enriches shape of modern cities; presence of the developed ensembles causes aspiration to harmony with surrounding context.

According to varying social and economic conditions of a life in a city organism naturally die off old fabrics and are born new, therefore updating of cities occurs consistently, by replacement of an out-of-date supply available and gradual transformation by this basis planned structures in whole or its separate elements.

The purpose of reconstruction and restoration of an architecturally-town-planning heritage is preservation of composite and aesthetic features of the historical city environment. Town-planning reconstruction is a purposeful activity on change before the generated town-planning structure, caused by requirements of development and perfection. The concept reconstruction of cities has double sense. On the first, it reflects development of the occupied places, improvement of their spatial organisation, proceeding long time. On the second, it is material result, a building condition at present. Only having understood these parties of reconstruction in their interrelation, it is possible to approach correctly to an estimation of problems and to establish methods of a reorganization of cities. Reconstruction - the continuous process which is passing in each city differently depending on the previous growth and modern requirements. It predetermines value of a city as historical phenomenon in which various epoch intertwine. And in a modern city organism its components [5] continuously change.

As leading sign expediency application coordination principles of management the generality the economic purposes and the problems, demanding industrial cooperation acts.

From positions methodology management CSTC T-PPR is the economic object the new class which has received the name integration. Its specificity follows from its integrated approach that assumes.

High level coincidence interests of the basic industrial organizations entering in CSTC T-PPR at preservation a branch accessory and its corresponding inclusiveness in branch systems of planning, financing, logistics and management.

The interrelation of economic activities defining them dependence in achievement both own, and branch purposes, forming the given complex.

Territorially caused social and economic unity, impossible without realization the coordinated economic policy, free from administrative restrictions.

Such are the most general features, testifying that at the organisation management CSTC T-PPR it is impossible to adapt only an operating economic mechanism, search of new forms and methods is necessary. In effect, the main problem is today a maintenance coordination in activity of the controls concerning various links and levels building branch. Suggest them to unite "under the general roof" more often. But such structures are too bulky, unhandy, and are not always realized in practice, especially in building. It is necessary to organize thus participants CSTC T-PPR that they, realizing own purposes, would reach also the general results - we will tell, with partners in building of those or other building objects or with accessory manufacturers, though and not participating directly in works, but providing them, etc. Such mechanism is a coordination. Integrity CSTC T-PPR is given by not so much spatial organisation, how many that end result - a product of manufacture of reconstruction which and is created by builders. Now, when the emphasis becomes on economic control levers, neglect lessons coordination management in relation to primary economic cells are necessary for considering.

Line methods the organisation works can be calculated in the different ways, therefore they have received names of methods calculation the organisation works. We will consider a method of continuous development fronts works (M-CDF).

For a conclusion of the basic settlement formulas the size carrying the name of the period expansion which defines a difference between the beginning the subsequent work on private front I and the beginning of previous work on the same front – $T^{p}_{j,\ j+1}$ is entered into consideration. Clearly, that the work first in a technological order is not preceded by any other work and, hence, its beginning is accepted by the zero. Thus, having defined the beginning the first work and the corresponding period of expansion the second work, it is possible to calculate the beginning its manufacture on private front I etc. (on an induction) before definition the beginning last kind of work.

Having calculated the beginning of last work taking into account restriction on a continuity performance of works, it is possible to define general duration of all complex works under the formula (1):

$$T = \sum_{j=1}^{n-1} T^{p}_{j,j+1} + \sum_{i=1}^{m} t_{n,i}\ , \qquad (1)$$

Where $T^{p}_{j,\ j+1}$ – the period expansion the subsequent front of work concerning previous; m – the general number kinds of works (a current serial index, i); n – the general number fronts of works (a current serial index, j); $t_{n,\ i}$ – duration i works on last private front.

For definition of values the periods expansion the subsequent fronts of works we will take advantage a condition (2) at which prior to the beginning any simple work, work the same kind previous on front should be executed:

$$T_{j,j+1}^{p} = \max_{i=1,m} \sum_{k=1}^{i} \left(t_{j,k} - t_{j+1,k-1} \right), \quad (2)$$

Where $t_{j+1,0}$ – the operation time a zero kind equal to zero.

For M-CDF restrictions forbid negativity of resource communications.

Let's take advantage the previous formula (2) and we will define the periods expansion works II, III and IV, shown by following formulas (3):

$$T_{II}^{p} = \max \begin{Bmatrix} 7-0=7 \\ 7+2-0-9=0 \\ 7+2+13-0-9-3=10 \\ 7+2+13+5-0-9-3-17=-2 \end{Bmatrix} = 10;$$

$$T_{III}^{p} = \max \begin{Bmatrix} 9-0=9 \\ 9+3-0-6=6 \\ 9+3+17-0-6-2=21 \\ 9+3+17+8-0-6-2-11=18 \end{Bmatrix} = 21;$$

$$T_{IV}^{p} = \max \begin{Bmatrix} 6-0=6 \\ 6+2-0-8=0 \\ 6+2+11-0-8-3=8 \\ 6+2+11+4-0-8-3-15=-3 \end{Bmatrix} = 8. \quad (3)$$

Conclusions:

1. It is offered to create in the city Odessa "the Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR", as the innovative organizational structure using in practice the saved up scientific and technical potential for reconstruction buildings historical building of Odessa under standards power efficiency.

2. Formation of streams (in the matrix form) on a method of continuous development of fronts of works (M-CDF), as line method calculation the planned schedule performance internal painting and decorating of the Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR" is executed. The considered method calculation a building stream effectively to apply in need delivery in operation building objects in limiting deadlines.

REFERENCES

1. Posternak I. M., Posternak S. A. (2016). Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR" Odessa. *The development of international competitiveness: state, region, enterprise*: materials of the International scientific conference. Lisbon, Portugal: Baltija publishing. Part II. Volume 1. Business economics and corporate management: innovation problem. pp. 6–8.

2. Buj, D., Biloshhic'kij, A, & Goguns'kij, V. (2014). Scopus ta inshi nauko metrichni bazi: prosti pitannja ta nechitki vidpovidi [Scopus and other scientometric base: simple questions and unclear answers]. Vishha shkola, 4, 27–40 (in Ukrainian).

3. Chernov, S. K., & Koshkin, K. V. (2010). Konceptual'nye osnovy razvitija naukoemkih predprijatij v konkurentnoj srede [Conceptual bases of development of high-tech enterprises in the competitive environment]. Vostochno-Evropejskij zhurnal peredovyh tehnologij, 1/2(43), 20–22 (in Russian).

4. Prucyn, O., Rymashevskij, B. (1990). Arhitekturno-istoricheskaja sreda [Architectural and historical environment]. Moscow: Strojizdat (in Russian).

5. Gabriel, I., & Ladener, H. (2010). Vom Altbau zum Niedrigenergie und Passivhaus. Dresden: Staufen bei Freiburg.

Posternak Iryna M. – candidate of Technical Sciences, Associate Professor, the Associate Professor Department Organization of construction and labor protection, the Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, e-mail: posternak.i@gmail.com

Posternak Oleksii S. – student speciality 192 "Construction and Civil Engineering" group PCB-182 Civil Engineering Institute of Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

Posternak Serhii A. – candidate of Technical Sciences, Associate Professor, the technical expert of private company "Composite", Odessa, e-mail: icomos.rur@gmail.com

UDC 658.27

Wang Le
Iryna Yepifanova

CURRENT SITUATION AND PROBLEMS OF CHINA'S ENTERPRISES FIXED ASSETS MANAGEMENT

Vinnytsia National Technical University

Abstract. *The paper considers the management of fixed assets in Chinese enterprises. The main problems and directions of improving the management of fixed assets are identified.*

Keywords: asset, fixed assets, fixed asset management system

Issues related to the management of fixed assets were investigated in [1-5]. Fixed asset management issues need further development. With the accelerating pace of reform and development of China's modern industrial enterprises, the scale of enterprise fixed assets management is expanding, and the development cost is also gathering. Fixed assets management has become one of the important contents of industrial enterprise management, and it has also become an important issue in the development of industrial enterprises. For a big part of China's large state-owned industrial enterprises, the proportion of fixed assets is giant. At the same time, it is also the key for industrial enterprises to obtain the driving force of sustainable operation and development. It has played a chief role in the future construction, development, and management of industrial enterprises.

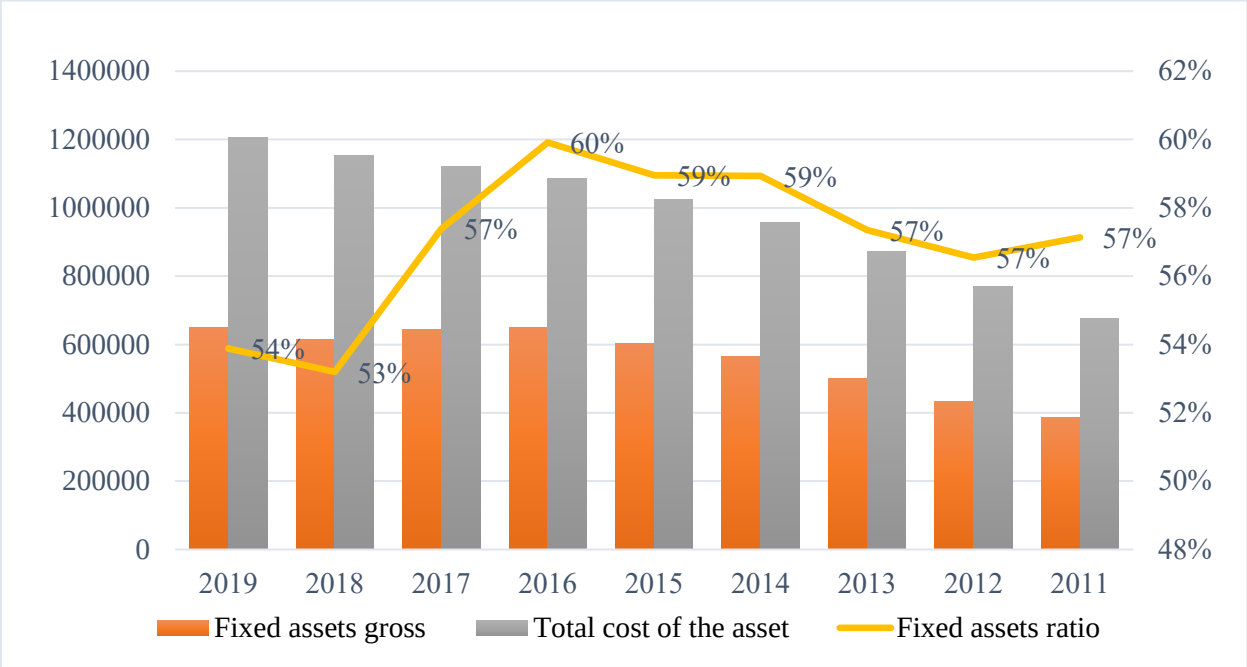

Illustration 1. 2011-2019 China industrial enterprise fixed assets and total assets (based on [6])

The scale of fixed asset management in industrial enterprises is expanding, new problems have also been exposed, mainly including the unreasonable use of fixed assets, unreasonable allocation of fixed assets, and unreasonable fixed asset management system.

At present, the new accounting standards have begun to be fully implemented, with a more accurate definition of fixed assets, which mainly refers to tangible assets held for production, lease or operation management and with a service life of more than one year. It can be seen that in the new accounting standards, the value standard of fixed assets is blurred and the detailed discrimination of value standard is canceled. It

means that according to the actual situation industrial enterprises of different sizes and types can create targeted fixed assets standards. It also makes some industrial enterprises have certain blindness when carrying out the definition of fixed assets. It is precise because of this blindness that it is difficult to ensure the development efficiency of fixed assets data statistics of industrial enterprises, and it also directly affects the accuracy of data statistics.

When a large part of China's industrial enterprises carries out fixed asset allocation and management, they reflect the disadvantages of unreasonable fixed asset allocation to varying degrees, mainly in the following aspects: they ignore the importance of fixed asset management. Some industrial enterprises pay too much attention to the purchase of assets and ignore the later management of assets to a certain extent. It directly leads to the inconsistency between the accounts and the actual application of assets. Most industrial enterprises' problems in fixed assets management mainly focus on the purchase and disposal of assets.

Also, it is difficult to effectively reflect to the existing fixed assets of industrial enterprises due to the lack of rationality in the internal allocation and transformation of fixed assets during the use period of industrial enterprises. Secondly, there are hidden asset losses. When a large number of industrial enterprises carry out fixed assets management, it is often difficult to dispose of fixed assets in strict accordance with relevant national standards. It also makes the fixed assets in industrial enterprises suffer losses in varying degrees, mainly because the industrial enterprises start to sell the fixed assets to be disposed of without scientific and reasonable evaluation. In addition, the relevant legal procedures for the disposal of fixed assets in China are relatively cumbersome, and the imperfect fixed assets evaluation and management system often occurs in the process of actual operation, which also makes the development of fixed assets management and disposal of industrial enterprises face certain difficulties, resulting in hidden losses of fixed assets of industrial enterprises.

Overall, China's fixed asset management system of industrial enterprises is still not perfect. It has become one of the common problems faced by industrial enterprises in the actual development of fixed asset management, which is reflected in the following aspects: first, the accounting audit standard of fixed assets is not high. Many industrial enterprises have not established a perfect physical asset account for realizing the unified control of fixed assets through the records of the purchase of fixed assets on the book. This control method is often prone to some loopholes, and a perfect evaluation mechanism for the efficiency of fixed asset management has not been established.

Many industrial enterprises pay attention to the current profits when carrying out the transfer and management of fixed assets. It leads to the relatively simple fixed asset management system and problems with improving the fixed asset management efficiency evaluation system. To a large extent, it has led to the phenomenon of low management efficiency and high blindness in the purchase of fixed assets.

Industrial enterprises should be fully aware that fixed assets management has become one of the important factors affecting the operation, management, and development of enterprises at this stage. To maintain and increase the value of total assets, they should pay attention to defining fixed assets, optimizing the financial management team of fixed assets, and improving the daily management mechanism, improving the level of fixed assets management, to enhance the competitive advantage of the industry.

REFERENCE

1. Hu Kailin Research on enterprise fixed assets management from the perspective of finance. China business theory, 2018, 25 (19), pp. 114-115

2. Wang Jian Research on enterprise tax planning from the perspective of financial management. Global market, 2018, 14 (36) , pp. 66, 68

3. Chen Xiao Problems and Countermeasures of financial management of small and medium-sized enterprises from the perspective of fixed asset investment. China market, 2020, 8 (29), pp. 101-102

4. Tan Zexin Research on the improvement strategy of fixed asset management efficiency of private enterprises from the perspective of finance. Global market, 2019, 10 (13), pp. 49, 51

5. Deng Wenjuan Fixed asset management of manufacturing enterprises from the perspective of finance. Enterprise reform and management, 2016, 18 (19), pp. 138

6. National Bureau of Statistics of China. URL: http://www.stats.gov.cn.

Wang Le – undergraduate, Vinnytsia National Technical University.

Yepifanova Iryna Y. - doctor of economic sciences, professor of finance and innovation management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

УДК 332.1:338.49

О. С. Альбещенко
В. С. Кушнірук

УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація. *У статті досліджено процеси та явища розвитку туристично-готельного підприємництва громада Південного регіону України на прикладі Миколаївської територіальної громади.*

Ключові слова: аналіз, розвиток, стійкий розвиток, територіальна громада, туристично-готельного підприємництво, менеджмент.

MANAGEMENT AND DEVELOPMENT OF TOURIST AND HOTEL ENTERPRISE IN TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE SOUTHERN REGION OF UKRAINE

Abstract: *The article examines the processes and phenomena of development of tourism entrepreneurship in the communities of the Southern region of Ukraine on the example of the Mykolayiv territorial community.*

Keywords: analysis, development, sustainable development, territorial community, tourism and government business, management.

З розвитком процесу децентралізації важливим стратегічним напрямком розвитку внутрішнього туристичного підприємництва є стратегічна орієнтація туристичного потенціалу територіальних громад Південного регіону України, що сприятиме розширенню та удосконаленню туристичної інфраструктури, а також елементів туристично-готельного підприємництва [1].

Туристично-готельне підприємництво як потужний фактор що впливає на економічний розвиток територіальних громад та розвитку національної економіки безпосередньо забезпечує: надходження грошових коштів до бюджету, забезпечує розвиток малого та середнього бізнесу, зберігає та забезпечує населення робочими місцями, модернізацію та розвиток інфраструктури, підвищує рівень життя населення. Ефективне управління розвитком туристично-готельного підприємництва є фундаментом соціально-економічного розвитку територіальних громад та є головним фактором формування стійкого розвитку економіки громади та регіону в цілому, що ми бачимо на прикладі однієї територіальної громади Південного регіону України, а саме Миколаївської територіальної громади.

На даний час виконавчий комітет Миколаївської міської ради виступає координатором та партнером у низці проєктів міжнародної технічної допомоги, направлених на розвиток та підтримку розвитку туристично-готельного підприємництва та морського кластеру, здійснює участь у впровадженні заходів в рамках проєкту «Туризм, Спадщина, Креативність» операційної програми «Басейн Чорного Моря». Учасники проєкту Грузія, Болгарія, Україна.

На сьогодні у Миколаївській територіальній громаді функціонує відділ «Туристично-інформаційний центр» при управлінні економіки та інвестицій департаменту економічного розвитку Миколаївської міської ради.

Завдання Туристично-інформаційного центру:

- розробка та впровадження туристичної картки;
- створення туристичних маршрутів та формування переліку туристичних маршрутів міста Миколаєва;- надання консультативно-довідкової інформації для туристів та екскурсантів;
- розробка, поширення інформаційної та поліграфічної продукції і видань з метою рекламування та просування туристичної привабливості м. Миколаєва;
- формування бази даних об’єктів туристично-готельної інфраструктури м. Миколаєва;
- надання консультативних послуг, організація та проведення навчання і тренінгів для підприємств туристичної галузі та гідів-екскурсоводів.

Очікувані результати заходів Миколаївської територіальної громади щодо створення сприятливих

умов ведення туристично-готельного бізнесу:

- збільшення загальної кількості працюючих в економіці міста, створення додаткових робочих місць у сфері туристично-готельного підприємництва;
- збільшення податкових надходжень до бюджету громади від діяльності суб'єктів сфери туристично-готельного бізнесу;
- підвищення рейтингових позицій міста за рівнем ділової та інноваційної активності серед міст України та розвитку туристично-готельного бізнесу;
- покращання інформаційного та консультаційного забезпечення суб'єктів підприємництва сфери туристично-готельного бізнесу;
- удосконалення туристично-готельної інфраструктури міста;- збільшення туристичних потоків до регіону;
- підвищення рівня обізнаності підприємців з питань господарської діяльності, культури бізнес-стосунків залучення міжнародної технічної допомоги;
- розширення експортних можливостей миколаївських підприємців та вихід на нові ринки послуг сфери туристично-готельного підприємництва;
- налагодження нових та розширення вже наявних партнерських економічних угод у сфері туристично готельного бізнесу у м. Миколаєві.

Також додатково хочемо зазначити, що на даний час виконавчим комітетом Миколаївської міської ради реалізується «Програма розвитку туристичної галузі міста Миколаєва до 2023 року» головним виконавцем якої є департамент економічного розвитку Миколаївської міської ради. Основною метою Програми є розвиток туристичної галузі та відповідної інфраструктури міста, формування позитивного іміджу, збільшення туристичного потоку, підвищення конкурентоздатності міста в галузі туризму, сприяння виходу міста не тільки на національний, але і на міжнародний ринок, збільшення кількості робочих місць. Програма розвитку туристичної галузі міста Миколаєва до 2023 року являє собою комплекс матеріально-технічних, управлінських проєктів із визначенням шляхів їх реалізації та джерел фінансування та максимально враховано суспільні потреби населення Миколаєва щодо туристичних та готельних послуг, сучасні тенденції глобалізації, розвиток науково-інформаційних технологій.На жаль за своєю структурою наше дослідження не може в повному обсязі охарактеризувати всі інші позитивні процеси, що реалізуються в Миколаївській територіальній громаді у сфері розвитку туристично-готельного підприємництва але ми бачимо, що органами місцевого самоврядування ведеться активна та ефективна робота щодо розвитку вищезазначеної галузі.

Додатково хочемо зазначити, що Миколаївська територіальна громада має великий потенціал сфери туризму та для його реалізації на нашу думку хочемо зазначити про необхідність застосування процесного підходу. Процесний підхід дозволяє спростити багаторівневу ієрархію організаційних структур, що забезпечує більшу орієнтацію організації на споживача. Перехід до процесного підходу дозволяє усунути відособленість підрозділів і посадових осіб, розглядати діяльність в системі менеджменту, постійно удосконалюватися на основі відповідних вимірювань і аналізу, акцентувати увагу управління на взаємодії підрозділів і посадових осіб, що дає можливість усувати «нічийні поля», тобто ділянки діяльності, що випадають з-під впливу системи менеджменту якості [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Balabash O. Management of the competitiveness of the enterprise of the hotel business on the processing approach. *Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*. 2019. No. 5. P. 31–43. URL: https://doi.org/10.32680/2409-9260-2019-5-268-31-43 (date of access: 27.02.2021).

2. Zakon Ukrainy Pro turyzm. vid 15.09.1995 № 324/95-VR (Redaktsiia stanom na 16.10.2020) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text (date of access: 22.02.2021).

Альбещенко Олексій Станіславович, кандидат економічних наук, докторант кафедри економічної кібернетики і математичного моделювання, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: aalbeschenko@gmail.com

Кушнірук Віктор Степанович, кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: kushnirukvs@mnau.edu.ua

Albeshchenko Oleksiy Stanislavovich, candidate of economic sciences, doctoral student of the Department of Economic Cybernetics and Mathematical Modeling, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: aalbeschenko@gmail.com

Kushniruk Viktor Stepanovich, candidate of economic sciences, Associate Professor of the Department of Hospitality and Restaurant Management and Organization of Business, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: kushnirukvs@mnau.edu.ua

УДК 658

О. В. Безсмертна
В. А. Нетребський

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ЛОГІСТИЧНИМ ПІДХОДОМ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Розглянуто зміст логістичного підходу в управлінні матеріальними потоками підприємства та вимоги до організації такого управління.*

Ключові слова: логістика, конкурентоспроможність, матеріальний потік, ритмічність, рівномірність, неперервність.

ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF MATERIAL FLOWS OF THE ENTERPRISE ACCORDING TO THE LOGISTICS APPROACH

Abstract. *The content of the logistical approach in the management of material flows of the enterprise and the requirements for the organization of such management are considered.*

Key words: logistics, competitiveness, material flow, rhythmicity, uniformity, continuity.

На сьогоднішній день логістичний підхід до управління промисловими підприємствами набув широкого розвитку в країнах з ринковою економікою та є одним з найбільш ефективних та дієвих інструментів підвищення ефективності підприємств, оскільки дозволяє оптимізувати матеріальні, фінансові та інформаційні потоки, витрати на їхнє забезпечення та управління.

Використання логістичного підходу в управлінні матеріальними потоками компанії дозволить приймати ефективні управлінські рішення, знижуючи витрати на промислову продукцію, підвищуючи її якість та скорочуючи витрати у всіх ланках логістичного ланцюжка компанії. Оскільки концепція логістики включає оптимізацію та синхронізацію руху сукупного матеріалу та його потоків від первинного джерела сировини до кінцевого споживача, що значно підвищує ефективність всієї економіки, одночасно сприяючи розширенню потоку, всі задіяні та контрольовані суб’єкти та об'єкти повинні функціонувати як єдиний механізм, що можна досягнути тільки за умови залучення системного підходу.[2]

Відомий автор книг, присвячених темі логістики - А.М. Гаджинський зазначає, що основний потенціал логістики полягає у раціоналізації управління матеріальними потоками, а також пов'язаними з ними інформаційними потоками, тому потік матеріального потоку через логістичну систему умовно можна розділити на дві частини: проходження промислової продукції та товарів (рис. 1.).

Теперішня організація та оперативне управління матеріальними потоками повинні відповідати зазначеним вимогам:

- Забезпечення ритмічної узгодженої роботи з рівномірного випуску всіх ланок виробництва за єдиним графіком.
- Забезпечення максимальної неперервності процесів виробництва.
- Забезпечення максимальної надійності планових розрахунків і мінімальної трудомісткості планових робіт.
- Забезпечення достатньої гнучкості та маневреності щодо реалізації мети при виникненні різноманітних відхилень від плану.
- Забезпечення неперервності планового управління [1].

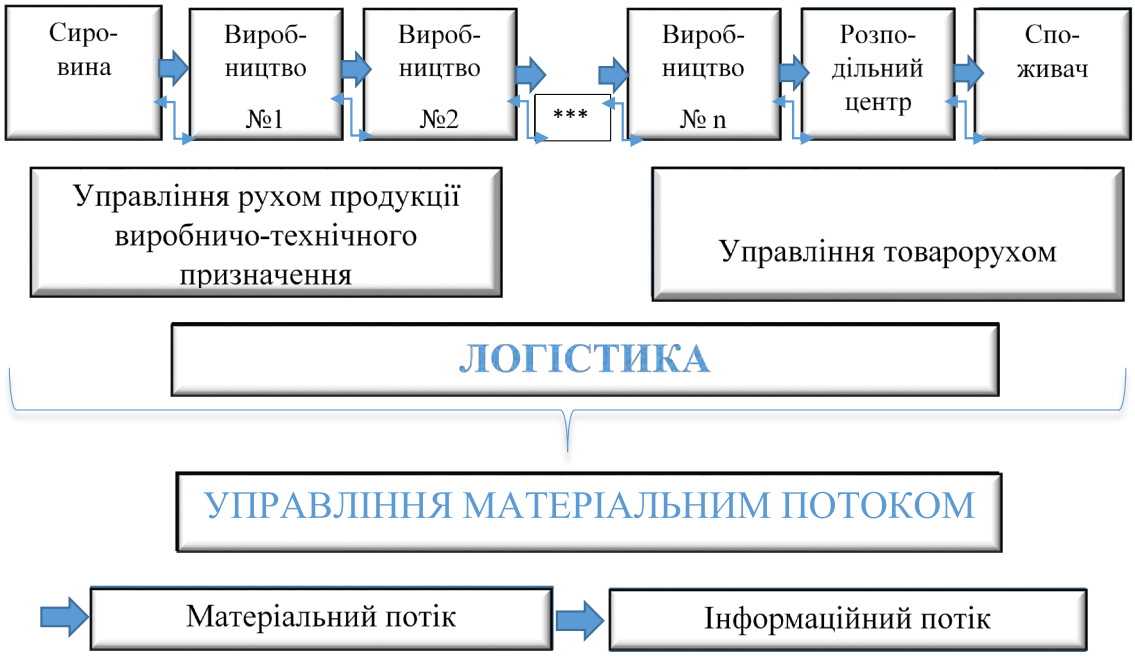

Рис. 1. Схема проходження матеріального та інформаційного потоків

У компанії мають бути механізми управління, які дозволяють адаптуватися до ринкових умов та конкуренції. У цьому контексті виникає необхідність у формуванні організаційних та економічних умов для нормального функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сучасні тенденції розвитку європейського ринку логістичних послуг. URL: http://docplayer.net/40230062-Suchasni-tendenciyi-rozvitk...autsorsing-4-pl.html
2. Передумови розвитку логістичних послуг на вітчизняному ринку. URL: http://translogistics.com.ua/archive/63/number10
3. Логістична складова конкурентоспроможності підприємства. URL: http://vlp.com.ua/files/57_2.pdf

Безсмертна Оксана Владиславівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця. e-mail: bezsmertna@vntu.edu.ua

Нетребський Вадим Анатолійович – студент групи Л-20б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет

Oksana V. Bezsmertna – PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

Vadym A. Netrebsky – student of the Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

УДК 330.837

А. Л. Бержанір

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація. *У статті досліджено значущість корпоративної соціальної відповідальності як чинника розвитку потенціалу підприємства, визначено сутнісні характеристики підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства під впливом КСВ.*

Ключові слова: *корпоративна соціальна відповідальність; потенціал підприємства; конкурентоспроможність підприємства; стейкхолдери.*

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AS A FACTOR OF ENTERPRISE POTENTIAL DEVELOPMENT

Abstract: *The article examines the importance of corporate social responsibility as a factor in the development of the enterprise's potential, defines the essential characteristics of increasing the level of competitiveness of an enterprise under the influence of CSR.*

Keywords: *corporate social responsibility; enterprise potential; company competitiveness; stakeholders.*

Сучасний етап розвитку ринкової економіки передбачає відповідальність компаній перед суспільством шляхом здійснення діяльності, завдяки якій вони враховують соціальні інтереси, включаючи соціальні та екологічні аспекти. Підприємства реалізовують заходи, що відповідають потребам суспільства за власною ініціативою, поза встановленими законом вимогами. Новітні концептуальні підходи до ведення соціально відповідального бізнесу обумовлюють необхідність інтеграції вирішення різноманітних соціальних і екологічних проблем у свою підприємницьку діяльність.

Корпоративна соціальна відповідальність є комплексом взятих компанією зобов’язань, виконання яких передбачає спрямованість на досягнення внутрішніх та зовнішніх цілей на основі прийняття управлінських рішень, що відповідають прагненням споживачів, акціонерів, персоналу.

Найголовнішою передумовою розвитку конкурентних можливостей підприємства є імплементація принципів соціальної відповідальності у систему стратегічного управління ним. Таким чином підвищується ефективність соціальної відповідальності у довгостроковій перспективі на основі взаємозв’язку між виконанням соціальних проєктів і зростанням репутації та фінансовими результатами діяльності компанії.

Застосовуючи принципи соціальної відповідальності, підприємницькі структури не лише приваблюють потенційних інвесторів і посилюють конкурентні позиції, але і підвищують рівень суспільної довіри, і, таким чином, розширюють коло покупців, клієнтів, можливості найму на роботу кваліфікованого персоналу, покращення відносин з місцевими громадами тощо.

Усе це загалом позитивно впливає на розвиток потенціалу підприємства. Науковці стверджують, що сутнісними характеристиками соціальної відповідальності як засадничої стратегії корпоративного управління в компанії є:

– коригування стратегії розвитку;
– збільшення обсягів продажу та частки ринку;
– мотивація співробітників підприємства;
– оптимізація бізнес-процесів та витрат;
– підвищення інвестиційного клімату;
– гармонізація відносин з бізнес-середовищем;
– поліпшення фінансових та економічних показників [1].

Як вказує Н. Супрун [2, с. 67], впровадження КСВ у бізнес-діяльність компаній створює можливості для:

– оптимізації стратегії розвитку завдяки запобіганню ризикам (соціальним, економічним,

екологічним, юридичним);

– збільшення обсягів продажу та частки ринку;

– мотивації співробітників компанії;

– оптимізації операційних процесів та зменшення виробничих витрат;

– покращення інвестиційного клімату;

– гармонізації відносин з бізнес-середовищем, урядовими структурами та неурядовими організаціями;

– поліпшення фінансових та економічних показників діяльності [2, с. 67].

А. Черпак доводить, що у сучасному світі для корпорацій масового типу виробництва, які діють на глобальних ринках, КСВ стає важливою конкурентною перевагою, яка допомагає здійснювати наступальні конкурентні стратегії (зі швидкого захоплення нових ринків) та захисних стратегій (щодо завойованих потужних ринкових позицій). При цьому, коли вичерпані інші можливості створення відмінних рис власної продукції (послуг), великі корпорації мають змогу звернутися до КСВ і презентувати власний продукт чи власну діяльність, пов'язану зі створенням цього продукту чи використанням доходів отриманих від його продажу, у привабливій для споживача «соціально-орієнтованій обгортці» [3, с. 182].

Очікування суспільства від компаній відповідальної поведінки, попит на неї з боку стейкхолдерів, інтенсифікація соціальної відповідальності призводять до прийняття концепції КСВ як важливої складової діяльності підприємства. Довіра акціонерів і покупців забезпечує підприємству стабільність та можливість налагодження виробничих зв'язків з компаніями, які також реалізовують таку політику.

Підприємства із належним рівнем соціальної відповідальності у довгостроковій перспективі мають тенденцію до випередження конкурентів, які не впроваджують КСВ. Задоволеність персоналу, покупців, інвесторів не тільки сприяє підвищенню фінансово-виробничої діяльності компанії, але й знижує рівень її фінансових ризиків.

Соціально-орієнтована поведінка компанії впливає на систему прийняття управлінських рішень на принципах оптимальності, цілісності, демократичності та гуманізму. Застосування інноваційних методів внутрішньофірмового управління також сприяє зростанню її потенціалу. Так, наприклад, систему корпоративного управління Групи ДТЕК побудовано на принципах інформаційної відкритості та прозорості. Для того, аби враховувати зміни в бізнесі та потребах суспільства, система постійно розвивається. Такий підхід дає змогу рівною мірою розвивати нові та наявні напрями діяльності згідно з довгостроковою стратегією розвитку та досягти цілей, визначених у ESG-стратегії [4].

Компанія Кернел, яка займає провідні позиції в Україні щодо впровадження політики соціальної відповідальності, визначила такі ключові цінності та керівні принципи своєї бізнесової діяльності:

– стратегічний системний менеджмент;

– синергія бізнес-інтеграції;

– ефективне управління активами та ресурсами;

– зміни та інновації [5].

Підприємницькі бізнес-структури, які працюють в Україні, протягом останніх років усе більшою мірою рухаються шляхом розвитку корпоративної прозорості, соціальної відповідальності та ефективності. Концепція КСВ сприяє зростанню капіталізації та зміцненню стійкості бізнесу, виступає засобом соціального позиціонування і формування іміджу сучасної соціально орієнтованої компанії [5].

Отже, такі підходи забезпечують разом із ефективним використанням фінансових, технологічно-виробничих ресурсів зростання впливу соціально значущих складових діяльності – підвищення ролі персоналу, дбайливе ставлення до потреб стейкхолдерів, розвиток громад, на території яких розміщені підприємства компанії тощо. Таким чином виявляється вплив специфіки КСВ як нового способу конструювання бізнес-процесів на ефективність економічної діяльності підприємства та зростання його потенціалу.

Для того, щоб досягти конкурентного ринкового успіху у сучасних соціально-економічних умовах, компаніям уже недостатньо забезпечувати високу виробничо-фінансову ефективність, інноваційний потенціал, технологічний прогрес, показники прибутку. Важливо забезпечити сприятливе соціальне поле, позитивну ділову репутацію на засадах корпоративної соціальної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика : підручник / М. А. Саприкіна та ін. ; за наук. ред. О. С. Редькіна. Київ : Фарбований лист, 2011. 480 с. URL: https://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2021/11/book_2011-1.pdf (дата звернення: 4.02.2022).

2. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2009. №3: С. 61–74.

3. Черпак А. Є. Політика соціальної відповідальності корпорацій: питання мотивації та формування. *Формування ринкової економіки. Спец. вип. Економіка підприємства: теорія і практика :* у 2 ч. Ч. ІІ. Київ : КНЕУ, 2010. С. 180–186.

4. ДТЕК. Структура корпоративного управління. URL: https://dtek.com/sustainable_development/governance /(дата звернення: 5.02.2022).

5. Кернел. Корпоративний кодекс. URL: https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2020/01/Corporate_Code__new_ua.pdf (дата звернення: 6.02.2022).

6. Бержанір А. Л., Чирва Г. М. Методологія теоретичних досліджень корпоративної соціальної відповідальності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 122–125. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10138/1/Metod_teor_dosl_KSV.pdf (дата звернення: 6.02.2022).

Бержанір Анатолій Леонідович – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, e-mail: bal8@ukr.net

Berzhanir Anatolii L. – PhD (Sociology), Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines,, Pavlo Tychuna Uman State Pedagogical University, Uman, e-mail: bal8@ukr.net

УДК 658.15

Д. О. Гладка

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *У роботі розглянуто основні підходи та методи до оцінювання інтелектуального капіталу підприємства.*

Ключові слова: інтелектуальний капітал; методи оцінювання; підходи оцінювання; активи; підприємство; показники.

METHODICAL APPROACHES TO EVALUATION OF INTELLECTUAL CAPITAL

Abstract. *The paper considers the main approaches and methods for assessing the intellectual capital of the enterprise.*

Keywords: intellectual capital; evaluation methods; evaluation approaches; assets; enterprise; Indexes.

Успішний розвиток економічної сфери залежить від процесів всебічного розвитку та функціонування інтелектуального капіталу на підприємстві. Однак, забезпечення даних процесів є неможливими без попереднього аналітично-оцінюючих процедур (за попередньо визначеними методологічними та методичними аспектами оцінювання) формування та використання інтелектуального капіталу. Питанню функціонування, а також оцінювання інтелектуального капіталу приділили увагу у своїх дослідженнях зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема: Бонтіс Н., Басі Лорі Дж., Брукінг Е., Друкер П., Стюарт Т., Каплан Р. С., Нортон Д. П. [7], Попело О. В., Л. Едвінссон та інші. Метою роботи є розгляд та узагальнення методичних підходів до оцінювання інтелектуального капіталу підприємства. У розрізі оцінювання інтелектуального капіталу існує декілька основних підходів – це витратний; дохідний; ринковий, а також значна кількість методів оцінювання вартості інтелектуального капіталу.

Розглядаючи підходи до оцінювання інтелектуального капіталу, було встановлено:

- витратний передбачає, що вартість конкретного активу дорівнює або сумі витрат, що були використані для його створення чи придбання, або сумі витрат, необхідних на отримання аналогічного активу;
- дохідний - вартість ІК дорівнює дисконтованому потоку доходів, які очікують отримати протягом всього періоду використання цього капіталу.
- ринковий обчислюється як різниця між ринковою капіталізацією компанії і власним капіталом її акціонерів [1-3].

Також варто відмітити, що кожному і даних підходів притаманні специфічні умови застосування, в залежності від показників за якими оцінюється ІК підприємства.

На сьогодні науковцями [2; 4-5] сформовані найпопулярніші 25 методик, які згруповані у 4 категорії (рис. 1).

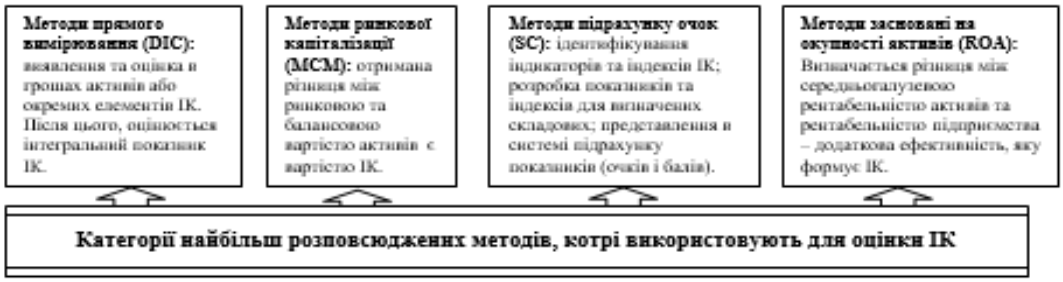

Рис. 1 Найбільш розповсюджені методи оцінювання ІК

Крім вище виділених, є низка й інших методів оцінювання інтелектуального капіталу підприємства, зокрема (рис. 2):

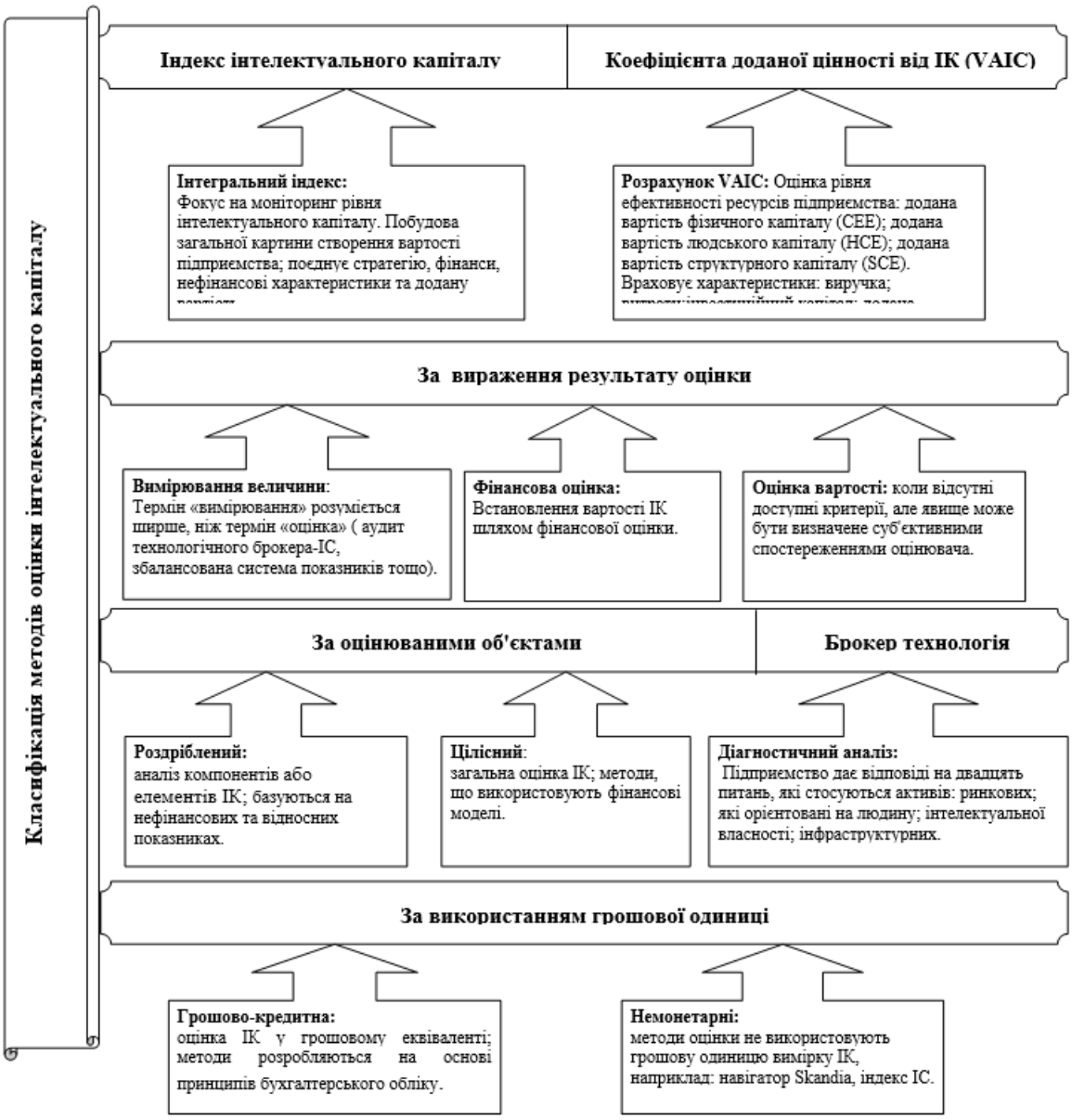

Рис. 2. Класифікація методів оцінки інтелектуального капіталу [2; 6]

Одним із найбільш перспективних та зручних методів оцінювання інтелектуального капіталу є систему збалансованих показників – BSC, яка запропонована дослідниками Д. Нортон та Р. Каплан та котра складається з 4 блоків:

1. Фінанси (тобто чим можна зацікавити акціонерів);
2. Клієнти (тобто яким є зворотній зв’язок від наших споживачів);
3. Внутрішні бізнес-процеси;
4. Інновації, навчання та професійне зростання.

BSC базується на поєднанні фінансових та не фінансових та основною метою її створення є встановлення відповідності стратегічних цілей результатам їх досягнень, а також візуалізація та створення базової картини розвитку підприємства [7].

Отже, на сьогодні існує низка підходів та методів до оцінювання. Зокрема, розглядаючи підходи виділено вартісний, дохідний та ринковий, а серед методів згруповані у певні категорії, такі як:найбільш розповсюджені методи (DIC; MCM; SC; ROA); Індекс інтелектуального капіталу;

Коефіцієнта доданої цінності від ІК (VAIC); Брокер технологія. Крім того, існує і ряд методів оцінювання, які залежні від вираження результату оцінки (Вимірювання величини; фінансова оцінка; оцінка вартості), оцінюваними об'єктами (роздрібний та цілісний) та використання грошової одиниці (грошово-кредитна та немонетарна). Виділено один з найбільш перспективних, у розрізі дослідження та подальшого удосконалення, метод оцінювання ІК – це система збалансованих показників - BSC.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чеботарев Н. Ф. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) : учебник / Н. Ф. Чеботарев. – М. : Изд.-торг. корпорация «Дашков и Ко». – 2009. – 256 с.
2. Чуприна О. О. Методологічні підходи до оцінювання інтелектуального капіталу / О. О. Чуприна, К. С. Чуприн // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Економічна теорія та право. – 2013. – № 3. – С. 22-34. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2013_3_5
3. Ramanauskaitė A. Intellectual capital valuation: methods and their classification / A. Ramanauskaitė, K. Rudžionienė // Ekonomika. – 2013. – Vol. 92(2). – P. 79-92. Режим доступу:: http://www.zurnalai.vu.lt/ekono mika/article/view/1413.
4. Sveiby, K.E. (1997). The Intangible Assets Monitor, Journal of Human Resource Costing & Accounting, 2, p. 3-7 .
5. Sveiby K. E. Methodos for Measuring Intagible Assets Copyright / K. E. Sveiby [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/327982460_Methods_for_Measuring_Intangible_Assets
6. D. Hladka, Methodical approaches to evaluation of intellectual capital of enterprises - [Electronic resource] / I. Yepifanova, D. Hladka // Journal of Scientific Papers VUZF REVIEW. – 2021. – Volume 6 (Issue 3). – S. 145-153. – Access mode: http://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/185/197 (Indexed and referenced in the international scientometric database «Index Copernicus»).
7. Каплан Р. С., Нортон Д. П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. Москва: Олимп-бизнес, 2004. 344 с.

Гладка Діана Олександрівна – аспірантка кафедри ФІМ, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fm.mof14b.hladka@gmail.com

Diana O. Hladka - Graduate student of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: fm.mof14b.hladka@gmail.com

УДК 338.28:004.67

Ю.Г. Горященко

ДЕКОМПОЗИЦІЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Університет митної справи та фінансів

Анотація. *Розгляд важливих аспектів актуальної наукової проблеми теоретико-методичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств у сучасному інституціональному середовищі суттєво розширює рамки відповідних інноваційних змін та обґрунтовує інструментарій удосконалення системи управління вітчизняними підприємствами. У даній статті детально описано основні функції управління інноваційним розвитком сучасних українських підприємств та виокремлено першочергові проблеми, з якими стикаються менеджери, управлінці та власники на тому чи іншому етапі прийняття управлінських рішень щодо інноваційного розвитку підприємств.*

Ключові слова: інноваційний розвиток; управління; підприємство; планування; організація

Decomposition of the problem of management of innovative development of enterprises in the institutional environment

Abstract. *Consideration of important aspects of the current scientific problem of theoretical and methodological support for the management of innovative development of enterprises in the modern institutional environment significantly expands the scope of relevant innovative changes and substantiates the tools for improving the management of domestic enterprises. This article describes in detail the main functions of managing the innovative development of modern Ukrainian enterprises and highlights the priority problems faced by managers, managers and owners at one or another stage of management decisions on innovative development of enterprises.*

Keywords*:* innovative development; management; enterprise; planning; organization

У сучасних умовах економічного розвитку загострюються проблеми управління та регулювання підприємницької діяльності, у тому числі інноваційної. За словами В.І. Захарченка, цілий ряд унікальних особливостей інновацій робить «управління ними відмінним від керівництва іншими сферами людської діяльності» [1]. Серед основних таких особливостей: постійна зміна змісту і видів інноваційних робіт й виконавців, короткочасний характер робіт зі створення й упровадження інновацій, складність установлення критеріїв та показників оцінки інновацій тощо. Здатність до інноваційного розвитку полягає у пошуку нових управлінських методів, прогресивних технічних й наукових ідей новітніх технологій, безперервного розвитку компетенцій персоналу підприємства.

Управління інноваційною діяльністю є бізнес-процесом, який можна формалізувати й вбудувати в модель управління підприємством й ґрунтується на впровадженні інноваційних практик з розвинення креативності, гнучкості, відкритості до зовнішнього впливу [2]. До принципів функціонування системи управління інноваційним розвитком суб’єктів господарювання за С.М. Ілляшенком віднесено принцип адаптивності (балансу зовнішніх можливостей та внутрішніх сильних сторін), динамічності, самоорганізації (самопідтримки обміну ресурсами), саморегуляції і саморозвитку (забезпечення умов виживання і розвитку підприємства на основі інновацій) [3]. На нашу думку, дотримання усіх цих принципів виявляється складним завданням для будь-якого підприємства, оскільки, по-перше, визначені принципи відповідають уже відлагодженому механізму ринкових відносин, по-друге, вони дещо ідеалізовані теоретично.

Варто зазначити, що колективний інтелект у наш час продукує чіткі алгоритми пошуку інноваційних рішень, зумовлених необхідністю, вимогами часу, постійно повторюваними економічними кризами та постпандемічними настроями у суспільстві. Звернемося до теорії дифузії інновацій Еверетта М. Роджерса, відповідно до якої визначено три види інноваційних рішень:

– добровільне інноваційне рішення – рішення, що приймається окремою особою, яка відрізняється від інших осіб в соціальній системі;

– колективне інноваційне рішення – рішення, що приймається колективно всією групою соціальної системи;

– владне інноваційне рішення, на відміну від попереднього, приймається не соціальною системою, а групою осіб, що мають вплив або владу [4].

Отож, наразі транслюються переважно владні інноваційні рішення, в окремих випадках відбувається тиск на добровільне інноваційне рішення, мотивуючи це вимогами сьогодення та неминучим етапом цифровізації. Вважаємо, що інноваційні рішення повинні мати природний характер, аналітичну складову, високий рівень інформаційного забезпечення, обґрунтованість, добровільність, партнерство. Бюрократизм порушує так званий «трикутник інтересів»: «влада-бізнес-громадськість» і неминуче призводить до проблем в інноваційній діяльності.

Таким чином, до принципів управління інноваційним розвитком слід віднести принцип аналітичної підтримки управлінських рішень, принцип обґрунтованості (доцільності), принцип відкритості, принцип доступності, принцип генеративності, принцип раціональності (адаптивності), принцип комплексності (комплексний підхід на основі показників різних перетинаючих господарських сфер), принципип добровільності, принцип цілеспрямованості, принцип безперервності інноваційного процесу, принцип інноваційної ефективності, принцип партнерства між усіма учасниками інноваційного процесу та принцип рівності інноваційних можливостей.

Звичайно, керівники підприємств для досягнення цілей реалізують усі функції управління: планування, організацію, мотивацію і контроль. На кожному з цих взаємозалежних етапів керівники та власники стикаються з рядом проблем управління інноваційним розвитком. Наприклад, вибудовуючи візію та стратегію розвитку бізнесу, перевагу слід надати саме інноваційному шляху розвитку перед інтенсивним та екстенсивним шляхами. Відповідно до їх концепції розвитку, метою ведення бізнесу є збільшення доходів і вартості підприємства. Прогресивні керівники обирають ситуаційний підхід до управління, який добре себе зарекомендував у всьому світі, на противагу адміністративному чи системному, створюють умови для підтримки інноваційного духу всередині підприємства. На їх підприємствах частка працівників розумової праці перевищує частку працівників фізичної праці або ж постійно ведеться відповідна організаційна робота у напрямку зростання mental labor. Особливістю слідування інноваційному шляху розвитку є наштовхування на постійні зміни і достатньо різку диференціацію запитів споживачів, що безсумнівно спонукає до постійного пошуку нових ідей. Крім того, інноваційний шлях розвитку передбачає змішаний тип ринку покупця і продавця. Хоча інноваційні товари і послуги створюються для того, щоб «вгамувати біль», розв’язати нагальні проблеми споживача, все ж «нав’язує» їх виробник та продавець. За інноваційного шляху розвитку переважає дрібносерійний і одиничний тип виробництва, нецінова конкуренція, охоплення вибіркових сегментів і ніш ринку, перевищення витрат на збут над витратами на виробництво.

В основі принципів планування підприємницької діяльності, як такої, знаходяться основні класичні принципи безперервності, комплексності, оптимальності і науковості. Залучення підприємств у систему стратегічного управління інноваційним розвитком створює ряд конкурентних переваг: розширення ринку (при маркетингово-збутових інноваціях), зменшення витрат (при антикризових інноваціях), вихід на зовнішні ринки (при організаційно-управлінських інноваціях), зростання доходів (при продуктових інноваціях).

На етапі планування головним моментом адаптивного управління інноваціями є складання плану реалізації стратегії, що визначає його пріоритетність серед інших управлінських функцій.

Стосовно реалізації функції організації управління інноваційним розвитком підприємств, варто зазначити, що головними сучасними тенденціями організаційного розвитку підприємств є прагнення до простоти організаційної структури, скорочення ієрархічних рівнів та чисельності середньої ланки управління, децентралізація прийняття управлінських рішень, переважання адаптивних структур, утворення робочих та проєктних груп [5]. Сьогоднішня дійсність така, що, як і раніше, більшість підприємств форсують інновації заради виконання вимог законів та регуляторів або ж заради підвищення операційної ефективності чи піару. Частка підприємств, які займаються інноваціями заради виходу на нові ринки і випуску нових продуктів, мають посади директора з цифрових технологій або керівників програм цифровізації, або ж підрозділи, які б займалися роботою з інноваціями та НДДКР – не перевищує 5%. Відзначимо, що посади менеджерів з інновацій можуть називатися по-різному: директор з інновацій, з цифрових продуктів, з нового бізнесу або технологій. Звернувшись до офіційної сторінки відомого українського сайту з пошуку роботи Work.ua, уклали, що за станом на 01.04.2021 р. на сайті була розміщена усього 1 подібна вакансія – «менеджер з продажу,

розвитку інновацій (східна частина України)». На тлі «колапсу» на ринку праці, кількість нових вакансій, у тому числі, інноваційної спрямованості, на найбільших платформах з пошуку роботи (Work, Jooble, Djinni, OLX Робота, rabota.ua) значно зменшилась.

Основні проблеми, з якими стикаються управлінці – відсутність культури інновацій, недостатня підтримка топ-менеджменту та співробітників усередині компанії, відсутність загальної мети, недостатність ресурсів для ведення інноваційної діяльності, втрата контролю над організацією процесів, критичне відношення зі сторони партнерів, недостатність загального розуміння, що саме являє собою інновація, відсутність співпраці та обміну інформацією між командами розробників та іншими підрозділами підприємства, недостатність творчих знань, конкурентної розвідки і порівняльного аналізу технологій, відсутність системи мотивації та винагороди [6].

З наведеного вище логічним є висновок про те, що сьогодні всі функції управління пронизані інноваційністю та цифровізацією. Через це прогресивним власникам та керівникам підприємств слід обрати інноваційний шлях розвитку, а до організаційної структури підприємств включити центр інновацій (підрозділ R&D або центр розробки інновацій, загальнокорпоративний центр інновацій, сервісний центр стратегічної аналітики або центр технологічної експертизи і розвитку), утворити систему фінансової і нефінансової мотивації інноваційної діяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко В.І., Філиппова С.В., Балахонова О.В. Управління витратами і прибутком в інноваційній діяльності : навч. посіб. (конспект лекцій). Видавничий дім «Гельветика», 2019. 196 с.
2. Корпоративные инновации KPMG. 2017. URL: https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ru/pdf/2017/11/ru-ru-corporate-innovations.pdf.
3. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручник. Суми: ВТД – Університетська книга, 2010. 334 с.
4. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship / Publisher Harper Business, 2006. 288 p.
5. Ляшенко В.И. Регулирование развития малого предпринимательства в Украине: проблемы и пути решения: монография / НАН Украины. Институт экономики пром-сти. Донецк, 2007. 452 с.
6. Горященко Ю.Г. Господарсько-інституційне забезпечення інноваційної політики держави. *Економічна та інформаційна безпека: актуальні питання та інновації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 83-85.

Горященко Юлія Олександрівна – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва та економіки підприємства, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, e-mail: julia.goryaschenko@gmail.com

Horiashchenko Yuliia H. – Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Economy of Enterprise, Dnipro, e-mail: julia.goryaschenko@gmail.com

УДК 338.53 338.1

Ю.В. Гутарева,
К.Г. Моренченко

ЦІНОВА ПОЛІТИКА В ІНТЕРНЕТІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Державний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *У статті досліджено актуальні питання забезпечення конкурентоспроможності підприємства в Інтернеті з використанням інструментів цінової політики підприємства.*
Ключові слова: цінова політика; конкурентоспроможність; підприємство; цінові стратегії; Інтернет.

PRICE POLICY ON THE INTERNET AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

Abstract: *In article examines the urgent issues of ensuring the competitiveness of the enterprise on the Internet, using the tools of enterprise pricing policy*
Keywords: price policy; competitiveness; enterprise; pricing strategies; Internet.

Правильне встановлення ціни є одним із найефективніших способів підвищення попиту на продукцію підприємства, максимізації його прибутку, підвищення рентабельності та, як наслідок, зростання конкурентоспроможності. Ефективне визначення цінової політики здатне збільшити прибуток швидше, ніж збільшення обсягів продажів. Одночасно з цим, неправильне визначення ціни так само швидко впливати на погіршення показників діяльності організації.

Встановлення сприйнятливих для багатьох клієнтів цін сприяє підвищенню попиту на продукцію або послуги. Рівень ціни безпосередньо визначає цінову конкурентоспроможність товару. Чим нижче ціна, тим, з урахуванням інших рівних умов, вища конкурентоспроможність виготовленого товару. Вищий рівень ціни в такому випадку навпаки призводить до зниження конкурентоспроможності продукції. [3]

Численні дослідження демонструють, що оптимізація цін має вагомий вплив на діяльність підприємства. Так, наприклад, аналіз 2463 компаній Майклом Марном і Робертом Розіелло, старшими співробітниками McKinsey and Company, показав, що покращення цінової політики та ефективне підвищення ціни на 1% призводить до збільшення операційного прибутку на 11,1%, що в порівнянні з підвищенням змінних витрат, обсягом виробництва та постійних витрат на 1%, що призводить до збільшення прибутку на 7,8%, 3,3% та 2,3% (рис. 1). [6]

В умовах активного розвитку Інтернет-продажів та використання омніканального маркетингу брендами з метою охоплення якнайбільшої кількості споживачів як у форматі офлайн, так і онлайн, цінова політика підприємства набуває ще більшого значення, адже споживач отримує легку та швидку можливість порівняння цін між різними компаніями.

Ефективна цінова політика підприємства в Інтернеті має безпосередній вплив на конкурентоспроможність, адже визначає цінність продукту для споживачів і впливає на формування першого враження про товар, сприйняття його характеристик та якості. [2]

Зростання електронної комерції створило більш конкурентоспроможне середовище на багатьох ринках. Це пов'язано зі зміною структури витрат за умови використання можливостей Інтернет-середовища у більшості галузей. Так, компанії, що працюють виключно в онлайн-сегменті, мають нижчі витрати на виробництво та здійснення своєї діяльності порівняно зі звичайними підприємствами та тими, хто поєднує онлайн та офлайн продажі. Окрім цього, Інтернет сприяв скороченню витрат на пошук споживачами продавців та перемикання між ними. [1]

Основою для формування цінової політики у сфері електронної торгівля виступають стратегії ціноутворення, які будуються на базі внутрішньої та зовнішньої маркетингової інформації, а також інформації про конкурентів та цільову аудиторію. [3]

Можна виділити наступні конкурентні переваги товарів в електронній комерції та вимоги до них: [4]

- рівень доступності та легкості доставки;
- висока мобільність та довгий термін зберігання;
- нижча ціна в онлайн-магазині порівняно зі звичайним;
- можливість вибору, яка забезпечена широким асортиментом;
- наявність можливості відкладення замовлення, відсутність терміновості.

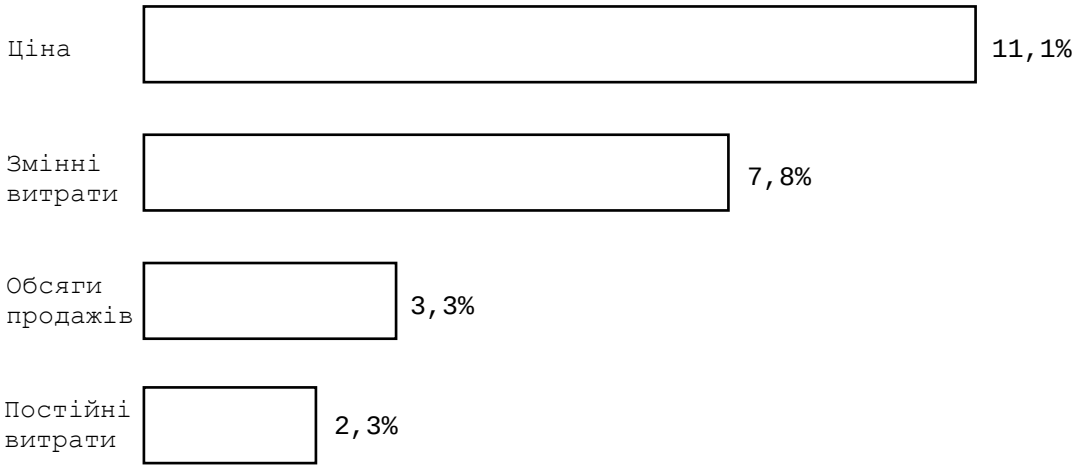

Рисунок 1 – Ефект зростання прибутку від покращення кожного показника на 1% [6]

Проте варто також враховувати, що досконалість ціноутворення виходить далеко за межі ціни окремого продукту. Важливе місце у формуванні конкурентної цінової політики займає цінова стратегія.

Формування та розробка цінової стратегії відбуваються у 6 етапів [7], які зображені на рис. 2.

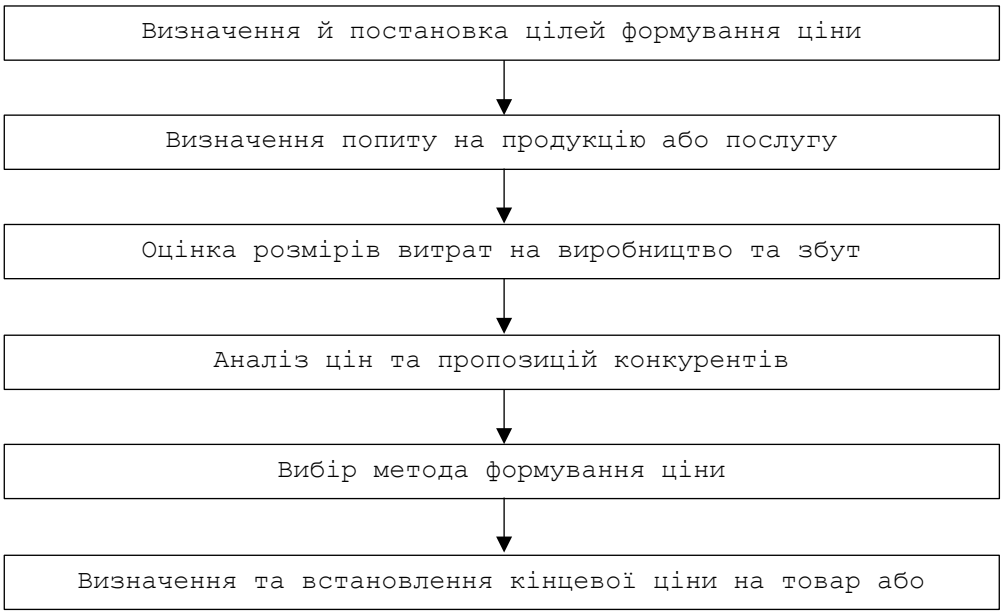

Рисунок 2 – Етапи формування цінової стратегії

Цінова стратегія та її реалізація потребує постійного аналізу поточних цін конкурентів, а також аналізу та коректування власної цінової політики відповідно до змін зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Стратегія цінової політики призначена для встановлення ціни пропозиції, яка відповідає вимогам збереження конкуренції, максимізує дохід і приносить прибуток. [5] Існують різні види цінових стратегій, а, отже, кожне підприємство має визначати власні параметри обрання стратегії відповідно до власних цілей. Так, наприклад, ціна може встановлюватися з метою:

– максимізації прибутку на кожну одиницю товару або ж на частку ринку загалом;
– збільшення обсягів збуту;
– перешкоджання появи нових конкурентів та їх виходу на ринок;
– збільшення власної частки ринку;
– закріплення вже наявних позицій тощо.

У цілому можна виділити три наступні стратегії цінової політики (рис. 3) [8]:

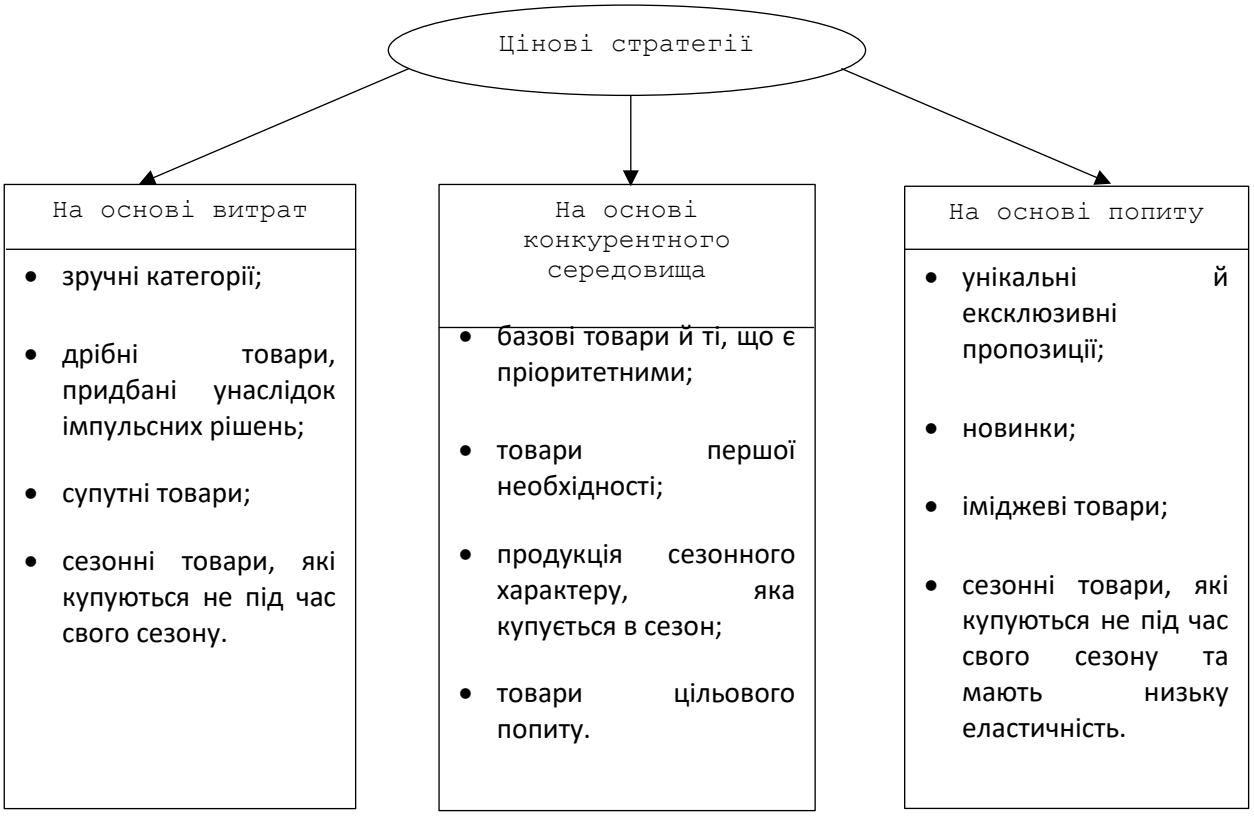

Рисунок 3 – Види цінових стратегій

Після вибору цінової стратегії необхідно також проаналізувати такі критерії товару в Інтернеті, як:

– собівартість;
– оптова ціна;
– витрати на логістику та зберігання;
– додаткові витрати;
– витрати на рекламу, заробітну плату персоналу, оплата оренди приміщень, обслуговування сайту тощо;
– рівень конкуренції;
– розмір знижок;
– прогнозовані та бажані показники прибутку та рентабельності;

– цінова політика конкурентів;
– етап життєвого циклу товару.

Важливою умовою формулювання цінової стратегії є чітка пристосованість обраного напрямку до довгострокових змін в галузі. Важливим є розуміння довгострокових наслідків короткострокового зростання витрат та здатність пошуку способів отримання конкурентних переваг шляхом мінімізації витрат.

При формування цінової стратегії в Інтернеті варто також враховувати особливості цінової політики в електронній мережі, серед яких [6]:

– підвищена прозорість цін;
– зниження тиску на ціни;
– інноваційні підходи до ціноутворення;
– альтернативна цінова політика.

Розглянемо дані параметри більш детально.

Прозорість цін – це знання споживачів про механізм ціноутворення. Чим доступніший продукт, тим більше інформації та знань клієнт має про його ціну. Цінова еластичність відіграє важливу роль у ціні продукту, оскільки реакція споживача на зміни ціни надає підприємству достатньо даних, щоб визначити, скільки споживачі готові платити за продукт, а скільки ні. Порівняння цін в Інтернеті створює труднощі, адже зникає можливість легкого підвищення ціни там, де є попит. Це пов'язано з тим, що споживачі надаватимуть перевагу іншому бренд, у якого можна придбати товар або отримати послугу дешевше. [6]

Зниження ціни одночасно з прозорістю щодо її формування підвищує конкурентоспроможність роздрібних підприємств, адже дозволяє знижувати ціни роздрібними продавцям, які ведуть свою діяльність лише з використанням онлайн платформ, унаслідок зменшення витрат. [6]

Технологічні можливості електронної комерції дозволили компаніям створити нові варіанти ціноутворення. Наприклад, динамічне ціноутворення та тестування цін. Динамічне ціноутворення дозволяє брендам оновлювати ціни в режимі реального часу відповідно до поточних ринкових умов. [6] Наприклад, підприємство може запропонувати новим клієнтам знижку 10% на першу покупку. Плата за доставку також відіграє роль в інноваційних підходах до ціноутворення, оскільки ціна доставки може мати вплив як на коефіцієнт конверсії, так і на прибутковість.

Останнім наслідком постають альтернативні стратегії цінової політики. Завдяки Інтернету компанії мають ще більше можливостей для підвищення своєї конкурентоспроможності, коли мова йде про стратегії ціноутворення. Інтернет надав брендам нові можливості, такі як оплата за використання, підписка за фіксованою щомісячною вартістю, угоди про лізинг та комплектування продуктів. [6] Інтернет також дозволяє брендам змінювати свої онлайн-ціни, використовуючи базові ціни, знижки, доповнення та додаткові продукти, політику повернення коштів та умови скасування замовлення.

Отже, можна зробити висновок, що ефективне ціноутворення є важливим засобом управління прибутком та ключовою умовою успішного розвитку підприємства та збереження його конкурентоспроможності. Якщо ігнорувати цінову політику або приділяти їй недостатньо уваги, це загрожує серйозними збитками для бізнесу.

Маркетинг, зокрема товарно-цінова політика, займає центральне місце в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. Так, розроблена ефективна цінова політика підприємства зможе зміцнити позиції підприємства на ринку, сформувати позитивний образ у споживачів та вигідно виділити серед конкурентів.

Інтернет надав споживачам низку зручностей, які стосуються придбання та аналізі бажаного товару. Одночасно з цим зростають вимоги до самих підприємств, що беруть участь в електронній комерції, адже зростає необхідність формування гнучкої та конкурентної стратегії ціноутворення.

Оскільки споживачам так легко порівнювати ціни різних компаній через Інтернет, брендам потрібно стратегічно встановлювати ціни, щоб бути конкурентоспроможними на ринку. Розробляючи стратегії ціноутворення, необхідно враховувати всі можливі наслідки, щоб точно оцінити свій продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гречаник Н.Ю. Сутність та особливості маркетингової цінової політики / Н.Ю. Гречаник // Інноваційна економіка. – 2012. – № 32. – с. 205–212.
2. Легкий С. А. Формування цінової стратегії на пасажирських автотранспортних підприємствах / С. А. Легкий // Економіка транспортного комплексу. – 2014. – Вип. 23. – С. 124-134.
3. Муха Б. Г. Формування цінової політики та механізм ціноутворення на ринку готельних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1154
4. Швагірева В.С., Козак Ю.Г. Міжнародний маркетинг. – Навч. посібник: За ред. Ю.Г. Козака, С. Смичка, І.Л. Літовченко – Кіїв: «Центр учбової літератури», 2014. – 294 с.
5. Скиба Г. І. Конкурентоспроможність як категорія і як властивість підприємства, що функціонує в умовах ринкової економіки / Г. І. Скиба // Облік і фінанси. – 2012. – № 1. – С. 135-138.
6. Arthur A. Thompson Jr. The Implications of Corporate Strategy for Competition and Market Analysis: An Expanded Role for the Business Economist Business Economics Vol. 17, No. 4 – September 1982. – pp. 19-27 (9 pages).
7. Arup Daripa, Sandeep Kapur Pricing on the Internet / Daripa A., Kapur S. //Oxford Review of Economic Policy, Volume 17, Issue 2 – 1 June 2001. – P. 202–216.
8. Competitive Pricing Strategy – See How Products Are Priced [Electronic resource]. – Access mode: https://www.intelligencenode.com/blog/competitive-pricing-strategy-see-products-priced/

Гутарева Юлія Василівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: j.v.gutareva@mzeid.in

Hutareva Yuliia V. – associate professor, docent of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: j.v.gutareva@mzeid.in

Моренченко Катерина Геннадіївна, студентка 4-го курсу кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: katerina.morenchenko@mzeid.in

Morenchenko Kateryna G. 4th year student of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: katerina.morenchenko@mzeid.in

УДК: 658

Л. Г. Дончак
Д. Г. Шкварук

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЙОГО СКЛАДОВІ

Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету

Анотація. *У статті обґрунтовано значення таких понять як «потенціал» та «економічний потенціал». Охарактеризовано основні структурні складові економічного потенціалу підприємства та ефективність його використання.*

Ключові слова: потенціал; економічний потенціал; економічний потенціал підприємства; структурні складові економічного потенціалу підприємства.

ECONOMIC POTENTIAL OF THE ENTERPRISE: ESSENCE AND MAIN COMPONENTS

Abstract: *The article substantiates the meaning of such concepts as «potential» and «economic potential». The main structural components of the economic potential of the enterprise and the efficiency of its use are described.*

Keywords: potential; economic potential; economic potential of the enterprise; structural components of the economic potential of the enterprise.

За сучасних динамічних умов розвитку економічних процесів та постійній змінні впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, кожна держава, регіон чи підприємство повинно бути здатне до підтримання своїх конкурентних переваг. Сьогоднішні події в Україні активізують питання вибору стратегії розвитку підприємства, яка б мала змогу використовувати всі ресурси, можливості та здатності суб’єкта господарювання для визначення її сильних сторін, а також на повну використання її економічного потенціалу. Це дозволить забезпечити ефективне здійснення соціально-економічних перетворень і отримання конкурентних переваг підприємства. Тому постає питання в необхідності зосередження уваги саме на визначенні підходів до використання економічного потенціалу компаній, та основних його складових.

Дослідженням сутності економічного потенціалу займалися чимало як вітчизняних, так і закордонних вчених. Серед український науковців варто виділити Н. Краснокутська, О. Балацький, О. Басюк, С. Мочерний, О. Федонін, В. Бондаренко, О. Демин, С. Лешанич, Л. Масловська, М. Макаренко та ін. Також варто відзначити і закордонних економістів, таких як: К. Маркса, Б. Мочалова, Л. Абалкина, А. Азріліяна та ін. Та незважаючи на дуже велику кількість наукових праці в даній проблематиці, постійно виникає необхідність в розробці та поглибленому дослідженні сутності економічного потенціалу з урахуванням трасформаційних змін сучасного світу.

Доцільно розглянути більш детально такі поняття як «потенціал» та «економічний потенціал». Поняття «потенціал» на сьогоднішній день застосовується майже у всіх сфера наукової та практичної діяльності. «Потенціал» походить від латинськоного «potential» у перекладі означає «приховані можливості», «наявні сили». Сьогодні поняття «потенціал» немає конкретного визначення, адже кожен науковець трактує його по-різному, тобто дане поняття є багатозмістовним. Так, під потенціалом розуміють ті можливості, сили, ресурси, які можуть бути використанні в процесі здійснення теперішньої або майбутньої цілі.

Багато науковців пропонують різні дефініції поняття «потенціал». Так, Жувагіна І.О. «потенціал» вбачає як здатність, як можливість, як сукупність ресурсів, як результат відносин між суб'єктами господарської діяльності [1].

Взагалі, поняття «потенціал» було запозичено з фізики. Проте, не слід з точністю порівнювати потенціал в фізиці та потенціал в економіці, оскільки, в економіці це поняття має дещо переносний характер. Тобто, з точки зору фізики, потенціал – це та кількість енергії, яку накопичила система, і яку вона може використати в своїй роботі. В економіці ж потенціал розглядається в переносному значенні, тобто це свого роду теж певні ресурси, сили, здібності, можливості, які система (держава, регіон,

підприємство) може використати в майбутньому. Разом з цим, варто сказати, що все ж таки спільним залишається сутність, тобто і в фізиці, і в економіці, потенціал – це ті ресурси, що використовують системою.

Якщо мова йде про економічний потенціал, то дане визначення теж має чимало значень. Варто сказати, що в науковій літературі існують декілька підходів до визначення даного поняття. Як зазначає М. Макаренко «…економічний потенціал у більшості випадків розглядають як сукупну здатність економіки та її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари і послуги, задовольняти запити населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва і потреби споживача» [2].

О. Ф. Балацький [3] визначає економічні ресурси як основні елементи економічного потенціалу, які має в розпорядженні суспільство на кожному рівні розвитку виробничих сил у межах історично визначеної системи виробничих відносин, за допомогою яких досягаються конкретні цілі економічного та соціального розвитку.

На думку О. В. Басюк [4], економічний потенціал відображає економічну могутність нації, реальні ресурси та можливості, здатні задовольняти суспільні потреби та забезпечувати соціально-економічний прогрес. При цьому, підкреслюється важливість діалектичної взаємодії таких складових економічного потенціалу, як: продуктивні сили, техніко-економічні та організаційні відносини, права власності та господарський механізм.

З проведеного дослідження випливає, що кожен науковець по-різному трактує поняття економічний потенціал. Одні з них вважають ресурси основною його складовою, решта враховує можливості, здібності. Пропонуємо власне бачення поняття «економічний потенціал». Отже, під економічним потенціалом регіону варто розуміти всі економічні ресурси, можливості, здатності територіальної одиниці здійснювати господарсько-виробничу діяльність, забезпечувати суспільні потреби населення, використовувати всі можливі складові регіону для економічного, суспільного та господарського зростання.

Варто сказати, що основними складовими економічного потенціалу підприємства є сукупність всі можливих потенціалів його діяльності. До них доцільно віднести: ресурсний потенціал, інтелектуальний потенціал, кадровий потенціал, інвестиційно-інноваційний потенціал, виробничий потенціал, екологічний потенціал, фінансовий потенціал, маркетинговий потенціал, організаційно-управлінський потенціал. Ці складові елементи економічного потенціалу в сукупності їх використання допомагають суб’єкту господарювання отримати максимально можливі конкурентні переваги на ринку.

Очевидно, що економічний потенціал підприємства це свого роду інтегральна оцінка всіх його теперішніх та майбутніх можливостей перетворювати отриманні ресурси за допомогою персоналу, в ті блага, які максимально задовільнять підприємницькі та суспільні інтереси. Як справедливо зазначає М.С. Пантелєєв [5], важливою характеристикою потенціалу підприємства є взаємозамінність, альтернативність його елементів. Тобто, нестачу одних елементів можна замінити іншими. Наприклад, нестачу власних розробок нової продукції можна замінити купівлею ліцензії на виробництво, а нестачу виробничих потужностей компенсувати впровадженням більш ефективних інновацій. Водночас варто зазначити, що ефективність використання економічного потенціалу залежить від задіяння всіх процесів його діяльності, тобто це свого роду теперішня платформа для отримання результатів у майбутньому, що вимірюється узагальнюючими показниками діяльності, а саме прибутком, рентабельністю тощо.

Таким чином, економічний потенціал підприємства – це складна, динамічна система, що залежить від якнайкращого поєднання певних видів економічних ресурсів, можливостей, здібностей, які залучені у виробничий процес та впливають на рівень ефективності управління ним. А також це сума всіх потенціалів підприємства, та оптимальне використання їх для виявлення економічної бази об’єкта дослідження. Розглянувши погляди різних науковці, варто сказати, що виокремлення складових елементів економічного потенціалу підприємства, дасть можливість прослідкувати всі наявні можливості та приховані ресурси суб’єкта господарювання, так як сьогоднішня кризова ситуація в економіці потребує використання в повній мірі саме економічного потенціалу, за рахунок якого можна налагодити економічні зв’язки, підняти конкурентоспроможність та покращити благоустрій підприємства, а також визначити спеціалізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жувагіна І.О., Когутенко К.С. Загальнонаукові підходи до формування економічного потенціалу підприємств торгівлі. Ефективна економіка. №5. 2018. С. 1-6.

2. Макаренко М.В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 4. С. 217-224.

3. Социально-экономический потенциал региона : монография / под общ. ред. О. Ф. Балацкого. Сумы : Университет. кн., 2010. 362 с.

4. Басюк О.В. Сутнісна характеристика категорії «економічний потенціал регіону». Вісник соціально-економічних досліджень. 2009. № 36. С. 244-249.

5. Пантелєєв М.С., Шматько Н.М. Формування механізму стратегічного управління потенціалом підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 41. С. 209-215.

Дончак Леся Григорівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, Вінниця, e-mail: lesiadonchak@gmail.com.

Шкварук Діна Григорівна, викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, Вінниця, e-mail: schkvarukdina@gmail.com.

Donchak Lesia H. **–** PhD in Economics, Associate Professor of Economics, Accounting and Taxation, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics, Western Ukrainian National University, Vinnytsia, e-mail: lesiadonchak@gmail.com.

Shkvaruk Dina H. **–** lecturer at the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics, Western Ukrainian National University, Vinnytsia, e-mail: schkvarukdina@gmail.com.

УДК 330.322.001.5

І. О. Доценко

ДІАГНОСТИКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Хмельницький національний університет

Анотація. *У статті досліджено сутність поняття «діагностика», її мету та завдання. Досліджено трактування поняття «інвестиційний проєкт». Аргументовано актуальність проведення діагностики в системі реалізації інвестиційних проектів. Виокремлено етапи здійснення діагностики в процесі реалізації інвестиційних проєктів.*

Ключові слова: діагностика; оцінка; інвестиційний проект; ефективність інвестицій.

DIAGNOSIS OF INVESTMENT PROJECTS IN THE MANAGEMENT DECISION-MAKING PROCESS

Abstract. *The article examines the essence of the concept of "diagnosis", its purpose and objectives. The interpretation of the concept of "investment project" is studied. The urgency of conducting diagnostics in the system of realization of investment projects is argued. The stages of diagnostics in the process of realization of investment projects are singled out.*

Keywords: diagnostics; rating; investment project; investment efficiency.

В сучасних економічних умовах інвестиції відіграють роль індикатора стабільного розвитку. Як правило, реалізація інвестиційних проєктів спрямована на довгострокову перспективу, що робить їх вразливими для впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Реалізація інвестиційного проєкту, зумовлює виявлення обставин та причин відхилень, а тому від своєчасно досліджених негативних факторів впливу будуть залежати результати даного проєкту. Тому, для прийняття обґрунтованого рішення про найбільш вигідний інвестиційний проєкт для підприємства, особливо значення набуває діагностики інвестиційної діяльності об’єкта інвестування.

Поняття «фінансова діагностика» розглядається в сучасній фінансовій літературі багатьма науковцями, але, на сьогодні існує розбіжність у його трактуванні. Зокрема А. Вартанов, З. Соколовська, І. Сокиринська [1] трактують діагностику, як «частину фінансового аналізу, що акумулює знання про побудову висновку про фінансовий стан об’єкта діагностування, причини і перспективи його зміни, про можливі відхилення від нормального режиму роботи і дослідження перспектив розвитку цього об'єкта діагностування». На думку авторів, основна мета діагностики полягає в виявлені ймовірності настання кризових ситуацій в динаміці на основі використання аналітичних методів. Тоді, як Л. Лігоненко [2], під діагностикою розуміє «передбачення ймовірного розвитку ситуації у внутрішньому та зовнішньому оточенні, а її наслідком є обґрунтування заходів щодо удосконалення системи управління». Варто зазначити, що, в рамках даного підходу діагностика здійснюється за допомогою експрес діагностики та фундаментальної діагностики.

В свою чергу, Ю. Швець [3], трактує інвестиційний проєкт, як «взаємопов'язана система, яка складається із сукупності взаємозалежних заходів, які виконуються проєктною командою за умови обмеженості ресурсів, часу виконання проєкту, негативного впливу чинників інвестиційного ринку на реалізацію проєкту та спрямовані на досягнення поставлених цілей в короткостроковій перспективі».

Т. Грицай [4] під інвестиційним проєктом розуміє «системно обмежений і закінчений комплекс взаємопов’язаних організаційно-правових, розрахункових та конструктивно-технічних заходів, що забезпечує окремий напрям стратегічного розвитку суб’єкта господарювання, обґрунтовує необхідність інвестиційних ресурсів та включає систему відповідних управлінських рішень з ціллю досягнення конкретних результатів за умов обмеженості ресурсів та чітко визначених строків.

Інвестиційний проект проходить певні фази розвитку. Передінвестиційна фаза, або стадія науково-проектної підготовки проекту (від попередніх досліджень до прийняття остаточного управлінського рішення про доцільність інвестування) складається з: визначення інвестиційних можливостей, аналізу альтернативних варіантів і попереднього вибору проекту – попереднього техніко-економічного

обґрунтування, висновку за проектом і рішення про інвестування. Інвестиційна фаза, або стадія реалізації і впровадження об'єкта реального інвестування (проектування, укладення договорів, підряд, будівництво). Інвестиційна фаза складається з: встановлення правової, фінансової та організаційної основ для здійснення проекту, придбання і передача технологій, детальне проектне опрацювання і укладання контрактів, придбання у разі необхідності землі, будівельні роботи і монтаж обладнання, передвиробничий маркетинг, набір і навчання персоналу, здача об'єкта інвестування в експлуатацію і запуск. Експлуатаційна фаза проекту (виробнича стадія освоєння інвестицій та господарської діяльності підприємства). Експлуатаційну фазу необхідно розглядати в довготерміновій і короткотерміновій перспективі. У короткотерміновому плані досліджується можливість виникнення проблем, пов'язаних із застосуванням обраної технології, функціонуванням обладнання або з кваліфікацією персоналу. У довготерміновому плані розглядаються обрана стратегія і сукупні виробничі й маркетингові витрати, а також очікувані грошові надходження від реалізації продукції.

В процесі порівняння різних проектів, можлива недостовірна оцінка, яка здійснюється за результатами розрахунків окремих показників. У такому разі потенційний інвестор просто ризикує пропустити ряд альтернатив, що в кінцевому підсумку може призвести до помилкової політики фінансування, а відповідно, і значних втрат, як фактичних, так і у вигляді втрачених можливостей. У зв'язку з цим для всебічної оцінки ефективності інвестиційного проєкту, а саме для достовірного опису вимог до нього однією величиною, рекомендуються застосовувати комплексну діагностику, яка включає оцінку вартості капіталу інвестиційного проєкту, показників ефективності проєкту, оцінку вартості цінних паперів підприємства і інших питань, що стосуються інвестиційної діяльності.

Діагностика інвестиційних проєктів – це складова управлінської діяльності щодо дослідження та аналізу планування й реалізації інвестиційних проєктів з метою виявлення відхилень (часових, фінансових, комерційних, матеріальних, трудових тощо), мінімізації негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також формування рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері інвестування [5]. Основною метою діагностики інвестиційного проєкту є ідентифікація впливу негативних факторів впливу при здійсненні інвестування в процесі прийняття управлінських рішень при реалізації інвестиційного проєкту. Тобто основним завданням діагностики інвестиційного проєкту, є кількісна оцінка та ідентифікація виникненні різноманітних відхилень в процесі реалізації інвестиційних проєктів.

Здійснивши аналіз трактування поняття «діагностика», доцільно виокремити ряд ключових ознак які притаманні діагностиці інвестиційних проєктів, а саме як:

– аналіз – величини і співвідношення параметрів, економічного стану, впливу зовнішніх та внутрішніх факторів;

– процес – дослідження, розпізнання, формування та використання інвестиційних ресурсів;

– оцінка – потенціалу проекту;

– система – збору, відображення, аналізу, опрацювання інформації по інвестиційному проєкту;

– фінансова експертиза – виявлення ранньої стадії збоїв і недоліків, загроз;

– кількісне вимірювання – динаміки вартості, кризових явищ, очікуваних результатів з їх фактичним значенням.

Процес здійснення діагностики інвестиційних проєктів базується на виконанні певних етапів, які мають чітку послідовність [5]:

– формування основних цілей і завдань діагностики – на даному етапі оцінюється економічний потенціал інвестиційного проєкту; здійснюється моніторинг фінансових показників; здійснюється аналіз показників ефективності інвестиційного проєкту; оцінюються управлінські рішення та конкурентоспроможність інвестиційного проєкту, в порівнянні з аналогічними;

– вибір видів діагностики, відповідних показників і критеріїв оцінювання. Основними видами діагностики інвестиційних проєктів є експрес-діагностика, діагностика окремих елементів проєкту, комплексна діагностика проєкту на перспективу;

– діагностування причин проєктиних відхилень, тенденцій та можливостей – на даному етапі здійснюється структурування причин проєктних відхилень, виявлення найбільш вагомих причин відхилень; встановлення факторів походження проектних відхилень;

– визначення фактичного стану інвестиційного проєкту – оцінка кількісних та якісних параметрів інвестиційного проєкту; аналізування внутрішніх та зовнішніх ризиків проєкту;

– прийняття та реалізація управлінських рішень щодо реалізації інвестиційного проєкту – усунення проєктних відхилень та виконання поставлених завдань діагностики інвестиційного проєкту.

Для оцінки ефективності проєктів доцільніше використовувати показники, які дають змогу розрахувати значення критеріїв ефективності проєктів, беручи до уваги комплексну оцінку вигід і витрат, зміну вартості грошей у часі та інші чинники. Правильне визначення обсягу початкових витрат на проєкт є запорукою якості розрахунків окупності проекту. З точки зору наявності позитивного фінансового результату від реалізації інвестиційного проєкту, найчастіше використовують інтегральні експертно-аналітичні методи. Перевагою цього методу є використання експертної системи, спрямованої на вирішення конкретної проблеми в певний час.

В процесі діагностики інвестиційних проєктів доходи і витрати приводять до теперішньої або майбутньої вартості, а також визначають: різницю між показниками приведених доходів і витрат (чисту приведену вартість), обсяги реалізації продукції, за яких доходи підприємства дорівнюють його витратам (точку беззбитковості), ставку дисконту, за якої сума продисконтованих вигод дорівнює сумі продисконтованих витрат (внутрішню норму рентабельності); норму прибутку, строк окупності проекту та інші показники [6].

На основі аналізу фахової літератури, доцільно виділити групи показники ефективності проекту: показники комерційної ефективності (враховують фінансові наслідки реалізації проекту для його безпосередніх учасників); показники економічної ефективності (враховують вигоди й витрати проекту); показники бюджетної ефективності (відображають фінансові наслідки здійснення проекту для державного та місцевого бюджетів).

Таким чином, основним етапом процесу інвестування є проведення своєчасної та якісної діагностики в системі реалізації інвестиційних проєктів, що слугує підґрунтям для їх ефективного впровадження, відповідно знижує ступінь ризикованості і підвищує прибутковість проєктів. Здійснення діагностики інвестиційних проєктів дозволяє своєчасно виявити вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, прийняти ефективні управлінські рішення для реалізації проєкту загалом. Проведення діагностики в системі реалізації інвестиційних проєктів дозволяє не лише дослідити й проаналізувати фактичні проектні результати, а й здійснити певне прогнозування перспективного стану майбутнього розвитку подій, внаслідок чого можливе формування обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення прибутковості, фінансової стійкості та конкурентоздатності проєкту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вартанов А. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства. *Фінанси України*. 2013. № 1. С. 88-95.
2. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством в умовах економіки знань та інтелектуалізації менеджменту. *Економічний форум*. 2016. № 1. С. 161-170.
3. Швець Ю. О., А. С. Капшук. Особливості реалізації інвестиційних проєктів на промислових підприємства за умов змінності факторів оточуючого середовища. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 1. С. 63-67.
4. Грицай Т. Л. Інвестиційний проект як економічна категорія. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. Вип. 18. С. 272-278.
5. Дарміць Р. З., Лещук Г. В. Діагностика в системі реалізації інвестиційних проектів. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2009. № 4. С. 133-140.
6. Кісіль М. І. Теоретико-методологічні засади оцінок ефективності агробізнесу. Київ. ННЦ «ІАЕ». 2015. 36 с.

Доценко Інна Олексіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький національний університет, Хмельницький, e-mail: innochka.docenko@gmail.com

Dotsenko Inna A. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, e-mail: innochka.docenko@gmail.com

УДК 316.4

І. Ю. Єпіфанова
Д. А. Мотрук

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *В статті розглянуто різні аспекти інноваційної діяльності сучасних українських підприємств. Проаналізовано впровадження інновацій на сучасних підприємствах, а також динаміку питомої ваги підприємств, що займалися інноваційною діяльністю та впроваджували інновації в Україні.*

Ключові слова: *інновації*, *підприємство, динаміка.*

CURRENT STATE OF ENTERPRISES INNOVATIVE ACTIVITY

Abstract: *The article considers various aspects of innovation activity of modern Ukrainian enterprises. The introduction of innovations at modern enterprises is analyzed, as well as the dynamics of the share of enterprises engaged in innovation activities and implementing innovations in Ukraine.*

Keywords: *innovation, enterprise, dynamics.*

На сучасному етапі розвитку економіки з глобалізацією, жорсткою конкуренцією, насиченістю ринку розробка та впровадження інновацій займає дуже важливе місце. Сьогодні ефективні інновації та управління ними є основою успіху будь-якої країни, галузі та компанії. Інновації сприяють економічному, технологічному, політичному, екологічному та соціальному розвитку суспільства. Розробка нових методів і методів дослідження та інновацій, впровадження нових інноваційних принципів, виявлення внутрішніх перешкод, що перешкоджають інноваціям в організації, є необхідними передумовами ефективності та прибутковості підприємства та всієї економіки.

Економічна ситуація в Україні характеризується низьким рівнем використання наукових знань та надзвичайно повільним зростанням інноваційної продукції. Хоча Україна входить до восьми країн світу, що має необхідний науково-технічний потенціал для виробництва та виробництва найсучасніших моделей літаків, вона також входить у десятку найбільших суднобудівників у світі, а продукція вітчизняного машинобудування займає одне з перших місць. провідні позиції За загальним рівнем інноваційної діяльності Україна значно відстає від країн ЄС. Причиною такої ситуації є низка різноманітних проблем, які є історичними подіями та були загострені серйозною політичною нестабільністю в минулому році. Крім того, з року в рік зменшується кількість компаній, які впроваджують інновації, а кількість інноваційних процесів демонструє негативну тенденцію до зниження [2].

В таблиці 1 наведено стан впровадження інновацій на підприємствах.

Таблиця 1

Впровадження інновацій на підприємствах

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації %	Впроваджено нових техноло-гічних процесів	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2015	11,5	2043	2408	663	3,8
2016	12,8	2510	3238	897	3,8
2017	13,6	2188	3403	942	3,3
2018	13,6	1576	3138	809	3,3
2019	12,1	1743	3661	1314	2,5
2020	12,8	2078	3356	1153	2,9

Аналізуючи таблицю 1 можна побачити, що питома вага підприємств, які впроваджують інновації, з 2017 року мала негативну динаміку зниження, і у 2020 році становила лише 12,8%. Незважаючи на зростання з 2015 року кількості інноваційної продукції та нового обладнання, спостерігається досить низька частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції. Окрім того, частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції мала негативну динаміку зниження з 3,8% у 2015 році до 2,9% у 2020 році.

Саме підприємство відіграє ключову роль у створенні та впровадженні інноваційних продуктів та послуг. Тому вважаємо доцільним дослідити інноваційний статус українських компаній [5].

Частка підприємств, зайнятих інноваційною діяльністю, у загальній кількості українських підприємств змінилася таким чином: з 18% у 2006 році до 10,9% у 2012 році, але ситуація поступово покращується. У 2020 році частка підприємств, зайнятих інноваційною діяльністю, становила 16,7% . Слід також зазначити, що серед підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, лише незначна частина з них фактично впроваджує інноваційні продукти та послуги на існуючий ринок. Наприклад, відсоток підприємств, які впроваджують інновації, у 2006 році становив 14,6%, у 2012 році — 9,7%, а в 2020 році — 13,9%.

Таблиця 2

Динаміка питомої ваги підприємств, що займалися інноваційною діяльністю та впроваджували інновації в Україні

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %
2006	17,9	14,6
2007	16,7	13,9
2008	17,9	14,4
2009	15,1	11,2
2010	13,4	9,5
2011	11,6	7,6
2012	10,9	9,7
2013	14,4	11,3
2014	13,2	10,5
2015	12,7	10,2
2016	13,8	11,3
2017	15,9	12,5
2018	17,4	13,7
2019	16,1	13,5
2020	16,7	13,9

Аналіз стану інноваційної діяльності свідчить про нестабільність інноваційного середовища в Україні. Можна помітити, що частка підприємств, які виробляли інноваційну продукцію з 2006 по 2020 рр, значно нижча, ніж частка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю. Цей факт можна пояснити тим, що на етапі виведення на ринок інноваційних продуктів чи послуг підприємства стикаються з деякими проблемами, серед яких: відсутність власних коштів, відсутність досвіду, непослідовність законодавства, пов’язаного з інноваціями в Україні, бюрократія держслужбовців, низький рівень державної підтримки, інноваційні методи оцінки проектів мають вади тощо [1].

Отже, досліджено стан інноваційної діяльності сучасних українських підприємств. На етапі виведення на ринок інноваційних продуктів чи послуг підприємства зіштовхуються з низкою проблем, зокремв: брак власних коштів, брак досвіду, непослідовність законодавства, пов’язаного з інноваціями в Україні. Інноваційний процес впливає на розвиток економіки, а високорозвинена економіка допомагає швидко та ефективно впроваджувати інноваційний процес у виробництво. Із запровадженням нових правил корпоративного управління менеджери не приділяли достатньої уваги інноваційності та розвитку підприємств, а економія непрямих витрат гальмувала розвиток інновацій та негативно вплинула на загальну стабільність українських компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Горкавий В. К. Статистика: Навчальний посібник. К. Вища школа, 2017. 304 с.
2. Демиденко С. Л. Методичні підходи до стратегічного аналізу показників фінансової звітності. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 27. С. 218-225.
3. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : практикум. Вінниця : ВНТУ, 2017. 143 с
4. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.
5. Озеран А. В. Аналіз корисності інформації фінансової звітності для прийняття управлінських рішень. Молодий вчений. 2018. № 2(2). С. 200-204.

Єпіфанова Ірина Юріївна **-** доктор економічних наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Мотрук Денис Анатолійович – здобувач вищої освіти, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Yepifanova Iryna Y. - doctor of economic sciences, professor of finance and innovation management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

Motruk Denis A. - student, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

УДК 339.137.2

В. В. Іванова[1]

ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

[1]Університет менеджменту освіти

Анотація. *Розглядається значення людського капіталу та потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності країни. Визначено роль освіти для їх формування. Безперервна освіта розглянута як джерело накопичення знань людини протягом життя для забезпечення формування людського капіталу та потенціалу підприємств*

Ключові слова: освіта; людський капітал; людський потенціал; конкурентоспроможність.

The human factor in ensuring the competitiveness of Ukraine

Abstract. *The importance of human capital and potential for ensuring the competitiveness of the country is considered. The role of education for their formation is determined. Continuous education is considered as a source of accumulation of human knowledge throughout life to ensure the formation of human capital and the potential of enterprises.*

Keywords: education; human capital; human potential; competitiveness.

Конкурентоспроможність – рушійна сила розвитку економіки, що залежить від рівня стану та формування людського капіталу та потенціалу країни. Активізація зрушень у цьому напрямі в Україні – нагальне питання, вирішення якого забезпечить посилення інноваційної активності суб'єктів господарювання та, відповідно, конкурентоспроможність вітчизняної економіки та країни в цілому.

Інноваційні процеси, що вирізняються необхідністю синтезу наукових досліджень, технічних і виробничих процесів, призводять до активізації трансферу знань та формування людського потенціалу.

Роль людини полягає в тому, що саме вона є володарем знань, сформованих унаслідок переробки та засвоєння інформації та одночасно реалізує накопичені знання в економічній та іншій сферах діяльності.

На новому етапі розвитку економіки загострюється потреба у висококваліфікованих працівниках, значному збільшенні людського капіталу та потенціалу, що сприяє прискореним темпам оновлення продукції та технологій, тобто інноваціям, що підсилює конкурентні позиції економіки держави. Ступінь кваліфікованості залежить від рівня набутих знань як результату поєднання освіти та досвіду

Основою формування та приросту людського капіталу та потенціалу є знання, інформація, професійно-кваліфікаційна перепідготовка, тому базова вища освіта, яку отримують менеджери та набуття додаткових знань керівниками (управлінцями) є підгрунтям забезпечення економіки управлінським персоналом (менеджерами), що здатні ініціювати проведення наукових досліджень, впроваджувати інновації, використовувати сучасне інформаційне забезпечення, продукти та технології інформаційного ринку, сприяти його розвитку на основі використання результатів відповідних розробок та досліджень. Це обумовлює усвідомлення нової сутності освіти як основної галузі формування такого капіталу, завдання якої полягає у підготовці висококваліфікованих фахівців і налагодженні процесу поновлення їх знань протягом усього життя на основі визначення найбільш перспективних напрямів для забезпечення якості людського капіталу.

Безперервна освіта впродовж життя формує базу інтелекту людини, що використовується нею у подальшій діяльності для генерації знань, тобто формує її знаннєвий фонд, сприяє накопиченню навичок і досвіду у вирішенні певних завдань.

Найважливіше завдання такої освіти – створення умов для різнобічного розвитку людини, незалежно від віку, попередньо здобутої спеціальності, враховуючи її індивідуальні особливості, мотивацію та систему інтересів.

Основними функціями безперервної освіти є формування та розвиток людського потенціалу та капіталу.

Формування забезпечує створення основи знаннєвого фонду людини щодо загальних подій, процесів і явищ у суспільстві, а також базових професійних знань та навичок.

Розвиток забезпечує адаптацію людини до змін у її професійній діяльності, задоволення її потреб щодо творчого зростання, інтеграцію в нову сферу діяльності.

Безперервна освіта повинна відповідати таким вимогам:

- поєднання досвіду традиційної системи навчання з українськими інноваційними освітніми технологіями та світовим досвідом організації навчання;
- забезпечення гнучкості та адаптивності до потреб людини та вимог ринку праці;
- узгодженість рівнів і змісту освіти з освітянськими потребами населення;
- використання компетентнісного підходу до підготовки та перепідготовки фахівців;
- використання інноваційного підходу до надання освітянських послуг [1].

Розвиток безперервної освіти потребує трансформації систем професійної та вищої освіти у напрямі забезпечення їх гнучкості та варіативності відповідно до потреб бізнесу. Окремим і найбільш актуальним завданням є спрямованість безперервної освіти на різнобічний розвиток людини, уникнення дискримінації за віковим критерієм. Використання цифрових інноваційних технологічних засобів не повинно надати зворотній результат у цих процесах.

Необхідність розвитку економіки України потребує вдосконалення системи освіти для гармонійного розвитку людини та підвищення рівня її професійних здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко Н. Проблеми створення сучасної системи підготовки кадрів «Освіта через усе життя». - URL: https://www.airo.com.ua/problemi-stvorennya-suchasnoyi-sistemi-pidgotovki-kadriv-osvita-cherez-use-zhittya (дата звернення: 15.01.2022).

Іванова Валентина Василівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та менеджменту, Університет менеджменту освіти, Київ, e-mail: ivanval2177@gmail.com

Ivanova Valentyna V. – doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Economy, Entrepreneurship and Management, University of Educational Management, Kyiv, e-mail: ivanval2177@gmail.com

УДК 658.8.012.12

К.А. Компанець
Р.М. Федоряк
Т.М. Сидоренко

ФОРМУВАННЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Київський національний торгівельно-економічний університет

Анотація. *У статті досліджено зміни в діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Встановлено , що сучасний споживач під час пандемічних перетворень став вимогливим до обслуговування. Доведено, що в цих умовах стає за необхідне використання маркетингові дослідження для виявлення поведінки споживачів послуг гостинності. Проаналізовані популярні маркетингові дослідження та встановлено переваги та недоліки проведення їх в сучасних постковідних умовах.*

Ключові слова: маркетингові дослідження, поведінка споживачів, підприємства готельно-ресторанного бізнесу, Covid19, методи дослідження

FORMATION AND PRACTICAL APPLICATION OF MARKETING RESEARCH IN THE ACTIVITIES OF HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS ENTERPRISES

Abstract. *The article examines changes in the activities of hotel and restaurant businesses. It is established that the modern consumer during the pandemic transformations has become demanding to service. It is proved that in these conditions it is necessary to use marketing research to identify the behavior of consumers of hospitality services. Popular marketing research is analyzed and the advantages and disadvantages of conducting them in modern post-national conditions are established.*

Keywords: marketing research, consumer behavior, hotel and restaurant business, Covid19, research methods

Наразі, щоб забезпечити ефективне функціонування підприємств, виникає необхідність наукового обґрунтування стратегій їхнього розвитку, які кореспондуються з передовим світовим досвідом та вдалою практикою вітчизняних підприємств-лідерів. Наукова ідея формування стратегії розвитку автотранспортних підприємств повинна базуватися на комплексному, системному підході до вирішення проблем взаємоузгодження і збалансування їхнього розвитку із зовнішнім та внутрішнім середовищем[1]. В сучасних умовах перебудови ринку гостинності, що стало причиною пандемії Covid19, відбулась зміна в потребах споживачів готельно-ресторанного бізнесу і саме обслуговування стало менш контактне. Саме таке становище вимагає залучення маркетингового інструментарію до всіх сфер економічного життя, що зумовлює теоретичний і практичний інтерес до планування діяльності за різними напрямками маркетингу в діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Важливе місце серед системи маркетингу, поза сумнівом, займає розробка й проведення маркетингових досліджень.

Маркетингові заходи із просування туристичних послуг змінюються у відповідності до змін у навколишньому середовищі, новизни та змісту пропозицій підприємств гостинності, зростання запитів, вимог до послуг, зростання чисельності досвідчених туристів. Особливе місце маркетингу в управлінні зумовлено, передусім, маркетинговими дослідженнями, в проведенні яких в умовах інформаційної економіки зацікавлене кожне підприємство, адже в сучасних умовах ефективність роботи прямо залежить від правильних управлінських рішень, які більшою мірою спираються на інформацію, отриману в ході маркетингових досліджень. Тому саме маркетингові дослідження можуть дати можливість підприємству ефективно функціонувати відповідно до вимог ринку та потреб споживачів.

Маркетингові дослідження в сфері гостинності мають свої особливості. До них можна віднести такі:

1. необхідність маркетингових досліджень зазвичай пов’язана із ситуацією, коли проблема вже назріла і необхідно терміново вживати якісь дії для її локалізації;

2. часто туристичні підприємства проводять маркетингові дослідження самостійно, хоча їх обсяг нерідко перевищує можливості самого підприємства;

3. робота з респондентами — клієнтами, агентствами — у сфері гостинності має свої певні особливості як з точки зору делікатності змісту досліджуваних питань, так і з точки зору доступу до джерела інформації [2].

Тобто, реалії суспільства вимагають застосування інноваційних заходів, щодо організацій управління підприємством гостинності. Виклики трьох локдаунів перевели світ на використання електронного спілкування. Через це змінилась і організація надання ресторанних послуг та і сам сучасний споживач став діджиталізований[3]. Все це і є основним поштовхом для проведення маркетингових досліджень в сфері гостинності є потреба отримання такої інформації, при якій прийняття рішень не буде обтяжене високим ризиком. Виокремимо сучасні маркетингові дослідження, що наразі доречні для використанні підприємствами готельно-ресторанного бізнесу в сучасних умовах (табл..1)

Таблиця 1

Популярні маркетингові дослідження в умовах пандемії Covid19

№	Вид дослідження	Характеристика дослідження та методи проведення
1	Дослідження споживачів	Визначення цільової аудиторії. Первинний аналіз ринку, аналіз конкурентів. Розробка методології дослідження. Проведення фокус-груп, глибинних інтерв'ю. Рекомендації за результатами дослідження.
2	Customer journey map	Дослідження клієнтського досвіду взаємодії з компанією. Побудова Customer journey map - опис та ілюстрація шляху клієнта від першого контакту з компанією до здійснення покупки чи повторних покупок. Пошук бар'єрів та слабких місць при взаємодії з клієнтами.
3	Визначення та сегментація цільової аудиторії, розробка гайду.	Фокус-групи, глибинні інтерв'ю, пошук та відбір учасників, проведення модератором дискусії, аналіз та обробка даних, формування та презентація рекомендацій

Джерело сформовано авторами [4]

В таблиці маркетингові дослідження завжди використовувались в діяльності підприємств гостинності, але наразі стали інші форми проведення. Так наразі ці дослідження в 70% стали проводитись онлайн і це може бути не досить ефективно. Є певні переваги та недоліки проведення маркетингових досліджень в такому форматі:

1. Глибинне інтерв’ю. охоплює при онлайн велику аудиторі. Рецензентів та спеціалістів з різних регіонів України. При цьому зменшується термін та ціна проведення, оскільки зникають витрати на організацію та дорогу.

2. Фокус – групи он-лайн. Виникають проблеми з комунікаційними каналами (затримка через неякісний Інтернет відео роликів та звуку). Не завжди вчасно дослідити емоції учасників через нестачу близького контакту з модератором. Але є переваги в простоті організації. Можливість розширення аудиторії з різних регіонів. Відеозапис дискусії не приносить дискомфорт учасникам.

Грамотне проведення маркетингових досліджень дозволяє підприємствам гостинності в сучасних умовах об’єктивно оцінити свої ринкові можливості і вибрати ті напрямки діяльності, в яких досягнення поставлених цілей стає можливим. Проведення маркетингових досліджень — не лише одноразове вивчення певних індикаторів, яке дає змогу реалізувати певну мету підприємства, а й постійно здійснюваний процес і вид маркетингової діяльності, спрямованої на постійне пристосування виробництва до вимог певних споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Железняк К.Л., Компанець К.А. Маркетингові дослідження – інструмент стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. Причорноморські економічні студії. 2019.Випуску 46. С. 83-87. DOI: https://doi.org/10.32843/bses.46-14

2. Тимошенко З. І., Демура Т. О., Мунін Г. Б., Карягін Ю. О. Маркетинг тур продукту. Київ. Кондор. 2019. С. 394

3. Антонюк І., Компанець К., Медведєва І. Інноваційна дифузія в організації ресторанного

господарства під впливом пандемії covid-19. Економіка та суспільство. 2021. (25). DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-57

4. Proof Analytics 2022. All rights reserved. URL: https://proof.in.ua/?gclid=CjwKCAiAlrSPBhBaEiwAuLSDUFztty7GAmB-PA6ouRKAeyz3VX9FOUANb4Ojfqi0xG8lOM1sR8ehzRoCeV0QAvD_BwE

Компанець Катерина Андріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно - ресторанного бізнесу, Київський національний торгівельно-економічний університет, Україна, e-mail: ket13@ ukr. net

Федоряк Руслан Михайлович – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно - ресторанного бізнесу, Київський національний торгівельно-економічний університет, Україна, e-mail: asmi@ukr.net

Сидоренко Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно - ресторанного бізнесу, Київський національний торгівельно-економічний університет, Україна, e-mail: sydorenko_tanya@ukr.net

Kompanets Kateryna A. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Business, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, e-mail: ket13 @ ukr. no

Fedoryak Ruslan M. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Business, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, e-mail: asmi@ukr.net

Sidorenko Tetyana M. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Business, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, e-mail: sydorenko_tanya@ukr.net

УДК 338.4

Ю.Б. Костенюк

ДЕКОМПОЗИЦІЯ ЦІЛЕЙ - ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У статті досліджений процес декомпонування цілей підприємства, який сприятиме ефективному формуванню стратегії зовнішнього розвитку транспортного підприємства.*
Ключові слова: місія; декомпозиція цілей; стратегія зовнішнього розвитку.

DECOMPOSITION OF OBJECTIVES IS A PREREQUISITE FOR FORMING A STRATEGY FOR THE EXTERNAL DEVELOPMENT OF AN ENTERPRISE

Abstract. *The paper explores the process of decommissioning enterprise objectives to promote efficient.*
Keywords: mission; decomposition of objectives; external development strategy.

Розробка стратегії зовнішнього розвитку транспортного підприємства - обов'язкова умова успішного розвитку на зовнішньому ринку. Вона дозволяє: організувати роботу підприємства, як в поточний період часу, так і в довгостроковій перспективі, найбільш ефективно і доцільно використовувати ресурси підприємства, скоординувати роботу всіх служб і підрозділів, визначивши пріоритети його розвитку у міжнародному просторі. Отже, стратегія зовнішнього розвитку:

1) визначає основні напрями і шляхи досягнення цілей зміцнення, зростання та забезпечення виживання організації в довгостроковій перспективі на основі концентрації зусиль на певних пріоритетах у зовнішньому розвитку;

2) є способом встановлення взаємодії фірми із зовнішнім середовищем;

3) формується на основі дуже узагальненої, неповної та недостатньо точної інформації; постійно уточнюється в процесі діяльності, чому має сприяти добре налагоджений зворотний зв’язок;

4) через багатоцільовий характер діяльності підприємства має складну внутрішню структуру, що пояснює формування системи стратегій у вигляді «стратегічного набору»;

5) є основою для розроблення стратегічних планів, проєктів і програм зовнішнього розвитку, які є системною характеристикою напрямів розвитку підприємства;

6) є інструментом міжфункціональної інтеграції діяльності підприємства, способом досягнення синергії;

7) є основою для формування та проведення змін в організаційній структурі підприємства, основним змістовним елементом діяльності вищого управлінського персоналу;

8) дає змогу налагодити ефективну мотивацію, контроль, облік та аналіз, виступаючи як стандарт, який визначає успішний зовнішній розвиток і результати.

Стратегія зовнішнього розвитку підприємства, що здійснює вантажні перевезення, починається з формування стратегічного бачення власників бізнесу загальної концепції розвитку підприємства, яке трансформується в генеральну мету (або місію) підприємства. Вона може бути виражена за допомогою моделі Д. Абеля [1]. Відповідно до методології Д. Абеля генеральна мета (або місія) підприємства може бути сформульована при парному поєднанні структурних елементів моделі – Треба + Хочу, Треба + Можу та Хочу + Можу.

Треба клієнту: швидкість та своєчасність доставки вантажу, комплексні послуги, безпека транспортування вантажу, доступні ціни, вирішення проблеми в одному місці.

Хоче компанія: збільшити кількість країн присутності, перетворити партнерів клієнтів на своїх клієнтів, підвищувати якість послуг, шукати нові ноу-хау в наданні послуг транспортування вантажу.

Може компанія: надати єдиного кваліфікованого менеджера для вирішення усіх проблем клієнта, пропонувати найефективніший варіант транспортування вантажу, надати незалежне консультування клієнтам, спеціалізуватись на специфічних перевезеннях, швидко усувати відхилення від плану.

Отже, коротко місія може бути наступною:

«Надання обслуговування на високому рівні, в мінімальні терміни та за доступною ціною. Кожному клієнту – підвищення цінності ланцюгів поставок».

Наступним кроком є *побудова «дерева цілей» підприємства* [2], яке має певну ієрархічну структуру, яка пов'язана з підпорядкуванням цілей нижчого рівня цілям вищого рівня (рис. 1).

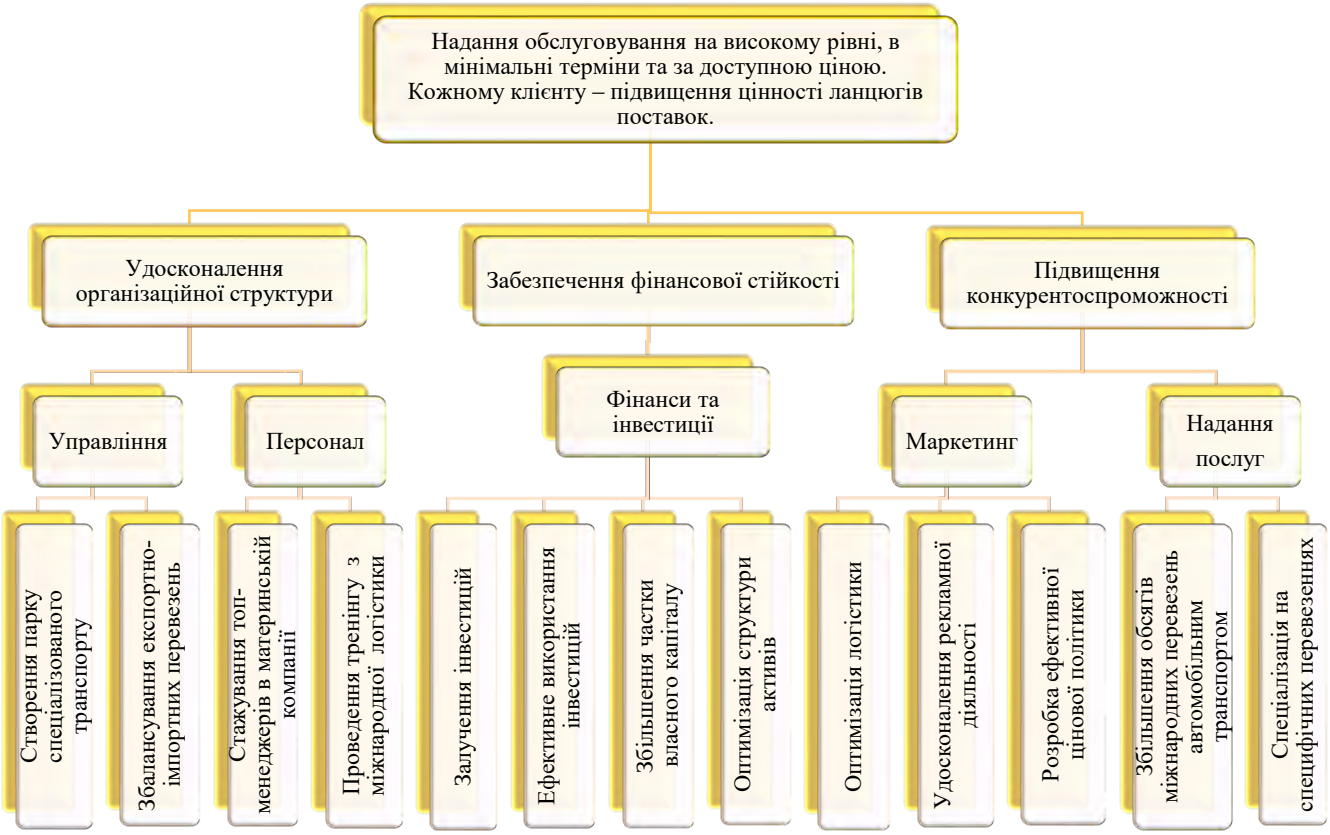

Рисунок 1. Декомпозиція цілей підприємства-перевізника

При побудові «дерева цілей» слід визначити основні зовнішні детермінанти, що впливають на розвиток та діяльність підприємства. Їх можна розділити на дві групи, які розглядаються підприємством як можливості та загрози зовнішнього розвитку (рис. 2).

Можливості	*Загрози*
- розвиток ринку - зростання попиту на послуги міжнародних вантажоперевезень - збільшення обсягів інвестицій у сферу вантажоперевезень - політика розвитку та посилення торговельних відносин з іноземними партнерами	- незахищеність ринку від політичної нестабільності - посилення конкурентної боротьби в галузі - агресія РФ в прибережній зоні Азовського та чорного морів - ускладнення транзитних маршрутів на Сході України та обмеження торговельних зв'язків з РФ

Рисунок 2. Зовнішні детермінанти, що впливають на розвиток підприємства

Таким чином, генеральна мета підприємства, що відображується в місії, декомпонується у цілі нижчого рівня – стратегічні, функціональні та тактичні. Досягнення поставлених довгострокових та короткострокових цілей залежить від умов нестабільного динамічного середовища, насамперед на зовнішньому ринку, та стратегічного потенціалу підприємства. Отже, при розробці стратегії зовнішнього розвитку мають бути забезпечені три стратегічних пріоритети: забезпечення фінансової стійкості, удосконалення організаційної структури та підвищення конкурентоспроможності підприємства за допомогою підтримуючих функціональних стратегій – організаційної, кадрової,

фінансово-інвестиційної, маркетингової та виробничої.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегічний аналіз: навчальний посібник. Укладач А.В. Лісовий. Ірпінь: УДФСУ. 2021. 234 с.
2. Сумець О.М. Стратегічний менеджмент: підручник. Харків: ХНУВС. 2021. 208 с.

Костенюк Юлія Борисівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: yu.bahliuk@donnu.edu.ua

Kosteniuk Yuliia B., PhD in Economics, Associate Professor, Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnitsa, e-mail: yu.bahliuk@donnu.edu.ua

УДК 338.01.36

І.І. Костецька[1]
А.Ю. Лавренюк [2]

РОЛЬ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

[1]Національний університет біоресурсів і природокористування України
[2]ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

Анотація. *Досліджено питання академічної мобільності викладачів та студентів закладів вищої освіти в розрізі формування конкурентоспроможності освітніх програм та надання освітніх послуг.*
Ключові слова: академічна мобільність, освітні програми, грантові програми, міжнародний обмін, конкурентоспроможність

THE ROLE OF ACADEMIC MOBILITY IN FORMING THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. *The issue of academic mobility of teachers and students of higher education institutions in the context of the formation of the competitiveness of educational programs and the provision of educational services has been studied.*
Keywords: academic mobility, educational programs, grant programs, international exchange, competitiveness.

Сучасний заклад вищої освіти – це складна система взаємодії різних процесів, які мають забезпечувати не тільки навчальний, виховний, організаційний та профорієнтаційний напрями, а й доводити актуальність свого існування та конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг. Одним з основних критеріїв, що дозволяють згенерувати якісну систему підготовки здобувачів вищої освіти, аспірантів та докторантів є елемент впровадження в освітніх програмах різного рівня міжнародного досвіду у вигляді партнерських відносин між закладами освіти, підприємствами та установами, а також проходження науково-педагогічними працівниками та студентами міжнародних стажувань, грантових програм та програм обміну.

Нормативно-правова база академічної мобільності в Україні передбачає наступний перелік:

- Закон України "Про вищу освіту";
- Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність (затверджене постановою КМУ від 12.08.15 №579);
- Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направленних за кордон на навчання та стажування (затверджене постановою КМУ від 4.03.1996 №287);
- Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів (затверджене наказом МОН від 24.01.13 №48);
- внутрішні положення про порядок організації академічної мобільності, затверджені закладами вищої освіти.

Академічна мобільність, згідно з вітчизняним законодавством [1], являє собою можливість учасників освітнього процесу навчатися, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти на території України чи поза її межами без відрахування чи звільнення з основного місця роботи чи навчання.

Основними цілями академічної мобільності є:

- підвищення якості вищої освіти;
- підвищення ефективності наукових досліджень;
- встановлення внутрішніх та зовнішніх інтеграційних зв'язків;
- залучення світового інтелектуального потенціалу до вітчизняного освітнього процесу на основі двосторонніх та багатосторонніх угод між закладами вищої освіти – партнерами;
- підвищення конкурентоспроможності випускників на вітчизняному і міжнародному ринках освітніх послуг та праці;
- збагачення індивідуального досвіду здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних

працівників щодо інших моделей створення та поширення знань.

За територіальним (географічним) принципом розрізняють міжнародну та внутрішню академічну мобільність; за змістом – навчання за програмами академічної мобільності, мовні та наукові стажування.

Перевагами академічної мобільності для студентів є отримання нових знань, професійних навичок та нового досвіду; краща кар'єрна перспектива; знайомство з іноземним навчальним процесом та методикою викладання; удосконалення навичок володіння іноземними мовами; нові знайомства і контакти. Для викладачів – це підвищення кваліфікації в контексті глобальних трендів розвитку наукової діяльності; залучення до кращих світових практик; підвищення конкурентоспроможності на ринку праці; професійний діалог.

Актуальними джерелами програм академічної мобільності можуть бути Global UGRAD (USA); Fulbright Graduate Student Program (USA); DAAD; British Council Ukraine; CareerUp; Unistudy; Erasmus+; Training Experience; Mladiinfo; Lane Kirkland Scholarship Program та багато інших.

Відбір учасників програм академічної мобільності проводиться, як правило, за конкурсом з урахуванням результатів їх навчання чи професійної діяльності, наукових (творчих) здобутків, знання іноземної мови, додаткових вимог, передбачених договорами, угодами, контрактами, грантами, проектами тощо.

Критеріями конкурсного відбору для здобувачів вищої освіти можуть бути: успішне завершення першого курсу навчання на бакалавраті, високий рейтинг успішності студента, участь у науковій роботі (наявність наукових публікацій, тези конференцій, наукові статті тощо), перемога в освітніх, наукових конкурсах та олімпіадах, наявність рекомендаційних листів тощо. Для наково-педагогічних працівників – це інноваційність пропонованих на розгляд проєктів, статус науковця у науковому середовищі, кількість публікацій в науково-метричних базах, рейтинги цитувань, рівень володіння іноземними мовами тощо.

Таким чином, конкурентоспроможність сучасного закладу вищої освіти безпосередньо залежить від показника академічної мобільності учасників освітнього процесу. Тривалість, географія, наукова та волонтерська спрямованість академічної мобільності якісно підвищує рівень конкурентоспроможності освітніх програм на ринку освітніх послуг, дозволяє формувати їх актуальний зміст, враховувати особливості нормативно-правового регулювання різних видів діяльності, а науково-педагогічним працівникам та здобувачам вищої освіти – підвищувати рівень наукових досліджень, мовні, кроскультурні та комунікативні навички.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про вищу освіту. Закон України 1 липня 2014 року № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004.

2. Триндюк В.А. Інноваційні технології викладання іноземних мов в процесі підготовки студентів до академічної мобільності. Мовні універсалії у міжкультурній комунікації. Матеріали IV Міжнародного науково-практичного семінару. Луцьк, 2014.

3. Бака С. Основні елементи академічної мобільності в країнах ЄС та інших країнах. Освітня аналітика України. 2017. № 1 (1). С. 117-127.

4. Плинокос Д.П., Коваленко М.О. Академічна мобільність в контексті підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. Вип. 33. 2018. С. 17-24.

Костецька Ірина Іванівна, кандидат економічних наук, докторант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, e-mail: irynakostetska@ukr.net

Лавренюк Аліна Юріївна, заступник начальника міжнародно-проєктного відділу, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, e-mail: alina.lavreniuk23@gmail.com.

Kostetska Iryna, Candidate of Economic Sciences, doctoral student National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine, Kyiv, e-mail: irynakostetska@ukr.net

Lavreniuk Alina, Deputy Head of the International-Project Department, Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities", Rivne, e-mail: alina.lavreniuk23@gmail.com.

УДК 631.162(075.8)

О. Г. Красота
І. І. Красота

АСПЕКТИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Полтавський державний аграрний університет

Анотація: *У статті описано суть та завдання управлінського обліку на основі процесу кругообігу капіталу*
Ключові слова: кругообіг капіталу, управлінський облік, експлуатація основних засобів, оновлення основних засобів

ASPECTS OF MANAGEMENT ACCOUNTING OF FIXED ASSETS

Abstract: *The article describes the essence and objectives of management accounting based on the process of capital circulation*
Key words: capital cycle, management accounting, operation of fixed assets, renewal of fixed assets

В сучасних умовах сільськогосподарської діяльності особливої уваги набувають проблеми управління експлуатацією та оновленням основних засобів, особливо їх активної частини, через значне перевищення нормативних термінів використання існуючої сільськогосподарської техніки і відсутність у сільськогосподарських підприємствах коштів на її оновлення. В цих умовах необхідно забезпечити раціональне прийняття рішень щодо термінів експлуатації і оновлення мобільної частини основних засобів.

До недавнього часу в нашій країні існували 3 види господарського обліку: бухгалтерський, статистичний та оперативний. З переходом до ринкових умов виникла необхідність інтеграції різних видів обліку. Це призвело до утворення двох видів обліку які призначались би для обробки звітних даних (фінансовий облік) та здійснення процесу управління (управлінський облік). В наукових колах даний процес має як прихильників [3,4,5] так і супротивників [1,2]. Він застосовується для обліку запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, основних засобів.

Це можливо впровадити при використанні методологічних засад управлінського обліку основних засобів на основі поділу процесу кругообороту капіталу на стадії та визначення завдань управління експлуатацією і оновленням основних засобів, в тому числі за стадіями:

- “Г-Т” – забезпечення збалансованого оновлення основних виробничих засобів по натуральних показниках, виходячи з заданих структури сільськогосподарської продукції, обсягів та технології виробництва, а також структури капітальних інвестицій
- “Т-Т$^{/}$”- забезпечення інтенсивної експлуатації та підтримання в роботоздатному стані основних засобів
- “Т$^{/}$-Г$^{/}$” - забезпечення своєчасної ліквідації або реалізації основних засобів, а також формування джерел для їх відтворення

Виходячи з такого підходу до завдань управління взаємозв’язаним процесом експлуатації та оновлення мобільної частини основних засобів можливо визначити методи збору і систематизації даних, їх оцінки та узагальнення, які найбільш доцільно застосовувати при дослідженні процесів експлуатації та оновлення основних засобів. Серед інших методів оцінки ефективності експлуатації основних засобів з точки зору вирішення згаданих завдань управління експлуатацією і оновленням основних засобів заслуговують на увагу експертні методи, такі як оцінка технічного стану, ефективного віку, зменшення споживчих якостей, зменшення доходності, з допомогою яких можна визначити доцільність подальшої експлуатації сільськогосподарських машин та обладнання. При цьому основним критерієм виступає економічна доцільність експлуатації таких основних засобів на основі дослідження поведінки витрат на утримання тієї чи іншої одиниці техніки з початку і до кінця її експлуатації.

Такий підхід дає змогу визначати момент беззбиткової експлуатації технічного засобу, після якого подальша його експлуатація буде приносити збитки. Ключовим тут є застосовуваний метод нарахування амортизації, що враховує інтенсивність його експлуатації. В існуючій системі обліку нарахування

амортизації та визначення степені зносу за цим показником і є основним мірилом визначення моменту списання основного засобу, проте надто неточним, що приводить в одних випадках до недоексплуатації, а в інших – до збитків від експлуатації. При цьому кожен із рекомендованих наукою методів нарахування амортизації має свої переваги і недоліки. Зауважимо, що серед існуючих методів найбільш точну інформацію для визначення моменту доцільної заміни мобільного основного засобу може дати виробничий метод, де ставка амортизації обчислюється діленням амортизованої вартості на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити в процесі його експлуатації, а місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Проте цей метод практично не використовується через труднощі в точному приведенні обсягів робіт (послуг) до єдиного вимірника та великої трудомісткості обліку розрахунків за цим методом. Поліпшити його можна, якщо застосувати модифікацію цього методу, що базується на періоді активної експлуатації мобільного основного засобу. В середовищі інженерів для виміру часу активної експлуатації мобільних основних засобів застосовується показник завантаженості, і для кожного виду сільськогосподарських машин на основі натурних випробувань встановлюється нормативний показник завантаженості в годинах роботи. Цей показник і можна покласти в основу модифікації виробничого методу і на використанні цього підходу усунути недоліки існуючого обліку.

З цією метою необхідно внести пропозиції щодо поліпшення форми та змісту “Облікового листа тракториста – машиніста” в частині:

1. Термінів складання та відповідної передачі документу.
2. Ведення обліку часу простоїв.
3. Обліку пально-мастильних матеріалів.

Внесення таких пропозицій дає змогу:

1. Підвищити оперативність отримуваної інформації та зведення відповідних експлуатаційних даних, таких як обсяг витрачених паливно-мастильних матеріалів;
2. Визначати час активної роботи та тривалість простоїв, а також встановлювати їх причини з метою подальшого уникання;
3. Визначати обсяг допоміжних паливно-мастильних матеріалів таких як бензин чи мастила, з метою визначення реального обсягу їх списання.

Необхідно також ввести в систему управлінського обліку “Відомість експлуатаційних витрат машинно-тракторного парку”, що дає змогу систематизувати всі важливі експлуатаційні показники, які характеризують час та інтенсивність використання сільськогосподарської техніки в розрізі кожної окремої інвентарної одиниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Валуев Б. И. Проблемы управленческой ориентации бухгалтерського учёта *Бухгалтерський облік та аудит*. 2008. № 1. С. 5,10.
2. Гнилицька Л. Проблеми впровадження управлінського обліку на підприємствах України. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2007. № 9. С. 39.
3. Нападовська Л. Проблеми становлення та розвитку управлінського обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2007. № 9. С. 33-38.
4. Палий В. Ф., Палий В. В. Управленческий учёт – новое прочтение внутрихозяйственного расчёта *Бухгалтерский учёт.* 2008. № 17. С. 58-62.
5. Петрик О. Чи існує в Україні і чи потрібен управлінський облік: дві думки провідних фахівців. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2007. № 2. С. 38.

Красота Олена Григорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, e-mail:2510elena@ukr.net.

Красота Іван Іванович – здобувач вищої освіти за ступенем «Магістр», Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава.

Krasota Olena Hryhorivna – PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Economic Control, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: 2510elena@ukr.net.

Krasota Ivan Ivanovych – Applicant of Higher Education, Poltava State Agrarian University, Poltava.

УДК 336.027

М. В. Кузуб
О. Д. Молодан

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЙОГО МІСЦЕ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація: *у роботі досліджено забезпечення обліковою інформацію користувачів, як основна мета бухгалтерського обліку.*

Ключові слова: бухгалтерський облік; облікова інформація; фінансовий стан суб'єкта господарювання; ринкова економіка; користувачі інформацією.

ACCOUNTING AND ITS PLACE IN THE MARKET ECONOMY

Abstract: *The paper investigates the provision of accounting information to users as the main purpose of accounting.*

Keywords*:* accounting; accounting information; the financial condition of the entity; market economy; users information.

Бухгалтерський облік на підприємстві є основним джерелом інформації. Бухгалтерський облік визначається як система, орієнтована на збір, обробку, реєстрацію, зберігання та передачі інформації про фінансовий стан підприємства та його фінансові результати зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень. На підставі даних бухгалтерського обліку здійснюється аналіз, контроль та приймаються управлінські рішення. Саме тому, ефективна система бухгалтерського обліку сприяє підвищенню адекватності прийнятих управлінських рішень.

Метою бухгалтерського обліку в ринковій економіці є забезпечення інформацією широкого кола її користувачів, як внутрішніх (менеджерів, власників, працівників підприємства, профсоюзів тощо), так і зовнішніх (інвесторів, кредиторів, державних органів, контрагентів тощо) [1, ст.62]. Кожна група користувачів реалізує через бухгалтерську інформацію свої особливі потреби (таблиця 1.)

Таблиця 1

Інформаційні потреби основних користувачів даних бухгалтерського обліку

№ з/п	Користувачі інформації	Потреби
1	2	3
Внутрішні		
1	Власники	Фінансовий стан підприємства та фінансові результати його діяльності з метою прийняття тактичних та стратегічних управлінських рішень
2	Керівники, менеджери	Інформація, що відповідає функціям та запитам конкретного керівника (менеджера) для оперативного реагування на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища
3	Профсоюзи	Інформація щодо умов праці
4	Працівники підприємства	Інформація, що стосується задач конкретного працівника для виконання обов'язків
Зовнішні		
1	Інвестори та потенційні інвестори	Прибутковість підприємства
2	Кредитори та позичальники	Здатність підприємства своєчасно погашати борги
3	Державні органи	Інформація щодо обсягів діяльності підприємства, рівня оплати праці, оподаткування тощо.
4	Покупці	Здатність підприємства своєчасно виконати замовлення

Джерело: розроблено автором на основі [1, ст.63-64].

Таким чином, ключова роль бухгалтерського обліку в ринковій економіці полягає у тому, що він є основним джерелом інформації про підприємства для широкого кола користувачів такої інформації; саме на підставі даних бухгалтерського обліку приймаються управлінські рішення [2].

Функціями бухгалтерського обліку є: забезпечення збереження майна, визначення фінансових результатів, контрольна, аналітична, інформаційна, облікова, зворотного зв'язку (рис. 1).

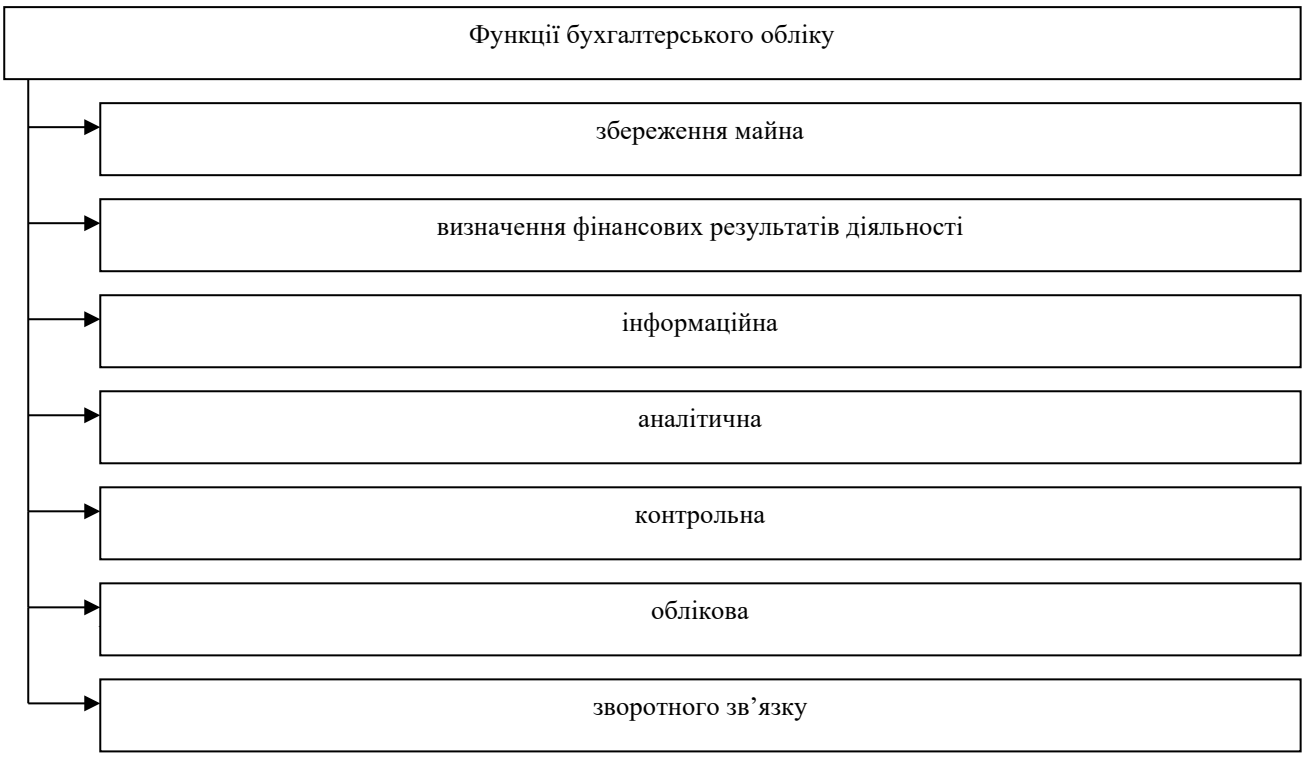

Рис. 1. Функції бухгалтерського обліку

Джерело: розроблено автором на основі [3, ст.53-54].

Функція забезпечення збереження майна полягає у тому, що метод бухгалтерського обліку дозволяє контролювати стан та наявність майна підприємства. Функція визначення фінансових результатів передбачає формування даних про доходи та витрати підприємства на рахунках бухгалтерського обліку, та розрахунку прибутку або збитку. Інформаційна функція полягає у тому, що бухгалтерський облік на підприємстві є основним джерелом інформації для широкого кола її користувачів. Аналітична функція реалізуються ляхом застосування даних бухгалтерського обліку для аналізу при прийнятті управлінських рішень. Контрольна функція передбачає встановлення законності, доцільності та правильності виконаних господарських операцій на підприємстві. Облікова функція полягає у систематичній реєстрації фактів господарського життя, що дозволяє накопичувати та зберігати інформацію про діяльність підприємства. Функція зворотного зв`язку відображує зворотній зв`язок у господарській діяльності підприємства та хід виконання управлінських рішень. функціонування економіки, збільшення рівня ризикованості прийняття рішень, прискорення обробки і подання облікової інформації потребують трансформації методології обліку на основі системного підходу [4, ст.125].

Таким чином, бухгалтерський облік є складовою системи управління підприємством. Роль бухгалтерського обліку в ринковій економіці визначається тим, що бухгалтерський є основним джерелом інформації про фінансовий стан підприємства та фінансові результати його діяльності для широкого кола користувачів для прийняття управлінських рішень, а також є складовою системи управління підприємством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чайка О.В., Тишенко Ю.О.,Кізіченко В.О. Інформаційна роль бухгалерського обліку. *Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту*. 2020. № 21. с.62-64.

2. Любар О.О., Ващілова Н. В., Домбровська В.В. Бухгалтерський облік як основне джерело інформації при прийнятті управлінських рішень. *Економіка та суспільство*. 2020. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/39/38.

3. Мельниченко І.В. Функції, методи та принципи бухгалтерського обліку в посиленні економічної безпеки підприємства. *Облік і фінанси*. 2017. № 2 (76). с. 50-55.

4. Ясишена В.В. Удосконалення окремих питань щодо методології бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналіз.* 2020. № 1 (45). С.124-130.

5. Кузуб М.В. Інструменти стандартизації фінансових даних. URL: https://knute.edu.ua/file/MTc=/c902b121ed3493620cf96cfa0c166fca.pdf.

6. Лещій Л.А., Кузуб М.В., «Оцінка впливу інфляції на показники фінансової звітності», Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні виклики розвитку національних економік», присвяченої 70- річчю КНТЕУ. 19-21 жовтня 2016 р., м. Київ. URL: https://knute.edu.ua/file/NzM1OQ==/bbd395069fa67e97d7a68f2c897d9a6a.pdf.

7. Репецька О.С. Кузуб М.В. Проблеми обліку електронних грошей. Інтернет–конференції ХНУМГ ім. ОМ Бекетова, 2019. URL: https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2319.

8. Кузуб М. В. Теоретичні засади оцінки готової продукції тваринництва. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/teoretichni-zasadiotsinki-gotovoyi-produktsiyi-tvarinnitstva/viewer.

Кузуб Михайло Віталійович, старший викладач кафедри обліку та оподаткування, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: *m.kuzub@knute.edu.ua,* https://orcid.org/ 0000-0001-6222-4892.

Молодан Олександра Дмитрівна, здобувач вищої освіти (бакалавр)**,** Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: o_molodan_frhtb_18_4_b_d@knute.edu.ua.

Kuzub Mykhailo Vitaliyovych, Senior Lecturer, Department of Accounting and Taxation, Kyiv National University of Trade and Economics,. Kyiv, e-mail: *m.kuzub@knute.edu.ua,* https://orcid.org/ 0000-0001-6222-4892.

Molodan Oleksandra Dmitryvna, graduate (bachelor), Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv**,**, e-mail: o_molodan_frhtb_18_4_b_d@knute.edu.ua.

УДК 658.1

А. В. Лой

ЕТАПИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Державний торговельно-економічний університет

Анотація. *Досліджено і систематизовано основні наукові погляди на послідовність оцінки економічного потенціалу підприємства. Визначено перелік етапів оцінки економічного потенціалу підприємства.*

Ключові слова: економічний потенціал; підприємство, оцінка; етапи оцінки.

Stages of evaluation the economic potential of the enterprise

Abstract. *The basic scientific views on the sequence of assessment of the economic potential of the enterprise are researched and systematized. The list of stages of an estimation of economic potential of the enterprise is defined.*

Keywords. economic potential; enterprise, evaluation; stages of evaluation.

Накопичений підприємством економічний потенціал може використовуватися ефективно і з високою віддачею, а може використовуватися погано з низькою віддачею. Іноді фірма з невеликим економічним потенціалом (обмеженими ресурсами) досить ефективно його використовує і має високі фінансово-економічні показники. В іншому випадку підприємство має високий економічний потенціал за всіма складовими і водночас не може вписатися в ринкову кон'юнктуру і має вкрай низьку ефективність своєї діяльності. Оцінка економічного потенціалу показує результат процесу управління та ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства.

Механізм оцінки економічного потенціалу має відбуватись в певній послідовності. В наукових джерелах досить часто зустрічається поділ на 3 етапи з можливим поділом їх на більш деталізовані: підготовчий, розрахунковий та підсумковий етапи. Проте, більшість науковців розробляють деталізований перелік процесів оцінки без їх групування в більш узагальнені етапи. Відповідно, існує досить широкий спектр їх кількісного і якісного наповнення. Тому потрібно детально дослідити і визначити основний механізм оцінки економічного потенціалу підприємства. В результаті систематизації наукових поглядів пропонуємо таку послідовність оцінки економічного потенціалу підприємства (рис. 1).

Підготовчий етап передбачає:

1. Вибір об'єкта і суб'єкта оцінки, визначення основних цілей і завдань[1-4];
2. Визначення критеріїв та показників оцінювання. Деякі науковці пропонують починати оцінку саме з визначення основних показників [5-6]. Інші ж, перед визначенням показників, пропонують здійснити аналіз структури потенціалу чи факторів, які здійснюють вплив на підприємство. Зокрема, Асаул А.М. та ін. пропонують до визначення показників оцінки здійснити такі процеси: виділити ключові аспекти діяльності підприємства, по кожному з них визначити цілі, найбільш суттєві фактори і складові економічного потенціалу, які прияють досягненню поставлених цілей. Потім по кожному фактору (виду економічного потенціалу) обґрунтувати систему збалансованих показників. Обґрунтування показників слід проводити за окремими групами, що відносяться до певного виду потенціалу, що характеризують ключові аспекти діяльності організації. Ці процеси є базою для управління процесом використання та розвитку потенціалу компанії в досягненні її стратегічних і тактичних цілей. [7, с. 74]. Проте, Подкопаєв В. В. відносить дослідження факторів на аналітичний етап після визначення показників та після оцінки результатів діяльності підприємства [4, с. 30], а Мармуль Л. О. – на підсумковий етап як один із елементів аналізу отриманих результатів [1, с. 26].
3. Вибір методу оцінки. Хоча, Бабина О. Є. пропонує визначати метод оцінки залежно від поставленої мети і до обґрунтування переліку показників [8, с.307]. Мармуль Л. О. на цьому етапі передбачає визначення коефіцієнтів значущості та їх вплив на елементи потенціалу [1, с. 26]. Інші ж науковці відносять цей процес до розрахункового [2, 9] чи підсумкового [4] етапу оцінки.
4. Збір та підготовка інформації, в т. ч. про результати діяльності підприємства.

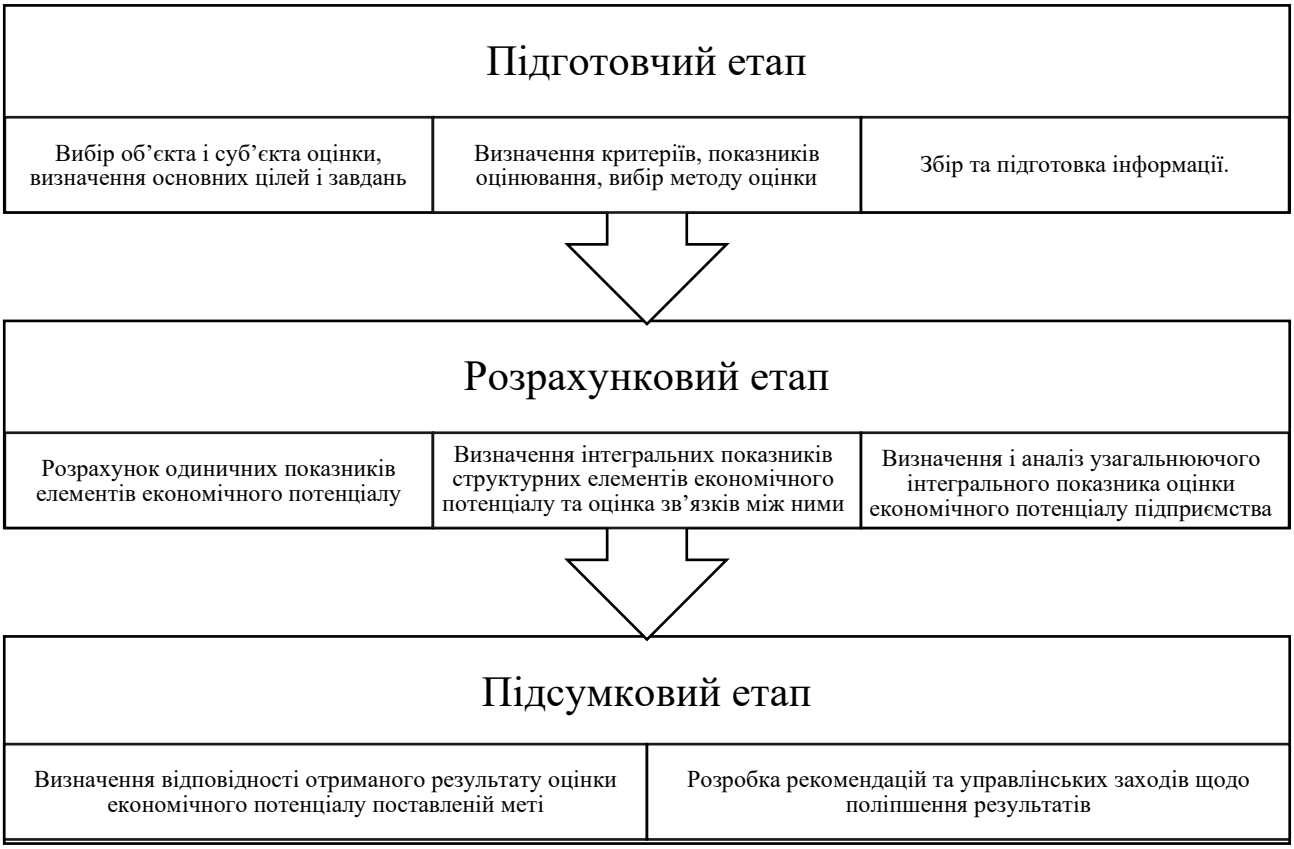

Рис. 1. Етапи оцінки економічного потенціалу підприємства

Джерело: розроблено автором

До розрахункового етапу відносять:

1. Розрахунок одиничних показників, що характеризують окремі складові економічного потенціалу [1, 2, 5, 10].
2. Визначення інтегральних показників структурних елементів економічного потенціалу [1, 3, 5, 6, 10].
3. Оцінка зв'язків між показниками оцінки елементів економічного потенціалу [5, 6, 10].
4. Визначення і аналіз узагальнюючого показника [2, 4-7].

Підсумковий етап включає:

1. Визначення відповідності отриманого результату оцінки економічного потенціалу поставленій меті [1-2].
2. Розробка рекомендацій та управлінських заходів щодо поліпшення результатів [1, 2, 4].

Окрім перерахованих вище, варто відзначити ще деякі етапи, що зустрічаються в дослідженнях науковців. Так, Посилкіна О. В. пропонує, окрім визначення характеру та щільності зв'язків між елементами потенціалу, обґрунтувати еталонні значення величини компонентів та оцінити їх збалансованість [9, с. 41]. Подкопаєв В. В. як окремий етап виділяє процес виявлення невикористаних та перспективних резервів підвищення ефективності діяльності підприємства, що, на нашу думку, не потребує виділення в окремий етап, оскільки це процес є частиною оцінки такого елемента економічного потенціалу як потенціал розвитку [4, с. 30]. Маслак О. І. завершальним етапом оцінки пропонує визначення фази життєвого циклу економічного потенціалу підприємства з метою подальшого прогнозування та розробки програми розвитку господарюючого суб'єкта [5, с. 124].

Загалом, процес оцінки є досить складним і його ефективність залежить від обраного методу що визначається відповідно до цілей оцінки, наявного інформаційного забезпечення, специфіки елементів економічного потенціалу підприємства та інших факторів, що можуть вплинути на результат оцінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мармуль Л., Лугова О. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Економіст. 2012. № 2. С. 24-26.

2. Марченко Н. Я. Управління стратегічним потенціалом машинобудівних підприємств: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.00.04. Тернопіль, 2012. 23 с.

3. Пипенко І. С. Процес оцінювання потенціалу підприємства. *Економіка транспортного комплексу*. 2014. Вип. 23. С. 111-124

4. Подкопаев, В.В. Развитие методического обеспечения анализа экономического потенциала сельскохозяйственных предприятий: дис. ... канд. экон. наук : 08.00.12. Воронеж, 2016. 215 с.

5. Маслак О. І., Безручко О. О. Особливості оцінювання економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 121-127.

6. Гудзь Ю. Ф. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу переробних підприємств АПК *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 15. С. 52-57.

7. Асаул, А. Н. Производственно-экономический потенциал и деловая активность субъектов предпринимательской деятельности. СПб.: АНО ИПЭВ, 2011. 312 с.

8. Бабина О. Є. Методолого-практичні основи формування та реалізації потенціалу транспортних підприємств: дис. … д-ра екон. наук: 08.00.04. Київ, 2016. 493 с.

9. Посилкіна О. В., Яремчук О. Я., Горбунова О. Ю. Актуальні аспекти оцінки соціально-економічного потенціалу фармацевтичних підприємств. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації.* 2009. № 1. С. 39-44.

10. Таранюк Л. М. Оцінка економічного потенціалу промислового підприємства при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів. *Mechanism of Economic Regulation.* 2014. № 2. С. 96-105.

Лой Анна Володимирівна – аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства, Державний торговельно-економічний університет, Київ, e-mail: a.loi@knute.edu.ua

Loi Anna Volodymyrivna – PhD Student of the Department of economics and business finance, State University of Trade and Economics, Kyiv, e-mail: a.loi@knute.edu.ua

УДК 658.589.011.2

С. В. Маркова
О. О. Головань

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Запорізький національний університет

Анотація. Досліджено інноваційний потенціал промислового підприємства, його основні складові. Проаналізовано шляхи підвищення ефективності експортної діяльності, як однієї з складових інноваційного потенціалу.

Ключові слова: потенціал; інновації; промисловість; ефективність; прибуток.

THE WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF THE LEVEL OF INNOVATION POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Abstract: The innovative potential of an industrial enterprise, its main components are studied. Ways to increase the efficiency of export activities as one of the components of innovation potential are analyzed.

Keywords: potential; innovations; industry; efficiency; profit.

В умовах динамічності та нестабільності зовнішнього середовища слід констатувати наявність кризових умов для ведення бізнесу в Україні, які характеризуються нестачею обігових коштів у більшості підприємств, низькою рентабельністю діяльності, відсутністю платоспроможного попиту з боку потенційних споживачів, неспроможністю фінансової системи країни забезпечити розвиток товаровиробників тощо. За таких умов вітчизняні підприємства змушені постійно шукати нові, більш ефективні методи господарювання, відшукувати наявні резерви розвитку, знаходити нові ринки збуту власної продукції, а також постійно працювати над розробкою та впровадженням різноманітних інновацій, які зможуть забезпечити виживання підприємства в умовах все більш гострішої конкурентної боротьби. При цьому саме максимізацію інноваційної складової можна вважати умовою сталого розвитку підприємства в сучасних умовах, що вимагає від вітчизняних суб'єктів господарювання приділяти велику увагу управлінню власним інноваційним потенціалом. Інноваційний потенціал комплексно характеризує можливості будь-якого підприємства здійснювати інноваційну діяльність. Саме тому управління інноваційним потенціалом є однією з найважливіших задач для будь-якого підприємства, адже ефективність діяльності на ринку в умовах жорсткої конкурентної боротьби залежить перш за все від спроможності нарощувати й активно використовувати організаційні, технічні, маркетингові та інші інноваційні можливості, які складають інноваційний потенціал Динаміка розвитку бізнес-процесів надихає підприємства перебувати в постійному пошуку конкурентних рішень. Сьогодні інновації, мобільність, унікальність, інтелект, прогресивне бачення і відповідальне лідерство - ключові компоненти успіху сучасного підприємства [1].

Споживачами продукції «Полімер» є лідируючі підприємства різних секторів бізнесу: авіаційні, машинобудівні, хімічні, транспортні та аграрні промисловості [2].

Для покращення комерційної діяльності варто розглянути такі шляхи щодо вдосконалення збутової діяльності:

1. Аналіз нових виробничих підприємств, таких як ПАТ «Мотор-Січ» на предмет їхніх постачальників.
2. Введення в обіг карт постійного клієнта для потенційних партнерів.
3. Надання знижок оптовим покупцям з суми платежу за дострокову оплату.

Застосування політики знижок сприяє захисту підприємства від інфляційних збитків та відносно дешевого поповненню оборотного капіталу в грошовій формі.

У сучасних умовах ринку споживач диктує виробнику вимоги, що пред'являються до продукції, формує торговий асортимент підприємств, вказує шляхи вдосконалення комерційної діяльності.

Одним із шляхів вдосконалення комерційної діяльності є пропозиція додаткових послуг своєму

покупцеві.

Операції, пов'язані з продажем товарів, складають значну частину комерційної роботи підприємств, яка спрямована на виконання ними однієї з основних функцій торгівлі - організацію товаропостачання. При цьому, важливе значення має вибір найбільш раціональної форми руху товару. Найбільш поширеними методами продажу товарів зі складів є продаж товарів за письмовими, телефонними та іншим заявками; через роз'їзних товарознавців і пересувні кімнати товарних зразків.

Сформована практика пошуку та вибору постачальників товарів також не відповідає сучасним вимогам, що знижує ефективність господарських зв'язків. Для вдосконалення вибору постачальників в умовах має місце альтернативи доцільно використовувати економіко-математичні методи.

Для вдосконалення комерційної діяльності необхідно більше уваги приділяти питанню оптимальної структури торгового асортименту і використовувати при цьому наукові підходи до її оцінки.

Удосконалення комерційної діяльності на підприємстві повинно проводитися системно, постійно, ефективно. В іншому випадку підприємство перестане розвиватися, як наслідок, перестане бути конкурентоспроможним.

На підприємстві вже здійснюється безперервне вдосконалення виробництва, впроваджуються прогресивні технології. Це сприяє випуску конкурентоспроможної продукції на рівні кращих світових зразків з ціллю розширення ринків збуту.

Як висновок, бізнес-амбіції підприємства «Полімер» спрямовані на розширення ринку взаємодії і кооперацію з міжнародними партнерами, інвесторами з подальшим експортом продукції на зовнішні ринки.

Для розвитку зовнішньоекономічної діяльності ПП ВКФ «Полімер» необхідно вдосконалювати організаційно-економічні механізми здійснення їх зовнішньоекономічної діяльності. Шляхи підвищення ефективності експортної діяльності підприємства наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Шляхи підвищення ефективності експортної діяльності підприємства [3]

Напрямки вдосконалення	Характеристика
Управління експортною діяльністю на підприємстві	Моніторинг процесу прийняття рішень стосовно експортної діяльності, включаючи планування, визначення методів ведення діяльності, встановлення відповідальності різних відділів та координації їх діяльності в рамках здійснення експортної діяльності підприємства
Управлінський облік і контроль	Структура даних по продукції, облік сировини, облік технологічної маршрутизації та виробничих об'єктів
Управління ресурсами	Моніторинг раціонального використання наявних ресурсів: капітальних, технічних, технологічних, трудових, маркетингових, інформаційних, безпосередньо задіяних в експортній діяльності підприємства
Оцінка споживчого попиту та управління запасами	Збір та аналіз даних щодо товарів конкурентів та смаків зарубіжних споживачів, адміністрування замовлень, моніторинг; визначення необхідного розміру запасів і комплектуючих, а також обсягів незавершеного виробництва
Оцінка експортної діяльності підприємства	Моніторинг та оцінка ефективності експортної діяльності за допомогою методів внутрішнього контролю, який включає: вивчення закордонного ринку збуту; підготовку виробництва продукції на експорт; виробництво експортованої продукції; реалізацію експортованої продукції; післяпродажне обслуговування

Досвід зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств підтверджує необхідність урахування особливостей зовнішнього ринку. На нашу думку, основним напрямом підвищення ефективності експортної діяльності для підприємств може стати визначення важелів впливу на споживчий попит. Із цією метою підприємствам варто проводити детальний аналіз споживчого попиту та уподобань споживачів для визначення ресурсів, необхідних для задоволення споживчого попиту, а також спрямувати інвестиції в різноманітні механізми управлінського обліку та контролю, які мають безпосередній вплив на задоволення споживчого попиту. Варто відзначити, що оптимізація зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств є складним процесом і вимагає своєчасних і достовірних розрахунків ефективності такої діяльності. Основні причини: важко прогнозувати різні ризики – інфляційні (зростання цін на матеріали, комплектуючі, заробітні плати, енергоносії та ін.); політичні (введення обмежень, ембарго, нестабільність ситуації в країні та ін.); ринкові (зміна світових цін, зниження попиту тощо). З метою підвищення ефективності господарювання ПП ВКФ «Полімер» та його зовнішньоекономічної діяльності рекомендуємо (рис. 1):

Рекомендації щодо підвищення ефективності ЗЕД
– створити власну сировинну базу за допомогою зворотньої вертикальної інтеграції із сільськогосподарськими підприємствами, що сприятиме завантаженню потужностей та зниженню собівартості виробництва;
– запровадити стратегічне планування зовнішньоекономічної діяльності з огляду на перспективи реалізації експортного потенціалу підприємства з використанням карти стратегічного розвитку на основі збалансованої системи показників;
– удосконалити механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю, основними блоками якого є: фінансово-економічний, організаційний, мотиваційний, політичний та науково-технічний, кожен з яких передбачає забезпечення виконання внутрішніх та зовнішніх цілей в аспектах міжнародного співробітництва та валютно-фінансової діяльності ПП ВКФ «Полімер»;
– удосконалити організаційну структуру підприємства, зокрема створити відділ міжнародного маркетингу за рахунок комерційного відділу, а також юридичний відділ, однією з функцій якого буде контроль за здійсненням зовнішньоекономічної діяльності та належне оформлення міжнародного співробітництва;
– забезпечити дотримання технічних стандартів виготовлення продукції, її високої якості, використання міжнародних стандартів сертифікації продукції;
– провести роботу по залученню інвестиційних ресурсів, в т.ч. іноземних;
– проводити подальше удосконалення, модернізацію, модифікацію технічного оснащення та підвищення загального рівня фондоозброєності праці;
– здійснювати ефективну цінову політику при експортних та інших операціях на міжнародному ринку, раціонально виконувати управління валютними ресурсами підприємства.

Рис. 1. **Рекомендації щодо підвищення ефективності ЗЕД**

Можна зробити висновок, що систематична оцінка ефективності ЗЕД сприяє її оптимізації і забезпеченню високоприбуткової роботи підприємства, а також підвищенню рівня ефективності інноваційного потенціалу. Підвищення ефективності ЗЕД підприємства, в першу чергу його експортних операцій, знаходиться у тісній залежності від удосконалення його загальної системи управління, що спрямовує на подальші наукові дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богацька Н.М., Обущак Ю.О. Інноваційний потенціал підприємства та фактори впливу на нього. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Economics/10_94479.doc.htm (дата звернення: 20.10.2021).

2. Воскресенська О. Є. Шляхи підвищення ефективності системи мотивації праці персоналу санаторно-курортного комплексу. *Бізнес Інформ*. 2020. №8. С. 231–236.

3. Башнянин Г. І., Лінтур І. В. Фінансова стійкість суб'єктів господарювання та шляхи її покращення. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 2. С. 98–101.

Маркова Світлана Вікторівна доктор економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, e-mail: masvvi@outlook.com

Головань Ольга Олексіївна кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, e-mail: oaholov@gmail.com

Svitlana Markova – doctor of economics, Department of Business Administration and Management of Foreign Economic Activity, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, e-mail: masvvi@outlook.com

Olha Holovan candidate of Physical and Mathematical Sciences Department of Business Administration and Management of Foreign Economic Activity, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, e-mail: oaholov@gmail.com.

УДК 338.48

В.О. Матвієнко
Н.В. Погуда

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

Анотація. *У роботі досліджено сутність стратегічного розвитку підприємства. Визначено відмінності у планах, програмах та стратегіях. Розглянуто найпоширеніші стратегії розвитку туристичних підприємств.*

Ключові слова: стратегія; розвиток; туристичне підприємство; внутрішнє середовище; зовнішнє середовище.

FORMATION OF TOURIST COMPANY'S DEVELOPMENT STRATEGY

Abstract. *The essence of strategic development of the enterprise is investigated in the work. Differences in plans, programs and strategies have been identified. The most common strategies for the development of tourist enterprises are considered.*

Keywords: strategy; development; tourist enterprise; internal environment; external environment.

Сучасні реалії демонструють, що важливим компонентом менеджменту підприємства має бути стратегічний менеджмент, який забезпечує проектування та впровадження стратегічних змін у різні сфери та рівні діяльності підприємства, здійснює розробку стратегічного плану та бюджету. Багато підприємств зараз функціонують без офіційно ухвалених стратегій. У той же час, у новостворених підприємствах управляючі настільки зайняті оперативними питаннями, що іноді їм бракує часу займатися виробленням стратегій діяльності.

Однак світовий досвід свідчить, що розроблення та реалізація стратегії діяльності підприємства забезпечують значні переваги. Але останнім часом все більше підприємств вдаються до розробки стратегій розвитку компанії та відповідно до стратегічного планування. На наш погляд, саме стратегічне планування дозволяє визначити фірмі свої цілі і те, чого їй необхідно прагнути, за допомогою чого розвивати свій бізнес або просто вижити в конкурентній боротьбі, що посилюється [1].

Сучасне формування стратегії розвитку компанії ґрунтується, головним чином, на виборі з кількох альтернативних варіантів стратегій. При цьому кожен із варіантів формується сценарним методом або ж на основі стандартних рішень для поширених ситуацій. Найповніше питання методів формування стратегії підприємства розглянуто вченими Гарвардської школи (М. Портер, К. Прахалад, К. Ендрюс, Г. Хемел), яка і сьогодні залишається лідером у цьому напрямі. При цьому всі методи формування стратегії підприємства ґрунтуються на аналізі внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Це не дивно, тому що саме потенціал підприємства та ринкові умови економіки, в яких воно знаходиться, визначає можливі шляхи його розвитку [2].

Аналіз наукових досліджень дозволив сформувати власне визначення поняття стратегія, під яким розуміємо детальний комплексний план, призначений для забезпечення виконання місії та інших спільних цілей організації. При цьому, цілі - це ті ключові результати, яких прагне підприємство у своїй діяльності. Ставлячи певні цілі, керівництво формулює ті основні орієнтири, у яких має бути сфокусована вся діяльність підприємства. Стратегія підприємства формується та розробляється вищим керівництвом за участю всіх рівнів управління.

Стратегічний менеджмент підприємства повинен створювати та втілювати у життя перспективні плани розвитку бізнесу. Його складовими мають стати стратегічне планування, управління можливостями, керування проблемами. Головними цілями мають стати підвищення конкурентоспроможності, зростання темпів та обсягів бізнесу, забезпечення лідируючої ролі підприємства в галузі, капіталізація лідерства. Стратегічний менеджмент завжди повинен діяти з високим рівнем зобов'язань, брати всю повноту відповідальності за підсумковий результат.

Стратегія відрізняється від конкретних планів та програм підприємства практичною спрямованістю на виконання місії підприємства і орієнтацією на використання його переваг. Процес розробки стратегій дуже трудомісткий.

Стратегія діяльності туристичного підприємства орієнтує його на успіх, допомагає підприємцю зрозуміти особливості ведення туристичного бізнесу, визначити своїх конкурентів, постачальників та

споживачів, не тільки привчає до чіткого вирішення поставлених завдань, значно підвищує шанси «на виживання», але й допомагає ефективно працювати за умов невизначеності довкілля. Центром розробки стратегії діяльності підприємств є визначення мети та ранжування цілей [3].

У сучасних умовах, немає єдиної стратегії для всіх компаній, також немає і єдиного універсального стратегічного управління, оскільки кожне підприємство є унікальним, як і особливою є сфера його функціонування. Оскільки кожне підприємство є відмінним від інших, тому процедура реалізації стратегії для кожного суб'єкта підприємництва також унікальна, оскільки вона залежить від позиції фірми на ринку, динаміки її розвитку, її потенціалу, поведінки конкурентів, характеристик виробленого товару або послуг, що надаються, стану економіки, культурного середовища та ще багатьох факторів. Водночас є деякі основні моменти, які дозволяють говорити про деякі узагальнені принципи вибору та реалізації стратегії розвитку та здійснення стратегічного управління.

Варіанти розробки стратегій залежать від індивідуальних параметрів організації, досвіду і можливостей менеджера і конкретної ситуації, що складається над ринком. Розглянемо перелік можливих стратегічних альтернатив.

1. Стратегії зростання. При виборі стратегії, заснованої на розвитку туристичних послуг та ринків збуту, визначається стан ринку послуг (наявність попиту та пропозиції по всьому спектру сфери послуг) та можливості організації щодо надання цих послуг. Зростання може здійснюватися як шляхом збільшення обсягу послуг, що надаються на вже зайнятому ринку, так і за допомогою виходу на нові ринки, відкриття нових туристичних агентств або готелів в інших районах міста або країни. Можливе також зростання за рахунок стратегій, що базуються на купівлі (поглинанні) інших підприємств. Виділяють три різні підходи до стратегії зростання залежно від характеру обраної інтеграції:

1) при горизонтальній інтеграції - стратегія спрямовано поглинання конкурентів (об'єднуються туристичні фірми чи готелі між собою);

2) прямої вертикальної інтеграції - стратегія спрямована на поглинання підприємством, що надає послуги, продавців цих послуг. Наприклад, готель поглинає туристичні агенції та туроператорів або авіакомпанія поглинає туроператора;

3) зворотної вертикальної інтеграції - стратегія спрямованого поглинання постачальників (туроператор стає власником авіакомпанії).

2. При виборі стратегії конкуренції найчастіше зупиняються на трьох найпоширеніших видах стратегії:

1) стратегії цінової конкуренції, коли конкурентні переваги досягаються за рахунок нижчої, ніж у конкурентів, ціни туристичної послуги;

2) стратегії відмінності, коли туристична фірма прагне надавати такі послуги, яких немає конкурентів;

3) стратегії концентрації певному сегменту ринку туристичних послуг, тобто вузької спеціалізації підприємства. Наприклад, готель може бути націлений на залучення бізнес-туристів, тому всі послуги будуть чітко орієнтовані на потреби бізнесменів, а, наприклад, туроператор може працювати тільки з індивідуальними клієнтами.

Таким чином, для обліку сучасних економічних реалій процес формування стратегії розвитку туристичного підприємства повинен ґрунтуватися на теоретичних та методологічних засадах, чітко виваженим та обґрунтованим. Серед великого різноманіття стратегічного набору туристичному підприємству доцільно обирати та реалізовувати таку стратегію розвитку, яка найкраще допоможе реалізувати потенціал та бути лідером на ринку туристичних послуг, виділяючи його серед конкурентів та користуючись попитом у споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабушкін Н. І. Менеджмент туризму. Мінськ: Нове знання. 2010. 165 с.
2. Ансофф І. Стратегічне управління. М: Економіка. 1989. 519 с.
3. Галушка З.І. Стратегічний менеджмент. Чернівці : Рута. 2006. 376 с.

Матвієнко Валерія Олександрівна **–** студент спеціальності «Туризм», Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, e-mail: valerya.matwienko2017@gmail.com

Погуда Наталія Вікторівна**–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

Matviienko Valeriia O. – student of specialty «Torism», Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

Pohuda Nataliia V. **–** Candidate of economics, Associate Professor,Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

УДК 338.48.658.78:330.44

М.М. Меркулов[1]
О.М. Міхно[2]

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

[1]Ізмаїльський державний Гуманітарний університет
[2]Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *Досліджено операції з цінними паперами в банках для отримання прибутку. Проаналізовані шляхи удосконалення комерційних банків на фінансовому ринку цінних паперів.*
Ключові слова: цінні папери, комерційні банки, підтримка ліквідності, дилерська діяльність, клірингова діяльність.

WAYS TO IMPROVE THE WORK OF COMMERCIAL BANKS IN THE SECURITIES MARKET

Abstract. *Transactions with valuable securities in banks for profit have been studied. The ways of improvement of commercial banks in the financial market of valuable securities are analyzed.*
Keyphrases: valuable securities, commercial banks, liquidity support, dealer activity, clearing activities.

Комерційні банки історично були першими установами, які почали спеціалізуватися на операціях з цінними паперами. Цілі, які переслідують банки, здійснюючи операції з цінними паперами, випливають із самої природи та ролі, яку вони відіграють на фінансовому ринку. Цінні папери є засобом для досягнення головної мети - отримання прибутку. Вони розширюють можливості банків з організації грошово-кредитних відносин, посилюють ринковий характер своєї діяльності. Стандартність та серійність, здатність інтенсивно звертатися на фінансових ринках обумовлює привабливість цінних паперів для банків, допомагає забезпечувати їх ліквідність [1].

Виходячи з цілей діяльності банків на ринку цінних паперів всі операції, які вони проводять, можна об'єднати в наступні групи: операції з отримання доходу; операції з підтримки ліквідності банку; операції, подібні до кредитування (облік векселів, репо); емісія власних цінних паперів із метою залучення ресурсів (недепозитні джерела коштів); операції, у яких банк виступає посередником над ринком цінних паперів [2].

Найважливішою класичною функцією банківських операцій з цінними паперами є отримання доходів, причому стабільних, тривалих, не схильних до кредитного ризику. Мінімальні вимоги до інвестиційного портфеля полягають у тому, щоб окупити витрати на залучені депозити. Інвестиційні папери дають гарантований стабільний дохід на відміну від позичок, що супроводжуються ризиком невчасних сплачень, а також мають здатність скорочуватися залежно від економічної кон'юнктури [3, с. 25-26].

Підтримка ліквідності для банків є надзвичайно важливою, оскільки будь-яка, навіть короткострокова затримка виконання банками своїх зобов'язань перед клієнтами може призвести до масового вилучення коштів вкладниками та банкрутства. При цьому найбільш простим способом підтримки ліквідності на належному рівні є наявність великих незнижуваних залишків коштів у касі і на кореспондентських рахунках. Однак цей спосіб дорогий, він призводить до заморожування ресурсів та втрати доходів.

В умовах розвиненого фондового ринку банки вирішують проблему ліквідності, вкладаючи кошти у цінні папери. Це дає можливість банкам у разі потреби швидко перетворювати цінні папери на гроші для виконання своїх зобов'язань. При цьому найбільшу ліквідність у всьому світі має державні цінні папери та цінні папери, які гарантовані державою.

А. Операції банків із цінними паперами, аналогічні кредитуванню, здійснюються шляхом обліку переказних векселів. Проводиться також кредитування клієнтів векселями самих банків. При короткостроковому кредитуванні банки використовують операції репо-купівля цінних паперів з умовою зворотного викупу.

Б. Випуск власних цінних паперів задля залучення додаткових ресурсів широко поширений у зарубіжній банківській практиці. У Росії тривалий час зберігалися обмеження, а саме заборона випуску облігацій на формування та поповнення статутного капіталу, випуск їх у сумі трохи більше 25% зареєстрованого статутного капіталу зробили емісію облігацій не привабливою для банків. І навіть після зняття обмежень випуск облігацій банками є невеликий, їхнє місце займають інші інструменти, зокрема депозитні та ощадні сертифікати та векселі.

В. Функції фінансового брокера - це посередницькі (агентські) функції, які перебувають у купівлі-продажу цінних паперів за рахунок і за дорученням клієнта виходячи з договору комісії чи договору доручення. При цьому банк може виконати доручення клієнта одним із таких способів: здійснити угоду на біржі; купити цінні папери у клієнта для власного портфеля або продати наявні в нього цінні папери клієнту. У тому випадку, якщо заявка клієнта стосується акцій, які котируються на офіційному ринку, то такі угоди здійснюються, як правило, на біржах.

Г. Під дилерською діяльністю розуміється укладання угод купівлі-продажу цінних паперів від свого імені та за власний рахунок. Дилером може бути лише юридична особа, що є комерційною організацією. Варто зазначити, що центральні банки є, як правило, основними дилерами з державних цінних паперів. На сьогоднішній день центральні банки через ринок цінних паперів впливають на фінансовий ринок та ринок капіталів.

Банки можуть займатися організацією випуску цінних паперів. Здійснюючи емісію цінних паперів, підприємства зазвичай вдаються до послуг посередників-банків, що мають необхідний досвід та можливості: кваліфікований персонал, мережу відділень та філій, що дозволяють розширити коло інвесторів. Таким чином, банк виступає у ролі інвестиційної компанії. Емісія цінних паперів за дорученням клієнта включає три етапи: 1) підготовка емісії - узгодження з емітентом умов емісії; 2) прийом (викуп) цінних паперів у емітента; 3) розміщення цінних паперів (приватне, відкритий продаж).

Виступаючи у ролі інвестиційної компанії, банки можуть видавати гарантії щодо розміщення цінних паперів на користь третіх осіб. Банк від свого імені за винагороду протягом певного терміну здійснює управління переданими йому у володіння ресурсами, що належать іншій особі: цінними паперами; грошовими коштами, призначеними для інвестування у цінні папери; грошовими коштами та цінними паперами, одержуваними у процесі управління цінними паперами.

Д. Клірингова діяльність - це діяльність з визначення взаємних зобов'язань, що включає збір, звірку, коригування інформації з операцій з цінними паперами, підготовку бухгалтерських документів, залік взаємних зобов'язань, розрахунки: за ними. Розрахунки з операцій із цінними паперами здійснюються виходячи з договорів із учасниками ринку цінних паперів, котрим банк проводить розрахунки.

Е. Депозитарною діяльністю визнається надання послуг із зберігання сертифікатів цінних паперів та (або) обліку та переходу прав на цінні папери. Професійний учасник ринку цінних паперів, який здійснює депозитарну діяльність, називається депозитарієм. Особа, яка користується послугами депозитарію зі зберігання цінних паперів та (або) обліку прав на них називається депонентом. Між депозитарієм та депонентом укладається депозитарний договір (договір про рахунок депо), який регулює їх відносини у процесі депозитарної діяльності. Укладання депозитарного договору не тягне за собою перехід до депозитарію права власності на цінні папери депонента. Депозитарій немає права розпоряджатися цінними паперами депонента, управляти ними чи здійснювати від імені депонента будь-які дії з цінними паперами, крім випадків, передбачених депозитарним договором.

Депозитарій несе цивільно-правову відповідальність за збереження депонованих у нього сертифікатів цінних паперів. Він має право на підставі угод з іншими депозитаріями залучати їх до виконання своїх обов'язків щодо зберігання сертифікатів цінних паперів та (або) обліку прав на цінні папери депонентів. Відповідно до депозитарного договору, депозитарій має право на надходження на свій рахунок доходів за цінними паперами, що зберігаються з метою перерахування на рахунки депонентів.

Ж. Банки займаються діяльністю із ведення реєстру власників цінних паперів. Під системою ведення реєстру власників цінних паперів розуміється сукупність даних, зафіксованих на паперовому носії та (або) з використанням електронної бази даних, що забезпечує ідентифікацію зареєстрованих у системі ведення реєстру власників цінних паперів номінальних власників ланцюгових паперів та облік їх прав щодо цінних паперів, зареєстрованих на їхнє ім'я, що дозволяє отримувати та надсилати інформацію зазначеним особам та складати реєстр власників цінних паперів. Для цінних паперів на пред'явника система ведення реєстру власників цінних паперів не застосовується.

З. Реєстр власників цінних паперів - це частина системи ведення реєстру, що представляє собою список зареєстрованих власників із зазначенням кількості, номінальної вартості та категорії іменних цінних паперів, яка належить їм, складений станом на будь-яку встановлену дату і що дозволяє ідентифікувати цих власників, кількість та категорію цінних паперів, які належать їм. Власником реєстру може бути емітент або професійний учасник ринку цінних паперів, який здійснює діяльність із запровадження реєстру на підставі доручення емітента.

І. Номінальний власник цінних паперів - особа, зареєстрована у системі ведення реєстру, зокрема є депонентом депозитарія, і є власником цих цінних паперів. Номінальним власником цінних паперів можуть бути професійні учасники ринку цінних паперів. Це може бути депозитарій, зареєстрований як номінальний власник цінних паперів відповідно до депозитарного договору. У ролі номінального власника може бути зареєстрован брокер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон Україна « Про банки і банківську діяльність». *Инвестгазета*, 2009. № 35. С. 4-34.

2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок». *Инвестгазета,* 2009. № 36. С. 4-21.

3. Одереми Д.А., Бакаре Х.А. От А до Я об акциях и фондовых биржах. Как использовать приватизацию и заставить Ваши себережения работать на Вас. Харьков: Форт ЛТД, 1992. 152 с.

Меркулов Микола Миколайович **–** доктор економічних наук, професор кафедри управління підприємницької та туристичної діяльності, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, м. Одеса, e-mail: kafedra.uptd@gmail.com

Міхно Олександра Михайлівна – магістрант кафедри менеджменту організації та адміністрування, Національний університет "Одеська політехніка", м. Одеса, e-mail: alexandra.rey0504@gmail.com

Merkulov Mykola Mykolayovych - doctor of economics, Department of Business and Tourism Management, Izmail State University for the Humanities, Odessa, e-mail: kafedra.uptd@gmail.com

Mikhno Oleksandra Mykhailivna - Master's degree, Department of Organization Management and Administration, National University "Odessa Polytechnic", Odessa, e-mail: alexandra.rey0504@gmail.com

УДК 005.642.1:658.1

Д. П. Недашківський
Ю. В. Білявська

БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Національний авіаційний університет

Анотація. *Бенчмаркінг є загальноприйнятою практикою для встановлення базових показників, визначення передового досвіду, визначення можливостей покращення та створення конкурентного середовища в організації. Інтеграція бенчмаркінгу в організацію призводить до отримання цінних даних, які спонукатимуть до обговорення та викликають нові ідеї та практики. Бенчмаркінг можна використовувати як інструмент, який допоможе компаніям оцінити та визначити пріоритети можливостей покращення.*

Ключові слова: бенчмаркінг; розвиток потенціалу; інструмент; конкурентоспроможність; конкуренти.

BENCHMAARKING AS A TOOL FOR DEVELOPING THE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Abstract. *Benchmarking is a common practice for setting benchmarks, identifying best practices, identifying opportunities for improvement, and creating a competitive environment in an organization. Integrating benchmarking into an organization leads to valuable data that will stimulate discussion and evoke new ideas and practices. Benchmarking can be used as a tool to help companies assess and prioritize opportunities for improvement.*

Keywords: benchmarking; capacity development; tool; competitiveness; competitors.

Динамічні зміни бізнес-середовища вимагають коригування ділової діяльності однієї конкретної організації з метою досягнення успіху на світовому ринку, а все за рахунок досягнення максимального прибутку. Створення бізнесу в суворих умовах глобалізації вимагає застосування бенчмаркінгу, реінжинірингу, партнерства як з постачальниками, так і споживачами, а також інших сучасних управлінських заходів.

Бенчмаркінг використовується, як метод пристосування однієї організації до динамічних змін у бізнесі шляхом постійного вимірювання та порівняння її результатів з найкращими результатами інших конкурентів, щоб досягти того ж або, можливо, навіть створити кращі результати. Таким чином, важливо використовувати досягнення, практику, рішення та ідеї провідних організацій, а отже, творчо вдосконалювати їх і реалізовувати на практиці.

Питанням вивчення бенчмаркінгу і його концепцій та методів займалась велика кількість вчених, серед них: Аакер Д., Андерсен Б., Білявський В., Бліщук К., Ватсон Г., Кемп Р., Котлер Ф., Крупник А., Уотсон Г., Матвіїшин Є., Прадо Дж., Бакстер Н., Шетті І., та ін.

На думку авторів, бенчмаркінг впливає на рівень відкритості і підвищення ефективності управління територією: надає органам влади інформацію про відставання, визначає рівень розвитку території порівняно з тими юрисдикціями, які досягли кращих показників, сприяє швидкому впровадженню нових підходів за менших ризиків. При цьому зменшуються витрати на процеси вдосконалення, вивчається та оцінюється успішний досвід управління іншими територіями для використання здобутих знань у діяльності органів влади. Завдяки бенчмаркінгу забезпечується «…конкурентоспроможність не тільки конкретної території, а й окремої галузі та економіки загалом» [1, с.24].

Існує безліч трактувань поняття «бенчмаркінг», однак загальним є те, що це процес пошуку та вивчення досвіду кращого ведення бізнесу. Так, Аренков І.В. і Багієв Е.Г. розглядають бенчмаркінг у в широкому розумінні цього слова і дають йому таке визначення, як «…систематичній діяльності, що спрямована на пошук, оцінку й навчання на кращих прикладах діяльності підприємств, незалежно від їхнього розміру, сфери бізнесу та місця розташування» [2, с.45].

Отже, бенчмаркінг – це інструмент стратегічного управління, який дозволяє організації встановлювати цілі та вимірювати продуктивність на основі найкращих галузевих практик. Це практика, яка дає змогу отримати перевагу над конкурентами завдяки впровадженню успішного досвіду лідерських підприємств.

Виділяють наступні різновиди сучасного бенчмаркінгу (табл. 1):

Таблиця 1

Види бенчмаркінгу

Види	*Характеристики*
1. Внутрішній бенчмаркінг	вивчення та поширення в межах усієї організації передового досвіду її окремих підрозділів
2. Бенчмаркінг конкурентоспроможності (конкурентний)	вивчення та впровадження передового досвіду конкурентів в тій сфері, де фірма має конкурентні вади
3. Бенчмаркінг процесу (операційний, функціональний)	порівняння окремих організаційних підходів, процедур і процесів нашої фірми і передового підприємства нашої чи іншої галузі
4. Глобальний бенчмаркінг	вивчення міжнародною фірмою досвіду із ведення бізнесу в міжнародному середовищі та в окремих країнах
5. Стратегічний бенчмаркінг	порівняння стратегій нашої фірми і конкурента
6. Асоціативний (спільний) бенчмаркінг	поширення передового досвіду в межах бенчмаркінгових організацій, створених заради взаємного навчання та обміну знаннями
7. Бенчмаркінг витрат	спрямований на визначення тих сфер діяльності підприємства, де спостерігаються найбільші витрати, та пошуку шляхів їх зниження

Джерело: складено авторами на основі [3, с.10-11].

Кожен тип бенчмаркінг має різне використання та вирішує різні проблеми.

Бенчмаркінг потенціалу можна визначити, як вивчення передового досвіду управління ресурсами підприємств-конкурентів, їх ринкової позиції щодо їх використання для підвищення рівня конкурентоспроможності, привабливості та іміджу.

Складнощі у використанні бенчмаркінгу до управління потенціалом підприємства полягають у тому, що необхідна сильна теоретична підготовка; потреба створювати власну стратегію внутрішнього обміну інформацією; важкість одержання необхідної для аналізу надійної інформації; потреба творчого підходу щодо реалізації. Бенчмаркінг потенціалу підприємства виступає найбільш складним і трудомістким, тому що безпосередньо пов’язаний з якістю виробленого продукту, який виводиться на ринок. Це пов'язане з тим, що «…інформація про виробничі та технологічні бізнес-процеси є, найчастіше, основною конкурентною перевагою підприємства» [4, с.12], що дозволяє випускати високоякісний продукт з мінімальними витратами на його виробництво.

Загалом процес бенчмаркінг можна розподілити на 6 основних кроків, які слід адаптувати залежно від політики вашого бізнесу, наявності ресурсів та проекту чи процесу, з яким підприємство має справу:

1. Визначення поточних прогалин в продуктивності. Цей етап допоможе вирішити, які сфери чи аспекти діяльності підприємства потребують бенчмаркінгу та якого типу.
2. Вибір конкурентів. Відбувається пошук еталонів для вивчення та встановлюються критерії аналізу.
3. Збір та аналіз отриманих даних. Цей крок важливий, але він може виявитися складним, оскільки велика частина цієї інформації може бути конфіденційною. Після збору достатню кількість даних, вони мають бути систематизовані та проаналізовані.
4. Створення плану. Створення плану впровадження дій, які визначені як найкращі, щоб закрити прогалини в продуктивності. план має включати чітко визначені цілі та повинен бути складений з урахуванням культури компанії, щоб мінімізувати будь-які відштовхування, які можна отримати від співробітників.
5. Процес впровадження змін. Реалізація плану дій та контроль ходу виконання плану. Також етап характеризується підготовкою повного звіту, який показує переваги переглянутого процесу порівняно з очікуваннями на момент затвердження запропонованого перегляду процесу.
6. Повтор процесу бенчмаркінгу. Після успішного впровадження нового процесу необхідно шукати інші способи покращення. Перегляд впроваджених процесів або змін, які потрібно внести. Якщо все працює ефективно, потрібно звернути увагу на інші сфери чи більш амбітні проекти, які можна перевірити. Безперервність практики бенчмаркінгу забезпечить постійний розвиток підприємства.

Отже, для підприємства, яке обрало шлях розвитку власного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності незамінним інструментом є бенчмаркінг. Однак, важливо розуміти, що бенчмаркінг не є швидким інструментом для досягнення успіху. Натомість це постійний процес, на

який керівництво підприємства може постійно покладатися, щоб визначити можливі проблеми з продуктивністю. Процес передбачає пошук ззовні, щоб вивчити, як інші досягають високого рівня продуктивності та процеси, які вони використовують для підтримки успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білявський В.М. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики : V ювілейна міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 15-16 вересня 2016 р. Одеса : Атлант, 2016. С. 24–25.

2. Аренков И. А., Багиев Е.Г. Бенчмаркинг и маркетинговые решения. М., 2001. 94 с.

3. Никоненко А.В. Бенчмаркінг: конспект лекцій для студ. освітнього ступеня «магістр» спеціальності 075 «Маркетинг» освітньої програми «Маркетинг» денної та заочної форм навчання / А. В. Никоненко. – К.: НУХТ, 2018. – 77 с.

4. Білявський В.М. Бенчмаркінг як інструмент підвищення ефективної операційної діяльності підприємств. *Вісник національного університету «Львівська політехніка».* 2017. Вип. 862. С. 10–18.

Недашківський Дмитро Павлович – магістрант кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національного авіаційного університету, Київ, *e-mail:* valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Білявська Юлія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Державного торговельно-економічного університету, Київ, *e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua*

Dmytro Nedashkivskyi P. – master's student Department of Foreign Economic Activity Enterprise Management, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Biliavska Yulia V., Ph.D. – Associate Professor, Department of Management, State University of Trade and Economics, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

УДК 338.45:621.039(477)

Н. В. Осадча [1]
С. В. Іванов [2]

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВОДНЕВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ТА ЇХ ВЛИВ НА ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

[1]Інститут економіки промисловості НАН України
[2]АБК «Дніпро»

Анотація. *В статті проаналізоватенденції та перспективи розвитку водневої енергетитики в світі та огрунтовано необхідність виробництва водню в Україні. Проаналізовані інституційні умови ЄС до декопбанізації.*

Ключеві слова: енергетика, глобалізація, водень, енергетичний баланс

Trends and prospects of hydrogen energy and their impact on the economy of Ukraine

Abstract*. The article analyzes the trends and prospects for the development of hydrogen energy in the world and substantiates the need for hydrogen production in Ukraine. The institutional conditions of the EU before decanbanization are analyzed.*

Key words: energy, globalization, hydrogen, energy balance

Перехід до екологічно чистої енергетики – це магістральний напрям України, який визначатиме головні тренди розвитку економіки протягом наступних 30 років. Європа переходить до декарбонізованої енергетичної системи. Усі країни-члени ЄС підписали та ратифікували Паризьку угоду про зміни клімату, яка була розроблена у зв'язку з глобальним підищенням температури у цьому столітті на 2 ºС від рівня доіндустрального періоду, з метою обмеження зростання температури до 1,5 ºС. Перехід до нової енергетичної моделі змінює уявлення щодо виробництва, поставки, зберігання та споживання енергії.

Метою ЄС є скорочення викидів вуглеводу на 80–95% до 2050 року у порівнянні із 1990 роком. Це означає майже повну декарбонізацію виробництва електроенергії та збільшення рівня використання відновлювальних джерел енергії. Країни, які підписали Паризьку угоду про зміну клімату у 2015 році, погодилися докласти більше зусиль щодо скорочення викидів у повітря. У 2018 році Міжурядова комісія із зміни клімату визначила необхідність зменшення антропогенних викидів СО 2, які повинні досягти нуля у 2050 р. Це пов'язано із зупиненням глобального підвищення температури, щоб величина підвищення була не вище 1,5 ° С .

Водень може сприяти стійкому, сталому енергетичному розвитку у майбутньому.Це може відбуватися двома шляхами:

1.Існуючі промислові підприємства можуть використовувати водень, вироблений альтернативними методами з інших джерел енергії.

2.Водень можна використовувати в широкому спектрі інших галузей. Наприклад, у транспорті, опаленні, виробництві сталі та електроенергії. Водень можна використовувати як у чистому вигляді, так і перетворити на паливо на основі водню, у т.ч синтетичний метан, синтетичне рідке паливо, аміак та метанол.

Водень - універсальний енергоносій, який може допомогти у вирішенні глобальних економічних проблем, він може вироблятися майже з усіх енергетичних ресурсів, хоча зараз використання водню в нафтопереробці та хімічному виробництві переважно покривається воднем із природного газу та вугілля.

Чистий водень, що виробляється з відновлюваних джерел, ядерного палива або вугілля може допомогти декарбонізувати цілий ряд секторів, включаючи транспорт та деякі види промисловості, зокрема виробництво добрива, сталі, в яких важко зменшити викиди у повітря.

Водень також може допомогти поліпшити якість повітря в містах та покращити енергетичну безпеку.

Сьогодні водень, в основному, використовується в нафтопереробному та хімічному секторах і виробляється з природного газу та вугілля.

Слід зазначити, що у 2019 році відбувається зростання попиту на водневі технології, що привернуло увагу політичних лідерів країн світу.

У 2019 р. ринок електромобілів з паливними елементами збільшився майже вдвічі завдяки надзвичайному розширенню виробництв їх в Китаї, Японії та Кореї. Однак існуючі низьковуглеродні

виробничі потужності і досі не відповідають новим стандартам. Потрібно зробити додаткові кроки для зменшення витрат - замінити високовуглеродний на низьковуглеродний водень у галузях економіки; розширити використання водню в нових сферах.

Доктором Фатіхом Біролом, виконавчим директором МЕА, разом з паном Хіросіге Секо, міністром економіки, торгівлі та промисловості Японії, з нагоди зустрічі міністрів енергетики та навколишнього середовища G20 у Каруїдзаві (Японії), була написана доповідь «Майбутнє водню: використання сучасних можливостей», в якій відзначено, що чистий водень у майбутньому отримує сильну підтримку урядів та компаній у всьому світі, а кількість проектів щодо розвитку водневої енергетики швидко розшириться. Водень може допомогти замінити різні види критичної енергії, допомогти у збереженні продукції відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні батарії та вітер.

Водень може сприяти декарбонізації цілого ряду секторів,-включаючи транспортування, виробництво хімікатів та сталі, в яких важко скоротити виброси у повітря. Перехід до водневої енергетики може допомогти поліпшити якість повітря та зміцнити енергетичну безпеку.

Водень можно виробляти із різних видів палива, а саме: з відновлюваних джерел, ядерної енергії, природного газу, вугілля та нафти. Водень можна транспортувати у вигляді газу трубопроводами або у рідкій формі на кораблях подібно до скрапленого природного газу (СПГ). Водень може бути перетворений на електроенергію та метан для забезпечення будівництва та харчової промисловості, а також використовуватися як паливо для автомобілів, вантажівок, кораблів та літаків.

Сьогодні до виробництва воденю привернута увага урядів країн світу, які імпортують та експортують енергію, а також промислових галузей, що використовують відновлювані джерела енергії, автовиробників, нафтогазових компаній.

На основі аналізу світового попиту МЕА (Міжнародне енергетичне агентство) розробило рекомендації, які допоможуть урядам, компаніям та іншим зацікавленим сторонам розширити застосування водородних проектів у всьому світі. В рекомендаціях визначені сфери, в яких доцільно зосередити зусилля для зростання світового виробництва чистого водню в найближчі роки, а саме: розширення використання водню у транспорті - в легкових автомобілях, вантажівках та автобусах, які курсують на ключових маршрутах.

Слід зазначити, що існують великі проблеми щодо розповсюдження водневої енергетики, так як виробництво водню з енергії з низьким вмістом вуглецю коштує достатньо дорого, розвиток водневої інфраструктури відбувається повільно, що стримує широке впровадження водню; деякі нормативні акти наразі обмежують розвиток чистої водневої промисловості.

Сьогодні водень уже використовується в промислових масштабах, але він майже повністю виробляється з природного газу та вугілля. При його використанні у хімічній та нафтопереробній промисловості здійснюється виброс у повітря 830 мільйонів тонн CO_2 на рік.Це еквівалент річних вибросів вуглеводу у Великобританії та Індонезії разом узятих.

У світовому балансі водородна енергетика складає 16,3 % (рис. 1).

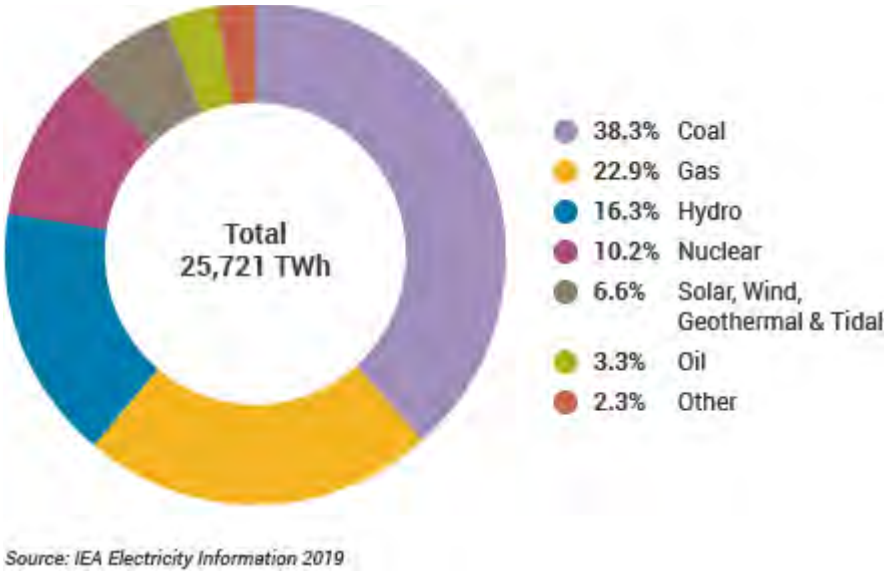

Рис.1. Світовий енергетичний баланс

Скорочення викидів від існуючого виробництва водню є проблемою, для вирішення якої необхідно збільшити масштаби виробництва чистого водню у всьому світі. Одним із підходів є

збирання, зберігання та використання CO_2 від виробництва водню з вугілля. В даний час у всьому світі існує декілька промислових підприємств, що використовують дану технологію, і ще багато в стадії розробки. Цих підприємств недостатньо для переведення економік на суто водеву енергетику.

Інший підхід полягає у забезпеченні промисловості запасами водню за рахунок чистої електроенергії. За останні два десятиліття виникло понад 200 проектів з перетворення електроенергії та води у водень для зменшення викидів від транспорту, для створення єдиної інтегрованої енергетичної системи відновлюваних джерел з іншими. Розширення використання чистого водню в інших секторах - таких як легкові автомобілі, вантажівки, виробництво металоконструкції та опалювальні будівлі - є ще однією важливою проблемою. В даний час по всьому світу на дорогах існує близько 11 200 автомобілів з водневим двигуном. Більшість урядів країн вимагають, щоб ця цифра різко зросла до 2,5 млн до 2030 року. Але керівники урядів повинні переконатися, що ринкові умови будуть адаптовані для досягнення таких амбітних цілей.

Світові тенденції у енергетичній сфері націлені на декорбанізацію виробництва та застосування водню. Водень - універсальний енергоносій, який може допомогти у вирішенні глобальних економічних проблем. Водень можна виробляти майже з усіх енергетичних ресурсів, хоча сьогоднішнє використання водню в нафтопереробці та хімічному виробництві переважно покривається воднем із вугілля. Водень може допомогти замінити різні види критичної енергії, допомогти у збереженні продукції відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна батарея та вітер.

Водень може сприяти декарбонізації цілого ряду секторів-включаючи транспортування, виробництва хімікатів та сталі, в яких важко скоротити викиди в Україні. Перехід до водневої енергетики може допомогти поліпшити якість повітря та зміцнити енергетичну безпеку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mahfuz MH, et al. Exergetic analysis of a solar thermal power system with PCM storage. Energy Convers Manage 2014;78:486–92.

2. Ley MB, et al. Complex hydrides for hydrogen storage – new perspectives. Mater Today 2014;17(3):122–8.

3. Stern AG, Stern AG. A new sustainable hydrogen clean energy paradigm. Int J Hydrogen Energy 2018:1–12.

4. Burhan M, Shahzad MW, Choon NK. Hydrogen at the Rooftop: compact CPV-hydrogen system to convert sunlight to hydrogen. Appl Therm Eng 2017.

5. Graetz J, Vajo JJ. Controlled hydrogen release from metastable hydrides. J Alloys Compd 2018;743:691–6.

6. Ivancic TM, et al. Discovery of a new Al species in hydrogen reactions of NaAlH4.J Phys Chem Lett 2010;1(15):2412–6.

7. Thomas G. Overview of storage development DOE hydrogen program. Annu Rev; 2000.

8. Ouyang LZ, et al. Excellent hydrolysis performances of Mg3RE hydrides. Int J Hydrogen Energy 2013;38(7):2973–8.

9. Han W, Liu DN, Shi YW, Tang JH, Li YF, Ren NQ. Mixed immobilized sludge reactors. Bioresour Technol 2014.

10. Han W, Fang J, Liu Z, Tang J. Bioresource technology techno-economic evaluation of a combined bioprocess for fermentative hydrogen production from food waste. Bioresour Technol 2016;202:107–12.

11. Han W, et al. Simultaneous dark fermentative hydrogen and ethanol production from waste bread in a mixed packed tank reactor. J Clean Prod 2017;141:608–11.

12. Jain RK, Jain A, Jain IP. Eff ect of La-content on the hydrogenation properties of the Ce 1-xLa xNi 3Cr 2 (x=0.2, 0.4, 0.6, 0.8, 1) alloys. Int J Hydrogen Energy 2012;37(4):3683–8.

13. Biomass Explained: Landfill Gas and Biogas. U.S. Energy Information Administration, 12 Nov. 2019.

Осадча Наталія Вікторівна – доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, e-mail: nosadcha86@gmail.com.

Іванов Сергій Володимирович – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор АБК Дніпро.

Osadcha Natalia Viktorivna - Doctor of Economics, Associate Professor, Leading Researcher, Institute of Industrial Economics, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: nosadcha86@gmail.com.

Ivanov Serhiy Volodymyrovych - Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Director of ABC Dnipro.

УДК 338.31

Р. М. Остапенко

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Державний біотехнологічний університет

Анотація. У статті досліджено сутність, елементний склад та структуру економічного потенціалу підприємства, фактори, що визначають ефективність його використання, методи оцінки та шляхи його підвищення. Оцінка економічного потенціалу підприємства є важливим елементом у системі управління виробництвом, дієвим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів, основою розробки прогнозів діяльності підприємства та управлінських рішень.

Ключові слова: підприємство, управління, потенціал, ресурси, економічне зростання, інновація.

WAYS TO INCREASE THE LEVEL OF ECONOMIC POTENTIAL OF THE COMPANY

Abstract. This article examines the essence, elemental structure and structure of economic potential of an enterprise, factors that determine the efficiency of its use, evaluation methods and ways to improve it. The assessment of economic potential of the enterprise is an important element in the system of production management, the current means of identifying internal and management reserves, the basis for the development of activity forecasts of the enterprise and management decisions.

Keywords: enterprise, management, potential, resources, economic growth, innovation.

Нині економіка нашій країні зазнає складних часів. Нестабільний курс національної валюти, пандемія та багато інших факторів мають на неї значний вплив. У таких складних умовах української економіки, для кожного підприємства має стати найважливішим та пріоритетним напрямком стратегії подальшого розвитку – визначення ресурсних можливостей.

Сьогодні практично підтверджується постулат теорії економічного зростання - «існує тенденція залежності економічного зростання підприємства від стану та потенціалу такого підприємства».

Потенціалом можуть бути кошти підприємства, його запаси і джерела, які є чи можуть бути швидко мобілізовані у межах досягнення будь-якої певної мети, вирішення будь-якої господарської операції [1].

На сьогоднішній день в економічній літературі існує безліч трактувань поняття "потенціал", це і ресурсний підхід, і результативний підхід, і цільовий чи стратегічний підхід [2].

Таким чином, економічний потенціал підприємства є багатоаспектним поняттям, яке поєднує в собі стратегічні цілі розвитку та завдання підприємства, його рушійні сили, зовнішні та внутрішні можливості розвитку, самі джерела розвитку та досягнуті результатів. У процесі здійснення своєї діяльності будь-яке підприємство взаємодіє з навколишнім середовищем: зовнішніми та внутрішніми факторами, і в результаті такої взаємодії формується подальший розвиток підприємства.

До характеристик, що визначають економічний потенціал підприємства, належать:

- зовнішні та внутрішні умови розвитку;
- належність носію (суб'єкту) потенціалу;
- використання потенціалу в рамках досягнення певної мети, вирішення будь-якої задачі;
- джерела формування потенціалу;
- можливість ідентифікації та змін.

Можна стверджувати, що основна проблема сталого розвитку підприємства пов'язана з формуванням та використанням усіх можливостей його економічного потенціалу.

Ефективність діяльності кожного підприємства пов'язана з раціональним формуванням структури економічного потенціалу підприємства, саме тому важливо вивчити всі його елементи. Зазначимо, що це елементи системи «економічний потенціал» перебувають у взаємозв'язку один з одним й у сукупності визначають стан всієї системи.

Вважаємо, економічний потенціал підприємства – це можливість підприємства до такого сталого розвитку, який досягається за допомогою адаптації внутрішніх та зовнішніх факторів виробництва до

інноваційних змін зовнішнього середовища, що, у свою чергу, відбувається завдяки ефективному використанню ресурсів підприємства та доступності новітніх технологій.

Економічний потенціал покликаний сприяти підприємству у досягненні його стратегічних цілей господарювання. У зв'язку з цим питанням, пов'язаним з його побудовою, розвитком та збільшенням відводиться особливе місце в управлінській діяльності підприємства.

Важливо, що економічний потенціал підприємства функціонує різних рівнях економічної ієрархії. Відповідно до рівня формується склад і структура окремо взятого економічного потенціалу. І як згадувалося вище, економічний потенціал складається з кількох приватних потенціалів, ключова роль серед яких віддана фінансовому, ресурсному та трудовому потенціалам.

Оцінка економічного потенціалу підприємства проводиться з використанням якісних та кількісних методів: ситуаційний аналіз, опитування працівників, експертні оцінки, математичні методи. Дуже часто зміст економічного потенціалу підприємства розкривається за допомогою сукупних характеристик: реальні можливості підприємства, обсяг ресурсів та резервів, використання потенціалу, результати використання потенціалу.

Оцінка економічного потенціалу підприємства може здійснюватися за допомогою інтегрального показника, що включає всі фактори, що впливають на підприємство. Відзначимо, що весь склад факторів, що впливають на економічний потенціал, класифікується за великою кількістю ознак. Найважливішою складовою економічного потенціалу підприємства є його ресурсна складова. Тому ресурси розглядаються як всі фактори виробництва, які фактично використовуються в процесі виробництва, або які можуть бути швидко мобілізовані.

Зазначимо, що ефективність використання економічного потенціалу оцінюється з двох сторін: використання обмежених ресурсів, задоволення потреб суспільства.

Система управління економічним потенціалом є невід'ємною складовою, що дозволяє реалізовувати поставлені цілі підприємства, у тому числі збільшення прибутку та підвищення його ефективності та фінансової стійкості.

З огляду на ситуацію, що склалася в економіці нашої країни, та й світової в цілому, можна припустити, що багато підприємств з метою підвищення своєї ефективності та рівня економічного потенціалу вкладатимуться в інноваційні технології. Вочевидь, у умовах функціонування економіки, і натомість економічної кризи, таке завдання представляється досить складною, проте, зі зниженням інтенсивності економічної кризи, стабілізуватиметься і економіка України, відповідно стабілізуватися і діяльність підприємств.

Загалом сучасну економічну систему країни складно уявити без нововведень та удосконалень. Кожне підприємство не стоїть на місці, розвивається і прагне виділитися серед своїх конкурентів, регулярно виводячи на ринок нові товари, послуги та технології. Цьому сприяє розвиток інноваційної діяльності підприємства.

Процес впровадження інноваційних технологій у процес виробництва продукції слід розпочинати з детального аналізу та підготовки. Для початку слід оцінити необхідність таких нововведень, чи отримає підприємство від цього необхідний результат, так само слід продумати алгоритм роботи та спланувати результат.

Важливо розуміти, що будь-які інновації пов'язані з витратами, саме тому, так важливо усвідомлювати яку вигоду вони принесуть у подальшому і чи принесуть вони її взагалі. При впровадженні інновацій у процес виробництва на підприємстві в жодному разі не можна керуватися модними віяннями ринку та принципом: «так роблять усі успішні підприємці».

Слід зазначити, що у процесі впровадження інноваційних технологій у діяльність підприємства керівництво може мати справу з певними проблемами, однією з яких може бути опір з боку співробітників. До такого розвитку подій потрібно бути готовим і заздалегідь розробити низку заходів щодо усунення таких наслідків, наприклад провести роботу з персоналом, описати необхідність такого впровадження та подальші плюси від його втілення у життя.

Отже, чим кращі результати діяльності з управління економічним потенціалом підприємства, тим результативніша діяльність підприємства, яка проявляється у фінансовій стійкості, платоспроможності, підвищення ділової активності, прибутковості та ліквідності. Оцінка економічного потенціалу підприємства є важливим елементом у системі управління виробництвом, дієвим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів, основою розробки прогнозів діяльності підприємства та управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРІ

1. Коломійцева М.А. Сутність економічного потенціалу та його вплив на оцінку економічної могутності держави. Соціально-економічні явища та процеси. 2017. № 4(008). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/suschnostekonomichoskogo-potentsiala-i-ego-vliyanie-na-otsenku-ekonomicheyy-moschigosudarstva/viewer.

2. Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2012. 309с.

Остапенко Роман Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: *rm*_ostap@ukr.net

Ostapenko Roman M. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting, Auditing and Taxation, State University of Biotechnology, Kharkiv, e-mail: rm_ostap@ukr.net

УДК 331.108

Т. М. Остапенко

АУТСОРСИНГ ПЕРСОНАЛУ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Анотація. *Досліджено механізм (схема) впровадження аутсорсингу та його переваги і недоліки.*
Ключові слова: аутсорсинг; переваги; недоліки; функція; бізнес-процеси.

OUTSOURCING OF STAFF

Abstract: *The mechanism (scheme) of outsourcing implementation and its advantages and disadvantages are studied.*
Key words: outsourcing; advantages; shortcomings; function; business processes.

Розуміння механізму (схеми) впровадження аутсорсингу та його переваг і недоліків може бути провокуючим фактором його широкого розповсюдження в господарській діяльності підприємств сільського господарства, промисловості, транспорту, торгівлі, сервісу [1].

Схема передачі процесів в аутсорсинг, виглядає наступним чином: I етап – аналіз фактичного стану; II етап – прийняття рішення; III етап – вибір партнера; IV етап – розробка умов контракту; V етап – перехід на новий формат роботи; VI етап – функціонування проекту на звітному етапі. Зміст I – III етапів передачі процесів в аутсорсинг, наведено на рис. 1.

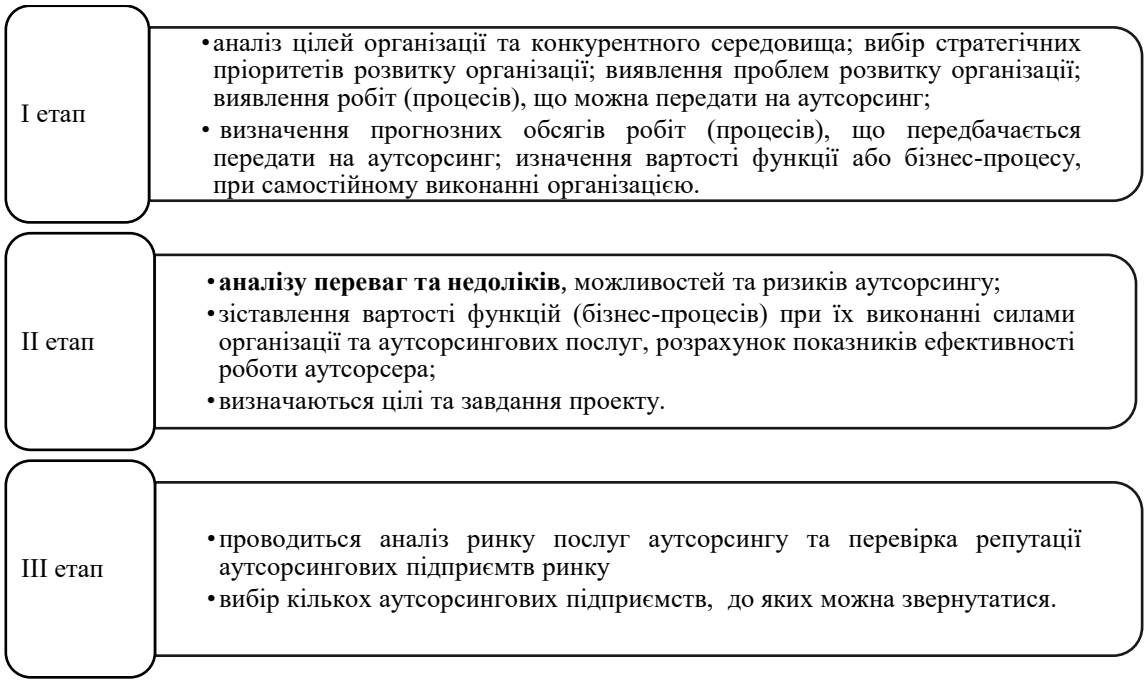

Рис. 1. Етапи впровадження аутсорсингу (розроблено автором з використанням [2])

IV етап впровадження аутсорсингу передбачає погодження умов аутсорсингового договору, що включають завдання, які виконуватимуться аутсорсером та інші умови/елементи, що забезпечують співпрацю (перелік послуг, які надаватиме підрядник; формат та форма виконання робіт; критерії оцінки якості виконання робіт; графік виконання робіт; механізми моніторингу діяльності та надання звітності; порядок та принципи оплати робіт; категорії конфіденційних даних, що не підлягають розголошенню тощо).

V етап передбачає роз’яснення для працівників організації щодо нового формату роботи.

Реалізація даного етапу неминуче передбачає звільнення окремих працівників, які вже не потрібні організації через передачу певної функції (бізнес-процесу) в аутсорсинг. V етап передбачає розробку плану з впровадження проекту з аутсорсингу та нового штатного розкладу.

VI етап передбачає надання керівництву організації звітної документації за певні періоди. Виконання функцій аутсорсерами, періодично має контролюватися [2].

Переваги, що досягаються від співпраці з аутсорсинговими підприємствами та неминучі недоліки, що виникають від співпраці з аутсорсинговими підприємствами, наведені на рис. 2.

Рис. 2. Переваги та недоліки аутсорсингу (розроблено автором з використанням [3])

Аутсорсинг можна застосовувати для виконання процесів основного виробництва, допоміжного виробництва та другорядних функцій, тобто невиробничих процесів (будівництво, логістика, маркетинг, IT, охорона та безпека) та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Остапенко Т. М. Аутсорсинг як одна із форм організації контролінгу витрат. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки».* 2014. Вип. 5. Ч. 2. С. 221–225. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_05/132.pdf

2. Петренко И. Схема передачи процессов на аутсорсинг. Пошаговая инструкция. URL: https://www.ucmsgroup.ru/blog/scheme-of-transferring-the-processes-to-outsourcing/

3. Преимущества и недостатки аутсорсинга. URL: https://profreserv.ru/blog/preimushchestva-i-nedostatki-autsorsinga/

Остапенко Тетяна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, e-mail: ostapenko13@ukr.net

Ostapenko Tetiana M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Analytical Economics and Management, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, e-mail: ostapenko13@ukr.net

УДК 331

Т. Б. Прийдак
Л. В. Лега
Л. В. Яловега

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ІНДЕКСАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Полтавський державний аграрний університет

Анотація. *У статті досліджено поняття індексації заробітної плати та правила її нарахування, обрання базового місяця, приклад розрахунку індексації.*
Ключові слова: індексація, заробітна плата, коефіцієнт індексації.

MAIN ASPECTS OF SALARY INDEXATION

Abstract. *The concept of indexation of wages and the rules of its calculation, the choice of base month, an example of calculation of indexation are researched in the article.*
Key words: indexation, wages, indexation rate.

Право на проведення індексації заробітної плати настає, якщо індекс споживчих цін (далі ІСЦ) перевищує поріг індексації [1]. Індексувати заробітну плату слід тоді, коли розрахований ІСЦ перевищить поріг індексації (наразі становить 103 %). ІСЦ слід обчислювати наростаючим підсумком. Правила індексації встановлені у Постанові КМУ від 17.07.2003 № 1078 «Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення» (далі – Порядок № 1078).

На думку Віктора Оніщенка, індексація заробітної плати – це компенсація втрати вартості коштів через інфляційні процеси [2]. Індексація заробітної плати – це механізм її підвищення, що дає змогу частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг. Роботодавці зобов'язані забезпечувати державну гарантію – нараховувати індексацію на заробітну плату найманим працівникам, зокрема у разі підвищення посадових окладів [3].

Основними в індексації є два показники: прожитковий мінімум та індекси споживчих цін (інфляції).

Індексувати заробітну плату працівників повинні всі без виключення роботодавці, зокрема і фізичні особи – підприємці, які мають найманих працівників.

Для індексації заробітної плати потрібно враховувати сім правил. Тож згідно з першим правилом суму індексації визначають як добуток коефіцієнта індексації та доходу, який підлягає індексації.

Тобто коефіцієнти індексації слід розраховувати, а для цього потрібна точка відліку– місяць, у якому було підвищення посадового окладу. Тож у місяці підвищення посадового окладу чи тарифної ставки індекс споживчих цін приймається за одиницю або 100 %, і для подальшої індексації індекс споживчих цін обчислюють наростаючим підсумком із місяця, наступного після місяця такого підвищення.

Правило друге: базовим місяцем є тільки місяць підвищення окладу. Якщо встановлюють або збільшують розмір постійних доплат, надбавок, премій, і при цьому розмір окладу не підвищується, то базовий місяць також не змінюється [1].

Правило третє: згідно з Порядком № 1078 для новоприйнятих (переведених) працівників і працівників, які вийшли з відпустки для догляду за дитиною до 3 чи 6 років, обчислення індексу споживчих цін для проведення індексації здійснюється з місяця, наступного за місяцем підвищення тарифної ставки чи окладу на посаді, яку обіймає працівник [3]. Тобто для таких працівників орієнтиром буде місяць останнього підвищення окладу на займаній посаді.

Четверте правило: право на індексацію настає, якщо індекс споживчих цін, розрахований наростаючим підсумком, перевищить поріг індексації 103 %. Коефіцієнти індексації потрібно розраховувати, перемножуючи індекс інфляції. Отже, якщо рівень інфляції невисокий, то права на індексацію заробітної плати не буде. І навпаки, якщо приріст індексу споживчих цін перевищить 103 % , то потрібно індексувати заробітну плату [1].

П'яте правило: заробітну плату індексують у межах прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб. Отже, частину заробітної плати, що перевищує такий прожитковий мінімум, не індексують. Тобто сума індексації буде дорівнювати добутку коефіцієнта індексації, який розраховується для кожного базового місяця окремо, та прожиткового мінімуму для працездатної особи.

Правило шосте: індексації підлягають оплата праці за виконану роботу згідно з тарифними ставками (окладами) та відрядними розцінками, доплати, надбавки, премії, гарантійні та компенсаційні виплати, передбачені законодавством, а також інші компенсаційні виплати, які мають постійний характер. Не індексують разові виплати, а також виплати, розраховані із середньої заробітної плати, наприклад, відпускні, лікарняні, допомога у зв'язку з вагітністю тощо).

Сьоме правило: суму індексації розраховують пропорційно відпрацьованому часу. Отже, у Порядку № 1078 передбачено, що у разі, якщо особа працює неповний робочий час, сума індексації визначається з розрахунку повного робочого часу, а виплачується пропорційно відпрацьованому часу. Це правило застосовують також у разі, якщо працівнику встановлено повний робочий час, але протягом місяця працівник не працював через хворобу, відпустку, якщо його було прийнято або звільнено в середині місяця, тощо [1]. Слід звернути увагу на те, що правило пропорційного розрахунку індексації застосовують і в разі підвищення посадових окладів у середині місяця. Тобто для того, щоб розрахувати суму індексації, на яку мав право працівник, для попереднього базового місяця, слід дотримуватися цього самого правила – розраховувати суму індексації за місяць, у якому оклад підвищено, пропорційно відпрацьованим дням до підвищення окладу. У разі ненарахування індексації передбачено штраф – 2 мінімальні зарплати за кожного працівника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуль Т. Індексація зарплати: топ-7 правил для роботодавців («7 хвилин» з Тетяною Гуль) https://7eminar.ua/events/2310/3498.

2. Онищенко В. Індексація зарплати 2021. https://www.golovbukh.ua/article/7838-ndeksatsya-zarplati-2021.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення», № 1078 від 17.07.2003 р. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1078-2003-%D0%BF.

Прийдак Тетяна Борисівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: tetiana.pryidak@pdaa.edu.ua.

Лега Ольга Василівна **–** кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: olga.lega@pdaa.edu.ua.

Яловега Ольга Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: liudmyla.ialovega@pdaa.edu.ua.

Pryidak Tetiana B **–** PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting Poltava State Agrarian Academy, Poltava, e-mail: tetiana.pryidak@pdaa.edu.ua.

Leha Olha V. – PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting Poltava State Agrarian Academy, Poltava, e-mail: olga.lega@pdaa.edu.ua.

Yaloveha Liudmyla V. – PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Accounting Poltava State Agrarian Academy, Poltava, e-mail: liudmyla.ialovega@pdaa.edu.ua.

УДК 339.5

Ю.І. Продіус[1]

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ТОВ «ІПГ «МАЙСТЕР» В УМОВАХ ВИХОДУ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *У статті розглянуто підходи до підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства та запропоновано заходи щодо удосконалення системи управління конкурентоспроможністю ТОВ «ІПГ «Майстер» в умовах виходу на зовнішні ринки.*

Ключові слова: конкурентоспроможність; конкурентна стратегія; стратегічні альтернативи; зовнішні ринки; міжнародний бізнес.

IMPROVEMENT OF THE COMPETITIVENESS MANAGEMENT SYSTEM OF IPG MASTER LLC IN THE CONDITIONS OF ENTERING FOREIGN MARKETS

Abstract. *The article considers the approaches to increase the level of competitiveness of the enterprise and proposes measures to improve the competitiveness management system of IPG MASTER LLC in terms of entering foreign markets.*

Key words: competitiveness; competitive strategy; strategic alternatives; foreign markets; international business.

Конкурентні переваги сухих будівельних сумішей мають певний життєвий цикл і мають граничні можливості, що обмежують підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» на довгостроковий період. З цього погляду методичні підходи до підвищення рівня конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» об'єктивно вимагають поєднання різних видів конкурентних стратегій , що цілком можливо в рамках одного підприємства, але й у ряді випадків більш ефективно у разі пошуку оптимальної стратегії підвищення конкурентоспроможності. По-перше, цього вимагає ринок і конкурентне середовище, що висувають високі вимоги до якості продукції, що передбачає високу технічну та технологічну готовність ТОВ «ІПГ «Майстер» до створення інноваційної будівельної продукції. По-друге, сучасні методи реалізації виробничої діяльності , що ґрунтуються на концепції інноваційного розвитку, передбачаючи можливість використання гнучких виробничих схем та технологій, формування незалежних робочих груп, дозволяють здійснити об'єднання різних стратегій. При цьому обґрунтований вибір стратегії підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» дозволяє розраховувати на прояви ефекту синергії та отримання на його основі додаткових вигод. В результаті проведеного дослідження умов та факторів підвищення конкурентних переваг , можливо визначити три головні напрямки вибору стратегій підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» .

Перший напрямок пов'язаний з мінімізацією витрат виробництва. Стратегія лідерства у витратах – це стратегія створення стійких конкурентних переваг ТОВ «ІПГ «Майстер» за рахунок досягнення відносно низьких виробничих витрат та завоювання на цій основі більшої частки ринку.

Другий напрямок розвитку конкурентної стратегії пов'язаний із реалізацією високоспеціалізованого інноваційного виробництва. При виборі ТОВ «ІПГ «Майстер» стратегії спеціалізації необхідно мати систему забезпечення високоякісного виробництва продукції, розвинену маркетингову систему для того, щоб завоювавши споживчі переваги, зміцнити свою ринкову нішу.

Третій напрямок формування оптимальної конкурентної стратегії ТОВ «ІПГ «Майстер» співвідноситься з концентрацією зусиль на певному сегменті ринку. У цьому випадку стратегія фокусування пов'язана з вузькою спеціалізацією, що дозволяє за рахунок найповнішого задоволення потреб цільових клієнтів,досягати конкурентних переваг.

У рамках розглянутих напрямків можливе формування різних типів стратегії підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер». У літературі прийнято виділяти наступні чотири стратегічні альтернативи, це: стратегії концентрованого, інтегрованого,диверсифікованого зростання

та скорочення[2,3]. Представлені базові чи еталонні стратегії відображають стан різних елементів економіки певної галузі:продукту, ринку, самої галузі, положення підприємства/організації у галузі.

Розглядаючи стратегії концентрованого зростання, слід зазначити, що дані стратегії пов'язані зі зміною двох елементів: продукту та/або ринку. При виборі цих стратегій виробники намагаються покращити якість або почати виробляти нову продукцію галузевої приналежності. Паралельно з цим ТОВ «ІПГ «Майстер» продовжує пошук можливих шляхів покращення становища на вже сформованому ринку або намагається сфокусувати зусилля на освоєнні тільки ринків, що формуються, або сегментів ринку. Практика свідчить про те, що стратегія концентрованого зростання властива підприємствам, які характеризуються відносною стабільністю виробничих технологій, цілі розвитку ними встановлюються від досягнутого рівня та коригуються відповідно до динаміки зовнішніх та внутрішніх умов.

Для прихильників стратегії інтегрованого зростання характерне прагнення диверсифікації своєї діяльності з тим, щоб піти з ринків, що знаходяться в застійному стані. Оскільки стагнація, як правило,призводить до банкрутства практично в будь-яких галузях,керівники прагнуть щорічного значного підвищення темпів зростання обсягів виробництва порівняно з попередніми періодами. Причому зростанню можуть сприяти як внутрішні, так і зовнішні причини. Наприклад, внутрішнє зростання може статися шляхом розширення асортименту товарів. Зовнішні – діяти у суміжних галузях у формі горизонтального/вертикального інтегрування, наприклад, за рахунок придбання/поглинання іншого підприємства або об'єднання низки фірм та ін. Таке інтеграційне зростання рекомендоване у ситуації, коли ТОВ «ІПГ «Майстер» має міцні ринкові позиції або може отримати додаткові преференції від переміщень, залишаючись у галузевих рамках. У разі можливі такі варіанти стратегій підвищення конкурентоспроможності:

- регресивна інтеграція, суть якої полягає у прагненні підприємства підпорядкувати та/або контролювати своїх постачальників;
- прогресивна інтеграція, пов'язана зі спробою підприємства здобути у володіння та/або контролювати системи розподілу ресурсів;
- -горизонтальна інтеграція, що виражається спробою підприємства поглинати/контролювати підприємства-конкуренти.

У випадку, коли резерви підвищення та розвитку на певному галузевому ринку з цим продуктом вичерпані, вдаються до стратегії диверсифікованого зростання. Основними факторами, що обумовлюють вибір даної стратегії, є насиченість ринку певним видом продукції/послуг через різні причини, наявність вільних коштів, які можуть бути рентабельно вкладеними в інші сфери діяльності, зміни у фіскальній політиці, пов'язані зі скороченням податкових платежів, послаблення у митній політиці та ряд ін. До стратегій диверсифікованого зростання прийнято відносити:

- стратегію концентричної диверсифікації, що базується на процесі виробництва нової продукції на основі діючого виробництва;
- стратегію горизонтальної диверсифікації, що передбачає освоєння технологічно не пов'язаних товарів/послуг, які б використовували існуючі можливості підприємства та були орієнтовані на конкретних споживачів;
- стратегію конгломератної диверсифікації, яка передбачає структурне розширення підприємства за рахунок освоєння виробництва технологічно не пов'язаного з його традиційною продукцією/послугами,товарів, призначених для реалізації на нових ринках.

Стратегія диверсифікованого зростання є доцільною у тих випадках, коли в галузі вичерпано потенціал формування для підприємств сприятливих можливостей для подальшого розвитку або, іншими словами, потенціал їх зростання за межами даної галузі є більш привабливим, причому суттєвим.

І, нарешті, стратегія скорочення зростання доцільна у ситуаціях необхідності реструктуризації або внаслідок тривалого періоду зростання, або підвищення ефективності у застійні періоди. Ця стратегія спрямована на планомірне та цілеспрямоване скорочення виробництва. До стратегій скорочення зростання прийнято відносити:

-стратегію ліквідації, що є одним з найбільш жорстких варіантів стратегії скорочення зростання, застосовується у ситуації нездійсненності подальшого виробництва.

- стратегію швидкого успіху, що передбачає отримання максимальних сукупних доходів у короткостроковому періоді. Вона може бути пов'язана з отриманням найбільшого прибутку від розпродажу майна підприємства;

-стратегію скорочення витрат, пов'язану з ліквідацією низки структурних підрозділів підприємства внаслідок зміни бізнес-моделі.

Слід зазначити, що різні види стратегій підвищення конкурентоспроможності підприємства можуть застосовуватись у різних ситуаціях:

- на стадії початку підприємницької діяльності;
- на спеціалізованому підприємстві(однопродуктовому);
- на диверсифікованому підприємстві, де стратегія розвитку підприємства загалом може підтримуватись стратегією зростання за окремими видами продукції.

З цих обставин, стратегічних альтернатив підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» може бути запропоновано чимало[1]. Разом з тим, вибір найкращої стратегії підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» прямо залежить від ситуації, в якій воно опинилося в даний момент часу на конкурентному ринку. Внаслідок цього є доцільною пропозиція деяких загальних підходів до процесу вибору та розробки стратегій підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» на основі співвіднесення перспектив розвитку суб'єктів господарювання будівельного комплексу, їх пріоритетів у оновленні матеріально-технічної бази, ефективності використання різних видів ресурсів. Виконання цих умов передбачає необхідність розробки механізму відбору стратегій підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер»,що є найбільш переважними та адекватними інноваційному етапу розвитку будівельної галузі в умовах посилення конкурентної боротьби. Так, якщо базові стратегії відображають чотири різні підходи до розвитку ТОВ «ІПГ «Майстер», що пов'язані зі зміною стану одного та/або кількох елементів, таких як:продукт; ринок; технології; галузь; то поєднання розглянутих альтернатив є комбінованою стратегією підвищення конкурентоспроможності продукції. Комбінованої стратегії, як правило, можуть дотримуватися підприємства, які мають конкурентний потенціал і виробляють конкурентоспроможну продукцію. Індивідуалізація попиту клієнтів на будівельну продукцію зумовлює активізацію процесів спеціалізації підприємства та актуалізацію діяльності із сегментування ринку. Оскільки кон'юнктура сучасного ринку будівельної продукції характеризується посиленням персоналізації попиту, у зв'язку з цим саме стратегія раціональної спеціалізації виробників будівельних сумішей має значні переваги в порівнянні з іншими стратегіями. Вона дозволяє більш точно та диференційовано знати стан ринку;сприяє підвищенню якості обслуговування замовників завдяки їх позиціонуванню та знанню потреб певних замовників, створює можливості для ефективного розподілу маркетингового бюджету у відповідність до вимог будівельного ринку, що склалися. З урахуванням цього положення потрібно використовувати стратегію раціональної спеціалізації виробництва, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності ТОВ «ІПГ «Майстер» на основі задоволення індивідуалізованого попиту на конкурентному ринку, формування стійких конкурентних переваг;раціонального використання ресурсного та інноваційного потенціалу підприємства. Стратегія раціональної спеціалізації є не просто продовженням інноваційної стратегії , а швидше – це інструмент конкурентної політики ТОВ «ІПГ «Майстер» з метою відмови від неефективних механізмів, що ускладнюють підвищення конкурентоспроможності та інноваційний розвиток. Потенціал використання даної стратегії ТОВ «ІПГ «Майстер» пов'язаний з можливістю швидкого та ефективного диференціювання продукції відповідно до індивідуальних потреб замовників. Найбільш типовим напрямком використання стратегії раціональної спеціалізації виробництва є зосередження зусиль на найбільш повному та якісному задоволенні зростаючих персоніфікованих потреб замовників. Таким чином, ключова ідея стратегії раціональної спеціалізації виробництва полягає в тому, що ТОВ «ІПГ «Майстер» планує свою діяльність, спираючись на потреби замовників певного сегменту ринку, тобто, виходячи не з усієї сукупності потреб будівельного ринку в цілому, а з платоспроможного попиту цілком певних замовників та конкретних клієнтів.

Таким чином, стратегічне позиціонування сухих будівельних сумішей на вибраному цільовому сегменті призводить до зростання виробництва диференційованої продукції, що розроблена для різних груп споживачів, що, у свою чергу, призводить до необхідності постійного оновлення або вдосконалення виготовленої продукції, що визначає пошук та розробку нових технічних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Продіус Ю.І., Добровольська А.Є., Подольський В.А. Управління персоналом як інструмент забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах виходу на зовнішні ринки//Економіка. Фінанси. Право. №12/1. 2021. С.9-14.
2. Менеджмент зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності (для магістрів):навчальний посібник/К.В.Ковтуненко, О.М.Коваленко, О.В.Станіславик та ін.;за ред. д.е.н., доц. Ковтуненко К.В. Київ:Центр учбової літератури, 2018. 505с.
3. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки:у 3-х томах:Том 3:Галузеві особливості конкурентоспроможності в умовах глобалізації:(монографія)/за заг. ред. О.В.Захарченко, М.А.Зайця, В.С.Ніценко. Одеса: ВМВ, 2016. 572с.

Продіус Юлія Іванівна[1], *кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: j.i.prodius@mzeid.in*

Prodius Ju. I. *– PhD in Economics, Docent, National University «Odessa's Polytechnic», Odessa, e-mail: j.i.prodius@mzeid.in*

УДК 330.3

М.В. Савченко[1]
М.Є. Шкурат[1]

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СУБ'ЄКТУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

[1]Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У роботі обґрунтовано науково-методичний підхід вибору стратегії управління економічним потенціалом суб'єктів міжнародного бізнесу. Доведено, що вибір конкретної базової стратегії повинний базуватися на взаємозв'язку інтегрального коефіцієнта потенціалу виживання з інтегральним коефіцієнтом управління економічним потенціалом суб'єктів міжнародного бізнесу. Здійснено вибір стратегії управління економічним потенціалом суб'єкту міжнародного бізнесу Вінниччини.*

Ключові слова: потенціал; економічний потенціал; коефіцієнт потенціалу виживання; коефіцієнт управління економічним потенціалом; стратегія

RATIONALE FOR CHOOSING THE STRATEGY OF ECONOMIC POTENTIAL MANAGEMENT OF THE INTERNATIONAL BUSINESS ENTITY

Abstract. *The paper substantiates the scientific and methodological approach to choosing a strategy for managing the economic potential of international business entities. It is proved that the choice of a specific basic strategy should be based on the relationship of the integrated coefficient of survival potential with the integrated coefficient of management of economic potential of international business entities. The strategy of managing the economic potential of the international business entity of Vinnytsia region has been chosen.*

Keywords: potential; economic potential; survival potential factor; economic potential management factor; strategy

Розвиток суб'єкту міжнародного бізнесу прямо пропорційно залежить від стану його економічного потенціалу та перспектив зростання. Тому ключовим питанням удосконалення управління економічним потенціалом суб'єкту міжнародного бізнесу має стати розробка дієвої стратегії, зміст якої передбачатиме всі умови, необхідні для забезпечення найкращих шансів досягнення ефективності діяльності суб'єкту міжнародного бізнесу в цілому [1, с. 94].

Відповідно до процесно-системного підходу [1, с. 75] розробка стратегії управління економічним потенціалом суб'єктів міжнародного бізнесу корелює із його загальною стратегію управління та забезпечує формування інтегрованої стратегії управління економічним потенціалом в цілому. В економічній літературі описано низку базових стратегій. Проте стосовно стратегічного управління підприємством доцільно застосувати наступні стратегії: зростання, стабілізації, обмеженого зростання, скорочення або перебудови [2, с. 151].

Вибір конкретної базової стратегії повинний базуватися на взаємозв'язку інтегрального коефіцієнта потенціалу виживання з інтегральним коефіцієнтом управління економічним потенціалом суб'єктів міжнародного бізнесу.

В даному сенсі виживання передбачає створення достатнього запасу стійкості (економічної міцності) для реалізації суб'єктом міжнародного бізнесу стратегічно націлений дій, тобто рішення щодо доцільності базової стратегії ґрунтується на тісному взаємозв'язку з конкурентним станом суб'єктів міжнародного бізнесу і визначенні зазначених інтегральних показників. Спираючись на загальну методологію дослідження потенціалу Л. Лігоненко [3, с. 25], модель оцінки потенційних можливостей розвитку суб'єкту міжнародного бізнесу, за якою загальний інтегральний показник потенціалу виживання розраховується за формулою:

$$I_{sp} = \sqrt[3]{I_{ep} \times I_b \times I_{po}}, \tag{3.3}$$

де I_{sp} – інтегральний показник потенціалу виживання;

I_{ep} – інтегральний показник ефективності управління економічним потенціалом;

I_b – інтегральний показник впливу зовнішнього середовища на діяльність суб'єкту міжнародного бізнесу;

I_{po} – інтегральний показник наявності перспектив і можливостей розвиткусуб'єкту.

Для діагностики рівня управління потенціалом виживання роз роблено відповідну шкалу оцінювання (рис. 1).

Стан економічного потенціалу суб'єкту міжнародного бізнесу має бути описаний через адекватну систему збалансованих показників, які охоплюють увесь спектр складових ресурсів підприємства в розрізі, як зазначалося в попередньому пункті роботи, наступних функціональних блоків: фінансовий потенціал, управлінський потенціал, кадровий потенціал, маркетинговий та матеріально-технічний. Інтегральний показник ефективності управління економічним потенціалом суб'єкту міжнародного бізнесу запропоновано розраховувати за формулою:

$$I_{er} = \sqrt[3]{I_f \times d_f + I_m \times d_m + I_u \times d_u + I_k \times d_k + I_{mt} \times d_{mt}}, \quad (3.4)$$

де *If, Im, Iu, Ik, Imt* – інтегральний показник фінансового, маркетингового, управлінського, кадрового, матеріально-технічного потенціалу;

df, dm, du, dk, dmt – значимість фінансового, маркетингового, управлінського, кадрового, матеріально-технічного потенціалу.

Шкала оцінювання рівня управління економічним потенціалом суб'єкту міжнародного бізнесу наведена в (рис. 1).

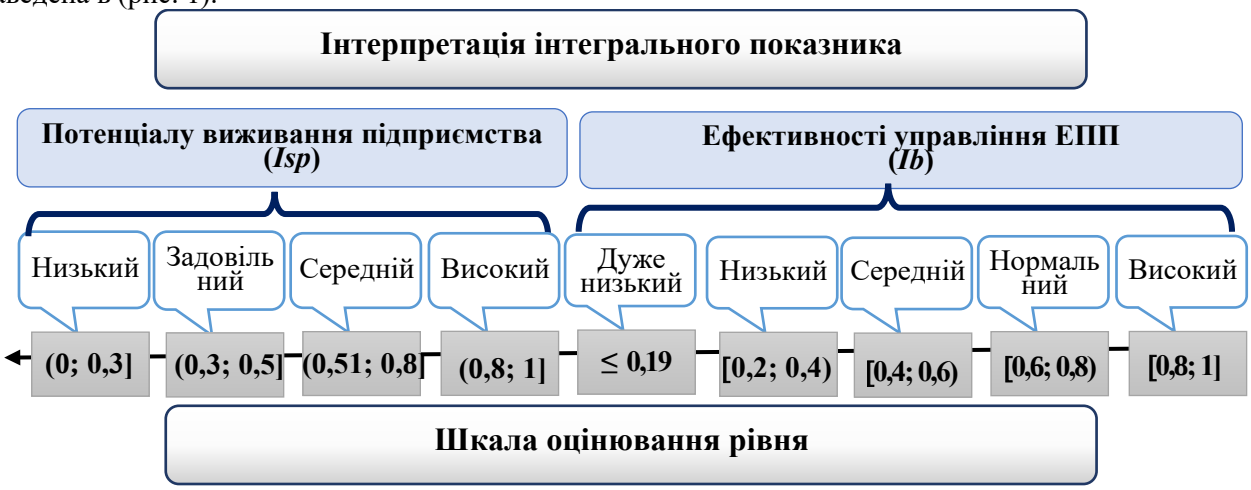

Рис. 1. Шкала оцінювання інтегрального показника потенціалу виживання та рівня ефективності управління економічним потенціалом суб'єкту міжнародного бізнесу

Джерело: побудовано автором

Наступним етапом в процесі розробки стратегії діяльності суб'єкту міжнародного бізнесу є розрахунок інтегрального коефіцієнта впливу зовнішнього середовища (діапазон від 0 до 5) на діяльність суб'єкту міжнародного бізнесу за формулою:

$$I_b = \frac{\sum \delta_{kj} \times \frac{\varepsilon_k}{max \sum \delta_{kj} \times \varepsilon_k} + \sum \psi_{pj} \times \frac{\varepsilon_p}{max \sum \psi_{pj} \times \varepsilon_p}}{2}, \quad (2)$$

де δkj – значимість j-го фактору у відповідній групі факторів зовнішнього середовища непрямого впливу (kj); εk – експертна оцінка впливу j-го фактору непрямого впливу на галузь (1 – низький вплив; 5 – високий вплив); ψpj – значимість j-го фактору у відповідній групі факторів зовнішнього середовища прямого впливу (pj); εp – експертна оцінка впливу j-го фактору прямого впливу на суб'єкт міжнародного бізнесу (1 – низький вплив; 5 – високий вплив); $max \sum \delta_{kj} \times \varepsilon_k$ – максимальна оцінка впливу j-го фактору прямого впливу на галузь; $max \sum \psi_{pj} \times \varepsilon_p$ – максимальна оцінка впливу j-го фактору непрямого впливу на суб'єкт міжнародного бізнесу.

Даний показник може використовуватися топ-менеджерами не тільки для визначення потенціалу виживання суб'єкту міжнародного бізнесу, а й для формування загальних висновків щодо формування або зміни стратегії його діяльності.

В процесі розрахунку інтегрального показника наявності перспектив і можливостей розвитку підприємства можливостей розвитку суб'єкту міжнародного бізнесу слід дослідити:

перспективи розвитку обсягів виробничої діяльності;

перспективи удосконалення товарних ресурсів,

перспективи поліпшення матеріально-технічної бази суб'єкту міжнародного бізнесу,

перспективи розвитку фінансових ресурсів суб'єкту міжнародного бізнесу.

Ці одиночні напрями дослідження перспектив і можливостей в тій чи іншій мірі впливають на загальну оцінку можливостей суб'єкту міжнародного бізнесу. Оцінка коефіцієнта значимості кожного складового елементу окремого перспективного напряму здійснюється за допомогою рангової шкали (табл. 3.3) [3].

Інтегральний показник оцінки перспектив розвитку суб'єкту міжнародного бізнесу пропонується розраховувати за формулою:

$$I_{po} = \sum \frac{\mu x_{pj} \times \varpi\sigma_{pj} + \mu x_{trj} \times \varpi\sigma_{trj} + \mu x_{mtj} \times \varpi\sigma_{mtj} + \mu x_{frj} \times \varpi\sigma_{frj}}{\eta_{pj} + \eta_{trj} + \eta_{mtj} + \eta_{frj}}, \quad (3)$$

де $\mu x_{pj,trj,mtj,trj}$ – ступінь досягнення j-м фактором максимального значення у групі факторів перспектив розвитку обсягів діяльності, удосконалення товарних ресурсів, поліпшення матеріально-технічної бази та фінансових ресурсів суб'єкту міжнародного бізнесу; $\varpi\sigma_{pj,trj,mtj,trj}$ – ступінь впливу j-го фактору на перспективу розвитку суб'єкту міжнародного бізнесу за групою факторів перспектив розвитку обсягів виробничої діяльності, вдосконалення товарних ресурсів, матеріально-технічної бази та фінансових ресурсів суб'єкту міжнародного бізнесу; $\eta_{pj,trj,mtj,trj}$ – значимість j-х факторів за групою факторів перспектив розвитку обсягів виробничої діяльності, вдосконалення товарних ресурсів, матеріально-технічної бази та фінансових ресурсів суб'єкту міжнародного бізнесу.

Тип загальної стратегії розвитку суб'єкту міжнародного бізнесу визначатиметься через побудову стратегічної матриці, в основі якої базові стратегії: зростання, стабілізації, обмеженого зростання, скорочення або перебудови (рис. 2).

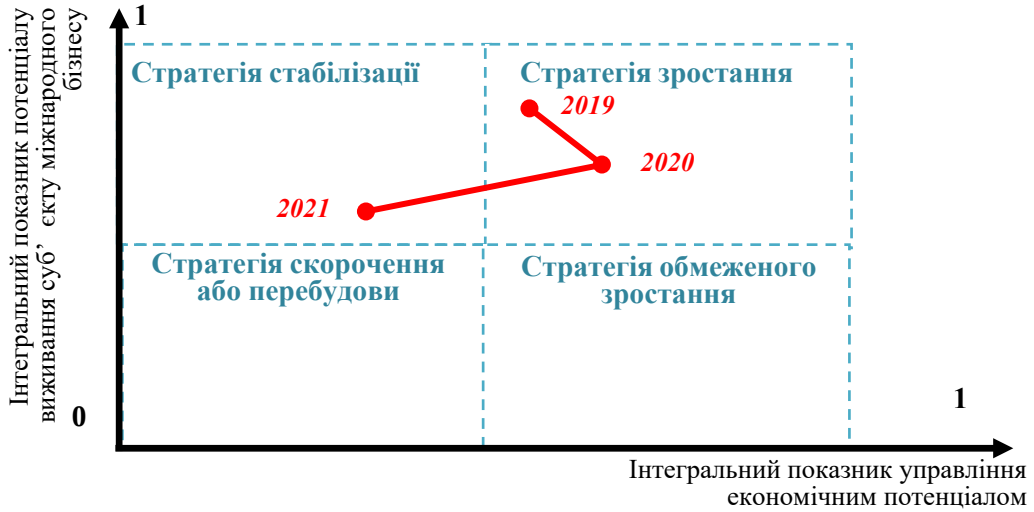

Рис.2. Вибір базової стратегії для ПрАТ «Калинівський машинобудівний завод»
Джерело: побудовано автором на основі [4]

Відповідно до розрахунків в 2021 роках ПрАТ «Калинівський машинобудівний завод» пропонується реалізувати стратегію стабілізації, що передбачає вирівнювання показників з їхнім наступним підвищенням і переходом до стратегії росту. При реалізації стратегії стабілізації цілі встановлюються «від досягнутого» і коректуються при зміні (наприклад, інфляції). В цілому керівництво товариства задоволене станом організації та буде дотримуватися впровадженої стратегії, оскільки орієнтація на неї залишається найпростішим і найменш ризикованим шляхом подальшого освоєння ринку.

На основі викладеного можна стверджувати, що правильний підхід до вибору стратегії управління економічним потенціалом суб'єкту міжнародного бізнесу обумовлює ефективний розвиток господарської діяльності суб'єкту міжнародного бізнесу в умовах мінливого конкурентного середовища, а запропонована методика допоможе вибрати їх альтернативні варіанти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фролова Л. В. Механізми логістичного управління торговельним підприємством: монографія; ДонДУЕТ ім. М.Туган-Барановського. Донецьк, 2005. 322 с.

2. Ільчук О. О. Формування основних напрямів стратегічного управління економічним

потенціалом підприємств торгівлі. *Наук. вісн. НЛТУ України.* Львів, 2011. Вип. 21.1. С. 149–153.

3.Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. К.: КНЕУ, 2018. 580 с.

4. Офіційний сайт ПрАТ «Калинівський машинобудівний завод». URL: https://kmbp.com.ua/pro-nas/finansova-informatsiia

Савченко Марина Василівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: m_savchenko@donnu.edu.ua

Шкурат Марія Євгенівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: m.shkurat@donnu.edu.ua

Savchenko Maryna V., doctor of economics, Professor, Head of the Department of International Economic Relations, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: m_savchenko@donnu.edu.ua

Shkurat Maria Y., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: m.shkurat@donnu.edu.ua

УДК 379.85

К. Р. Свистунова
М. Ю. Глізнуца
П. Г. Перерва

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АГРОТУРИЗМУ ЯК ЕКОНОМІЧНОГО ФАКТОРУ РОЗВИТКУ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Доповідь присвячена актуальній проблемі економічного розвитку на основі підвищення ролі і потенціалу туризму, зокрема сільського, як фактору піднесення економічного стану сільських регіонів України. Також авторами дано оцінку стану цієї сфери бізнесу, розкрито аспекти проблем та перспектив її розвитку. Визначено основні фактори, які впливають на рівень потенціалу агротуризму.*

Ключові слова: економіка, туристичний бізнес, агротуризм, потенціал, державна підтримка, регіони.

RESEARCH OF ECONOMIC CONTENT OF THE TERM "OUTSOURCING OF DIGITAL SERVICES"

Abstract. *The report is devoted to the current problem of economic development based on increasing the role and potential of tourism, in particular rural, as a factor in raising the economic condition of rural regions of Ukraine. The authors also assess the state of this area of business, reveal aspects of the problems and prospects for its development. The main factors influencing the level of agritourism potential are identified.*

Key words: economy, tourism business, rural tourism, potential, state support, regions.

Агротуризм представляє собою особливий вид туризму, що об'єднує форми організованого та неорганізованого відпочинку туристів у сільській місцевості з метою залучення до сільської природи, знайомства із сільським способом життя, з традиціями ведення сільського господарства (на професійному та непрофесійному рівні). В цьому випадку приплив туристів у сільську місцевість пояснюється їх дійсним бажанням провести вільний час на лоні агроландшафтів, відчути специфіку сільського побуту та організації дозвілля, навчитися спілкуватися та навіть працювати разом із сільськими жителями.

Аналіз наукової літератури дозволив виділити приклади трактування поняття агротуризму [1-19]:

а) агротуризм – подорож і відпочинок городян на сільських територіях у гостьових будинках, створених сільською сім'єю, що має власну сільську територію та розташовану на ній садибу, що представляє загалом фермерське господарство. Саме сільська сім'я в даному випадку забезпечує проживання, харчування та знайомство з місцевими сільськими пам'ятками [11];

б) агротуризм – подорож поза містом в межах території з мінімальною чисельністю населення;

в) агротуризм – галузь туристичного бізнесу, головною особливістю якого є рекреаційні види діяльності на природі, наприклад, фотографування та спостереження за природою, риболовля та полювання, спортивна та пригодницька діяльність;

г) агротуризм – це комплекс різних послуг, що включають проживання, організацію туристичних походів, що передбачає безпосередню участь туриста в житті сільського населення [9];

д) агротуризм – це цілеспрямована подорож туристів на сільській території, що включає низку таких послуг як: відпочинок, проживання, організація екскурсійного обслуговування та спортивних заходів, а також цілий ряд активних видів туризму. Таким чином, сільський туризм – це спеціалізований вид туризму, що включає елементи організованого та неорганізованого відпочинку мандрівників на сільській території з метою їх залучення до місцевої природи, способу життя населення та ознайомлення з місцевими етнокультурними.

Сьогодні сільський туризм у світі має величезний потенціал. Так у розвинених Європейських країнах сільський туризм за популярністю посідає друге місце після курортного. Частка доходів від сільського туризму перевищує 25%. У сегменті сільського туризму зосереджено до 15% місць розміщення. У цьому прямі туристські витрати на сільському туризмі перевищують 50 млрд. $, а загальний ефект економіки сільській місцевості становить понад 70 млрд. $. [1, 7, 9]. Україна має унікальні природно-кліматичні та культурно-історичні особливості, що дозволяють розвивати

практично всі популярні види туризму, одним з яких є агротуризм. Частка агротуризму в Україні поки що невелика і на сьогоднішній день, за даними українського управління туризму, становить 1,5–2%. Проте в Україні є всі передумови розвитку цього виду туризму. Сільський туризм є не просто галуззю туристичної індустрії, але виконує такі важливі соціально-економічні функції [2]:

- створення привабливих робочих місць, у тому числі для сільської молоді та жінок;
- облаштування сільських територій;
- комплексне використання природних та культурних потенціалів не урбанізованих територій.

Агротуризм як окремий вид туристичного бізнесу має свої особливості організації [1, 2, 5, 13]:

а) агротуризм умовно є одним з найбільш економічних видів туристичного бізнесу, в якому, як правило, немає особливих витрат на утримання штату співробітників, немає великого господарства, лише невеликі витрати на сезонний ремонт та різноманітних робіт;

б) ресурсна база та сама специфіка агротуризму обумовлює можливість створення тихої та затишної атмосфери, тобто клієнт не турист, а гість. Це дозволяє формувати постійну клієнтуру, яка вибирає відпочинок у сільській місцевості щороку;

в) відносна безпека інвестицій, що вкладаються в сільському туризмі, тому що тут інвестиції для господаря будуть здійснюватися у власну справу. Однак, якщо йдеться про позикові кошти, необхідно проводити оцінку ризиків для того, щоб забезпечити завантаження та ефективне використання інфраструктури;

г) основним напрямком забезпечення ефективного функціонування сільського гостьового господарства є співвідношення «ціна-якість», яке або дозволяє утримувати конкурентоспроможні ціни щодо низькі ціни, або обґрунтовувати підвищення ціни рахунок поліпшення якості. Ціновий фактор є одним із найважливіших при формуванні споживчого попиту. Якщо ціна за послуги гостьового будинку буде конкурентоспроможною, а умови проживання та харчування будуть на гідному рівні для даної ціни, то немає підстав вважати, що запропоновані послуги не матимуть попиту.

Існування та функціонування туризму безпосередньо залежить від рівня розвитку регіону та його територіальних утворень, особливо не урбанізованих територій. Основними суб'єктами економіки є міста та сільські населені пункти. Дотримання балансу розвитку міст та сіл визначається необхідністю раціонального розміщення трудових ресурсів. У разі приросту населення цей процес відбувається природним чином, і дозволяється шляхом міграції частини сільського населення міста. Але за умов, коли відбувається руйнація природного ходу відтворення населення, найважливішим із завдань стає збереження демографічного потенціалу села. Ціль економічного розвитку – підвищення сукупного потенціалу національної економіки країни. У свою чергу, економічний потенціал визначає можливий економічний результат від використання всіх видів ресурсів, і насамперед передбачає взаємовигідне співробітництво між містом та селом.

З огляду на те, що історично село було постачальником не лише продовольчих товарів та сировини, а й трудових ресурсів, необхідно вжити практичних заходів щодо відновлення демографічного потенціалу села, який багато в чому визначається розвитком територіальних та організаційно-правових форм функціонування системи «ферма – подвір'я – кооператив ». У зв'язку з переходом до ринкових відносин суттєво змінилися умови фінансово-господарської діяльності на селі. Особливо це торкнулося територіально віддалених не урбанізованих територій. Як і раніше, відбувається скорочення чисельності сільського населення, за п'ять останніх років воно скоротилося майже на 3%. Безробіття у значній частині віддалених поселень вже кілька років перевищує критичний рівень 12%, нею охоплено досить велику кількість сільських мешканців [1, 3, 18].

Збереження в сільських поселеннях близько 15% населення з доходами в два і більше рази нижче за межі бідності створює реальну загрозу стабільності в сільському соціумі. Натуральні доходи більшості особистих підсобних господарств забезпечують лише необхідний мінімум харчування, але не вирішують проблему грошових надходжень та забезпечення рівня життя. Вихід із становища бачиться в організації різних видів несільськогосподарської діяльності. Це – розвиток сільського туризму, відродження народних промислів, створення сільській місцевості підприємств із переробки сільськогосподарської продукції і на випуску товарів широкого споживання, вирощування екологічно чистої продукції та інших [1, 2, 16].

Крім забезпечення зайнятості розвиток сільського туризму на не урбанізованих територіях вирішує низку завдань загально регіонального та національного значення, серед них:

- збереження малих населених поселень, а значить і самобутнього сільського побуту;
- поліпшення умов життя сільського населення;

- підвищення реальних доходів сільських жителів;
- закріплення молоді на селі за рахунок створення нових робочих місць у цій сфері;
- стимулювання вивчення народних звичаїв, обрядів та традицій;
- відродження та пропаганда традиційних цінностей та способу життя селян;
- можливість збуту продукції особистих підсобних господарств;
- розвиток народних промислів та ремесл на не урбанізованих територіях;
- регламентування використання природних об'єктів, що зберігає навколишнє середовище;
- збереження культурної та історичної спадщини не урбанізованих територій.

Однак очевидно, що існують комплексні проблеми у сфері розвитку даного виду туризму, які мають гострий та системний характер. Існуючих проблем набагато більше, ніж передумов для поступального розвитку цього напряму туристичного ринку України. Для їх вирішення необхідні новий підхід та програмно-цільовий метод, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність сільських не урбанізованих територій, задовольнити зростаючий попит на якісні туристські послуги та забезпечити умови для сталого розвитку туризму на селі. Таким чином, аналіз свідчить, що сільський туризм нині має величезний потенціал у розвитку сільських територій. Реалізація даного потенціалу залежить, насамперед, від вирішення проблем, що перешкоджають розвитку агротуризму, розв'язання цих проблем є насамперед прерогативою органів державної влади та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грехов Д.В., Юрченко А.В. Сельский туризм и его роль в развитии экономики государства и региона // *Экономика и управление: теория и практика*. Ярославль: Канцлер, 2018. С.49-60.
2. Полякова И.Л., Григорьева М.П. Сельский туризм: классификации и особенности организации // *Сервис в России и за рубежом*. 2017. №5 (75). С.31-41.
3. Перерва П.Г., Глізнуца М.Ю. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.
4. Волченко А.С., Перерва П.Г. Перспективы развития туризма впечатлений в Харьковской области // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки: зб. тез доп. міжн. наук.-практ. конф. Ч1. Рівне: НУВГП, 2020. С.240-243.
5. Приходько Е.Г., Перерва П.Г. Маркетинг вражень в індустрії туристичного бізнесу // Управлінська діяльність: досвід, тенденції та перспективи : матеріали 3-ї Всеукр. наук.-практ. конф. Харків : ХНУБА, 2021.
6. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobielieva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 2 (10), ч. 2. С. 144-149. doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-2(10)-144-149
7. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А., Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия // *Вестник НТУ "ХПИ" : сб. науч. тр.* Харьков: НТУ "ХПИ", 2009. №36-1. С. 12-22.
8. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
9. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТ У «ХПІ»(екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ". 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
10. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // *Problems and Perspectives in Management.* 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38. doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.03
11. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998.- 267с.
12. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.
13. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // *Вісник НТУ "ХПІ".* Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.
14. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
15. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38. doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.03
16. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.
17. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
18. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.242с.
19. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial].– Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019. 689 p.

Свистунова Карина Русланівна – студентка Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: Karyna.Svystunova@emmb.khpi.edu.ua

Глізнуца Марина Юріївна – канд.екон.наук, доцент кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: Maryna.Gliznutsa@khpi.edu.ua

Перерва Петро Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Svistunova, Karina Ruslanovna – student of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: Karyna.Svystunova@emmb.khpi.edu.ua

Gliznutsa Marina Yuriyivna – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: Maryna.Gliznutsa@khpi.edu.ua

Pererva Petro Gryhorovych – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

УДК 657

Т. М. Сторожук

ОБЛІК І ЗВІТНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Державний податковий університет

Анотація. *У роботі досліджено місце, значення та завдання бухгалтерського обліку і звітності в управлінні потенціалом підприємства для забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання, зокрема та національної економіки в цілому.*

Ключові слова: управління, оточуюче середовище, економічний потенціал, розвиток, облік, звітність.

Accounting and reporting in the management of enterprise potential

Abstract: *The paper examines the place, importance and objectives of accounting and reporting in the management of the potential of the enterprise to ensure sustainable development of economic entities, in particular and the national economy as a whole.*

Keywords: management, environment, economic potential, development, accounting, reporting.

Побудова ефективної системи *управління підприємством* сьогодні є ключовою діяльністю будь-якого суб'єкта господарювання. Сьогоднішні умови господарювання потребують нових підходів до управління суб'єкта господарювання і вимагають створення відповідного потребам масиву даних і застосування різних складних методик розрахунку показників та комп'ютерних програм обробки інформації. Основою інформаційного забезпечення будь-яких внутрішніх і зовнішніх користувачів про діяльність суб'єкта господарювання є, перш за все, бухгалтерський облік і звітність, як найбільш надійні, достовірні та підтверджені джерела.

Важливою складовою управління підприємством є управління його потенціалом. Основна мета управління потенціалом підприємства – це формування, збереження, ефективне використання і розвиток та збільшення його обсягів, враховуючи визначену стратегію суб'єкта господарювання та умови діяльності для забезпечення стійкого розвитку. «Управління розвитком економічного потенціалу підприємства повинно бути націлене на виявлення і подальше використання резервів потенціалу та пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності суб'єкту господарювання» [1, с. 48].

Значення інформації в житті і діяльності господарюючих суб'єктів значно збільшилося і продовжує зростати. Постійно зростають витрати на збирання, зберігання, обробку та передачу інформації. Також збільшується їхня питома вага у витратах виробництва та загальних витратах діяльності суб'єктів господарювання. В сучасних умовах господарювання інформація усе дедалі більше набуває ознак товару і вислів: «Хто володіє інформацію, то володіє усім (або світом)» є особливо актуальною. «Таким чином, інформація фактично визнана елементом виробництва і є невід'ємною складовою частиною економічного потенціалу підприємства. Причому вона має не допоміжну роль, а виконує сполучну функцію у відношенні інших елементів економічного потенціалу, поєднуючи їх як єдине ціле» [2, с.37]. Погоджуючись з авторами, варто додати, що інформація не просто не відіграє другорядної ролі, а є основою діяльності, домінантою визначення потенціалу суб'єктів господарювання, стратегії їх розвитку та безпосередньо складовою потенціалу.

Автори визначають потенціал підприємства як складну, динамічну, поліструктурну систему - агломерацію, яка має певні закономірності розвитку, від уміння використати які вирішальною мірою залежить ефективність економіки, темпи та якість її зростання [2, с.14].

Оскільки засобом збереження потенціалу підприємства виступають різного роду та виду ресурси, які можуть бути використані в подальшій діяльності для досягнення цілей суб'єктів господарювання, то сумарний обсяг матеріальних, фінансових, людських та інших ресурсів підприємства представляють собою потенціал.

Завдання обліку в цьому напрямку полягає у:

- визначенні реальних можливостей підприємства (організації, установи) в сфері його діяльності з виділенням реалізованих та нереалізованих з будь-яких причин можливостей, явних і скритих; можливих і поки що неможливих тощо;

- визначенні кількісного та сумарного обсягу матеріальних, фінансових, людських та інших ресурсів підприємства загального та в розрізі видів, наявних (залучених у виробництво та резервних (не залучених підготовлених та не підготовлених для використання у діяльності підприємства (організації, установи), в тому числі скритих) як складових загального потенціалу підприємства;
- встановленні структури економічного потенціалу підприємства на даний момент та в майбутньому відповідно до визначеної стратегії та мети і завдань діяльності суб'єкта господарювання;
- здійсненні постійного моніторингу змін різного роду ресурсів підприємства, а відповідно і потенціалу підприємства (організації, установи) за допомогою здійснення оперативного обліку та управлінської звітності.

«Однак використовувані в виробництві методики інформаційного забезпечення процесу управління часто не спроможні надати достовірні дані про стан виробництва і не розраховані на високу оперативність, тому що базуються на системі фінансового обліку» [3, с.31-32]. Сучасні, навіть повністю автоматизовані, системи обліку інформації не вирішують повністю всі проблеми оперативного забезпечення управління необхідною інформацією. Вони дозволяють лише прискорити процес її одержання та розширити аналітику. Тому вирішення питання оперативного забезпечення різних рівнів керівництва підприємства достовірною управлінською оперативною інформацією є одним з пріоритетних завдань для збереження та примноження потенціалу господарюючих суб'єктів. Організована належним чином обліково – інформаційна система підприємства дає можливість своєчасно реагувати на незаплановані зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Оскільки «управління розвитком економічного потенціалу підприємства повинно бути націлене на виявлення і подальше використання резервів потенціалу та пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності суб'єкту господарювання» [1, с. 48], то завдання обліку полягає не тільки в збереженні наявного потенціалу, але, разом з аналізом, вишукувати резерви та слідкувати за їх ефективним використанням. Обліково-аналітична робота має бути націлена на розвиток існуючого потенціалу суб'єкту господарювання та його примноження.

Потенціал підприємства представляє собою поєднання наявних різноманітних ресурсів, які знаходяться в розпорядженні підприємства і від яких підприємство чекає одержання вигід та створені (одержані ресурси) на основі виникнення зобов'язань.

Створення потенціалу підприємства може здійснюватися двома шляхами:

1. потенціал створений власними зусиллями учасників підприємства;
2. потенціал створений за рахунок вкладень зовнішніх учасників.

В сучасних умовах господарювання при значній динамічності та мінливості внутрішнього та зовнішнього середовища виникає необхідність забезпечення гнучкості потенціалу суб'єкту господарювання до впливу різноманітних факторів, оперативної його адаптації до оточуючого середовища для створення умов стабільної діяльності підприємств (організацій, установ). Одним із факторів досягнення такої гнучкості є організація оперативного управлінського обліку, стратегічного управлінського обліку, обліку та аналізу зовнішніх факторів впливу тощо. Інформаційна система суб'єкта господарювання має бути сформована таким чином, щоб автоматично відображати заплановані факти господарського життя та своєчасно реагувати на незаплановані зміни оточуючого внутрішнього та зовнішнього середовища.

Формування адекватної вимогам часу системи обліку та звітності дозволить не лише правильно визначити та зберегти потенціал суб'єкта, але його розвивати і збільшувати, покращувати управління його складовими та підвищувати ефективність використання економічного потенціалу підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жидков О. І., Ажаман І.А. Концептуальні аспекти управління потенціалом підприємства на маркетингових засадах. *Економіка та держава*. № 2.2021. С.47-52.
2. Кузнєцова Т. В., Красовська Ю. В., Подлевська О. М. Управління потенціалом підприємства: Навчальний посібник. Рівне:НУВГП, 2017. 196 с.
3. Шепель Т. П. Роль і місце управлінської звітності в підвищенні ефективності функціонування підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. № 16. 2018. С.31-34.

Сторожук Тетяна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та консалтингу, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: stevan@ukr.net.

Storozhuk Tetyana M., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Consulting, State Tax University, Irpin, e-mail: stevan@ukr.net

УДК 005:631.15/16:338.124.4

К. В. Сухецька

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНТИСИПАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УПРАВЛІННЯ В АНТИКРИЗОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Уманський національний університет садівництва

Анотація: *У статті висвітлено та досліджено особливості використання антисипативного потенціалу на аграрних підприємствах України. Проаналізовано основні визначення поняття "антисипативний потенціал", наведено головні складові антисипативного потенціалу для подолання різного виду криз.*

Ключові слова: антисипативний потенціал; антикризове управління; аграрний сектор; криза; потенціал.

PECULIARITIES OF USING ANTISPATIVE POTENTIAL OF MANAGEMENT IN ANTI-CRISIS MANAGEMENT AT AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract: *The article highlights and investigates the peculiarities of the use of anticipatory potential in agricultural enterprises of Ukraine. The main definitions of the concept of "antisipative potential" are analyzed, the main components of antisipative potential for overcoming different types of crises are given.*

Keywords: antisipative potential; crisis management; agricultural sector; crisis; potential.

Аграрний сектор є важливою складовою економічного добробуту України. Проте, його стан характеризується істотними системними проблемами, що проявляються в розбалансованості зв’язків та порушенні організаційно-економічних відносин. На діяльність аграрних підприємств прямим чи опосередкованим чином впливають зовнішні та внутрішні чинники, які стають причиною виникнення криз.

Залежно від виду кризи на підприємстві змінюються акценти антикризового управління в частині використання ним антисипативного потенціалу для подолання кризових явищ. Ефективність такого управління напряму залежить від процесів формування необхідної структури та змістовного наповнення складових антисипативного потенціалу, а також від можливості трансформації цих складових відповідно до поточних вимог антикризового управління.

Потенціал підприємства – це не тільки наявні для використання ресурси та можливості підприємства, це й здатність підприємства ефективно їх використовувати. Неповне та невміле застосування ресурсів підприємства може привести його до нульових прибутків та до банкрутства. Тому вірне використання та оцінка складу потенціалу підприємства є досить важливим для подальшого його ефективного функціонування.

Аналіз останніх наукових досліджень показав, що впродовж десятиліть поняття потенціал досить різноманітно трактувалось багатьма вченими, такими як Должанський І.З., Грещак М.Г., Гришко В.А., Іщук С., Краснокутська Н.С., Лапин Е.В., Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. та багатьма іншими.

Щодо досліджень проблем антикризового управління аграрними підприємствами в подолані кризових явищ, питаннями формування та використання можливостей антисипативного потенціалу в цьому управлінні займалися такі вітчизняні науковці: О. Дмитренко, А. Градов, С. Беляєв, Г. Іванов, Л. Масловська, А. Ковальов та інші.

Антикризове управління аграрних підприємств буде ефективне тоді, коли, крім технологій та інструментів цього управління, буде також застосовуватися сформований антисипативний потенціал, що є ресурсним підґрунтям для прийняття управлінських рішень в умовах кризи.

Для чіткого розуміння поняття "антисипативний потенціал" було досліджено трактування цього поняття різними авторами (табл.1).

Підсумовуючи вище наведені трактування поняття "антисипативний потенціал" можна зробити висновок, що їх об’єднують спільні ознаки: наявність потенційних можливостей та здатність підприємства протистояти кризовим явищам. Підтримуючи думку науковців, вважаємо, що дані ознаки повинні бути ключовими у визначенні антисипативного потенціалу.

Таблиця 1

Трактування поняття "антисипативний потенціал"

Автор	Сутність визначення
Н. Зарубєєва	Здатність протистояти кризам шляхом використання наявних можливостей [1, с.96].
Г. Ортіна	Здатність і можливість подолати економічну кризу через застосування державних і недержавних форм і механізмів регулювання процесів обігу промислової продукції, капіталів та факторів виробництва [2, с. 82].
І. Шварц	Здатність виробничої економічної системи протистояти реальним і потенційним кризовим явищам у функціонуванні, зберігаючи при цьому тенденцію до сталого розвитку [3, с. 20].
Т. Булович	Сукупність відпрацьованої, досконалої технології, сучасного обладнання, висококваліфікованих працівників, досконалої системи взаємозв'язків із постачальниками та споживачами [4, с. 65].
С. Адонін	Наявність у підприємства ресурсів та можливості їх відновлення [5, с. 20].

**побудовано автором за матеріалами [1-5]*

Продовжуючи дослідження антисипативного потенціалу буде доцільно проаналізувати його умовний поділ на об'єктні та суб'єктні складові (рис.1).

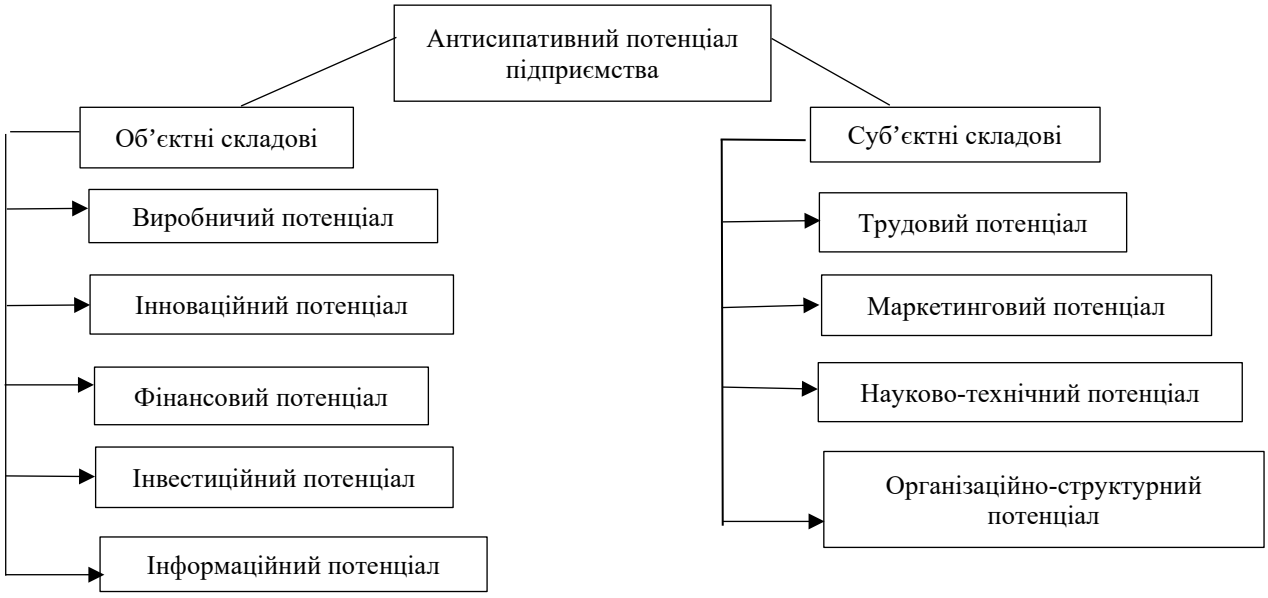

Рис. 1. Складові антисипативного потенціалу аграрного підприємства
**побудовано автором за матеріалами [6, с.144]*

Отже, з рисунку 1 видно, що антисипативний потенціал включає в себе багато інших складників, які певним чином впливають на потенціал аграрного підприємства в цілому.

Також варто зазначити те, що аграрні підприємства для подолання різних видів криз можуть використовувати складові антисипативного потенціалу в антикризовому управлінні, які наведені в таблиці 2.

Таким чином, було визначено основні особливості використання антисипативного потенціалу залежно від виду кризи, що виникла на підприємстві. Сформовано наповнення антисипативного потенціалу відповідно до сфери виникнення кризи.

Таблиця 2

Складові антисипативного потенціалу в антикризовому управлінні для подолання різних видів криз на підприємстві

Вид кризи	Складові антисипативного потенціалу										
	фінансова	інноваційна	трудова	організаційно-управлінська	інвестиційна	інформаційна	маркетингова	виробнича	науково-технічна	логістична	ресурсна
Економічна	+	+/-	+	+	+/-	+	+	+	+/-	+	+
Фінансова	+	+/-	+	+	-	+	+	+	+/-	+	+
Соціальна	+	-	+	+	-	+	-	+/-	-	-	+/-
Інформаційна	+	+/-	+/-	+/-	+	+	-	+/-	+	-	+/-
Організаційно-управлінська	+	+/-	+	+	-	+	+	+/-	+/-	+/-	+/-
Виробничо-технічна	+	+	+	+	+/-	+	+	+	+	+/-	+
Збуту	+	+/-	+	+	-	+	+	+	+/-	+	+
Постачання	+	+/-	+	+	+/-	+	+	+	+/-	+	+

* *побудовано автором за матеріалами [7, с.103]*

+ – використовується повністю; +/– частково використовується, або ж використовується за певних умов; – майже не використовується, або ж не використовується взагалі

Результатом дослідження є узагальнення використання складових антисипативного потенціалу в антикризовому управлінні для подолання різних видів криз за сферою виникнення на підприємстві та впливу на антикризове управління видів криз за іншими класифікаційними ознаками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зарубєєва Н. Оцінка антикризового потенціалу коксохімічного підприємства на основі аналізу його стану з використанням нечіткої логіки. Економічний аналіз. 2010. №5. С. 95-99.
2. Ортіна Г.В. Антикризовий потенціал реального сектора економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2013. №18. С.81-84
3. Шварц І.В. Механізм забезпечення ефективності антикризового управління підприємством: автореферат канд. екон. наук: 08.00.04. Хмельницький, 2008, 20 с.
4. Булович Т.В. Санаційний потенціал як передумова виживання підприємства. Сталий розвиток України. 2010. №2. С.64-68.
5. Адонін С. Теоретичні підходи до побудови системи антикризового управління підприємством. Економічний аналіз. 2011. Вип. 8. Ч.2. С. 19-22.
6. Бабій І.В. Оцінка конкурентного потенціалу в механізмі антикризового управління машинобудівними підприємствами. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/479/1/5_2_6.pdf (дата звернення 16.02.2022)
7. Шатайло, О. А. (2019). Особливості використання антикризового потенціалу в антикризовому управлінні на підприємстві. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування, (2(88), 98–105.

Сухецька Крістіна Вікторівна, аспірантка, 1 курс, факультету менеджменту, Уманський національний університет садівництва, Умань, e-mail: suheckaakristina@gmail.com

Sukhetska Kristina V. – postgraduate, 1 course, Faculty of Management, Uman National University of Horticulture, Uman, e-mail: suheckaakristina@gmail.com

УДК 338.2

О. І. Товажнянська
П. Г. Перерва

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Досліджено та виокремлено систему факторів впливу на рівень фінансової стійкості промислового підприємства. З позицій комплексного підходу представлено та коротко проаналізовано систему факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства. Виділено окремі групи зазначених факторів, показано можливість їх взаємовпливу, взаємодії та взаємопроникнення.*

Ключові слова: фінансова стійкість; підприємство; група факторів; сукупність систематизація.

CLASSIFICATION OF FACTORS OF INFLUENCE ON FINANCIAL STABILITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

Abstract. *The system of factors influencing the level of financial stability of an industrial enterprise is studied and singled out. From the standpoint of an integrated approach, a system of factors influencing the financial stability of the enterprise is presented and briefly analyzed. Separate groups of the specified factors are allocated, possibility of their mutual influence, interaction and interpenetration is shown.*

Keywords: financial stability; enterprise; group of factors; set of systematization.

Виробнича діяльність будь-якого підприємства може бути представлена як система взаємопов'язаних процесів, які, у свою чергу, залежать від впливу на них різних факторів [2]. Зауважимо, що ці фактори виявляються і існують, як правило, у взаємодії, взаємопроникненні, у різноспрямованості, що тягне за собою їх більший чи менший вплив на результати виробничої, у тому числі фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання. Найважливішим показником (елементом) стабільного функціонування підприємства та його конкурентоспроможності [1], як відомо, є його фінансова стійкість. Звідси об'єктивно виникає проблема, як мінімум, виявлення та систематизації факторів, що впливають на зазначений вище показник, а саме – фінансову стійкість підприємства. Звичайно, цілком можливо розрахувати загальновідомі показники фінансової стійкості (коефіцієнт незалежності, коефіцієнт інвестування, коефіцієнт співвідношення власних та залучених коштів, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів та ряд інших) [3]. Проте, на думку автора, такий аналіз буде недостатньо повним, якщо не враховувати впливу на діяльність підприємства цілої сукупності факторів, що мають не лише фінансовий, а й інший характер. Здавалося б, що на фінансову стійкість підприємства вирішальний вплив мають фактори суто фінансової природи, перелічені автором вище, проте, на нашу думку, такий підхід буде недостатньо повним і адекватним сучасним умовам господарювання. 7 З позицій комплексного підходу до визначення системи факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, автор пропонує подану нижче класифікацію зазначених факторів. Так, з погляду просторового розвитку (або територіального оточення) підприємства, слід виділити групу внутрішніх та зовнішніх факторів (або фактори внутрішнього та зовнішнього середовища). З тимчасової точки зору автор виділяє короткострокові, середньострокові та довгострокові фактори. Загальновідомо, що ніхто не скасовував і не відкидав роль адміністративно-управлінського персоналу у забезпеченні відповідних показників виробничої (фінансово-економічної) діяльності підприємства – звідси випливає ціла група управлінських факторів, що включають такі елементи як, наприклад, рівень компетентності та кваліфікації персоналу. Відразу зазначимо, що перераховані фактори, як зазначалося вище, виявляються у взаємодії, взаємопроникненні, тобто зазначені рівні компетентності та кваліфікації входять до групи внутрішніх факторів. При цьому рівень компетентності та кваліфікації вищих керівників та вищого управлінського персоналу (наприклад, вищої організації або відповідного міністерства) є факторами зовнішніми. Слід зазначити, що різні фактори можуть впливати на фінансову стійкість підприємства більшою чи меншою мірою. Відповідно, автор пропонує виділити групу прямих (що впливають на фінансову стійкість більшою мірою) та непрямих (що впливають на фінансову стійкість меншою мірою) факторів. Так, наприклад,

стан майна підприємства та його фінансових ресурсів можна віднести до прямих факторів, а склад та структуру своєї продукції – до непрямих. Відразу зазначимо, що дана думка автора може не співпадати з позицією того чи іншого читача, проте розподіл факторів на прямі та непрямі є цілком обґрунтованим. До цієї ж групи факторів (прямі та непрямі) цілком припустимо віднести такі елементи як галузева приналежність підприємства, структура продукції, що використовується, технологія, організація виробництва, структура управління виробництвом та інші подібні фактори. До речі, щойно перелічені фактори, що впливають на фінансову стійкість, одночасно відносяться до внутрішніх (наприклад – організація виробництва) та зовнішніх (наприклад – галузева приналежність), що в черговий раз підкреслює зазначену вище здатність їх (факторів) взаємодії та взаємопроникнення . На стан фінансової стійкості підприємства, безсумнівно, впливає група факторів, які можна позначити як статичні та динамічні (за аналогією з розміром та складом постійних та змінних витрат).

З точки зору теорії управління також слід виділити групу керованих та некерованих факторів. До речі, з позиції загальної теорії управління слід зазначити, що не можна виділити абсолютно керовані та абсолютно некеровані фактори. Наприклад, такі фактори як фінансово-кредитна, податкова, виробнича політика держави, що відноситься до групи зовнішніх факторів, одночасно є, здавалося б, фактором некерованим, проте об'єктивно існуюча система лобіювання (як явище, на наш погляд, більш негативне) та механізм зміни та вдосконалення законодавства дозволяють віднести цей фактор (чинники) якщо не до керованих, то до частково керованих. В якості окремих груп факторів, що впливають (можуть вплинути) на стан фінансової стійкості підприємства слід виділити цілком зрозумілі міжнародні, екологічні, природні, ресурсні, демографічні та інші фактори. Читач може самостійно проаналізувати зазначені групи факторів і визначити для себе до яких груп вони відносяться: до зовнішніх або внутрішніх, керованих або некерованих, прямих або непрямих, статичних або динамічних. З огляду на вищевикладене, чинники фінансової стійкості підприємства можна класифікувати за низкою основних ознак у взаємозв'язку, взаємопроникненні та взаємоперетинанні, що представлені в табл.1.

Таблиця 1

Фактори фінансової стійкості підприємства

Фактори фінансової стійкості підприємства			
Некеровані фактори		*Керовані фактори*	
Група факторів, які відтворюють незалежний від підприємства характер його фінансової стійкості	Природно-кліматичні	Група факторів, які відтворюють незалежний від підприємства характер його фінансової стійкості	Виробничо-економічні
	Соціально-економічні		Постійні та змінні
	Рівень загальноекономічного розвитку країни		Забезпеченість запасів і витрат джерелами їх формування
	Кон'юнктура ринків: збуту, сировини, капіталу		Формування нарахувань та їх виплати
	Державна податкова політика; специфіка галузі підприємства		Показники фінансового, управлінського обліку підприємства
	Коливання курсів валют		Розмір підприємства
	Ступінь державного регулювання діяльності підприємства, її характер		Політика ціноутворення
			Структура активів; структура витрат
	Нормативно-правові		Прямі та непрямі
	Статичні і динамічні		Зовнішні та внутрішні
	Загальні та специфічні		Об'єктивні та суб'єктивні
	Екологічні		Інтелектуальні
	Міжнародні		Технологічні
	Демографічні		Інноваційні
	Ресурсні		Кадрові
	Форс-мажорні		Інтенсивні та екстенсивні
	Довгострокові		Основні та другорядні
	Асиметричність інформації		обсяг реалізації, темпи його зростання

Комплексним фактором, що визначає фінансовий стан компанії, а також впливає на показники фінансової стійкості, виступає чутливість до внутрішніх ризиків. Так, основними внутрішніми ризиками є: виробничі, комерційні та фінансові. Для сталого розвитку компанія повинна мати допустимий рівень зазначеного ризику, що характеризується загрозою втрати прибутку або його

частини. Слід зазначити, що зовнішні та внутрішні фактори взаємопов'язані, деякі з них можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми одночасно.

Подальше вивчення та класифікація представлених груп факторів дозволить, на наш погляд, сформувати методичну основу для більш глибокого аналізу, оцінки та управління фінансовою стійкістю підприємства. його стабільного функціонування, розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Звідси випливає об'єктивна необхідність обліку і можливість, хоча б часткового, управління всім комплексом розглянутих факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Отже, можна дійти невтішного висновку у тому, що фінансова стійкість — категорія, яка піддається впливу безлічі чинників, як загальноекономічних, і специфічних кожної конкретної галузі і під час аналізу та прогнозуванні фінансової стійкості організації необхідно оцінювати взаємозалежність ключових показників стійкості і діючих чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

4. Анисимов А.Л. Факторы, влияющие на финансовую устойчивость предприятия: комплексный подход / Менеджмент и предпринимательство в парадигме устойчивого развития. Екатеринбург: УГЭУ, 2020. 277 с.
5. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ІТ-аутсорсингу. *Маркетинг і цифрові технології.* 2021. Т.5, №3. С. 18-29.
6. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А., Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия // *Вестник НТУ "ХПИ" : сб. науч. тр.* Харьков: НТУ "ХПИ", 2009. №36-1. С. 12-22.

Товажнянська Ольга Ігорівна, студентка Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: Olga.Tovazhnyanska@khpi.edu.ua

Перерва Петро Григорович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Tovazhnyanska Olga Igirivna, student of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: stasnazarenko46@gmail.com.

Pererva Petro Hryhorovych, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

УДК 331.103

А. М. Ходак[1]
Н. В. Янченко[2]

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У УПРАВЛІННІ ФЕРМЕРСЬКИМ БІЗНЕСОМ

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Анотація. *Управління потенціалом підприємства є специфічною функцією управління, яка реалізується шляхом планування розвитку потенціалу підприємства, організації процесу його формування та використання, мотивації керівництва до раціонального використання потенціалу підприємства, а також контролю та регулювання формування та використання потенціалу підприємства та його потужності. Слід визнати, що насьогодні досить слабо формалізований об'єкт управління, а саме - потенціал підприємства. Завдяки різноманітності потенціалів існує велика кількість типів їх розвитку. У статті запропоновано розглянути різні.*

Ключові слова. *Потенціал; управління,менеджмент; бізнес; організаційний розвиток; підприємство*.

Abstract: *The article enterprise potential management is a specific management function, which is implemented by planning the development of enterprise potential, organizing the process of its formation and use, motivating management to rational use of enterprise potential, and control and regulation of formation and use of enterprise potential and capacity. It should be recognized that today the object of management is rather poorly formalized, namely the potential of the enterprise. Due to the diversity of potentials, there are many types of their development. The article proposes to consider different*

Keywords *: Potential; management; management, business; organizational development; enterprise.*

Більшість власників фермерського бізнесу все ще вважають за краще зосередитися на процесі виробництва, а не на плануванні, веденні обліку та маркетингу. Однак зростання витрат на вхідні ресурси, можливість доступу до капіталу та більша нестабільність на товарних ринках роблять дуже важливими навички управління фінансами та розуміння ризиків. До того ж слід зазначити, що такі фактори, як зростаюча глобалізація конкуренції, неграмотне планування щодо підтримки розвитку сільського господарства в державній програмі або її зменшення, досягнення в галузі біотехнології та інформаційних технологій, які суттєво зменшують попит на якісну, натуральну продукцію будуть продовжувати напружувати традиційні підходи до управління у 21-му столітті. [2.]

Виробництво слід збалансувати та приділяти увагу до інших ключових областей продуктивності. Від потенціалу фермерського бізнесу залежить його майбутній розвиток. Слід визнати, що незалежно від виду діяльності підприємств, форми їх власності, а також розміру існують певні складові потенціалу підприємств, загальні для всіх суб’єктів, а також ті, які притаманні лише конкретним суб’єктам господарювання. підприємства. Це свідчить про те, що потенціал підприємства є досить складним об’єктом управління, який потребує техніко-технологічного, інформаційно-комунікаційного, інтелектуального та організаційного розвитку. Тому актуальним завданням для керівників підприємств є визначення принципів управління потенціалом підприємства в системі координат організаційного розвитку. [1.]

Насамперед, купівля ресурсів має ґрунтуватися на економічному аналізі, а не лише на збільшенні виробництва. Успішнім виробникам знадобиться більше інформації про фінансовий аналіз, маркетинг, аналіз альтернативних підприємств, а також про внесок кожного існуючого підприємства. Як наслідок, підприємці керуватимуть своєю діяльністю (фермою/ранчо), приділяючи більше уваги веденню обліку, плануванню, аналізу прибутковості та фінансуванню на основі погашення, а також кращому моніторингу виробництва та бізнес-процесів. Хоча виробництвом не можна нехтувати, його слід збалансувати з увагою до інших ключових областей продуктивності. [1.] [2.]

Купівля ресурсів має ґрунтуватися на економічному аналізі, а не лише на збільшенні виробництва. Успішнім виробникам знадобиться більше інформації про фінансовий аналіз, маркетинг, аналіз альтернативних підприємств, а також про внесок кожного існуючого підприємства. Теж саме стосується і кредитних установ. Кредиторам доведеться провести більш глибокий фінансовий аналіз і аналіз ризиків. Кредитування захищають кредитора, але якщо виробник не може отримати достатній

прибуток і грошовий потік для обслуговування боргу, кредитор робить ведмежу послугу виробнику, надаючи капітал, який може фактично збільшити ризик і ставить під загрозу діяльність виробника та власний капітал. У результаті сільськогосподарські виробники та їхні кредитори повинні прийняти деякі з основних інструментів аналітики та планування, які використовуються в бізнесі, такі як : поставка та об'єктивна відповідь на такі запитання, як ефективність виробничої системи, середня собівартість виробництва, розробка оптимального маркетингового плану, аналіз ринку, підготовленість бізнесу до кризисних ситуацій, капітал та ліквідність, дохід та собівартість бізнесу та адекватна система для отримання управлінської інформації та моніторингу ефективності бізнесу. Подібні питання слід вирішувати постійно, а не лише під час початкового процесу планування. [2.]

Для відповіді на такі запитання необхідне проведення ретельного аналізу діяльності та наявність навичок фінансового та маркетингового управління, якими виробник може ще не володіти чи не практикувати. Багатьом виробникам доведеться розпочати інтенсивну освітню програму, щоб отримати необхідні навички ведення бізнесу на фермах/ранчо та впевненість у їх успішному використанні. Також жоден успішний бізнес не може існувати без ретельно розробленого бізнес-плану ферми/ранчо, який детально окреслює запланований прибуток та міри, які необхідно прийняти у разі появи бізнес-ризиків. Вони повинні почати з визначення конкретних ділових/особистих цілей і завдань і підготовки повного опису наявних ресурсів. Тобто вони не можуть підготувати змістовний план, якщо конкретно не окреслять, чого вони хочуть досягти, і основні «ресурси», доступні для досягнення цієї «мети». [2.]

Інвентаризація ресурсів має охоплювати всі сфери бізнесу та включати такі елементи, як картограми ферми/ранчо щодо продуктивності, аналіз обґрунтування, наявність поблизу водних ресурсів, техніка, наявні робочі навички, можливості управління, детальну історію виробництва рослинництва/ тваринництва, аналіз ринкової інформації, та повну фінансову звітність .

Порівняння фактичної продуктивності з планом і вжиття заходів (коли це необхідно) полегшує підготовку фінансової звітності та моніторинг ефективності бізнесу, у даному випадку ранчо чи ферми. Правильно сплановані фінансові витрати, звіти про прибутки та збитки та прогнози грошових потоків знадобляться, щоб допомогти менеджеру підтримувати бізнес на правильному шляху. Сільськогосподарські підприємства зазнали невдачі просто тому, що фермер або його кредитор усвідомили проблеми та вжили заходів щодо їх усунення занадто пізно. [1]

Ціллю бідь-якого бізнесу є прибутковість, ліквідність, платоспроможність та ефективність. Тим не менш, деякі менеджери, які дуже здібні в технічних і виробничих аспектах свого бізнесу, абсолютно не знають, що стосується показників бізнес-статусу та ефективності. Вони залишають свої облікові записи бухгалтерам, або, що ще гірше, використовують систему обліку «коробки для взуття». Єдиний «бізнес-аналіз», який вони роблять, — це підписувати свої податкові форми або підготувати «потрібну» фінансову інформацію для своїх кредиторів. [3.]

На жаль, не існує єдиного рецепта, який би працював для кожного фермерського бізнесу. Як і будь-яка проблема, рішення треба розглядати сходячи з конкретної ситуації та висновки повинні бути засновані на аналізу кожної проблеми та залученні професіоналів, які можуть грамотна вирішити цю проблему. Ретельно підготовлена й проаналізована фінансова звітність допоможе менеджеру вчасно побачити попереджувальні знаки, щоб ввести необхідні корективи. Хороший фінансовий безумовно підвищує шанси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ :

1. Стадник В. О. Складові і чинники формування потенціалу розвитку малого підприємництва, 2006. 94 – 115 с.

2. Винокуров В.А. Организация стратегического управления на предприятии, 2006. 326 с.

3. Hayek F. A. Individualism and Economic Order. By Friedrich.Chicago: University of Chicago Press. 1948. 272 с.

Ходак Анастасія Максимівна, студентка 4 курсу архітектурного факультету, Харківський національний університет будівництва та архітектури (ХНУСА), Харків, e-mail: khodaknastia@gmail.com

Янченко Натал'я Вікоторовна, кандидат економічних наук, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, e-mail : yanchenko.natalia@kstuca.kharkov.ua

Khodak Anastasiia Maximovna - 4th year student of the Faculty of Architecture, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, e-mail: khodaknastia@gmail.com

Yanchenko Natalia Viktorivna - candidate of economic sciences, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, e-mail: yanchenko.natalia@kstuca.kharkov.ua

УДК 331.101.3

В. А. Худавердієва

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *В статті розглядаються проблеми оцінки і розвитку виробничо-економічного потенціалу підприємства і основні підходи до визначення категорії «виробничо-економічний потенціал». Описуються технологія проведення аналізу економічного потенціалу при застосуванні системного підходу і чинники перешкоджаючі практики управління потенціалом підприємств.*

Ключові слова: економічний потенціал, конкурентоспроможність, трудовий потенціал, виробничий потенціал, інноваційний потенціал стратегія розвитку.

SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF ENTERPRISES ECONOMIC POTENTIAL

Abstract: *This article is devoted to the problem of assessment and development of the company's production and economic potential. The authors give the main approaches to the definition of the category "productive - economic potential". The technology of carrying out analysis of the company's economic potential with the system approach is also described. The factors preventing the spread of enterprise management practice are described in detail.*

Keywords: productive-economic potential, competitiveness, labor potential, production potential, innovative potential, development strategy.

.

Успіх будь-якої підприємницької діяльності багато в чому визначається правильно вибраною стратегією управління потенціалом підприємства, що є складовим елементом менеджменту в бізнесі. Вибір стратегії, у свою чергу, залежить від декількох чинників: яким потенціалу володіє підприємство; наскільки високий рівень конкурентоспроможності потенціалу підприємства; яка його частка на ринку і ким воно є - лідером, суперником або аутсайдером; які цілі підприємство ставить перед собою - лідерство. вийти в лідери закріпитись у «серединці» або уникнути банкрутства. Залежно від поставлених цілей підприємство вибирає ту або іншу стратегію поведінки на ринку. Технологія управління потенціалом підприємства включає наступні етапи:

- оцінка структури, динаміки і ефективності використання потенціалу підприємства, його частки на ринку;
- оцінка конкурентоспроможності підприємства; аналіз резервів і втрат підприємства;
- вибір стратегії і тактики по підвищенню конкурентоспроможності підприємства;
- проведення заходів щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства, виходячи з вибраної стратегії і тактики [1].

Таким чином, управління потенціалом підприємства в умовах ринку зводиться, по суті, до управління його конкурентоспроможністю (до оцінки і аналізу чинників, що підвищують або знижують конкурентоспроможність підприємства, вибору і реалізації відповідної стратегії і тактики для досягнення тієї або іншої наміченої мети). Щоб вибрати вірну стратегію, менеджеру потрібно, перш за все, знати, що є економічним потенціалом.

Традиційні форми виробничо-господарської діяльності підприємств спиралися на потенціал, основу якого складали виробничий і трудовий потенціали. Недолік традиційних підходів полягає, головним чином, в невраховуванні можливостей розвитку ресурсів, що надаються сучасними викликами: інтелектуальними, маркетинговими, інформаційними і ін. В процесі еволюції потенціал підприємства розглядався з двох точок зору: ресурсної і функціональної, що, по суті, не змінило ролі виробничого потенціалу. У сучасних умовах цього вже недостатньо, оскільки виробнича діяльність стала багато в чому визначатися інфраструктурними активами, можливостями розширення і диверсифікації бізнесу, інвестиційною привабливістю, конкурентними і іншими чинниками, що істотно впливають на досягнення кінцевих результатів [2].

На сучасному етапі з'явився новий вигляд ресурсів і змінилася ситуація на ринку, що зумовило

затребуваність нового розуміння розробку нових підходів до управління. Особливе значення набуває інтелектуального капіталу, розвиток якого припускає посилення конкурентних переваг підприємства і, отже, його конкурентоспроможності. В результаті узагальнення різних підходів і обліку сучасних вимог пропонується визначення потенціалу підприємства як системної єдності елементів, що становлять, забезпечують готовність і здатність підприємства здійснювати встановлені функції в процесі реалізації своєї місії, що зводить діяльність підприємства не тільки до функціонування, але і до подальшого розвитку Потенціал розвитку багато в чому обумовлюється ефективністю менеджменту і готовністю системи до якісних змін [3].

Система стратегічного управління економічним потенціалом підприємства представляє безперервний процес управлінської діяльності, а значить, процес стратегічного управління економічним потенціалом підприємства повинен включати управління його складовими. Процес стратегічного управління економічним потенціалом підприємства складається з наступних блоків: стратегічний аналіз зовнішнього середовища (можливостей і загроз зовнішнього середовища), включаючи аналіз підприємства і аналіз конкурентів; аналіз внутрішнього середовища підприємства, SWOT-аналіз для визначення стратегічних ресурсів і наявних конкурентних переваг; формування, оцінка і вибір стратегії з можливих альтернатив (стратегічний вибір); реалізація вибраної стратегії з урахуванням наявних ресурсів і можливостей(реалізація стратегії). Узгодженість дій в рамках стратегій управління складовими економічного потенціалу підприємства, що розробляються, дозволить витримувати єдину економічну політику розвитку і поліпшення використання структури економічного потенціалу. Розробка стратегічних прогнозів повинна проводитися в рамках ситуаційного моделювання. Стосовно структури економічного потенціалу, ситуаційне моделювання дозволить виявити його найбільш оптимальну структуру[4].

Модель економічного потенціалу будь-якого підприємства визначається наступними чинниками:

- і якістю ресурсів, що є в наявності у нього: чисельністю зайнятих працівників, основними виробничими і невиробничими фондами, оборотними фондами або матеріальними запасами, фінансовими і нематеріальними ресурсами - патентами, ліцензіями. інформацією, технологією;
- здібностями співробітників (фахівців, , допоміжного персоналу) до розробки і виробництва якої-небудь продукції, іншими словами, їх освітнім, кваліфікаційним, психофізіологічним і мотиваційним потенціалом;
- здібностями менеджменту оптимально використовувати ресурси, наявні у підприємства, підготовкою, талантом і професійною адаптацією менеджерів, умінням створювати і оновлювати організаційні структури підприємства;
- інноваційними здібностями, тобто здатностями підприємства до оновлення виробництва. зміні технології і т.п.;
- інформаційними здібностями, тобто здібностями обробляти і інформацію для використання її у виробництві;
- фінансовими здібностями: кредитоспроможністю підприємства. внутрішньою і зовнішньою заборгованістю і ін. [1].

У сумі вони утворюють сукупну (економічну і соціальну) здатність підприємства, яка при порівнянні з аналогічною здатністю інших підприємств відображає рівень його конкурентоспроможності. Таким чином, конкурентоспроможність потенціалу підприємства - порівняльна характеристика потенціалу, що містить комплексну оцінку стану його найважливіших параметрів відносно яких-небудь вибраних стандартів - світових, народногосподарських, галузевих. іншого підприємства. Для оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства в зарубіжному бізнесі використовуються різні методи [5].

Індикаторний метод. У його основу закладена система індикаторів, за допомогою яких дається оцінка конкурентоспроможності потенціалу фірми, компанії, корпорації, іншого підприємства і національної економіки в цілому. Під індикатором в зарубіжному бізнесі розуміється сукупність характеристик, що дозволяють у формалізованому вигляді описати стан параметрів того або іншого досліджуваного об'єкту, і на їх основі вибрати рекомендації по підвищенню результативності його функціонування. Кожен індикатор, у свою чергу, розпадається на ряд показників, які відображають стан окремих елементів досліджуваного об'єкту. Іншими словами, система індикаторів - своєрідний «барометр», що дозволяє визначити самопочуття і стан тих або інших підприємств, регіонів, країни. Потім запропонувати рецепти для поліпшення їх стану (тобто підвищення конкурентоспроможності), спрогнозувати шляхи оптимального розвитку і використання наявного потенціалу, виробити нову

стратегію і тактику управління їм [5].

В даний час індикаторний метод широко застосовується в зарубіжному бізнесі для оцінки конкурентоспроможності. Наприклад, західні бізнесмени при визначенні оптимального місце розташування (розміщення) виробництва і капіталовкладень в нього, передусім, вивчають конкурентоспроможність потенціалу тієї або іншої країни. Для цих цілей міжнародна організація Європейський форум з проблем управління щорічно визначає рівні конкурентоспроможності розвинених країн. При цьому використовується система індикаторів, що налічує близько 340 показників і більше 100 оцінок експертів-економістів. Дані аналізу групуються по 10 основним чинникам; динаміка економіки (економічного потенціалу); виробнича потужність промисловості; динаміка ринку: фінансова допомога: людський капітал: престиж держави; забезпеченість сировиною; орієнтація на зовнішній ринок; інноваційний потенціал: гр стабільність. Кожний з цих 10 чинників складається з 20-40 одиничних індикаторів. Ця палітра тягнеться від таланту менеджерів до прямих капіталовкладень у виробництво, від витрат на наукові дослідження до витрат на добрива, від оподаткування до державних боргів, від якості продуктів до вартості робочої сили, від виробництва до планування вільного часу. При цьому виникає складне завдання по відбору найбільш значущих індикаторів для оцінки кожного з приведених 10 чинників [5].

Матричний метод. У його основі лежить ідея розгляду процесів конкуренції в їх залежності і динаміці. Методологічною базою цього методу є крива життєвого циклу товару. Ґрунтуючись на її достатньо простих положеннях, у середині 70-х років маркетингова фірма «Бостон консалтинг груп розробила матричну методику оцінки конкурентоспроможності різноманітних товарів, яка в даний час застосовується і при дослідженні конкурентоспроможності різних підприємств і галузей, Головним інструментом дослідження є матриця, побудована на основі двох показників. По вертикалі показуються темпи зростання місткості ринку в лінійному масштабі. А по горизонталі – частка підприємця або підприємства на ринку в логарифмічному масштабі. Всі компанії, корпорації, фірми і інші одиниці бізнесу розташовуються на цій матриці залежно від своїх параметрів і умові ринку. Найбільш конкурентноздатними вважаються ті з них, які займають найбільшу частку на ринку [2,4].

Використовуючи матричний метод, менеджери і бізнесмени можуть оцінити рівень конкурентоспроможності потенціалу не тільки свого підприємства, але і конкурентів. А потім виробити стратегію поведінки на ринку. Матричний метод широко застосовується американськими консультаційними фірмами, і є надійним інструментом оцінки конкурентоспроможності і для наших господарюючих суб'єктів і підприємців [4,5].

Стратегічне управління економічним потенціалом може виконувати роль інструментарію, дозволяючого органам управління підтримувати зростання економічної, інноваційної активності і результативності на тривалий період часу, а також аналізувати його майбутнє використання. Аналіз економічного потенціалу підприємства безпосередньо пов'язаний з управлінням його функціональними елементами (ресурсним забезпеченням, виробничо-технічною базою, менеджментом і т.д.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сергеев И. В. Экономика организации (предприятия) / 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Издательство «Юрайт». 2018. 605 с.

2. Мазур В. С. Нові підходи і форми менеджменту, як особливого типу управління. *Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення*. Вінниця, 2016. С. 178-183.

3. Худавердієва В.А., Остахов Д.О. Національна економічна стратегія як шлях модернізації економіки / Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. Харків. 2021. С.171-173.

4. Лозовський О. М., Гусак К. Ю. Шляхи оптимізації системи менеджменту підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. С.47-52.

5. Бугров Д. Метрика эффективности.URL: http: //www.vestnikmckinsey.ru.

Худавердієва Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біотехнологічний університет (ДБТУ), Харків, e-mail: victoria1515@i.ua

Khudaverdiyeva Viktoriya A. - candidate of economic sciences, associate professor, associate professor at the department of management, business and administration, State biotechnological university, Kharkov, e-mail: victoria1515@i.ua

УДК 331.101.3:331.108

В. А. Худавердієва
К. М. Буківченко

УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Державний біотехнологічний університет

***Анотація**: У статті розглянуто методологічні аспекти економічного потенціалу, дана характеристика терміну «економічний потенціал». Представлено різнобічне бачення основних проблем управління економічним потенціалом підприємства.*

Ключові слова: економіка, потенціал, підприємство, розвиток, економічний потенціал, оцінка потенціалу, стратегія управління, кадровий потенціал, проблема управління, аналіз.

STRATEGIC MANAGEMENT SYSTEM OF ENTERPRISES ECONOMIC POTENTIAL

***Abstract:** The article describes the methodological aspects of the economic potential, the characteristic of the term «economic potential». Presented by the author's vision of the major challenges to manage the economic potential of the enterprise.*

Keywords: economy, potential, company, development, economic potential, capacity assessment, management strategy, human resources, problem management, analysis.

В умовах якісних перетворень економіки і всієї системи суспільних відносин, що відбуваються в країні, проблема ефективного управління потенціалом підприємства набуває особливої гостроти. Вона органічно пов'язана з основними задачами, що стоять перед сучасним підприємством, і є вагомою складовою ефективності господарської діяльності. В даний час вітчизняним підприємствам доводиться вирішувати протиріччя, обумовлені недосконалістю структурних відносин. Спостерігається високий ступінь зношеності устаткування, власних джерел фінансування, недоступність кредитів зважаючи на високі відсоткові ставки за їх надання, низька купівельна спроможність стримує попит на продукцію, що випускається. В існуючих умовах підприємства знаходять внутрішні можливості, оптимізують їх використання. Лідируюче місце займає проблема ефективного використання потенціалу. Від рішення цієї проблеми залежить визначення керованих чинників, що впливають на діяльність підприємства, вироблення рекомендацій по їх реструктуризації, оздоровленню внутрішньої структури і механізмів управління. Вирішальне значення при цьому належить управлінню потенціалом підприємства, що багато в чому визначає стратегію і шляхи його розвитку [1].

Економічний потенціал будь-якого підприємства - це сукупність ресурсів (трудових, матеріальних, нематеріальних, фінансових і ін.) - що є у розпорядженні підприємства. і здібності його співробітників і менеджерів до використання ресурсів з метою створення товарів. послуг і отримання максимального доходу. Рівень економічного потенціалу підприємства залежить від чотирьох основних факторів.

1. Економічний потенціал підприємства визначається його реальними можливостями в тій або іншій сфері економічної діяльності, При цьому не тільки реалізованими можливостями але і нереалізованими з яких-небудь причин.

2. Можливості будь-якого підприємства багато в чому залежать від ресурсів, що є у нього, і резервів (економічних, соціальних), не задіяних у виробництві. Тому потенціал підприємства характеризується також і певним об'ємом ресурсів і резервів як залучених, так і не залучених у виробництво. але підготовлених до використання в ньому.

3. Володіння ресурсами є необхідною, але недостатньою умовою для успіху в будь-якому бізнесі. Необхідне ще уміння розпорядитися наявними ресурсами, що є завданням номер один в будь-якому бізнесі. Керівництву слід пам'ятати, що потенціал підприємства визначається не тільки і не стільки наявними можливостями і ресурсами, скільки його здібностями до їх використання з метою створення товарів, послуг і отримання максимального прибутку.

4. Рівень і результати реалізації потенціалу підприємства (обсяг створеної продукції або доходів) визначаються також вибраною формою підприємництва і відповідною їй організаційною структурою підприємства [2].

У теорії і практиці зарубіжного бізнесу не було такого поняття, яке об'єднувало б все ці чотири фактори економічного потенціалу підприємства. Це пояснювалося тим, що під час технократичного буму на Заході пріоритет віддавався основному капіталу: машинам, верстатам, устаткуванню і іншим видам матеріально-речовинних ресурсів. Потім, у зв'язку з вичерпанням можливостей отримання більшого ефекту від технічного чинника, основна увага стала приділятися людському капіталу, а саме здібностям працівників, повної реалізації їх особового потенціалу. Така стратегія приносить чималі доходи підприємствам навіть тоді, коли, здавалося б, все інші технічні можливості вже вичерпані. Тому сьогодні модель економічного потенціалу процвітаючої фірми виглядає так: людський капітал + основний капітал + оборотний капітал = економічний потенціал фірми [3].

У збалансованості всіх вказаних елементів економічного потенціалу, і , людського і основного капіталу, західні бізнесмени бачать «ключ» до успіху у будь-якій підприємницькій діяльності. Як пише відомий авторитет в кругах бізнесу Лі Якокка: «Всі господарські операції можна, кінець кінцем, звести до позначення трьома словами: люди, продукт, прибуток. На першому місці стоять люди. Якщо у вас немає надійної команди, то з рештою чинників мало що вдається зробити» [4]. Якщо раніше в зарубіжному бізнесі людський капітал враховувався лише частково і не безпосередньо (у формі витрат на заробітну у складі оборотного капіталу), то сьогодні людський капітал є самостійним основним чинником розвитку виробництва. Західні бізнесмени, що уміють рахувати гроші, переконалися на своєму досвіді, що вкладення в людину (витрати на підвищення кваліфікації, освіту, охорону здоров'я, дозвілля і відпочинок за рахунок фірми) доходи і підвищують конкурентоспроможність.

Розвиток і конкурентоспроможність підприємства залежить від його економічного потенціалу. На сьогодні, у сфері управління підприємств є певні проблеми. Основними проблемами управління економічним потенціалом підприємств є:

1) У сучасному управлінні підприємством не приділяється належної уваги оцінці економічного потенціалу, не визначаються можливості господарюючої системи. Для вирішення даної проблеми необхідно розробка схем управління економічним потенціалом зі встановленням алгоритму проведення управлінських процедур, направлених на інтенсивне використання економічного потенціалу. Також необхідно приділити особливу увагу оцінці економічного потенціалу підприємства.

2) Економічний потенціал нерозривно пов'язаний із структурними складовими потенціалу підприємства: ресурсним, кадровим, інноваційним. На практиці керівництво підприємств дуже часто прагнуть використовувати економічний потенціал підприємства без урахування, наприклад, кадрового потенціалу. Хоча в моделі економічного потенціалу пріоритетність слід закріпити за здібностями співробітників – кадровим потенціалом. Щоб добитися успіху в розвитку підприємства, керівник повинен правильно вибрати стратегію управління потенціалом підприємства.

3) Індиферентне відношення підприємств до інновацій. Подібне відношення з боку господарюючих суб'єктів викликане низьким рівнем менеджменту на керівному рівні господарюючої системи, які орієнтуються тільки на отримання максимального прибутку за короткий період. У свою чергу, це негативно на економічний потенціал суб'єкта. Для подолання даної проблеми необхідно формувати кадровий потенціал, здатний здійснювати інноваційну діяльність [5].

До ефективного використання потенціалу відносяться:

- розробка стратегії розвитку підприємства на базі ефективного використання його економічного потенціалу;
- створення умов високої привабливості підприємства як об'єкту прямих інвестицій;
- розвиток потенціалу працівників з метою активізації їх діяльності;
- використання людського капіталу як бази планомірного розвитку і відтворення економічного потенціалу підприємства;
- облік організаційних передумов вдосконалення системи управління потенціалом підприємства;
- проведення реструктуризації як чинника підвищення ефективності використання економічного потенціалу [6].

Ефективне використання економічного потенціалу багато в чому залежить від грамотного управління його структурними елементами.

Управління економічним потенціалом підприємства реалізується за допомогою використання сукупності економічних, правових, організаційних, соціально-психологічних методів в рамках

існуючої організаційної структури підприємства. Ці методи на виконання функцій управління розвитком і використанням економічного потенціалу підприємства. Вдосконалення організації управління економічним потенціалом підприємства може проводитися із застосуванням механізму підвищення ефективності використання трудових, фінансових, інформаційних і природних ресурсів, що беруть участь у формуванні і реалізації поточних і перспективних (стратегічних) цілей з урахуванням зовнішніх і внутрішніх змін діяльності підприємства. Від вказаного механізму багато в чому залежать способи використання ресурсів, що забезпечують реалізацію цілей підприємства [7].

Резюмуючи вищесказане, відзначимо:

1. Економічний потенціал – це базова категорія економічної теорії, що характеризує можливості розвитку господарюючого суб'єкта, що реалізовуються тільки при наявних ресурсах.

2. Важливо відзначити, що економічний потенціал нерозривно пов'язаний з іншими складовими потенціалу підприємства. І ефективне управління повинне включати оцінку всіх складових потенціалу підприємства. Отримані результати повинні бути проаналізовані, і на підставі яких повинні ухвалюватися управлінські рішення. Для ефективного використання економічного потенціалу необхідно вибрати стратегію управління потенціалом підприємства.

Аналіз практики показує, що, активно використовуючи накопичений досвід, сучасне підприємство може підвищити ефективність своєї діяльності. Результат досягається шляхом активізації внутрішніх можливостей, істотної зміни стратегії, реорганізації і створення ефективної системи управління, активного менеджменту на підприємстві [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що категорія «виробничо-економічний потенціал» є багаторівневою складною системою, що включає ряд окремих підсистем. Саме цей підхід, необхідно використовувати при оцінці потенціалу будівельних підприємств. На вітчизняних підприємствах практика управління виробничо-економічним потенціалом розвинена слабо проблем, які можуть бути вирішені тільки при підключенні органів влади. На рівні підприємств в сьогоднішніх умовах розвиток економічного потенціалу повинен здійснюватися по індивідуальній схемі, яка наперед пропрацювала стратегії підвищення конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Степанов А. Я., Іванова Н.І Категорія «потенціал» в економіці. URL : http://www.marketing.spb.ua/
2. Сергеев И. В. Экономика организации (предприятия)/ 4-е изд., перераб. и доп. М.: Юрайт, 2018. 605 с.
3. Худавердієва В.А. Основні аспекти планування у сфері національної безпеки держави / Державний університет «Одеська політехніка». Одеса. 2021. С.134-136.
4. Якокка Ли. Карьера менеджера: Пер. с англ./Общ. ред. и предисл. С. Ю. Медведева. М.: Прогресс. 2011. 265 с.
5. Давидянц Д.Е. Критерий, показатели и оценка социально-экономической эффективности // Вопр. статистики. 2018. №8. С. 73-78.
6. Варналий З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія. К.: Знання України. 2016. 498 с.
7. Максимова Т.С. Формування механізму діагностування та прогнозування економічного і соціального розвитку регіонів: Дис. д-ра екон. наук. Донецьк . 2017. 447 с.

Худавердієва Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біотехнологічний університет (ДБТУ), Харків, e-mail: victoria1515@i.ua

Буківченко Катерина Миколаївна – здобувач вищої освіти, ступеня вищої освіти магістр, Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Khudaverdiyeva Viktoriya A. - candidate of economic sciences, associate professor, associate professor at the department of management, business and administration, State biotechnological university, Kharkov, e-mail: victoria1515@i.ua

Bukivchenko Kateryna M. - applicant for higher education master's degree, State biotechnological university (SBTU), Kharkov

УДК 331.101.3

В. А. Худавердієва
О. С. Куроп'ятник

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В ЦІЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *У статті приводяться основні напрями, сприяючі розвитку виробничо-економічного потенціалу вітчизняних організацій. Для досягнення мети поставлений ряд завдань: розкрити суть основних підходів до оцінки економічного потенціалу підприємства.*

Ключові слова: виробничо - економічний потенціал, конкурентоспроможність, трудовий потенціал, фінансовий потенціал, маркетинговий потенціал, виробничий потенціал.

MANAGING THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE ENTERPRISE IN ORDER TO INCREASE THE EFFICIENCY OF ITS USE

Abstract: *Basic directions over, contributory infringements to development of production and economic potential of domestic organizations, are brought in the article. In the end, the main directions that contribute to the development of the productive and economic potential organizations are given.*

Keywords: productive-economic potential, competitiveness, labor potential, financial potential, marketing potential, production potential.

В даний час спостерігається різноманіття і неоднозначність наукових підходів до визначення поняття «економічний потенціал», його структури і оцінки ефективності використання. Економічний потенціал підприємства представляє потенційну можливість отримання максимального результату на основі інтегрованої взаємодії його структури (ресурсного, виробничого, трудового, інноваційного і організаційного потенціалів) з урахуванням їх ефективного використання [1].

Аналіз всіх наявних в літературі визначень дозволяє виділити декілька основних підходів до визначення економічного потенціалу:

1. Цільовий підхід. Економічний потенціал розглядається як сукупна здатність галузей народного господарства.

2. Ресурсний підхід. Економічний потенціал визначається сукупністю наявних у наявності ресурсів. В рамках даного підходу виникли складові економічного потенціалу: інвестиційного потенціалу, виробничого потенціалу, кадрового потенціалу, природно-ресурсного потенціалу.

3. Резервний підхід. В рамках даного підходу економічний потенціал порівнюється з термінами «економічна потужність» і «народногосподарський потенціал». Достатньо спірне і необґрунтоване ототожнення. Економічна потужність має на увазі накопичені економічні ресурси, а потенціал визначає можливі. Поняття «народногосподарський потенціал» не може дорівнювати поняттю «економічний потенціал», тому що народне господарство ширше за економіку.

4. Результативний підхід оцінює економічний потенціал як результат економічних і виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності. Всі підходи мають свої достоїнства і недоліки. Тому, для повної характеристики поняття «економічний потенціал» необхідно враховувати положення всіх підходів [2].

Структуру економічного потенціалу підприємства пропонується розглядати з позиції системного підходу: вона визначається як система, що складається з підсистем, представлених потенціалами різного вигляду, які включають компоненти, що визначають функціональну спрямованість цих потенціалів:

- виробничі потужності підприємства – виробничий потенціал;
- природні, матеріальні, фінансові ресурси – ресурсний потенціал;
- трудові ресурси – трудовий потенціал;

– науково-технічні знання – інноваційний потенціал;
– організаційна структура управління – організаційний потенціал [3].

Сучасна теорія і практика управління формує нове уявлення про підприємство і його потенціал. Узагальнення різних теорій (неокласичної, інституційної, еволюційної, підприємницької, інтегральної) дозволяє зробити висновок, що діяльність підприємства визначається, з одного боку, безпосередніми діями з боку зовнішнього оточення суспільства, з іншою - власними цілями підприємства, які складаються з наступних основних напрямів:

• задоволення потреб індивідів, що входять в організацію;

• вдосконалення структури організації, її адаптація до зовнішніх і внутрішніх змін;

• створення і підтримка потенціалу для майбутнього розвитку як гарантія безперервності існування організації;

• задоволення зовнішніх вимог до організації і пред'явлення своїх вимог зовні.

Підприємство здатне функціонувати і розвиватися, лише одночасно здійснюючи реалізацію всіх цих цілей. У цих умовах виникає гостра необхідність рішення проблеми ефективного використання потенціалу і управління їм. Оцінка ефективності економічного потенціалу підприємства дозволяє виявити наявні можливості підприємства, ступінь використання економічного потенціалу шляхом зіставлення його величини з об'ємами діяльності підприємства, визначити його оптимальну структуру для виявлення резервних і недовикористаних можливостей, виявити напрями ефективних вкладень в розвиток економічного потенціалу підприємства [4].

Складністю оцінки ефективності використання економічного потенціалу є несоразмірність окремих компонентів, а саме інноваційного і організаційного потенціалів. Оцінку ефективності використання економічного потенціалу слід розглядати як комплексну систему дій, що забезпечує розробку взаємозалежних і управлінських рішень, що не суперечать один одному, кожне з яких вносить свій внесок в результативність всієї системи управління підприємством. Найбільш істотним недоліком відомих моделей потенціалу підприємства є відсутність в них «нових» складових потенціалу, актуалізованих сучасною економікою і виступаючих в сучасних умовах на перший план. До тих, що таких становлять належать потенціали інтелектуальний; технологічний; інформаційний; інноваційний, інвестиційний Значною мірою вони представлені нематеріальними активами підприємства, значущість яких обумовлена інформатизацією і глобалізацією виробничих відносин, перетворенням наукоємких технологій в продуктивну силу Для нашої країни необхідність активізації використання вказаних складових потенціалу підприємств особливо значущо з урахуванням існуючих структурних диспропорцій в економіці, недостатньою розвиненістю ринкових відносин, відставанням від передових країн в технологічному забезпеченні виробництва [3].

Поняття управління потенціалом має дві грані- з одного боку, це характеристика ресурсів і можливості їх використання, з іншою - це концепція управління, що прийнята на підприємстві і орієнтується на інновації і розвиток, здібність до змін і модернізації, використання людського капіталу, економічний стан підприємства і інформація, що дозволяє розробляти і моделі управління економічним потенціалом підприємства. Мета управління потенціалом полягає в створенні умов і можливостей досягнення певного стану розвитку підприємства Процес управління потенціалом - це технологія управління, яка дозволяє вирішити проблеми розвитку підприємства, підвищення його ефективності (організаційні зміни, розробка управлінських рішень за оцінкою і використанням потенціалу і т.д.) [2].

Напрями підвищення ефективності використання економічного потенціалу підприємства повинні включати ефективність використання його складових. Важливими напрямами підвищення ефективності використання виробничого потенціалу є зменшення кількості фізично і морально застарілого устаткування і швидке залучення у виробництво нового, сучаснішого, а також оптимізація структури виробничого потенціалу. Кваліфікація трудового потенціалу грає велику роль в ефективності його використання. Тому, наскільки грамотний співробітник, наскільки дбайливо і із знанням справи він працює з устаткуванням, залежать терміни його служби і вірогідності поломки обладнання. Необхідно проводити регулярні заходи, що передбачають підвищення кваліфікації робочих, поліпшення умов праці і відпочинку [5].

Проблема підвищення продуктивності праці є багатогранною: підвищення конкурентоспроможності продукції, підвищення результатів діяльності підприємства, поліпшення соціальних умов праці, зниження витрат на продукцію, що випускається, і ін. З цієї точки зору ефективним може бути визнаний тільки така праця, яка разом з певною продуктивністю забезпечує можливості розвитку фізичних, розумових сил і здібностей людини в процесі праці; запобігає

негативному впливу виробничої обстановки формування позитивного соціального клімату в трудових колективах, посилення соціально-політичної активності і вдосконалення всього способу життя [2].

Величезну роль грає і інноваційний потенціал. Тому, наскільки сучасно устаткування, техніка, технології, новий вигляд сировини і матеріалів, наскільки вони відповідають передовим розробкам, наскільки високо освоєні науково-технічні знання трудового потенціалу, залежить конкурентоспроможність продукції, економія не тільки праці, але і сировини, матеріалів, енергії і ін. Організаційний потенціал визначається рівнем організації праці, виробничого процесу і управління. Підвищення його ефективності пов'язане з вдосконаленням структури апарату управління, організації управління виробництвом, поліпшенням кадрової підготовки виробничого персоналу; вдосконаленням організації допоміжних служб і господарств, організації праці. Основними напрямами підвищення ефективності використання економічного потенціалу підприємства є:

– прогнозування темпів зростання структури економічного потенціалу підприємства;

– оптимізація структури економічного потенціалу підприємства;

– аналіз ефективності використання структури економічного потенціалу (моніторинг, контроль і оцінка); оцінка невикористаних резервів [3,4].

Залежно від напряму використання потенціалу підприємства необхідно комбінувати різні компоненти потенціалу, змінювати його структуру, враховувати вплив одного компоненту на інші. Будь-яка зміна мети передбачає реструктуризацію потенціалу, тобто зміна структури компонентів потенціалу, вплив певної складової на потенціал розвитку всього підприємства.

Таким чином, ефективність використання економічного потенціалу, його структури безпосередньо впливає на результати діяльності підприємства, чим ефективніше використовується потенціал, тим вище результати діяльності підприємства. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки для кожного комерційного підприємства необхідне постійне, цілеспрямоване підвищення рівня його виробничої потужності, розширення масштабів і об'ємів виробництва, своєчасне якісне оновлення засобів виробництва, чітке управління трудовими і матеріальними ресурсами. Вказані чинники дозволяють досягти необхідного рівня конкурентоспроможності організації [2]. Для правильної структурованої оцінки і управління даними чинниками необхідне створення складної багаторівневої системи, що включає всі основні показники їх оцінки. Саме з цією метою в економіці була введена категорія «виробничо-економічний потенціал підприємства», що включає в своє поняття всю сукупність ресурсів, джерел, запасів в , необхідних для подальшого розвитку і правильного функціонування підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу / *Економічний розвиток: теорія, методологія, управління* // Nemoross. Prague. 2018. С. 87-98.

2. Панібратов, Ю. П. Проблеми формування економічного потенціалу інвестиційно-будівельного холдингу. Транспортна справ. 2017. № 8. С. 48–49.

3. Раицкий К. А. Экономика предприятия / 5-е изд., перераб. и доп. -М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». 2015. 1012 с.

4.Худавердієва В.А. Передумови розробки національної економічної стратегії розвитку до 2030 року. Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. Харків. 2021. С.173-175.

5. Гребеник, Л. Г. Развитие персонала как элемент организационного развития/ Совершенствование стратегического управления корпоративными образованиями и региональная промышленная политика перехода к новой инновационной экономике. Издательство БУКЭП. 2019. С. 51-57.

Худавердієва Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біотехнологічний університет (ДБТУ), Харків, e-mail: victoria1515@i.ua

Куроп'ятник Олег Сергійович – здобувач вищої освіти, ступеня вищої освіти магістр, Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Khudaverdiyeva Viktoriya A. **–** candidate of economic sciences, associate professor, associate professor at the department of management, business and administration, State biotechnological university (SBTU), Kharkov, e-mail: victoria1515@i.ua

Kuropyatnik Oleg S. **–** applicant for higher education master's degree, State biotechnological university (SBTU)

УДК 331.101.3:331

В. А. Худавердієва
М. І. Найдьонова

СТАН СИСТЕМИ І СПОСОБИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *У статті досліджено питання виявлення основних проблем розвитку виробничо-економічного потенціалу підприємств і обґрунтування шляхів їх рішення. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі зростання ефективності використання кожної одиниці наявних ресурсів виробничо-економічного потенціалу підприємства в сучасних умовах.*

Ключові слова: потенціал, підприємство, розвиток, економічний потенціал, оцінка потенціалу, стратегія управління, кадровий потенціал, проблема управління.

STATE OF THE SYSTEM AND METHODS OF MANAGING THE PRODUCTION AND ECONOMIC POTENTIAL OF THE ENTERPRISE IN MODERN CONDITIONS

Abstract. *The article examines the issue of identifying the main problems of development of production and economic potential of enterprises and justification of ways to solve them. Ways to increase the competitiveness of the enterprise based on increasing the efficiency of use of each unit of available resources of production and economic potential of the enterprise in modern conditions.*

Key words: potential, enterprise, development, economic potential, potential assessment, management strategy, personnel potential, management problem.

На сучасному ринку головною проблемою для господарюючих суб'єктів є збереження конкурентоспроможності і фінансової стійкості в економічно нестабільних умовах. Дуже часто підприємства стикаються з даною проблемою у зв'язку з невмінням об'єктивно оцінювати економічний потенціал і ефективно ним управляти. У сучасній теорії управління відома безліч визначень поняття «потенціал підприємства», трактування цього терміну зазнає визначену, закономірну еволюцію, змінюючись під впливом зовнішнього середовища. Нам представляється, що різноманітність підходів до розуміння потенціалу підприємства витікає з вибору предмету розгляду і інтересу дослідника, що цілком можна вважати нормальним.

Автори при розгляді потенціалу підприємства вводять в науковий поняття, що по суті відображають той або інший вид людської діяльності, але вони , і в своїй основі містять інтелект людини. На думку більшості дослідників, потенціал підприємства є узагальненим терміном.

На сьогодні існує ряд розбіжностей з приводу вибору підходів до визначення виробничо-економічного потенціалу, а також методики його оцінки. Практичне застосування системного підходу до оцінки економічного потенціалу організації (для промислових підприємств, а також для підприємств будівельної галузі) має наступні переваги даного методу [1]:

- враховуються чинники потенціалу на всіх етапах функціонування організації, включаючи безпосередньо етапи інвестиційно-будівельного процесу;
- надається великий вибір методик управління потенціалом, в залежності як від внутрішньої ситуації в компанії, так і від зовнішнього середовища;
- дається можливість виявити конкретну функціональну складову, що робить вплив на загальний рівень потенціалу компанії і вжити відповідні заходи по усуненню проблем;
- сприяє підтримці і підвищенню рівня конкурентоспроможності за рахунок комплексної оцінки і планування раціонального використання ресурсів.

Таким чином, системний підхід до оцінки виробничо-економічного потенціалу є оптимальним для будівельних підприємств.

В умовах ринкової економіки проблема ефективності використання економічного потенціалу є однією з основних проблем економіки підприємства. Суть даної проблеми полягає у визначенні напрямів і способів

досягнення максимального результату діяльності підприємства в умовах обмеженості ресурсів. Максимізація результатів діяльності підприємства можлива при його ефективному функціонуванні. Таким чином, особливої актуальності в сучасних умовах набувають питання ефективного використання економічного потенціалу. Проблема ефективності діяльності підприємства має два аспекти – цільовий (максимізація результатів) і ресурсний (мінімізація ресурсів) [2].

Цільовий аспект є якісною характеристикою діяльності підприємства з погляду результату діяльності і ступеня задоволення потреб ринку.

Ресурсний аспект відображає раціональність використання наявних ресурсів.

Цільовий і ресурсний аспекти тісно взаємозв'язані. Ефект в рамках цільового аспекту змінюється прямо пропорціонально об'єму і якості використовуваних ресурсів.

Підвищення ефекту в рамках цільового аспекту на основі зростання ефективності використання кожної одиниці наявних ресурсів говорить про інтенсивну форму функціонування економічного потенціалу підприємства. Підвищення ефекту в рамках цільового аспекту за рахунок залучення в діяльність підприємства додаткових ресурсів є екстенсивною формою функціонування економічного потенціалу [3].

Опитування керівників підприємств дозволило виявити ті компоненти потенціалу і їх характеристики, які якнайповніші оцінюють стан підприємств. До них відносяться фінансовий, інвестиційний, маркетинговий, виробничо - технічний, кадровий і організаційний потенціали. Дослідження показало, що найефективніше використовується організаційний, кадровий, інвестиційний і управлінський потенціали. Відповідно результатів анкетування директорів, найбільш поширена проблема бізнесу – це невідповідність організаційної структури і системи управління підприємством вимогам сучасного бізнесу. Невдала структура управління є спадщиною минулих часів, або - результатом швидкого зростання бізнесу, або вона обумовлена особовими чинниками. Проведення у зв'язку з цим спеціального обстеження на підприємствах мало мету виявити залежності між новими конкурентними умовами і необхідністю адаптації до них організаційних структур підприємств [4]. Основні гіпотези для підтвердження (або спростування) поставленої мети полягали в наступному:

- організаційні структури стають передумовою конкурентоспроможності, від якої залежить формування і успішна реалізація стратегії в цілому;

-в умовах глобалізації організаційна структура підприємств характеризується гнучкістю і рухливістю (традиційно ієрархічна модель з єдиним центром управління досягла своїх меж);

-в процесі координації внутрішньофірмової діяльності підвищується значення неформальних інструментів, але ієрархічні механізми не втрачають своєї значущості, а лише доповнюються іншими координаційними інструментами;

- відбувається розширення масштабів використання інструментів організаційної культури, що дозволяють динаміку, властиву сучасному середовищу із стабільністю системи, що базується на довгострокових конкурентних перевагах;

- успіх організаційних структур багато в чому залежить від створення умов для постійного і безперервного процесу навчання і залучення всіх співробітників в процес досягнення результатів, можливості прояву ними творчої ініціативи і отримання ефективних результатів [5].

Не дивлячись на чіткість і ясність етапів дослідження економічного потенціалу компанії існує ряд проблем, пов'язаних з управлінням їм [6]:

1. Складність вибору підходу до оцінки тієї або іншої групи чинників, що входять до складу економічного потенціалу.
2. Відсутність нормативних значень, за допомогою яких можна було б оцінити рівень потенціалу компанії.
3. Відсутність в статистиці даних про рівні потенціалу підприємств – аналогів.
4. Відсутність якої-небудь бази для визначення подальшого шляху розвитку потенціалу компанії. Дані проблеми знайшли рішення в розвинених країнах Заходу, проте, менеджери вітчизняних підприємств дотепер, в більшості своїй, недооцінюють стратегічну важливість управління виробничо-економічним потенціалом компанії, як для самого господарюючого суб'єкта, так і для всієї країни в цілому. У 80-і роки високою конкурентоспроможністю незмінно відрізнялися США. Канада, Японія, ФРН і Швейцарія. При цьому вони характеризувалися не тільки і не стільки високими економічними показниками, але і структурою їх конкурентоспроможності. Зокрема високим ступенемадаптації економіки до змін світового попиту, точним вибором національної спеціалізації, відповідної внутрішнім можливостям, умінням і здатністю уникати жорсткої і безглуздої конкуренції, переорієнтуватися на виробництво нових товарів, освоєння нових ринків і т.д. Саме в мобільності, тобто в здатності пристосуватися до еволюції світового попиту і своєчасно

зреагувати на них шляхом структурної перебудови свого потенціалу і розвитку його в потрібних напрямах, і полягає причина успіху провідних західних країн і фірм. Як відзначають фахівці, в сучасній конкурентній боротьбі перемагає не той, хто йде в «штикову» атаку, а той, хто, вибравши вірну позицію, уміє уникнути таку атаку. У відповідність з цим необхідно виробити основні напрями, сприяючі підвищенню рівня управління і розвитку виробничо-економічного потенціалу вітчизняних підприємств:

1. Вивчення західного досвіду управління потенціалом підприємств з метою визначення основних підходів і методик, які були б базовими для кожної з галузей економіки.
2. Створення органами статистики спеціальної бази, що містить ключові значення основних показників потенціалу підприємств з урахуванням умов і особливостей кожної галузі народного господарства.
3. Визначення цільового значення управління потенціалом компанії, що показує менеджерам стратегічні можливості, які надалі відкриються завдяки даній практиці.
4. Розробка на основі зарубіжного досвіду єдиного підходу до змісту категорії економічного потенціалу і його основних показників [2]. Дані дії дозволять вирішити проблеми, пов'язані з розвитком практики управління виробничо-економічним потенціалом. Вони вимагають тривалого часу і розв'язуються на рівні всієї держави.

У сьогоднішніх умовах неможливо виділити напрями розвитку виробничо-економічного потенціалу, які вважалися б оптимальними для кожного підприємства. Підхід до розвитку потенціалу в кожній організації повинен бути строго індивідуальним і носити стратегічний характер. У формі рекомендації можна виділити технологію вибору способу управління виробничо-економічним потенціалом підприємства, що включає наступні етапи [3,6]:

1. Оцінка рівня окремих елементів економічного потенціалу організації.
2. Оцінка рівня виробничо-економічного потенціалу організації в цілому.
3. Оцінка конкурентоспроможності.
4. Вибір тактики і стратегії розвитку економічного потенціалу як чинника підвищення конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Заболотська Н. В. Оцінка економічного потенціалу підприємства/ Економічний аналіз: теорія і практика. 2015. № 5. С. 42-47.
2. Бланк И. А. Управление формированием капитала (серия «Библиотека финансового менеджера»)/ Киев : Ника-центр. 2016. 512 с.
3. Сергеев И. В. Экономика организации (предприятия) / 4-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство «Юрайт». 2016. 605 с.
4. Бирюкова А. А. Исследование экономического потенциала малого предприятия. Научный форум .URL: https://www.scienceforum.ru/2016/1781/16757
5. Худавердієва В.А., Сємєйкін В.В. Складові моделі економічного розвитку. Нові виклики та актуальні проблеми розвитку світового господарства. Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. Харків. 2021. С.34-36.
6. Замбржицька О.С. Економічний потенціал промислового підприємства як інструмент управління на сучасному етапі розвитку. Молодий учений. 2016. №7. С. 848–852.

Худавердієва Вікторія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біотехнологічний університет (ДБТУ), Харків, e-mail: victoria1515@i.ua

Найдьонова Марина Ігорівна – здобувач вищої освіти, ступеня вищої освіти магістр, Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Khudaverdiyeva Viktoriya A. - candidate of economic sciences, associate professor, associate professor at the department of management, business and administration, State biotechnological university (SBTU), Kharkov, e-mail: victoria1515@i.ua

Naidenova Marina I. - applicant for higher education master's degree, State biotechnological university (SBTU), Kharkov

УДК 330.341

Янченко Н. В.
Зоря В. Р.

ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Анотація: *У статті досліджено основні принципи планування розвитку потенціалу підприємств, етапи та фактори, що мають вплив на цей аспект*

Ключові слова: *конкурентоспроможність; економічний потенціал; планування виробничого процесу;економічний розвиток*

PLANNING THE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE'S POTENTIAL

Abstract: *The article examines the basic principles of planning the development of the potential of enterprises, stages and factors influencing this aspect*

Keywords: *competitiveness; economic potential; production process planning; economic development*

Ринкова економіка диктує умови в яких успішність та стійкість економічних суб'єктів (підприємств) можуть бути забезпечені лишу у випадку ефективного планування їх економічних діяльностей. Тому актуальність теми полягає в тому, що зараз на Україні існує досить багато підприємств, у яких відсутнє раціональне планування потенціалу, що створює багато економічних проблем. Оскільки потенціал будь-якого підприємства має найбільший вплив не тільки на кінцеві результати його діяльності, а й на межі економічного зростання і структурного розвитку всієї організації. Тому необхідно досліджувати основні принципи планування: їх методи, форми і прийоми, що регулюють механізм економічного ринку в галузі споживання обмеженого ресурсу для того, щоб підвищити конкурентоспроможність господарського суб'єкта.

План розвитку потенціалу підприємства складається з наступних етапів:

1) оцінювання ефективності, структури та динаміки застосування виробничого ресурсу та прояви підприємства або його частини;

2) окреслювання здібностей до конкуренції на економічному ринку на засадах переважаючих типів продукції, самого підприємства взагалі та його сукупного потенціалу;

3) аналітика яскраво виражених резервів виробництва та витрат економічного ресурсу в масштабі підприємства;

4) виділення головного стратегічного спрямування та етапів розвитку потенціалу підприємства;

5) розробка плану розвитку потенціалу підприємства з поглядом на обрані в перспективі цілі та основні обмеження економічного ресурсу;

6) реалізація запланованих дій, що пов'язані з економічним зростанням та розвитком потенціалу підприємства. [1, с. 37-58]

Отже, розвиток та підвищення рівня потенціалу походить з структурного аналізу, оцінки та планування впливу сукупності факторів на конкурентоспроможність підприємства та його місце на діючому ринку.

Економічний потенціал підприємств складається з декількох ресурсних аспектів: трудових та матеріальних, фінансових та інших, що мають у своєму розпорядженні організації для виконання запланованих робіт і послуг. У свою чергу, ступінь розвитку економічного потенціалу підприємства можна характеризують за наступними факторами та показниками:

- обсяги та якість виробничого ресурсу, наявність фінансового ресурсу та нематеріальних активів, чисельність промислово-виробничого персоналу, складові основних виробничих фондів, величина оборотних фондів і матеріальних запасів, використання патентів, ліцензій, технології, інформації;
- професійні можливості персоналу підприємства у різних сферах виробництва і та рівнях керівництва;

- фінансове становище підприємства, ступінь поточно платіжних здібностей та ліквідності, рівень зовнішньої та внутрішньої заборгованості, ступінь кредитоспроможності;

- становище наукової, творчої, раціоналізаторської та інноваційної діяльностей, здібності до оновлення виробництва та зміні діючих технологій;

- інформаційна забезпеченність маркетингової, проектної та фінансової діяльностей, якість використовування інформаційного ресурсу, ступінь його обґрунтування та достовірності.

Описані вище компоненти трудових та економічних особливостей можуть надати комплексну характеристику найважливішим соціально-економічним, науково технічним, фінансово інвестиційним та іншим рисам або індикаторам, які дозволяють оцінювати загальний, або сукупний, потенціал кожного підприємства.

Але з боку планування виробничого процесу, треба приділити увагу потенціалу економічного розвитку і зростання. Та можна відокремити три головних типи розвитку великої економіки, у тому числі і державної системи:

1) ідеальний – це тип розвитку, коли до неї вносяться дозовані зміни, що походять із необхідностей, які заснована на наукових та професійних засадах, що забезпечується безперервністю та стійкістю економічного розвитку;

2) реальний – це тип розвитку системи, що передбачає часткові реформи в сфері економічної системи після появи проявів перших негативні ознаки функціонування підприємства;

3) радикальний – це тип, що використовується, коли практично вичерпаний ресурс діючої системи і необхідна кардинальна реформа зі зміною основних інституційних структур. [2, с. 6-16]

Підбиваючи підсумки, метою планування розвитку потенціалу підприємства є створення матеріальних умов для найбільш ефективного виконання завдань підприємства, що на нього покладені. Досягнення цієї мети забезпечується рішенням комплексу наступних завдань:

- впровадження у виробництво нових знарядь і засобів праці для виробництва продукції;
- впровадження засобів механізації та автоматизації виробництва;
- вдосконалення діючої та застосування нових прогресивних технологій;
- використання нових предметів праці, палива та енергоносіїв;
- вдосконалення систем і засобів в управління виробництвом і реалізацією продукції на основі сучасних технологій управління;
- забезпечення охорони навколишнього середовища;
- підвищення кваліфікаційного рівня працівників;
- оптимізація структури «основне-допоміжне виробництво» та інше;

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковальов В.В. Фінансовий аналіз: методи й процедури. - М.: Фінанси і статистика, 2001. - 560 с.

2. М.С. Атлас, К.Н. Лебедєва. Питання про зміст економічних понять.// Вісник Фінансової академії. 2000. № 3 (15) - С. 6-16.

Янченко Наталія Вікторівна **–** кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, e-mail: yanchenko.natalia@kstuca.kharkov.ua

Зоря Вікторія Романівна – студентка 4 курсу архітектурного факультету, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, e-mail: victoriazorya@gmail.com

Yanchenko Natalia V. – associate professor of the Department of Economics and business, candidate of Economic Sciences, Kharkiv National University of construction and architecture, Kharkiv, e-mail: yanchenko.natalia@kstuca.kharkov.ua

Zoria Victoria R. – 4th year student of the Faculty of architecture, Kharkiv National University of civil engineering and architecture, Kharkiv, e-mail: victoriazorya@gmail.com

УДК 338 005 93

Н. В. Янченко
К. С. Літовка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Анотація: *У статті запропоновано трактування категорії «економічний потенціал підприємства», що визначає його як можливості виробництва товарів та послуг у майбутніх періодах, а також отримувати доходи та прибутки. Розроблено механізм формування економічного потенціалу підприємства, що є циклічною системою, яка після проходження кожного циклу виходить на новий рівень господарювання за рахунок аналізу та усунення недоліків попереднього функціонування. Виділено етапи циклу управління формуванням економічного потенціалу*

Ключові слова: економічний потенціал підприємства; цикл управління; механізм управління; основні засоби; оборотні засоби; виробничі можливості

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SUPPORT OF IMPROVEMENT AND IMPLEMENTATION OF ENTERPRISE POTENTIAL MANAGEMENT SYSTEMS

Abstract: *In the article, the interpretation of the category " enterprise economic potential" is proposed, which signifies the ability of the comrades to choose their services in future periods, as well as to take income from profits. The mechanism of shaping the economic potential of business, which is a cyclic system, has been broken down, so that after the passage of the skin cycle to enter a new state of control for the analysis and the adoption of a short period of forward functioning. The stages of the management cycle for the formation of economic potential were seen*

Keywords: enterprise economic potential; management cycle; management mechanism; fixed assets; working capital; production opportunities

Потенціал підприємства – це його можливості здійснювати виробництво товарів та послуг у майбутніх періодах, а також отримувати доходи та прибутки. Система заходів, що базується на стратегічній орієнтації та спрямована на забезпечення сталого розвитку, конкурентоспроможності й довготривалого успіху підприємства визначає ефективність керування потенціалом підприємства. Підвищення рівня ефективності використання економічного потенціалу підприємств відіграє провідну роль у досягненні головної мети виробництва – підвищення прибутковості.

Формування механізму керування економічним потенціалом підприємства необхідно здійснювати виходячи з принципів ефективного управління. А саме:

- будь-які зміни потенціалу відбувається лише через відповідні зміни носія;
- при формуванні потенціалу підприємства необхідно враховувати всі характеристики елементів, які мають бути збалансовані для функціонування підприємства як цілісного об'єкта;
- при формуванні потенціалу підприємства необхідно враховувати вплив зовнішнього середовища на складові потенціалу підприємства та взаємозв'язок елементів із зовнішнім середовищем;
- кількісне накопичення потенціалу підприємства сприяє виникненню якісно нових шляхів та можливостей розвитку підприємства;
- розвиток підприємства у довгостроковому періоді є причинно-наслідковою основою формування його нового потенціалу, а створений потенціал підприємства є причинно-ресурсною основою його подальшого розвитку.

Для формування економічного потенціалу підприємства необхідно оцінити вплив макро- та мікросередовища, можливості та небезпеки. На основі проведеної діагностики сформувати цілі, завдання та місію підприємства, без яких неможливе довгострокове функціонування підприємства на ринку. Для забезпечення реалізації місії підприємства, необхідно сформувати ресурсну базу, на основі якої відбувається процес виробництва. При цьому попередньо розробляється виробнича програма підприємства, що включає натуральні та вартісні показники виробництва кожного підрозділу підприємства з урахуванням плану реалізації, зобов'язань за договорами, а також державного

замовлення. Після реалізації продукції та отримання прибутку підприємство аналізує отримані результати, виявляє недоліки та резерви, і на основі цього формує нові цілі та завдання для забезпечення найефективнішого функціонування.

Таким чином, механізм формування економічного потенціалу підприємства є циклічною системою, яка після проходження кожного циклу виходить на новий рівень господарювання за рахунок аналізу та усунення недоліків попереднього функціонування.

Одне із завдань управління економічним потенціалом - забезпечення науково-технічного розвитку у вигляді технологій, які після їхньої комерційної адаптації формують конкурентні переваги підприємства. Керування елементами потенціалу підприємства спрямовано на структурний розвиток, підвищення інноваційної активності, конкурентного потенціалу. Поштовх до формування інноваційних факторів дає система корпоративних інтересів Враховуючи цей висновок можна конкретизувати завдання правління потенціалом підприємства, спрямовані на досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку підприємства.

Стратегічні цілі включають зростання капіталізації підприємства; підвищення соціального захисту працівників; збільшення зайнятості; контроль ціни продукцію; оптимізацію балансу підприємства. Тактичні вектори досягнення цих цілей полягає у використанні механізмів регулювання співвідношення попиту та пропозиції; регулювання рівня присутності над ринком; зниження дефіциту бюджету. Доцільно використати методи управління: адміністративні; економічні; законодавчі та нормативні правові; організаційні [1].

Процес управління усіма елементами економічного потенціалу формується у межах загального циклу управління. З цією метою необхідно визначити положення системи управління основними фондами підприємства.

Контроль використання основних засобів включає у собі заходи, створені задля моніторингу поточного стану елементів об'єкта, законності їх використання, прийняття рішень щодо недобросовісному використанню елементів основних засобів та оцінку ефективності використання об'єктів. Ефективне використання оборотних фондів передбачає вирішення задач економії сировини, матеріалів, палива, електроенергії. З усієї сукупності можливих заходів економії матеріальних ресурсів слід виділити виробничо-технічні та організаційно-економічні. Виробничо-технічні заходи включають: економію матеріальних ресурсів, комплексну переробку сировини, застосування ресурсозберігаючої техніки, використання безвідходних технологій. Організаційно-економічні заходи включають: удосконалення матеріальних нормативів, поліпшення організації матеріального забезпечення виробництва, упорядкування системи ціноутворення, застосування дієвої системи економічного стимулювання. Стратегічні заходи щодо підвищення ефективності використання економічного потенціалу повинні сприяти більш повному використанню можливостей підприємств та підвищенню його конкурентоспроможності на ринку. Підвищення ефективності використання економічного потенціалу підприємства на основі вдосконалення структури діяльності пов'язане із забезпеченням такої динаміки ресурсів потенціалу, яка б сприяла покращенню структури діяльності підприємства.

Економічний потенціал підприємства визначається здатністю підприємства забезпечити отримання стабільного прибутку через задоволення потреб споживачів за існуючих внутрішніх та зовнішніх обмежень з урахуванням потенційної можливості розвитку носія потенціалу. Потенціал формує основу для виробництва певного обсягу та асортименту продукції, побудови моделей мінімізації збитків та максимізації прибутку, визначення оптимального співвідношення компонентів виробничої та організаційної структури управління та інших економічних механізмів. Сутність категорії «економічний потенціал» полягає в інтегральному відображенні поточних та майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою властивих її персоналу підприємницьких здібностей у економічне благо та максимально задовольняти корпоративні та суспільні інтереси. Процес управління формуванням економічного потенціалу включає наступні етапи:

1) оцінка впливу макро- та мікросередовища, можливості та загрози;
2) формування місії, цілей та завдань підприємства;
3) формування ресурсної бази;
4) розробка виробничої програми підприємства;
5) аналіз процесу виробництва;
6) реалізація товарної та цінової політики підприємства, збут продукції;

7) отримання та розподіл прибутку.

Механізм формування потенціалу підприємства є циклічною системою, яка після проходження кожного циклу виходить на новий рівень господарювання завдяки усуненню недоліків, виявлених у ході аналізу на попередніх етапах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузнєцова Т.В., Красовська Ю.В., Подлевська О.М. Управління потенціалом підприємства: Навчальний посібник. – Рівне: НУВГП, 2017. – 196 с.

Янченко Наталія Вікторовна – доцент кафедри, кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, email: yanchenko3000076@gmail.com

Літовка Кирило Сергійович – здобувач вищої освіти, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, email: kirill01kinda@gmail.com

Yanchenko Natalia Viktorovna – Associate Professor, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Kharkiv National University of Construction and Architecture, Kharkiv, email: yanchenko3000076@gmail.com

Litovka Kyrylo Serhiiovych – Higher Education Applicant, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, email: kirill01kinda@gmail.com

UDC 331.214

Oksana Yelisyeyeva
Svetlana Repina

FEATURES OF THE PAYROLL PROCESS AND DEDUCTIONS FROM IT AT «ERNST & YOUNG» COMPANY

Oles Honchar Dnipro National University

Abstract: *The paper examines the features of the process of making settlements with employees of one of the «Big Four» companies and suggests ways to improve the payroll process to increase the level of reliability of employee labor assessment, as well as to reduce staff turnover.*

Keywords: salary; audit companies; organization personnel; taxes.

The role of highly qualified personnel in companies that provide audit and consulting services is very important, as is the issue of staff remuneration. Every year, subsidiaries of «Ernst and Young» consortium in Ukraine spend significant amounts of money to improve the quality of labor resources, as well as to pay wages. The analysis of these indicators for 2018-2020 is shown in Table1.

Table 1

Salary in subsidiaries of Ernst and Young, in thousand UAH.

Indicator	2018	2019	2020
Labor costs	123 228	121 786	146 757
Social tax deductions	13 796	13 661	18 509
Tax and fee obligations	69 581	65 585	90 220

Built by the author on the basis of data [1,2]

According to Table 1, it can be noted that there is no single trend in changes in wage indicators and its characteristic deductions, taxes, and fees: in 2019, compared to the previous year, there was a decrease in the number of wages paid by more than 1.4 million. UAH, and in 2020, the 2018 figure was exceeded by 23.5 million. UAH. These differences are explained by the peculiarities in calculating the amount of remuneration for employees of companies, primarily involved in departments working directly with clients (Corporate finance Department, Tax Department, Audit Department, etc.), whose salary directly depends on the number of projects carried out and their size.

The organization of remuneration in departments that provide services to clients is based on a modified tariff grid, which reflects the intervals in which the salary of each of the seven positions in career growth is located. The Big Four companies have the following positions: Intern → Specialist → Consultant → Senior Consultant → Manager → Senior Manager → Partner. The intervals in which the main salary of the listed categories of employees is located are shown in Table 2.

Table 2.

Salary of employees in the companies "Ernst and Young", in Thousand UAH.

Position	Intern	Specialist	Consultant	Senior consultant	Manager	Senior manager	Partner
Amount	9-13	14-17	17,5-22,5	24-28,5	28,5-35,5	36-40	> 40

Built by the author on the basis of data [3]

The basic amount of salary, which is reflected in the ranges, is determined by the average estimate, which consists of the individual employee's estimates received on projects. With a monthly rating of «4», as a rule, the increase is several thousand more than with a rating of «3». In the process of career growth, the spread in salary becomes larger. In the future, the resulting indicator is adjusted according to the results of the activities of the relevant department, as well as personal indicators: the indicator of efficiency in the use of working time (every week employees provide a report on the use of each hour of working time, and at the end of the month these data are summed up), the level of environmental friendliness (the number of environmental and social activities in which they took part during the month), the number of hours of training (courses provided by «Ernst and Young Global»), etc. In total, there are more than 20 personal indicators that affect the number of wages, and their list is the same for all departments.

A characteristic feature of consulting and audit companies of the «Big Four», including Representative Offices of the company «Ernst and Young», is a huge amount of work, built in such a way that the norm in these companies is considered to be daily work for 10-14 hours, and the main thing in the work is to hand over the project so that the client is satisfied and the interests of the company are taken into account. However, despite a significant number of overworks, they are not paid additionally, and if such requirements as listening to training courses are not met, the intern's salary may be higher than that of representatives of higher positions who do not have time to fulfill all the conditions set for them. Auditors and representatives of the consulting department have a lot of overwork during the busy season (at the end of the year, when all companies prepare financial statements), they work almost around the clock and seven days a week, which is why subsidiaries have a large turnover of personnel in all positions, except for partners, which reaches 80%. Despite this, the principle of calculating wages has remained unchanged for more than 30 years.

In turn, representatives of support departments, such as Financial, Marketing, Information Technology Department, Personnel Management (HR and Professional training), Intellectual Property Management Department, etc. the salary is fixed and does not depend on additional factors.

The form of remuneration in subsidiaries of the Ernst & Young consortium in Ukraine is presented in a modified time-based and piecework form. While representatives of support departments are paid mainly on a time-based basis, when calculating the amount of remuneration for other departments that are directly involved in working with clients, they take into account both the results of the individual employee and the corresponding department, as well as the time spent on work. But the time here is estimated differently - if the employee does not fit into the allotted time when performing the task , then the salary is reduced.

The amount of salary for representatives of support departments (Financial, Marketing, Information Technology Department, Personnel Management, and Intellectual Property Management), which is formed depending on the amount of working time worked, is calculated by using an independently developed staffing table, based on the form approved by Order No. 57. This document specifies the list of structural divisions, positions, and the monthly salary fund for employees of the corresponding positions. The main source of information on the use of working hours in subsidiaries of the consortium in the territory of the state is the time sheet data, which is reflected in the «Time sheet». This form consists of two parts, the first of which provides theoretical information on filling out the report card, and the second directly enters the necessary data: the employee's report card number, his personal information, marks on appearances and non-appearances by day of the month, the number of days worked for the month, and from them overtime, evening, weekend, and holidays are separately allocated.

The payroll statement contains specific details for documentation in this area: the name of the institution, its code, date, personal information about the employee, and so on. In addition, the statement indicates the number of hours worked per month. The payroll itself is presented in the form of a table with two calculation columns: on the one hand, accruals are made by types of payment by adding the accrued amounts for each of the 22 categories, which in turn are divided into three groups: the salary fund, the additional salary fund, other incentive, and compensation payments, and on the second – the amount of funds withheld. The basic salary fund includes five categories: official salary, remuneration for full-time employees, remuneration for the time spent on a business trip, payment for vocational training, and other types of accruals. Indicators of remuneration for the time spent on a business trip and payment for professional training are especially important when calculating wages, because in the consulting and audit departments of EY there are groups where business trips reach 80-90% of working hours, in addition, the requirement to listen to at least 40 hours a year of courses developed by «Ernst & Young Global».

The additional salary fund contains 12 categories, among which you can highlight the most important ones: accrued bonuses, payment for overtime work, holidays and non-working days, performance of duties of a temporarily absent employee, vacations, and so on. However, despite the presence of such categories as payment for overtime, holidays and non – working days, the actual situation in the company's representative offices is different-no additional payment is charged for processing, moreover, this may negatively affect the total amount of funds received, due to insufficient efficient use of working hours.

The group of other incentive and compensation payments includes three categories: remuneration and incentives that are lump-sum, social payments, and other incentive and compensation payments. In fact, these data are almost not used by the group, because instead of monetary rewards, the company's management staff provides the staff with gifts in the form of items.

The «Salary deductions» group consists of an advance payment issued and contributions for mandatory state social insurance: to the pension fund, to the Employment Fund, to the Social Insurance Fund for

temporary disability, personal income tax, trade union contributions, etc. All of these categories that are typical for the activities of Ukrainian representative offices of «Ernst & Young» are deducted from the salary amount accrued in the first column of the table. A special feature of calculating taxes and fees on earnings in subsidiaries of the Ernst & Young concern is that salaries for employees, in most cases, are not stable and are reviewed every month, taking into account the overall results of the department and a specific person, as well as the fulfillment of additional conditions specified in the contract. That is why this process is more complex than other companies of a similar type of activity.

In the course of the analysis carried out in this paper, a number of problems were identified in the activities of Ernst & Young's subsidiaries in Ukraine. Given the significant number of staff overwork, it is advisable to take into account and pay for overtime work. In addition, it is advisable to review additional requirements for employees, because more than 20 performance indicators, as practice shows, are difficult to meet, which causes an underestimation of employees ' salaries and a significant turnover rate, which, in some departments, is 80%.

At the same time, obtaining licenses and passing international exams in working disciplines are not yet taken into account when calculating staff salaries, and while in other audit and consulting companies of the state, the presence of diplomas indicating successful passing of international and state exams is the reason for the increase in the salary of this employee. Ernest Young's representative offices should be able to use a similar evaluation system.

The reduction in wages can be explained by the unstable financial situation in the company, because, according to the data provided in the reporting, there is a noticeable shortage of quickly liquid assets and every year this situation only worsens, in addition, the gradual increase in the amount of debt confirms the negative trend and requires management personnel to develop actions aimed at identifying and solving problems associated with the deterioration of the financial condition.

The implementation of these recommendations will partially stabilize the financial condition of Ernst & Young's subsidiaries in Ukraine, and as a result, reduce staff turnover by redirecting additional funds to the payroll fund. Given that the most important resource for audit and consulting companies is personnel, improving working conditions and increasing wages can also have a positive impact on the company's performance indicators.

REFERENCES

1. Report of the independent auditor and financial statements of Ernst & Young Audit Services LLC for 2020. 2020. [Electronic resource]. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_ua/generic/fs-and-year-end-reports/fc-audit-report-eyas-llc-2020.pdf (date of request: 02.02.2022)
2. Report of the independent auditor and financial statements of Ernst & Young Audit Services LLC for 2019. 2019. [Electronic resource]. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_ua/generic/fs-and-year-end-reports/fs-audit-report-eyas-llc-2019.pdf (date of request: 02.02.2022)
3. Salary in EY: HP lider. 2020. [Electronic resource]. URL: https://hrlider.ru/posts/ernst-young-kak-poluchit-rabotu/ (date of request: 04.02.2022)

Eliseeva Oksana K. - Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Statistics, accounting and economic informatics, Oles Honchar Dnipro National University. Dnipro, e-mail: ok17_5@ukr.net

Repina Svetlana O. – student of Oles Honchar Dnipro National University. Dnipro, e-mail: w1035@ukr.net

UDC 330.1

Nataliia Klymenchukova[1]
Yevheniia Karpenko[2]
Veronika Levchenko[3]

IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT IN AN INNOVATIVELY ACTIVE ENTERPRISE AS A DIRECTION OF EFFECTIVE USE OF ITS RESOURCE AND FINANCIAL POTENTIAL

[1]National Academy of Management
[2]Sumy National Agrarian University
[3]State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

Abstract: *The article is devoted to the issues of improving the organizational component of economic security management in an innovatively active enterprise as a direction of effective use of its resource and financial potential.*

Key words: organizational component of management, economic security, innovatively active enterprise, effective use of potential, resource and financial potential.

The system of economic security as an integral element of the general economic system, should ensure the safety of all components of the system, monitor its condition. When deviations from the regulatory status are detected, the security system should provide information on the internal causes and consequences of these deviations, on possible returns to the regulatory status of the enterprise and prevent similar situations in the future.

Increasing the level of economic security of an innovatively active enterprise is possible only with a high level of interest in the end results. It is possible to strengthen the interest of employees in achieving results by building a clear dependence of remuneration on solving the tasks.

Currently, the method of determining the results and creating mechanisms for determining the monetary reward is called the system of motivation based on KPI (short for English Key Perfomance Indicator) - key performance indicators. The main difficulties arise at the stage of implementation of the KPI system, if it is perceived only as a system of motivation and not as a system of goal management [1-6]. Goal management is one of the leading methods of business and personnel management. The method involves the active involvement of employees in the process of achieving strategic corporate goals, which is one of the main factors guaranteeing successful prospects for enterprise development in a dynamic market sphere.

The role of the KPI system, among other things, is to achieve the desired results. It allows you to justify the payment of remuneration, and gives employees the opportunity to receive and increase income in a clear dependence on the efforts made. In the average company, 5% of employees always work well, the same number (5-7%) of employees always work poorly, and the effective work of the other 88% always requires the correct setting of goals and objectives with mandatory monitoring of their implementation. It is possible to strengthen the interest of employees in achieving results and solving the set tasks only by linking them to the monetary reward, which is paid when achieving results. Based on the evaluation of the effectiveness of employees, the company's management can develop and implement incentive strategies in the field of remuneration and, importantly, to identify employees who do not meet the requirements of their positions. All of this not only improves management efficiency, but also helps employees better understand the relationship between their specific responsibilities and the company's strategic goals. KPI and staff motivation have become inseparable concepts, as with the help of these indicators (KPI) you can create a perfect and effective system of motivation and incentives for employees. Depending on the strategy of the enterprise there are different KPI.

They are mainly used to determine the effectiveness of administrative staff. For example, in the strategic goal of an innovative enterprise to ensure economic security, the key indicator of efficiency is the

reduction of unit costs. KPI are not the key to success. In the example above, the key success factors will be anything that is needed to achieve this goal.

KPI-based staff motivation, in contrast to the basic salary (salary), is focused on achieving long-term and short-term goals of the company, motivating to perform the duties of the employee. And the salary is a fixed monthly salary. The system of forming a variable part of the monetary reward on the basis of KPI encourages the employee to achieve high individual results, as well as to increase his contribution to the collective results and achievements in meeting the strategic goals of the enterprise. In this case, the indicators of KPI in the system of forming a variable part of the salary on the basis of KPI should be quite simple and clear to employees, and the size of the variable part of the compensation package - economically justified.

World practice convincingly proves that the implementation of the KPI system increases the profits of companies from 10 to 30%, as it focuses the work of employees on the result, increasing both motivation and staff loyalty. Implementing a management and motivation system through KPI requires special knowledge from business leaders, which can be acquired through corporate training. The system of remuneration for the result, when a certain part of earnings is based on individual and overall efficiency, provides an opportunity to avoid layoffs or wage cuts during the global crisis.

In fig. 1 shows the main reasons for the revision of KRI. The ability to view indicators also depends on the level of automation of the whole process. Indicators can be revised more frequently, for example during the quarter, within certain units for operational management of work tasks. The structure of the motivation system of an innovatively active enterprise based on KPI can be proposed as follows: constant part, variable and irregular bonuses.

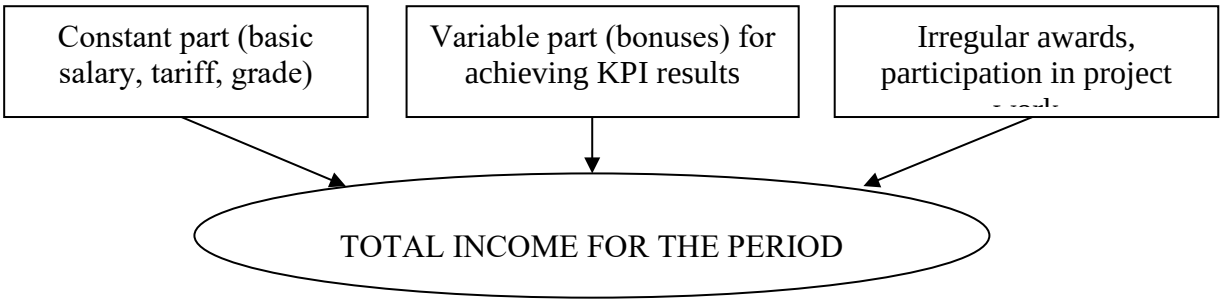

Fig. 1. The structure of formation of motivation of the innovatively active enterprise on the basis of KPI is offered

To calculate the size of the premium can be used the formula shown in fig. 2, which shows that workers can get a larger size of the variable part of wages. Bonus terms should take into account the specifics of achieving each of the KPI and reflect the requirements for the performer.

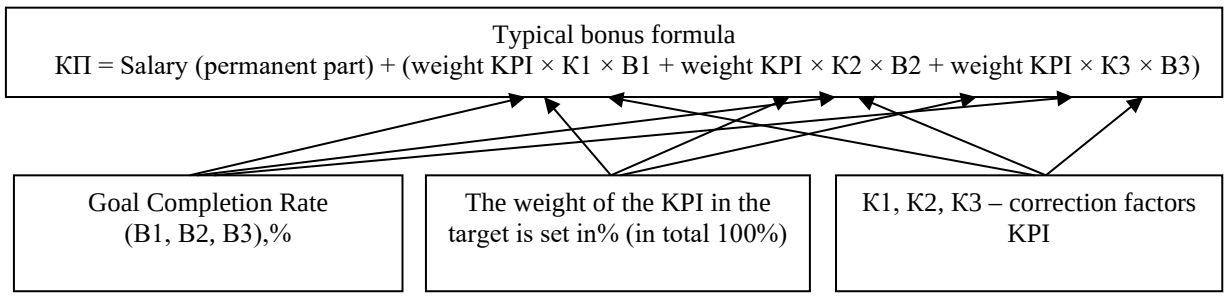

Fig. 2. The proposed formula for awarding employees of an innovatively active enterprise on the basis KPI

The proposed measures to improve the motivation of employees of innovatively active enterprises will increase the efficiency of personnel management, which will have a positive impact on the effective use of its resource and financial potential.

REFERENCES

1. Антипенко Н. В., Вєдєніна Ю. Ю., Гнатенко І. А., Пархоменко О. П. Фінансовий менеджмент ресурсозбереження інноваційно орієнтованих підприємств у контексті антикризової стратегії розвитку. *Агросвіт*. 2021. № 23. С. 10–16.

2. Вдовенко Н. М., Сухомлин Л. В., Бачкір І. Г., Гнатенко І. А. Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 19–23.

3. Воронько-Невіднича Т. В. Лєщин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 15. С. 23–27.

4. Живко З. Б., Кредісов В. А., Гнатенко І. А., Гальонкін С. С. Інституціонально-матрична кластеризація в системі стратегічного управління інноваційною економікою в умовах зміни споживчих переваг, глобалізації, діджиталізації, формування економічної культури суспільства та сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 21. С. 37–43.

5. Gryshko V., Zos-Kior M., Zerniuk O. Integrating the BSC and KPI systems for improving the efficiency of logistic strategy implementation in construction companies. *International Journal of Engineering & Technology.* Vol 7, № 3.2 (2018). Special Issue 2. P. 131-134.

6. Halkiv L.I., Karyy O.I., Demchyshyn M.Y. Bank crediting within the structure of national economy of Ukraine: Parametric evaluation and problems with activation. *Actual Problems of Economics*. 2016. №180 (6). P. 314–320.

Klymenchukova Nataliia S. – PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral Candidate, National Academy of Management, Kyiv, e-mail: klymenchukova@ukr.net

Karpenko Yevheniia V. – PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Management named after Professor L. I. Mikhailova, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: Karpenko_e_v@ukr.net

Levchenko Veronika V. – PhD student, State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling, Kyiv, e-mail: veronika.st.andrews@hotmail.com

УДК 330.341

О. Л. Андронік

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. *У статті уточнено сутність та представлено змістовні характеристики цифрової економіки, досліджено інфраструктуру та методи оцінки розвитку цифрової економіки. Окреслено характерні риси підприємницької діяльності в умовах цифрової економіки.*

Ключові слова: *цифрова економіка, цифрове підприємництво, цифровізація, цифрова інфраструктура.*

DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY AND DIGITAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Abstract: *The article clarifies the essence and presents the substantive characteristics of the digital economy, investigates the infrastructure and methods of assessing the development of the digital economy. The characteristic features of entrepreneurial activity in the digital economy are outlined.*

Keywords: *digital economy, digital entrepreneurship, digitalization, digital infrastructure.*

Характерною ознакою сучасного етапу розвитку економіки є використання цифрових технологій, які стали каталізатором різкого збільшення мобільності товарних та фінансових потоків, забезпечують високу швидкість передачі інформації, внесли значний вклад в глобалізаційні та інтеграційні процеси світової економіки. Інформаційні технології стали невід'ємною частиною суспільних відносин та призвели до появи нових галузей господарства, ринків, конкурентних товарів та послуг. Великий потенціал Інтернету став ключовим елементом економіки більшості держав. Все це вимагає від України адаптації до світових стандартів у сфері цифровізації. Тому визначення особливостей та тенденцій розвитку цифрової економіки України наразі є досить актуальним питанням.

Нині розвиток цифрової економіки відбувається у всьому світі та у всіх сферах життя суспільства завдяки інноваційному зростанню та трансформації процесів в результаті появи нових технологій. Однак цифрова економіка розвивається нерівномірно в різних країнах та регіонах, створюючи як нові можливості, так і бар'єри, які необхідно подолати, щоб успішно вести бізнес на цифрових платформах.

Питання впливу процесу діджиталізації та цифрових технологій на розвиток підприємництва були представлені у працях багатьох учених, серед яких вагомий внесок зробили А. Андерсон, О. Симсерт, П. Дойль, П. Друкер, Н. Краус, К. Клаус, Г. Боуман, А. Томпсон, Е. Тоффлер, Р. Акофф, А. Остервальдер, Е. Ламбертон, М. Стивен, В. Апалькова, С. Волосович, В. Плескач, І. Ковшов, О. Криворучко, С. Коляденко, Л. Лазаренко, С. Веретюк, С. Войтко, І. Малик, П. Стецюк, В. Фіщук, К. Шваб, М. Сафрончук та ін.

Мета дослідження полягає у вивченні основних тенденцій розвитку цифрової економіки України та уточненні змісту і сутнісних характеристик цифрового підприємництва.

Не існує усталеного визначення поняття «цифрова економіка», і різні вчені підходять до тлумачення цього поняття з різних позицій. Зокрема, автори досліджень [1; 3] визначають цифрову економіку як сукупність технологій, що трансформують систему соціально-економічних відносин. Інші вчені [2; 4] визначають цифрову економіку як систему високотехнологічних елементів, які можуть стимулювати інноваційне економічне зростання.

Фундаментом цифрової економіки є розвинена та ефективно функціонуюча інфраструктура. У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України під цифровою інфраструктурою розуміють комплекс комунікацій, технологій, продуктів та процесів, котрі забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві можливості та працюють на цифровій (не аналоговій) основі [5].

Тверда цифрова інфраструктура покликана забезпечити доступ до цифрових технологій (connectivity) та умовно включає такі ключові компоненти:

— фіксовану телекомунікаційну інфраструктуру (магістральні, дистрибуційні та локальні мережі, точки обміну трафіком тощо);

— мобільну телекомунікаційну інфраструктуру (3G, 4G, 5G, радіо та супутниковими технологіями, WI-FI тощо);

— інфраструктуру цифрового телебачення (наземного, кабельного, супутникового);

— радіо-інфраструктуру LoRa (long range frequency, неліцензійовані частоти) для проектів Інтернету речей (сенсори, датчики тощо);

— інфраструктуру центрів обробки та збереження даних (т.з. хмарна або віртуалізована інфраструктура).

— інфраструктуру кібербезпеки;

— спеціалізовані інфраструктури (спеціальні мережі, відеоспостереження, супутні інженерні системи) [6].

Найбільш поширеними методами оцінки стану розвитку цифрової економіки є формування рейтингових індексів. До основних рейтингових індексів цифровізації можна віднести:

— індекс цифрової економіки та суспільства (Digital Economy and Society Index — DESI);

— індекс цифрової еволюції (Digital Evolution Index — DEI);

— індекс прийняття цифровізації (Digital Adoption Index — DAI);

— індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index — IDI);

— глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index — GII);

— індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index — NRI);

— індекс цифровізації економіки (Boston Consulting Group — e Intensity);

— індекс світової цифрової конкурентоспроможності (IMD World Digital Competiveness Index — WDCI).

Нові характеристики економічного простору вимагають перейти від культу ефективності й раціональності до перенесення акцентів на відкритість, демократизацію, соціологізацію, креативність організаційних процесів, нерівноважність та нелінійність управлінських ієрархічних ланцюгів, непередбачуваність і різноманітність траєкторій розвитку підприємств.

Характерними рисами підприємницької діяльності в умовах цифрової економіки є:

— діяльність на цифрових платформах (маркетплейсах), що забезпечує безпосередні комунікації між виробниками та споживачами;

— скорочення трансакційних витрат за одночасного підвищення продуктивності праці;

— глобальна присутність завдяки виходу на електронні ринки та глобальна гіперконкуренція;

— підвищення споживчої цінності товарів і послуг внаслідок їх персоналізації;

— омніканальність комунікацій зі споживачами та покупцями;

— скорочення життєвого циклу інновацій і продуктів;

— зростання ризиків і рівня невизначеності при прийнятті стратегічних рішень внаслідок динамічних змін технологій та кон’юнктури ринків.

Сьогодні цифровізація є головним напрямком трансформації української економіки, першим кроком якого було схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018 – 2020 роки. Ця концепція передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій.

Для реалізації визначених цілей та напрямів розвитку цифрової економіки у 2019 році було створено Комітет з питань цифрової трансформації, на який покладено вирішення наступних завдань:

— формування законодавчої бази цифровізації та цифрового суспільства;

— розробка законодавчої бази адміністрування, функціонування і використання мережі Інтернет;

— розробка Національної та державної програмами інформатизації, а також програмами ЄС «Єдиний цифровий ринок»;

— розробка програм цифрового співробітництва;

— електронне урядування та публічні електронні послуги;

— смарт-інфраструктури;

— кібербезпека та кіберзахист.

В цьому ж році Кабінетом Міністрів України було реорганізовано Державне агентство з питань електронного урядування шляхом перетворення у Міністерство цифрової трансформації України, яке наразі є центральним органом виконавчої влади з питань формування та реалізації державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, розвитку IT-індустрії.

Українським інститутом майбутнього в 2018 році була розроблена Економічна стратегія «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою». В запропонованій стратегії представлено сучасне бачення розвитку цифрової економіки країни та кроки для її розвитку в Україні. Дана стратегія має дещо хаотичні твердження, що пов'язано з відсутністю чіткої цілісної системи положень, законів та підзаконних актів, що розкривають цілісне уявлення щодо розвитку цифрової економіки в галузях в сучасних умовах господарювання.

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна поступово робить кроки щодо інтеграції в єдиний європейський цифровий простір, перш за все розробляючи необхідну нормативно-правову базу для забезпечення розвитку цифрової економіки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апалькова В. В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Менеджмент інновацій*. 2015. Вип. 4. С. 9–18.

2. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні та світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. No 6. С. 105–112.

3. Куприяновский В. П., Добрынин А. П., Синягов С. А. Целостная модель трансформации в цифровой экономике – как стать цифровыми лідерами. *International Journal of Open Information Technologies.* 2017. Т. 5. No 1. С. 26–33.

4. Ламбертон Э. А., Стивен М. Т. Тематическое исследование цифровых, социальных сетей и мобильного маркетинга. Исследование эволюции с 2000 по 2015 год и повестка дня для будущих исследований. *Журнал маркетинга.* 2016. 80(6). С. 146–172

5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018 %D1%80/print1518169633175646 (дата звернення 18.02.2022).

6. Фіщук В. Цифрова інфраструктура економічного зростання. Новое время. 2017. URL: https://biz.nv.ua/ukr/ experts/fichuk/tsifrova infrastruktura ekonomichnogo zrostannja 1408403.html (дата звернення 18.02.2022).

Андронік Олена Леонідівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: o.andronik@donnu.edu.ua

Andronik Olena L., PhD of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: o.andronik@donnu.edu.ua

УДК 657

О.Ю. Балазюк[1]

ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН: ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

Анотація. У статті досліджено розвиток технології блокчейн та можливості її використання для пришвидшення процесів розвитку підприємств у різних сферах їх діяльності, у тому числі і у сфері бухгалтерського обліку.

Ключові слова: блокчейн; технологія блокчейн; бухгалтерський облік; криптовалюти; електронний документ; система електронного документообігу.

BLOCKCHANE TECHNOLOGY: WAYS OF USE IN THE ACCOUNTING SYSTEM

Abstract: *The article examines the development of blockchain technology and the possibility of its use to accelerate the development of enterprises in various fields, one of the most promising of which is accounting and auditing.*

Keywords: blockchain; blockchain technology; accounting; cryptocurrencies; electronic document; electronic document circulation.

Останніми роками однією з головних тенденцій розвитку економіки і суспільства загалом є активне впровадження інформаційних технологій у різні сфери діяльності. Цифровізація стає критично важливим фактором зростання продуктивності і підвищення якості життя, настільки, що зміни, які відбуваються, розглядаються дослідниками як настання нової ери економічного розвитку. Починаючи з 2020 року, роль додаткового драйвера активізації використання інформаційних систем та технологій відіграла пандемія вірусу COVID-19. Через карантинні заходи багато компаній змушені були перевести співробітників на віддалену роботу, що вимагало технологічних рішень – розвитку IT-інфраструктури, системи безпеки, комунікацій, постановки завдань і звітності про їх виконання в електронному режимі. Крім того, така ситуація стала «лакмусовим папірцем» для реалізованих проектів з цифровізації державних послуг, електронного урядування, дистанційного навчання тощо.

Інформаційні технології надійно і назавжди ввійшли в усі економічні процеси сформувавши навіть окремий підвид «цифрову економіку», термін який був введений ще 1995 року, Ніколасом Негропонте, у його праці «Життя в цифровому світі» [1]. Пізніше у 1997 році у канадського професора з менеджменту Д. Топскотта з університету Торонто виходить праця «Цифрова економіка: перспективи та загрози в епоху мережевого інтелекту» [2], у якій він чітко та логічно доводить тісний взаємозв'язок змін в світі технологій зі змінами в бізнесі. На численних прикладах автор демонструє, як **технології видозмінюють** бізнес.

Однак, поява цифрової економіки, як явища, датується значно раніше, зокрема наприкінці 1950-х років у США, а з 1960-х років у світі активно поширюються цифрові інновації. І тільки другий етап цифровізації, що почався приблизно з середини 1990-х років, коли відбувається глобальне поширення Інтернету та мобільного зв'язку, цифрова економіка набуває окремих конкретних термінів та визначень. Сьогодні, можна стверджувати, що триває третій етап цифровізації, що пов'язаний з поширенням у світовій економіці цифрових валют і технології блокчейн. І саме в цей період стає особливо актуальним визначення дане Доном Тапскотом, ще у 1997 році у його праці [2], де він визначає цифрову економіку, як економічну діяльність, яка, на відміну від традиційної економіки, визначається мережевою свідомістю (networked intelligence) та залежністю від віртуальних технологій.

Технологія блокчейн (blockchain technology) бере свій початок з праці вчених-криптографів Стюарта Хабера та Скотта Сторнетта «Як поставити мітку часу в цифровому документі» [3]. Головною ідеєю було створення технології, яка вирішить питання прав на інтелектуальну власність, зокрема, у сфері інформаційних систем та технологій. У своїй роботі автори описують хронологічно побудований ланцюжок хешованих даних для підтвердження автентичності тимчасових міток про час на цифрових документах. При цьому вчені беруться за вирішення двох очевидних завдань: застрахувати від змін не

тільки сам документ, а і проставлену мітку часу. Спрощено та уникаючи технічних нюансів ідею авторів можна подати наступним чином: під час створення документу, криптографічні дані про нього (хеш-сума) відправлялись в «цифровий сейф» або аналог реєстру змін, при цьому зміна вихідного документу призводила б до зміни його даних та неспівпадіння з даними записів у реєстрі, однак проблемним питанням залишалось незмінність та довіра до самого реєстру. Потрібно було знайти такого свідка справжності даних, довіра до якого не викликала б сумнівів. І такого свідка було знайдено - в особі сотень тисяч американців, що снідали з ранковою газетою в руках. З 1995 року газета Нью Йорк Таймс використовувалася як публічний протокол, де у розділі під назвою «Повідомлення: і втрачені, і знайдені» друкувались хеш-коди усіх доданих за тиждень ідентифікаторів, виконуючи функцію публічного реєстру.

Стюарт Хабер та Скотт Сторнетт поклали початок нової віхи у розвитку цифрової економіки, яка базується на розподілених реєстрах та цифрових валютах, саме на їх працю посилається Сатоші Накамото, який у 2008 році опублікував технічний документ «Біткоїн: однорангова електронна готівкова система», в якому представив світу децентралізовану валюту біткоїн. Важливим, у світлі нашого дослідження, є децентралізація, яка покладена у основу технології блокчейн загалом та цифрових валют, зокрема.

У пердмові до праці, вище згадуваного нами, Дона Тапскотта «Революція в блокчейні: як технологія, що стоїть за біткойном, змінює гроші, бізнес і світ», йдеться про те, що блокчейн полегшує будь-які транзакції без посередників, таких як банк або керівний орган, зберігаючи анонімність інформації користувача, він перевіряє та зберігає постійний публічний запис усіх транзакцій. Це означає, що особиста інформація є конфіденційною та захищеною, а вся діяльність прозора та непідкупна – узгоджена за допомогою масової співпраці та зберігається закодованою в цифровому обліковому записі. Такий підхід, дозволяє уникати довіри чи недовіри до операцій в традиційному розумінні, тому, що довіра закладена в самій системі.[4] І, безумовно, такий підхід не може не впливати на облікову систему, яка є прямим відбитком господарської діяльності. Тому, дослідження впливу технології блокчейн на систему обліку є особливо актуальним та досить перспективним напрямом.

Безсумнівним є факт, що сама технологія блокчейн широко відома та асоціюється з криптовалютами, хоч по суті, вона являє собою електронний список створених записів (блоків інформації) з можливістю їх перевірки за рахунок публічного доступу та розподіленої бази зберігання. Основна перевага цієї електронної «реєстраційної книги» полягає у тому, що вона захищена від несанкціонованого доступу та може ефективно оновлюватися онлайн завдяки своїй природі як децентралізованої мережі на багатьох пристроях. Ці функції роблять технологію ідеальною для перевірки даних, доступу до даних та їх захисту. Компанії в усьому світі почали використовувати блокчейн для внутрішніх цілей, таких як фіксація внутрішніх транзакцій, а також публічні у своїх платіжних процесах.

Враховуючи потенціал технології та широку зацікавленість бізнесу в можливостях, які вона надає, блокчейн став величезним ринком сам по собі, навіть на ранньому етапі розвитку технології. Перспективні блокчейн-стартапи регулярно накопичують сотні мільйонів доларів інвестицій, що свідчить про високий рівень довіри до технології.

У 2021 році міжнаціональні платежі та розрахунки вважалися найбільшою сферою використання технології блокчейн, що становило близько 16 відсотків світового ринку технології блокчейн, див. рис. 1

Як бачимо, сфери використання технології блокчейн достатньо широкі та усі вони повністю чи частково пов’язані з системою обліку.

Окреслимо напрями, у яких провідні компанії вже використовують технологію блокчейн та у яких ще є перспективи використання:

- міжнародні розрахунки та розрахунки з контрагентами;
- оплата податків, зборів та інших видів заборгованості;
- робота з документами та розподіленими сховищами даних;
- оперативна фіксація фактів господарської діяльності та *real-time звітність;*
- *робота з державними реєстрами та отримання офіційної інформації.*

Безсумнівно, впливаючи на систему бухгалтерського обліку досліджувана технологія не змінює її по суті . Важливо, що усі принципи ведення бухгалтерського обліку залишаються незмінними із відповідним застосуванням елементів методу бухгалтерського обліку. Змінюється лише технологія обробки, збереження, передачі та накопичення інформації.

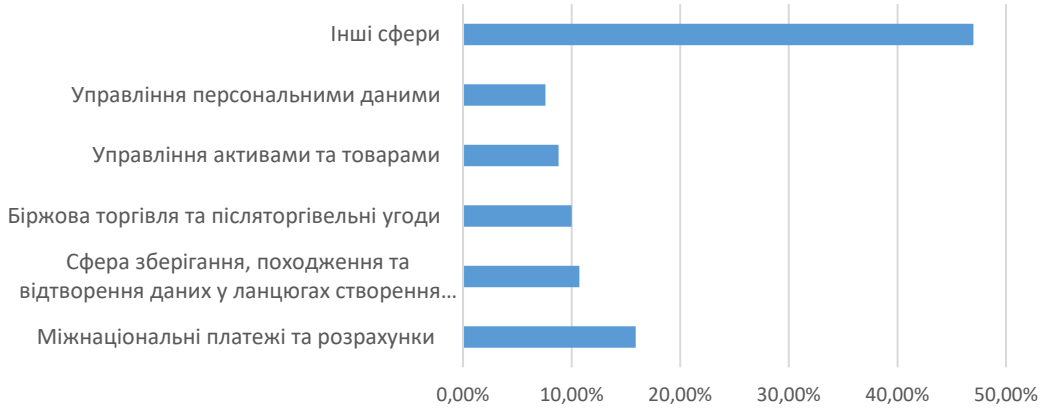

Рис. 1. Сфери використання технології блокчейн
Джерело: сформовано автором на основі [5]

Однак, використання програмного забезпечення, що базується на технології блокчейн має ряд загроз та складних моментів для впровадження. Зокрема, однією з головних загроз у практичній імплементації технології блокчейн є те, що вона передбачає зміну парадигми управління і перехід від ієрархічної моделі до горизонтальної, при якій рішення приймаються децентралізовано, а весь процес прозорий для його учасників і виконується за певним сценарієм закладеним у програмному коді і не завжди вимагає втручання управлінців. Очевидно, що це тягне за собою необхідність переосмислення бізнес-процесів, підходів до управління та захисту інформації і програмного коду, зокрема.

Як висновок, варто зазначити, що поступово бухгалтери й аудитори будуть більше працювати з питаннями, що вимагатимуть професійного судження, наприклад, складні операції, внутрішні механізми контролю, аналітика, прогнозування, ІТ-аудит і контроль, оцінка та інші питання, у яких вони можуть надавати реальну експертну допомогу. Фінансовим спеціалістам та власникам бізнесу вже час уважніше придивитися до можливостей, які пропонує блокчейн технологія. Її популярність, що все більше зростає, уже спричинила появу таких послуг, як блокчейн-консалтинг та аудит блокчейн-рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Negroponte, N. Being Digital. Knopf. Vintage Books, Paperback edition, 1996, 272 p.
2. Tapscott, Don The digital economy: promise and peril in the age of networked intelligence. New York: McGraw-Hill., 1997, 342 p.
3. S. Haber, W.S.Stornetta How to Time-Stamp a Digital Documentin. *Journal of Cryptology*. 1991.Vol. 3, No. 2, pp. 99-111
4. Tapscott D. & Tapscott A. Blockchain revolution: how the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world. Penguin. 2018. 365p.
5. Blockchain technology market share forecast worldwide in 2021, by use case URL: https://www.statista.com/statistics/982566/worldwide-top-use-cases-blockchain-technology-by-market-share/ (дата звернення: 15.02.2022)
6. Балазюк О.Ю. Вплив технології блокчейн на систему бухгалтерського обліку. *Економіка та управління в XXI ст.: виклики та перспективи розвитку*: зб. тез Міжн. наук.-практ. конф. (Умань, 30-31 трав. 2019 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. С.150-152.

[1]**Балазюк Оксана Юріївна**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, Вінниця, email: kseniya_balazuk@ukr.net

[1] **Balaziuk Oksana Yu.** PhD in economics, associate professor of Economics, Accounting and Taxation Department, Vinnytsia training and research institute of economics WUNU; Vinnytsia, Ukraine; e–mail: kseniya_balazuk@ukr.net.

УДК 336.71:004.925

В. В. Баранова[1]
О. В. Васюренко[2]
Ж. В. Дейнеко[3]

ЦИФРОВА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПОРІВНЯННЯ ДАНИХ З ВЕДЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

[1]Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
[2]Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»
[3]Харківський національний університет радіоелектроніки

Анотація. *Визначено важливість застосування цифрової візуалізації економічних даних задля проведення їх змістовного порівняння. Для застосування цифрової візуалізації економічних даних обрано метод вейвлет когерентності. Вказано основні переваги методу вейвлет когерентності з погляду візуалізації економічних даних. Наведено приклад порівняння даних, які характеризують процес ведення банківської діяльності.*
Ключові слова: цифрова візуалізація; банківська діяльність; вейвлет когерентність; фінансові процеси.

DIGITAL VISUALIZATION AS A MEANS OF DATA COMPARISON ON BANKING ACTIVITY

Abstract. *The importance of using digital visualization of economic data for their meaningful comparison is determined. The wavelet coherence method was chosen for the application of digital visualization of economic data. The main advantages of the wavelet coherence method in terms of visualization of economic data are indicated. An example of comparison of data characterizing the process of conducting banking activities is given.*
Key words: digital visualization; banking; wavelet coherence; financial processes.

Сучасний розвиток фінансових процесів стикається з постійним зростанням інформації, яка потребує швидкого та належного опрацювання. Така інформація є різноманітною та охоплює як факторні умови розвитку тих або інших фінансових процесів, так й безпосередньо характеризує розвиток таких процесів. Тож загалом ми маємо значний обсяг інформацій, який у сучасних інформаційних технологіях визначається термінологією «Big Data». Відтак виникає необхідність застосування новітніх методів обробки значних обсягів інформації. При цьому такі методи обробки інформації повинні:

враховувати та розкривати економічну сутність процесів, які досліджуються,

визначати достовірні результати обробки первинної інформації,

надавати додаткову інформацію в процесі обробки первинної інформації,

змістовно відображати процес дослідження та мати можливості візуалізації результатів обробки інформації.

Також варто відмітити, що застосування тих або інших методів обробки інформації визначається змістовністю фінансових процесів, які досліджуються. Серед різноманіття фінансових процесів, які супроводжують діяльність окремих суб'єктів господарювання варто звернути увагу на банківський сектор економіки. З одного боку цей сектор економіки визначає один із сегментів фінансового ринку, а з іншого – характеризує вагому частку фінансових процесів, з якими стикаються майже усі суб'єкти господарювання [1-3].

Будь яка банківська діяльність та низка факторів впливу на таку діяльність загалом характеризується певною послідовністю значень окремих показників банківської діяльності, які загалом можна подати у вигляді часового ряду – $f(t)$ за підсумками певного проміжку часу t [4]. Тобто відповідна інформація подається у вигляді послідовності даних, які треба обробляти. Для візуалізації таких даних зазвичай використовується їх подання у вигляді таблиці або окремих графіків. Однак інформативність такої візуалізації даних є обмеженою та розкриває, насамперед, тенденції розвитку показників, що досліджуються. Відтак ми можемо говорити, переважно, лише про тенденції

розвитку відповідних фінансових процесів.

Втім можна виділити такий метод аналізу даних як вейвлет когерентність [5]. Цей метод дозволяє розкрити не лише загальну тенденцію розвитку процесу, який досліджується, а й розглянути взаємність впливу між окремими даними такого процесу. Тож якщо ми маємо два ряди даних ($f(t)$ та $g(t)$), кожен з яких відображує динаміку деякого показника банківської діяльності за підсумками певного часу t, тоді ми можемо визначити значення вейвлет когерентності між такими рядами даних за допомогою наступної формули [6, 7]:

$$Q^2(a,b) = \frac{\left|\Lambda(a^{-1}W_{f(t)g(t)}(a,b))\right|^2}{\Lambda(a^{-1}\left|W_{f(t)}(a,b)\right|^2)\Lambda(a^{-1}\left|W_{g(t)}(a,b)\right|^2)}, \quad (1)$$

де:

$W(a,b)$ – значення поперечних вейвлет спектрів [6];

a,b – масштаб і центр локалізації часу, що визначають масштаб вейвлет перетворення [6, 7];

$f(t)$, $g(t)$ –ряди даних, які ми досліджуємо;

Λ – оператор згладжування;

$Q^2(a,b)$ – квадрат коефіцієнта вейвлет когерентності. $0 \le Q^2(a,b) \le 1$. Якщо ці значення прагнуть до нуля, то ми маємо слабку кореляцію. Інакше ми маємо сильну кореляцію.

Відтак це дозволяє зробити візуалізацію взаємної динаміки наведених даних та більш детально дослідити відповідні фінансові процеси.

Наприклад, на рис. 1 подано оцінку вейвлет когерентності між обсягами наданих кредитів та обсягами залучених депозитів за підсумками 2006-2008 років (рис.1а) та за підсумками 2019-2021 років (рис. 1б) у розрізі окремих місяців (власні розрахунки на підставі виразу 1 за даними https://bank.gov.ua/).

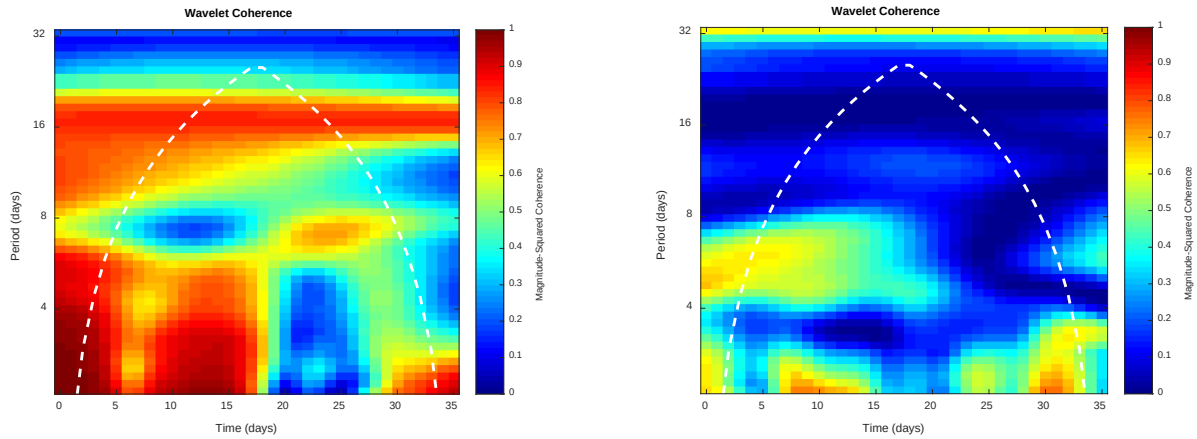

а) б)

Рисунок 1. Оцінка вейвлет когерентності між обсягами наданих кредитів та обсягами залучених

депозитів по вітчизняній банківській системі за підсумками 2006-2008 (а) та 2019-2021 (б) років

Наведені дані змістовно відображають залежність між обсягами наданих кредитів та обсягами залучених депозитів по вітчизняній банківській системі. Ми можемо чітко спостерігати зміну взаємозалежності для досліджуваних даних для різних часових проміжків та робити відповідні висновки. Відтак методологію вейвлет когерентності доцільно застосовувати у якості засобу цифрової візуалізації для порівняння даних з ведення банківської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васюренко О., Ляшенко В., Подчесова В. Ефективність кредитування фізичних та юридичних осіб банками України: методологія аналізу стохастичних границь. *Вісник Національного банку України*. 2014. №. 1. С. 5-11.
2. Азаренкова Г., Ляшенко В. Відношення переваг у порівняльній оцінці діяльності банків. *Банківська справа*. 2009. №. 5. С. 65-72.
3. Куштим В., Ляшенко В. Фазовий аналіз динаміки розвитку банків. *Банківська справа*. 2011. № 2. С. 83–94.
4. Vasiurenko O., Lyashenko V. Wavelet coherence as tool for retrospective analysis of bank activities. *Ekon. Prognozuvannâ*. 2020. № 2. P. 43-60.
5. Baranova V., Zeleniy O., Deineko Z., Lyashenko V. Stochastic Frontier Analysis and Wavelet Ideology in the Study of Emergence of Threats in the Financial Markets. *In 2019 IEEE International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)*. 2019. P. 341-344.
6. Torrence C., Webster P. J. Interdecadal changes in the ENSO–monsoon system. *Journal of climate*. 1999. № 12(8). P. 2679-2690.
7. Lyashenko V., Deineko Z., Zeleniy O., Tabakova I. Wavelet ideology as a universal tool for data processing and analysis: some application examples. *International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR)*. 2021. № 5(9). P. 25-30.

Баранова Валерія Вадимівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків. Україна, valeria_baranova@ukr.net

Васюренко Олег Володимирович – доктор економічних наук. професор, професор кафедри кібербезпеки, інформаційних технологій та економіки, Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», Київ, Україна.

Дейнеко Жанна Валентинівна – кандидат технічних наук, доцент, завідувачка кафедри медіасистем та технологій (МСТ), Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків, Україна.

Baranova Valeria V. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Tourism Business and Regional Studies, VN Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine, valeria_baranova@ukr.net

Vasiurenko Oleg V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Cybersecurity, Information Technology and Economics, Kiev Institute of Intellectual Property and Law of the National University «Odessa Law Academy», Kyiv, Ukraine.

Deineko Zhanna V. – Phd (Technical Sciences), Associate Professor, Head of the Department of Media Systems and Technologies, Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv, Ukraine.

УДК 336.761:004.925

В. В. Баранова[1]
О. П. Зелений[2]

ВЕЙВЛЕТ КОГЕРЕНТНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ

[1]Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
[2]Харківський національний університет радіоелектроніки

Анотація. *Розкрито важливість проведення всебічного аналізу щодо розкриття фінансових процесів на фондовому ринку. Для проведення такого аналізу визначено за доцільними обрання методу побудови оцінок вейвлет когерентності. Наведено приклад застосування вейвлет когерентності для проведення порівняльного аналізу між динамікою цін на різні криптовалюти. Зауважено на тому, що пропонована порівняльна оцінка може бути основою для обрання інвестиційних стратегій виходу на фондовий ринок.*

Ключові слова: криптовалюта; порівняльна оцінка; фондовий ринок; вейвлет когерентність.

WAVELET COHERENCE AS A MEANS OF CRYPTOCURRENCY MARKET RESEARCH

Abstract. *The importance of conducting a comprehensive analysis of the disclosure of financial processes in the stock market is revealed. To conduct such an analysis, it is appropriate to choose a method for constructing estimates of wavelet coherence. An example of the use of wavelet coherence for comparative analysis between the dynamics of prices for different cryptocurrencies. It is noted that the proposed comparative assessment can be the basis for choosing investment strategies to enter the stock market.*

Key words: cryptocurrency; comparative assessment; Stock Market; wavelet coherence.

Сучасна динаміка різноманітних економічних процесів зазнає суттєвих змін. Ці зміни стаються внаслідок впливів від дії різноманітних факторів, де з найбільш суттєвих слід виділити пандемію COVID-19, розвиток цифрових валют. Разом з цим відбувається зміна цін на основні енергоресурси, закриваються окремі сфери економічної діяльності [1, 2]. Відтак окремі види економічної діяльності не є пріоритетними для інвесторів у короткостроковій перспективі. Це змушує інвесторів шукати нові напрямки інвестування, нові інвестиційні інструменти. Таким чином підвищується інтерес та вимоги щодо проведення всебічного аналізу з розвитку фондового ринку, де особливої уваги привертає динаміка цін на крипотовалюту. Це визначається тим, що розвиток нових форм інвестування та перерозподіл фінансових потоків має базуватися на ретельних дослідженнях.

Отже, аналіз є одним із інструментів дослідження, який застосовується в різних сферах для отримання необхідної інформації. Різні процедури аналізу також можна розглядати як джерело інформації. При цьому важливим є той факт, що під час аналізу можна отримати додаткову інформацію. До того ж важливою областю щодо проведення аналізу з погляду різноманітних фінансових процесів є динаміка процесів, які відбуваються на фондовий ринок. Це пов’язано з тим, що фондовий ринок грає значну роль у розвитку економіки, економічних відносин між різними суб'єктами господарювання.

З урахуванням визначеної теми дослідження та зроблених вище зауважень варто виокремити сегмент фондового ринку, який розглядає динаміку цін на криптовалюту. Цей сегмент ринку характеризується: стрімким його розвитком, дискусією про роль криптовалюти як інструменту інвестування, і інструменту формування заощаджень [3].

Для аналізу динаміки ціни на криптовалюту використовують різні методи, підходи, процедури. Це розширює можливості проведення відповідного аналізу, здійснення порівняльного аналізу, отримання різних результатів до ухвалення управлінських рішень. У той же час багато дослідників наголошують на необхідності проведення аналізу спільної динаміки цін для різних видів криптовалют. У цьому вибір видів криптовалют щодо відповідного аналізу не обмежується та залежить лише від того, для чого

такий аналіз здійснюється. Втім для проведення порівняльного аналізу між різними різновидами криптовалюти за доцільним є обрання методу вейвлет когерентності. Цей метод дозволяє визначити вагу взаємних впливів на підставі аналізу динаміки даних, які представлені у вигляд часових рядів та визначають змістовність такого аналізу [4-6].

Для проведення відповідного аналізу на основі визначення оцінок вейвлет когерентності застосовується наступний вираз [7, 8]:

$$R^2(a,b) = \frac{\left|\Pi(a^{-1}W_{k(t)g(t)}(a,b))\right|^2}{\Pi(a^{-1}\left|W_{k(t)}(a,b)\right|^2)\Pi(a^{-1}\left|W_{g(t)}(a,b)\right|^2)}, \quad (1)$$

де:

$W(a,b)$ – значення поперечних вейвлет спектрів [8];

a,b – масштаб і центр локалізації часу, що визначають масштаб вейвлет перетворення [7, 8];

$k(t)$, $g(t)$ –ряди даних, які ми досліджуємо;

Π – оператор згладжування;

$R^2(a,b)$ – квадрат коефіцієнта вейвлет когерентності. $0 \le R^2(a,b) \le 1$. Якщо ці значення прагнуть до нуля, то ми маємо слабку кореляцію. Інакше ми маємо сильну кореляцію. На відповідних рисунках це також позначається різним кольором.

В якості прикладу на рис. 1 наведено оцінки вейвлет когерентності між Bitcoin та Ethereum (рис. 1а) й Bitcoin та Binance Coin (рис. 1б) відповідно до динаміки цін на дані різновиди криптовалют протягом періоду часу з 08.01.2020 по 22.12.2021.

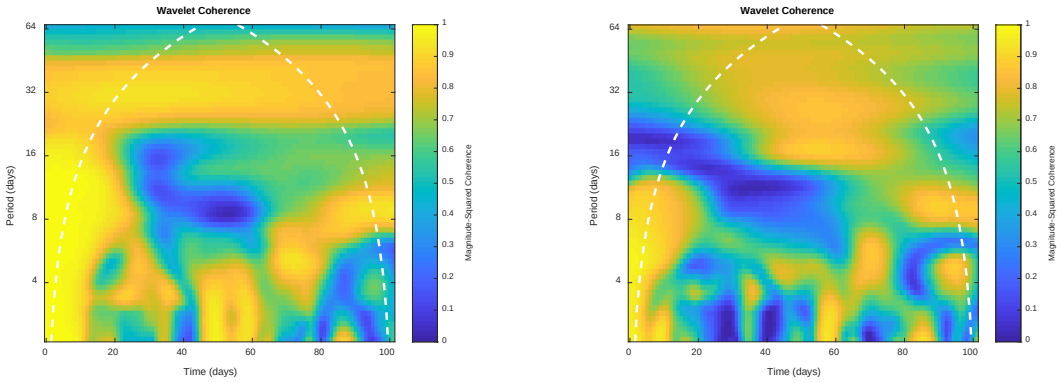

а) б)

Рисунок 1. **Оцінки вейвлет когерентності між Bitcoin та Ethereum (а) й Bitcoin та Binance Coin (1б) відповідно до динаміки цін на дані різновиди криптовалют протягом періоду часу з 08.01.2020 по 22.12.2021**

Ми бачимо, що метод побудови оцінок вейвлет когерентності дозволяє провести порівняльний аналіз щодо взаємного впливу динаміки цін на крипотавлюти, які досліджуються. Разом з цим можна виділити періоди більш сталого взаємного впливу та тривалість таких періодів. Цей факт є важливим з погляду визначення інвестиційних стратегій та обрання відповідної поведінки на фінансових ринках. Отже, вейвлет когерентність варто використовувати у якості засобу порівняння та дослідження ринку криптовалют.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Costa Dias M., Joyce R., Postel-Vinay F., Xu X. The challenges for labour market policy during the COVID-19 pandemic. *Fiscal Studies*. 2020. № 41(2). P. 371-382.

2. Mustafa S. K., Ahmad M. A., Baranova V., Deineko Zh.,Lyashenko V., Oyouni A. A. A. Using Wavelet Analysis to Assess the Impact of COVID-19 on Changes in the Price of Basic Energy Resources. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*. 2020. № 8(7). P. 2907-2912.

3. Shelud′ko N., Vasiurenko O., Lyashenko V., Morozova N. Gold and Bitcoin Price Dynamics as a Reflection of Investor Sentiment. *Journal La Bisecoman*. 2020. № 1(4). P. 19-25.

4. Vasiurenko O., Lyashenko V. Wavelet coherence as tool for retrospective analysis of bank activities. *Ekon. Prognozuvannâ*. 2020. № 2. P. 43-60.

5. Baranova V., Zeleniy O., Deineko Z., Lyashenko V. Stochastic Frontier Analysis and Wavelet Ideology in the Study of Emergence of Threats in the Financial Markets. *In 2019 IEEE International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)*. 2019. P. 341-344.

6. Baranova V., Zeleniy O., Deineko Z., Bielcheva G., Lyashenko, V. Wavelet Coherence as a Tool for Studying of Economic Dynamics in Infocommunication Systems. *In 2019 IEEE International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)*. 2019. P. 336-340).

7. Torrence C., Webster P. J. Interdecadal changes in the ENSO–monsoon system. *Journal of climate*. 1999. № 12(8). P. 2679-2690.

8. Lyashenko V., Deineko Z., Zeleniy O., Tabakova I. Wavelet ideology as a universal tool for data processing and analysis: some application examples. *International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR)*. 2021. № 5(9). P. 25-30.

Баранова Валерія Вадимівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків. Україна, valeria_baranova@ukr.net

Зелений Олександр Павлович – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри медіасистем та технологій (МСТ), Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків, Україна.

Baranova Valeria V. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Tourism Business and Regional Studies, VN Karazin Kharkiv National University, Kharkiv. Ukraine, valeria_baranova@ukr.net

Zeleniy Oleksandr P. – Phd (Technical Sciences), Associate Professor , Associate Professor of the Department of Media Systems and Technologies, Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv, Ukraine.

УДК 338.4: 658

О. А. Богуцька[1]

ІНІЦІАТИВА ЄС ЩОДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ МСП

[1]Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

***Анотація**. У статті розглянуто можливості для українських МСП переробної промисловості щодо приєднання до вибраних спеціалізованих мереж і платформ ЄС у сфері інновацій ІКТ.*

Ключові слова: Ініціатива EU4Digital; МСП переробної промисловості; ІКТ-Інновації; цифровізація.

THE EU INITIATIVE TO DIGITALIZE THE MANUFACTURING INDUSTRY: OPPORTUNITIES FOR UKRAINIAN SMES

***Abstract.** The article considers the opportunities for Ukrainian Manufacturing SMEs to join the selected specialized networks and platforms of the EU in the field of ICT innovation.*

Keywords: the EU4Digital Initiative; the manufacturing SMEs; ICT innovation; digitize.

Мова йде про європейську ініціативу «EU4Digital», яка спрямована на розширення єдиного цифрового ринку Європейського Союзу на Східні країни-партнери ЄС а також розвиток потенціалу цифрової економіки та суспільства для забезпечення економічного зростання, створення робочих місць, поліпшення якості життя та допомоги бізнесу. В рамках цієї ініціативи ЄС підтримує зниження тарифів на роумінг, розвиток високошвидкісного широкосмугового зв'язку для стимулювання економіки і розширення електронних послуг, скоординованої кібербезпеки і гармонізації цифрових структур в суспільстві, підвищення кваліфікації та створення робочих місць в цифровій індустрії.

Ініціатива «EU4Digital» направлена на усунення бар'єрів для загальноєвропейських онлайн-послуг для громадян, державних адміністрацій та підприємств. Це повинно привести до поліпшення якості онлайн-послуг, надання онлайн-послуг за більш вигідними цінами, збільшення вибору онлайн-послуг. Це, в свою чергу, приведе до залучення інвестицій, збільшення торгівлі і зайнятості, зростанню існуючих компаній, створенню стартапів, запобіганню «відтоку мізків».

Центральним елементом Ініціативи «EU4Digital» є трирічна програма, що фінансується ЄС, – «EU4Digital: Підтримка цифрової економіки і суспільства в Східному партнерстві» (2019-2022 рр.), яку координує Директорат Європейської Комісії з питань сусідства та переговорів щодо розширення ЄС (DG NEAR). Проєкт охоплює 6 східних країн-партнерів ЄС: Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Республіку Молдова та Україну і включає в себе 6 тематичних напрямків: правила телекомунікацій, електронну торгівлю, довіру та безпеку, ІКТ-Інновації, електронне здоров'я, цифрові навички [1, 2] (рис. 1).

Окрему увагу в рамках проєкту приділено ІКТ-інноваційній діяльності для малих і середніх підприємств переробної промисловості (МСП) – Innovation for Manufacturing SMEs (I4MS). Ця європейська ініціатива націлена на підтримку МСП переробної промисловості та компанії із середньою капіталізацією у широкому використанні інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) у їх ділових операціях.

У рамках I4MS малі та середні підприємства країн Східного партнерства (країни програми «Горизонт 2020») можуть звертатися за технологічною та фінансовою підтримкою для проведення експериментів, що дозволяють тестувати цифрові інновації у своєму бізнесі за допомогою відкритих конкурсів, а також покращити інноваційні навички персоналу [3].

Мережеві заходи з ІКТ-інновацій мають на меті сприяти створенню спільнот Східного партнерства в окремих сферах політики з ІКТ-інновацій. Окрім створення мереж у регіоні, вони прагнуть до встановлення двосторонніх та багатосторонніх зав'язків між організаціями Східних країн-партнерів та зацікавленими сторонами ЄС для забезпечення подальшої спільної діяльності та колегіальних проєктів.

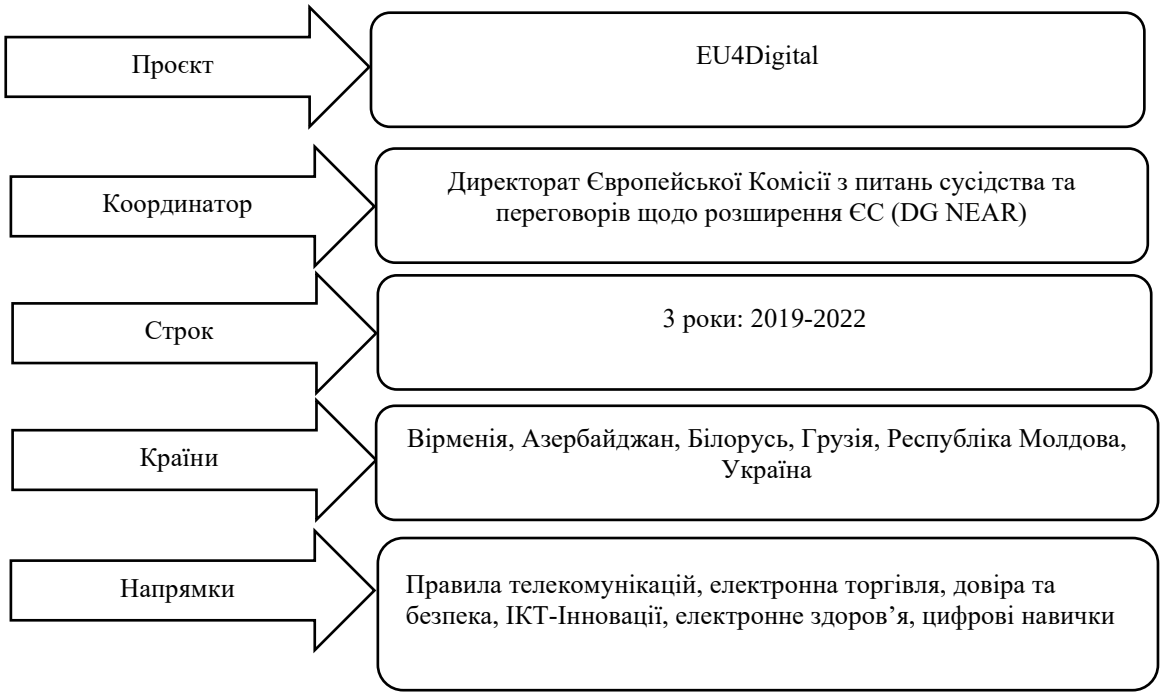

Рисунок 1 – «EU4Digital»: резюме

Таким чином, виробничі МСП України можуть отримати доступ до фінансових ресурсів для тестування нових технологій Індустрії 4.0 через брокерську систему платформи «Innovation for Manufacturing SMEs (I4MS)» [3, 4] (рис. 2).

Рисунок 2 – Можливості використання платформи «Innovation for Manufacturing SMEs (I4MS)» для переробних МСП країн Східного партнерства

Європейською ініціативою визначено рекомендації та конкретний план дій щодо цифрової трансформації МСП у традиційних секторах економіки для українських стейкхолдерів. В окремому документі [5] представлено детальний огляд можливостей для зацікавлених сторін шести східних країн-партнерів (у т.ч. для України) щодо приєднання до вибраних спеціалізованих мереж і платформ ЄС у сфері інновацій ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. The EU4Digital Initiative. *EU4Digital*. URL: https://eufordigital.eu/

2. Collaboration for digital transformation. *Industry 4.0 Conference: Asset Performance Management:* conference materials / Rūta Šalvyte-Tamošiūnienė, EU4Digital Facility Deputy Team Lead. 9 November 2021.

3. The EU initiative to digitalise the manufacturing industry. *I4MS COMMUNITY*. URL: https://i4ms.eu/

4. Establishing an EU4Digital Smart Industry Community Space to foster digitalisation of manufacturing SMEs. *EU4Digital*. URL: https://eufordigital.eu/establishing-an-eu4digital-smart-industry-community-space-to-foster-digitalisation-of-manufacturing-smes/

5. EU4Digital: supporting digital economy and society in the Eastern: Partnership Guide for EaP stakeholders on joining Innovation for Manufacturing SMEs (I4MS). *EU4Digital*. URL: https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2021/10/EU4Digital_Guide-on-joining-I4MS_24.09.2021_-1.pdf

Богуцька Ольга Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail: bogutska@nas.gov.ua ; bogutsk.ol@gmail.com

Bogutska Olga A. – PhD (Economics), Senior Research Fellow of Department of Problem of Enterprises Economics, Institute of Industrial Economics of National academy of sciences of Ukraine, Kiev, e-mail: bogutska@nas.gov.ua ; bogutsk.ol@gmail.com

УДК 338.48

Г. П. Вислободська[1],
Б. Б. Бричка[1]

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

[1]Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького

***Анотація**. У статті висвітлено основні аспекти впливу цифрової економіки та поширення цифровізації на туристичну галузь України. Вказано основні елементи цифрової економіки. Описано вплив застосування цифрової економіки та її інструментів на розвиток туристичних підприємств. Описано, які інструменти цифровізації застосовують у туризмі.*

***Ключові слова:** цифрова економіка, туристична галузь, цифровізація, інтелектуальне середовище, туристичний продукт.*

***Abstract:** The article highlights the main aspects of the impact of the digital economy and the spread of digitalization on the tourism industry of Ukraine. The main elements of the digital economy are indicated. The impact of the digital economy and its tools on the development of tourism enterprises is described. Describes what tools of digitalization are used in tourism.*

***Keywords:** digital economy, tourism industry, digitalization, intellectual environment, tourism product.*

Сьогодення дивує все новими викликами для всіх сфер суспільного життя. Ще кілька десятків років тому людство звикало до появи перших ЕОМ, а вже сьогодні цифрові технології є невід'ємною частиною нашого життя. Особливої вагомості цифровізація набула після появи всесвітньої павутини та можливості за лічені секунди передавати інформацію у найвіддаленіші місця нашої планети. Практично усі сфери застосовують досягнення цифрової еволюції. Не стала винятком й економіка. Цифровізація забезпечує швидкий перерахунок коштів на будь який рахунок, обмін даними, загальний доступ до фінансової звітності та багато іншого.

Безперечно, насамперед важливо визначити що саме розуміють під терміном «цифрова економіка». Вважається, що цифрова економіка ґрунтується на цифрових комп'ютерних технологіях, тобто є поєднанням економіки та цифрових технологій. Щодо поняття «цифровізації», то ним являється виробництво та реалізація продукції за допомогою комп'ютерної мережі [2].

Основними елементами цифрової економіки є цифрова інфраструктура, цифрові ділові операції та електронна комерція.

Перше поняття узагальнює в собі наявне програмне забезпечення, теле- та інтернет-комунікації, апаратні засоби тощо.

Цифровими діловими операціями вважаються є ті, які реалізуються за допомогою «всесвітньої павутини» та електронних платіжних систем.

Електронна комерція представляє собою доставку товарів через Інтернет мережі та на сьогодні має найдинамічніший розвиток.

Щодо туристичної галузі, то цифрова економіка наразі активно впливає на її розвиток. Слід зазначити, що на відміну від звичайних товарів, які продаються в магазинах (товарів у матеріальній формі), туризм пропонує специфічний продукт (послугу). Часто це відвідання певної місцевості (рекреаційної чи історичної). Це означає що туристичний продукт є територіально віддаленим від покупців і щоб відвідати місце відпочинку туристу необхідно до нього доїхати, а перед цим, звичайно, дізнатися що це за місце, де воно знаходиться, вартість, які саме послуги входять у ціну туристичного продукту і т.д. Саме тут на допомогу приходять інноваційні досягнення. Потенційному туристу тепер не потрібно витрачати свій час на відвідини різних туроператорів, він може знайти найоптимальніші для себе пропозиції у мережі Інтернет, порівняти ціни та обрати те місце відпочинку та того туроператора, якого він собі забажає. Звичайно така доступність туристичних послуг лише збільшує попит на них, а отже і зростають прибутки туристичних компаній.

Також потенційний турист може самостійно, без звернення до туристичних операторів, організовувати собі свій відпочинок. Вже ні для кого не є секретом, що легко та недорого можна

придбати авіаквитки (до прикладу, на airline.com), чи забронювати проїзд на іншими видами транспорту. Безкоштовно можна замовити собі номер у будь якому готелі світу використовуючи різноманітні платформи типу booking.com, hotels.com і т.д., а купувати сувеніри, їжу та інші товари перебуваючи у подорожі легко коли використовуєш банківські картки міжнародних платіжних систем.

Для того щоб туристична компанія мала змогу залучати все більшу кількість клієнтів, їй слід залучати й інші інструменти (окрім створення інтернет-сайту), зокрема, створення застосунків для смартфонів, використання соцмереж для популяризації власних послуг.

В загальному туристичні підприємства застосовують наступні цифрові інструменти у своїй діяльності (рис.1).

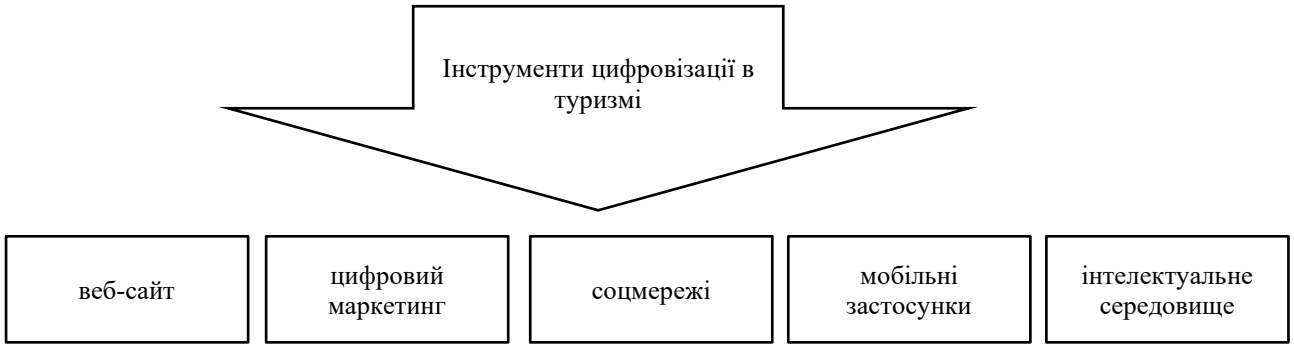

Рис. 1. Цифрові інструменти у туризмі*

*Джерело : сформовано автором на основі [1]

Отже, цифровізація вже є невід'ємним елементом суспільства та без сумніву впливає на всі галузі економіки, в тому числі туристичної галузі. Використання різноманітних цифрових інстурментів у туризмі дозволяє популяризувати та просувати власну компанію, збільшити обсяги наданих послуг, а отже і доходи своїх компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозубенко В., Разнікова М., Небаба Н., Ятчук О. Комунікаційні та інформаційні технології в туризмі: теоретико-методичний аспект. Вісник КНУТД. Серія: Економічні науки. 2020. № 3 (147). С. 48-56.

2. Краус Н.М., Краус К.М. Цифровізація в умовах інституційної трансформації економіки: базові складові та інструменти цифрових технологій. Інтелект XXI. 2018. № 1. С.211-214.

Вислободська Галина Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри історії України, економічної теорії та туризму, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, Львів, e-mail: vyslgal@i.ua

Vyslobodska Halyna P. – PhD of economics, Associate Professor of History of Ukraine, Economic Theory and Tourism, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, e-mail: vyslgal@i.ua

Бричка Богдан Богданович, кандидат економічних наук, доцент кафедри історії України, економічної теорії та туризму, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, Львів, e-mail: brychkabh@gmail.com

Brychka Bohdan B. – PhD of economics, Associate Professor of History of Ukraine, Economic Theory and Tourism, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, e-mail: brychkabh@gmail.com

УДК 334:004

І. Л. Грабчук,
М. А. Пташнік

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Державний університет «Житомирська політехніка»

Анотація. *У статті описано вплив геоінформаційних технологій на окремі галузі економіки, проаналізовано ряд додатків в частині їх можливостей для забезпечення формування геоінформації.*
Ключові слова: цифровізація економіки; цифрові інструменти; геоінформаційні технології; геоінформація;

Directions of using geoinformation technologies in the economy of Ukraine

Abstract*. The article describes the impact of geoinformation technologies on certain sectors of the economy, analyzes a number of applications in terms of their capabilities to ensure the formation of geoinformation.*
Keywords: digitalization of the economy; digital tools; geoinformation technologies; geoinformation

Існує багато способів використання результатів геоінформаційних технологій. Такі звичні речі, як глобальне позиціювання (яке використовується в кожному смартфоні), додатки для замовлення таксі та доставки товарів стали доступними завдяки виникненню такої науки, як геоінформатика. Геоінформаційні технології так чи інакше використовуються в багатьох напрямках діяльності, як то для порятунку людей, в геологічній розвідці та у військовій справі. Ми розглянемо як геоінформаційні технології можуть бути корисними в економіці України на сучасному етапі.

Системою GPS (Global Positioning System) в сучасному світі користується кожний автомобіліст. Для того, щоб зорієнтуватись на місцевості, водії використовують навігатори, котрі оперативно вказують на місцерозташування водія на дорозі, використовуючи всі здобутки геоінформатики. Завдяки цьому набули популярності такі товари вжитку, як навігатори (також слід врахувати, що отримав свій розвиток і ринок спортивних та туристичних навігаторів), які розташовуються в салоні автомобіля.

Обсяг ринку продажів навігаторів досить значний. Наприклад один з лідерів ринку (компанія TomTom) за 2018 рік заробив 45 мільйонів євро [1] (це при тому, що пік популярності GPS навігаторів як портативних пристроїв для навігації минув). Як і будь-які інші товари, портативні GPS навігатори почали втрачати позиції через появу більш конкурентного продукту (GPS навігацію наразі монтують в сучасні смартфони, без додаткових доплат користувач отримує також карти для навігації).

Сучасне масове використання GPS навігації представлене у вигляді додатку в смартфоні та невеликого модуля в апаратній частині смартфону. Монополістом на цьому ринку є компанія Google (завдяки популярності операційної системи Android компанія Google змогла інтегрувати власну розробку Google Maps в кожний смартфон, який працює на операційній системі Android). Стандартна система навігації на смартфоні дозволяє отримати дані про своє місцезнаходження, наявність заторів на дорогах, оцінити відстань до пункту призначення та розрахувати приблизний час поїздки.

Розвиток мобільного програмування дозволив групі ізраїльських програмістів розробити додаток Waze. Він позиціонувався на ринку як соціальний (тобто для людей. Особливістю його була можливість людей вносити власні дані (наприклад інформацію про перекриті проїзди, зміни в дорожньому русі, найнижчі ціни на паливо), яка одразу ставала доступною для інших користувачів програмного продукту. Розуміючи своє панівне становище та розглядаючи компанію як сильного конкурента в даній сфері, компанія Google в червні 2013 року купила Waze за 966 мільйонів дол. США [2].

Маючи в своєму розпорядженні потужну технологію, а також великий досвід в рекламній діяльності через пошукову машину, компанія Google прийняла монетизацію сервісу Google Maps через замовлення реклами. Така реклама дозволяє виділитись на мапі (об’єкт відображається піктограмою квадратної форми), а також спонукає користувача карт звернутись в заклад, який виділений рекламою. Як це працює, під час зміни масштабу, тобто наближуючи мапу до себе, користувач отримує від

системи мітку першою, яка відмічена як реклама. Тобто комп'ютерна програма спочатку показує об'єкт з рекламним оголошенням, а вже потім – такого самого типу звичайні об'єкти (вони з'являються при більшому масштабуванні). Таким чином надавач такої реклами отримує вигоду від використання геоінформаційних технологій. В свою чергу, підприємець, який себе рекламує таким чином, також отримує вигоду у вигляді додаткової реклами.

Варто зауважити, що і безкоштовне розміщення на мапах сервісу Google Maps дозволяє значно збільшити відвідуванність клієнтами і тим сам наростити обсяги продажів.

Одночасно ця технологія дозволяє якісно прокладати туристичні маршрути під час планування подорожі (визначити місця ночівлі та харчування). Можливість відмічати фотографії геотегами дозволяє закріпити ті чи інші фото за відповідною місцевістю. Користувачі можуть передивитись фото з того чи іншого місця і прийняти рішення чи варто відвідувати даний туристичний об'єкт.

Окремої уваги заслуговує проєкт Goofle Earth. Мета амбітного проєкту зібрати якомога повнішу геоінформацію за допомогою найсучасніших геоінформаційних технологій. Це, на нашу думку, наймасштабніший подібний проєкт, створений приватною структурою. Забезпечуючи користувачів достовірною інформацією, проєкт дає можливість підприємцям використовувати геодані для прийняття важливих рішень. Створені на основі 3D-зйомки трьохвимірні зображення вулиць і будівель дають уявлення про навколишнє середовище, наявність інфраструктури та стан розвитку того чи іншого регіону. Можливість переміщатись по віртуальним вулицям дозволяє, не виходячи з дому, отримати найповнішу інформацію про об'єкт.

Розвиток геоінформаційних технологій та геоінформаційних систем змінив напрями та темпи розвитку окремих галузей економіки, видів діяльності, зокрема в сфері туризму, логістики та рекламної діяльності. Завдяки геопозиціонуванню служби таксі і доставки отримали нові можливості для покращення якості надання послуг (доставка стала швидшою і оперативнішою). Крім того, розвиток геоінформаційних технологій, впровадження техніко-програмного забезпечення в даному напрямі сприяло виникненню відповідних видів діяльності, зокрема продаж і обслуговування GPS-навігаторів, розробка карт для геодезичних та військових цілей. Такий вид діяльності як логістика вийшов на новий рівень розвитку, адже додатковий контроль за рухомим складом логістичної компанії дозволяє швидше приймати рішення і вчасно реагувати в нештатних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. TomTom. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/TomTom
2. Waze. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Waze

Грабчук Ірина Леонідівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, e-mail: grabchuk0208@gmail.com

Пташнік Микола Анатолійович – магістр, Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, e-mail: kolya.ubd2.0@gmail.com

Hrabchuk Iryna – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Doctoral Student of the Department of Information Systems in Management and Accounting, Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, e-mail: grabchuk0208@gmail.com

Ptashnik Mykola – master's degree, Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, e-mail: kolya.ubd2.0@gmail.com

УДК 330.341

М. С. Гудим
Н. В. Янченко

ЦИФРОВІ ГРОШІ. ЧИ ПЕРЕЙДЕ ФІНАНСОВИЙ СВІТ НА ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ?

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню сучасних тенденцій у розвитку цифрових грошей.*
Ключові слова: цифрові гроші; криптовалюти; ризики; банківська система; платіжні системи; інноваційна система.

DIGITAL MONEY. WILL THE FINANCIAL WORLD TRANSFER TO DIGITAL CURRENCIES?

Abstract. *The article is devoted to the study of current trends in the development of digital money.*
Key words: digital money; cryptocurrencies; risks; banking system; payment systems; innovation system.

Цифрові гроші дозволять відмовитися від фінансового посередника у транзакціях, тому про них дедалі частіше говорять як про майбутню альтернативу звичним платіжним коштам.

Спочатку розберемо, що ж таке цифрова валюта. Цифрова валюта – це електронна форма існуючих фіатних грошей, що випускається центральним банком і може виконувати функцію законного платіжного засобу. Тобто, цифрова валюта є електронним аналогом існуючої валюти. Е-гривня – це гривня в цифровій формі, а не нова валюта. Цифрова форма валюти займе місце поряд з готівковою та безготівковою формами. При цьому одиниця цифрової валюти дорівнюватиме одиниці цієї ж валюти в інших формах. Так, одна е-гривня відповідатиме одній готівковій гривні або гривні у безготівковій формі [1].

Але в чому ж різниця між цифровими грошима та звичайними? Цифрова валюта існує в електронній формі, тобто за великим рахунком є набір нулів і одиниць. Цим вона відрізняється від банкнот та монет і схожа на безготівкові кошти, криптовалюти та електронні гроші. Передбачається, що цифрова валюта зберігатиметься в електронному гаманці, встановленому на пристрої користувача, наприклад, на смартфоні. Також буде можливість поповнити такий електронний гаманець заздалегідь, щоб мати можливість розрахуватись цифровою валютою там, де немає Інтернету.

Переваги цифрових валют можна поділити на три типи: для людей, для бізнесу та держави.

Для людей цифрові гроші насамперед стануть можливістю мати ще один формат збереження цінності. Крім того, цифрові валюти стануть хорошим розширенням існуючої лінійки продуктів і дадуть змогу запровадити інновації.

Для бізнесу, особливо бізнесу фінансових послуг, вони підвищать конкуренцію і дадуть потенційне зниження витрат, бо якщо з'явиться єдина інфраструктура, до якої можна підключитися, це дозволить використовувати нові канали для операцій.

Для держави переваги найбільше. Якщо кілька центральних банків домовляться між собою, то може відпасти необхідність у системах міжнародних розрахунків на кшталт Swift. Можна відзначити питання міжнародного лідерства. Країни, які першими впровадять цифрові гроші, матимуть можливість якщо не диктувати правила, то принаймні написати перший драфт цих правил і потім мати вагомий голос у тому, щоб їх змінювати.

Ризики цифрових грошей пов'язані насамперед із тим, що проект може не окупитись, як і сталося в Еквадорі. Навіть якщо ідея буде добре реалізована, люди можуть її не зрозуміти, а бізнес не користуватиметься. Другий ризик, який добре контролюється більшістю країн, — це ризик надто швидкого впровадження. Наприклад, коли введення цифрових валют обговорювалося в Росії, банківська спільнота була стурбована тим, що їх введуть дуже швидко і станеться різкий відтік користувачів із банківської системи, що, у свою чергу, вплине на прибутковість бізнесу, стабільність фінансової системи. Але зараз центральні банки найчастіше обирають розмірений підхід [2].

Ще один ризик полягає в тому, що регулювання та державний вплив можуть відставати від

світових трендів. Еволюційно ми відійшли від бартеру та перейшли до золотовалютного стандарту, потім поступово від золотовалютного стандарту і Bretton Woods перейшли до грошей як обіцянки держави. З XX століття і до сьогоднішнього дня здебільшого ми думаємо про гроші як про обіцянку держави. Коли з'явилися цифрові валюти, вони стали серйозною потенційною альтернативою державним валютам. По суті, вони показали, що тепер можна користуватися грошима за допомогою технологій без прямої обіцянки держави. У цьому контексті можна розглядати цифрові валюти центральних банків як спробу відповісти на зростаючий тренд появи грошей на основі консенсусу та технологій. Центральним банкам це необхідно, щоб не втратити свого лідерства у фінансовій системі [3].

В Україні, США та країнах Євросоюзу цифрові валюти жодним чином законодавчо не врегульовані. Законодавці та центробанки поки що досить обережні у легалізації цифрових валют головним чином через непередбачуваність наслідків та потенційно величезні витрати, необхідні для створення відповідної інфраструктури. Швидше за все, цифрові валюти у короткостроковому та навіть середньостроковому періоді будуть лише доповненням до існуючих. Досі триває боротьба між «безготівкою» та «готівкою», не можна сказати, що готівка повністю пішла з нашого побуту [3].

Тож як висновок, можна сказати, що цифрові валюти є відносно новим явищем та не мають правового регулювання як в Україні, так і в розвинених країнах. Законодавці та регулятори в США та країнах Євросоюзу поки що лише обережно вивчають потенціал цифрових валют та оцінюють ризики від їх запровадження. Швидше за все, найближчим часом цифрові валюти не зможуть витіснити традиційну готівку та безготівкові кошти та матимуть обмежену сферу використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

5. Когут Ю. І. Технології блокчейн та криптовалюта: ризики та кібербезпека. Київ: Дакор, 2022. 316 с.

6. Тапскотт А., Тапскотт Д. Блокчейн-революція. Як технологія, що лежить в основі біткойна та інших криптовалют, змінює світ. Київ: Літопис, 2019. 492 с.

7. Винья П., Кейси М. Епоха криптовалют. Як біткоіни і блокчейн змінюють світовий економічний порядок. Москва: Манн, Іванов та Фербер, 2018. 432 с.

Гудим Мілена Станіславівна, студентка кафедри інноваційних технологій дизайну архітектурного середовища, архітектурного факультету, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна, e-mail: milenahudymgmail.com

Янченко Наталія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна, e-mail: yanchenko300076@gmail.com

Hudym Milena S. – student of the Department of Innovative Technologies of Architectural Environment Design, Faculty of Architecture, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, Ukraine, e-mail: milenahudym@gmail.com

Yanchenko Nataliia V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economics and Business, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, Ukraine,
e-mail: yanchenko300076@gmail.com

УДК 338.2:330.101:004.031

І. А. Дернова
Т. М. Боровик

ЦИФРОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Черкаський державний бізнес-коледж

Анотація. *У роботі розглянуто важливість цифровізації економіки України з урахуванням сучасних викликів та коректив внесених світовою пандемією COVID-19. Значна увага приділена питанню цифровізації національної економіки та розглянуто основні підходи до формування цифрової конкурентоспроможності України в глобальному світі. Проаналізовано національну стратегію цифрового розвитку країни та ключові показники, які сприятимуть досягненню поставлених цілей.*

Ключові слова: пандемія**;** відкритість економіки**;** глобальна цифровізація; цифрова економіка; цифрова конкурентоспроможність; цифровий розвиток.

DIGITAL COMPETITIVENESS OF UKRAINE

Abstract. *The paper considers the importance of digitalization of Ukraine's economy taking into account modern challenges and adjustments made by the global pandemic COVID-19. Considerable attention is paid to the issue of digitalization of the national economy and the main approaches to the formation of Ukraine's digital competitiveness in the global world are considered. The national strategies of digital development of the country and key indicators that will contribute to the achievement of the set goals are analyzed.*

Key words: pandemic; openness of the economy; global digitization; digital economy; digital competitiveness; digital development.

Використання цифрових технологій у всіх сферах суспільно-економічного життя впливає на підвищення ефективності пошуку та обміну інформації, прийняття економічних та управлінських рішень, розширення доступу до надання та отримання адміністративних, соціальних послуг тощо. Тенденції впливу COVID-19 на економічну ситуацію в Україні та світі дали поштовх прискореному розвитку цифрового бізнесу зі збереженням налагоджених міжгосподарських зв’язків та збереження позицій відкритості економіки.

Дослідження цифрової конкурентоспроможності в умовах відкритості національної економіки є предметом наукового пошуку ряду відомих вітчизняних науковців. Зокрема акцентують свою увагу на місце України в міжнародних рейтингах щодо оцінювання різних аспектів функціонування держави Ю. Полунєв, А. Єріна, І. Манцуров, З. Юринець; вплив основних економічних показників на рівень відкритості національної економіки в міжнародному контексті досліджують К. Ладиченко, І.Іващук, О. Саніна, Ю. Кірієнко; у своїх працях М. Руденко, А. Семеног, О. Марченко, А. Шрамковська, Н. Чеснокова, В. Хаустов на основі досліджень світових рейтингів проводять оцінку процесів цифровізації економіки та її вплив на формування глобальної цифрової економіки зокрема.

Тенденції впливу COVID-19 на економічну ситуацію в Україні та світі дали поштовх прискореному розвитку цифрового бізнесу зі збереженням налагоджених міжгосподарських зв’язків та збереження позицій відкритості економіки. Національна економіка є відкритою, оскільки належить до економічних систем із високим значенням експортної (в межах 46,9 - 52,8%), та імпортної квоти (в межах 53,2 - 59,3%). Індекс відкритості національної економіки… в межах від 99,0 % до 110,2 %, що також свідчить про високий рівень зовнішньоторговельної відкритості економіки України [1, с. 39]. Незважаючи на складну ситуацію у країні та світі, пов’язаною з пандемією, національна економіка починає відновлюватися, спостерігається зростання експорту українських товарів в Китай (+55%), до Великої Британії (+38%) та до Європейського Союзу (+17%) [2]. Разом із зростанням експортно-імпортних операцій в останні роки відмічається, що імпорт в Україну хронічно випереджає експорт, при цьому їх різниця сягає до 8% ВВП. В. Хаустов зазначає, що глобальна цифрова економіка швидко зростає і постійно розвивається. Вона зростала в 2,5 разу швидше, ніж глобальний ВВП за останні 15 років, і майже вдвічі — з 2000 р. Встановлено, що кожний вкладений у цифрові технології долар за останні три десятиліття додав у середньому 20 дол. до ВВП. Цифрова економіка коливається в межах

від 10 до 35% ВВП у розвинених, і від 2 до 19% ВВП — у країнах, що розвиваються. Очікується, що цифрова економіка становитиме близько 24,3% світового ВВП до 2025 р. Для порівняння: за оцінками вітчизняних фахівців, питома вага цифрової економіки в Україні становить 3–4%, а до 2025 р. може подвоїтися [3].

Світова пандемія COVID-19 внесла структурні зрушення у світову економіку та дала поштовх розвитку електронній комерції, спостерігається збільшення використання цифрових інструментів та дистанційне споживання. Частка українців, які здійснюють онлайн-купівлі становить 35% від тих, хто користується Інтернетом та 21,7% населення [4, с. 15, 20], які скористалися цифровими технологіями для придбання товарів через глобальну мережу. Досить актуальним є дослідження Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД UNCTAD) за рівнем готовності брати участь в електронній комерції. Індекс електронної комерції B2C оцінює можливості 152 країн-учасниць щодо ведення електронної комерції в сегменті «бізнес-споживач» та визначається за допомогою факторів, таких як доступ до захищених серверів Інтернету, надійність поштових послуг та інфраструктури, а також частка населення, яка користується Інтернетом і має рахунок у фінансовій установі чи постачальнику мобільних грошових послуг. Лідером рейтингу є Швейцарія (1 місце 99,5 бали), при цьому два найбільші світові ринки електронної комерції США та Китаю значно посунулися в рейтингу на 12 (91 бал) та 55 (70,1 бал) місце відповідно.

Україна, яка в рейтингу 2018 року значно покращила рейтингову оцінку за індексом електронної комерції B2C, у 2019 році опустилась на сходинку, посівши 52 місце (72,5 балів), а вже за підсумками дослідження 2020 року – повернулась на 51 місце, але вже з дещо гіршою оцінкою (71,2 бали). Це один з найгірших показників у Європейському регіоні (гірше тільки: Македонія – 52 місце із 71,1 балом та Молдова 53 місце із 70,8 балами). Україна суттєво відстає від країн-сусідок. І якщо від сусідніх країн Україна відстає не надто суттєво, різниця в оцінках світового лідера електронної торгівлі та Україною продовжує зростати, і становить вже 24,7 бали проти 23,9 балів роком раніше [4, с. 64].

У 2019 році було створено Міністерство цифрової трансформації України, яке сприяє як розвитку цифрової економіки, онлайн-послуг так і зростанню IT-індустрії в цілому. Пріоритетними напрямами на найближчі три роки Міністерством визначено:

– надання 100% публічних послуг і громадянам і бізнесу онлайн;

– 95% населення, соціальних об’єктів і головних автошляхів мають покриття швидкісним інтернетом;

– 6 млн. українців залучити до програми розвитку цифрових навичок;

– збільшити до 10% долю IT у ВВП країни [5].

У проекті «Україна 2030Е — країна з розвинутою цифровою економікою», який розроблена Українським інститутом майбутнього передбачено досягнення наступних показників:

– 65% – частка цифрової економіки в загальному ВВП України в 2030Е;

– 99,9% українських домоволодінь мають широкосмуговий доступ до мережі Інтернет (ШСД);

– 100% – покриття території України 4G–5G;

– 99% усіх автомобільних і залізничних магістралей та 95% сільської місцевості покрито технологіями мобільного Інтернету;

– 99,9% громадян мають цифрову ідентифікацію (citizen-card, Mobile ID) та технічні можливості користуватися довірчими послугами тощо [6].

Висновки з проведеного дослідження є підтвердженням, що пандемія стала каталізатором діджиталізації національної та глобальної економік. Доведено, що цифровізація суспільства є назрілою необхідністю та одним із способів підвищення економічної стійкості та конкурентоспроможності країн. За підсумками різних рейтингів глобальної конкурентоспроможності, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і мережевої готовності та розвитку електронної комерції було визначено що Україна за останні роки покращила свої позиції у рейтингах, але вона і надалі залишається країною з економікою з низьким рівнем доходу та рівнем економічної конкурентоспроможності. Подальші наукові дослідження лежать у площині визначення інноваційної та інвестиційної складової цифровізації суспільства та її вплив на підвищення рівня економічного зростання національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Dernova I.A., Ivanova I.V., Borovyk T.M., Rudenko A.Y. Foreign Economic Security of Ukraine in the context of National Economy openness. *Bulletin of National Academy of Sciences of The Republic of Kazakhstan.* Алмати. 2021. № 2. С. 37-43.

2. Солонина Є. Українська економіка і пандемія: досягти дна і відштовхнутися .*Радіо Свобода.* URL:https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainska-ekonomika-vlitku-2021-roku-dosiahnuty-dna-i-vidshtovkhnutysia/31327546.html (дата звернення 03.01.2022).

3. Хаустов В. Цифрова економіка: як тобі служиться? *Дзеркало тижня.* Випуск №39, 19 – 25 жовтня 2019 року. : веб-сайт. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/cifrova-ekonomika-yak-tobi-sluzhitsya-326706_.html (дата звернення 03.01.2022).

4. Конкурентоспроможність України. Інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. Київ. 2021. 71 с. URL: https://cip.gov.ua/services/cm/api/attachment/download?id=37433 (дата звернення 03.01.2022).

5. Іонан В. Про людський капітал, конкурентоспроможність та Україну на карті світу. *Децентралізація дає можливості* : веб-сайт. URL: https://decentralization.gov.ua/news/13987 (дата звернення 14.12.2021).

6. Україна 2030Е — країна з розвинутою цифровою економікою. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-3 (дата звернення 5.01.2022).

Дернова Ірина Анатоліївна, кандидат економічних наук, завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Черкаський державний бізнес-коледж, Черкаси, Україна.

Боровик Тетяна Михайлівна, старший викладач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Черкаський державний бізнес-коледж, Черкаси, Україна.

Dernova Iryna A. **–** PhD (Economics), Head of Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing, Cherkasy State Business College, Cherkasy, Ukraine

Borovyk Tetiana A. **–**_Senior Lecture Lecturer of Economics, Entrepreneurship and Marketing Department Cherkasy State Business College, Cherkasy, Ukraine, e-mail: boroviktm@ukr.net

УДК: 330.341

О. Г. Єсіна[1]
О. В. Назаренко[1]

ЦИФРОВА ЕФЕКТИВНІСТЬ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

[1] Одеський національний економічний університет

Анотація. *У статті проаналізовано вплив цифрової трансформації на бізнес в Україні. Зазначено, що цифровізація сприймається як процес трансформації діяльності підприємств із використанням цифрових технологій і сервісів. Перелічено деякі види технологій цифрової трансформації. Обґрунтовано вплив та наслідки впровадження цифрової трансформації у бізнес-процеси в Україні.*

Ключові слова: цифровізація; цифрова економіка; цифрова трансформація; бізнес, бізнес-процеси.

DIGITAL EFFICIENCY: SIGNIFICANCE FOR BUSINESS IN UKRAINE

Abstracts: *This article analyzes the impact of digital transformation on business in Ukraine. It is noted that digitalization is perceived as a process of transformation of enterprises using digital technologies and services. Some types of digital transformation technologies are listed. The impact and consequences of the introduction of digital transformation in business processes in Ukraine are discussed.*

Keywords: digitalization; digital economy; digital transformation; business, business processes.

Інформаційні системи швидко увійшли до всіх сфер життя. Розвиток цифрових технологій відкриває величезний спектр можливостей. Даний прогрес з величезною швидкістю проникає у всі галузі науки та промисловості, і продовжує нас дивувати та захоплювати.

Стратегія цифровізації успішно реалізується у всьому світі керівниками ІТ-організацій та підприємств різних рівнів. Вона породжує великий технологічний прогрес, який за короткий термін часу перетворює вид глобального бізнес-середовища, формує нових лідерів і змушує найбільші корпорації боротися за своє існування.

Більшість вважає, що цифрова трансформація – це просто використання нових технологій в різних організаціях: достатньо лише розробити сайти, чат-боти та приєднатися до мережі, щоб вважатися цифровою компанією. Насправді цифрова трансформація – це не тільки інвестиції у нові технології, але й глибоке перетворення товарів та послуг, структури організації, стратегії розвитку, роботи з клієнтами й корпоративної культури. Цифрова трансформація стосується будь-якої сфери діяльності: охорони здоров'я, навчання, сільського господарства, будівництва, держуправління й інших галузей економіки.

На сьогодні є багато трактувань поняття «цифрова економіка». Якщо коротко, то цифрова економіка – це економічна діяльність, яка сконцентрована на цифрових та електронних технологіях. Тобто це всі ділові, культурні, економічні та соціальні операції, що здійснюються в Інтернеті та за допомогою цифрових комунікаційних технологій.

В. В. Апалькова вважає, що цифрова економіка – це найголовніша рушійна сила, що прискорює впровадження інновацій в життя, допомагає економіці країни ефективно розвиватися та ставати більш конкурентоспроможною на світовому ринку [1].

Терміни «цифрова економіка» та «інформаційне суспільство» утворюють нову економічну систему, що удосконалює модель сучасного світу. Вона допомагає реалізовувати конкурентні товари та послуги з високою доданою вартістю, створювати якісні робочі місця, шукати ефективніші шляхи усунення різних соціально-культурних та екологічних рішень. Такий підхід отримав назву цифровізація. Її головна мета – це досягнення цифрової трансформації у всіх галузях економіки, перетворення сфер життя у нові, більш сучасні та ефективні.

На думку Михайла Федорова, міністра цифрової трансформації України, цифровізація – це трансформація не лише державних послуг, але й усіх державних процесів загалом. Головною її ідеєю є трансформація усіх сфер життя українців для зручнішої комунікації між собою та бізнесом.

У науковій праці Ю. О. Нікітіна зазначено, що цифрова трансформація є процесом встановлення нових методів діяльності підприємства за допомогою цифрових технологій та сервісів, які ґрунтуються на стратегічному партнерстві усіх зацікавлених сторін і розробки програмного забезпечення, цифровізації та її оцінки на підприємстві [2].

Головною ідеєю цифровізації є перехід на цифрові технології та орієнтування на користувача. Однією із важливих сфер впровадження цифровізації є систематизація операційних процесів. В основі цих процесів лежать такі технології: Інтернет речей; дрони; 3D-друк; штучний інтелект; аналітика великих даних; доповнена і віртуальна реальність; хмарні обчислення;

Більшість вважає, що цифровізація – це синонім впровадження технологій на підприємстві. Однак наявність інформаційних систем і навіть автоматизація бізнес-процесів самі по собі не є цифровою трансформацією (але вони, безперечно, є головними атрибутами). Це щось більше, ніж впровадження IT-систем.

Слово «трансформація» у визначенні звучить невипадково: мова йде саме про глибинне перетворення бізнесу. Змінюється все: стратегія розвитку організації, її цілі та принципи, товари та послуги, підхід до взаємодії з клієнтами, структура і корпоративна культура. Тобто, новому часу потрібне корінне перетворення бізнес-моделі, а це, у свою чергу, означає переведення компанії на цифрові рейки. Часто в основі диджиталізації лежать платформні рішення, тобто створюється цифрова екосистема, яка інтегрує всі сервіси підприємства і забезпечує комплексні зміни процесів в організації.

Розглянемо деякі переваги, що дає цифрова трансформація бізнесу:

1. Збільшення продуктивності роботи організації. За допомогою цифрових технологій можна прискорити проведення операцій, усунути непотрібні дії та впорядкувати потрібні, оптимізувати використання ресурсів. Завдяки цьому знижується собівартість товарів, збільшується продуктивність та досягається економія коштів.
2. Покращення взаємодії з клієнтами. Інформаційні технології допомагають збільшити рівень обслуговування, якість товарів та послуг, прозорість поведінки клієнтів [3]. Цифрова трансформація дає можливість створити принципово нові сервіси. Виклик часу – омніканальність: для підтримки конкурентоспроможності зараз важливо, щоб клієнти могли отримувати послуги скрізь, де їм зручно: у місці перебування, на сайті, в мобільному додатку тощо.
3. Оптимізація управління. Автоматизований збір та аналіз даних полегшує контроль за діяльністю підприємства, допомагає оперативно приймати правильні та ефективні рішення.
4. Збільшення конкурентоспроможності. Це досягається внаслідок прискорення бізнес-процесів, зростання ефективності використання ресурсів, покращення якості обслуговування клієнтів, створення нових продуктів і рішень. Цифрова компанія оперативно реагує на зміни умов ринку, що також є перевагою для конкурентоспроможності.

Тож, із вищесказаного можна зрозуміти, якими є переваги цифрової трансформації бізнесу. Цифровізація допомагає підвищити продуктивність і ефективність підприємства. Але головне те, що вона дає можливість запропонувати клієнтам нові продукти та способи доступу до товарів та послуг, які відповідають їх запитам відповідно до потреб часу. Цифрові маркетплейси, служби доставлення їжі, онлайн-банкінг – ці приклади ілюструють те, як технології змінюють бізнес і збільшують шанси на лідерство.

Але щоб визначити, чи готова компанія до такої трансформації, потрібно оцінити її цифрову зрілість. Це можна зробити за допомогою таких напрямків: рівень розвитку цифрової інфраструктури; розуміння процесів та цільових сервісів; способи збору, обробки та зберігання даних; підготовка кадрів; корпоративна політика.

Розглянемо найпопулярніші технології, які використовуються в цифровізації:

1. Big Data. Використовується для збереження та обробки великих масивів структурованих та неструктурованих даних. Ці технології актуальні для всіх сфер бізнесу.
2. Мікросервіси. Особливий підхід до архітектури програм: функціонал поділяють на малі служби, які існують незалежно один від одного. Кожний сервіс відповідає за окрему бізнес-задачу і керується однією командою розробників. Такий підхід забезпечує простоту внесення змін, масштабованість систем, легкість замін застарілих програм, тобто створюються умови для розвитку IT-ландшафту.
3. Технології штучного інтелекту і методики машинного навчання зараз стрімко розвиваються. Комп'ютерні програми та сервіси уже можуть рекомендувати товари у відповідності с особистими

вподобаннями, видавати кредити, проводити співбесіди, діагностувати стан здоров'я і виконувати інші функції людини.

4. Хмарні технології мають багато переваг у порівнянні з локальним розташуванням програм. Економічність, доступність інформації у будь-який час і з будь-якої точки світу, гнучкість та простота масштабованості, незалежність від пристроїв, безпечність – ці та інші переваги уже оцінили багато підприємців: сьогодні бізнес впевнено переходить у хмарну інфраструктуру.

5. DevOps. Це не скільки окрема технологія, стільки філософія та методологія, яка покликана для усунення суперечності між командами розробки і підтримки. У її межах використовується набір практик, які зрештою забезпечують швидку доставку якісного цифрового продукту до споживача.

Таким чином, впровадження цифровізації бізнес-процесів призводить до якісної трансформації компанії та дає змогу ефективно розвиватися бізнесу в Україні. Адже цифрова трансформація дає нові можливості для бізнесу як в організації корпоративного середовища, так і ринковій взаємодії зі споживачами. Якщо правильно вибрати структуру цифровізації, то можна збільшити не тільки кількість позитивних відгуків клієнтів, але й збільшити прибутковість та конкурентоспроможність компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Apal'kova V. V. The concept of the digital economy in the European Union and the prospects of Ukraine. European Journal of Management Issues. 2015. № 23(4), С. 9-18. DOI: https://doi.org/10.15421/191502 (дата звернення: 10.02.2022).
2. Воржакова Ю. П., Хлебинська О. І. Сутність цифрової трансформації з різних позицій підприємців та науковців. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 107–111. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.9.107. (дата звернення: 10.02.2022).
3. Нікітін Ю. О., Кульчицький О. І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. *Маркетинг і цифрові технології.* 2019. No 4 (3). С. 77-87. DOI: 10.15276/mdt.3.4.2019.7. (дата звернення: 10.02.2022).

Єсіна Ольга Геннадіївна **–** ст. викладач кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, email: olesas@ukr.net.

Назаренко Олена Володимирівна **–** студентка 2 курсу факультету менеджменту, обліку та інформаційних технологій, спеціальність 071 «Облік і оподаткування», Одеський національний економічний університет, м. Одеса, email: nazarenko.lena325@gmail.com

Yesina Olha G. **–** Senior Lecturer of the Department of Economic Cybernetics and Information Technologies, Odessa National University of Economics, Odessa, email: olesas@ukr.net

Nazarenko Olena V. **–** 2nd year student of the Faculty of Management, Accounting and Information Technologies, specialty 071 "Accounting and Taxation", Odessa National University of Economics, Odessa, email: nazarenko.lena325@gmail.com

УДК 338.48.658.78:330.44

В. І. Захарченко
О. М. Міхно

МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ ПРИ ОЦІНЦІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. *Досліджено розрахункові комп'ютерні системи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів. Розглянуті найуніверсальніші програми та методи для спрощеного надання оцінки проектам. Проаналізовані недоліки та переваги програм.*

Ключові слова: методи оцінки, комп'ютерні системи, розрахунок, ставка дисконтування, фінансові показники.

OPPORTUNITIES OF SOFTWARE IN EVALUATION INNOVATION AND INVESTMENT PROJECTS

Abstract. *Computing systems for evaluating the effectiveness of innovation and investment projects are studied. The most universal programs and methods for simplified project evaluation are considered. The disadvantages and advantages of the programs are analyzed.*

Keywords: evaluation methods, computing system, calculation, discount rate, financial indexation

Для спрощення розрахункових процедур існують програмні продукти, що дозволяють оцінювати та прогнозувати фінансовий стан підприємства, виконувати порівняльний аналіз ефективності варіантів інноваційно-інвестиційного проекту, моделювати економічний розвиток проекту та отримувати прийняті для інвестора результуючі показники.

Підвищення інтересу до методів оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів серед українських підприємств викликає цілком закономірне зростання інтересу до методів бізнес-планування. Причому це стосується не тільки безпосередньо методології розробки бізнес-плану, формування його структури та змісту. Вибору ключових показників для аналізу, а й засобів, що дозволяють автоматизувати процес бізнес-планування, як повністю, так і в окремих його частинах [1, с.91-92].

Якщо говорити безпосередньо про ефективність організації бізнес-планування підприємства, то тут можна відзначити кілька основних моментів: 1) усвідомлення керівництвом підприємства необхідності ретельної оцінки ефективності проектів на початок інвестування в них; 2) рівень володіння виконавцем методами оцінки інвестицій; 3) оптимізація самого процесу бізнес-планування.

До найбільш поширених комп'ютерних імітуючих систем, що використовуються при оцінці ефективності інноваційно-інвестиційних проектів, відносяться: Project Expert (Про-Інвест-ІТ, Альт-Інвест (АЛЬТ), COMFAR (UNIDO) [1, с.47-65] та інші програмні пакети.

Можна виділити дві великі групи такого роду програмного забезпечення: "закриті" та "відкриті". У закритих пакетах немає можливості зміни користувачем формул і алгоритмів, які використовуються для обчислення даних. До таких, наприклад, відносять Project Expert. Користувач при цьому розуміє, що робиться, проте не бачить, як це робиться. Відкриті пакети, написані на базі електронних таблиць, мають можливість модифікації формул.

Кожна програма так чи інакше адаптована до умов української економіки, має певне коло користувачів і приблизно однакові з іншими програмами принципи роботи, вихідні дані, вихідні форми, методики аналізу результуючих показників ефективності проекту.

Останні версії програмних продуктів за критеріями їх якості (функціональним можливостям, якості програмної реалізації, зручності інтерфейсу, захищеності та ін.) досягли певного, рівнозначного рівня розвитку. Нагадаємо, що до функціональних можливостей пакета належать такі показники: використання сучасної методики розрахунку, що базується на імітації потоку реальних грошей; мінімізація обмежень на горизонт та крок розрахунку; мінімізація обмежень на кількість товарів;

багатство набору фінансових та економічних показників, що використовуються для оцінки проекту; допускається пакетом різноманітність сценаріїв у реалізації проекту; можливість та способи обліку інфляції, розрахунків у поточних та прогнозних цінах; можливість та способи обліку невизначеності та ризику: можливість збереження у пам'яті комп'ютера прийнятих варіантів розрахунку для подальшого порівняння та остаточного відбору тощо.

Excel. Найуніверсальніший продукт із усього спектру програмного забезпечення.

1. Переваги. Гнучкість та можливість для інвестиційного аналітика реалізувати власні методики та напрацювання.

2. Обмеження. Користувач повинен впевнено володіти аналітичними методиками та навичками роботи з Excel, необхідно додатково готувати підсумкові звіти та документи за результатами аналізу. Ускладнено у цьому випадку швидке створення та ставлення альтернатив. Це відноситься і до різного роду шаблонів та програм на основі Excel (наприклад, «Альт-Інвест»), в яких вже реалізовані форми введення та розрахунку даних, що спрощують створення моделі та проведення аналізу.

Project Expert використовує спеціалізований блок «Аналіз чутливості», в якому користувачеві надається можливість в автоматичному режимі проводити дослідження та будувати графіки, що характеризують вплив вхідних параметрів на ключові вихідні показники ефективності проекту (NPV, IRR та ін.), що дозволяє обґрунтовано оцінити рівень ризику вкладення капіталу у проект.

Переваги:

1. Представляє користувачеві найширші можливості: календарний план- програма продажу кожного виду продукції з урахуванням сезонності, умов поставок та оплати; програма виробництва докладно дозволяє описати обсяг продукції, норми витрати кожного виду сировини на одиницю продукції, описати придбання матеріальних ресурсів, облік витрат за персонал і загальні витрати виробництва.

2. Дуже докладно описана фінансова діяльність, що включає формування акціонерного капіталу і залучення позикових коштів, можливість оптимізації підбору розміру позикових коштів залежно від залишку грошових коштів на рахунку. Є можливість управління власним капіталом у вигляді інвестиційних вкладень - розміщення тимчасово вільних коштів у альтернативні проекти, яке також може бути оптимізовано. Розподіл прибутку та податкові пільги дозволяють визначити прибутковість акцій і правильно розрахувати базу оподаткування.

3. Велика гнучкість при описі параметрів проекту. Горизонт розрахунку проекту може досягати 30 років із кроком розрахунку в 1 місяць. Для кожного з 16000 можливих видів продукції програма дозволяє складати детальний план продажу з урахуванням умов оплати.

4. Економічне оточення включає стандартний набір показників - курс основної та додаткової валюти, диференційована інфляція за різними видами доходів і витрат, облікові ставки за позиковими коштами, податкове оточення, що дозволяє створювати нові податки з урахуванням обраної бази оподаткування.

5. Аналітична частина програми представлена докладним переліком показників ефективності, який порівняно з попередніми версіями доповнено новими показниками, наприклад, модифікована норма прибутковості та тривалість, які можуть бути використані за певних схем реалізації проекту.

6. Розрахунок точки беззбитковості по кожному виду продукції.

7. Прекрасний генератор звітів для формування результатів за проектом. Варто виділити чітку структуру бізнес-плану з детальним текстовим описом всіх етапів розробки проекту. Програма дозволяє складати звіт кількома іноземними мовами.

Недоліки:

1. Відсутність можливості створювати варіанти проекту на будь-якій стадії його розробки та проводити порівняльний аналіз по всьому набору показників, що є в програмі.

2. Ставка дисконтування, як і в усіх програмах, задається інтегровано на весь проект.

3. Фінансових показників, розрахованих на основі формах балансу і звіту про прибутки і збитки, що розраховуються, недостатньо для повної оцінки прогнозованого фінансового стану підприємства.

4. Практично повністю відсутній аналіз операційної діяльності, що ускладнює використання програм для постановки управлінського обліку.

5. Документи формуються відповідно до закордонних вимог і, як зазначалося, дещо спрощені.

6. Програма методично розроблялася у наближенні до західних стандартів бухгалтерського обліку.

Особливо чітко це видно на стартовому балансі, який є спрощеною формою західних стандартів. Це ускладнює використання стандартних вітчизняних форм бухгалтерської звітності для проведення,

особливо, ретроспективного аналізу фінансово-господарської діяльності. Фірма випустила додатковий модуль (програму) Audit Expert, який використовує в якості вхідної інформації вітчизняні форми бухгалтерської звітності, проводить фінансовий аналіз та рейтинг підприємств. Однак на виході цієї програми - той же формат фінансових документів, який приймається у якості вихідної інформації основою програмою Project Expert. Однак цей фінансовий модуль постачається за додаткову плату.

Методологія оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів, що використовується в програмних пакетах, дозволяє з мінімальною помилковістю визначити вартість передбачуваного бізнесу на конкретному підприємстві. Зазначений метод оцінки бізнесу широко використовується за кордоном для оцінки нерухомості в оцінці бізнесу на конкретному підприємстві [3, с. 96-99]. Аналітичні можливості окремих програмних комплексів дозволяють планувати та прогнозувати фінансову спроможність підприємства; розробляти заходи щодо фінансового оздоровлення та розвитку міста, регіону [2, с. 78-83] галузі; проводити маркетингові дослідження та оцінювати ризики вкладення ресурсів у реалізацію інноваційно-інвестиційних проектів. Отже, з'явилися програмні продукти для вирішення деяких питань управління, планування та внутрішнього контролю за ефективністю виробничої діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Елементи стандартної моделі сучасної трансформаційної економіки: навчальний посібник. За ред. В.І. Захарченко. Одеса: Наука і техніка, 2016. 336 с.

2. Захарченко В.І., Акулюшина М.О. Динаміка інвестиційно-інноваційних процесів у нестабільному середовищі: монографія. Херсон: Олді-плюс, 2013. 212 с.

3. Науково-методичні засади передпланової оцінки інноваційно-інвестиційних проектів: монографія. За ред. В. І. Захарченко. Одеса: Атлант, 2015. 104 с.

Захарченко Віталій Іванович – доктор економічних наук, професор кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет "Одеська політехніка", м. Одеса, e-mail: v.i.zaharchenko@op.edu.ua

Міхно Олександра Михайлівна – магістрант кафедри менеджменту організації та адміністрування, Національний університет "Одеська політехніка", м. Одеса, e-mail: alexandra.rey0504@gmail.com

Zakharchenko Vitalyi Ivanovych - doctor of economics, Department of International Management and Innovation, National University "Odessa Polytechnic", Odessa, e-mail: v.i.zaharchenko@op.edu.ua

Mikhno Oleksandra Mykhailivna - Master's degree, Department of Organization Management and Administration, National University "Odessa Polytechnic", Odessa, e-mail: alexandra.rey0504@gmail.com

УДК 330.341

М. В. Ільїна,
Ю.Б. Шпильова[1]

СОЦІАЛЬНІ ЕФЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

[1] Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Анотація. *У статті визначено ключові соціальні перетворення, що виникають як результат посилення взаємозв'язку між використанням природного ресурсу і функціонуванням ринків в умовах цифрової економіки. Розкрито соціальні ефекти взаємодії системи природокористування та ринку для населення й органів державної влади. Зроблено висновок, що забезпечення економічного розвитку країни на основі інтеграції системи використання природних ресурсів до ринкового середовища потребує диференційованого підходу до територіальних громад різного розміру та ступеня урбанізації, які мають різну кадрову, фінансову і технологічну потужність щодо цифровізації місцевої економіки. Запропоновано інструменти інтеграції системи використання природних ресурсів до зони впливу ринку на основі цифрових технологій.*

Ключові слова: цифрова економіка; соціальний ефект; природний ресурс; природокористування; територіальна громада.

SOCIAL EFFECTS OF THE DEVELOPMENT OF NATURAL RESOURCES USE IN DIGITAL ECONOMY FRAMEWORK

Abstract: *The article identifies key social transformations happening in the result of strengthening ties between natural resources use and markets in the digital economy. Social effects occurring due to interactions between the nature management system and the market for the population and the government have been revealed. It concludes support of the economic development in the country with integration of natural resources into the market framework needs the differentiated approach to local communities of different size, urbanization level, human, financial and technological capacity if digitizing local economy. Tools providing integration of the system of natural resources use into the market framework involving digital technologies have been offered.*

Keywords: digital economy; social effect; natural resource; natural resources use; territorial community.

Суттю цифрової економіки є її функціонування з повсюдним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, які трансформують традиційну економіку від тієї, що споживає ресурси, до такої, яка ресурси створює. Ключовим ресурсом цифрової економіки є інформація, яка генерується та забезпечує взаємодію між економічними суб'єктами завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем. Тому формування сучасної виробничої моделі інформаційного суспільства передбачає створення відповідної технологічної інфраструктури, унормування та врегулювання процесів використання баз даних, підготовку користувачів та фахівців, що, окрім іншого, займатимуться організацією технологічних платформ. Перелічені процеси впливатимуть на взаємодію ринку з системою використання природних ресурсів, а також матимуть певні соціальні наслідки. Традиційно засади функціонування, цілі та засоби ринкової економіки і природокористування як сфери виробничої діяльності є різноспрямованими, суперечливими та складно узгоджуваними між собою. Такі протиріччя мають певні соціальні наслідки, що можуть загострюватися або навпаки нівелюватися в епоху цифрової економіки та технологічних змін.

Цифровізація економіки здатна забезпечити більш ефективне використання природних ресурсів та отриманих від цього доходів – насамперед за рахунок оцінки й обліку природних ресурсів та їх охорони. Прикладом цього може слугувати передбачена законопроектом про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтримки розвитку вітчизняних галузей надрокористування інтерактивна карта корисних копалин України – інформаційний ресурс, що відображатиме відомості про державні фонди надр та родовищ корисних копалин, межі земельних ділянок, запаси корисних копалин, спеціальні дозволи на користування надрами тощо. Така інформація, доступ до неї та її використання дають змогу зменшити протиріччя між ринковим та природноресурсним середовищем. Наприклад, за допомогою інформаційних технологій можна більш точно визначити поточні доходи від

інтеграції природних ресурсів до зони впливу ринку та спрогнозувати потенційні наслідки. Однак таку цифровізацію може забезпечити лише цілеспрямована інвестиційно-інноваційна політика, що включатиме інтеграцію науки та виробництва, розвиток внутрішнього ринку високих технологій, фінансових інструментів. Під інтеграцією природних ресурсів до зони впливу ринку слід розуміти їх раціональне, екологічно орієнтоване господарське використання з максимально можливим економічним ефектом, що забезпечуватиметься саме завдяки залученню до цього процесу цифрових технологій та враховуватиме сукупність факторів впливу [1].

Окрім економічних та екологічних ефектів такої інтеграції, мають бути враховані ще й соціальні. Соціальні ефекти платформенної взаємодії системи природокористування та ринку полягатимуть для населення – у зростанні зайнятості (у високотехнологічних галузях), підвищенні якості життя та середовища проживання; для підприємств і організацій – у зростанні рівня доходів працівників завдяки підвищенню економічної ефективності суб‘єктів господарювання; для регіональних та місцевих органів державної влади – у зміцненні фінансової спроможності. Перелічені соціальні ефекти, на нашу думку, є функцією не ринку, а держави – зокрема в частині реалізації політики цифровізації економіки. Такі соціальні ефекти від поліпшення взаємодії природно-ресурсного та ринкового циклів розвитку мають свій прояв як на рівні окремих територій, так і на рівні держави. Соціально-економічні наслідки позитивного характеру від інтеграції природних ресурсів до зони впливу ринку в умовах цифрової економіки включають технологічне зміцнення та пришвидшення виробничих зв’язків між підприємствами, суспільством та державою; гарантування безпеки електронного документообігу; підвищення рівня прибутковості підприємств завдяки прискоренню виробничих процесів та їх автоматизації; підвищення якості життя населення завдяки поліпшенню побутових умов, рівня освіти, урізноманітнення дозвілля.

Соціальні ефекти від інтеграції природних ресурсів до зони впливу ринку значною мірою зумовлені процесами цифровізації економіки, стрімким накопиченням обсягів та поширенням інформації за допомогою новітніх технологій. Отриманню максимального ефекту від їх впровадження у процеси взаємодії ринку з природними ресурсами мають передувати структурна перебудова економіки, зміна підходів до управління відповідними інноваціями, трансформація моделі природокористування, а також адаптація системи освіти населення. З цією метою до рекомендованих заходів з модернізації вітчизняної економіки належать захист майнових прав, у тому числі тих, що стосуються інформації (права на доступ до неї, володіння та авторство); створення сприятливого економічного середовища та впровадження відповідних фінансових інструментів для розвитку наукомістких галузей та інформаційних технологій; підвищення частки інженерно-технічних і науково-практичних працівників у структурі зайнятих; розширення доступу до спеціалізованої освіти та поширення серед громадян знань та навиків використання цифрових технологій.

Оскільки залучення до процесу природокористування суб‘єктів економічної діяльності виявляється суттєво опосередкованим доступом до інформації, остання як ключовий фактор інтеграції системи використання природних ресурсів до ринкових структур завдає суттєвих змін у характері соціальних зв’язків та відносин. У цьому аспекті важливим питанням, яке має контролювати держава, є ступінь відчуженості (або залученості) населення (у першу чергу місцевих громад) від використання природних ресурсів. На нашу думку, в цьому відношенні удосконалення вимагають насамперед методики розрахунку платежів за використання природних ресурсів та порядку ліцензування; посилення відповідальності за несанкціонований видобуток та переробку природних ресурсів; впровадження додаткових фінансових інструментів стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності у сфері природокористування та забезпечення виконання договірних зобов’язань.

Забезпечення економічного розвитку країни на основі інтеграції системи використання природних ресурсів до ринкового середовища потребує диференційованого підходу до територіальних громад різного розміру (великих, середніх, малих) та ступеня урбанізації (міських, сільських, заміських), які мають різну кадрову, фінансову і технологічну потужність щодо цифровізації місцевої економіки. Водночас потреба в оволодінні навичок управління цифровими технологіями зростає по відношенню як до органів місцевої влади, так і членів громад. Наприклад, законопроектом про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин передбачено надання повноважень зі здійснення державного контролю за використанням та охороною земель виконавчим органам сільських, селищних, міських рад, а також перехід до розробки документації із землеустрою та технічної документації з оцінки земель винятково в електронному форматі. Більше того, концепція

реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища в Україні включає передачу окремих функцій природоохоронного контролю місцевим громадам, зокрема в частині контролю стану об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, полювання, браконьєрства, поводження з відходами з відповідним звітуванням перед громадськістю.

Першим етапом цифрової трансформації територіальних громад є підвищення цифрових навичок посадових осіб органів місцевого самоврядування з метою поліпшення ефективності їх роботи, збереження грошей платників та розвитку «розумних міст». Другий етап передбачає забезпечення рівного доступу громадян до електронних послуг, електронної демократії, підвищення цифрових навичок населення. Одночасно для системи освіти основним завданням на шляху цифровізації економіки є її забезпечення відповідними кваліфікованими кадрами. Незадоволений попит на ринку праці на такі кадри свідчить про їхню нестачу, а також про брак взаємозв'язку з фахівцями з економіки, соціальних наук, науковцями, що здійснюють міждисциплінарні дослідження.

Найбільш ефективним інструментом інтеграції системи використання природних ресурсів до зони впливу ринку на основі цифрових технологій на даний час є реалізація проектів регіонального та місцевого розвитку – зокрема за такими напрямами: 1) диверсифікація джерел енергопостачання та підвищення рівня енергоефективності; 2) створення індустріальних парків, які для свого функціонування потребують залучення інших підприємств – наприклад, водо-, електро-, газопостачання, телекомунікацій; 3) розробка містобудівних кадастрів, що надають інформацію про стан і статус об'єктів землекористування та нерухомості, екологічні й інженерно-геологічні характеристики окремих територій; 4) створення інформаційних баз тепловтрат будівель комунального та житлового фонду; 5) створення інформаційних порталів територій громад як інструменту залучення інвестицій; 6) розбудова технологічних парків альтернативної енергетики (комунальних сонячних електростанцій); 7) впровадження автоматизованих систем диспетчерського спостереження та управління обласними виробничими комунальними підприємствами; 8) побудова моделей інтегрованого управління територією, що особливо актуально у випадку планування реалізації масштабних проектів локального значення; 9) формування логістичної системи для місцевого виробництва (створення інтернет-платформ для комунікації між споживачами продукції та виробниками, взаємодії останніх з кооперативними об'єднаннями, організація доставки товарів). Перелічені заходи та інструменти здатні суттєво підвищити ефективність використання природних ресурсів, поліпшити соціальний стан та економічну спроможність територіальних громад, їхню взаємодію з ринковими інституціями й органами влади, а також покращити ситуацію з цифровізацією окремих сфер вітчизняної економіки загалом [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільїна М., Шпильова Ю. Соціальні ефекти платформенної взаємодії природно-ресурсного та ринкового циклів розвитку. *Інтелект XXI.* 2021. № 1. С. 27-31.
2. Ільїна М., Шпильова Ю. Концептуальні засади біоекономіки та її зв'язок з раціональним природокористуванням в Україні. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2021. № 9 (28). С. 27-32.

Ільїна Марія Володимирівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенцалу, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Київ, e-mail: maria_ilina@ukr.net

Ilina Mariia V. – Doctor in Economics, Senior Researcher, Head of Department of Ecosystem Assessment of Natural Resource Potential, Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, e-mail: maria_ilina@ukr.net

Шпильова Юлія Борисівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Київ, e-mail: shuleva_y@ukr.net

Shpyliova Yulia B. – Doctor in Economics, Senior Researcher, Senior Researcher of Department of Problems of Land and Forest Resources Economy, Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, e-mail: shuleva_y@ukr.net

УДК 378:621.311.1:658

М. М. Климчук

КОМПЕНСАТОРНА СТРАТЕГІЯ ФІНАНСУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ТЕРМОМОДЕРНІЗАЦІЇ БУДІВЕЛЬ

Київський національний університет будівництва і архітектури

Анотація. *Досліджено проблематику комплексної термомодернізації будівель, що в умовах енергетичної кризи є актуальною. Запропоновано компенсаторну стратегію фінансування заходів термомодернізації будівель. Інкорпорація зарубіжного досвіду реалізації будівельних проектів на основі TIF в українських реаліях потребує певних адаптаційних процесів, ураховуючи проблеми пошуку джерел фінансування, у тому числі зацікавленості приватних інвесторів у довгострокове вкладення капіталу, ризиків застосування механізму відкладених податкових платежів, а також слабкості фінансової бази більшості регіонів. Використовувані в міжнародній практиці моделі фінансування інфраструктурних проектів та страхування ризиків мають бути адаптовані до специфіки розвитку національної економіки.*

Ключові слова: енергозбереження, фінансування, компенсаторна технологія фінансування, механізм управління.

COMPENSATORY STRATEGY FOR FINANCING BUILDINGS COMPLEX THERMOMODERNIZATION

Abstract: *The problem of complex thermal modernization of buildings, which is relevant in the energy crisis, has been studied. The compensatory strategy of financing of measures of thermal modernization of buildings is offered. The incorporation of foreign experience of TIF-based construction projects in Ukrainian realities requires certain adaptation processes, taking into account the problems of finding sources of financing, including the interest of private investors in long-term investment, risks of deferred tax payments and weak financial base of most regions. The models of financing infrastructure projects and risk insurance used in international practice must be adapted to the specifics of the national economy development.*

Keywords: energy saving, financing, compensatory financing technology, management mechanism.

Енергозбереження є домінантним вектором розвитку засад «зеленої» економіки, її сталості. Розробка та імплементація системних заходів політики енергозбереження надасть можливість підвищити рівень конкурентоспроможності реального сектору економіки, забезпечить енергоефективність, енергонезалежність та безпеку країни. В сучасних формаціях постіндустріального розвитку суспільства, як пріоритет актуалізується трансформація парадигми енергозбереження на основі симбіозу економіки й навколишнього середовища [2-3]. Пріоритетним є вирішення проблематики реалізації потенціалу к*омплексної термомодернізації* багатоквартирних житлових будинків, що за оцінками експертів надасть можливість *економити* його мешканцям до 50 % коштів, які витрачаються на опалення.

Термомодернізація житлового фонду у відповідності до сучасних вимог енергоефективності та комфорту є однією з найактуальніших проблем економічної, екологічної, соціальної безпеки міст України. Нагальні потреби сьогодення як пріоритет обумовлюють перегляд підходів до формування житлової політики шляхом запровадження на законодавчому рівні комплексної термомодернізації багатоквартирних житлових будинків та продовження активної діяльності щодо декарбонізації економіки в рамках Паризької Угоди, Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року та Угоди про асоціацію з ЄС [5; 7-8] .

Автори у своєму дослідженні [7] стану житлового фонду м. Києва та перспектив його реконструкції виокремили основні рівні впровадження екоенергоефективних заходів з урахуванням зростання співвідношення витрати/ефективність, що включають оцінку проблеми, оптимізацію енерговитрат, екоенергоефективну реконструкцію житла, застосування інноваційних технологій. На основі національного та міжнародного досвіду реконструкції та капітального ремонту запропоновано концепцію 6Е, що акцентує увагу на енергоефективності, екобезпеці, економії, екології, ергономічності та естетиці процесу реконструкції житлових споруд.

За інформацією Державної служби статистики [9] станом, на 1 січня 2020 р. в Україні нараховувалось 200 тис. багатоквартирних будинків майже 12 % було зведено в 1919–1945 рр., кожен четвертий будинок – у 1946–1960 рр., ще майже чверть – у 60-х рр. Понад 67 тис. будинків збудовані протягом 1960–1980 рр. Переважна більшість таких будівель трьох-п'яти поверхів, панельні або цегляні, споруджені у післявоєнні роки у великих містах включно до середини 70-х рр. минулого сторіччя і, на сьогодні мають критичні показники фізичного зносу.

За даними Мінрегіону [10], на 1 січня 2021 року в Україні близько 6 тисяч будівель отримали енергетичні сертифікати, з яких майже 44 % мають найнижчий клас енергоефективності "G", а найвищий клас "A" – 1,4 %. Експерти та фахівці переконані, що питання розробки комплексної термомодернізації багатоквартирних житлових будинків в Україні є актуальним та потребує вирішення на основі оновлення законодавчої бази із врахуванням існуючого досвіду.

У цьому році розпочинається програма «Велика термомодернізація», метою якої є зменшення втрати тепла та споживання газу**, що допоможе знизити вартість комунальних послуг та зміцнити енергетичну незалежність України. Тому уряд підготував та подав до парламенту законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель» (№ 6485).** Підготовка законопроекту № 6485 обумовлена тим, що, наприклад, Закон «Про Фонд енергоефективності» містить норми, які ускладнюють процедуру розробки та реалізації проектів термомодернізації, а Закон «Про енергетичну ефективність будівель» фактично унеможливлює реалізацію часткових проектів, адже досягнення визначених законодавством мінімальних вимог енергоефективності можливе лише за умови капітального ремонту [11].

Тож законопроект передбачає внесення змін до низки законів, зокрема, «Про Фонд енергоефективності», «Про енергетичну ефективність будівель» та «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної термомодернізації», які передбачають скорочення кількості процедур та часу їх здійснення в ході реалізації проектів із термомодернізації житлових будівель, а також визначає критерії для реалізації часткових проектів. При цьому термомодернізація будівлі не передбачає часткового утеплення фасаду та повинна мати системний характер, єдиний для всього будинку.

З метою консолідації та узгодження державних політик з усунення бар'єрів для запуску комплексної термомодернізації будівель та узгодження пріоритетних напрямів роботи всіх стейкхолдерів потребує розробки та впровадження Стратегія термомодернізації будівель.

Стратегія термомодернізації будівель надасть можливість виокремити довгострокові цілі до 2050 року для зменшення втрат енергоресурсів та посилення енергетичної безпеки держави, формування умов для підтримки малого та середнього бізнесу зі створенням робочих місць, залучення інвестицій в регіонах та громадах на покращення технічного стану будівель, імплементації нових положень Директиви 2010/31/EU щодо енергоефективності будівель [12].

Важливим є активізація роботи з підготовки окремого «Порядку розробки та затвердження проектної документації при здійсненні термомодернізації будівель», який передбачений ч. 2 ст. 12 закону України «Про енергетичну ефективність будівель». З метою уникнення бар'єру фрагментарності /відсутності актуальної статистичної інформації щодо кількості будівель, їх енергетичних та експлуатаційних характеристик доцільно розробити та впровадити базу даних енергетичних і експлуатаційних характеристик будівель.

Одним з ключових елементів в механізмі імплементації статті 5 «Зразкова роль будівель органів виконавчої влади» Директиви 2012/27 / ЄС «Про енергоефективність» є База даних енергетичних і експлуатаційних характеристик будівель і комплексний аналіз їх стану. Таку базу даних можна використовувати при розроблені державної довгострокової стратегії термомодернізації будівель з відповідними державними програмами, виконання яких доцільно моніторити, використовуючи базу, як технічний інструмент, також відстежувати ступінь досягнення певної на державному рівні цілі з енергофективності тимчасово коригувати політику при необхідності. Вже зараз відомості бази будівель можуть використовуватися обласними бюджетними установами для цілей середньострокового планування енергоефективних заходів [1].Застосування механізму TIF у сфері фінансування інфраструктурних проектів за кордоном [2] обумовлює доцільність вивчення перспектив інкорпорації даної фінансової компенсаторної технології у вітчизняній практиці реалізації будівельних проектів. Економічне обґрунтування використання механізму TIF і його практичне застосування в умовах

бюджетно-податкової системи нададуть змогу визначити нові вектори зростання національної економіки, до числа яких можна віднести інвестування будівельних проектів.

Пошук результативних інструментів компенсаторного типу щодо витрат господарюючих суб'єктів, пов'язаних з переоснащенням факторів відтворення і впровадження нових інноваційних технологій, а також щодо формування дієвої системи управління ризиками – завдання складне через допущені прогалини та фрагментарні управлінські рішення в процесі залучення інвестицій як на макро, так і на мікрорівнях. Однією з перспективних форм компенсаторного фінансування будівельних проектів є використання механізму відкладених податкових платежів (*Tax Increment Financing – TIF*) [3; 5].

Сутність компенсаторного фінансування полягає в забезпеченні відшкодування витрат інвестора через спеціальні фонди, що поповнюються за рахунок податкових надходжень від доходів створених і введених в експлуатацію інфраструктурних об'єктів. Основою цього механізму є редевелопмент, для фінансування якого залучається інвестор, що вкладає кошти в термомодернізацію будівель та відшкодовує свої витрати зі спеціального фонду, куди акумулювали податки, що сплачуються власниками нових зведених об'єктів. Така схема фінансування інвестиційних проектів використовує ефект зростання податків у результаті реалізації проектів, метою яких є збільшення вартості будівель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency. OJ L 315, 14.11.2011, p. 1−56. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1399375464230&uri=CELEX:32012L0027.

2. Guzhva I., Klymchuk M., Klochko A, Ivanov E. Digitalization, Energy Saving and Innovation in Public and Private Sectors.: Monograph. – Ivano-Frankivsk city, Foliant publishing house, 2021 – 201 pages.

3. Klymchuk M. Compensatory financing of energy saving projects in construction: modification of «TIF» / V. Tkachenko, M. Klymchuk, I. Ivakhnenko, A. Ploska // Research papers in economics and finance, 2018. – Vol. 3 (1) – P. 47-52.

4. Встановлення нових вимог до енергоефективності будівель дасть поштовх масштабній термомодернізації житла https://eefund.org.ua/vstanovlennya-novikh-vimog-do-energoefektivnosti-budivel-dast-poshtovkh-masshtabniy

5. Климчук М. М. Формування механізму управління ризиками будівельних проектів на засадах компенсаторної технології «Tax Increment Financing» / М. М. Климчук, Т. А. Ільїна, В. О. Поколенко // Бізнес Інформ. – 2019. – №2. – С. 218–223.

6. Климчук М.М. Науково-прикладні засади управління енергозбереженням на будівельних підприємствах : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.04 / Климчук М. М. - Київ : КНУБА, 2020. - 38 с.

7. Кривомаз Т.І. Підвищення рівня екологічної безпеки в процесі енергоефективної реконструкції житлового фонду в м. Києві /Т. І. Кривомаз, Д. В. Варавін // Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористання, № 2 (16)–2017.- С. 78-85.

8. Куліков П.М. Управління енергозбереженням на будівельних підприємствах: теорія, методологія, практика : Монографія / П. М. Куліков, М. М. Климчук. – Івано-Франківськ, вид-во «Фоліант», 2017. – 365 с. – Бібліогр.: С. 327-366.

9. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України.- [Електронний ресурс]. http://www.ukrstat.gov.ua.

10.Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України.- https://www.minregion.gov.ua

11.Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель. - [Електронний ресурс]. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73538

12.Процедура термомодернізації має бути чіткою та ефективною. - [Електронний ресурс]. http://www.golos.com.ua/article/355099

Климчук Марина Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри організації та управління будівництвом, Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Klymchuk Maryna M. – Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Organization and Management of Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, e-mail: klimarinchuk@gmail.com

УДК 332.025.12

М. О. Колоніцька

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОПОДАТКУВАННЯ РИНКУ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ ТА КОНКУРЕНТНОЮ ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *Розглянуто особливості Закону України №4184 щодо оподаткування ринку цифрових послуг в Україні та його взаємозв'язок з конкурентною політикою держави. Досліджено проблематику оподаткування учасників ринку цифрових послуг.*

Ключові слова: електронні послуги**,** оподаткування, цифровий ринок, податок на додану вартість, цифровий податок.

RELATIONSHIP BETWEEN THE TAXATION OF THE DIGITAL SERVICES MARKET AND THE STATE'S COMPETITION POLICY

Abstract. *The peculiarities of the Law of Ukraine №4184 on taxation of the digital services market in Ukraine and its relationship with the competition policy of the state are considered. The problem of taxation of participants in the digital services market is studied.*

Keywords: electronic services, taxation, digital market, value added tax, digital tax.

З 2 липня 2021 року набув чинності Закон України №4184 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо скасування оподаткування доходів, отриманих нерезидентами у вигляді виплати за виробництво та/або розповсюдження реклами, та удосконалення порядку оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання нерезидентами електронних послуг фізичним особам» [1] (так званий «Податковий закон Google»), згідно з яким податок на додану вартість (ПДВ) з операцій з надання електронних послуг фізичним особам в Україні буде оподатковуватися (окремі положення Закону набули чинності з 1 січня 2022 року).

Закон покликаний забезпечити справедливі податкові умови для національних і міжнародних компаній-нерезидентів, що надають електронні послуги. Подібні законодавчі положення діють в Європейському Союзі, Австралії, Білорусі, Казахстані та інших країнах, тому на сьогодні їх аналіз є актуальним, оскільки дозволяє виявити вплив процесів, що відбуваються у сфері податкового законодавства, на конкурентоспроможність підприємств-резидентів та загалом національної економіки.

Окремі питання функціонування податку на додану вартість розглядалися в роботах таких науковців, як, В. Андрущенко [2], Р. Волощук [3], О. Гудима [4], Ю. Іванов [5], В. Кміть, І. Крисоватий [6] та багато інших. Разом з тим, сфера оподаткування електронних послуг в мережі Інтернет та її вплив конкурентоспроможність національної економіки є недостатньо дослідженою.

Бурхливий розвиток цифрової економіки спричинив нові виклики перед податковою політикою, пов'язані з регулюванням конкуренції та необхідністю адаптації існуючих податкових систем до нового способу ведення бізнесу не лише в Україні, але й в усьому світі. Більшість існуючих міжнародних систем оподаткування датуються в основному початком 20 століття і більше не є повністю актуальними. Вони пристосовані до менш глобалізованої економіки та покладаються на фізичну присутність підприємства на території, що дозволяє встановити зв'язок між ними та податковими юрисдикціями.

За оцінками Європейської комісії, цифрові підприємства платять нижчу ефективну ставку податку, ніж традиційні одиниці господарювання. Хоча деякі дослідження ставлять під сумнів недостатнє оподаткування цифрової економіки, існує міжнародний консенсус щодо того, що діючі правила необхідно адаптувати. Вони залишають забагато прогалин в законодавстві, через що воно є ефективним. Наприклад, спільне дослідження МВФ та Копенгагенського університету показало, що 40% інвестицій у світі структуровано таким чином, щоб мінімізувати податкові зобов'язання, а не з урахуванням справжньої підприємницької діяльності.

Однією з основних податкових проблем, яка постає перед оподаткуванням «цифрового ринку», є те, що онлайн-бізнес може здійснюватися без будь-якої фізичної присутності, тоді як чинні податкові правила були розроблені для підприємств, що мають постійне представництво. Іноземні підприємства підлягали оподаткуванню лише якщо вони мали таку установу, що сама-собою широко визначається як місце, де повністю або частково здійснюється господарська діяльність даної компанії. Таке «вікно» в законодавстві призводило до того, компанії в Україні оподатковувалися лише за наявності встановленого податкового зв'язку між ними. Але така комерційна присутність не обов'язково супроводжується фізичною присутністю, що призводить до ситуації, коли податки не відображають вартість та прибутків, створених бізнесом.

За попереднім задумом розробників законопроекту №4184 оподаткуванню ПДВ підлягали так звані B2C відносини – поставка електронних послуг нерезидентами на користь кінцевих споживачів – фізичних осіб. Проте, для присічення структурування операцій з постачання електронних послуг із залученням ФОП як посередників між нерезидентами та кінцевими споживачами, законопроект №4184 до другого читання був дороблений, і в його положення додано також постачання електронних послуг, в тому числі на користь фізичних осіб-підприємців. Тобто, класичні B2C відносини з метою оподаткування новим ПДВ на електронні послуги було модифіковано під Українську податкову систему [7].

Стаття 14 ПКУ була доповнена пунктом 14.1.56, який вводить поняття електронних послуг, тобто послуг, що «постачаються через мережу Інтернет, автоматизовано, за допомогою інформаційних технологій та переважно без втручання людини, у тому числі шляхом встановлення спеціального застосунку або додатку на смартфонах, планшетах, телевізійних приймачах чи інших цифрових пристроях».

При цьому у визначенні наведений невиключний перелік таких послуг, зокрема:

– постачання електронних примірників, надання доступу до зображень, текстів та інформації, у тому числі, але не виключно, шляхом підписки на електронні видання;

– доступ до баз даних, у тому числі користування пошуковими системами та службами каталогів у мережі Інтернет;

– постачання електронних примірників та/або надання доступу до аудіовізуальних творів, відео- та аудіо творів на замовлення, ігор, постачання послуг з доступу до телевізійних програм (каналів) чи їх пакетів;

– надання доступу до інформаційних, комерційних, розважальних електронних ресурсів та інших подібних ресурсів, зокрема, але не винятково, розміщених на платформах спільного доступу до інформації чи відеоматеріалів;

– постачання послуг з дистанційного навчання в мережі Інтернет, проведення та надання якого не потребує участі людини, у тому числі шляхом надання доступу до віртуальних класів, освітніх ресурсів;

– надання хмарної послуги в частині надання обчислювальних ресурсів, ресурсів зберігання або систем електронних комунікацій за допомогою технологій хмарних обчислень;

– постачання програмного забезпечення та оновлень до нього, у тому числі електронних примірників, надання доступу до них, а також дистанційне обслуговування програмного забезпечення та електронного обладнання;

– надання рекламних послуг у мережі Інтернет, мобільних додатках та на інших електронних ресурсах, надання рекламного простору, у тому числі шляхом розміщення банерних рекламних повідомлень на веб-сайтах, веб-сторінках чи веб-порталах [8].

У цілому можна резюмувати, що новий ПДВ на електронні послуги фактично є старим податком, який вводиться для нового кола платників, матиме новий інструментарій, порядок адміністрування, звітування та сплати, відмінний від стандартного ПДВ.

Фактично законопроект №4184 можна вважати одним з важелів конкурентної політики держави, оскільки завдяки йому були забезпечені справедливі умови ведення бізнесу як для національних, так і міжнародних компаній-нерезидентів. Про це свідчить той факт, що для юридичних осіб-резидентів України встановлено сумовий поріг для виникнення обов'язку ПДВ-реєстрації: при перевищенні впродовж будь-яких послідовних 12 місяців обсягу оподатковуваних ПДВ операцій на суму в 1 млн грн [8].

Також, для нерезидентів з метою ПДВ-реєстрації в Україні встановлено такий самий сумовий критерій – в 1 млн грн, однак з певною різницею – законопроектом №4184 він чітко прив'язаний до 2021 календарного року: нерезиденти будуть зобов'язані зареєструватись платниками ПДВ у разі, якщо обсяг поставок електронних послуг в Україну за 2021 рік перевищить суму в 1 млн грн [1]. Це для того, щоб у разі активної діяльності на території України нерезидентів, вони мали змогу стати платником податку на додану вартість вже з початку 2022 року, а не ставати таким платником за підсумками роботи 2022 року.

Для цифрових гігантів, таких як Google, Netflix, Booking.com, Bloomberg, Apple, Coursera та інших реєстрація платниками ПДВ на електронні послуги в Україні є питанням репутаційного значення, а тому передбачається, що великі міжнародні компанії будуть виконувати встановлені законопроектом №4184 обов'язки. Також можна спрогнозувати, що оскільки ПДВ включатиметься до вартості електронних послуг, а фактичними його платниками будуть кінцеві споживачі – фізичні особи та ФОП на єдиному податку, то ймовірно іноземні компанії оберуть тактику подорожчання своїх послуг на 20%.

Загалом, вищезгаданий законопроект можна вважати не лише ще одним податковим інструментом, а й інструментом конкурентної політики, який має вплив не лише на взаємовідносини між компаніями-резидентами та нерезидентами, а й на становище України на міжнародному ринку цифрових послуг в цілому та її позиціонування як розвинутої цифрової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо скасування оподаткування доходів, отриманих нерезидентами у вигляді виплати за виробництво та/або розповсюдження реклами, та удосконалення порядку оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання нерезидентами електронних послуг фізичним особам Закон України №4184 від 03.06.2021р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t211525?an=1
2. Андрущенко В. Л. Фіскальне адміністрування як наука і мистецтво. Фінанси України. 2003. Вип. №6. С. 27–35.
3. Волощук Р. Є. Адміністрування непрямих податків у контексті формування доходів бюджету держави. Економічний аналіз. 2014. Вип. № 1. С. 120–131.
4. Гудима О. В. Становлення та розвиток системи податкового адміністрування в Україні. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2013. Вип. № 6 (76). С. 100–103.
5. Іванов Ю. Б., Карпов Ю. Б., Петросянц К. В. Адміністрування податків: навч. посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. 276 с.
6. Кізима А. Я., Крисоватий І. А. Прогнозування і планування надходжень податку на додану вартість: теорія та практика. Наукові записки. Серія «Економіка». 2011. Вип. № 16. С. 51–57.
7. Аналіз податкових новацій від KPMG Law Ukraine. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/204322_pdv-na-google--netflix-khto-komu--za-shcho-bude-platiti (дата звернення: 28.01.2022).
8. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

Марія Олександрівна Колоніцька – аспірантка кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: marichka6061993@gmail.com

Kolonitska Mariiy O. – Postgraduate Student of the Chair of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: marichka6061993@gmail.com

УДК 659.182/.187

Н.Р. Кордзая

МЕСЕНДЖЕРИ ЯК КАНАЛ ПРОДАЖІВ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Одеська національна академія харчових технологій

Анотація. *У статті досліджено питання популярності та переваги використання месенджерів у якості каналів просування та продажу товарів та послуг у мережі Інтернет*

Ключові слова: месенджери, маркетинг, клієнт, цільова аудиторія, просування товарів та послуг

MESSENGERS AS A CHANNEL FOR SALE OF GOODS AND SERVICES ON THE INTERNET

Abstract. *The popularity and benefits of using messengers as channels for promoting and selling goods and services on the Internet are examined in article*

Keywords: messengers, marketing, customer, target audience, promotion of goods and services

Месенджери активно увірвалися в наше життя та продовжують набирати обертів. Ми листуємося в месенджерах з колегами та друзями, надсилаємо один одному файли та фотографії, вирішуємо робочі та побутові питання, підписуємось на цікаві інформаційні канали та створюємо групові чати у разі вирішення якогось питання [1].

Декому комфортніше спілкуватися, коли запропонований готовий сценарій діалогу і не треба думати, куди подивитися або перейти. З іншого боку, нині люди як активно спілкуються у месенджерах, а й роблять у яких покупки [2].

Таким чином, використання месенджерів сьогодні є найбільш коротким і ефективним шляхом для взаємодії з людьми.

Саме тому народився месенджер-маркетинг.

Месенджер-маркетинг - це використання месенджерів для взаємодії компанії з її цільовою аудиторією в рамках вирішення маркетингових завдань. Для цього в месенджерах є широкий вибір типів контенту, який можна надсилати користувачам: тексти, зображення, відео, анімації gif [2].

Результатом таких активностей можуть бути: заявки на покупку, розширення клієнтської бази, сегментування бази за інтересами та соціально-демографічними ознаками, навчання тощо.

Таким чином, можна говорити, що компаніям слід органічно вписуватися в подібні комунікації. Тільки варто звернути увагу на те, що діяти слід так, щоб підказувати й допомагати тільки передплатникам, що цікавляться темою бізнесу, інформувати про нові товари та послуги саме тих, кому це буде корисно. Оскільки, якщо перестаратися з контентом, що продає, ефективний канал комунікації, у очах передплатників, перетвориться на черговий спам й ніяких позитивних результатів принести не зможе [3]

Ми перевіряємо екрани наших мобільних пристроїв у середньому по 150 разів на день. Саме тому, сьогодні один із способів стати ближчими до потенційних клієнтів — це опинитися на екрані їх девайсів [3]

Крім того, цікаво, що 72 % людей використовує менше 7 мобільних додатків на день. І, як мінімум, один із цих додатків — це месенджер. Тож все більше маркетологів, рекламістів та власників бізнесу приходять до висновку інтегрувати послуги компанії до вже знайомих потенційним та існуючим споживачам додатків [3].

Приблизно 18 % дорослих користувачів використовують месенджери, щоб звертатися до служб онлайн підтримки компаній, у той час як 43 % мілінеалів – для пошуку товарів. Тому більшість брендів віддають перевагу чат-ботам, щоб оперативно відповідати на запитання цільової аудиторії та відповідно збільшувати продажі [4].

Тому, для взаємодії з клієнтами, збільшення лідогенерації (отримання контактів потенційних клієнтів) та підвищення конверсії (відгуків на просування) бренди воліють використовувати месенджер-маркетинг. До того ж, у порівнянні з іншими маркетинговими тактиками, він потребує

менших фінансових витрат і дає швидший та ефективніший результат [4].

Із систем для двостороннього обміну текстовими повідомленнями месенджери перетворилися в повноцінні канали поширення інформації, майданчики для здійснення бізнес-операцій, нові соціальні медіа і простір для залучення нових користувачів.

Месенджери володіють великою кількістю можливостей, які з кожним днем розширюють свої межі та різновиди (рис.1) [1]

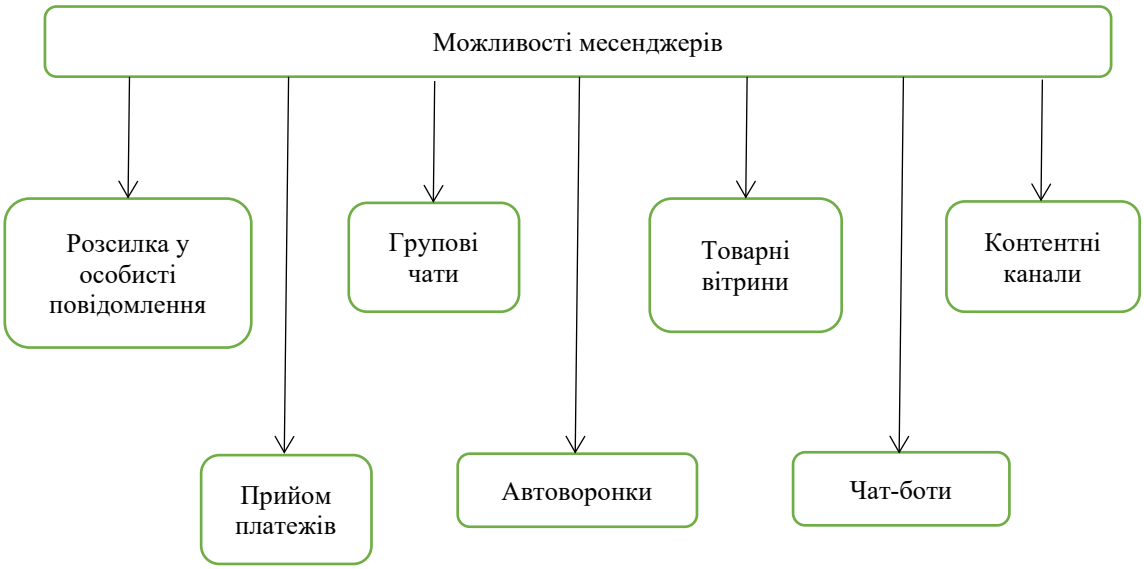

Рис.1. Можливості месенджерів, як каналів продажів товарів та послуг

Список завдань, які можна вирішити з допомогою систем миттєвого обміну повідомленнями, можна умовно об'єднати в наступні групи [5]:

- технічна та інформаційна підтримка клієнтів;
- поширення контенту;
- залучення користувачів у взаємодію;
- виконання операцій, наприклад, оформлення та оплата замовлень;
- внутрішні комунікації.

Згідно з багатьма дослідженнями, сьогодні, показники ефективності e-mail розсилки падають. Так, в середньому, користувачі відкривають до 30 % електронних листів, з них лише 1 % переходить за посиланням, і ще менше виконує цільову дію [6].

У повідомлень, що надходять до месенджерів, показники в рази кращі, а саме 80…90 % з них відкриваються, а клікабельність становить 15…60% [6].

Експерти відзначають «e-mail fatigue», а саме втому користувачів від величезної кількості електронних листів, внаслідок чого вони ігнорують отримані повідомлення, відправляють їх у спам або видаляють, не читаючи. На повідомлення у месенджерах такої реакції поки що немає [6].

Згідно зі статистикою, месенджери – відмінний інструмент для підвищення залучення користувачів, оскільки середній показник відкриття листів у всіх галузях досягає 16 % [1].

Взаємодія з клієнтами та просування у месенджерах показали ефективність, з наступних причин [7]:

- месенджери дозволяють бути максимально близько до клієнта – у його смартфоні;
- люди ставляться до повідомлень у цьому каналі більш лояльно, тому що звикли використати його для особистого спілкування;
- отримати відповідь на запитання у месенджері можна швидше, ніж по e-mail або навіть телефону;
- повідомлення не так часто залишається непоміченим завдяки push-повідомленням (повідомлення, що супроводжуються звуковим сигналом та «випливають або спливають» на екрані девайса) і тому, що до месенджерів ми заходимо частіше, ніж до електронної скриньки;
- взаємодія з клієнтами та продажі можна автоматизувати;
- є можливість інтеграції із сайтом, CRM та іншими системами компанії.

Таким чином, виходячи зі всього вищезгаданого, можна говорити про те, що такий інструмент інтернет-маркетингу, як месенджери , на сьогодні, як канал просування та продажу товарів та послуг будь-якої сфери бізнесу є доволі актуальним, перспективним та ефективним. Месенджери поки що не підпадають під категорію «реклами» та не відсіюються природними фільтрами людини. Тобто допоки повідомлення, відправлені у месенджерах мають максимальний показник відчиняємості. Але месенджер-маркетинг слід використовувати обережно, гармонійно поєднуючи контент та кількість інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Что такое messenger маркетинг? – Руководство, 11.08.2021 URL. https://sendpulse.ua/ru/support/glossary/messenger-marketing

2. Мессенджер-маркетинг: что это и чем он полезен бизнесу URL. https://blog.callibri.ru/chto-takoe-messenger-marketing

3. Мессенджер-маркетинг: рассылки, чатботы и продажи, 14.02.2022 URL. https://netology.ru/blog/02-2020-messenger-marketing

4. Мессенджер-маркетинг в разных сферах бизнеса: как это работает?, 23.09.2020 URL. https://nextel.cloud/marketing/messendzher-marketing-v-raznykh-sferakh-biznesa-kak-eto-rabotayet/

5. Як використовувати месенджери для реклами, 20.04.2020 URL. http://slaidik.com.ua/yak-vikoristovuvati-mesendzheri-dlya-reklami/

6. Что такое мессенджер маркетинг и зачем он нужен? URL. https://singularika.com/ru/chatbots/what-is-messenger-marketing-and-why-do-you-need-it/

7. Кочкина О. Что такое мессенджер-маркетинг и как его использовать, 10.06.2021 URL. https://smmplanner.com/blog/chto-takoie-miessiendzhier-markietingh-i-kak-iegho-ispolzovat/

Кордзая Натела Ревазівна – доктор економічних наук, доцент кафедри маркетингу, підприємництва та торгівлі, Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, e-mail: natela_k@ukr.net

Kordzaia Natela R. – Doctor of Economics, Associate Professor of Marketing, Entrepreneurship and Trade, Odessa National Academy of Food Technologies, Odesa, e-mail: natela_k@ukr.net

УДК 004.056.5

Ю.В. Костюк
Ю.О. Самойленко

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ

Київський національний торговельно-економічний університет

Анотація: *В статті розглянуто проблеми захисту корпоративних інформаційно-телекомунікаційних мереж, захист яких здійснюється в умовах неповної та нечіткої інформації про мережеві процеси. Тому необхідно повністю забезпечити безпечне функціонування КІТМ в умовах атак зловмисниками на інформаційні ресурси та процеси.*

Ключові слова: корпоративна інформаційно-телекомунікаційна мережа; системи захисту; інформація; контроль; несанкціонований доступ; система підтримки прийняття рішень.

PROBLEMS OF PROTECTION OF CORPORATE INFORMATION AND TELECOMMUNICATIONS NETWORKS

Abstract: *The article considers the problems of protection of corporate information and telecommunication networks, the protection of which is carried out in conditions of incomplete and unclear information about network processes. Therefore, it is necessary to fully ensure the safe operation of KITM in the event of attacks by attackers on information resources and processes.*

Keywords: corporate information and telecommunication network; protection systems; information; control; unauthorized access; decision support system.

Корпоративна інформаційно-телекомунікаційна мережа (КІТМ) є результатом еволюції двох науково-технічних галузей сучасної цивілізації − комп'ютерних і комунікаційних технологій. Інформаційно-телекомунікаційна мережа є цілісною багатофункціональною системою каналів зв'язку, які забезпечують якісну передачу даних на різні відстані. До складу інформаційно-телекомунікаційних мереж входить такоє різне комутаційне обладнання. Інформаційно-телекомунікаційні мережі, як високотехнологічні структури, діляться на різні види: безпровідні, провідні, оптичні та інші. В залежності від виду сигналу, фахівці, як правило, виділяють цифрові й аналогові системи, останні сьогодні відживають останні дні свого існування, так як в самому найближчому майбутньому всі інформаційно-телекомунікаційні системи та мережі перейдуть у цифровий формат. Мета існування таких мереж – це передача даних, які в самому процесі передачі піддаються у найменшій кількості помилок та перекручень. До розряду таких інформаційно-комунікаційних мереж можна віднести всім відому мережу Інтернет, телефонні, мобільні мережі, кабельне телебачення.

КІТМ є складною розподіленою системою, що характеризується наявністю великої кількості взаємодіючих ресурсів і водночас протікаючих системних та прикладних інформаційних та телекомунікаційних процесів. Враховуючи тенденцію до створення єдиного інформаційного простору та, як наслідок, підключення корпоративних мереж до глобальної мережі Інтернет, слід очікувати в майбутньому безліч атак на такі системи з метою їхнього руйнування або отримання конфіденційної інформації [1].

Для досягнення ефективного захисту КІТМ засоби та методи захисту повинні адекватно захищати інформацію на підприємстві відповідно до її цінності. Недостатнє вивчення питань кількісної оцінки цінності інформації в сучасній науці не дає можливості об’єктивно оцінити та обґрунтувати необхідні витрати на побудову систем захисту інформаційних та телекомунікаційних систем і мереж.

Телекомунікаційні та мережеві технології нині є тією рушійною силою, яка забезпечує поступальний рух уперед усієї світової цивілізації. Все це особливо важливо для України, де багато чого з названого знаходиться в стадії становлення.

Реалізація методів для забезпечення ефективного функціонування системи захисту в конкретних корпоративних мережах вимагає розробки жорстких заходів захисту для запобігання випадковим та умисним порушенням їх функціонування. Для протидії комп'ютерним злочинам або хоча б зменшення шкоди від них, необхідно правильно вибирати методи та засоби забезпечення захисту інформації (ЗІ) від умисного знищення, крадіжки, псування та несанкціонованого доступу. У простих корпоративних мережах контроль базується на мережевому моніторингу та збору інформації (мережевий моніторинг). Проблема забезпечення інформаційної безпеки є головною для таких корпоративних мереж. Функціонування складної системи захисту КІТМ забезпечує система управління мережею, яка виконує

повний та безперервний контроль за всіма елементами мережі, своєчасне виявлення помилок, несправностей, збоїв та відмов обладнання, програмного забезпечення, управління конфігураціями мережевих вузлів, резервне копіювання та відновлення всіх елементів мережі, управління мережним трафіком та політикою безпеки [2].

Зазначені проблеми унеможливлюють застосування традиційних математичних методів, у тому числі методів математичної статистики та теорії ймовірностей, а також класичних методів оптимізації для вирішення прикладних завдань захист інформації в КІТМ.

Відомі математичні моделі, що використовуються для опису структури, поведінки та управління системою захисту інформації (СЗІ), в умовах некоректної постановки задач не дають бажаного результату. Тому необхідна розробка нових СЗІ, орієнтованих на специфіку процесів захисту методів та засобів моделювання.

Таким чином, складне обладнання КІТМ, великий обсяг інформації, складність вирішення погано формалізованих та слабо структурованих завдань за відсутності повної та достовірної інформації про стан мережевих елементів, а також короткий час для аналізу проблемних ситуацій та прийняття рішень, призводить до невідповідності персоналу до вимог до ефективного управління мережею.

Складність процесу прийняття рішень, відсутність математичного апарату призводить до того, що при оцінці та виборі методів захисту необхідно використовувати та обробляти лише якісну експертну інформацію. Перспективним напрямком розвитку методів прийняття рішень у експертній первинній інформації та впровадження інтелектуальної системи підтримки прийняття рішень використовують лінгвістичний підхід, заснований на теорії нечітких множин та лінгвістичної змінної для управління та діагностикою стану сучасних КІТМ. Крім того, високий рівень автоматизації та інтелектуалізації системи підвищить ефективність надійності функціонування мережі та зменшення економічних ризиків для підприємств.

Забезпечення комплексу засобів захисту інформації з ідентифікацією користувачів при запиту доступу до КІКМ повинна бути реалізована за допомогою сучасних СЗІ від несанкціонованого доступу (НСД). У цьому випадку завдання захисту при виконанні цієї вимоги зменшується до контролю правильності користувацького НДС під час запиту доступу до ресурсів, оскільки використання сервісу НСД користувача може призвести до неконтрольованої зміни ідентифікатора джерела. Контроль доступу включає в себе ідентифікацію користувачів, персоналу та системних ресурсів [3].

Тому важливо розробити інтелектуальну систему підтримки прийняття (СППР) рішень на базі комплексного підходу до проблеми управління інформаційною безпекою та захисту інформації КІКМ від несанкціонованого втручання у процес функціонування КІКМ, в якій розроблений комплекс програм дозволить реалізувати інтелектуальну СППР у задачах захисту інформації в КІТМ з використанням нечітких моделей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захист систем електронних комунікацій: навч. посіб. / В.О. Хорошко, О.В. Криворучко, М.М. Браіловський та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 164 с.

2. Аналіз стану захищеності інформаційно-телекомунікаційних систем / О. В. Криворучко, О. М. Сунічук, Д. В. Швець та ін. // Управління розвитком складних систем. 2020. № 42, с. 56–62.

3. Developments in the field of information and telecommunications in the context of international security. Resolution adopted by the General Assembly. 2000. № 55/28.

Костюк Юлія Володимирівна, здобувач Phd, асистент кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: kostyuk.yu@ukr.net.

Самойленко Юлія Олександрівна, кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: y.samoilenko@knute.edu.ua

Kostiuk Yuliia V. - Phd, assistant Department of Software Engineering and Cyber Security, Kyiv National University Of Trade And Economics, Kyiv, e-mail: kostyuk.yu@ukr.net.

Samoilenko Yuliia O. - candidate of technical sciences, Associate Professor, Department of Software Engineering and Cyber Security, Kyiv National University Of Trade And Economics, Kyiv, e-mail: y.samoilenko@knute.edu.ua

УДК 621.39:338.46

О. А. Кулініч
М. К. Шахмарданов

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ ПОСЛУГ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. *Обґрунтовано розвиток сфери інформаційних технологій за рахунок збільшення Інтернет-торгівлі в сукупному обсязі роздрібної торгівлі світу. Визначено диференціацію кількості інтернет-користувачів за регіонами світу та фактори зростання сфери Інтернет-торгівлі в провідних країнах. Проаналізовано структуру послуг за видами діяльності. Доведено пряму залежність ефективності сучасного виробництва та науково-технічного прогресу від загального рівня впровадження інформаційних технологій на ринку послуг.*

Ключові слова: інтернет-торгівля; інформаційні технології; ринок послуг; науково-технічний прогрес; цифровізація

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE SERVICES MARKET

Abstract: *The development of the sphere of information technologies at the expense of increase of Internet trade in the total volume of retail trade of the world is substantiated. The differentiation of the number of Internet users by regions of the world and the factors of growth of Internet trade in the leading countries are determined. The structure of services by types of activity is analyzed. The direct dependence of the efficiency of modern production and scientific and technological progress on the general level of introduction of information technologies in the market of services is proved.*

Keywords: online commerce; Information Technology; services market; scientific and technological progress; digitization.

На сучасному етапі на розвиток світового ринку послуг впливають сформовані торгово-економічні відносини між країнами, їх інтеграційними блоками та численні економічні фактори, що враховують рівень розвитку матеріального виробництва й сфери послуг, фінансової, інформаційної, транспортної інфраструктури, а також соціально-політичні процеси в різних державах.

Комплексний розвиток сфери інформаційних технологій дозволив економічним суб'єктам скоротити трансакційні витрати при оформленні угод за рахунок застосування електронної комерції, стрімке зростання якої спостерігається в усьому світі. При цьому частка Інтернет-торгівлі в сукупному обсязі роздрібної торгівлі в світі поступово зростала та збільшувалася спочатку в 1,5 рази за три роки, а за статистичними даними за період з 2009 р. до 2019 р. щодо торгівлі послугами СОТ, середній показник вже становив 5,52 % на рік. При загальному зростанні даної економічної сфери її певні товарні сегменти мають різну динаміку продажів в різних країнах в різний період. Зокрема, характерною особливістю українського попиту є низька популярність таких сегментів як електронні книги, музика і ліцензійні диски, в той час як у світі, за експертними оцінками, такі товари знаходяться на перших місцях у списку переваг онлайн покупців[1, 2].

Основним фактором зростання сектора електронної торгівлі є стабільний приплив нових Інтернет-користувачів, зокрема за рахунок користувачів мобільних пристроїв (смартфонів і планшетів). Крім того, очікується, що в найближчому майбутньому відбудеться значне збільшення числа покупок, в тому числі завдяки збільшенню цінової конкуренції між гравцями. Це пояснюється тим, що онлайн споживачі мають можливість оперативно порівнювати ціни різних продавців (в тому числі у форматі маркет-плейсу), що, у свою чергу, стимулює проведення частих і регулярних спеціальних акцій як електронними, так і традиційними ритейлерами на національному та міжнародному рівні торгівлі товарами й послугами.

Станом на початок 2020 р. кількість інтернет-користувачів у світі збільшилася до 4,54 млрд, що на 7% більше, ніж у минулому році. Але більше 40% населення світу приблизно 3,2 млрд людей не мають інтернету. Насамперед, це країни Південної Азії – 1 млрд (31% загальної кількості) країни Африки 870 млн (27% загальної кількості) [3, с. 110].

Однак, демографія і швидке проникнення мобільного Інтернету виступають ключовими факторами зростання сфери Інтернет-торгівлі в таких країнах, як Китай – 26% в рік, Індія – 24%, Південна Корея та Індонезія – 20%. Ринки США, Великобританії, Японії, Німеччини будуть продовжувати рости переважно за рахунок мобільних продажів (таб.1).

Таблиця 1.

Показники розвитку електронної торгівлі у високорозвинених країнах за 2021 р.

Країна	Електронний товарообіг, млрд. дол.	Частка онлайн-продажів, %	Частка Інтернет-покупців від населення країни, %
Китай	1973	34	52
США	535	10	71
Великобританії	143	19	79
Японії	134	21	73
Німеччини	88	16	70

Ринок послуг стає одним із перспективних секторів світового ринку. У структурі платіжних балансів окремих країн частка сфери послуг становить близько 20 %, а сама вона стає найбільшим реципієнтом міжнародних інвестицій [2, с. 118].

Аналіз структури послуг за видами діяльності доводить, що провідні позиції на цьому ринку посідають послуги, пов’язані з подорожами, транспортні та ділові послуги. У період до пандемії експорт різних категорій послуг відображає тенденції в різних регіонах світу. Надходження від транспортних послуг коливаються в межах 902–1028 млрд. дол. США, що становить 6,75 % загальної суми експорту послуг. З них 60,2 % приходиться на розвинені країни, 35,3% – на країни, що розвиваються, і 4,4% – на країни з перехідною економікою.

Туристичні послуги займають стабільно близько 24 % загальної суми експорту послуг, в абсолютному значенні в діапазоні 1,2–1,4 трлн. дол. США. З них 58 % приходиться на розвинені країни, 40 % – на країни, що розвиваються, і 2 % – на країни з перехідною економікою.

Бізнес-послуги становлять 22,4 %. Частка телекомунікаційних, комп’ютерних та інформаційних послуг збільшилась за останні роки з 9,5% до 11,03 % і досягла 680 млрд. дол. США. Протягом 30 років кожен дол. США, вкладений в інформаційні технології, додає у середньому 20 дол. США до ВВП. Тоді, як нецифрові інвестиції підвищують середній дохід у розмірі від 1 дол. до 3 дол. США. Це доводить вигідність інвестицій, вкладених в «цифру», в 6,7 разу [4, с. 125].

Динамічність зростання обсягів торгівлі діловими послугами визначено змістом діяльності, важливої для розвитку сучасної економіки. Такі послуги вимагають високої кваліфікації суб’єктів діяльності та формують національну конкурентоспроможність. Бізнес-послуги, що інтенсивно працюють «на знаннях», стають важливим внеском у конкурентоспроможність у всіх галузях промисловості. На сьогодні в секторі послуг шукають способи сегментувати будь-яку ділову функцію, де експертизу послуг можна оцифрувати та торгувати через інтернет.

Інноваційна трансформація бізнес-процесів стимулює створення глобальних інтегрованих фірм. Завдяки чому обсяг послуг з аутсорсингу постійно збільшується, а посередники ділових послуг, що підтримуються інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), стають однією з найшвидше зростаючих складових світової торгівлі [2, с. 123].

У промислово розвинених країнах переважають фінансові, телекомунікаційні, інформаційні та галузі ділових послуг, а для країн, що розвиваються, характерною є спеціалізація на транспортних, туристичних і фінансових послугах. Наразі необхідно сприяти посиленню регуляторної співпраці щодо послуг, зокрема зосередити увагу міждержавного управління на питаннях локалізації даних, захисту вихідного коду, вимог шифрування, захисту споживачів і конфіденційності даних. Пріоритетними вважаються вдосконалення цифрової інфраструктури, конкурентоспроможне регулювання телекомунікаційних послуг, зближення міжнародних стандартів та освіти [5, с. 199-204].

Аналітики International Data Corporation за підсумками проведеного дослідження про наслідки впровадження інформаційних технологій, пов'язаних з цим витрат, а також результатів від використання даних технологій в національних економіках підтвердили, що їхнє використання забезпечує низку конкурентних переваг у масштабах світової економіки. І це, в свою чергу, призводить за прогнозами до збільшення частки національної економіки розвинених країн у світовому ВВП майже

на 18%, а країн, що розвиваються, – на 7%. Для того щоб набувати конкурентні переваги, на підприємствах України необхідно впроваджувати нові інноваційні технології та фінансові інструменти, здатні забезпечити збільшення частки виробництва цифрових товарів і послуг, а також частки цих товарів у загальному експорті країни [6, с. 160-162].

Таким чином, ефективність сучасного виробництва та науково-технічний прогрес перебувають у прямій залежності від загального рівня впровадження інформаційних технологій на ринку послуг. У сучасному світі вони стали невід'ємною частиною нашого життя і надають безліч можливостей як для держави і звичайних користувачів, так і для бізнесу [7, с. 152; 8]. Неможливо прогнозувати успішний розвиток економіки країни, не враховуючи рівень технологічного забезпечення її цифрового сектору та національні особливості сучасних трансформацій сфери послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богашко О. Л. Глобальні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та кон'юнктура світових ринків товарів та послуг. Актуальні питання економічних наук: VII Міжнар. наук.-практ. конф.12-13 червня 2015 р. Східноукраїнський інститут економіки та управління. м. Запоріжжя. ГО „СІЕУ”, 2015. Ч. 2. С. 126-128.

2. Мельничук О. Міжнародна торгівля послугами. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 4. С. 115-128

3. Ушакова Н.Г., Зарецька Л.М., Кулініч О.А., Ільченко М.О. Вплив цифрової економіки на розвиток економік світу та України. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. ХДУХТ. Вип. 1 (33). Харків. 2021. С. 104-118.

4. Т.В. Андросова, О.А. Кулініч, І.І. Помінова, Федоренко Н.М. Місце цифрової економіки в загальній системі сучасних господарських відносин. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. / відпов. ред. В.А. Гросул. – Харків: ХДУХТ, 2021. – Вип. 1 (33). – С. 118-132.

5. Андросова Т. , Кулініч О., Кобзєва К. Інноваційний розвиток та кадрове управління: матеріали III Міжнародного форуму науковців та дослідників «SCIENCE AND STUDY 2021», 1.10.2021 р., Асоціація сприяння глобалізації освіти та науки «СПЕЙСТАЙМ», Київ, Україна. С. 199-204

6. Ільченко М.О., Зарецька Л.М., Кулініч О.А., Федоренко Н.М.Проблеми запровадження цифрової економіки та її вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. Харків: ХДУХТ. 2021. Вип. 1 (33). С. 155-165.

7. Кулініч О.А. Онлайн-платформи як світові тренди розвитку. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність: Міжнар. наук.-практ. конф., 18 травня 2021 р. Харків. ХДУХТ. 2021. Ч. 1. С. 152-154

8. Кулініч О.А. Дистанційне навчання та інформаційні технології в управлінні самостійною роботою здобувачів вищої освіти. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців : Третя Міжнар. наук.-метод. конф., 27 травня 2021 р. Харків. ХДУХТ. 2021. С. 178-180

Кулініч Оксана Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Шахмарданов Масуд Камран Огли – бакалавр факультету економічних відносин та фінансів, Державний біотехнологічний університет, Харків

Kulinich Oksana – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Shahmardanov Masoud – Bachelor of the Faculty of Economic Relations and Finance, State Biotechnological University, Kharkiv

УДК 336.74

С. Ю. Кучеренко[1],
Л. Ю. Леваєва[1],
М. А. Кучеренко[1]

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

[1]Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Анотація. *У статті досліджено новітні тенденції розвитку глобальної безготівкової економіки та визначені перспективи прискорення її формування в Україні.*

Ключові слова: глобальна безготівкова економіка, безготівкові розрахунки, новітні тенденції, електронні гроші, цифрове суспільство.

LATEST TRENDS OF CASHLESS ECONOMY DEVELOPMENT

Abstract: *In article is to study the latest trends in the development of the cashless global economy and the prospects for the formation of the cashless economy of Ukraine.*

Key words: cashless global economy, cashless payments, latest trends, e-money, digital society.

Цифровізація суспільного життя та фінансової сфери базується на принципово новій філософії фінансово-економічних відносин між населенням, бізнесом та державою. Українці все рідше використовують готівку та все частіше розраховуються карткою. За даними Нацбанку, вісім з десяти платіжних операцій 2020 року були безготівковими. При цьому на третину зросла кількість закладів, які приймають платіжні картки, та на 11,2% побільшало безконтактних терміналів.

У 2017 році до найуспішніших країн у впровадженні безготівкової економіки належали Австрія, Британія, Канада, Китай, Німеччина, Росія, США, Франція, Швеція та Японія. Кількість платіжних карток у цих країнах становила на одну особу в середньому 2 одиниці [1]. Частка готівки у грошовому обігу країни (співвідношення грошового агрегату М0 до ВВП) як індикатор рівня безготівкової економіки є найменшою у таких високорозвинених країнах як Велика Британія (3,6%), Данія (3,0%), Канада (3,8%), Норвегія (1,9%) та Швеція (1,9%).

Найбільшу новаційну роль у формуванні безготівкової економіки відіграють фінансово-технологічні компанії (Fintech). Саме ними сьогодні відбувається створення технологічних проєктів в сфері фінансів, здебільшого в банківській системі. Новітні технології в фінансовій системі ґрунтуються на інноваціях в сфері штучного інтелекту, біометрії, криптографії, хмарних обчислень. «У 2017 році світові інвестиції у Fintech становили 14,2 млрд. дол. США, що на 18% менше, ніж у 2016 році. Найбільші обсяги інвестицій залучили США – на суму 7,0 млрд. дол. США, Велика Британія – 1,8 млрд. дол. США та Китай – 1,6 млрд. дол. США. Загалом на ці країни припадає 73% світових інвестицій у Fintech» [2].

Після Революції Гідності Україна зробила справжній ривок у фінансовій інклюзії. Результати вищезгаданої стратегії НБУ очевидні. За даними Нацбанку, частка безготівкових розрахунків за обсягом операцій із платіжними картками в Україні в першому кварталі 2019 року сягнула 50%, при цьому 8 із 10 операцій – безготівкові. Для порівняння, на початок довоєнного, 2013 року, частка безготівкових розрахунків в Україні становила лише 12,4%. У програмі НБУ заявлено, що до кінця 2020 року кількість безготівкових платежів сягне 55%, тобто на даному етапі Україна максимально близька до цієї цілі. Крім цього, станом на 01.04.2019 року кількість токенізованих платіжних карток (створені в результаті заміни реквізитів платіжних карт на унікальні цифрові ідентифікатори, які використовуються для проведення операцій із застосуванням гаджетів з функцією NFC) в Україні становить 1,1 млн. шт., або 3% від загальної кількості активних платіжних карток, що обумовлено піднесенням ринку та розвитком платіжної інфраструктури [3]. Одним з ключових завдань у рамках нової концепції створення безготівкової економіки залишається елементарна зміна звички людей розраховуватися тільки готівкою. Приємним і важливим є той факт, що «за дослідженням Mastercard Digitalization Trust Survey 2019, українці дуже відкриті до інновацій і навіть випереджають в цьому

багато європейських країн: 87% наших співгромадян хочуть платити смартфоном, 58% української аудиторії вже користуються платіжними додатками, що є одним із найвищих показників у Європі» [4]. Цей момент є одним з вирішальних, якщо мова йде про фінансову інклюзію в країні, адже ігнорування населенням будь-яких фінансових новацій максимально ускладнило б процес її підвищення. Безумовно, щоб сформувати в Україні ефективну систему безготівкових платежів потрібно встановити достатню кількість POS-терміналів по всій її території – від мегаполісів до малих селищ. Щодо цього, маємо таку позитивну статистику: з початку 2019 року мережа платіжних терміналів зросла на 4%, водночас забезпечували можливість здійснення безконтактної оплати в Україні 81% торговельних POS-терміналів [5]. Варто звернути увагу на технологію «Taptophone», яку буквально можна перекласти як «термінал у смартфоні», що наразі знаходиться на стадії тестування в Україні. Вона дозволяє перетворити смартфон з NFC-модулем у повноцінний POS-термінал без жодного додаткового обладнання. Це дасть змогу вирішити проблему неможливості здійснення безготівкової оплати у великій кількості торгових точок в Україні. Відтак, новий додаток позбавляє бізнес від необхідності платити за оренду POS-терміналу і закладати ці витрати до вартості товару.

Співвідношення готівкових і безготівкових розрахунків у різних національних державах та регіонах світу залежить від наступних чинників, таких як: рівня розвитку демократії й економіки; рівня відкритості економіки; частки тіньового сектору і рівня корупції; рівня проникнення мережі терміналів; ментальності, культури, рівня грамотності населення й мотивації до безготівкових платежів.

Розвиток безготівкової економіки тісно пов'язаний із динамікою розвитку платіжних систем. Платіжні системи є новітнім механізмом переміщення коштів між банківськими установами та інституційними суб'єктами за отримані товари і надані послуги, якому немає альтернативи в глобалізованому світі. Прискорення економічних процесів відбувається за допомогою використання універсальних систем міжнародних платежів без територіальних кордонів. Найбільшими міжнародними картковими платіжними системами, які називають Міжнародними картковими асоціаціями є «Visa» (їх частка в загальному обсязі становить 42,5%) і «MasterCard» (26,6%). Найбільш поширеними платіжними системами Інтернет є WebMoney Transfer, EGold, PayPal, Moneybookers (Skrill), Payza (Alertpay), ZPAYMENT, Perfect Money, LiqPay, Google Checkout та інші.

Новітнім фінансовим інструментом є криптовалюта як децентралізований цифровий вимір вартості, який має криптографічний захист обліку. Аналітики нараховують близько тисячі видів криптовалют (кількість їх постійно змінюється), найбільшого поширення серед яких набув біткоїн (Bitcoin). Однак біткоїн, так як і решта цифрових валют, не залежать від жодної країни, із потенційними перспективами кожної людини до її отримання, тому стали не стільки платіжним засобом, скільки фінансовим активом, купівля-продаж на крипторинках якого породжує спекуляції та проблеми економічного, наукового, правового, технічного та державницького характеру. Учений-економіст Роберт Шиллер пише, що «крах біткоїна неминучий, а оцінити його вартість неможливо» [7]. Подібної думки і Джозеф Стігліц, який вважає «поведінку біткоїна на фондовому ринку фінансовою бульбашкою і наголошує на відсутності його соціальної функції» [8].

В Україні ми також спостерігаємо прискорення процесів переходу до безготівкової економіки. Сьогодні в нашій країні у мережі Internet проводиться більше половини (53%) безготівкових операцій, хоча в країнах Європейського Союзу цей показник 90 відсотків. Кількість платіжних карток в Україні перевищила кількість населення і становила понад 59,9 млн. шт. [9]. При цьому надання кредитних карток найбільш поширене під зарплатні проєкти та разом із дебетовими картками.

Запровадження безготівкової економіки в Україні передбачає цілеспрямований державний вплив на сплату за товари й послуги, персональні розрахунки, e-commerce, оренду, транспорт, виплату зарплати, внутрішній туризм, державні платежі, споживче кредитування, соціальні виплати, субсидії, пенсії тощо. Ці заходи допоможуть досягти цілей антикризового регулювання у фінансовому секторі економіки.

При запровадженні безготівкової економіки можна отримати наступні переваги: скоротити витрати на обслуговування грошового обігу; зменшити витрати на виготовлення грошей; підвищити захист від підроблення грошей та пограбування; скоротити тіньовий сектор економіки; підвищити прозорість формування доходів та витрат всіх суб’єктів господарювання; скоротити операційні витрати банків та підвищити їх комісійні доходи й ліквідність; отримати доступ до додаткових сервісів і можливостей; збільшити швидкість транзакцій; отримати можливість розраховуватись у будь-якій валюті й країні світу та ін..

Крім позитивного впливу дослідники наголошують, що перехід на безготівкові розрахунки, тобто «електронізація» грошово-товарних операцій може призвести до повного контролю з боку фінансових інституцій над економічним та особистим життям людей. Сучасні банки мають повну інформацію про клієнтів і можуть контролювати їх доходи та витрати [10]. Іншою загрозою безготівкової економіки є можливість зростання кіберризиків, що включають цілеспрямовані хакерські атаки, шпигунство, програмні й апаратні інструменти в обладнанні тощо.

До основних досягнень на сучасному етапі розвитку безготівкових платіжних інструментів можна віднести: зменшення готівкового обігу, розвиток новітніх платіжних інструментів, пришвидшення доставки платежів й забезпечення швидкості та надійності розрахункових операцій. Крім того, система забезпечує перспективу виробляти міжбанківський переказ у двох режимах: файловому та режимі реального часу.

Таким чином, при використанні сучасних безконтактних технологій, можна здійснювати не випускаючи карту з рук, покупки в один дотик. Потрібно лише наблизити карту до зчитувального пристрою й покупка буде оплачена. Використовуючи технології NFC, відбувається набагато швидше сплата безконтактними картами за товари й послуги. При здійсненні покупки, не потрібно передавати касиру карту використовуючи безконтактну технологію оплати. Карта завжди залишається в руках покупця, який повністю контролюєте весь процес оплати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Finance+monthly (2017), "The World's Top 10 Cashless Countries In 2017", URL: https://www.finance+monthly.com/2017/10/the+worlds+top+10+cashless+countries+in+2017/
2. Innovate Finance (2017), "2017 Vc Fintech Investment Landscape", URL: https://new.innovatefinance.com/wp+content/uploads/2018/02/final+2017+vc+investment+landscape_9feb.compressed.pdf
3. Трофимов К. Т. Кредитні організації в Банківській системі. 2004. С. 310.
4. Mastercard: дослідження користування цифровими сервісами в Україні. 2019. URL: https://reklamaster.com/wp-content/uploads/2019/06/Digitalization_infographics_UA.pdf
5. Учасники платіжного ринку зможуть детальніше аналізувати поведінку держателів платіжних карток та тенденції розвитку ринку. Національний Банк України : офіційне інтернет-представництво. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=96085848&showTitle=true
6. Михайлюк Г. Поняття та особливості надання банківських послуг за допомогою Інтернету. Право України. 2010. № 8. С. 162-168.
7. Shiller R. (2017), "Bitcoin valuation is 'exceptionally ambiguous", available at: https://www.cnbc.com/2017/12/19/robert+shiller+bitcoin+valuation+is+exceptionally+ambiguous.html
8. Stiglitz J. (2017), "Bitcoin ought to be out lawed", URL: https://www.weforum.org/agenda/2017/11/joseph+stiglitz+bitcoin+ought+to+be+outlawed/.
9. Ринок платіжних карток в Україні. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
10. Інноваційні тенденції розвитку безготівкової економіки. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2018/6.pdf

Кучеренко Світлана Юріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, декан факультету фінансово-економічної і професійної освіти, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, e-mail: ksvetau@i.ua

Леваєва Людмила Юріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, e-mail: lluda85@i.ua

Кучеренко Микола Анатолійович, старший викладач кафедри фінансів, обліку і оподаткування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, e-mail: mak24.75@meta.ua

Kucherenko Svitlana – PhD, Assistant Professor of Economics Department, Dean of the Faculty of Financial, Economic and Vocational Education, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Pereiaslav, e-mail: ksvetau@i.ua

Levaieva Liudmyla – Ph.D., Assistant Professor of Economics Department, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Pereiaslav, e-mail: lluda85@i.ua

Kucherenko Mykola – Senior Lecturer of the Department of Finance, Accounting and Taxation, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Pereiaslav, e-mail: mak24.75@meta.ua

УДК 681.518

В. А. Кучинський
Д. Ю. Крамський
П. Г. Перерва

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *У доповіді розглянуто перспективи розвитку технології блокчейн в українській промисловості в умовах цифрової економіки. На основі проведеного аналізу пропонуються плюси та мінуси використання технології блокчейн, а також її проблеми. Розроблено пропозиції щодо більш активного використання технології блокчейн у виробничо-комерційній діяльності промислових підприємств*

Ключові слова: інформаційні технології, цифрова економіка, технології блокчейн, перспективи розвитку, підприємства.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF BLOCKCHANE TECHNOLOGY IN THE DIGITAL ECONOMY

Abstract. *The report considers the prospects for the development of Blockchain technology in Ukrainian industry in the digital economy. Based on the analysis, the pros and cons of using Blockchain technology, as well as its problems are proposed. Proposals for more active use of Blockchain technology in the production and commercial activities of industrial enterprises have been developed*

Key words: information technologies, digital economy, Blockchain technologies, development prospects, enterprises.

Цифрова економіка у світовій практиці розвивається колосальними темпами. Поширення цифрових технологій протягом тривалого періоду визначає траєкторії розвитку економіки та суспільства і вже неодноразово призводило до кардинальних змін у житті людей. Становлення цифрової економіки - один з пріоритетних напрямів для більшості країн - економічних лідерів, включаючи США, Великобританію, Німеччину, Японію та ін. – від розвитку цифрової інфраструктури до формування скоординованої політики у цій сфері та програм підтримки повсюдного впровадження цифрових технологій [1-19].

В економічній літературі дано таке визначення цифрової економіки: «Цифрова економіка - це господарська діяльність, в якій ключовим фактором виробництва є дані в цифровому вигляді, обробка великих обсягів та використання результатів аналізу яких у порівнянні з традиційними формами господарювання дозволяють суттєво підвищити ефективність різних видів виробництва, технологій, обладнання, зберігання, продажу, доставки товарів та послуг» [1]. Однак вона має як переваги, так і суттєві недоліки, одним з яких є ризик кіберзагроз, пов'язаний із проблемою захисту персональних даних. Частково вирішити цю проблему можна з використанням так званої цифрової грамотності. Для бізнесу ризик кіберзагрози є також важливим аспектом [3].

Також дуже велика бюрократизація української економіки не дозволяє вести бізнес досить ефективно. Це обумовлюється тим, що для зборів документів необхідно пройти дуже багато рівнів інстанцій, а це досить трудомісткий та тривалий процес. В результаті підвищується час для отримання необхідної інформації, щоб вибрати оптимальну стратегію для ведення бізнесу, що може негативно позначитися на малих підприємствах. Всі ці проблеми обумовлені тим, що в Україні на даний момент розвитку напрямів з аналітичної обробки відбувається дуже повільними темпами. Це викликано тим, що український уряд поки що не дуже зацікавлений у цьому напрямі, а це досить серйозне упущення. Оскільки при створенні, наприклад, єдиної платформи для ведення бізнесу, керівники змогли б позбутися всієї паперової тяганини, пов'язаної з обробкою та збором інформації, а державні органи, могли б відразу відслідковувати точність і законність будь-яких операцій. Однак такий метод вимагатиме суттєвого інвестування з боку держави, а також постійного обслуговування та вдосконалення такого проекту. Але цей напрямок може бути дуже перспективним, і в майбутньому зможе окупити себе. Для України розвиток такого старпапу забезпечить суттєвий поштовх у розвитку

інноваційних та технологічних розробок, що згодом може призвести до того, що такий продукт активно купуватимуть зарубіжні країни, за умови його переваг перед іншими.

Усього цього можна досягти шляхом створення єдиної системи на основі технології блокчейн. Блокчейн – це мета-технологія, оскільки вона впливає інші технології і складається з кількох технологій. Архітектурні шари блокчейну: база даних, програмний додаток, кілька комп'ютерів, підключених один до одного, клієнти, що мають доступ до нього, програмне середовище, на якому він заснований, інструменти для контролю над ним

Блокчейн-технології дозволяють отримати ряд суттєвих переваг [1, 2, 5, 9, 17]:

а) *безпека.* Блокчейн – це захищений цифровий реєстр, мережа рівних вузлів, де зберігаються трансакції з передачі прав власності на об'єкти, а чи не бази даних об'єктів власності (наприклад, рахунки клієнтів із розміщеними ними коштами);

б) *економія коштів.* Впровадження інфраструктури на основі технології блокчейн дозволяє суттєво знизити витрати на її підтримку та нівелювати численні ризики, пов'язані з безпекою. Відсутність посередників дозволяє заощадити кошти всім сторонам, що взаємодіють;

в) *прискорення виконання процесів.* Блокчейн дозволяє замінити численні моделі узгодження даних і таким чином суттєво прискорити будь-які процеси. Наочним прикладом є проведення міжнародного акредитива між S7 Airlines та «Альфа Банком» у вигляді трансакції через блокчейн Ethereum за 23 секунди замість звичайних 14 днів.

г) *універсальність*. З допомогою технології блокчейн можна створювати громадські бази даних: земельні реєстри, відкриті ресурси для реєстрації прав власності, зокрема інтелектуальної, управління енергетичними потоками, голосування через Інтернет. Все більше розповсюджуються розумні контракти – трансакції, які автоматично виконуються при запрограмованому спочатку наборі умов.

Разом з тим, блокчейн, як і будь-яка технологія, не досконала, має деякі явні недоліки, особливо у плані масового впровадження технології [1, 2, 5, 8, 18]:

а) *висока енергозалежність* найпоширенішого блокчейну за рахунок складності трансакції, що робить його дорогою технологією;

б) *висока вартість*. При передачі електронних цінностей блокчейн дозволяє суттєво заощадити на оплаті послуг посередників та гарантів. Однак саме створення системи та впровадження її у будь-яку сферу є дуже затратним.

в) *масштабованість* є ще одним обмеженням через розмір публічної блокчейн. У разі перевантаженості бази швидкість переказів значно знижується.

г) *диференціація блокчейну*. В даний час існує близько півтори тисячі цифрових монет, багато з яких мають свої власні версії блокчейну.

Ще деякі переваги та недоліки блокчейн-технології наведені в таблиці 1 [1, 2].

Таблиця 1

Переваги та недоліки технології блокчейн при її використанні у виробничо-комерційній діяльності промислових підприємств

Переваги	Недоліки
Безпека використання інформаційних даних	1.Масштабованість, тобто. блокчейн неспроможний забезпечувати багато транзакцій за короткий час
Відкритість, вся база перебуває у публічному доступі	
Взаємодія без посередників	Велике навантаження на електромережі
Зменшує транзакційні витрати	Недовіра з боку Уряду
Скорочує час проведення угод з днів до годин	Високі витрати енергії та енергозалежність
Дозволяє позбавитися від зайвих статей витрат	Висока вартість впровадження та виекористання

\

Для бізнесу цей проект буде перспективним, тому що, завдяки йому керівникам не доведеться наймати великий штат співробітників для збору всієї необхідної інформації. Також не доведеться витрачати великі гроші на покупку консалтингових послуг. Все це призведе до того, що в організацій з'явиться більше вільних грошей у їхньому розпорядженні, які вони зможуть направити на розвиток та розширення бізнесу, а це дуже позитивно позначиться на українській економіці загалом. Окрім того, з'явиться можливість ліквідувати потенційні порушення у податковій сфері.

Прикладом успішного застосування технології блокчейн можна вважати Естонію [2]. Це можна

зумовити тим, що державний проект єдиної державної електронної системи – це один із найуспішніших із реалізованих у світі. Проект став успішним завдяки особливій інфраструктурі: замість єдиної центральної системи, було створено децентралізовану відкриту систему, яка поєднує між собою різні сервіси та бази даних. Завдяки такій структурі системи, вбудовування в неї нових сервісів та додатків стало вкрай простим, а переведення їх на основу блокчейн проходить з меншими витратами та тертями, ніж при централізованій роботі держави. Ця країна застосовує цю технологію майже у всіх сферах життя населення, причому дуже і дуже успішно. Вона застосовує її у охороні здоров'я, у віданні земельного кадастру, у державному документообігу. За допомогою блокчейн здійснюється реєстрація компаній, що звільняє безліч підприємців від збору великої кількості документів, а також знижує витрати для відкриття власного бізнесу [2].

Сьогодні у Україні блокчейн знайшов своє застосування переважно у фінансовій сфері. Так, на його основі функціонує реєстр банківських гарантій, що акумулює та надає інформацію про видані банківські гарантії та обслуговує надання нових гарантій. Крім цього, на основі блокчейн-технології створено реєстр операцій з цінними паперами, за допомогою якого складаються звіти про скоєні угоди [7]. Отже, блокчейн є важливим досягненням сучасності, сфера застосування якого постійно розширюється. Якщо ця технологія спочатку застосовувалася у сфері криптовалют, то сьогодні вона починає використовуватися в різних сферах промисловості, у тому числі в логістиці. Обережність використання блокчейн технологій обумовлена необхідністю подальшого вивчення ризиків їх функціонування та особливостей адаптації в умовах національної економіки.

Незважаючи на велику кількість успішних прикладів, ще не всі можливості та особливості блокчейну вивчені до кінця. Його використання часто обмежується стадіями тестування та заявами про застосування. Але експерти впевнені в ефективності блокчейну та передбачають йому велике майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

30. Соколова Т.Н., Волошин И.П., Петрунин И.А. Преимущества и недостатки технологии блокчейн // Экономическая безопасность и качество. 2019. № 1 (34). С.49-52.

31. Зимина Г.А., Балдин Д.И. Перспективы развития технологии blockchain в условиях цифровой экономики // *Экономика и управление: теория и практика*. Ярославль: Канцлер, 2018. С.85-90.

32. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТ У «ХПІ»(екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ". 2018. № 37(1313). С. 27-32 .

33. Перерва П.Г., Глізнуца М.Ю. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. - 2015. - № 4. - С. 11-19.

34. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ІТ-аутсорсингу. *Маркетинг і цифрові технології.* 2021. Т.5, №3. С. 18-29.

35. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Дослідження методів визначення ефективності ІТ-аутсорсингу. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки*) : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2021. № 2. С. 73-83.

36. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobielieva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 2 (10), ч. 2. С. 144-149. doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-2(10)-144-149

37. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А., Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия // *Вестник НТУ "ХПИ" : сб. науч. тр.* Харьков: НТУ "ХПИ", 2009. №36-1. С. 12-22.

38. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследование рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.

39. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

40. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // *Problems and Perspectives in Management.* 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38. doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.03

41. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.

42. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998.- 267с.

43. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

44. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

45. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial].– Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019.– 689 p.
46. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.
47. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // *Вісник НТУ "ХПІ"*. Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.
48. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
49. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.

Кучинський Володимир Анатолійович, канд.екон.наук, доцент кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: Volodymyr.Kuchynskyi@khpi.edu.ua

Крамський Дмитро Юрійович, канд.екон.наук, доцент кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: Dmytro.Kramskoi@khpi.edu.ua

Перерва Петро Григорович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Kuchinsky Vladimir Anatolyevich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: Volodymyr.Kuchynskyi@khpi.edu.ua

Kramsky Dmitry Yurievich,Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: Dmytro.Kramskoi@khpi.edu.ua

Pererva Petro Gryhorovych, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

УДК 658:336:351.863

О. Литовченко
К. Осипа

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Анотація. *Досліджено актуальні питання забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств в умовах цифрових трансформацій.*
Ключові слова: безпека; фінансово-економічна безпека; цифрова трансформація; підприємство.

ENSURING FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATIONS

Abstract. *The topical issues of ensuring the financial and economic security of enterprises in the conditions of digital transformations are studied.*
Keywords: *security; financial and economic security; digital transformation; enterprise.*

Фінансово-економічна безпека є комплексною системою, яка забезпечує оптимальний розвиток підприємства за різних умов господарювання. Оскільки ця галузь є важливою складовою діяльності підприємства, то її механізм та забезпечення мають відповідати сучасним тенденціям розвитку та вміти адаптуватися до них.

Проблеми теоретичного та методичного забезпечення фінансово-економічної безпеки на рівні підприємства досліджували у своїх працях І. Бланк, О. Барановський, М. Єрмошенко, К. Горячева, В. Ареф'єва, А. Єпіфанов, О. Пластун та інші. Проте питання формування фінансово-економічної безпеки підприємств в умовах цифрових трансформацій недостатньо розкрите і потребує подальшого дослідження.

Особливості розвитку сучасних систем економіки та глобального світу зумовлені процесами переходу знань та інформаційного суспільства, тобто посилення цифрової трансформації. Цифрова трансформація – це інтеграція цифрових технологій у всі сфери бізнесу та економічну діяльність [1].

Розвиток цифрової економіки є невідворотнім процесом і в подальшому буде набувати дедалі більш глобального характеру. Нині цей вид економіки найбільшими темпами розвивається у провідних країнах світу, які активно підтримують процеси діджиталізації та формують нові національні програми цифровізації суспільства. За даними аналітичних досліджень, проведених Світовим банком, Міжнародним банком реконструкції та розвитку та іншими компаніями залежно від методів оцінки, розмір цифрової економіки на сьогодні оцінюється від 4,5 до 15,5 % світового ВВП, і в майбутньому ця частка буде збільшуватися [2; 3].

Сучасні науковці до характерних ознак «цифрової» економіки відносять:

- широке застосування інформаційно-комунікативних технологій та мережі Інтернет в економічних процесах;
- максимальну автоматизацію бізнес-процесів;
- наявність навиків володіння сучасними технологіями в учасників цифрових процесів;
- використання цифрових платформ у процесі розвитку бізнес-моделей;
- формування єдиного інформаційного простору;
- доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб.

Інформатизація, поява нових інформаційних технологій та мобілізація високотехнологічних виробництв - все це призвело до кардинальних змін, які продовжують формувати економіку розвинутих держав і робити суттєвий та значний вплив на діяльність підприємств. Бізнес вже розуміє, що настав час здійснювати цифрову трансформацію. Водночас, на багатьох підприємствах цикл програм досі вимірюється місяцями, якщо не роками; вони використовують ізольовану інфраструктуру

і жорстку, застарілу архітектуру − тобто продовжують стикатися з бар'єрами на шляху до цифрової трансформації. Так, 12% підприємств використовують застарілі інформаційні технології, 42% демонструють прогрес в IT-трансформації, але мало впроваджують сучасні технології дата-центрів, 41% підприємств використовують і модернізують технології дата-центрів і методи доставки IT-послуг, і лише 5% підприємств йдуть в ногу з цифровими перетвореннями [4].

Як зазначає Ткачук Г.О., трансформаційні процеси, пов'язані із запровадженням інформаційно-комунікативних та цифрових технологій, як будь-які інші трансформаційні перетворення, несуть із собою ймовірність ризиків і реальних загроз для економічної системи підприємства. Система економічної безпеки підприємства в таких умовах не може обмежуватись тільки організацією кібербезпеки, а повинна досліджуватись комплексно, з урахуванням негативного впливу процесу «цифровізації» на всі напрями розвитку бізнесу, враховуючи небезпеку IT-трансформації самої системи економічної безпеки [5].

Основними перевагами для функціонування підприємства в умовах цифрової економіки можна назвати такі:

- використання комп'ютерних технологій, програмного та апаратного забезпечення;

− впровадження інновацій у бізнес-процеси; оперування великим масивами інформаційних даних; забезпечення захисту інформації;

− надходження нових інвестицій; підвищення продуктивності праці;

− орієнтованість на клієнтів; швидкість та оперативність проведення будь-яких операцій та ін.

Проте, як вже зазначалося, одночасно з розвитком цифрової економіки виникають також і нові загрози, які можуть здійснювати деструктивний вплив на функціонування різних суб'єктів господарювання. До їх числа, наприклад, можна віднести втрату корпоративної інформації або фінансових ресурсів через здійснення кібератак на діяльність підприємств. Отже, поряд з адаптацією господарської діяльності до вимог цифрової економіки, керівництву варто значну увагу приділяти і створенню ефективно діючих систем забезпечення інформаційної безпеки. Причини порушення інформаційної безпеки підприємства можуть бути різними. До їх числа варто віднести такі:

– збої обладнання (збої кабельної системи, перебої в електроживленні, збої серверів, робочих станцій, мережних карт, дискових систем тощо);

– некоректна робота програмного забезпечення (втрата або змінювання даних у разі помилок у ПЗ, втрати даних унаслідок зараження системи комп'ютерними вірусами тощо);

– навмисні дії сторонніх осіб (несанкціоноване копіювання, знищення, підробка або блокування інформації, порушення роботи інформаційної системи, спричинення витоку інформації);

– помилки обслуговуючого персоналу та користувачів (випадкове знищення або змінювання даних; некоректне використання програмного та апаратного забезпечення, яке призводить до порушення нормальної роботи системи, виникнення вразливих місць, знищення або змінювання даних, порушення інтересів інших законних користувачів тощо; неефективно організована система захисту; втрата інформації через неправильне зберігання архівних даних тощо);

– навмисні дії обслуговуючого персоналу та користувачів, а також ознайомлення сторонніх осіб із конфіденційною інформацією [6].

Саме тому необхідно використовувати для забезпечення інформаційної безпеки підприємства інформаційні системи і технології, які є сукупністю програмно-технічних засобів і методів виробництва, передачі, обробки та споживання інформації. Це, у свою чергу, вимагає значних фінансових ресурсів. Відповідно, уваги потребують і питання забезпечення стійкості системи фінансово-економічної безпеки як невід'ємної складової стабільного розвитку суб'єктів господарювання. Забезпечення стійкості такої системи також потребує розробки і впровадження нових технологій у роботу підприємств, створення нових структурних підрозділів.

Отже, цифрове середовище глобально впливає на фінансово-економічну безпеку підприємства. Натомість цей вплив може бути як позитивний, так і негативний. Можливість адаптації підприємства і його фінансово-економічної безпеки до цифрових трансформацій дасть можливість виявити нові ризики та загрози безпеці та сприятиме зростанню конкурентоспроможності у подальшому, поступове зростання показників економічної діяльності, максимальному використанні нових можливостей та залучення інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу : аналіт.зап. / [В.С. Куйбіда, О.М. Петроє, Г.О.Андрощук]. – Київ : НАДУ, 2019. – 28с.

2. *Пищуліна О.* Дві сторони цифрових технологій: «цифрова диктатура» або збереження стійкості. URL: http://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhennia-stiikosti (дата звернення 01.02.2022)

3. Доклад о цифровой экономике 2021. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/der2021_overview_ru.pdf (дата звернення 02.02.2022)

4. Гудзь О.Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами/ О.Є. Гудзь // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – № 2 (24). – 2018. – С. 4-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2018_2_3 (дата звернення 01.02.2022)

5. Ткачук Г. О. «Цифрові» трансформації: взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства / Г. О. Ткачук // Економіка харчової промисловості. - 2019. - Т. 11, Вип. 4. - С. 42-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2019_11_4_7. pdf 0. (дата звернення 01.02.2022)

6. Шкарлет С.М. Трансформація системи фінансово-економічної безпеки підприємства в умовах цифрової економіки / С.М.Шкарлет, І.В. Садчикова //Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. –№ 3(19). – С.264-276.

Литовченко Олена, кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний економічний університет імені О.М. Бекетова, , м. Харків, E-mail: lytovchenko_elena@i.ua, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7852-4918

Осипа Карина, студентка, Харківський національний економічний університет імені О.М. Бекетова, м. Харків, E-mail: *karyna.osypa@kname.edu.ua*

Lytovchenko Olena, Ph.D.(Economics), Associate Professor, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7852-4918

Osypa Karyna, student, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, E-mail: *karyna.osypa@kname.edu.ua*

УДК 004.9:338.43(043.2)

Т.П. Лозова[1]

РОЛЬ ДОРАДНИЦТВА У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

[1]Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

Анотація. *У статті досліджено діяльність дорадчих служб України, проаналізовано проблеми їх розвитку та заходи, які направлені на створення цифрової платформи агрокооперації, поєднання всіх учасників логістичних ланцюгів аграрних ринків на єдиній платформі, активізації кооперативного руху та розвиток сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні.*

Ключові слова: дорадчі служби; цифрова платформа; агрокооперація; кооперативний рух; дорадництво.

THE ROLE OF ADVISORY IN THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL PLATFORM OF THE AGRICULTURAL MARKET OF UKRAINE

Abstract. *The article examines the activities of advisory services of Ukraine, analyzes the problems of their development and measures aimed at creating a digital platform of agricultural cooperation, combining all participants in the logistics chains of agricultural markets on a single platform, intensifying the cooperative movement and agricultural advisory activities in Ukraine.*

Keywords: advisory services; digital platform; agro-cooperation; cooperative movement; advisory.

Важливу роль у формуванні сільськогосподарських кооперативів відіграють дорадчі служби, діяльність яких спрямована на розвиток кооперації на селі. На даний час у державному Реєстрі України зареєстровано 692 професійних сільськогосподарських дорадників та 777 експертів-дорадників, які надають дорадчі послуги. Майже у всіх регіонах України діють дорадчі служби (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість сільськогосподарських дорадчих служб в Україні станом на 23.04.2021р.*

№	Область	Кількість дорадчих служб		
		всього	діючі	закінчився термін дії сертифікату
1.	Вінницька	3	2	1
2.	Волинська	2	2	-
3.	Дніпропетровська	2	2	-
4.	Донецька	1	1	-
5.	Закарпатська	1	1	-
6.	Запорізька	1	1	-
7.	Івано-Франківська	1	1	-
8.	Київська	5	5	-
9.	Львівська	2	2	-
10.	Одеська	1	1	
10.	Полтавська	2	2	-
11.	Рівненська	1	1	-
12.	Сумська	1	1	-
13.	Тернопільська	2	2	-
14.	Харківська	1	1	-
15.	Херсонська	1	1	
15.	Черкаська	1	1	-
16.	Чернівецька	1	1	-
17.	Чернігівська	3	3	-
18.	Кіровоградська	1	1	-
Всього		33	32	1

*Укладено за даними [1].

В Україні не всі сільськогосподарські дорадчі служби є активними учасниками кооперативного

руху. Така ситуація пояснюється низкою *проблем їх розвитку*, а саме:

1. Відсутність у сільськогосподарських дорадників достатнього рівня системних знань про кооперацію.

2. Недостатність державної підтримки процесів аграрної кооперації регіональними органами влади.

3. Слабкий вплив професійних інституцій на кооперативний рух в аграрній сфері (мережа Союзу учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України, знаходиться у стані формування).

4. Відсутність у регіональних лідерів досвіду ведення інформаційно-консультаційної діяльності.

5. Недовіра товаровиробників до сільськогосподарських дорадників і, як наслідок, проблема інформаційного забезпечення аграрної кооперації [2].

До *основних заходів*, стимулюючих розвиток сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, можна віднести наступні:

1. Створення «Школи дорадників» для підготовки кваліфікованих фахівців;

2. Збільшення навчальних заходів (конференції, круглі столи, презентації, виступи, обмін досвідом та ін.) для формування у товаровиробників розуміння створення кооперативів та розвитку сільської місцевості.

3. Співпраця державних органів влади і дорадчих служб, що надають консультаційні послуги регіональним агровиробникам.

4. Створення цифрової інформаційної платформи агрокооперації [2].

Пропонуємо до перелічених учасників цифрової платформи (рис. 1) додати дорадчі служби, основними завданнями яких є: надання інформації щодо новітніх досягнень науки, техніки, інформаційної допомоги при впровадженні у виробництво сучасних технологій, консультування суб'єктів господарювання та надання дорадчих послуг у сфері економіки, управління та технологій. Таке поєднання дозволить створити платформу для цифрової агрокооперації з інформаційним центром дорадчих служб (рис. 2).

Рис. 1. Учасники платформи цифрової агрокооперації в Україні*

*Укладено авторами за даними [3].

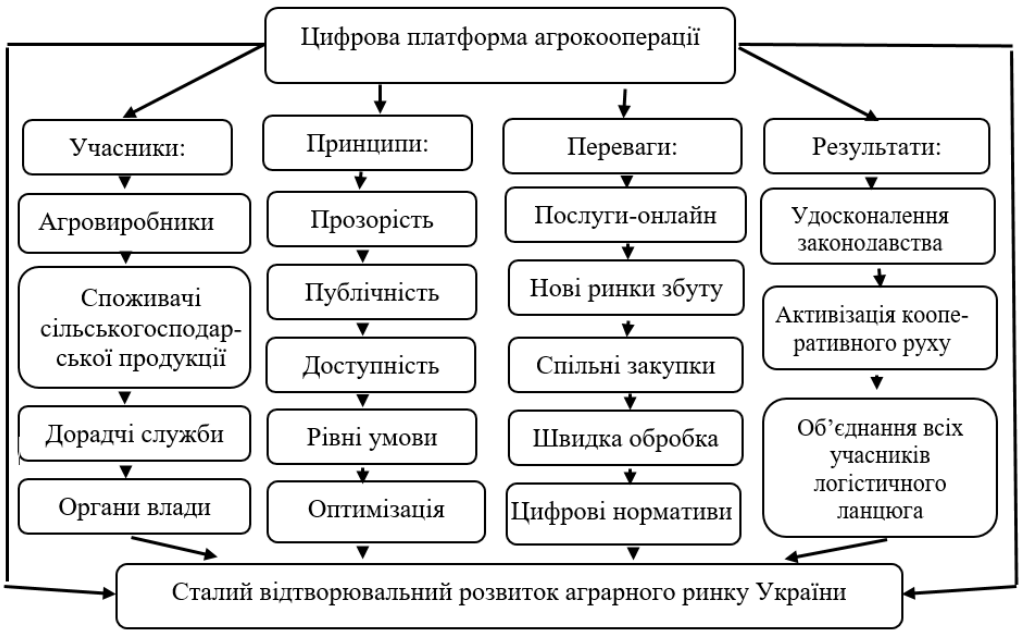

Рис. 2. Принципи, переваги та результати формування цифрової платформи агрокоперації в Україні [авторська розробка]

Отже, створення цифрової платформи агрокооперації дозволить поєднати всіх учасників логістичних ланцюгів аграрних ринків на єдиній платформі, активізувати кооперативний рух в регіонах України, у т.ч. за допомогою дорадчих служб, переглянути та вдосконалити законодавство щодо питань цифровізації, отримати підтримку державних органів влади та підготувати необхідні заходи для сталого відтворювального розвитку аграрного ринку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Реєстр сільськогосподарських дорадчих служб. URL: https://agro.me.gov.ua/ua/file-storage/reyestr-doradchih-sluzhb-ta-doradnikiv

2. Nikishyna Oksana, Lozova Tetiana. Stimulating the development of cooperative logistics of the agri-food market of Ukraine in the conditions of digitalization. Selected aspects of digital society development: monograph. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 226-236.

3. Ярмоленко Ю.О. Програма створення цифрової платформи для кооперації та балансування аграрного виробництва. Ефективна економіка. 2019. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7154

Лозова Тетяна Петрівна, кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу ринкових механізмів та структур, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, e-mail: ua.lozovaya@gmail.com

Lozova Tetiana P. - candidate of Economic Sciences, Research Fellow, Department of Market Mechanisms and Structures, State Institution "Institute of Market and Economic and Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine", Odessa, e-mail: ua.lozovaya@gmail.com

УДК 338.2

Ю. В. Минич

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Харківський державний автомобільно-дорожній коледж Лозівська філія

Анотація. *У статті досліджується впровадженням процесів цифровізації в сучасну економіку на основі інформаційної та промислової революції, а також процесів глобалізації економіки.*

Ключові слова: цифровізація; цифрові технології; концепція цифрового виробництва; інформаційна система; управління підприємством.

IMPROVING THE EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISE ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TECHNOLOGIES

Abstract. *The article examines the implementation of digitalization processes in the modern economy on the basis of information and industrial revolution, as well as the processes of economic globalization.*

Key words: digitalization; digital technologies; the concept of digital production; information system; enterprise management.

Початок XXI століття обумовлено активним впровадженням процесів цифровізації в сучасну економіку на основі інформаційної та промислової революції, а також процесів глобалізації економіки. В даний час триває впровадження в економіку глобально конкурентоспроможних цифрових технологій, в тому числі передових виробничих, інформаційних, телекомунікаційних, а також систем штучного інтелекту, віртуальної реальності, інтернету речей і, відповідно, трансформації економіки в цифровий формат або, іншими словами, формування цифрової економіки.

У сучасних умовах для ефективної діяльності промислових підприємств необхідна повноцінна інформаційна підтримка на всіх етапах проектування і формування управлінських рішень. Необхідною умовою при цьому є створення на промисловому підприємстві єдиного інформаційного простору, за допомогою якого всі автоматизовані системи управління підприємством, можуть оперативно і своєчасно обмінюватися інформацією.

Концепція цифрового виробництва охоплює весь ланцюжок формування цінності і значно підвищує ефективність роботи виробництва. Системний погляд на промислове підприємство з точки зору управління підприємством як єдиною динамічною багаторівневою системою, що сприяє вирішенню багатьох питань в створенні конкурентного виробництва. Проблеми на промислових підприємствах включають не тільки технічні, технологічні та економічні чинники, а й проблеми в управлінні діяльністю підприємства. Необхідно швидко і якісно приймати управлінські рішення в виробництві на підставі достовірних та оперативних даних, підвищувати якість готової продукції і успішно конкурувати на глобальному ринку. На підприємстві повинні бути повністю автоматизовані всі виробничі процеси: конструкторська розробка, технологічна підготовка виробництва, постачання матеріалами та комплектуючими, планування виробництва, виготовлення продукції і збут.

Процес управління підприємством являє собою інформаційний процес, який пов'язує зовнішнє середовище, об'єкт управління і систему управління Зовнішнє середовище і об'єкт управління інформують систему управління про свій стан. Інформаційна система накопичує і переробляє нормативну, планову і облікову інформацію в аналітичну інформацію, яка служить основою для прогнозування розвитку системи управління, коригування цілей і планування нового циклу відтворення.

Глобалізація світової економіки і жорстка конкуренція призводять до скорочення життєвого циклу продукції і до необхідності постійного впровадження інновацій. Інноваційні технології дозволяють досягти стійкості в ринковому середовищі, максимально використовувати інтелектуальний потенціал, формувати конкурентоспроможну економіку. Але як і раніше перед підприємствами стоїть гостре питання просування результатів інтелектуальної діяльності, втілених в новій техніці, технологіях

виробництва на світовому ринку. Дослідження існуючих програм на регіональному рівні, аналіз стратегій міністерства економічного розвитку показують невирішені проблеми просування результатів інтелектуальної діяльності, унікальних технологій на світовому ринку. Відсутність організаційних центрів по просуванню наукомісткої продукції і технологій не сприяють переходу до нового етапу. Крім того, необхідна координація дій в управлінні інноваційними розробками та об'єднання ресурсів при створенні базових елементів інноваційної інфраструктури, в тому числі, високотехнологічних кластерів, технопарків, інноваційних центрів. Інноваційні центри, сприяють швидшому і ефективному розподілу нових знань, наукових відкриттів і технологій, вони мають досвід в способах залучення і використання інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження КМУ від 17.01.2018 № 67-р. // Урядовий кур'єр. – 2018. – № 88.

2. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua /pdf/1_2018/8.pdf.

3. Діджиталізація бізнесу: сьогодення і майбутнє // Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 28 січня 2021 року). – К.: «Хай-Тек Прес», 2021. – 88 с.

Минич Юлія Василівна **–** викладач першої категорії, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж Лозівська філія, Лозова, e-mail: uliya.minich@gmail.com

Minich Yuliya V. – teacher of the first category, Kharkiv State Automobile and Road College Lozova branch, Lozova, e-mail: uliya.minich@gmail.com

УДК 330.5:004](477)„202”

М. А. Мироненко[1]

ГАЛУЗЬ ІТ-ІНДУСТРІЇ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ПОЧАТКУ 2020-Х РОКІВ

[1]Державне підприємство «Науково-дослідний та конструкторсько технологічний інститут трубної промисловості ім. Я.Ю. Осади»

Анотація. *У статті досліджуються особливості розвитку ІТ-індустрії в Україні на початку 2020-х років. Наголошується на факторах позитивного впливу, а також наведено ймовірні ризики. Доводиться перспективність подальших кроків з боку держави щодо підтримки означеної галузі економіки.*

Ключові слова: ІТ-індустрія; розвиток; економіка; зростання.

IT-INDUSTRY AS A DRIVER OF THE DEVELOPMENT OF THE DOMESTIC ECONOMY IN THE EARLY 2020S

Abstract. *In article the peculiarities of the development of the IT industry in Ukraine in the early 2020s are studied. The factors of positive influence are emphasized, and also probable risks are resulted. The prospects of further steps on the part of the state to support this sector of the economy are proved.*

Keywords: IT-industry; development; economic; growth

Початок 2020-х років засвідчив беззаперечний факт того, що у вітчизняній економіці виникають нові перспективні галузі. Тож варто зробити прогноз щодо подальшого розвитку національної економіки на найближчі три-п’ять років з урахуванням нових реалій. Це дозволить краще розуміти наші перспективи, а відповідно регуляторним органам держави напрацьовувати такі управлінські рішення, які у майбутньому дозволять перетворити нинішні проєктні рішення на конкретні підзаконні акти та інші юридичні документи.

Аналізуючи попередні тридцять років розвитку вітчизняної економіки варто зазначити наступне. По-перше, частка сфери послуг у структурі ВВП України за даними Світового банку неухильно збільшується (рис.1). Це доводить перспективність означеної нами теми дослідження.

Рис. 1. Структура української економіки (у % ВВП) за 1990-2020 рр. [1]

По-друге, сфера ІТ-послуг нині є найбільш високооплачуваним сектором економіки держави. Наші спеціалісти в галузі інформаційних технологій є вельми затребуваними на світовому ринку. В своїй більшості їхні роботодавці перебувають за межами України у США та країнах ЄС. Це дозволяє нашій економіці активніше інтегруватися у глобальні бізнес-процеси. Останнє спричиняє потребу у неухильному підвищенні рівня заробітної плати в Україні, адже кошти іноземних замовників витрачаються всередині держави. Відповідно галузь ІТ-технологій перетворюється на активного «агента змін» всієї національної економічної моделі взаємовідносин між суб'єктами господарювання.

По-третє, розвиток сектору інформаційних технологій дозволяє ринковими методами подолати проблему безробіття в Україні, яка нині виводить з економіки до 10% працездатного населення.

Згідно з даними Ukraine IT Report 2021 національна галузь інформаційних технологій за останні 25 років здійснила шалений ривок уперед [2]. Стартувавши практично з нуля, вона перетворилася на драйвер високотехнологічної індустрії, загальна кількість працівників у якому складає майже 300 тисяч фахівців і яка щороку зростає на 25-30% .

Станом на кінець 2021 року ІТ-галузь вийшла на перше місце за обсягом експорту послуг в абсолютних числах у понад 5 млрд. дол. США на рік і принесла Україні понад 4% ВВП [2].

В України є певні переваги на ринкові ІТ-послуг у порівнянні з найближчими державами Східної Європи та Балканськими державами, які зумовлені загальною величиною ринку праці у понад 18 млн. осіб та найбільшою кількістю випускників з ІТ-спеціалізацією [2].

Водночас в Україні нині у 2-4 рази менше ІТ-спеціалістів на 100 тис. населення, ніж у країнах-конкурентах. Це засвідчує високий потенціал розширення зайнятості у цій сфері через формальну освіту та перекваліфікацію.

За експертними оцінками, нині на ринкові праці в Україні активні близько 5 тис. ІТ-компаній. Найчастіше у їхньому складі працює до 80 осіб (86% ринку), причому половина компаній сервісні, а кожна третя має і власний продукт і надає послуги. Причому світовий тренд діджиталізації створює передумови для їхньої ефективної співпраці з усіма індустріями, що нині існують на світовому ринкові [2].

Також цікавим є і типовий профіль ІТ-працівника. Зазвичай це молода людина у віці близько 30 років, яка має вищу технічну освіту, володіє англійською мовою на рівні не нижче Intermediate та має понад 2 роки стажу практичної роботи в ІТ-секторі вітчизняної економіки [2].

Заробітна плата в ІТ-компаніях зазвичай переглядається двічі на рік у квітні та жовтні відповідно. Рівень же оплати праці фахівця ІТ-галузі в Україні, станом на кінець 2021 року складав в середньому не менше 50 тис. грн. на місяць незалежно від регіону, в якому розташовано офіс компанії. Провідними ІТ-центрами в Україні залишаються міста-мільйонники чи кластери типу Львів-Івано-Франківськ-Тернопіль, або ж Дніпро-Запоріжжя [2].

Щодо найближчих перспектив, то експерти з ІТ-галузі сходяться на думці про подвоєння експортних надходжень до 2025 року за базовим сценарієм.

До негативних факторів розвитку ринку інформаційних технологій в Україні варто віднести значний вплив чуток щодо можливих сценаріїв початку активних бойових дій з боку Російської Федерації на нашій території. Вітчизняні ІТ-фахівці дуже чутливі до такої інформації (чи дезінформації) й досить оперативно згортають свою економічно активну діяльність, переїжджаючи до більш безпечних щодо мілітарних викликів країн перш за все Східної Європи.

Підводячи підсумок усьому викладеному вище варто зазначити, що ІТ-галузь в Україні є суттєвим драйвером зростання економіки у найближчій перспективі 3-5 років. Водночас вона дуже чутлива до впливу зовнішніх викликів як економічного (регуляторного) так і мілітарного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/publications/2021/08/23/677115/

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https//www IT Ukraine Report 2021 web.pdf

Мироненко Микола Андрійович **–** кандидат технічних наук, доцент кафедри менеджменту, учений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний та конструкторсько технологічний інститут трубної промисловості ім. Я.Ю. Осади», Дніпро, e-mail: mironik2004@i.ua

Myronenko Mykola A. **–** candidate of technical science, assistant professor of management, Scientific Secretary of State Enterprise Ya. Ye. Osada Scientific Research Tube Institute, Dnipro, e-mail: mironik2004@i.ua

УДК 338.2

С. М. Назаренко,
П. Г. Перерва

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ТЕРМІНУ «АУТСОРСИНГ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ»

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Проведено аналіз існуючих визначень терміну «Аутсорсинг цифрових послуг». Зроблено висновок про те, що в цей час немає єдиного, усталеного визначення, яке знайшло підтримку в більшості науковців та дослідників. Запропоновано до широкого вжитку наступне визначення цього поняття. Аутсорсинг – це залучення підприємством на умовах довгострокової угоди виробничих ресурсів інших підприємств з метою виконання непрофільних або неефективних для даного виробництва функцій (робіт, послуг).*

Ключові слова: інформаційні послуги, цифрова економіка, аутсорсинг

RESEARCH OF ECONOMIC CONTENT OF THE TERM "OUTSOURCING OF DIGITAL SERVICES"

Abstract. *An analysis of existing definitions of the term "Digital Services Outsourcing". It is concluded that at this time there is no single, well-established definition that has found support in most scientists and researchers. The following definition of this concept is offered for wide use. Outsourcing is the involvement of an enterprise on the terms of a long-term agreement of production resources of other enterprises in order to perform non-core or inefficient for this production functions (works, services).*

Key words: information services, digital economy, outsourcing

Проведене дослідження існуючих визначень аутсорсингу дозволяє зробити висновок про те, що в цей час немає єдиного, усталеного визначення, яке знайшло підтримку в науковців та дослідників.

На наш погляд, аутсорсер частіше всього є постачальником послуг та робіт високої якості, як зазвичай є стандартизовані. Стандартизованість послуг дозволяє аутсорсеру домогтися зниження витрат на їх створення та надання потенційним замовникам. Наявність цього фактору дозволяє аутсорсеру вести, по-перше, ефективну конкурентну політику по відношенню до своїх конкурентів; по-друге, підвищувати привабливість своїх послуг для потенційних споживачів за рахунок більшої ефективності отримання споживачами їх послуг аутсорсингу [1-14].

Але з іншого боку стандартизований набір послуг аутсорсера має і негативні сторони, так як ігнорує інноваційні стратегій в діяльності аутсорсингового підприємства. Завдання аутсорсера може складатися лише в адаптації стандартизованої послуги до потреб і стратегії корпорації. Він спочатку може надавати лише ті послуги, до яких він завчасно готовий. Для розробки унікальних (інноваційних) послуг, що дозволяють вирішувати інноваційні проблеми бізнесу, необхідно створення знанієві структури аутсорсингового підприємства, які б активно взаємодіяли з науковими, проектними та інноваційними організаціями [1, 7, 9, 12]. Таким чином, завдання удосконалення сутність аутсорсингу, на нашу думку, полягає в подальшому розвитку теорії та методології аутсорсингу, а також зіставленні з іншими розвиненими формами інтеграції підприємницьких структур і визначенні напрямів зміцнення конкурентних переваг за рахунок розвитку людського, інтелектуального, соціального капіталів і їх подальшої трансформації в організаційний капітал аутсорсингового підприємства.

Нами пропонується до широкого вжитку наступне визначення цього поняття. Аутсорсинг – це залучення підприємством на умовах довгострокової угоди виробничих ресурсів інших підприємств з метою виконання непрофільних або неефективних для даного виробництва функцій (робіт, послуг). Таке визначення дозволяє, по перше, виокремити основну задачу аутсорсингу (залучення виробничих ресурсів інших підприємств); по-друге, акцентує увагу на непрофільних для даного підприємства функціях (значно якісніше ці функції виконає аутсорсер); по третє, визначає неефективні сфери діяльності підприємства (відсутність відповідних фахівців, важливий але невеликий за обсягом вид робіт та ін.). Основний ефект аутсорсингу досягається за рахунок того, що спеціалізоване підприємство забезпечує більш ефективне і якісне виконання переданих йому процесів або функцій. Незаперечною перевагою аутсорсингу є відсутність об'ємних довгострокових інвестицій, що є надзвичайно важливим для поточного стану українських підприємств. Слід зазначити, що має місце певна

кількість різновидів аутсорсингу, основні з яких представлено в табл.1.

Таблиця 1

Види аутсорсингу

Види аутсорсингу				
Аутсорсинг функцій управління (бізнес процесів)	Виробничий аутсорсинг	Аутсорсинг інформаційних технологій	Аутсорсинг в сфері послуг	Аутсорсинг управління знаннями
Підвиди аутсорсинга				
- бухгалтерський облік і фінанси; - управління персоналом; - маркетинг; - реклама; - логістика; - підбір кадрів	- аутсорсинг основного виробництва; - аутсорсинг допоміжного виробництва	- офшорне програмування; - тестування програмного забезпечення; - електронний бізнес	- ділові послуги (лізингові, будівельні, архітектурні); - торгівельні послуги, готельні послуги; - транспортні послуги та послуги зв'язку; - послуги держсектора, включаючи соціальні	- вивчення і аналітична обробка даних; - формування та управління базами знань; - моніторинг ЗМІ; - архівування та індексування даних

Джерело: складено автором з використанням [1, 2]

Виробничий аутсорсинг визначає, що підприємство віддає частину свого ланцюжка виробничих процесів або цілком весь цикл виробництва іншому підприємству. Крім того, можливий варіант продажу частини своїх підрозділів іншим підприємствам і подальшу взаємодію з ними вже в рамках аутсорсингу. Цей вид аутсорсингу дозволяє зосередитися на розробці нових товарів і послуг для забезпечення конкурентних переваг підприємства, а також збільшити гнучкість виробництва, оперативність його адаптації до мінливих ринкових умов.

Аутсорсинг бізнес-процесів включає передачу іншому підприємству окремих бізнес-процесів, які не є для даного підприємства основними, склад яких постійно змінюється за асортиментом, обсягом, структурою. З їх числа на аутсорсинг можуть бути передані управління персоналом, бухгалтерський облік, маркетинг, реклама, логістика. Аутсорсинг бізнес-процесів є динамічним видом, причому найбільше зростання проявляється в сфері фінансів та бухгалтерського обліку.

Аутсорсинг управління знаннями вважається новою тенденцією в індустрії, це наступний крок вгору по ланцюжку створення вартості аутсорсингу [2, 11, 15]. Аутсорсинг управління знанням дозволяє підприємствам передавати стороннім організаціям різні завдання, які потребують високого рівня знань, незалежно від їх географічного розташування, і залучати експертні знання та навички, які повністю або частково відсутні на даному підприємстві. Цей вид аутсорсингу входить в сферу основної бізнес-діяльності, що дозволяє підприємствам бути конкурентоспроможними або бути невід'ємною частиною ланцюжка створення вартості підприємства. Наші дослідження показали, що визначення аутсорсингу управління знаннями продовжує еволюціонувати, так як наукові дослідження в даній області ще тільки починаються і немає достатньої дослідницької бази. Цей вид аутсорсингу вважається третім поколінням аутсорсингової революції: ІТ-аутсорсинг це перше покоління, друге покоління - це аутсорсинг бізнес-процесів. Перші країни, які стали надавати подібні послуги, це Індія, США, Філіппіни та ін. В Україні поки ще немає тривалого досвіду його застосування, але попит незмінно зростає.

Аутсорсинг сфери послуг охоплює різні за своїм змістом сфери діяльності підприємства, пов'язані із задоволенням потреб суспільства та промислових підприємств в послугах, які потребують бізнес-процеси, що є частиною бізнес-системи промислового підприємства і забезпечують її функціонування. Аутсорсинг в сфері послуг - це одне з найпрогресивніших напрямків менеджменту, яке дає можливість задовольнити запити споживачів в повній мірі. Споживчий ринок відчуває постійну потребу в оновленні пропонованого продукту, а найчастіше, і цілого комплексу послуг. Аутсорсинг в сфері послуг - це величезні за масштабами процеси проектування, виробництва, зберігання, доставки, розподілу кінцевого продукту.

З позицій встановленого нами визначення терміну «аутсорсинг» та визначення основних його видів розглянемо більш детально одну з найбільш важливих різновидів – аутсорсинг інформаційних технологій (ІТ-аутсорсинг), як один з найбільш популярних різновидів аутсорсингу в практичній діяльності промислових підприємств.

Аутсорсинг інформаційних технологій (IT-аутсорсинг) - лідер нинішнього ринку послуг. IT-аутсорсинг - це практика найму ресурсів із іншої організації для обробки певних функцій інформаційних технологій. До найбільш часто використовуваних IT-послуг відносяться: передача спеціалізованому підприємству повністю або частково функцій, пов'язаних з інформаційними технологіями, тобто обслуговування мережевої інфраструктури; проектування і планування бізнес-систем з подальшим постійним розвитком і супроводом; системна інтеграція; розміщення корпоративних баз даних на серверах спеціалізованих компаній; створення і підтримка публічних web-серверів; управління інформаційними системами; придбання в лізинг комп'ютерного обладнання; веб-розробка; хостинг; розробка програмного забезпечення і додатків; обслуговування або управління веб-сайтом; технічна підтримка інформаційних технологій; розробка та управління базами даних, зв'язок і інфраструктура та ін. Підприємства часто здійснюють IT-аутсорсинг, тому що дешевше укласти контракт з третьою стороною, ніж купувати і підтримувати свої власні пристрої зберігання даних.

Передача розробки та підтримки інформаційних систем на аутсорсинг останнім часом хвилює все більше українських підприємств. Для переважної більшості підприємств є непрофільним активом, тому можливість передати їх в управління професійному зовнішньому партнеру і вивільнити ресурси для пріоритетних напрямків бізнесу виглядає досить привабливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання IT-аутсорсингу. *Маркетинг і цифрові технології.* 2021. Т.5, №3. С. 18-29.
2. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Дослідження методів визначення ефективності IT-аутсорсингу. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки*) : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2021. № 2. С. 73-83.
3. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А., Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия // *Вестник НТУ "ХПИ" : сб. науч. тр.* Харьков: НТУ "ХПИ", 2009. №36-1. С. 12-22.
4. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobielieva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 2 (10), ч. 2. С. 144-149. doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-2(10)-144-149
5. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТ У «ХПІ»(екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ". 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
6. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // *Problems and Perspectives in Management.* 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38. doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.03
7. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
8. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.
9. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
10. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.
11. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial].– Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019. 689 p.
12. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998.- 267с.
13. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.
14. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // *Вісник НТУ "ХПІ".* Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.
15. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.

Назаренко Станіслав Миколайович – аспірант кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: stasnazarenko46@gmail.com.

Перерва Петро Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Nazarenko Stanislav Mykolayovych – graduate student of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: stasnazarenko46@gmail.com.

Pererva Petro Hryhorovych –Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

УДК 338.486.3:005.591.6(477)

Т.О. Ніколайчук

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ ЯК ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

Анотація. *Розвиток економіки вражень в Україні в умовах гео-соціальних обмежень спричинених пандемією короновірусної інфекції COVID-19, викликаної вірусом SARS-CoV-2, повинен враховувати не тільки ступінь фінансово-організаційних побажань суб'єктів підприємницької діяльності, але й соціально-економічні потреби населення, ринкові зміни, що сприяли внесенню суттєвих змін до організаційно-виробничих процесів. Пандемічні обмеження змушують вносити зміни до традиційних форм здійснення господарської діяльності, тому що, існуючі форми послуг не можуть у повній мірі задовольнити потреби споживачів в отриманні позитивних емоцій, вражень, набуття певного досвіду та не відповідають загальнодержавній політиці соціального дистанціювання. Наразі система розвитку соціально відповідального бізнесу має враховувати не тільки соці-економіко-екологічні потреби населення та місцевих громад, а також бути зацікавленою у пошуку альтернативних шляхів розвитку господарської діяльності в умовах короновірусних обмежень.*

Ключові слова: економіка вражень; цифрові інструменти; соціально відповідальний бізнес; фінансово-інформаційні інструменти.

DIGITAL TOOLS OF IMPRESSION ECONOMIC DEVELOPMENT AS VECTORS OF SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS DEVELOPMENT

Abstract. *The experience economy's development in Ukraine in the context of geo-social constraints caused by the coronary virus pandemic COVID-19 SARS-CoV-2 virus, should take into account not only the degree of financial and organizational business' wishes, but also socio-economic needs. The aim of the article is represented digital tools which can attribute economic privileges to the results of innovation activities by socially responsible business. Market changes that contributed to significant changes in organizational and production processes. Pandemic constraints are forcing changes in traditional forms of economic activity, because existing forms can not fully meet the needs of consumers for positive emotions, impressions, gaining some experience and do not comply with national policies of social distancing. Currently, the system of socially responsible business development should take into account not only the socio-economic and environmental needs of the population and local communities, but also be interested in finding alternative ways for development economic activity despite of coronavirus restrictions.*

Keywords: experience economy digital tools, socially responsible business, financial and information tools.

Без отримання прибутку соціально відповідальний бізнес не зможе досягти суспільно важливих цілей або виконати завдання екологічного, соціального, інфраструктурного характеру, в той же час без двовекторного планування (прибуток +суспільні потреби)бізнес не буде мати характер соціально відповідального. В той же час, модель соціально відповідального бізнесу передбачає формування керівних цілей та процесів, алгоритмів, що спрямовані на отримання прибутку та виконання суспільно значущих завдань.

Основні інструменти розвитку соціально відповідального бізнесу це традиційні на нашу думку *офлайн механізми*, що передбачають безпечну взаємодію ланцюга: виробник-постачальник-посередник-споживач); та *он-лайн інструменти*, що відповідають сучасним потребам суспільства та підтверджують свою економіко-організаційну ефективність в умовах короновірусних обмежень. Послуги вражень в умовах існуючих суспільних обмежень можуть стати не тільки альтернативним інструментом розвитку господарської діяльності в країні, формуванню міжгалузевих зв'язків, а також засобом зменшення психологічно-емоційної втоми населення, зниження корпоративного тиску на людський капітал, та, вектором мотивації до отримання позитивних економіко-трудових результатів. У свою чергу, формування дуальної системи надання послуг вражень, як традиційним способом, так, і у форматі е-послуг, дозволить суб'єктам підприємницької діяльності бути менш вразливими від

економіко-суспільних явищ кризового характеру.

Антонію Паоло Руссо вважає, що лояльність потенційних споживачів туристичних послуг залежить також від навантаження на інфраструктурний чи природний об'єкт, що може викликати суспільне явище, яке дослідник визначає, як «кризову точку», тобто при наявності великого тиску з боку відвідувачів нівелюється історико-культурне, туристичне чи інше значення відповідного об'єкту [1].

Найпень (Том) Бу, Хаянь Конг, Шунь Є стверджують, що економіка вражень передбачає систему ґрунтовного планування алгоритму взаємодії з потенційним клієнтом, оскільки за умов високої конкурентоздатності суб'єктів господарювання та наявності системи аналогічних послуг, саме персоналізований підхід до кожного клієнта буде мати вирішальний вплив на прийняття рішення [2].

На думку таких дослідників, як Чжан Сяо Мінь та Бао Дзі Ган, туристична галузь в умовах існуючих соціально-економічних перетворень повинна мати мультиплікаційний ефект, з урахування сильних сторін кожного регіону, як його «візитної картки» [3].

Розвиток цифрового простору, як інформаційного тренду економіки вражень, забезпечить дотримання наступних вимог ринку:

- недопущення втрати споживачів, зниження зацікавленості з боку цільової аудиторії;
- брендування та промоція регіону, інфраструктурного об'єкту, заповідної території;
- формування комунікаційного середовища потенційних клієнтів з зацікавленими особами (представниками бізнес-угруповань, громадськими організаціями, територіальними громадами);
- просування автентичного стилю під час формування туристичного продукту, дбайливе та свідоме ставлення до історико-культурних надбань та природних орієнтирів;
- формування позитивного іміджу регіону, інфраструктурного об'єкту, наявність відгуків від реальних клієнтів;
- поліпшення лояльності потенційних споживачів до бренду, наприклад, бренду об'єкту природно-заповідного фонду України [4, с. 62-64];
- зниження залежності туристично-рекреаційної сфери від сезонності та наявних внутрішніх та зовнішніх гео-соціальних обмежень;
- орієнтація на свідоме та ощадливе споживання природних ресурсів, екологомісткий розвиток виробничих процесів, дотримання принципу Low Tech [5];
- орієнтація на унікальні території, в т.ч. об'єкти ПЗФ України, як центри економіко-екологічного зростання, міста-центри інновацій;
- розвиток кастом-сервісів, що дозволяють оперативно підібрати будь-яку інформацію щодо потенційних об'єктів та місць відпочинку, наприклад, Online Travel Agencies,Scyscanner, Airbnb, IATA;
- мультиплікаційний напрямок здійснення туристичної діяльності, в тому числі «гібридні форми», що поєднують традиційні форми з віртуально-цифровими.

Наступним трендом індустрії вражень є *фінансово-інформаційні інструменти*, тобто монетизація інформаційно-комунікаційної діяльності, шляхом просування певного туристичного продукту, надання рекомендацій щодо візиту певних інфраструктурних об'єктів чи територій, в т.ч. заповідних. Фінансово-інформаційні інструменти можуть мати декілька форм:

- електронні майданчики або сайти для просування власного туристичного продукту, бренду, послуг (наприклад, Bodo.ua, avanturisty_od); угоди приєднання, типові угоди про надання послуг; угоди посередництва та комісії;
- соціальні мережі, блогерська реклама, рекомендації інфлюенсорів та лідерів думок (Instagram, Facebook), угоди бартеру, поставки, реклами (таргетинг);

- «сторітелінг» або «рілс», тобто реальні відгуки від потенційних споживачів, медійних чи інших відомих особистостей (TikTok, YouTube); угоди про співпрацю, творче співробітництво, колаборацію .

Станом на сьогоднішній день, інформаційно-фінансові інструменти мають найбільшу перевагу серед інших, оскільки вони майже незалежні від економічних потрясінь всередині країни, та гео-соціальних обмежень, пов'язаних з пандемією короновірусної інфекції COVID-19, спричиненої вірусом SARS-CoV-2.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Antonio Paolo Russo. The "vicious circle" of tourism development in heritage cities. *Annals of Tourism Research*. 2002. Vol. 29 (1). P. 165-182. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160738301000299. https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00029-9.

2. Naipeng (Tom) Bu, Haiyan Kong & Shun Ye. County Tourism Development in China: A Case Study. *Journal of China Tourism Research*. 2021. Vol.17 (2). P. 249-272. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/ 10.1080 /19388160.2020. 1761501. https://doi.org/ 10.1080/19388160.2020. 17615 01

3. Zhang Xiao-ming , Bao Ji-gang. The Assessment of Tourism Impact on Regional Economy:A Review.*Journal of Guilin Institute of Tourism*. 2004. Vol.2. URL: https://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTotal-GLGZ200402009.htm

4. Ніколайчук Т. Брендінг установ природно-заповідного фонду, як інструмент інноваційного розвитку. *Бренд-менеджмент: маркетингові технології:* матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, 11.03. 2021 р. Київ, 2021. С. 62-65.

5. Вікіпедія. Вільна Енциклопедія. *Високі технології. Електронний ресурс*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Высокие_технологии

Ніколайчук Тетяна Олексіївна – аспірант (Економіка), молодший науковий співробітник, ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень» НАН України, Одеса, e-mail: mazzi071988@gmail.com.

Nikolaychuk Tetyana O. – postgraduate student (Economics), junior researcher, Institute of Market and Economic and Environmental Research, National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa, e-mail: mazzi071988@gmail.com.

УДК 331.102.344

Г. Й. Островська
О. Т. Островський

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Анотація. *У статті висвітлено перспективи розвитку сучасних комп'ютерних систем у контексті реалізації концепції цифрової економіки та суспільства.*

Ключові слова: комп'ютерні технології, суперкомп'ютери, квантові комп'ютери, нейрокомп'ютери, біоінформатика.

PROSPECTS OF MODERN COMPUTER SYSTEMS DEVELOPMENT

Abstract. *The article highlights the prospects for the development of modern computer systems in the context of digital economy and society concept realization.*

Keywords: computer technologies, supercomputers, quantum computers, neurocomputers, bioinformatics.

Сучасні комп'ютери не можна назвати дуже повільними, проте часто вони не задовольняють швидкісні потреби людини, і вченими ведуться роботи з винаходу інноваційних систем в комп'ютерній техніці. Комп'ютерні технології – це передній край науки XXI ст.

Важливою складовою комп'ютерних технологій є суперкомп'ютери (СК) – найпотужніші в світі обчислювальні системи, що використовуються для проведення фундаментальних досліджень у різних галузях науки, в тому числі при моделюванні систем штучного інтелекту. Беззаперечно, основним споживачем суперкомп'ютерів є США. Фірми «Hewlett-Packard» і «IBM» контролюють близько 80 % світового ринку суперкомп'ютерів, при цьому «IBM» спрямовує на ринок найбільш швидкі та найпотужніші у світі СК (34,8%). У цьому контексті частка «Hewlett Packard» становить 22,7 % [1].

В умовах сьогодення промислово розвинені країни активно конкурують в області створення найпотужніших і найпродуктивніших СК (гонитва за «флопсами»). У цьому контексті найпотужнішим суперкомп'ютером у 2021 р. стала японська система Fugaku. Комп'ютер працює на процесорі A64FX 48C з 7630848 ядрами і тактовою частотою 2,2 ГГц. Згідно з результатами тесту Linpack, потужність машини досягає 442010 терафлопс/с. Варто зазначити, що один терафлопс дорівнює 1 трлн операцій на секунду. Теоретичний максимум Fugaku – 537212 терафлопс/с. При цьому комп'ютер споживає 29899 КВт електроенергії. Другу сходинку посідає суперкомп'ютер від американської компанії IBM під назвою Power System AC922 або Summit. Його процесор IBM POWER9 22C (3.07 ГГц) має 2414592 ядра, які видають 148600 терафлопс/с, споживаючи 10096 КВт [2].

Заслуговує на увагу той факт, що в листопаді 2021 р. найбільша міжнародна організація в галузі комп'ютерних наук – Асоціація обчислювальної техніки (ACM) – присудила премію Гордона Белла команді розробників китайського суперкомп'ютера Oceanlite на базі нового покоління чипів Sunway (ShenWei). Премія Гордона Белла щороку присуджується за визначні досягнення у галузі високопродуктивних обчислень. За повідомленнями китайських ЗМІ, суперкомп'ютер Oceanlite, з більш ніж 10 млн обчислювальних ядер, досягнув продуктивності 4,4 екзафлопс/с. При цьому усталена продуктивність Oceanlite на 42 млн ядер або більше становить 1,05 екзафлопс/с, а пікова – 1,3 екзафлопс/с (в HPL). Отже, екзафлопний бар'єр у обчисленнях подолано на практиці. Однак, лауреатом премії Гордона Белла система Oceanlite стала не за подолання екзафлопного бар'єру, хоча це само собою революційна подія в історії людства. Новий китайський суперкомп'ютер розвінчав міф Google про квантову перевагу [3].

Водночас, за оцінками експертів, вже в найближчому майбутньому настане фізична межа технологічної платформи, яка використовується на основі кремнієвих транзисторних технологій, і знадобляться абсолютно нові комп'ютерні технології. До таких можна віднести технологію створення

квантових комп'ютерів з використанням ядерного магнітного резонансу, біомолекулярних комп'ютерів, нейрокомп'ютерів.

Квантовий комп'ютер – це обчислювальна машина, що використовує унікальні квантово-механічні ефекти, такі як: інтерференція, паралелізм, суперпозиція, заплутаність для виконання абсолютно нових видів обчислень, які, навіть у принципі, неможливо виконати на одному класичному комп'ютері. Так, якщо квантовий комп'ютер складається з n кубітів (квантових бітів), то він може мати одночасно 2n різних станів кубітів, класичний комп'ютер може мати одночасно тільки один з 2n станів. Кубіти в квантових комп'ютерах можуть бути в суперпозиції (суміщенні), мати одночасні включення і виключення, відповідаючи, таким чином, законам квантової механіки. Комутації в чіпах сучасних комп'ютерів перебувають у одному із станів: або включені, або вимкнені. Квантовий комп'ютер працює за допомогою маніпулювання кубітами на основі фіксованої послідовності, встановленої квантовою логічною схемою, яка називається квантовим алгоритмом. В якості кубітів можуть використовуватися фотони і окремі атоми. Властивість суперпозиції дає змогу квантовому комп'ютеру проводити обчислення за незрівнянно коротший термін, ніж традиційному комп'ютеру [4]. В даний час проводяться дослідження за таким напрямом як масштабованість та модульне нарощування квантових інформаційних систем. Така комп'ютерна архітектура дасть змогу не лише створити інтерфейс з квантовими комунікаціями, але й, у перспективі, квантові інформаційні мережі.

Спеціалістами також проводяться дослідження зі створення технологій зберігання та обробки інформації в біологічних системах, а також біокомп'ютерів: генетичних (ДНК / РНК) та клітинних. ДНК або біомолекулярний комп'ютер, є комбінацією спеціально підібраних ниток ДНК, що забезпечує виконання конкретних обчислювальних операцій. Основні переваги ДНК-комп'ютерів:

– можливість створення потужних паралельних схем, недоступних для звичайних комп'ютерів, що працюють на кремнієвих чіпах. Це забезпечує виконання найскладніших математичних розрахунків за виключно короткий період часу, що вимірюється в хвилинах. Для виконання таких же розрахунків традиційним комп'ютером знадобляться місяці та роки;

-– значна ємність для зберігання даних. Так, 453 г ДНК-молекул володіють ємністю для зберігання даних, що перевищує сумарну ємність всіх сучасних комп'ютерів, а 10 трил ДНК-молекул займають об'єм в 1 см^3, чого достатньо для зберігання об'єму інформації в 10 ТБ;

– використання не бінарного, а тернарного коду, коли інформація кодується трійками нуклеотидів;

– висока швидкодія (1014 опер/с) за рахунок одночасного вступу в реакцію трильйонів молекул ДНК;

– висока щільність зберігання даних, що в трильйони разів перевищує показники сучасних оптичних дисків;

– низьке енергоспоживання.

Експерти прогнозують у недалекому майбутньому ДНК-комп'ютери як нанофабрику ліків, інакше кажучи, ДНК-нанокомп'ютери, поміщені в клітину, зможуть здійснювати спостереження за потенційними хвороботворними змінами та синтезувати відповідні ліки для боротьби з ними. Подібний комп'ютер, що імплантується в клітину, створили вчені Гарвардського і Принстонського університетів. Комп'ютер призначений для контролю діяльності генів всередині клітин, визначення мутованих генів. Фактично, такого роду комп'ютери є інструментами для зчитування клітинних сигналів, що можуть фіксувати та передавати складну клітинну сигнатуру, діяльність безлічі генів, інформацію на виході клітини. Крім того, вони можуть бути запрограмовані на маркування хворих клітин, для яких потрібне клінічне лікування, або на самостійну терапевтичну дію. Можливість спрямовувати лікування тільки на патологічні клітини, не торкаючись здорових, є найважливішим результатом створення клітинних або біомолекулярних комп'ютерів. В даний час активно розробляється напрям, пов'язаний із створенням біокомп'ютерів на основі нейроподібних елементів, що дасть змогу зробити ці комп'ютери самопрограмованими зі здатністю приймати самостійні рішення. Разом із тим, існує й низка серйозних проблем, що виникають при розробці біокомп'ютерів: складність зчитування результатів обчислювальних операцій, похибки в обчисленнях – точність 1 % явно недостатня; з часом ДНК розпадаються, при цьому результати обчислень зникають.

Нейрокомп'ютери – це інтелектуальні системи (ІС), засновані на моделюванні нейронних мереж. Технічною базою створення нейрокомп'ютерів є нейромережеві апаратно-програмні засоби, нейроплати – співпроцесори у складі традиційних ЕОМ, спеціалізовані та універсальні нейрокомп'ютери, програмне забезпечення моделювання нейромереж, операційні системи нейрокомп'ютерів. Таким чином, теоретичною базою побудови нейрокомп'ютерів є

коннективістський напрям, що ґрунтується на використанні ідеї зв'язування великої кількості елементів для побудови асоціативних мереж, що дають змогу ефективно накопичувати та використовувати знання для вирішення завдань класифікації, апроксимації, розпізнавання образів, прийняття рішень. Цей напрям має потужну теоретичну базу, засновану на біологічних моделях функціонування нервової системи, зокрема, нейронних структур мозку, теорії формальних нейронів, динамічних моделях нейромереж, що описуються різноманітними системами нейрорівнів, методах структурованого подання знань в асоціативних мережах з ієрархічною структурою, навчання асоціативних мереж. Досягнення значних практичних результатів у створенні нейромережевих апаратно-програмних засобів та вирішення з їх допомогою низки завдань стало можливим завдяки інтенсивному розвитку технологій НВІС (надвеликих інтегральних схем) та аналогової нейромікроелектроніки.

Зазначимо, що можливості «кремнієвих» технологій до кінця ще не вичерпані і, за наявності значних виробничих потужностей, налагодженого виробництва, фахівців, інфраструктури, розігрітих ринків збуту, цей напрям ще довго займатиме на ринку домінуючі позиції. Освоєння нанометричного діапазону вимагатиме створення принципово нових фізичних основ та технологій виробництва елементної бази суперкомп'ютерів, які загалом проглядаються вже наразі. Створенням елементної бази квантового комп'ютера інтенсивно займається низка науково-дослідних організацій провідних країн світу, що створює передумови для практичної реалізації абсолютно нових видів обчислень, у принципі неможливих для класичних комп'ютерів. Досягнення біоінформатики у поєднанні з нанобіотехнологією призведуть у недалекому майбутньому до створення інтелектуальних наносистем, які імплантуються, що дасть змогу забезпечити контроль стану організму на клітинному рівні.

Таким чином, двадцять перше століття пропонує низку нововведень у сфері елементної бази обчислювальних машин і обчислювальних систем, а з її змінами, відповідно, зміниться архітектура і організація обчислювальних засобів. При цьому, до основних новацій, які внесені у порядок денний, відносять: голографічну, твердотільну і протонну пам'ять; схеми на базі молекулярних ключів; оптичні, квантові та нанокомп'ютери; електронний цифровий папір; пластмасові дисплеї; нейроінформатику, біоінформатику. Отже, дорога в комп'ютерне майбутнє відкрита, а інформаційна революція тільки починається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hewlett Packard Enterprise. New H3C gains market share and delivers double digit growth in second quarter of 2019 IDC worldwide enterprise storage systems tracker. URL: https://www.hpe.com/us/en/newsroom/press-release/2019/09/hewlett-packard-enterprise-new-h3c-gains-market-share-and-delivers-double-digit-growth-in-second-quarter-of-2019-idc-worldwide-enterprise-storage-systems-tracker.html.

2. Which are the world's top 5 supercomputers? URL: https://www.weforum.org/agenda/2022/01/visualizing-power-supercomputers-teraflops-technology/

3. China's exascale supercomputer finally buries the myth of Google's quantum supremacy. URL: https://www.aroged.com/2021/11/20/chinas-exascale-supercomputer-finally-buries-the-myth-of-googles-quantum-supremacy/

4. Голотенко О. С. Архітектура комп'ютерних систем. 2016. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/18313.

Островська Галина Йосипівна – доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, e-mail: h.ostrovska@gmail.com

Островський Олександр Тарасович – студент, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, e-mail: Homesasha1@gmail.com

Ostrovska Halyna Yo. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor Department of Management of Innovation Activity and Services Industry, Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University, Ternopil, e-mail: h.ostrovska@gmail.com

Ostrovskyy Oleksandr T. – Student, Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University, e-mail: Homesasha1@gmail.com

УДК 007.3

Ю. В. Пасічник

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Анотація. *Проаналізовано поточний стан продовольчих систем та виявлено окремі негативні тенденції. Охарактеризовано структуру цих систем. З метою реалізації трансформації зазначених систем, розроблено методику, яка включає відповідні етапи. Обгрунтовано формули балансу окремого виду продукту. При формуванні прогнозного стану цих систем враховано ситуації невизначеності. Акцентовано увагу на доцільності застосування технологій штучного інтелекту. Викладено основи розробки моделі трансформації продовольчих систем.*

Ключові слова: баланс конкретного продукту, імпорт, експертні системи, продовольчі системи.

DIGITALIZATION OF FOOD SYSTEMS TRANSFORMATION

Abstract*: The current state of food systems is analyzed and some negative tendencies are revealed. The structure of these systems is characterized. In order to implement the transformation of these systems, a methodology has been developed that includes the appropriate stages. The balance formulas of a particular type of product are substantiated. Uncertainty situations are taken into account when forming the forecast state of these systems. Emphasis is placed on the feasibility of using artificial intelligence technologies. The basics of developing a model for the transformation of food systems are presented.*

Keywords: product-specific balance, imports, expert systems, food systems.

Забезпечення населення продовольством у достатніх обсягах є важливим національним завданням у будь-якій країні, оскільки згідно відомої піраміди потреб А. Маслоу харчування належить до першого, найбільш важливого рівня існування людини. У цьому контексті зазначимо, що проблема забезпечення продуктами харчування сягнула планетарного масштабу і за оцінками FAO у 2020 році три мільярди людей не могли дозволити собі здорового харчування, а від голоду страждали близько 768 млн осіб, або 9,9 відсотка світового населення [1,2]. Зважаючи на цю проблему, Саміт ООН з продовольчих систем, що відбувся під час Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку 23 вересня 2021 р., заклав основу для трансформації глобальних продовольчих систем для досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року [3]. Зважаючи на введення у науковий обіг поняття «продовольчих систем» з'ясуємо його значення. У тлумаченні фахівців OECD це визначається так: «Термін «продовольчі системи» відноситься до всіх елементів та видів діяльності, пов'язаних з виробництвом та споживанням продуктів харчування, та їх наслідків, включаючи економічні, медичні та екологічні наслідки. У всьому світі перед продовольчими системами стоїть потрійне завдання: забезпечити продовольчу безпеку та харчування для населення, підтримати кошти для існування мільйонів фермерів та інших учасників харчового ланцюга і зробити це екологічно стійким чином» [4]. Власне тлумачення цього терміну подає координатор ФАО (продовольчої та сільськогосподарської організації ООН) зі зв'язків з урядом та донорами в Україні **Михайло Малков:** «…продовольчі системи – це ланцюжки доданої вартості в сфері всього, що стосується виробництва та споживання їжі. Це і культура пов'язана зі споживанням, і поведінка споживачів, заснована на національних традиціях, і інфраструктура та екологічні питання по всьому виробничому ланцюжку» [5]. У цьому контексті зауважимо, що Україна належить до найбагатших країн світу за харчовим потенціалом, і з врахуванням природно-кліматичних умов не повинна мати будь-яких проблем із забезпеченням населення продуктами харчування, проте прагматика останніх років висвітлює такі проблеми: перманентно зростаючий імпорт продовольчих товарів, який у 2020 р. сягнув 6,5 млрд дол США, [6] більшість із яких може вироблятись в Україні; переважаюча сировина структура експорту; стрімко зростаючі ціни, які за певними товарними групами перевищують європейські і стають недоступними для більшості українців; низька якість окремих продуктів. Пропонуючи напрями формування ефективних продовольчих систем, заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» Микола Пугачов зауважує: «Нам треба сформувати розумну для України зелену угоду, дружнє до довкілля виробництво. Щоб участь

України у реалізації європейської ініціативи про кліматичні виклики була ефективною та забезпечена ресурсами» [5]. Зважаючи на особливу актуальність цієї проблеми для України, 7 лютого 2022 року

було видано Указ Президента України № 41/2022. «Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні» де визначено відповідні заходи щодо вирішення цієї проблеми [7]. Зважаючи на необхідність вирішення зазначених проблем розроблено відповідну модель їх вирішення в основу якої покладено процес цифровізації. Передусім, зазначимо, що в структурі АПК продовольчі системи є його основою. Складові продовольчих систем подамо так (рис. 1)

Рис. 1. Структура продовольчих систем
Джерело: розроблено автором

На цій схемі подано основні складові продовольчих систем, які відображають специфіку вітчизняного АПК. Для реалізації відповідної трансформації, сформуємо методику, яка включатиме такі основні етапи: баланс конкретного продукту; врахування ситуації, коли необхідно приймати і реалізовувати рішення в умовах невизначеності; використання систем штучного інтелекту; розробка моделі трансформації продовольчих систем.

Баланс конкретного продукту визначимо так: (формула 1)

$$\sum_{i=1}^{n} Ai = C - B - E + I \tag{1}$$

де: A_i – баланс конкретного продукту; С – виробництво; В – втрати; Е – експорт; І– імпорт

Зважаючи на необхідність повного забезпечення вітчизняними продуктами населення, без врахування втрат та імпортних поставок мінімальний обсяг виробництва конкретного продукту має складати: (формула 2)

$$\sum_{j=1}^{m} C = N \times P \times K \tag{2}$$

де: N – фізіологічна норма споживання на 1 середньостастичного жителя; P – чисельність населення; K – коригуючий коефіцієнт врахування купівельної спроможності населення

Використовуючи ці формули, є змога визначати відповідні обсяги виробництва вітчизняних продуктів, які можливо виробляти в Україні. Є очевидним, що окремі продукти, які стали традиційними для вживання, зокрема лимони, апельсини, мандарини, ківі тощо мають імпортуватись.

Беручи до уваги, що Україна згідно певних військових, політичних, ментальних тощо чинників тепер перебуває в стані економічної невизначеності, при формуванні прогнозних значень стану продовольчих систем необхідно це враховувати. Сучасні економіко-математичні методи, з певною часткою ймовірності, дають змогу це визначити, зокрема використовуючи теорію прийняття рішень в умовах невизначеності і застосовуючи відомі підходи, зокрема – нерівності Чебишева або критерії Лапласа, Вальда, Севіджа, Гурвіца, Ходжеса-Лимана тощо.

У процесі формування трансформації продовольчих систем, необхідно приймати безліч різнопланових рішень із виконанням значної кількості розрахунків, тому у теперішніх реаліях доцільно використати технології штучного інтелекту (ТШІ), які в умовах епохи Четвертої промислової революції є широко застосовуваними. В ТШІ використовують різні системи, зокрема експертні, нейронних мереж, Fuzzy Logic та інші [8]. Серед цих систем є сприйнятливими експертні. Експертна система – комп'ютерна система, здатна частково замінити фахівця-експерта у вирішенні проблемної ситуації. Це прикладні системи штучного інтелекту, в яких база знань є формалізованими емпіричними знаннями висококваліфікованих фахівців (експертів), втни акумулюють ці знання і тиражують їх [8].

Експертні системи почали застосовуватись із 70-х рр. XX ст., пройшли складну еволюцію і тепер є широко застосовуваними у різних галузях. Щодо продовольчих систем, із набору сімейств найбільш придатним будуть системи AM (Artifical Mathematician – штучний математик) та EURISCO у їх сучасних версіях та із використанням інструментальних засобів.

При формуванні моделі трансформації продовольчих систем врахуємо попередні складові методики. Основні блоки моделі такі: статистичний, юридичний, вимоги до якості, технології вирощування, техніка, промислові потужності, вітчизняна та світова кон'юнктура, консультаційний, аналітичний. Склад цих блоків може варіюватись в залежності від рівня функціонування – загальнодержавного, регіонального, галузевого. Окрім цих блоків мають бути додатково сформовані схеми захисту, комп'ютерного обслуговування тощо. Ефективність функціонування цієї моделі залежить від комплектування високопрофесійними фахівцями.

Трансформація продовольчих систем є складним національним завданням і її реалізація потребує, передусім, суттєвих фінансових ресурсів, належної організації, залучення фахівців відповідних галузей знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ФАО: три миллиарда человек не могут позволить себе здорового питания. *Новости ООН.* ООН. 23 ноября 2021. URL: https://news.un.org/ru/story/2021/11/1414382.

2. У світі голодує понад 800 мільйонів людей – ООН. *Слово і діло.* 27 липня 2021, URL: https://www.slovoidilo.ua/2021/07/27/novyna/svit/sviti-holoduye-800-miljoniv-lyudej-oon.

3. The food systems summit 23 september 2021. United Nations. New York. URL: https://www.un.org/en/food-systems-summit.

4. Food Systems. OECD. URL: https://www.oecd.org/food-systems/

5. Ольга Киргизова. Трансформація продовольчих систем – український контекст. *Укрінформ.* 12 лютого 2022, URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3264555-transformacia-prodovolcih-sistem-ukrainskij-kontekst.html

6. Державна служба статистики України. (2021). Зовнішньоекономічна діяльність. Актуально на 20.09.2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm].

7. Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні. Указ Президента України № 41/2022. 7 лютого 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/documents/412022-41305.

8. Булгакова О. С., Зосімов В.В., Поздєєв В.О. Методи та системи штучного інтелекту: теорія та практика: навчальний посібник. Херсон. «ОЛДІ-ПЛЮС». 2020, 356 с.

Пасічник Юрій Васильович **–** доктор економічних наук**,** професор, головний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, e-mail: y.v.pasich@gmail.com

Pasichnyk Yurii V. – Doctor of Economics, Professor, Chief researcher, Department of Financial Credit and Tax Policy, The National Sciences Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, e-mail: y.v.pasich@gmail.com

УДК 338.2

П. Г. Перерва
С. М. Назаренко

ФОРМУВАННЯ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ АУТСОРСИНГУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. *Проведено дослідження методичних підходів до економічного обґрунтування послуг ІТ-аутсорсингу. Проаналізовано бюджетний та проектний підходи та визначено їх переваги та недоліки. Визначено, що найбільш ефективне співвідношення при використанні власних та запозичених (аутсорсингових) інформаційних технологій може бути забезпечене за критерієм мінімізації загальних витрат, які містять витрати на використання ІТ- технологій, якщо їх винести на аутсорсинг.*

Ключові слова: аутсорсинг, інформаційні послуги, економічна ефективність, підприємства

FORMATION OF METHODS OF ECONOMIC EVALUATION OF OUTSOURCING OF INFORMATION TECHNOLOGIES

Abstract. *A study of methodological approaches to the economic justification of IT outsourcing services. Budget and project approaches are analyzed and their advantages and disadvantages are identified. It is determined that the most effective ratio when using own and borrowed (outsourced) information technologies can be provided by the criterion of minimizing the total costs, which include the cost of using IT technologies, if they are outsourced.*

Key words: outsourcing, information services, economic efficiency, enterprises

Різноманітність методичних підходів до оцінки ефективності аутсорсингу свідчить про необхідність чіткого розуміння підприємствами конкретних завдань при залученні аутсорсингу, переваг та недоліків його впровадження та ризиків використання операцій аутсорсингу і розроблення регламентів ефективної взаємодії аутсорсера та аутсорсі з погляду збереження відповідного балансу їх комерційних інтересів та розподілу економічного ефекту у стратегічній перспективі співпраці [1-16].

Не дивлячись на в достатній мірі значну ефективність комерційного використання аутсорсингу, ця форма бізнесу є досить ризикованою в зв'язку з тим, що він кореспондується з значними змінами у організаційній схемі господарювання підприємств. [7, 9]. Тому доцільно визначити конкретні показники ефективності застосування аутсорсингу інформаційних технологій, які фахівці підприємства повинні розрахувати для її оцінки.

На наш погляд, при оцінці ефективності аутсорсингу інформаційних технологій підприємству слід бере до уваги і кількісні і якісні показники. Виходячи з цього, важливим є розрахунок потенційного економічного ефекту від впровадження аутсорсингу. У міжнародній практиці сформувалося декілька підходів до оцінки ефективності аутсорсингу Застосування кожного з методів залежить від наявних ресурсів на підприємстві.

Найбільш популярними є бюджетний та проектний підходи [2, 3]. Бюджетний підхід застосовується найчастіше для оцінки проектів з впровадження ІТ-технологій у компанію. За формою він є таблицею складеного ІТ-портфеля підприємства. У ньому містяться повні описи бізнес процесів підприємства, а також певні настанови з оптимізації коштів. Згідно з сучасною фінансовою теорією існує чотири способи підрахунку ефективності певного проекту для компанії: повернення інвестицій, термін окупності, чистий прибуток проекту, внутрішня рентабельність.

Для розрахунку чистої теперішньої вартості (*NPV*) або внутрішньої рентабельності потрібно вести облік багатьох параметрів (вартість капіталу, податковий ефект, залишкова вартість), які часто складно отримати на підприємстві.

В самому загальному випадку рекомендуємо для використання загальновідому формулу розрахунку економічної ефективності [6, 11].

$$E_{аут} = (\sum B_{вр}) / (\sum B_{аут}), \quad (1)$$

де $E_{аут}$ - ефективність аутсорсингу; $E_{вр}$ - сума витрат на виконання функцій інформаційних

технологій за допомогою внутрішніх ресурсів; $B_{аут}$ - сума витрат на виконання функцій інформаційних технологій за допомогою аутсорсингу.

Якщо ефективність аутсорсингу $E_{аут} > 1$, то економічний ефект позитивний, його варто впроваджувати. Якщо ефективність $E_{аут} < 1$, то ефект негативний, а отже, віддавати частину функцій на аутсорсинг є економічно не виправдано. Даний підхід до оцінки ефективності є базовим, допомагає тим самим на логічному рівні визначити ефект від впровадження. За необхідністю можна провести подальші детальні розрахунки *NPV*, внутрішньої норми доходності (*ROI*) та ін.

Таким чином, від впровадження аутсорсингу очікується економія ресурсів, відповідне зменшення витрат та, що, на нашу думку, є найбільш важливим, підвищення рівня якості інформаційного забезпечення підприємства. Для економічного оцінювання і отримання більш обґрунтованих оцінок аутсорсингових послуг необхідно використовувати інформацію, яка відтворює досвід практичного використання рекомендованого методу дослідження ефективності на протязі певного періоду часу. Перед тим, як провести впровадження інформаційного аутсорсингу на промисловому підприємстві топ-менеджменту слід здійснити ретельний аналіз економічної ефективності та оцінку ризиків. Для спрощення цих процедур можна залучити до співпраці незалежних консультантів з аутсорсингу бізнес-процесів. Застосування практичного досвіду управління аутсорсингом підвищить ймовірність його успішної реалізації і, як наслідок, виведе підприємство на новий рівень конкурентоспроможності в умовах глобальної економіки. Отже, впровадження аутсорсингу інформаційних технологій є складним та комплексним процесом, для успішного виконання якого необхідно проводити ретельний аналіз ризиків, оцінку економічної ефективності, контроль та правильно вибрати методику його реалізації.

Необхідно зазначити, що розвиток управлінських та інформаційних технологій останніми десятиріччями привів до появи усе більш масштабних і дорогих корпоративних інформаційних систем, що вимагають особливих підходів до оцінки їх продуктивності та ефективності. Багато авторів, до яких відносять Р. Дж. Клеппер, Б. Квеку-Муата та ін. [5, 7], підвищення ефективності інформаційних систем пов'язують саме з комерційним використанням ІТ-аутсорсингу. Активний розвиток інформаційних технологій на підприємствах та в організаціях, поява в їх діяльності інноваційних технологій у сфері використання інформаційно-комунікаційних послуг нагально потребують подальшого удосконалення та розвитку нових методів прийняття управлінських рішень щодо економічного обґрунтування передачі деяких інформаційно-технологічних сервісів підприємства на аутсорсинг та вибору постачальників такого роду сервісів із за меж підприємства.

ІТ-аутсорсинг як система надання інформаційно-технологічних послуг організаціям іншими фірмами показує значний розвиток за останні десятиріччя, особливо надання можливості використовувати програмні додатки на умовах оренди (APS, Application Service Providing). Зростання ролі інформаційних систем, з одного боку, та збільшення витрат на них – з іншого, потребують розроблення нових підходів до підвищення їх ефективності. Розглядаючи варіанти ІТ-аутсорсингу стосовно використання складних інформаційних систем, неможливо обійти такі їх різновиди, як хмарні технології. У сучасному розумінні вони являють собою засоби обробки даних через Інтернет. Серед них, як правило, розрізняють: надання послуг використання програмного забезпечення (Software-as-aService, Saas), надання можливості використання програмно-технічної платформи (Platform-as-a-Service, PaaS), надання послуг використання інфраструктури, що реалізується зазвичай як оренда віртуальних серверів (Infrastructure-as-a-Servise, IaaS) [5].

Також активно розвивається останніми роками хмарні сервіси, які дозволяють використовувати на умовах оренди корпоративні додатки. При цьому ефект досягається як за рахунок економії матеріальних витрат на утримання власних серверів, ліцензування програмних додатків, заробітної плати ІТ-персоналу, так і за рахунок переваг, що виникають при більшій мобільності корпоративних додатків, а також більш високого ступеня інтегрованості їх у системи електронної комерції. Незважаючи на привабливість такої моделі, пов'язаної з очевидними вигодами для підприємства, існує безліч негараздів: ризики забезпечення безпеки інформації, ймовірна повної або часткової втрата швидкості отримання певної комерційної інформації та ін.

Актуальним є розроблення моделей та методів, що дозволять обирати найбільш ефективне співвідношення при використанні власних та запозичених (аутсорсингових) інформаційних сервісів за критерієм мінімізації загальних витрат, які містять витрати на використання (оплата витрат на виконання сервісів та витрати на організацію співробітництва з постачальниками (аутсорсинг) цих інформаційних сервісів, якщо їх винести на аутсорсинг. Вказані витрати включають в себе трансакційні витрати на організацію та забезпечення угод аутсорсингу ІТ-технологій, контроль рівня якості надання ІТ-послуг та подолання опортунізму як усередині так і зовні організації. Сукупна вартість володіння інформаційною системою підприємства під час упровадженні ІТ-аутсорсингу може бути виражена наступним чином:

$$TCOIS+OS = TCOIN + COS + COR\ , \qquad (2)$$

де: *TCOIS+OS* – сукупна вартість володіння інформаційною системою при передачі деяких функцій на аутсорсинг; TCOIN – сукупна вартість володіння власними інформаційними ресурсами; COS – вартість аутсорсингу сервісів; COR – додаткові трансакційні витрати, що виникають під час організації аутсорсингу інформаційних послуг.

Методика вибору сервісів для передачі на аутсорсинг, на нашу думку, супроводжується виконанням системної процедури багатокритеріального економічного оцінювання з метою вибору постачальника (аутсорсера) інформаційних послуг, які повинні враховувати не тільки критерії інформаційних витрат, але і забезпечувати відповідну якість інформаційних послуг, яка забезпечується гнучкістю інформаційних сервісів, підтримкою аутсорсера, легкістю необхідних комунікацій з обраним постачальником ІТ-послуг, сумісність інформаційних технологій та інші важливі критерії, що можуть бути оціненими експертами до початку процесу співробітництва [4, 16].

Таким чином, використання моделі обґрунтування рішень щодо переведення окремих функцій інформаційної служби на аутсорсинг у комплексі з моделлю вибору постачальника аутсорсингових послуг дозволить застосовувати новітні технологічні рішення в розвитку інформаційної системи та підвищувати її загальну та інституціональну ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ»(екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
2. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Дослідження методів визначення ефективності ІТ-аутсорсингу. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки*) : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2021. № 2. С. 73-83.
3. Назаренко С.М., Перерва П.Г. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ІТ-аутсорсингу. *Маркетинг і цифрові технології.* 2021. Т.5, №3. С. 18-29.
4. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А., Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия // *Вестник НТУ "ХПИ" : сб. науч. тр.* Харьков: НТУ "ХПИ", 2009. №36-1. С. 12-22.
5. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobielieva, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 2 (10), ч. 2. С. 144-149. doi.org/10.25140/2410-9576-2017-2-2(10)-144-149
6. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobielieva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // *Problems and Perspectives in Management.* 2021. Vol. 19, Iss. 1. P. 24-38. doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.03
7. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
8. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч.посібник для інж.-техн.вузів.- Харків : «Основа», 1993.- 288с.
9. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
10. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.
11. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // *Вісник НТУ "ХПІ".* Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.
12. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
13. Перерва П.Г., Глізнуца М.Ю. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. - 2015. - № 4. - С. 11-19.
14. Pererva P.G., Kocziszky G., Somosi Veres M., Kobielieva T.A. Compliance program: [tutorial].– Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prynt», 2019.– 689 p.
15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998.- 267с.
16. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

Перерва Петро Григорович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: pgpererva@gmail.com

Назаренко Станіслав Миколайович, аспірант кафедри економіки бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», e-mail: stasnazarenko46@gmail.com.

Pererva Petro Hryhorovych, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Business Economics, National Technical

Nazarenko Stanislav Mykolayovych, graduate student of the Department of Business Economics, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: stasnazarenko46@gmail.com.

УДК 336:004.896(07)

С. О. Пиріг

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Луцький національний технічний університет

Анотація. *Досліджено роль фінансових технологій у розвитку безготівкової економіки України та здійснено оцінку платіжної інфраструктури безготівкових розрахунків та розвиток фінтех-компаній.*

Ключові слова: фінансові технології; фінтех-компанії; інформаційні технології; безготівкова економіка; безготівкові розрахунки; інноваційні проекти.

GROWING THE ROLE OF FINANCIAL TECHNOLOGIES IN THE CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF THE CASHLESS ECONOMY OF UKRAINE

Abstract: *The influence of financial technologies in the development of the non-cash economy of Ukraine has been studied and the payment infrastructure of non-cash payments and the development of fintech companies have been assessed.*

Keywords: financial technologies; fintech companies; Information Technology; cashless economy; non-cash payments; innovative projects.

Зростання безготівкових розрахунків, які є складовою частиною цифрової економіки України залежить від кожної людини, від її активної участі в процесах розвитку фінансових технологій (фінтех, fintech), що глибоко проникають у всі сфери фінансової діяльності, демонструючи прості, безпечні та зручні нові фінансові сервіси та інструменти, що не тільки покращують якість життя сучасного суспільства, але й забезпечують прозорість економіки. Фінансові технології є найперспективнішою сферою економіки України, яка сьогодні за динамікою йде попереду багатьох країн Заходу та Азії. Інноваційні проекти українських фінтех-компаній використовують у всьому світі що є додатковим наповненням державного бюджету та підвищення фінансової інклюзії (однаковій можливості доступу та використанні фінансових послуг) українців.

Економічні та політичні кризи спричинили закриття багатьох працюючих банків в Україні, де у 2008 році функціонувало 175 банків, а на 01.01.2021 року залишилось 74, що зменшило доступ населення до банківських послуг але дало поштовх до розвитку фінтеху, а саме впровадження державних ініціатив щодо електронного підпису та універсальних цифрових ідентифікаторів таких, як Bank ID, що дозволяє отримати безпечний і зручний он-лайн доступ до фінансових та державних послуг та Mobile ID – технології он-лайн ідентифікації, автентифікації та електронного підпису фізичних осіб а також перехід на електронний документообіг.

Протягом останніх років фінансові технології є актуальною темою не тільки в Україні але й у всьому світі. Фінтех – це сфера, до якої входять компанії, що використовують усі можливості інформаційних технологій і прагнуть до інновацій на ринку фінансових послуг. Збільшення інноваційних сервісів відбуваються завдяки проектам, що розробляються спільно фінтех-компаніями з банками. І це не дивно, так як саме засновниками фінтех-компаній є спеціалісти з фінансів, які мали досвід роботи у банках (47%) та спеціалісти з IT-сфери (41%). Така співпраця надає можливість банкам уникнути інвестиційних витрат та мінімізувати ризики невдач впровадження проекту, а також реалізовувати ефективні інноваційні проекти не тільки в платіжній сфері, а й в автоматизації бізнес процесів, кібербезпеці, систем штучного інтелекту та інших. Тому, можемо говорити, що фінтех-компанії поєднують інноваційні технології та бізнес-моделі для трансформації послуг, які покращують функціональні можливості та стають мобільніші у використанні. Спільні проекти з фінтех-компаніями мають майже усі банки, і лише ПриватБанк маючи власну потужну IT-команду розробляє беззаперечні інноваційні продукти, які підтримуються користувачами і завдяки яким банк є найпрогресивнішим у фінтех напрямі в Україні.

За даними каталогу UAFIC 2020 український ринок фінтеху на початок 2021 року складав 150 компаній – 30 з них є не публічними і з яких більша частина є провайдерами платіжних сервісів [1, 2]. Перша фінтех-компанія Unity Bars була створена у 1991 році, у 1993 році друга – Lime Sistems, третя –

ProFix у 1996 році. У 2002 році була створена Portmone.com (електронна платіжна система), яка сьогодні є лідером на ринку електронних платежів в Україні, у 2007 році EasyPay.ua (найбільший небанківський оператор платіжних та фінансових сервісів в Україні, якому належить інтегрована платіжна мережа, що дозволяє здійснювати платежі of-line і on-line та через мобільні додатки), у 2009 році – iPay.ua (сервіс online платежів, який у 2019 році був визнаним найкращим партнером Mastercard серед провайдерів платіжних послуг в Україні). Протягом 1991-2015 років було створено 55 фінтех-компаній, а за останні п'ять років – 95, що говорить про стрімкий розвиток фінансових технологій на фінансовому ринку України. Більшість з них обслуговують бізнес малих, середніх та великих компаній і лише на сегмент фізичних осіб працює 20%. У Києві зосереджено 82% фінтех компаній, але у таких містах України як Дніпро, Харків, Львів та Одеса є великі перспективи щодо розвитку та збільшення фінтех-компаній (рис. 1).

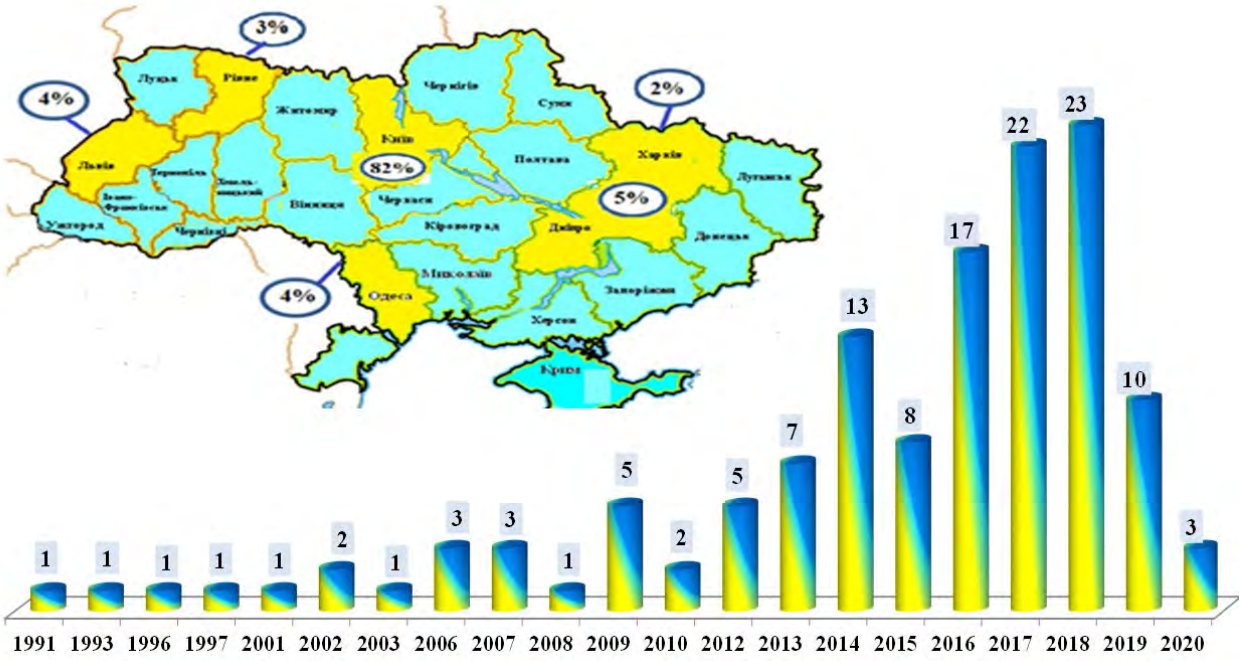

Рис. 1. Динаміка кількості фінтех-компаній за роком заснування та їх розташування
Джерело: побудовано автором за даними [1, 2]

На міжнародних ринках (Європи – 27,9%, США – 17,2%, пострадянських та інших – 12,3%) працює 43% фінтех компаній, а на українському ринку 79,5%, але у перспективі вони усі прагнуть вийти на міжнародні ринки. За рівнем розвитку безконтактних платежів Україна займає 4 місце в світі, і входить до першої п'ятірки країн за NFC-платежами, де сьогодні вже більше 20 банків пропонують NFC-сервіси. Завдяки фінтеху поширюються фінансові послуги і продукти у нові сфери та більше залучається людей, які проживають у віддалених районах з доступним Інтернетом, що є основним чинником розвитку фінтех-компаній. Саме розвинена технологічна інфраструктура (доступ до Інтернет, покриття мобільним зв'язком) дає змогу залучити населення до он-лайн послуг фінтех-компаній. Пандемія Covid-19 прискорила розвиток технологій та попит на он-лайн послуги, змінила організацію робочого часу, навчання і дозвілля і тим самим привела до стрімкого зростання користувачів Інтернет.

І такі результати ми маємо завдяки розширенню інформаційно-комунікаційних технологій, де з липня 2020 року жителі більше 9,1 тис. населених пунктів (5,4 млн українців) отримали покриття 4G, а вперше отримали доступ до мобільного Інтернету – 1,7 млн українців. З жовтня 2020 року по січень 2021 року, кількість 5G смартфонів зросла з 31 тисячі до 194 тисяч одиниць, а 4G смартфонів з 30 млн до 39,9 млн штук, а також зростанню мережі платіжної інфраструктури та інноваційних способів оплати за товари та послуги, де спостерігається значне зростання безготівкових розрахунків. На рисунку 2 представлена динаміка кількості платіжних пристроїв, що становить на 01.01.2021 року – 386 тис. шт. торговельних POS-терміналів що більше на 10% від попереднього 2019 року та кількість суб'єктів господарювання, які приймають платіжні картки до оплати на кінець 2020 року зросла на

36% від 2019 року і становлять 327 тис. шт.

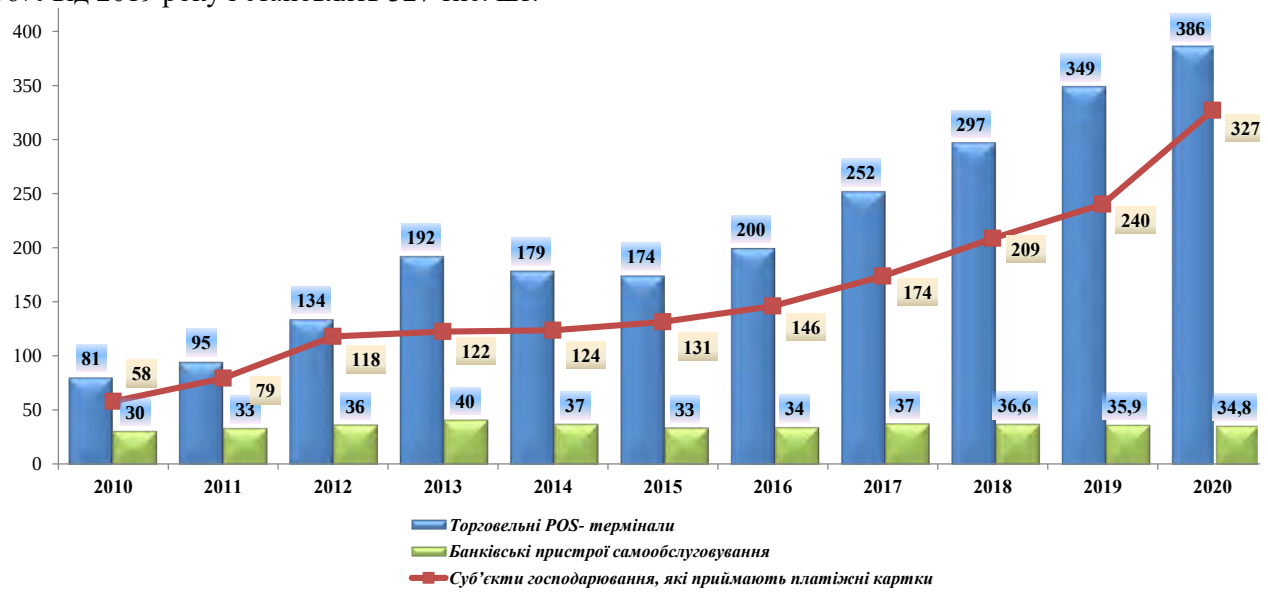

Рис. 2. Динаміка кількості платіжних пристроїв, тис. шт.
Джерело: побудовано автором за даними [3,4]

Можемо стверджувати, що динамічному розвитку безготівкової економіки сприяють інноваційні проекти фінтех компаній, приріст яких спостерігається саме у сфері платіжних сервісів і платформ грошових переказів та кредитування великого, середнього і малого бізнесу. І те що ініціатором та активним учасником розвитку фінтех в Україні є Національний банк України підтверджує «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [5], яка затверджена у 2020 році, і буде сприяти зростанню безготівкової економіки та фінансовому сектору в цілому, завдяки підвищенню рівня фінансової інклюзії та фінансової грамотності населення, впроваджень он-лайн сервісів та кіберстійкості банківських установ. Лише в межах чинного законодавства, прийнятих стратегій та підтримки інноваційних ініціатив з боку держави, дозволить населенню України приєднатися до розвитку ефективної безготівкової економіки та побудови цифрової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Каталог фінтех-компаній України 2020. URL: https://drive.google.com/file/d/1YxWMuhyGfxUIS8j7JOFRacM_VU41sw04/view (дата звернення: 10.02.2022)
2. Каталог фінтех-компаній України 2019. URL:http://drive.fintechua.org/FintechCatalog19Ukr.pdf? (дата звернення: 10.02.2022)
3. Платіжна інфраструктура. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-i-kvartal-2021-roku (дата звернення: 02.02.2022)
4. Загальні показники розвитку ринку платіжних карток в Україні. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219 (дата звернення: 02.05.2021).
5. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 (дата звернення: 09.02.2022)
6. Фінтех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог. URL: https://cutt.ly/cPtxuMj (дата звернення: 10.02.2022)

Пиріг Світлана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: sopir@ukr.net

Pyrih Svitlana Oleksandrivna – candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: sopir@ukr.net

УДК 657.8

Т. С. Пісоченко[1]
А.С. Пятачук[1]

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БУХГАЛТЕРІЇ

[1]Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: *У статті наведено переваги впровадження технологій автоматизації обліку за допомогою штучного інтелекту та роботизованої автоматизація.*

Ключові слова: штучний інтелект; роботизована автоматизація; економічна вигода; економічні витрати; фінансова звітність; оптимізація закупівель.

ECONOMIC ASPECTS OF THE INTRODUCTION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ACCOUNTING

Abstract: *In article presents the advantages of implementing accounting automation technologies using artificial intelligence and robotic automation.*

Keywords: Artificial Intelligence; robotic automation; economic benefit; economic costs; Financial Statements; procurement optimization.

В XXI столітті в бухгалтерії все більшу актуальність набувають технології автоматизації обліку, такі як роботизована автоматизація (RPA – Robotic Process Automation) та штучний інтелект (AI – Intelligent Automation). Впровадження бухгалтерських технологій в діяльність економічних суб’єктів робиться не просто так. Вони мають принести певну економічну вигоду або зменшити економічні витрати, підвищити конкурентоздатність суб’єкта господарювання, порівняно з іншими фірмами (підвищення якості обліку, зменшення поточних витрат на облік, покращення умов праці бухгалтерів тощо).

RPA-рішення імітують роботу бухгалтера з інтерфейсом програми із закладеного алгоритму. Робот створює та проводить рахунок-фактуру на основі накладної. Збоку це виглядає так: курсор бігає екраном, заповнює документ, натискає кнопки. Повна ілюзія роботи бухгалтера тільки бухгалтер – відсутній. Такий варіант зазвичай використовується для роботи в старих бухгалтерських програмах, що не мають API – інтерфейсу програми, за допомогою якого програма взаємодіє з іншими програмами. Найсучасніші бухгалтерські системи вміють безпосередньо взаємодіяти з роботами. Вони легко створюють готові документи та звіти без використання графічного інтерфейсу. Впровадження RPA починається з формалізації та опису бухгалтерських бізнес-процесів. RPA-рішення не вміють аналізувати інформацію та приймати рішення.

Технології штучного інтелекту (ІА) – це не автономний самостійний розум, як людський, швидше його доповнення. ІА-рішення засновані на методах машинного навчання, комп'ютерному зорі та аналізі великих даних. Вони навчаються, накопичуючи досвід, але не вміють думати. Штучний інтелект, на сьогодні, чудово справляється із завданнями класифікації та прогнозування, але більшого він поки що не вміє. У бухгалтерському обліку найбільш динамічно розвиваються два ІА-рішення: оптичне розпізнавання символів та машинне навчання. ІА-рішення здатні керувати роботизованими процесами за допомогою RPA.

Основні переваги для підприємств, які впроваджують технології автоматизації обліку, від повної, комплексної автоматизації та інших адміністративних процесів за допомогою штучного інтелекту та роботизованої автоматизація є наступними:

1) Прозора фінансова звітність.

Тобто, використання однієї системи всіма відділами та філіями підприємства, дозволяє забезпечувати максимально прозору звітність, що задовольнить потреби як внутрішніх, так і зовнішніх споживачів, значно зменшить можливості для зловживань керівників на місцях.

2) Єдиний доступ до інформації.

Автоматично забезпечується єдиний доступ до інформації про облік, плани та активи кожному працівнику, якому наданий дозвіл на отримання цієї інформації.

3) Оптимізація закупівель та зменшення складських запасів.

У цьому випадку, чітка система планування дозволяє заздалегідь прораховувати найбільш

ймовірний рівень попиту, на певному проміжку часу, та визначити оптимальний норматив запасів, що дає можливості для економії та пропозиції споживача.

4) Стандартизація виробництва з метою його прискорення.

Перевагою є створення чіткого алгоритму, що дає можливість знизити терміни виробництва робіт.

5) Зменшення трудомісткості.

Велика частка документообігу бухгалтерських проведень (особливо паперового) буде цифровізована та автоматизована, що дозволить переорієнтувати бухгалтерів на більш пріоритетні завдання при одночасному підвищенні ефективності обліку.

6) Більш детальний, автоматизований та незалежний від людини облік, завдяки якому управлінські рішення та облікова систему буде засновуватись на чітких критеріях, без зайвого втручання людини (хоча необхідні втручання можуть бути здійснені і інформація про таке втручання буде доступна всім працівникам, які матимуть відповідні дозволи).

7) Більша прозорість для третіх сторін та державного регулювання.

Це допоможе зменшити обсяги порушення законодавства та інших зловживань [1].

При дослідженні перспектив впровадження нових технологій у бухгалтерію треба розуміти, що керівництво може очікувати наступні зміни та позитивні покращення та використовувати їх як показники при оцінці альтернатив, а саме:

1) вартість та доступність програми – чим дешевше та простіше впровадження програми та її підтримка, тим більший економічний стимул її обрати;

2) потенційна економія поточних витрат за допомогою модернізації бухгалтерії – допоможе уникнути багатьох витрат, пов'язаних із помилками та відхиленнями, а також витрат, пов'язаних із великим штатом бухгалтерії тощо;

3) потенційні економічні вигоди від впровадження програми – бухгалтери зможуть зосередитись на більш складних задачах або бути пере направлені у інші сфери діяльності, що надасть підприємству можливості охопити більше видів діяльності та засобів підвищення ефективності фірми, більш детально вирішувати складні задачі;

4) норма та період окупності програми – тобто, це співвідношення вигод та витрат від впровадження програми та період за який програма окупить себе [2].

Також слід зазначити, що чим більше підприємство, тим більша потреба в автоматизації обліку та управлінні. Поєднання облікових та управлінських систем окремих відділів та філій в єдиний комплекс, дозволить вирішити питання більш ефективно, так як саме в таких підприємствах зазвичай створюється великий адміністративний апарат, який можна скоротити та зробити більш гнучким.

Отже, нами були розглянуті критерії, за якими можна оцінити необхідність та актуальність впровадження новітніх технологій в бухгалтерію підприємства і було визначено цілі його впровадження. Роботизована автоматизація дозволить бухгалтеру сконцентруватися на завданнях, у яких потрібно застосовувати професійне судження, аналізувати та інтерпретувати дані. А розвиток штучного інтелекту буде драйвером перетворення бухгалтера з виконавця бухгалтерської роботи на архітектора облікових систем та вчителем роботизованих помічників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Плекан М. В., Гайдучок Т. С., Головчак Г.В. Переваги та недоліки програм автоматизації бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 3. С. 10-15.

2. Скрипник С. В., Франчук І. Б., Шепель І. В. Особливості автоматизації обліку підприємств у сучасних умовах. *Економіка та держава.* 2020. № 2. С. 39-45.

Пісоченко Тетяна Сергіївна, кандидат економічних наук, асистент кафедри інформаційних систем і технологій, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: pisochenko@mnau.edu.ua

Пятачук Андрій Сергійович, студент обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: gznfxer36@gmail.com

Pisochenko Tetyana S. – candidate of economic Sciences, Assistant of the Department of Information Systems and Technologies, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: pisochenko@mnau.edu.ua

Pyatchuk Andriy S. – student of the Faculty of Accounting and Finance, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, e-mail: gznfxer36@gmail.com

УДК 335.7

Л. О. Плахотнікова

СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК: ЦИФРОВА ВАЛЮТА

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Анотація. *У статті викладено основні теоретичні та науково-прикладних положення щодо функціонування цифрової валюти в умовах розвитку сучасного фінансового ринку, який продукує безліч нових фінансових технологій, які використовують учасники фінансового ринку.*

Ключові слова: *цифрова економіка, фінансовий ринок, фінансові технології, цифрова валюта, криптовалюта.*

MODERN FINANCIAL MARKET: DIGITAL CURRENCY

Abstract: *The article outlines the main theoretical and scientific and applied provisions for the functioning of digital currency in the development of the modern financial market, which produces many new financial technologies used by financial market participants.*

Keywords: *digital economy, financial market, financial technologies, digital currency, cryptocurrency.*

Сучасний соціально-економічний розвиток характеризується активним впровадженням і використанням цифрових технологій, як в повсякденному житті, так і веденні бізнесу. В цифрові технології спрямовуються потужні інвестиції та людські і фінансові ресурси. Для забезпечення сучасних перетворень, економіка країни потребує функціонування такого фінансового ринку, який би був інтегрований в глобальну цифрову економіку, що створює нові продукти і потреби, прискорює процеси обігу інформації, грошей, послуг, продуктів тощо.

Сучасний фінансовий ринок налічує безліч фінансових технологій, які використовують учасники фінансового ринку і готові впроваджувати інноваційні рішення. Визначальними факторами формування фінансових технологій стали: 1) розвиток і використання мобільного інтернету та мобільного звязку, оскільки через телефон здійснюються платежі та перекази, отримується фінансова інформація, проходить широкий спектром мобільних фінансових послуг; 2) створення платіжних терміналів, безконтактних та мобільних платежів, QR-платежів, електронних та цифрових гаманців, криптовалюти; 3) розвиток нових фінансових провайдерів електронних грошей, таких як M-Pesa у Кенії, WeChat Pay та Alipay у Китаї, дали доступ мільйонам людей до фінансового сектору та різних способів платежів фінансових послуг; 4) кредитування через посередницькі цифрові платформи, які поєднують кредиторів із позичальниками, з використанням власних коштів таких платформ або ж прямим кредитуванням між учасниками. У цій широкій категорії представлені платформи прямого кредитування в форматі P2P та онлайн балансове кредитування [2].

Однією із новітніх технологій сучасного фінансового ринку є створення і використання цифрових валют. Цифрові валюти - одне із видів віртуальних активів, який є цифровим вираженням цінності. Споживча вартість цифрової валюти полягає в тому, що вони можуть бути використані як засіб платежу, незалежно від визнання цього факту державою або міжнародним співтовариством. Цифрові валюти відрізняються від безготівкових коштів, які є кредитними зобов'язаннями організації, що відображаються у записах на банківських рахунках, вкладах, а також від готівкових коштів, що є емітованими грошовими знаками – емісія в даний час здійснюється, як правило, центральним банком.

Подібність цифрової валюти та безготівкових коштів полягає у нематеріальній формі існування, проте принципово відрізняється інформаційне середовище, в якому формуються та використовуються цифрові валюти. Слід також зазначити, що безготівкові кошти офіційно визнаються засобом платежу, у той час, як цифрова валюта може визнаватись, або не визнаватись в залежності від конкретної держави. Цифрові валюти можуть бути: централізованими, децентралізованими, конвертованими, неконвертованими, приватними, емісійними. Основні характеристики цифрових валют, які знаходяться в обігу на ринку криптовалют наведені в таблиці 1.

Феномен криптовалют багато в чому пов'язаний з успіхом біткоїну, який з’явився у 2009 році і з придбанням біткоїном цінності оволодів якістю виступати як універсальна мінова вартість. Прибічники криптовалют стверджують про зниження витрат і підвищення рівня довіри в різних бізнес-

процесах, які засновані на блокчейні і здійснюються за участю криптовалют.

Таблиця 1

Основні характеристики криптовалют

Назва криптовалюти	Характеристика
Ethereum	демонструє стабільний розвиток з моменту її створення. З переваг для користувачів це можливість самостійного генерування блокчейн-додатки для проведення фінансових операцій, а також відсутність посередницьких компаній, що зменшує небезпеку крадіжки вкладеної суми грошей. Користувачі Ethereum також мають можливість створення казино, букмекерських контор. У майбутньому, за прогнозами експертів, криптовалюту чекає зростання.
Bitcoin	одна з найліквідніших криптовалют. Інвестори під час вкладання коштів отримали понад 120% річних. Особливо це стосується тривалих вкладень від 5 років. Інвестувати в Bitcoin легко через спеціальний гаманець, який дає вихід на один із майданчиків, що торгують біткоінами.
Monero	має головну перевагу перед іншими криптовалютами за анонімність користувачів та проведених транзакцій. Є й негативні сторони: валюта дуже популярна на чорному ринку, тому що переказ коштів не може бути відстежений правоохоронними органами та іншими особами
Factom	в основі має блокчейн, чим забезпечується збереження даних
Counterparty	фінансова платформа, яка використовує технології блокчейну, має криптовалюту XCP. Транзакції проводяться за спеціальними біткоінними адресами
Siacoin	повністю анонімна платформа із зручним інтерфейсом
Lisk	потенційний конкурент Ethereum, що має перспективи зростання
Ripple	ідеальна криптовалюта для венчурних операцій, оскільки комісію за проведення платежів скорочено
Steem	система платежів за виконану послугу
Zcash	є абсолютно новим майданчиком з високим рівнем анонімності та хорошими котируваннями

Теоретично це означає, що нам більше не потрібні банки та інші фінансові посередники, щоби гарантувати необхідний рівень довіри між учасниками угоди. Обліковий регістр, сформований у розподіленій мережі, у більшості видів криптовалют зветься блокчейн і служить заміною колишньому посереднику. Він не менш ефективно повідомляє нам, чи достатньо надійний передбачуваний партнер транзакції. За рахунок виключення посередників разом з їх комісійними криптовалютами дозволяє скоротити витрати на ведення бізнесу, а також запобігає корупції, що існувала в посередницьких структурах і політиків, залучених в орбіту їх діяльності [3].

Іншими словами, консенсус навколо біткоіна склався навколо ідеї заперечення банків і, якщо глибше, офіційної грошової системи та держи, що стоїть за нею.

Слід зазначити, що з самого початку свого існування біткоїн став використовуватися в операціях, які вимагав тіньовий ринок - ринок наркотиків, торгівлі зброєю, іншими забороненими або обмеженими товарами.

Криптовалюти, набули неймовірної популярності не тільки в легальній сфері, а й у високоінтелектуальному злочинному середовищі, пов'язаному з відмиванням тіньових доходів. У будь-якому випадку споживча цінність була оцінена і дозволила інвестувати у різні види криптовалют значні кошти, у тому числі, не виключаємо і легалізації криптовалют поряд з іншими грошовими засобами, емітованими державою чи спільнотою держав.

Проте, властивості біткоїну змусили багато держав поставитися до цієї «валюти» з певною недовірою, що виявлялося у прямих заборонах чи обмеженнях. Так, за даними такого аналітичного центру, як Бібліотека Конгресу США, нині 9 країн світу повністю забороняють і близько 17 країн світу

істотно обмежують використання криптовалюти.

Прихильники впровадження криптовалюти, як легального платіжного засобу розглядають її як цінність, яка виступає глобальним, наднаціональним, надурядовим платіжним засібом. Причому вони поєднують анонімність готівки зі швидкістю здійснення операцій, яка властива безготівковим коштам.

Криптовалюта функціонує як знак, символ платіжної системи, яка є паралельною офіційною та конкурує з нею, але у цій якості вона впливає на фінансову стійкість у державі. Очевидно, що випуск та обігу цифрової валюти вимагатиме не тільки створення спеціальної системи, в якій вона буде в обігу, а й її, як об'єкта цивільного права. Оскільки криптовалюта є найбільш використовуваним видом цифрової валюти, виникає необхідність її легалізаціі

Таким чином, вибір методу правового регулювання обігу цифрових валют - це питання правової політики, що формується як результат балансу між різними інтересами та уявленнями про шляхи суспільного розвитку і відповідно до вимог законодавства країни. Вважаємо цілком обґрунтованими заходи спрямовані на створення платіжних систем, що відповідають споживчим властивостям криптовалют - дешевих та доступних для споживача, відповідно моделі цифрової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Джусов О.А. Альпаков С.С. Цифрова економіка: структурні зрушення на міжнародному ринку капіталу. *Researchgate:* веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/322644079

2. Борисюк О.В., Доцюк Т.М., Нові вектори розвитку фінансового ринку України в умовах цифрової економіки. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Гроші, фінанси та кредит,* Луцьк, 2019. № 2. С.95-101.

3. Vigna P., Casey M., The everything blockchain, *The Age of Cryptocurrency - How Bitcoin and Digital Money Are Challenging the Global Economic Order.* New York, NY: St. Martin's Press. 2015. P. 219-245.

Плахотнікова Лариса Олександрівна **–** к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Національна академія статистики, обліку та аудиту, Київ, e-mail: lara212010@meta.ua, ORCID: https //orcid.org/0000-0002-9965-878X

Plakhotnikova Larisa **–** PhD in Economics, Associate Professor of Department for Economics and Management of Foreign Economic Activities, National Academy of Statistics, Accounting and Audit, Kiev, e-mail: lara212010@meta.ua, ORCID: https //orcid.org/0000-0002-9965-878X

УДК 004.9:330.341.1-044.922]:330(477)

А.С.Полторак[1],
Т.Є.Льоткіна[1],
В.М.Симоненко[1]

АНАЛІЗ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

[1]Миколаївський національний аграрний університет

Анотація. *Проаналізовано стан та тенденції цифрової трансформації в системі управління територіальними громадами Миколаївської області, досліджено особливості функціонування сайтів територіальних громад Миколаївської області, проаналізовано можливості прямого контакту між громадянами та представниками влади територіальної громади через цифрові рішення.*

Ключові слова: цифрова трансформація, цифровізація, діджиталізація, територіальна громада, менеджмент, публічне управління.

ANALYSIS OF DIGITAL TRANSFORMATION IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF TERRITORIAL SOCIETIES IN THE MYKOLAEV REGION

Abstract. *The state and trends of digital transformation in the management system of the territorial communities of the Nikolaev region are analyzed, the features of the functioning of the sites of the territorial communities of the Nikolaev region are investigated, the possibilities of direct contact between citizens and government officials through digital solutions are analyzed.*

Keywords: digital transformation, digitalization, territorial community, management, public administration.

На даний момент у склад Миколаївської обласної ради входить 52 територіальні громади, які формують 4 райони: Баштанський, Вознесенський, Первомайський та Миколаївський. 19 жовтня 2021 року Міністерство цифрової трансформації України та U-LEAD з Європою підписали меморандум про взаєморозуміння, який передбачає реалізацію ініціатив та пропозицій з підвищення потенціалів цифровізації на місцевому рівні шляхом проведення спільної дослідницької діяльності з питань потреби територіальних громад у цифровій трансформації, а також за допомогою спільного проведення різноманітних тренінгів і онлайн-курсів для представників територіальних громад і громадян на порталі Дія.Цифрова освіта. Разом з тим, Мінцифри і U-LEAD планують поширювати впровадження інформаційних технологій, інструментів та платформ на території українських територіальних громад, які дають змогу залучати громадян та сприяють відкритості їхньої діяльності на муніципальному рівні.

Так, українські територіальні громади отримали можливість розроблювати стратегії місцевого розвитку за експертної підтримки від U-LEAD у 2022 році. Серед них є і громади Миколаївської області, зокрема Новоодеська міська територіальна громада, Кривоозерська селищна територіальна громада, Синюхинобрідська сільська територіальна громада, Чорноморська сільська територіальна громада, Снігурівська територіальна громада, Веселинівська територіальна громада та інші. Як свідчить Міністерство розвитку громад та територій, розроблення даних стратегій буде здійснюватися відповідно до «Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад», розроблених Мінрегіоном спільно з Проєктом SURGe «Супровід урядових реформ в Україні» [1].

Більшість офіційних сайтів територіальних громад Миколаївської області були створенні за розробкою сайту Vlada.ua. Цей сервіс запрошує до співпраці всіх голів новостворених територіальних громад щодо створення публічного веб-сайту на базі веб-платформи Gromada.org.ua та на окремому субдомені. Представники веб-сайту Vlada.ua стверджують, що вони пропонують для територіальних громад створення сторінки, повністю адаптованої щодо вимог закону «Про доступ людей з вадами зору та слуху» і такого, що відповідає Постанові Кабміну від 26.09.2013 р. № 730 (Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 і від 29.08.2002 р. № 1302) [2].

На офіційному веб-порталі територіальних громад завдяки вищезгаданому сервісу громадяни отримають можливість виступати з пропозиціями, заявами і скаргами до місцевих чиновників вашої громади через модуль «Електронні петиції» згідно Закону України «Про звернення громадян» щодо

електронного звернення та електронної петиції» від 2 липня 2015 року № 577-VIII. Крім того, офіційні веб-сайти територіальних громад є віртуальними представництвами органів самоврядування в Інтернет і повністю вирішують завдання відкритості інформації згідно закону України «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 13.01.2011 р. [3].

Можемо спостерігати, що сервісом Vlada.ua скористалися такі територіальні громади Миколаївської області: Березнегуватська, Шевченківська, Єланецька, Новобузька, Інгульська, Казанківська територіальні громади та інші.

Завдяки сервісу Vlada.ua територіальні громади можуть застосувати додаткові програмні модулі на своїх офіційних сайтах. Наприклад, на сторінці Березнегуватської територіальної громади створено модуль «Регуляторна політика», де користувачі можуть ознайомитися з проєктами регуляторних актів і відстежувати їхню результативність. На сторінках Інгульської і Єланецької громад користувачі має можливість створити власну петицію і подати її на розгляд до органів самоврядування територіальної громади. Новобузька і Шевченківська територіальної громади для зручності громадян створили модуль «Черга в садочок», де користувач має можливість дистанційно подати документи для прийняття своєї дитини до закладу дошкільної освіти, а також перевірити стан цієї заявки.

Значна кількість територіальних громад на своїх сторінках створила можливість прямого контакту між громадянами та представниками влади територіальної громади. Наприклад, Врадіївська, Березанська, Шевченківська територіальні громади дають можливість депутатам мати власний онлайн-кабінет посадової особи, а громадянам – надсилати в цей кабінет свої звернення до них. Таким чином, двостороння комунікація органів влади і громадян повністю задовольняється.

Значна кількість територіальних громад на своїх офіційних сторінках створила модуль документообігу. Наприклад, Березанська, Братська, Очаківська, Арбузинська, Очаківська та інші громади розміщують для публічного доступу у модулі «Документи» усю інформацію про рішення і розпорядження органів місцевого самоврядування, проєкти та інші публічні документи.

Також слід зауважити, що фактично кожна територіальна громада Миколаївської області має на своїй офіційній сторінці модуль «Новини», але жодна з них не дає можливості користувачу коментувати публікації.

Протягом останніх років за підтримки від U-LEAD було створено велику кількість ЦНАПів у територіальних громадах Миколаївської області. Перелік адміністративних послуг органів виконавчої влади, які надаються через ЦНАП, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 травня 2014 року № 523 «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг» [4].

Зокрема, на офіційних сайтах Первомайської, Веселинівської, Вознесенської, Баштанської та інших територіальних громад Миколаївської області подано інформацію про місцезнаходження, режим роботи і консультування громадян. Разом з тим, на сайтах громад є можливість звернутися із заявою та залишити звернення дистанційно, без фізичного відвідування Центрів з адміністративних послуг. Наприклад, на сайті Вознесенської територіальної громади детально описано порядок онлайн-звернень до ЦНАПу на прикладі реєстрації місця проживання громадянина. Для цього потрібно лише подати необхідні документи за онлайн-формою за посиланням, після чого створити попередній запис громадян на онлайн-прийом до міського голови на поточний тиждень шляхом заповнення Google форми. Таким чином, відвідати ЦНАП потрібно буде лише 1 раз – для остаточного отримання усіх необхідних документів.

Реєстр усіх Центрів з надання адмінпослуг зберігається у Порталі Дія. Для зручності користування на сайті створено Гід з державних послуг. Цей проєкт містить інформацію про всі наявні державні послуги і створений для зручності громадян. Більшість територіальних громад Миколаївської області (Очаківська, Первомайська, Снігурівська, Веселинівська, Вознесенська, Баштанська та інші) розміщують посилання на Гід з державних послуг на своїх офіційних сайтах. Це дозволяє громадянам краще орієнтуватися у цифровому просторі сторінок громад і швидко знаходити відповіді на питання з приводу державних послуг.

Слід докладніше розглянути такий інструмент, як Гід з державних послуг – це єдиний офіційно визнаний ресурс, якій містить інформацію про всі державні послуги в Україні, які надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Для зручності користувача перелік послуг на сторінці Гіду було сформовано за 17 категоріями залежно від сфери діяльності. Як свідчить Мінцифри, одними з найбільш популярних для перегляду категорій послуг є громадянство та міграція, соцзахист, діяльність бізнесу та громадських формувань, інтелектуальна діяльність, податки і фінанси.

Для територіальних громад на сторінці Гіду було зібрано перелік першочергових державних послуг, з якими необхідно ознайомитися представникам громади і громадянам. До таких належить, у першу чергу, порядок реєстрації і внесення змін до статуту територіальної громади [5], адже без цього

її існування неможливе за законом. Посилання містить у собі таку інформацію, як перелік необхідних документів для реєстрації та її порядок, строк та вартість надання послуги, підстави для відмови у наданні послуг і перелік органів, куди можна звернутися з оскарженням цього рішення. Разом з тим, Гід подає інформацію про дублікати свідоцтва про реєстрацію статуту та про його скасування.

Однією з найважливіших послуг на сайтах територіальних громад є звітність про публічні закупівлі. Так, на сайтах Шевченківської, Снігурівської, Березнегуватської, Кривоозерської та інших територіальних громад опубліковано перелік усіх публічних закупівель і тендерів, які були здійснені у звітному році. Більшість офіційних сторінок громад мають посилання на сайти Prozorro та Paywatch, які дозволяють громадянам відстежувати усі витрати і видатки з бюджету, які здійснювали представники тієї чи іншої територіальної громади.

Не менш корисною інформацією на сайтах територіальних громад є посилання на їхні офіційні сторінки у соціальних мережах. Це дозволяє громадянам слідкувати за новинами і досягненнями територіальної громади [6,7], а також висвітлювати свою думку з тих чи інших запланованих заходів. Так, на сайті Вознесенської і Костянтинівської територіальної громади є посилання на сторінки громади у таких соціальних мережах, як Facebook, Telegram, Instagram та інші. Шевченківська, Прибузька і Березнегуватська територіальні громади розмістили на офіційних сайтах QR-коди з посиланням на ботів, які надають загальну інформацію про територіальну громаду, останні новини і офіційні документи прямо у смартфоні користувача. Ольшанська і Новобузька територіальні громади розмістили посилання на офіційні сторінки громад у на відео-платформі Youtube, де публікуються останні новини і репортажі про заходи, які проводилися на території громад. Поширення інформації про територіальні громади у соціальних мережах дозволяє значно збільшити аудиторію зацікавлених осіб, залучити нових інвесторів і підвищити рейтинг громади серед інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 96 громад отримають підтримку від U-LEAD у розробці стратегій місцевого розвитку. 2021. URL: https://decentralization.gov.ua/news/14318.
2. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 і від 29.08.2002 р. № 1302 : Постанова Кабміну від 26.09.2013 р. № 730.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України № 2939-VI від 13.01.2011 р. Київ
4. Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 травня 2014 року № 523.
5. Korol I., Poltorak A. Financial risk management as a strategic direction for improving the level of economic security of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2018, 4(2018), 1. pp. 235-241. DOI: https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-235-241.
6. Полторак А. С. Фінансова безпеки держави в умовах глобалізації: теорія, методологія та практика : монографія. *Миколаїв : МНАУ, 2019. 463 с.*
7. Полторак А. С., Чечіна І.О., Льоткіна Т.Є. Напрями розвитку управління проєктною діяльністю в органах місцевого самоврядування. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського.* 2022. № 1(2022).

Полторак Анастасія Сергіївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та маркетингу, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, e-mail: poltorak@mnau.edu.ua

Льоткіна Тетяна Євгеніївна, здобувач вищої освіти факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв

Симоненко Вікторія Максимівна, здобувач вищої освіти факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв

Poltorak Anastasiia, Doctor of Economics, Assosiate Professor, Professor of the Department of Management and Marketing, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, e-mail: poltorak@mnau.edu.ua

Letkina Tetyana, student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv

Simonenko Viktoriia, student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv

УДК 338.2:004

Н.М. Похиленко

СТВОРЕННЯ «РОЗУМНИХ СІЛ» НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВАЗАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Анотація. *У статті досліджено концептуальні основи та інструментарій ідеї «Розумне село» та стан практичного втілення її у вітчизняній практиці. Наголошено на першочерговості закріплення в суспільстві принципів сталості, ендогенності, соціального партнерства та багатофакторного залучення зацікавлених сторін. Підкреслено, що ключовим інструментом «Розумного села» виступають цифрові технології.*

Ключові слова: сільський розвиток; регіональне стратегування; розумне село; цифровізація.

CREATION OF "SMART FORCES" ON THE BASIS OF DIGITALIZATION: FOREIGN EXPERIENCE AND DOMESTIC PROSPECTS

Abstract: *The article examines the conceptual foundations and tools of the idea of "Smart Village" and the state of its practical implementation in domestic practice. Emphasis is placed on the priority of consolidating the principles of sustainability, endogeneity, social partnership and multifactorial stakeholder involvement in society. It is emphasized that the key tool of the "Smart Village" are digital technologies.*

Keywords: rural development; regional strategizing; smart village; digitization.

З кінця 2010-х суспільство дедалі активніше здійснює культурні та технологічні зрушення, які докорінно змінюють систему взаємовідносин між людьми, новітні технології, формують нові наукові підходи та творчість. Започаткований Європейською комісією та Європейським парламентом рух «Розумні села» через розробку та прийняття Бледської декларації у 2018, відкриває нові можливості для розвитку сільської місцевості. На зміну підходу максимізації обсягу виробництва за мінімальною ціною питання підвищення якості продовольства, здоров'я споживачів та благополуччя тварин, відтворення біорізноманіття, цінність природніх ландшафтів та екологічних ресурсів, збереження сільських традицій нині розглядаються європейським суспільством як пріоритетні. Відповідно евроінтеграційні прагнення України вимагають поглиблення теоретичних та емпіричних досліджень в цій сфері та висвітлення їх результатів.

Теоретичну основу руху «Розумні села» сформував симбіоз теорій сталого розвитку, соціального партнерства та активності зацікавлених сторін [1, с.504-505].

В основі теорії сталого розвитку закладено гармонізація економічної, соціальної та екологічної сфер. Вона передбачає дотримання принципів раціонального природокористування та забезпечення охорони навколишнього середовища, розвитку людського потенціалу та поліпшення стану соціальної сфери, дотримання балансу соціального й економічного розвитку. Практичне втілення цих принципів вимагає узгодженості дій на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях управління. Відповідно актуальність налагодження результативного соціального діалогу зростає. Він передбачає процес формування розуміння, що взаємодіючі сторони усвідомлюють і визнають суперечність інтересів, але докладають зусиль для їхнього узгодження. Отже, метою соціального діалогу виступає соціальне партнерство, яке ґрунтується на формуванні спільності інтересів між взаємодіючими сторонами і визначається суспільними відносинами, заснованими на добровільній, безкорисливій співпраці та солідарності, панівній моральній єдності, а також відповідальності та підзвітності. Наміри досягнення суспільно значимих цілей у глобальному масштабі обумовлюють запит на перехід до парадигми залученості громади, що акумулює принципи активності зацікавлених сторін. В основі парадигми залученості громади закладено взаємодію широкого кола учасників місцевої громади (активістів, бізнесу, експертів, державних та самоврядних органів влади) за умов активного обміну знаннями між ними щодо створення спільними зусиллями культурних і матеріальних цінностей. Стійкість досягнутих результатів та довготривалість впливів в значній мірі визначається значимістю таких цінностей для кожного учасника. Відтак, концепція неоендогенного розвитку щодо

розвитку сільських територій ґрунтується на оптимальному використанні наявних внутрішніх ресурсів громади та раціональності у використанні залучених ззовні сил і ресурсів.

Важливим інструментом у моделюванні «Розумного села» виступають цифрові технології. Їх подальше інтенсивне просування у всі сфери життєдіяльності людини зумовлює необхідність врахування таких аспектів:

- наявність та сумісність засобів зв'язку (мережева інфраструктура, ІКТ);
- розвиток цифрових, управлінських та комунікаційних навичок;
- розширення свідомості (раціональність обраних цілей, що переслідуються).

Підтримуючи рух «Розумного села» в світовій практиці активізується розбудова інструментарію такого як «Живі лабораторії» (Living Labs). Це відкрита цифрова платформа, яка дозволяє залучати споживачів до розробки інноваційних продуктів або послуг, пропонує створення місцевих партнерств з установами, відкритими для інновацій, такими як державні, приватні та НУО. Living Labs – це простір для здійснення спільними зусиллями інноваційних досліджень, розробок та заходів, які ґрунтуються на просуванні парадигми спільної творчості та використання міждисциплінарних підходів [2]. Від часів першого артикулювання терміну «розумного» (smart) Уільямом Митчеллом для опису процесу здійснення досліджень користувачів у контексті так званих розумних будинків і до нині сфера досліджень з цієї тематики змінює свою спрямованість залежно від конкретних контекстів та напрямків робіт. Living Labs вже функціонують в сферах охорони здоров'я (нові технології лікування, профілактика захворювань, догляд за особами літнього віку), енергетики та охорони навколишнього середовища, медіа та креативній індустрії, розвитку сільських територій, соціальної інтеграції, транспортної логістики, розвитку технологій для розумних міст (Smart Cities). Фактично це певне розширення моделей е-комерції (наприклад, B2B, G2C, C2B, B2G і т.д.) багатоакторної взаємодії бізнесу, споживачів, органів влади.

Кількість активно діючих Living Labs варіюється лише в мережі «Европейскої мережі живих лабораторій» (European Network of Living Laboratories (ENoLL)) понад 170 активних членів, що складає 43% серед тих, які приймали членство (395 одиниць за 9 років). Географією охоплення ENoLL є всі континенти, але найбільша концентрація Living Labs в країнах-членах ЄС, 20 з 28 країн [3].

В контексті розвитку регіональної інноваційної політики підходи Living Lab застосували шість середземноморських країн (Греція, Кіпр, Італія, Франція, Іспанія та Словенія). Реалізований цими країнами проект був зосереджений на прискоренні розвитку інноваційного потенціалу регіону. Проектом розбудовано лише регіональний рівень, оскільки у фокусі його уваги був розвиток транснаціональної середземноморської Living Lab, відповідно заходи були спрямовані на розвиток сільських територій, планування територій, туризм, розбудову мереж МСП.

Таким чином, в основі розумного сільського розвитку є глибоке розуміння і прийняття принципів сталості, ендогенності, партнерства та багатофакторного залучення зацікавлених сторін. І лише сформованість такого світобачення поряд з цифровізацією управлінських процесів і в побуті, і виробництві, і інших сферах, на нашу думку, дозволяє стверджувати, що розвиток сільських територій є раціональним, тобто розумним.

Зусиллями міжнародної технічної підтримки розпочато просування ідеї «Розумні села»[4] також і в Україні. Однак, з огляду на мовний бар'єр, мізерним є висвітлення концептуальних основ такого руху і, відповідно, його спрощення. Спираючись на відкриті джерела, встановлено, що концептуальною основою «Розумні села» у вітчизняній практиці переважно виступає концепція цифровізації, тобто акцент зроблено на інструментарію, а не на сутності.

Так, громадою селища Волоське на Дніпропетровщині [5] під егідою ідеї «Розумне село» повідомлено про запровадження безготівкових розрахунків ПриватБанком та Mastercard (безготівковий експеримент «Розумне село») та Смарт школи, яка дозволяє здійснювати контроль відвідуваності учнів батьками та керувати обсягами продовольства в їдальні.

Також повідомлено, що в межах Марківської громади Луганської області запроваджено електронну систему «Розумне село» розроблену компанією «Smart IT» із Чернівців, що дозволила створити віддалені робочі місця представників ЦНАПів у старостатах та здійснювати через них процеси управління базою даних сільських жителів [6].

Натомість, результатом наукових досліджень Вишневського О.С. є напрацювання концептуальної моделі та дизайну створення «національної цифрової платформи стратегування». Вона передбачає можливість органам місцевого самоврядування, органам державної влади, громадянам (фізичним особам), бізнесу, експертній спільноті спільно здійснювати розробку стратегічних документів,

реалізовувати їх програмні цілі, а також здійснювати моніторинг і контроль виконання. На думку автора впровадження такої платформи в систему стратегування країни забезпечить узгодження стратегій на всіх рівнях влади, сприятиме консолідації зусиль населення, бізнесу та влади, а також підвищенню культури стратегування в країні [7, с.220-221].

Отже, ініційований європейською спільнотою рух «Розумні села» відкриває нові можливості розкриття внутрішнього потенціалу сільських жителів з розумним використанням наявних ресурсів і створює передумови усунення вітчизняних ментальних викривлень. А подолання бар'єрів цифровізації у сільській місцевості та широке впровадження таких інструментів як «Живі лабораторії», «Цифрова платформа стратегування» сприятиме зменшенню розриву між розвитком міста і села.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Atkočiūnienė V., Vaznonienė G. Smart village development principles and driving forces: the case of lithuania. Europ. Countrys. Vol. 11, 2019, No. 4, p. 497-516 URL: https://sciendo.com/pdf/10.2478/euco-2019-0028 (Дата звернення 17.01.2021 р.)

2. Zavratnik V., Superina A. and Stojmenova Duh E. Living Labs for Rural Areas: Contextualization of Living Lab Frameworks, Concepts and Practices. *Sustainability,* 2019, *11*(14). https://doi.org/10.3390/su11143797 URL: https://www-mdpi-com.translate.goog/2071-1050/11/14/3797/htm?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc (Дата звернення 18.01.2021 р.)

3. 10th wave of ENoLL membership opened. OpenLivingLab Days 2016 : website. URL: https://openlivinglabdays16-wordpress-com.translate.goog/2015/12/10/the-10th-wave-for-enoll-membership-is-now-open/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc (Дата звернення 19.01.2021 р.)

4. Про проект «Розумне село». Agrarian reform centr : веб-сайт. URL: https://agrarianreformcenter.wordpress.com/2017/06/20/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%B5-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%BE/

5. 9 із 10 жителів «Розумного села» на Дніпропетровщині користуються картками — перші результати пілотного проекту ПриватБанку та Mastercard. Mastercard : веб-сайт. URL: https://www.mastercard.com/news/europe/uk-ua/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81-%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B8/uk-ua/2019/veresen/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%89%D0%B8/ (Дата звернення 18.01.2021 р.)

6. Марківська громада вводить електронну систему «Розумне село». Марківська територіальна громада : веб-сайт. URL: https://markivska-gromada.gov.ua/news/1631019494/ (Дата звернення 18.01.2021 р.)

7. Вишневський О.С. Національна цифрова платформа стратегування: користувачі, блоки, архітектура. *Економічний вісник Донбасу,* 2020, № 2(60), С.216-224. doi: 10.12958/1817-3772-2020-2(60)-216-224 URL: http://www.evd-journal.org/download/2020/2(60)/23-Vyshnevskyi.pdf (Дата звернення 17.01.2021 р.)

Похиленко Наталія Михайлівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, e-mail: pohylenko29@gmail.com

Pokhylenko Nataliia M. – candidate of economic sciences, research fellow of the department of Organization of Management, Public Management and Administration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics", Kyiv, e-mail: pohylenko29@gmail.com

УДК 347.78

В. М. Троцька[1]

СЛУЖБОВІ ТВОРИ: НОВІ ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ МАЙНОВИХ ПРАВ І ВИПЛАТИ АВТОРСЬКОЇ ВИНАГОРОДИ

[1] НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Анотація. *У статті досліджені питання набуття майнових прав на твори, створені в порядку виконання службових обов'язків, а також особливості нарахування роботодавцями винагороди авторам за створення та використання творів.*

Ключові слова: службові твори; розподіл майнових прав; авторська винагорода; заробітна плата; посадові обов'язки

OFFICIAL WORKS: NEW FEATURES OF ACQUISITION OF PROPERTY RIGHTS AND PAYMENT OF COPYRIGHT

***Abstract*:** The article considers the question of the acquisition of property rights to works created in execution of duties of employment, and features of employers' remuneration of authors for the creation and use of works.

Keywords: works created in execution of duties of employment; distribution of property rights; remuneration of authors; salary; job responsibilities.

У 2021 році набув чинності Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [1]. Законом передбачено вжиття заходів, спрямованих на підтримку, розвиток ІТ-індустрії й водночас внесені суттєві зміни до Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2] в частині врегулювання відносин, пов'язаних зі створенням та використанням службових творів.

Під «службовим твором» розуміється твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Авторське право виникає у його автора в момент створення твору (ст. 437 ЦК України). Якщо такий твір створюється автором-працівником, то виникають питання визначення особи (осіб), якій (-им) належатимуть права. Особисті немайнові права на твір, як от право на ім'я, псевдонім, право забезпечення недоторканості твору, незмінно залишаються за автором-працівником. А майнові права (право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання) можуть належати: роботодавцю або автору-працівнику, чи їм спільно відповідно до закону, чи договору.

Згідно з внесеними змінами до законодавства, за загальним правилом, визначеним у ч. 3 ст. 440 ЦК України, майнові права на службовий твір належать автору-працівнику та роботодавцю спільно, якщо в договорі не визначено інше. Це правило поширюватиметься й на випадки, коли договір між роботодавцем та автором-працівником не укладено. Водночас, передбачені винятки, що стосуються таких об'єктів авторського права як комп'ютерні програми, бази даних. У випадку їх створення авторами-працівниками, майнові авторські права належатимуть роботодавцю, якщо інше не встановлено договором. Сторони мають право визначати в договорі інші умови розподілу майнових прав, проте за відсутності договору між роботодавцем та автором-працівником, права належатимуть у вказаних винятках саме роботодавцю.

Згідно з внесеними змінами, в законодавстві уточнено, коли набуваються майнові права, а саме: в момент, наступний за створенням твору, якщо інше не встановлено договором (ч. 3 ст. 440 ЦК України). Часто в договорах сторони передбачають положення, згідно з яким особа набуває майнових прав з дати (моменту) підписання акту прийому-передання робіт (послуг). У такому випадку вважатиметься, що сторони визначили момент набуття вказаних прав у договорі, що є відмінним від встановленого в законі.

Автор має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору, крім випадків вільного використання творів, передбачених статтями 21-25 Закону. Зважаючи на те, що працівник відповідно до законодавства про працю виконує відповідні функції та отримує заробітну плату, при розподілі майнових авторських прав виникають практичні питання нарахування винагороди автору-

працівнику роботодавцем. Чи потрібно платити авторську винагороду за створення та використання службового твору? Чи винагорода покривається заробітною платою, яку виплачує роботодавець працівнику?

У роз'ясненнях, наданих в постанові Пленуму Верховного суду України від 04.06.2010 р. № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» зазначається, що «виплата працівникові заробітної плати не є тотожною виплаті йому авторської винагороди за створений твір у зв'язку з виконанням трудового договору, оскільки заробітна плата – це винагорода за виконану роботу залежно від певних умов, а авторська винагорода – це всі види винагород або компенсацій, що виплачуються авторам за використання їх творів, які охороняються в межах, встановлених авторським правом» [3]. Отже, розмежовується авторська винагорода та заробітна плата, яка має виплачуватися роботодавцем автору-працівнику.

До внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» діяла така норма: «За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем» (ч. 3 ст. 16 в редакції Закону від 15.07.2021 р. № 1667-IX) У зв'язку з неоднозначністю цього положення, серед науковців, практиків виникали дискусії щодо правомірності включення авторської винагороди за створення і використання твору до заробітної плати. З метою уточнення положення вказану частину ст. 16 Закону доповнено новим положенням:

«Якщо посадові обов'язки працівника прямо передбачають створення службових творів відповідних видів, авторська винагорода за створення і використання таких творів, а також за перехід прав на них може бути включена до заробітної плати автора відповідно до договору між автором і роботодавцем.»

Як бачимо, авторська винагорода може бути включена до заробітної плати за умови, якщо вимога про створення службового твору прямо вказана в переліку посадових обов'язків працівника.

Відповідно до п. 6 Випуску 1 «Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. № 336, [4] конкретний перелік посадових обов'язків визначається посадовими інструкціями керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців, які розробляють і затверджують роботодавці на основі цього Довідника. Отже, посадові обов'язки, які покладаються на працівника, мають бути визначені в посадовій інструкції. Якщо в останній прямо вказано про обов'язок створення (розробки, написання, виготовлення тощо) творів, то це є підставою для нарахування авторської винагороди в складі заробітної плати.

За приписами п. 2.1 Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 13.01.2004 р. № 5 (далі – Інструкція), фонд основної заробітної плати включає нарахування винагороди за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадових обов'язків) [5]. До його складу, зокрема, належить «гонорар штатним працівникам редакцій газет, журналів, інших засобів масової інформації, видавництв, установ мистецтва й (або) оплата їх праці, що нараховується за ставками (розцінками) авторської (постановочної) винагороди, нарахованої на даному підприємстві» (пп. 2.1.3 Інструкції). Тобто, окреслено коло штатних працівників, авторська винагорода (гонорар) яким нараховується в складі фонду основної заробітної плати. Проте, згідно з ч. 3 ст. 16 Закону перелік працівників, які можуть створювати службові твори, не обмежено. Це можуть бути автори-працівники IT індустрії, проектувальних підприємств, наукових установ та багатьох інших, де працюють автори-працівники, а не лише видавництв та інших ЗМІ, установ мистецтва. В зв'язку з цим пропонується внести зміни до пп. 2.1.3 Інструкції, запропонувавши включити до складу фонду основної заробітної плати авторську винагороду штатним авторам-працівникам підприємств, установ та організацій. Введення такого положення дозволить узгодити норми підзаконного акту з Законом України «Про авторське право і суміжні права».

Авторам, які не є штатними працівниками, авторська винагорода не може бути нарахована у складі заробітної плати, а визначається відповідно до укладеного договору. Так, винагорода, що сплачується за авторським договором за створення та використання творів науки, літератури та мистецтва, крім зазначеної вище у пп. 2.1.3 Інструкції, не належить до фонду оплати праці (п. 3.14 Інструкції).

Згідно з наведеним вище визначенням терміну «службовий твір» (ст. 1 Закону), аби твір вважався службовим, він повинен бути створеним в порядку виконання службових (посадових) обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту). Тобто, обов'язок створювати твір має бути вказано в службовому завданні чи договорі. Якщо автор-працівник зобов'язується створити службовий твір, визначений, наприклад, в службовому завданні, й така його діяльність не

прописана в посадовій інструкції, то виходячи з нових норм Закону, роботодавець не може нараховувати авторську винагороду у складі заробітної плати автора-працівника.

Передбачення відповідних посадових обов'язків не відміняє врегулювання відносин щодо використання творів, передання майнових прав на твір у договірному порядку між автором-працівником і роботодавцем. За створення і використання службового твору, а також за перехід прав на нього автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються договором між автором і роботодавцем (ч. 3 ст. 16 Закону). У договорі, укладеному між вказаними сторонами (трудовому договорі, цивільно-правовому договорі, в тому числі договорі про розподіл майнових прав) має визначатися розмір та порядок виплати винагороди за створення, використання творів, чи передання майнових прав. У договорі також може вказуватися про нарахування винагороди окремо від заробітної плати на підставі укладеного договору, чи у складі заробітної плати, якщо завдання по створенню службового твору визначено в посадовій інструкції.

Додатково варто звернути увагу на окремі положення ч. 3 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права», які є досить неоднозначними.

По-перше, передбачено, що не лише за створення і використання службового твору, а й за перехід прав на нього автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються договором між автором і роботодавцем. У ст. 1113 ЦК України застосовується термін «передання», а по тексту Закону — «відчуження» (ч. 1 ст. 12, ч. 1 ст. 15, ст. 31 Закону). Тому, ймовірно в контексті вказаних норм, під поняттям «перехід» прав варто розуміти «передання (відчуження)» майнових прав на твір відповідно до договору.

По-друге, авторська винагорода може бути включена до заробітної плати, якщо посадові обов'язки працівника прямо передбачають створення службових творів відповідних видів. Введення словосполучення «відповідних видів» свідчить про те, що існують види творів, до яких ця норма може не застосовуватися. Проте, уточнення цього положення відсутні. Тому, у разі виникнення спірного питання, лише суд може визначити таку відповідність на підставі повного дослідження всіх обставин та доказів у справі.

З огляду на наведене можливо дійти таких висновків. Правовий аналіз змін, внесених до законодавства про авторське право і суміжні права, свідчить, що нові норми в певній мірі покращили правове регулювання відносин, пов'язаних зі створенням та використанням службових творів. Проте, із-за не точних, не однозначних формулювань, описаних вище, й надалі залишатимуться спірні питання застосування відповідних норм на практиці, а відтак, існуватиме потреба в подальшому дослідженні порушених питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#n453

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text

3. Постанова Пленуму Верховного суду України № 5 від 04.06.2010 р. «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text

4. Наказ Міністерство праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. № 336 «Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04#Text

5. Наказ Державного комітету статистики України 13.01.2004 р. № 5 «Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати» URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0114-04#Text

Троцька Валентина Миколаївна **–** кандидат юридичних наук, завідувачка сектору розпорядження авторськими та суміжними правами відділу авторського права і суміжних прав, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, Київ, e-mail: v.trotska @ukr.net

Trotska Valentyna M. **–** PhD in Law, Head of the Sector of Disposal of Copyright and Related Rights of the Department of Copyright and Related Rights of Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: v.trotska @ukr.net

УДК 331.446

В. В. Ушкальов
М. П. Мартіянова

ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті досліджено поведінкові аспекти цифровізації бізнесу, що розглядаються в контексті системного уявлення про трансформацію діяльності підприємства. Сформульовано гіпотезу щодо характеру впливу поведінкових чинників на результативність і динаміку процесу цифровізації.*

Ключові слова: цифровізація, поведінкова економіка, системний підхід, ефективність.

THE BEHAVIORAL ASPECTS IN DIGITALIZATION OF BUSINESS

Abstract: *The article examines the behavioral aspects of business digitalization, considered in the context of a systematic view of the transformation of the enterprise. A hypothesis about the nature of the influence of behavioral factors on the effectiveness and dynamics of the digitizations process is formulated.*

Key words: digitalization, behavioral economics, systems approach, efficiency.

В епоху стрімкого зростання кількості інформації та усвідомлення обмеженості можливостей традиційних каналів обміну інформацією цифровізація стає очевидним напрямом розвитку підприємства чи бізнес-діяльності в цілому. Скорочуючи транзакційні витрати та прискорюючи прийняття рішень водночас з підвищенням якості останніх, вона здатна забезпечити створення конкурентних переваг підприємства. Маючи значну кількість форм та проявів, цифровізація здатна гнучко врахувати особливості бізнес-процесів підприємства, й, тим самим, підсилити його сильні сторони та зменшити впливовість або зовсім усунути слабкі. Втім, цифровізація не виступає в ролі економічної панацеї, що здатна подолати будь-які економічні проблеми підприємства, а є лише одним із напрямів підвищення його ефективності. А отже, аби уникнути під час здійснення цифрових трансформацій бізнесу помилки, яка є типовою для ранніх шкіл менеджменту і полягає у схильності до однофакторного пояснення успіху, необхідно розглядати цифровізацію та її заходи в системі супутніх чинників, серед яких суттєву роль відіграють поведінкові.

Питанням переведення діяльності підприємства у відповідність сучасним вимогам ведення бізнесу шляхом цифрової трансформації присвячена значна кількість наукових робіт. Так, наприклад, Вейл П. та Уорнер С. дослідили різні аспекти впровадження цифрової бізнес-моделі на підприємстві і запропонували своє бачення етапів її впровадження [1]. А такі автори, як Алтер А., Андріол С., Бейсенс В., Бонне Д, Маулік П. та інші – дослідили окремі аспекти трансформації та спромоглися окреслити основні проблеми її проведення, загрози та принципи [2]. Втім, системні зв'язки здійснення цифрової трансформації підприємства в контексті зміни поведінки різних учасників трансформації досліджено недостатньо, що й обумовлює актуальність дослідження.

Мета дослідження полягає в уточненні поведінкових чинників, які впливають на перебіг процесів цифрової трансформації підприємства.

Оскільки цифровізація є доволі широким явищем, що не зводиться лише до впровадження електронних форм комунікації та програмних засобів у діяльність підприємства, а передбачає істотні зміни в бізнес-процесах, то і заходи щодо її реалізації є значно більш змістовними, аніж просте встановлення програмно-технічних засобів та навчання персоналу роботі з ними. При цьому до основних загроз, що виникають у процесі цифровізації, які пов'язані з людським чинником, відносять як правило погіршення зайнятості (внаслідок скорочення персоналу компаній, викликаного автоматизацією окремих функцій) та опір персоналу змінам (що виникає внаслідок існуючих звичок та неочевидності вигід від зміни характеру діяльності). Проте цифровізація викликає значно більш широкий спектр змін у поведінці не тільки персоналу, а й менеджменту компанії, її клієнтів, постачальників та інших учасників ринку.

Вейл П. та Уорнер С. зазначають, що одним з основних завдань здійснення цифровізації підприємства є побудова цифрової культури та структур: формулювання загальних цінностей, переконань, традицій та припущень стосовно цифровізації, які мають визначати поведінку [1]. Тим

самим констатується необхідність психологічного супроводу трансформаційних процесів та закріплення нових форм поведінки новими соціально-груповими регуляторами. Ідея не виглядає новою та оригінальною, проте має бути слушною, адже саме вона викликає питання щодо оптимізації трансформаційних витрат та вибору цільових станів не тільки для виробничих і комунікаційних процесів, а й для форм поведінки, які б відповідали сучасним вимогам. Формально ця теза може сприйматися як обмеження в трансформаційній моделі, де величина витрат на зміни поведінки не має перевищувати очікуваний ефект від її впровадження.

Традиційно вважається, що поведінка клієнтів на ринку зазнає змін внаслідок змін у структурі їх потреб, і саме ці зміни змушують компанії відшукувати більш ефективні засоби адаптації до нових потреб і нової поведінки. Бонне Д. та Маулік П. зазначають, що цифрові технології, в свою чергу, радикально змінюють поведінку окремих людей, корпорацій та цілих спільнот [2]. Тим самим підкреслюється, що цифровізація не є заходом, здатним раз і назавжди перевести компанію до іншого, більш стійкого та конкурентного положення, а є постійним процесом удосконалення діяльності [3]. Фактично це означає, що підприємство та його персонал мають демонструвати постійну пошукову активність у сфері пошуку можливостей щодо оптимізації бізнес-процесів. І це становить першу поведінкову проблему: жити в епоху змін, які ж до того гарантовано мають сприйматися як постійні, не є привабливою перспективою в традиційній культурі, яка перш за все орієнтована на збереження "статус-кво". З точки зору поведінкової економіки, перехід до поведінки, яка б характеризувалася іншою спрямованістю, буде можливим за умови, якщо суб'єктивно величина втрат та ризики від збереження поточної поведінки (L_c) значно перевищуватиме величину втрат та ризиків, які виникають під час опанування новою, більш ефективною поведінкою (L_n). Суб'єктивна корисність змін, яка буде визначати прагнення до нової поведінки при цьому буде складати:

$$U = L_c - L_n \tag{1}$$

Ключовим аспектом цієї ситуації є саме суб'єктивний характер оцінки людини. Відповідно, засобами її ефективного формування можуть виступати: імпринтинг (використання механізму закріплення у пам'яті ознак об'єктів для формування та корекції вроджених поведінкових актів під час їх первинної демонстрації), прайминг (формування неусвідомлюваної установки на активізацію поведінкових програм шляхом розміщення в контексті ситуації специфічних триггерів), архітектура вибору (специфічно побудований контекст, що обумовлює вибір певного варіанту серед інших альтернатив).

Друга проблема, що виникає у забезпеченні ефективної поведінки персоналу полягає у зміні стандартів і процедур контролю: в умовах цифрової трансформації контроль часто стає тотальним, постійним, а реакція на відхилення від стандартів – миттєвою. Відповідно це дозволяє зменшити непродуктивні витрати ресурсів, проте може спричиняти значне зростання виробничого стресу та, відповідно, зменшувати продуктивність праці. Ще однією неприємною особливістю тотального контролю є зниження відповідальності персоналу, яке виникає внаслідок самоусунення людини від виконання контролюючих дій, оскільки автоматичний контроль сприймається як такий, що є поза конкуренцією порівняно з можливостями контролю з боку людини. Звичайно така точка зору є хибною, бо, по-перше, автоматичний контроль є ефективним лише в межах наявного програмного алгоритму, по-друге, алгоритми контролю навіть у системах із самонавчанням неспроможні адекватно реагувати на непередбачені зміни в роботі системи (зокрема, коли такою системою є динамічна сукупність потреб, очікувань та поведінкових проявів клієнтів), і, по-третє, тотальний контроль інноваційних процесів не є чинником, що здатний значно покращити їх результативність.

Зменшення негативних ефектів, що пов'язані зі зростанням обсягів контролю, шляхом використання поведінкових підходів може бути досягнуто за умови рефреймінгу ставлення персоналу до контролюючих заходів і переглядом форм зворотного зв'язку, що при цьому застосовуються. Цінність змісту діяльності, що виконується (V_d), має бути більшою, аніж суб'єктивна оцінка негативних аспектів, пов'язаних зі зростанням обсягу контролю (S_n). Саме різниця між цими суб'єктивними оцінками й складатиме величину мотиваційного потенціалу (M), яким характеризується певна особа.

$$M = V_d - S_n \tag{2}$$

Ще одним чинником, що впливає як на виробничу поведінку, так і на результативність

трансформаційних процесів, є час (t). Саме кількість часу, що потрібна людині для формування нової моделі поведінки визначає її здібності та потенційні можливості щодо переходу до нових форм реалізації бізнес-процесів. З огляду на це набуває актуальності дилема "навчання чи залучення", коли для виконання нових функцій менш витратним стає залучити кваліфікованого фахівця, аніж перенавчати тих, що вже є в наявності. У випадку рішення про залучення нових – слід мати на увазі, що поява в організації нової людини завжди призводить до зростання міжособистісної напруженості внаслідок перегляду неформальних статусів учасників в ієрархії групи. Це може мати як позитивний мотивуючий ефект, так і негативний, пов'язаний зі збільшенням агресивності та конфліктності. Відповідно очікуваний час змін у поведінці буде зростати.

Таким чином, для забезпечення результативних трансформаційних змін під час здійснення цифровізації підприємства за умови використання будь-якої бізнес-моделі варто враховувати поведінкову готовність персоналу (R). Остання може бути представлена як функція трьох змінних, що характеризують ключові поведінкові чинники:

$$R = f(U; M; t) \tag{3}$$

В залежності від специфіки діяльності підприємства, вага цих чинників може відрізнятися, а отже – має визначатися менеджментом організації відповідно до організаційних цілей. В подальших дослідженнях має сенс дослідити динаміку та діапазони зміни галузевих вагових коефіцієнтів і їх залежність від основних параметрів діяльності та формальних характеристик підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Weill P., Woerner S. What ’s your digital business model? Six Questions to Help You Build the Next-Generation Enterprise. Boston, Massachusetts: Harvard Business Review Press, 2018. 256 p.
2. How to Go Digital: Practical Wisdom to Help Drive Your Organization's Digital Transformation. Alter A., Andriole S. J., Baesens B. etc.. *MIT Sloan Management Review*. The MIT Press, 2018. 222 p.
3. Цифровая трансформация экономики и промышленности: проблемы и перспективы / под ред. д-ра экон. наук, проф. А. В. Бабкина. Санкт-Петербург: Изд. Политехнического университета, 2017. 807 с.

Ушкальов Володимир Васильович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та організації бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Харків, e-mail: u-vla@i.ua

Мартіянова Марина Павлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, e-mail: u-vla@i.ua

Ushkalyov Volodymyr Vasylovych **–** Ph.D, associate professor, associate professor of Economy Enterprise and Management Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: u-vla@i.ua

Martiyanova Maryna Pavlivna **–** Ph.D, associate professor, associate professor of Economy Enterprise and Management Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: u-vla@i.ua

УДК 004:658

А. О. Чередник

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національній економічний університет імені Семена Кузнеця

Анотація. *В дослідженні проаналізовано розвиток конкурентоспроможності підприємства в умовах цифровізації економіки, а також виявлено вплив на загальні умови господарювання та управління підприємствами.*

Ключові слова: цифрова економіка; цифрові технології; конкуренція; конкурентоспроможність підприємства.

COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF THE DIGITAL ECONOMY

Abstract*: The research analyzes the development of the enterprise`s competitiveness beyond the digitalization of the economy and also reveals the impact on the state and the management of enterprises.*

Keywords: digital economy; digital technologies; competition; competitiveness of the enterprise.

Сучасні тенденції економіки в цілому обумовлюють те, що лідерів ринку визначає не багаторічна історія успіху, не вартість нерухомості та активів, не кількість патентів чи доступність капіталу, а здатність змінюватись та адаптувати своє підприємництво до новітніх умов. Цифрові технології, що з'явилися протягом останнього десятиліття допомагають знайти резерви для підвищення ефективності та можливості стрімкого конкурентного розвитку підприємств. Водночас, вони вимагають змінити існуючі моделі управління, переформувати комунікаційні потоки, технології та організаційну структуру підприємств на основі нових цінностей, пріоритетів та орієнтирів, заснованих на партнерстві, клієнтоорієнтованості, іноваційності та синергії. Незважаючи на численність наукових досліджень з розвитку цифрової економіки, в умовах, коли цифрові технології стають все більш досконалими та інтегрованими, викликаючи трансформацію суспільства та економіки загалом, залишаються недостатньо дослідженими питання впливу цифрових технологій на підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Аналіз літератури дозволив прийти до висновку, що серед економістів науковців та практиків не існує єдиного підходу визначення поняття цифрової економіки. У класичному розумінні «цифрова економіка» – це діяльність, у якій ключовими факторами (засобами) виробництва є цифрові дані та їх використання, що дозволяє істотно підвищити ефективність та продуктивність різних видів діяльності [1, 2]. Зокрема, Н. К. Норець та А. А. Станкевич стверджують, що цифрова економіка виступає найважливішим двигуном інновацій, конкурентоспроможності та динамічного розвитку [3].

У сучасних умовах господарювання конкурентний ринок характеризується стрімким зростанням вимог споживачів, що свідчить про посилення конкурентної боротьби, зміцнення позицій конкурентів та скорочення термінів впровадження інноваційних технологій. Конкуренція змушує суб'єктів ринку пильно досліджувати дії своїх конкурентів та оперативно приймати рішення, що зумовлюють ліквідацію негативних наслідків їхнього конкурентного тиску і сприяють стабільному розвитку суб'єкта в умовах жорсткої конкуренції, тобто забезпечують його конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможність є однією з центральних категорій сучасної економічної науки, з якою традиційно пов'язують успішність функціонування суб'єктів конкурентних відносин, ефективність та стабільність розвитку ринкового механізму в цілому. Конкурентоспроможність підприємства найчастіше пов'язують зі здатністю випускати конкурентоспроможну продукцію, послуги, здатність до продуктивного та ефективного функціонування, здатність задовольняти потреби споживачів краще, ніж це роблять основні конкуренти. Конкуренція сприяє динамічному розвитку цифрових технологій, що робить їх основними інструментами у боротьбі за споживача.

Наразі підприємства мають використовувати не одну, а цілий комплекс інтегрованих цифрових технологій, продуктів та послуг таких як CRM & BPM, RetailTech, BioTech, LegalTech, NanoTech,

FinTech, InsurTech, Digital marketing, Digitalстрахування та інші. Всі перераховані системи мають певну цінність для підприємства, вони прискорюють роботу, економлять ресурси, збільшують прибуток, створюють унікальний користувальницький досвід, відкривають принципово нові галузі розвитку, тощо [4].

Цифровізація економіки та цифрова епоха загалом змінюють загальноприйнятий підхід до ведення бізнесу, а також вимоги до інформаційних технологій, що використовуються: до системи управління маркетингом, продажами та сервісом, до телефонії та месенджерів, до систем документообігу та управління персоналом, до облікових систем та безлічі інших корпоративних додатків.

Для оптимізації внутрішніх комунікацій використовують спеціалізоване програмне забезпечення – ERP, системи електронного документообігу, CRM, BMPS-системи, UPE-платформи з управління ефективністю. Цікаво, що за дослідженнями Dell EMC [5], 95% великих підприємств не відповідають вимогам нового цифрового бізнесу, причому 71% підприємств згодні, що втрачають конкурентоспроможність без цифрової трансформації. Успішно трансформовані підприємства у 7 разів частіше називають цифрові технології конкурентною перевагою та джерелом отримання надвигоди, а 96% з них майже вдвічі перевиконали свої плани щодо доходів.

Суб’єкти бізнесу вже розуміють, що настав час переходити до цифрової трансформації. У той же час, у багатьох підприємств програмний цикл досі вимірюється місяцями, або навіть роками; вони використовують ізольовану інфраструктуру та жорстку, застарілу архітектуру, тобто продовжують стикатися з бар'єрами на шляху до цифрової трансформації. Так, 12% підприємств використовують застарілі інформаційні технології, 42% демонструють прогрес у IT-трансформації, але мало впроваджують сучасні технології дата-центрів, 41% підприємств використовують та модернізують технології дата-центрів та методи доставки IT-послуг, і лише 5% підприємств йдуть у ногу з цифровими перетвореннями [1].

Кожен бізнес найближчим часом змушений буде успішно пройти процеси цифрової трансформації, або розчинитись в архівах пошукових систем. Для кожного підприємства це зміна організаційної культури та впровадження нових цифрових технологій та комунікацій, що розширюють можливості підприємства та дозволяють формувати власну так звану «екосистему» у взаємодії зі своїми контактними аудиторіями.

Таким чином, конкурентоспроможність підприємства можна визначити як здатність підприємства краще забезпечувати пропозицію товарів або послуг, порівняно з конкурентами, за рахунок надання товарів або послуг з диференційованими властивостями за дотримання стандартів якості. Проведений аналіз щодо фактичного впливу цифрових технологій на конкурентоспроможність підприємств показав, що сьогодні великі переваги від використання цифрових технологій мають ті підприємства, які здійснюють цифрову трансформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабкін А. В. Цифрова економіка та її вплив на конкурентоспроможність підприємницьких структур / О. В. Бабкін, О. В. Чистякова // Російське підприємництво. - 2017. - Том 18, №24. – С. 4087–4102

2. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі / С. В. Коляденко. // Економіка. Фінанси. Менеджмент. – 2016. – № 6. – С. 106–107.

3. Норець Н .К. Цифрова економіка: стан та перспективи розвитку / Н.К. Норець, А.А. Станкевич // Інноваційні кластери у цифровій економіці: теорія та практика: тези доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю (17–22 травня 2017 року) / за ред. д-ра екон. наук, проф. А.В. Бабкіна. - СПб.: Вид-во Політехн. ун-ту, 2017. - С. 173-179.

4. Шваб К. Четверта промислова революція: переклад з англійської / К. Шваб. - Москва : Видавництво «Э». – 2017. – 208 с

5. Jewell T. Developer-Led Landscape: 2021 Trends Foretell New Approaches to DevOps – Access mode: https://tylerjewell.substack.com/p/2021-developer-trends?utm_source=url

Чередник Анна Олегівна – кандидат економічних наук, викладач кафедри економіки підприємства та організації бізнесу, Харківський національний університет імені Семена Кузнеця, Харків. e-mail: AnnetBlejkk@gmail.com

Cherednyk Anna O. – PhD in economics, Lecturer of the department of Economy of enterprise and business organization, Simon Kuznets Kharkiv National University of economics, Kharkiv. e-mail: AnnetBlejkk@gmail.com

УДК 338.45

О.А. Чорна

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація. *Розглянуто цифровізацію та прискорення її розвитку в світі, вплив на економічний розвиток. Визначено рушійні сили цифрової економіки; позначено основні тренди розвитку економіки в Україні, цілі цифровізації економіки. Досліджено досвід країн світу та України у розвитку цифрової економіки. Надано рекомендації щодо державних механізмів розвитку та стимулювання промислових підприємств в умовах цифровізації та цифрової економіки.*

Ключові слова: цифровізація, цифрова економіка, промислові підприємства, стимулювання, державна підтримка, цифрові платформи, цифрові дані.

Mechanisms of development of industrial enterprises in the conditions of digitalization and digital economy

Abstract: *Digitization and acceleration of its development in the world, the impact on economic development are considered. The driving forces of the digital economy have been identified; the main trends of economic development in Ukraine, the goals of digitalization of the economy are indicated. The experience of the countries of the world and Ukraine in the development of digital economy is studied. Recommendations on state mechanisms of development and stimulation of industrial enterprises in the conditions of digitalization and digital economy are given.*

Keywords: digitalization, digital economy, industrial enterprises, incentives, government support, digital platforms, digital data.

1. В останні роки, особливо після початку пандемії Covid-19, значно прискорились цифровізація і цифрова трансформація в світі. Впроваджується п’яте покоління мобільного зв’язку (5G), Інтернет речей та інші цифрові технології. В цих умовах інноваційний розвиток і модернізація промислових підприємств усе більше спрямовано у напрямі цифровізації. Остання, як процес застосування цифрових технологій в різних видах діяльності (виробничих, економічних та соціальних), призводить до змін їх змісту, впливає на усі аспекти життя людей, економіки та суспільства. Цифровізація сприяє трансформації існуючих бізнес-процесів, технологічних укладів, появі нових цифрових продуктів і послуг.

2. Сучасні тренди змушують держави розробляти програми розвитку цифрової економіки. В Україні також основними трендами майбутнього десятиліття названо цифровізацію, штучний інтелект, хмарні технології та роботизацію, а основними цілями цифровізації економіки [1, с. 309]: акселерацію економічної діяльності; трансформацію ресурсних секторів економіки у високопродуктивні, інтелектуальні та конкурентоспроможні; трансформацію сфер життя в ефективні, сучасні та комфортні; створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних та «цифрових» індустрій і бізнесу.

3. Рушійними силами цифрової економіки, є: цифрові дані та цифрові платформи (рис. 1), які суттєво трансформують існуючі традиційні галузі економіки.

В даний час найбільші платформи в світі посилюють свій вплив та масштаби. Вони є посередником та площадкою для взаємодії мільйонів людей; збирають, аналізують та монетизують дані про користувачів та їх споживчі уподобання. Все це створює глобальні можливості та дозволяє отримувати конкурентні переваги. Разом із цим цифровізація створює великі ризики та завдання: зростання рівня безробіття, можливість зникнення професій в окремих галузях та секторах; пожвавлення кіберзлочинності, порушення конфіденціальності. Саме тому підвищується роль держави у цьому процесі, яка має докласти зусиль для запобігання ризикам, сприяти наданню якісної консультативної підтримки населенню та суб’єктам господарювання в упровадженні та використанні цифрових технологій, цифрових платформ, створювати передумови розвитку цифрової економіки, сприяти державно-приватному партнерству. Про важливу роль у розвитку сучасної промисловості державно-приватного партнерства, налагодження співпраці уряду, бізнесу, науки, громадянського суспільства,

необхідності державного регулювання розвитку цифрової економіки також підтверджують висновки науковців, рекомендації впливових консалтингових і дослідницьких мереж.

Рис. 1. Рушійні сили розвитку цифрової економіки. Складено автором на основі [2, с. 2]

4. Гострі питання, що виникають на шляху розвитку промислового виробництва у напрямі переходу до цифровізації, країни світу намагаються вирішувати за рахунок запровадження проектів та програм державної політики. Основними пріоритетними завданнями таких програм є: формування партнерських відносин уряду, науки та бізнесу; дослідження та інновації - розробка передових технологій; міждисциплінарне співробітництво у промисловому виробництві; розробка стандартів і норм нової інфраструктури для виробничих секторів; освіта та навчання, підготовка кваліфікованої робочої сили; політика стимулювання підприємств, які впроваджують цифрові технології; підтримка цифрової трансформації малих та середніх підприємств; вдосконалення правової бази та забезпечення захисту інтелектуальної власності та даних; забезпечення кібербезпеки; інтернаціоналізація - сприяння міжнародному співробітництву; розвиток національних виробництв за кордоном.

Щороку розвинуті країни інвестують у розвиток цифровізації. Наприклад, ЄС стимулює цифровізацію промисловості, з метою забезпечення підприємств всіх розмірів і секторів у Європі можливістю використовувати переваги цифрових технологій [3]. На це виділено 50 млдр. євро державних і приватних інвестицій, які направляються для підтримки цифровізації промисловості. Складовими ініціативи ЄС «Цифровізація європейської промисловості», а також її підґрунтям є: Європейська платформа національних ініціатив з оцифрування промисловості; Центри цифрових інновацій; зміцнення лідерства за допомогою партнерських відносин та промислових платформ; нормативна база, що відповідає цифровій ері; підготовка європейців до цифрового майбутнього.

На конференції ООН з торгівлі та розвитку було зауважено, що хоча вже здійснюється низка ініціатив із розвитку країнами цифрової економіки, вони ледве встигають за її стрімким розвитком в світі. Розмір цифрової економіки становить, за деякими оцінками, «від 4,5 до 15,5% світового ВВП. Майже 40% доданої вартості, що створюється у світовому секторі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), припадають на Сполучені Штати та Китай. Однак по відношенню до ВВП частка цього сектора найвища у китайській провінції Тайвань, Ірландії та Малайзії. Кількість зайнятих у

секторі ІКТ у світі зросла з 34 млн. осіб у 2010 році до 39 млн. осіб у 2015 році, при цьому найбільший відсоток зайнятих (38%) працює у сфері комп'ютерних послуг. За цей період частка сектора ІКТ у спільній зайнятості збільшилася з 1,8 до 2% [2, с. 5]. На даний час в світі, як і раніше, виділяють дві країни, які найбільше вкладають у розвиток цифрової економіки та отримують вигоди від цього – Сполучені Штати та Китай. «Разом на них припадає половина світових гіпермасштабованих центрів обробки даних, найвищі темпи впровадження 5G у світі, 94% всього фінансування стартапів в галузі штучного інтелекту (ШІ) за останні п'ять років, 70% провідних учених у сфері ШІ у світі та майже 90% ринкової капіталізації найбільших світових цифрових платформ» [4, с. 3].

5. В Україні поступово створюється основа для сучасної промисловості. Запущено і діють ряд проектів із розвитку цифрової економіки такі, як «Цифрова держава» (платформи «Дія», «Дія. Бізнес», «Дія. City»). Наприклад, «Дія. Бізнес» створено для стимулювання і розвитку підприємництва. На цій платформі створено сприятливі умови для розвитку власного бізнесу. Також Міністерство цифрової трансформації України планує запровадити протягом наступних 25 років у рамках правового режиму «Дія. City» сприятливі умови для розвитку цифрової індустрії [5]. 15 липня 2021 року у рамках цього проекту прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». Реалізація цих проектів є безумовно стимулюючими заходами розвитку сучасної промисловості.

6. Таким чином, цифровізація неминуче охоплює різні види діяльності, сприяє розвитку цифрової економіки та цифрових індустрій. В цих умовах промислові підприємства потребують підтримки та стимулювання розвитку на засадах вимог цифрової епохи. Для державної підтримки та поєднання інтересів ключових учасників процесу розвитку промислових підприємств в умовах цифровізації доцільним є створення на державному рівні відповідних національних платформ із залученням представників держави, бізнесу, наукових та освітніх організацій, інших зацікавлених сторін розвитку промисловості. Наприклад, *Національної платформи розвитку і модернізації промисловості*, у рамках якої: 1) *Центр розвитку промислових підприємств в умовах Індустрії 4.0 та цифровізації на основі їх інтелектуалізації*. Метою Центру має бути забезпечення рівноправної участі та підтримки усіх ключових сторін у найважливіших заходах країни, присвячених питанням інтелектуалізації підприємств (у тому числі, цифровізації економіки, розвитку технологій Індустрії 4.0), залучення їх до формування стратегій, програм розвитку, модернізації та реформування освіти та професійної підготовки тощо. На рівні областей доцільно створити відповідні регіональні Центри. 2) *Національний фонд розвитку і модернізації промисловості* для забезпечення промислових підприємств доступними кредитами, інвестиційними ресурсами з метою поглиблення інтелектуалізації, впровадження цифрових технологій у промислове виробництво (на кшталт «Національного фонду досліджень України»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кабінет Міністрів України (2021). Вектори економічного розвитку. URL: https://www.nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf.

2. Доклад о *цифровой* экономике 2019: обзор. Создание стоимости и получение выгод: последствия для развивающихся стран. Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/der2019_overview_ru.pdf.

3. European Union. (2017). Digitising European Industry. URL: https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/dei_wg2_final_report.pdf.

4. Доклад о *цифровой* экономике 2021: обзор. Международные потоки данных и развитие: кому служат потоки данных. Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. URL:https://unctad.org/system/files/official-document/der2021_overview_ru.pdf.

5. Міністерство цифрової трансформації України (2021). Дія City, Digital Country (DC). URL: https://city-backend.diia.gov.ua/storage/uploads/files/shares/page/home/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%94%D1%96%D1%8F%20City.pdf.

Чорна Олександра Анатоліївна – к.е.н., старший науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств Інституту економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail: *chorna@nas.gov.ua.*

Chorna Oleksandra - PhD in Economics, Senior researcher of the Department of enterprise economics problems, Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: *chorna@nas.gov.ua*

УДК 334.021:336

І. О. Чкан[1]
А. А. Муцараєв[1]

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

[1]Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Анотація. *Матеріали дослідження висвітлюють останні технологічні тренди, які з'явились на фінансовому ринку завдяки різкій зміні звичного устрою життя і праці. Визначено основні переваги процесу діджиталізації, яка призвела до появи таких інновацій, як InsurTech, FinTech, штучний інтелект, робота у хмарі, машинне навчання.*

Ключові слова: фінансові послуги; технологічні тренди; діджиталізація; фінтех.

MODERN TECHNOLOGIES IN THE FINANCIAL SERVICES MARKET

Abstract. *The research materials highlight the latest technological trends that have emerged in the financial market due to the sharp change in the usual way of life and work. The main advantages of the digitalization, which led to the emergence of such innovations as InsurTech, FinTech, artificial intelligence, cloud work, machine learning are identified.*

Key words: financial services; technological trends; digitization; FinTech.

Позитивні та негативні події, які відбуваються в світі мають різний характер, зачіпають різні сфери, висувають вимоги, змушують удосконалюватись або переформовуватись. Будь-які технології, завжди сприяли змінам. Трансформація, завдяки оцифровуванню та технологіям, призводить до кардинальної зміни життя кожного громадянина, бізнес-структури, галузі, країни і світу. Впровадження технологічних інновацій в сфері фінансових послуг, і пов'язані з ними секторами, мають беззаперечний позитивний результат.

Неочікувана криза COVID-19 принесла величезні зміни у спосіб ведення бізнесу у всіх сферах та регіонах. Згідно з глобальним опитуванням керівників McKinsey [1], їхні компанії прискорили оцифровку взаємодії з клієнтами та ланцюгом поставок, а також внутрішніх операцій на три-чотири роки швидше ніж планувалось. І частка цифрових продуктів у їхніх портфелях прискорилася на шокуючі сім років. Майже всі респонденти стверджують, що їхні компанії запропонували принаймні тимчасові рішення, щоб задовольнити багато нових вимог до них, і набагато швидше, ніж вони вважали можливим до кризи. Більше того, респонденти очікують, що більшість із цих змін будуть довготривалими, і інвестиції, які вони зараз здійснюють, майже гарантують, що вони буть ефективними. Фінансування цифрових інновацій зросло більше, ніж зростання витрат, кількість людей, які займають технологічні ролі, і кількість клієнтів.

Результати в різних секторах свідчать про те, що темпи розробки цифрових продуктів під час пандемії відрізняються. Враховуючи часові рамки впровадження цифрових технологій найсуттєвіше відбулась в галузі охорони здоров'я та фармації, фінансових послуг та професійних послуг, майже вдвічі, ніж у компаніях, що займаються, наприклад, пакуванням товарів, автомобілебудуванням і збіркою [1].

Пандемія COVID-19 багато в чому змінила стан справ у страховій індустрії. Сутність страхових послуг по суті не змінилась, але їх надання отримало не слабку трансформацію. Поява таких страхових технологій, як InsurTech (технологія, яка дозволяє здійснювати операції, що раніше виконувалися лише людьми) однозначно для страховика зменшить трудові та фінансові витрати. Крім того, страхова галузь наповнюється залежно від потреб не тільки страховика, а й їх клієнтів. Залежно від сегмента страхових послуг, збільшують інвестиції в технології великих даних, лідери страхового ринку світу активно впроваджують штучний інтелект, з'являється машинне навчання, використовуються сенсори і дрони, переходять в хмару.

Епідемія завдала шкоди економіці та спровокувала нестабільність на фінансових ринках по всьому світу. Через це у 2021 році фінансування нових технологій керування інвестиціями, було нерівномірним. Люди все більше уникають ризику, і це матиме неабиякий вплив на галузь загалом. Деякі компанії прагнуть заощадити за рахунок мінімізації витрат на IT, інші – збільшать інвестиції в технології, щоб посісти провідні позиції після закінчення пандемії. Ще одна нова тенденція в інвестиційному процесі – пошукова аналітика. З'являються нові продукти для корпоративних

користувачів, які допомагають агрегувати корпоративні дані та забезпечити належну навігацію. Такими пошуковими системами є ThoughtSpot і Coveo [2].

Ринок капіталу є одним з найперших, де впроваджуються свіжостворені технології. Операції ринку капіталів у хмарі здійснюються давно. Постачальники торгових технологій постійно працюють над удосконаленням дистанційних послуг, починаючи від мобільних застосунків, закінчуючи високотехнологічним комп'ютерним обладнанням.

У сфері фінтеху тривало швидке зростання та впровадження інновацій. Молоде покоління клієнтів продовжує уникати традиційних фінансових інститутів або відмовляється від них на користь цілком цифрових банків і вбудованих фінансових послуг. У відповідь традиційні фінансові установи намагаються конкурувати, збільшуючи темпи інновацій і цифровізації різними способами. Коли почалася криза, компанії раптово зіткнулися з гострою необхідністю трансформації своєї діяльності та адаптації до роботи у дистанційному середовищі, де служби підтримки клієнтів і бек-офіси мусили переміститися з філій і центрів обслуговування клієнтів до спалень і віталень. Навіть найконсервативнішим керівникам ця трансформація дала зрозуміти, що їхні організації більше не можуть дозволити собі ігнорувати необхідність впровадження змін, і в підсумку у всій екосистемі фінтеху з'явилися величезні можливості. Багато фінансових організацій настільки відстають у технологічній трансформації, що змушені співпрацювати з новим поколінням гравців на ринку фінансових послуг, які можуть запропонувати рішення white label. Наприклад, деякі банки співпрацювали зі стартапами в галузі цифрового кредитування, щоб пропонувати клієнтам рішення у сфері цифрового банкінгу [2].

Разом з діджиталізацією послуг та операцій підвищується і рівень шахрайства і зниження рівня захисту даних. Дослідження Experian [3] показує, що у всіх фінансових продуктах рівень шахрайства зріс на 33%. Найбільше зростання відбулося в програмах фінансування автомобілів та інших активів, де відбулося зростання на 181%, на поточних рахунках (35%), ощадні рахунки (28%). Також зросла кількість шахрайських заявок на отримання кредитних карток (17%) та незабезпечених позик (10%).

Безліч переваг запровадження технологій у фінансовій сфері потребує разом з цим і відповідних заходів у забезпеченні інформаційної безпеки, для тих хто використовує штучний інтелект, хмарні технологій.

Підсумовуючи вищенаведене та враховуючи актуальність ситуації можна констатувати, що для всіх учасників фінансового простору технологічні можливості є ключовими факторами успіху під час кризи: для надавачів фінансових послуг – раціональне використання ресурсів, для споживачів – легкість та швидкість їх споживання. Користування запровадженими інноваціями й новітніми технологіями без сумніву матиме успіх якщо всі учасники дотримуватимуться бізнес-культури, і яка заохочуватиме експериментувати та діяти. Тривалі карантинні обмеження для багатьох респондентів та бізнес-компаній стали початком використання інновацій і експерименти з новими цифровими технологіями мали ефект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. McKinsey and Company. URL: https://www-mckinsey-com.translate.goog/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/how-covid-19-has-pushed-companies-over-the-technology-tipping-point-and-transformed-business-forever?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=ru

2. Технологічні тренди фінансової індустрії 2021. DataArt. URL: https://www.dataart.com.ua/news/tekhnologichni-trendi-finansovoji-industriji-2021/

3. Financial providers successfully foil criminals seeking to take advantage of pandemic disruption. Experian. URL: https://www.experianplc.com/media/latest-news/2020/fraud-rate-rises-33-during-covid-19-lockdown/

Чкан Ірина Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Мелітополь, iryna.chkan@tsatu.edu.ua

Муцараєв Адлан Адамович – здобувач освіти, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Мелітополь

Chkan Iryna A. – PhD, Associate Professor, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Melitopol, iryna.chkan@tsatu.edu.ua

Mutsaraiev Adlan A. – master of first year of study, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Melitopol

УДК 331.52; 331.55

Л. С. Шаталова

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНОК ПРАЦІ

ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

Анотація. *В статті розглянуто наслідки впливу сучасних цифрових технологій на ринок праці, зокрема, на професійний склад робочої сили, величину робочого часу, форми зайнятості.*

Ключові слова: ринок праці, цифрова трансформація, цифрові технології, цифрові платформи.

THE IMPACT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE LABOR MARKET

Abstract. *The article considers the consequences of the impact of modern digital technologies on the labor market, in particular, on the professional composition of the labor force, the amount of working time, forms of employment.*

Keywords: labour market, digital transformation, digital technologies, digital platforms.

Стрімкий розвиток цифрових технологій сприяє формуванню середовища, яке створює безмежні можливості для розвитку більшості сфер діяльності людини, одночасно роблячи для них серйозні виклики. На сучасному етапі розвитку людства стрижневими технологіями цифрової трансформації визнано сім технологій: штучний інтелект, великі дані, блокчейн, інтернет речей, робототехніка, 3-D друк, автономні транспортні засоби. Цифрові технології мають всеохоплюючий характер і безжально проникають в усі сфери життя людини. Так, наприклад, серед базових компетенцій сучасного педагога та лікаря першорядне значення набуває комп'ютерна компетенція, оскільки провести заняття та здійснити прийом пацієнтів неможливо без застосування сучасних комп'ютерних технологій. Сприяє прискореній дифузії цифрових технологій в більшості сфер людської діяльності також збільшення попиту на них, обумовленого необхідністю соціального дистанціювання, що була викликана COVID пандемією.

Цифрові технології здійснюють величезний вплив і на ринок праці. Застосування цифрових технологій у виробничій сфері сприяє оптимізації виробничих ресурсів, підвищенню швидкості виробництва і покращенню якості продукції, результатом чого стає зростання продуктивності праці і добробуту населення. Платою за таке покращення є вивільнення робочої сили і стискання змінного капіталу за рахунок автоматизації та роботизації виробничих процесів. За даними Міжнародної організації робототехніки, в 2022 р. майже 4 млн промислових роботів можуть бути представлені в різноманітних промислових процесах, та це число зростатиме щорічно на 13 % [1]. Таким чином, створюються передумови для росту органічної структури капіталу як наслідку зрушень в його технічній будові. Проте одночасно з вивільненням низько кваліфікованої робочої сили, що виконує рутинні операції, формується попит на робітників нових професій і, як наслідок, збільшуються витрати на підготовку і підвищення кваліфікації робітників, залучення високо кваліфікованої робочої сили, тобто збільшується величина змінного капіталу. За ради справедливості слід зазначити, що для ряду професій неможливо створити компенсаторні технічні пристрої. Для деякої низько кваліфікованої праці це є економічно недоцільним, а створення, вдосконалення, обслуговування високотехнологічних основних засобів забезпечує високо кваліфікований персонал. Загальновизнано, що професії, які пов'язані з контактом людини з людиною, практично неможливо замінити (наприклад, професії вчителя, актора, перукаря, маркетолога, психолога, соціального працівника та інші). Проте вартість такої праці буде невисокою. За прогнозами вчених у недалекому майбутньому зникнуть рутинні професії касирів, кур'єрів, охоронців, водіїв, фасувальників. Проте з'явиться ряд нових професій, серед яких визначено такі: футуролог, біоінженер, регулювальник руху безпілотного транспорту, проектувальник нанороботів, прибиральник космічного сміття, оператор дронів, фахівець з інформаційної гігієни та ін. Вчені прогнозують, що в недалекому майбутньому на ринку праці нові професії з'являтимуться та зникатимуть швидше і швидше, тобто життєвий цикл професій скорочується. У зв'язку з цим вже сьогодні в закладах освіти роблять акценти на наборі компетенцій (замість професій), які студенти засвоять під час навчання. Формується тенденція зміни людиною професії протягом трудового життя 3-4 рази. Закономірним є питання про те, хто фінансуватиме

перенавчання робітників – держава, бізнес або самі робітники.

Всеохоплюючий вплив цифрових технологій створює безмежні можливості, роблячи при цьому серйозні виклики і провокуючи незворотні зміни. Так, наприклад. вчені прогнозують формування тенденції зменшення робочого часу. В 2020 р. в Японії компанія Microsoft на експериментальній основі перевела робітників на 4 робочі дні на тиждень, і результати були позитивними в усіх аспектах. Продуктивність праці 2300 робітників зросла на 40%, енерговикористання зменшилось на 23 %, використання папіру зменшилось на 59 %. Співробітники стали рідше йти на лікарняні, на чверть скоротилася кількість відгулів В результаті 92 % робітників були задоволені експериментом і надавали перевагу 4-денному робочому тижню. Цей приклад показовий для всього світу, оскільки в Японії історично склався культ праці і сувора її культура [1]. Активне запровадження 4-денного робочого тижня відбувається в країнах Скандинавії та Північної Європи. В жовтні 2021 р. у Сполучених Штатах Америки відбулася хвиля масових протестів, до яких залучилися понад 100 тис. осіб, з вимогою скорочення робочого дня. В той же час робітники кількох великих компаній (ByteDance, Alibaba Group) організували акції протесту з такою ж вимогою.

Іншим серйозним викликом є те, що молоде покоління, яке не представляє життя без інформаціонно-комунікаційних технологій, має більший потенціал та можливості для отримання доходу, ніж доросле покоління в силу фізіологічних особливостей та об'єктивних причин. Роботодавці висувають потенційним робітникам вимоги, що властиві молоді, зокрема, здатність до навчання, здатність швидко реагувати на зміни, енергійність. За даними дослідницької компанії Statista, середній вік співробітників найбільших IT-компаній (Facebook, Google, Apple та ін.) складає 27-35 років. Склалася тенденція до його зниження, оскільки бізнес-структури достатньо активно розвивають навчальні та стажувальні програми для студентів та підлітків із подальшим залученням їх до оплачуваних проєктів. Таким чином, талановиті школяри за згоди батьків можуть повноцінно конкурувати з дорослими програмістами. Також великою проблемою є те, що малі та середні підприємства мають менші можливості для застування передових цифрових технологій у зв'язку з обмеженістю ресурсів порівняно з великими суб'єктами господарювання.

Цифрові технології та структурні зрушення в економіці в сторону збільшення сфери послуг створюють умови для зміни форм зайнятості. В науковій літературі з'явилися такі нові поняття, як «цифровий ринок праці», «цифрова зайнятість», «цифрове робоче місце». Стрімкими темпами розвиваються нестандартні форми зайнятості, зокрема, фріланс, краудсорсинг, аутстафінг, лізинг персоналу. Завдяки нестандартним формам зайнятості організації мають можливість економити на утриманні офісних приміщень, допоміжного персоналу, залучати фахівців з будь-якої точки світу. В тих сферах діяльності, в яких попит на робочу силу перевищує пропозицію, наприклад IT-сектор, створюються умови, більш зручні для робітника, тобто нестандартні форми соціально-трудових відносин більш поширені. Швидкими темпами збільшується кількість так званих цифрових платформ, зокрема, за останнє десятиліття їх кількість збільшилась в 5 разів. Така тенденція обумовлена великим попитом на них та відносно низькою капіталоємністю створення та обслуговування. Цифрові платформи стають посередниками між попитом і пропозицією праці (work.ua, upwork.com). Важливо зазначити, що великим попитом користуються IT-інструменти, що забезпечують взаємозв'язок співробітників компаній (Sococo) та контроль віддалених співробітників(Asana, Slack) [2].

Узагальнюючи існуючий досвід слід зазначити, що однозначно загальний добробут населення значно покращиться в результаті впровадження цифрових технологій. Платою за таке покращення стане посилення розшарування суспільства, суб'єктів господарювання, держав, сіл та міст. Цифрові технології сприятимуть безжальному витисканню з ринків тих, хто їх не засвоює. Узагальнені наслідки впливу цифрових технологій на ринок праці представлені в таблиці 1.

Про складність і неоднозначність питання впливу цифрових технологій на ринок праці свідчить факт, що ООН визначає цифровізацію як одну із чотирьох небезпек, що загрожують людству. Така небезпека пов'язана з тим, що технологічні досягнення рухаються швидше, ніж людство здатне реагувати на них або навіть розуміти. Крім того, новітні технології можуть використовуватись для вчинення злочинів, розпалювання ненависті, фальсифікації інформації, втручання у приватне життя [3].

Цифрова трансформація обумовлює різноспрямовані вектори руху складових ринку праці, викликає суперечливі зміни. Загальноприйнятої науковою спільнотою точки зору відносно характеру впливу процесів цифрової трансформації на ринок праці поки що не сформовано.

Таблиця 1

Вплив цифрових технологій на ринок праці

Цифрові технології здійснюють на ринок праці	
позитивний вплив	негативний вплив
Створення нових робочих місць за рахунок появи нових професій	Скорочення робочих місць як наслідок автоматизації та роботизації виробничих операцій
Скорочення фрикційного безробіття	Зростання структурного безробіття
Скорочення часу пошуку роботи завдяки цифровим платформам	Загроза кібератак
Ріст зайнятості на віддалених ринках праці	Розшарування суспільства

Очевидним залишається той факт, що великий знос основних засобів на українських підприємствах в сукупності з багатьма іншими проблемами, обумовлює необхідність пошуку індивідуального шляху адаптаційних процесів на українського ринку праці в умовах глобальної цифрової трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Szabó-Szentgróti, G.; Végvári, B.; Varga, J. Impact of Industry 4.0 and Digitization on Labor Market for 2030-Verification of Keynes' Prediction. Sustainability 2021, 13. URL: https://www.mdpi.com/2071-1050/13/14/7703/htm (дата звернення: 17.02.2021).

2. Соболєв В.М., Мусіюк І.О. Тенденції зайнятості в умовах цифрової економіки. *Бізнес-інформ*. 2020. № 10. С. 143-148.

3. UN chief outlines solutions to defeat 'four horsemen' threatening our global future. – UN News, 22 January 2020 URL: https://news.un.org/en/story/2020/01/1055791

Шаталова Людмила Семенівна **–** кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва, ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, e-mail: Shatalovaliudmyla@gmail.com

Shatalova Liudmyla S. – PhD in Economics, associate professor, Senior Researcher of the Department of business development, Institute Of Market And Economic&Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa, e-mail: Shatalovaliudmyla@gmail.com

УДК 336.719

І. В. Шкодіна

РОЗВИТОК ГІГ-ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОСТПАНДЕМІЧНОГО СВІТУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Анотація. *COVID-19 змінив бізнес-моделі та став причиною розвитку гігноміки. Розглянуто позитивні та негативні сторони гіг-економіки для роботодавців та працівників. Прийшли до висновки, що необхідно працювати над розробкою нової державної політики на ринку праці. Важливими питання є оформлення працівників, надання їм соціальних гарантів, в тому числі медичного страхування та оподаткування праці.*

Ключові слова: ринок праці; гіг-економіка; цифрові бізес-моделі; COVID-19.

DEVELOPMENT OF GIG ECONOMY IN THE POSTPANDEMIC WORLD

Abstract. *COVID-19 had changed business models and led to the development of Gig Economy. The positive and negative aspects of the Gig Economy for employers and employees are considered. It is necessary to work on the development of a new state policy on the labor market. Important issues are the registration of employees, providing them with social guarantees, including health insurance and labor taxation.*

Key words: labor market; gig economy; digital business models; COVID-19.

В період COVID-19 багато міжнародних компаній зазнали колосальних втрат. В результаті компанії стали застосовувати нові бізнес-моделі, які орієнтовані на цифрові технології. Поява нових цифрових платформ створила можливості працювати віддалено від офісу, обирати короткострокову зайнятість. Більше однієї п'ятої американців працюють дистанційно [1]. З них, 80% віддалених працівників зазвичай працюють з дому, 9% працюють в офісі компанії, 7% - у коворкінгах, 3% - у кав'ярнях і 0,5% - у бібліотеках [2]. В Україні майже кожен третій працівник хоче знайти роботу, яка б дозволила йому працювати дистанційно (16%) або отримати гнучкий графік роботи (41%) [3].

Така модель взаємодії на ринку є елементом гігноміки або гіг-економіки (англ. *Gig Economy*) - це система розподілу праці, де працівники беруть участь у короткострокових проектах або позаштатній роботі на відміну від постійної роботи. Uber, Lyft, Postmates, TaskRabbit, Airbnb, GrubHub використовують нові цифрові технології для переосмислення старих бізнес-моделей, що значно покращило задоволення споживачів за рахунок персоналізованості послуг. Цю модель також ефективно використовують консультанти, фрілансери, аутсорсингові мережі. За прогнозами аналітиків, до 2025-го року обсяг робіт в рамках гіг-економіці зросте до $2,7 трлн. [4]. За оцінками Оксфордського Інтернет-інституту, понад 160 мільйонів постачальників послуг по всьому світу зараз працюють як незалежні підрядники в гіг-економіці [5]. 58% працівників, які зайняті в світовій гіг-економіці, працюють в транспортній галузі. Крім того, збільшується попит в юридичній сфері, фінансах, професійних консультаціях та IT [2] .

В той же час, така модель трудових відносин має низьку соціальну захищеність працівників та чітко не визначену відповідальність працівників й роботодавців. З одного боку, компанії, які використовують модель гігноміки, отримують конкурентні переваги від гнучкості праці, оскільки наймають незалежних працівників фактично в режимі реального часу, що дає їм можливість не надавати медичне страхування або вищу оплату праці. З іншого боку, працівники, досягнувши певного рівня добробуту, можуть перестати працювати (діє ефект доходу на ринку праці). Отже, гнучкість робочого часу працівників створює проблеми для роботодавців з точки зору планування та надання послуг. Тому важливим є розуміння впливу фінансових стимулів та поведінкових мотивів працівників на їх рішення щодо праці. Отже, важливою стає стратегія фірми для забезпечення привабливості своїх послуг не тільки для клієнтів (попит), але й також для постачальників послуг (пропозиція). Це створює труднощі в плануванні робочого часу в години пік, коли попит високий, так і в непікові години, коли потрібна невелика кількість працівників. Як і на будь-якому іншому ринку, важливим є ефективне узгодження пропозиції з попитом. Для цього має бути створений ефективний взаємозв'язок між

основними учасниками ринку: незалежними працівниками, які отримують плату за виконані конкретного завдання; споживачами, яким потрібна певна персоніфікована послуга (поїздка до пункту призначення, доставка товару, написання тексту, консультація щодо податків тощо) та компанії, які безпосередньо пов'язують працівника зі споживачем за допомогою технологічних платформ.

Таким чином, пандемія COVID-19 назавжди змінила бізнес-моделі. Зростання гігноміки змінює погляд людей на роботу як таку. Можливість віддаленої роботи дає свободу, гнучкість та особисте задоволення, тому багато людей замість традиційної системи, яка передбачає повний робочий день, віддають перевагу фрірансу. Враховуючи темпи розповсюдження гіг-економіки, необхідно працювати над розробкою нової державної політики на ринку праці. Сучасні регулюючі норми відповідають культурі XX століття, коли робітники працювали в одній компанії повний робочий день. Важливими питання є оформлення працівників, надання їм соціальних гарантів, в тому числі медичного страхування та оподаткування праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Inside America's gig economy (and how to work IT). URL: https://moving.selfstorage.com/inside-americas-gig-economy-and-how-to-work-it/ (Last accessed: 25.01.2022).
2. Gig Economy Statistics and Trends 2022. URL: https://thrivemyway.com/gig-economy-stats/ (Last accessed: 21.01.2022).
3. Робота мрії: як ситуація з COVID-19 змінила професію фінансового консультанта? URL: https://mind.ua/openmind/20226176-robota-mriyi-yak-situaciya-z-covid-19-zminila-profesiyu-finansovogo-konsultanta (Last accessed: 22.01.2022).
4. What Motivates Workers in the Gig Economy? URL: https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/what-motivates-workers-in-the-gig-economy/ (Last accessed: 22.01.2022).
5. Stanton C., Thomas C. The value of online gig economy platforms. URL: https://voxeu.org/article/value-online-gig-economy-platforms (Last accessed: 21.01.2022).

Ірина Віталіївна Шкодіна **–** доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, e-mail: iryna.shkodina@karazin.ua

Iryna Shkodina **–** D.Sc. (Econ.), professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, e-mail: iryna.shkodina@karazin.ua

УДК **339.1.38**

О. Г. Яворська

ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ – ТРИГЕРИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Київський національний університет дизайну та технологій

Анотація. *У статті досліджено ключові аспекти потенціалу електронної комерції як нового формату бізнесу та лідерства багатьох корпорацій та компаній в сучасних умовах глобальної цифрової трансформації. Викладено основні положення щодо питання можливостей технологій електронної комерції в покращенні досвіду компаній у роботі з клієнтами, автоматизації бізнес-процесів та підвищенні ефективності комерційної діяльності. Драйверами цифрової комерції на сьогодні виступають технологічний прогрес та інновації в IT-технологіях, які формують базис для розвитку електронної комерції, оскільки здатні змінити поведінку покупців та клієнтів, і в такий спосіб обумовити "стрибки" в показниках продажів певних компаній чи брендів.*

Ключові слова: електронна комерція, цифрова трансформація, технології електронної комерції, готельно-ресторанний бізнес.

THE E-COMMERCE TECHNOLOGIES – TRIGGERS OF BUSINESS PROCESSES IN THE CONDITIONS OF GLOBAL DIGITAL TRANSFORMATION

Abstract: *The article examines the key aspects of e-commerce as a new business format and leadership of many corporations and companies in today's global digital transformation. The main provisions on the possibility of e-commerce technologies in improving the experience of companies in working with customers, automation of business processes and improving the efficiency of commercial activities. Today, digital commerce drivers are technological advances and innovations in IT technologies that form the basis for the development of e-commerce, as they can change the behavior of buyers and customers, and thus cause "jumps" in sales of certain companies or brands.*

Key words: e-commerce, digital transformation, e-commerce technologies, hotel and restaurant business.

На сьогодні цифрова трансформація визнається провідним фактором лідерства для багатьох підприємств, оскільки зміни, які викликаються даним феноменом вносять стрімкі непередбачувані зрушення в економічному середовищі: у 1958 році корпорації, які перебували у списку S&P 500, мали середній термін такого перебування біля 61 ріку; у 1980 році дані дослідницької фірми Innosight вже показували, що середня тривалість перебування компаній різко скоротилася і становила не більше 25 років; у 2011 році – складала не більше 18 років; а за сучасних темпів розвитку, прогнозується, що три чверті сьогоднішнього списку S&P 500 буде оновлено до 2027 року [9]. Цифрова трансформація – важлива частина збереження бізнесу та "виживання", оскільки за даними CRM-компанії Salesforce, сьогодні споживачі завдяки технологіям електронної комерції швидко та легко знаходять актуальну інформацію, визначають свою прихильність до певного бренду та купують товар чи послугу [2]. Загальновідомо, що біля 90% пересічних покупців шукають інформацію про продукт та послугу в мережі Інтернет, навіть якщо їх остаточний план покупки здійснюється в роздрібному магазині [4]. Також зростає кількість продажів **DTC (прямих продажів споживачам**, від англійської Direct-To-Consumer**); дана стратегія** продажів набула поширення в період пандемії Covid-19 та змінила погляди підприємців на ефективні форми ведення бізнесу. Отже, нами електронна комерція розглядається як сучасна бізнес-методологія, що найбільше відповідає нагальним комерційним та бізнес-потребам, процесу діджиталізації торгівельної діяльності, що здатна суттєво скоротити витрати та покращити якість послуги завдяки використанню комп'ютерних мереж, EDI (Електронний Обмін Даними, від англійської Electronic Data Interchange), надійних способів доставки електронних транзакцій за допомогою комп'ютерного зв'язку в поєднанні з JIT ("на льоту" або "точно-в-час", від англійської "Just-in-Time"), а також таких технологій, як мобільна комерція, електронний переказ коштів, управління ланцюгом поставок, Інтернет-маркетинг, онлайн-обробка транзакцій, системи управління запасами тощо. Серед перепон у розвитку електронної комерції можна вказати лише скептичне ставлення користувачів Інтернету у питаннях довіри компаніям своїх даних та використання таких без їх згоди та відома (близько 72% опитаних допускають факт використання персональних даних без їх дозволу); а також щодо правдивості самої інформації, яка надається фірмами та веб-сайтами: біля 59% респондентів вважають, що онлайн-дані можуть бути неправдивими, а для 70% – іноді важко повірити

в достовірність онлайн-даних [8]. Також доволі високий процент респондентів (від 50% до 60% за різними даними) не вірять в можливості штучного інтелекту або не довіряють рішенням, які були прийняті за допомогою даної технології [7].

Між тим, саме цифрова трансформація визначає основні тенденції ведення бізнесу у цифрову епоху та відповідає найінноваційнішій фазі підприємництва, що проявляється в успішному масштабуванні бізнесу, отриманні конкурентних переваг та підтриманні бренду в довгостроковій перспективі [13-14]. Сутність цифровізації полягає в широких можливостях інтеграції новітніх IT-технологій в усі аспекти бізнесу – заміна фізичного процесу цифровою стратегією визначається як факт участі у цифровій трансформації. Так згідно даних Statista, загальні витрати на цифрову трансформацію оцінюються в 2,4 трлн дол. [3]. Особливі сподівання покладаються на технології нового покоління: хмарні обчислення, машинне навчання, алгоритми на основі AI, робототехніку та пристрої IoT (Інтернет речей, від англійської Internet of Things, IoT), віртуальної реальності (VR) і доповненої реальності (AR). Результати опитування, проведеного журналом i-Xtenso засвідчили, що віртуальна реальність була важливою для 22% респондентів, які здійснювали купівлю бізнесу чи бренду [2; 3].

Поява технології 5G змінить ландшафт електронної комерції, оскільки до спільноти онлайн-покупців буде додано понад 2 млрд клієнтів [1; 5]. Дейв Чаффі у своїй праці “Цифровий маркетинг: стратегія, планування та впровадження” розглядає наслідки використання “5D цифрових технологій” у роботі з клієнтами і вважає, що компанії мають враховувати всі пристрої, які аудиторія споживачів використовує для зв’язку, включаючи комбінацію підключених пристроїв, таких як смартфони, комп’ютери, ігрові консолі тощо; маркетологи мають розуміти платформу та відшуковувати свою цільову аудиторію (соціальні мережі, пошукові системи, цифрові медія); менеджери та власники бізнесу мають володіти навичками керування цифровими даними та мати певну форму програмного забезпечення для автоматизації маркетингу, яке підприємство використовує для креації інтерактивного досвіду [1].

Експерти прогнозують, що автоматизація вже не буде ототожнюватися лише з програмним забезпеченням служби підтримки бізнесу, а будуть створені можливості для впровадження електронної комерції на складах, офісах і бізнес-підрозділах з забезпеченням синхронізації даних у режимі реального часу, сортуванням та керуванням запасів, обробкою замовлень тощо. Широка автоматизація бізнес-процесів забезпечить можливості для реалізації вільного часу з виконання більш креативних бізнес-завдань працівниками компаній.

Для прикладу, нами була обрані галузі, які найбільше постраждали від наслідків пандемії Covid-19 [10-12]. Між тим, персоналізований маркетинговий досвід з використанням технологій електронної комерції, наприклад для ресторану, розглядається як цінний корпоративний актив закладу для розгортання та втілення програм лояльності клієнтів, рішень з винагороди клієнтів тощо. На сьогодні пропонуються комплексні рішення з управління для ресторанів та закладів харчування різного масштабу і спрямування – Restaurant365 об'єднує програмне забезпечення для роботи ресторанів у хмарну платформу “все в одному”, включаючи інструменти для контролю запасів, планування, управління основними засобами тощо [6].

Poster – перша в Україні хмарна система автоматизації для закладів харчування та магазинів, які прагнуть переформатуватися на період карантину у формат сервісної доставки їжі та продуктів. Дана компанія відома з 2013 року, її користувачами є більш як 12000 клієнтів в 90 країнах світу. Posret Shop хмарний конструктор сайт-вітрин для закладів харчування, завдяки якому пересічні користувачі спроможні будуть оформити онлайн меню ресторану чи кафе, використавши наявні дані корпоративної системи обліку. **Аналіз статистичних даних від компанії** GlobalData для Food Dive засвідчив, що біля 60% оголошень про вакансії харчових компаній 2020 року були викладені для соціальних та цифрових медіа; вакансії з ключовим словом “інновації” зросли на 50% між I та IV кварталом 2020 року, що засвідчує необхідність створення в сучасному бізнесі новітніх цифрових дизайнів та готовність до змін самих рестораторів [4].

Таким чином, цифрова трансформація дає можливість підприємствам використовувати переваги сучасних технологій, які дозволяють покращити досвід роботи з клієнтами, автоматизувати процеси та допомогти співробітникам стати більш продуктивними. Розглянута нами стратегія необхідна компаніям, які не хочуть відставати від своїх конкурентів. Драйверами цифрової комерції на сьогодні виступають технологічний прогрес та інновації в IT-технологіях, які формують базис для розвитку електронної комерції, оскільки здатні змінити поведінку покупців та клієнтів, і в такий спосіб обумовити “стрибки” в показниках продажів певних компаній чи брендів. Великі дані також відіграють важливу роль у покращенні персоналізації, генерації цінних комерційних ідей та прогнозуванні споживчої поведінки. Зростає кількість компаній, що пропонують інструменти та платформи для

підтримки та стимулювання цифрової комерції, наприклад, віднесені до категорії фінтех-стартапів із SaaS, чії пропозиції продуктів поєднуються з безперебійною інтеграцією різних способів оплати для споживача.

Економісти прогнозують, що роздрібні продажі електронної комерції досягнуть 476,5 млрд дол. до 2024 року (станом на 2017 рік такі складали 279,7 млрд дол. лише на ринку США) [5]. Дані цифри нами розглядаються як доказ того, що у цифровому масштабі існує багато можливостей, використавши які, підприємці зможуть стати більш ефективними та залучити інвесторів, і одночасно трансформувати екопростір електронної комерції в найближчі роки. Прогнозується, що зменшення робочих місць відбуватиметься в результаті автоматизації, впровадження штучного інтелекту, е-комерції та аутсорсингу, між тим, водночас зросте величезний попит на новітні професії аналітико-технологічного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Digital Transformation and Ecommerce: How to Develop an Ironclad Strategy. URL: https://www.panorama-consulting.com/digital-transformation-and-ecommerce/ (дата звернення 01.02.2022).

2. Digital Transformation and the Future of Ecommerce. URL: https://thegood.com/insights/digital-transformation-ecommerce/ (дата звернення 03.02.2022).

3. Digital Transformation for Future of Ecommerce. URL: https://www.igtsolutions.com/blog/digital-transformation-for-future-of-ecommerce/ (дата звернення 01.02.2022).

4. Help wanted: Food manufacturers compete over workers as big data, e-commerce stoke hiring frenzy. URL: https://www.fooddive.com/news/help-wanted-food-manufacturers-compete-over-workers-as-big-data-e-commerc/595823 (дата звернення 04.02.2022).

5. How Digital Transformation Is Shaping the Future of eCommerce. URL: https://oroinc.com/b2b-ecommerce/blog/how-digital-transformation-is-shaping-the-future-of-ecommerce/ (дата звернення 02.02.2022).

6. How to Turn Your Restaurant Analytics into Insightful Business Intelligence. URL: https://www.restaurant365.com/blog/how-to-turn-your-restaurant-analytics-into-insightful-business-intelligence/ (дата звернення 02.02.2022).

7. Is E-Commerce Part of Your Digital Transformation? URL: https://www.industryweek.com/technology-and-iiot/article/21163870/is-ecommerce-part-of-your-digital-transformation (дата звернення 01.02.2022).

8. Notteboom T., Pallis A., Rodrigue J.-P. (2021). Digital transformation. *Port Economics, Management and Policy*. P. 156-167. URL: https://www.researchgate.net/publication/357288169_Port_Economics_Management_and_Policy (дата звернення 01.02.2022).

9. What Is Digital Transformation and Why Do You Need It? URL: https://ecommerceguide.com/guides/digital-transformation/ (дата звернення 04.02.2022).

10. Вергун А. М., Яворська О. Г. Корпоративні активи підприємств ресторанної індустрії та закладів харчування в умовах пандемії. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2022. №1. DOI: 10.25313/2520-2294-2022-1-7843.*

11. Структура розподілу ресторанного ринку в Україні за 2021 рік. URL: https://horeca-ukraine.com/struktura-raspredelenija-restorannogo-rynka-v-ukraine-za-2021-god/ (дата звернення 24.12.2021).

12. Структура розподілу ринку HoReCa в Україні за 2020 рік. URL: https://horeca-ukraine.com/struktura-raspredelenija-rynka-horeca-v-ukraine-za-2020-god/ (дата звернення 24.12.2021).

13. Яворська О. Г. Інтелектуальний капітал в епоху становлення та розвитку цифрової економіки. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2020. № 1 (13). С. 129-134.

14. Яворська О. Г. Проблема оцінювання інтелектуального капіталу: причини та підходи до вирішення. *Галицький економічний вісник.* 2020. Т. 64. № 3. С. 68-77.

Яворська Оксана Григорівна, доктор економічних наук, професор кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Київський національний університет дизайну та технологій, Київ, e-mail: yavorska.oh@knutd.edu.ua.

Yavorska Oksana G. – Doctor of economics, Professor, Department of Hotel, Restaurant and Tourism business, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, e-mail: yavorska.oh@knutd.edu.ua.

УДК 338.2

С. Л. Яковенко

АНАЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ВИТРАТАМИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Лозівська філія Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу

Анотація. *Стаття присвячена питанням розвитку аналітичної практики управління виробничими витратами на базі цифрової платформи маржинального аналізу Розглядаються концептуальні підходи до проектування та розвитку цифрової платформи на основі методу маржинального аналізу виробничих витрат із застосуванням класичних технологій обробки інформації, що містить знання про сутності параметрів, їх взаємозв'язку, що впливають на результати діяльності організації та забезпечують інноваційне управління.*

Ключові слова: *Цифрова платформа; маржинальний аналіз; виробничі витрати; фактор; динаміка; інноваційні рішення; інформаційно-аналітична система.*

ANALYTICAL PLATFORM FOR MANAGING PRODUCTION COSTS IN THE DIGITAL ECONOMY

Abstract: *The article is devoted to the development of analytical practice of production cost management based on the digital platform of marginal analysis. Conceptual approaches to design and development of digital platform on the basis of the method of marginal analysis of production costs with the use of classical technologies of information processing, containing knowledge about the essence of parameters, their interrelation, influencing the results of the organization and providing innovative management, are considered.*

Keywords: *Digital platform; margin analysis; production costs; factor; dynamics; innovative solutions; information and analytical system.*

Побудова інформаційно-аналітичної системи управління витратами при прийнятті управлінських рішень у форматі маржинального економічного аналізу передбачає створення принципово нової інформаційної бази даних та методичного забезпечення у локальній мережі організації. Цифровізація аналітичних ретроспективних процедур, перспективного аналізу об'єктів дослідження в цілому та витрат на виробництво та реалізацію продукції зокрема, відповідно до регламентом його побудови вже на першому етапі формування системи вихідних показників вимагає використання сучасних технічних та технологічних засобів збору та обробки даних [1]. Концептуальними вимогами функціонування цифрового формату маржинального аналізу в аспекті управління підприємством розглянуті:

- наступність та пов'язаність цифр звітів у всіх структурних підрозділи сфери менеджменту (виключення різночитання економічних параметрів усім рівнях управління);
- диференційований доступ до звітності з боку управителя суб'єкта;
- стандартизація звітності організації1 з об'єктів аналізу та форматів звітів у системі управління комерційною, фінансовою, інноваційної, інвестиційної, маркетингової, інституційної, технологічною, технічною діяльністю організації;
- реалізація принципу об'єктивності, прозорості, пов'язаності між цифрами документів, методологічною основою якого є принципово новий формат взаємозв'язку та взаємозалежності побудови окремих параметрів локальної корпоративної звітності організації;
- єдина методологічна база побудови інформаційно-аналітичного середовища з об'єктів управління, у тому числі витратами організації;
- інтегрованість маржинального аналізу витрат у систему управління стійким розвитком підприємства та забезпечення його конкурентних переваг;
- оперативність надходження управлінської звітності до системи управління витратами організації всіх рівнів з необхідним ступенем періодизації, деталізації, агрегування;

- забезпечення оперативного, тактичного та стратегічного моніторингу в блоці управління витратами, побудованого не тільки на діагностиці відхилень, змін у динаміці, щодо планових значень показників, нормативів та критеріїв їх досягнення із заданою ступенем деталізації в розрізі функцій управління, бізнес-процесів, розшифровкою не лише відхилень, а й виміром впливу факторів на результативні оціночні індикатори;

- комплексність системи внутрішніх регламентів та нормативів використання економічного потенціалу підприємства у процедурі розробки реалістичних стратегічних, поточних, операційних бюджетів, що мають взаємопов'язані. Реалізація представлених концептуальних підходів побудови інформаційно-аналітичної системи управління витратами у практиці управління інформаційними потоками досить складна, тому що вимагає побудова принципово нової методологічної бази у системі управління витратами та створення цифрової інфраструктури, що передбачає максимальне залучення продуктів ІТ-технологій при побудові аналітичних процедур [2].

Система управління витратами передбачає реалізацію основних функцій управління:

- цифровізація: система економічних відносин, що базуються на цифрових інформаційно-комунікаційних технологій обліку, аналізу, організації, контролю, регулювання, коригування виробничих витрат (впровадження технології інформаційного моделювання);

- планування: пошук найбільш оптимального використання ресурсів для забезпечення високої якості будівельно-монтажних робіт та максимізації прибутку;

- організація: формування системи управління виробництвом, орієнтованої на оперативний контроль витрат та пошук резервів їх ефективного зниження; залучення до системи управління витратами всіх видів витрат;

- мотивація: знаходження інструментів впливу на учасників виробництва та спонукання їх до зниження витрат;

- координація: командна діяльність як інструмент бережливого виробництва, побудований на порівнянні фактичних витрат із плановими, визначенні абсолютних та відносних відхилень та на основі цього вжиття заходів щодо ліквідації цих розбіжностей;

- контроль: ефективне використання економічного потенціалу організації; своєчасна адаптація до змін; забезпечення стійкого розвитку організації за умов жорсткої конкуренції; підтримка необхідного рівня витрат та розумної економії; визначення прогнозного або фактичного розміру витрат; порівняння отриманих даних з раніше запланованими чи визначеними відповідно до принципів раціональності; оцінка відхилення та ступінь їх впливу на діяльність організації; виявлення причин відхилень; проведення коригування [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні та світі. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 6. С. 105–110.

2. Краус К.М., Краус Н.М. Цифровізація в умовах інституційної трансформації економіки: базові складові та інструменти цифрових технологій. Інтелект XXI. 2018. № 1. С. 211–214.

3. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 252 с.

Яковенко Світлана Леонідівна, викладач вищої категорії, заступник завідувача з навчально-виховної роботи Лозівської філії Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу, Лозова, e-mail: sveta_jasha@ukr.net

Yakovenko Svitlana Leonidivna, teacher of the highest category, deputy head of educational work of Lozova branch of Kharkiv State Automobile and Road College, Lozova, e-mail:sveta_jasha@ukr.net

UDC 339.138

Ilona Dumanska
Olha Matviiets

THE ROLE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE INTERNATIONAL MARKETING ENVIRONMENT

Khmelnytskyi National University

Abstract: *Increasing digitalization in highly globalized world economies has seriously changed the international business landscape, creating plenty of opportunities but also challenges for firms. This article indicates how the use of information technologies has transformed the way firms are shaping their product, pricing, distribution, logistics, and promotional strategies abroad. Furthermore, the basic marketing and advertising information technologies are considered and the impact of automation on the global marketing atmosphere of the future is determined.*

Key words: globalization, information technology, international marketing, international trade, business.

Today, the world is in a process of change and restructuring. The main dynamics of this process are globalization, information society and technology. The modern industry of information, information systems and communication networks is important for the development of international marketing and marketing problems, as it allows marketers to conduct large-scale and in-depth marketing research, operate with large amounts of data related to the global marketing environment, markets, products and firms from foreign countries, in particular by connecting to the databases of other organizations and through the integration of communication systems at the local, national, regional and international scales.

The emergence of a more open world economy has resulted in an upsurge in international trade, since many countries belong to major trading blocs. Companies of all sizes need to develop skills, ability and knowledge to compete effectively in international markets. Moreover, with the advancement of technology, communications and international transportation become faster and more convenient, and increase opportunities for companies to look beyond their domestic markets and facilitate their engagement in international market operations [1].

That is why, the aim of this article is to present new marketing perspective which is shaped by information technologies within the scope of innovations in marketing activities and functions based on a literature research.

To begin with, businesses have become very important as a result of the facts like virtual marketing, information age and globalization. Unlike traditional marketing process, virtual marketing has a structure which has a different feature. The main reasons for this change are rapidly changing conditions in the creation of marketing activities in electronic environment and of external factors being more dynamic in the virtual marketing environment [2].

First of all, it should be noted, that information technology (IT) has revolutionized the way organizations conduct business by enabling small and medium businesses to level the playing field with larger organizations [3]. Small businesses use an array of technology based on everything from computer server stations to portable mobile devices to expand competitive advantages in the global economic marketplace and marketing environment [4]. So, small & medium business organizations owners are considering implementing information technology in their planning process for streamlined integration. Thus, this process is leading to future business expansion locally as well as globally. This decision allows proprietors to create smooth business operations using the most effective information technology available. On the other hand, the Internet has further linked the overseas suppliers of goods and services and their buyers. During the e-commerce era, internet traffic is increasing day by day, and e-commerce business is in the hyper growth stage. Information technology tremendously helps to boost the expansion of the current and future of marketing environment; communication technology became faster than ever. Though, globalization creates a little challenge for multinational companies to share resources and knowledge across a number of businesses inside and outside the country. Outsourcing and freelancer ease this challenge because multinational companies recruit talent freelancers and outsource their projects to the highly expert vendors and then the works are done through the team of people very effectively and efficiently [5].

The development of Internet technology and communication has changed the direction of activities of

businesses, they have more adapted on this electronic environment day by day. Internet technologies have affected companies in many different areas. One of the most important of these effects was observed in marketing activities and marketing concept and operation has been adapted to the Internet environment. In recent years, showing a very rapid development, information technology has been significantly rocked in current marketing balance in all industries around the world. Accordingly, geographical boundaries disappeared; markets where buyers and sellers meet gained a different dimension. International marketing activities over the Internet has been exploded and has emerged accompanying global information network. The Internet has fundamentally provided a different environment for international marketing and it has required different and permanent strategic approaches [2].

Information technology systems and computer science are used by business organizations to perform various tasks. Some use IT to provide for the basic processing of transactions, while others enable customers, distributors, and suppliers to interact with the organization activities through various communication technology systems such as the internet and intranet. The term of information technology systems in an organization are composed of four distinct parts which include an organization, data & information in an organization, and information technology and information technology systems within an organization. The important impacts of information technology in the development of global marketing world are described below. Also, several areas of global marketing environment in which businesses are taken into consideration and discussed how IT has already helped or can help these businesses in particular areas in future [6]. The main trends of marketing and advertising information technologies today are (Fig.1):

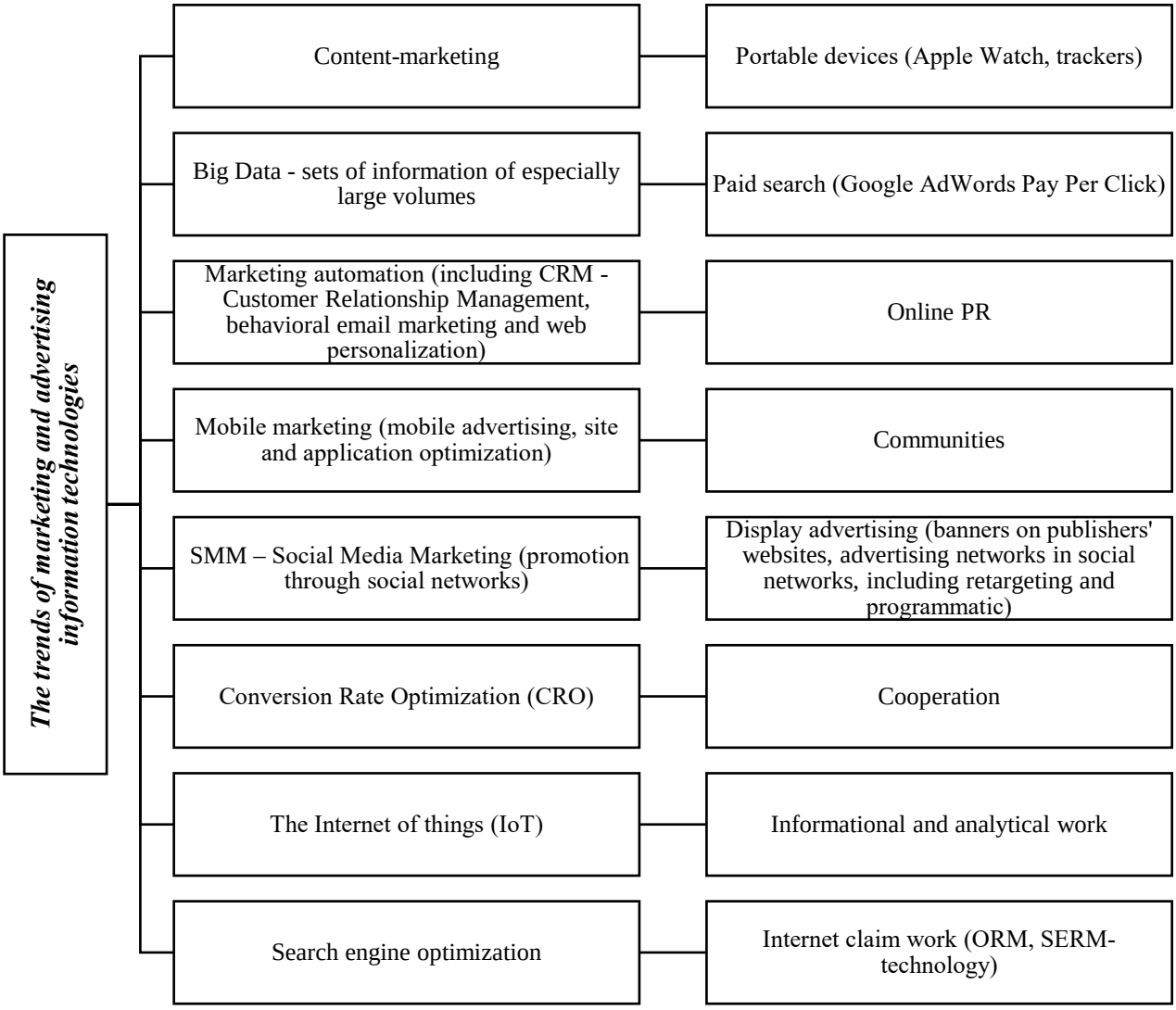

Figure 1 - The main trends of marketing and advertising information technologies*

* formed on the materials presented in [6]

As large-scale innovation in automation has traditionally been limited to the production side of global

society, the information technology will have far reaching implications in future. Amazon's automated online grocery store, eliminating the need for cashiers, and marketing executives physical hardworking has been one of the first major and very advantages tech triumphs of the era. The online store has proven itself very successful as an efficient option for global shoppers in its primary location. The current cost of this technology, conversely, puts it out of the reach of pretty much any other store. As the technology continues to develop, consumers can imagine that pressure sensors & cameras that automate pay and alleviate long lines in stores will be coming to groceries and pharmacies close in the next few years. The innovative visual conversations between buyers and sellers in order to buy-sell goods and services in the forthcoming years. This is buyers and sellers price bargaining scopes. This can be truly possible if 6G, 7G, 10G Internet connections with fastest and speedy internet network be available to international internet users through cellular phones as well as via computer networks [5].

Existing marketing and sales practices and theory, sales force automation tools, database marketing, relational marketing, network marketing, electronic commerce systems and Internet, including the adoption of new technology tools and marketing concepts are undergoing unprecedented transformations. With the rapid advancement of electronic communication and adoption of the Internet in marketing practices, traditional marketing methods have changed dramatically. Being a huge global network connecting millions of computers around the world, Internet is considered as a new marketing tool with the potential to radically change the way companies do business with their customers. As a result of the information revolution in the information age, business managers have taken into consideration issues such as the globalization of markets, the change in industry structure, constantly changing customer needs, rising customer expectations as important issues. This also caused a change of business management and customer understanding and has made them more customer focused [2].

Thus, the results of the study show that due to the rapid expansion and revolution of IT, the globe has now become a global village as many small, medium and large countries are united and entered under one umbrella. International borders and communication barriers are going to vanish. Information technology is an immense truth of the modern century, and it has a great impact on the global marketing environment arena. Multinational organizations which are implementing IT based international marketplace are enjoying a competitive advantage over the organizations which do not do the same business through IT. It means, that technology is an important driving factor in shaping international marketing strategy as well as in driving force towards a more global marketplace, especially technology in communication.

REFERENCES

1. Chirapanda Suthawan Technological Environment – International Marketing Strategy Relationship. *International Scholarly and Scientific Research & Innovation,* 2012. № 6(4). P.656-659

2. Paksoy, H. M., Özbezek, B. D., Kılınç, E. The Importance and Place of Information Technology in the Changing Marketing Concept. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019. №8(2). P. 440-458.

3. Guseva, O. Y, Kazarova, I. O, Dumanska, I., Gorodetskyy, M. A., Melnichuk, L. V., Saienko, V. H. Personal Data Protection Policy Impact on the Company Development. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 2022. Vol. 18. P. 232-246

4. Dumanska, I., Vasylkivskyi, D., Zhurba, I., Pukhalska, Y., Matviiets, O., Goncharuk, A., Dronology and 3D Printing as a Catalyst for International Trade in Industry 4.0. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 2021. Vol. 17. P. 740-757

5. Technological Influence on Global Marketing Environment. URL: https://bit.ly/3nAxM0n (дата звернення 13.01.2022)

6. Leonow, A. I., Koniagina, M. N., Petrova, S. V., Grunt, E. V., Kerimkhulle, S. Y., Shubaeva, V. G. Application of information technologies in marketing: Experience of developing countries. *Espacios,* 2019. № 40(38). URL: https://ww.revistaespacios.com/a19v40n38/a19v40n38p24.pdf (дата звернення 13.01.2022)

Dumanska Ilona U. - Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor at the International Economic Relations Department, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, e-mail: dumanskaiy@gmail.com.

Matviiets Olha V. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the International Economic Relations Department, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, e-mail: olrebak@ukr.net.

UDC330.341

Iuliia Gernego
Mykhailo Dyba

CROWDFUNDING AS MODERN PLATFORM FOR FINTECH DEVELOPMENT

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Abstract: *The article examines the current state of crowdfunding and its role within FinTech process. The particular attention is paid to the crowdfunding mechanism that is able to overcome many business and human development challenges and direct more funds to satisfy the most urgent social, economic, cultural and environmental needs. The examples of global crowdfunfing platforms are provided. The current situation with crowdfunding activity in Ukraine, considering crowdfunding platforms at the national level, is described.*

Key words: crowdfunding, innovative development, financing, FinTech.

Nowadays, the issue of integration of digitalization and financial service has received considerable critical attention due to the increasing role of digital tendencies within gaining a sustainable competitive business advantage. For instance, the financial technologies, namely FinTech, cause disruptive changes within to financial services, virtualizing each aspect within financial sector. Such tendencies are driving financial start-ups and technology firms' activity, covering a wide range of financial processes, including credit scoring, customer interaction, robot-advisory, market research, fraud detection. FinTech tendencies enable the widespread of a wide range of applications with different functionalities, including those available for mobile payments, marketplace financing, robo-advising, smart contracts and innovative sources of financing provision [2, 3]. In particular, practioners and regulators are interested in intelligent information technologies due to the need of innovative regulation elaboration and development, concerning rather innovative and decentralized FinTech process. On the one hand, intelligent information technologies can play an important role in addressing the issue of business, concerning its ability to attract more financial resources from a wide range of sources. On the other hand, intelligent information technologies have a pivotal role in modern investors' activity, providing a digital platform for further activity and growth. Due to practical advantages of using intelligent technologies within financial sector, the theoretical researchers and experts are also particularly interested in these novel technologies and changes that impact organizations and even broader financial system.

Determining the impacts of innovative financial resources and mechanisms is becoming more crucial than ever before for the future of business, social sector and creative industries development worldwide. In particular, crowdfunding platform development and their influence on modern society is the question of particular attention within theoretical researches and applied reports. Due to the practical experience, the crowdfunding mechanism is able to overcome many business and human development challenges and direct more funds to satisfy the most urgent social, economic, cultural and environmental needs. The particular interest should be paid to crowdfunding platforms. For instance, such globally famous platforms as GlobalGiving, Indiegogo and Kickstarter are able to raise annually about 34 bn. USD within the global crowdfunding industry [4, 5]. In 2019, nearly 6,445,080 crowdfunding campaigns were hosted globally. Moreover, in accordance with Fundly reports, the crowdfunding market is expected to witness a growth at a CAGR of over 16% during the timeframe of 2020-2025. There are also estimations on crowdfunding market potential to triple by 2025 [6].

Crowdfunding is concerned as an innovative digitalized model for funding a variety of programs, allowing individual founders of for-profit, high-tech, cultural or social projects to request funding from a wide range of individuals, often in return for future products or equity [7]. The recent research mainly put the light on the digital nature of crowdfunding and the parameters of crowdfunding platforms and projects success, considering the projects nature and alternative models of their crowdfunding financing. In particular, it is defined that crowdfunding platforms success is highly dependent on a measure of external and internal factors, including legislative environment, information support of crowdfunding companies, project quality and amounts of crowdfunding financing. However, there is still a question on crowdfunding eligibility to be a digital alternative for project financing on a regular basis.

Currently, Big Idea (biggggidea.com) and Na Starte are two famous Ukrainian crowdfunding platforms

that act within national economy. The largest Ukrainian crowdfunding platform "Big Idea" was created with funds raised through crowdfunding technology (UAH 38,260 instead of the required UAH 35,000). However, other projects presented on the platform collect very small amounts (maximum - 25 thousand UAH) [8]. Currently, the main projects for which financial resources are raised within the platform are projects in the fields of education, healthcare, literature, music, journalism and research. The potential of the crowdfunding platform "Big Idea" is the transformation of innovative areas of promotion of ideas of human development and innovative growth (Figure 1).

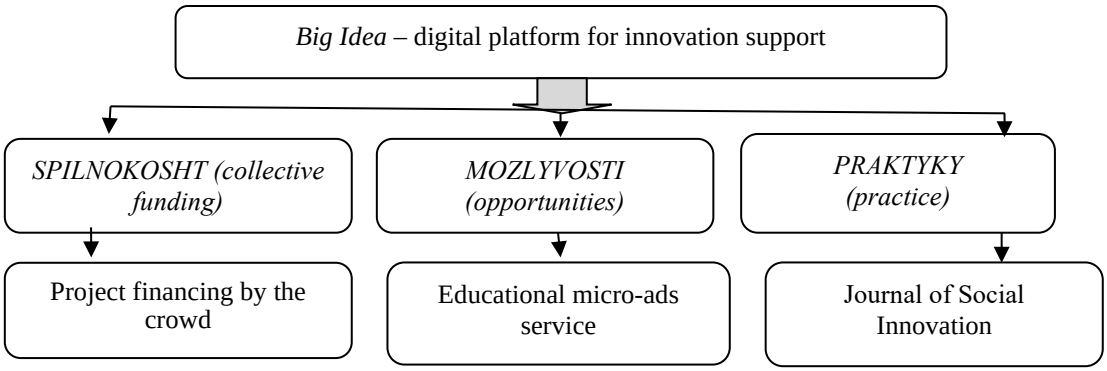

Figure 1. Innovative directions of Big Idea development: the potential of financial support in digital society

"SPILNOKOSHT" (collective funding) is a typical example of a national platform for raising financial resources to implement a project to build a strong and open society. The key goals of the platform are to find start-up capital for business and social sector, fundraising to develop an invention, shooting a film, etc.

"MOZLYVOSTI" (opportunities) presents relevant educational mini-ads, mostly for socio-cultural projects. That is, the direction of "opportunity" characterizes the potential for the implementation of the information function through the crowdfunding platform. "PRAKTYKY" (practice) is represented in the form of an electronic journal of social innovations. It is a common space for innovative views and interaction with collective knowledge. The resource highlights the trends shaping the social services industry, creative entrepreneurship and innovation ecosystems. Within this direction, attention is paid to: ecology of life, technologies and systems, enterprising leadership, cooperation, info space. This direction forms the potential for integration of the national crowdfunding platform with the system of global social priorities.

Thus, the potential for building a crowdfunding platform "Big Idea" is not only in the increase of financial resources that can be raised through the platform, but also in the functional transformation of the promotion of human development and economic growth through crowdfunding.

In light of recent trends of crowdfunding, it is more difficult to find studies that provide a comparative analysis of crowdfunding platforms and their effectiveness indicators, considering intelligent information technologies use in financial sector globally. Thus, it is important to highlight the both the theoretical essence of crowdfunding and applied tendencies of crowdfunding platforms' development.

REFERENCES

1. Sugumaran V. Intelligent Information Technologies and Applications, Oakland University, Oakland, 2008. doi: 10.4018/978-1-59904-958-8

2. Calic G., Mosakowski E. Kicking off social entrepreneurship: how a sustainability orientation influences crowdfunding success, Journal of Management Studies, 53(5) (2016): 738-767.

3. R. Adner, R. Kapoor, Value creation in innovation ecosystems: How the structure of technological interdependence affects firm performance in new technology generations, Strategic Management Journal, 31(3) (2010) 306-333.

4. Crowdfunding development aid would direct funds where they are needed most. Financing for development aid, (2016) URL: https://www.theguardian.com/global-development/2016/sep/13/crowdfunding-development-aid-funds-globalgiving-kickstarter. Accessed 21 Dec 2019

5. Gernego Iu., Petrenko L., Dyba M., Tsarov V. Innovative financing of creative projects on the Kickstarter platform: Ukrainian and Polish experience, E3S Web of Conferences, 166 (13019) (2020). https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016613019

6. Crowdfunding market - growth, trends, and forecasts (2020-2025). Mordor Intelligence. (2019) URL: https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/crowdfunding-market

7. Mollick E. The dynamics of crowdfunding: An exploratory study, Journal of Business Venturing 29 (2014): 1–16. http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.06.005

8. Велика ідея: веб-сайт. URL: https://biggggidea.com/

Gernego Iuliia O. – Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Corporate Finance and Controlling Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: iuliiagern@ukr.net

Dyba Mykhailo I. – Doctor of Economics, Professor, Professor of the Corporate Finance and Controlling Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: dyba_m@ukr.net

UDC 338.28

Anna Khaba [1]
Liubov Syhyda [2]

DIGITALIZATION AND BUSINESS PROCESS: SCIENTIFIC BACKGROUND

[1, 2] Sumy State University

Abstract: The article is devoted to analysis and systematization of the scientific background concerning the impact of digitalization on business processes transformation in economy and its spheres.

Key words: digitalization, business processes, COVID-19, business transformation.

Nowadays economic development can be characterized by different concepts and its penetration in this sphere, but digital technologies take an important place in it. Digital influences almost every activity in the sphere of business including marketing, finance, production, etc. During the COVID-19 pandemic its significance is still growing and so far there is no reason for this trend to decline. Today we can even say that business can't work most effectively without adding digital technologies to it.

Current trends show that the sphere of digital is also influenced by a growing amount of information. As a result, scientists try to pay more attention to this topic, explore an impact of digitalization on business process. It leads to a rapid growth of articles or other scientific achievements that fully or partially reveal the topic of the connection between business processes and digitalization. Therefore, in our opinion, it is important to conduct a bibliometric review for a more complete disclosure of the topic. This will provide an opportunity to analyze the current approach to the further development of business processes and their dissemination, to trace the place of digitalization in the modern economy.

Systematization of literary sources showed that many domestic and foreign scientists devote their work to studying an impact of digital on constant development of business. But here it is possible to find as much various topics as it possible. For example, scientists Zhghenti T. and Chkareuli V. highlighted the necessity to increase technological awareness among society to overcome digital mistrust. The role of investment management in digital transformation was considered in the studies [1; 2; 3; 4].

The search requests "digitalization" rising worldwide. It stands to mention that the start of search interest was in 2013, while in 2021, it increased by 4.6 times. The rapid digital penetration provokes the transformation of the business processes. As a result, the business sector needed to invest more in analyzing the impact of digital development on the changes in demand, behavior, and preferences of consumers, etc.

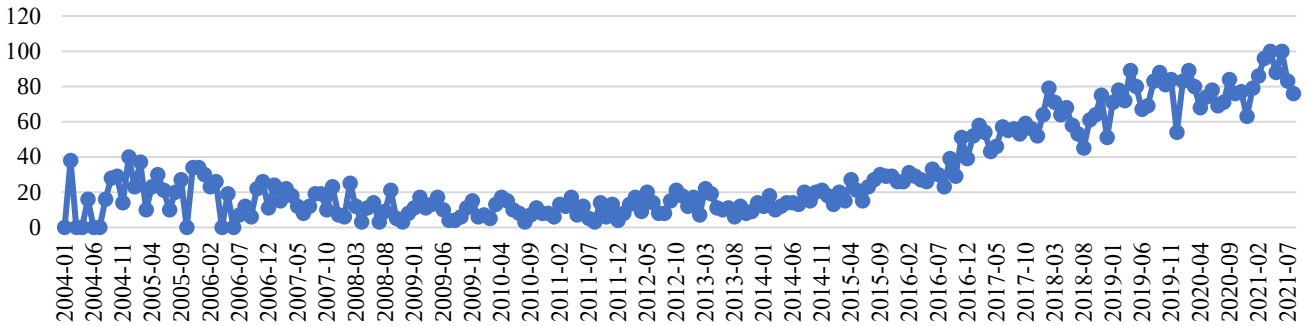

Figure 1 – The dynamics of search request "digitalization", 2004-2021 [5].

As we sad, there are many scientists who are devoted to this topic and continue to work for its development in economy and science. The scientists from Russian Federation look like the most contributed to the exploring the investigation of business process digitalization (204 scientific articles). The second place is taken by the scientists from Germany – 170 articles, then UK – 86 articles, Finland – 85 articles, Sweden – 83 articles. Ukraine placed 13th place with 38 issued publications devoted to the investigated theme [6].

It is also important to mention about the co-authorship between scientists worldwide. We are sure that such a unity helps to get a fast and effective result that can lead from theoretical research to practical application. In this case, the VOSviewer software was applied [7**Ошибка! Источник ссылки не найден.**; 8; 9]. The co-authorship analysis by countries with limitation criteria of a minimum of 15 articles per country allowed building the network map. This map consists of 29 items (countries) grouped by 4 clusters, which indicate the close collaboration between the scientists. This analysis helped to find the strong collaboration between such countries as Germany, Finland, the USA, Austria, Denmark, Netherlands, Norway, Sweden, and Switzerland that together create one of the clusters. The number of articles that was published in co-authorship is 170. The second cluster concentrates on countries of Eastern Europe and Asia (Ukraine, Serbia, Romania, Slovakia, Czech Republic, Kazakhstan, Russian Federation and China). The third cluster identifies the collaboration between India, Indonesia, UK, Australia, Malaysia, and Spain. The fourth cluster demonstrates the strong research relationship between Canada, France, and Italy. At last, the fifth cluster shows the cooperation between the Polish, Portuguese, and South African scientists [6].

During the analysis of statical data provided by the Scopus database we came to the conclusion that this theme is multidisciplinary. It can be explored from different points of view, belong to different subject areas. It helps to uncover the topic from different angles, to find it in different fields of science and to assess the existing impact. However, most of the documents (15.2%) relate to "Business, Management and Accounting", "Engineering" and "Social Sciences" (14.7%). Then, 12,5% of papers were indexed in the subject area "Computer Science", while only 5.6% of articles were "Economics, Econometrics and Finance". Besides, other subject areas cover less than 5% of articles each [6].

Speaking about more specific fields of research, it is impossible to highlight even 10 the most popular. The variety of the topic shows a possibility to find something new in any cooperation of digitalization and business. For example, one of topic clusters covers 35 items showing the intense research interest in investigating the impact of information technologies on business development. The scientists primarily focused on small and medium enterprises. Besides, the issues of sustainable development and circular economy were considered.

The second cluster includes 27 items that indicate the research interest in the industrial revolution – Industry 4.0. The scientist devoted special attention to e-business development, fintech, big data development under globalization. Moreover, the changes in marketing, management, and regulation came to the fore. The third cluster determines the research in investigating the business process development under the COVID-19 restrictions. The particular focus is on the tourism sector [10], education, labor market, and digital economy. The fourth red cluster shows the research direction towards studying business model innovations, development of digital platforms, blockchain, and Internet of Things (IoT). At last, the smallest orange cluster indicates the research of digital transformation's impact on the public sector and culture.

Hence digitalization has a great impact on modern business process leading it to the next stage of development. And it can be proved by the theory and practice, but here we can be surer about theoretical part. Bibliometric analysis shows that this field of study becomes even more popular because of pandemic situation, especially, its influence of business. Based on the above findings, it could be concluded that the most prosperous research directions are the studies that addressed the digitalization of education, labor, and tourism sectors. In turn, special attention should be paid to investigating the digital platforms, blockchain, IoT, and the impact of digitalization on changes in culture and the public sector. Therefore, it is essential to conduct additional marketing research to investigate the changes in consumer behavior.

REFERENCES

1. Cabelkova, I., Tvaronaviciene, M., & Strielkowski, W. Innovations in Achieving Sustainable Economic Performance Under Income Inequality. *Marketing and Management of Innovations.* 2021. № 2. P. 146-154. URL: http://doi.org/10.21272/mmi.2021.2-12

2. Pimonenko, T., Liuliov, O., & Us, Y. Marketing strategies of green investments: basic concepts and specific features. *Herald of Ternopil National Economic University.* 2019. № 1 (91). P. 177-185. URL: http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/845

3. Bilan, Y., Pimonenko, T., & Starchenko, L. Sustainable business models for innovation and success: bibliometric analysis. *In E3S Web of Conferences.* 2020. Vol. 159. P. 04037. URL: https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015904037

4. Chigrin, O., & Pimonenko, T. The ways of corporate sector firms financing for sustainability of performance. *International Journal of Ecology and Development.* 2014. № 29(3). P. 1-13. URL: http://www.ceser.in/ceserp/index.php/ijed/article/view/3227
5. Google Trends (2020). URL: https://trends.google.com/trends/
6. Scopus (2021). URL: https://www.scopus.com/search/form.uri?display=basic
7. Us, Ya., Pimonenko, T., Tambovceva, T., & Segers, J-P. Green Transformations in the Healthcare System: the COVID-19 Impact. *Health Economics and Management Review.* 2020. № 1. P. 48-59. URL: https://doi.org/10.21272/hem.2020.1-04
8. Us Y., Bilan S., Pimonenko T., Ostasz G. and Seliga R.. Green Brand for Sustainable Business: Bibliometric Analysis. *Proceedings of the 35th International Business Information Management Association (IBIMA),* ISBN: 978-0-9998551-4-0, 1-12 April 2020, Seville, Spain. 2020. P. 8456. URL: https://ibima.org/accepted-paper/green-brand-for-sustainable-business-bibliometric-analysis/
9. Us, Y., Pimonenko, T., & Lyulyov, O. Energy efficiency profiles in developing the free-carbon economy: on the example of Ukraine and the V4 countries. *Polityka Energetyczna.* 2020. Vol. 23. № 4. P. 49-66. URL: https://epj.min-pan.krakow.pl/Energy-efficiency-profiles-in-developing-the-free-carbon-economy-on-the-example-of,127397,0,2.html
10. Lyulyov, O., Pimonenko, T., Kwilinski, A., & Us, Y. The heterogeneous effect of democracy, economic and political globalisation on renewable energy. *In E3S Web of Conferences.* 2021. Vol. 250. P. 03006. URL: https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125003006

Anna Khaba, Ph.D. Student, Department of Marketing, Sumy State University, Sumy, e-mail: a.haba@fem.sumdu.edu.ua

Liubov Syhyda, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Sumy State University, Sumy, e-mail: l.syhyda@biem.sumdu.edu.ua.

UDK:338.2

Oksana Kushlyk
Volodymyr Kochkodan

THE VALUE OF BUSINESS ANALYTICS IN TODAY'S ECONOMIC DEVELOPMENT

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Abstract: *Investigated the sphere of activity of business analytics in the enterprise and components of its value in a digital economy. Identified ways of digital transformation of organizational mechanisms of business management.*
Key words: digital economy; business analytics; enterprise; value.

Modern economic development conditions are characterized by «Industry 4.0» stage (digital economy), which involves digital transformations in various areas of enterprises and organizations. This is an impetus for changing approaches in business practices and management systems and a good reason to intensify the integration of digital technology tools and digital products into business processes. The key areas of enterprises development organizational mechanisms' transformation are:

1) technological automation of enterprises' business processes;
2) automation of business communications;
3) providing offices with modern IT tools and mechanisms (new communication channels, networks, data centers and servers);
4) introduction of the budgeting system and a single electronic document flow;
5) deep development of IT infrastructure; 6) transition to cloud server space [1].

The first two areas and the third area regarding data processing cover the scope of business analytics. It includes data acquisition and processing (DACQ), use of databases, statistical and quantitative analysis (DESC, descriptive analytics), development of explanatory and predictive models (PRED, predictive analytics; PRES, prescriptive analytics), business analysis. Business analytics is the company's basic platform in adapting to the digital economy development conditions, ensuring the formation of competitive advantages and achieving high efficiency.

A set of developed and integrated digital technologies and products is the result of business analytics. Digital products as processes and services include electronic messaging, business processes (ordering, accounting, goods accounting, contracting, etc.), distance learning, real-time services (online).

Business analytics activities include working with information, optimizing business processes, working with stakeholders and cooperating with the company's IT department. Analytics provide an opportunity to separate important facts from information noise and create new quality products and solutions based on big data. Working with big data business analytics creates a chain of valuable information, converting a huge amount of raw data into meaningful, timely and relevant information.

The high level of environmental scanning is another advantage of using business analytics in working with information. This allows you to get timely information about the enterprise's changing environment, the need for innovation that arises from changes in customer desires, purchasing models, competitors' innovations, contractors' business models.

From the working with stakeholders' point of view, the role of business analytics in the enterprise management system is to justify management decisions and directions of development, ensuring balanced compliance with the requirements of the most important stakeholders. Therefore, one of the most important tasks of business analytics should be to monitor changes in stakeholders' requirements in the company's current activities, in the implementation of projects, in the company's activities after the introduction of innovations. The identified changes should become the basis for project adjustments or for the development of new innovations. Effective use of business analytics improves customer focus, allows the company to achieve a clear understanding and profitable cooperation with other stakeholders, and helps to achieve performance indicators of the entire enterprise.

Based on enterprise's business processes studying business analytics allows their modeling, restructuring, optimization, and implementation of digital technologies and products. The goals of analytical

modeling of business processes are various aspects of the company's activities, including technological processes optimization, organizational structure optimization, departments and executors functions optimization, document management and information support systems management improvement. The implementation of digital products and technologies is relevant for business processes in all functional areas of activity, including manufacturing, logistics, marketing etc.

Cooperation with the IT department implies that business analytics acts as a link between company's management (senior management, department heads) and its technology department (software developers) or the outsourced IT-company. Its functions are to optimize company's business processes or to develop new or improve existing backend and frontend systems. In fact, business analytics interprets in technical terms requirements for company's specific project of business process optimization, development of appropriate digital products.

The main value of business analytics is represented by synergetic connections and results. The synergy between business analytics systems and functional area management systems is manifested in the ability of systems to work together, span their boundaries, and complement each other. The aforementioned synergy forms the following values of business analytics: improving the efficiency of internal and external communications, creating a unique user experience, accelerating work in various fields, rapid response to changes in the environment, risk and opportunity management.

Synergetic results are new functional area management systems with business analytics support that emerge from synergistic connections between relevant systems. They include components and properties that arise from their interaction and contribute to transactional, communication, information, operational and strategic values. Synergetic results form the following values of business analytics: new directions of development and innovation, new products and services development, existing products and services improvement and marketing, productivity and efficiency of business and technological processes improvement, resource savings, cost optimization, enterprises' efficiency increase.

Effective use of business analytics requires an enterprise management organizational mechanisms digital transformation, consisting of:

1. IT infrastructure development with a single IT support system, i.e. the organization of enterprise software, computer programs, databases and other resources that, connecting via the Internet, work in conjunction.
2. Development of a fast, unified, secure information exchange system for strategic and operational decisions, rapid response to change and operational efficiency.
3. Development of databases with differentiated access for different management levels for decision-making.
4. Development of digital platforms through which information exchange between different user groups is implemented without the intermediaries.
5. Introduction of digital control technologies.
6. Transition from operational processes' human physical control to digital control.
7. Introduction of artificial intelligence, which is the simulation of human intelligence processes by machines, especially computer systems.

These values of business analytics usage in the enterprise's activities indicate the need for appropriate investment in its development.

REFERENCES

1. Ghudzj O.Je. Digital economy: changing values and guidelines of enterprise management. Economy. Management. Business. 2018. Vol.24. No.2. P.4-10.
2. Bayrak T. A review of business analytics: A business enabler or another passing fad. *Procedia-Social and Behavioral Sciences.* July 2015. Vol.195. P.230–239.
3. Hindle G., Vidgen R. Developing a business analytics methodology: A case study in the foodbank sector. *European Journal of Operational Research.* 2018. Vol. 268. Issue 3, P.836–851

Kushlyk Oksana Yu. – Ph.D (Economics), Associate Professor of Department of management and administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, e-mail: oksana.kushlyk@gmail.com

Kochkodan Volodymyr B. – Ph.D (Economics), Associate Professor of Department of management and administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, e-mail: k.volodya@gmail.com

УДК 330.3:336.7

Olena Nakonechna
Olga Mykhailyk

FINANCIAL TECHNOLOGIES IN THE UKRAINE'S BANKS: FEATURES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

International University of Finance

Abstract. *The article is devoted to the study of the global banking market of FinTech and current trends in international investment in FinTech companies. The study presents the analyses of the banking FinTech-market of Ukraine and its main segments in which Ukrainian banks operate. Modern fintech products of cooperation between Ukrainian banks and fintech companies are presented. The factors that contributed to the emergence of Fintech have been identified, as well as their features for the Ukrainian market.*

For further promotion and identifying prospects of banking business development SWOT analysis was made and was formed the adaptation scheme of introducing FinTech innovations into banking.

The main trends in FinTech industry development are also identified, which should be taken into account when forming key factors of banking sector transformation to implement the new Ukrainian banking business models and indicated positive factors for the introduction of new financial services and products.

Keywords: FinTech; FinTech companies; Banks; Financial Services; Digital Banking; Open Banking; Blockchain.

Modern innovative technologies are actively penetrating the world's financial sector and the individual country. This is directly related to the fact that consumers and customers want to get more convenient and mobile financial services. The last decade's trend in the global market is the active development of non-physical service channels, alternative payment products based on innovative technologies, the introduction of new ways of interacting with potential customers. The forecast of the BCG consulting group (Boston Consulting Group) indicates that in the next 5 years, 30% of the world's corporate banking will go through digital channels. Banks as active market participants must meet today's conditions. The banking business in Ukraine is no exception. Therefore, the practice of monitoring financial technologies in the banking sector of Ukraine and outlining their features is the basis for forecasting the main directions of the development of banking services in the new digital competitive environment.

The peculiarities of the fintech services development in the banking business of Ukraine are directly connected with world tendencies in the market. A study of the current state of the global FinTech market in the banking sector shows an increase in requirements for bank capital, risk management systems, and for the implementation of KYC (Customer Identification, known as «Know Your Customer») and AML programs (anti-money laundering procedure) [1].

It is determined that from the standpoint of the banking business, such financial technologies as digital and peer-to-peer payments, peer-to-peer lending, crowdfunding and crowd investing, risk management, BigData analysis, and predictive modeling, security technology are actively developing in the world. Studies of global investments in the fintech industry found that despite the growing importance of financial resources of private investors, angel investments and venture funds, the main source of funding for FinTech companies is still their funds [10].

Banks can integrate their fintech solutions through partnerships, contract acceleration, and acquisitions. It is proven that the most effective strategy of relations between commercial banks and fintech companies is not competition, but the use of various mutually beneficial options of cooperation. This is confirmed by the latest research conducted by MasterCard, which shows that about 90% of banks and 75% of fintech companies in the world seek to cooperate in the future, 58% of bankers consider the possibility of introducing fintech innovations, 71% of banks intend to buy ready-made fintech solutions [3].

Some examples of successful cooperation between fintech companies and the banking business are also given in the research. For instance, the introduction of financial and innovation program ING Fintech Village and the creation of an investment fund for the development of start-ups for 300 million euros from ING, The Village by CA – an investment fund for start-ups for more than 100 million euros from Credit Agricole, own business incubator, an accelerator Fintech Boost of L'Atelier and an investment hub called We Are Innovation from BNP Paribas, business start-up programs called Elevator Lab partnership program, Elevator Lab

Challenge and Elevator Lab Bootcamp from Raiffeisen Group, Citi FinTech Open Innovation Challenge, Global API Developer Hub, Innovation Lab from Citi bank [3].

The analysis of fintech segments of the global financial market determined that digital payments are in the first place by the value of transactions, followed by personal finance management and lending [11,12]. It is proven that the development of Open Banking technology is radically changing the ecosystem of financial markets; banks are becoming new operators of financial services. The level of readiness of banks and fintech companies to implement open banking is influenced by such factors as human resources, adequacy of financing, adequacy of security tools, technological responsibility, and compliance with regulatory rules [2].

The trend in the global financial market is the transition of the world's largest banks to 'Open X Banking' (Open X). It is found that the new technology will contribute to the creation of a sharing economy, the formation of an integrated market with specialised roles for each participant, the organisation of an uninterrupted exchange of data and services, the improvement in service quality and customer satisfaction, the reduction of fraud and an increase in scalability [5].

Studies of the prospects for further fintech development of the global banking business indicated that competition with fintech companies might lead to a loss of traditional transaction revenues, a customer base, and the redistribution of liquidity. All these changes can cause monopolisation and fragmentation of the market by large companies that have significant budgets for fintech development. The main segments of the banking market that will suffer as a result of such changes are corporate, retail, investment banking, infrastructure projects, banking transactions, and payments. The forecasts for the next 10 years suggest that banks may lose up to 60% of profits in favour of new players in the financial market [14].

The analysis of the Ukrainian banking fintech market revealed that the development of the banking business in Ukraine differs radically from the world banking business and it contradicts global trends. This is because Ukrainian banks do not accept digital transformation as an opportunity, but they regard it as a 'parallel reality'. The reasons for this statement are that banks have a very low level of participation in the capital of fintech companies (87% of banks do not have shares of fintech companies), the experience of board members in the fintech industry is limited, half of the banks do not even have a devised innovative strategy. In their activities, banks, first of all, improve IT areas to increase the level of protection of customer data and the bank itself from cyberattacks and minimise operating costs, and only then, they implement other fintech capabilities [13, 14].

It is established that the absence of a sustainable fintech ecosystem, a small number of specialists in the market, a small share of the financially literate population, insufficient coverage of the country by broadband Internet access, inflexible regulation in certain areas, low investment attractiveness for foreign investors and capital outflows in the conditions of the pandemic due to the recession hinder the development of the banking business in Ukraine.

Card payment services and back-office software development and maintenance are in the greatest demand among fintech solution services provided to banks. The main trend of 2020 in the Ukrainian card market was the active transition of Ukrainians to contactless payments and payments on the Internet. Both in the global market and Ukraine most banking institutions are actively involved in joint projects with fintech companies or plan to cooperate in the future. Such models of cooperation enable banks to reduce investment costs and minimise risks.

A study carried out by the National Bank of Ukraine and the Association of Financial Technologies of Ukraine on the extent to which domestic banks are involved in cooperation with financial technology companies indicated that all bank respondents cooperate with fintech projects or are preparing to launch them. In most cases, they set up joint projects rather than create personal innovation centers, although such a strategy is present in the market. It is established that almost all respondents avoid investing in start-ups [6,7].

The active development of the FinTech-environment in Ukraine is evidenced by the interaction of large Ukrainian banks, including Oschadbank, Ukrgasbank, Raiffeisen Bank Aval, Alfa-Bank, Ukrsibbank, FUIB (PUMB), OTPbank, and Megabank with FinTech companies. It is worth noting that 63% of projects are financed by banks with their resources and all of them have passed the break-even point. These banking institutions have their acceleration programs (Alfa Digital, POPCOR, Raiffeisen Digital HUB, Open Banking Lab) and are actively developing banking fintech products (Airplay, IPay, LigPAY, QR-PAYMENTS, Privat24, Chat-bot 'Online Assistant', Oschad PAY, Oschad 24/7, Alfa-mobile, PUMB online, PUMB mobile, UKRSIB online, Raiffeisen Pay, Raiffeisen Online, OTP Smart) [13, 14].

It is found that the most successful and potential areas of introducing FinTech into the banking sector in

Ukraine are artificial intelligence, open banking, blockchain, mobile banking. It is proven that artificial intelligence is one of the promising directions of further development of information systems and financial technologies of Ukraine. Estimates suggest that by 2030, the banking industry will be able to save about 1 trillion dollars through the use of artificial intelligence [6]. An example of the successful implementation of projects with the use of artificial intelligence is the collaboration of Raiffeisen Bank Aval and VISA – a chatbot 'Concierge Service Business Banking', the main purpose of which is to offer advice on legal and organisational issues.

It is determined that the development of artificial intelligence for the banking business of Ukraine minimises costs, increases efficiency and income, productivity and quality of services provided. Furthermore, artificial intelligence provides an opportunity to move to more personalised service delivery. One of the most popular areas of artificial intelligence is robo-consulting, because, in addition to the fact that it can be used for various purposes, such as fraud prevention or risk management, this type of service is much cheaper compared to traditional financial counselling.

The open banking system has a similar goal in terms of greater customer orientation. Given the peculiarities of the banking sector of Ukraine (a complicated ownership structure, transactions with related parties, lending to business beneficiaries), Ukrainian banks are not ready to disclose data, so fintech companies still find it difficult to work with them. However, taking into account the fact that open banking is a global trend, further collaboration between banks and fintech start-ups in this direction is inevitable [6,7].

Blockchain is considered one of the most important innovative technologies in various industries. In Ukraine, banking institutions are in the early stages of blockchain adoption. They either focus on developing their blockchain strategy or work on proof of the effectiveness of blockchain technology as a whole. An example of the use of blockchain technology in Ukraine was the fact that in 2018 the National Bank of Ukraine issued a limited amount of its own digital currency based on blockchain technology – electronic hryvnia [6].

It is established that the Ukrainian banking business, like the world one, is transforming and moving to a digital format. The paper identifies the main growth factors in this trend, such as convenience, time savings, availability, the reduction of cost items, and cheaper transaction processes [4]. It is determined that there are 6 digital banks in Ukraine: O. Bank, Monobank, Todobank, Izibank, Sportbank, Neobank.

To identify prospects for the promotion of the banking business, a SWOT analysis of the development of digital banking in Ukraine was conducted. Increased profitability of operations and the expansion of the client portfolio are among the key advantages for banks. The main disadvantage of the digital transformation of banks is its significant cost. The process of digital banks development entails such risks as loss of personal data, fraud risks, technological and operational risks. It is established that further development of digital banking will primarily depend on the improvement in IT technologies that reduce the cost of digital transformation of banking institutions, on the search for new ways to protect data in the face of cyber attacks, as well as on bridging the digital divide between urban and rural areas [8, 9].

Generalisations of scientific and practical research provided an opportunity to form an adaptation scheme for the development of fintech innovations in banking and to describe the features of the procedure for developing innovative banking products and services.

The main advantages of integrating fintech solutions into banking services are identified. They are the convenience of obtaining a banking service without being tied to branches and business schedules; the speed of operations due to automation and reduction of the human factor; the prospect of rapid scaling without the need to expand the branch network, the gradual transition from offline to the Internet and digital banking; uniqueness, the reduction of costs for banks, an increase in economic efficiency; an increase in sales; comprehensive competitive advantages in the long run [15]. These advantages serve as a trigger for the development of potential opportunities for the banking business in the fintech market of Ukraine: the development of a cashless economy, a rise in digital and financial literacy of consumers and business, an increase in investment potential, and an increase in the degree of the FinTech development, the integration of the Ukrainian FinTech ecosystem into the global financial space, further development of the digital infrastructure of the financial market.

References

1. Boston Consulting Group (2020). Official web-site. Retrieved from https://www.bcg.com..

2. Capgemini. World Fintech Report (2019). Retrieved from https://www.capgemini.com/es-es/wp-content/uploads/sites/16/2019/06/World-FinTech- Report-WFTR-2019_Web.pdf. google scholar.

3. Catalog of FinTech companies of Ukraine (2020). Retrieved from http://fintechua.org/Fintech Catalog 20Ukr.pdf. google scholar.

4. Filing of Ukrainian banks and financial companies (2019). Retrieved from https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets. google scholar.

5. FS industry ready to shift from Open Banking to «Open X». Finextra (2020). Retrieved from https://www.finextra.com/newsarticle/33935/fs-industry-ready-to-shift-from-open-banking-to-open-x-capgemini. google scholar.

6. National Bank of Ukraine (2020), 'In Ukraine Non_Cash Transactions Predominate in Terms of Number and Amount'. Retrieved from https://bank.gov.ua/ua/news/all/zakilkistyutasumoyuvukrayini. google scholar.

7. National Bank of Ukraine (2020), 'Strategy of Ukrainian Financial sector development until 2025'. Retrieved from https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku. google scholar.

8. Nazariy, H. (2020). FinTech's Impact on the Future of Banking and Financial Services. Retrieved from https://geniusee.com/single-blog/fintechs-impact-on-the-future-of-banking-and-financial-services). google scholar.

9. Osipovskaya, A.V., Mikhailin, A.V. (2017). Development of financial technologies in the sphere of banking services: main directions. *Young scientist*, 26, 124-127. google scholar

10.Pulse of FinTech H2'20. February 2021 (2021). Retrieved from https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2021.pdf.

11.Report: 'Global FinTech Adoption Index 2019' (2019). Retrieved from https://asd-team.com/blog/global-fintech-adoption-index-2019-report-highlights. google scholar.

12.Statista (2020). Number of Fintech startups worldwide from 2018 to 2020, by region. Retrieved from https://www.statista.com/statistics/893954/number-fintech-startups-by-region. google scholar.

13.Survey of Ukrainian banks and fintech companies (2019), Retrieved from http://www.fst-ua.info/wp-content/ uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_UKR. google scholar.

14.UNIT.City (2018). FinTech in Ukraine: Report of the USAID 'Transformation of the financial sector and the innovation Park', Retrieved from http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf. google scholar.

15.Vorobjov, V. (2020), 'Fintech will change its perception of the financial services market in the future. Retrieved from https://yur-gazeta.com/interview/finteh-zminit-uyavlennya-pro-rinok-finansovih-poslug-u-maybutnomu.html. google scholar.

Nakonechna Olena **–** PhD in Economics, Associate Professor, International University of Finance, Kyiv, Ukraine, e-mail: e.nakonechnaya@ukr.net

Mykhailyk Olga **–** PhD in Economics, Associate Professor, International University of Finance, Kyiv, Ukraine, e-mail: olga-sav@ukr.net

USC 338:004

L. O. Nikiforova
O. Yu. Tkachuk

THE SPECIFICS OF MANAGEMENT EFFECTIVE STAFF MOTIVATION IN E-COMMERCE

Vinnytsia National Technical University

Abstract. *The article discusses the features of the labor market in the field of e-commerce and identifies the most popular and sought-after professions in this field of activity. The main motivational aspects in e-commerce were identified and analyzed. It was also described the most effective methods of managing staff motivation in e-commerce, both from a foreign and domestic point of view.*

Keywords*: e-commerce, labor market, top managers, motivation, management, personnel, efficiency.*

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНОЮ МОТИВАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ В Е-КОМЕРЦІЇ

Анотація. *Розглянуто особливості ринку праці в сфері е-комерції та визначено найбільш популярні і затребувані професії в даній сфері діяльності. Виділено та проаналізовано основні мотиваційні аспекти в е-комерції. Виокремлено найбільш ефективні методи управління мотивацією персоналу в е-комерції як із зарубіжної, так і вітчизняної точки зору.*

Ключові слова: *е-комерція, ринок праці, топ-менеджери, мотивація, управління, персонал, ефективність.*

The rapid development of the e-commerce market, the active use of Internet technologies by companies and the growth of start-ups led to changes in the labor market, formed new trends and significantly changed the basic rules for motivating staff in the digital space [1,2]. The leaders in the ranking of the most demanded professions have changed, and the very system of personnel motivation has changed. Internet projects, startups and other companies operating in the e-commerce market need different specialists at different stages of development. In addition, there are many nuances regarding the design of employees and their motivation.

The term electronic commerce (e-commerce) refers to a business model that allows companies and individuals to buy and sell goods and services over the Internet [3]. E-commerce draws on technologies such as mobile commerce, electronic funds transfer, supply chain management, Internet marketing, online transaction processing, electronic data interchange (EDI), inventory management systems, and automated data collection systems.

Based on the foregoing, it follows a logical conclusion that work in e-commerce requires highly qualified personnel. Especially when it comes to the top-management of the company. Therefore, material motivation is not the root cause and the most effective motivational factor, since the minimum wage in this area exceeds the average salary, as a rule, by two to three times. Non-material methods of motivation come to the fore.

There are very important for companies that work in e-commerce and are looking for good specialists is to strengthen the employer brand. According to a source [1] 85% of applicants will send resumes first of all to companies that told about themselves as employers. Also, 84% of employees are inclined to change their current job if they are offered a vacancy in a company with an outstanding reputation. Therefore, employers need to develop their brand. The most effective tools for this are:

• relationship with respect to their employees;

• creation of such product or service that people would like to work in the given company.

The top 10 most in-demand professions [1,4] included: e-commerce director, omni-channel director, SEO, Big Data director, marketplace director, chief of department of digital marketing and other senior positions in various areas of e-commerce (Fig. 1). It should be noted that the majority of employers believe that strong managerial skills (71%) are sufficient for a successful career in e-commerce [4]. Experience in e-commerce is considered mandatory by 57% of respondents, and 29% believe that a top manager needs a diverse background.

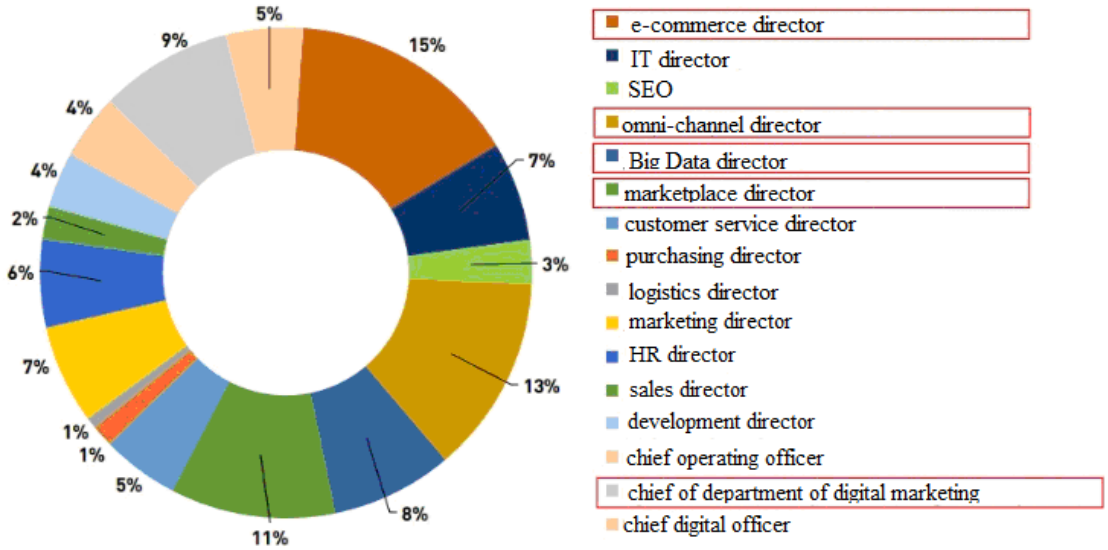

Figure 1. The most demanded professions in e-commerce

Regarding the basic motivational aspects in e-commerce, that foreign experts suggest the following: [5,6]:

1. Invest in Your Employees. Investing in your employees through continued on-the-job training ensures that you have a well-trained staff, shows your employees that you care about their growth and career options, and increases the efficiency of your operations: "mentoring, coaching, suggesting additional training or coursework – all of these can be helpful to employees, and highly valued".

2. Rewards. A classic way to motivate employees is through incentives and rewards. You can provide bonuses based on exceptional performance reviews, to your top managers performers, or to employees who have stayed with the company for a certain amount of years. You can also award prizes based on individual goals that employees set with their manager by tracking their progress through self evaluations and performance reviews. Offer recognition through an Employee of the Month program that rewards staff members who surpass expectations, have exceptional attitudes, and exceed performance goals. You can even create teams within your staff and reward based on group performances to build teamwork and employee collaboration.

3. Gamification and Non-Monetary Incentives. Motivating your employees doesn't need to be all business - it can be fun too. E-commerce is an exciting industry, and that positivity and enthusiasm should be a part of your incentive program. Employees that enjoy coming into work and genuinely have a great time while they're there have a contagious energy that customers are sure to notice. Engaging your employees doesn't have to always involve cash or financial rewards – get creative! Create short-term games that all employees can take part in. Like, if it is in relation in the sales department, the first one to sell a new product gets to goes home early or in a week gets to pick the background music on Sunday. Also, don't forget the importance seminars, master classes, and conferences: professional development opportunities are a great way to motivate employees while also helping them hone their skills. Keeping things fun and engaging is the job of management, and it's important for all supervisors to embody the attitude that you want your employees to repeated.

4. Monitoring the effectiveness of motivation. Employees motivated to do better need to know what is expected of them and where they stand. Once you've implemented the strategies to motivate employees, make sure that schedule regular check-ins to track their satisfaction and progress. Regular performance reviews in the form of one-on-one meetings with management are a great way to hear what your employees like about your incentive programs, what they think is working, and what they'd improve. Encourage management to meet with each direct report once a month for a formal meeting, and be available for more impromptu discussions throughout the week to address any issues that arise. It's also the perfect time for your management team to outline what is expected of the employees and discuss strengths and areas of opportunity with each individual.

5. The right company vision. The right company vision is not only a motivational poster on the wall. For long-term success, it is crucial that you impart your company vision to your employees. Implement your vision

consistently in all areas of your business, whether in strategy, short-term, or long-term goals, and be an example and trailblazer for your employees.

6. Clear Communication. Communication, as is often the case, is the key to successful cooperation. Leaders unfortunately often fail to give clear directives, causing demotivation. So give your employees all the information they need. Clear communication and transparency will lead to better results in the long run.

7. Give meaning to their work. Just as important as clearly communicating tasks is making sure your employee's work has meaning. A person who does not understand why they are doing something will approach their work with much less motivation. By giving meaning, you will motivate your employee and at the same time make it easier for them to do their job well.

8. Abolish outdated hierarchies. Senseless behavior patterns and completely outdated hierarchies – such relics from the past demotivate your employees. Examine your staff structure regularly, because unfounded positions of power in particular will deter your team.

9. Persistent optimization of company processes. When you involve your employees in process optimization, you benefit two ways. For one, your team knows your company well and knows where problems can arise during day-to-day operations. For another, it is highly motivating to implement one's own suggestions for improvement.

10. Recognize strengths – promote talent. People are most motivated if they do what they are good at. Recognize your employee's talents and use their strengths accordingly. Good leadership almost automatically motivates your staff, as every individual in the team makes a contribution to the overall result.

If we talk about the most important domestic motivators, then the system of motivational values was distributed as follows:

- new intellectual challenges;
- interesting projects or startups;
- the ability to combine work on several projects;
- options;
- delegation of authority (lack of hierarchy within the project team and project activities);
- flexible schedule, more vacations and time outside of work.

Summing up, it should be noted that the work considered the features of the labor market in the field of e-commerce and identified the most popular and sought-after professions in this field of activity. Also, the main motivational aspects in e-commerce were identified and analyzed and the most effective of them were characterized, both from a foreign and domestic point of view.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Омельчук Н. HR в электронной коммерции: как развитие e-commerce меняет рынок труда? URL: https://psm7.com/reportage/hr-v-elektronnoj-kommercii-kak-razvitie-e-commerce-menyaet-rynok-truda.html
2. Nikiforova L.O. Use of innovative information technology in e-commerce and digital economy. *Innovation and Sustainability*. URL: https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/issue/view/2
3. Bloomenthal A. Electronic Commerce. URL: https://www.investopedia.com/terms/e/ecommerce.asp
4. Топ-менеджмент в e-commerce: развитие карьеры, межотраслевые переходы, мотивація. URL: https://www.shopolog.ru/metodichka/analytics/top-menedzhment-v-ecommerce-razvitie-kar-ery-mezhotraslevye-perehody-motivaciya/
5. Ufford L. Retail Management: How to Motivate Employees to Optimize Productivity. URL: https://www.shopify.com/retail/retail-management-how-to-motivate-employees-to-optimize-productivity
6. Ways to motivate employees in e-commerce. URL: http://blog-karatbars.de/en/wege-um-mitarbeiter-im-e-commerce-zu-motivieren/

Nikiforova Liliia Oleksandrivna - Ph.D. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Tkachuk Oleksandr Yuriyovych – student of gr. MEOIc-20sc, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University.

UDC 330.3:517.518.4

Larisa Norik [1]

FOURIER SERIES IN THE MODEL OF FORECASTING THE CONSTRUCTION PRODUCTS INDEX

[1] Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Abstract: *The article analyzes the monthly indices of construction products for 2011 - 2021 in Ukraine and identifies periodic fluctuations. The dynamics of production volumes and indices of construction products by types are considered. An approach to forecasting the index of construction products using the tools of harmonic analysis - the technique of constructing a Fourier series.*

Key words: *construction product index, periodic trend, forecast model, Fourier series.*

One of the important and promising sectors of the domestic economy is the construction industry. This industry allows you to create a large number of jobs and use the products of other sectors of the economy. Many modern scientific developments [1 - 5] contain the main provisions for determining the directions of development of the construction industry. However, the issues of determining forecasts for the further development of construction companies remain relevant. According to the author of [1], the domestic construction industry is in crisis. The success of the construction market as a whole depends on filling it with investment resources. The small flow of investment in the construction industry is primarily because today it is very cost-effective. The only way in which the construction industry survives and gradually develops is housing construction. This is of particular social importance as it determines the standard and quality of life of the population. The authors of [2] identified the importance of counteracting the impact of internal and external factors on the functioning of construction companies. Therefore, it is especially important to identify these factors and forecast the efficiency of construction companies, taking into account existing trends in the construction industry.

One of the important indicators of the development of the construction industry and its subsectors is the index of construction products (ICP). ICP, in accordance with international standards, characterizes the change in gross value added at factor value over time [3]. Based on the analysis conducted in [4], it founded that in 2020 the construction industry showed growth, despite the restrictive strict quarantine measures in a pandemic. The key investor in 2020 – 2021 was the state funding of "Large Construction" projects. That is why the positive contribution to the construction of engineering structures doubled the overall growth of construction, compensating for the decline in the construction of both residential and non-residential buildings. Fig. 1 shows diagrams of changes in the volume of construction output for 2011 - 2021, which can observed growth of all indicators.

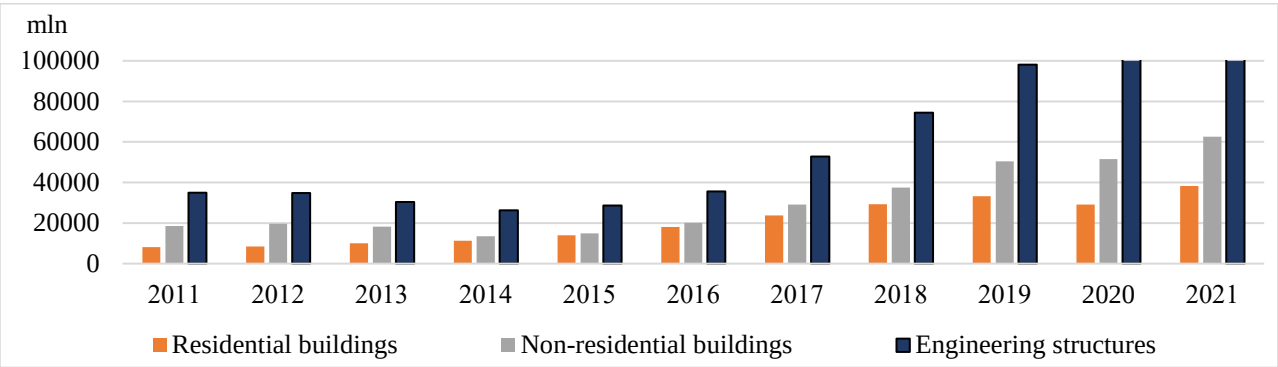

Fig. 1. **Changes in the volume of construction products by type**

However, the authors of [5] point out that this trend can explained not only by the growth in the number of products, but also by the gradual rise in prices. In the context of the problem of analysis of trends in the formation of the ICP indicator, it is important to study not only current data, but also to build a model for ICP

forecasting. The criterion for the adequacy of the ICP projected value should be the maximum proximity to the actual parameter. The initial data of the statistical analysis of the ICP is determined in the form of a discrete time series, which obtained according to the monthly information of the website of the State Statistics Service of Ukraine for 2011-2021 [6]. Fig. 2 shows the dynamics of changes in the values of the ICP, which becomes the basis for the assumption of periodic fluctuations (this can explained by the existing trend of ICP formation).

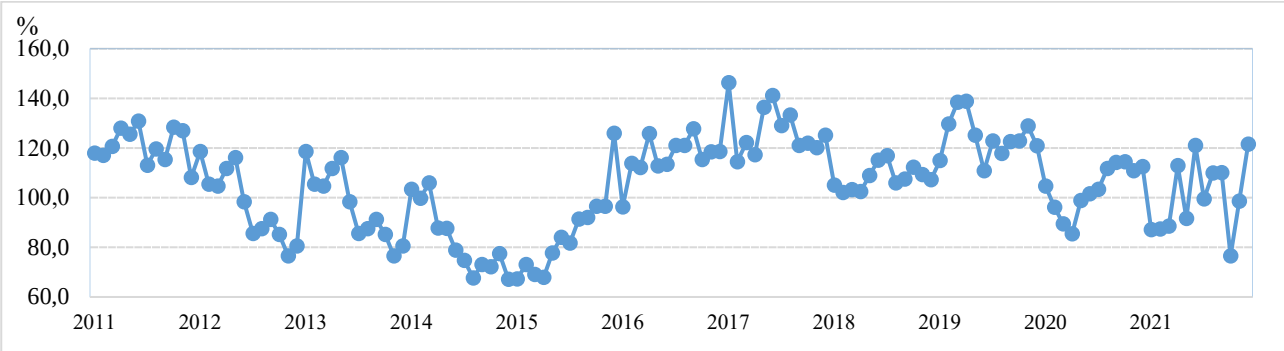

Fig. 2. **Changes of ICP (%)**

The graph in Fig. 2 allows us to determine the violation of the amplitude of periodicity in 2014, 2016, 2018 and 2020. Considering the dynamics of ICP changes, we can conclude that the ICP since 2016 is gradually increasing. In 2018, the growth rate slowed down somewhat, but in 2019 they almost reached the level of 2017. The analysis of indices of certain types of construction (Fig. 3) indicates that the trend of changes in indices of residential construction is completely different and shows a gradual decline , and only in 2019 there was a slight increase, then in 2020 a significant decrease and in 2021 a return to the level of 2017. Non-residential construction and civil engineering have the same dynamics as the general index: gradual growth with decline in 2018 and further fluctuations in 2019–2021.

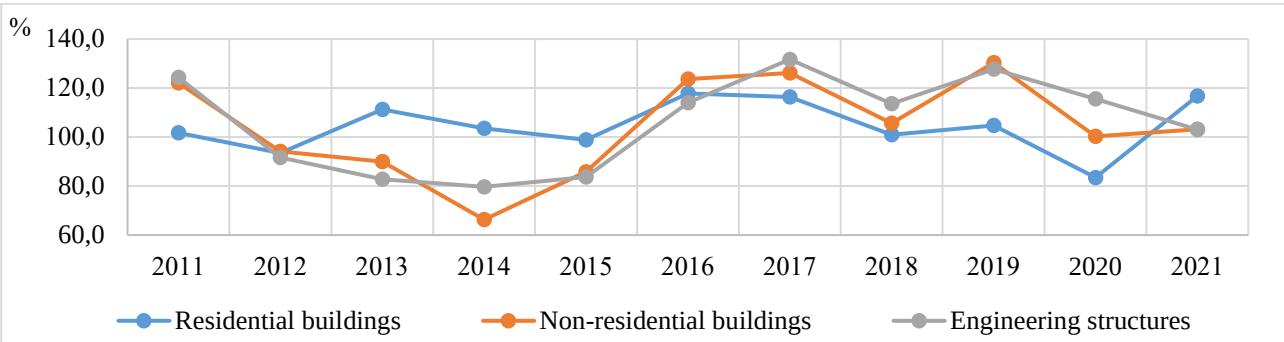

Fig. 3. **Dynamics of indexes of construction products by types (%)**

As a basis for building a forecast model, it is advisable to use the scheme of extrapolation, which based on the assumption of maintaining existing trends in time series. In general, functions with periodic character can represented as a linear combination of trigonometric functions. Therefore, since the changes in the studied ICP are periodic, it is advisable to use the periodic Fourier function. This extrapolation technique been used by the author of this work in studies of the industrial production index [7]. The Fourier approximation consists in the choice of such harmonic oscillations, the superposition of which on each other would reflect the periodic oscillations of the studied time series. As a development of the applied aspects of the application of Fourier series, it proposed to present the periodic component of the ICP. Forecast model presented in the form the trigonometric Fourier series: $I = A_0 + A_1 \cdot \sin\left(\frac{2\pi}{12}(t - C_{12})\right) + A_2 \cdot \cos\left(\frac{2\pi}{12}(t - F_{12})\right)$, where I – function of ICP with a fluctuation period of 12 months, A_0 – offset relative to the initial value, A_1 – amplitude of the sine wave, C_{12} – the initial phase of sinusoidal oscillations, A_2 – amplitude of the cosine, F_{12} – the initial phase

of cosine oscillations, index 12 shows the period of change of the ICP.

Using the functions of the MS Excel software environment, founded parameters of the ICP forecast model – $A_0 = 89{,}1$, $A_1 = 1{,}8$, $A_2 = 3{,}9$, $C_{12} = 5{,}4$, $F_{12} = 2{,}9$, coefficient of determination of the constructed model – $R^2 = 0{,}781$.

To assess the significance of the coefficient of determination, its minimum value calculated, according to which the correlation considered significant: $R^2_{\min} = \dfrac{t_\alpha^2(n-1)}{n-2+t_\alpha^2(n-1)} = 0{,}04$, where t_α – Student's coefficient for confidence probability 0.95 ($t_\alpha = 1{,}98$).

Thus, the significance of the correlation of the ICP output line with the constructed forecast line proved. High forecasting accuracy may not observed at all times, but in general, it is possible to perform a short-term forecast. The main task of extrapolation using the Fourier series is to take into account in the model a deterministic component that is present in the time series, and discard a random component that will determine not the predicted average value but its confidence interval. Assuming a normal law of distribution of the model deviations for a confidence probability of 0.95, the confidence interval of the ICP forecast value can calculated by the formula: $Y\left(1 \pm \dfrac{t_\alpha(n-1)\cdot\sigma}{\sqrt{n}}\right)$, where Y – the value of the ICP for forecast model equation, $t_\alpha(n-1)$ – Student's coefficient, n – number of observations, σ – the relative standard deviation of the model residues.

It established that the accuracy of the forecast does not exceed the permissible deviations. This indicates the possibility of using the built model in practice. This tool of harmonic analysis allows not only determined the correspondence of actual and forecast (planned) values, but also identified future trends in ICP formation and establish a scientifically sound value (or interval) with a high probability of achieving it. This process of forecasting modeling eliminates certain elements of uncertainty in management. Using the proposed methodological approach to determine the forecast values of ICP indicators will provide results of analysis that have practical value in addressing current issues of ICP forecasting in order to develop effective and timely measures to stabilize it. It can concluded that the proposed approach to forecasting is expedient and promising for solving urgent practical problems.

REFERENCES

1. Adamska I. Current state and trends in the construction industry of Ukraine. *Galician economic journal*, 2019, vol. 5(60), pp. 7 – 15. URL: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/60/747.pdf. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.05.007. Accessed on: December 25, 2021 (in Ukrainian).

2. Mamonov K. A, Prunenko D.O. Estimation of competitiveness of construction enterprises: theoretical aspects. *Economic analysis: coll. science. works*. Ternopil: TNEU Publishing and Printing Center "Economic Thought", 2017, vol. 27, no. 3, pp. 199-203 (in Ukrainian).

3. Serohina N, Sosnitska N., Vishnia Y. Analysis of the construction industry of Ukraine. *Problems of system approach in economics*, 2020, vol. 3(77)1, pp. 78 – 84. DOI: https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-3-11.

4. Construction industry: factors of current problems and forecast. URL: https://ua.news/ua/stroytelnaya-otrasl-faktory-tekushhyh-problem-y-prognoz/. Accessed on: February 2, 2022 (in Ukrainian).

5. Cheshuk V.O. Diagnosing the level of construction development in Ukraine. *Bulletin of Cherkassy University*, 2018, no. 2, pp. 87 – 95 (in Ukrainian).

6. Website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. Accessed on: February 2, 2022 (in Ukrainian).

7. Norik L.O., Brill M.S. The use of Fourier series in the problem of forecasting the index of industrial production. *Modern problems of enterprise management: theory and practice*: materials intern. scientific-pract. conf., Kharkiv, March 18-19, 2019. Kharkiv, 2019, pp. 89-392. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21378. Accessed on: December 25, 2021 (in Ukrainian).

Norik Larisa O. – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Higher Mathematics and Economic and Mathematical Methods, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: larisa.norik@gmail.com

UDC 338.47

Vladyslava Sirenko
Kateryna Molchanova

DIGITAL TECHNOLOGY AND SAP SYSTEM IN LOGISTICS

National Aviation University

Abstract: *The article examine the general provisions on digital technology and in-depth disclosure in the field of logistics on the example of SAP system*

Key words: digital technologies; development; logistics; SAP system; IoT; business process; software; innovative logistics trends.

In today's world, digital technologies and their development have become an integral part of the economy and society. Such trends require enterprises to be flexible, quick to respond to change and constantly generate new ideas. In many areas of the economy, digital technologies have become drivers. In such areas as logistics, digital technologies have been used already long time, the improvement of which will always be relevant. Such use significantly increases the competitiveness and investment attractiveness, not only of an individual enterprise, but also of the whole industry. In recent years, logistics as an industry has advanced significantly in areas such as artificial and advanced intelligence, advanced analytics and automation. The Internet of Things, Big Data, Cloud Computing, Wireless Communications, Next-Generation Sensors and Sensors are technologies already used in enterprises. These systems are able to increase the efficiency of routine, often repetitive, physically complex logistics operations. [1] Another modern digital technology is robotics. But robots are not only material objects, but also software products, the task of which is the robotization of business processes. In accordance with the IEEE Corporate Advisory Group, Robotic Process Automation (RPA) is the use of a “preconfigured software instance that uses business rules and predefined activity choreography to complete the autonomous execution of a combination of processes, activities, transactions, and tasks in one or more unrelated software systems to deliver a result or service with human exception management.” [2]

Real-time supply chain management is an important part of innovative logistics trends. This technology provides 20% more efficiency due to the provision of the scheme of transport movement, road conditions, weather conditions and allows you to optimize delivery routes. Undoubtedly, warehousing operations have undergone significant changes in recent years, so one of the obvious innovations is warehousing robotics and IoT sensors that allow you to track inventory, vehicles and equipment using cloud services.

The next significant element of digital logistics is electronic document management. It reduces transportation costs by 10-15% by reducing paperwork and delays in delivery, which is associated with its registration.

The most well-known software used in logistics include [3]:

- Enterprise Resource Planning (ERP);
- Warehouse Management System (WMS);
- Transport Management System (TMS);
- Customer Relationship Management (CRM);
- Radio Frequency Identification (RFID).

The effect of using digital technologies in the design of travel documents using electronic signatures in direct international communication is formed at the highest level of management of the company has a synergistic effect of interaction of all its elements, and eliminates waste of time at all stages of the life cycle. . Creating a single information space through digital technology opens up new opportunities for management logistics processes.

On the other hand, digitalization has not only advantages but disadvantages too, that could include: data security, complexity, privacy concerns, social disconnect, work overload, digital media manipulation, organization and storage etc. [4]

Let’s consider some example of ERP system as SAP. SAP is business process management software that develops solutions that simplify efficient data processing and information flows across the organization. [4]

SAP consists of several functional blocks, includes management, integration and solution of all tasks for:

- personnel, administrative activities;
- accounting and finance department;

– trade, customer relations (CRM systems);
– system administration, data control and web-services;
– budgeting;
– production, supply, warehouses, logistics (SCM, EWM);
– Risk and Strategic Planning (GRC).

This tool, which significantly facilitates the interaction between management and administrative structures, helps to share information with partners, integrate new conditions and solutions with existing ones.

The next-generation ERP system is SAP S / 4HANA, which uses in-memory computing to process vast amounts of data, as well as supporting advanced technologies such as artificial intelligence (AI) and machine learning.

The SAP Integrated Business Planning system is designed to automate and manage supply chains. They become more transparent and stable, the company receives materials and raw materials for production on time, optimizes the timing and cost of delivery of goods to customers.

Adaptation of SAP S / 4HANA and SAP IBP to the needs of the enterprise allows:
– optimize routes and interaction between employees;
– increase the efficiency of work with clients;
– reduce the cost of transport services by improving the quality of logistics;
– manage integrated supply chains through end-to-end analytics;
– provide employees with a convenient tool with a single interface, available both in the office and on the go.

Thus, in order to achieve economic growth in the face of rampant digitalization, the ability to adapt to the changes that bring decisions about the point or total use of digital technologies into the business is critical. SAP professionals are driven by digital transformation trends such as smart enterprise, internet of Things (IoT) and cloud technologies, using artificial intelligence and machine learning technologies. Constant updates of the system allow the company to stay afloat and constantly improve its product and increase the efficiency of the enterprise.

REFERENCES

1. Пять ключевых технологий для цифровой трансформации в логистике. *Everest Innovation Integrator*. URL: https://www.everest.ua/pyat-klyuchovyh-tehnologij-dlya-czyfrovoyi-transformacziyi-v-logistyczi/.

2. Molchanova K. M. RPA prospects in transport and logistics. *Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції "АВІА-2021"* (м. Київ, 20-22 квітня, 2021 р.). URL: http://conference.nau.edu.ua/index.php/AVIA/AVIA2021/ paper/view/ 8068/6712.

3. Краснобока А.М. Вплив цифровізації економіки на логістичну діяльність підприємства. *Матеріали Міжнародної наук5ової\ конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу»* (м. Житомир, 5-6 листопада 2020 р.). URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/333.pdf.

4. Hryhorak M., Molchanova K. Disadvantages of Digitalization of Logistics. *Science, Education, Innovation: Topical Issues and Modern Aspects*: 2nd International Scientific and Practical Conference (Tallinn, May 11-12, 2021). Tallinn, Estonia: Ühingu Teadus juhatus, 2021. P. 48-50.

5. Як підібрати SAP-рішення під галузеві потреби. *Benoy*. URL: https://benoy.com.ua/blog/yak-pidibraty-sap-rishennya-pid-galuzevi-potreby.

Sirenko Vladyslava O. – student of the Logistics Department, National Aviation University, e-mail: vlada.sirenko1@gmail.com

Molchanova Kateryna M. – Senior Lecturer of the Logistics Department, National Aviation University, e-mail: molchanova_@ukr.net

UDK 007.51: 330.46

Anatolii Shyian

INFORMATION SECURITY OPTIMIZATION OF AN INNOVATIVE ENTERPRISE BASED ON ACCESS CONTROL

Vinnytsia National Technical University

Abstract: *The development of the economy is carried out through the creation and development of innovative enterprises. It is they who create new technologies, new products, services and knowledge, new technologies of communication, behavior and life of both the individual and society. It must be taken into account that, while working on an innovation, some people should be excluded from admission. The aim of the work is to form requirements for the design of functionality for the development of a computer program that can be effectively used to protect the information of an innovative enterprise based on access control. The developed functionality allows optimizing information security at an innovative enterprise. In particular, it allows you to implement different methods of working with information security incidents.*

Keywords: innovative enterprise; information security; access control; optimization; fragment of document; innovation team.

In recent years, cybersecurity issues have attracted increasing attention from both scientists and practitioners. Both spyware and information security incidents are on the rise. The spread of the number of hybrid wars in the world is an excellent cover for various kinds of information security incidents. The Cyber Security Strategy of Ukraine [1] emphasizes: "The spread of cyber threats to all spheres of life and improving the tools for their implementation necessitates changes in strategies and tactics to combat them. It is important to detect vulnerabilities and cyberattacks as quickly as possible, respond to and disseminate information about them to minimize possible damage." It is also clearly stated that "Ukraine will build a national cybersecurity system based on: … priorities of economic and social development of society". That is, information security management should be aimed at the interests of economic development.

The development of the economy is carried out through the creation and development of innovative enterprises. It is they who create new technologies, new products, services and knowledge, new technologies of communication, behavior and life of both the individual and society.

Let's define, following [2, 3], knowledge (information) as norms of behavior, methods, results of activity, algorithms, and programs of activity of individuals, as well as ways of communicating people in their joint behavior and joint activities. Innovative enterprises can therefore be seen as sources of new knowledge. New knowledge is formalized in the form of documents (a kind of signs, markers) that form a description of knowledge [1, 2].

Thus, innovation is an addition to one or more of the existing documents in society. It is this supplement that is what spreads (socializes) an innovative enterprise into society. It is this addition that the innovative enterprise must keep as the highest secret. As this knowledge is socialized, that is, as we move from an idea to a product, the requirements for the level of secrecy of individual parts (fragments of a document that describes (formalizes) knowledge) or even all knowledge will decrease.

Therefore, the problem arises of managing access to a piece of knowledge that is new for society. There are three significantly different groups of people whose access to information should be regulated.

The first group is the employees of the most innovative enterprise. They have very significant opportunities for obtaining unauthorized access to a secret document that describes new knowledge, or to its individual fragments. The second group is people outside the innovative enterprise. These are competitors, journalists (as people who are looking for new information in society), commercial firms (for example, banks), government agencies (for example, tax authorities), structures of foreign countries, analytical firms, and the like. The third group is potential consumers of new knowledge. They must be prepared to take in the new knowledge correctly, they must know how to use it. Finally, they must be prepared to integrate new knowledge into their own lives.

A very important circumstance is that the access to innovative information of representatives of these three groups will necessarily change over time. In the asymptotic limit of infinite time, the protection of this innovative information must disappear.

Thus, an increasing number of different people get access to individual pieces of innovative information.

In addition, it must be taken into account that, while working on an innovation, some people should be excluded from admission. For example, when these people leave the enterprise, or when the invited specialist has finished his work. Of course, some new people need to be given access to some pieces of innovative information.

Finally, access itself should also have many changes. This is, for example, permission / prohibition of modifying innovative information, or copying it to specially specified devices. This is permission/denial to give access to certain employees, or permission/denial of access to several pieces of innovative information. There are also many other situations that need to be taken into account when managing access to innovative information.

There is a fairly large number of different models of access control [4 – 7]. However, each of the models is focused exclusively on well-defined production situations. In addition, they are all stationary. We are forced to consider an initially non-stationary situation. Therefore, it is necessary to develop new approaches to software support for decision-making to ensure information security.

The aim of the work is to form requirements for the design of functionality for the development of a computer program that can be effectively used to protect the information of an innovative enterprise based on access control.

So, new knowledge or innovation is given in the form of a certain document *D*. This document is formed today, as a rule, in electronic form. The document is formed by a very small group of people, which we will call the "innovation team" (IT). It is these people who have all the information about the innovation.

IT divides the document *D* into fragments f_i.

$$D = \cup f_i \tag{1}$$

This dividing should take into account that a person who does not belong to the IT, this fragment should be enough for his activity on innovation operations. Some people may have access to more than one of these fragments. The main condition for such a division of document *D* is the following: a person outside the IT should have only the information that he needs to perform his functional duties.

In the general case, as a result of such a partition, a hierarchical set of fragments f_{ki} is formed, where *k* specifies the level of the hierarchy, and *i* specifies a document fragment.

$$D = \cup_k \cup_i f_{ki} \tag{2}$$

Some f_{ki} unions are allowed to contain several fragments from this or lower levels.

$$f_{ki} = \cup'_{l<k} \cup'_i f_{li} \tag{4}$$

In (4), the prime indicates that only some of the f_{ki} are used.

All employees of firm h_s who are involved in the innovation are assigned an access level in the form of such a two-component vector. The access level g is assigned by the IT together with information security specialists.

$$h_s = (f_{ki}, g) \tag{5}$$

Here g is the level and form of access that can accept the given knowledge (for example, read only, read and append, partially delete, modify, etc.).

The people who have the right to shape the distribution of employee access should also be singled out. They are denoted as h_t, where the index t stands for IT.

$$h_t = (\cup f_{ki}, \cup_t g_t) \tag{6}$$

When writing (6), it is taken into account that a member of the IT can, firstly, give access to several different fragments of the document *D*, and, secondly, give different levels and forms of access to this document.

The operation of creating access (1) - (6) is repeated at certain time intervals τr. Note that, as a rule, the document *D* itself changes as well.

$$D_{\tau r} \rightarrow D_{\tau(r+1)} \quad (7)$$

All copies of document *D* after each change must be archived. Only specified people have access to the archive. However, they do not have the right to delete or change copies of the document until the innovation project is completed.

To complete the information security optimization management of an innovative enterprise based on access control, it is necessary to perform the following during each stage (1) – (6) and during the transition from stage to stage (7). Since the IT and the information security specialist cannot always maintain the required level of communication, the computer program must recognize violations in violation of conditions (5) and (6).

For example, there may be situations that require the intervention of the IT and/or an information security specialist.

Example 1. One of the members of the IT gave access to "read" to a certain fragment of document *D* to a certain employee of the company. Sometime later, another member of the IT gave the same employee access to "change" the same fragment of document *D*. However, this person has the right according to (5) access only at the "read" level.

Example 2. An IT member grants an employee a type of access that the IT member is not authorized to grant.

In Examples 1 and 2, the computer program should inform the information security specialist about the presence of violations. And already the specialist makes decisions on how exactly he will respond to this incident.

The developed functionality allows optimizing information security at an innovative enterprise. In particular, it allows you to implement different methods of working with information security incidents.

REFERENCES

1. Decree of the President of Ukraine of August 26, 2021 № 447/2021 "Cyber Security Strategy of Ukraine. Safe cyberspace is the key to Ukraine's successful development." (In Ukrainian).

2. Shiyan, A. A., Nikiforova, L. O. Typology of Institutions – Theory: Classification of Institutions via the Methods for Transmission and Modification of Knowledge. Social Science Research Network (January 4, 2013). http://ssrn.com/abstract=2196300 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2196300.

3. Petrov, M. K. Language, Symbol, Culture. Moscow : Nauka, 1991. (In Russian).

4. Devyanin P. N. Security models of computer systems. Moscow : Academy, 2005. 144 p. (In Russian).

5. Grusho A. A., Timonina E. E., Primenneko E. A. Theoretical Foundations of Computer Security. Moscow : Academy, 2009. 272 p. (In Russian).

6. Zegzhda D. P. Information security. Moscow: MSTU named N. E. Bauman, 2010. 236 p. (In Russian).

7. Bogush V. M., Dovydkov O. A., Kryvutsa V. G. Theoretical foundations of secure information technology. К.: ДУІКТ, 2010. 454 с. (In Ukrainian).

Shiyan Anatolii – PhD in Physics, Associate Professor, Department of Management and Information Systems Security, Vinnytsia National Technical University. E-mail: anatoliy.a.shiyan@gmail.com.

Електронне наукове видання
комбінованого використання

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
25 лютого 2022 року

Підписано до видання 15.03.2022 р.
Гарнітура Times New Roman.
Обсяг 11 Мб. Зам. № Р2022-021

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
інформаційний редакційно-видавничий центр.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95.
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 65-18-06.
press.vntu.edu.ua
email: irvc.vntu@gmil.com
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.